

Nr 30

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.; given Stockholms slott den 12 mars 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets bilagda skrivelser, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås tre nya lagar av central betydelse på den offentliga förvaltningens område: lag om allmänna förvaltningsdomstolar, förvaltningsprocesslag och förvaltningslag. Förslagen innebär dels att rättskipningen i regeringsrätten och kammarrätt omorganiseras, dels att allmänna förfaranderegler för förvaltningsdomstolar och förvaltningsmyndigheter införs.

Genom förslagen flyttas tyngdpunkten i den domstolsmässiga besvärspövningen i förvaltningsärenden från regeringsrätten till kammarrätt. Kammarrätt får ställning av allmän förvaltningsdomstol närmast under regeringsrätten med i stort sett samma målområde som denna. I samband därmed byggs kammarrättsorganisationen ut kraftigt. Sålunda skall det i fortsättningen finnas två kammarrätter, den ena i Stockholm med Svealand utom Värmland samt Norrland, Östergötland och Gotland som domkrets och den andra i Göteborg med återstoden av landet som domkrets. Två av stockholmskammarrättens avdelningar föreslås förlagda till Sundsvall. Antalet avdelningar i kammarrätt ökas från f. n. 9 till 15. Kammarrättsavdelningarna föreslås organiserade efter

hovrättsmönster med en kammarrättslagman som ordförande och i princip ordinarie kammarrättsråd som övriga ledamöter.

För regeringsrättens del innebär förslagen att domstolen huvudsakligen får ställning av prejudikatinstans. Mål, som fullföljs från kammarrätt till regeringsrätten, skall prövas av regeringsrätten bara om denna meddelar prövningstillstånd.

Tillstånd skall meddelas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att frågan prövas av regeringsrätten eller om det föreligger synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att resning annars skulle kunna ha beviljats. Som en konsekvens av regeringsrättens ändrade uppgifter föreslås att antalet regeringsråd minskas från f. n. 22 till högst 18. Vidare föreslås att den nuvarande ordningen, att regeringsrättens mål bereds i statsdepartementen och föredras inför domstolen av tjänstemän i departementen, skall upphöra. I stället inrättas ett eget kansli för regeringsrätten i vilket särskilda föredragande för domstolen ingår.

Grundläggande regler om förfarandet i mål hos regeringsrätten och kammarrätt föreslås meddelade i förvaltningsprocesslagen. Denna föreslås bli tillämplig även hos länsrätt, länsskatterätt och mellankommunala skatterätten. Syftet med lagen är bl. a. att underlätta för den enskilde att själv föra sin talan vid förvaltningsdomstol.

Förfarandet i förvaltningsdomstol föreslås i princip vara skriftligt. Muntlig förhandling skall kunna ingå i handläggningen, när det kan antas vara till fördel för utredningen. Part föreslås få viss möjlighet att påverka frågan huruvida muntlig förhandling skall komma till stånd. Enskild part, som inställer sig vid muntlig förhandling, skall enligt förslaget kunna få ersättning av allmänna medel för sin inställelse, om rätten finner att han skäligen bör ersättas för inställelsen.

För förvaltningsdomstol föreslås gälla uttryckligt förbud att gå utöver vad som har yrkats i målet. Möjlighet skall dock finnas för domstol att utan yrkande besluta till det bättre för enskild, när det föreligger särskilda skäl och det kan ske utan men för motstående enskilt intresse.

Förslaget till förvaltningslag är avsett att bilda grundvalen för förvaltningsmyndigheternas handläggning av sina ärenden. Lagen syftar främst till att stärka den enskildes rättssäkerhet i hans mellanhavanden med myndigheterna. Vid utformningen av lagen har lagts särskild vikt vid att den skall tillgodose behovet av förfaranderegler i första instans, att reglerna skall vara så enkla och lättillgängliga som möjligt samt att lagen inte får äventyra kravet på snabbhet och effektivitet i förvaltningen.

Förfarandereglerna i förvaltningslagen föreslås uppdelade i två huvudavsnitt. I det första ingår sådana regler som kan tillämpas i stort

sett i alla slag av förvaltningsärenden. Hit hör bl. a. regler om jäv, enskilds rätt att anlita ombud eller biträde, myndighets skyldighet att vägleda den som har gjort en ofullständig ansökan e. d., myndighets befogethet att anlita tolk och ordningen för anförande av besvär över myndighets beslut. De flesta av reglerna är nya som allmänna föreskrifter betraktade. Några av reglerna, t. ex. reglerna om besvärstid, ersätter däremot nuvarande lagstiftning i ämnet.

Det andra huvudavsnittet i förvaltningslagen föreslås innehålla sådana bestämmelser som är av särskild betydelse i ärenden där det är fråga om myndighetsutövning mot enskild, dvs. när myndighet utövar befogethet att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande. Sålunda föreslås bl. a. bestämmelser om rätt för sökande, klagande eller annan part i ett ärende att ta del av utredningsmaterialet i ärendet, myndighets skyldighet att underrätta part om detta material, parts rätt att muntligen lämna uppgift i ärende, myndighets skyldighet att ange skälen för beslut, varigenom den avgör ärende, och att underrätta part om innehållet i sådant beslut och om vad han skall iakttä vid klagan över beslutet. Samtliga bestämmelser är nya som allmänna regler betraktade.

Propositionen innehåller dessutom förslag till konsekvensändringar till lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen. Ändringarna går bl. a. ut på att i olika specialförfattningar föra in uttryckliga bestämmelser om huruvida besvär skall anföras hos Kungl. Maj:t eller hos förvaltningsdomstol. Härvid överges den nuvarande tekniken att beteckna även besvär, som skall prövas av regeringsrätten, såsom besvär hos Kungl. Maj:t. I stället anges i sådant fall att besvär skall anföras hos regeringsrätten. I konsekvens härmed kommer i fortsättningen uttrycket att talan fullföljs hos Kungl. Maj:t i princip att innebära att talan skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Som en konsekvens av ett av syftena med förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen — att åstadkomma enhetliga och generellt tillämpliga regler för förfarandet hos förvaltningsmyndigheter resp. hos förvaltningsdomstolar — har vidare de förfaranderegler som nu finns i olika specialförfattningar i stor utsträckning utmönstrats. Denna anpassning av specialförfattningar till förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen har hittills slutförts beträffande ett 50-tal författningar. Avsikten är att arbetet därmed skall fortsätta.

Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1971, såvitt angår förfaranderegler för länsrätt, länsskatterätt och mellankommunala skatterätten, samt i övrigt den 1 januari 1972.

1) Förslag

till

Lag**om allmänna förvaltningsdomstolar**

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Regeringsrätten är, i enlighet med vad i regeringsformen sägs, högsta allmänna förvaltningsdomstol. Den har sitt säte i Stockholm.

Kammarrätt är allmän förvaltningsdomstol närmast under regeringsrätten.

Kammarrätterna är kammarrätten i Stockholm och kammarrätten i Göteborg.

Regeringsrätten**2 §**

Regeringsrätten prövar

1. besvär över kammarrättens beslut,
2. besvär över annat beslut i förvaltningsärende som enligt lag eller av riksdagen beslutad författning anföres hos domstolen.
3. mål som avses i 20 § lagen (1936: 567) om domkapitel.

Om regeringsrättens behörighet att pröva ansökningar om resning och återställande av försutten tid finns bestämmelser i 19 § regeringsformen.

3 §

Regeringsrätten består av högst aderton regeringsråd. Konungen förordnar ett av regeringsråden att vara domstolens ordförande.

Om regeringsråds tjänstgöring i lagrådet finns bestämmelser i regeringsformen.

4 §

Regeringsrätten är delad i två eller flera avdelningar. Avdelningarna är lika behöriga att upptaga mål som regeringsrätten handlägger.

Regeringsrättens ordförande är ordförande på en avdelning. Ordförande på annan avdelning är det regeringsråd som Konungen förordnar.

Om avdelnings sammansättning vid prövning av mål finns bestämmel-

ser i regeringsformen. Vid behandling av fråga om provningstillstånd skall tre regeringsråd deltaga.

5 §

Finner avdelning vid överläggning till avgörande av mål, att den mening som råder på avdelningen avviker från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av regeringsrätten, får avdelningen förordna, att målet eller, om det kan ske, endast viss fråga i målet skall avgöras av regeringsrätten i dess helhet. Sådant förordnande får också meddelas, om det i annat fall är av särskild betydelse för rättstillämpningen att målet eller viss fråga avgöres av regeringsrätten i dess helhet.

Har i olika avgöranden av regeringsrätten kommit till uttryck mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning, äger första stycket tillämpning endast om avdelningen finner att den rådande meningen avviker från det senast meddelade avgörandet.

När mål avgöres av regeringsrätten i dess helhet, skall alla ledamöterna deltaga i avgörandet, om ej laga hinder möter.

6 §

När avdelning behandlar ansökan om resning i något av regeringsrätten avgjort mål eller ärende, får ledamot, som deltagit i det tidigare avgörandet, ej tjänstgöra på avdelningen, om domfört antal ledamöter ändå är att tillgå inom domstolen.

7 §

För beredning och föredragning av mål i regeringsrätten finns hos domstolen särskilda tjänstemän.

Kammarrätterna

8 §

Kammarrätt prövar

1. besvär över beslut i förvaltningsärende som enligt lag eller annan författning anföres hos domstolen,

2. mål som underställes domstolen enligt folkbokföringsförordningen (1967: 198).

Konungen förordnar om kammarrätternas domkretsar.

9 §

Innefattar besvär även fråga, som det ankommer på Konungen att avgöra, och finner kammarrätten frågorna ej böra avgöras var för sig, skall kammarrätten med eget utlåtande överlämna målet till Konungens prövning.

10 §

I kammarrätt finns kammarrättspresident, en eller flera kammarrättslagmän samt kammarrättsråd. De skall vara lagfarna.

Kammarrättspresident, kammarrättslagman och kammarrättsråd utnämnes av Konungen.

11 §

Kammarrätt är delad i avdelningar. Konungen får bestämma att avdelning skall vara förlagd till annan ort än den där domstolen har sitt säte.

Avdelning består av presidenten eller en lagman såsom ordförande samt av minst två kammarrättsråd, av vilka en är vice ordförande.

Om särskild sammansättning av kammarrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering finns bestämmelser i taxeringsförordningen (1956: 623).

12 §

Kammarrätt är domför med tre ledamöter. Fler än fyra får ej sitta i rätten. Om domförhet vid behandling av mål om fastighetstaxering finns bestämmelser i taxeringsförordningen (1956: 623).

Konungen bestämmer i vilken omfattning åtgärd som avser endast måls beredande får vidtagas av ledamot i kammarrätten eller av annan tjänsteman vid denna.

Gemensamma bestämmelser**13 §**

I fråga om omröstning i allmän förvaltningsdomstol gäller bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken i tillämpliga delar.

14 §

Allmän förvaltningsdomstol sammanträder på den ort där den har sitt säte eller där avdelning av domstolen är förlagd. När det föreligger särskilda skäl får domstolen sammanträda på annan ort.

15 §

Ledamot och föredragande i allmän förvaltningsdomstol skall vara svensk medborgare. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får ej utöva befattning som ledamot eller föredragande.

Ledamot och föredragande i allmän förvaltningsdomstol skall ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken.

De som står i sådant förhållande till varandra som sägs i 4 kap. 12 § rättegångsbalken får ej samtidigt tjänstgöra som ledamöter i allmän förvaltningsdomstol.

16 §

Konungen får på begäran av allmän förvaltningsdomstol förordna särskilda sakkunniga för viss tid med uppgift att tillhandagå domstolen med utlåtanden.

17 §

Vid allmän förvaltningsdomstol finns kansli.

18 §

Konungen meddelar närmare bestämmelser om allmän förvaltningsdomstols organisation och verksamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972, då lagen (1909: 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal och lagen (1970: 279) om besvär över beslut av riksdagens organ skall upphöra att gälla.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om besvär över beslut som meddelats före ikraftträdandet. Besvär över beslut, som enligt äldre bestämmelser anföres hos kammarrätten, skall efter ikraftträdandet prövas av kammarrätten i Stockholm. Konungen får dock bestämma att sådana besvär över beslut av myndighet inom domkretsen för kammarrätten i Göteborg skall prövas av denna kammarrätt.

Regeringsrätten får bestå av fler än aderton regeringsråd till dess antalet nedgått till detta antal till följd av inträffade ledigheter. Om särskilda skäl föreligger, får dock nya ledamöter utses dessförinnan.

2) Förslag
till
Förvaltningslag

Härigenom förordnas som följer.

Lagens tillämpningsområde

1 §

Denna lag gäller handläggning av ärende hos förvaltningsmyndighet. Lagen gäller även ärende hos domstol, om ärendet avser domstolens förvaltande verksamhet.

Har i lag eller i författning som beslutats av Konungen eller riksdagen meddelats bestämmelse som avviker från denna lag, gäller dock den bestämmelsen.

2 §

Lagen gäller icke ärende hos

1. Konungen,
2. kommunal myndighet, om ärendet avgöres genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär eller besvär hos kommunal besvärsnämnd,
3. överexekutor eller utmättningsman, om ärendet avser myndighetens exekutiva verksamhet, eller
4. polis-, åklagar- eller tullmyndighet, om ärendet avser myndighetens verksamhet till förekommande eller beivrande av brott.

3 §

Bestämmelserna i 14—20 §§ gäller endast i den mån fråga är om utövning av befogenhet att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande.

Bestämmelserna i 14—20 §§ tillämpas ej

1. i ärende i första instans när ärendet avser sjukvård och myndighetens beslut ej kan överklagas genom besvär eller
2. när ärendet avser föreskrift till allmän efterrättelse och fråga ej är om prövning med anledning av överklagande.

Allmänna bestämmelser

4 §

Den som har att handlägga ärende är jävig,

1. om saken angår honom själv eller hans make, föräldrar, barn eller syskon eller annan honom närstående eller ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom själv eller någon honom närstående,

2. om han eller någon honom närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,

3. om ärendet blivit anhängigt hos myndigheten efter överklagande eller underställning eller på grund av tillsyn över annan myndighet och han tidigare hos den underordnade myndigheten deltagit i den slutliga handläggningen av ärende som rör saken.

4. om han i saken fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon eller

5. om eljest särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet.

Från jäv bortses när frågan om opartiskhet uppenbarligen saknar betydelse.

5 §

Den som är jävig får ej handlägga ärendet. Han får dock vidtaga åtgärd, som ej utan olägligt uppskov kan ombesörjas av annan.

Känner någon till omständighet som kan antagas utgöra jäv mot honom, skall han självmant ge det till känna.

Har fråga om jäv mot någon uppkommit och har annan ej trätt i hans ställe, skall myndigheten snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om myndigheten ej är beslutför utan honom och annan ej kan träda i hans ställe utan olägligt uppskov.

Mot beslut i jävsfråga får talan föras endast i samband med talan mot beslut, varigenom myndigheten avgör ärendet.

6 §

Den som för talan i ärende får anlita ombud eller biträde. Den som har ombud skall dock medverka personligen, om myndigheten begär det.

Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han eljest olämplig, får myndigheten avvisa honom som ombud eller biträde i ärendet.

Talan mot myndighets beslut att avvisa ombud eller biträde får föras i samma ordning som gäller för talan mot beslut, varigenom myndigheten avgör ärendet.

7 §

Handling anses ha kommit in till myndighet den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till myndigheten eller kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas myndighet särskilt om att telegram till myndigheten anlänt till telegrafanstalt, anses telegrammet ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i myndighetens lokal eller funnits tillgänglig för myndigheten på postanstalt, anses den ha kommit in den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som icke är underskrivet skall bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om myndigheten begär det.

8 §

Är ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling från någon som saken angår ofullständig och kan bristen avhjälpas på ett enkelt sätt, skall myndigheten vägleda honom, om det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt.

9 §

När myndighet har att göra med någon som ej behärskar svenska språket eller är allvarligt hörsel- eller talskadad, får myndigheten vid behov anlita tolk.

10 §

Innan myndighet inhämtar yttrande genom remiss, skall myndigheten noga pröva behovet av åtgärden. Behöver yttrande inhämtas från flera, skall det göras samtidigt, om ej särskilda skäl föranleder annat. Om det ej är obehövt, anges i remissen i vilka avseenden och inom vilken tid yttrande önskas samt huruvida mottagaren bör inhämta yttrande från annan.

11 §

Talan mot sådant beslut av myndighet som kan överklagas genom besvär får föras av den som beslutet angår, om det gått honom emot.

12 §

Besvär över myndighets beslut anföres genom att besvärshandling tillställs den förvaltningsmyndighet eller förvaltningsdomstol som har att pröva besvären. I besvärshandlingen skall anges det beslut som överklagas.

Besvärshandlingen skall ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. I fråga om beslut, som avser föreskrift till allmän efterrättelse och som ej delges, räknas besvärstiden från den

dag då beslutet tillkännagavs. Har beslutet tillkännagivits vid mer än ett tillfälle, räknas besvärstiden från dagen för det sista tillkännagivandet.

Besvär som ej anförts i rätt tid upptages ej till prövning. Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till den myndighet som har meddelat det överklagade beslutet, skall besvären ändå upptagas till prövning.

13 §

Myndighet, som har att pröva besvär, kan förordna att det överklagade beslutet, om det eljest skulle lända till efterrättelse omedelbart, tills vidare icke skall gälla.

Särskilda bestämmelser för vissa ärenden

14 §

Sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som tillförts ärendet med de begränsningar som följer av 39 § andra stycket lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar eller av denna paragraf.

Myndighet får vägra att lämna ut annat material än allmän handling under samma förutsättningar som enligt nyssnämnda lagrum gäller beträffande allmän handling. Lämnas sådant material ut, skall myndigheten om det behövs göra förbehåll om hur det får användas.

Har myndigheten vägrat att lämna ut handling eller annat som tillförts ärendet, skall myndigheten på annat sätt upplysa parten om innehållet i materialet, i den mån det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som föranlett vägran att lämna ut materialet. Myndigheten skall vid behov förordna att den som erhåller sådan upplysning ej får obehörigen yppa vad han fått veta.

15 §

Ärende får ej avgöras utan att sökande, klagande eller annan part under rättats om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och tillfälle beretts honom att yttra sig över det. Myndigheten får dock avgöra ärende utan att så skett,

1. om åtgärderna är uppenbart obehövliga,
2. om ärendet rör tillsättning av tjänst, antagning för frivillig utbildning, utfärdande av betyg, tilldelning av forskningsbidrag eller jämförbar sak och fråga ej är om prövning med anledning av överklagande,
3. om det kan befaras att genomförandet av beslutet i ärendet annars skulle avsevärt försvåras eller
4. om ärendets avgörande ej kan uppskjutas.

Underrättelse enligt första stycket får ske genom delgivning.

Bestämmelserna i 14 § om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts ärendet äger motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse enligt första stycket.

16 §

Vill sökande, klagande eller annan part muntligen lämna uppgift i ärendet, skall tillfälle beredas honom att göra det, om det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång. Sådan uppgift antecknas genom myndighetens försorg i den utsträckning som det behövs.

17 §

Beslut, varigenom myndighet avgör ärende, skall innehålla de skäl som bestämt utgången. Skälen får dock utelämnas helt eller delvis,

1. om beslutet icke går part emot eller det eljest är uppenbart obehövt att upplysa om skälen,

2. om beslutet rör tillsättning av tjänst, antagning för frivillig utbildning, utfärdande av betyg, tilldelning av forskningsbidrag eller jämförbar sak,

3. om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, privatlivets helgd, enskilds behöriga ekonomiska intresse eller jämförbart förhållande eller

4. om ärendet är så brådskande att det ej finns tid att utforma skälen.

Har skälen utelämnats, bör myndigheten på begäran av part om möjligt upplysa honom om dem i efterhand.

18 §

Sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i beslut varigenom myndighet avgör ärende, om det ej är uppenbart obehövt. Är det uppenbart att beslutet går honom emot, skall han även underrättas om vad han har att iakttaga vid talan mot beslutet och om skiljaktig mening som antecknats i protokoll eller annan handling. Underrättelse får ske genom delgivning.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, om annan som får överklaga beslutet begär att skriftligen få del av detta.

19 §

Innan myndigheten rättar beslut, som till följd av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, skall tillfälle lämnas part att yttra sig, om det ej är obehövt.

20 §

Den som uppsåtligt bryter mot förbehåll eller förordnande som meddelats enligt 14 § eller 15 § tredje stycket dömes till böter eller fängelse i högst ett år, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972, då lagen (1946: 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets hand-

läggning insända handlingar med posten m. m. och lagen (1954:355) om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut skall upphöra att gälla.

I fråga om besvär över beslut som meddelats före den 1 januari 1972 gäller äldre bestämmelser.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3) Förslag

till

Förvaltningsprocesslag

Härigenom förordnas som följer.

Lagens tillämpningsområde

1 §

Denna lag gäller rättskipning i regeringsrätten, kammarrätt, skatterätt och länsrätt.

2 §

Har i lag eller i författning som beslutats av Konungen meddelats bestämmelse som avviker från denna lag, gäller den bestämmelsen.

Måls anhängiggörande

3 §

Ansökan, besvär, anmälan, underställning och annan åtgärd, varigenom mål anhängiggöres, skall ske skriftligen.

Ansöknings- eller besvärshandling från enskild bör innehålla uppgift om hans namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Handlingen skall vara egenhändigt undertecknad av honom eller hans ombud.

4 §

I ansöknings- eller besvärshandling eller därmed jämförlig handling skall anges vad som yrkas samt de omständigheter som åberopas till stöd härför. I besvärshandling anges dessutom det beslut mot vilket talan föres.

Sökande eller klagande bör vidare uppge bevis som han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

5 §

Är ansöknings- eller besvärshandling så ofullständig att den icke kan läggas till grund för prövning i sak, skall rätten förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans talan annars ej upptages till prövning.

6 §

Mål upptages ej till prövning, om ansökan, besvär eller annan åtgärd, varigenom mål anhängiggöres, ej skett inom föreskriven tid.

7 §

Besvärshandling tillställs den domstol som har att pröva besvären. Handlingen skall ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av det beslut som överklagas. Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till den domstol eller förvaltningsmyndighet som har meddelat beslutet, skall besvären ändå upptagas till prövning.

Måls handläggning

8 §

Rätten skall tillse att mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver.

Vid behov anvisar rätten hur utredningen bör kompletteras. Överflödiga utredning får avvisas.

9 §

Förfarandet är skriftligt.

I handläggningen får ingå muntlig förhandling beträffande viss fråga, när det kan antagas vara till fördel för utredningen.

I kammarrätt, skatterätt och länsrätt skall muntlig förhandling hållas, om enskild som för talan i målet begär det samt förhandlingen ej är obehövlig och ej heller särskilda skäl talar mot det.

10 §

Ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling, varigenom mål anhängiggöres, och det som hör till den skall tillställas motpart eller annan mot vilken åtgärd ifrågasättes. Mottagaren skall föreläggas att svara inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

Underrättelse enligt första stycket behövs ej,

1. om det är uppenbart att talan ej kan bifallas eller att underrättelse är onödigt eller

2. om det kan befaras att underrättelse skulle avsevärt försvåra genomförandet av beslut i målet.

11 §

Den som förelagts att svara skall göra det skriftligen, om ej rätten förordnar att svaret får lämnas vid muntlig förhandling.

Den som svarar skall ange huruvida han medger eller bestrider yrkan- dena i målet eller, om målet anhängiggjorts genom anmälan eller under- ställning, huruvida han godtager eller motsätter sig åtgärd som ifråga- sättes. Om han bestrider yrkande eller motsätter sig ifrågasatt åtgärd, bör han ange skälen härför och de bevis som han vill åberopa.

Svar skall innehålla uppgift om vilket mål det hänför sig till.

12 §

Rätten skall ge sökande eller klagande tillfälle att ta del av svar och det som hör till svaret och att inom viss tid yttra sig skriftligen över detta, om det ej är obehövt. Rätten får förelägga honom att yttra sig över svaret vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

13 §

Om det behövs, skall rätten inhämta yttrande från förvaltningsmyndighet som tidigare beslutat i saken.

14 §

Till muntlig förhandling skall kallas sökande eller klagande och den som har att svara i målet. Enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utevaror ej utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

15 §

Enskild part, som inställt sig till muntlig förhandling, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehälle, om rät- ten finner att han skäligen bör ersättas för sin inställelse. Rätten får bevilja förskott på ersättningen. Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av Konungen.

16 §

I fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling gäller 5 kap. 1—5 och 9 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten förordna om handläggning inom stängda dörrar, om det behövs av hänsyn till privatlivets helgd eller enskilds behöriga ekonomiska intresse.

17 §

Vid muntlig förhandling föres protokoll. Protokollet skall innehålla redo- görelse för förhandlingens gång och för den utredning som förebringas vid förhandlingen. I protokollet skall antecknas vad som förekommer vid för-

handlingen i fråga om yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar och vitsordanden.

18 §

Innan mål avgöres, skall part ha fått kännedom om det som tillförts målet genom annan än honom själv och haft tillfälle att yttra sig över det, om det ej föreligger sådana skäl däremot som anges i 10 § andra stycket.

19 §

Bestämmelserna i 43 § om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts målet äger motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse enligt 10 § första stycket, 12 eller 18 §.

Vissa bevismedel

20 §

Skriftlig handling, som åberopas till bevis, skall tillställas rätten utan dröjsmål. I fråga om sådant bevis gäller i övrigt 38 kap. 1—5, 7 och 8 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Ersättning till annan än part för tillhandahållande av skriftlig handling utgår dock alltid av allmänna medel.

21 §

Åberopas till bevis föremål, som lämpligen kan ges in till rätten, skall föremålet utan dröjsmål överlämnas dit. I fråga om sådant bevis gäller 39 kap. 5 § rättegångsbalken i tillämpliga delar. Ersättning till annan än part för tillhandahållande av föremål utgår dock alltid av allmänna medel.

22 §

Åberopar part skriftlig handling eller föremål till bevis, får rätten förelägga honom att inom viss tid tillställa rätten handlingen eller föremålet vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

23 §

Rätten får förordna om syn på stället för besiktning av fastighet eller plats eller av föremål som ej lämpligen kan ges in till rätten. Vid sådan syn får yrkeshemlighet röjas endast om det finns synnerlig anledning därtill.

I fråga om syn på stället gäller bestämmelserna om muntlig förhandling i tillämpliga delar.

24 §

Rätten får inhämta yttrande över fråga, som kräver särskild sakkunskap, från myndighet, tjänsteman eller den, som eljest har att gå till handa med yttrande i ämnet, eller anlita annan sakkunnig i frågan.

I fråga om sakkunnig gäller 40 kap. 2—7 och 12 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Ersättning för utlåtande av myndighet, tjänsteman eller den som eljest har att gå till handa med yttrande utgår endast om det är särskilt föreskrivet. Annan sakkunnig är berättigad till ersättning av allmänna medel för sitt uppdrag. Rätten får bevilja förskott på sådan ersättning.

25 §

Rätten får förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed eller försäkran. Om förhör gäller 36 kap. 1—18 och 20—23 §§ samt 40 kap. 9—11, 13—16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

26 §

Vittne eller sakkunnig har rätt till ersättning av allmänna medel för kostnad för sin inställelse. Rätten får bevilja förskott på ersättning för kostnad för resa och uppehälle. Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av Konungen.

Har vittnet eller den sakkunnige inkallats på begäran av enskild part och visar det sig att parten saknade godtagbart skäl för sin begäran, får rätten ålägga honom att återbetala ersättningen till statsverket.

27 §

Finner skatterätt eller länsrätt att förhör med vittne eller sakkunnig lämpligen bör hållas av annan skatterätt eller länsrätt, får rätten efter samråd med denna besluta härom.

I fråga om bevisupptagning enligt första stycket gäller 35 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Beslut

28 §

Domstol, som har att pröva besvär, kan förordna att det överklagade beslutet, om det eljest skulle lända till efterrättelse omedelbart, tills vidare icke skall gälla och även i övrigt förordna rörande saken.

29 §

Rättens avgörande får ej gå utöver vad som yrkats i målet. Om det föreligger särskilda skäl, får dock rätten även utan yrkande besluta till

det bättre för enskild, när det kan ske utan men för motstående enskilt intresse.

30 §

Rättens avgörande av mål skall grundas på vad handlingarna innehåller och vad i övrigt förekommit i målet.

Av beslutet skall framgå de skäl som bestämt utgången.

31 §

Beslut, varigenom rätten avgör målet, skall tillställas part genom handling som fullständigt återger beslutet och skiljaktig mening, där sådan förekommit. Beslut som kan överklagas skall dessutom innehålla upplysning om vad den skall iakttaga som vill anföra besvär över beslutet.

Kräves särskilt tillstånd för prövning av besvär till regeringsrätten, skall kammarrättens beslut innehålla uppgift härom och om de grunder på vilka sådant tillstånd meddelas.

32 §

Beslut, som till följd av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, får rättas av domstolen. Om det ej är obehövt, skall tillfälle lämnas part att yttra sig innan rättelse sker.

Besvär

33 §

Mot skatterätts och länsrätts beslut föres talan hos kammarrätt. Mot kammarrätts beslut föres talan hos regeringsrätten. Talan föres genom besvär. Talan får föras av den som beslutet angår, om det gått honom emot.

34 §

Mot beslut, som ej innebär att målet avgöres, får talan föras endast i samband med talan mot beslut i själva målet. Talan får dock föras särskilt när rätten

1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning,
2. avvisat ombud eller biträde,
3. förordnat rörande saken i avvaktan på målets avgörande,
4. förelagt någon att medverka på annat sätt än genom inställelse inför rätten och underlåtenhet att iakttaga föreläggandet kan medföra särskild påföljd för honom,
5. utdömt vite eller annan påföljd för underlåtenhet att iakttaga före-

läggande eller ådömt straff för förseelse i förfarandet eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försummelse eller tredska,

6. förordnat angående undersökning eller omhändertagande av person eller egendom eller om annan liknande åtgärd,

7. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet eller

8. avslagit begäran om biträde eller till biträde förordnat annan än den som begärts.

Mot beslut, varigenom mål återförvisas till lägre instans, får talan föras endast om beslutet innefattar avgörande av fråga, som inverkar på målets utgång.

Särskilda regler om besvär hos regeringsrätten

35 §

Besvär över kammarrätts beslut i fråga som fullföljts till eller underställt kammarrätten prövas av regeringsrätten endast om regeringsrätten meddelat prövningstillstånd.

Meddelas ej prövningstillstånd, står kammarrättens beslut fast. Erinran därom skall intagas i regeringsrättens beslut.

Att prövningstillstånd ej behövs i mål om utlämnande av allmän handling framgår av 2 kap. 13 § tryckfrihetsförordningen.

36 §

Prövningstillstånd meddelas,

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att frågan prövas av regeringsrätten eller

2. om det föreligger synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att grund för resning föreligger eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, som samtidigt föreligger till bedömande, får prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.

Meddelar regeringsrätten prövningstillstånd för viss fråga, får domstolen pröva även annan fråga som besvären avser.

37 §

I mål, vari prövningstillstånd kräves, får omständighet eller bevis, som klaganden åberopar först i regeringsrätten, beaktas endast om det föreligger särskilda skäl.

Klaganden bör i besvärshandlingen ange de skäl som han åberopar till stöd för sin begäran om prövningstillstånd.

Straff och vite**38 §**

Den som vid muntlig förhandling stör förhandlingen eller fotograferar i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, dömes till böter, högst femhundra kronor. Till samma straff dömes den som muntligen inför rätten eller i skrivelse till rätten uttalar sig otillbörligt.

39 §

Den som uppsåtligt bryter mot förbehåll eller förordnande, som meddelats med stöd av 19 eller 43 §, dömes till böter eller fängelse i högst ett år, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Den som utan giltigt skäl röjer vad som enligt rättens förordnande ej får uppenbaras dömes till böter.

40 §

Vite enligt denna lag får ej bestämmas till högre belopp än femtusen kronor. Har vite utdömts och förelägger rätten nytt vite, får vitet bestämmas till högst tiotusen kronor.

Har ändamålet med vite förfallit, får vitet ej utdömas.

Övriga bestämmelser**41 §**

I fråga om jäv mot den som handlägger mål enligt denna lag gäller bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

42 §

Rätten skall självant upptaga fråga om ansvar för förseelse under förfarandet och om utdömande av vite som förelagts med stöd av denna lag.

43 §

Sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som tillförts målet med de begränsningar som följer av 39 § andra stycket lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar eller av denna paragraf.

Rätten får vägra att lämna ut annat material än allmän handling under samma förutsättningar som enligt nyssnämnda lagrum gäller beträffande

allmän handling. Lämnas sådant material ut, skall rätten om det behövs göra förbehåll i fråga om hur det får användas.

Har rätten vägrat att lämna ut handling eller annat som tillförts målet, skall rätten på annat sätt upplysa parten om innehållet i materialet, i den mån det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som föranlett vägran att lämna ut materialet. Rätten skall vid behov förordna att den som erhåller sådan upplysning ej får obehörigen yppa vad han fått veta.

44 §

Handling anses ha kommit in till rätten den dag då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till rätten eller kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas rätten särskilt om att telegram till rätten anlänt till telegrafanstalt, anses telegrammet ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i rättens kansli eller funnits tillgänglig för rätten på postanstalt, anses den ha kommit in den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat meddelande som icke är underskrivet skall bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om rätten begär det.

45 §

Är någon som kallats till muntlig förhandling hindrad att inställa sig, skall han omedelbart anmäla det till rätten.

46 §

I fråga om laga förfall äger 32 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning.

47 §

Skall rätten bringa handling eller annat till någons kännedom, får det ske genom delgivning.

48 §

Den som för talan i mål får anlita ombud eller biträde.

Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han eljest olämplig, får rätten avvisa honom som ombud eller biträde i målet.

49 §

Ombud skall styrka sin behörighet genom fullmakt. Fullmakt skall innehålla ombudets namn. Får ombudet sätta annan i sitt ställe, skall detta anges.

Styrker ombud ej sin behörighet, skall rätten förelägga ombudet eller huvudmannen att avhjälpa bristen. Är i sådant fall ansöknings- eller besvärshandling undertecknad av ombud, skall i föreläggandet anges att talan upptages till prövning endast om detta iakttages. Har annan åtgärd företagits av ombud som ej styrkt sin behörighet, skall i föreläggandet anges att åtgärden beaktas endast om föreläggandet iakttages.

50 §

Behärskar part, vittne eller annan som skall höras inför rätten ej svenska språket eller är han allvarligt hörsel- eller talskadad, skall rätten vid behov anlita tolk. Rätten får även i annat fall vid behov anlita tolk.

Som tolk får ej anlitas den vars tillförlitlighet kan anses förringad på grund av hans ställning till någon som för talan i målet eller på grund av annan därmed jämförlig omständighet.

51 §

Den som anlitas som tolk vid muntlig förhandling skall inför rätten avlägga ed eller försäkran, att han efter bästa förstånd skall fullgöra sitt uppdrag.

52 §

Den som fullgör uppdrag som tolk annorledes än i tjänsten har rätt till arvode samt ersättning för kostnad och tidsspillan. Kostnad för tolk betalas av allmänna medel.

53 §

Vad i denna lag sägs om enskild part gäller i tillämpliga delar även den som är ställföreträdare för parten.

Denna lag träder i kraft beträffande skatterätt och länsrätt den 1 juli 1971 samt i övrigt den 1 januari 1972.

I fråga om talan mot beslut av skatterätt eller länsrätt, som meddelats före den 1 januari 1972, gäller äldre bestämmelser om talan mot beslut av prövningsnämnd eller länsstyrelse i motsvarande fall.

I fråga om talan mot kammarrätts beslut, som meddelats före den 1 januari 1972, gäller äldre bestämmelser.

4) Förslag

till

Lag

om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Om besvär mot beslut, vilket meddelats med stöd av lag eller annan författning som utfärdats före den 1 januari 1972, enligt vad hittills gällt skall anföras hos Konungen, skall besvären, i den mån ej annat föreskrives i 2 §, i stället anföras hos kammarrätt i följande mål:

1. mål om val till befattning eller uppdrag, mål om val för upprättande av förslag till befattning eller uppdrag,

2. mål om avlöningsförmån, inbegripet ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag, sjukvård, beklädnad och dylikt, mål om resekostnads- och traktamentsersättning, mål om delaktighet i eller avgift till pensionsinrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa, mål om rätt till pension eller dylik förmån, allt enligt gällande föreskrift eller överenskommelse,

3. mål om ersättning till tjänsteman vid polis-, åklagar- eller exekutionsväsendet för utgift, som är föranledd av hans verksamhet,

4. mål om annan ersättning som enligt författning utgår av statsmedel, såvida ej författningen hänvisar den som gör anspråk på ersättning att vid tvist anhängiggöra talan hos allmän domstol eller expropriationsdomstol eller ersättning enligt författningen utgår till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet eller fråga är om ersättning eller hittelön enligt lagen (1942:350) om fornminnen eller om ersättning enligt naturvårdslagen (1964:822),

5. mål om beslut av tullmyndighet i samband med in- eller utförsel av vara med undantag dock för sådant beslut om befrielse från eller nedsättning eller återbetalning av tull, skatt eller annan avgift som meddelats med stöd av Konungens bemyndigande, mål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager,

6. mål om beslut rörande statens, kommuns eller annan kommunal förvaltningsenhets uttagande enligt gällande föreskrift av skatt eller annan avgift, såvida ej beslutet avser nedsättning eller befrielse och meddelats med stöd av Konungens bemyndigande eller fråga är om oljeavgift eller avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol, eller om beslut enligt lagen (1939:254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter,

7. mål om beslut rörande återbetalning av utskylder, böter eller andra allmänna medel, såvida ej beslutet meddelats med stöd av Konungens be-

myndigande eller avser avgift vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol,

8. anmärknings- och avkortningsmål, mål om tillsyn över stiftelser,

9. mål om beslut som enligt författning eller föreskrift rörande den allmänna hälsovården, rörande förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar eller rörande djurs vård eller behandling i särskilt fall meddelats angående förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller angående omhändertagande, smittrening, oskadliggörande eller liknande åtgärd, såvida ej fråga är om skyldighet, som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, eller om beslut enligt arbetarskyddslagen (1949: 1), allmänna ordningsstadgan (1956: 617), lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster eller strålskyddslagen (1958: 110) eller i ärende som avses i skogsförädlingslagen (1963: 246),

10. mål om förordnande angående läkarundersökning av den som är anställd i allmän tjänst, mål om disciplinär bestraffning, mål om avstängning från tjänstgöring, mål om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag annorledes än i samband med förflyttning,

11. mål om föreläggande vid vite, såvida ej fråga är om skyldighet, som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, eller om föreläggande enligt lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet, lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse, lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, lagen (1950: 596) om rätt till fiske, lagen (1955: 183) om bankrörelse, lagen (1955: 416) om sparbanker, lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen, lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m., lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring, civilförsvarslagen (1960: 74), lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag, jordförvärvslagen (1965: 290), förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, miljöskyddslagen (1969: 387), jordhävdslagen (1969: 698), lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar eller lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering,

12. mål om utdömande av vite,

13. mål om beslut som i särskilt fall meddelats angående behandlingen av häktad eller den som anhållits eller gripits för brott eller som eljest hålles i förvar tillfälligt eller angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt,

14. mål om handräckning, såvida ej fråga är om beslut enligt lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter.

2 §

Besvär som enligt författningarna skall fullföljas hos Konungen skall anföras hos regeringsrätten i följande mål:

1. mål om beslut av kommunalstämma i ärende, som endast angår i mantal satt jord,

2. mål om fördelning till återbetalning av lån utav allmänna medel,

3. skattläggningsmål, övriga mål om grundskatter eller därmed jämförbara utskylder, mål om markegångsprisen,

4. mål om fastställande av jordebok, om upptagande i eller uteslutande ur jordebok av fastighet eller särskild anteckning, om ändring i förhållande, varom uppgift finnes införd i jordebok samt sådana i 2 § 7: o) lagen (1909: 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt avsedda mål om förmåner, rättigheter och skyldigheter, vilka åtföljer fastighet på grund av dess särskilda natur och egenskap,

5. mål om rust- och rotehållares rättigheter och skyldigheter, övriga mål rörande indelnings- och roteringsverket, mål om hemmans och lägenheters indelning till lotsning, om utbyten av boningsplatser för lotsar eller av lotsningspliktiga hemman och lägenheter, om dessas förmåner, friheter och skyldigheter, mål om ordningen och sättet för begagnande av samfärd tångtäkt,

6. mål om tillvaro av eller företräde till stadgad åborätt eller ständig besittningsrätt till hemman eller lägenhet, som tillhör kronan, menighet eller allmän inrättning,

7. mål om rättighet till och villkoren för skatteköp av kronan, menighet eller allmän inrättning tillhörig fastighet, som jämlikt författningarna får till skatte försälgas, om fastställande av skatteköpeskilling, mål om nybygges omföring till skatte och villkoren därvid,

8. mål om avgäld från avsöndrad lägenhet, om fördelning av mantal eller utskylder mellan stamfastighet och avsöndrad lägenhet, mål om tomtmätning, mål om avstyckning enligt 5 kap. lagen (1917: 269) om fastighetsbildning i stad, mål om undantag från tillämpningen av de om vissa jordbruksarrenden enligt lag gällande särskilda bestämmelser eller av föreskrifter i lagen (1957: 390) om fiskearrenden,

9. avvitringsmål,

10. mål om registrering enligt lagen (1899: 59) om skydd för vissa mönster och modeller,

11. mål om upphävande av registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation,

12. mål om bötesansvar,

13. mål som enligt övergångsbestämmelse vid ändring i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall prövas av regeringsrätten.

3 §

Har i mål som avses i 1 eller 2 § besvärshandling inkommit till statsdepartement inom föreskriven besvärstid, skall talan ändå anses fullföljd i rätt tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972 men gäller ej fråga om besvär över beslut som meddelats dessförinnan.

5) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal

Härigenom förordnas, att 1 § lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*1 §.¹

Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall till och med den *30 juni* 1971 utgöras av tjugotvå regeringsråd. Därefter skall antalet regeringsråd nedbringas till sjutton, i den mån det kan ske till följd av inträffade ledigheter.

Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall till och med den *31 december* 1971 utgöras av *högst* tjugotvå regeringsråd. Därefter skall antalet regeringsråd nedbringas till sjutton, i den mån det kan ske till följd av inträffade ledigheter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

6) Förslag

till

Lag

om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas, att 2 kap. 13 § giftermålsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1968: 60.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***2 KAP.****13 §.¹**

Klagan över beslut av länsstyrelse i fall, som i 1 § avses, eller av socialstyrelsen i fall, som i 5 § avses, må föras hos Konungen i justitiedepartementet i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Talan mot beslut av länsstyrelse i fall, som avses i 1 §, eller av socialstyrelsen i fall, som avses i 5 §, föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

7) Förslag**till****Lag**

om ändring i lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående

Härigenom förordnas, att lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående² skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

Vill någon klaga över beslut angående utfärdande av intyg enligt 3 kap. 3 § giftermålsbalken eller äktenskaps-certifikat eller angående företagande av vigsel, må han anföra besvär, där beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, hos domkapitlet, där det givits av borgerlig vigselförrättare, hos Konungens befallningshavande och, där det meddelats av myndighet utom riket eller av chefen för

(Föreslagen lydelse)

Vill någon klaga över beslut angående utfärdande av intyg enligt 3 kap. 3 § giftermålsbalken eller äktenskaps-certifikat eller angående företagande av vigsel, må han anföra besvär, där beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, hos domkapitlet, där det givits av borgerlig vigselförrättare, hos Konungens befallningshavande och, där det meddelats av myndighet utom riket eller av chefen för

¹ Senaste lydelse 1968: 758.

² Senaste lydelse 1968: 760.

(Nuvarande lydelse)

utrikesdepartementets rättsavdelning, hos *Konungen i vederbörande statsdepartement*. Över domkapitlets eller Konungens befallningshavandes beslut må klagan föras hos *Konungen* genom besvär, *som vid talans förlust skola ingivas eller insändas till vederbörande statsdepartement sist å trettionde dagen från det klaganden erhöi del av beslutet*.

(Föreslagen lydelse)

utrikesdepartementets rättsavdelning, hos *kammarrätten*. Över domkapitlets eller Konungens befallningshavandes beslut må klagan föras hos *kammarrätten* genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

8) Förslag

till

Lag**om ändring i föräldrabalken**

Härigenom förordnas i fråga om föräldrabalken¹,
dels att i 21 kap. 2—4 och 9 §§ ordet »länsstyrelsen» skall bytas ut mot »länsrätten»,

dels att 8 kap. 10 § samt 21 kap. 1, 5, 6 och 10—12 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***8 KAP.****10 §.²**

Över barnavårdsnämnds — — — — — hos länsstyrelsen.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos *Konungen* genom besvär.

Barnavårdsnämndens eller *länsstyrelsens* beslut länder, *utan hinder av klagan*, till efterrättelse *intill dess annorlunda kan varda förordnat*.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos *kammarrätten* genom besvär.

Barnavårdsnämnds, länsstyrelses eller *kammarrätts* beslut länder *omedelbart* till efterrättelse.

¹ 21 kap. tillagt genom 1967: 712.

² Senaste lydelse 1954: 356.

21 KAP.

1 §.

Verkställighet av vad *rätten* i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn sökes hos *länsstyrelsen*.

Har domen eller beslutet icke vunnit laga kraft och är ej särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får *länsstyrelsen* icke vidtaga åtgärd enligt 2 eller 3 §.

Verkställighet av vad *allmän domstol* i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn sökes hos *länsrätten*.

Har domen eller beslutet icke vunnit laga kraft och är ej särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får *länsrätten* icke vidtaga åtgärd enligt 2 eller 3 §.

5 §.

Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan *domen* eller *beslutet* meddelades, kan *länsstyrelsen* vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av *rätten*. Sådan fråga upptages av *rätten* på ansökan av den som varit part i ärendet hos *länsstyrelsen* eller av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd.

Länsstyrelsen får även i annat fall vägra verkställighet, om risk, som ej är ringa, föreligger för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan *allmän domstols dom* eller *beslut* meddelades, kan *länsrätten* vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av *allmän domstol*. Sådan fråga upptages av *allmän domstol* på ansökan av den som varit part i ärendet hos *länsrätten* eller av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd.

Länsrätten får även i annat fall vägra verkställighet, om risk, som ej är ringa, föreligger för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

6 §.

Även om dom eller beslut som avses i 1 § ej föreligger, äger den som har vårdnaden att, när barnet vistas hos annan, påkalla *länsstyrelsens* åtgärd för att barnet skall överflyttas till honom.

Även om dom eller beslut som avses i 1 § ej föreligger, äger den som har vårdnaden att, när barnet vistas hos annan, påkalla *länsrättens* åtgärd för att barnet skall överflyttas till honom.

(Nuvarande lydelse)

Föreligga särskilda skäl att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av *rätten*, kan *länsstyrelsen* vägra att vidtaga den sökta åtgärden.

I övrigt — — — — — §§ tillämpning.

(Föreslagen lydelse)

Föreligga särskilda skäl att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av *allmän domstol*, kan *länsrätten* vägra att vidtaga den sökta åtgärden.

10 §.

I ärende enligt detta kapitel *skall länsstyrelsen föranstalta om den utredning som är behövlig. Förhör får hållas med var och en som kan antagas ha upplysningar av betydelse att lämna. Länsstyrelsen* kan förordna, att barnet skall undersökas av läkare.

I kallelse till *förhör eller* läkarundersökning äger *länsstyrelsen* förelägga vite. *Länsstyrelsen* äger utdöma förelagt vite.

I ärende enligt detta kapitel kan *länsrätten* förordna, att barnet skall undersökas av läkare.

I kallelse till läkarundersökning äger *länsrätten* förelägga vite. *Länsrätten* äger utdöma förelagt vite.

11 §.

Beträffande parts — — — — — — — motsvarande tillämpning.

I fråga om ersättning till den som på kallelse inställt sig för förhör inför länsstyrelsen och icke är part åga bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. Ersättningen skall dock alltid betalas av allmänna medel. Även kostnad för utförande av uppdrag enligt 2 § första stycket andra punkten, hämtning eller omhändertagande av barn och läkarundersökning betalas av allmänna medel. Fråga om ersättning enligt detta stycke prövas av länsstyrelsen.

Kostnad för utförande av uppdrag enligt 2 § första stycket andra punkten, hämtning eller omhändertagande av barn och läkarundersökning betalas av allmänna medel. Fråga om ersättning för sådan kostnad prövas av *länsrätten*.

12 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos Konungen genom besvär. Be-

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

svären ingivas till länsstyrelsen. Denna skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om det ej är uppenbart att anledning saknas, och införskaffa ytterligare utredning, om det är behövt. Länsstyrelsen skall därefter sända handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till vederbörande statsdepartementet.

Beslut, som ej avser utdömande av vite eller ersättning för parts kostnad, länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

Beslut enligt detta kapitel som ej avser utdömande av vite eller ersättning för parts kostnad länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt avser 21 kap. Äldre bestämmelser gäller dock i denna del fortfarande i fråga om talan mot länsstyrelses beslut som meddelats före den 1 juli 1971.

I övrigt träder lagen i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller dock i denna del fortfarande i fråga om talan mot länsstyrelses beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

9) Förslag

till

Lag**om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)**

Härigenom förordnas, att 1, 14 och 15 §§ jordförvärvslagen (1965: 290) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.¹**

Fast egendom, — — — — — om aktiebolag.

Förvärvstillstånd fordras — — — — — från staten;

2. om staten, landstingskommun, stad, landskommun, köping, municipalsamhälle eller kommunalförbund är förvärvare;

2. om staten, landstingskommun, kommun eller kommunalförbund är förvärvare;

¹ Senaste lydelse 1967: 268.

(Nuvarande lydelse)

3. om egendomen enligt medgivande av Konungen förvärvas för kyrkligt ändamål eller fånget prövats enligt lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt;

4. om egendomen förvärvas — — — — — av aktier.

(Föreslagen lydelse)

3. om egendomen enligt medgivande av Konungen förvärvas för kyrkligt ändamål eller fånget prövats enligt lagen (1970: 939) om förvaltning av kyrklig jord;

14 §.

Ansökan om — — — — — fatta beslutet.

Avser tillstånd — — — — — tillståndets giltighet.

Vägras tillstånd, skola i beslutet anges tillämpat lagrum och de skäl på vilka beslutet grundas.

Må klagan föras över beslut eller äger säljare påkalla inlösen enligt 10 §, skall i beslutet anges vad som därvid är att iakttaga.

Äger säljare påkalla inlösen enligt 10 §, skall i beslutet anges vad som därvid är att iakttaga.

15 §.

Talan mot — — — — — hos Konungen.

Besvären skola inges till lantbruksnämnden. Denna skall snarast möjligt sända handlingarna i ärendet till besvärsmyndigheten jämte bevis om beslutets delgivning och, om beslutet meddelats av nämnden, eget utlåtande över besvären.

Ha besvären ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären upptagas till prövning, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

10) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag

Häri genom förordnas i fråga om lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, dels att 5 § skall ha nedan angivna lydelse.

delar att i lagen skall införas en ny paragraf, 17 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.1

Ansökan om tillstånd till förvärfv
av fast egendom enligt 1 eller 2 §
eller om prövning enligt 4 § *ingives*
till länsstyrelsen i det län där egen-
domen eller del av denna är belägen.
Ansökan göres skriftligen före fång-
et eller inom tre månader från det
fånget skedde. I ärendet bör fånges-
handlingen eller, om sådan ännu ej
upprättats, fångesmannens skriftliga
samtycke till ansökningen företes i
huvudskrift eller bestyrkt avskrift.
Har det ej skett och är ej fråga om
förvärfv på auktion som avses i 8 §,
må sökanden föreläggas att avhjälpa
bristen vid äventyr att ansökningen
eljest avvisas.

Ansökan om tillstånd till förvärfv
av fast egendom enligt 1 eller 2 §
eller om prövning enligt 4 § *tillstäl-*
les länsstyrelsen i det län där egen-
domen eller del av denna är belägen.
Ansökan göres skriftligen före fång-
et eller inom tre månader från det
fånget skedde. I ärendet bör fånges-
handlingen eller, om sådan ännu ej
upprättats, fångesmannens skriftliga
samtycke till ansökningen företes i
huvudskrift eller bestyrkt avskrift.
Har det ej skett och är ej fråga om
förvärfv på auktion som avses i 8 §,
må sökanden föreläggas att avhjälpa
bristen vid äventyr att ansökningen
eljest avvisas.

Angår ansökan — — — — — att utövas.

Göres ej — — — — — stycket utgått.

Sökes tillstånd — — — — — till Konungen.

Över länsstyrelses beslut i ärende, som nu sagts, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Närmare föreskrifter rörande den utredning, som må erfordras för läns-

Närmare föreskrifter rörande den utredning, som må erfordras för

¹ Senaste lydelse 1970: 1007.

(Föreslagen lydelse)

länsstyrelses prövning i ärende, *som nu sagts*, meddelas av Konungen.

*Mot beslut av länsstyrelse i ärende,
som avses i 4 §, eller om utseende av
ombud enligt 17 § föres talan hos
kammarrätten genom besvär.*

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

Lag

om ändring i lagen (1970:998) om arrendenämnder och hyresnämnder

Härigenom förordnas, att 15 § lagen (1970:998) om arrendenämnder och hyresnämnder skall ha nedan angivna lydelse.

(Här föreslagen lydelse)

15 §

Ansökan i — — — — — motsvarande tillämpning.

Förhandling skall hållas inför nämnden, om det ej är uppenbart att förhandling ej behövs. Fastighetens ägare kan vid vite föreläggas att inställa sig till förhandling.

Beslut enligt 14 § andra stycket lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet får meddelas utan att fastighetsägaren beretts tillfälle att yttra sig i frågan.

12) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1933: 269) om ägofred**

Härigenom förordnas, att i 4 kap. lagen (1933: 269) om ägofred skall införas en ny paragraf, 46 a §, samt närmast före paragrafen en rubrik av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)**O m b e s v ä r**46 a §.*

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 23, 41, 42 eller 43 § eller om förordnande av förrättningsman enligt 40 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag, beträffande vilket förbud mot klagan icke föreskrivits, föres talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

13) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1952: 166) om häradsallmänningar**

Härigenom förordnas, att 47 § 2 mom. lagen (1952: 166) om häradsallmänningar skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***47 §.**

2 m o m. Mot beslut som länsstyrelse meddelat *enligt denna lag* må **2 m o m.** Talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat *i fall som av-*

(Nuvarande lydelse)

talán föras hos Konungen genom besvär, som skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom en månad från den dag klaganden erhöi del av beslutet.

(Föreslagen lydelse)

ses i 1 mom. eller enligt 8, 17, 37 eller 38 §, föras hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föras talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

14) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1952: 167) om allmännings-
skogar i Norrland och Dalarna**

Härigenom förordnas, att 46 § 2 mom. lagen (1952: 167) om allmännings-
skogar i Norrland och Dalarna skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***46 §.**

2 m o m. Mot beslut som länsstyrelse meddelat enligt denna lag må talan föras hos Konungen genom besvär, som skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom en månad från den dag klaganden erhöi del av beslutet.

2 m o m. Talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat i fall som avses i 1 mom. eller enligt 7 a, 16, 36 eller 37 §, föras hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föras talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

15) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske

Härigenom förordnas, att 41 § lagen (1950: 596) om rätt till fiske skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

41 §.¹

Då beslut som länsstyrelse meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall delgivning ske enligt 17 § delgivningslagen (1970: 428).

Är någon missnöjd med länsstyrelsens beslut enligt denna lag, må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom två månader efter det klaganden erhöll del av beslutet. Vederbörande fiskerintendent är på grund av sin befattning behörig att föra klagan över sådant beslut.

Beslut, som avses i 22, 28 och 29 §§, skola lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej länsstyrelsen annorlunda förordnar. Om särskilda skäl föreligga, må länsstyrelsen förordna att även beslut, som avses i 31 §, skall lända till omedelbar efterrättelse.

Talan mot länsstyrelsens beslut i ärende, varå 24, 28 eller 29 § äger tillämpning, eller rörande utdömande av vite enligt 32 § föres hos kammarrätten genom besvär inom två månader efter det klaganden erhöll del av beslutet.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär inom tid som sägs i första stycket.

Vederbörande fiskerintendent är på grund av sin befattning behörig att föra talan i ärende som avses i första eller andra stycket.

Då beslut som länsstyrelse eller kammarrätt meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall delgivning ske enligt 17 § delgivningslagen (1970: 428).

Beslut, som avses i 22, 28 och 29 §§, skola lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annorlunda förordnas. Om särskilda skäl föreligga, må länsstyrelsen förordna att även beslut, som avses i 31 §, skall lända till omedelbar efterrättelse.

¹ Senaste lydelse 1970: 438.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

16) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden

Härigenom förordnas, att 31 § lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

31 §.

Då beslut som länsstyrelse meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall meddelande om beslutet på statsverkets bekostnad intagas i en eller flera tidningar inom orten. Delgivning skall anses hava skett den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

Mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag må talan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom två månader efter det delgivningen skett.

Länsstyrelsens beslut, som avser annat än fiskevårdsområdes bildande, skall, om ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse utan hinder av förd talan.

Mot länsstyrelsens beslut om förordnande av sakkunnigt biträde enligt 17 § må talan ej föras.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos kammarrätten genom besvär. Besvären skola anföras inom två månader efter det klaganden fick del av beslutet.

Då beslut som länsstyrelse eller kammarrätt meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall meddelande om beslutet på statsverkets bekostnad intagas i en eller flera tidningar inom orten. Delgivning skall anses hava skett den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

Länsstyrelsens eller kammarrätts beslut, som avser annat än fiskevårdsområdes bildande, skall, om ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse utan hinder av förd talan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

17) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
dels att 11 § 3 mom.¹ skall upphöra att gälla,
dels att 13 § 4 mom. skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 27 §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

4 mom.² Menar den — — — — — så skedde.

Beslut angående jaktutövningen skall, där ej länsstyrelsen annorlunda förordnar, lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres mot beslutet.

Beslut angående jaktutövningen skall, där ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres mot beslutet.

27 §.³

Talan mot polismyndighets beslut enligt 23 § föres hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut må talan ej föras.

Mot länsstyrelses beslut enligt 10, 11 eller 13 § eller rörande föreläggande eller förordnande med stöd av 24 § 1 mom. första stycket föres talan hos kammarrätten genom besvär. I fall, som avses i 11 §, skola besvär anföras inom två månader från det klaganden erhöill del av beslutet.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Meddelande om länsstyrelses eller kammarrätts beslut med stöd av 11 § skall införas i tidning inom orten.

¹ Senaste lydelse 1963: 606.

² Senaste lydelse 1951: 290.

³ Förutvarande 27 § upphävd genom 1951: 290.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Delgivning av beslutet skall anses ha skett den dag då meddelandet infördes i tidningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

18) Förslag

till

Lag

om ändring i vattenlagen (1918: 523)

Härigenom förordnas, att i vattenlagen (1918: 523) skall införas en ny paragraf, 14 kap. 10 §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

14 KAP.

10 §.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag om föreläggande vid vite, om fastställelse av stadgar eller av ändring av stadgar, om förordnande av förrättningsman, biträdande förrättningsman, god man eller biträde åt sakägare, om förordnande eller entledigande av syssloman eller om arvode till syssloman föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I samma ordning föres talan mot beslut av Konungens befallningshavande beträffande föreläggande enligt 2 kap. 35 § vid annat äventyr än vite eller beträffande fråga som avses i 2 kap. 64 § eller 68 § första stycket samt mot sådant beslut av Konungens befallningshavande som avses i 10 kap. 53, 77 eller 78 §.

*(Föreslagen lydelse)**(Nuvarande lydelse)*

I övrigt föres talan mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

19) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled

Härigenom förordnas, att i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled skall införas en ny paragraf, 84 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

84 a §.

Talan mot beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande om anlitande av sakkunnigt biträde, om utseende eller entledigande av styrelseledamot eller revisor i flottningsförening, om föranstaltande om dtgärd på sådan för enings bekostnad, om utseende av förvaltare som avses i 82 a § eller med anledning av sådan förvaltares beslut i frdga om återställningsåtgärder föres hos Konungen genom besvär.

Mot annat beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande enligt denna lag föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

20) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Härigenom förordnas, att 23 § lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***23 §.**

Föreläggande, varom — — — — — företaget uppkommer.

Då ombud — — — — — tillgänglig förteckning.

Kostnad för — — — — — är föreskriven.

Talan mot beslut av Konungens befallningshavande enligt första stycket föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

21) Förslag

till

Lag

om ändring i brottsbalken

Härigenom förordnas, att 37 kap. 6 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***37 KAP.****6 §.**

I ärende, som handlägges av övervakningsnämnd och avser annan Begär den dömde att bliva muntligen hörd i ärende, som handlägges

(Nuvarande lydelse)

fråga än upphörande av övervakning eller av meddelad föreskrift, skall den dömda erhålla tillfälle att yttra sig, såframt det lämpligen kan ske och hans hörande ej finnes vara utan gagn. Begär den dömda att bli muntligen hörd i ärende hos nämnden, skall tillfälle därtill beredas honom.

I ärende hos kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och interneringsnämnden bör, om det kan antagas vara till gagn och lämpligen kan ske, tillfälle beredas den dömda att yttra sig eller att bli muntligen hörd.

(Föreslagen lydelse)

av övervakningsnämnd, skall tillfälle därtill beredas honom.

I ärende hos kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och interneringsnämnden bör, om det kan antagas vara till gagn och lämpligen kan ske, tillfälle beredas den dömda att bli muntligen hörd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

22) Förslag**till****Lag**

om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Härigenom förordnas, att i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skall införas en ny paragraf, 10 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***10 a §.**

Mot länsstyrelses beslut enligt 6 § om utdömande av vite föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

23) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt

Härigenom förordnas, att 78 § lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

78 §.

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag föres *genom besvär hos Konungen. Besvären skola ingivas till kriminalvårdsstyrelsen.*

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut *i särskilt fall* enligt denna lag föres *hos kammarrätten genom besvär. Mot annat styrelsens beslut enligt lagen föres talan hos Konungen genom besvär.*

Intagen äger — — — — — 75 §.

I länsstyrelses beslut enligt 12 § andra stycket må ändring sökas genom besvär hos kriminalvårdsnämnden. *Besvären skola ingivas till länsstyrelsen, som har att med eget yttrande skyndsamt insända handlingarna i ärendet till kriminalvårdsnämnden.*

I länsstyrelses beslut enligt 12 § andra stycket må ändring sökas genom besvär hos kriminalvårdsnämnden.

Mot ungdomsfängelnsnämndens, — — — — — ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

24) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.**

Härigenom förordnas, att 24 och 26 §§ lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***24 §.¹**

Framställning om — — — — — eller Norge.

Framställningen må — — — — — den meddelats.

Innan framställning enligt 5, 10 eller 17 § bifalles, skall den dömde, om det ej av särskilda skäl finnes kunna underlätas, beredas tillfälle att yttra sig i ärendet.

26 §.¹

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos *Konungen*.

Om ej annorlunda förordnas, *skall* kriminalvårdsstyrelsens beslut omedelbart lända till efterrättelse.

Är den dömde här i riket omhändertagen för verkställighet av dom, som avses i kriminalvårdsstyrelsens beslut, skall i fråga om förberedande och utförande av hans talan mot beslutet vad i rättegångsbalken är stadgat om offentlig försvarare äga motsvarande tillämpning; arvode och ersättning till försvararen skola dock alltid gäldas av statsverket.

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos *kammarrätten* genom besvär.

Om ej annorlunda förordnas, *skola* kriminalvårdsstyrelsens och *kammarrätts* beslut omedelbart lända till efterrättelse.

Är den dömde här i riket omhändertagen för verkställighet av dom, som avses i kriminalvårdsstyrelsens *eller kammarrätts* beslut, skall i fråga om förberedande och utförande av hans talan mot beslutet vad i rättegångsbalken är stadgat om offentlig försvarare äga motsvarande tillämpning; arvode och ersättning till försvararen skola dock alltid gäldas av statsverket.

¹ Senaste lydelse 1964: 548.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

25) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1968: 555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket

Härigenom förordnas, att 32 § lagen (1968: 555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

32 §.

Talan mot beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär. I fall som avses i 22 och 25 §§ skall besvären ha inkommit inom två månader från beslutets dag.

Talan mot beslut som avses i 22 eller 25 § föres hos kammarrätten genom besvär, som skall ha anförts inom två månader från beslutets dag.

Talan mot annat beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Beslut enligt — — — — annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

26) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***3 §.¹**

Har den — — — — — registrering vägras.

Vägras registrering, — — — — — skälen därför.

Är sökanden med beslutet missnöjd, äge han, vid talans förlust, inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos länsstyrelsen, om beslutet meddelats av särskild registerförare, och mot länsstyrelsens beslut hos *Konungen*.

Är sökanden med beslutet missnöjd, äge han, vid talans förlust, inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos länsstyrelsen, om beslutet meddelats av särskild registerförare, och mot länsstyrelsens beslut hos *kammarrätten*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

27) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar**

Härigenom förordnas, att 2 § 6 mom. lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1964: 657.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

6 mom.¹ Åsidosätter koncessionshavaren — — — delvis återkallas.

Fråga om återkallelse prövas av
den Konungen bemyndigar.

Fråga om återkallelse prövas av
den Konungen bemyndigar. *Mot be-
slut om återkallelse föres talan hos
kammarrätten genom besvär.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

28) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa
kraftanläggningar

Härigenom förordnas, att 17 § lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

17 §.²

*Mot krigsskyddsnämndens beslut
rörande ersättning enligt 7 § föres
talan hos kammarrätten genom be-
svär.*

Klagan över krigsskyddsnämndens
beslut må föras hos Konungen genom
besvär. Där ej annorlunda förordnas,
skall beslutet dock omedelbart lända
till efterrättelse.

*Talan mot annat beslut av krigs-
skyddsnämnden enligt denna lag
föres hos Konungen genom besvär.
Där ej annorlunda förordnas, skall
beslutet dock omedelbart lända till
efterrättelse.*

¹ Senaste lydelse 1957: 383.

² Senaste lydelse 1957: 49.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

29) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse
och fondbörsverksamhet**

Härigenom förordnas, att 24, 37 och 40 §§ lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 §.

Fondkommissionär åligger — — — — — fattade beslut.

Tillsynsmyndigheten äger att genom föreläggande av vite tillhålla fondkommissionär att fullgöra sina skyldigheter enligt denna paragraf ävensom att fälla till sådant vite.

Tillsynsmyndigheten äger att genom föreläggande av vite tillhålla fondkommissionär att fullgöra sina skyldigheter enligt denna paragraf.

37 §.

Har fondbörsstyrelse — — — — — börsordningen åligger.

Tillsynsmyndigheten äger förelägga vite vid meddelande av förbud eller föreskrift enligt denna paragraf samt fälla till sådant vite.

Tillsynsmyndigheten äger förelägga vite vid meddelande av förbud eller föreskrift enligt denna paragraf.

40 §.

Över beslut, som av tillsynsmyndigheten på grund av denna lag meddelas, må klagan föras hos Konungen

Talan mot beslut, som meddelas av tillsynsmyndigheten på grund av denna lag, föres hos Konungen genom

(Nuvarande lydelse)

inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

(Föreslagen lydelse)

besvär, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

30) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser

Härigenom förordnas, att 20 § lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

Över beslut, som Konungens befallningshavande på grund av denna lag meddelar, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad. Förbud enligt 16 § så ock förordnande jämlikt 18 § andra stycket lände utan hinder av förd klagan till efterrättelse, där ej Konungen annorlunda förordnar.

(Föreslagen lydelse)

20 §.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Förbud enligt 16 § så ock förordnande jämlikt 18 § andra stycket lände till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

31) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel

Härigenom förordnas, att 7 § 1 mom., 13 § 7 mom. och 20 § lagen (1936: 567) om domkapitel skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

1 m o m.¹ *Över* val av ledamöter och suppleanter i domkapitel *md* *anföras* besvär, *vilka, ställda till Konungen*, skola inom tre veckor från den dag, då valet avslutades, ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro för domkapitlet tillgängliga, har att med eget yttrande till Konungen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet.

1 m o m. *Talan mot* val av ledamöter och suppleanter i domkapitel *föres hos kammarrätten genom* besvär. *Besvären* skola inom tre veckor från den dag, då valet avslutades, ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro tillgängliga för domkapitlet, har att med eget yttrande till *kammarrätten* insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet.

13 §.

7 m o m.² *Den som icke åtnöjes med* domkapitels beslut *i något av de i 2—5 mom. angivna hänseenden äger hos Konungen söka ändring genom* besvär, *vilka skola ingivas till ecklesiastikdepartementet.*

Beslut som avses i 3 eller 4 mom. går i verkställighet utan hinder av klagan, där ej annorlunda förordnas.

7 m o m. *Mot* domkapitels beslut *enligt 2—5 mom. föres talan hos kammarrätten genom* besvär.

Beslut *av domkapitel eller kammarrätt i ärende* som avses i 3 eller 4 mom. går i verkställighet utan hinder av klagan, där ej annorlunda förordnas.

20 §.³

Med avseende å biskop tillkommer

Med avseende å biskop tillkommer

¹ Senaste lydelse 1970: 754.² Senaste lydelse 1957: 578.³ Senaste lydelse 1968: 496.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

befogenhet, som i 13 § 3—5 mom.
sågs, Konungen.

befogenhet, som i 13 § 3—5 mom.
sågs, regeringsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

32) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1938: 96) om understödsföreningar

Härigenom förordnas, att 79 § lagen (1938: 96) om understödsföreningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

79 §.

Om tillsynsmyndighetens — — — — — därför angivas.

Mot beslut i ärende om medgivande, varå 20, 36 eller 52 § äger tillämpning, och mot sådant beslut av tillsynsmyndigheten som ej meddelats i särskilt fall föres talan hos Konungen genom besvär.

Är understödsförening eller annan, som enligt denna lag i ärende angående föreningen gjort framställning eller anmälan hos tillsynsmyndigheten, missnöjd med tillsynsmyndighetens beslut, må, vid talans förlust, besvär över beslutet hos Konungen anföras, där föreningens styrelse har sitt säte å ort inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Väster-norrlands län, före klockan tolv å fyrtiofemte dagen, och, där styrelsen har sitt säte å ort inom annan del av

Är i övrigt understödsförening eller annan, som enligt denna lag i ärende angående föreningen gjort framställning eller anmälan hos tillsynsmyndigheten, missnöjd med tillsynsmyndighetens beslut, må besvär över beslutet anföras hos kammarrätten.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

*riket, före klockan tolv å trettionde
dagen från beslutets dag.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

33) Förslag

till

Lag

om ändring i gruvlagen (1938: 314)

Härigenom förordnas, att 80 § gruvlagen (1938: 314) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

80 §.¹

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må *klagan över bergmästarens* enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär, *vilka skola ingivas till kommerskollegium.*

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må *talan mot bergmästarens* enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär. Mot beslut av kommerskollegium om medgivande enligt 21 § 2 mom. andra stycket, om tillstånd enligt 69 eller 76 §, om insändande av utdrag enligt 74 § första stycket eller om förklaring som avses i 74 § andra stycket samt mot sådant beslut av kommerskollegium enligt denna lag, som ej meddelats i särskilt fall, föres likaledes talan hos Konungen genom besvär.

¹ Senaste lydelse 1960: 680.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Mot annat beslut av kommerskollegium enligt lagen föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

34) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Härigenom förordnas, att 19 och 48 §§ lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.

Yppas tvist om ersättning, som enligt denna lag skall utgå, varde frågan, där den ej gäller jordlösen, varom i 14 § sägs, prövad av tre ojävige skiljemän, av vilka vardera parten utser en och de sålunda utsedde tillkalla den tredje; tredskas den, mot vilken anspråket väckes, att utse skiljeman, eller kunna de utsedde ej om valet av den tredje sig förena, äge Konungens Befallningshavande eller rätten i stad och domaren å landet eller utmätningsmannen i orten att på ansökan av den, som anspråket väckt, om valet förordna. Varder till ersättning dömt, skall den ersättningsskyldige ock förpliktas att gälda kostnaden för skiljemännens sammanträde samt motpartens utgifter å saken; sättes ersätt-

Yppas tvist om ersättning, som enligt denna lag skall utgå, varde frågan, där den ej gäller jordlösen, varom i 14 § sägs, prövad av tre ojävige skiljemän, av vilka vardera parten utser en och de sålunda utsedde tillkalla den tredje; tredskas den, mot vilken anspråket väckes, att utse skiljeman, eller kunna de utsedde ej om valet av den tredje sig förena, äge Konungens Befallningshavande eller rätten eller utmätningsmannen i orten att på ansökan av den, som anspråket väckt, om valet förordna. *Mot sådant förordnande må talan ej föras.* Varder till ersättning dömt, skall den ersättningsskyldige ock förpliktas att gälda kostnaden för skiljemännens sammanträde samt motpartens utgifter

(Nuvarande lydelse)

ningen ej högre än den ersättnings-
skyldige före sammanträdet bjudit,
stående var sina kostnader och gälde
vardera halva sammanträdeskostna-
den.

Vad de — — — — — rättsens prövning.

Vill den, — — — — — honom öppet.

(Föreslagen lydelse)

å saken; sättes ersättningen ej högre
än den ersättningsskyldige före sam-
manträdet bjudit, stående var sina
kostnader och gälde vardera halva
sammanträdeskostnaden.

48 §.¹

*Klagan över bergmästares beslut
må föras hos kommerskollegium ge-
nom besvär, vilka skola ingivas till
kommerskollegium.*

*Talan mot bergmästares beslut
föres hos kommerskollegium genom
besvär.*

*Talan mot beslut av Konungens
Befallningshavande i mål om före-
läggande vid vite enligt denna lag
föres hos kammarrätten genom be-
svär. I övrigt föres talan mot beslut
av Konungens Befallningshavande
hos Konungen genom besvär.*

*Talan mot beslut av kommerskol-
legium om beskaffenheten av karta,
om behörighet att verkställa gruv-
mätningar eller om tillstånd att igen-
fylla schakt eller gruvöppning eller
att vidtaga annan åtgärd som avses
i 35 § samt mot sådant beslut av
kommerskollegium enligt denna lag,
som ej meddelats i särskilt fall, föres
hos Konungen genom besvär. Mot
annat beslut av kommerskollegium
föres talan hos kammarrätten genom
besvär.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som
meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1960: 681.

35) Förslag

till

Lag

om ändring i uranlagen (1960: 679)

Härigenom förordnas, att 63 § och rubriken till 7 kap. uranlagen (1960: 679) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 KAP.

Fullföljd av talan mot bergmästares
beslut

Fullföljd av talan

63 §.

Är någon — — — — — förrättingens avslutande.

Klagan över bergmästares i annat fall enligt denna lag meddelade beslut föres hos kommerskollegium genom besvär, vilka skola ingivas till kommerskollegium.

Talan mot bergmästares i annat fall enligt denna lag meddelade beslut föres hos kommerskollegium genom besvär.

Talan mot beslut av länsstyrelse i mål om föreläggande vid vite enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär. I övrigt föres talan mot beslut av länsstyrelse hos Konungen genom besvär.

Talan mot beslut av kommerskollegium i ärende om undersöknings-tillstånd, om medgivande enligt 26 § 3 mom. 1, om tillstånd enligt 48 eller 53 §, om insändande av utdrag enligt 51 § första stycket eller om förklaring som avses i 51 § andra stycket samt mot sådant beslut av kommerskollegium enligt denna lag, som ej meddelats i särskilt fall, föres hos Konungen genom besvär. Mot annat beslut av kommerskollegium föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

36) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln**

Härigenom förordnas, att 15 § lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***15 §.**

Talan mot — — — — — genom besvär.

Mot beslut av kommerskollegium i ärende, som avses i 7 §, och mot tillsynsmyndighetens beslut enligt 12 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat — — — — — hos Konungen.

Beslut som avses i andra stycket länder till efterrättelse utan hinder av förd talan, om ej annorlunda förordnas.

Annat beslut än som avses i första stycket länder till efterrättelse utan hinder av förd talan, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

37) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar**

Härigenom förordnas, att 69, 70, 93, 98 och 107 §§ lagen (1939: 608) om enskilda vägar skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***69 §.**

Därest i fall, då enligt 67 eller 68 § taxeringsvärde skall vara bestämmande för nybildad fastighets andel

Därest i fall, då enligt 67 eller 68 § taxeringsvärde skall vara bestämmande för nybildad fastighets andel

(Nuvarande lydelse)

i väghållningsskyldighet eller betalningsansvar, sådant värde icke åsatts fastigheten, äge länsstyrelsen på ansökan och efter verkställd utredning fastställa särskilt värde att intill dess taxering skett ligga till grund för beräkningen.

(Föreslagen lydelse)

i väghållningsskyldighet eller betalningsansvar, sådant värde icke åsatts fastigheten, äge länsstyrelsen på ansökan och efter verkställd utredning fastställa särskilt värde att intill dess taxering skett ligga till grund för beräkningen. *Mot länsstyrelsens beslut må talan icke föras.*

70 §.

Behörig länsstyrelse — — — — — är belägen.

Mot länsstyrelses beslut enligt 18, 19, 48, 51, 52 eller 62 § föras talan hos kammarrätten genom besvär.

Över länsstyrelses beslut i ärenden, som i detta kapitel avses, må, där ej enligt vad ovan stadgats vid beslutet skall förbliva, klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den för ekonomimål i allmänhet stadgade ordning.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt detta kapitel föras, där ej enligt vad ovan stadgats vid beslutet skall förbliva, hos Konungen genom besvär.

93 §.¹

Då länsstyrelse meddelat beslut i ärende, som avses i detta kapitel, skall, utom i fall som avses i tredje stycket, underrättelse om beslutets innehåll i vederböriga delar genom länsstyrelsens försorg antingen tillställas envar, som beslutet rör, eller ock kungöras på sätt i 80 § fjärde styckets sägs.

Rörande klagan över länsstyrelses beslut i ärende, som i detta kapitel avses, gälle vad om ekonomimål i allmänhet finnes föreskrivet, dock att de till Konungen ställda besvären skola jämte styrkt avskrift därav inlämnas till länsstyrelsen, som har att, efter inforordande av vederbörandes

Då länsstyrelse meddelat beslut i ärende, som avses i detta kapitel, skall, utom i fall som avses i fjärde stycket, underrättelse om beslutets innehåll i vederböriga delar genom länsstyrelsens försorg antingen tillställas envar, som beslutet rör, eller ock kungöras på sätt i 80 § fjärde stycket sägs.

Mot länsstyrelses beslut enligt detta kapitel i fråga om skyldighet för fastighet, som ingår i vägförening, att bidra till föreningens utgifter, om skyldighet att gälda kostnad för förrättning eller utredning, om föreläggande som avses i 87 §, om fastställelse av stadgar eller av beslut om

¹ Senaste lydelse 1954:197.

(Nuvarande lydelse)

förklaring, där sådant anses böra äga rum, insända huvudskriften av besvärshandlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Över beslut, varigenom länsstyrelse förordnat förrättningsman eller sakkunnigt biträde eller föreskrivit underställning av utlåtande, må ej klagas. Ej heller må talan föras mot beslut, varigenom förrättning återförvisats till förrättningsmannen. Att talan ej må föras mot länsstyrelses beslut i jävsfråga, följer av vad i 30 och 78 §§ är stadgat.

(Föreslagen lydelse)

ändring däri, om meddelande av föreskrifter att gälla såsom stadgar, om förordnande eller entledigande av syssloman, om ersättning för uppdrag eller om beslut av vägförening föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt detta kapitel föres, där ej enligt vad nedan föreskrives vid beslutet skall förbliva, hos Konungen genom besvär.

Över beslut, varigenom länsstyrelse förordnat förrättningsman eller sakkunnigt biträde eller föreskrivit underställning av utlåtande, må ej klagas. Ej heller må talan föras *mot länsstyrelses beslut rörande fastställande av särskilt värde å fastighet eller* mot beslut, varigenom förrättning återförvisats till förrättningsmannen. Att talan ej må föras mot länsstyrelses beslut i jävsfråga, följer av vad i 30 och 78 §§ är stadgat.

98 §.¹

Det åligger — — — — — av vägen.

Försummar någon att fullgöra honom enligt första stycket ålagd uppgiftsskyldighet, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att fullgöra sådan skyldighet.

Försummar någon att fullgöra honom enligt första stycket ålagd uppgiftsskyldighet, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att fullgöra sådan skyldighet. *Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär.*

107 §.²

Över länsstyrelses beslut i fråga, som avses i detta kapitel, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den för ekonomimål i allmänhet stadgade ordning.

Mot länsstyrelses beslut enligt 100 eller 101 § eller om föreläggande enligt 106 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av läns-

¹ Senaste lydelse 1952: 234.

² Senaste lydelse 1954: 197.

(Nuvarande lydelse)

Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej Konungen annorlunda förordnar.

(Föreslagen lydelse)

styrelse enligt detta kapitel föres hos Konungen genom besvär.

Beslut, varom fråga är i detta kapitel, skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

38) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1941: 282) om sterilisering**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1941: 282) om sterilisering¹, dels att i 3 och 4 §§ ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,

dels att 7 § skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***7 §.**

Över medicinalstyrelsens beslut, varigenom tillstånd till sterilisering vägrats, må besvär anföras hos Konungen före klockan tolv å tjugonde dagen från den då beslutet meddelades.

Mot socialstyrelsens beslut, varigenom tillstånd till sterilisering vägrats, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I övrigt må medicinalstyrelsens beslut enligt denna lag ej överklagas.

I övrigt må socialstyrelsens beslut enligt denna lag ej överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse av 3 § 1964: 178.

39) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1944: 133) om kastrering

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1944: 133) om kastrering¹,
dels att i 4 och 5 §§ ordet »medicinalstyrelsen» i olika böjningsformer
skall bytas ut mot »socialstyrelsen» i motsvarande form,
dels att 7 § skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Över medicinalstyrelsens beslut i ärende angående kastrering må besvär anföras hos Konungen inom en månad från den dag då beslutet meddelades.

Mot socialstyrelsens beslut i ärende angående kastrering föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

40) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen

Härigenom förordnas, att 19 § lagen (1942: 350) om fornminnen skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.²

I ärende — — — — — slutliga avgörande.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag *eller bestämmelse som meddelats med stöd av lagen* föres hos Konungen genom besvär.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

¹ Senaste lydelse av 4 § 1966: 300.

² Senaste lydelse 1967: 77.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

41) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen

Härigenom förordnas, att 14 § lagen (1960: 690) om byggnadsminnen skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.

I riksantikvariens eller länsstyrelses beslut enligt denna lag må den som beslutet rör söka ändring hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till ecklesiastikdepartementet.

Talan mot riksantikvariens eller länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Beslut enligt ————— förd klagan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

42) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Härigenom förordnas, att 108 och 189 §§, 190 § 1 och 2 mom., 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 och 197 §§, 198 § 1 mom., 199 och 206 §§ samt rubriken närmast före 206 § lagen (1944: 705) om aktiebolag skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

108 §.¹

Hava i ————— av registreringsmyndigheten.

¹ Senaste lydelse 1955: 384.

(Nuvarande lydelse)

På anmälan varom i första stycket sägs skall länsstyrelsen, i fall då revisorer icke utsetts till antal som enligt denna lag och bolagsordningen är föreskrivet, förordna revisorer till erforderligt antal samt, i fall då revisor som är auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman ej utsetts, ehuru det enligt denna lag eller bolagsordningen skolat ske, förordna en sådan revisor. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 107 § 1 mom. tredje stycket stadgas, skall på anmälan därom länsstyrelsen förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. *Har anmälan ej gjorts av styrelsen, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet.* Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Har revisor, — — — — — — — — — — motsvarande tillämpning.

Vad i — — — — — — — — — — om revisorssuppleant.

(Föreslagen lydelse)

På anmälan varom i första stycket sägs skall länsstyrelsen, i fall då revisorer icke utsetts till antal som enligt denna lag och bolagsordningen är föreskrivet, förordna revisorer till erforderligt antal samt, i fall då revisor som är auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman ej utsetts, ehuru det enligt denna lag eller bolagsordningen skolat ske, förordna en sådan revisor. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 107 § 1 mom. tredje stycket stadgas, skall på anmälan därom länsstyrelsen förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

189 §.

Ansökan om godkännande för registrering enligt 14, 53 och 63 §§, ansökan om aktiebolags registrering och anmälan för registrering skola *ingivas eller i betalt brev med posten insändas till registreringsmyndigheten. Sådan ansökan eller anmälan skall vara åtföljd* av stadgade avgifter.

Ansökan om godkännande för registrering enligt 14, 53 och 63 §§, ansökan om aktiebolags registrering och anmälan för registrering skola *vara åtföljda* av stadgade avgifter.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

190 §.

1 mom. Har vid upprättandet av någon av stiftelsehandlingarna icke iakttagits vad i denna lag är stadgat, eller finnes någon av dessa handlingar eljest innehålla något, som strider mot denna lag eller annan lag eller författning, eller vara till sin avfattning i något viktigare hänseende otydlig eller vilseledande, eller hava föreskrifterna i 14 § icke iakttagits eller har stadgad avgift ej erlagts, varde godkännande av nämnda handlingar för registrering av bolaget vägrat. *Vägras godkännande, skall beslutet därom med angivande av skälen ofördröjligen med posten tillställas stiftarombudet.*

Meddelas godkännande, — — — — — 7 §.

2 mom. Godkännande av — — — — — ökningsbeslutet registrerats.

Har registrering av ökningsbeslutet vägrats eller har vid upprättandet av teckningslistan eller kungörelsen icke iakttagits vad i 52 § och 182 § 1 mom. sägs eller möter eljest hinder mot godkännande eller har stadgad avgift ej erlagts, skall godkännande av nämnda handlingar vägras. *Vägras godkännande, skall beslutet därom med angivande av skälen ofördröjligen med posten tillställas bolaget.*

Meddelas godkännande, — — — — — till bolaget.

191 §.

Göres ej ansökan om bolagets registrering inom den i 32 § stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten till stiftarombudet ofördröjligen avlåta skrivelse med anmaning att framställa erinran till den det ve-

1 mom. Har vid upprättandet av någon av stiftelsehandlingarna icke iakttagits vad i denna lag är stadgat, eller finnes någon av dessa handlingar eljest innehålla något, som strider mot denna lag eller annan lag eller författning, eller vara till sin avfattning i något viktigare hänseende otydlig eller vilseledande, eller hava föreskrifterna i 14 § icke iakttagits eller har stadgad avgift ej erlagts, varde godkännande av nämnda handlingar för registrering av bolaget vägrat.

Har registrering av ökningsbeslutet vägrats eller har vid upprättandet av teckningslistan eller kungörelsen icke iakttagits vad i 52 § och 182 § 1 mom. sägs eller möter eljest hinder mot godkännande eller har stadgad avgift ej erlagts, skall godkännande av nämnda handlingar vägras.

Göres ej ansökan om bolagets registrering inom den i 32 § stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten till stiftarombudet ofördröjligen avlåta skrivelse med anmaning att framställa erinran till den det ve-

(Nuvarande lydelse)

derbör att vidtaga erforderliga åtgärder för vinnande av registrering. Sökes ej registrering inom tre månader från det skrivelsen avlåtits, skall myndigheten förklara frågan om bolagets registrering förfallen *samt ofördröjligen med posten översända underrättelse om beslutet till stiftarombudet.*

Har frågan — — — — — mom., förfallet.

(Föreslagen lydelse)

derbör att vidtaga erforderliga åtgärder för vinnande av registrering. Sökes ej registrering inom tre månader från det skrivelsen avlåtits, skall myndigheten förklara frågan om bolagets registrering förfallen.

195 §.

2 mom. Har i fall, då beslut om ökning av aktiekapitalet innehåller bestämmelse om minimateckning, registreringsanmälan enligt 61 § icke gjorts inom föreskriven tid, skall registreringsmyndigheten till bolaget avlåta skrivelse med anmaning att inom en månad därefter inkomma med sådan anmälan. Efterkommes ej anmaningen eller har genom lagakraftätagande beslut registrering vägrats, skall myndigheten förklara ökningsbeslutet förfallet *samt därom ofördröjligen med posten översända underrättelse till bolaget.* Sedan beslutet om förklaringen vunnit laga kraft, skall i registret antecknas, att på grund av förklaringen den tidigare anteckningen om ökningsbeslutets registrering avföres ur registret.

4 mom. Har styrelsen — — — — — ökningsbeslutet registrerats.

Har anmälan för registrering av bolagsstämman godkännande icke gjorts inom sex månader efter det registreringsmyndigheten godkänt ökningsbeslutet och de i 63 § andra stycket omförmälda handlingarna, skall myndigheten till bolaget avlåta skrivelse med anmaning att inom en

2 mom. Har i fall, då beslut om ökning av aktiekapitalet innehåller bestämmelse om minimateckning, registreringsanmälan enligt 61 § icke gjorts inom föreskriven tid, skall registreringsmyndigheten till bolaget avlåta skrivelse med anmaning att inom en månad därefter inkomma med sådan anmälan. Efterkommes ej anmaningen eller har genom lagakraftätagande beslut registrering vägrats, skall myndigheten förklara ökningsbeslutet förfallet. Sedan beslutet om förklaringen vunnit laga kraft, skall i registret antecknas, att på grund av förklaringen den tidigare anteckningen om ökningsbeslutets registrering avföres ur registret.

Har anmälan för registrering av bolagsstämman godkännande icke gjorts inom sex månader efter det registreringsmyndigheten godkänt ökningsbeslutet och de i 63 § andra stycket omförmälda handlingarna, skall myndigheten till bolaget avlåta skrivelse med anmaning att inom en

(Nuvarande lydelse)

månad därefter inkomma med sådan anmälan. Efterkommes ej anmaningen eller har genom lagakraftägande beslut registrering vägrats, skall myndigheten förklara frågan om aktiekapitalets ökning förfallen *samt därom ofördröjligen med posten översända underrättelse till bolaget.*

(Föreslagen lydelse)

månad därefter inkomma med sådan anmälan. Efterkommes ej anmaningen eller har genom lagakraftägande beslut registrering vägrats, skall myndigheten förklara frågan om aktiekapitalets ökning förfallen.

196 §.

Har i fall, då enligt 67 § rättens tillstånd erfordras för verkställighet av beslut om nedsättning av aktiekapitalet, ansökan om sådant tillstånd ej gjorts inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftägande beslut avslagits eller har beslut om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara nedsättningsbeslutet förfallet *samt därom ofördröjligen med posten översända underrättelse till bolaget.* Sedan beslutet om förklaringen vunnit laga kraft, skall i registret antecknas, att på grund av förklaringen den tidigare anteckningen om nedsättningsbeslutets registrering avföres ur registret.

Har i fall, då enligt 67 § rättens tillstånd erfordras för verkställighet av beslut om nedsättning av aktiekapitalet, ansökan om sådant tillstånd ej gjorts inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftägande beslut avslagits eller har beslut om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara nedsättningsbeslutet förfallet. Sedan beslutet om förklaringen vunnit laga kraft, skall i registret antecknas, att på grund av förklaringen den tidigare anteckningen om nedsättningsbeslutets registrering avföres ur registret.

197 §.

Där verkställighet av beslut, varigenom i bolagsordningen intagits förbehåll enligt 177 §, icke anmälts för registrering inom den i 186 § 3 mom. stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara frågan om ändring av bolagsordningen förfallen *samt ofördröjligen med posten översända underrättelse därom till bolaget.*

Där verkställighet av beslut, varigenom i bolagsordningen intagits förbehåll enligt 177 §, icke anmälts för registrering inom den i 186 § 3 mom. stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara frågan om ändring av bolagsordningen förfallen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

198 §.

1 mom. Har beslut — — — — — av aktiekapitalet.

Skall ökningen — — — — — är verkställd.

Har ökningsbeslutet enligt 195 § 2 mom. av registreringsmyndigheten genom lagakraftätagande beslut förklarats förfallet, skall ock beslutet om bolagsordningsändringen anses förfallet och anteckning i registret ske, att på denna grund den tidigare anteckningen om detta besluts registrering avföres ur registret. Anmäles för registrering att full betalning erlagts för så många aktier, att aktiekapitalet uppgår till minimikapitalet enligt den beslutade bolagsordningsändringen, skall vid registrering i anledning av anmälningen tillika antecknas, att bolagsordningsändringen är verkställd, och åligger det registreringsmyndigheten att tillställa bolaget bevis därom. Göres ej sådan anmälan inom tre år efter utgången av den i 60 § stadgade tiden, skall myndigheten, efter det bolagets styrelse erhållit tillfälle att yttra sig, besluta erforderlig jämkning i bolagsordningen *samt ofördröjligen med posten översända underrättelse om beslutet till bolaget*. Sedan beslutet vunnit laga kraft, skall i registret införas anteckning om jämkningen samt bevis om bestämmelsens nya lydelse av myndigheten tillställas bolaget.

Har ökningsbeslutet enligt 195 § 2 mom. av registreringsmyndigheten genom lagakraftätagande beslut förklarats förfallet, skall ock beslutet om bolagsordningsändringen anses förfallet och anteckning i registret ske, att på denna grund den tidigare anteckningen om detta besluts registrering avföres ur registret. Anmäles för registrering att full betalning erlagts för så många aktier, att aktiekapitalet uppgår till minimikapitalet enligt den beslutade bolagsordningsändringen, skall vid registrering i anledning av anmälningen tillika antecknas, att bolagsordningsändringen är verkställd, och åligger det registreringsmyndigheten att tillställa bolaget bevis därom. Göres ej sådan anmälan inom tre år efter utgången av den i 60 § stadgade tiden, skall myndigheten, efter det bolagets styrelse erhållit tillfälle att yttra sig, besluta erforderlig jämkning i bolagsordningen. Sedan beslutet vunnit laga kraft, skall i registret införas anteckning om jämkningen samt bevis om bestämmelsens nya lydelse av myndigheten tillställas bolaget.

199 §.

Har ansökan enligt 174, 175 eller 176 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller

Har ansökan enligt 174, 175 eller 176 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller

(Nuvarande lydelse)

har ansökan genom lagakraftätagande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara frågan om fusion förfallen samt ofördröjligen med posten överända underrättelse därom till bolagen.

Har genom — — — — — ur registret.

Vid registrering — — — — — är upplöst.

Om talan å registreringsmyndighetens beslut.

Äro stiftarna missnöjda med beslut, varigenom godkännande för registrering vägrats enligt 190 § 1 mom., eller är bolaget missnöjt med beslut varigenom sådant godkännande vägrats enligt nämnda paragraf 2 eller 3 mom., må, vid talans förlust, sist inom två månader från beslutets dag besvär däröver anföras hos *Konungen*. Rätt till sådan talan tillkomme ock sökande, som är missnöjd med beslut, varigenom registrering vägrats enligt 192 §.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 §, 197 § och 199 §, så ock över beslut om jämkning av bolagsordning enligt 198 § 1 mom. må jämväl besvär anföras i den ordning, varom i *första* stycket stadgas.

(Föreslagen lydelse)

har ansökan genom lagakraftätagande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara frågan om fusion förfallen.

Om besvär.

206 §.

Mot beslut i tillståndsärende, vard 3, 77, 79, 88, 107, 147 eller 149 § äger tillämpning, föres talan hos Konungen genom besvär.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Äro stiftarna missnöjda med beslut, varigenom godkännande för registrering vägrats enligt 190 § 1 mom., eller är bolaget missnöjt med beslut varigenom sådant godkännande vägrats enligt nämnda paragraf 2 eller 3 mom., må, vid talans förlust, sist inom två månader från beslutets dag besvär däröver anföras hos *kammarrätten*. Rätt till sådan talan tillkomme ock sökande, som är missnöjd med beslut, varigenom registrering vägrats enligt 192 §.

Över beslut av registreringsmyndigheten enligt 173 a § samt över beslut om sådan förklaring, som avses i 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 §, 197 § och 199 §, så ock över beslut om jämkning av bolagsordning enligt 198 § 1 mom. må jämväl besvär an-

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

föres i den ordning, varom i tredje stycket stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

43) Förslag

till

Lag

om ändring i byggnadslagen (1947: 385)

Häriigenom förordnas, att 150 § byggnadslagen (1947: 385) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

150 §.¹

Länsstyrelses beslut rörande fastställelse av generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller tomtindelning så ock länsstyrelses beslut avseende tillämpning av utomplansbestämmelser å visst område skall meddelas efter anslag. *Den som är missnöjd med beslutet har att, vid talans förlust, inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades anföra besvär hos Konungen.*

Talan mot annat av länsstyrelsen meddelat beslut föres hos Konungen genom besvär *i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.*

Länsstyrelses beslut rörande fastställelse av generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller tomtindelning så ock länsstyrelses beslut avseende tillämpning av utomplansbestämmelser å visst område skall meddelas efter anslag.

Mot länsstyrelses beslut i ärende om medgivande, varå 39 § äger tillämpning, föres talan hos kammarrätten genom besvär. Talan mot annat av länsstyrelsen meddelat beslut föres hos Konungen genom besvär. *I fall som avses i första stycket räknas besvärstiden från den dag då beslutet meddelades.*

Har länsstyrelse — — — — — utan bifall.

¹ Senaste lydelse 1959: 611.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

44) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag

Härigenom förordnas, att 12, 15 och 16 §§ lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.¹

Har någon genom oriktiga uppgifter eller annorledes förorsakat att allmänt barnbidrag för visst barn obehörigen utgått eller har någon eljest obehörigen eller med för högt belopp uppburit sådant bidrag och har han skäligen bort inse detta, skall återbetalning ske av vad för mycket utbetalats, där ej i särskilt fall socialstyrelsen finner anledning att helt eller delvis eftergiva sådan återbetalningsskyldighet.

Har någon genom oriktiga uppgifter eller annorledes förorsakat att allmänt barnbidrag för visst barn obehörigen utgått eller har någon eljest obehörigen eller med för högt belopp uppburit sådant bidrag och har han skäligen bort inse detta, skall återbetalning ske av vad för mycket utbetalats, där ej länsstyrelsen finner anledning att helt eller delvis eftergiva återbetalningsskyldighet.

Har återbetalningsskyldighet — — — — — skäligt belopp.

15 §.²

Över barnavårdsnämnds beslut i ärende angående allmänt barnbidrag må klagan föras hos länsstyrelsen genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen.

Utan hinder av anförda besvär lände barnavårdsnämndens beslut till efterrättelse, där ej länsstyrelsen anorlunda förordnar.

Över barnavårdsnämnds beslut i ärende angående allmänt barnbidrag må klagan föras hos länsstyrelsen genom besvär.

Barnavårdsnämnds beslut skall omedelbart lända till efterrättelse.

¹ Senaste lydelse 1964: 145.

² Senaste lydelse 1954: 360.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

16 §.¹

Är någon missnöjd med länsstyrelses beslut i ärende angående allmänt barnbidrag, må han däröver anföra besvär hos socialstyrelsen.

Över socialstyrelsens utslag må klagan ej föras.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende angående allmänt barnbidrag föres hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelses och kammarrätts beslut skola omedelbart lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

45) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott

Härigenom förordnas, att 22 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Talan mot — — — — — hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelsens beslut föres talan genom besvär hos Konungen.

Mot länsstyrelses beslut i fråga om gottgörelse av statsverket till kommun för utgivna bidragsförskott föres talan hos Konungen genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse i ärende enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1954: 360.

46) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse

Härigenom förordnas, att 318 § och rubriken närmast före 318 § lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

XI. Om klagan över försäkringsinspektionens beslut.

(Föreslagen lydelse)

XI. Om besvär.

318 §.

Över beslut, som av försäkringsinspektionen meddelas på grund av tillsynen över försäkringsbolag, må klagan föras hos Konungen inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

Den, som icke åtnöjes med försäkringsinspektionens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 § och 311 § må jämväl besvär anföras i den ordning, varom i andra stycket stadgas.

Talan mot beslut i tillståndsärende, varå 72, 81, 100, 142 eller 237 § äger tillämpning, och mot beslut, som av försäkringsinspektionen meddelas på grund av tillsynen över försäkringsbolag, föres hos Konungen genom besvär.

Mot försäkringsinspektionens beslut enligt 335 § må talan icke föras.

Den, som icke åtnöjes med försäkringsinspektionens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos kammarrätten. I samma ordning må besvär anföras över beslut om sådan förklaring, som avses i 304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 § och 311 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

47) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt
att driva försäkringsrörelse här i riket**

Härigenom förordnas, att 33 § lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***33 §.**

Över försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag må klagan föras hos Konungen inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

48) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk
försäkringsrörelse vid krig m. m.**

Härigenom förordnas, att i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. skall införas en ny paragraf, 18 §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***18 §.**

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

49) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring**

Härigenom förordnas, att i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring skall införas en ny paragraf, 27 §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

27 §.

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

50) Förslag

till

Lag**om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1)**

Härigenom förordnas, att 73 § arbetarskyddslagen (1949: 1) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*73 §.¹

Över arbetarskyddsstyrelsens — — — — — ej föras.

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53—59 §§ föres talan hos kamarrätten genom besvär.

Talan mot — — — — — hos Konungen.

¹ Senaste lydelse 1963: 245.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

51) Förslag

till

Lag

om ändring i skogsförläggningsslagen (1963: 246)

Härigenom förordnas, att 23 § skogsförläggningsslagen (1963: 246) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

23 §.

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud eller föreläggande enligt 13, 14, 15 eller 17 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i ärende, som avses i denna lag, föres genom besvär hos Konungen.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annat ärende, som avses i denna lag, föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

52) Förslag

till

Lag

om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174)

Härigenom förordnas, att 7 § 9 mom. och 10 § kyrkomötesförordningen (1949: 174) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

9 m o m. Angående besvär över val av delegerade, elektorer och ersättare

9 m o m. Talan mot domkapitels beslut om indelning i distrikt för val

(Nuvarande lydelse)

skall vad i lag finnes stadgat om besvär över val av ledamöter i kyrkoråd äga motsvarande tillämpning.

(Föreslagen lydelse)

av elektorerna föres hos regeringsrätten genom besvär.

Angående besvär över val av delegerade, elektorerna och ersättarna skall vad i lag finnes stadgat om besvär över val av ledamöter i kyrkoråd äga motsvarande tillämpning.

10 §.¹

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte *fullföljes* hos Konungen genom besvär, som inom tre veckor efter valet skola hava inkommit till justitiedepartementet för att i Konungens regeringsrätt skyndsamt föredragas och avgöras.

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte *föres* hos regeringsrätten genom besvär inom tre veckor efter valet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

53) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap

Härigenom förordnas, att 12 § lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

Talan mot den centrala utlänningsmyndighetens *eller länsstyrelses* beslut föres genom besvär hos Konungen.

*(Föreslagen lydelse)*12 §.²

Talan mot den centrala utlänningsmyndighetens beslut föres hos Konungen genom besvär.

Talan mot länsstyrelses beslut föres hos kammarrätten genom besvär.

¹ Senaste lydelse 1958: 59.

² Senaste lydelse 1968: 704.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

54) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar,

dels att 47, 49, 99 och 100 §§ samt 103 § 2 mom. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 105 a §, och närmast före denna paragraf en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

47 §.

Hava revisorer — — — — — eller borgenär.

På anmälan varom i första stycket sägs skall länsstyrelsen, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 46 § 1 mom. andra stycket stadgas, skall på anmälan därom länsstyrelsen förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. *Har anmälan ej gjorts av styrelsen, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet.* Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

På anmälan varom i första stycket sägs skall länsstyrelsen, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 46 § 1 mom. andra stycket stadgas, skall på anmälan därom länsstyrelsen förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Revisor, som — — — — — skäligt arvode.

49 §.

Om det — — — — — anses tillbörligt.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Revisor må ————— inverkande omständigheter.

Lämnas ej samtycke, varom i andra stycket sägs, inom två veckor efter det revisor hos styrelsen begärt att få anlita medhjälpare, äger revisorn hänskjuta frågan till länsstyrelsens avgörande. *Länsstyrelsen prövar framställningen och skall före besluts meddelande bereda föreningens styrelse tillfälle att yttra sig i ärendet.*

Lämnas ej samtycke, varom i andra stycket sägs, inom två veckor efter det revisor hos styrelsen begärt att få anlita medhjälpare, äger revisorn hänskjuta frågan till länsstyrelsens avgörande.

99 §.

Ansökan om förenings registrering och anmälan för registrering skola *ingivas eller i betalt brev med posten insändas till länsstyrelsen. Sådan ansökan eller anmälan skall vara dt-följd av stadgade avgifter.*

Ansökan om förenings registrering och anmälan för registrering skola *vara dtföljda* av stadgade avgifter.

100 §.

Hava vid ————— talan anställts.

Registrering skall ————— läns föreningsregister.

Vägras registrering, skall länsstyrelsen ofördröjligen till sökanden med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför. *Är sökanden missnöjd med beslutet, må han hos Konungen föra talan genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola inkomma inom två månader från beslutets dag.*

Vägras registrering, skall länsstyrelsen ofördröjligen till sökanden med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför.

103 §.

2 m o m. Har ansökan enligt 97 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftätagande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall

2 m o m. Har ansökan enligt 97 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftätagande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall

(Nuvarande lydelse)

länsstyrelsen förklara frågan om fusion förfallen samt ofördröjligen med posten översända underrättelse där- om till föreningarna. Över beslutet om sådan förklaring må besvär an- föras i den ordning som i 100 § sista stycket stadgas.

Har genom ————— ur registret.

Vid registrering ————— är upplöst.

(Föreslagen lydelse)

länsstyrelsen förklara frågan om fu- sion förfallen.

Besvär.

105 a §.

Mot beslut i tillståndsärende, vard 22, 29, 46 eller 76 § äger tillämpning, föres talan hos Konungen genom be- svär.

Den som icke åtnöjes med länssty- relses beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag föra talan däremot hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot be- slut enligt 74 § och mot beslut om sådan förklaring som avses i 103 § 2 mom.

Talan mot annat beslut av länssty- relse enligt denna lag föres hos kam- marrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

55) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar

Härigenom förordnas, att i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar skall införas en ny paragraf, 63 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

63 a §.

Mot beslut i tillståndsärende, varå 1 eller 4 § eller 54 §, jämförd med 76 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar, äger tillämpning, och mot lantbruksstyrelsens beslut om utfärdande enligt 36 eller 54 § av instruktion för revisor eller om medgivande som avses i 51 § föres talan hos Konungen genom besvär.

Talan mot annat beslut av lantbruksstyrelsen enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

56) Förslag

till

Lag

om ändring i bostadsrättslagen (1971: 000)

Härigenom förordnas i fråga om bostadsrättslagen (1971: 000),

dels att 67 och 68 §§ samt punkt 3 i övergångsbestämmelserna skall ha nedan angivna lydelse,

dels att nuvarande punkterna 14—16 i övergångsbestämmelserna skall betecknas 15—17,

dels att i lagen skall införas närmast före 68 § en ny rubrik och i övergångsbestämmelserna en ny punkt, 14, av nedan angivna lydelse.

(I prop. 1971: 12 föreslagen lydelse)

(Här föreslagen lydelse)

67 §

Bestämmelserna i 99—105 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning i fråga om bostadsrättsförening. Härvid skall hänvisningen i 100 § andra stycket till 7 § tredje stycket avse 45 § tredje stycket denna lag.

Bestämmelserna i 99—105 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning i fråga om bostadsrättsförening. Härvid skall hänvisningen i 100 § andra stycket till 7 § tredje stycket avse 45 § tredje stycket denna lag.

*(I prop. 1971: 12 föreslagen lydelse)**(Här föreslagen lydelse)*

Beträffande ansökan om godkännande av ekonomisk plan skall bestämmelserna om anmälan för registrering äga motsvarande tillämpning.

Besvär

68 §

Beträffande ansökan om godkännande av ekonomisk plan skall bestämmelserna om anmälan för registrering äga motsvarande tillämpning.

Bestämmelserna i 105 a § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning i fråga om bostadsrättsförening.

Mot beslut i ärende om behörighet som avses i 4 § andra stycket föres talan hos Konungen genom besvär.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende som avses i 5 § föres hos kamrarrätten genom besvär.

Övergångsbestämmelser

3. Den nya lagen äger tillämpning även på bostadsrättsförening som registrerats enligt äldre lag. I fråga om sådan förening gäller dock punkterna 4—13 nedan.

3. Den nya lagen äger tillämpning även på bostadsrättsförening som registrerats enligt äldre lag. I fråga om sådan förening gäller dock punkterna 4—14 nedan.

14. Äldre lag gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut av länsstyrelse som meddelats före den nya lagens ikraftträdande.

57) Förslag

till

Lag

om ändring i religionsfrihetslagen (1951: 680)

Härigenom förordnas, att 15 § religionsfrihetslagen (1951: 680) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Över pastors — — — — — motsvarande tillämpning.

Mot beslut eller åtgärd enligt denna lag av ämbetsman som avses i 14 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

58) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring**

Härigenom förordnas, att 2, 44 och 48 §§ lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Besvär och — — — — — och utveckling.

Bestämmelserna i 44 § förvaltningsprocesslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag hos försäkringsrådet.

Grunderna för — — — — — med riksdagen.

44 §.²

Mot riksförsäkringsverkets beslut i ärende angående försäkring enligt denna lag må talan föras hos försäkringsrådet genom besvär, *som skola hava inkommit till försäkringsrådet senast inom en månad efter det klaganden erhållit kännedom om beslutet.*

Mot riksförsäkringsverkets beslut i ärende angående försäkring enligt denna lag må talan föras hos försäkringsrådet genom besvär.

¹ Lagen omtryckt 1962: 408.

² Senaste lydelse 1967: 916.

*(Nuvarande lydelse)¹**(Föreslagen lydelse)*

Den som — — — — — hos försäkringsrådet.

Försäkringsrådet äger, — — — — — denna paragraf.

Mot försäkringsrådets beslut i annat ärende enligt denna lag än som avses i andra stycket må talan föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvären skola* hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor *från det klaganden erhållit kännedom om beslutet; dock skall besvärstiden för menighet vara fem veckor.* Den omständigheten, att *besvären ingivits eller insänts direkt till försäkringsdomstolen,* utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *de* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

Mot försäkringsrådets beslut i annat ärende enligt denna lag än som avses i andra stycket må talan föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvärshandlingen skall* hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor *från den dag då klaganden fick del av beslutet.* Den omständigheten, att *handlingen tillställts försäkringsdomstolen,* utgör *dock* ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *handlingen* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

Försäkringsrådets beslut — — — — — annorlunda förordnar.

48 §.

Avgift för — — — — — samt förvaltningskostnader.

Grunderna för — — — — — av Konungen.

Försäkringsavgifterna skola — — — — — med riksdagen.

I övrigt — — — — — avse försäkringstagaren.

Utan hinder av 3 § första stycket förvaltningslagen (1971:000) äga 14 —20 §§ nämnda lag tillämpning i ärende rörande den frivilliga försäkringen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 48 § den lydelse som har föreslagits i prop. 1971: 22.

59) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut

Härigenom förordnas, att rubriken till lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut samt 1 och 2 §§ lagen skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Lag

Lag

om besvär över försäkringsrådets
beslutom besvär över försäkringsrådets
beslut, m. m.

1 §.

Utan hinder av vad därom eljest finnes stadgat, må klagan över försäkringsrådets beslut i ärende angående försäkring eller skadeersättning föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvären skola* hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från *det klaganden erhållit kännedom om beslutet; dock skall besvärstiden för menighet vara fem veckor.* Den omständigheten, att *besvären ingivits eller insänts direkt till försäkringsdomstolen,* utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *de* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

Utan hinder av vad därom eljest finnes stadgat, må klagan över försäkringsrådets beslut i ärende angående försäkring eller skadeersättning föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvärshandlingen skall* hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från *den dag då klaganden fick del av beslutet.* Den omständigheten, att *handlingen tillställts försäkringsdomstolen,* utgör dock ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *handlingen* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

2 §.

Försäkringsrådets beslut — — — — — annorlunda förordnar.

Bestämmelserna i 44 § förvaltningsprocesslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende angående försäkring eller skadeersättning hos försäkringsrådet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

60) Förslag

till

Lag**om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279)**

Härigenom förordnas, att 23 § allmänna förfogandelagen (1954: 279) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***23 §.**

Ersättning, som skall — — — — — Konungen bestämmer.

Ersättning, som icke — — — förordnar, av allmän lokal värderingsnämnd.

Den värderingsnämnd, — — — — — samma egendom.

Annan ersättning — — — bestämmes av allmän lokal värderingsnämnd.

Utan hinder — — — — — av riksvärderingsnämnden.

I lokal värderingsnämnds beslut må kronan och enskild sakägare samt i beslut av myndig het, som i första stycket sägs, enskild sakägare söka ändring hos riksvärderingsnämnden inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Med enskild sakägare avses i detta stycke jämväl den som enligt 11 § satts i kronans ställe.

I lokal värderingsnämnds beslut må kronan och enskild sakägare samt i beslut av myndighet, som i första stycket sägs, enskild sakägare söka ändring hos riksvärderingsnämnden genom besvär. Med enskild sakägare avses i detta stycke jämväl den som enligt 11 § satts i kronans ställe.

Över riksvärderingsnämndens — — — — — ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

61) Förslag

till

Lag**om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583)**

Härigenom förordnas, att 17 och 20 §§ rekvisitionslagen (1942: 583) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

17 §.

Ersättning, som — — — — — rekvisitionens fullgörande.

Över beslut av myndighet, som nu nämnts, må enskild sakägare anföras besvär hos den allmänna lokala värderingsnämnden. *Besvärerna skola inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet hava inkommit till länsstyrelsen.*

Vill någon med stöd av 15 § göra anspråk på ersättning utöver vad gällande taxa medgiver, skall han inom *tid som nyss sagts* göra ansökan därom hos riksvärderingsnämnden.

Över beslut av myndighet, som nu nämnts, må enskild sakägare anföras besvär hos den allmänna lokala värderingsnämnden. *Beträffande tid och sätt för anförande av besvär finnas föreskrifter i 12 § förvaltningslagen (1971: 000). Besvärshandlingen må också tillställas länsstyrelsen.*

Vill någon med stöd av 15 § göra anspråk på ersättning utöver vad gällande taxa medgiver, skall han inom *besvärstiden* göra ansökan därom hos riksvärderingsnämnden.

20 §.

Över lokal värderingsnämnds beslut i ärende angående ersättning må besvär anföras hos riksvärderingsnämnden *inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.*

Över lokal värderingsnämnds beslut i ärende angående ersättning må besvär anföras hos riksvärderingsnämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

62) Förslag

till

Lag

om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)

Härigenom förordnas, att 10 och 45 §§ allmänna ransoneringslagen (1954:280) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

10 §.

För förnödenhet, som jämlikt 8 § inlöses av kronan, utgår ersättning

För förnödenhet, som jämlikt 8 § inlöses av kronan, utgår ersättning

(Nuvarande lydelse)

med belopp motsvarande de kostnader ägaren haft för produktion eller inköp av det inlösta partiet ävensom de utgifter han kan hava haft för forsling och lagring av partiet; dock må ersättning icke bestämmas till högre belopp än som skolat utgå, därest förnödenheten jämlikt allmänna förfogandelagen avståtts till kronan. Ersättning bestämmes av allmän lokal värderingsnämnd, som omförmäles i rekvisitionslagen. Ändring i lokal värderingsnämnds beslut må av kronan och enskild sakägare sökas hos riksvärderingsnämnden *inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet*. Över riksvärderingsnämndens beslut må klagan ej föras.

(Föreslagen lydelse)

med belopp motsvarande de kostnader ägaren haft för produktion eller inköp av det inlösta partiet ävensom de utgifter han kan hava haft för forsling och lagring av partiet; dock må ersättning icke bestämmas till högre belopp än som skolat utgå, därest förnödenheten jämlikt allmänna förfogandelagen avståtts till kronan. Ersättning bestämmes av allmän lokal värderingsnämnd, som omförmäles i rekvisitionslagen. Ändring i lokal värderingsnämnds beslut må av kronan och enskild sakägare sökas hos riksvärderingsnämnden *genom besvär*. Över riksvärderingsnämndens beslut må klagan ej föras.

45 §.

Klagan över beslut, som annan myndighet än domstol meddelat i fråga om tillämpning av denna lag, skall föras genom besvär *inom tre veckor från det klaganden erhöll del av beslutet* och i den ordning som är bestämd för överklagande av myndighetens beslut; dock skall klagan över beslut, *som meddelats beträffande tillämpning av 36 eller 37 §*, föras hos *Konungen*. Utan hinder av däröver förd klagan skall *myndighetens* beslut lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Klagan över beslut, som annan myndighet än *allmän* domstol meddelat i fråga om tillämpning av denna lag, skall föras genom besvär i den ordning som är bestämd för överklagande av myndighetens beslut; dock skall klagan över beslut *rörande tillämpning av 23, 36 eller 37 § och över beslut av central förvaltningsmyndighet rörande återkallelse av ransoneringsbevis* föras hos *kammarrätten genom besvär*. Utan hinder av däröver förd klagan skall *förvaltningsmyndighetens eller kammarrättens* beslut lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

63) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1954: 579) om nykterhetsvård¹,
dels att 29 och 30 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 18—20 §§, 21 § 1 mom. samt 22, 23, 25, 31 och 33—37 §§ ordet
»länsstyrelsen» i olika böjningsformer skall bytas ut mot »länsrätten» i mot-
svarande form,

dels att 3, 5, 9, 24, 26—28, 32, 40, 55, 59—62 och 66 §§ skall ha nedan
angivna lydelse,

dels att i lagen, närmast efter 62 §, skall införas en ny paragraf, 62 a §,
av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.²

I varje kommun skall finnas en kommunal nykterhetsnämnd och i varje län en länsnykterhetsnämnd. I Stockholms län omfattar länsnykterhetsnämndens verksamhetsområde dock icke Stockholm.

I varje kommun skall finnas en kommunal nykterhetsnämnd och i varje län *utom Gotlands län* en länsnykterhetsnämnd. I Stockholms län omfattar länsnykterhetsnämndens verksamhetsområde dock icke Stockholm.

Nykterhetsnämnderna skola — — — — — av socialstyrelsen.

När i — — — — — eljest vistas.

5 §.³

Kommunal nykterhetsnämnd — — — — — kommunens socialnämnd.

Konungen äger — — — — — av länsnykterhetsnämnden.

Ledamöter i — — — — — av nämnden.

Vid val — — — — — till tjänstgöring.

I fråga om valbarhet till ledamot eller suppleant, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse, mandattid och avgång, val av ordförande och vice ordförande, ställe och tid för sammanträde, suppleants tjänstgöring och rätt att närvara vid

I fråga om valbarhet till ledamot eller suppleant, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse, mandattid och avgång, val av ordförande och vice ordförande, ställe och tid för sammanträde, suppleants tjänstgöring och rätt att när-

¹ Senaste lydelse av

19 § 1964: 175

21 § 1 mom. 1963: 72

² Senaste lydelse 1967: 790.³ Senaste lydelse 1964: 779.

25 § 1964: 175

34 § ,

36 § 1956: 225

(Nuvarande lydelse)

sammanträde, beslutförhet och jäv, förfarandet vid fattande av beslut, protokoll och reservation, tillkännagivande varest och på vilka tider till nämnden ställda framställningar mottagas, skriftväxling, vård och förtecknande av handlingar hörande till nämndens arkiv, utseende av kassaförvaltare samt ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunens styrelse* äga motsvarande tillämpning; dock att det ej är erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

(Föreslagen lydelse)

vara vid sammanträde, beslutförhet, förfarandet vid fattande av beslut, protokoll och reservation, tillkännagivande varest till nämnden ställda framställningar mottagas, *tidpunkt när handling skall anses ha kommit in till nämnden*, skriftväxling, vård och förtecknande av handlingar hörande till nämndens arkiv, utseende av kassaförvaltare samt ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet skall vad i 32—36 §§, 37 § första stycket och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunstyrelsen* äga motsvarande tillämpning; dock att det ej är erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos kommunal nykterhetsnämnd.

9 §.¹

Länsnykterhetsnämnden skall — — — — — länsstyrelsen, samt två ledamöter, utsedda av landstinget; dock skall i *Gotlands län kommunfullmäktige i Gotlands kommun utse två ledamöter samt i annat län*, som omfattar en kommun, vilken icke deltagar i landsting, landstinget utse en ledamot och kommunfullmäktige i den kommunen en ledamot.

två ledamöter, utsedda av landstinget; dock skall i *län*, som omfattar en kommun vilken icke deltagar i landsting, landstinget utse en ledamot och kommunfullmäktige i den kommunen en ledamot.

För varje — — — — — en suppleant.

Ledamöter och suppleanter utses bland — — motsvarande tillämpning.

Ledamöter och suppleanter utses för — — — — — den avgångne.

Närmare bestämmelser — — — — — av Konungen.

Angående bestridandet — — — — — särskilt stadgat.

¹ Senaste lydelse 1970:49.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 §.

Föreläggande, som i 23 § sägs, skall innehålla erinran om rätten att påkalla *förhör enligt 27 §*. Har *länsstyrelsen* vid föreläggandets meddelande beslutat anordna *förhör*, skall detta tillkännagivas i föreläggandet med angivande tillika att förklaring kan avgivas vid *förhöret*.

Är den som ansökningen avser omhändertagen enligt 21 § 1 mom. må, där *länsstyrelsen* av särskild anledning anordnar *förhör* med honom innan ansökningshandlingarna utställts till delgivning enligt 23 §, sådan delgivning underlåtas och handlingarnas innehåll i stället vid *förhöret* tillkännagivas för den, varom fråga är; dock åligge *länsstyrelsen* att på begäran tillhandahålla honom avskrift av ansökningshandlingarna.

26 §.

Har någon omhändertagits enligt 21 § 1 mom., åligger det *länsstyrelsen* att, sedan ansökan om tvångsintagning inkommit, utan uppskov pröva, huruvida han fortfarande skall vara omhändertagen.

Sedan tid för förklaring över ansökningen utgått, har *länsstyrelsen* att utan oskäligt dröjsmål föranstalta om *erforderligt förhör* i ärendet samt företaga detsamma till slutligt avgörande.

27 §.¹

Förhör med den, om vars intagning är fråga, skall, där ej särskilda

Föreläggande, som i 23 § sägs, skall innehålla erinran om *möjligheten enligt 9 § tredje stycket förvaltningsprocesslagen (1971: 000)* att påkalla *mundlig förhandling*. Har *länsrätten* vid föreläggandets meddelande beslutat anordna *mundlig förhandling*, skall detta tillkännagivas i föreläggandet med angivande tillika att förklaring kan avgivas vid *förhandlingen*.

Är den som ansökningen avser omhändertagen enligt 21 § 1 mom. må, där *länsrätten* av särskild anledning anordnar *mundlig förhandling* med honom innan ansökningshandlingarna utställts till delgivning enligt 23 §, sådan delgivning underlåtas och handlingarnas innehåll i stället vid *förhandlingen* tillkännagivas för den, varom fråga är; dock åligge *länsrätten* att på begäran tillhandahålla honom avskrift av ansökningshandlingarna.

Har någon omhändertagits enligt 21 § 1 mom., åligger det *länsrätten* att, sedan ansökan om tvångsintagning inkommit, utan uppskov pröva, huruvida han fortfarande skall vara omhändertagen.

Sedan tid för förklaring över ansökningen utgått, har *länsrätten* att utan oskäligt dröjsmål föranstalta om *erforderlig muntlig förhandling* i ärendet samt företaga detsamma till slutligt avgörande.

Vid delgivning som avses i 23 § samt underrättelse och tillhandahåll-

¹ Senaste lydelse 1970: 457.

(Nuvarande lydelse)

skäl däremot äro, av länsstyrelsen anordnas, om han i förklaring begärt att bliva muntligen hörd. Länsstyrelsen må jämväl eljest förordna om dylikt förhör ävensom förhör med annan person, som förväntas kunna lämna upplysning av betydelse för ärendets bedömande.

Beträffande kallelse till förhör inför länsstyrelsen, hämtning och annan påföljd av utevaro skola bestämmelserna i 13 § 2 mom. första och andra styckena äga motsvarande tillämpning; dock skall i fråga om hämtning till förhör gälla dels att handräckning härför må meddelas, där den uteblivne delgivits kallelse till förhöret så tidigt att han kunnat inställa sig å förelagd dag, dels ock att person, som skall höras upplysningsvis, ej må hämtas förrän det befunnits, att han ej genom viten kunnat förmås till inställelse.

(Föreslagen lydelse)

lande enligt 24 § andra stycket skola bestämmelserna i 43 § förvaltningsprocesslagen (1971:000) om begränsningar i rätten att taga del av det som tillförts målet äga motsvarande tillämpning. Detsamma skall gälla i fråga om vittnesberättelse, som med tillämpning av 25 § nämnda lag och 36 kap. 18 § rättegångsbalken upptagits i parts frånvaro.

Rätten må underlåta att kalla den som ansökningen avser till muntlig förhandling för förhör med vittne, såvida det finnes grundad anledning att antaga, att någons personliga säkerhet skulle sättas i fara eller ändamålet med tillämnade eller vidtagna vårdåtgärder skulle motverkas, om han erhåller kännedom om förhöret.

Har den, om vars intagning är fråga, delgivits kallelse till muntlig förhandling så tidigt att han kunnat inställa sig på förelagd dag och utebliver han utan att hava anmält laga förfall, äger rätten förordna att han skall hämtas.

28 §.¹

Vid förhör inför länsstyrelsen skola förhandlingarna vara offentliga. Länsstyrelsen äger dock avvisa åhörare, som enligt vad känt är eller antagas må ej fyllt tjugo år. När den som ansökningen avser det begär, så ock eljest, när länsstyrelsen finner omständigheterna föranleda därtill, skall handläggningen äga rum inom stängda dörrar, därvid länsstyrelsen likväl må medgiva hans anhöriga ävensom andra, vilkas närvaro kan

¹ Senaste lydelse 1969:169.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

förväntas bli till nytta under förhöret, att övervara detsamma.

Länsstyrelsen må höra person upplysningsvis utan att den som ansökningsvis avser är närvarande.

Konsulent eller assistent hos länsnykterhetsnämnden eller annan, som företräder denna nämnd, så ock representant för vederbörande kommunala nykterhetsnämnd skola få tillfälle att närvara vid förhöret.

Protokoll skall föras över vad vid förhöret förekommer.

Vid muntlig förhandling i länsrätten skola konsulent eller assistent hos länsnykterhetsnämnden eller annan, som företräder denna nämnd, så ock representant för vederbörande kommunala nykterhetsnämnd få tillfälle att närvara.

32 §.¹

Länsstyrelsens slutliga beslut jämte besvärshänvisning, där klagan över beslutet må föras, skall ofördröjligen delgivas sökande samt den som beslutet avser.

Länsrätts slutliga beslut skall ofördröjligen delgivas sökande samt den som beslutet avser.

Har beslutet — — — — — tillställas åklagaren.

Där nykterhetsnämnd — — — — — denna nämnd.

40 §.

Allmän vårdanstalt för — — — — — för alkoholmissbrukare.

Sådant erkännande — — — — — helst återkallas.

Allmän vårdanstalt skall — — — — — en styrelse.

Vid allmän — — — — — för avdelningen.

Förvaltningslagen (1971: 000) äger tillämpning i ärende enligt denna lag, som handlägges av styrelse eller förståndare för allmän vårdanstalt, även om anstalten drives av annan än staten, landsting eller kommun.

Konungen meddelar — — — — — anstalternas verksamhet.

55 §.²

Missbrukar den utskrivne alkoholhaltiga drycker samt undandrager

Missbrukar den utskrivne alkoholhaltiga drycker samt undandrager sig

¹ Senaste lydelse 1970: 457.

² Senaste lydelse 1963: 72.

(Nuvarande lydelse)

sig övervakning eller bryter mot meddelade lydnadsföreskrifter, må *länsstyrelsen*, om han ej genom hjälpåtgärd kunnat återföras till ett nyktert liv eller sådan åtgärd prövas vara gagnlös, besluta, att han skall återintagas å allmän vårdanstalt. Sådant beslut må dock ej avse den som tidigare återintagits, med mindre efter föregående återintagning meddelats beslut jämlikt 18 §.

I ansökan om återintagning skall noggrant angivas, i vilka avseenden den utskrivne brutit mot de meddelade föreskrifterna, samt redogörelse lämnas för hans uppförande i övrigt under tiden efter utskrivningen. Ansökningen skall för att kunna föranleda beslut enligt första stycket hava inkommit till *länsstyrelsen* före utgången av den tid, varunder den som ansökningen avser är underkastad övervakning eller lydnadsföreskrifter.

Bestämmelserna i 19—21 och 23—39 §§ skola äga motsvarande tillämpning för de fall, varom i denna paragraf är fråga.

(Föreslagen lydelse)

övervakning eller bryter mot meddelade lydnadsföreskrifter, må *länsrätten*, om han ej genom hjälpåtgärd kunnat återföras till ett nyktert liv eller sådan åtgärd prövas vara gagnlös, besluta, att han skall återintagas å allmän vårdanstalt. Sådant beslut må dock ej avse den som tidigare återintagits, med mindre efter föregående återintagning meddelats beslut jämlikt 18 §.

I ansökan om återintagning skall noggrant angivas, i vilka avseenden den utskrivne brutit mot de meddelade föreskrifterna, samt redogörelse lämnas för hans uppförande i övrigt under tiden efter utskrivningen. Ansökningen skall för att kunna föranleda beslut enligt första stycket hava inkommit till *länsrätten* före utgången av den tid, varunder den som ansökningen avser är underkastad övervakning eller lydnadsföreskrifter.

Bestämmelserna i 19—21, 23—28 och 31—39 §§ skola äga motsvarande tillämpning för de fall, varom i denna paragraf är fråga.

59 §.¹

Beslut av nykterhetsnämnd må överklagas av den som beslutet rör, om beslutet innebär utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydnadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet eller åtgärd som avses i 14 § 2 mom. Över annat av nykterhetsnämnd enligt denna lag meddelat beslut må klagan ej föras.

Talan mot nykterhetsnämnds beslut föres hos länsrätten genom besvär, om nämnden avisat ombud eller biträde eller om beslutet innebär utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydnadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet eller åtgärd som avses i 14 § 2 mom. Över annat av nykterhetsnämnd en-

¹ Senaste lydelse 1957: 215.

(Nuvarande lydelse)

Klagan föres genom besvär hos länsstyrelsen.

(Föreslagen lydelse)

ligt denna lag meddelat beslut må klagan ej föras.

60 §.

Beslut av anstaltsstyrelse eller föreståndare må överklagas *av den som beslutet rör*, om beslutet avser fråga om försökspermission, utskrivning eller annan vårdfråga eller om det innebär förordnande om övervakning eller meddelande av lyd-nadsföreskrift.

Talan föres genom besvär hos socialstyrelsen inom tre veckor från det klaganden erhöll kännedom om beslutet.

Beslut av anstaltsstyrelse eller föreståndare må överklagas *hos socialstyrelsen genom besvär*, om beslutet avser fråga om försökspermission, utskrivning eller annan vårdfråga eller om det innebär förordnande om övervakning eller meddelande av lyd-nadsföreskrift.

61 §.¹

Länsstyrelses beslut må överklagas *av den som beslutet rör*, om beslutet innebär förordnande om tvångs-inlagning, avslag å ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet, förverkande av dylikt anstånd eller utdömande jämlikt 22 eller 27 § av vite, så ock då beslutet avser ersättning åt den som inkallats att upplysningsvis höras inför länsstyrelsen.

Talan föres hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besväreren, om anledning därtill ej uppenbarligen saknas, samt, efter att hava införskaffat den ytterligare utredning, som kan vara erforderlig, till socialdepartementet insända samtliga målet rörande handlingar tillika med eget utlåtande.

Klagan över beslut, som av länsstyrelse särskilt meddelats om någons

Mot länsrätts beslut må talan föras, om beslutet innebär förordnande om tvångsintagning, avslag å ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet eller förverkande av dylikt anstånd eller fråga är om beslut som avses i 34 § första stycket förvaltningsprocesslagen (1971:000).

Talan mot beslut, som av länsrätt särskilt meddelats om någons om-

¹ Senaste lydelse 1956: 225.

(Nuvarande lydelse)

omhändertagande, må av honom föras *i enahanda ordning, dock utan* inskränkning till viss tid.

Över annat av länsstyrelse meddelat slutligt beslut, än ovan sägs, är klagan ej tillåten. Ej heller må särskild klagan föras, där länsstyrelse under ärendes handläggning meddelat annat beslut, än förut är sagt.

(Föreslagen lydelse)

händertagande, må av honom föras utan inskränkning till viss tid.

Talan är ej tillåten mot beslut av länsstyrelse eller mot annat av länsrätt meddelat beslut än förut är sagt.

62 §.¹

Mot sådant beslut av socialstyrelsen, som meddelats i särskilt fall, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Över beslut av socialstyrelsen må den som beslutet rörer söka ändring hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

Talan mot annat beslut av socialstyrelsen föres hos Konungen genom besvär.

62 a §.

Bestämmelserna i 27 § första stycket andra punkten och andra stycket skola äga motsvarande tillämpning vid prövning i högre rätt av fråga om tvångsintagning.

66 §.²

Skall kallelser och andra meddelanden enligt denna lag delgivas får det ej ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

I mål eller ärende enligt denna lag får delgivning ej ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt avser 3, 9, 18—20 §§, 21 § 1 mom. samt 22—37, 55, 59, 61 och 66 §§. Äldre bestämmelser gäller i denna del fortfarande i fråga om talan mot beslut av länsstyrelse som meddelats före den 1 juli 1971.

I övrigt träder lagen i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller i denna del fortfarande i fråga om talan mot beslut av socialstyrelsen som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1956: 225.

² Senaste lydelse 1970: 457.

**64) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse**

Härigenom förordnas, att 175 § lagen (1955: 183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

175 §.

Över beslut, som meddelas av tillsynsmyndigheten, må klagan föras hos Konungen inom den tid som är stadgad för överklagande av förvaltande myndighets beslut, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 167 § 2 mom. och 168 §, må *jämväl* besvär anföras i den ordning, varom i andra stycket stadgas.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos *kammarrätten*. I *samma* ordning må besvär anföras över beslut om sådan förklaring, som avses i 167 § 2 mom. och 168 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

**65) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker**

Härigenom förordnas, att 91 § lagen (1955: 416) om sparbanker skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

91 §.¹

Över beslut, som meddelas av tillsynsmyndigheten, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som är stadgad för överklagande av förvaltande myndighets beslut, men beslutet går ändå i verkställighet, där icke Konungen förordnar annorlunda.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighets beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag anföra besvär däröver hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 86 § 3 mom., må jämväl besvär anföras i den ordning, varom stadgas i andra stycket.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär, men beslutet går ändå i verkställighet, där icke Konungen förordnar annorlunda.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag anföra besvär däröver hos kammarrätten. I samma ordning må besvär anföras över beslut om sådan förklaring, som avses i 86 § 3 mom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

66) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen**

Härigenom förordnas, att 82 § lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

82 §.

Den som icke åtnöjes med tillsynsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag föra talan däremot hos kammarrätten genom

¹ Senaste lydelse 1962: 234.

(Nuvarande lydelse)

Över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, *må klagan föras* hos Konungen, men beslutet går ändå i verkställighet, om icke Konungen annorlunda förordnar.

(Föreslagen lydelse)

besvär. I samma ordning föres talan mot beslut om sådan förklaring som avses i 103 § 2 mom. lagen om ekonomiska föreningar.

Talan mot annat beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, föres hos Konungen genom besvär, men beslutet går ändå i verkställighet, om icke Konungen annorlunda förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

67) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster

Härigenom förordnas, att 5, 13 och 15 §§ lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***5 §.**

Ansökan om — — — — — huvudsakliga utformning.

Erfordras utöver — — — — — vid sammankomsten.

Om beslut i anledning av ansökan skall meddelas skriftligt besked. *Innebär beslutet att sammankomst ej må äga rum, skola skälen därtill angivas.*

Om beslut i anledning av ansökan skall meddelas skriftligt besked.

13 §.¹

Mot beslut som *myndighet* meddelat på grund av denna lag *må talan föras* genom besvär, om beslutet *fat-*

Mot beslut som *polismyndighet* meddelat på grund av denna lag *föres* talan hos länsstyrelsen genom besvär.

¹ Senaste lydelse 1964: 673.

(Nuvarande lydelse)

tats av länsstyrelse, hos Konungen
och eljest hos länsstyrelsen.

(Föreslagen lydelse)

Talan mot länsstyrelses beslut en-
ligt lagen och mot socialstyrelsens be-
slut enligt 12 § föres hos Konungen
genom besvär.

Beslut som — — — — — annorlunda förordnas.

15 §.

*Med dagsböter straffes**Till böter dömes*

1) den som — — — — — första stycket.

Försummelse i — — — — — till stånd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

68) Förslag

till

Lag

om ändring i luftfartslagen (1957: 297)

Härigenom förordnas, att 14 kap. 2 § luftfartslagen (1957: 297) skall ha
nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

14 KAP.

2 §.¹

Talan mot sådant luftfartsverkets
beslut i särskilt fall enligt denna lag
eller med stöd därav meddelade före-
skrifter, som rör certifikat eller be-
hörighetsbevis för personal inom
luftfarten, medgivande att utan certi-
fikat göra tjänst å luftfartyg, regi-
strering av luftfartyg eller förbud
mot luftfartygs avgång, föres hos
kammarrätten genom besvär.

Över luftfartsverkets beslut enligt
denna lag må klagan föras hos
Konungen genom besvär. Utan hin-
der av besvär skall beslutet, där ej

Mot annat beslut av luftfartsverket
enligt denna lag föres talan hos
Konungen genom besvär.

Beslut, som avses i denna paragraf,

¹ Senaste lydelse 1969: 201.

(Nuvarande lydelse)

annat angives, lända till efterrättelse intill dess annorlunda blivit förordnat.

(Föreslagen lydelse)

skall omedelbart lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

69) Förslag

till

Lag

om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)

Härigenom förordnas, att 29 § strålskyddslagen (1958: 110) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***29 §.**

Över tillsynsmans beslut enligt 16 § må klagan föras hos strålskyddsmyndigheten inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. När synnerliga skäl äro därtill, äger tillsynsman förordna att beslutet skall omedelbart lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Över beslut av strålskyddsmyndigheten enligt denna lag må klagan föras hos Konungen genom besvär.

Mot tillsynsmans beslut enligt 16 § föres talan hos strålskyddsmyndigheten genom besvär. När synnerliga skäl äro därtill, äger tillsynsman förordna att beslutet skall omedelbart lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Talan mot beslut i särskilt fall av strålskyddsmyndigheten rörande tillstånd, godkännande, medgivande, villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller vitesföreläggande enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär, om ej beslutet rör fråga som avses i 5 § tredje stycket eller 12 § första stycket.

I övrigt föres talan mot strålskyddsmyndighetens beslut enligt denna lag hos Konungen genom besvär.

(Nuvarande lydelse)

Strålskyddsmyndigheten *äger* förordna, att villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller återkallelse av tillstånd eller godkännande som meddelas med stöd av 5, 7, 9, 16, 18 eller 19 § skall omedelbart lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

(Föreslagen lydelse)

Strålskyddsmyndigheten *och kammarrätten äga* förordna, att villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller återkallelse av tillstånd eller godkännande som meddelas med stöd av 5, 7, 9, 16, 18 eller 19 § skall omedelbart lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

70) Förslag**till****Lag**

om ändring i lagen (1926:1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena

Härigenom förordnas, att i lagen (1926:1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena skall införas en ny paragraf, 18 §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***18 §.**

Mot länsstyrelsens beslut enligt 8, 10 eller 16 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelsen enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

71) Förslag

till

Lag

om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)

Härigenom förordnas, att 83 § civilförsvarslagen (1960: 74) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

83 §.

Över civilförsvarschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Över beslut av civilförsvarschef, chef för undsättningskår eller polismyndighet i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller civilförsvarsstyrelsen, må överklagas hos Konungen.

Mot länsstyrelses beslut om kostnadsfördelning enligt 49, 54 eller 55 §, om uttagande av egendom enligt 76 § eller om föreläggande av vite vid underlåtenhet att fullgöra skyldighet enligt 15 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut, som länsstyrelse enligt denna lag eller med stöd därav utfärdade bestämmelser i särskilt fall meddelat om föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande i vad angår inrättande, utrustning eller underhåll av enskilt skyddsrum, dock ej beslut enligt 31 §.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag hos Konungen genom besvär. I samma ordning föres talan mot civilförsvarsstyrelsens beslut enligt lagen.

Talan må ————— eller 58 §.

Under högsta ————— till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

72) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter

Härigenom förordnas, att 7 § lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***7 §.**

Klagan över beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelse, må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd. Länsstyrelses beslut skall dock utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda kan vara förordnat.

Mot länsstyrelses beslut enligt 5 § om utdömande av vite föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Länsstyrelses beslut som avses i andra stycket skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

73) Förslag

till

Lag

om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)

Härigenom förordnas i fråga om barnavårdslagen (1960: 97)¹,
dels att 21, 76—78 och 84 §§ skall upphöra att gälla,
dels att i 7 och 12 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

¹ Senaste lydelse av
12 § 1969: 151
56 § ,

dels att i 37 och 79 §§ ordet »länsstyrelsen» skall bytas ut mot »länsrätten»,

dels att i 56 § ordet »stad» skall bytas ut mot »kommun»,

dels att 8, 9, 13, 14, 19, 20, 24, 75, 80—83, 85—87 och 95 §§ samt rubriken till 11 kap. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Beträffande barnavårdsnämnd skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat om *kommunens styrelse* äga motsvarande tillämpning. I kommunens tjänst anställd befattningshavare skall dock icke på grund av denna sin tjänsteställning vara obehörig att vara ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd. Ej heller är det erforderligt, att barnavårdsnämnds protokoll upptager, förutom vad som må följa av 14 § tredje stycket denna lag, annat än förteckning på närvarande ledamöter och för varje ärende beslutet och skälen därför.

Beträffande barnavårdsnämnd skall vad i 32—36 §§, 37 § *första stycket* och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat om *kommunstyrelsen* äga motsvarande tillämpning. I kommunens tjänst anställd befattningshavare skall dock icke på grund av denna sin tjänsteställning vara obehörig att vara ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd. Ej heller är det erforderligt, att barnavårdsnämnds protokoll upptager, förutom vad som må följa av 14 § tredje stycket denna lag, annat än förteckning på närvarande ledamöter och för varje ärende beslutet och skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos barnavårdsnämnd.

9 §.

Barnavårdsnämnden skall hos *kommunens fullmäktige* och *styrelse* göra erforderliga framställningar och äger att från *kommunens styrelse* och övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra yttranden och upplysningar.

Barnavårdsnämnden skall hos *kommunfullmäktige* och *kommunstyrelsen* göra erforderliga framställningar och äger att från *kommunstyrelsen* och *kommunens* övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra yttranden och upplysningar.

Nämnden bör — — — — — berör barnavården.

Finner nämnden — — — — — vederbörande domstol.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Vad i detta kapitel stadgas avser icke *Stockholms stad*. I fråga om organisationen av barnavården där skola i stället gälla de särskilda bestämmelser som efter förslag av *stadsfullmäktige* fastställas av Konungen.

Kan i annan kommun organisationen icke lämpligen anordnas efter vad i detta kapitel sägs, äger Konungen på framställning av *kommunens fullmäktige* medgiva undantag.

Vad i detta kapitel stadgas avser icke *Stockholm*. I fråga om organisationen av barnavården där skola i stället gälla de särskilda bestämmelser som efter förslag av *kommunfullmäktige* fastställas av Konungen.

Kan i annan kommun organisationen icke lämpligen anordnas efter vad i detta kapitel sägs, äger Konungen på framställning av *kommunfullmäktige* medgiva undantag.

14 §.

Åligger det — — — — — utan dröjsmål.

Utredningen skall — — — — — vållas någon.

Vad som — — — — — betryggande sätt.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 6, 8—10, 14, 15, 17, 19 och 20 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos barnavårdsnämnd. Bestämmelserna i 17 § förvaltningslagen äga motsvarande tillämpning på barnavårdsnämnds beslut under ärendes handläggning.

19 §.

Innan barnavårdsnämnden avgör ärende, skall den ärendet rör under rättas om vad som framkommit vid utredningen samt tillfälle beredas honom att yttra sig däröver, såvida icke sådant yttrande befinnes uppenbart obehövt eller ärendet kräver så snabbt avgörande att yttrande icke kan avvaktas.

Begär den som är berättigad att yttra sig att bli muntligen hörd inför nämnden, skall förhör med honom

Begär någon, som enligt 15 § förvaltningslagen (1971: 000) skall beredas tillfälle att yttra sig, att bli

(Nuvarande lydelse)

anordnas, om ej särskilda skäl för-
anleda annat. Den som beredes till-
fälle att yttra sig skall erinras om
rätten att påkalla sådant förhör.

Den ärendet — — — — — äga betydelse.

Är fråga om barn under femton
år, skall vad i denna paragraf stad-
gas endast gälla föräldrarna.

(Föreslagen lydelse)

muntligen hörd inför nämnden, skall
förhör med honom anordnas, om ej
särskilda skäl föranleda annat. Den
som beredes tillfälle att yttra sig
skall erinras om rätten att påkalla
sådant förhör.

Är fråga om barn under femton
år, skall vad som stadgas i 15 § för-
valtningslagen och förevarande para-
graf endast gälla föräldrarna.

20 §.

Den ärendet rör må anlita biträde,
när han höres av barnavårdsnämnden
eller företrädare för denna.

Visar biträde oskicklighet eller
oförstånd eller befinnes han eljest
vara olämplig, må han avvisas.

Är den ärendet rör under aderton
år, böra hans föräldrar vara närva-
rande, när han höres, om det kan
ske utan men för utredningen.

Är den ärendet rör under aderton
år, böra hans föräldrar vara närva-
rande, när han höres av barnavårds-
nämnden eller företrädare för denna,
om det kan ske utan men för utred-
ningen.

24 §.¹

Har barnavårdsnämnden enligt 29
eller 30 § beslutat att någon skall
omhändertagas för samhällsvård
eller utredning, skall beslutet oför-
dröjligen delgivas honom själv, om
han fyllt femton år, och hans för-
äldrar. Den som delgives beslutet
skall samtidigt anmodas att skrift-
ligen förklara, huruvida han sam-
tycker till att det verkställles.

Lämnas icke av envar som enligt

Har barnavårdsnämnden enligt 29
eller 30 § beslutat att någon skall
omhändertagas för samhällsvård
eller utredning, skall beslutet oför-
dröjligen delgivas honom själv, om
han fyllt femton år, och hans för-
äldrar. Har i ärendet skiljaktig me-
ning antecknats i nämndens proto-
koll, skall upplysning härom läm-
nas. Den som delgives beslutet skall
samtidigt anmodas att skriftligen för-
klara, huruvida han samtycker till
att det verkställles.

Lämnas icke av envar som enligt

¹ Senaste lydelse 1970: 460.

(Nuvarande lydelse)

första stycket skall erhålla del av beslutet samtycke till verkställighet, skall beslutet underställas *länsstyrelsens* prövning. För sådant ändamål skall beslutet jämte samtliga handlingar i ärendet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för beslutet *ingivas till länsstyrelsen*.

11 kap. Förfarandet hos länsstyrelse i underställningsmål

I fråga om förfarandet hos *länsstyrelse* i underställningsmål skola bestämmelserna i 14—16 §§, 17 § första och andra styckena samt 19—21 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Vid förhör inför *länsstyrelsen* skall representant för barnavårdsnämnden beredas tillfälle att närvara.

Skall underställt beslut lända till efterrättelse oberoende av laga kraft, åligger det *länsstyrelsen* att utan dröjsmål pröva, huruvida beslutet må verkställas innan målet slutligt avgöres.

(Föreslagen lydelse)

första stycket skall erhålla del av beslutet samtycke till verkställighet, skall beslutet underställas *länsrättens* prövning. För sådant ändamål skall beslutet jämte samtliga handlingar i ärendet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för beslutet *tillställas länsrätten*.

11 kap. Förfarandet hos länsrätt i underställningsmål

75 §.

I fråga om förfarandet hos *länsrätt* i underställningsmål skola bestämmelserna i 15 § tredje stycket, i 16 och 17 §§ om kallelse och hämtning till läkarundersökning av den underdrige och om hämtning till förhör av den som ärendet rör, i 19 § första stycket andra punkten och tredje stycket samt i 20 § i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Vid muntlig förhandling skall representant för barnavårdsnämnden beredas tillfälle att närvara.

Skall underställt beslut lända till efterrättelse oberoende av laga kraft, åligger det *länsrätten* att utan dröjsmål pröva, huruvida beslutet må verkställas innan målet slutligt avgöres.

80 §.¹

I barnavårdsnämnds beslut må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen, om nämnden

utdömt förelagt vite,

avvisat av enskild anlitat biträde,

med stöd — — — — — 51 §.

Talan mot barnavårdsnämnds beslut föres hos länsrätten genom besvär, om nämnden

utdömt förelagt vite,

avvisat ombud eller biträde,

¹ Senaste lydelse 1969: 151.

(Nuvarande lydelse)

Ändring sökes genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen äger att i avvaktan på slutligt avgörande förbjuda eller avbryta verkställighet av överklagat beslut som skall lända till efterrättelse oberoende av laga kraft.

(Föreslagen lydelse)

81 §.

I beslutet som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende rörande utskrivning från skolan må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen genom besvär, vilka skola ingivas till denna.

Talan mot beslut som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende rörande utskrivning från skolan föres hos länsrätten genom besvär.

Om talan — — — — — särskilt stadgat.

82 §.

Av länsstyrelse meddelat beslut eller utslag i mål eller ärende som avses i denna lag skall genom länsstyrelsens försorg skyndsamt delgivas varje enskild person och kommun som beröres därav.

Av länsrätt eller länsstyrelse meddelat beslut i mål eller ärende som avses i denna lag skall delgivas varje enskild person och kommun som beröres därav.

83 §.

Över länsstyrelses slutliga beslut eller utslag i mål eller ärende angående skyldighet för kommun, staten eller enskild att ersätta kommuns kostnad för omhändertagen eller beträffande enskilds bidrag till omhändertaget barns vård må besvär anföras hos kammarrätten. Talan må dock ej fullföljas endast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Om mål angående ersättning från kommun förevarit hos två eller flera länsstyrelser och besvär anföras över det i huvudsaken sist meddelade utslaget, må i samband därmed föras

Mot länsstyrelses slutliga beslut i mål eller ärende enligt denna lag samt mot annat beslut i särskilt fall av socialstyrelsen än som avses i 56 §, 57 § första eller tredje stycket eller 58 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. Talan må dock ej fullföljas endast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Om mål angående ersättning från kommun förevarit hos två eller flera länsstyrelser och besvär anföras över det i huvudsaken sist meddelade beslutet, må i samband därmed föras

(Nuvarande lydelse)

talans även mot *utslag eller beslut* som dessförinnan meddelats i målet. Sådant *utslag eller beslut* skall ej hindra att saken prövas i sin helhet.

(Föreslagen lydelse)

talans även mot beslut som dessförinnan meddelats i målet. Sådant beslut skall ej hindra att saken prövas i sin helhet.

85 §.

Besvär över länsstyrelses beslut eller utslag skola ingivas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning ej uppenbarligen saknas, samt, efter att ha införskaffat den ytterligare utredning som kan vara erforderlig, insända samtliga handlingar i målet jämte eget utlåtande till kammarrätten eller, om besvären skola prövas av Konungen, till socialdepartementet.

I fråga om delgivning av kammarrätts beslut skall vad som är stadgat i 82 § äga motsvarande tillämpning.

86 §.

I fråga om delgivning av kammarrättens utslag skall vad som är stadgat i 82 § äga motsvarande tillämpning.

Över kammarrättens utslag må klagan icke föras.

Länsstyrelses eller länsrätts beslut i ärende som avses i 4—9 kap., beslut av socialstyrelsen enligt 62 eller 64 § och kammarrätts motsvarande beslut skola omedelbart lända till efterrättelse.

87 §.¹

I beslut av socialstyrelsen må ändring sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

Av socialstyrelsen enligt 58, 62 eller 64 § meddelat beslut ländes till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Mot sådant beslut av socialstyrelsen, som ej meddelats i särskilt fall, samt mot beslut av styrelsen enligt 56 §, 57 § första eller tredje stycket eller 58 § föres talan hos Konungen genom besvär.

Av socialstyrelsen enligt 58 § meddelat beslut ländes till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

¹ Senaste lydelse 1963: 261.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

95 §.¹

Skall kallelser, beslut eller andra meddelanden enligt denna lag delgivas får det ej ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

I mål eller ärende enligt denna lag får delgivning ej ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt avser 24 § andra stycket, 37, 75—81 och 95 §§, rubriken till 11 kap. samt, i fråga om länsrätt, 82 och 86 §§. Hänvisningen i 75 § till 19 och 20 §§ skall dock för tiden till den 1 januari 1972 avse 19 § andra stycket andra punkten och fjärde stycket respektive 20 § tredje stycket i paragrafernas nuvarande lydelse.

I övrigt träder lagen i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller i denna del fortfarande i fråga om talan mot beslut av länsstyrelse, socialstyrelsen eller kammarrätten som meddelats före den 1 januari 1972.

74) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket²,

dels att i 2—10 §§ och övergångsbestämmelserna ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,

dels att 12 § skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

Talan mot socialstyrelsens beslut enligt 2—5, 7 eller i särskilt fall enligt 9 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av socialstyrelsen enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Beslut, som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av denna lag, skall

Beslut, som socialstyrelsen eller kammarrätten meddelat med stöd av

¹ Senaste lydelse 1970: 460.

² Senaste lydelse av

3 § 1964: 214

6 § 1963: 252.

(Nuvarande lydelse)

lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

(Föreslagen lydelse)

denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

75) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket¹,

dels att i 2—6 och 8—11 §§ samt tredje stycket första punkten övergångsbestämmelserna ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,

dels att 13 § skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

13 §.

Talan mot socialstyrelsens beslut enligt 3—6, 8 eller 10 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av socialstyrelsen enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Beslut, som *medicinalstyrelsen* meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Beslut, som *socialstyrelsen* eller *kammarrätten* meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse av 4 § 1964: 550.

76) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket
m. m.**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.,

dels att i 5 § ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,

dels att 13 § skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Talan mot veterinärstyrelsens beslut enligt 2—5, 7 eller i särskilt fall enligt 8 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av veterinärstyrelsen enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Beslut som veterinärstyrelsen meddelar med stöd av denna lag länder till omedelbar efterrättelse, om annat ej förordnas.

Beslut som veterinärstyrelsen eller kammarrätten meddelar med stöd av denna lag länder till omedelbar efterrättelse, om annat ej förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

77) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet
på hälso- och sjukvårdens område**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område,

dels att i 1 och 9 §§ ordet »medicinalstyrelsen» i olika böjningsformer skall bytas ut mot »socialstyrelsen» i motsvarande form,

dels att 11 § skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Talan mot socialstyrelsens beslut enligt 9 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Beslut, som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av 9 §, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Förbud som avses i 9 § skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

78) Förslag

till

Lag

om ändring i varumärkeslagen (1960: 644)

Härigenom förordnas, att 47 § varumärkeslagen (1960: 644) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

47 §.¹

Talan mot — — — — — skäl föreligga.

Talan föres — — — — — beslutets dag.

Mot besvärsavdelningens beslut må talan föras av sökanden, om det gått honom emot. Talan föres genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Mot besvärsavdelningens beslut må talan föras av sökanden, om det gått honom emot. Talan föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1967: 841.

79) Förslag
till
Lag
om ändring i patentlagen (1967: 837)

Härigenom förordnas, att 25 och 72 §§ patentlagen (1967: 837) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §.

Talan enligt — — — — — till prövning.

Mot beslut på besvärssavdelningen må talan föras av sökanden, om det gått honom emot. Talan föres genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Bestämmelserna i 22 § femte stycket äga motsvarande tillämpning beträffande handlingar som inkomma till *Konungen*.

Mot beslut på besvärssavdelningen må talan föras av sökanden, om det gått honom emot. Talan föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Bestämmelserna i 22 § femte stycket äga motsvarande tillämpning beträffande handlingar som inkomma till *regeringsrätten*.

72 §.

Talan mot — — — — — till prövning.

Mot besvärssavdelningens beslut föres talan genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Mot besvärssavdelningens beslut föres talan hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

80) Förslag

till

Lag**om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485)**

Härigenom förordnas, att 22 och 47 §§ mönsterskyddslagen (1970: 485) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***22 §**

Talan enligt — — — — — till prövning.

Mot beslut på besvärssavdelningen får talan föras av sökanden, om beslutet gått honom emot. Talan föres genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Mot beslut på besvärssavdelningen får talan föras av sökanden, om beslutet gått honom emot. Talan föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

47 §

Talan mot — — — — — till prövning.

Talan mot besvärssavdelningens beslut föres genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Talan mot besvärssavdelningens beslut föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

81) Förslag

till

Lag**om ändring i växtförädlarrättslagen (1971: 000)**

Härigenom förordnas, att 19 och 48 §§ växtförädlarrättslagen (1971: 000) skall ha nedan angivna lydelse.

(I prop. 1971: 40 föreslagen lydelse)

(Här föreslagen lydelse)

19 §

Talan enligt — — — — — till prövning.

Mot beslut av lantbruksstyrelsen får talan föras av sökanden, om beslutet gått honom emot. Talan föres hos *Konungen* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Mot beslut av lantbruksstyrelsen får talan föras av sökanden, om beslutet gått honom emot. Talan föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

48 §

Talan mot — — — — — till prövning.

Talan mot lantbruksstyrelsens beslut föres hos *Konungen* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Talan mot lantbruksstyrelsens beslut föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

82) Förslag

till

Lag

om ändring i brandlagen (1962: 90)

Härigenom förordnas i fråga om brandlagen (1962: 90),

dels att i 1 § orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att 15 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Över brandstyrelses — — — — — hos länsstyrelsen.

Talan mot beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelsen, föres hos *Konungen*.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende som avses i 6, 7, 9 eller 14 § föres hos *kammarrätten* genom besvär.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

*Mot annat beslut av länsstyrelse
enligt denna lag föres talan hos
Konungen genom besvär.*

16 §.

Den som utan giltigt skäl uteblir från brandövning eller brandsläckning, vartill han kallats genom brandlarm eller på annat sätt, eller lämnar honom anvisat arbete eller eljest icke åtlyder vad brandbefäl i och för tjänsten befallt eller som bryter mot 10 eller 11 § eller som hindrar eller söker hindra åtgärd, som avses i 12 §, dömes till *dagsböter*.

Arbetsgivare eller arbetsledare, som vägrar anställd nödig ledighet för deltagande i brandövning eller brandsläckning eller därmed sammanhängande arbete, dömes, såframt ledigheten kunnat medgivas utan synnerlig olägenhet, till *dagsböter*.

Den som genom brandlarm eller på annat sätt obehörigen åstadkommer brandstyrkas uttryckning eller samling, dömes till *dagsböter* eller fängelse i högst sex månader och varé skyldig att ersätta därav föranledd kostnad.

Den som utan giltigt skäl uteblir från brandövning eller brandsläckning, vartill han kallats genom brandlarm eller på annat sätt, eller lämnar honom anvisat arbete eller eljest icke åtlyder vad brandbefäl i och för tjänsten befallt eller som bryter mot 10 eller 11 § eller som hindrar eller söker hindra åtgärd, som avses i 12 §, dömes till *böter*.

Arbetsgivare eller arbetsledare, som vägrar anställd nödig ledighet för deltagande i brandövning eller brandsläckning eller därmed sammanhängande arbete, dömes, såframt ledigheten kunnat medgivas utan synnerlig olägenhet, till *böter*.

Den som genom brandlarm eller på annat sätt obehörigen åstadkommer brandstyrkas uttryckning eller samling, dömes till *böter* eller fängelse i högst sex månader och vare skyldig att ersätta därav föranledd kostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

83) Förslag
till
Lag
om ändring i skollagen (1962: 319)

Härigenom förordnas, att 14, 18, 20 d, 20 f, 23, 25, 39 a och 54 §§ skollagen (1962: 319)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.

I avseende — — — — — i styrelsen.

Beträffande skolstyrelsen skall i övrigt vad i 33—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunstyrelsen äga motsvarande tillämpning. Om val av ordförande och vice ordförande skall jämväl länskolnämnden underrättas.

Beträffande skolstyrelsen skall i övrigt vad i 33—36 §§, 37 § första stycket och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunstyrelsen äga motsvarande tillämpning. Om val av ordförande och vice ordförande skall jämväl länskolnämnden underrättas.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos skolstyrelsen.

18 §.

Vad i 12—14 §§ stadgas äger icke avseende å skolstyrelsen i Stockholms kommun. Beträffande nämnda skolstyrelse skola 50 §, 51 § 1 mom. och 52 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning med iakttagande av att antalet ledamöter ej må understiga sju samt att skolchefen ej må utses till ledamot eller suppleant.

Vad i 12—14 §§ stadgas äger icke avseende å skolstyrelsen i Stockholms kommun. Beträffande nämnda skolstyrelse skola 50 §, 51 § 1 mom., med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket, samt 52 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning med iakttagande av att antalet ledamöter ej må understiga sju samt att skolchefen ej må utses till ledamot eller suppleant.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga

¹ Lagen omtryckt 1970: 1026.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ärenden hos skolstyrelsen i Stockholms kommun.

Skolchefen i — — — — — § sägs.

20 d §.

Fråga om att förvägra elev i landstingskommunens gymnasieskola befrielse enligt 27 § och fråga om att förvägra någon inträde i sådan skola på grund av bestämmelserna i 45 och 47 a §§ skall prövas av utbildningsnämnden, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar.

Fråga om att förvägra elev i landstingskommunens gymnasieskola befrielse enligt 27 § och fråga om att förvägra någon inträde i sådan skola på grund av bestämmelserna i 45 och 47 b §§ skall prövas av utbildningsnämnden, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar.

20 f §.

I den — — — — — till tjänstgöring.

Beträffande utbildningsnämnd, som väljes enligt första stycket, skall bestämmelserna i 17 § ovan samt i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) äga motsvarande tillämpning.

Beträffande utbildningsnämnd, som väljes enligt första stycket, *skola* bestämmelserna i 17 § ovan samt i 43—47 §§, 48 § första stycket, 49—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) äga motsvarande tillämpning.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos utbildningsnämnd, som väljes enligt första stycket.

23 §.

Varje barn, — — — — — i grundskolan.

Skolpliktigt barn som på grund av syn-, hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan äger rätt till undervisning i specialskolan. Fråga om barns rätt till sådan undervisning prövas av lokal styrelse för specialskolan, *sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig.*

Skolpliktigt barn som på grund av syn-, hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan äger rätt till undervisning i specialskolan. Fråga om barns rätt till sådan undervisning prövas av lokal styrelse för specialskolan.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §.

Studieväg för — — — — — av skolan.

Uttagning till specialundervisning
av elev i grundskolan sker genom
skolans försorg, *sedan föräldrarna*
fått tillfälle att yttra sig.

Uttagning till specialundervisning
av elev i grundskolan sker genom
skolans försorg.

39 a §.

Bestämmelserna i — — — — — avsedd undervisning.

Fråga huruvida skolplikt enligt
30 § tredje stycket gäller för barn
efter utgången av vårterminen det
kalenderår då barnet fyller sexton
år och fråga om barn enligt 31 §
andra stycket skall deltaga i under-
visningen i specialskolan prövas av
lokal styrelse för specialskolan. *In-
nan beslut meddelas skola föräld-
rarna ha fått tillfälle att yttra sig.*

Fråga huruvida skolplikt enligt
30 § tredje stycket gäller för barn
efter utgången av vårterminen det
kalenderår då barnet fyller sexton år
och fråga om barn enligt 31 § andra
stycket skall deltaga i undervisning-
en i specialskolan prövas av lokal
styrelse för specialskolan.

På lokal — — — — — 37 §§.

54 §.

*Över beslut av länsskolnämnd och
skolöverstyrelsen må besvär anföras
hos Konungen.*

*Mot länsskolnämnds beslut i ären-
de, på vilket 35 eller 39 § äger till-
lämpning, föres talan hos kammar-
rätten genom besvär. I samma ord-
ning föres talan mot beslut som av-
ses i 51 § andra stycket.*

*Talan mot annat beslut av läns-
skolnämnd eller skolöverstyrelsen en-
ligt denna lag föres hos Konungen
genom besvär.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som
meddelats före den 1 januari 1972.

84) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring**

Härigenom förordnas, att 3 kap. 6 §, 18 kap. 9 och 22 §§ samt 20 kap. 13 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

3 kap.

6 §.

Försäkrad är — — — — — i sjukpenningklass.

Beslut angående försäkrads placering i sjukpenningklass skall skriftligen delgivas denne.

18 kap.

9 §.

Ledamot av — — — — — försäkringskassas tjänst.

Styrelseledamot äger ej deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och kassan eller rörande hans försäkring eller eljest hans rätt enligt denna lag. Ej heller må han deltaga i behandling av annan fråga, vari han äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot kassans. Vad sålunda är stadgat äger motsvarande tillämpning beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamot eller tredje man.

22 §.

Ärende avgöres — — — — — för pensionsärenden.

I ärende, — — — — — betydelse höras.

Begär den — — — — — däremot äro.

Beslut som fattas i pensionsdelegation skall, i den mån det icke befinnes obehövt, innehålla de skäl, på vilka avgörandet grundas.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 kap.

13 §.

Besvär skola ingivas eller insändas till den myndighet eller det organ som meddelat beslutet.

Den omständigheten att *besvären ingivits eller insänts direkt till den myndighet, som har att pröva besvären*, utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *de* inkommit före besvärstidens utgång.

Beträffande tid för anförande av besvär skall jämväl i fråga om allmän försäkringskassas beslut tillämpas vad som är föreskrivet i lagen om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut.

Allmän försäkringskassas — — — — — pröva beslutet.

Besvärshandling skall tillställas den myndighet som meddelat beslutet.

Den omständigheten att *besvärshandlingen tillställts den myndighet, som har att pröva besvären*, utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *handlingen* inkommit före besvärstidens utgång.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

85) Förslag

till

Lag

om ändring i namnlagen (1963: 521)

Härigenom förordnas i fråga om namnlagen (1963: 521),
dels att 34 § skall upphöra att gälla,
dels att 28, 29 och 35 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

28 §.

Finner pastor gjord anmälan ej kunna upptagas, skall han *med angivande av grunden därför* meddela beslut att anmälningen ej föranleder anteckning i kyrkobok. *Meddelas be-*

Finner pastor gjord anmälan ej kunna upptagas, skall han meddela beslut att anmälningen ej föranleder anteckning i kyrkobok.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

slutet ej genast i anledning av muntlig anmälan eller är anmälningen skriftlig, skall han ofördröjligen om beslutet underrätta den som gjort anmälningen. I underrättelsen skall angivas vad den som vill fullfölja talan mot beslutet har att iakttaga.

29 §.

Den vars rätt beröres av beslut, som pastor meddelat enligt 28 §, eller av annan åtgärd, som pastor vidtagit i namnärende, må söka ändring däri. Talan föres hos domkapitlet genom besvär.

Talan mot domkapitlets beslut i fråga, som enligt första stycket dragits under dess prövning, föres hos Konungen genom besvär.

Talan mot beslut, som pastor meddelat enligt 28 §, eller mot annan åtgärd, som pastor vidtagit i namnärende, föres hos domkapitlet genom besvär.

Talan mot domkapitlets beslut i fråga, som enligt första stycket dragits under dess prövning, föres hos kammarrätten genom besvär.

35 §.¹

Talan mot — — — — — skäl föreligga.

Talan föres genom besvär hos patent- och registreringsverkets besvärssavdelning inom en månad från beslutets dag.

Talan föres hos patent- och registreringsverkets besvärssavdelning genom besvär.

Mot besvärssavdelningens — — — — — icke föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

86) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.

Härigenom förordnas, att 17 § lagen (1963: 537) om gravrätt m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1967: 842.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

17 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser föres genom besvär hos Konungen.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt 11 eller 16 § föres hos kammar-rätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot sådant beslut enligt 15 § som ej avser föreläggande för kommun med stöd av första stycket.

I övrigt föres talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

87) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.

Härigenom förordnas, att 12 § lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet, som avses i 7 §, meddelat enligt denna lag, må kommunen anföra besvär hos Konungen.

Beslut, som sägs i första stycket och som ej avser utdömande av vite, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet, som avses i 7 §, meddelat enligt denna lag, må kommunen anföra besvär hos kammar-rätten.

Beslut, som meddelats enligt denna lag och som ej avser utdömande av vite, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

88) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet

Härigenom förordnas, att 5 § lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet vilken avses i 1 § meddelat enligt denna lag, må staden anföra besvär hos *Konungen*.

Beslut, *som sägs i första stycket*, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet vilken avses i 1 § meddelat enligt denna lag, må staden anföra besvär hos *kammarrätten*.

Beslut *enligt denna lag* länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

89) Förslag

till

Lag

om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Härigenom förordnas, att 40 § naturvårdslagen (1964: 822) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*40 §.¹

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser föres genom besvär hos Konungen. Statens naturvårdsverk äger föra sådan talan för tillvaratagande av naturvårdens intressen.

Talan mot hälsovårdsnämnds beslut enligt denna lag föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Talan mot hälsovårdsnämnds beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende enligt 13, 17, 20, 21, 22, 24, 39 eller 47 § eller om föreläggande enligt 16 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Statens naturvårdsverk äger för tillvaratagande av naturvårdens intressen föra talan mot beslut enligt denna lag eller enligt bestämmelser som meddelats med stöd av lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

90) Förslag**till****Lag****om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274)**

Härigenom förordnas, att 24, 26 och 27 §§ statstjänstemannalagen (1965: 274) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

24 §.

Innan fråga om disciplinär bestraffning avgöres, skall tillfälle beredas tjänstemannen att skriftligen eller, om han påfordrar det eller det eljest finnes lämpligt, vid muntligt förhör uttala sig om vad som dberopas mot honom. Därvid äger han för

I ärende om disciplinär bestraffning skall, om tjänstemannen påfordrar det, tillfälle beredas honom att vid muntligt förhör uttala sig i saken.

¹ Senaste lydelse 1970: 891.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

sitt försvar anlita biträde som med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finnes lämplig för uppdraget.

26 §.

Vidtages åtgärd — — — — — omedelbart hävas.

Beslut om avstängning meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I ärende om avstängning skola bestämmelserna i 23 § andra stycket och 24 § iakttagas.

Beslut om avstängning meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I ärende om avstängning skola bestämmelserna i 23 § andra stycket och 24 § iakttagas. *Bestämmelserna i 15, 17 och 18 §§ förvaltningslagen (1971: 000) skola tillämpas även om beslut som nyss sagts utgör beslut under ärendes handläggning.*

Om avstängning — — — — — särskilda bestämmelser.

27 §.¹

Tjänsteman som — — — — — omedelbart hävas.

Beslut om avstängning enligt första stycket eller om läkarundersökning som avses där meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I sådant ärende skola bestämmelserna i 23 § andra stycket iakttagas. *Tillfälle skall beredas tjänstemannen att skriftligen eller, om han påfordrar det eller det eljest finnes lämpligt, muntligen uttala sig i ärendet. Därvid äger han anlita biträde som med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finnes lämplig för uppdraget.*

Beslut om avstängning enligt första stycket eller om läkarundersökning som avses där meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I sådant ärende skola bestämmelserna i 23 § andra stycket iakttagas. *Om tjänstemannen påfordrar det, skall tillfälle beredas honom att muntligen uttala sig i ärendet.*

Bestämmelserna i 15, 17 och 18 §§ förvaltningslagen (1971: 000) skola tillämpas även om beslut som nyss sagts utgör beslut under ärendes handläggning.

Närmare bestämmelser — — — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1970: 353.

91) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall¹,

dels att 32 § skall upphöra att gälla,

dels att i 4 § orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att 1, 6, 22, 24, 26 och 34 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen, närmast efter rubriken »Särskilda bestämmelser», skall införas en ny paragraf, 34 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.²

Den som ————— under b).

Med psykisk ————— i förståndsutvecklingen.

Vård beredes på sjukhus som drives av staten, landstingskommun eller stad som ej tillhör sådan kommun.

Vård beredes på sjukhus som drives av staten, landstingskommun eller kommun som ej tillhör landstingskommun.

Vad som ————— särskild sjukavdelning.

6 §.²

Behörig att ————— detta slag.

Vårdintyg får utfärdas ————— sådan undersökning.

Vårdintyg utfärdat ————— är verksam.

Vårdintyg får icke ————— om intagning.

Bestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1971: 000) äga icke tillämpning i ärende om utfärdande av vårdintyg.

22 §.

Talan får ————— utan bifall.

I övrigt får talan mot utskrivningsnämnds beslut föras endast i fall som avses i 26 §.

I övrigt får talan mot utskrivningsnämnds beslut enligt denna lag föras endast i fall som avses i 26 §.

Talan föres ————— genom besvär.

¹ Senaste lydelse av 4 § 1967: 948.

² Senaste lydelse 1969: 212.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 §.

Talan enligt — — — — — motsvarande tillämpning.

Besvären skola inges till utskrivningsnämnden.

26 §.

Talan mot beslut, varigenom utskrivningsnämnd *avvisat biträde enligt 32 § eller* utlåtut sig om ersättning som avses i 33 § tredje stycket, föres hos psykiatriska nämnden genom besvär.

Besvären skola inges till utskrivningsnämnden.

Talan mot beslut, varigenom utskrivningsnämnd utlåtut sig om ersättning som avses i 33 § tredje stycket, föres hos psykiatriska nämnden genom besvär.

34 §.¹

Utskrivningsnämnd eller — — — — — äro närvarande.

Bestämmelserna i — — — — — eller psykiatriska nämnden.

Innebär beslut av utskrivningsnämnd att besvär över beslut om intagning eller över beslut enligt 9 § andra stycket ogillats eller att ansökan om utskrivning avslagits eller att besvär över beslut om avslag på sådan ansökan ogillats, skall i beslutet anges de i 1 § angivna förutsättningar på vilka beslutet grundas. Vad som sagts nu äger motsvarande tillämpning i fråga om beslut av psykiatriska nämnden.

34 a §.

I ärende, vari 17 § förvaltningslagen (1971: 000) äger tillämpning, få skälen för beslutet utelämnas även i andra fall än som sägs där, om ändamålet med vården annars skulle motverkas.

I läkares beslut enligt 8 eller 9 § eller varigenom ansökan om utskrivning avslagits samt i motsvarande beslut av utskrivningsnämnd eller psy-

¹ Senaste lydelse 1967: 948.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

*kiatriska nämnden skola alltid anges
de i 1 § angivna förutsättningar på
vilka beslutet grundas.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

92) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt
utvecklingsstörda**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,

dels att 20 § skall upphöra att gälla,

dels att i 2 § ordet »stad» skall bytas ut mot »kommun»,

dels att 10, 14, 22 och 45—50 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen, närmast efter rubriken »Övriga bestämmelser», skall införas en ny paragraf, 49 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

10 §.

Annan än — — — — — med landstingskommun.

Drives godkänd — — — — — ej förordnas.

*I ärende enligt denna lag som rör
någons vård i enskild inrättning äger
förvaltningslagen (1971: 000) motsva-
rande tillämpning.*

14 §.

Ledamöter och suppleanter i särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda väljes av landstinget eller *stadsfullmäktige* till det antal landstinget eller *stadsfullmäktige* bestämmer. Antalet ledamöter får dock icke vara under fem.

Ledamöter och suppleanter i särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda väljes av landstinget eller *kommunfullmäktige* till det antal landstinget eller *kommunfullmäktige* bestämmer. Antalet ledamöter får dock icke vara under

(Nuvarande lydelse)

Valet skall vara proportionellt om det begäres av minst så många väljande som motsvarar det tal vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val gäller särskilda föreskrifter. Sker val av suppleanter icke proportionellt, skall även bestämmas den ordning i vilken suppleanterna skall inkallas till tjänstgöring.

För särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger i landstingskommun bestämmelserna i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), i *Stockholm bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50) och i annan stad* som ej tillhör landstingskommun bestämmelserna i 32—42 §§ och 45 § andra och tredje styckena kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) motsvarande tillämpning. I protokoll behöver dock upptagas endast förteckning över närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

För styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda i Stockholm gäller dessutom vad stadsfullmäktige föreskriver med iakttagande av bestämmelserna i kommunallagen för Stockholm.

(Föreslagen lydelse)

fem. Valet skall vara proportionellt om det begäres av minst så många väljande som motsvarar det tal vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val gäller särskilda föreskrifter. Sker val av suppleanter icke proportionellt, skall även bestämmas den ordning i vilken suppleanterna skall inkallas till tjänstgöring.

För särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger i landstingskommun bestämmelserna i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) samt i kommun som ej tillhör landstingskommun bestämmelserna i 32—42 §§ och 45 § andra och tredje styckena kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) motsvarande tillämpning. I protokoll behöver dock upptagas endast förteckning över närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

22 §.

Beslutsnämnd får — — — — — är närvarande.

Bestämmelserna i — — — — — av nämnden.

Nämndens beslut skall innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, i den mån det icke är obehövt.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

45 §.

Mot psykiatriska — — — — — icke föras.

Mot länsskolnämndens beslut får I fråga om talan mot länsskol-
talan föras hos Konungen genom be- nämnds beslut gäller 54 § skollagen
svär. i tillämpliga delar.

46 §.

Talan enligt 44 § eller — — — — — 15 år.

Mot beslut, — — — — — eller socialnämnden.

Talan enligt 44 § första — — — — — viss tid.

Besvären skall inges till den som
meddelat beslutet.

47 §.

Talan mot beslut, varigenom be-
slutsnämnd för psykiskt utvecklings-
störda *avvisat biträde eller utlåtit sig*
om ersättning som avses i 21 § tredje
stycket, föres hos psykiatriska nämnden
genom besvär.

Besvären skall inges till besluts-
nämnden.

Talan mot beslut, varigenom be-
slutsnämnd för psykiskt utvecklings-
störda utlåtit sig om ersättning som
avses i 21 § tredje stycket, föres hos
psykiatriska nämnden genom besvär.

48 §.

Beslut som avses i 30 § tredje styc-
ket eller 39 § tredje stycket samt
beslut av beslutsnämnd för psykiskt
utvecklingsstörda länder omedelbart
till efterrättelse. *Myndighet som har*
att pröva besvär äger dock i avvakt-
an på sitt slutliga avgörande förbju-
da eller avbryta verkställighet av be-
slut, som överklagats hos myndig-
heten.

Beslut som avses i 30 § tredje styc-
ket eller 39 § tredje stycket samt be-
slut av beslutsnämnd för psykiskt
utvecklingsstörda länder omedelbart
till efterrättelse.

49 §.

När psykiatriska — — — — — psykiskt utvecklingsstörda.

Vid handläggning inför nämnden
gäller i övrigt i tillämpliga delar 29
och 31—34 §§ lagen om beredande
av sluten psykiatrisk vård i vissa
fall.

Vid handläggning inför nämnden
gäller i övrigt i tillämpliga delar 29,
31, 33 och 34 §§ lagen om beredande
av sluten psykiatrisk vård i vissa
fall.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

49 a §.

I ärende, vari 17 § förvaltningslagen (1971:000) äger tillämpning, får skälen för beslutet utelämnas även i andra fall än som sägs där, om ändamålet med omsorgerna annars skulle motverkas.

I vårdchefs eller läkares beslut om inskrivning med stöd av 35 §, i motsvarande beslut av ordförande i beslutsnämnd enligt 23 § första stycket, i sådant beslut av vårdchef, föreståndare eller läkare som innebär avslag på ansökan om slutlig utskrivning av den som inskrivits med stöd av 35 § samt i beslutsnämnds och psykiatriska nämndens motsvarande beslut skall alltid anges de i 35 § angivna förutsättningar på vilka beslutet grundas.

50 §.

Vid bedömning — — — — — i specialsjukhus.

För inskrivning — — — — — vid sjukhuset.

Bestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1971:000) äger icke tillämpning i ärende om utfärdande av läkarintyg som avses i andra stycket.

Särskolchef, vårdchef — — — — — första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

93) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Härigenom förordnas, att i lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk under-

sökning i brottmål skall införas en ny paragraf, 11 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 a §.

Mot socialstyrelsens beslut enligt 4 § och mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt 7 a § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut i särskilt fall av kriminalvårdsstyrelsen eller socialstyrelsen rörande tillämpningen av 7 eller 9 §.

Talan mot annat beslut av kriminalvårdsstyrelsen eller socialstyrelsen rörande tillämpningen av denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

94) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m. m.

Härigenom förordnas, att 33 § lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

33 §.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut föres genom besvär.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt 22 § föres hos Konungen genom besvär.

Talan mot annat beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

95) Förslag

till

Lag

om ändring i smittskyddslagen (1968: 231)

Härigenom förordnas, att 33 § smittskyddslagen (1968: 231) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

33 §.

Talan mot — — — — — länsstyrelsen genom besvär.

Mot länsstyrelses beslut i ärende som avses i 7, 10, 14, 15 eller 21 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag hos Konungen genom besvär.

Hälsovårdsnämnds och länsstyrelses beslut skall lända till omedelbar efterrättelse om ej annorlunda förordnas.

Hälsovårdsnämnds, länsstyrelses och kammarrätts beslut skall lända till omedelbar efterrättelse om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

96) Förslag

till

Lag

om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)

Härigenom förordnas, att 14 och 48 §§ miljöskyddslagen (1969: 387) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

14 §.

Koncessionsnämnden skall — — — — — nämndens prövning.

Nämnden skall — — — — — i frågan,

(Nuvarande lydelse)

3. hålla sammanträde med parter och besiktning på platsen, om det ej är uppenbart onödigt,

4. bereda part tillfälle att yttra sig över utredning som förebragts av motpart eller införskaffats genom koncessionsnämndens försorg.

Nämnden kan uppdraga åt en — — — — — stycket 3.

Nämnden kan uppdraga åt sakkunnig — — — — särskild utredning.

Kostnad för — — — — — för utredningen.

(Föreslagen lydelse)

3. hålla sammanträde med *dem som saken angår* och besiktning på platsen, om det ej är uppenbart onödigt,

4. lämna den som gjort ansökan eller framställt erinran underrättelse om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och bereda honom tillfälle att yttra sig däröver, om ej annat följer av 15 § förvaltningslagen (1971: 000).

48 §.

När koncessionsnämnden eller länsstyrelsen meddelar beslut i fråga om tillstånd enligt denna lag skall senast samma dag underrättelse om tiden för beslutets meddelande införas i en eller flera av ortens tidningar eller, om så lämpligen kan ske, avsändas till parterna. Vad nu sagts gäller även beslut av koncessionsnämnden i fråga som avses i 41 § och beslut av länsstyrelsen i fråga som avses i 40 §.

Talan mot beslut som avses i första stycket och beslut enligt 14 § sista stycket andra punkten föres hos Konungen inom fyra veckor från dagen för beslutet. Statens naturvårdsverk får föra talan mot beslut som avses i första stycket för att tillvarata allmänna intressen.

Mot beslut som meddelas av naturvårdsverket enligt 10 § andra stycket eller av länsstyrelsen enligt 17 § andra stycket får talan ej föras.

Mot beslut som meddelas av statens naturvårdsverk enligt 10 § andra stycket eller av länsstyrelsen enligt 17 § andra stycket får talan ej föras.

Talan mot beslut enligt 14 § sista stycket andra punkten eller rörande förbud vid vite enligt 51 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

För att tillvarata allmänna intressen får naturvårdsverket föra talan mot koncessionsnämndens beslut i fråga om tillstånd enligt lagen, mot koncessionsnämndens beslut i fråga som avses i 41 § och mot länsstyrelsens beslut i fråga som avses i 40 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

97) Förslag

till

Lag

om ändring i jordhävdslagen (1969: 698)

Härigenom förordnas, att i jordhävdslagen (1969: 698) skall införas en ny paragraf, 9 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 a §

Mot lantbruksnämnds beslut enligt denna lag föres talan hos lantbruksstyrelsen genom besvär.

Talan mot lantbruksstyrelsens beslut enligt lagen föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

98) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avlopps- anläggningar

Härigenom förordnas, att 35 § lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

35 §

Ärende, som — — — — — av detta.

Länsstyrelsen kan — — — — — av kommunen.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 7 eller 33 § eller om ersättning till sakkunnig som avses i andra

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

stycket föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

99) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling

Härigenom förordnas, att 6, 11 och 12 §§ lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §

När ärende — — — — — till förhöret.

Beslut om utlämning får icke meddelas utan att den som begäres utlämnad fått tillfälle att yttra sig.

Beslut om utlämning får icke meddelas utan att den som begäres utlämnad *underrättats om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv* och fått tillfälle att yttra sig över det.

11 §

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär. *Besvärshandlingen inges till polismyndigheten. Vid talan mot beslut om utlämning skall besvärshandlingen ha inkommit inom en vecka från den dag då klaganden delgavs beslutet.*

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

(Nuvarande lydelse)

Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos *Konungen* genom besvär. *Besvärshandlingen inges till länsstyrelsen. Vid talan mot beslut om utlämning skall besvärshandlingen ha inkommit inom en vecka från den dag då klaganden delgavs beslutet.*

Talan mot beslut om reseförbud eller omhändertagande får föras utan inskränkning till viss tid.

(Föreslagen lydelse)

Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos *kammarrätten* genom besvär.

Besvär över beslut om utlämning enligt denna lag skall anföras inom en vecka från den dag då klaganden delgavs beslutet. Talan mot beslut om reseförbud eller omhändertagande får föras utan inskränkning till viss tid.

12 §

Beslut om — — — — — till efterrättelse.

Polismyndighet och länsstyrelse får, när särskilda skäl föranleder det, förordna att dess beslut om utlämning verkställs omedelbart.

Polismyndighet och länsstyrelse får, när särskilda skäl föranleder det, förordna att dess beslut om utlämning verkställs omedelbart. *Kammarrätts beslut om utlämning verkställs omedelbart, om ej domstolen förordnar annat.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

100) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 390) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna

Härigenom förordnas, att 11 § lagen (1970: 390) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §

Talan mot beslut enligt denna lag av myndighet som avses i 7 § andra stycket föres hos *Konungen* genom besvär.

Talan mot beslut enligt denna lag av myndighet som avses i 7 § andra stycket *eller av länsstyrelse* föres hos *kammarrätten* genom besvär.

Mot beslut — — — — — ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

101) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering

Härigenom förordnas, att 28 § lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

28 §

Värdepapperscentralen står — — — — — av bankinspektionen.

Vid meddelande — — — — — förelägga vite.

Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Beslut i — — — — — förordnar annat.

Ytterligare bestämmelser — — — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

102) Förslag

till

Lag

om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988)

Härigenom förordnas, att 4 kap. 6, 13 och 35 §§, 12 kap. 8 § samt 15 kap. 2 § fastighetsbildningslagen (1970: 988) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 KAP.

6 §

Vet förrättningsman att sådan omständighet föreligger som kan antagas utgöra jäv mot honom, är han skyldig att självmant ge det till känna.

Vill sakägare — — — — — jäv förfallen.

Har sakägare i rätt tid anført jäv, skall fastighetsbildningsmyndigheten snarast möjligt meddela beslut i jävsfrågan. Sedan fråga om jäv mot förrättningsman uppkommit, får han i övrigt vidtaga endast åtgärd som icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som ej innefattar avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådan åtgärd får vidtagas av förrättningslantmätaren, även om han förklarats jävig.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman uppkommit, får han endast vidtaga åtgärd som icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som ej innefattar avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådan åtgärd får vidtagas av förrättningslantmätaren, även om han förklarats jävig.

Den omständigheten — — — — — jäv uppkom.

13 §

Sakägare får föra sin talan genom ombud.

Förrättningslantmätare och god man får ej vara ombud vid den fastighetsbildningsmyndighet som han tillhör. Ej heller får den vara ombud som tagit befattning med saken i sin tjänst eller såsom ombud för sakägare med motstående intresse. Detsamma gäller beträffande den som står i sådant förhållande till förrättningsman som avses i 4 kap. 12 § rättegångsbalken.

Förrättningslantmätare och god man får ej vara ombud för eller biträde åt sakägare vid den fastighetsbildningsmyndighet som han tillhör. Ej heller får den vara ombud eller biträde som tagit befattning med saken i sin tjänst eller såsom ombud för eller biträde åt sakägare med motstående intresse. Detsamma gäller beträffande den som står i sådant förhållande till förrättningsman som avses i 4 kap. 12 § rättegångsbalken.

I övrigt — — — — — tillämpliga delar.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

35 §

Behärskar sakägare ej svenska språket eller är han allvarligt hörsel- eller talskadad, får tolk anlitas att biträda fastighetsbildningsmyndigheten.

Som tolk får ej den anlitas beträffande vilken sådan omständighet föreligger att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

Fastighetsbildningsmyndigheten får ej som tolk anlita den beträffande vilken sådan omständighet föreligger att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

Tolk har — — — — — i tjänsten.

12 KAP.

8 §

Sammanläggning sker — — — — — fastigheternas ägare.

Fastighetsbildningsmyndigheten får utan ansökan upptaga fråga om sammanläggning, om fastigheterna beröres av fastighetsreglering som sker i syfte att åstadkomma en allmän förbättring av fastighetsbeståndet inom ett område eller om annan fastighetsbildning är beroende av sammanläggningen. *Innan sammanläggning sker, skall ägaren av fastigheterna ges tillfälle att yttra sig.* Sammanläggning får ej ske, om ägaren bestrider åtgärden och den kan antagas orsaka honom olägenhet av någon betydelse.

Fastighetsbildningsmyndigheten får utan ansökan upptaga fråga om sammanläggning, om fastigheterna beröres av fastighetsreglering som sker i syfte att åstadkomma en allmän förbättring av fastighetsbeståndet inom ett område eller om annan fastighetsbildning är beroende av sammanläggningen. Sammanläggning får ej ske, om ägaren av fastigheterna bestrider åtgärden och den kan antagas orsaka honom olägenhet av någon betydelse.

15 KAP.

2 §

Talan mot fastighetsbildningsmyndighetens beslut föres särskilt, om myndigheten

1. avvisat ansökan om fastighetsbildning eller fastighetsbestämning eller avvisat ombud,

Talan mot fastighetsbildningsmyndighetens beslut föres särskilt, om myndigheten

1. avvisat ansökan om fastighetsbildning eller fastighetsbestämning eller avvisat ombud eller biträde,

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2. ogillat jäv — — — — — från uppdraget.
Talan enligt — — — — — beslutet rör.

103) Förslag

till

Lag**om ändring i förordningen (1961:313) om förfarandet i anmärkningsmål**

Härigenom förordnas i fråga om förordningen (1961:313) om förfarandet i anmärkningsmål,

dels att 9 § skall upphöra att gälla,

dels att 8 § skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Har annan revisionsmyndighet än *kammarrätten* meddelat slutligt beslut i anmärkningsmål och har ej anmärkningen därvid avvisats med stöd av 5 §, må talan mot beslutet föras genom besvär hos kammarrätten av revisorn samt av myndighet eller annan, mot vars räkenskap anmärkningen riktats, ävensom av tjänsteman, som i 4 § sägs, och sakägare.

Har annan revisionsmyndighet än *kammarrätt* meddelat slutligt beslut i anmärkningsmål och har ej anmärkningen därvid avvisats med stöd av 5 §, må talan mot beslutet föras genom besvär hos kammarrätten av revisorn samt av myndighet eller annan, mot vars räkenskap anmärkningen riktats, ävensom av tjänsteman, som i 4 § sägs, och sakägare.

Över annat — — — — — icke föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

104) Förslag

till

Lag

om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)

Härigenom förordnas i fråga om familjebidragsförordningen (1946: 99)¹,
dels att i 24 § orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att i 27 §, 28 § 2 mom. och 29 § orden »Stockholms stad» skall bytas ut mot »Stockholm»,

dels att 25, 26, 33 och 34 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §.

I fråga om familjebidragsnämnd i annan kommun än Stockholm skall utöver bestämmelserna i 24 § vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunens styrelse* ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokollet upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

I fråga om *särskild* familjebidragsnämnd i annan kommun än Stockholm skall utöver bestämmelserna i 24 § vad i 32—36 §§, 37 § *första stycket* och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunstyrelsen* ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokollet upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i *samliga* ärenden hos *särskild* familjebidragsnämnd.

26 §.

Beträffande familjebidragsnämnd i Stockholm skola, utöver vad i 24 § är stadgat, bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad

Beträffande *särskild* familjebidragsnämnd i Stockholm skola, utöver vad i 24 § är stadgat, bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm, *med undantag av hänvisningen till 39 §*

¹ Förordningen omtryckt 1960: 152.

Senaste lydelse av

27 § 1962: 674

29 § 1966: 424

(Nuvarande lydelse)

stadsfullmäktige med tillämpning av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll som föres vid familjebidragsnämndens sammanträde behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

(Föreslagen lydelse)

andra stycket nämnda lag, äga tillämpning, varjämte skall gälla vad kommunfullmäktige med tillämpning av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll som föres vid särskild familjebidragsnämnds sammanträde behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos särskild familjebidragsnämnd.

33 §.

Över familjebidragsnämnds beslut rörande tillämpningen av denna förordning må klagan föras, då fråga är om tillämpningen av 21 eller 22 §, hos tillsynsmyndigheten och eljest hos länsstyrelsen. Klagan föres genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen. Skola besvären prövas av tillsynsmyndigheten, åligger det länsstyrelsen att till denna insända besvären. Familjebidragsnämnds beslut skall gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Mot familjebidragsnämnds beslut rörande tillämpningen av denna förordning föres talan genom besvär, då fråga är om tillämpningen av 21 eller 22 §, hos tillsynsmyndigheten och eljest hos länsstyrelsen. Familjebidragsnämnds beslut skall gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Mot tillsynsmyndighetens — — — — — 31 § sägs.

34 §.¹

Talan mot beslut av länsstyrelse rörande tillämpningen av 29 § första stycket föres hos Konungen genom besvär.

Över länsstyrelses beslut rörande tillämpningen av denna förordning må klagan föras hos kammarrätten genom besvär, vilka skola ingivas till den länsstyrelse, som meddelat beslutet.

Talan mot länsstyrelses beslut i övrigt rörande tillämpningen av denna förordning föres hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelses och kammarrätts be-

¹ Senaste lydelse 1963:112.

(Nuvarande lydelse)

tet; och åligger det länsstyrelsen att jämte eget yttrande insända besvären till kammarrätten. Länsstyrelses beslut skall gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Mot kammarrättens beslut må talan icke föras.

(Föreslagen lydelse)

slut skola gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

105) Förslag

till

Lag

om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter

Härigenom förordnas i fråga om förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter,

dels att 31 § skall upphöra att gälla,

dels att 13 och 30 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***13 §.**

Centrala studiehjälsnämnden sänder underrättelse om beslut angående preliminär avgift, slutlig avgift eller kvarstående avgift till den återbetalningsskyldige. I underrättelsen anges vad den återbetalningsskyldige skall iakttaga om han önskar söka rättelse i eller föra talan mot nämndens beslut.

I underrättelse till den återbetalningsskyldige om beslut angående preliminär avgift, slutlig avgift eller kvarstående avgift anges, utöver vad som föreskrives i 18 § förvaltningslagen (1971: 000), vad den återbetalningsskyldige skall iakttaga om han önskar söka rättelse i centrala studiehjälsnämndens beslut.

I underrättelse — — — — — enligt 7 §.

30 §.

Talan mot sådant beslut av centrala studiehjälsnämnden som av-

Talan mot sådant beslut av centrala studiehjälsnämnden som avses

(Nuvarande lydelse)

ses i denna förordning föres hos kam-
marrätten genom besvär. *Besvären*
skall insändas eller inges till centra-
la studiehjälpnämnden.

Centrala studiehjälpnämndens be-
slut länder till efterrättelse utan hin-
der av att talan föres mot beslutet,
om nämnden ej förordnar annat.

(Föreslagen lydelse)

i denna förordning föres hos kam-
marrätten genom besvär.

Beslut enligt denna förordning län-
der omedelbart till efterrättelse, om
ej annat förordnas i beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som
meddelats före den 1 januari 1972.

106) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 731) om trafiknämnder

Härigenom förordnas, att 8 och 9 §§ lagen (1964: 731) om trafiknämnder
skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***8 §.**

Trafiknämnd äger — — — — — nästa sammanträde.

Ärende som — — — — — fordras enhällighet.

Ledamot må ej deltaga i behand-
ling av ärende som personligen rör
honom eller någon honom närståen-
de som sägs i 4 kap. 13 § 2 rätte-
gdningsbalken.

9 §.

Länsstyrelses beslut i ärende som
hänskjutits från trafiknämnd skall
omedelbart delges nämnden. Hand-
lingarna i ärendet skola tillställas
nämnden, sedan beslutet vunnit laga
kraft.

Om länsstyrelses beslut i ärende
som hänskjutits från trafiknämnd
skall *nämnden omedelbart underrät-*
tas. Handlingarna i ärendet skola till-
ställas nämnden, sedan beslutet vun-
nit laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

107) Förslag

till

Lag**om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter**

Härigenom förordnas, att 2 § förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***2 §.**

Behörig att antaga ackordsförslag eller avskriva skatt enligt 1 § är, om annat ej föreskrivits, den centrala beskattningsmyndigheten eller, om sådan ej finnes, länsstyrelsen.

Behörig att antaga ackordsförslag eller avskriva skatt enligt 1 § är, om annat ej föreskrivits, den centrala beskattningsmyndigheten eller, om sådan ej finnes, länsstyrelsen. *Mot beslut i sådant ärende får talan ej föras.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

108) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen**

Härigenom förordnas, att 92 § lagen (1920: 796) om val till riksdagen¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***92 §.**

Besvär över val till riksdagen ställas till *Konungen* och skola vid äventyr av talans förlust ha inkommit till centrala valmyndigheten inom tio dagar från den dag då kungörelse om valets utgång intogs i allmänna tidningarna. Så snart besvär inkommit, översändes avskrift av besvären till Konungens befallningshavande med anmodan att skyndsamt inkomma

Besvär över val till riksdagen ställas till *regeringsrätten* och skola vid äventyr av talans förlust ha inkommit till centrala valmyndigheten inom tio dagar från den dag då kungörelse om valets utgång intogs i allmänna tidningarna. Så snart besvär inkommit, översändes avskrift av besvären till Konungens befallningshavande med anmodan att skyndsamt

¹ Lagen omtryckt 1969: 823.

(Nuvarande lydelse)

med yttrande över besvären till *Konungen*. Efter besvärstidens utgång kungör centrala valmyndigheten skyndsamt samtliga inkomna besvär i allmänna tidningarna. Därvid utsättes viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avgivas till myndigheten. Efter utgången av förklaringstiden insänder myndigheten ofördröjligen besvärshandlingarna och inkomna förklaringar till *Konungen*.

Den som — — — — — har skett.

(Föreslagen lydelse)

inkomma med yttrande över besvären till *regeringsrätten*. Efter besvärstidens utgång kungör centrala valmyndigheten skyndsamt samtliga inkomna besvär i allmänna tidningarna. Därvid utsättes viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avgivas till myndigheten. Efter utgången av förklaringstiden insänder myndigheten ofördröjligen besvärshandlingarna och inkomna förklaringar till *regeringsrätten*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot val som för rättats före den 1 januari 1972.

109) Förslag

till

Lag**om ändring i kommunala vallagen (1930: 253)**

Härigenom förordnas, att 3 § 3 mom. och 56 § kommunala vallagen (1930: 253)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***3 §.**

3 mom. Vid val av kyrkofullmäktige skall varje församling eller, där församling är för dylikt val delad i valkretsar, varje sådan valkrets bilda ett valdistrikt. Där på grund av bestämmelserna i lagen om val till riksdagen delar av församlingen eller av valkretsen ingå i olika valdistrikt vid val till riksdagen, skall dock varje sådan del bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofull-

3 mom. Vid val av kyrkofullmäktige skall varje församling eller, där församling är för dylikt val delad i valkretsar, varje sådan valkrets bilda ett valdistrikt. Där på grund av bestämmelserna i lagen om val till riksdagen delar av församlingen eller av valkretsen ingå i olika valdistrikt vid val till riksdagen, skall dock varje sådan del bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofull-

¹ Lagen omtryckt 1969: 824.

(Nuvarande lydelse)

mäktige. När skäl därtill äro, må länsstyrelsen förordna, att delar av församling eller valkrets, vilka enligt dessa bestämmelser skulle var för sig bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige, dock skola vid sådant val tillsammans utgöra ett valdistrikt.

(Föreslagen lydelse)

mäktige. När skäl därtill äro, må länsstyrelsen förordna, att delar av församling eller valkrets, vilka enligt dessa bestämmelser skulle var för sig bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige, dock skola vid sådant val tillsammans utgöra ett valdistrikt. *Över sådant beslut må besvär anföras i den ordning, som är bestämd för överklagande av länsstyrelsens beslut i mdl, vilka bedömas efter lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse.*

56 §.

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföras besvär hos *Konungen*; och skall han, vid förlust av talan, sist inom tio dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till *Konungen* ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till *vederbörande statsdepartement* för att i *regeringsrätten* skyndsamt *föredragas och avgöras*.

Skiljes den — — — — — för valet.

Vad i — — — — — ny röstsammanräkning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot val som för rättats före den 1 januari 1972.

110) Förslag

till

Lag

om ändring i kommunallagen (1953: 753)

Härigenom förordnas, att 9, 37 och 40 §§, 76 § 3 mom. samt 78 § kommunallagen (1953: 753)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

För val — — — — — inom valkrets.
 Vid valkretsindelning — — — — — kan ske.
 I varje — — — — — genom lottning.
 Om indelning — — — — — i ärendet.
 Beslut om — — — — — nästa val.

Mot länsstyrelsens beslut om indelning i valkretsar föres talan hos regeringsrätten genom besvär.

37 §.

Kommunstyrelsen må — — — — — äro tillstädes.

Vad i 16 § stadgas om jäv för kommunfullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kommunstyrelsen. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall ledamoten avträda.

Vad i 16 § stadgas om jäv för kommunfullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kommunstyrelsen *och annan som har att handlägga ärende hos styrelsen*. Vid behandling av ärende, vari ledamot *eller annan* är jävig, skall *denne* avträda.

40 §.

Kommunstyrelsen skall på lämpligt sätt kungöra varest *och på vilka tider* till styrelsen ställda framställningar emottagas.

Kommunstyrelsen skall på lämpligt sätt kungöra varest till styrelsen ställda framställningar emottagas.

Bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos kommunstyrelsen.

Styrelsens skriftväxling — — — — — och förtecknas.

¹ Lagen omtryckt 1969: 765.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

76 §.

3 mom. Kommun må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom.

Reglemente för *sådan* besvärsnämnd antages av kommunfullmäktige. Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 45 § sägs äga tillämpning å besvärsnämnd.

Finnes besvärsnämnd, — — — — — stadgas i 1 mom.

Beträffande klagan — — — — — sägs i 1 mom.

78 §.

I länsstyrelsens *utslag* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *Konungen* senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet; *dock äger menighet som klagar åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.*

3 mom. Kommun må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom. *Bestämmelserna i 4—10, 13—17, 19 och 20 §§ förvaltningslagen (1971:000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos sådan besvärsnämnd.*

Reglemente för besvärsnämnd antages av kommunfullmäktige. Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 45 § sägs, *med undantag av hänvisningen till 37 § andra stycket och 40 § andra stycket*, äga tillämpning å besvärsnämnd.

I länsstyrelsens *beslut* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *regeringsrätten* senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

111) Förslag

till

Lag

om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm

Härigenom förordnas, att 9, 39 och 42 §§, 80 § 3 mom. samt 82 § kommunallagen (1957: 50) för Stockholm¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

För val — — — — — inom valkrets.

Vid valkretsindelning — — — — — kan ske.

I varje — — — — — genom lottning.

Om indelning — — — — — i ärendet.

Beslut om — — — — — nästa val.

Mot länsstyrelsens beslut om indelning i valkretsar föres talan hos regeringsrätten genom besvär.

39 §.

Kommunstyrelsen må — — — — — äro tillstades.

Vad i 17 § stadgas om jäv för kommunfullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kommunstyrelsen. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall ledamoten avträda.

Vad i 17 § stadgas om jäv för kommunfullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kommunstyrelsen och annan som har att handlägga ärende hos styrelsen. Vid behandling av ärende, vari ledamot eller annan är jävig, skall denne avträda.

42 §.

Kommunstyrelsen skall på lämpligt sätt kungöra varest och på vilka tider till styrelsen ställda framställningar emottagas.

Kommunstyrelsen skall på lämpligt sätt kungöra varest till styrelsen ställda framställningar emottagas.

Bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos kommunstyrelsen.

Styrelsens skriftväxling — — — — — hans inseende.

¹ Lagen omtryckt 1969: 766.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

80 §.

3 mom. Kommunen må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom.

Reglemente för *sddan* besvärsnämnd antages av kommunfullmäktige. Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 51 § 1 mom. sägs äga tillämpning å besvärsnämnd.

Finnes besvärsnämnd, — — — — — stadgas i 1 mom.

Beträffande klagan — — — — — sägs i 1 mom.

3 mom. Kommunen må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom. *Bestämmelserna i 4—10, 13—17, 19 och 20 §§ förvaltningslagen (1971:000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos sådan besvärsnämnd.*

Reglemente för besvärsnämnd antages av kommunfullmäktige. Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 51 § 1 mom. sägs, *med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket och 42 § andra stycket*, äga tillämpning å besvärsnämnd.

82 §.

I länsstyrelsens *utslag* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *Konungen*.

I länsstyrelsens *beslut* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *regeringsrätten senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöill del av beslutet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

112) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse**

Härigenom förordnas, att 12 § 3 mom. samt 50, 53 och 91 §§ lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

12 §.

3 m o m. Om indelning — — — — — i ärendet.

Beslut om — — — — — nästa val.

Mot länsstyrelsens beslut om indelning i valkretsar föres talan hos regeringsrätten genom besvär.

50 §.

Kyrkorådet må — — — — — äro tillstädes.

Vad i 19 § första stycket stadgas om jäv för kyrkofullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kyrkorådet. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall ledamoten avträda.

Vad i 19 § första stycket stadgas om jäv för kyrkofullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kyrkorådet *och annan som har att handlägga ärende hos rådet*. Vid behandling av ärende, vari ledamot *eller annan* är jävig, skall *denne* avträda.

53 §.

Kyrkorådet skall på lämpligt sätt kungöra varest *och på vilka tider* till rådet ställda framställningar emottagas.

Kyrkorådet skall på lämpligt sätt kungöra varest till rådet ställda framställningar emottagas.

Bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos kyrkorådet.

Kyrkorådets skriftväxling — — — — — hans inseende.

91 §.

I länsstyrelsens *utslag* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *Konungen* senast inom tre veckor

I länsstyrelsens *beslut* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *regeringsrätten* senast inom tre veckor

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet; *dock äger menighet som klagat åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.*

från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

113) Förslag

till

Lag

om ändring i landstingslagen (1954: 319)

Härigenom förordnas, att 48 och 49 §§ samt 78 § 1 och 3 mom. landstingslagen (1954: 319) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

48 §.

Förvaltningsutskottet må — — — — — äro tillstädes.

Vad i 28 § stadgas om jäv för landstingsman skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i förvaltningsutskottet. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall ledamoten avträda.

Vad i 28 § stadgas om jäv för landstingsman skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i förvaltningsutskottet *och annan som har att handlägga ärende hos utskottet*. Vid behandling av ärende, vari ledamot *eller annan* är jävig, skall *denne* avträda.

49 §.

Bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen (1971:000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos förvaltningsutskottet.

I fråga — — — — — å förvaltningsutskottet.

78 §.

1 m o m. Över beslut av landsting äger medlem av landstingskommunen anföras besvär hos *Konungen*.

1 m o m. Över beslut av landsting äger medlem av landstingskommunen anföras besvär hos *regeringsrät-*

(Nuvarande lydelse)

Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider landstingets befogenhet eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären, ställda till *Konungen*, skola hava inkommit till länsstyrelsen inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å landstingskommunens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

Över landstings — — — — — ej klagas.

3 mom. Landstingskommun må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över beslut av förvaltningsutskottet eller annan nämnd om tillsättande av eller förordnande å tjänstebefattning hos landstingskommunen eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom.

Reglemente för *sådan* besvärsnämnd antages av landstinget. Beslut om antagande av reglemente skall underställas Konungens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 42 § andra stycket, 43 §, 44 § andra stycket samt

(Föreslagen lydelse)

ten. Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider landstingets befogenhet eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären, ställda till *regeringsrätten*, skola hava inkommit till länsstyrelsen inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å landstingskommunens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

3 mom. Landstingskommun må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över beslut av förvaltningsutskottet eller annan nämnd om tillsättande av eller förordnande å tjänstebefattning hos landstingskommunen eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom. *Bestämmelserna i 4—10, 13—17, 19 och 20 §§ förvaltningslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos sådan besvärsnämnd.*

Reglemente för besvärsnämnd antages av landstinget. Beslut om antagande av reglemente skall underställas Konungens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 42 § andra stycket, 43 §, 44 § andra stycket, 46 och 47 §§, 48 §

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

46—51 §§ är stadgat med avseende
å förvaltningsutskottet äga motsva-
rande tillämpning å besvärsnämnd.

*första stycket, 49 § andra stycket
samt 50 och 51 §§ är stadgat med av-
seende å förvaltningsutskottet äga
motsvarande tillämpning å besvärss-
nämnd.*

Finnes besvärsnämnd, — — — — — stadgas i 1 mom.

Beträffande klagan — — — — — sägs i 1 mom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som
meddelats före den 1 januari 1972.

114) Förslag

till

Lag

om ändring i militärsättningsförfordningen (1950: 261)

Härigenom förordnas, att 4 § militärsättningsförfordningen (1950: 261)
skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.¹

Ersättningsärenden, som — — — — — av riksförsäkringsverket.

Mot riksförsäkringsverkets beslut
i sådant ärende må talan föras hos
försäkringsrådet genom besvär, *som
skola hava inkommit till försäk-
ringsrådet senast inom en månad ef-
ter det klaganden erhållit kännedom
om beslutet.*

Mot riksförsäkringsverkets beslut
i sådant ärende må talan föras hos
försäkringsrådet genom besvär.

Försäkringsrådet äger, — — — — — denna paragraf.

Mot försäkringsrådets beslut må
talan föras hos försäkringsdomstolen
genom besvär. *Besvåren skola hava
inkommit till försäkringsrådet inom
tre veckor från det klaganden erhål-
lit kännedom om beslutet; dock skall
besvärstiden för menighet vara fem
veckor. Den omständigheten, att be-*

Mot försäkringsrådets beslut må
talan föras hos försäkringsdomstolen
genom besvär. *Besvärshandlingen
skall hava inkommit till försäkrings-
rådet inom tre veckor från den dag
då klaganden fick del av beslutet.
Den omständigheten, att handlingen
tillställts försäkringsdomstolen, utgör*

¹ Senaste lydelse 1967: 918.

(Nuvarande lydelse)

svären ingivits eller insänts direkt till försäkringsdomstolen, utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *de* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

Försäkringsrådets beslut — — — — — annorlunda förordnar.

Med avseende å försäkringsrådets behandling av ifrågavarande ärenden skall gälla vad i 6 § lagen om försäkringsrådet stadgas.

(Föreslagen lydelse)

dock ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *handlingen* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

Med avseende å försäkringsrådets behandling av ifrågavarande ärenden skall gälla vad i 6 § lagen om försäkringsrådet stadgas. *Bestämmelserna i 44 § förvaltningsprocesslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende enligt denna förordning hos försäkringsrådet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

115) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar

Härigenom förordnas, att 62 § lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***62 §**

Banken och — — — — — av bankinspektionen.

Vid meddelande — — — — — förelägga vite.

Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Beslut i — — — — — förordnar annat.

I övrigt — — — — — om tillsynsverksamheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

116) Förslag

till

Lag**om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar**

Härigenom förordnas, att 40 § förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***40 §.¹**

Kassan och — — — — — av bankinspektionen.

Vid meddelande — — — — — förelägga vite.

Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna förordning föres hos Konungen genom besvär.

Beslut i — — — — — förordnar annat.

I övrigt — — — — — om tillsynsverksamheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

117) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1956: 2) om socialhjälp²,

dels att 59 § skall upphöra att gälla,

dels att i 3, 8, 9, 13 och 14 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att i 10 § orden »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kommunstyrelsen»,

dels att i 21 § ordet »stad» i olika böjningsformer skall bytas ut mot »kommun» i motsvarande form,

dels att 4, 6, 11, 54, 58, 60 och 62 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1970: 66.

² Senaste lydelse av 8 § 1967: 321.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

I fråga om valbarhet till ledamot eller suppleant, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse, mandattid och avgång, val av ordförande och vice ordförande, ställe och tid för sammanträde, suppleants tjänstgöring och rätt att närvara vid sammanträde, beslutförhet och jäv, förfarandet vid fattande av beslut, protokoll och reservation, tillkännagivande varest och på vilka tider till nämnden ställda framställningar mottagas, skriftväxling, vård och förtecknande av handlingar hörande till nämndens arkiv, utseende av kassaförvaltare samt ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunens styrelse* äga motsvarande tillämpning; dock att det ej är erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

I fråga om valbarhet till ledamot eller suppleant, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse, mandattid och avgång, val av ordförande och vice ordförande, ställe och tid för sammanträde, suppleants tjänstgöring och rätt att närvara vid sammanträde, beslutförhet, förfarandet vid fattande av beslut, protokoll och reservation, tillkännagivande varest till nämnden ställda framställningar mottagas, *tidpunkt när handling skall anses ha kommit in till nämnden*, skriftväxling, vård och förtecknande av handlingar hörande till nämndens arkiv, utseende av kassaförvaltare samt ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet skall vad i 32—36 §§, 37 § första stycket och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunstyrelsen* äga motsvarande tillämpning; dock att det ej är erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos socialnämnd.

6 §.¹

Socialnämnden har att — — — — — och verkställighet.

Socialnämnden har ock — — — — — på nämnden.

Nämnden skall hos *kommunens fullmäktige, dess styrelse* och övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnas påkallade, samt äger att

Nämnden skall hos *kommunfullmäktige, kommunstyrelsen* och *kommunens* övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnas påkalla-

¹ Senaste lydelse 1968: 244.

(Nuvarande lydelse)

från *kommunens styrelse* och övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av nämndens uppgifter.

(Föreslagen lydelse)

de, samt äger att från *kommunstyrelsen* och *kommunens* övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av nämndens uppgifter.

11 §.

Vad i 2—10 §§ stadgas äger icke avseende å *Stockholms stad*. I fråga om organisationen av socialhjälpssamheten därstädes skola i stället gälla de särskilda bestämmelser, som efter förslag av *stadsfullmäktige* fastställas av Konungen.

Därest i annan kommun organisationen icke lämpligen kan anordnas efter vad i 2—10 §§ sägs, äger Konungen på framställning av *kommunens fullmäktige* medgiva de undantag, som finnas påkallade.

Vad i 2—10 §§ stadgas äger icke avseende å *Stockholm*. I fråga om organisationen av socialhjälpssamheten därstädes skola i stället gälla de särskilda bestämmelser, som efter förslag av *kommunfullmäktige* fastställas av Konungen.

Därest i annan kommun organisationen icke lämpligen kan anordnas efter vad i 2—10 §§ sägs, äger Konungen på framställning av *kommunfullmäktige* medgiva de undantag, som finnas påkallade.

54 §.¹

Över socialnämnds beslut i ärende rörande meddelande av socialhjälp må besvär anföras hos länsstyrelsen. Beslutet *går dock i verkställighet, såvida ej länsstyrelsen annorlunda förordnar*.

Över socialnämnds beslut i ärende rörande meddelande av socialhjälp må besvär anföras hos länsstyrelsen. Beslutet *länder dock omedelbart till efterrättelse*.

58 §.¹

Över länsstyrelses slutliga beslut eller *utslag* i sådant mål eller ärende, som avses i 27, 30, 31, 39 eller 40 §, 52 § andra eller tredje stycket eller 54 §, må besvär anföras hos kammarrätten. Talan må dock ej

Över länsstyrelses slutliga beslut i sådant mål eller ärende, som avses i 27, 30, 31, 39 eller 40 §, 52 § andra eller tredje stycket eller 54 §, må besvär anföras hos kammarrätten. Talan må dock ej fullföljas *endast be-*

¹ Senaste lydelse 1964: 66.

(Nuvarande lydelse)

fullföljas hos kammarrätten allenast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Har mål, varom sägs i 27 eller 30 §, förevarit hos två eller flera länsstyrelser, och anföras besvär över det i huvudsaken sist meddelade *utslaget*, må i samband därmed föras talan även mot *utslag eller* beslut som dessförrinnan meddelats i målet; och skall sådant *utslag eller* beslut ej utgöra hinder för sakens prövning i dess helhet.

Har *länsstyrelsen* förordnat, att socialhjälp skall meddelas, går beslutet härom i verkställighet utan hinder av förd klagan.

(Föreslagen lydelse)

träffande ränta eller rättegångskostnad.

Har mål, varom sägs i 27 eller 30 §, förevarit hos två eller flera länsstyrelser, och anföras besvär över det i huvudsaken sist meddelade *beslutet*, må i samband därmed föras talan även mot beslut som dessförrinnan meddelats i målet; och skall sådant beslut ej utgöra hinder för sakens prövning i dess helhet.

Har *länsstyrelse eller kammarrätt* förordnat, att socialhjälp skall meddelas, går beslutet härom i verkställighet utan hinder av förd klagan.

60 §.

I fråga om delgivning av *kammarrättens utslag* skall vad i 57 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Över kammarrättens utslag må klagan ej föras.

I fråga om delgivning av *kammarrätts beslut* skall vad i 57 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

62 §.

Över länsstyrelses beslut i andra frågor avseende tillämpningen av denna lag än ovan berörts må ändring sökas hos Konungen genom besvär, *vilka skola ingivas till socialdepartementet.*

Över länsstyrelses beslut i andra frågor avseende tillämpningen av denna lag än ovan berörts må ändring sökas hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

118) Förslag

till

Lag

ändring i förordningen (1951: 442) om förhandsbesked
i taxeringsfrågor

förordnas, att 6—8 och 11 §§ förordningen (1951: 442) om
d i taxeringsfrågor skall ha nedan angivna lydelse.

ande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.¹

varigenom riksskatte-
t förhandsbesked, må
s av sökanden och
taxeringsintendent.
a besvär tillkommer
nde kommun, *muni-*
och *landsting*, om för-
avser taxering av fas-
vitt detsamma avser
kommunal inkomst-
n nu sagts skola upp-
igt avgöras av *kam-*
est förhandsbeskedet
g av 6 § 1 mom., 7,
12 § kommunalskat-
Kungl. Maj:t, därest
et avser annan fråga.

Över beslut, varigenom riksskatte-
verket meddelat förhandsbesked, må
besvär anföras av sökanden och
vederbörande taxeringsintendent.
Rätt att anföras besvär tillkommer
även vederbörande kommun och
landstingskommun, om förhandsbe-
skedet avser taxering av fastighet el-
ler såvitt detsamma avser taxering
till kommunal inkomstskatt. Besvär
som nu sagts skola upptagas och av-
göras av *regeringsrätten*.

— — — — — ej anföras.

7 §.¹

t 6 § första stycket
jd att besvären eljest
ill prövning, vara in-
atteverkets kansli in-
rån den dag, då kla-
del av förhandsbe-
vären skola vara fo-
av riksskatteverkets
de förhandsbeskedet
n utredning, klagan-

Besvär enligt 6 § första stycket
skola anföras inom en månad från
den dag, då klaganden erhållit del
av förhandsbeskedet. Vid *besvärshand-*
lingen skola vara fogade utdrag
av riksskatteverkets protokoll rörande
förhandsbeskedet ävensom all den
utredning, klaganden vill åberopa
till stöd för ändringssökandet.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

den vill åberopa till stöd för ändringssökandet.

Inkomna besvär skola, efter vederbörandes hörande, av riksskatteverket skyndsamt överlämnas till finansdepartementet, därest prövningen av besvören ankommer på Kungl. Maj:t, och eljest till kammarrätten.

8 §.¹

Av riksskatteverket meddelat förhandsbesked eller, om besvär däröver anförts, *Kungl. Maj:ts eller kammarrättens* i anledning av besvären meddelade beslut skall lända till efterrättelse vid taxering, som med beskedet avses, om och i den mån den, på vilkens begäran förhandsbeskedet meddelats, därom framställer yrkande. Därvid har denne att meddela erforderliga upplysningar till bedömande av beskedets tillämplighet.

Av riksskatteverket meddelat förhandsbesked eller, om besvär däröver anförts, *regeringsrättens* i anledning av besvären meddelade beslut skall lända till efterrättelse vid taxering, som med beskedet avses, om och i den mån den, på vilkens begäran förhandsbeskedet meddelats, därom framställer yrkande. Därvid har denne att meddela erforderliga upplysningar till bedömande av beskedets tillämplighet.

Vad i — — — — — beskedet angår.

11 §.²

Vad i denna förordning sägs om taxeringsintendent skall avse jämväl allmänna ombudet *hos* mellankommunala *prövningsnämnden* och allmänt ombud enligt förordningen om mervärdeskatt.

Vad i denna förordning sägs om taxeringsintendent skall avse jämväl allmänna ombudet *för* mellankommunala *mål* och allmänt ombud enligt förordningen om mervärdeskatt.

Denna lag träder i kraft, såvitt angår 11 §, den 1 juli 1971 och i övrigt den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1970: 914.

² Senaste lydelse 1968: 581.

119) Förslag

till

Lag

om ändring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.

Härigenom förordnas, att 22 § förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

22 §.

Mot tillsynsmyndighetens beslut enligt 4, 18 eller 19 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Över tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning *med klagan* *föres* hos Kungl. Maj:t genom besvär.

I övrigt föres talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Beslut av tillsynsmyndigheten skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Beslut av tillsynsmyndigheten *eller kammarrätt* skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

120) Förslag

till

Lag

om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.

Härigenom förordnas, att 11 § förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.² skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

11 §.

Över tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning *med klagan*

Talan mot sådant beslut av tillsynsmyndigheten som avses i 6 §

¹ Förordningen omtryckt 1969: 755.

² Förordningen omtryckt 1969: 756.

*(Nuvarande lydelse)**föres hos Kungl. Maj:t genom besvär.*

Beslut av tillsynsmyndigheten skall lända till efterrättelse utan hinder av förordn. klagan, där ej annorlunda förordnas.

*(Föreslagen lydelse)**första stycket eller 12 § föres hos Kungl. Maj:t genom besvär.**Mot annat beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna förordning föres talan hos kammarrätten genom besvär.*

Beslut av tillsynsmyndigheten eller kammarrätt skall lända till efterrättelse utan hinder av förordn. klagan, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

121) Förslag

till

Lag

om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242)

Härigenom förordnas, att 34 § 1 mom. sjukvårdslagen (1962: 242) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

34 §.

1 m o m.¹ Talan mot sjukvårdsstyrelses eller direktions beslut om tillsättande av läkartjänst i andra fall än som avses i 20 § 1 mom. föres genom besvär hos socialstyrelsen. *Besvaren skola hava inkommit till socialstyrelsen inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å landstingskommunens anslagstavla. Vid prövning av*

1 m o m. Talan mot sjukvårdsstyrelses eller direktions beslut om tillsättande av läkartjänst i andra fall än som avses i 20 § 1 mom. föres genom besvär hos socialstyrelsen. *Besvärstiden räknas från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å landstingskommunens anslagstavla. Vid prövning av besvaren må jämväl de sakkunnigas förslag avse-*

¹ Senaste lydelse 1970: 211.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

besvärerna må jämväl de sakkunnigas ende tjänsten komma under bedö-
förslag avseende tjänsten komma un- mande.
der bedömande.

Om besvär — — — — — eller kommunallagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

122) Förslag

till

Lag

om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)

Härigenom förordnas i fråga om folkbokföringsförordningen (1967: 198),
dels att 51 och 54 §§ skall upphöra att gälla,
dels att i 2 § orden »centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden»
skall bytas ut mot »riksskatteverket»,
dels att i 37, 44 och 48 §§ ordet »länsstyrelse» i olika böjningsformer
skall bytas ut mot »länsskatterätt» i motsvarande form,
dels att 36, 45—47, 49, 50, 52 och 57 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

36 §.

Pastorsämbete beslutar efter an-
mälan eller när annat skäl föreligger
om viss persons kyrkobokföring i
församlingen. *Pastorsämbetet skic-
kar underrättelse till honom, om åt-
gård vidtages utan att anmälan skett
eller om anmälan ej följts vid kyrko-
bokföringen.*

Pastorsämbete beslutar efter an-
mälan eller när annat skäl föreligger
om viss persons kyrkobokföring i
församlingen.

45 §.

Mot beslut i kyrkobokföringsären-
de som underställes *länsstyrelse* eller
domkapitel eller avser föreläggande
enligt 30, 33 eller 57 § får talan icke
föras.

Mot beslut i kyrkobokföringsären-
de som underställes *länsskatterätt*
eller domkapitel eller avser föreläg-
gande *av pastorsämbete* enligt 30
eller 33 § eller 57 § *andra stycket* får
talan icke föras.

(Nuvarande lydelse)

Talan mot beslut i annat kyrkobokföringsärende föres genom besvär

a) hos *länsstyrelsen* om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister,

b) hos domkapitlet om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser annan fråga,

c) hos *länsstyrelsen* om beslutet meddelats av den lokala skattemyndigheten i Stockholm eller Göteborg.

Talan i fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister får föras av den vars kyrkobokföring beröres av beslutet och av kommunen. *Besvären skall inges till länsstyrelsen. Har besvären ingivits till annan länsstyrelse än den som skall pröva besvären, utgör detta ej hinder mot att de prövas.*

I annan fråga än som avses i tredje stycket får talan föras av den som beröres av beslutet. Talan i sådan fråga får föras utan inskränkning i tiden. *Besvären skall inges till besvärsmyndigheten.*

(Föreslagen lydelse)

Talan mot beslut i annat kyrkobokföringsärende föres genom besvär

a) hos *länsskatterätten* om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister,

b) hos domkapitlet om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser annan fråga,

c) hos *länsskatterätten* om beslutet meddelats av den lokala skattemyndigheten i Stockholm eller Göteborg.

Talan i fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister får föras av den vars kyrkobokföring beröres av beslutet och av kommunen.

I annan fråga än som avses i tredje stycket får talan föras av den som beröres av beslutet. Talan i sådan fråga får föras utan inskränkning i tiden.

46 §.

Mot lokal skattemyndighets beslut i ärende om mantalsskrivning som underställes *länsstyrelse* får talan icke föras.

Talan mot beslut av lokal skattemyndighet i annat mantalsskrivningsärende föres genom besvär hos *länsstyrelsen*. Talan får föras av den

Mot lokal skattemyndighets beslut i ärende om mantalsskrivning som underställes *länsskatterätt* får talan icke föras.

Talan mot beslut av lokal skattemyndighet i annat mantalsskrivningsärende föres genom besvär hos *länsskatterätten*. Talan får föras av

(Nuvarande lydelse)

vars mantalsskrivning beröres av beslutet och av kommunen.

Besvären skall ha inkommit *till länsstyrelsen* senast den 15 april mantalsåret. *Har besvären ingivits till annan länsstyrelse än den som skall pröva besvären, utgör detta ej hinder mot att de prövas.*

(Föreslagen lydelse)

den vars mantalsskrivning beröres av beslutet och av kommunen.

Besvären skall ha inkommit senast den 15 april mantalsåret.

47 §.

Innan underställt ärende avgöres, skall person och kommun som får föra talan i ärendet beredas tillfälle att yttra sig.

Innan *länsstyrelse* eller domkapitel avgör besvärssärende inhämtas yttrande från beslutsmyndigheten och beredes den som, förutom klaganden, får föra talan i ärendet tillfälle att avge yttrande.

Vid avgörande av kyrkobokföringsärende kan länsstyrelsen förordna om sådan kyrkobokföringsåtgärd som ej yrkats i ärendet. I mantalsskrivningsärende gäller motsvarande i fråga om såväl kyrkobokförings- som mantalsskrivningsåtgärd.

Innan underställt ärende avgöres, skall person och kommun som får föra talan i ärendet beredas tillfälle att yttra sig *över det som är av betydelse för avgörandet.*

Innan *länsskatterätt* eller domkapitel avgör besvärssärende inhämtas yttrande från beslutsmyndigheten. och beredes den som, förutom klaganden, får föra talan i ärendet tillfälle att avge yttrande *över det som är av betydelse för avgörandet.*

49 §.

Mot *länsstyrelses* beslut i ärende som underställes *kammarrätten* får talan icke föras.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse föres genom besvär

a) hos kammarrätten i fråga om mantalsskrivning, kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister eller om

Mot *länsskatterätts* beslut i ärende som underställes *kammarrätt* får talan icke föras.

(Nuvarande lydelse)

*föreläggande eller utdömande av vite,
b) hos Konungen i annan fråga.*

Talan mot domkapitels beslut föres genom besvär hos Konungen.

Besvär enligt andra eller tredje stycket skall inges till den myndighet som meddelat beslutet. Har besvären ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären prövas, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Beslut som avses i andra eller tredje stycket skall verkställas omedelbart, om beslutsmyndigheten ej förordnat annat.

(Föreslagen lydelse)

Talan mot domkapitels beslut föres hos kammarrätten genom besvär.

Beslut av länsskatterätt, som ej skall underställas kammarrätt, samt beslut av domkapitel och kammarrätt skall verkställas omedelbart, om beslutsmyndigheten ej förordnat annat.

50 §.

Länsstyrelses beslut, varigenom mål underställes kammarrättens prövning, och länsstyrelses eller domkapitels beslut, varigenom ärendet avgjorts, skall delges person och kommun som beröres av beslutet.

I underställningsbeslut — — — — — av underställningsbeslutet.

Länsstyrelses beslut, mot vilket talan får föras, och domkapitels beslut skall innehålla besvärshänvisning.

Länsskatterätts beslut, varigenom mål underställes kammarrätts prövning, och länsskatterätts, domkapitels eller kammarrätts beslut, varigenom ärendet avgjorts, skall delges person och kommun som beröres av beslutet.

52 §.

Vad som enligt 47 § tredje stycket gäller för länsstyrelse äger motsvarande tillämpning på kammarrätten vid dess prövning av mål om kyrkobokföring eller mantalsskrivning.

Mot kammarrättens avgörande i mål enligt denna förordning får talan icke föras.

Vid avgörande av kyrkobokföringsärende kan underställningsmyndighet eller besvärsmyndighet förordna om sådan kyrkobokföringsåtgärd som ej yrkats i ärendet. I mantalsskrivningsärende gäller motsvarande i fråga om såväl kyrkobokförings- som mantalsskrivningsåtgärd.

57 §.

Om föreläggande enligt 30 eller 33 § icke efterkommes, kan pastorsäm-

Om föreläggande enligt 30 eller 33 § icke efterkommes, kan pastorsäm-

(Nuvarande lydelse)

betet anlita biträde av länsstyrelsen. Denna kan bestämma lämpligt vite för fortsatt försummelse *och utdöma försuttet vite.*

(Föreslagen lydelse)

betet anlita biträde av länsstyrelsen. Denna kan bestämma lämpligt vite för fortsatt försummelse. *Mot sddant beslut av länsstyrelsen föres talan hos kammarrätten genom besvär. Läns- skatterätten utdömer försuttet vite på anmälan av länsstyrelsen.*

Vid underlåtenhet — — — — — motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft, såvitt angår 2, 37, 44—52 och 57 §§, den 1 juli 1971 och i övrigt den 1 januari 1972.

I fråga om underställning av och talan mot beslut som meddelats före den 1 juli 1971 gäller äldre bestämmelser. Underställningsärende och besvärärende prövas dock av länsskatterätten i stället för av länsstyrelsen.

Talan mot domkapitels beslut som meddelats före den 1 januari 1972 föres hos Konungen genom besvär.

Mot kammarrätts beslut som meddelats före den 1 januari 1972 får talan icke föras.

Vid talan mot beslut av folkbokföringsmyndighet, som meddelats under tiden den 1 juli—den 31 december 1971, skall besvärshandlingen ges in till besvärsmyndigheten. Har handlingen före besvärstidens utgång kommit in till beslutsmyndigheten, skall besvären ändå upptagas till prövning. Beslut som nyss nämnts skall innehålla besvärshänvisning.

Har vid talan mot beslut av länsskatterätt, som meddelats under tiden den 1 juli — den 31 december 1971, besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till länsskatterätten i stället för till kammarrätten, skall besvären ändå upptagas till prövning.

123) Förslag

till

Förordning

om ändring i förordningen (1970: 99) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

Härigenom förordnas, att 15 § förordningen (1970: 99) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §

Mot länsstyrelsens beslut enligt 4—6 §§ föres talan genom besvär hos kammarrätten. Besvär skall vara inkomna till kammarrätten inom två månader från det klaganden fick del av beslutet. *Mot kammarrättens utslag får talan icke föras.*

Har talan förts mot länsstyrelsens beslut, får *länsstyrelsen* medge anstånd med inbetalning av investeringsavgift helt eller delvis.

Mot länsstyrelsens beslut enligt 4—6 §§ föres talan genom besvär hos kammarrätten. Besvär skall vara inkomna till kammarrätten inom två månader från det klaganden fick del av beslutet.

Har talan förts mot länsstyrelsens *eller kammarrättens* beslut, får *beslutsmyndigheten* medge anstånd med inbetalning av investeringsavgift helt eller delvis.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

124) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m.

Härigenom förordnas, att 4 § lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §

I fråga om social centralnämnd äger 32—42 §§ kommunallagen (1953: 753) om *kommunens styrelse* motsvarande tillämpning. Nämndens protokoll behöver, förutom vad som följer av 14 § tredje stycket barnavårdslagen (1960: 97), ej innehålla annat än förteckning på närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

I fråga om social centralnämnd äger 32—36 §§, 37 § *första stycket* och 38—42 §§ kommunallagen (1953: 753) om *kommunstyrelsen* motsvarande tillämpning. Nämndens protokoll behöver, förutom vad som följer av 14 § tredje stycket barnavårdslagen (1960: 97), ej innehålla annat än förteckning på närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äger 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos social centralnämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

125) Förslag**till****Kungörelse****om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig handel**

Härigenom förordnas, att 11 § förordningen (1968: 564) om tillfällig handel skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Talan mot beslut enligt denna förordning föres genom besvär, om beslutet meddelats av polismyndighet, hos länsstyrelsen och eljest hos Konungen.

Talan mot *polismyndighets* beslut enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. *Mot länsstyrelses beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär.*

Talan mot beslut av tillståndsmyndighet som avses i 5 § föres hos Konungen genom besvär.

Beslut enligt — — — — — annat förordnas.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

126) Förslag**till****Kungörelse****om ändring i vapenförordningen (1949: 340)**

Härigenom förordnas, att 40 § vapenförordningen (1949: 340) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

40 §.¹

Polismyndighets beslut — — — — — hos länsstyrelsen.

Över länsstyrelses beslut i ärende, Talan mot länsstyrelses beslut enligt 14, 27 eller 28 § eller rörande återkallelse av tillstånd enligt 30 § föres hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till inrikesdepartementet. Mot beslut av länsstyrelse i ärende, på vilket 16 § äger tillämpning, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot — — — — — ej föras

Polismyndighets och länsstyrelses beslut lända till efterrättelse utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas. Polismyndighets, länsstyrelses och kammarrätts beslut skola omedelbart lända till efterrättelse.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

127) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648)

Härigenom förordnas i fråga om vägtrafikförordningen (1951: 648)², dels att i 33 § 5 mom. första stycket, 35 § femte stycket och 37 § 2 mom. ordet »länsstyrelse» i olika böjningsformer skall bytas ut mot »länsrätt» i motsvarande form,

dels att 33 § 1—4 och 7 mom. samt 34 och 76 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

33 §.

1 m o m. Finner länsstyrelse, med hänsyn till inkomna underrättelser 1 m o m. Finner länsstyrelse, med hänsyn till inkomna underrättelser

¹ Senaste lydelse 1955: 118.² Förordningen omtryckt 1967: 856.

(Nuvarande lydelse)

om person, för vilken länsstyrelsen utfärdat körkort, skäligen anledning till antagande, att denne icke uppfyller de krav på skicklighet, hänsyn, ansvar och pålitlighet i nykterhetshänseende eller de övriga förutsättningar, som gälla för erhållande av körkort, skall länsstyrelsen skyndsamt *upptaga* frågan om hans lämplighet *till omprövning*. Länsstyrelsen äger därvid förelägga föraren att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis. Föreläggande må förbindas med föreskrift, att den undersökning eller det prov, som föregår utfärdandet av sådan handling, skall verkställas av viss person eller av person med viss sakkunskap eller avse visst förhållande. Länsstyrelsen äger ock själv eller genom polismyndighet införskaffa den utredning angående föraren, som finnes erforderlig.

2 m o m. I följande fall skall, där annat ej följer av vad i 34 § stadgas, körkort återkallas av *den länsstyrelse, som* utfärdat körkortet, nämligen

1. om föraren — — — — —

8. om föraren icke efterkommer länsstyrelsens föreläggande att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis eller underlåter att ställa sig till efterrättelse

(Föreslagen lydelse)

om person, för vilken länsstyrelsen utfärdat körkort, skäligen anledning till antagande, att denne icke uppfyller de krav på skicklighet, hänsyn, ansvar och pålitlighet i nykterhetshänseende eller de övriga förutsättningar, som gälla för erhållande av körkort, skall länsstyrelsen skyndsamt *utreda* frågan om hans lämplighet. Länsstyrelsen äger därvid förelägga föraren att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis. Föreläggande må förbindas med föreskrift, att den undersökning eller det prov, som föregår utfärdandet av sådan handling, skall verkställas av viss person eller av person med viss sakkunskap eller avse visst förhållande. Länsstyrelsen äger ock själv eller genom polismyndighet införskaffa den utredning angående föraren, som finnes erforderlig.

Fråga om återkallelse av förarens körkort eller om åtgärd som avses i 34 § skall, efter anmälan av länsstyrelsen, prövas av länsrätten. Länsrätten har i sådant ärende samma befogenheter som enligt första stycket tillkomma länsstyrelsen.

2 m o m. I följande fall skall, där annat ej följer av vad i 34 § stadgas, körkort återkallas av *länsrätten i det län, vars länsstyrelse* utfärdat körkortet, nämligen

— körkort; eller

8. om föraren icke efterkommer länsstyrelsens *eller länsrättens* föreläggande att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis eller underlåter att ställa sig till

(Nuvarande lydelse)

de föreskrifter, som meddelats honom i samband med sådant föreläggande.

(Föreslagen lydelse)

efterrättelse de föreskrifter, som meddelats honom i samband med sådant föreläggande.

Återkallelse av — — — — — körkortspliktigt fordon.

3 m o m. Uppstår fråga om återkallelse av körkort och kan det på sannolika skäl antagas, att körkortet kommer att slutligt återkallas, skall *länsstyrelsen*, redan innan slutligt beslut om återkallelsen fattas, återkalla körkortet tills vidare i avvaktan på det slutliga beslutet.

Har till länsstyrelsen inkommit beslut om körkorts omhändertagande enligt 35 §, skall länsstyrelsen skyndsamt *förordna*, huruvida körkortet skall återkallas tills vidare eller återställas till föraren. Har beslutet meddelats enligt andra stycket i samma paragraf och uppgick alkoholkoncentrationen i förarens blod under färden till 0,8 promille eller däröver, skall dock *länsstyrelsen* efter mottagen underrättelse om beslutet återkalla körkortet tills vidare.

4 m o m. Beslut om återkallelse av körkort skall *genom länsstyrelsens försorg* delgivas den, som avses med beslutet.

Har återkallelse skett, åligger det föraren att efter anmaning överlämna körkortet till *länsstyrelsen*.

Skulle beslut — — — — — till föraren.

7 m o m. *Då prövning av fråga om återfående av körkort eller utfärdande av nytt körkort ankommer på annan länsstyrelse än den, som återkallat körkortet, skall yttrande i ären-*

3 m o m. Uppstår fråga om återkallelse av körkort och kan det på sannolika skäl antagas, att körkortet kommer att slutligt återkallas, skall *länsrätten*, redan innan slutligt beslut om återkallelsen fattas, återkalla körkortet tills vidare i avvaktan på det slutliga beslutet.

Har till länsstyrelsen inkommit beslut om körkorts omhändertagande enligt 35 §, skall länsstyrelsen skyndsamt *anmäla ärendet hos länsrätten, som förordnar* huruvida körkortet skall återkallas tills vidare eller återställas till föraren. Har beslutet meddelats enligt andra stycket i samma paragraf och uppgick alkoholkoncentrationen i förarens blod under färden till 0,8 promille eller däröver, skall dock *länsrätten* efter mottagen underrättelse om beslutet återkalla körkortet tills vidare.

4 m o m. Beslut om återkallelse av körkort skall delgivas den, som avses med beslutet.

Har återkallelse skett, åligger det föraren att efter anmaning överlämna körkortet till *den länsstyrelse, som utfärdat körkortet*.

7 m o m. *I ärende om återfående av körkort eller utfärdande av nytt körkort skall länsstyrelsen inhämta yttrande från den länsrätt som återkallat körkortet. Ankommer pröv-*

(Nuvarande lydelse)

det jämte utdrag rörande sökanden ur körkortsregistret inhämtas från sistnämnda länsstyrelse. Angående beslut i anledning av ansökan om återfående av körkort skall underrättelse lämnas *den länsstyrelse, som återkallat detsamma*. Körkort, som må återfås, skall tillhandahållas sökanden hos den länsstyrelse, som meddelat beslut i frågan.

(Föreslagen lydelse)

ningen på annan länsstyrelse än länsstyrelsen i det län, vars länsrätt återkallat körkortet, skall utdrag ur körkortsregistret rörande sökanden införskaffas från sistnämnda länsstyrelse. Angående beslut i anledning av ansökan om återfående av körkort skall underrättelse lämnas *länsstyrelsen i det län, vars länsrätt återkallat körkortet*. Körkort, som må återfås, skall tillhandahållas sökanden hos den länsstyrelse, som meddelat beslut i frågan.

34 §.

Har innehavare av körkort, vilken icke tidigare brutit mot 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, gjort sig skyldig till brott mot 2 mom. av samma paragraf, men uppgick alkoholkoncentrationen i hans blod under färden icke till 0,8 promille, må *i stället för beslut om återkallelse av körkortet meddelas varning*, därest omständigheterna äro mildrande.

Har emot innehavare av körkort förebragts sådan omständighet, som i 33 § 2 mom. första stycket 3—6 sägs, eller annat förhållande, som är ägnat att allvarligt minska tilltron till hans lämplighet såsom förare, utan att likväl tillräckliga skäl till återkallelse av körkortet föreligga, må *länsstyrelsen* meddela honom varning.

Beslut om varning skall *genom länsstyrelsens försorg* delgivas den, som avses med beslutet.

Varning må ej överklagas.

Har innehavare av körkort, vilken icke tidigare brutit mot 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, gjort sig skyldig till brott mot 2 mom. av samma paragraf, men uppgick alkoholkoncentrationen i hans blod under färden icke till 0,8 promille, må *länsrätten meddela honom varning i stället för att besluta om återkallelse av körkortet*, därest omständigheterna äro mildrande.

Har emot innehavare av körkort förebragts sådan omständighet, som i 33 § 2 mom. första stycket 3—6 sägs, eller annat förhållande, som är ägnat att allvarligt minska tilltron till hans lämplighet såsom förare, utan att likväl tillräckliga skäl till återkallelse av körkortet föreligga, må *länsrätten* meddela honom varning.

Beslut om varning skall delgivas den, som avses med beslutet.

Varning må ej överklagas.

76 §.

Talan mot beslut av polismyndighet eller trafiknämnd enligt denna

Talan mot beslut av polismyndighet eller trafiknämnd enligt denna

(Nuvarande lydelse)

förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. Mot beslut av länsstyrelse med stöd av *förordningen eller* i ärende angående lokal trafikföreskrift, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse, föres talan hos Konungen genom besvär. Beslut, som nu sagts, *skall* utan hinder av besvär lända till efterrättelse, *intill dess annorlunda kan bli* förordnat. Beslut om återkallelse eller omhändertagande av körkort eller om återkallelse av tillstånd, *varom i denna förordning förmäles*, är dock icke gällande, förrän den, som avses med beslutet, erhållit del av detta.

(Föreslagen lydelse)

förordning *eller med stöd därav meddelade föreskrifter* föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Mot beslut, som länsstyrelse enligt denna förordning eller med stöd därav utfärdade föreskrifter meddelat rörande avgift, anteckning i bilregister eller bilreservregister, rätt att bruka fordon utan hinder av bestämmelserna i 11 § denna förordning, behörighet att föra motordrivet fordon, föreläggande vid vite eller utdömande av vite, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse med stöd av denna förordning och mot beslut av länsstyrelse i ärende angående lokal trafikföreskrift, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse, föres hos Konungen genom besvär.

Beslut som nu sagts samt länsrätts och kammarrätts beslut enligt denna förordning eller med stöd därav utfärdade föreskrifter skola utan hinder av besvär lända till efterrättelse. Beslut, varigenom någon fräntages behörighet att föra motordrivet fordon eller som innefattar återkallelse av tillstånd som avses i denna förordning, är dock icke gällande, förrän den som avses med beslutet erhållit del av detta.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt angår 33 § 1—5 och 7 mom., 34 och 35 §§, 37 § 2 mom. samt, i vad rör länsrätts beslut, 76 §. Bestämmelserna i 33 § 7 mom. i dess äldre lydelse gäller dock fortfarande i fall då beslut om återkallelse av körkort meddelats av länsstyrelse.

I övrigt träder kungörelsen i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller i denna del fortfarande i fråga om talan mot länsstyrelsens beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

128) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.

Härigenom förordnas, att 27 § 5 mom. samt 44 och 45 §§ förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

27 §.

5 m o m¹. *Länsstyrelse, som utfärdat trafik kort, må, när anledning därtill förekommer, återkalla detsamma eller, om det kan antagas, att föraren skall utan sådan åtgärd låta rätta sig, meddela varning. Sådan varning må ej överklagas. Beslut om återkallelse eller varning skall genom länsstyrelsens försorg delgivas den, som avses med beslutet. Om beslut om återkallelse samt om beslut, varigenom återkallelse, efter anförda besvär, upphävts eller ändrats, skall därjämte sändas uppgift till rikspolisstyrelsen, som har att skyndsamt underrätta polismyndigheterna om beslutet. Blanketter för lämnande av dylika uppgifter skola genom rikspolisstyrelsens försorg tillhandahållas länsstyrelserna.*

Har återkallelse — — — — — — — — — till länsstyrelsen.

Varder, efter — — — — — — — — — till föraren.

Beslut, varigenom trafik kort återkallats, skall antecknas i förteckning, liggare eller kortregister, som i 4 mom. sägs.

5 m o m. *När anledning därtill förekommer, må länsrätt i det län, vars länsstyrelse utfärdat trafik kort, efter anmälan av länsstyrelsen återkalla trafik kortet eller, om det kan antagas, att föraren skall utan sådan åtgärd låta rätta sig, meddela varning. Sådan varning må ej överklagas. Beslut om återkallelse eller varning skall delgivas den, som avses med beslutet. Avskrift av beslut om återkallelse samt av beslut, varigenom återkallelse, efter anförda besvär, upphävts eller ändrats, skall sändas till länsstyrelsen samt till rikspolisstyrelsen, som har att skyndsamt underrätta polismyndigheterna om beslutet. Till länsstyrelsen skall därjämte sändas avskrift av beslut, varigenom varning meddelats.*

Beslut om återkallelse av trafik kort ävensom beslut, varigenom återkallelse, efter anförda besvär, upphävts eller ändrats, samt beslut om varning skall antecknas i förteckning, liggare eller kortregister, som i 4 mom. sägs.

¹ Senaste lydelse 1970: 869.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

44 §.¹

Talan mot beslut av trafiknämnd enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. *Mot beslut av transportnämnden eller länsstyrelse* med stöd av förordningen och mot länsstyrelses beslut i ärende angående yrkesmässig trafik, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse, *föres talan hos Konungen genom besvär*. Beslut, som nu sagts, skall, med nedan angivna undantag, gälla utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

Beslut, som innefattar trafiktillstånd eller tillstånd att bedriva uthyrningsrörelse eller transportförmedling, vare, där ej på grund av särskilda skäl i tillståndet annorlunda förordnats, icke gällande, förrän beslutet vunnit laga kraft eller, där besvär däremot anförts, beslutet blivit slutligen fastställt. Dylikt beslut *ävensom* beslut om indelning i lokalområden eller om bestämmande av särskilt lokalområde skall *anses ha* va kommit klagande till del den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag i vederbörande myndighets lokal. Sådant tillkännagivande bör ske inom fem dagar från beslutets dag.

1 m o m. Talan mot beslut av trafiknämnd enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Mot länsstyrelses beslut i ärende om utfärdande av trafik kort föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse med stöd av förordningen föres hos Konungen genom besvär. I samma ordning föres talan mot transportnämndens beslut med stöd av förordningen och mot länsstyrelses beslut i ärende angående yrkesmässig trafik, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse.

2 m o m. Beslut som *avses i 1 mom. samt länsrätts och kammarrätts beslut enligt förordningen skola*, med nedan angivna undantag, gälla utan hinder av besvär.

Beslut, som innefattar trafiktillstånd eller tillstånd att bedriva uthyrningsrörelse eller transportförmedling, vare, där ej på grund av särskilda skäl i tillståndet annorlunda förordnats, icke gällande, förrän beslutet vunnit laga kraft eller, där besvär däremot anförts, beslutet blivit slutligen fastställt. *Tiden för anförande av besvär över* dylikt beslut *och över* beslut om indelning i lokalområden eller om bestämmande av särskilt lokalområde skall *räknas från* den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag i vederbörande myndighets lokal. Sådant tillkännagivande bör ske inom fem dagar från beslutets dag.

¹ Senaste lydelse 1969: 689.

(Nuvarande lydelse)

Beslut om återkallelse eller indragning på viss tid av trafiktillstånd eller annat tillstånd, som ovan sagts, eller av trafik kort, vare ej gällande förrän den, som avses med beslutet, därav erhållit del.

I beslut, som innefattar återkallelse av trafiktillstånd enligt 19 § 2 mom. samt nytt trafiktillstånd, skall angivas viss tidpunkt från vilken återkallelsen och det nya tillståndet skola gälla. Tillståndsmyndigheten får på begäran av part ändra tidigare fastställd tidpunkt.

(Föreslagen lydelse)

Beslut om återkallelse eller indragning på viss tid av trafiktillstånd eller annat tillstånd, som ovan sagts, eller av trafik kort, vare ej gällande förrän den, som avses med beslutet, därav erhållit del.

I beslut, som innefattar återkallelse av trafiktillstånd enligt 19 § 2 mom. samt nytt trafiktillstånd, skall angivas viss tidpunkt från vilken återkallelsen och det nya tillståndet skola gälla. Tillståndsmyndigheten får på begäran av part ändra tidigare fastställd tidpunkt.

45 §.

Beslut om återkallelse av trafik kort skall, där ej *länsstyrelsen* annorlunda *förordnat*, gå i omedelbar verkställighet.

Beslut om återkallelse av trafik kort skall, där ej *i beslutet* annorlunda *förordnats*, gå i omedelbar verkställighet.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt angår 27 § 5 mom. samt, i vad rör länsrätts beslut, 44 och 45 §§.

I övrigt träder kungörelsen i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller i denna del fortfarande i fråga om talan mot länsstyrelses beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

129) Förslag**till****Kungörelse****om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617)**

Härigenom förordnas i fråga om allmänna ordningsstadgan (1956: 617)¹, dels att i 8, 23 och 25 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att i 24 § orden »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kommunstyrelsen»,

dels att 14 och 27—29 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse av 8 § 1964: 677.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.¹

Ansökan om — — — — — anlitas sakkunnig.

Ej må, — — — — — vid tillställningen.

Om beslut i anledning av ansökan skall meddelas skriftligt besked. *Innebär beslutet att tillställning ej må äga rum, skola skälen därtill angivas.*

Om beslut i anledning av ansökan skall meddelas skriftligt besked.

27 §.²

Mot beslut som *myndighet* meddelat på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga *må talan föras* genom besvär, *om beslutet fattats av länsstyrelse, hos Konungen och eljest hos länsstyrelsen.*

Mot beslut som *polismyndighet eller kommunal myndighet* meddelat på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga *föres talan* hos länsstyrelsen genom besvär.

Beträffande klagan över kommunal myndighets beslut i fall som avses i 2 och 23 §§ och över länsstyrelsens beslut med anledning av sådan klagan finnas bestämmelser i kommunallagen (1953: 753) och kommunallagen (1957: 50) för Stockholm.

Mot länsstyrelses beslut om *föreläggande av vite* *föres talan* hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga och mot socialstyrelsens beslut enligt 21 § föres hos Konungen genom besvär.

Beslut som på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga meddelas av *länsstyrelse eller polismyndighet* skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, såvida ej annorlunda förordnas.

Beslut som på grund av denna stadga eller lokal ordningsstadga meddelas av *polismyndighet, länsstyrelse eller kammarrätt* skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, såvida ej annorlunda förordnas.

28 §.²

Bryter någon mot bestämmelserna i 2—6 §§ eller underlåter någon att

Bryter någon mot bestämmelserna i 2—6 §§ eller underlåter någon att

¹ Senaste lydelse 1969: 413.

² Senaste lydelse 1964: 677.

(Nuvarande lydelse)

hörsamma föreskrift, förbud eller påbud som meddelats med stöd av 8 § denna stadga eller bryter någon mot bestämmelse i lokal ordningsstadga eller i reglemente eller taxa som avses i 25 §, dömes till böter, högst femhundra kronor. Har förseelsen avsett åliggande av större vikt eller har därigenom förorsakats avsevärd skada eller olägenhet, skola dagsböter dömmas.

Handlar barn, — — — — — förhindra förseelsen.

(Föreslagen lydelse)

hörsamma föreskrift, förbud eller påbud som meddelats med stöd av 8 § denna stadga eller bryter någon mot bestämmelse i lokal ordningsstadga eller i reglemente eller taxa som avses i 25 §, dömes till böter, högst femhundra kronor. Har förseelsen avsett åliggande av större vikt eller har därigenom förorsakats avsevärd skada eller olägenhet, dömes till böter.

29 §.¹

Till dagsböter dömes

Till böter dömes

1) den som — — — — — andra stycket.

Vid förseelse — — — — — förhindra förseelsen.

Den som — — — — — femhundra kronor.

Försummelse i — — — — — till stånd.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

130) Förslag

till

Kungörelse**om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)**

Härigenom förordnas i fråga om hälsovårdsstadgan (1958: 663)², dels att i 7, 12, 68 och 70 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

¹ Senaste lydelse 1969: 413.

² Senaste lydelse av 12 § 1967: 322.

dels att i 69 § orden »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kommunstyrelsen»,

dels att 8, 32, 79 och 86 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Med avseende å hälsovårdsnämnd skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat om *kommunens styrelse* äga motsvarande tillämpning, dock att för hälsovårdsnämnd i Stockholm skola gälla bestämmelserna i 51 § 1 mom. kommunallagen för Stockholm samt därutöver vad *stadsfullmäktige* med iakttagande av stadgandena i samma lag föreskriva.

Med avseende å hälsovårdsnämnd skall vad i 32—36 §§, 37 § *första stycket* och 38—42 §§ kommunallagen (1953: 753) är stadgat om *kommunstyrelsen* äga motsvarande tillämpning, dock att för hälsovårdsnämnd i Stockholm skola gälla bestämmelserna i 51 § 1 mom. kommunallagen (1957: 50) för Stockholm, *med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket nämnda lag*, samt därutöver vad *kommunfullmäktige* med iakttagande av stadgandena i samma lag föreskriva.

Utan hinder — — — — — skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos hälsovårdsnämnd.

32 §.

Vatten, som — — — — — bakteriologisk undersökning.

Länsstyrelsen äger förordna, att undersökning, som i nästföregående stycke sägs, skall företagas jämväl av vatten i allmän anläggning utom hälsovårdstätort. Vidare äger länsstyrelsen förordna, att sådan undersökning skall ske av vatten, som genom vattenledning, vilken ej ingår i allmän anläggning, tillhandahålles flera hushåll eller eljest i större omfattning. Innan förordnande meddelas, skall länsstyrelsen bereda hälsovårdsnämnden *samt anläggningens eller ledningens ägare* tillfälle att yttra sig.

Länsstyrelsen äger förordna att undersökning, som i nästföregående stycke sägs, skall företagas jämväl av vatten i allmän anläggning utom hälsovårdstätort. Vidare äger länsstyrelsen förordna, att sådan undersökning skall ske av vatten, som genom vattenledning, vilken ej ingår i allmän anläggning, tillhandahålles flera hushåll eller eljest i större omfattning. Innan förordnande meddelas, skall länsstyrelsen bereda hälsovårdsnämnden tillfälle att yttra sig.

Det åligger — — — — — undersökningens utförande.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

79 §.

Kallelse att vid vite inställa sig inför nämnden skall delgivas *skriftligen mot bevis*.

Kallelse att vid vite inställa sig inför nämnden skall delgivas.

86 §.

Mot beslut av hälsovårdsnämnd enligt denna stadga eller lokal hälsovårdsordning må anföras besvär hos länsstyrelsen. *Över länsstyrelses beslut må talan föras genom besvär hos Konungen.*

Mot beslut av hälsovårdsnämnd enligt denna stadga eller lokal hälsovårdsordning må anföras besvär hos länsstyrelsen.

Mot sådant beslut av socialstyrelsen som avses i 14 eller 33—35 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut som länsstyrelse på grund av denna stadga eller lokal hälsovårdsordning meddelat i särskilt fall angående förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller omhändertagande, oskadliggörande eller liknande åtgärd, om ej fråga är om kommuns åligganden med avseende på allmänna hälsovården.

I övrigt föres talan mot socialstyrelsens beslut på grund av denna stadga och mot länsstyrelses beslut på grund av stadgan eller lokal hälsovårdsordning hos Konungen genom besvär.

Myndighet äger — — — — — förd klagan.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

131) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612)

Härigenom förordnas i fråga om byggnadsstadgan (1959: 612)¹,

dels att i 2, 7, 14, 18, 22 och 25 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att i 14 §, 17 § 4 mom. och 34 § 1 mom. orden »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kommunstyrelsen»,

dels att 3 §, 34 § 3 mom., 71 § 2 mom. samt 72 och 73 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Ledamöter och suppleanter i byggnadsnämnd väljas av *kommunens fullmäktige* till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall ske proportionellt i de fall då sådant är föreskrivet vid val till *kommunens styrelse*. Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

I övrigt skall med avseende å byggnadsnämnd vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat om *kommunens styrelse* äga motsvarande tillämpning, dock att för byggnadsnämnden i Stockholm skola gälla bestämmelserna i 51 § 1 mom. kommunallagen för Stockholm samt därutöver vad *stadsfullmäktige* med iakttagande av stadgandena i samma lag föreskriva.

Ledamöter och suppleanter i byggnadsnämnd väljas av *kommunfullmäktige* till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall ske proportionellt i de fall då sådant är föreskrivet vid val till *kommunstyrelsen*. Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

I övrigt skall med avseende å byggnadsnämnd vad i 32—36 §§, 37 § *första stycket* och 38—42 §§ kommunallagen (1953: 753) är stadgat om *kommunstyrelsen* äga motsvarande tillämpning, dock att för byggnadsnämnden i Stockholm skola gälla bestämmelserna i 51 § 1 mom. kommunallagen (1957: 50) för Stockholm, *med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket nämnda lag*, samt därutöver vad *kommunfullmäktige* med iakttagande av stadgandena i samma lag föreskriva.

¹ Senaste lydelse av
7 § 1967: 328
34 § 1 mom. 1970: 993

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Utan hinder — — — — — skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos byggnadsnämnd.

34 §.

3 m o m. Sedan byggnadsnämnden — — — — — till länsstyrelsen.

Då länsstyrelsen fastställt tomtindelning, skall länsstyrelsen samma dag översända underrättelse därom till byggnadsnämnden, *kommunens styrelse* och de markägare, som i ärendet framställt yrkande, vilket helt eller delvis lämnats utan bifall. *Beslutet skall härjämte delgivas den som för fastighetsregistret.* Där till följd av stadgandet i 150 § tredje stycket byggnadslagen klagan över beslutet ej får föras, har länsstyrelsen att å kartan teckna bevis att beslutet på grund därav vunnit laga kraft.

Då länsstyrelsen fastställt tomtindelning, skall länsstyrelsen samma dag översända underrättelse därom till byggnadsnämnden, *kommunstyrelsen, den som för fastighetsregistret* och de markägare, som i ärendet framställt yrkande, vilket helt eller delvis lämnats utan bifall. Där till följd av stadgandet i 150 § tredje stycket byggnadslagen klagan över beslutet ej får föras, har länsstyrelsen att å kartan teckna bevis att beslutet på grund därav vunnit laga kraft.

71 §.

2 m o m. *Över länsstyrelsens beslut enligt denna stadga må talan föras hos Konungen.*

2 m o m. *Talan mot länsstyrelses beslut enligt 54 § 1 mom. sista stycket eller 66 § eller i annat ärende som avses i 67 § än sådant som rör ansökan hos länsstyrelsen eller byggnadsnämnd om medgivande som avses i 1 mom. första stycket sista punkten av paragrafen föres hos Konungen genom besvär.*

Mot annat beslut av länsstyrelse i ärende som avses i 5 kap. och mot länsstyrelses beslut om förbud eller föreläggande enligt 6 kap. föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna stadga hos Konungen genom besvär.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Talan mot statens planverks beslut enligt 61 § 2 eller 5 mom. föres hos kammarrätten genom besvär. Mot annat beslut av planverket enligt denna stadga föres talan hos Konungen genom besvär.

72 §.¹

Kommunens styrelse äger på kommunens vägnar överklaga länsstyrelsens beslut i ärende rörande av byggnadsnämnd antaget förslag till stadsplan, byggnadsplan eller tomtindelning eller ändring därav, såframt ej klagan på grund av stadgandet i 150 § tredje stycket byggnadslagen är utesluten, och må även eljest i sådant ärende föra kommunens talan och bevaka dess rätt.

Mot beslut av byggnadsnämnd eller länsstyrelsen i fråga om tillstånd till nybyggnad eller annan åtgärd i närheten av befästning, flygplats eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, må talan föras av luftfartsstyrelsen om frågan rör civil flygplats, av den i atomenergilagen omnämnda tillsynsmyndigheten om frågan rör atomreaktor eller annan atomenergianläggning samt eljest av chefen för försvarsstaben eller myndighet som denne bestämmer.

Kommunstyrelsen äger på kommunens vägnar överklaga länsstyrelsens beslut i ärende rörande av byggnadsnämnd antaget förslag till stadsplan, byggnadsplan eller tomtindelning eller ändring därav, såframt ej klagan på grund av stadgandet i 150 § tredje stycket byggnadslagen är utesluten, och må även eljest i sådant ärende föra kommunens talan och bevaka dess rätt.

Mot beslut av byggnadsnämnd, länsstyrelse eller kammarrätt i fråga om tillstånd till nybyggnad eller annan åtgärd i närheten av befästning, flygplats eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, må talan föras av luftfartsverket om frågan rör civil flygplats, av den i atomenergilagen omnämnda tillsynsmyndigheten om frågan rör atomreaktor eller annan atomenergianläggning samt eljest av överbefälhavaren eller myndighet som denne bestämmer.

73 §.²

Vad i denna stadga sägs om kommun skall i tillämpliga delar gälla municipalsamhälle varest byggnadslagens bestämmelser för stad äga tillämpning.

¹ Senaste lydelse 1962: 264.

² Senaste lydelse 1968: 599.

(Nuvarande lydelse)

Handläggas frågor om regionplan för kommunerna i Stockholms län av *kommunalförbund mellan Stockholms stad och Stockholms läns landstingskommun eller av landstingskommunen*, skall vad som sägs om förbundsstyrelse avse regionplanenämnden.

(Föreslagen lydelse)

Handläggas frågor om regionplan för kommunerna i Stockholms län av *Stockholms läns landstingskommun*, skall vad i denna stadga sägs om förbundsstyrelse avse regionplanenämnden.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

132) Förslag

till

Kungörelse**om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor**

Härigenom förordnas, att 61 § förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

Klagan över byggnadsnämnds och brandchefs beslut enligt denna förordning må föras genom besvär hos länsstyrelsen.

Över länsstyrelsens beslut må besvär anföras hos Konungen.

*(Föreslagen lydelse)***61 §.¹**

Talan mot byggnadsnämnds och brandchefs beslut enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. Talan mot sprängämnesinspektionens beslut föres hos kommerskollegium genom besvär.

Mot beslut i särskilt fall av länsstyrelse eller kommerskollegium rörande förhandsbesked, tillstånd, medgivande till försöksdrift, föreläggande eller besked efter ausyning föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länssty-

¹ Senaste lydelse 1967: 698.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

relse eller kommerskollegium enligt denna förordning föres hos Konungen genom besvär.

Socialstyrelsen, statens — — — — — tillstånd beviljats.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

133) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i brandstadgan (1962: 91)

Härigenom förordnas i fråga om brandstadgan (1962: 91),

*dels att i 2 § orden »kommunens fullmäktige» och »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kommunalfullmäktige» respektive »kommunstyrelsen»,
dels att 3 § 1 mom. och 26—29 §§ skall ha nedan angivna lydelse.*

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

1 m o m. Ledamöter och suppleanter i särskild brandstyrelse väljas av *kommunens fullmäktige* till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

1 m o m. Ledamöter och suppleanter i särskild brandstyrelse väljas av *kommunfullmäktige* till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

(Nuvarande lydelse)

Beträffande särskild brandstyrelse skola bestämmelserna i 32—42 §§ kommunallagen rörande *kommunens styrelse* ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning; dock att för särskild brandstyrelse i Stockholm skola gälla bestämmelserna i 51 § 1 mom. kommunallagen för Stockholm samt därutöver vad *stadsfullmäktige* med iakttagande av stadgandena i samma lag föreskriva.

(Föreslagen lydelse)

Beträffande särskild brandstyrelse skola bestämmelserna i 32—36 §§, 37 § första stycket och 38—42 §§ kommunallagen (1953:753) rörande *kommunstyrelsen* ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning; dock att för särskild brandstyrelse i Stockholm skola gälla bestämmelserna i 51 § 1 mom. kommunallagen (1957:50) för Stockholm, *med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket nämnda lag*, samt därutöver vad *kommunfullmäktige* med iakttagande av stadgandena i samma lag föreskriva.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos särskild brandstyrelse.

Brandstyrelsens protokoll — — — — — skälen därför.

26 §.

Till *dagsböter* dömes, om ej gärningen är belagd med straff i annan författning, den som icke låter verkställa föreskriven sotning, när han enligt 17 § andra punkten fått medgivande att själv ombesörja sådan sotning, samt den som bryter mot bestämmelse i 23 §.

Till *böter* dömes, om ej gärningen är belagd med straff i annan författning, den som icke låter verkställa föreskriven sotning, när han enligt 17 § andra punkten fått medgivande att själv ombesörja sådan sotning, samt den som bryter mot bestämmelse i 23 §.

27 §.

Bryter någon mot bestämmelse i brandordning och skall förseelsen enligt stadgande däri föranleda ansvar, dömes, om ej gärningen är belagd med straff i annan författning, till böter, högst *trehundra* kronor. Har förseelsen avsett åliggande av större vikt eller har därigenom *förorsakats*

Bryter någon mot bestämmelse i brandordning och skall förseelsen enligt stadgande däri föranleda ansvar, dömes, om ej gärningen är belagd med straff i annan författning, till böter, högst *femhundra* kronor. Har förseelsen avsett åliggande av större vikt eller har därigenom *förorsakats*

(Nuvarande lydelse)

avsevärd skada eller olägenhet, skola
dagsböter dömas.

(Föreslagen lydelse)

avsevärd skada eller olägenhet, dömes
till böter.

28 §.

Bryter någon mot bestämmelsen i
25 § andra stycket, dömes till dags-
böter eller fängelse i högst ett år.

*Förseelsen må av allmän åklagare
åtalas endast efter angivelse av måls-
äganden.*

Bryter någon mot bestämmelsen i
25 § andra stycket, dömes till böter
eller fängelse i högst ett år. *Allmänt
åtal får väckas endast om målsägan-
de anger brottet till åtal eller åtal
är påkallat från allmän synpunkt.*

29 §.

Över beslut — — — — — hos länsstyrelsen.

*Talan mot beslut, som länsstyrelse
meddelat på grund av denna stadga
eller brandordning, må föras hos
Konungen.*

*Talan mot länsstyrelsens beslut i
ärende som avses i första stycket el-
ler rörande vitesföreläggande enligt
24 § mot annan än kommun föres
hos kammarrätten genom besvär.*

*Mot beslut, som länsstyrelse på
grund av brandordning meddelat i
särskilt fall angående tillstånd, för-
bud eller föreläggande, föres likale-
des talan hos kammarrätten genom
besvär, om ej fråga är om åliggande
för kommunen på grund av dennas
ansvar för brandförsvaret.*

*I övrigt föres talan mot beslut, som
länsstyrelse meddelat på grund av
denna stadga eller brandordning, hos
Konungen genom besvär.*

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som
meddelats före den 1 januari 1972.

134) Förslag

till

Kungörelse**om ändring i mönstringsförrordningen (1961: 87)**

Härigenom förordnas, att 52 § mönstringsförrordningen (1961: 87) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***52 §.¹**

Den som — — — — — hos sjöfartsverket.

Talan mot sjöfartsverkets beslut om påmönstringsförbud eller varning föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av sjöfartsverket enligt denna förrordning föres talan hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

135) Förslag

till

Kungörelse**om ändring i förrordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler**

Härigenom förordnas, att 8 § förrordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***8 §.**

Tillstånd enligt — — — — — av socialstyrelsen.

Talan mot socialstyrelsens beslut enligt första stycket föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1969: 311.

136) Förslag
till
Kungörelse
om ändring i hotellförordningen (1966: 742)

Härigenom förordnas, att 22 § hotellförordningen (1966: 742) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Talan mot — — — — — genom besvär.

Talan mot länsstyrelsens beslut Talan mot länsstyrelsens beslut
föres hos Konungen genom besvär. enligt 13 § föres hos Konungen ge-
nom besvär.

*Mot annat beslut av länsstyrelsen
enligt denna förordning föres talan
hos kammarrätten genom besvär.*

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

137) Förslag
till
Kungörelse
om ändring i kungörelsen (1970: 113) om förevisning av brandfarlig
biografilm

Härigenom förordnas, att 6 § kungörelsen (1970: 113) om förevisning av brandfarlig biografilm skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §

Talan mot — — — — — genom besvär.

*Mot länsstyrelsens beslut föres ta-
lan hos kammarrätten genom besvär.*

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

Sakregister till författningsförslagen

A

ackord och avskrivning av skatter	148
aktiebolagslagen	62
aktiehantering, förenklad	140
aktier, inskränkning i rätten att förvärva	33
allmän försäkring, lag om	121
allmänna förvaltningsdomstolar, lag om	4
» » » behörighet att pröva vissa mål	23
allmänna ordningsstadgan	182
» sammankomster	98
» vatten- och avloppsanläggningar	137
allmänningsskogar i Norrland och Dalarna	36
anmärkningsmål, förfarandet i	143
arbetarskyddslagen	74
arrendenämnder	34

B

bankrörelse	96
barnavårdslagen	103
barnbidrag	70
bidragsförskott	71
bostadsrättslagen	80
brandfarlig biograffilm	195
brandfarliga varor	190
brandlagen	116
brandstadgan	191
brottsbalken	42
byggnadslagen	69
byggnadsminnen	62
byggnadsstadgan	187

C

civilt försvarslagen	102
----------------------------	-----

D

domkapitel	51
domstolsväsendet, bidragsskyldighet för vissa städer	125

E

ekonomiska föreningar	77
elektriska anläggningar	47
enskilda vägar	57

F

familjebidragsförordningen	144
fast egendom, inskränkning i rätten att förvärva	33
fastighetsbildningslagen	140
fiskelagen	37
fiskevårdsområden	38
flottning i allmän flottled	41
folkbokföringsförordningen	168
fondkommissionsrörelse	49
fornminnen	61
fångvårdsanstalt, behandling i	44
föreningar, ekonomiska	77
förfogandelagen	85
förhandsbesked i taxeringsfrågor	164
församlingsstyrelse	155
försvaret, bestämmelser till skydd för	43
försäkring, lag om allmän	121
» , krigsansvarighet för	74
försäkringsrådet, besvär över beslut	84
försäkringsrörelse	72
» , utländsk	73
» , vid krig	73
förvaltningsdomstolar, allmänna	4
» , behörighet att pröva vissa mål	23
förvaltningslag	8
förvaltningsprocesslag	13
föräldrabalken	28

G

giftermålsbalken	26
gravrätt	123
gruva, inskränkning i rätten att förvärva	33
gruvlagen	53

H

handel, tillfällig	174
handelsregister	47
hotellförordningen	195
huvudmannaskapet för polisväsendet	124
hyresnämnder	34
hälsovårdens område, förbud mot verksamhet	112
hälsovårdsstadgan	184
häradsallmänningar	35

I

injektionssprutor och kanyler	194
investeringsavgift för byggnadsarbeten	172

J

jaktlagen	39
jordbruksskasserörelsen	97

jordförvärvslagen	31
jordhävdslagen	137
K	
kastring	61
kommun, uppgifter i krig	103
kommunala vallagen	149
kommunallagen	151
» för Stockholm	153
kontinentalsockeln	57
Konungariket Sveriges stadshypotekskassa	160
kraftanläggningar, skyddsåtgärder för	48
krig, kommuns uppgifter i	103
krigsansvarighet för försäkring	74
kvacksalverlagen	112
kyrkomötesförordningen	75
L	
landshypoteksföreningar	159
landstingslagen	156
liv- och invaliditetsförsäkring, krigsansvarighet för	74
lokalhållningen för underrätterna	139
luftfartslagen	99
läkaryrket, behörighet för	110
M	
medborgarskapslagen	76
militärsättningsförordningen	158
miljöskyddslagen	135
mönsterskyddslagen	115
mönstringsförordningen	194
N	
namnslagen	122
naturvårdslagen	125
nykterhetsvårdslagen	88
näring, utlännings rätt att idka	46
O	
oljeavgift	166
oljelagring	166
omsorger om psykiskt utvecklingsstörda	130
ordningsstadgan, allmänna	182
P	
patentlagen	114
pensionsutfästelse, tryggnad av	134
polisväsendet, huvudmannaskapet för	124
psykiatrisk vård, beredande av sluten	128
psykiskt utvecklingsstörda, omsorger om	130

R

ransoneringslagen	86
regeringsrådets antal, tillfällig ökning av	26
rekvisionslagen	85
religionsfrihetslagen	81
renar, konvention mellan Sverige och Finland	101
riksdagen, val till	148
rättspsykiatrisk undersökning i brottmål	133

S

sambruksföreningar	79
sammankomster, allmänna	98
sjukvårdens område, förbud mot verksamhet	112
sjukvårdslagen	167
skatter, ackord och avskrivning av	148
skogsförläggningsslagen	75
skollagen	118
smittskyddslagen	135
social centralnämnd	173
socialhjälpslagen	160
sparbanker	96
stadshypoteksföreningar	160
statstjänstemannalagen	126
stenkolsfyndigheter	54
sterilisering	60
stiftelser, tillsyn över	50
straff, samarbete angående verkställighet av	45
strålskyddslagen	100
studiemedelsavgifter	146
Sveriges allmänna hypoteksbank	159

T

tandläkaryrket, behörighet för	111
taxeringsfrågor, förhandsbesked i	164
tillfällig handel	174
trafiknämnder	147

U

underrätterna, lokalhållningen för	139
understödsföreningar	52
uranlagen	56
utlämning för vård eller behandling	138
utlämning, rätt att idka näring	46
» » » förvärva fast egendom, gruva eller aktier	33

V

val till riksdagen	148
vallagen, kommunala	149
vapenförordningen	174
varumärkeslagen	113

vatten- och avloppsanläggningar	137
vattenlagen	40
vattenrättskonvention, svensk-norsk	42
verkställighet av straff, nordiskt samarbete	45
veterinäryrket, behörighet för	112
vård eller behandling, utlämning för	138
vägar, enskilda	57
vägtrafikförordningen	175
växtförädlarrättslagen	116

Y

yrkesmässig automobiltrafik	180
yrkesskadeförsäkring	82

Ä

ägfredslagen	35
äktenskaps ingående, fullföljd av talan	27

Innehållsförteckning

Förslag till

1) lag om allmänna förvaltningsdomstolar	4
2) förvaltningslag	8
3) förvaltningsprocesslag	13
4) lag om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål	23
5) lag om ändring i lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av rege- ringsrådets antal	26
6) lag om ändring i giftermålsbalken	26
7) lag om ändring i lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot be- slut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående	27
8) lag om ändring i föräldrabalken	28
9) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)	31
10) lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rät- ten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag	33
11) lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyres- nämnder	34
12) lag om ändring i lagen (1933: 269) om ägofred	35
13) lag om ändring i lagen (1952: 166) om häradsallmänningar	35
14) lag om ändring i lagen (1952: 167) om allmänningsskogar i Norr- land och Dalarna	36
15) lag om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske	37
16) lag om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden	38
17) lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt	39
18) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)	40
19) lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flott- led	41
20) lag om ändring i lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angå- ende tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskon- ventionen av den 11 maj 1929	42
21) lag om ändring i brottsbalken	42
22) lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.	43
23) lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsan- stalt	44
24) lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	45
25) lag om ändring i lagen (1968: 555) om rätt för utlänning och ut- ländskt företag att idka näring här i riket	46
26) lag om ändring i lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura	47

27)	lag om ändring i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar	47
28)	lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	48
29)	lag om ändring i lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet	49
30)	lag om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser	50
31)	lag om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel	51
32)	lag om ändring i lagen (1938: 96) om understödsföreningar	52
33)	lag om ändring i gruvlagen (1938: 314)	53
34)	lag om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.	54
35)	lag om ändring i uranlagen (1960: 679)	56
36)	lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln	57
37)	lag om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar	57
38)	lag om ändring i lagen (1941: 282) om sterilisering	60
39)	lag om ändring i lagen (1944: 133) om kastrering	61
40)	lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen	61
41)	lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen	62
42)	lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag	62
43)	lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385)	69
44)	lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag	70
45)	lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott	71
46)	lag om ändring i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse	72
47)	lag om ändring i lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket	73
48)	lag om ändring i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m.	73
49)	lag om ändring i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring	74
50)	lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1)	74
51)	lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963: 246)	75
52)	lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174)	75
53)	lag om ändring i lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap ..	76
54)	lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar ..	77
55)	lag om ändring i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar	79
56)	lag om ändring i bostadsrättslagen (1971: 000)	80
57)	lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951: 680)	81
58)	lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring	82
59)	lag om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut	84
60)	lag om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279)	85
61)	lag om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583)	85
62)	lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)	86
63)	lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård	88
64)	lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse	96
65)	lag om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker	96
66)	lag om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen ..	97
67)	lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster	98
68)	lag om ändring i luftfartslagen (1957: 297)	99
69)	lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)	100

70)	lag om ändring i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena	101
71)	lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)	102
72)	lag om ändring i lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter	103
73)	lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)	103
74)	lag om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket	110
75)	lag om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket	111
76)	lag om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.	112
77)	lag om ändring i lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område	112
78)	lag om ändring i varumärkeslagen (1960: 644)	113
79)	lag om ändring i patentlagen (1967: 837)	114
80)	lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485)	115
81)	lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1971: 000)	116
82)	lag om ändring i brandlagen (1962: 90)	117
83)	lag om ändring i skollagen (1962: 319)	118
84)	lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring	121
85)	lag om ändring i namnlagen (1963: 521)	122
86)	lag om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.	123
87)	lag om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.	124
88)	lag om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet	125
89)	lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)	125
90)	lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274)	126
91)	lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall	128
92)	lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda	130
93)	lag om ändring i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål	133
94)	lag om ändring i lagen (1967: 531) om tryggande av pensionsutfästelse m. m.	134
95)	lag om ändring i smittskyddslagen (1968: 231)	135
96)	lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)	135
97)	lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698)	137
98)	lag om ändring i lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar	137
99)	lag om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling	138
100)	lag om ändring i lagen (1970: 390) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna	139
101)	lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering ..	140

102)	lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988)	140
103)	lag om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål	143
104)	lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)	144
105)	lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter	146
106)	lag om ändring i lagen (1964: 731) om trafiknämnder	147
107)	lag om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter	148
108)	lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen	148
109)	lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253)	149
110)	lag om ändring i kommunallagen (1953: 753)	151
111)	lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm	153
112)	lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse	155
113)	lag om ändring i landstingslagen (1954: 319)	156
114)	lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950: 261)	158
115)	lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar	159
116)	lag om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar	160
117)	lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp	160
118)	lag om ändring i förordningen (1951: 442) om förhandsbesked i taxeringsfrågor	164
119)	lag om ändring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m. ...	166
120)	lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m. ...	166
121)	lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242)	167
122)	lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)	168
123)	förordning om ändring i förordningen (1970: 99) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten	172
124)	lag om ändring i lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m. ...	173
125)	kungörelse om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig handel	174
126)	kungörelse om ändring i vapenförordningen (1949: 340)	174
127)	kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648)	175
128)	kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.	180
129)	kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617) ..	182
130)	kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)	184
131)	kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612)	187
132)	kungörelse om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor	190
133)	kungörelse om ändring i brandstadgan (1962: 91)	191
134)	kungörelse om ändring i mönstringsförordningen (1961: 87)	194
135)	kungörelse om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler	194
136)	kungörelse om ändring i hotellförordningen (1966: 742)	195
137)	kungörelse om ändring i kungörelsen (1970: 113) om förevisning av brandfarlig biograffilm	195
	Sakregister till författningsförlagen	196

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 20 mars 1970.

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDEKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *en reform på förvaltningsrättskipningens område* och anför.

Inledning

Med förvaltningsrättskipning förstås vanligen den överprövning av förvaltningsmyndighets beslut som sker i domstolsmässiga former. I enlighet härmed brukar de organ som handhar förvaltningsrättskipningen benämnas förvaltningsdomstolar. Bland våra förvaltningsdomstolar märks först och främst regeringsrätten, som prövar mål från en rad olika förvaltningsområden. Övriga förvaltningsdomstolar, bland vilka kan nämnas kammarrätten, försäkringsdomstolen och försäkringsrådet, har mera begränsade ämnesområden. Sålunda är kammarrättens verksamhet huvudsakligen inriktad på skattemål och vissa andra mål av ekonomisk natur, medan försäkringsdomstolen och försäkringsrådet tar upp mål på socialförsäkringens område.

Förvaltningsdomstolskommittén¹ har i betänkandet Förvaltningsrättskipning (SOU 1966: 70) lagt fram förslag till en omorganisation av förvaltningsrättskipningen hos regeringsrätten och kammarrätten. Förslaget går ut på att kammarrätten skall skjutas in som en instans före regeringsrätten i praktiskt taget alla mål som skall kunna gå till regeringsrätten och att fullföljden från

¹ Ledamöter regeringsrådet Kurt Holmgren, ordförande, byråchefen Ingemar Andersson, riksdagsledamöterna Gösta Bohman och Robert Dockered, numera justitierådet Lennart Fredlund, riksdagsledamoten Bo Martinsson, hovrättsrådet Gustaf Petré och numera regeringsrådet Erik Reuterswärd.

kammarrätten till regeringsrätten skall begränsas på så sätt att besvär prövas i regeringsrätten endast efter särskilt prövningsstillstånd som domstolen meddelar. Dessutom har kommittén gjort en översyn av reglerna om fördelning av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol.

Över kommitténs betänkande har yttrande avgetts av regeringsrättens ledamöter, justitiekanslern (JK), Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, socialstyrelsen, försäkringsdomstolen, statskontoret, kammarrätten, riksrevisionsverket, riksskattenämnden, allmänna ombudet hos mellankommunala prövningsnämnden, centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden (CFU), kommerskollegium, personalutbildningsnämnden, riksdagens justitieombudsman (JO), överståthållarämbetet (ÖÅ) och samtliga länsstyrelser, domstolskommittén, kommunalrättskommittén, länsförvaltningsutredningen, landskontorsutredningen, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Hushållningssällskapens förbund, Föreningen Auktoriserade revisorer, Svenska revisorsamfundet, Yrkesrevisorers och redovisningsmäns förbund, Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister, Föreningen Sveriges taxeringsintendenter, Sveriges advokatsamfund, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Sveriges industriförbund, Svensk industriförening, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges redareförening, Skogsindustriernas samarbetsutskott, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Statstjänstemännens riksförbund, Handelns arbetsgivareorganisation (HAO), Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska bankföreningen, Svenska elverksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Sveriges trafikbilägars riksförbund, Svenska petroleum institutet, Svenska sparbanksföreningen, Svenska kraftverksföreningen, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen, Motorbranschens riksförbund och Motororganisationernas samarbetsdelegation.

Dessutom har följande myndigheter avgett yttrande över betänkandet i vad detta berör myndighetens verksamhetsområde, nämligen kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, försvarets civilförvaltning, arbetarskyddsstyrelsen, riksförsäkringsverket, medicinalstyrelsen, giftnämnden, statens strålskyddsinstitut, statens institut för folkhälsan, postverket, televerket, statens järnvägar, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, sjöfartsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, luftfartsverket, statens biltrafikenämnd, kammarkollegiet, mynt- och justeringsverket, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, bankinspektionen, försäkringsinspektionen, kontrollstyrelsen, markegångsdeputerade, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum, universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen,

skogsstyrelsen, veterinärstyrelsen, fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion, statens jordbruksnämnd, statens naturvårdsnämnd, statens växtskyddsanstalt, patent- och registreringsverket, statens vattenfallsverk, statens pris- och kartellnämnd, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, statens utlåningskommission, krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar, statens avtalsverk, domkapitlet och stiftsnämnden i Uppsala, domkapitlet och stiftsnämnden i Linköping, domkapitlet och stiftsnämnden i Lund, statens biografbyrå, filmcensurutredningen, trafikmålskommittén och svenska kommittén för en nordisk patentbesvärsinstans.

Femton av regeringsrättens ledamöter, nämligen *regeringsråden Hegrelius, Wilkens, Ringdén, Hjern, Walberg, Martenius, Körlof, Cars, Wieslander, Paulsson, Simonsson, Lundell, Lidbeck, Nordlund och Hamdahl*, har avgett gemensamt yttrande i flertalet frågor. I den fortsatta framställningen redovisas detta yttrande som *de femton regeringsrådets yttrande*. På motsvarande sätt har fyra av regeringsrättens ledamöter, *regeringsråden Lorichs, Jarnerup, Nevrell och Åbjörnsson*, avgett gemensamt yttrande i flertalet frågor, vilket i fortsättningen redovisas som *de fyra regeringsrådets yttrande*.

Flera av remissinstanserna har överlämnat yttranden som de inhämtat från andra myndigheter och organisationer.

I ärendet har vidare kommit in en skrift från Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen.

Nuvarande ordning

Det administrativa besvärsinstitutet

Besvärsrätten är en bland många faktorer, som tryggar rättssäkerheten i förvaltningen. Genom besvär möjliggörs att få rättelse av ett beslut som har blivit oriktigt. Besvärsrätten framgår vanligen av särskilda bestämmelser i lagar och andra författningar, som reglerar förvaltningen. Även om uttryckliga besvärsmålsbestämmelser saknas anses emellertid gälla en allmän rätt att genom besvär få ett beslut omprövat av en överordnad myndighet och i sista hand av Kungl. Maj:t. Det sagda gäller dock endast i den mån det inte finns bestämmelser, som avskär besvärsrätten. Sådana bestämmelser förekommer i viss omfattning och avser då i allmänhet frågor, som är mindre betydelsefulla från rättssäkerhetssynpunkt. Utan stöd av författning anses även gälla vissa allmänna inskränkningar i besvärsrätten. Sålunda är endast den besvärshänsrättigad, som i något hänseende närmare berörs av myndighets beslut. Vidare anses det i regel inte tillåtet att anföra besvär över beslut, som rör myndighets interna förhållanden, eller beslut, som inte har någon direkt

rättsverkan, t. ex. beslut i form av vägledande anvisning eller remissyttrande.

Genom besvär över förvaltningsmyndighets beslut drar klaganden saken under överordnad myndighets prövning. Rätten att anföra besvär motsvaras av en skyldighet för den överordnade myndigheten att pröva talan mot den lägre myndighetens beslut. Därigenom skiljer sig besvären från andra former av missnöjesyttringar som myndighet kan få ta befattning med. Även de senare kan i och för sig påkalla myndighets åtgärd men denna beror då på en allmän skyldighet för myndigheten att öva tillsyn över viss förvaltning e. d.

Ibland är det direkt föreskrivet att besvär skall handläggas i viss ordning men oftast är formerna för besvärsprövningen i stora stycken oreglerad. Även om särskilda bestämmelser saknas, anses dock den regeln gälla att klaganden innan besvären avgörs skall få del av all utredning som är av betydelse för besvärsprövningen. Som en allmän grundsats gäller dessutom att den besvärsprövande myndigheten skall lämna en klargörande motivering för sitt beslut och underrätta klaganden om beslutets innehåll.

Besvärsprövningens omfattning är i allmänhet densamma som hos den myndighet som har fattat det överklagade beslutet. Bedömningen är sålunda allsidig och vet inte av någon gränslinje mellan frågor om rättsenlighet och lämplighet. Denna bedömningens obeskurna räckvidd är ett kännetecken på den administrativa besvärsprövningen i vårt land och gäller oavsett hur den besvärsprövande myndigheten är organiserad. Skillnaden mellan förvaltningsdomstolars och andra besvärsprövande myndigheters verksamhet ligger inte i prövningens omfattning utan i dess art. Av det sagda följer att besvärsprövningen inte endast innefattar en rätt att undanröja överklagade beslut som befinns oriktiga utan även att med samma befogenhet som den lägre instansen sätta ett annat konkret beslut i det överklagades ställe. Från denna huvudprincip finns dock undantag. Besvär över kommunal myndighets beslut med stöd av kommunallagarnas besvärsmålsbestämmelser prövas endast på vissa i dessa lagar angivna grunder. Besvärsprövningen är här kassatorisk och innebär enbart ett fastställande eller ett undanröjande av det överklagade beslutet. Den besvärsprövande myndigheten äger inte ersätta ett upphävt sådant beslut med ett nytt av annan innebörd.

Översikt över besvärsprövningens organisation

Ett stort antal myndigheter har till uppgift att pröva besvär över förvaltningsmyndighets beslut. En del är själva förvaltningsmyndigheter, för vilka besvärsprövningen är en uppgift bland andra i verksamheten, medan andra utgör i förhållande till förvaltningen fristående organ med besvärsprövningen som sin enda eller huvudsakliga uppgift. De senare bedriver i regel sin verksamhet i former, som i flera hänseenden liknar verksamhetsformerna hos de allmänna domstolarna, och brukar därför benämnas förvaltningsdomstolar.

Det domstolsmässiga draget kan vara olika starkt hos olika besvärsprövan-

de organ. Det finns därför inte någon klar gränslinje mellan förvaltningsdomstolar och andra besvärsprovande förvaltningsmyndigheter. Typiska förvaltningsdomstolar är regeringsrätten, försäkringsdomstolen och kammarrätten. Bland andra organ som brukar räknas till förvaltningsdomstolarna kan nämnas försäkringsrådet, statens hyresråd samt vissa nämnder, såsom riksvärderingsnämnden och psykiatriska nämnden. Regeringsrätten intar en särställning bland förvaltningsdomstolarna bl. a. så till vida att den har att pröva mål från en mångfald skiftande förvaltningsområden, medan övriga förvaltningsdomstolars kompetens är begränsad till ett eller ett par målområden. Sålunda prövar kammarrätten huvudsakligen skattemål och vissa andra mål, som nästan alla är av ekonomisk natur. Försäkringsdomstolen och försäkringsrådet verkar så gott som uteslutande på socialförsäkringens område.

Antalet förvaltningsmyndigheter som bland övriga uppgifter har att pröva besvär över andra myndigheters beslut är långt större än antalet förvaltningsdomstolar. Bland sådana förvaltningsmyndigheter märks först och främst länsstyrelserna och flertalet centrala ämbetsverk. De förra är besvärsmyndighet på det regionala planet i fråga om beslut av primärkommunala organ och vissa statliga organ på det lokala planet. De senare handhar i stor utsträckning besvärsprovning beträffande beslut av dem underställda myndigheter på det lokala eller regionala planet. I sista instans utövas en omfattande besvärsprovning av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Instanskedjans längd och sammansättning varierar starkt för olika slag av förvaltningsärenden. I många fall kan ett beslut överprövas endast av en instans, som kan vara antingen Kungl. Maj:t i statsrådet eller en förvaltningsdomstol eller en överordnad förvaltningsmyndighet. På skatteområdet förekommer ett fyra instanssystem med taxeringsnämnd som beslutande organ och provningsnämnd, kammarrätten och regeringsrätten som besvärsprovande organ. Om man bortser från skattemålen, är regeln att, i den mån det finns förvaltningsdomstol i instanskedjan, endast en sådan ingår i kedjan och då som sista instans.

Regeringsrätten

De grundläggande bestämmelserna om regeringsrätten finns i 18, 19, 22, 23, 25 och 26 §§ *regeringsformen* (RF) och i *lagen (1909: 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt* (regeringsrättslagen).

Regeringsrättens kompetens m. m.

Regeringsrättens huvuduppgift är att pröva och avgöra vissa besvärsmål som fullföljs hos Kungl. Maj:t i statsdepartementen (18 § RF). Omfattningen av denna regeringsrättens rättskipning bestäms i regeringsrättslagen. Prin-

cipen för fördelningen av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten har alltsedan domstolens inrättande år 1909 varit att lämplighetsfrågor företrädesvis hänförs till prövning i konselj och rättsfrågor till regeringsrätten. En uppräknig av de besvärsmål, med vilka regeringsrätten tar befattning, återfinns i 2 § regeringsrättslagen. Måluppräkniggen är omfattande och delvis svåröverskådlig. Paragrafen, som är uppdelad på 19 moment, upptar ungefär 100 olika grupper av mål. Bland dessa märks valmål, kommunalbesvärsmål, mål om omhändertagande av barn för samhällsvård, ett stort antal mål om ersättning av statsmedel, vissa mål om statsbidrag, mål om tullbehandling, flertalet mål om skatter och andra allmänna avgifter, körkortsmål, mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande enligt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården, vissa motsvarande mål angående byggnadsväsendet, brandförsvaret och civilförsvaret, mål enligt lagen om nykterhetsvård, mål om disciplinär bestraffning, mål om skiljande från allmän tjänst, flertalet mål om föreläggande vid vite och om utdömande av vite, mål om verkställande av straff eller annan brottspåföljd, handräckningsmål samt mål enligt tryckfrihetsförordningen om utlämnande av allmän handling.

Sammanlagt inkommer f. n. ca 5 000 mål om året till regeringsrätten. I följande tabell anges för de vanligaste måltyperna det ungefärliga antalet inkomna mål per år under senare tid. Ingen annan målgrupp svarar normalt för mer än ca 40 mål om året. Vissa slag av mål förekommer i mycket liten omfattning.

Körkortsmål	1 650	Barnavårdsmål	175
Taxeringsmål	1 550	Hälsovårdsmål	125
Byggnadsmål	275	Tullmål	100
Kommunalbesvärsmål	200	Nykterhetsvårdsmål	50

I några fall avgör regeringsrätten inte själv de prövade målen utan överlämnar dem med eget utlåtande till avgörande i konselj. Detta gäller bl. a. besvärsmål i vilka klagan rör statlig myndighets beslut med anledning av sökt fastställelse av beslut av kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Denna ordning tillämpas också om ett besvärsmål angår flera ämnen, av vilka något men ej alla tillhör regeringsrättens kompetens (3 §).

I besvärsmål som regeringsrätten avgör yttrar den sig över samtidigt föreliggande dispensansökningar och liknande framställningar som skall prövas i konselj. Regeringsrätten kan också hos Kungl. Maj:t i statsrådet väcka fråga om dispens från gällande bestämmelser (4 §).

Dessutom förekommer det ibland att regeringsrättens utlåtande inhämtas i sådana besvärssärenden som uteslutande tillhör Kungl. Maj:t i statsrådet, innan ärendet avgörs i konselj.

Regeringsrätten tar inte bara befattning med besvärssärenden. Det tillkommer också regeringsrätten att i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra

dess eller kammarrättens slutliga prövning ta upp och avgöra ansökningar om återbrytande av dom som vunnit laga kraft och om återställande av försutten tid (19 § RF). I mål av nyssnämnda beskaffenhet skall vidare regeringsrätten höras över ansökningar om nåd, om inte skäl till bifall uppenbarligen saknas (26 § RF). I 11 § lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap föreskrivs att regeringsrätten skall höras över ansökan om förklaring att någon är svensk medborgare.

Slutligen ankommer det på regeringsrätten att som första instans ta upp och avgöra mål om avstängande av biskop från utövningen av hans befattning, mål om skyldighet för biskop, som har övergett svenska kyrkans lära, att avgå från sin befattning samt mål om biskops skiljande från präst-ämbetet eller om obehörighet för honom att utöva prästämbetet (5 § regeringsrättslagen).

Här skall också nämnas att Kungl. Maj:t tidigare i år (prop. 1970: 23) föreslagit riksdagen att anta ett lagförslag av innehåll att regeringsrätten blir behörig att pröva besvär över beslut av riksdagens organ i den utsträckning som riksdagen bestämmer att besvären skall fullföljas dit.

Begränsningar i rätten att få mål prövat av regeringsrätten

I taxeringsmål gäller vissa begränsningar i rätten att få kammarrättens utslag överprövat av regeringsrätten. Bestämmelser härom finns i 98 § taxeringsförordningen (1956: 623). Där föreskrivs bl. a. följande.

Talan rörande höjning eller sänkning av skattskyldigs till statlig inkomstskatt eller kommunal inkomstskatt taxerade inkomst får inte, utan att regeringsrätten meddelat klaganden prövningstillstånd, komma under regeringsrättens prövning, om vad klaganden i sådant hänseende har tappat i kammarrätten uppenbarligen inte uppgår antingen till 5 000 kr. eller till en tiondel av den enligt kammarrättens utslag taxerade inkomsten, i det senare fallet dock minst 500 kr. Utan prövningstillstånd får inte heller talan rörande höjning eller sänkning av skattskyldigs till statlig förmögenhetsskatt beskattningsbara förmögenhet komma under regeringsrättens prövning, om vad klaganden i sådant hänseende har tappat i kammarrätten uppenbarligen inte uppgår till 50 000 kr.

Prövningstillstånd får meddelas bara om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt att besvären prövas av regeringsrätten (prejudikatdispens) eller parten visar att besvarens prövning annars skulle ha synnerlig betydelse utöver målet (intressedispens). Prövningstillstånd gäller utslaget i dess helhet såvitt parten har anfört besvär över det. Meddelas inte prövningstillstånd i fall då sådant behövs, står kammarrättens utslag fast.

Avser vad klaganden har tappat i kammarrätten också annat än höjning eller sänkning av skattskyldigs taxerade inkomst eller beskattningsbara

förmögenhet eller kan besvärstalan annars i något hänseende komma under regeringsrättens prövning utan prövningstillstånd, prövas målet i dess helhet. Om en parts talan tas upp till prövning, utgör bestämmelserna om prövningstillstånd inte hinder mot samtidig prövning av besvär som har anförts av motpart eller av make i fall då samtaxerade makar har fullföljt talan. Bestämmelserna om prövningstillstånd gäller inte i mål rörande eftertaxering och vissa andra i 98 § taxeringsförordningen angivna specialfall.

Regeringsrättens organisation m. m.

Enligt 18 § RF skall regeringsrätten bestå av minst sju av Kungl. Maj:t utnämnda personer — regeringsråd — som skall ha förvaltat civil beställning samt däri ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. Minst två tredjedelar av regeringsråden skall vara lagfarna. Av de lagfarna ledamöterna tjänstgör en i lagrådet. Är lagrådet uppdelat på avdelningar, tjänstgör ett lagfaret regeringsråd i varje lagrådsavdelning (21 § RF). F. n. har två regeringsråd sin verksamhet i lagrådet. Enligt 22 § RF skall mål avgöras i regeringsrätten av fem ledamöter. Om tre ledamöter är ense om slutet, räcker det med att fyra regeringsråd deltar i avgörandet. I allmänhet avgörs målen av bara fyra regeringsråd. Vid behandling av fråga om prövningstillstånd skall tre regeringsråd delta (22 § RF och 1 a § regeringsrättslagen).

Närmare bestämmelser om regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring meddelas i regeringsrättslagen. Enligt denna lag utgörs regeringsrätten av 17 regeringsråd. Domstolen skall vara delad i tre avdelningar, som är lika behöriga att ta upp mål och ärenden som hör till regeringsrättens handläggning. På varje avdelning skall arbetet pågå minst 40 veckor om året. Den närmare fördelningen av tjänstgöringsskyldigheten bestäms av de regeringsråd som tjänstgör i regeringsrätten. Bestämmelserna om måls handläggning i vissa fall av högsta domstolen i dess helhet gäller i tillämpliga delar i fråga om regeringsrätten (1 §).

Genom lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal har föreskrivits vissa temporära avvikelser från nyssnämnda bestämmelser i regeringsrättslagen. Sålunda skall regeringsrätten t. o. m. den 30 juni 1971 utgöras av 22 regeringsråd. Därefter skall antalet regeringsråd bringas ned till det i regeringsrättslagen bestämda antalet, i den mån det kan ske till följd av inträffade ledigheter. Regeringsrätten skall vara delad i fyra avdelningar, i den mån det lämpligen kan ske med hänsyn till regeringsrådets antal, och i annat fall i tre avdelningar. De avvikande bestämmelserna gäller till dess regeringsrådets antal har gått ned till 17.

I 25 § RF föreskrivs att regeringsrättens ärenden skall beredas i det departement, vartill de hör enligt den stadga som Kungl. Maj:t skall utfärda angående fördelningen av ärenden mellan departementen. Bestämmelser

rörande fördelningen finns f. n. i *stadgan* (1963: 214) angående *statsdepartementen*. Förordnande att inom vederbörande departement bereda och införa regeringsrätten föredra ärenden meddelas av Kungl. Maj:t. Om anmälan till föredragning och om föredragningssturen förordnar Kungl. Maj:t efter regeringsrättens hörande (6 § regeringsrättslagen). Bestämmelser i ämnet finns i *stadgan* (1926: 227) angående *behandlingen inom statsdepartementen av ärenden, som tillhöra regeringsrätten*.

I vissa departement har särskilda regeringsrättssekreterare förordnats för arbetet med regeringsrättsmålen beredning och föredragning. Regeringsrättssekreterare utses i andra departement än finansdepartementet i regel bland departementets egna tjänstemän. Föredragandena i finansdepartementet, där de allra flesta målen är skattemål, rekryteras däremot nästan uteslutande från kammarrätten. I några departement har arbetet med regeringsrättsmålen nått en sådan omfattning att särskilda regeringsrättsbyråer har inrättats. Tre sådana byråer finns f. n., en inom finansdepartementet, en gemensam för social- och civildepartementen och en gemensam för kommunikations- och civildepartementen. F. n. förestås regeringsrättsbyråerna av kansliråd, som i viss omfattning utöver chefsskapet fullgör uppgifter av samma slag som regeringsrättssekreterarna. De regeringsrättsärenden, som hör till departement inom vilka det inte finns regeringsrättssekreterare, föredras av särskilt förordnade departementstjänstemän. I vissa fall anlitas dessutom särskilda föredragande utanför departementskarriären.

Uttryckliga regler om förfarandet i regeringsrätten saknas praktiskt taget helt. Domstolen torde i stor utsträckning analogiskt tillämpa bestämmelserna i rättegångsbalken. Förfarandet är nästan undantagslöst skriftligt.

Kammarrätten

Kammarrättens kompetens

Regler om kammarrättens kompetens finns dels i *stadgan* (1959: 545) för kammarrätten, dels i *kungörelsen* (1924: 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m., dels i olika lagar och författningar, såsom taxeringsförordningen, socialhjälpslagen och folkbokföringsförordningen. I kammarrättsstadgan (1 §) anges huvudparten av de målgrupper som hör till kammarrättens verksamhetsområde. Enligt 1924 års kungörelse skall talan i bl. a. vissa avlönings- och anmärkningsmål som tidigare kunnat fullföljas hos Kungl. Maj:t i stället föras hos kammarrätten.

Nästan all rättskipning i kammarrätten rör ekonomiska ting. Ungefär 95 % av målen är skattemål. Övriga mål gäller i stor utsträckning ekonomiska frågor av olika slag, t. ex. enligt socialhjälpslagen, barnavårdslagen

eller familjebidragsförordningen. Det stora flertalet mål kommer till kammarrätten från prövningsnämnder och länsstyrelser.

I åtskilliga mål får talan inte föras mot kammarrättens utslag eller beslut. Sålunda är domstolen sista instans bl. a. i flertalet mål om fastighetstaxering (huvudsakligen tvister angående fastighets taxeringsvärde), familjebidragsmål, ersättningsmål enligt socialhjälpslagen och barnavårdslagen, folkbokföringsmål, mål om avlöningsförmåner och pensionsförmåner m.m., anmärkningsmål samt avkortnings- och avskrivningsmål.

Kammarrättens organisation m. m.

Bestämmelser om kammarrättens organisation finns i 4—8 §§ kammarrättsstadgan. I kammarrätten finns president, kammarrättsråd och divisionsordförande samt kammarrättsråd. Dessa är ordinarie ledamöter. Dessutom finns assessorer, som är icke-ordinarie ledamöter. I fråga om antalet ordinarie och icke-ordinarie ledamöter hänvisar stadgan till gällande personalförteckning. F. n. finns i kammarrätten, förutom presidenten, 9 kammarrättsråd och divisionsordförande, 27 kammarrättsråd och 18 assessorer. Vidare finns kammarrättsfiskaler, som har till uppgift att bereda och föredra mål. Enligt 75 § kammarrättsstadgan skall fiskal ha avlagt juris kandidatexamen och dessutom vara tingsmeriterad. Kammarrättens ledamöter är lagfarna.

Enligt 6 § skall kammarrätten arbeta på divisioner. F. n. är antalet divisioner nio. Varje division består av ett kammarrättsråd och divisionsordförande samt fem andra ledamöter, av vilka en är vice ordförande. Två av ledamöterna är assessorer. På varje division tjänstgör en fiskal.

En division är domför med ordföranden eller vice ordföranden och två andra ledamöter, varav om möjligt minst en bör vara kammarrättsråd (14 §). Om ett mål är sådant att kammarrättens avgörande inte får överklagas, kan målet helt eller delvis hänskjutas till avgörande i plenum (15 §).

För fastighetstaxeringsdivision, som huvudsakligen behandlar besvär över den normalt vart femte år återkommande allmänna fastighetstaxeringen, gäller särskilda regler. Sålunda är kammarrätten i sådana mål normalt domför med fem ledamöter, varav två är särskilda ledamöter med sakkunskap i värderingsfrågor, som uppkommer i dessa mål.

I 8 § föreskrivs att kammarrätten skall sammanträda i Stockholm men att sammanträde för bl. a. muntlig handläggning av mål får hållas på annan ort.

Förfarandet i kammarrätten är vanligen skriftligt. Kammarrättsstadgan lämnar dock möjlighet till muntlig förhandling, en möjlighet som hittills har utnyttjats sparsamt.

Varje division sammanträder normalt 20 timmar i veckan. Enligt 10 § kammarrättsstadgan skall föredragning av mål på division i regel ske 18

timmar i veckan. Om arbetets fördelning gäller att fiskalen skall föredra mål 4 timmar, vice ordföranden 1 timme och divisionens övriga ledamöter utom ordföranden, som inte är föredragningskyldig, tillsammans 13 timmar i veckan. 2 timmar per vecka beräknas gå åt till återställning av mål. För fastighetstaxeringsdivision gäller en avvikande arbetsordning.

Enligt 17 § kammarrättsstadgan innehar varje föredragande ledamot och fiskal en rotel. Rotlarna är dels specialrotlar för s. k. specialmål, t. ex. folkbokföringsmål och socialhjälpsmål, dels allmänna rotlar. Specialmål handläggs bara på vissa divisioner.

I väsentliga avseenden hänvisar kammarrättsstadgan till rättegångsbalkens bestämmelser för hovrätt. Sålunda gäller enligt 22 § i tillämpliga delar för kammarrätten rättegångsbalkens 4 kap. om domare, 9 kap. om straff och vite, 12 kap. om rättegångsombud, 16 och 29 kap. om omröstning, 35, 36, 38, 39 och 40 kap. om bevisning samt 52 kap. om besvär i den mån inte avvikande bestämmelser har meddelats i kammarrättsstadgan eller annan författning.

Reglerna om prövningstillstånd i högsta domstolen

Enligt 54 kap. 9 § rättegångsbalken krävs särskilt tillstånd av högsta domstolen för att talan, som har väckts i underrätt och som har fullföljts till högsta domstolen, skall få prövas där. Prövningstillstånd får meddelas endast på någon av de grunder som anges i 54 kap. 10 § 1 eller 2. Enligt 10 § 1 får tillstånd meddelas, om det är av synnerlig vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning att talan prövas av högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om parten visar att det eljest skulle ha synnerlig betydelse utöver det ifrågavarande målet att högsta domstolen prövar talan (intressedispens). Tillstånd enligt 10 § 2 meddelas, om anledning förekommer till ändring i det slut vartill hovrätten har kommit (ändringsdispens) eller om eljest skäl förekommer till talans prövning med hänsyn till omständigheterna i målet. Gäller talan pengar eller sådant som kan uppskattas i pengar, kan prövningstillstånd ges bara enligt 10 § 1 (prejudikat- eller intressedispens), om värdet av vad parten har tappat i hovrätten uppenbart inte går upp till 1 500 kr. (summa revisibilis). En liknande regel finns i fråga om brottsmål. Om prövningstillstånd meddelas, gäller det domen eller det slutliga beslutet i dess helhet, såvitt parten för talan däremot.

Enligt 3 kap. 6 § rättegångsbalken skall tre ledamöter av högsta domstolen delta vid behandling av fråga om prövningstillstånd. För att prejudikat- eller intressedispens skall beviljas fordras att två av ledamöterna röstar för det, medan det för ändringsdispens eller dispens med hänsyn till omständigheterna i målet räcker att en ledamot vill meddela tillstånd. Vid prövning av dispenserade mål är högsta domstolen domför med fem justitieråd (22 § 1 mom. RF).

Den som vill fullfölja talan mot hovrätts dom eller beslut skall dessutom enligt 54 kap. 17 § rättegångsbalken i allmänhet nedsätta fullföljdsavgift, 150 kr., och ett lika stort belopp till säkerhet för den kostnadsersättning som högsta domstolen kan komma att tillerkänna motparten. Fullföljdsavgiften återbetalas, om partens ändringsyrkande helt eller i huvudsakliga delar bifalls. Vissa parter är befriade från nedsättningskyldighet. Detta gäller bl. a. kronan och i regel tilltalade i brottmål. Part kan dessutom på grund av fattigdom befrias från nedsättningskyldighet.

Arbetsläget i regeringsrätten och kammarrätten

Regeringsrätten

Arbetsläget i regeringsrätten har sedan slutet av 1930-talet utvecklat sig på sätt som framgår av följande tabell.

År	Under året		Vid årets utgång balanserade
	inkomna	avgjorda	
1939	2 174	2 262	986
1945	3 027	2 368	2 281
1946	3 333	2 466	3 150
1947	3 171	2 898	3 425
1948	2 937	2 703	3 657
1949	3 012	2 633	4 036
1950	3 221	2 668	4 589
1951	3 022	2 708	4 909
1952	3 380	2 643	5 646
1953	3 912	3 466	6 091
1954	3 658	3 744	6 005
1955	3 865	3 768	6 102
1956	4 382	3 862	6 622
1957	4 622	4 754	6 490
1958	4 909	5 000	6 400
1959	4 731	4 613	6 518
1960	4 890	5 104	6 304
1961	4 583	4 315	6 571
1962	4 615	4 350	6 836
1963	4 564	4 273	7 127
1964	4 153	4 763	6 517
1965	4 249	4 404	6 362
1966	4 407	3 993	6 766
1967	4 576	4 671	6 671
1968	4 585	5 045	6 213
1969	5 138	5 181	6 115

Balansen i regeringsrätten har för flera grupper av mål lett till långa dröjsmål med det slutliga avgörandet. Eftersläpningen är störst i skattemålen, som regeringsrätten har bedömt som genomsnittligt mindre brådskande än t. ex. mål om tvångsintagning av alkoholmissbrukare, omhän-

dertagande av barn för samhällsvård, kommunalbesvärsmål och mål om återkallande av körkort. Väntetiden i skattemål mellan kammarrättens utslag och regeringsrättens avgörande är numera i allmänhet bortåt fyra år. Räknat från tidpunkten för taxeringsnämndens beslut kommer regeringsrättens slutliga besked i genomsnitt först efter drygt sex och ett halvt år. Andra målgrupper med påfallande långa väntetider är byggnadsmål, hälsovårdsmål och kommunalbesvärsmål. Den genomsnittliga väntetiden från länsstyrelsens beslut till regeringsrättens utslag är i byggnadsmålen närmare 17 månader och i hälsovårdsmålen över 20 månader. Väntetiden i kommunalbesvärsmålen är något kortare men likväl så lång att den föranlett kritik från kommunalt håll vid flera tillfällen. Sålunda har Svenska stadsförbundet år 1965 och Svenska kommunförbundet år 1969 hemställt hos Kungl. Maj:t om åtgärder för att råda bot på de långa väntetiderna i kommunalbesvärsmålen.

Under årens lopp har olika åtgärder vidtagits för att minska balansen i regeringsrätten och därmed eftersläpningen med de slutliga avgörandena. Det medel som härvid företrädesvis har kommit till användning har varit att öka regeringsrådets antal. Dessutom har vid olika tillfällen målgrupper flyttats från domstolen. Sålunda flyttades år 1960 mål om nöjesskatt till kammarrätten och år 1963 mål om uppskov med straffverkställighet till dåvarande fängvårdsstyrelsen. Vidare har fr. o. m. år 1959 införts fullföljdsbegränsning beträffande en del av skattemålen.

Antalet regeringsråd har ökats vid flera tillfällen. Vid slutet av 1930-talet och under andra världskriget hade regeringsrätten 7 ledamöter. Antalet ökades år 1946 till 10, år 1952 till 13, år 1956 till 16, år 1965 till 17, år 1967 till 21 och år 1968 till 22. Ökningarna har i flertalet fall haft karaktären av övergångsanordningar för att nedbringa balansen. Sålunda genomfördes ökningarna ända fram till år 1965 genom särskilda lagar med begränsad giltighetstid, medan i regeringsrättslagen behölls bestämmelsen att antalet regeringsråd skulle vara 7. Först år 1965 byttes talet 7 ut mot 17 i regeringsrättslagen. Också 1967 års ökning med 4 regeringsråd gavs begränsad giltighetstid, nämligen till den 1 juli 1971. I prop. 1967:13, vari ökningen föreslogs, utgick departementschefen från att balansen skulle kunna nedbringas till rimlig nivå inom loppet av omkring fyra år.

Kammarrätten

Tabellen på s. 14 visar hur kammarrättens arbetsläge har utvecklats sig efter år 1955.

Det kraftigt ökade antalet inkomna mål åren 1958 och 1966 hänger samman med de allmänna fastighetstaxeringarna åren 1957 och 1965.

Under den redovisade perioden har inte skett några större förändringar för att öka kammarrättens arbetskaper. År 1955 hade kammarrätten åtta

År	Inkomna mål			Avgjorda mål			Balans		
	skatte- mål	övr. mål	Summa	skatte- mål	övr. mål	Summa	skatte- mål	övr. mål	Summa
1955	11 439	1 343	12 782	11 974	1 258	13 232	14 147	1 039	15 186
1956	10 391	961	11 352	11 546	1 256	12 802	12 992	744	13 736
1957	9 121	777	9 898	11 315	947	12 262	10 798	574	11 372
1958	12 512	923	13 435	11 765	961	12 726	11 545	536	12 081
1959	8 066	995	9 061	11 522	966	12 488	8 089	565	8 654
1960	9 593	897	10 490	9 110	925	10 035	8 572	537	9 109
1961	9 784	876	10 660	9 045	775	9 820	9 311	638	9 949
1962	10 273	755	11 028	9 441	845	10 286	10 143	548	10 691
1963	8 986	825	9 811	8 878	816	9 694	10 251	557	10 808
1964	8 945	583	9 528	9 557	835	10 392	9 724	416	10 140
1965	7 589	615	8 204	9 842	706	10 548	8 144	395	8 539
1966	10 216	430	10 646	9 597	478	10 075	8 850	349	9 199
1967	9 356	549	9 905	9 313	567	9 880	9 980	333	9 313
1968	8 929	359	9 288	9 479	480	9 959	8 473	210	8 683
1969	10 287	516	10 803	9 877	461	10 338	8 866	268	9 134

divisioner. Den 1 juli 1964 inrättades en särskild tremansdivision. Denna byggdes den 1 juli 1968 ut till en hel division.

Den omständigheten att balansen av oavgjorda mål är nästan lika stor som antalet årligen handlagda mål tyder i och för sig på att väntetiden i kammarrätten skulle vara bortåt ett år. I skattemål är den verkliga väntetiden dock betydligt längre, beroende på att det ofta går åtskillig tid innan målen sänds in till kammarrätten från prövningsnämndernas kanslier. F. n. torde kammarrättens avgörande i genomsnitt dröja närmare två år efter prövningsnämndens avgörande.

Förvaltningsdomstolskommittén

Principerna för en omorganisation av förvaltningsrättsskipningen hos regeringsrätten och kammarrätten

Förvaltningsdomstolskommittén konstaterar inledningsvis att ökade anspråk och ökat ansvar har kommit att läggas på förvaltningsdomstolarna. Samhällsutvecklingen har lett till att de förvaltande myndigheternas befogenheter efter hand har vidgats och att deras avgöranden har kommit att spela en större och mera ingripande roll än tidigare för de enskilda medborgarna. Målen hos förvaltningsdomstolarna har i takt med samhällslivets utveckling blivit mer invecklade och därför mer arbetskrävande. Kommittén erinrar om att förvaltningsrättsskipningen har reformerats på olika sätt under efterkrigstiden för att kunna möta de ökade anspråken. Sålunda har antalet regeringsråd höjts väsentligt under senare årtionden. År 1958 infördes fullföljdsbegränsning till regeringsrätten i vissa skattemål. Till bilden hör också att besvärspövningen i skattemål under kammarrätten och

regeringsrätten har förbättrats genom den upprustning av prövningsnämnderna som 1956 års taxeringsförordning innebar.

Kommittén anser emellertid att de vidtagna åtgärderna inte har varit tillräckliga och hänvisar därvid till den utveckling som har ägt rum i fråga om regeringsrättens och kammarrättens arbetsläge. Vidare anser kommittén att den nuvarande arbetsvolymen hos regeringsrätten medför svårigheter för domstolen att upprätthålla enhetlighet och konsekvens i bedömningen av rättsliga frågor. Detta betraktas som en särskilt allvarlig nackdel för en högsta instans. Det föreligger också enligt kommitténs mening risk för att den enskilde ledamoten av regeringsrätten tvingas att ägna för mycket arbete åt de mål som han har till uppgift att själv kontrolläsa och inte får tillräcklig tid över för studium av andra föredragna mål. En annan ogynnsam följd av ett snabbt målbehandlingstempo, som kommittén pekar på, är att tiden blir knapp för att avfatta tillräckligt fylliga utslagsmotiveringar. Om alltför knapphändiga motiveringar lämnas, minskas prejudikatvärdet av domstolens avgöranden, och de lägre instanserna får inte den behövliga vägledningen för sin rättstillämpning. En ytterligare olägenhet som följer av den forcerade arbetstakten är, att regeringsrätten sällan finner tid att hålla muntlig förhandling. Också i andra hänseenden kan enligt kommitténs mening knappheten på tid leda till att önskvärd kompletterande utredning inte kommer till stånd.

Kommittén anser att den mycket långa väntetiden innan ett skattemål blir slutligt avgjort i regeringsrätten är helt otillfredsställande. För de skattskyldiga, som klagat hos regeringsrätten, gäller det ofta frågor av stor betydelse för deras dispositioner och ekonomiska ställning. Vidare är det en brist att den vägledande prejudikatbildningen i fråga om ny lagstiftning kommer till stånd relativt sent. På grund av de täta förändringarna i skattelagstiftningen händer det sålunda ofta, att regeringsrättens avgöranden kommer att avse lagstiftning som inte längre är aktuell. Helt allmänt leder dröjsmålen med prejudicerande besked till osäkerhet om hur beskattningsreglerna skall tolkas och därigenom till ökat antal överklaganden. Kommittén finner detta vara en allvarlig nackdel både för de skattskyldiga och för taxeringsmyndigheterna.

De olägenheter som kommittén har funnit följa av den alltför stora arbetsbelastningen i regeringsrätten anser den också i mångt och mycket återfinnas hos kammarrätten. Kommittén framhåller dock att trycket på kammarrätten är mindre och att utslagsmotiveringarna hos kammarrätten numera skrivs betydligt fylligare än förr.

Kommittén har från dessa utgångspunkter sett som en primär och brådskande uppgift att föreslå sådana åtgärder och reformer att det rådande trycket på regeringsrätten och kammarrätten lättas och besvärspövningen bringas att fungera bättre. Snabbhet har sedan gammalt ansetts vara ett naturligt krav på förvaltningsprocessen och utgöra ett viktigt element i det

administrativa rättsskyddet. Det är därför enligt kommitténs mening ett vägande önskemål att nu få slut på den sedan lång tid existerande eftersläpningen. I våra dagars samhälle ställs inom hela området för det allmännas verksamhet ökade krav på god service åt allmänheten. Kommittén anser att det inte finns anledning att från dessa krav undanta domstolsväsendet eller någon del därav.

Kommittén anser att det största behovet av reformåtgärder inom förvaltningsrättsskipningen finns på regeringsrättens verksamhetsområde. Enligt kommitténs mening bör man därför inte tveka inför en ganska genomgripande reform av regeringsrätten. Ett skäl härför är att domstolen enligt nuvarande ordning har att behandla inte bara mål av kvalificerad natur utan också betydande grupper av enklare mål. Högt kvalificerade domarkrafter tas i anspråk för mera rutinbetonade göromål. Det finns dessutom en risk för att de mindre viktiga målen kräver så stor insats från regeringsrättens ledamöter, att det inte finns tillräckligt med tid och arbetslugn för de viktiga och svåra målen. Ett annat skäl för en grundlig reform är regeringsrättens stora balans och den eftersläpning med målens avgörande som följer därmed. De antaganden att målbalansen skulle vara snart avarbetad, som har gjorts bl. a. i samband med utökningar av regeringsrådets antal, har visat sig inte hålla streck, därför att den ökade kapaciteten har uppvägs av stegringen i antalet inkommande mål. Det finns enligt kommitténs uppfattning inte heller anledning att räkna med att den kontinuerliga, sedan decennier pågående stegringen skall stanna av. Ett tredje skäl för en radikal reform är att man enligt kommitténs mening inte kan uppnå någon varaktig förbättring bara genom att öka domstolens ledamotsantal. Den ökade måltillströmningen i förening med önskemål om mer tid för målens behandling, t. ex. i samband med muntlig förhandling, skulle snart tvinga fram ytterligare utökning. Vid arbete på så många som fyra avdelningar skulle dessutom regeringsrättens förmåga att upprätthålla enhet och konsekvens i lagtolkningen och rättstillämpningen minskas.

Kommittén går härfter in på frågan om vilka möjligheter som finns att uppnå de önskade förbättringarna beträffande regeringsrättens verksamhet. Den diskuterar därvid möjligheten att skilja av vissa målgrupper från regeringsrättens kompetensområde. Ett av de uppslag som kommittén därvid tar upp är att inrätta en särskild högsta skattedomstol, ett annat att helt ta bort vissa målgrupper, som anses mindre viktiga, från regeringsrättens kompetensområde. I det senare fallet skulle den slutliga prövningen antingen förläggas till förvaltningsdomstol på lägre nivå eller till judiciella organ utanför det ordinarie instanssystemet, t. ex. av den typ som ungdomsfängelssenämnden, interneringsnämnden och kriminalvårdsnämnden utgör. Kommittén avvisar emellertid båda dessa utvägar. I fråga om alternativet med en ny högsta skattedomstol hänvisar kommittén till att en sådan lösning blev bestämt avvisad av statsmakterna när ordningen med

fullföljdsbegränsning i vissa skattemål infördes år 1958. Beträffande uppslaget att flytta bort andra målgrupper från regeringsrätten anför kommittén att det är omöjligt att sovra ut målgrupper i sådan omfattning att resultatet blir en något så när betydande minskning av arbetsvolymen. Ett annat uppslag, som kommittén också anser otillräckligt för att lösa de föreliggande problemen, är att höja beloppsspärren (summa revisibilis) i taxeringsmålen. Kommittén anför att en sådan höjning inte i och för sig kan ge tillräcklig effekt, eftersom taxeringsmålen utgör endast knappt 40 % av samtliga inkommande mål. Kommittén avvisar också tanken att bringa ned måltillströmningen till regeringsrätten genom att införa skyldighet för den som vill föra talan i regeringsrätten att erlagga särskild fullföljdsavgift. Fastän det inom kommittén yppats en viss sympati för denna metod, har kommittén avstått från att lägga fram något förslag i denna riktning. Avgörande har därvid i huvudsak varit att statsmakterna vid införandet av fullföljdsbegränsning i skattemål år 1958 ställde sig avvisande till en sådan lösning med hänsyn till att den ensidigt skulle rikta sig mot de skattskyldiga och drabba främst de mindre inkomsttagarna.

Kommittén har i stället stannat för att en lösning av föreliggande problem bör ske genom att rätten att få talan prövad av regeringsrätten generellt görs beroende av särskilda villkor. Kommittén återoppar härvid motiv som har legat till grund för införande av fullföljdsbegränsning i skattemål. Enligt dessa kan man inte anse att varje skattskyldig har någon principiell rätt att få alla skattefrågor prövade i den högsta instansen. Inte heller kan fullföljdsbegränsningar, som ger regeringsrätten bättre möjligheter att fullgöra sin uppgift inom instanssystemet tillfredsställande, anses betänkliga från rättssäkerhetssynpunkt. Tvärtom är de motiverade av hänsyn till rättssäkerheten. Enligt kommitténs mening har dessa motiv principiell giltighet också när det gäller andra mål än taxeringsmål, och kommittén framhåller att det väsentliga i regeringsrättens roll i rättskipningen inte bör vara, att domstolen prövar så många mål som möjligt inom sitt område, utan att den fullgör en säker vägledande funktion för förvaltningen och förvaltningsrättskipningen som helhet. Kommitténs slutsats är att endast ett system med prövningstillstånd kan tänkas på ett effektivt sätt leda till det eftersträfvade målet, en avsevärd och bestående minskning av regeringsrättens nuvarande arbetsvolym och därmed en ökning av den tid som står till förfogande för prövningen av viktigare mål.

Kommittén föreslår samtidigt för skattemålen del en viss skärpning av nuvarande regler om beloppsspärr.

Kommittén påpekar att dess förslag leder till att de beslut som meddelas av instanserna närmast under regeringsrätten i långt större utsträckning än f. n. blir slutgiltiga. Detta blir fallet antingen därför att prövnings- tillstånd blir vägrat eller därför att parterna finner det utsiktslöst att begära sådant tillstånd. Enligt kommitténs uppfattning förutsätter denna ord-

ning att för alla mål, där tillståndsspärren gäller, kommer till stånd en betryggande rättslig prövning i en domstolsinstans på mellanplanet, alltså närmast under regeringsrätten. Kommittén framhåller att det f. n. finns en sådan instans för skattemålen, nämligen kammarrätten. När det gäller andra mål förekommer det emellertid inte domstolsbehandling under det högsta planet. Kommittén anser det till följd härav erforderligt att sörja för att också andra mål än skattemål under regeringsrättens nivå blir bedömda i domstol.

Kommittén diskuterar två alternativa möjligheter att organisera förvaltningsrättskipningen på mellanplanet. Den ena är att utvidga kammarrättens nuvarande kompetensområde till att omfatta förvaltningsrättskipning över huvud taget. Den andra lösningen är att inrätta en ny särskild mellaninstans för de administrativa besvärsmål som nu fullföljs till regeringsrätten utan att passera administrativ domstol.

Kommittén anser att det förstnämnda alternativet har den fördelen, att man kan knyta an till ett redan bestående domstolsorgan när det gäller regler om organisation och förfarande samt etablerade rutiner av olika slag. Över huvud taget ligger det i sakens natur, att man vid en utbyggnad av en befintlig organisation har betydelsefulla erfarenheter till godo. Kommittén anser också att avsevärda fördelar står att vinna i fråga om rekryteringen till domstolen. Kommittén erinrar om att man i fråga om det allmänna rättegångsväsendet har ansett sig så långt möjligt böra undvara specialdomstolar för vissa grupper av mål. Enligt kommitténs mening bör man så långt möjligt även i mellaninstansen undvika att splittra förvaltningsmålen på olika sorters domstolar. Ett vidsträckt målregister ökar domstolsledamöternas erfarenhet och främjar därmed en allsidig, enhetlig och välbalanserad bedömning av målen. De målgrupper som skulle tillföras kammarrätten berör visserligen i många fall ämnen som är rätt olikartade domstolens nuvarande arbetsmaterial, men kommittén anser att de, generellt bedömt, ingalunda utgör en svårare materia än skattemålen.

Kommittén framhåller att lösningen med en särskild förvaltningsdomstol för behandling av sådana besvärsmål hos regeringsrätten, som f. n. inte passerar domstolsinstans, också har fördelar. Sålunda kan man redan från början sätta samman domstolen med hänsyn till den särskilda sakkunskap som behövs rörande olika områden, medan detta inte låter sig göra lika lätt när ett antal nya domstolsavdelningar skall inlemmas i en befintlig domstol och delvis ha också dennas målregister. Kompetensområdet för en särskild förvaltningsdomstol kommer att bli ganska vidsträckt, även om skattemålen och vissa andra mål stannar hos kammarrätten. Kommittén finner emellertid att flera skäl talar mot ordningen med en särskild domstol på mellanplanet.

Ett skäl är att en sådan domstol blir för liten för att medge en regional uppdelning av mellaninstansen. Ett annat skäl är att man kan vänta svårig-

heter att rekrytera till en ny mera specialiserad mellaninstans. Kommittén anser att man kan befara att unga jurister inte skulle finna en tämligen specialiserad förvaltningsdomstol vara ett lika lockande arbetsfält som hovrätterna och kammarrätten. En god rekrytering är, fortsätter kommittén, av största betydelse för en domstols möjligheter att på lång sikt väl fullgöra sina uppgifter. I strävandena att stärka och effektivisera förvaltningsrättsskipningen måste det ses som ett centralt och angeläget led att sörja för en god domaruppsättning och en tillfredsställande rekrytering. Blir dessa önskemål inte tillgodosedda, kan enligt kommittén övriga anordningar mista åtskilligt av sin verkningskraft.

Efter övervägande av för- och nackdelarna med de olika alternativen har kommittén stannat för att föreslå att ordningen med en utvidgad kammarrättsorganisation väljs.

Ledamoten Bohman har i en reservation förklarat att han inte kan godta att allmän fullföljdsbegränsning införs för skattemålens del, förrän garantier föreligger för att brister i taxeringsprocessen hos taxeringsnämnd och prövningsnämnd har i huvudsak eliminerats.

*Ledamoten Petré*n har i en annan reservation uttalat att kommitténs genomgripande översyn av förvaltningsdomstolssystemet bort leda till en fullständig boskillnad mellan å ena sidan Kungl. Maj:t i statsrådet och å andra sidan förvaltningsdomstolarna. Vidare borde man ha sökt åstadkomma en enhetlig och sammanhängande lagstiftning rörande regeringsrätten, kammarrätten och försäkringsdomstolen.

Närmare om prövningstillstånd

Allmänt om tillståndsprövning

Kommittén framhåller att man inom ramen för ett system med allmän tillståndsprövning bör utforma dispensvillkoren så, att behandlingen av dispensansökningar kommer att ske så smidigt som möjligt. Vidare bör de huvudsakliga grunderna för meddelande av prövningstillstånd preciseras så klart som möjligt i lagtexten. Kommittén anser emellertid att hänsyn också måste tas till intresset av att dispensreglerna inte utformas alltför stelt.

En grundläggande fråga är, om det vid sidan av prejudikat- och intresse-dispens bör finnas ytterligare dispensgrunder som motsvarar bestämmelserna i 54 kap. 10 § 2 rättegångsbalken om ändringsdispens m. m. Behovet av en regel om ändringsdispens hänger enligt kommitténs mening samman med kvaliteten av den rättsliga prövning som står till buds på planet under regeringsrätten. Om det finns möjlighet till kvalificerad prövning i en förvaltningsdomstol under regeringsrätten, förlorar skälen för att ha en bestämmelse om ändringsdispens åtskilligt av sin bärkraft. Kommittén

vill emellertid inte gå så långt att den högsta instansens uppgift begränsas till att väsentligen avgöra principfrågor. Enligt kommitténs mening bör man dessförinnan avvakta erfarenheterna av utbyggnaden av kammarrättsorganisationen. Kommittén anser det vidare ej tillrädligt att helt bryta traditionen att medborgare som »går till kungs» i förvaltningsfrågor skall kunna få också andra än principiellt viktiga frågor prövade. Kommitténs slutsats blir därför att utrymme bör finnas för prövningstillstånd även utanför området för prejudikat- och intressedispens. Dessa tillståndsregler bör dock avfattas snävare än bestämmelserna om ändringsdispens i högsta domstolen.

Kommitténs överväganden utmynnar i att prövningstillstånd skall meddelas dels om det är av vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning att talan prövas av regeringsrätten (prejudikatdispens) eller parten visar att det skulle vara av synnerlig betydelse utöver det aktuella målet att saken prövas av regeringsrätten (intressedispens), dels om det med hänsyn till målets svårbedömlighet, dess allmänna vikt eller omständigheterna i övrigt förekommer synnerliga skäl till att besvären prövas av regeringsrätten.

Kravet på prövningstillstånd föreslås gälla endast mål där besvären avser kammarrätts beslut med anledning av dit fullföljd eller underställd fråga. I vissa grupper av mål skall endast prejudikat- och intressedispens kunna meddelas. Detta gäller dels sådana mål där kammarrätten hittills har varit sista instans (familjebidrags- och socialhjälpsmål, vissa anmärkningsmål m. m.) och vissa med dem besläktade mål (mål om allmänna barnbidrag och mål om bidragsförskott), dels taxeringsmål under de föreslagna beloppsgränserna.

Kommittén har tagit upp frågan om att lätta regeringsrättens arbetsbörda genom att helt eller delvis engagera organ eller befattningshavare utanför regeringsrätten för dispensprövningen. Kommittén har emellertid kommit till slutsatsen att detta inte är någon godtagbar utväg. Kommittén utgår från att dispensprövningen i regeringsrätten skall fullgöras av avdelningar bestående av tre regeringsråd.

Kommittén redovisar utförliga beräkningar över hur dispensregler av den typ kommittén tänker sig skulle inverka på regeringsrättens arbetsbörda. Beräkningarna visar att det föreslagna systemet, även om det i viss utsträckning förutsätter dubbla föredragningar, kan antas medföra en betydande sammanlagd vinst i tid och arbete vid jämförelse med ett system, som inte alls eller bara i ringa mån innefattar dispensprövning. Kommittén framhåller att dess förslag lämnar endast mindre utrymme för prövningstillstånd utanför prejudikat- och intressedispensens område och att föredragningen på dispensavdelning i flertalet fall torde kunna göras koncentrerad och summarisk. Att döma av hittillsvarande erfarenheter torde det, fortsätter kommittén, ofta från början vara tydligt att ett mål saknar

prejudikatintresse och att inte heller omständigheterna i övrigt är sådana att talan bör prövas. Liksom i högsta domstolen lär ibland dispens kunna meddelas omedelbart »på trycket», dvs. på grundval av det skriftliga sammanfattande material som föredraganden i förväg tillställer de domare som tjänstgör på dispensavdelningen.

Närmare om prejudikat- och intressedispens

Det första ledet i den av kommittén föreslagna bestämmelsen om prejudikat- och intressedispens — att talans prövning är av vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning eller att parten visar att regeringsrättens prövning av saken skulle ha synnerlig betydelse utöver det aktuella målet — är avsedd att markera regeringsrättens uppgift att sörja för rättsenheten på förvaltningsrättskipningens område. Kommittén framhåller att en omsorgsfull och klaggörande prejudikatbildning är av väsentlig betydelse för att förvaltnings- och domstolsapparaten som helhet skall fungera på ett för rättslivet tillfredsställande sätt. Genom att prejudikat kommer till stånd befrias myndigheterna från tvister som annars skulle komma att belasta dem, kanske under en lång följd av år. De kan därigenom ägna mera tid och omsorg åt de andra frågor som blir föremål för deras prövning. Den enskilde slipper vara oviss om tolkningen av principiella frågor och behöver inte lägga ned arbete och kostnader på att föra upp dem genom instanserna.

Kommittén framhåller att det ligger i sakens natur att någon beloppsspärr inte bör gälla för meddelande av prejudikat- eller intressedispens. Vid bedömningen enligt de ifrågavarande dispensgrunderna saknar det vidare betydelse om det ter sig sannolikt att kammarrättens utslag kommer att ändras.

Enligt kommitténs mening motiverar rättsfallsmaterialets speciella struktur i regeringsrätten att prejudikatdispens beviljas redan när talans prövning är »av vikt» för enhetlig lagtolkning och rättstillämpning i stället för, som föreskrivs i rättegångsbalken och taxeringsförordningen, »av synnerlig vikt». Kommittén framhåller att den administrativa rättskipningens ämnesområde har en mycket skiftande karaktär och är svårt att överblicka. Behovet av prejudikat får därför allmänt sett anses större där än på de allmänna domstolarnas område. För att regeringsrätten skall kunna hålla den erforderliga kontakten med hela sitt rättsområde och med god överblick leda rättstillämpningen i underinstanserna kan det vidare vara behövt att släppa fram inte bara enstaka mål av särskilt juridiskt intresse från olika rättsavsnitt till domstolen utan även serier av mål, som tillsammans kan belysa föreliggande problem. Kommittén anser att den jämkade formuleringen ger goda möjligheter att tillgodose detta behov.

Kommittén erinrar om att det, när beloppsspärr för vissa skattemål infördes år 1958, inte ansågs tillrådligt att helt utesluta möjligheten att med-

delat intressedispens, även om behovet av sådan dispens syntes mindre utpräglad. Enligt vad kommittén har erfarit har möjligheten till intressedispens inte haft några kännbara verkningar på regeringsrättens arbetsbörda, och den torde endast sällan ha blivit använd. Kommittén anser att möjligheten till intressedispens bör finnas kvar i ett system med allmän tillståndsprövning men att dispensgrunden bör tillämpas restriktivt. Det sistnämnda markerar kommittén genom bestämmelsen att talans prövning skall visas ha synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet. De återverkningar av utgången i ett mål som regeln om intressedispens tar sikte på skall vara rent rättsliga. Som exempel på sådan verkan nämner kommittén att regeringsrättens avgörande i ett skattemål får betydelse för utgången i ett mål vid allmän domstol angående falsk eller vårdslös deklARATION. Däremot anser kommittén att intressedispens inte bör komma i fråga när det gäller en sådan faktisk återverkan av målets utgång som t.ex. att fastställandet av kammarrättens utslag i ett skattemål skulle medföra att den skattskyldige kommer i ekonomiska svårigheter eller att avgörandet i ett disciplinmål eller i ett mål om behörighet att utöva visst yrke spelar roll för vederbörandes medborgerliga anseende.

Närmare om dispens med hänsyn till målets svårbedömlighet m. m.

Kommittén framhåller att det inte är lätt att utforma en regel, som öppnar vissa möjligheter till dispens vid sidan av bestämmelserna om prejudikat- och intressedispens men som inte tillåter en lika vid dispensgivning som rättegångsbalkens regler om ändringsdispens. Att ha rättegångsbalkens ändringsdispenssystem är f. ö. inte praktiskt möjligt om regeringsrätten skall bli i stånd att ägna tillräcklig omsorg åt prejudikatbildning och över huvud taget åt de viktigare målen inom sitt stora arbetsområde.

Enligt kommittén tillgodoses genom möjligheten till prejudikatdispens i första hand det intresse av klarhet och av tydligt besked i viktigare rättsfrågor, som föreligger från samhällslivets synpunkt. Det är, framhåller kommittén, alltså inte i första hand ett partsintresse utan ett allmänt intresse som kräver att i sådana fall ett mål kan prövas fullständigt i sak av den högsta förvaltningsdomstolen. Att tillgodose detta allmänna intresse bör enligt kommitténs mening vara riktpunkten när man bestämmer förutsättningarna för att mål får tas upp till saklig prövning i regeringsrätten. I den mån dispensområdet utvidgas, bör förutsättningarna för prövnings-tillstånd formuleras så, att de på olika sätt kompletterar bestämmelsen om prejudikatdispens och därigenom samverkar till att ge förvaltningsrättsskipningen fasthet och enhetlighet. Kommittén betonar att utrymme givetvis bör finnas för hänsynstagande till parternas egna viktiga intressen men att sådana intressen måste vara av kvalificerad art. En allmänt hållen regel som gör omständigheterna i målet till dispensgrund finner kommittén för vid.

Det kan inte heller komma i fråga att låta den omständigheten att underinstanserna i målet har kommit till olika resultat utgöra anledning till dispens. I regel bör det, så långt som det är möjligt i en lagtext med vidsträckt tillämpningsområde, tydligt anges vilka omständigheter som vid sidan av rekvisiten för prejudikat- och intressedispens skall utgöra förutsättningar för prövningstillstånd.

Mot denna bakgrund har kommittén valt att knyta den dispensgrund, som den anser böra finnas för andra fall än prejudikat- och intressefallen, till att ett mål är svårbedömligt eller har allmän vikt eller att andra omständigheter motiverar prövning. Härjämte skall gälla att det föreligger synnerliga skäl till att talan prövas. Kommittén betonar att det här skall vara fråga om ett kvalificerat intresse.

Kriteriet svårbedömlighet blir enligt kommittén främst tillämpligt på mål som saknar egentligt prejudikatintresse men som rymmer komplicerade rättsliga frågor. På sätt och vis kompletterar denna dispensgrund de villkor, som ställs upp för meddelande av prejudikatdispens. Kommittén framhåller att ett mål givetvis kan vara svårbedömt också i rent sakligt hänseende, t. ex. på grund av att processmaterialet är vidlyftigt eller bevisningen omfattande och kanske motsägelsefylld. Det kan inträffa att dispens är motiverad också i sådana fall.

Kommittén påpekar att kriteriet allmän vikt kan synas knyta an till prejudikatdispensfallet, därför att bakom meddelande av sådan dispens ju antas ligga ett allmänintresse, nämligen behovet av klarhet i rättsliga tvistefrågor. Hänvisningen till allmän vikt fyller dock en mera självständig funktion. Meningen är att bestämmelsen skall öppna möjlighet för regeringsrätten att till fullständig prövning i sak släppa fram mål, vari utgången visserligen inte blir prejudicerande för bedömningen av andra fall men ändå av särskilda skäl är betydelsefull.

Rekvisitet, att med hänsyn till de i målet föreliggande omständigheterna synnerliga skäl talar för att målet tas upp till prövning, är enligt kommittén avsett som en allmän reservbestämmelse, som tillåter ett visst hänsynstagande till andra faktorer än dem som huvudsakligen skall beaktas enligt de förut angivna rekvisiten. Bestämmelsen gör det möjligt för regeringsrätten att i påtagligt viktiga fall beakta de hänsyn som brukar åberopas för en regel om ändringsdispens. Kommittén framhåller att den dock bör tillämpas återhållsamt. Dispens bör bl. a. komma i fråga när det föreligger sådana omständigheter som enligt 58 kap. rättegångsbalken kan leda till resning, t. ex. fall då ett tidigare inte framlagt bevis åberopas och dess framläggande sannolikt skulle ha lett till annan utgång eller då den rättstillämpning som ligger till grund för domen uppenbart strider mot lag. Det är mera ändamålsenligt att dispens medges i sådana fall än att parten tvingas att lita till extraordinära rättsmedel. Också i andra fall kan enligt kommittén speciella intressen av sådan styrka föreligga att de motiverar

prövningstillstånd. Det kan inträffa t. ex. när målet gäller betydande personliga eller ekonomiska intressen.

Kommittén framhåller att det ligger i sakens natur att en högsta instans vid tillämpningen av regler som de föreslagna kommer att ha och även bör ha ganska stor frihet. Även om friheten i praktiken blir så vidsträckt att det kunde sättas i fråga att lika gärna införa en regel om ändringsdispens, liknande den i rättegångsbalken men på lämpligt sätt begränsad, föredrar kommittén ändå den snävare bestämmelsen av främst det skälet att den synes stå i bättre samklang med den inriktning på prejudikatbildning som regeringsrättens verksamhet bör få. Kommittén erinrar också om att man på grund av samhällsutvecklingen måste räkna med att antalet rättsligt färgade besvärsmål fortgående ökar och att det under sådana omständigheter är anledning att undvika en regel som i princip medger ändringsdispens och som genom sin lydelse kan väntas uppmuntra till ett stort antal dispensansökningar, däribland många för vilka all utsikt till framgång saknas.

Särskilda regler om fullföljd i vissa mål

Kommittén anser att man för vissa mål bör avvika från den instansordning som föreslås för mål i allmänhet. Därvid framhåller kommittén att i de fall då kammarrätt skjuts in i instanskedjan denna kommer, åtminstone formellt, att utökas med en instans. När regeringsrätten f. n. är enda överprövningsinstans — såsom vid beslut om körkortsindragningar — ter det sig enligt kommitténs mening som en naturlig och nyttig utveckling, att en mellaninstans förs in mellan den första beslutsmyndigheten och den högsta förvaltningsdomstolen. Däremot kan den utökning av antalet klagoinstanser från två till tre, som kammarrättens inskjutande i en del fall innebär, ibland synas medföra en onödigt lång instanskedja. Även om förlängningen till stor del är skenbar genom de beskurna möjligheterna att utverka prövning hos regeringsrätten, har kommittén funnit anledning att föreslå förkortning av instanskedjan i vissa fall.

I första hand föreslår kommittén att ett antal målgrupper inte skall passera kammarrätt utan, liksom f. n., fullföljas direkt hos regeringsrätten. Detta gäller till en början mål som passerar patent- och registreringsverkets besvärssavdelning. Med hänsyn till målens natur och kvaliteten av den prövning som sker i besvärssavdelningen synes det kommittén överflödigt att skjuta in en domstolsinstans mellan besvärssavdelningen och regeringsrätten.

För några grupper av mål anser kommittén en kortare instanskedja än den normala motiverad av att målen är av särskilt brådskanie natur. Sådana grupper är mål om riksdagsmannaval, kommunalval och val av ombud vid kyrkomöte samt en del valmålen närstående mål och vidare mål enligt tryckfrihetsförordningen om utlämnande av allmän handling. Med hänsyn till be-

hovet av snabba besked i dessa mål bör de få fullföljas direkt till regeringsrätten. Samma instansordning föreslås för besvär över förhandsbesked av riksskattenämnden, vilka ofta rör prejudikatfrågor av brådskande natur. Slutligen bör enligt kommitténs mening inte ske någon ändring i 103 § taxeringsförordningen, vari föreskrivs att regeringsrätten skall pröva extraordinära taxeringsbesvär om taxeringen tidigare har prövats av kammarrätten eller regeringsrätten. I nu nämnda fall föreslås att regeringsrätten skall ta upp målen utan prövningstillstånd.

Kommittén har också övervägt om inte kammarrätten kunde uteslutas ur instanskedjan för barnavårds- och alkoholistmålen, där behovet av snabba avgöranden också gör sig gällande. Något förslag därom läggs dock inte fram. Anledningen därtill är att kammarrätt anses väl ägnad att pröva överklaganden i sådana mål och att det kan antas att muntlig förhandling relativt ofta kommer att vara påkallad i dessa mål. Det är uppenbarligen lämpligare att denna mera tidsödande handläggningsform i första hand kommer till stånd i kammarrätt och inte i regeringsrätten.

Kommittén har också prövat möjligheten att förkorta instanskedjan genom att utesluta någon besvärsprövande instans under kammarrättens nivå. Övervägandena har dock lett fram till att det inte går för sig i det stora flertalet målgrupper. Beträffande en målgrupp, kommunalbesvärsmålen, anses en förkortning dock möjlig. I dessa mål har besvärsprövningen enligt kommitténs mening karaktären av en ren legalitetsprövning, som lämpligen redan i första besvärinstans bör kunna göras av en administrativ domstol. Länsstyrelsens tillsynsverksamhet inom denna sektor av kommunalverksamheten är begränsad. Övervägande skäl synes därför tala för att länsstyrelsen utgår ur instanskedjan i kommunalbesvärsmålen. Kommittén framhåller att kammarrätterna och regeringsrätten, om kommitténs organisationsförslag genomförs, får sådana resurser för en snabb handläggning, att man kan undvika den från olika håll påtalade eftersläpningen i kommunalbesvärsmål.

En annan avvikelse från den allmänna instansordningen för besvär föreslås i fråga om fastighetslaxeringsmålen, som enligt vad tidigare har sagts f. n. till största delen avgörs av kammarrätten såsom sista instans. För dessa mål anses den lösning som enligt vad förut har sagts föreslås beträffande övriga mål vari kammarrätten är slutinstans, nämligen fullföljd till regeringsrätten och möjlighet till prövning för den händelse förutsättning för prejudikat- eller intressedispens föreligger, inte lämplig. Fastighetstaxeringsmålen angår väsentligen rena värderingsfrågor och bör därför enligt kommitténs mening även i fortsättningen stanna i kammarrätt. För att säkerställa en enhetlig tillämpning av grunderna för fastighetsvärderingen bör emellertid dessa mål inte delas på flera kammarrätter. Kommittén föreslår att sådana mål samlas hos kammarrätten i Stockholm oavsett varifrån de kommer.

I sammanhanget erinrar kommittén om att kammarrätt även har att behandla mål rörande skatteplikt för fastighet. Dessa mål får fullföljas till regeringsrätten. Eftersom värderingsfrågor och frågor om skatteplikt ofta är sammanflätade med varandra och det över huvud taget inte kan anses lämpligt att splittra handläggningen av fastighetstaxeringsmål på kammarrättsplanet, föreslår kommittén att alla besvär angående fastighetstaxering skall prövas av kammarrätten i Stockholm.

Utöver nämnda avvikelser från den allmänna instansordningen föreslår kommittén att ett antal mål av ålderdomlig natur, som f. n. handläggs av regeringsrätten, också i fortsättningen skall prövas av den domstolen med förbigående av kammarrätt. Eftersom dessa mål snart torde komma att försvinna helt, ter det sig enligt kommitténs mening onödigt att för dessa ändra gällande instansordning. Som exempel på mål som avses här kan nämnas mål om beslut av kommunalstämma i ärende, som endast angår i mantal salt jord, skattläggningsmål och jordeboksmål.

Närmare om regeringsrättens organisation och arbetssätt

Ledamotsantal, domförhet och arbetsorganisation

Kommittén föreslår att antalet ledamöter, som tjänstgör i regeringsrätten, bestäms till 17 och att domstolen skall arbeta på tre avdelningar. Med de två ledamöter, som kommittén beräknar skall tjänstgöra i lagrådet, skulle det sammanlagda antalet regeringsråd bli 19. Enligt kommittén bör fullständig prövning av mål i sak som regel företas av fem regeringsråd. Den nuvarande möjligheten att låta mål avgöras av endast fyra ledamöter bör således i allmänhet inte begagnas. Kommittén erinrar om att regeringsrätten under sina första år regelmässigt sammanträdde med fem regeringsråd. Om man vill starkt markera regeringsrättens centrala uppgift att omsorgsfullt vårda rättsenheten på förvaltningsrättskipningens område är det enligt kommitténs mening foljdriktigt att generellt ge domstolens utslag den ökade tyngd som följer av att fem ledamöter har bedömt målen. Dessutom kommer de flesta mål som släpps fram till prövning på fullsutten avdelning att bli av mera invecklad beskaffenhet än f. n. Kommittén erinrar också om att i högsta domstolen minst fem ledamöter skall slutligt pröva och avgöra mål. Enligt kommitténs mening har regeringsrätten ett mera splittrat arbetsområde än högsta domstolen. Regeringsråden är dessutom rekryterade från vitt skilda områden. På grund härav bedömer kommittén det som så mycket mera påkallat att genom en höjning av det domföra antalet ledamöter i regeringsrätten söka få bättre garanti för att så mångsidig sakkunskap som möjligt finns på en domstolsavdelning.

I fråga om arbetsorganisationen anser kommittén att regeringsrådets arbete i viss utsträckning bör fördelas om, så att den nuvarande skyldigheten att delta i sammanträde minskas och mera tid i stället kan användas

för kontrolläsning av mål, rättsstudier i invecklade fall och andra för dömandets kvalitet väsentliga uppgifter. Enligt kommittén är f. n. tiden särskilt knapp för att ta ställning i de svårare målen, även om man bortser från det besvärliga balansläget. Dessutom finns inga marginaler för sjukdomsfall bland domarna.

Behörighetskrav

Kommittén föreslår att reglerna om behörighet till regeringsrådsämbete ändras så att alla regeringsråd, i likhet med ledamöterna i högsta domstolen, skall vara lagfarna. Som skäl härför anför kommittén, att domstolen i fortsättningen mer än nu avses få karaktären av prejudikatinstans, varigenom den rent rättsliga bedömningen kommer mera i förgrunden än hittills. Regeringsrätten är den enda svenska domstol med brett målregister, där inte juridisk utbildning krävs av de ledamöter som förutsätts delta i alla sorters mål. Sådan utbildning fordras traditionellt i kammarrätten, varifrån de allra flesta målen hos regeringsrätten tänks komma. I målen hos regeringsrätten kommer så ofta upp invecklade juridiska spörsmål att det måste vara en kännbar olägenhet att sakna den grundläggande rättskunskap och skolning i juridisk metodik som rättsliga studier ger. Möjligheten att utse icke-jurister till regeringsråd har också utnyttjats i allt mindre mån. Kommittén anser att utöver juris kandidatexamen alltjämt bör krävas, att ledamot av regeringsrätten skall ha förvärvat civil beställning och däri ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet.

Ledamoten Reuterswärd har, med instämmande av *ledamoten Andersson*, reserverat sig mot förslaget att alla ledamöter av regeringsrätten skall ha avlagt juris kandidatexamen. De föreslår i stället att rekryteringen till regeringsrätten över huvud taget inte skall vara bunden av några formella meritkrav.

Ordförandeskap och sammanträdesledning

Kommittén påpekar att det f. n. inte finns några bestämmelser om ordförandeskap och sammanträdesledning i regeringsrätten. Utan särskild föreskrift tillämpas dock den ordningen att den i tjänsten äldste ledamoten för ordet i domstolens plenum, och att han dessutom är ordförande på en av domstolens avdelningar. På de andra avdelningarna är de närmast äldsta ledamöterna ordförande. Förhållandena i regeringsrätten skiljer sig från motsvarande ordning i högsta domstolen, där enligt 5 § lagen (1946: 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring Kungl. Maj:t utser både en ordförande för hela domstolen, som dessutom är ordförande på en avdelning, och ordförande på övriga avdelningar. När den ordningen infördes år 1946 var skälet att större krav än förut skulle komma att ställas på arbetsledning, i fråga om såväl ledning av huvudförhandling

som ändamålsenlig disposition av arbetet i allmänhet. Samma skäl anser kommittén kunna åberopas för att Kungl. Maj:t får befogenhet att förordna ordförande också i regeringsrätten och på dess avdelningar, låt vara att muntlig förhandling inte kan väntas förekomma i samma utsträckning i regeringsrätten som i högsta domstolen. Att enbart tjänsteåldern skall vara bestämmande i fråga om ansvaret för arbetsledningen finner kommittén vara lika litet lämpligt i regeringsrätten som i annan offentlig verksamhet. Den omständigheten att till ordförande utses en annan ledamot än den i tjänsten äldste är enligt kommittén inte att uppfatta så, att den sistnämnde skulle vara mindre framstående som jurist och domare än den som utses. Vid valet av ordförande skall bl. a. fallenhet för praktiska och organisatoriska uppgifter tillmätas vikt. Ordförandeskapet bör inte medföra annan tjänsteställning i förhållande till övriga ledamöter eller högre lön.

Föredragningsorganisationen

Kommittén påpekar att den nuvarande ordningen med föredragande i regeringsrätten, vilka hör till de olika departementen, har förestavats av skäl som tillmättes stor betydelse vid tiden för regeringsrättens tillkomst. Då ansåg man det nämligen önskvärt att bevara ett samband mellan regeringsrätten och regeringen. Så skulle ske genom att regeringsrättsmålen bereddades och föredrogs av tjänstemän i de olika departementen. På så sätt skulle erfarenheter från förvaltningen genom besvärsmålen omedelbart komma departementen till godo.

Enligt kommittén passar de synpunkter som gjorde sig gällande vid seklets början inte in på dagens förhållanden. Visserligen är regeringsrättsföredragandena, fränsett föredragandena i skattemål, inordnade i departementens befordringsgång, men i övrigt har utvecklingen skapat en viss klyfta mellan regeringsrättsbyråerna å ena sidan och den övriga departementsorganisationen å den andra sidan. Endast ett fåtal regeringsrättsärenden rymmer frågor av sådan beskaffenhet att de kräver att ärendena också anmäls i departementsberedning. Den dubbla inriktning hos departementstjänstemännen på konseljärenden och regeringsrättsmål, som man eftersträvade när regeringsrätten inrättades, har med något undantag (vissa byggnadsärenden) inte kunnat vidmakthållas.

Vid övervägandena hur beredningen och föredragningen i regeringsrätten framdeles bör organiseras har kommittén gjort en jämförelse med den ordning som gäller för högsta domstolen. Målen i högsta domstolen föredras av revisionssekreterare. Revisionssekreterarna bildar tillsammans ett särskilt ämbetsverk, nedre justitierevisionen, som reellt står i nära beroende av högsta domstolen. Revisionssekreterarna rekryteras i första hand bland hovrättsdomare men också bland domare i underrätt.

Kommittén redovisar härefter ett betänkande angående nedre justitie-

revisionens organisation som avgavs år 1962 av en särskild utredningsman (SOU 1962: 20). Enligt detta är förklaringen till justitierevisionens ställning som ett, formellt sett, självständigt ämbetsverk att söka i historiska förhållanden. Utredningsmännen fann att den nuvarande utformningen ibland lägger hinder i vägen för ett rationellt anordnande av skilda arbetsmoment. Bl. a. med hänsyn till den långvariga traditionen ansåg han sig emellertid inte kunna förorda en så genomgripande reform som det skulle innebära att omvandla den självständiga justitierevisionen till ett kansli, som var anslutet till högsta domstolen. Vid remissbehandlingen av betänkandet var meningarna delade om den lämpliga organisationsformen för beredning och föredragning av mål i högsta domstolen. De som var kritiska mot den nuvarande ordningen anförde bl. a., att det framför allt föreföll oriktigt att ett annat organ än högsta domstolen tar hand om processmaterialet och lägger fram det för domstolen i bearbetat skick. Domstolens ledamöter borde självklart vara principiellt skyldiga att ta del av processmaterialet i original och bära det slutliga ansvaret för att skyldigheten fullgjordes.

Kommittén pekar i sammanhanget också på kansliorganisationen i kammarrätten liksom i hovrätterna och försäkringsdomstolen. Någon fristående föredragandestab finns inte i kammarrätt eller hovrätt utan föredragning sker av ledamöter och fiskaler. Föredragandeorganisationen i försäkringsdomstolen företer särskilda drag men överensstämmer såtillvida med kammarrättens och hovrätternas som föredragandena är omedelbart knutna till domstolen. En sådan ordning anser kommittén ägnad att främja såväl domstolens processledning som ett rationellt anordnande av olika arbetsmoment, från beredning till kontrolläsning av mål.

Dessutom erinrar kommittén om författningsutredningens förslag att reglerna om beredning av regeringsrättsmål inte skall ingå i en ny grundlag. Därigenom blir en tidsenligare organisation på området möjlig. Vidare pekar kommittén på att det har väckt kritik från principiell synpunkt att den högsta förvaltningsdomstolen och regeringen har gemensamt kansli. Kommittén uttalar också vissa farhågor för att den nuvarande ordningen kan komma att medföra rekryteringssvårigheter.

Kommittén finner det naturligt och lämpligt att regeringsrätten liksom andra domstolar får en egen kansliorganisation. Att nedre justitierevisionen av historiska skäl har kommit att fortleva som självständigt ämbetsverk är en faktor som inte bör tillmätas betydelse när det gäller uppbyggnaden av kansliet för en annan högsta instans.

Om föredragandestab och administrativ personal knyts direkt till regeringsrätten, blir rekryteringsförutsättningarna helt nya. Eftersom kammarrättsbanan enligt kommitténs förslag kommer att erbjuda allsidig utbildning på förvaltningsrättskipningens olika områden, finner kommittén det naturligt att det stora flertalet regeringsrättsföredragande framdeles hämtas från kammarrätten, företrädesvis bland assessorerna.

Det framtida behovet av föredragande i regeringsrätten beräknar kommittén till ca 15 regeringsrättssekreterare eller några däröver. Under den första tiden, då regeringsrätten ännu kommer att besväras av sin stora arbetsbalans, kommer ytterligare föredragande att behövas. Som föreståndare för kansliet bör det finnas en tjänsteman i kanslichefs ställning.

För att inte domstolens ordförande skall betungas för mycket med administrativa uppgifter anser kommittén att det lämpligen bör uppdras åt något annat regeringsråd med intresse och fallenhet för sådana uppgifter att utöva närmare tillsyn över planläggning m. m. av kansliarbetet. Denne domare borde i stället kunna få något minskad skyldighet att delta i sammanträden.

Kommittén påpekar att ordningen med ett kansli för regeringsrätten inte kan genomföras förrän 25 § RF har ändrats.

Närmare om kammarrättens organisation och arbetssätt

Beräkning av storleken av den framtida kammarrättsorganisationen

Kommittén föreslår att nuvarande organisationsform för kammarrätten i huvudsak behålls. Domstolen föreslås sålunda även i fortsättningen arbeta på avdelningar (divisioner) bestående av sex ledamöter och en föredragande fiskal. Enligt kommitténs mening finns det inte heller anledning att ändra den nuvarande huvudregeln att kammarrätten är domför med tre ledamöter. Huvuddelen av målen skall liksom hittills föredras av ledamöter i domstolen.

Antalet i kammarrätten avgjorda mål uppgick år 1964 till 10 392 och år 1965 till 10 548, vilket motsvarar en avverkning av ca 1 200 mål per division och år. Kommittén beräknar för ledamot, som inte är ordförande eller vice ordförande, att han normalt har en arbetstid av 41 timmar i veckan, att 11 timmar därav utgör sessionstid och tid för kontroll av fiskalsmål samt att föredragnings tiden utgör tre och en kvarts timme per vecka. Utifrån detta räknar kommittén för sådan ledamot fram en tidsproportion av 9:1 mellan å ena sidan beredning av egna mål och kontrolläsning av andra ledamöters mål samt å den andra föredragning av egna mål.

Kommittén beräknar att kammarrätten genom den föreslagna reformen kommer att tillföras ytterligare 2 300 mål per år. Under i övrigt oförändrade betingelser skulle för handläggning av dessa mål fordras två nya divisioner. Av skilda anledningar anser kommittén det dock inte försvarligt att räkna med oförändrade arbetsbetingelser för kammarrätten efter den genomgripande reform som föreslås. Kommittén nämner här att kammarrätten inte i samma utsträckning som nu kan komma att ägna sig åt huvudsakligen skattemål utan tvingas att behandla mål av vitt skiftande slag. Det måste också beaktas, att kammarrätten till följd av de strängare villkoren för pröv-

ningstillstånd i regeringsrätten i högre grad än f. n. i realiteten får ställning som slutinstans. Härav följer större krav på att avgörandena vilar på betryggande underlag och på noggrannhet över huvud taget. Det är enligt kommitténs uppfattning ofrånkomligt att ledamöterna i kammarrätten får mera tid för målens beredning och för domsskrivning. Bl. a. är det betydelsefullt att ledamöterna har tillräckligt med tid för att skriva utslagsmotive-ringar. Vikten av att en kammarrätt med ställning som allmän mellaninstans klargörande motiverar sina avgöranden kan inte nog strykas under. Det är inte mindre väsentligt att avgörandena grundas på ett så upplysande utredningsmaterial som möjligt. Kommittén anser därför att beredningstiden bör beräknas så, att ledamöterna har möjlighet att ta initiativ för att komplettera utredningen i målen i de fall då det behövs.

Kommittén räknar med att ledamöterna för de nya målens beredning behöver 50 % mera tid än man nu har i kammarrätten, dvs. 13 till 14 timmar per föredragningsstimme mot nuvarande 9. För att bereda en timmes föredragning av de hittillsvarande målen bör beräknas något mer än 10 timmar. Det skulle innebära en genomsnittlig tidsproportion för beredning och föredragning av 11 till 1.

Denna ändrade proportion mellan beredning och föredragning medför enligt kommitténs mening, att sessionstiden bör minskas från nuvarande 20 till 18 timmar. Den minskning av föredragningssskyldigheten, som detta medför, bör fördelas så, att vice ordförandens föredragningssskyldighet helt bortfaller och att var och en av övriga fyra ledamöter får sin föredragningssskyldighet minskad med en kvarts timme. Om man utgår från att själva föredragningen i fortsättningen tar lika lång tid per mål som nu är fallet, skulle med kommitténs förslag beträffande sessionstider m. m. en avdelning hinna med 1 080 mål per år.

En ytterligare faktor som måste beaktas är antalet muntliga förhandlingar. Även om skriftlig handläggning fortfarande blir regel, är det enligt kommitténs mening av stor vikt att arbetsschemat inte är så knappt tillmätt att domstolen tvekar att hålla muntlig förhandling när det ter sig påkallat. Åtskilliga av de nya målen i kammarrätten, t. ex. mål som gäller frihetsberövande under avsevärd tid, är sådana att det ofta finns anledning att handlägga dem muntligt. F. n. håller kammarrätten bara ett tiotal muntliga förhandlingar om året. Med hänsyn till skattetvisternas natur begär de skattskyldiga endast sällan muntlighet. Det finns dock anledning att för framtiden räkna med något ökad muntlighet också i skattemål. I t. ex. barnavårds-, nykterhetsvårds- och disciplinmål kan muntlig förhandling väntas bli ganska vanlig. Kommittén uppskattar att det sammanlagt kommer att bli omkring 400 muntliga förhandlingar om året. Eftersom muntlig procedur är ganska tidskrävande, måste det antas att den för föredragning tillgängliga sessionstiden härigenom minskas i inte obetydlig mån. Med hänsyn härtill och även till de många övriga osäkerhetsmoment som finns i uppskattningar-

na av den nya organisationens kapacitet anser kommittén att man inte bör räkna med att en avdelning hinner avgöra mer än ca 950 mål om året. Om den siffran tas till utgångspunkt, skulle det behövas 13 sexmansavdelningar för att behandla de 12 000—13 000 mål som beräknas årligen komma in till kammarrätt. Vid beräkningarna har kommittén inte ansett sig behöva ta hänsyn till den rådande målbalansen i kammarrätten.

Vid sin beräkning har kommittén förutsatt att ledamöterna kan påräkna viss ökad hjälp med beredning av mål och en viss omfördelning av arbetsuppgifterna inom avdelningarna. Kontrolläsningen av fiskalsmål bör sålunda enligt kommitténs mening till huvudsaklig del läggas på ordföranden och vice ordföranden, varigenom övriga ledamöter får ytterligare tid för målberedning. Beträffande vice ordföranden skapas förutsättningar härför genom att han befrias från egen föredragningskyldighet. Kommittén framhåller att vice ordföranden skall, utöver kontrolläsningen, tillsammans med ordföranden svara för kontinuitet och enhetlighet i rättskipningen.

Uppdelning av kammarrätten

Om kammarrätten ökas med fyra avdelningar, talar allmänt organisatoriska skäl för att domstolen delas upp. Kommittén anser att en domstolsenhet med 13 avdelningar blir allmänt tungrodd och besvärlig att administrera. Domstolens president får svårt att fast leda arbetet och att i önskvärd omfattning vaka över rekrytering, handledning och prövning av aspiranter i domarkarriären. Även om en klyvning av kammarrätten inte helt saknar olägenheter, anser kommittén det lämpligt att dela den tilltänkta kammarrättsorganisationen. Också andra skäl än organisatoriska talar för en uppdelning. Sålunda är det angeläget att en domstol inte ligger alltför avlägset i förhållande till parternas bosättningsområde. Framför allt med hänsyn till parternas tidspillan och kostnader bör långa resor i samband med muntliga förhandlingar såvitt möjligt undvikas. Förläggning av statlig verksamhet till orter utanför Stockholm ligger vidare i linje med de allmänna målsättningarna beträffande lokaliseringen av statliga myndigheter.

Kommittén påpekar att uppdelning av kammarrätten på flera domstolar i och för sig inte behöver medföra oöverstigliga svårigheter att upprätthålla enhetlighet och likformighet i rättskipningen. Det finns t. ex. inte mindre än sex hovrätter. Kommittén anser att det bör vara lätt att arbeta ut ett system för utbyte av information mellan regionala kammarrätter vilket tillgodoser rimliga krav på samordning i ungefär samma utsträckning som inom en riksdomstol med 10—15 avdelningar. Det är emellertid mycket viktigt att en kammarrätt utanför Stockholm förläggs till en ort som kan antas vara så lockande, att en god tillströmning av jurister kan påräknas. Kommittén anser det således oundgängligt att välja en ort som har karaktär av betydande befolknings- och förvaltningscentrum.

I och för sig finner kommittén det tilltalande och i vart fall från allmän servicesynpunkt lämpligt att dela upp kammarrätten på tre domstolar, en för huvudsakligen Svealand med säte i Stockholm, en för huvudsakligen Götaland och förlagd till Göteborg eller till någon plats i Skåne och en för Norrland. En särskild kammarrätt för Norrland skulle dock åtminstone till en början bli liten och omfatta bara två avdelningar. En så begränsad organisation anser kommittén inte lämplig för en mellaninstans. Kommittén befarar också att det skulle bli svårt att locka lämpliga aspiranter till en norrländsk förvaltningsdomstol med så liten personal som det skulle bli fråga om. Kommittén avvisar också tanken att inrätta en filial till stockholmskammarrätten i Norrland.

Kommittén stannar för att föreslå endast två kammarrätter, den ena bestående av sju avdelningar och med säte i Stockholm samt den andra bestående av sex avdelningar och med säte i Göteborg. Domsområdet för kammarrätten i Stockholm skulle vara Svealand med undantag av Värmland samt Norrland och därjämte Östergötland. Kammarrätten i Göteborg skulle ha återstoden av landet, dvs. Götaland utom Östergötland samt Värmland, som domsområde.

Ledamotsorganisationen m. m.

Kommittén föreslår att alla de 78 ledamöterna i de nya kammarrätternas normalorganisation (13 sexmansavdelningar) skall vara ordinarie domare. Härvid erinrar kommittén om att en hovrättsavdelning i princip består av endast ordinarie ledamöter. Bakom systemet med ordinarie ledamöter ligger tanken att en domare skall inta den självständiga och oberoende ställning som bara tjänsteställning genom fullmakt ger. Kommittén framhåller att det redan i nuvarande läge framstår som principiellt otillfredsställande att icke-ordinarie ledamöter ingår i kammarrättens normalorganisation. Samma betraktelsesätt gör sig gällande med ökad styrka, om kammarrätten byggs ut till allmän förvaltningsdomstol. Vidare anses det från rekryteringssynpunkt vara av stor vikt att tjänst som kammarrättsledamot ligger på samma nivå som motsvarande tjänst i hovrätt.

I spetsen för sexmansavdelningarna bör liksom f. n. stå en ordförande och en vice ordförande. På ordföranden ankommer det att leda arbetet på avdelningen och svara för kontinuiteten och enhetligheten såväl inom avdelningen som i förhållande till övriga avdelningar. Vid de flesta muntliga förhandlingarna presiderar ordföranden. Hans arbetsuppgifter är följaktligen ansvarsfulla och maktpåliggande och höga kompetenskrav måste ställas på honom. Kommittén framhåller att ordförandena bör rekryteras bland de skickligaste av landets förvaltningsrättsligt kunniga domare och tjänstemän. Tjänstens betydelse och det ansvar som följer med den är av sådan art att den bör jämföras med lagmanstjänst i hovrätt. Också för att tjänsterna skall bli

konkurrenskraftiga i förhållande till förvaltningens och den allmänna domarbanans tjänster är det viktigt att de inte sätts i lägre lönegrad än lagmanstjänsterna. Tjänstetiteln bör vara lagman.

Även vice ordföranden har en viktig uppgift på avdelningen. Han deltar i sammanträde alla sessionsdagar utom en och är själv ordförande en dag. Med ordföranden delar han ansvaret för kontinuiteten och enhetligheten i avdelningens rättskipning. Kommittén anser att lönen inte bör väsentligt understiga ordförandens och inte vara lägre än den som tillkommer vice ordförande i hovrätt.

Kammarrättsråden bör liksom f. n. ha samma lönegradsplacering som hovrättsråden.

Enligt kommitténs mening bör det för behörighet som ledamot i kammarrätt fordras lagfarenhet. Härutöver bör fordras praktisk erfarenhet av dömande verksamhet genom tingsmeritering eller likvärdig tjänstgöring på länsstyrelse, hos åklagare, kronofogde e. d. Också erfarenhet från dömande i överrätt bör som regel ingå bland meriterna. Kommittén anser dock att meritkraven bör formaliseras i minsta möjliga mån. Det är värdefullt att tjänsterna hålls öppna åt olika håll, så att de kan rekryteras bland jurister från skilda verksamhetsfält inom förvaltningen och domstolsväsendet. Endast på det viset får man den allsidiga sammansättning en domstol med ett så brett målregister som den nya kammarrätten bör ha.

När ett kammarrättsråd får tjänstledighet för att fullgöra ett offentligt uppdrag måste platsen fyllas med en annan domare. Vid kortare ledigheter bör en fiskal kunna adjungeras. Under längre ledigheter bör däremot mera permanenta åtgärder vidtas. Härför erfordras ett antal extra ordinarie assessorer. Kommittén förordar att man härvid går över till det system som nu gäller i hovrätterna med extra ordinarie assessorer som reservdomare. Förutom att det ger lönemässig likställighet mellan kammarrätt och hovrätt är det lättare att administrera än ett vikariatssystem, som fordrar att tjänsterna ledigförklaras etc. Det är vidare av stor betydelse för rekryteringen till kammarrätt att extra ordinarie assessorstjänster finns som befordringstjänster för fiskalerna.

Kommitténs förslag till ny kammarrätsorganisation innebär att antalet juristtjänster ökas med ungefär 25 %. Vid första påseende kan ökningen synas betydande. Den måste dock, framhåller kommittén, ses mot bakgrund av den avsevärda överbelastning i förening med stark eftersläpning som sedan årtionden har bestått i både regeringsrätten och kammarrätten och som rimligtvis inte bör få fortsätta. Utvidgningen föranleds av dels de nya arbetsuppgifterna, dels behovet av ytterligare beredningstid för kammarrättens nuvarande mål. Av fyra nya avdelningar behövs närmare tre för de nya målen och resten som en allmän förstärkning, bl. a. med hänsyn till det väsentligt ökade antal muntliga förhandlingar som kommittén räknar med. Det är inte fråga om en större expansion än som motsvarar de ökade krav

som den offentlighetsrättsliga utvecklingen ställer på den administrativa rättskipningen, och det gäller att tillgodose under många år samlade behov både i regeringsrätten och i kammarrätten.

Kommittén tänker sig att drygt hälften av de 44 nya ledamotstjänsterna skall kunna rekryteras inom kammarrättens egna led. Återstoden bör besättas med jurister utanför kammarrätten med erfarenhet av de nya målgrupper som skall föras till domstolsorganisationen.

Rekryteringen från botten anser kommittén inte behöva möta några svårigheter i de nya kammarrätterna med deras vidgade arbetsfält samt förbättrade ekonomiska villkor och befodringsförhållanden.

Medverkan av icke-jurister

Kommittén anser att av kammarrättens nuvarande mål inga andra än fastighetstaxeringsmålen är sådana att en fackmannamedverkan skulle vara till mera påtaglig fördel för rättskipningen. Däremot finner kommittén att sådan medverkan bör övervägas beträffande några av de tillkommande målgrupperna.

En sådan målgrupp är barnavårds- och nykterhetsvårdsmålen. I dessa spelar vårdsynpunkter och allmänt sociala överväganden en särskilt betydelsefull roll vid sidan av den rent juridiska bedömningen.

Kommittén framhåller att även om det i och för sig finns större anledning att anlita icke-jurister i första instans än i en besvärinstans som kammarrätt så måste det beaktas att särskilt under de närmaste årtiondena endast få av kammarrätternas ledamöter kommer att ha praktisk erfarenhet av socialt arbete. Den bristande kännedömen kan av praktiska skäl kompenseras bara i begränsad mån genom att företrädare för socialvården kallas in och hörs från fall till fall. Det är vidare mycket viktigt att kammarrätternas avgöranden möts med förtroende på detta nya och särskilt ömtåliga område. Under sådana förhållanden är det enligt kommitténs mening en näraliggande utväg att i de aktuella målen låta företrädare för social erfarenhet ingå i kammarrätt vid sidan av juristledamöterna. Framför allt kommer här i fråga socialförvaltningens tjänstemän och ledamöterna inom berörda kommunala nämnder och länsnämnder. Kommittén föreslår att barnavårdsmål och mål enligt lagen om nykterhetsvård skall behandlas av tre juristledamöter och två särskilda ledamöter som är förtrogna med ämnena.

De mål enligt socialhjälp- och barnavårdslagarna som kammarrätten avgör redan nu angår ekonomiska tvister. Visserligen kan medverkan av socialt sakkunniga ibland behövas också i de målen men behovet är inte lika generellt som i målen om omhändertagande. Kommittén anser att det här bör stå domstolen fritt att besluta i vad mån socialsakkunniga ledamöter bör tillkallas.

F. n. står en särskild skogssakkunnig person och en särskild bokförings-

sakkunnig person till kammarrättens förfogande. Dessa sakkunniga får delta i överläggningarna men inte i besluten. Kommittén föreslår att sådana fasta sakkunniga skall förordnas också framdeles men stryker under att deras utlåtanden bör komma till stånd på ett sådant sätt, skriftligen eller vid muntlig förhandling, att parterna vet om dem och har möjlighet bemöta dem.

Specialrotlar, specialavdelningar, cirkulation m. m.

Systemet med specialrotlar och specialdivisioner för vissa av kammarrättens nuvarande mål syftar till att säkerställa en enhetlig rättskipning på ifrågavarande områden. Enhetlighet i bedömningen är givetvis särskilt angelägen när det gäller de mål vari kammarrätt dömer som sista instans. Det innebär också en rationalisering att samla alla mål av en viss typ hos en eller ett par ledamöter som får specialisera sig på ifrågavarande rättsområde. Samtidigt kan det inge betänkligheter att endast ett begränsat antal ledamöter får erfarenhet av målen. Allmänt sett är det önskvärt att alla ledamöter skall vara kompetenta att döma i alla typer av mål. Den negativa effekten av specialrotelsystemet kan neutraliseras genom att ledamöterna cirkulerar mellan avdelningarna och specialrotlarna byter innehavare med jämna mellanrum. Efter hand som cirkulationen har fullbordats bör specialrotelsystemet också kunna avvecklas för åtskilliga målgrupper. Kommittén stryker under att mål inte bör behålla egenskapen av specialmål längre än nödvändigt med hänsyn till de speciella problem som hänger samman med omorganisationen.

Principerna för fördelning av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol

Förvaltningsdomstolskommitténs betänkande innehåller ett förslag till fördelning av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol. Vid utarbetandet av detta förslag har kommittén hämtat ledning i ett av f. d. justitierådet Seve Ekberg år 1959 avgivet betänkande Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten (SOU 1959: 4) samt i remissyttrandena över detta betänkande.

Ekbergs förslag

I Ekbergs förslag framhölls att lagstiftningen om regeringsrättens kompetens hade som huvudsakligt ändamål att skapa rättstrygghet. Vid fördelningen av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten borde i första hand behovet av rättsskydd beaktas. Det kunde inte alltid förväntas att rättsskyddsbehovet blev tillbörligen tillgodosett vid handläggningen av besvärssärenden inom departement och regering. Till

detta kom att regeringens avgöranden enligt gemene mans uppfattning — med rätt eller orätt — lätt fick sken av att påverkas av politiska hänsyn.

Rättsskyddssynpunkten fick dock inte ensam vara bestämmande. Hänsyn måste också tas till allmänna intressen. I vissa fall kunde behovet av rättsskydd jämfört med ett allmänt intresse av att målet skulle handläggas av regeringen vara så ringa att rättsskyddsintresset borde vika. För att vinna enhetlighet i rättskipningen var det vidare angeläget att undvika att grupper av mål, vilka hade ett naturligt samband, splittrades i sista instans. Andra praktiska skäl kunde också göra sig gällande vid fördelningen. Framför allt borde man eftersträva enkelhet och reda i uppräknningen av de mål som skulle handläggas av regeringsrätten, i den mån det kunde ske utan att andra väsentliga intressen uppoffrades.

Mål angående förvaltningsförfordningar och andra beslut av generell räckvidd borde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, eftersom sådana beslut kunde betraktas som ett utflöde av Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsmakt. Likaså borde besvärsmål rörande beslut av administrativ myndighet, som avsåg rättsförhållande av privaträttslig natur mellan staten och enskild, avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Härigenom förebyggdes att ett avgörande av regeringsrätten kunde komma i konflikt med allmän domstols dom. I båda dessa fall kunde dock undantag komma i fråga. På Kungl. Maj:t i statsrådet borde också ankomma att handlägga mål som huvudsakligen rörde lämplighets- och ändamålsenlighetsfrågor.

I mål som gällde myndighets beslut att i särskilt fall meddela någon påbud att göra, tåla eller underlåta något (individuella påbud) var det enligt Ekbergs mening väsentligen fråga både om ingripande mot enskild person, som påkallade rättsskydd, och om rättstillämpning. Sådana mål borde därför handläggas av regeringsrätten.

Mål som gällde tillstånd att bedriva viss verksamhet kunde enligt Ekberg delas upp i två grupper. Den ena avsåg sådana fall då det var meningen, att den som uppfyllde vissa i författningen angivna villkor hade ett rättsanspråk att få utöva verksamheten. Läget kunde vara detta även om bland förutsättningarna för tillstånds meddelande ingick att sökanden skulle vara lämplig eller skickad för verksamheten. Besvärsmål angående meddelande av tillstånd av denna typ borde enligt Ekbergs mening avgöras av regeringsrätten.

Den andra gruppen avsåg sådana mål, i vilka den enskilde inte syntes äga något lagligt grundat anspråk på att få tillståndet. Avgörande faktorer vid tillståndsgivningen var i sådana fall inte bara sökandens kvalifikationer eller allmänna lämplighet för verksamheten utan framför allt om verksamheten från allmänna synpunkter befanns behövlig eller lämplig. Sådana mål ansåg Ekberg böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Mål om inskränkning i eller återkallelse av ett för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande till viss verksamhet eller användning m. m.

ansågs röra en rättsfråga och borde därför enligt Ekbergs mening avgöras av regeringsrätten, även om mål om beviljande av rättigheten eller förmånen prövades av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Beträffande vissa grupper av mål föreslog Ekberg, att målen visserligen skulle avgöras i konselj men att regeringsrätten skulle obligatoriskt avge utlåtande i dem. Det rörde sig här om mål, i vilka det rättsliga inslaget var starkt men där regeringen och förvaltningsmyndigheterna ändå ansågs böra ha ett betydande mått av handlingsfrihet på grund av målens sammanhang med den allmänna politiken.

Ekbergs förslag innehöll liksom gällande lag en uppräkningslista av de mål som skulle handläggas av regeringsrätten. Målbeskrivningen var dock i en del fall mera vittomfattande och allmänt hållen än den i regeringsrättslagen nu förekommande. Härigenom skilde sig Ekbergs enumerationsteknik avsevärt från den teknik, som hittills tillämpats i regeringsrättslagen.

Yttranden över Ekbergs betänkande

Över Ekbergs betänkande inhämtades yttranden från ett stort antal myndigheter och organisationer. I utlåtandena blev de av Ekberg föreslagna huvudlinjerna för kompetensfördelningen i allmänhet tillstyrkta eller lämnade utan erinran. I ett betydande antal yttranden framfördes dock kritiska synpunkter mot större eller mindre delar av förslaget.

Ett stort antal yttranden gav uttryck åt uppfattningen att regeringsrättens kompetensområde skulle bli alltför vidsträckt enligt Ekbergs förslag. Beträffande bagatellmål och mål där rättsfrågan normalt var av enkel beskaffenhet ansåg ett flertal remissinstanser, att departementsbehandlingen var en mera ändamålsenlig prövningsväg än föredragning och avgörande inför en avdelning av fyra eller fem regeringsråd. Ekbergs bild av departementsbehandlingen av besvärssärenden kritiserades av flera remissinstanser.

Ett särskilt fall som tilldrog sig uppmärksamhet var när i en författning beslutanderätten i ett visst ämne hade tillagts Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämde. *Regeringsrättens flesta ledamöter* ansåg att besvär över sådan delegerad beslutsgivning, oavsett förekommande rättsliga inslag, normalt borde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Annars utsatte man sig för risken att regeringen skulle kunna reagera mot regeringsrättens bedömning genom att helt enkelt återkalla det förordnande varigenom beslutanderätten hade överförs till underordnad myndighet.

Förslaget att regeringsrätten skulle handlägga flertalet mål om individuella påbud berördes i ganska många yttranden. Å ena sidan ansåg vissa remissinstanser att föreslagna undantag från regeln borde utgå. Å andra sidan förordade *ett flertal myndigheter och regeringsrättens flesta ledamöter* större eller mindre begränsningar i regeringsrättens behörighet jämfört med Ekbergs förslag.

Ekbergs uppdelning av ärenden om meddelande av tillstånd mötte gensagor på vissa håll. JK fann det osäkert, om ett rättsanspråk kunde anses föreligga i den omfattning som Ekberg hade ansett och om i samtliga fall det sakligt sett bästa resultatet uppnåts. Även om en författning inte direkt gav vid handen att prövningen av tillståndsfrågan var avsedd att vara mera obunden, var detta kanske ändå fallet. Det syntes också antagligt, att i författningarna kriterierna för meddelande av tillstånd ofta hade bestämts utan tanke på några konsekvenser med avseende på kompetensfördelningen. Liknande synpunkter framfördes av ÖÅ, som därutöver framhöll att regeringen borde avgöra tillståndsärenden, vilka hade ett nära samband med uppgiften att sörja för allmän ordning och säkerhet, samt att Ekbergs uppdelning av ärendena i en del fall hade lett till en olycklig splittring av närbesläktade mål.

Förslaget rörande mål om återkallelse av eller inskränkning i individuella tillstånd behandlades i ett flertal yttranden. Några remissinstanser, såsom *Sveriges advokatsamfund* och *Sveriges grossistförbund*, tillstyrkte förslaget. Det kritiserades däremot av bl. a. JK, ÖÅ, *länsstyrelsen i Stockholms län* och *kommerskollegium*. Från kritikernas sida framhölls bl. a. att vid prövningen måste beaktas samma omständigheter som vid meddelande av tillstånd. Man pekade också på den faktiska likheten mellan återkallelse av tillstånd och vägran att förlänga ett tidsbegränsat tillstånd.

Förslaget om obligatoriskt hörande av regeringsrätten i vissa grupper av ärenden som avgjordes av Kungl. Maj:t i statsrådet avstyrktes av *regeringsrättens flesta ledamöter*. De påtalade det dubbelarbete som förslaget medförde och framhöll vidare bl. a. att det rättsliga inslaget var av mycket olika styrka i olika mål och att målen ej sällan skulle fördröjas i onödan. Lämpligare var därför att Kungl. Maj:t genom särskilt förordnande inhämtade regeringsrättens utlåtande när bedömningen i det enskilda fallet ansågs erbjuda betydande rättsliga svårigheter. Å andra sidan framhölls från näringslivets håll att rättssäkerheten kunde komma att äventyras så länge regeringsrättens prövning inte var obligatorisk i alla de enskilda fall där rättsfrågan var av särskild vikt.

I flera yttranden framhölls att den av Ekberg använda enumerationstekniken, som innefattade målbeskrivningar med prägel av generalklausuler, ökade svårigheterna att avgöra om ett visst mål skulle behandlas av regeringsrätten eller av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommitténs förslag

I sitt förslag till fördelning av besvärärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol utgår kommittén, i överensstämmelse med gällande rätt, från grundsatsen att mål i vilka rättsfrågorna normalt framstår som det väsentliga skall handläggas av administrativ domstol, medan

ärenden i vilka lämplighetsfrågorna regelmässigt dominerar skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Vissa undantag föreslås dock från principen.

Hänsyn måste enligt kommitténs uppfattning tas till de allmänna intressen som gör sig gällande i förvaltningsärendena. I sådana typer av besvärärenden, där avgörandet måste träffas med hänsyn väsentligen till försvars-, ordnings-, säkerhets-, allmänekonomiska eller andra statsnyttosynpunkter, bör beslutanderätten i allmänhet ligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet, som i stort sett har det högsta ansvaret på hithörande områden.

I den förstnämnda grundsatsen bör enligt kommitténs mening vidare den jämkningen göras att domstolsprövningen i princip förbehålls sådana grupper av mål som i allmänhet är av någon större betydelse för den enskilde. Besvärärenden, i vilka rättsfrågan normalt är av enkel beskaffenhet och vilka samtidigt är av mindre vikt bör hänskjutas till den friare, enklare och snabbare prövning som sker i statsdepartementen. En prövning i departementen får anses vara tillräcklig i bagatellärenden, även om dessa skulle vara av mera juridisk natur. Departementsbehandlingen kan också stundom vara att föredra i ärenden, där det är av särskild vikt att få ett snabbt avgörande i saken. Kommittén erinrar i sammanhanget om att den reella föredragningen och prövningen av besvärärenden i departementen regelmässigt sker inför vederbörande expeditionschef eller chef för sakenhet under sådana omständigheter att god juridisk sakkunskap är företrädd. Kommittén anser inte att det finns skäl att påstå att den svenska departementsbehandlingen av besvär skulle vara otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt, låt vara att behandlingen i en domstol på grund av sakens natur torde erbjuda bättre garantier för en självständig, djupgående och allsidig prövning speciellt från juridiska synpunkter.

I en författning kan beslutanderätten i visst ämne ha tillagts Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer. När i ett sådant fall beslutanderätten delegerats av Kungl. Maj:t till underordnad myndighet, talar enligt kommitténs uppfattning övervägande skäl för att besvär över myndighetens beslut skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, även om ärendet är av rättslig natur. Undantagsvis bör dock avsteg från denna regel kunna komma i fråga.

De allmänna riktlinjer för kompetensfördelningen mellan regeringen och administrativ domstol, som Ekberg drog upp, finner kommittén i stor utsträckning leda till gott resultat. På en del punkter anses dock den av Ekberg använda metoden medföra, att till administrativ domstol hänskjuts ärenden, som lämpligen bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén anser sålunda att Ekberg i ärenden angående meddelande av tillstånd har fäst alltför stor vikt vid utformningen av vederbörande författning och därigenom ofta utan tillräckligt fog har kommit till slutsatsen att det sökta tillståndet var ett rättsanspråk och därför borde höra under förvaltningsdomstol. Vidare anser kommittén den föreslagna regeln om mål

angående återkallelse av eller inskränkning i tillstånd m. m. inte ta tillräcklig hänsyn till det sakliga samband som finns mellan ärenden om meddelande och ärenden om återkallelse av tillstånd. Enligt kommitténs uppfattning kräver enhetligheten i rättstillämpningen att samma myndighet som regel är slutinstans i alla ärenden som över huvud taget rör tillstånd av visst slag.

Den föreslagna allmänna regeln att mål om individuella påbud, på några undantag när, skall hänföras till administrativ domstols domvärjo anser kommittén också vara alltför vittgående. Regeln tar inte tillbörlig hänsyn till att individuella påbud förekommer i mycket skilda sammanhang och kan vara av starkt skiftande betydelse. Regeln skulle också medföra betydande tillämpningssvårigheter.

Kommitténs slutsats blir att man inte kan undgå att, obunden av teoretiska betraktelsesätt, genomgå förekommande skilda besvärärenden grupp för grupp för att vinna en ändamålsenlig kompetensfördelning. För varje grupp får man bilda sig en föreställning, om ärendena är av den rättsliga karaktär och den betydelse för den enskilde att en prövning i rättskipningens form kan anses påkallad, eller om i stället lämplighets-, ändamålsenlighets- eller statsnyttosynpunkter dominerar.

Kommittén understryker att den lagt sig vinn om att göra bestämmelserna om kompetensfördelningen enkla och klara och därigenom lättfattliga för parter och myndigheter. Som ett led i denna strävan har kommittén i största möjliga utsträckning infört fullföljdsregler i de olika materiella författningarna.

I stället för Ekbergs förslag om att regeringsrätten obligatoriskt skall höras i vissa grupper av ärenden som avgörs av regeringen förordar kommittén att Kungl. Maj:t genom särskilt förordnande inhämtar regeringsrättens yttrande i ärenden med betydelsefulla rättsliga problem. Kommittén framhåller att det ter sig rimligt att regeringen i ärenden, som skall avgöras i konselj men som innefattar rättsliga problem av större vikt, så långt som möjligt tillmötesgår yrkanden av part att regeringsrätten skall höras.

Ledamöterna Bohman och Petrén beklagar i ett särskilt yttrande att kommittén på grund av sina direktiv inte kunnat pröva bl. a. möjligheten av en uppdelning av överprövningen på lämplighetsfrågor och på rättsfrågor och därför varit förhindrad att fritt välja mellan olika för svenska förhållanden tänkbara former för att inpassa ett domstolsmässigt element i förvaltningen.

Bohman anser dessutom i en reservation att kommittén inte tillmätt hänsynen till den enskildes rättsskydd tillräckligt stor vikt. Bl. a. kritiserar han kommitténs ståndpunkt beträffande mål om inskränkning i eller återkallelse av individuella tillstånd. Han anser att sådana mål liksom besvär över beslut om vägran att förlänga ett tidsbegränsat tillstånd bör handläggas av administrativ domstol.

Remissyttrandena

Principerna för en omorganisation av förvaltningsrättsskipningen hos regeringsrätten och kammarrätten

Förvaltningsdomstolskommitténs förslag har i det stora hela fått ett gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen. I flera yttranden understryks starkt behovet av en reform på förvaltningsrättsskipningens område. *De femton regeringsråden* framhåller sålunda att anhopningen av mål i regeringsrätten och den därmed följande förseningen i avgörandena har blivit så avsevärda till följd av förvaltningsmålens starkt ökade betydelse inom rättslivet och avsaknaden av effektiva fullföljdsspärrar, att domstolens möjligheter att verka som prejudikatinstans starkt försvårats. De anser att förseningarna måste inge allvarliga betänkligheter också från synpunkten av den enskildes rättsskydd. Att viktiga skattemål kan få ligga och vänta på sin tur i fyra å fem år efter det att de är färdiga för föredragning betecknar de som djupt otillfredsställande. *JO* framhåller att den betydande tillströmning av mål till regeringsrätten, som på grund av förvaltningslagstiftningens utvidgning, samhällsutvecklingen och gällande fullföljdsregler skett och sker, i väsentlig grad försvårar för domstolen att fullgöra sin prejudikatbildande funktion. Understundom kan, fortsätter *JO*, regeringsrättens motiveringar till meddelade beslut vara så knapphändiga att missförstånd lätt uppkommer rörande beslutens innebörd. *JO* anser det angeläget att sådana anledningar till oriktig eller oenhetlig praxis hos underinstanserna undanröjs och att regeringsrättens arbete över huvud kommer att verksamt främja fast och enhetlig rättstillämpning. Enligt *JO:s* mening framstår det som en trängande nödvändighet att en reform i fråga om regeringsrättens ställning och uppgifter snarast möjligt genomförs.

I flera remissyttranden uttalas lovord över kommitténs arbete. *JK* finner det mycket tillfredsställande att de komplicerade frågor som utredningen har haft att ta upp har utretts grundligt och allsidigt. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att kommitténs betänkande genomgående präglas av stor omsorg och noggrannhet och att det är väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning.

Huvudlinjerna i kommitténs förslag accepteras i huvudsak av flertalet remissinstanser. *De femton regeringsråden* anser det från många synpunkter beklagligt att så förhållandevis snäva fullföljdsbegränsningar som kommittén har föreslagit skall behöva vidtas. Dessa regeringsråd finner emellertid uppenbart att de nuvarande förhållandena inte kan godtas vare sig från rättssäkerhetssynpunkt eller från andra allmänna synpunkter. Vill man på längre sikt ge regeringsrätten tillbörliga möjligheter att verka som prejudikatinstans, minska väntetiderna i regeringsrätten och skapa utrymme för ökad muntlighet där, synes den av kommittén anvisade vägen vara den enda framkomliga. De finner också kommitténs förslag i det stora hela väl avvägt. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att kommittén har lagt

fram ett utmärkt förslag, som alla bör kunna vara överens om. Hovrätten understryker att regeringsrättens roll i rättskipningen bör vara att svara för rättsutvecklingen främst genom vägledande prejudikat. En förutsättning härför är, att en domstolsinstans på mellanplanet får tillräcklig kapacitet. En granskning av vad kommittén har föreslagit i detta hänseende ger inte hovrätten anledning till någon erinran, och hovrätten anser därför att förslaget bör genomföras. Hovrätten förklarar sig endast vilja varna för att man genom nedprutning av förslaget blott gör en halvhjärtad reform och sålunda omöjliggör att det eftersträvade resultatet nås. Framför allt bör kammarrättsorganisationen vara sådan, att regeringsrätten kan upprätthålla en ytterst sträng gallring vid tillståndsprövningen.

Kammarrätten framhåller att den administrativa besvärsorganisationen också lider av andra brister än den överbelastning av regeringsrätten som närmast föranlett kommitténs tillsättning. I vissa fall finns det fyra instanser men i andra fall endast två instanser utan att denna skillnad kan motiveras rationellt. Vidare avgörs vissa besvärs mål i sista instans av t. ex. kammarrätten, medan andra mål alltid får föras upp till regeringsrätten utan att de senare kan påstås vara mera svårbedömda än de förra. Dessa och andra inadvartelser är en följd av att önskemålet om likformighet och ändamålsenlighet inte har beaktats tillräckligt när instansordningsfrågorna hittills har lösts i lagstiftningen. Kammarrätten hälsar därför med tillfredsställelse att kommittén har försökt att åstadkomma ett samlat grepp över hela problemkomplexet.

En del remissinstanser — däribland *Sveriges advokatsamfund* och en rad organisationer med anknytning till näringslivet, såsom *SAF* och *Sveriges industriförbund* — beklagar att kommittén på grund av sina direktiv har varit förhindrad att behandla det administrativa rättsskyddet i ett vidare perspektiv och därvid ta upp bl. a. frågan om generell möjlighet till domstolsmässig överprövning av förvaltningsbeslut. Emellertid motsätter sig dessa remissinstanser i regel inte en reform inom den ram som har gällt för kommitténs arbete. I samband därmed framhålls från näringslivshåll att en mera djupgående reform skulle kräva mycket omfattande organisatoriska förändringar.

En del remissinstanser förordar även andra metoder än den som kommittén har föreslagit för att lösa problemen med arbetsläget i regeringsrätten. I några fall, såsom i *de fyra regeringsrådets yttrande* och i *regeringsrådet Klackenbergs yttrande*, anses att lösningen bör ske helt efter andra linjer än den kommittén har stannat för. Dessa regeringsråd förordar att man i syfte att minska måltillströmningen till regeringsrätten dels flyttar bort vissa målgrupper från domstolen, dels inför en särskild fullföljdsavgift, dels skärper nuvarande fullföljdsbegränsande regler i skattemål genom en höjning av summa revisibilis eller på annat sätt. De fyra regeringsråden föreslår dessutom att talan i skattemål inte skall få fullföljas till regeringsrätten, om den gäller värderingsfrågor.

Som skäl för sitt avstyrkande av förslaget om allmän tillståndsprövning

hänvisar *de fyra regeringsråden* till konsekvenserna från rättskipningssynpunkt av en sådan ordning. Dessa måste bedömas bl. a. mot bakgrunden av hur stor ändringsfrekvensen är i de mål som nu avgörs av regeringsrätten. För skattemålens del torde ändringsprocenten vara omkring 30. Om antalet avgjorda skattemål uppskattas till ca 2 000 per år, innebär detta att besvären leder till ändring i taxeringen i 600 mål. I andra målgrupper är ändringsfrekvensen lägre, men det är utan vidare klart att det sammanlagda antalet mål, vari regeringsrätten ändrar kammarrättens utslag, betydligt överstiger det antal mål, som enligt kommitténs beräkningar skulle släppas fram till fullständig sakprövning. Prejudikatbildning är visserligen, fortsätter dessa regeringsråd, en viktig uppgift för regeringsrätten men minst lika viktig är dess uppgift att skipa rätt oavsett prejudikatbildning. De anför vidare att åtskilliga målgrupper i regeringsrättens nuvarande målregister omfattar ett så litet antal mål, att man måste räkna med att efter genomförandet av en ordning med allmän tillståndsprövning många målgrupper inte blir representerade alls eller endast med enstaka mål bland de 450 mål som kommittén har beräknat skall släppas fram till slutlig prövning i sak av regeringsrätten. Domstolen kommer då att sakna tillräcklig erfarenhet och överblick av det aktuella rättsområdet för att på ett tillfredsställande sätt kunna vägleda praxis. Slutligen erinrar dessa regeringsråd om att regeringsrätten har fått avsevärt förbättrade möjligheter att snabbare utveckla sin målbilans genom utökningen med en fjärde avdelning år 1967. Även om erfarenheterna från tidigare utökningar av regeringsrätten manar till försiktighet, anser de det rimligt att avvakta utvecklingen under de närmaste åren innan slutlig ställning tas till kommitténs enligt deras mening mycket långtgående förslag om begränsning av möjligheterna att i förvaltningsfrågor få saken prövad av regeringsrätten. *Regeringsrådet Klackenborg* anför i stora delar liknande synpunkter. Om prejudikatbildningen blir regeringsrättens dominerande uppgift, gör man enligt hans uppfattning prejudikatbildningen till något betydligt märkvärdigare än den egentligen behöver vara i förvaltningsrättskipningen och får i gengäld en lägre standard än hittills på den sakliga prövningen av målen genom att det slutliga avgörandet i flertalet fall förläggs till en instans under regeringsrätten. Inom vissa målgrupper, t. ex. mål om tvångsintagning av alkoholmissbrukare och omhändertagande av barn och ungdom för samhällsvård, skulle det enligt hans mening kännas särskilt stötande att vara tvungen att avvisa sakprövning och inte kunna rätta till felaktiga beslut, därför att målet inte är av intresse från prejudikatsynpunkt eller eljest så speciellt kvalificerat att talan skall prövas enligt de föreslagna bestämmelserna. Han anser också, att det föreslagna systemet kan väntas medföra större processkostnader för den rättsökande allmänheten och att en ofta framhållen fördel hos förvaltningsprocessen framför den allmänna domstolsprocessen, nämligen att kostnaderna för de klagande är små och att man inte riskerar att vid avslag få betala

den andra partens rättegångskostnader, i betydande grad går förlorad om kommitténs förslag genomförs. Han anser nämligen de föreslagna dispensreglerna så svårbedömbara och abstrakta att de i allmänhet tvingar de klagande i regeringsrätten att anlita advokat för att ha en rimlig möjlighet att få sina mål sakprövade.

Bland de målgrupper, som *de fyra regeringsråden* anser böra flyttas bort från regeringsrätten, nämner de först och främst körkortsmålen. De anser också att det kan övervägas att flytta bort även vissa mindre målgrupper, framför allt mål om löner och bidragsförskott. Uppfattningen att regeringsrätten inte bör vara högsta instans i körkortsmålen delas av *kammarrätten, riksrevisionsverket, JO, länsstyrelserna i Jönköpings, Värmlands och Gävleborgs län samt SACO. Hovrätten över Skåne och Blekinge, kommerskollegium, Sveriges advokatsamfund, Sveriges hantverks- och industriorganisation samt Motorbranschens riksförbund* föreslår att fråga om återkallelse av körkort som har samband med ansvarstalan vid allmän domstol skall prövas i ansvarsmålet vid den allmänna domstolen.

Statskontoret, riksrevisionsverket, kommerskollegium och länsstyrelsen i Jönköpings län föreslår en närmare undersökning av möjligheterna att flytta bort ytterligare målgrupper från regeringsrätten.

Endast *kommerskollegium* anser att det finns skäl att överväga att bryta ut skattemålen till behandling av en särskild högsta skattedomstol.

De fyra regeringsråden och regeringsrådet Klackenbergs anför till förmån för införandet av en särskild fullföljdsavgift för den som vill föra talan i regeringsrätten, att en sådan avgift av måttlig storlek måste antas få parterna att tänka efter om det finns tillräckliga skäl att klaga. Kravet på fullföljdsavgift skulle enligt deras mening sannolikt i avsevärd mån hejda tillflödet av mindre viktiga mål. De anser att fullföljdsavgift dock inte bör komma i fråga i mål om administrativa frihetsberövanden och i disciplinmål. De sätter också i fråga om inte undantag bör föreskrivas för mål om sociala förmåner.

I flera yttranden framhålls vikten av en förstärkning av instanserna under regeringsrätten. *ÖÅ, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kronobergs, Skaraborgs och Västerbottens län samt länsförvaltningsutredningen och landskontorsutredningen m. fl.* anser att ett genomförande av länsförvaltningsutredningens förslag i betänkandet *Länsförvaltningen* (SOU 1967: 20), som bl. a. går ut på medverkan av medborgerliga representanter i länsstyrelsernas förvaltningsrättskipande verksamhet, har betydelse i sammanhanget. Flera remissinstanser hävdar bestämt, att en ombildning av prövningsnämnderna till skatterätter i enlighet med landskontorsutredningens förslag i betänkandet *Skatteförvaltningen* (SOU 1967: 22) måste genomföras samtidigt som eller i god tid innan förslaget om en allmän tillståndsprovning vid fullföljd av talan i skattemål till regeringsrätten förverkligas. *De femton regeringsråden* framhåller att det får anses vara en förutsättning

för att en allmän tillståndsprövning skall kunna omfatta också skattemålen, att förslaget om inrättande av länsskatterätter i någon form kommer till utförande. Samma uppfattning kommer till uttryck i yttrandena från bl. a. *ÖÅ, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Älvsborgs, Skaraborgs och Kopparbergs län, handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, Svenska landstingsförbundet samt en lång rad organisationer med anknytning till näringslivet och jordbruket.*

Ett stort flertal remissinstanser, bland dem *de femton regeringsråden, kammarrätten, de flesta länsstyrelserna, Sveriges advokatsamfund och många näringslivsorganisationer*, tillstyrker kommitténs förslag om att kammarrätt skall bli allmän mellaninstans. *Kammarrätten* framhåller att det ligger nära till hands att ta fasta på de värden som ligger i att det inom domstolen under dess flerhundraåriga verksamhet som landets största riksdomstol har utbildats fasta rättstraditioner och samlats ett stort erfarenhetsmaterial. Av väsentlig betydelse är också kammarrättens förtrogenhet med utbildningen av unga jurister för insatser inom det administrativa rättsväsendet.

Endast ett par remissinstanser ifrågasätter om det inte borde finnas skilda domstolar för skattemål resp. för övriga förvaltningsmål.

Kommerskollegium, ÖÅ, länsstyrelsen i Stockholms län, JO och SACO avstyrker införandet av en allmän mellaninstans i förvaltningsrättskipningen. *JO* framhåller att en utökning av instanskedjan är förenad med vissa mycket allvarliga olägenheter. Redan den nuvarande förvaltningsapparaten är tung, och den har växt fram efter hand utan att det har skett någon allmän organisatorisk översyn. *JO* finner det redan från mera allmänna rationaliseringssynpunkter föga tilltalande att bygga ut systemet med ytterligare en instans. Enligt *JO:s* uppfattning är det framför allt från rättssäkerhetssynpunkt viktigt att instanskedjan inte förlängs. Betydelsen av att ha tillgång till en säkert men långsamt och omständligt arbetande instanskedja får alltså inte överbetonas. För den enskilde medborgaren är det och måste det vara ett huvudintresse att kunna komma till sin rätt inom rimlig tid och att inte behöva föra en sak genom alltför många instanser. Olägenheterna av en lång instanskedja betonas också av *patent- och registreringsverket* och *trafikmålskommittén*. Vidare berörs de av *JK, Svea hovrätt, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, kammarrätten, riksrevisionsverket, länsstyrelserna i Uppsala, Gävleborgs och Västerbottens län, domstolskommittén, landstingsförbundet och TCO.*

Närmare om prövningstillstånd

Allmänt om tillståndsprövning

Förvaltningsdomstolskommitténs förslag till regler om prövningstillstånd har föranlett delade meningar bland remissinstanserna. Förslaget lämnas utan erinran av bl. a. *Svea hovrätt, socialstyrelsen, statskontoret, allmänna*

ombudet hos mellankommunala prövningsnämnden, femton länsstyrelser, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, SAF, HAO och Svenska bankföreningen. Vidare godtar kommerskollegium och JO de föreslagna reglerna såvitt gäller skattemål.

Några remissinstanser uttalar sympatier för restriktivare regler om prövningstillstånd än kommittén har föreslagit och är därvid inne på tanken att göra regeringsrätten till en mer eller mindre renodlad prejudikatinstans. Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att det kan övervägas om inte denna synpunkt bör drivas så strängt att dispens på annan grund än prejudikatintresse i allmänhet inte bör kunna ges. Därigenom borde antalet regeringsråd efter hand kunna minskas till ungefär det som fanns från början. Liknande synpunkter kommer till uttryck i trafikmålskommitténs och domstolskommitténs yttranden.

Flera remissinstanser vill ha generösare regler om prövningstillstånd än kommittén har föreslagit när det gäller annat än prejudikat- och intressfall. En del av dessa remissinstanser uttalar sig för en ordning med ändringsdispens av samma slag som i rättegångsbalken. Hit hör bl. a. JK, kammarkollegium, länsstyrelserna i Malmöhus och Västerbottens län, Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister, Sveriges advokatsamfund, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, RLF och TCO. JO anser att ändringsdispens skall kunna meddelas i sådana mål som inte är skattemål. Enligt JO:s förslag skall dessa mål inte passera kammarrätt.

Som skäl för att ändringsdispens bör ingå i systemet anförs i allmänhet att anledning saknas att göra rätten till materiell prövning snävare i regeringsrätten än i högsta domstolen och att kommittén har överdrivit den ökade arbetsbelastning för regeringsrätten som skulle bli följd av en ordning med ändringsdispens. JK finner det betänkligt att inte ha regler om ändringsdispens, som motsvarar rättegångsbalkens, med hänsyn till den utomordentligt stora betydelse som utgången i skatte- och andra förvaltningsmål kan ha för den enskilde. Sveriges advokatsamfund framhåller att samma möjlighet att få talan prövad i högsta instans bör finnas i administrativa mål och i rättegångsmål inte bara i likformighetens intresse utan också och inte minst från rättssäkerhetssynpunkt. Det skulle vara föga tilltalande om regeringsrätten av formella skäl saknade möjlighet att meddela prövningstillstånd i mål vari en ändring av det överklagade utslaget framstår som i hög grad sannolik. Kammarkollegium pekar på att den tilltänkta kammarrättsorganisationen skall tillföras ett stort antal nya målgrupper, som är främmande för tjänstemännen i den nuvarande kammarrätten. Med hänsyn härtill ter det sig vanskligt från rättsskyddssynpunkt att inte öppna möjlighet till ändringsdispens i regeringsrätten.

Andra remissinstanser vill inte göra dispensreglerna så vida som rätte-

gångsbalkens regler om ändringsdispens men förordar likväl vissa utvidgningar i förhållande till kommitténs förslag. *De femton regeringsråden* anser att de av kommittén föreslagna reglerna är förhållandevis hårda. De framhåller att redan omsorgen om prejudikatbildningen kräver att antalet mål som släpps fram till sakprövning inte blir för litet, eftersom man annars riskerar att regeringsrätten inte behåller tillräcklig kontakt med olika rättsområden. De vill vidare något starkare än kommittén betona regeringsrättens uppgift att ge en kvalificerad slutprövning i de viktigaste målen. Deras överväganden utmynnar i att de tillstyrker kommitténs förslag till dispensregler med tillägget att målets betydelse för klaganden eller någon som han företräder införs som särskilt kriterium för prövningstillstånd vid sidan av kriterierna målets svårbedömlighet, dess allmänna vikt och övriga omständigheter. Som motivering för tillägget anför de att bland de mål som regeringsrätten har att avgöra finns många, vilkas utgång kan bli helt avgörande för partens — eller i barnavårdsmål hans barns — livsöde eller för hans ekonomi. Ett tillägg av denna innebörd förordas också av *kammarrätten*, *ÖÅ*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *landskontorsutredningen* och *SACO*.

Svenska landstingsförbundet ifrågasätter om inte den omständigheten att underinstanserna har kommit till olika resultat borde utgöra dispensgrund.

Kammarrätten förklarar sig endast med tvekan godta att möjlighet till ändringsdispens inte skall finnas. Detta leder till snävare fullföljdsbegränsningar i förvaltningsprocessen än i den allmänna processen. Kammarrättens avgöranden synes dock normalt inte avse frågor av mindre betydelse för den enskilde rättssökande än hovrätternas avgöranden. Inte heller kan det antas att kammarrätten genom en upprustning enligt kommitténs förslag får sådana resurser att behovet av en allmän bestämmelse om ändringsdispens väsentligen upphör. Kammarrätten godtar likväl kommitténs förslag, därför att mindre långtgående åtgärder skulle vara otillräckliga för att råda bot på det synnerligen otillfredsställande arbetsläget i regeringsrätten. Om det inrättas flera kammarrätter med skilda domsområden, måste det dock enligt kammarrättens mening övervägas om man kan undvara en ordning med ändringsdispens.

I några yttranden anförts kritiska synpunkter på de föreslagna dispensvillkoren utan att några bestämda ändringsförslag framförs. *Riksrevisionsverket* anser det svårt att bedöma vilken verkan de omfattande dispensreglerna kan få i det praktiska domstolsarbetet, bl. a. för utformningen av kammarrättens besvärshänvisningar. Det är angeläget att bestämmelserna blir så entydiga och enkla som möjligt. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* finner det tveksamt, om tillståndsprövningen bör formbindas i den utsträckning som blir följden av de föreslagna dispensvillkoren, och vill förorda »något friare former» för fullföljden. En liknande uppfattning framförs av *ÖÅ* och *länsstyrelsen i Stockholms län*.

Några remissinstanser tar upp frågan om fullföljden till regeringsrätten i

de andra mål än fastighetstaxeringsmål som kammarrätten f. n. avgör i sista instans. *Kammarrätten* anser att förutsättningarna för prövningstillstånd bör vara lika för alla mål. Också de aktuella målen, vari enligt kommitténs förslag endast prejudikat- och intressedispens skulle komma i fråga, kan ibland vara av synnerlig vikt för den enskilde, och det kan också förekomma domvilla eller nya bevis i dem. Om man inskränker möjligheterna till prövningstillstånd i målen, skulle regeringsrättens erfarenhet av dem bli så liten att domstolens prejudikatbildning försvåras. Även *länsstyrelsen i Skaraborgs län* och *domstolskommittén* anser att ingen särskild begränsning bör gälla vid fullföljd till regeringsrätten av mål som nu stannar i kammarrätten.

Kommitténs förslag att behålla en beloppsspärr, summa revisibilis, i skattemål har vunnit anslutning hos flertalet remissinstanser, däribland *regeringsrättens ledamöter*, *riksskattenämnden* och *flertalet länsstyrelser*. Flera av dessa remissinstanser vill dock ha kvar de nuvarande beloppsgränserna eller höja dem i mindre grad än kommittén föreslagit. Hit hör bl. a. *de femton regeringsråden* och *riksskattenämnden*.

JK, kammarrätten, riksrevisionsverket, länsstyrelserna i Skaraborgs och Gävleborgs län, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och *RLF* vill helt slopa beloppsspärrarna. *Kammarrätten* anser att det skulle medföra större olägenheter än fördelar om man tar med regler om summa revisibilis i ett system med allmän tillståndsprövning. Skälen för en summa revisibilis i taxeringsmål ter sig helt annorlunda i den nya ordningen än i dagens som inte ställer upp någon annan begränsning i fullföljden till regeringsrätten. Mot en beloppsspärr talar flera skäl, bl. a. att den kan göra kammarrättens besvärshänvisningar mycket invecklade och svårlästa.

De fyra regeringsråden analyserar i sitt yttrande kommitténs beräkningar av den tidsvinst i regeringsrätten som skulle uppstå genom det föreslagna systemet med tillståndsprövning. De kommer därvid till slutsatsen att systemet för skattemålens del skulle fordra längre tid än det nuvarande. De tror vidare att tidsvinsten för övriga mål blir relativt begränsad och ifrågasätter därför om kommitténs beräkningar i fråga om tidsvinst över huvud taget är hållbara.

Närmare om prejudikat- och intressedispens

Kommitténs förslag till utformning av reglerna om prejudikat- och intressedispens har i allmänhet godtagits av remissinstanserna.

I fråga om prejudikatdispens påpekar *de femton regeringsråden* att den uppmjukning som kommittén har föreslagit genom att i stället för »synnerlig vikt» kräva bara »vikt» inte får leda till att prejudikatdispens beviljas t. ex. enbart därför att kammarrätten i ett visst fall har dömt i strid med något avgörande i regeringsrätten eller annars har gått ifrån den rådande uppfattningen om innehållet i gällande rätt. I annat fall skulle man på en omväg införa en ändringsdispens.

I fråga om intressedispens påpekar *de femton regeringsråden* att klagande i skattemål ofta åberopar som skäl för intressedispens att taxeringsfrågan återkommer under flera år. Enligt regeringsrådets mening bör intressedispens inte beviljas av detta skäl, och de förutsätter att någon ändrad innebörd inte är åsyftad med kommitténs förslag. Därmed anser de också klart att intressedispens i skattemål kommer att få ett mycket begränsat utrymme vid en allmän tillståndsprövning.

Kammarrätten ifrågasätter om inte regeln om intressedispens skulle kunna undvaras, eftersom de föreslagna bestämmelserna om dispens med hänsyn till målets allmänna vikt och omständigheterna i övrigt i första hand torde tillgodose det praktiska behovet i de fall som regeln om intressedispens tar sikte på. Det torde också vara svårt för allmänheten att förstå innebörden av ordalagen i bestämmelsen. Enligt kammarrättens erfarenhet har intressedispens, som redan nu finns enligt 98 § 2 mom. taxeringsförordningen, haft ringa eller ingen praktisk betydelse.

Närmare om dispens med hänsyn till målets svårbedömlighet m. m.

Den av kommittén föreslagna utformningen av reglerna om dispens med hänsyn till målets svårbedömlighet m. m. har i allmänhet inte kritiserats av remissinstanserna på annat sätt än att en del av dessa förordat antingen restriktivare eller generösare regler på området.

En allmänt kritisk inställning till utformningen av ifrågavarande regler kommer till uttryck i *domstolskommitténs* yttrande. Kommittén framhåller att den enda tämligen fasta hållpunkt som erbjuder sig när det gäller att formulera en dispensregel, som går längre än en ren prejudikat- och intressedispens men inte så långt som till ändringsdispens i full omfattning, är att möjlighet till dispens bör finnas när det föreligger ett sådant förhållande som utgör grund för resning eller domvillobesvär. Den restriktiva generalklausul som förvaltningsdomstolskommittén ställer upp kan ha vissa fördelar, främst att regeringsrätten får ganska stor frihet att i fall då synnerliga skäl föreligger medge dispens, även om förutsättning saknas för prejudikat- eller intressedispens. Den allmänt hållna avfattningen av generalklausulen är emellertid inte ägnad att nämnvärt underlätta arbetet med dispensprövning, och det torde därför bli nödvändigt att för varje mål där det blir aktuellt att tillämpa klausulen göra en fullständig om också summarisk granskning av målet för att se om synnerliga skäl till talans prövning föreligger. Detta kräver betydligt mer arbete än om dispensprövningen endast behöver ta sikte på frågan om målet har prejudikatintresse eller inte, och man kan därför räkna med att uppnå bara en ganska liten arbetslättning vid dispensprövningen genom att ersätta rättegångsbalkens bestämmelse om ändringsdispens med den förordade allmänna dispensgrunden. Domstolskommittén tror inte heller att regelns restriktiva avfattning kommer att verka särskilt återhållande på klagobenägenheten.

Av de särskilda kriterier för dispens, som anges i den av förvaltningsdomstolskommittén föreslagna regeln, har särskilt kriteriet målets svårbedömlighet föranlett kritik. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att den omständigheten att de rättsliga frågorna i målet är komplicerade inte kan vara ett skäl till dispens, om frågorna saknar prejudikatintresse. Det måste innebära en överskattning av regeringsrätten, om man vill hävda att det förekommer rättsliga frågor i målen som är så svårbedömda att endast regeringsrätten men inte kammarrätten kan bedöma dem tillfredsställande. Så är naturligtvis inte alls fallet. Det är uteslutande när man måste välja mellan flera i och för sig godtagbara lösningar på ett rättsligt problem och valet kan vara vägledande för framtiden som regeringsrättens medverkan är nödvändig. Hovrätten anser inte heller att dispens på grund av målets svårbedömlighet skall kunna medges redan på grund av processmaterialets vidlyftighet. *Kammarrätten* framhåller att flertalet klagande knappast torde kunna avgöra om ett mål är svårbedömligt. Ifrågavarande dispensgrund torde därför ge anledning till dispensansökningar som inte har utsikt att vinna bifall. Man kan också fråga sig om det från allmän eller enskild synpunkt är mindre betänkligt om ett felaktigt avgörande sker i ett lättbedömt mål än i ett svårbedömt. Samma uppfattning kommer till uttryck i *domstolskommitténs* yttrande.

I fråga om dispensgrunden omständigheterna i övrigt framhåller *kammarrätten* att regeringsrätten rimligtvis bör ha en inte obetydlig frihet när det gäller att tillämpa reglerna om prövningstillstånd. Som kommittén själv framhållit har dock denna dispensgrund karaktär av reservbestämmelse, och den måste användas sparsamt. Om tillämpningen skulle bli sådan att den leder till uppfattningen att man på en omväg infört ändringsdispens, är risken stor för att regeringsrätten skulle komma att belastas med alltför många dispensansökningar. Dessutom kunde den missuppfattningen vinna insteg, att regeringsrätten genom att avslå en dispensansökan ställt sig bakom underinstansens avgörande i saken.

Särskilda regler om fullföljd i vissa mål

Remissinstanserna utgår i allmänhet liksom kommittén från att man måste undanta vissa mål från den allmänna instansordningen och låta dem fullföljas till regeringsrätten utan föregående prövning i kammarrätt. I stort sett råder enighet om att undantagen bör ha minst den omfattning som kommittén föreslår, men vidsträcktare undantag förordas från flera håll. *De femton regeringsråden, JK, statskontoret och länsstyrelsen i Uppsala län* godtar uttryckligen att den nuvarande ordningen behålls för vissa valmål, patentmål m. fl., och även *Svenska bankföreningen* finner kommitténs urval av sådana mål väl avvägt. *Riksskattenämnden* tillstyrker förslaget att mål om förhandsbesked i taxeringsfrågor liksom nu skall gå direkt till regeringsrätten och finner det välbetänkt att målen undantas från dispensprövning.

Frågan om fullföljden i patentmål och vissa närstående mål tas upp i *patent- och registreringsverkets* yttrande. Verket anser liksom kommittén att det inte är anledning att låta mål som har avgjorts av verkets besvärsavdelning passera genom kammarrätt. Däremot menar verket till skillnad från kommittén att rätten att få sådana mål fullständigt pröva i regeringsrätten inte bör vara obegränsad. Verket påpekar att handläggningen av patentärenden till följd av ärendenas tekniska natur skiljer sig avsevärt från andra förvaltningsärenden och att kravet på domstolsmässighet vid besvärsprövningen därför inte har samma innehåll på patentområdet som inom övriga delar av förvaltningen. Patentverket ifrågasätter om inte bl. a. de rationella och processekonomiska skäl som har väglett kommittén bör medföra att man på nytt överväger om inte krav på prövningstillstånd bör gälla också för målen från besvärsavdelningen. Verket pekar också på en annan möjlighet att minska regeringsrättens arbetsmängd, nämligen att låta besvärsavdelningen vara sista instans, såsom nu är fallet i namnärenden. Man kan väl tänka sig att samma ordning införs också för varumärkes-, mönster- och firmaärenden.

Besvär över patentverkets beslut i aktiebolagsärenden och i ärenden enligt lagen (1955:383) om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket (den s.k. filiallagen)¹ bör enligt verkets mening inte anföras hos kammarrätten, som kommittén har föreslagit, utan i stället hos verkets besvärsavdelning och vidare hos regeringsrätten. Det kan dock övervägas att göra besvärsavdelningen till slutinstans också i dessa mål. I det stora flertalet fall rör det sig om bolags eller filials firma. Prövningen härvidlag har mycket stor likhet och samhörighet med prövningen i varumärkesärenden, och det skulle vara olyckligt om olika fullföljdsvägar skulle gälla för så likartade mål.

Förslaget att från prövning i kammarrätt undanta mål om utlämnande av allmän handling kritiserar av *länsstyrelsen i Kalmar län*. Länsstyrelsen anser att man bör överväga en förenkling av besvärsreglerna i 2 kap. tryckfrihetsförordningen på sådant sätt att en myndighets beslut att vägra att utlämna en allmän handling som regel skall prövas av kammarrätten i första instans, centrala myndigheters beslut dock undantagna.

Mål om administrativa frihetsberövanden bör enligt *regeringsrådet Klackenborg* få fullföljas direkt från länsstyrelse till regeringsrätten utan tillståndsprövning. Att låta dessa brådska mål passera kammarrätt som mellaninstans skulle fördröja det slutliga avgörandet så att prövningen många gånger blev meningslös. Också *Svenska landstingsförbundet* och *TCO* sätter i fråga om inte sådana mål bör undantas från prövning i kammarrätt.

JK ställer sig mycket tveksam till den föreslagna fullföljdsordningen för barnavårds- och alkoholismålen. Han erinrar om att kammarrätten f. n.

¹ Ersatt av lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket.

handlägger huvudsakligen ekonomiska mål, dvs. där processen gäller för-mögenhetsvärden, och att ett stort antal av de målgrupper som enligt kommittén skall överföras till kammarrätten också är av sådan natur. Barnavårds- och alkoholistmålen är däremot till karaktären helt olika de mål som nu förekommer i kammarrätten och för vilkas bedömande domstolens ledamöter är speciellt utbildade. *Socialstyrelsen* anser att de lägre instansernas organisation i socialvårdsmål bör omprövas och bestämmas innan man tar ställning till frågan om fullföljden och behandlingen av sådana mål i överinstanserna.

TCO förordar att bl. a. mål om disciplinär bestraffning och tvångsentledigande likställs med de av kommittén som särskilt brådskande ansedda målen. *JK* anser att instansordningen i disciplinmål inte bör ändras nu med hänsyn till pågående särskild utredning härom. Också prövningen av besvär över avstängning och skiljande från tjänst anses tills vidare böra vara kvar hos regeringsrätten och alltså inte föras över till kammarrätt. I varje fall bör talan mot beslut om avstängning eller skiljande från tjänst som har meddelats av departementschef inte föras i kammarrätt. Också *statens avtalsverk* sätter i fråga om inte de nyssnämnda målen bör fullföljas direkt från vederbörande verksmyndighet till regeringsrätten. Dels är målen brådskande och dels framstår det som en avsevärd olägenhet att riktigheten av kammarrätts avgörande inte kan komma under regeringsrättens prövning om domstolen upphäver eller mildrar verksmyndighetens beslut. Särskilt gäller detta om kammarrätts beslut beror på att domstolen har bedömt en principiell fråga på ett annat sätt än verksmyndigheten. Genom kommitténs förslag till instansordning för målen i fråga skulle således regeringsrättens möjligheter att leda rättspraxis på området inte oväsentligt inskränkas.

Regeringsråden Martenius, Körlof och Cars föreslår att byggnadsmålen och de i viss mån likartade målen enligt lagen om enskilda vägar inte skall passera genom kammarrätt och inte heller kräva prövningstillstånd i regeringsrätten. De erinrar om att byggnadsmålen i regel är brådskande och ofta svårbedömda.

Kommitténs förslag att kommunalbesvär inte skall anföras hos länsstyrelse utan i stället hos kammarrätt och därifrån fullföljas till regeringsrätten har tillstyrkts endast av några få men avstyrkts av det stora flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan. Samtliga avstyrkande remissinstanser anser att länsstyrelse bör behållas som första instans. Kritiken riktar sig framför allt mot kommitténs uppfattning att prövningens karaktär skulle göra det mindre nödvändigt att länsstyrelsen står kvar i instanskedjan.

De femton regeringsråden framhåller, att det här visserligen är fråga om en renodlad legalitetsprövning men att denna är av speciellt slag och stundom komplicerad. Förtrogenhet med de kommunala instansernas sätt att arbeta är därvid värdefull. Regeringsråden erinrar om att länsstyrelserna av gammalt har erfarenhet av sådana mål och inte minst genom sitt arbete

med lokalisering och annan översiktlig samhällsplanering har god kännedom om förhållandena i länets kommuner. Regeringsråden befarar därför, att kommunalmålen bortkoppling från länsstyrelserna skulle innebära att man försämrar förutsättningarna för sakkunnig prövning av sådana mål. Liknande synpunkter framförs av bl. a. *kammarrätten, ÖÅ och flera länsstyrelser*.

Kommunalrättskommittén framhåller att det bland kommunalbesvärsmålen förekommer en del enklare och mera formellt betonade mål. Hit hör exempelvis mål angående procedurfel o. d., vilka både formellt och reellt innefattar legalitetsprövning. Dessa mål har föga att betyda i sammanhanget, även om de antalsmässigt dominerar. Utslagsgivande måste vara vilken instansordning som ställer sig lämpligast för de betydelsefullaste och svåraste målen. Dessa utgörs utan tvivel av målen om den fakultativa kommunala kompetensen enligt 3 § första stycket kommunallagen. Lagrummets karaktär av generalklausul, förarbetenas delvis allmänt hållna anvisningar för lagrummets tillämpning, speciallagstiftningens indirekta betydelse för tolkning av lagrummet samt rättstillämpningens uppgift att anpassa här avsedda befogenheter till samhällsutvecklingen medför att prövningen av dessa mål, som formellt är en ren legalitetsprövning, i verkligheten bättre kan betecknas som en kvalificerad lämplighetsprövning. I målen bedöms bl. a. den av kommunen beslutade åtgärdens art och syfte, kommunintressets intensitet och i viss utsträckning även om åtgärden är behövlig. Målen är ofta av stor betydelse för samhället och rör sällan enskild rätt i vedertagen bemärkelse.

En annan invändning som riktas mot förslaget att länsstyrelse inte skall pröva kommunalbesvärsmål är — såsom kommittén också förutsätter — att vissa kommunala beslut skall underställas länsstyrelse och att beslut av kommunal myndighet som överklagas genom förvaltningsbesvär skall prövas av länsstyrelse som första besvärinstans. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anmärker, att det för gemene man torde te sig högst besynnerligt att besvär över kommunala beslut skall i första instans prövas av kammarrätt när det gäller kommunalbesvär men av länsstyrelse när det gäller förvaltningsbesvär. Distinktionen mellan kommunalbesvär och förvaltningsbesvär är i regel helt okänd för den stora allmänheten, och den föreslagna instansordningen torde i början kunna skapa förvirring och medföra en viss fara för rättsförluster, anser länsstyrelsen. I andra yttranden framhålls vidare, att det i praktiken kan finnas ett nära samband mellan kommunalbesvär och förvaltningsbesvär.

I åtskilliga yttranden hävdas, att rätten att föra talan i kommunalbesvärsmål alltför starkt beskärs genom kommitténs förslag. Bl. a. *länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län* framför denna uppfattning.

Bland dem som i enlighet med det anförda är kritiska mot att utesluta

länsstyrelsen ur instanskedjan råder emellertid delade meningar om handläggningen av kommunalbesvärsmålen ovanför länsstyrelsenivån. *Kammarrätten* och *kommunalrättskommittén* förordar att nuvarande fullföljdsordning behålls.

Förslaget att besvär i fastighetstaxeringsmål från hela landet skall tas upp av kammarrätten i Stockholm finner *Svea hovrätt* och *riksskattenämnden* inte övertygande. Bl. a. talar önskvärdheten av att syn kan hållas utan alltför stora kostnader mot att koncentrera målen till en enda kammarrätt.

I två remissyttranden, som berör förslaget om att vissa sällsynta mål inte heller i fortsättningen skall gå genom kammarrätt, kommer olika uppfattningar till uttryck. Sålunda finner *hovrätten över Skåne och Blekinge* de föreslagna undantagen från den ordinära instansordningen onödiga, medan *kammarkollegiet* förordar att ytterligare målgrupper förs till kretsen av undantagna mål.

Närmare om regeringsrättens organisation och arbetssätt

Ledamotsantal, domförhet och arbetsorganisation

Kommitténs förslag om antalet ledamöter och avdelningar samt om domförhet i regeringsrätten har med ett par undantag uttryckligen godtagits eller lämnats utan erinran i remissyttrandena. Likaså har kommitténs uttalanden i fråga om regeringsrättens arbetsorganisation inte mött gensaga vid remissbehandlingen. *De femton regeringsråden* anser det angeläget att den nuvarande utökningen av regeringsrätten till fyra avdelningar inte får bestå. De framhåller att det redan med tre avdelningar märks en viss svårighet att upprätthålla enhet och konsekvens i bedömningen och att det f. ö. får anses ligga i sakens natur att en högsta instans också av andra skäl inte bör bestå av ett alltför stort antal domare. *Svea hovrätt* anser också att en betydande ökning av regeringsrådets antal inte bör ske. Antalet avdelningar bör med hänsyn till kravet på enhet och konsekvens i dömandet inte vara fler än tre. *SACO* anser det otillfredsställande att nuvarande organisation och det arbetsschema som har upprättats med utgångspunkt däri inte lämnar några marginaler för sjukdomsfall. Det påpekas att det inte heller ger marginaler för tjänstledigheter, t. ex. för viktiga enskilda angelägenheter eller för deltagande i utlandskonferenser o. d. *SACO* stryker under att missförhållandet snarast bör rättas till och att antalet ledamöter i regeringsrätten, vilken ställning och vilka uppgifter domstolen än ges, bör bestämmas så att de erforderliga marginalerna erhålls.

Hovrätten över Skåne och Blekinge betonar särskilt vikten av att den nuvarande målbalansen snarast arbetas av. De nödvändiga förstärkningarna i det syftet bör därför komma till jämsides med reformens genomförande i övrigt och i sådan omfattning att den inte fördröjs alltför mycket.

Domstolskommittén uttrycker vissa betänkligheter mot att öka anspråken på tillgången av domarpersonal. Med 19 regeringsråd och 25 ledamöter i högsta domstolen skulle det sammanlagda antalet domare i landets två högsta instanser bli 44, vilket för ett land av Sveriges storlek måste anses vara alltför många. Varje möjlighet att minska behovet bör därför enligt domstolskommittén tas till vara.

LO uttalar sig för att, i förhållande till kommittéförslaget, höja antalet regeringsråd som tjänstgör i regeringsrätten med ett till 18, att låta domstolen arbeta på fyra avdelningar och föreskriva att mål skall prövas av fyra ledamöter, allt för att minska den ytterst otillfredsställande tidsutdräkten med ärendenas avgörande i regeringsrätten. Kommitténs förslag till arbetsorganisation med tre avdelningar och en ökning av antalet ledamöter, som deltar i den slutliga prövningen av framsläppta mål, torde i sak inte medföra någon tidsvinst utan snarare motsatsen. En ordning som innebär att endast fyra regeringsråd träffar avgörandena skulle enligt *LO*:s uppfattning inte ge domstolens utslag någon minskad tyngd eller de klagande någon sämre garanti för en allsidig och sakkunnig bedömning.

Behörighetskrav

Kommitténs förslag att alla regeringsråd skall vara lagfarna har gett upphov till delade meningar vid remissbehandlingen. Flertalet remissinstanser motsätter sig förslaget.

Förslaget tillstyrks bl. a. av *regeringsråden Hegrelius och Paulsson, hovrätten över Skåne och Blekinge, Sveriges advokatsamfund, SAF och SACO. Regeringsråden Hegrelius och Paulsson* framhåller att starka principiella skäl talar för förslaget, särskilt med hänsyn till att rent rättsliga bedömningar i fortsättningen kommer att dominera i regeringsrätten om kommitténs förslag i övrigt genomförs. De finner det f. ö. svårt att se något skäl för att inte ställa upp samma krav på juridisk grundutbildning för regeringsrådsämbete som f. n. gäller för yrkesdomarna inom de allmänna domstolarna och, enligt stadgad praxis, för ledamöterna i kammarrätten.

Förslaget avstyrks bl. a. av *en majoritet av regeringsrättens ledamöter* (regeringsråden Lorichs, Jarnerup, Nevrell, Wilkens, Åbjörnsson, Ringdén, Hjern, Walberg, Martenius, Körlof, Wieslander, Simonsson, Lidbeck, Nordlund och Hamdahl), *JK, statskontoret, generaltullstyrelsen, personalutbildningsnämnden, CFU, domstolskommittén, LO och TCO*. Ganska många av de remissinstanser som tar ställning mot kommittémajoritetens förslag ansluter sig till ledamöterna Reuterswårds och Anderssons ståndpunkt. Den nämnda *majoriteten av regeringsrättens ledamöter* medger, att kommitténs ståndpunkt kan förefalla riktig från rent teoretisk utgångspunkt, men framhåller att juris kandidatexamen inte enbart garanterar djupare insikter. Det är snarare den enskildes personliga läggning i förening med de erfarenheter

han har gjort i sin tidigare verksamhet som avgör om han passar till domare i förvaltningsmål. Givetvis kan det vara en nackdel att sakna den teoretiska grundutbildningen men det finns inte anledning att utesluta möjligheten att utse lämpliga personer utan juris kandidatexamen till regeringsråd.

LO anser att det avgörande vid bedömandet av en persons lämplighet för regeringsrådsämbete bör vara personens genom olika tjänster förvärvade erfarenhet och visade duglighet.

Ordförandeskap och sammanträdesledning

Förslaget att Kungl. Maj:t skall förordna ordförande i regeringsrätten och på dess avdelningar har berörts av *samtliga regeringsråd utom regeringsrådet Klackenborg* samt av *hovrätten över Skåne och Blekinge*. Hovrätten tillstyrker förslaget. Den framhåller att den nuvarande ordningen att ledningen av domstolens avdelningar ankommer på de äldsta ledamöterna är så mycket mer olämplig som den tjänsteålder som beaktas räknas endast från utnämningsdatum i domstolen. Även om Kungl. Maj:t vid utseendet av ordförande i stort sett följer tjänsteålder, blir resultatet därav inte så slumpartat som vid en automatisk tillämpning. *De nämnda regeringsråden* sätter däremot i fråga om någon ändring av den nuvarande ordningen behövs. De anser att den har visat sig lämplig och bör kunna behållas.

Föredragningsorganisationen

Kommitténs förslag angående föredragningsorganisationen i regeringsrätten har inte mött någon erinran i yttrandena. Förslaget tillstyrks uttryckligen av *samtliga regeringsråd utom regeringsrådet Klackenborg, statskontoret, kammarrätten, länsstyrelsen i Gotlands län och SACO*. Regeringsråden finner den föreslagna reformen påkallad och lämplig, särskilt mot bakgrunden av det nuvarande systemets olägenheter. De framhåller att den väsentligaste olägenheten, vid sidan av ökande rekryteringssvårigheter, är den splittrade organisationen. Den medför svårigheter och onödigt arbete vid planeringen av regeringsrättens arbete, försvårar den erforderliga överblicken över arbetsläget och hindrar att föredragningsorganisationen utnyttjas rationellt. Eftersom regeringsrättens ledamöter givetvis inte kan underlåta att planera sitt arbete och därvid samråda med cheferna för regeringsrättsbyråerna och övriga föredragande, kommer i realiteten ett eller flera av regeringsråden att få ta på sig en funktion liknande den som justitierevisionens ordförande har, dock utan att ha dennes befogenheter. Regeringsråden framhåller vidare att, så länge nuvarande ordning behålls, man knappast kan vänta sig bättre rekryteringsmöjligheter, fastän föredragandena numera i lönehänseende har kommit i jämbredd med revisionssekreterarna. Föredragandenas möjligheter till fortsatt karriär påverkas ju inte härav. Om den av kommittén föreslagna ordningen genomförs, försvinner dock de nämnda olägenheterna. En

sådan reform skulle sannolikt också bidra till att målen kan avgöras snabbare genom vinster i arbetsplaneringen m. m.

Också *kammarrätten* framhåller olägenheterna med det nuvarande systemet och särskilt svårigheterna att rekrytera en del av föredragandetjänsterna. Det tillämpade systemet har visat sig medföra svårigheter i rekryteringen på de områden där kammarrättens personal inte anlitas som föredragande. De departementstjänstemän som har förordnats till regeringsrättssekreterare har väsentligen förlorat kontakten med det egentliga departementsarbetet och på grund därav haft vissa svårigheter att hävda sig vid befordringar inom departementet eller eljest. Detta har medfört att ett förordnande som regeringsrättssekreterare har kommit att te sig mindre lockande och förenat med risk att gå miste om en annars möjlig eller åtminstone snabbare befordran.

Kammarrätten finner det vidare naturligt att den tillhandahåller det antal regeringsrättssekreterare som fordras för föredragning av de mål vari kammarrätten kommer att vara mellaninstans. I så fall skulle man för alla dessa föredragande få en ordning motsvarande den som i dag gäller för föredragande från kammarrätten i finansmål, dvs. att uppdraget som regeringsrättssekreterare blir ett led i en sammanhängande karriär vid förvaltningsdomstolarna. De nuvarande rekryteringssvårigheterna skulle på så vis kunna övervinnas.

De förut nämnda regeringsråden framhåller att naturliga förutsättningar skapas för att låta tjänstgöringen hos regeringsrätten ingå som ett led i domarutbildningen genom att assessorerna i överensstämmelse med vad som gäller på den allmänna domarbanan skall stå kvar i kammarrättskarriären. Föredragandetjänsterna skulle då inte heller komma att framstå som slut-tjänster. För att undvika att så ändå sker bör tjänsterna göras sådana att innehavarna jämsides behåller tjänst i annat verk och kan återvända dit senare. Mot bakgrund av detta resonemang finner regeringsråden det naturligt att hämta föredragande också från länsstyrelserna, vilket hittills har mött vissa svårigheter. Inte minst från utbildningssynpunkt är det enligt deras mening motiverat att av landskansliernas tjänstemän kräva någon tids tjänstgöring hos regeringsrätten för befordran till förste länsassessor. Ett sådant system skulle också kunna medföra breddade möjligheter till karriär för landsstatens tjänstemän. Motsvarande resonemang skulle kunna föras i fråga om verk med besvärsprovande funktioner.

Både *de förut nämnda regeringsråden* och *kammarrätten* anser att kommittén har beräknat det behövliga antalet regeringsrättssekreterare alltför lågt. *Regeringsråden* framhåller att den nya ordningen kommer att ställa större krav på föredragandena än f. n. i fråga om presentation av materialet, rättsutredningar o. d. Enligt *kammarrättens* mening behövs det i varje fall under en inte obetydlig övergångstid avsevärt fler föredragande än kommittén har räknat med. Det inverkar i sin tur på kammarrättens personalläge under motsvarande tid.

Närmare om kammarrättens organisation och arbetssätt

Beräkning av storleken av den framtida kammarrättsorganisationen

Kommitténs förslag att nuvarande organisationsform för den dömande verksamheten skall behållas tillstyrks av *statskontoret* och *kammarrätten*. Med utgångspunkt i att en avdelning skall bestå av ordförande, vice ordförande, föredragande ledamöter och en fiskal finner *kammarrätten*, liksom kommittén, inte att något skulle vara att vinna med andra alternativ än sex ledamöter per avdelning. Den organisationen anses särskilt förmånlig i vissa specialsituationer, t. ex. när en dömande avdelning, alltså tre ledamöter, håller muntlig förhandling under en eller flera dagar. De återstående tre ledamöterna kan då obehindrat fortsätta med den vanliga dömande verksamheten. När omfattande målserier skall föredras på en och samma avdelning kan avdelningen i realiteten dela upp sig på två av varandra oberoende dömande avdelningar. Kammarrätten har övervägt om inte beträffande domförhet generellt borde gälla samma bestämmelser som för hovrätterna, dvs. att domfört antal ledamöter är fyra. Man har dock funnit att det skulle föra med sig en utbyggnad av domstolsorganisationen som blir så kraftig att den inger betänkligheter från såväl kostnads- som rekryteringssynpunkter. En sådan regel skulle inte heller passa in i ordningen med sexmansavdelningar, vilken har visat sig fungera väl. Med utgångspunkten att antalet dömande ledamöter normalt skall vara tre som f. n. anser kammarrätten det dock nödvändigt med vissa personalförstärkningar utöver dem som kommittén har föreslagit.

I fråga om grunderna för kommitténs beräkning av den framtida kammarrättsorganisationens storlek framhålls från flera håll de många osäkerhetsmomenten. *Kammarrätten* anser att kommitténs beräkningar är utomordentligt osäkra när det gäller arbetsvolymen av de målgrupper som skall överföras från regeringsrätten till kammarrätten. Enligt kammarrätten måste frågetecken sättas för vissa av de valda beräkningsförutsättningarna, för en del lämnade uppgifter och för olika slutsatser. Under alla förhållanden torde det vara vanskligt eller omöjligt att skaffa sig ett helt säkert underlag för att beräkna den framtida kammarrättsorganisationens omfattning och uppbyggnad. I stället är det enligt kammarrätten väsentligt att man förutsättningslöst och utan större hänsynstagande till beräkningar med osäker tillförlitlighet försöker bedöma hur kammarrätten bör byggas upp för att klara sin tilltänkta uppgift. Kammarrätten uttalar som sin allmänna uppfattning att dess nuvarande organisation måste stärkas. Stora krav måste ställas på kammarrätten och de domare som tjänstgör där, om man inför så stränga villkor för talans prövning i regeringsrätten att kammarrättens utslag i stor utsträckning blir slutgiltiga.

Statskontoret uttalar allmänt att kommitténs beräkning av det antal mål som en kammarrättsavdelning kan antas hinna behandla per år under den nya ordningen synes mycket löst grundad, något som kommittén själv har

varit medveten om. Innan någon erfarenhet har vunnits av arbetet med de nya målgrupperna torde det vara svårt att med någon större grad av säkerhet uppskatta berednings- och föredragningstiderna.

I några yttranden sätts i fråga om antalet mål i de målgrupper som redan nu behandlas av kammarrätten, huvudsakligen skattemål, kan väntas bli i stort sett oförändrat. Det hävdas från olika håll att de målen kan bli avsevärt flera eller färre än f. n. *Kammarrätten* påpekar sålunda att antalet inkommande mål ökar avsevärt. *JK, statskontoret, länsstyrelsen i Skaraborgs län* och *landskontorsutredningen* antar att tillströmningen av skattemål till den nya kammarrättsorganisationen kan väntas minska, om prövningsnämnderna ombildas till skatterätter.

Vad beträffar kommitténs beräkning av förhållandet mellan beredningstid och föredragningstid i den nya organisationen anser *statskontoret* att det är tveksamt om det finns anledning att räkna med en fullt så stor ökning av beredningstiden som kommittén har tänkt sig. Statskontoret riktar vissa invändningar mot kommitténs avvägningar. I och för sig är det förklarligt att tiden för förberedelse av mål och för domskrivning behöver ökas ut i kammarrätt när det gäller sådana målgrupper som skall flyttas över från regeringsrätten. Efter en övergångstid torde det dock inte vara nödvändigt att räkna med längre beredningstid för alla dessa mål än för dem som nu handläggs av kammarrätten. Kommitténs skäl för att avsätta mera tid än f. n. till beredning av de senare målen finner verket inte helt övertygande.

Det framtida antalet muntliga förhandlingar finner både *statskontoret* och *kammarrätten* svårt att beräkna. *Kammarrätten* antar att muntlig handläggning av mål kommer att öka betydligt om förvaltningsdomstolsreformen genomförs, men domstolen kan inte bedöma om de ca 400 förhandlingar om året som kommittén anger är en rimlig uppskattning. En rad omständigheter som svårligen kan förutses inverkar här.

Kommitténs slutsats att den nya kammarrättsorganisationen skulle behöva bestå av 13 avdelningar delas av *SACO. Allmänna ombudet hos mellankommunala prövningsnämnden* tillstyrker att kammarrätten förstärks i minst den omfattning som kommittén har föreslagit. *Svensk industriförening* stryker under att de föreslagna personalförstärkningarna inte bör skäras ned vid statsmakternas behandling av förslaget. Man bör tvärtom noga övervaka utvecklingen av den föreliggande målbalansen och vid behov tillsätta ytterligare personal. *Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister* anser det osäkert om tillfredsställande snabbhet vid avgörandena kan uppnås med den föreslagna utökningen till 13 kammarrättsavdelningar. Det framhålls att benägenheten att klaga över förvaltningsavgöranden synes öka samt att allmänheten alltmer får kännning av myndigheternas ingripanden. Den nya kammarrättsorganisationen bör därför från början dimensioneras så att målen kan avgöras inom rimlig tid utan att avkall behöver göras på prövningens grundlighet. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser däremot att den ökning av

kammarrättens arbetsmängd, som den nya ordningen skulle innebära enligt kommitténs beräkningar, inte är så stor att hela 13 avdelningar behövs.

Förslaget att till huvudsaklig del lägga kontrolläsningen av fiskalsmål på ordföranden och vice ordföranden tillstyrks av *kammarrätten*. *Statskontoret* och *kammarrätten* tillstyrker att vice ordföranden befrias från egen föredragningskyldighet. *Kammarrätten* framhåller att arbetsbelastningen för vice ordföranden f. n. torde vara större än som kan anses rimligt. Det är, utom den egna föredragningen och den avsevärda sammanträdestiden, framför allt vice ordförandens kontrolläsning av andra ledamöters mål som har visat sig tidskrävande. Inte sällan kan kontrolläsningen av mål som har föredragits av yngre adjungerade ledamöter fordra lika mycket arbete som kontrolläsningen av fiskalsmål. Starka skäl talar alltså för att befria vice ordföranden från hans föredragningskyldighet. Det innebär också att han befrias från att sköta och ansvara för en rotel.

Det kan slutligen nämnas att åtskilliga remissinstanser mot bakgrunden av den påtalade osäkerheten om verkningarna av den planerade reformen förordat en successiv utbyggnad av kammarrätten. Hit hör *kammarrätten* själv, *JK*, *statskontoret* och *riksrevisionsverket*.

Uppdelning av kammarrätten

Kommitténs förslag att dela den tilltänkta kammarrättsorganisationen i två domstolar, den ena i Stockholm och den andra i Göteborg, har gett upphov till delade meningar. Förslaget stöds av bl. a. *de femton regeringsråden*, *Svea hovrätt*, *allmänna ombudet hos mellankommunala prövningsnämnden*, *åtta länsstyrelser*, *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Örebro*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska landstingsförbundet*, *Svenska stadsförbundet*, *Sveriges advokatsamfund* och *SACO*. *De femton regeringsråden* uttalar att det synes sannolikt att en uppdelning av kammarrätten på två eller flera enheter är önskvärd till följd av den föreslagna utvidgningen av domstolens kompetensområde.

Åtskilliga andra remissinstanser stöder förslaget om en uppdelning men framför skilda synpunkter på antalet kammarrätter och domstolarnas lokalisering. Sålunda anför remissinstanser med anknytning till södra Sverige argument för att den nya kammarrätten förläggs dit i stället för till Göteborg eller att utöver kammarrätten i Göteborg inrättas en kammarrätt i Skåne. Likaså uttalar sig flera remissinstanser för att en kammarrätt inrättas i Norrland. Detta gäller inte bara myndigheter och organisationer med anknytning till Norrland utan även andra, såsom *riksskattenämnden* och *LO*. För att behålla kammarrättsorganisationen odelad uttalar sig bl. a. *de fyra regeringsråden* och *regeringsrådet Klackenborg*, *JK*, *rikspolisstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *riksrevisionsverket*, *statskontoret*, *kammarrätten*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriför-*

bund, Sveriges köpmannaförbund, SAF, HAO, Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och RLF.

Kammarrätten påpekar att kommittén inte redovisat olägenheterna av en regional uppdelning. Önskemålet att domstolen inte bör vara alltför avlägsen från parternas bosättningsområde finner kammarrätten visserligen beaktansvärt men inte särskilt tungt vägande. Processen i kammarrätten kommer säkerligen att till helt övervägande del förbli skriftlig, och vid en skriftlig process är domstolens lokalisering likgiltig från parternas synpunkt. Kammarrätten har under de gångna åren ofta funnit det lämpligt att förlägga muntlig handläggning till den ort eller i omedelbar närhet av den ort där den skattskyldige är bosatt. I sådana fall är det likgiltigt för parterna om domstolen hör hemma i Stockholm eller i Göteborg. Kammarrätten anser inte att domstolen i sitt utbyggda skick skulle bli en alltför stor och tungrodd enhet. Som administrativ enhet skulle kammarrätten ändå vara relativt liten i jämförelse med åtskilliga andra verk. Kammarrätten framför ytterligare ett antal invändningar mot en uppdelning, bl. a. svårigheterna att bevara enhetlighet i avgörandena.

Risken för bristande enhetlighet i rättstillämpningen vid en regional uppdelning framhålls också av riksrevisionsverket, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och RLF. Rikspolisstyrelsen anför bl. a. statsfinansiella skäl mot en delning.

Ledamotsorganisationen m. m.

Förslaget att alla ledamotstjänster i kammarrätt skall vara ordinarie liksom i hovrätt tillstyrks eller lämnas utan erinran i remissyttrandena.

Kammarrätten tillstyrker att den för hovrätterna gällande ordningen beträffande tjänster som extra ordinarie assessorer införs i de nya kammarrätterna.

Domstolskommittén har vissa betänkligheter av allmän art mot att öka anspråken på domarpersonal. Enbart antalet kammarrättsledamöter förutsätts stiga från f. n. omkring 50, varav en tredjedel icke-ordinarie, till 78 ordinarie och ett trettiotal extra ordinarie. Det rekryteringsbehov som föranleds härav och ytterligare behov av domarpersonal som förslag på andra områden för med sig måste återverka på rekryteringen till de allmänna domstolarna. De betänkligheter som det kan ge anledning till bör i och för sig inte hindra en ändamålsenlig organisation av förvaltningsdomstolarna. Problemet kan dock enligt domstolskommitténs mening knappast lämnas obeaktat när man tar ställning till den nya organisationens utformning och omfattning.

Medverkan av icke-jurister

Förslaget om fackmannamedverkan i barnavårds- och nykterhetsvårdsmål biträds av statskontoret, kammarrätten, socialstyrelsen, ÖÅ, länsstyrelserna i

Stockholms och Uppsala län, Svenska stadsförbundet och SACO. Enligt *kammarrätten* kan visserligen möt en sådan medverkan åberopas att systemet innebär vissa onödiga vidlyftigheter och en del administrativa besvärligheter samt att behovet av fackkunskap borde kunna tillgodoses genom anlitande av sakkunniga. *Kammarrätten* anser dock att dessa skäl väger mindre tungt än de som kommittén anför till stöd för förslaget. Särskilt fäster *kammarrätten* sig vid synpunkten att allmänhetens förtroende för domstolen kanske är speciellt betydelsefullt i de mycket ömtåliga omhändertagandemålen och att en obligatorisk föreskrift om fackmannamedverkan kan vara ägnad att stärka det förtroendet. *Socialstyrelsen* anser att särskilda ledamöter bör ingå i *kammarrätt* även vid behandling av vissa andra mål av social natur. *Socialstyrelsen* uppger att den vid handläggning av frågor om inskrivning av elever vid ungdomsvårdsskola har tillämpat den ordningen att generaldirektören i dessa och likartade ärenden beslutar i närvaro av lagbyråchefen, vårdbyråchefen (barnavårdsbyråchefen) och en läkare. Erfarenheterna visar att den slutliga bedömningen bör grundas på synpunkter från såväl psykiater som social expertis och jurist. Rent juridiska tolkningsfrågor blir dock sällan aktuella. Barnavårdslagens huvudbestämmelse angående förutsättningarna för intagning i ungdomsvårdsskola är så vagt utformad att avgörandet av intagningsfrågan i första hand måste betraktas som en social bedömningsfråga. Det betonas dock att intagningsfrågan också har starka rättsliga aspekter, eftersom intagning innefattar ett allvarligt frihetsberövande och i regel även är ett alternativ till påföljd enligt brottsbalken. Erfarenheterna ger dock vid handen att tyngdpunkten vid avgörandet av intagningsfrågor ligger på lämplighetsbedömningen, som i första hand beaktas från vårdbyråsidan och av läkaren. *Styrelsen* anser inte att bedömningen av behandlingen av exempelvis ungdomsbrottslingar, som ibland också är vårdfall, är en uppgift för endast jurister, som f. n. i regeringsrätten, eller, som länsförvaltningsutredningen tänker sig, en uppgift för en juristordförande och en lekmannanämnd. Besluten bör fattas kollegialt av jurister och representanter för ungdomsvården, psykiatri och helst även beteendevetenskaperna. Till skillnad från kommittén anser *styrelsen* således att *kammarrätt* i socialvårdsmål bör vara sammansatt av flera ledamöter med speciell fackkunskap än jurister.

De femton regeringsråden, JK och Sveriges advokatsamfund avvisar tanken att tillföra *kammarrätten* fackmannaledamöter i socialvårdsmål. *De femton regeringsråden* framhåller att det synes onödigt med särskilda sakkunniga ledamöter i barnavårds- och alkoholismålen, eftersom *kammarrätten* också i dessa mål vid behov kan anlita tillfällig sakkunskap enligt 40 kap. rättegångsbalken. Det är över huvud taget en främmande tanke att i domstolar med ett brett målregister kräva särskild specialkunskap hos domarna. *JK*, som över huvud taget ställer sig tvivlande till lämpligheten att förlägga barnavårds- och alkoholismålen till *kammarrätt*, framför åtskilliga kritiska synpunkter på kommittéförslaget om särskilda ledamöter i dessa mål. Det är

visserligen möjligt att peka på att vissa specialdomstolar består av både jurister och fackrepresentanter. Sett i stort har man dock varit angelägen om att undvika att skapa sådana blandade domstolar. I synnerhet gäller det överrätter. Skall kammarrätten göras till en allmän mellaninstans i förvaltningsmål — på grund av dispenssystemet blir den ju i själva verket slutinstans i flertalet mål — bör den sättas samman enligt samma principer som hovrätt. Länsförvaltningsutredningens förslag innebär för barnavårds- och nykterhetsvårdsmålen del att länsstyrelserna skall handlägga målen med nämnd i domstolsliknande former. Bl.a. skall bevisning kunna tas upp genom att vittnen hörs på ed. Om detta förslag går igenom, blir det möjligt att på detta stadium tillföra målen all den utredning i socialt och medicinskt hänseende som behövs för ett allsidigt och riktigt bedömande av målen. Skulle högre instanser finnas en komplettering påkallad bör den ske genom att sakkunniga hörs eller yttrande inhämtas från en fackmyndighet. Enligt JK:s mening är detta utan tvivel den från alla synpunkter lämpligaste ordningen att tillföra målen behövlig sakkunskap.

Specialrotlar, specialavdelningar, cirkulation m. m.

I fråga om målens fördelning mellan avdelningarna och ledamöterna i kammarrätt, inrättande av specialavdelningar och specialrotlar för vissa målgrupper samt cirkulation av ledamöterna delar *kammarrätten* i stort sett kommitténs uppfattning. Domstolen betonar dock särskilt att det principiella önskemålet att alla ledamöter skall bli förtrogna med så många typer av mål som möjligt måste vägas mot andra krav. För att avgörandena på ett visst rättsområde skall ha tillfredsställande kvalitet måste domarna i målen vara väl förtrogna med området. Det räcker inte att de kommer i kontakt med bara ett fåtal mål av ett visst slag. Målgrupper som inte är alltför stora måste därför handläggas på specialavdelningar. Hur långt specialiseringen mellan avdelningarna och inom dem skall drivas beror på varje målgrupps omfattning och beskaffenhet. Nackdelarna av specialisering kan motverkas genom en effektiv cirkulation av ledamöter mellan avdelningarna, men också härvidlag bör man gå försiktigt fram. När det gäller vissa typer av mål skulle en för snabb cirkulation av de ledamöter som sysslar med målen inverka menligt på avgörandena. Kammarrätten framhåller att den i detta avseende arbetar under väsentligt andra förhållanden än regeringsrätten, där föredragandena är rutinerade specialister på sina områden.

Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och *RLF* hävdar att specialavdelningar bör finnas också för skattemålen. Med hänsyn till skattefrågornas dominerande plats inom förvaltningen och rättsskipningen anser de att kammarrättens kompetensområde endast kan utvidgas under förutsättning att kammarrätten eller kammarrätterna organiseras med särskilda avdelningar för skattemålen. *JK* anser att om det kommer i

fråga att överföra barnavårds- och nykterhetsvårdsmål till kammarrätt, dessa bör handläggas på specialavdelning. CFU anser att folkbokförings- och upp-
bördsrätt i enlighet med vad som nu är fallet även i fortsättningen bör hän-
föras till specialmål.

Principerna för fördelning av besvärärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol

Förvaltningsdomstolskommitténs grundtankar rörande gränsdragningen mellan Kungl. Maj:ts i statsrådet och förvaltningsdomstols kompetens har i princip godtagits av bl. a. *regeringsrättens ledamöter* (utom regeringsrådet Klackenborg som ej har yttrat sig över förslaget till kompetensfördelning), *JK, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, rikspolisstyrelsen, medicinalstyrelsen, statens institut för folkhälsan, statens vägverk, kammarkollegiet, statskontoret, försäkringsinspektionen, lantmäteristyrelsen, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, statens pris- och kartellnämnd, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, statens avtalsverk, länsstyrelserna i Älvsborgs, Jämtlands och Västerbottens län, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister och Svenska bankföreningen.*

JO framhåller att den genomgång som kommittén har företagit av ett stort antal besvärärenden synes åskådliggöra svårigheterna att göra en kompetensfördelning med tillämpning av den ofta använda — men praktiskt föga givande — uppdelningen av ärenden såsom huvudsakligen avseende antingen en »rättsfråga» eller en »lämplighetsfråga». De resultat som kommittén har kommit till synes emellertid enligt JO:s mening i stort sett inte ge anledning till erinringar utifrån mera allmänna avvägningsgrunder. *Universitetskanslersämbetet* anför att det vid en sådan avvägning som kommittén har företagit för att särskilja å ena sidan ärenden av sådan rättslig karaktär och av sådan betydelse för den enskilde, att ett avgörande i rättskipningens form kan anses påkallat, och å andra sidan ärenden, vari lämplighets-, ändamålsenlighets- eller statsnyttosynpunkter dominerar, inte har kunnat undvikas att subjektiva värderingar har fått stort spelrum. *Länsstyrelserna i Uppsala och Blekinge län* finner visserligen, att kommitténs förslag till kompetensfördelning i stort sett innebär tillfredsställande lösningar, men anför samtidigt vissa invändningar av generell art. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anmärker sålunda, att den nuvarande enhetliga fullföljdsordningen i åtskilliga författningar splittras genom att kommittén låter besvären alltefter beslutets innehåll gå till olika instanser, vilket är ägnat att komplicera besvärreglerna. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anmärker, att de regler som kommittén föreslår i en del fall leder till att likartade ärenden hänförs till olika besvärsvägar.

Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och RLF utgår liksom kommittén från uppfattningen att mål där rättsfrågorna är väsentliga bör handläggas av administrativ domstol medan ärenden i vilka lämplighetsfrågorna dominerar bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. I motsats till kommittén, som i tveksamma fall synes ha hänfört mål till Kungl. Maj:t i statsrådet, menar dessa remissinstanser emellertid att vid gränsdragningen rättssäkerhetssynpunkterna måste tillmätas avgörande betydelse och att man därför i dylika fall i stället bör hänföra målen till förvaltningsdomstol. De anser också att kommittén, när det gäller vissa målgrupper, har övervärderat de allmänna intressen som skulle kunna motivera att målen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. De finner att kommittén till följd härav har föreslagit utvidgning av regeringens kompetensområde i en omfattning som synes strida mot den angivna grundläggande uppfattningen. Mål om byggnadsväsendet, naturvården m. m. tillhör visserligen rättsområden som berör ett allmänt samhällsintresse, men de olika målen gäller oftast i huvudsak enskilda intressen samt starkt individuella och lokala problem. De allmänpolitiska synpunkterna får väsentlig betydelse endast i ärenden som direkt behandlar mera översiktliga och långsiktiga planeringar. Avgöranden av Kungl. Maj:t i statsrådet i förvaltningsmål grundas oftast på utlåtande från sakkunnig myndighet eller tjänsteman på samma sätt som skulle bli fallet om målet i stället prövades av regeringsrätten. Det föreligger därför inga starka skäl för att det förhållandet att ett mål gäller lämplighetsbedömning skall bli avgörande för kompetensfrågan. Vid sidan av rättssäkerhetsfrågan har de nämnda remissinstanserna vid sin genomgång av detaljförslagen rörande kompetensfördelningen också fäst avseende vid behovet av enhetlighet och konsekvens samt önskemålet att undvika splittring i målens fördelning inom samma rättsområde. Möjligheterna för enskild part att vinna klarhet om instansordningen i ett visst ärende utgör inte minst en rättssäkerhetsfråga. Liknande synpunkter anförs av *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, SAF, HAO* samt *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen. Skogsstyrelsen* uttalar sig allmänt för Ekbergs riktlinjer. Medan Ekberg konsekvent — med vissa erforderliga undantag — sökte till regeringsrättens kompetensområde hänföra varje mål som över huvud taget inneslöt ett rättskyddsintresse har däremot kommittén — likaledes med vissa undantag — velat förbehålla domstolsprövningen sådana grupper av mål med rättsliga moment vilka i allmänhet är av någon större betydelse för den enskilde. Kommitténs linje innefattar alltså, utöver vad den har gemensamt med Ekbergs, en subjektiv bedömning av vad som principiellt kan vara av någon större betydelse för den enskilde. Även om det alltid måste vara ett vanskligt företag att genomföra en riktig kompetensfördelning med den utgångspunkt som Ekberg och kommittén har gemensam, förefaller det styrelsen som om

Ekbergs linje skulle vara mindre vanskelig än kommitténs. Styrelsen hyser därför en viss tvekan i stort inför kommitténs förslag till kompetensfördelning men föreslår inga ändringar i detalj.

Den allmänna kritik mot uppläggningsen av kommitténs förslag till kompetensfördelning som har anförts i det särskilda yttrandet av Bohman och Petrén har fått instämmanden från *handelskammaren i Örebro*, *Sveriges advokatsamfund* och *Sveriges fastighetsägareförbund*. *Handelskammaren i Örebro* hemställer, att kompetensfördelningsfrågan ånyo noggrant övervägs med hänsyn till den enskildes rättsskydd, innan man skrider till lagstiftningsåtgärder, och att man därvid även beaktar synpunkterna i Bohmans reservation.

På samma sätt som kommittén särskilt har diskuterat vissa huvudpunkter i dess och Ekbergs förslag till kompetensfördelning har remissinstanserna i viss utsträckning uttalat sig härom.

Vad angår beskaflenheten av prövningen av besvärsmål hos Kungl. Maj:t i statsrådet understryker *statskontoret* — i överensstämmelse med den uppfattning som kommittén har uttalat — att rättssäkerhetsintresset måste anses bli väl tillgodosett även vid en sådan prövning. Det synes statskontoret angeläget att man genom olika informativa åtgärder söker skapa klarhet i sådant avseende hos allmänheten. Särskilt betydelsefullt är detta vid en allmän översyn av kompetensfördelningen sådan som den nu aktuella, så att denna inte av allmänheten kommer att uppfattas på det sättet att den leder till en mera renodlad gränsdragning mellan ärenden där rättsliga synpunkter beaktas och sådana som avgörs skönmässigt utifrån politiska bedömningsgrunder.

För kommitténs uppfattning att prövning hos Kungl. Maj:t i statsrådet får anses vara tillräcklig i bagatellärenden, även om dessa skulle vara av mera juridisk natur, har *Svenska bankföreningen* uttalat sig. Också *lantmäteristylelsen* finner det rimligt att låta besvärspövningen i bagatellärenden ske i rent administrativ ordning, men styrelsen ifrågasätter om det är nödvändigt att medge fullföljd i sådana ärenden ända till Kungl. Maj:t i statsrådet. Det kunde tänkas att begränsa fullföljdsrätten. *Kammarkollegiet* anser det i stället vara angeläget att Kungl. Maj:t i statsrådet avlastas bagatellärenden och förordar att sådana förs till kammarrätt.

Principen att när Kungl. Maj:t har delegerat beslutanderätt till underordnad myndighet låta besvär över myndighetens beslut prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, även om ärendet är av rättslig natur, har ifrågasatts av *statens naturvårdsverk*. Fastän vissa skäl kan tala för denna ordning, hade det dock enligt verkets mening varit önskvärt med en närmare belysning av hithörande problem och de skäl som har föranlett kommittén att uppställa en sådan princip.

Vad angår mål om inskränkning i eller återkallelse av ett för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande till viss verksamhet eller användning

m. m. — som enligt en av Ekberg föreslagen allmän regel skulle, med vissa undantag, prövas av regeringsrätten men enligt kommitténs enumeration däremot skulle i de allra flesta fall handläggas av samma slutinstans som prövar mål om beviljande av sådant tillstånd — har *regeringsrättens ledamöter* i stort sett godtagit kommitténs linje, medan *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping, Sveriges advokatsamfund, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, SAF, HAO, Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* samt i huvudsak också *Svenska bankföreningen* har uttalat sig för Ekbergs förslag.

Kommitténs negativa inställning till Ekbergs förslag att uppta en allmän regel av innehåll, att regeringsrätten skall med vissa uppräknade undantag avgöra mål om individuella påbud, biträds av *regeringsrättens ledamöter* och *Sveriges advokatsamfund*.

Ekbergs uppslag att regeringsrätten obligatoriskt skall höras i vissa grupper av ärenden som avgörs av regeringen — vilket kommittén inte har velat biträda — har inte heller fått stöd hos remissinstanserna. *Sveriges advokatsamfund* finner kommitténs invändningar mot Ekbergs förslag på denna punkt vara välgrundade. *Handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, SAF, HAO* samt *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* anför att någon formell skyldighet för Kungl. Maj:t i statsrådet att inhämta yttrande från regeringsrätten kanske inte bör föreskrivas, men de understryker å andra sidan kommitténs uttalande om önskvärdheten av att Kungl. Maj:t i ärenden, som skall avgöras i konselj men som innefattar rättsliga problem av större vikt, så långt som möjligt tillmötesgår yrkande av part att regeringsrätten skall höras. En praxis i denna riktning anser de vara ägnad att främja rättssäkerheten.

Det kompetensfördelningsproblem som här föreligger finner JO möjligen kunna lösas på ett annat sätt, nämligen så att regeringen får en allmän befogenhet att överlämna ärende, som faller inom dess kompetensområde, till regeringsrättens avgörande. Hur kompetensfördelningen i övrigt än genomförs kan det dock aldrig undvikas, framhåller JO, att juridiskt svårlösta frågor understundom uppkommer också i ärenden som med hänsyn till riksstyrelsens befogade intressen anses böra prövas i konselj. Självfallet är det inte något intresse för regeringsmakten att inte sörja för att sådana fall blir föremål för i allo korrekt rättslig bedömning. Ett visst samspel synes därför böra förekomma med regeringsrätten när det gäller bedömningen av rent juridiska spörsmål av mera invecklad beskaffenhet, framför allt givetvis beträffande spörsmål som i annat sammanhang kan bringas under regeringsrättens exklusiva prövning. JO har i och för sig ingenting att erinra mot att, såsom kommittén har tänkt sig, regeringsrättens yttrande i ökad utsträckning inhämtas i nu avsedda fall. Som tidigare har påtalats från rege-

ringsrättens sida kan emellertid en sådan ordning vara förenad med vissa nackdelar, bl. a. i form av dubbelarbete och försening med ärendens avgörande. Det kan därför, anför JO, möjligen förtjäna övervägas att införa en allmän befogenhet för Kungl. Maj:t i statsrådet att till regeringsrättens avgörande överlämna ärende, som eljest enligt gällande fördelning ankommer på prövning i konselj. Befogenheten skulle alltså ta sikte på ärenden där den dominerande frågan avser ett rent juridiskt spörsmål av svårbedömd art. JO har svårt att finna att det skulle kunna vara något intresse ur riksstyrelsens synpunkt att förbehålla sig prövningen av sådana spörsmål. Däremot talar uppenbarligen starka rättssäkerhetsskäl för att mål av denna natur, efter regeringens prövning i det särskilda fallet, överlämnas till regeringsrätten.

Att kommitténs förslag liksom gällande bestämmelser bygger på enumerationsmetoden samt att kommittén dessutom för att göra fullföljdsreglerna lättillgängliga och klara har sökt införa fullständiga fullföljdsbestämmelser i de materiella författningarna har ej mött någon invändning i yttrandena. Bl. a. *regeringsrättens ledamöter* har uttryckligen tillstyrkt en sådan lagteknisk lösning.

Nya regler om prövningstillstånd i högsta domstolen

Domstolskommitténs förslag

Domstolskommittén föreslår i betänkandet Domstolsväsendet III — Fullföljd av talan m. m. (SOU 1969:41) att högsta domstolens ställning som företrädesvis prejudikatinstans kommer till starkare uttryck än i gällande fullföljdsregler. I detta syfte föreslås att bestämmelserna om prövningstillstånd skärps därhän, att sådant tillstånd kan meddelas endast på följande grunder:

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan provas av högsta domstolen eller
2. om det med hänsyn till särskilda omständigheter eljest föreligger synnerliga skäl för sådan prövning.

Den nuvarande ändringsdispensen skall sålunda bortfalla enligt förslaget. Som exempel på omständigheter utanför prejudikatområdet av beskaffenhet att, om skälen är tillräckligt starka, kunna möjliggöra prövningstillstånd nämner kommittén att högsta domstolens prövning ur annan synpunkt är av betydelse utöver det förevarande målet, att resningsgrund föreligger, att den överklagade domen uppenbart beror på förbiseende eller misstag, att avsteg skett från lagtolkning eller rättsgrundsats, som tidigare antagits av högsta domstolen, eller från stadgad praxis, att under rätt och hovrätt kommit till väsentligt olika slut eller att eljest stora meningsskiljaktigheter förekommit i domstolarna. Kommittén avser emellertid

att utrymmet för prövningstillstånd i andra fall än prejudikatfallen skall vara mycket begränsat.

Som en följd av att ändringsdispensen avskaffas föreslår kommittén, att högsta domstolens beslut i tillståndsfrågan skall följa allmänna omröstningsregler, dvs. att den mening skall gälla som biträts av flertalet i beslutet deltagande ledamöter.

En annan följd av de ändrade förutsättningarna för prövningstillstånd är att regeln om summa revisibilis föreslås slopad. I samband härmed föreslår kommittén att även skyldigheten för den som vill fullfölja talan i högsta domstolen att nedsätta fullföljdsavgift och belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning skall utgå ur fullföljdssystemet.

För att högsta domstolens prövning inte skall behöva göras mera omfattande än omständigheterna föranleder skall enligt förslaget prövnings-tillstånd kunna begränsas till att avse endast en del av den fullföljda talan.

Remissyttranden över domstolskommitténs förslag

Vid remissbehandlingen av domstolskommitténs förslag har flertalet av de remissinstanser, som hittills har yttrat sig, i stort sett bildat två olika grupper.

Den första gruppen utgörs av de remissinstanser, som i huvudsak godtar kommittéförslaget. Hit hör *nedre justitierevisionen*, *Svea hovrätt* jämte *Stockholms rådhusrätt* och *åtskilliga andra underdomstolar*, *hovrätten för Västra Sverige*, *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus* samt *Norrbottens län*, *riksrevisionsverket*, *statens avtalsverk*, *lantmäteristyrelsen*, *sjölagskommittén*, *vattenlagsutredningen*, *familjesakkunniga*, *LO*, *TCO*, *Sveriges advokatsamfund*, *Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare*, *Föreningen Sveriges statsåklagare*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*. *Nedre justitierevisionen* uppger att det inte längre finns någon tyngande balans av ansökningar om prövningstillstånd. Man framhåller vidare att de av kommittén föreslagna ändringarna knappast torde medföra någon minskning av antalet ansökningar men att förslaget innebära en avsevärd förenkling av bestämmelserna. *Svea hovrätt* anser det vara av värde om motivuttalandena rörande annan dispens än prejudikatdispens kommer till klarare uttryck i lagtexten. Även *hovrätten för Västra Sverige* och *häradshövdingen i Karlskoga domsaga* ifrågasätter om inte de exempel på dispensskäl som har angetts bör inarbetas i lagtexten. *Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare* understryker vikten av att prövnings-tillstånd vid sidan av prejudikatfallen används mycket restriktivt. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* menar att man möjligen kan överväga alternativet att avskära vissa typer av mål från fullföljd. Flera av de remissinstanser som i allt väsentligt har godtagit kommitténs förslag har dock framhållit, att de föreslagna bestämmelserna knappast kan förväntas medföra någon minskning i måltillströmningen och att bestämmelserna bör förtyd-

ligas på ett sådant sätt, att den avsedda minskningen uppnås och det för allmänheten står klart i vilka fall prövningstillstånd inte kan komma att beviljas.

En andra grupp anser det önskvärt att högsta domstolen blir en ren prejudikatinstans. Till denna tanke ansluter sig *JK*, *JO*, 1968 års brottmålsutredning, trafikmålskommittén, rådhusrätten i Örebro och *SACO*. *JK* förklarar att de allra flesta numera delar uppfattningen att högsta domstolen bör vara prejudikatinstans. Detta förutsätter emellertid att domstolens storlek och måltillströmningen hålls inom en relativt snäv ram. Den av kommittén föreslagna dispensregeln är enligt *JK*:s mening konturlös och kan först efter lång tids tillämpning få sådan stadga att måltillströmningen begränsas. *JK* anser att övervägande skäl talar för att prövningstillstånd bör få meddelas endast om det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen. *JO* befarar, att om man inte avskaffar annan dispens än prejudikatdispens, tillståndsprövningen också i fortsättningen kommer att bli betungande. Dispens bör dock enligt *JO*:s mening lämnas i resningsfallen. *Brottmålsutredningen* framhåller att det beträffande brottmålen är angeläget att prövning i högsta domstolen inte framstår som en realistisk möjlighet. Det är från kriminalpolitiska synpunkter betydelsefullt att tiden från det att en straffbar gärning blivit begången till dess att påföljden blivit definitivt bestämd är kort. Den senare synpunkten framhålls också av trafikmålskommittén.

Vid sidan av dessa båda grupper finns några remissinstanser, som framfört förslag av annat innehåll. Hit hör först och främst högsta domstolens ledamöter. I deras yttrande betonas att högsta domstolens huvuduppgift är att vårda rättsenheten. Prövningstillstånd måste därför meddelas i den utsträckning som behövs för att upprätthålla principen om lika behandling av lika fall, men enbart detta räcker inte. Högsta domstolen måste också få korrigera mera påtagliga avvikelser från rådande praxis. Man ifrågasätter lämpligheten av att begränsa fullföljdsrätten så strängt som kommittén har föreslagit. I stället bör den för prejudikatfall föreslagna regeln få omfatta alla fall där det av hänsyn till rättstillämpningens likformighet är av betydelse att saken prövas i högsta domstolen. Prövningstillstånd bör alltså kunna meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen eller eljest för främjande av dess enhetlighet att talan prövas av högsta domstolen. En reservbestämmelse vid sidan härav kan ändock inte avvaras. Om synnerliga skäl föreligger att talan prövas i högsta domstolen bör detta då ske. *Riksåklagaren* anser det enda effektiva sättet att minska måltillströmningen och därigenom stärka högsta domstolens ställning vara att inskränka dess prövning till rättsfrågan och alltså förvandla domstolen till en revisionsinstans.

Här skall slutligen nämnas att *JK* anser att summarevisibilisreglerna bör behållas och att riksrevisionsverket föreslår att prövningsavdelning i högsta domstolen skall få bestå av två ledamöter.

Departementschefen

Ett grundläggande element i rättsskyddet på förvaltningens område är möjligheten att genom besvär över myndighets beslut få beslutet överprövat i högre instans. Denna besvärsprövning handhas i betydande omfattning av förvaltningsdomstolar och benämns då vanligen förvaltningsrättsskipning. Domstolsmässig prövning av besvär förekommer i synnerhet i sådana typer av ärenden där myndighetens beslut ofta kommer att innefatta avgörande av rättsfrågor. Till skillnad från vad som är fallet i många andra länder är dock i vårt land den domstolsmässiga överprövningen av förvaltningsbeslut inte begränsad till att gälla beslutets rättsenlighet utan omfattar avgörandet i dess helhet, alltså även däri ingående lämplighetsfrågor.

Besvärsprövning i förvaltningsdomstol erbjuder särskilda garantier för att avgörandet kommer att bli materiellt riktigt. Detta beror dels på att förvaltningsdomstolarna liksom andra domstolar intar en fristående ställning i förhållande till samhällsapparaten i övrigt, dels på att de normalt har en mera kvalificerad sammansättning än andra besvärsprövande organ på förvaltningens område. Härtill kommer att utredningen i målen i många fall kan bli fullständigare och bättre i förvaltningsdomstol än hos andra besvärsprövande organ.

Samtidigt som förvaltningsdomstolarna fyller en viktig uppgift i strävandena att uppnå materiellt riktiga beslut i enskilda fall, är deras avgöranden av stor betydelse som vägledning för förvaltningsmyndigheterna. I synnerhet när det gäller domstolar som är sista instans brukar prejudikatbildningen anses som en av de viktigaste uppgifterna.

Inom den svenska förvaltningsrättsskipningen intar regeringsrätten en central ställning. Om man bortser från mål inom ett par specialområden, bl. a. allmän försäkring, yrkesskadeförsäkring och arbetslöshetsförsäkring, prövar regeringsrätten besvär över praktiskt taget varje slag av förvaltningsbeslut som kan överprövas av förvaltningsdomstol. Beträffande de allra flesta målgrupperna är regeringsrätten dessutom enda och sista domstolsinstans. Detta gäller bl. a. barnavårdsmål, nykterhetsvårdsmål, byggnadsmål, hälsovårdsmål, körkortsmål och kommunalbesvärsmål. I ett par grupper av mål är regeringsrätten överinstans i förhållande till en annan förvaltningsdomstol, kammarrätten. Den helt dominerande av dessa målgrupper är skattemålen, som regelmässigt passerar kammarrätten innan de når regeringsrätten.

Till skillnad från regeringsrätten har övriga förvaltningsdomstolar, vare sig de är sista instans eller mellaninstans, karaktär av specialinstanser för vissa slag av mål. Kammarrätten, som är den största förvaltningsdomstolen, sysslar bara med skattemål och vissa andra mål, som nästan alla gäller ekonomiska frågor. Försäkringsdomstolen är högsta instans i mål på socialförsäkringens område, och försäkringsrådets dömande verksamhet är begränsad till yrkesskadeförsäkringen och vissa därmed sammanhängande ersätt-

ningsformer. Mot denna bakgrund är det naturligt att tala om regeringsrätten som en allmän förvaltningsdomstol.

Behovet av en reform

Den starka expansion som under senare årtionden kännetecknat vår förvaltningsverksamhet har också återverkat på förvaltningsdomstolarna. Den allmänna tendensen har varit inte bara en kraftig ökning av antalet mål utan också en ökande svårighetsgrad hos målen. Den ökade arbetsbelastning som detta har medfört har blivit särskilt märkbar hos regeringsrätten. Arbetsbördan i domstolen har också alltsedan andra världskriget haft en tendens att växa i sådan grad att de motåtgärder som vidtagits ständigt visat sig vara otillräckliga.

Regeringsrätten bestod vid tiden för andra världskrigets utbrott av sju regeringsråd, varav ett tjänstgjorde i lagrådet, och hade då en balans på ca 1 000 mål. År 1946 hade balansen stigit till ca 3 000 mål, och detta år beslöts att antalet regeringsråd skulle ökas provisoriskt till tio. När balansen likväl inte kunde nedbringas, ökades antalet regeringsråd på nytt provisoriskt dels år 1952 till 13, dels år 1956 till 16. Trots detta utgjorde balansen över 6 000 mål, vilket antal nåddes redan år 1953. För att bromsa måltillströmningen infördes år 1958 regler om begränsningar i rätten att få vissa skattemål sakprövade i regeringsrätten. Effekten på balansen blev emellertid ringa. År 1965 övergavs systemet med provisoriska utökningar av regeringsrådets antal och i regeringsrättslagen angavs direkt att antalet regeringsråd skulle vara 17, varav ett eller två skulle tjänstgöra i lagrådet. Redan år 1967 måste emellertid systemet med provisoriska förstärkningar tillgripas igen, varvid regeringsrätten tillfördes fyra nya ledamöter. Det förutsattes då att balansen, som fortfarande översteg 6 000 mål, skulle kunna bringas ned till en rimlig nivå inom loppet av fyra år. Desså förhoppningar har emellertid inte infriats. Vid utgången av år 1969 hade balansen minskat endast obetydligt i jämförelse med föregående årsskifte. Det är inte uteslutet att balansen åter kan komma att stiga, trots att f. n. inte mindre än 20 regeringsråd tjänstgör i domstolen.

Den stora arbetsbördan i regeringsrätten har lett till allvarliga olägenheter för förvaltningsrättskipningen. I skattemålen, vilka regeringsrätten bedömer som mindre brådskande än flertalet andra mål, är den genomsnittliga väntetiden från kammarrättens avgörande till regeringsrättens f. n. mer än tre och ett halvt år. Räknar man väntetiden från taxeringsnämndens beslut, dröjer det inemot sju år innan ärendet är slutligt avgjort. Även för ett flertal andra grupper av mål är väntetiderna långa. För byggnadsmål är numera den genomsnittliga väntetiden från länsstyrelsens beslut till regeringsrättens avgörande närmare 17 månader och för hälsovårdsmålen är motsvarande tid över 20 månader. Detta innebär dessutom en förlängning av väntetiderna i förhållande till vad som gällde när regeringsrätten utökades med fyra leda-

möter år 1967. I kommunalbesvärsmålen har väntetiderna blivit så långa att de föranlett flera framställningar från kommunalt håll om särskilda åtgärder för att förbättra läget.

De långa väntetiderna i regeringsrätten har medfört att domstolen har mycket svårt att fullgöra uppgiften att genom prejudicerande avgöranden vägleda rättstillämpningen på lägre nivåer. Denna olägenhet har blivit särskilt märkbar i fråga om skattemålen. Här är det praktiskt taget bara besvär över riksskattenämndens förhandsbesked som blir snabbt behandlade. På beskattningsrättens område kommer förändringarna i lagstiftningen med täta mellanrum, och det kan därför inträffa att det första avgörandet av regeringsrätten i en viss fråga kommer först sedan de i målet aktuella författningsbestämmelserna upphört att gälla. Härtill kommer att behovet av vägledande avgöranden är särskilt stort på detta rättsområde med hänsyn till rättsmaterians stora omfattning och invecklade natur.

Även andra nackdelar är förbundna med den stora arbetsbelastningen i regeringsrätten. Pressande arbetsförhållanden har en tendens att återverka menligt på möjligheterna till noggrann och allsidig handläggning av målen. Tiden för utarbetande av fylliga och klargörande motiveringar blir också begränsad, vilket minskar de prejudicerande beslutens värde som vägledning för underinstanserna. Vidare kan det ställa sig svårt att i alla lägen få till stånd den ytterligare utredning i målen som kan finnas önskvärd och att få tid för muntliga förhandlingar.

Jag vill också peka på att det kan vara förenat med vissa olägenheter att en prejudikatbildande instans är så stor som regeringsrätten är f. n. Domstolen arbetar nu på fyra avdelningar, vilket måste innebära svårigheter att upprätthålla enhetlighet och konsekvens i rättskipningen. Denna synpunkt diskuterades när regeringsrätten utökades med fyra ledamöter år 1967 men ansågs då inte böra tillmätas avgörande betydelse med hänsyn till att det gällde endast en provisorisk anordning.

Reformens uppläggning

Det lär knappast råda några delade meningar om att den nuvarande ordningen beträffande rättskipningen på regeringsrättens område inte kan få bestå. Det är också uppenbart att de medel som hittills använts i syfte att komma till rätta med arbetsbalansen i regeringsrätten, nämligen i huvudsak att öka antalet regeringsråd, ej längre kan komma i fråga. Att det behövs en genomgripande reform har också länge stått klart. Förvaltningsdomstolskommittén, som har haft i uppdrag att utreda denna fråga, har föreslagit en långtgående omorganisation av förvaltningsrättskipningen hos regeringsrätten och kammarrätten. Förslaget innebär att för i princip alla mål som tillhör dessa domstolar skall gälla ett sådant tvåinstanssystem för den domstolsmässiga besvärsprövningen som redan finns för skattemålens del. Här-

vid omvandlas kammarrätten till en allmän mellaninstans närmast under regeringsrätten. Samtidigt förskjuts tyngdpunkten i den domstolsmässiga besvärsprövningen från regeringsrätten till kammarrätt genom att möjligheterna att få mål sakprövade i regeringsrätten begränsas starkt. Sakprövning i regeringsrätten skall i allmänhet kunna komma till stånd bara om domstolen meddelat prövningstillstånd, och sådant tillstånd skall meddelas endast i mål som har prejudikatintresse eller där synnerliga skäl talar för att målet prövas av regeringsrätten. Härigenom blir regeringsrätten företrädesvis en prejudikatinstans. På grund av de utökade och mera krävande uppgifter som skall falla på kammarrätten föreslås en kraftig utbyggnad och förstärkning av kammarrättsorganisationen. Bl. a. skall enligt förslaget kammarrätten delas i två regionala domstolar.

Enligt min mening bör man kunna nå en tillfredsställande lösning av problemen på den allmänna förvaltningsrättskipningens område efter de linjer som kommittén har föreslagit. Kärnpunkten i förslaget är att man delar upp de två huvudfunktionerna för förvaltningsrättskipningen — att åstadkomma materiellt riktiga avgöranden och att svara för prejudikatbildningen — på två instanser. Erfarenheterna visar att det på den allmänna förvaltningsrättskipningens område numera inte är möjligt för en enda domstol att tillfredsställande fullgöra båda dessa funktioner. I ett system av den föreslagna typen med två domstolsinstanser kan däremot de båda instanserna komplettera varandra på ett fruktbärande sätt. Kammarrättsorganisationens uppgift blir att bära huvudansvaret för att materiell rättvisa skipas i de enskilda fallen, medan den högsta instansen svarar för vägledande avgöranden i oklara eller tveksamma rättsfrågor. Med en sådan uppgiftsfördelning mellan förvaltningsdomstolarna får den högsta instansen förutsättningar att snabbt pröva de mål som fullföljs dit. De stora balanser och de långa dröjsmål med målens avgörande, som nu länge kännetecknat den allmänna förvaltningsrättskipningen, skulle därmed kunna försvinna.

En funktionsfördelning av liknande slag har också i flera årtionden gällt på de allmänna domstolarnas område. Där ankommer uppgiften att på nivån ovanför de allmänna underrätterna svara för att materiell rättvisa skipas i enskilda fall huvudsakligen på hovrätterna, medan högsta domstolens huvuduppgift är att svara för enhetlighet i lagtolkning och rättstillämpning. Domstolskommittén har i sitt senaste betänkande föreslagit att denna funktionsfördelning accentueras ytterligare, så att högsta domstolen blir en praktiskt taget renodlad prejudikatinstans.

En funktionsuppdelning mellan instanserna efter de linjer förvaltningsdomstolskommittén har föreslagit accepteras i huvudsak av flertalet remissinstanser. De betänkligheter som anförts mot förslaget är främst av två slag. Å ena sidan har man hävdatt att förslaget skulle leda till en försämrad rättskipning i och med att möjligheten att få sakprövning i regeringsrätten i huvudsak tas bort. Denna synpunkt har framför allt betonats i fråga om

skattemålen, och det har därvid pekats på den relativt höga ändringsfrekvensen i skattemål i regeringsrätten. En del remissinstanser har ansett att förslaget inte bör genomföras utan att det samtidigt sker en upprustning av rättskipningen på länsstyrelsenivån, bl. a. genom att prövningsnämnderna omvandlas till länskatterätter. Å andra sidan har det gjorts gällande att inrättandet av en mellaninstans under regeringsrätten i andra mål än skattemålen innebär en förlängning av instanskedjan för dessa mål och därmed risk för att det slutliga avgörandet i målen fördröjs.

Enligt min mening ger erfarenheten klart stöd för att man inte kan garantera en god kvalitet på rättskipningen bara genom att ge möjlighet till prövning av alla mål i en högt kvalificerad sista instans. Av vad jag redan har sagt framgår att man därigenom spränger ramarna för en sådan instans och skapar långa dröjsmål med målens avgörande. Nackdelarna härav är uppenbara. En bättre väg för att uppnå god kvalitet på rättskipningen är därför att stärka de underliggande instanserna. Denna princip har också länge varit vägledande i fråga om de allmänna domstolarnas organisation. Förvaltningsdomstolskommitténs förslag innebär att principen får slå igenom även på förvaltningsrättskipningens område. En bärande tanke i förslaget är sålunda att den nya mellaninstansen skall vara fullt jämbördig med hovrätterna. För min del ser jag det som en ovillkorlig förutsättning för en reform efter de linjer som kommittén har föreslagit, att mellaninstansen får sådan slagkraft att den på ett tillfredsställande sätt kan bära ansvaret att i realiteten vara sista instans i de allra flesta målen. En annan förutsättning är att förvaltningsrättskipningen i instanserna under kammarrätten förstärks. Chefen för civildepartementet kommer senare i dag att anmäla fråga om riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen. Härefter ingår också en förstärkning av de rättskipande funktionerna inom länsstyrelsen.

Invändningen att inskjutandet av en allmän mellaninstans under regeringsrätten leder till en längre instanskedja är i och för sig riktig. Detta behöver emellertid inte innebära att tidsutdräkten till dess definitivt avgörande nås blir längre eller att kostnaderna ökar. Om man, som förslaget också förutsätter, starkt begränsar möjligheterna att få mål sakprövade i den högsta instansen, blir förlängningen i stort sett endast skenbar. Härtill kommer att den nya mellaninstansen måste dimensioneras så, att den snabbt kan avgöra inkommande mål. Trots den formellt längre instanskedjan bör det föreslagna systemet i själva verket kunna leda till snabbare slutliga avgöranden i förvaltningsmålen.

Liksom kommittén och det alldeles övervägande antalet remissinstanser anser jag det inte möjligt eller lämpligt att råda bot på den bekymmersamma arbetssituationen i regeringsrätten på andra vägar än de av kommittén föreslagna. Jag anser sålunda att det inte skulle innebära någon lösning av problemen att inrätta en särskild högsta domstol för skattemålen eller att låta dessa mål behandlas på särskild avdelning inom regeringsrätten. Härigenom

skulle man dessutom förlora de enligt min mening väsentliga fördelar som ligger i att domstolar av det slag det här är fråga om behandlar mål från ett stort antal skilda rättsområden och därigenom förvärvar och vidmakthåller överblick över stora delar av rättsmaterian. Inte heller skulle man enligt min mening kunna nå någon avgörande förbättring genom att begränsa möjligheterna till prövning i den högsta instansen genom ekonomiska spärrar i form av regler om beloppsgränser (*summa revisibilis*) i skattemål eller i form av regler om särskild fullföljdsavgift. Kan man nå åsyftat resultat på andra vägar, bör man undvika regler av denna typ, vilka i allmänhet är ett ganska trubbigt instrument för att sortera bort de mål som inte bör prövas av den högsta instansen. Det kan tilläggas att domstolskommittén i sitt betänkande har föreslagit att de regler om *summa revisibilis* och fullföljdsavgift, som nu gäller i fråga om fullföljd till högsta domstolen, skall avskaffas. Slutligen anser jag inte heller att man kan uppnå nämnvärda resultat genom att skära av rätten till fullföljd till högsta instans i vissa grupper av mål. Enligt min mening är det mycket få grupper av mål vari det inte föreligger något behov av vägledande avgöranden av den högsta instansen.

På de skäl jag sålunda redovisat har jag kommit till slutsatsen att förvaltningsrättsskipningens organisation bör reformeras efter de principer kommittén har föreslagit.

Närmare om prövningstillstånd

I ett system där förvaltningsdomstolsorganisationen är uppbyggd efter de principer jag nyss har angett spelar reglerna om prövningstillstånd en central roll. Som jag redan har antytt gäller sådana regler sedan länge på de allmänna domstolarnas område. Det är naturligt att ta dessa regler till utgångspunkt vid utformningen av motsvarande regler på förvaltningsrättsskipningens område.

Enligt rättegångsbalken får mål i allmänhet prövas av högsta domstolen endast om domstolen meddelat prövningstillstånd. Sådant tillstånd skall meddelas, dels om det är av synnerlig vikt för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning att talan prövas av högsta domstolen (*prejudikatdispens*) eller parten visar att talans prövning eljest skulle ha synnerlig betydelse utöver det mål varom är fråga (*intressedispens*), dels om det förekommer anledning till ändring i det slut som hovrätten har kommit till (*ändringsdispens*) eller det eljest med hänsyn till omständigheterna i målet finns skäl att talan prövas i högsta domstolen. I mål av förmögenhetsrättslig natur kan dock dispens enligt de båda sistnämnda grunderna beviljas endast om värdet av vad den överklagande parten tappat i hovrätten uppenbart uppgår till minst 1 500 kr. (*summa revisibilis*). En liknande regel gäller för brottmålsens del.

När det gäller förvaltningsrättsskipningen finns regler om prövningstillstånd bara inom en begränsad sektor, nämligen i fråga om vissa skattemål. Om vad klaganden i mål om höjning eller sänkning av taxerad inkomst eller be-

skattningsbar förmögenhet har tappat i kammarrätten ej uppgår till vissa gränsbelopp (*summa revisibilis*), får talan inte prövas av regeringsrätten utan att domstolen har meddelat prövningstillstånd. Sådant tillstånd får meddelas endast i prejudikat- och intressefall. Reglerna härom överensstämmer med motsvarande regler i rättegångsbalken.

Förvaltningsdomstolskommittén har föreslagit att besvär över kammarrätts beslut i fråga som fullföljts till eller underställts kammarrätten skall kunna prövas av regeringsrätten endast om regeringsrätten meddelar prövningstillstånd. Prövningstillstånd skall enligt förslaget kunna meddelas på samma villkor som gäller för prejudikat- och intressedispens enligt rättegångsbalken, dock med den skillnaden i fråga om prejudikatdispens att kravet på att talans prövning skall vara »*av synnerlig vikt* för enhetlig lagtolkning etc.» mjukas upp till »*av vikt* för enhetlig lagtolkning etc.». Kommittén har ansett att det härutöver bör finnas vissa supplerande dispensmöjligheter men att dessa bör vara betydligt snävare än motsvarande regler i rättegångsbalken. Sålunda skall enligt förslaget prövningstillstånd också kunna meddelas, om det med hänsyn till målets svårbedömlighet, dess allmänna vikt eller omständigheterna i övrigt förekommer synnerliga skäl till att besvären prövas av regeringsrätten. Denna dispensmöjlighet skall dock inte stå öppen i alla mål. Uppgår i mål om inkomst- eller förmögenhetstaxering tvistefrågan inte till vissa gränsbelopp (*summa revisibilis*), skall bara prejudikat- och intressedispens kunna förekomma. Detsamma skall gälla för vissa grupper av mål, där enligt nuvarande regler talan inte får fullföljas mot kammarrätens beslut, och vissa med dessa besläktade mål.

Vid remissbehandlingen har förvaltningsdomstolskommitténs förslag till dispensregler i regel godtagits. Ett par remissinstanser uttalar sig emellertid för att sakprövning i regeringsrätten skall få förekomma i princip bara i prejudikatfall. Å andra sidan förordas i åtskilliga yttranden generösare dispensregler än kommittén har föreslagit. I många av dessa yttranden uttalas önskemål om att även regler om ändringsdispens liknande rättegångsbalkens skall ingå i systemet.

Enligt min mening måste dispensreglerna först och främst utformas så, att den åsyftade funktionsfördelningen mellan den högsta instansen och mellaninstansen uppnås. Det faller därför av sig självt att prövningstillstånd skall kunna meddelas av prejudikatskäl. I likhet med förvaltningsdomstolskommittén anser jag att dispensregeln för detta fall inte bör vara alltför snäv och att man således bör nöja sig med att det är *av vikt* för prejudikattbildningen att regeringsrätten prövar målet. Domstolskommittén har i sitt förslag till nya dispensregler vid fullföljd till högsta domstolen föreslagit att uttrycket »*av vikt* för enhetlig lagtolkning och rättstillämpning» skall ändras till »*av vikt* för ledning av rättstillämpningen». Härigenom skall klarare framgå att högsta domstolen kan bevilja prejudikatdispens inte bara i de fall då praxis inte är entydig utan även då domstolen finner skäl att ändra på

stadgad praxis. Jag vill för min del ansluta mig till domstolskommitténs förslag i denna del och föreslå att kommitténs formulering används på förvaltningsrättskipningens område.

I princip bör i det föreslagna instanssystemet inte förekomma några dispensgrunder utöver prejudikatdispens. Några få begränsade undantag bör dock tillåtas från denna princip. Jag syftar här på sådana fall då det överklagade avgörandet är behäftat med så grovt fel att regeringsrätten enligt 19 § RF skulle kunna bevilja resning i målet eller eljest upphäva avgörandet sedan detta vunnit laga kraft. Det skulle uppenbarligen vara opraktiskt om regeringsrätten här skulle kunna ändra avgörandet först efter en ansökan om resning. Ett med resningsfallen närbesläktat fall är när det överklagade avgörandet tillkommit på grund av grovt förbiscende eller grovt misstag. Också här bör man kunna tillåta att regeringsrätten går in i sakprövning, även om det inte gäller någon prejudikatfråga. Det kan inte helt uteslutas att det kan förekomma andra undantagssituationer där skälen för att tillåta sakprövning i regeringsrätten kan anses lika starka som i de nu nämnda. Det synes därför lämpligast att utforma en lagregel i ämnet så, att några av de här åsyftade undantagssituationerna räknas upp som exempel på fall, då prövningstillstånd får beviljas vid sidan av prejudikatfallen, och att undantagskaraktären markeras ytterligare genom en föreskrift att det i dessa fall skall krävas synnerliga skäl för prövningstillstånd.

Däremot anser jag det uteslutet att öppna möjlighet till någon form av ändringsdispens. Med en sådan ordning skulle de bärande principerna i instanssystemet inte kunna förverkligas. Måltillströmningen till regeringsrätten skulle bli av en helt annan omfattning än den man behöver räkna med om möjligheterna till prövningstillstånd är praktiskt taget begränsade till prejudikatfallen. Därmed skulle de slutgiltiga avgörandena i målen fördröjas, samtidigt som svårigheterna skulle öka för regeringsrätten att fullgöra sin prejudikatbildande uppgift. I ett system med ändringsdispens skulle vidare regeringsrättens arbetsbörda ökas genom att dispensprövningen måste bli betydligt mer omfattande jämfört med en ordning där prövningen i huvudsak gäller endast förekomsten av prejudikatfrågor.

Det är visserligen möjligt att dämpa de effekter ett system med ändringsdispens har på måltillströmning och tidsåtgång för dispensprövningen genom att komplettera systemet med regler om summa revisibilis. Sådana regler träffar emellertid bara de mål som rör ekonomiska värden. Dessutom har de den principiella nackdelen att de förbehåller möjligheten att få sakprövning i den högsta instansen åt parter, som för processer om högre belopp. Skulle man genom regler om summa revisibilis åstadkomma den behövliga avlastningen i regeringsrättens arbetsbörda, finge man sannolikt sätta beloppsgränserna mycket högt. Det kan tilläggas att, som förut nämnts, domstolskommittén i sitt senaste betänkande har föreslagit att reglerna om summa revisibilis skall slopas i fråga om fullföljd av talan till högsta domstolen.

De invändningar som kan riktas mot ett system med ändringsdispens kan delvis också anföras mot de dispensgrunder som förvaltningsdomstolskommittén har föreslagit skola gälla utöver prejudikat- och intressedispens. Om prövningstillstånd skall kunna beviljas när målets svårbedömlighet, dess allmänna vikt eller omständigheterna i övrigt utgör synnerliga skäl för det, kan det befaras att man inte uppnår den åsyftade dämpningen av klagofrekvensen. Med sådana dispensgrunder är det också risk för att dispensprövningen måste bli i det närmaste lika omfattande som med rättegångsbalkens regler om ändringsdispens. Vidare torde det i regel inte kunna undvikas att de mål, där prövningstillstånd meddelas, måste föredras på nytt för avgörandet i sak. Det finns därför anledning att ifrågasätta om kommitténs förslag skulle ge särskilt stora vinster i tid och arbete för regeringsrättens del.

Jag är också i likhet med flera remissinstanser tveksam om de föreslagna dispensgrunderna är i och för sig lämpliga. Tillämpningen av kriteriet »målets svårbedömlighet» torde sålunda kunna innebära att dispens meddelas i ett invecklat mål, som kan verka riktigt avgjort, men vägras i ett okomplicerat mål där utgången synes felaktig. Med den utformning av prejudikatdispensregeln som jag föreslår torde det vidare vara svårt att utanför prejudikatfallens område finna exempel på mål, som är av sådan allmän vikt att det finns synnerliga skäl för att regeringsrätten skall pröva målet.

Med hänsyn till de principer för fullföljdssystemet som jag har förordat i det föregående finns det enligt min mening inte något behov av en särskild regel om intressedispens. I den mån ett avgörande av regeringsrätten kan förutsättas ha betydelse för avgöranden i andra mål ger de föreslagna reglerna tillräcklig möjlighet att bevilja dispens.

På grund av det anförda föreslår jag att prövningstillstånd skall få meddelas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att frågan prövas av regeringsrätten eller om det föreligger synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att rättstillämpning som ligger till grund för kammarrättens avgörande uppenbart strider mot lag, att vid prövning i lägre instans förekommit så grovt handläggningsfel att det kan antas ha inverkat på målets utgång i kammarrätten, att någon som tidigare tagit befattning med målet eller tillfört utredning i målet gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, som kan antas ha inverkat på utgången i kammarrätten, eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Särskilda regler om fullföljd i vissa mål

Den fullföljdsordning som jag har förordat i det föregående bör i princip gälla alla mål, som skall prövas av en allmän förvaltningsdomstol. Som förvaltningsdomstolskommittén har funnit, finns det dock skäl att för några enstaka målgrupper ha en avvikande ordning.

En sådan grupp utgör de mål om patent och varumärken m. m., i vilka

besvär över patent- och registreringsverkets beslut f. n. anförs hos verkets besvärssavdelning och därifrån till regeringsrätten. Denna ordning bör behållas åtminstone tills vidare. Dels är det här fråga om mål av speciell natur. Dels har prövningen hos patent- och registreringsverkets besvärssavdelning flera domstolsmässiga drag. Det finns därför enligt min mening inte tillräckliga skäl att nu i instanskedjan skjuta in kammarrätten mellan besvärssavdelningen och regeringsrätten. Den av patent- och registreringsverket väckta frågan om särskilda fullföljdsregler i aktiebolagsärenden och ärenden om anteckning i filialregister bör övervägas i samband med ställningstagandet till firmautredningens betänkande Firmaskydd (SOU 1967: 35).

En annan grupp av mål, där fullföljden bör avvika från huvudmönstret, är målen om val till riksdagen och till kommunala församlingar samt målen om val av ombud vid kyrkomöte. I dessa mål är det angeläget att mycket snabbt kunna komma fram till ett slutgiltigt avgörande. Jag föreslår därför i likhet med kommittén att dessa mål inte skall passera kammarrätt utan fullföljas direkt hos regeringsrätten.

De skäl som jag har anfört i fråga om valmålen talar för att också mål om utlämnande av allmän handling i fortsättningen prövas direkt av regeringsrätten, om inte besvär i det ärende till vilket handlingen hör skall anföras hos kammarrätt.

Besvär över förhandsbesked av riksskattenämnden i skattefrågor anförs enligt gällande regler hos regeringsrätten. Denna ordning bör behållas även i fortsättningen. Vidare bör liksom nu regeringsrätten som första instans ta upp sådana extraordinära besvär enligt 103 § taxeringsförfordningen, som gäller taxering som prövats av kammarrätten eller regeringsrätten själv.

En ytterligare grupp av mål, där det finns anledning att överväga avvikande fullföljdsregler, är kommunalbesvärsmålen. Förvaltningsdomstolskommittén har föreslagit att dessa mål skall följa huvudmönstret såvitt gäller den domstolsmässiga besvärprövningen men att de inte längre skall prövas av länsstyrelse innan de går till förvaltningsdomstol. Motivet härför är främst att kommittén har velat undvika en alltför lång instanskedja i dessa mål. Förslaget har emellertid kritiserats hårt vid remissbehandlingen. Det har därvid framhållits att prövningen av kommunalbesvärsmålen, även om den formellt är begränsad till en laglighetsprövning, ofta i verkligheten innebär en kvalificerad lämplighetsbedömning och att länsstyrelserna har särskilda förutsättningar för att göra sådana bedömningar på grund av sin goda kännedom om förhållandena i länets kommuner.

För min del är jag ense med kritikerna däri att det inte är lämpligt att ta bort länsstyrelserna ur instanskedjan när det gäller kommunalbesvärsmål. Samtidigt är det angeläget att snabbt nå definitiva avgöranden i dessa mål. Jag anser det därför lämpligast att behålla den nuvarande besvärgången, dvs. att besvär anförs först hos länsstyrelsen och sedan hos regeringsrätten.

Vidare vill jag i likhet med kommittén föreslå att besvär i ett antal grupper

av merendels ålderdomliga och numera mycket sällsynta mål skall anföras direkt hos regeringsrätten. Till dessa återkommer jag i kommentaren till upprättade lagförslag.

I övrigt är jag inte beredd att föreslå några avvikelser från tvåinstanssystemet för den domstolsmässiga besvärspövningen. Till skillnad från kommittén anser jag sålunda att det även i sådana fastighetstaxeringsmål som nu stannar i kammarrätten bör finnas möjlighet att fullfölja talan till regeringsrätten. Prejudikatfrågorna torde visserligen vara sällsynta i sådana mål, men i den mån de förekommer bör det finnas möjlighet att få dem prövade i den högsta instansen. Att andra frågor, såsom rena värderingsfrågor, inte kommer under regeringsrättens prövning uppnås genom de restriktiva regler om prövningstillstånd som jag har föreslagit i det föregående.

Inte heller är jag beredd att i detta sammanhang föreslå någon särskild fullföljdsordning för körkortsmålen. Frågan härom utreds f. n. av trafikmålskommittén. I avvaktan på resultatet av dess arbete bör inte några särskiljningar göras för dessa mål. De bör alltså åtminstone tills vidare fullföljas från länsstyrelse till kammarrätt och därifrån till regeringsrätten.

Som jag tidigare har framhållit skall reglerna om prövningstillstånd tillämpas endast i mål vari talan fullföljs mot kammarrätts beslut. Prövningstillstånd vid fullföljd till regeringsrätten skall således inte behövas i de mål, för vilka här föreslagits en fullföljdsordning som avviker från huvudmönstret.

Närmare om regeringsrättens organisation m. m.

Enligt 22 § 2 mom. RF är regeringsrätten domför med fem ledamöter. Mål får dock avgöras av fyra ledamöter om tre av dem är ense om slutet. I fråga om sammansättningen vid dispensprövning gäller enligt särskild föreskrift i regeringsrättslagen att tre ledamöter skall delta i prövningen.

Förvaltningsdomstolskommittén har inte föreslagit någon ändring i dessa regler. Enligt kommittén bör emellertid möjligheten att låta endast fyra regeringsråd delta i avgörande, när tre av dem är ense om slutet, inte tillämpas i ett system där regeringsrätten huvudsakligen har till uppgift att sörja för prejudikatbildningen. Kommittén hänvisar bl. a. till att domförhetsreglerna för högsta domstolen kräver att fem ledamöter deltar vid avgörande av mål. I likhet med en praktiskt taget enhällig remissopinion delar jag kommitténs uppfattning på denna punkt. Vid bedömning av frågan om regeringsrättens lämpliga storlek bör man därför utgå från att avdelning inom domstolen skall bestå av fem ledamöter. Man bör dock undantagsvis kunna godta att avdelning arbetar med fyra ledamöter. I likhet med kommittén anser jag att detta bör få ske under det skede då den nuvarande målbalansen avarbetas.

De regler om prövningstillstånd som jag har föreslagit i det föregående bör leda till en kraftig nedgång i regeringsrättens arbetsbörda, även om regeringsrättens nya ställning som en i det närmaste renodlad prejudikatinstans kräver

att ledamöterna ägnar mycken tid åt de mål där prövningstillstånd beviljas. Hur stor nedgången blir är givetvis vanskligt att närmare ange i dag. Det är emellertid nödvändigt att göra en uppskattning redan nu för att kunna bestämma antalet regeringsråd i den lagstiftning som skall reglera regeringsrättens sammansättning. Härvid bör man givetvis försöka undvika att sätta antalet för högt. Det är sålunda till fördel för enhetligheten och konsekvensen i domstolens rättskipning om ledamotsantalet kan hållas lågt. Som jag senare återkommer till kan domstolen vidare under ett övergångsskede beräknas ha större kapacitet än som svarar mot antalet inkommande mål. Det synes därför lämpligast att nu bestämma ledamotsantalet något i underkant och vidta en eventuell behövlig justering sedan erfarenhet vunnits av det nya systemet.

Mot denna bakgrund kommer jag till slutsatsen att man nu bör utgå från att arbetsbördan skall kunna bemästras med två avdelningar i regeringsrätten. Vid beräkningen av det antal ledamöter som behövs i domstolen måste också beaktas tjänstgöringen i lagrådet för en eller flera ledamöter. Med hänsyn till det vilande förslag till ändring i RF, som gäller övergång till fakultativ lagrådsgranskning (prop. 1970: 24, KU 20), finns det anledning att räkna med att högst två regeringsråd kommer att tas i anspråk för tjänstgöring i lagrådet. På grund av det sagda anser jag att antalet regeringsråd nu bör bestämmas till tolv.

Vad jag nu har anfört är tillämpligt först i ett skede då den nuvarande målbalansen i regeringsrätten har avarbetats. Till dess bör domstolen ha en utökad sammansättning. Jag återkommer längre fram till denna fråga.

Kommittén har också tagit upp frågan om ändring i de behörighetskrav som gäller för regeringsrättens ledamöter. Reglerna härom, som finns i 18 § RF, innebär bl. a. att minst två tredjedelar av regeringsråden skall vara lagfarna. Enligt kommitténs förslag skall alla regeringsråden vara lagfarna. En minoritet inom kommittén har emellertid intagit en motsatt ståndpunkt och i första hand föreslagit att kravet på lagfarenhet skall avskaffas för samtliga ledamöter. Vid remissbehandlingen har flertalet instanser avstyrkt majoritetsförslaget. Av dessa har åtskilliga anslutit sig till minoritetens ståndpunkt.

För egen del är jag inte beredd att skära av möjligheten att utse personer utan juridisk examen till ledamöter av regeringsrätten. Å andra sidan har denna möjlighet hittills utnyttjats i mycket begränsad utsträckning. F. n. är det endast två av de 22 regeringsråden som inte har juridisk examen. Med hänsyn härtill anser jag att det f. n. inte finns något nämnvärt behov av att ändra ifrågavarande behörighetsregler.

Kommittén har vidare föreslagit att i regeringsrätten skall finnas en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, som tillika skall vara ordförande på den ena av avdelningarna. Likaså skall på den andra avdelningen finnas en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande. Regeringsrättens ledamöter med undantag

av en har ansett att det inte behövs någon ändring av nuvarande ordning, enligt vilken ordförandeskapet i domstolen och på avdelning av praxis följer tjänsteåldern.

Systemet med att Kungl. Maj:t utser ordförande har länge tillämpats inom högsta domstolen och fungerat väl där. Ordförandesystemet har framför allt betydelse i två hänseenden, nämligen för ledningen av muntliga förhandlingar och för den administrativa samordningen av domstolens resp. avdelningens arbete. I det förra hänseendet är behovet inte lika stort för regeringsrättens del som för högsta domstolens med hänsyn till att muntliga förhandlingar i regeringsrätten kan väntas bli förhållandevis sällsynta. Däremot kommer behovet av administrativ samordning att öka kraftigt i och med att, som jag strax ämnar föreslå, regeringsrätten får eget kansli med en därtill knuten föredragandeorganisation. Enligt min mening är det lämpligt att för sådana samordnande funktioner kan utses ledamöter som också har särskild fallenhet för administrativa göromål. Jag föreslår därför att Kungl. Maj:t skall utse ordförande på avdelning i regeringsrätten och att den ena av avdelningsordförandena tillika skall utses till domstolens ordförande.

I likhet med kommittén och en enhällig remissopinion anser jag att man nu bör bryta det samband i fråga om föredragande- och kansliorganisation som f. n. finns mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten genom att även regeringsrättsmålen skall beredas inom Kungl. Maj:ts kansli och föredras av personal som tillhör statsdepartementen. I stället bör för regeringsrätten inrättas ett särskilt kansli, till vilket föredragandena hos domstolen bör vara knutna. För att detta skall kunna genomföras behövs vissa ändringar i RF, bl. a. i 25 § där det föreskrivs att ärendena skall beredas till föredragning och avgörande i regeringsrätten i det statsdepartement till vilket ärendet hör enligt departementsstadgan. Jag avser att senare i dag föreslå att proposition med förslag till dessa grundlagsändringar föreläggs riksdagen, så att de kan behandlas av riksdagen första gången redan under innevarande vårsession.

Den närmare utformningen av regeringsrättens kansli- och föredragandeorganisation utreds f. n. av en särskilt tillkallad utredningsman. Jag saknar därför anledning att i detta sammanhang gå närmare in på dessa frågor.

Närmare om kammarrättsorganisationen

Av vad jag förut har sagt framgår att jag ser det som en ovillkorlig förutsättning för den nu aktuella reformen, att mellaninstansen får tillräcklig slagkraft för att tillfredsställande kunna svara för den slutgiltiga rättskipningen i det övervägande antalet mål. Det är därför nödvändigt att den nuvarande kammarrättsorganisationen byggs ut och förstärks såväl i kvantitativt som i kvalitativt hänseende. Detta behövs bl. a. med tanke på alla de nya målgrupper som tillförs kammarrätt genom reformen.

Vid utformningen av den nya kammarrättsorganisationen bör man i huvudsak kunna bygga på nu gällande regler. En kammarrättsavdelning bör sålunda även i fortsättningen bestå i regel av sex ledamöter och vara domför med tre ledamöter. För att organisationens storlek skall anpassas till arbetsmängden bör det kunna finnas avdelningar med annat antal ledamöter.

Med hänsyn till det ökade ansvar som kommer att åvila kammarrätten i det nya instanssystemet bör vissa förstärkningar ske i fråga om kammarrättsdomarnas ställning. Det är naturligt att härvid ta hovrättsorganisationen till förebild. Liksom kommittén föreslår jag därför att samtliga domartjänster på en kammarrättsavdelning skall vara ordinarie och att i spetsen för avdelningen skall stå antingen presidenten eller en lagman som ordförande. Under den tid den nya kammarrättsorganisationen byggs upp kan det dock visa sig svårt att rekrytera innehavare till ordinarie tjänster med lämpliga kvalifikationer. Det torde därför bli nödvändigt att under en övergångsperiod istället inrätta i viss utsträckning extra ordinarie tjänster för assessorer. Liksom nu bör det dessutom på varje fullständig avdelning finnas en vice ordförande.

Som kommittén har föreslagit bör man behålla den nuvarande ordningen med särskilda ledamöter på avdelning, som handlägger fastighetstaxeringsmål. I övrigt är jag inte beredd att föreslå, att kammarrätt skall ha särskild sammansättning för handläggning av vissa mål. Det kan visserligen anföras skäl för att, som kommittén har förordat, vid handläggning av barnavårdsmål och nykterhetsvårdsmål låta i domstolen ingå särskilda ledamöter, som är sakkunniga på ifrågavarande områden. Enligt min mening bör frågan, hur en domstol av den nya kammarrättens typ skall tillföras sakkunskap beträffande olika specialområden, inte lösas separat för ett par enskilda sådana områden. I princip bör sakkunskap tillföras domstolen i samma former oavsett vilket specialområde det är fråga om. Det system, som i allmänhet hittills har tillämpats inom kammarrätten, nämligen att för vissa specialområden anlita sakkunniga, bör kunna användas även för nykterhetsvårds- och barnavårdsmålen. Givetvis måste part i sådana fall få tillfälle att ta del av och bemöta utlåtande av sakkunnig. Det är också enligt min mening lämpligare att den speciella utredning i socialt och medicinskt hänseende som behövs i dessa mål kommer till stånd redan vid behandlingen i länsstyrelsen. Jag vill här erinra om att chefen för civildepartementet kommer att anmäla fråga om förstärkning av den rättskipande verksamheten på länsstyrelseplanet. Det kan slutligen också nämnas att hovrätterna inte har särskild sammansättning när de handlägger vårdnadsmål och andra mål som är nära besläktade med de här aktuella målen.

Det innebär vissa svårigheter att i förväg bestämma hur stor den nya kammarrättsorganisationen behöver vara. Det synes lämpligast att den närmare avvägningen av organisationens storlek sker först sedan man fått viss erfarenhet av det nya systemet. Redan nu behöver man dock bilda

sig en viss uppfattning om kammarrättsorganisationens storlek, bl. a. för att ta ställning till frågan om hur många kammarrätter som bör finnas i det nya systemet.

F. n. består kammarrätten av nio avdelningar. Kommittén har efter ingående beräkningar kommit fram till att det skulle behövas 13 avdelningar i den nya organisationen. Som kommittén själv framhållit måste sådana beräkningar utgå från tämligen osäkra antaganden om vilken belastning de nytillkommande målgrupperna kommer att utgöra för kammarrätten. Det måste också beaktas att kammarrätten, med hänsyn till det ökade ansvaret får i det nya systemet, behöver betydligt mer tid för penetrering och beslutsmotivering i varje mål än som nu står till buds. För egen del har jag kommit till uppfattningen att kommitténs beräkningar ligger något i underkant. Härtill kommer att det under år 1969 skett en markant ökning av antalet inkommande mål hos kammarrätten. Mot denna bakgrund anser jag att man måste räkna med att det i den nya kammarrättsorganisationen behövs cirka 15 avdelningar.

Utökningen av kammarrättsorganisationen aktualiserar frågan om den nuvarande ordningen med en enda kammarrätt för hela landet bör behållas eller om kammarrätten bör delas upp på flera enheter. Förvaltningsdomstolskommittén har efter att ha övervägt olika möjligheter stannat för att föreslå en uppdelning på två kammarrätter, den ena i Stockholm och den andra i Göteborg. Vid remissbehandlingen har framkommit olika meningar i denna fråga. Flertalet remissinstanser har godtagit kommitténs förslag eller lämnat det utan erinran. Bland de kritiska remissinstanserna finns dels sådana som förordar antingen en längre gående uppdelning av kammarrättsorganisationen eller en annan förläggning av den kammarrätt som föreslås ligga utanför Stockholm, dels sådana som vill behålla den nuvarande organisationsformen med en enda kammarrätt.

Enligt min mening är det en riktig tanke att försöka undvika att koncentrera den kvalificerade förvaltningsrättsskipning som skall utövas inom den nya kammarrättsorganisationen till en enda plats. Denna min uppfattning grundas inte i första hand på önskemål om att underlätta genomförandet av muntliga förhandlingar i kammarrätt. Jag utgår nämligen från att sådana förhandlingar kan väntas förekomma förhållandevis sparsamt även i det nya systemet. I stället vill jag fästa vikt vid de gynnsamma återverkningar som regionala kammarrätter skulle kunna ha bl. a. på den regionala och lokala förvaltningsverksamheten. Jag tänker här bl. a. på den utbildning av unga jurister som en kammarrätt bedriver. Kammarrätten kan då bli en värdefull rekryteringskälla när det gäller kvalificerade uppgifter inom den allmänna förvaltningen. Likaså kan den regionala förvaltningen erbjuda en naturlig rekryteringsbas för kammarrätten.

Förutsättningarna för att genomföra ett system med flera regionala kammarrätter är emellertid begränsade. Som kommittén också har funnit bör

man undvika att inrätta alltför små kammarrätter. Med hänsyn härtill bör man f. n. inte tänka sig att gå längre än till en uppdelning på två kammarrätter. Det är naturligt att den ena av dem skall ligga i Stockholm. Beträffande den andra kammarrättens förläggning synes de främsta alternativen vara antingen Göteborg eller någon ort i Skåne. I likhet med kommittén finner jag härvid skälen för Göteborg överväga. Jag fäster främst avseende vid att en lokalisering till Göteborg innebär att kammarrätten kommer att ligga mera centralt inom domkretsen än om man väljer en ort i Skåne. Med hänsyn till att både Stockholm och Göteborg ligger avlägset från många platser i norra Sverige bör kammarrättsverksamhet förläggas även till någon plats i Norrland. Det antal mål och ärenden som kan förutses är emellertid inte tillräckligt för att bilda en administrativt självständig kammarrätt i Norrland. I stället bör ett par av kammarrättens i Stockholm avdelningar ha sin verksamhet förlagd på lämplig plats i Norrland. Härigenom får befolkningen i Norrland bättre möjligheter att komma i kontakt med kammarrättsorganisationen samtidigt som denna får bättre möjligheter att rekrytera personal från den regionala förvaltningen i Norrland.

De båda kammarrätternas domkretsar bör bestämmas av Kungl. Maj:t. Därvid synes man kunna utgå från kommitténs förslag, som innebär att domkretsen för kammarrätten i Stockholm blir dels Svealand med undantag av Värmland, dels Norrland, dels Östergötland samt att kammarrätten i Göteborg får återstoden av landet som domkrets. Gotland torde dock lämpligen böra höra till stockholmskammarrättens domkrets. Denna uppdelning av landet kan beräknas medföra att kammarrätten i Stockholm får en avdelning mer än kammarrätten i Göteborg.

Varje kammarrätt bör vara behörig att pröva alla slag av mål inom sin domkrets. Tillräckliga skäl att koncentrera vissa typer av mål till den ena av kammarrätterna finns enligt min mening inte. Jag ansluter mig således inte till kommitténs förslag att alla mål om fastighetstaxering skall prövas av kammarrätten i Stockholm. Ett väsentligt motiv för förslaget har varit att garantera en enhetlig tillämpning av grunderna för fastighetsvärdering. Detta motiv bortfaller i huvudsak, om man, som jag till skillnad från kommittén föreslår, tillåter fullföljd till regeringsrätten i dessa mål.

Slutligen vill jag något beröra frågan om specialavdelningar och specialrotlar i de nya kammarrätterna. Enligt min mening bör specialisering till vissa mål undvikas så långt det är möjligt inom en allmän förvaltningsdomstol. Styrkan i en sådan domstol ligger bl. a. i att ledamöterna har insikter i och överblick över skilda rättsområden. Med den kraftiga utvidgning av kompetensområdet som reformen innebär för kammarrättsorganisationens del är det emellertid knappast tänkbart att kammarrätterna till en början skall kunna bemästra sina arbetsuppgifter utan att vissa avdelningar och vissa ledamöter specialiserar sig på vissa typer av mål. Systemet med specialisering bör emellertid begränsas till vad som är oundgängligen nödvän-

digt. I den mån det måste behållas för långa tider bör tjänstgöringen på specialavdelning och innehavet av specialrotel växla mellan ledamöterna.

*Principerna för fördelningen av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t
i statsrådet och förvaltningsdomstol*

Jämsides med uppdraget att skapa en ändamålsenlig organisation på förvaltningsrättsskipningens område har förvaltningsdomstolskommittén haft till uppgift att göra en översyn av fördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol. Kommittén skulle därvid bygga vidare på f. d. justitierådet Seve Ekbergs betänkande från år 1959 och remissyttrandena över detta betänkande. Förutsättningarna för kommitténs arbete har delvis varit andra än för Ekbergs, eftersom Ekberg hade att utgå från en oförändrad organisation av förvaltningsrättsskipningen. De huvudlinjer, som kommittén har följt i sitt förslag till kompetensfördelning, har vunnit instämmande eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser.

Kompetensfördelningen mellan, å ena sidan, Kungl. Maj:t i statsrådet samt, å andra sidan, kammarrätt och regeringsrätten erbjuder många problem. Principen har hittills varit och synes även i fortsättningen böra vara, att sådana besvärssärenden som huvudsakligen innefattar rättsfrågor skall handläggas av förvaltningsdomstol och att besvärssärenden i vilka ändamålsenlighets- och lämplighetsfrågor dominerar skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Denna princip kan emellertid inte ensam tjäna till ledning. Detta beror i första hand på att det inom förvaltningsverksamheten inte finns någon klar skiljelinje mellan rättsfrågor och lämplighetsfrågor. Härtill kommer att det ofta existerar ett så starkt samband mellan föreliggande rätts- och lämplighetsfrågor att avgörandet av de olika frågorna inte lämpligen kan delas upp utan måste ligga hos en och samma instans. Vid kompetensfördelningen måste dessutom beaktas att det på vissa områden kan finnas behov av att förbehålla Kungl. Maj:t i statsrådet prövningen av besvär även i frågor med betydande inslag av rättstillämpning, därför att det från samhällets synpunkt är nödvändigt att regeringsmakten har det avgörande inflytandet också på besluten i enskilda ärenden inom dessa områden. I enlighet härmed bör det i allmänhet ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär i frågor, som måste avgöras under hänsynstagande främst till försvars-, ordnings-, säkerhets-, allmänekonomiska eller andra statsnyttosynpunkter.

I likhet med kommittén anser jag att förvaltningsdomstolarna huvudsakligen bör befatta sig med sådana mål av rättslig natur, vilka rör förhållandet mellan enskilda medborgare och det allmänna eller mellan enskilda medborgare inbördes och vilkas avgörande kan vara av väsentlig betydelse för den enskilde. Det torde däremot vara mindre anledning att till administrativ

domstol föra mål som avser frågor huruvida kommun eller annan — borgerlig eller kyrklig — kommunal förvaltningsenhet fullgjort de skyldigheter som staten i det allmännas intresse pålagt förvaltningsenheten. Prövningen av sådana mål avser ofta organisatoriska och andra frågor som är av den natur att det torde vara ändamålsenligt att besvärsprövningen handhas av Kungl. Maj:t i statsrådet. I vissa mål som angår kommun — bl. a. kommunalbesvärsmål och mål i vilka stat och kommun intar ett partsliknande förhållande till varandra — är det dock lämpligt att besvärsprövningen förläggs till förvaltningsdomstol.

Om ett förvaltningsärende rör en fråga som kan komma under allmän domstols prövning, bör huvudregeln vara att administrativa besvär prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans. Det skulle nämligen i allmänhet vara en föga rationell ordning att ett sådant ärende först kan dras under förvaltningsdomstols prövning och sedan kan instämmas till allmän domstol. Härigenom skulle man hamna i ett system med inte mindre än fem domstolsinstanser. I vissa fall där det administrativa besvärsinstitutet framstår som den normala vägen för rättelses vinnande kan det dock finnas anledning att göra undantag från den uppställda huvudregeln och länka de administrativa besvären till förvaltningsdomstol.

Ekberg föreslog en allmän regel av innehåll att — med vissa angivna undantag — administrativ domstol skulle avgöra alla besvärsmål om individuella påbud. Liksom kommittén anser jag att en sådan regel är alltför onyanserad och inte tar tillräcklig hänsyn till att de individuella påbuden är av skiftande innehåll och betydelse och förekommer i mycket olikartade sammanhang. I betydligt flera fall än de av Ekberg angivna undantagsfallen är förhållandena sådana att det synes motiverat att låta Kungl. Maj:t i statsrådet pröva besvär rörande sådana påbud. Jag vill här bl. a. erinra om vad jag tidigare har anfört om besvärsprövningen i dels ärenden som kräver hänsynstagande främst till försvars-, ordnings-, säkerhets-, allmänekonomiska eller andra statsnyttosynpunkter, dels ärenden om kommuns eftersättande av sina skyldigheter. Övervägande skäl synes tala för att de närmare förhållandena på varje särskilt förvaltningsområde bör vara avgörande för huruvida besvär över ett individuellt påbud skall prövas av förvaltningsdomstol eller av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ekberg föreslog vidare att, med några få undantag, besvärsmål om återkallelse av eller inskränkning i ett för särskilt fall meddelat tillstånd eller godkännande till viss verksamhet eller användning m. m. skulle handläggas av förvaltningsdomstol, även om det ankom på Kungl. Maj:t i statsrådet eller underordnad förvaltande myndighet att i sista hand pröva besvär rörande beviljande av tillstånd eller godkännande av ifrågavarande slag. Till stöd för en sådan ordning kan främst åberopas att den enskilde med anledning av det beviljade tillståndet kan ha gjort kostsamma investeringar, vilka kan bli helt eller delvis värdelösa om tillståndet återkallas, och att indragningen av den

beviljade rättigheten dessutom kan inverka menligt på vederbörandes medborgerliga anseende. Till följd härav skulle den enskilde ha ett särskilt starkt behov av rättsskydd i dessa ärenden.

Å andra sidan kan starka skäl anföras mot den av Ekberg förordade ordningen. Ärenden om återkallelse av tillstånd och ärenden om vägran att förnya tillstånd, som beviljats för begränsad tid men som i allmänhet förnyas på därom gjord ansökan, är nära besläktade med varandra. Det är vidare svårt att dra någon skarp gräns mellan tidsbegränsade tillstånd som normalt förlängs och tillstånd som avsetts gälla bara för en begränsad tid. Ärendena går in i varandra på sådant sätt att det utan tvivel är mest praktiskt att normalt samtliga frågor som rör ett tillstånd eller godkännande av visst slag avgörs av samma myndigheter och inte splittras upp på skilda besvärinstanser. Vidare måste ofta de överväganden och värderingar som görs i ärenden om beviljande av tillstånd tillmätas betydelse också när fråga uppkommer om att återkalla eller inskränka ett beviljat tillstånd. När ställning skall tas i ett ärende av sistnämnda slag, måste härvid en sammanvägning ske av dels de förhållanden som har betydelse vid beviljande av tillstånd av ifrågavarande slag, dels de förhållanden som har aktualiserat frågan om återkallelse eller begränsning av tillståndet och dels slutligen de förhållanden som talar för att tillståndshavaren bör få behålla tillståndet oförändrat. Omständigheter av det sist nämnda slaget kan bl. a. vara att tillståndshavaren har gjort kostsamma investeringar som kan väntas gå till spillo, om tillståndet återkallas eller begränsas. Mest skickade att göra en sådan sammanvägning synes de myndigheter vara som prövar frågor om tillstånds beviljande, därför att dessa myndigheter bäst känner till alla de faktorer som tillmäts betydelse vid tillstånds meddelande och regelmässigt har den bästa överblicken över förvaltningsområdet i fråga och samtidigt torde ha lika goda förutsättningar som en förvaltningsdomstol att vinna kännedom om och ta hänsyn till de ekonomiska m. fl. konsekvenser som en återkallelse eller begränsning av tillståndet medför för den enskilde. Enligt min mening erhålls normalt den allsidigaste bedömningen av återkallelsefrågorna, om dessa prövas av de tillståndsbeviljande myndigheterna. I likhet med kommittén föreslår jag därför att de myndigheter som prövar ärenden om beviljande av tillstånd av visst slag i allmänhet också skall handlägga ärenden om återkallelse eller inskränkning av tillstånden. Denna ordning överensstämmer med vad som f. n. gäller i de allra flesta fall.

Besvär som riktar sig mot administrativa förordningar och andra beslut av generell räckvidd bör regelmässigt avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Det av några remissinstanser framförda önskemålet att Kungl. Maj:t i statsrådet obligatoriskt skall höra regeringsrätten i vissa typer av mål kan jag inte biträda. En sådan regel skulle bli stelbent och kunde leda till att regeringsrätten tvingades att yttra sig i mål, där utgången var helt klar. Det kan förutsättas att regeringsrättens utlåtande även utan en uttrycklig föreskrift i ämnet kommer att inhämtas i fall då det framstår som behövligt.

Utöver det nu sagda torde anledning inte finnas att dra upp några principiella riktlinjer för kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol. Som torde framgå redan av det föregående är det vid kompetensfördelningen nödvändigt att ta hänsyn till ett flertal olika förhållanden. Det är först vid en genomgång av de olika i praktiken förekommande typerna av förvaltningsärenden som slutlig ställning kan tas till vilken kompetensfördelning som är den ändamålsenligaste. I det följande kommer jag att gå igenom ett stort antal målgrupper. Härvid kommer jag att lägga fram konkreta förslag om vilka mål som bör behandlas av förvaltningsdomstol.

Bestämmelser om kompetensfördelningen synes i största möjliga utsträckning böra tas in i de materiella författningar som reglerar de olika förvaltningsområdena. Härigenom får allmänheten och myndigheterna den bästa bilden av instansordningen i olika administrativa mål. Det är dock ogörligt att till fullo genomföra en sådan ordning såvitt angår de författningar som utfärdats före förvaltningsdomstolsreformens genomförande. För dessa författningars del är det nödvändigt att föra in supplerande bestämmelser i en särskild lag. Allteftersom nya författningar utfärdas och förses med bestämmelser om instansordningen förlorar den supplerande lagen sin betydelse. Så småningom kommer den att helt sakna betydelse och kan då upphävas.

Övergången till den nya ordningen m. m.

De nya regler på förvaltningsrättskipningens område som jag här har föreslagit bör träda i kraft den 1 januari 1972 och tillämpas på besvär över beslut som meddelats efter ikraftträdandet. Däremot bör äldre regler övergångsvis gälla även efter ikraftträdandet i fråga om besvär över beslut som meddelats dessförinnan.

För regeringsrättens del bör de nya reglerna medföra en kraftig nedgång i måltillströmningen. Jag har i det föregående föreslagit att regeringsrätten skall bestå av tolv regeringsråd. F. n. har domstolen 22 ledamöter. Antalet kan beräknas ha minskat till 21 vid årsskiftet 1971/72. Till tolv kan antalet förutsättas ha sjunkit först under senare hälften av detta årtionde, om man räknar bara med regeringsrådets åldersavgång. Det är tydligt att regeringsrätten kommer att ha en betydande överkapacitet under åren närmast efter ikraftträdandet, om man tar hänsyn bara till de nytillkommande målen. Denna överkapacitet bör bli särskilt stor under det första året, eftersom tillströmningen av andra mål än skattemål bör sjunka kraftigt under detta år. Besvär i sådana mål skall ju enligt de nya reglerna först avgöras av kammarrätten innan målen kan nå regeringsrätten.

Den överkapacitet i förhållande till måltillströmningen som sålunda kan förutsättas uppstå efter ikraftträdandet bör utnyttjas till avarbetande av den stora målbalansen i regeringsrätten. Som jag har antytt i det föregående är det osäkert om balansen, som vid senaste årsskifte översteg 6 000 mål, kommer att sjunka före ikraftträdandet av de nya reglerna. Utgår man från att

nuvarande ledamöter lämnar regeringsrätten först vid 67 års ålder och att balansen inte stiger nämnvärt fram till ikraftträdandet, torde den kunna vara avarbetad inom två till tre år efter ikraftträdandet.

Det skulle i och för sig vara tilltalande om balansen kunde avarbetas ännu snabbare. År 1972 uppnår fyra av regeringsrättens ledamöter den övre gränsen för den för dem gällande pensioneringsperioden, dvs. 67 års ålder. Om dessa ledamöter eller några av dem kunde fortsätta sin tjänstgöring även någon tid därefter, skulle balansen kunna avarbetas snabbare. Det finns enligt min mening inte några betänkligheter mot att i en så speciell situation som den här aktuella tillåta att regeringsråd, som annars skulle ha avgått under det första året efter ikraftträdandet, får stanna ytterligare någon tid i tjänst. Frågan om de ändringar i gällande regler som behövs härför kan lämpligen tas upp i annat sammanhang. Det bör tilläggas att kvarstående i tjänsten kan komma i fråga endast om ledamoten själv begär det.

Beträffande kammarrätt gäller övergångsproblemen huvudsakligen uppbyggnaden av den nya kammarrätten i Göteborg. Som jag redan har nämnt bör den nya ordningen gälla först i fråga om mål där det överklagade beslutet meddelats efter ikraftträdandet. På grund härav kan man inte räkna med att taxeringsmål kommer in till kammarrätten i Göteborg i någon större omfattning förrän mot slutet av år 1972. Det förhåller sig nämligen så att skriftväxlingen och andra beredningsåtgärder, som ombesörjs av provningsnämndernas kanslier, normalt tar ganska lång tid. Vidare brukar provningsnämnderna i regel avgöra en stor del av sina mål först under månaderna april—juni. De inkommande målen kommer därför inte att ge sysselsättning för samtliga de avdelningar som jag har beräknat för kammarrätten i Göteborg förrän efter ett år eller mer.

Med hänsyn härtill får man tänka sig att antingen bygga upp kammarrätten i Göteborg successivt eller att flytta över mål, som gäller besvär över beslut vilka meddelats före ikraftträdandet, från kammarrätten i Stockholm till kammarrätten i Göteborg. I det senare fallet bör man lämpligen begränsa sig till mål med anknytning till domkretsen för kammarrätten i Göteborg. Vilken av lösningarna som bör väljas är för tidigt att ta ställning till nu. Frågan måste bedömas bl. a. mot bakgrund av personal- och lokalsituationen för de båda kammarrätterna vid tiden för ikraftträdandet. Övergångsbestämmelserna till lagstiftningen om kammarrätterna bör därför utformas så, att de ger den handlingsfrihet som behövs på området. Jag föreslår därför att Kungl. Maj:t bemyndigas att bestämma att mål av det slag jag här åsyftar skall kunna flyttas över från kammarrätten i Stockholm till kammarrätten i Göteborg. Några särskilda övergångsbestämmelser som ger möjlighet till successiv uppbyggnad av kammarrätten i Göteborg behövs däremot inte, eftersom frågan om kammarrättsorganisationens storlek inte är av det slag att den bör regleras i författning.

Upprättade författningsförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om allmänna förvaltningsdomstolar,
- 2) lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål,
- 3) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 4) lag om ändring i lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående,
- 5) lag om ändring i föräldrabalken,
- 6) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290),
- 7) lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag,
- 8) lag om ändring i lagen (1933: 269) om ägofred,
- 9) lag om ändring i lagen (1952: 166) om häradsallmänningar,
- 10) lag om ändring i lagen (1952: 167) om allmanningsskogar i Norrland och Dalarna,
- 11) lag om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske,
- 12) lag om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden,
- 13) lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
- 14) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
- 15) lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
- 16) lag om ändring i lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929,
- 17) lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
- 18) lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
- 19) lag om ändring i lagen (1968: 555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket,
- 20) lag om ändring i lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura,
- 21) lag om ändring i lagen (1902: 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,
- 22) lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar,
- 23) lag om ändring i lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet,
- 24) lag om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser,
- 25) lag om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel,
- 26) lag om ändring i lagen (1938: 96) om understödsföreningar,
- 27) lag om ändring i luftfartslagen (1957: 297),

- 28) lag om ändring i gruvlagen (1938: 314),
- 29) lag om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.,
- 30) lag om ändring i uranlagen (1960: 679),
- 31) lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln,
- 32) lag om ändring i lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter,
- 33) lag om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar,
- 34) lag om ändring i lagen (1941: 282) om sterilisering,
- 35) lag om ändring i lagen (1944: 133) om kastrering,
- 36) lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen,
- 37) lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen,
- 38) lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
- 39) lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385),
- 40) lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag,
- 41) lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott,
- 42) lag om ändring i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse,
- 43) lag om ändring i lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket,
- 44) lag om ändring i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m.,
- 45) lag om ändring i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring,
- 46) lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1),
- 47) lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963: 246),
- 48) lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174),
- 49) lag om ändring i lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap,
- 50) lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar,
- 51) lag om ändring i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar,
- 52) lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951: 680),
- 53) lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280),
- 54) lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
- 55) lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse,
- 56) lag om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker,
- 57) lag om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen,
- 58) lag om ändring i lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag,
- 59) lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp,
- 60) lag om ändring i lagen (1961: 332) om handräckning vid taxeringsrevision,
- 61) lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster,
- 62) lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110),
- 63) lag om ändring i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena,

- 64) lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),
- 65) lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97),
- 66) lag om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket,
- 67) lag om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket,
- 68) lag om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.,
- 69) lag om ändring i lagen (1969: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område,
- 70) lag om ändring i varumärkeslagen (1960: 644),
- 71) lag om ändring i patentlagen (1967: 837),
- 72) lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 000),
- 73) lag om ändring i brandlagen (1962: 90),
- 74) lag om ändring i skollagen (1962: 319),
- 75) lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
- 76) lag om ändring i namnlagen (1963: 521),
- 77) lag om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.,
- 78) lag om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.,
- 79) lag om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet,
- 80) lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822),
- 81) lag om ändring i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,
- 82) lag om ändring i lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m.,
- 83) lag om ändring i smittskyddslagen (1968: 231),
- 84) lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
- 85) lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698),
- 86) lag om ändring i lagen (1970: 000) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
- 87) lag om ändring i lagen (1970: 000) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,
- 88) lag om ändring i lagen (1970: 000) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna,
- 89) lag om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål,
- 90) lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99),
- 91) lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter,
- 92) lag om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter,
- 93) lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen,

- 94) lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253),
- 95) lag om ändring i kommunallagen (1953: 753),
- 96) lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm,
- 97) lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse,
- 98) lag om ändring i landstingslagen (1954: 319),
- 99) lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar,
- 100) lag om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar,
- 101) lag om ändring i förordningen (1951: 442) om rätt att av riksskatte-nämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor,
- 102) lag om ändring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.,
- 103) lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.,
- 104) lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198),
- 105) förordning om ändring i förordningen (1970: 000) om investerings-avgift för vissa byggnadsarbeten,
- 106) kungörelse om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig han-del,
- 107) kungörelse om ändring i vapenförordningen (1949: 340),
- 108) kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648),
- 109) kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmäs-sig automobiltrafik m. m.,
- 110) kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617),
- 111) kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663),
- 112) kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612),
- 113) kungörelse om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor,
- 114) kungörelse om ändring i brandstadgan (1962: 91),
- 115) kungörelse om ändring i mönstringsförordningen (1961: 87),
- 116) kungörelse om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestäm-melser om injektionssprutor och kanyler,
- 117) kungörelse om ändring i hotellförordningen (1966: 742),
- 118) kungörelse om ändring i kungörelsen (1970: 000) om förevisning av brandfarlig biografiffilm.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bi-laga*.

Författningsförslagen m. m.

Departementschefen. Om man bortser från skattemålen har hittills dom-stolsmässig överprövning av beslut i förvaltningsärenden i regel kunnat förekomma bara i en instans. För flertalet typer av mål har denna över-prövning varit förlagd till regeringsrätten. Den här föreslagna omlägg-

ningen av förvaltningsrättskipningens organisation innebär att det generellt införs ett tvåinstanssystem bestående av kammarrätt och regeringsrätt, låt vara att förutsättningarna att få ett mål fullständigt prövat av regeringsrätten kommer att bli starkt begränsade. Kammarrätterna och regeringsrätten får genom reformen i huvudsak samma målområde och kommer att ta befattning med mål av de mest skilda slag. Härigenom kommer inte bara, som nu är fallet, regeringsrätten utan också kammarrätterna att skilja sig från övriga förvaltningsdomstolar, vilkas kompetensområde är begränsat till ett mindre antal målgrupper. Det är under dessa förhållanden naturligt att använda beteckningen allmän förvaltningsdomstol som gemensam benämning på kammarrätterna och regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén har föreslagit att bestämmelser om regeringsrätten och om kammarrätterna skall tas in i skilda lagar. Med hänsyn till bl. a. den funktionsfördelning som skall råda mellan dessa domstolar synes emellertid enligt min mening mest rationellt att behövliga organisatoriska bestämmelser m. m. rörande kammarrätterna och regeringsrätten förs samman i en och samma lag, förslagsvis benämnd lag om allmänna förvaltningsdomstolar.

De lagförslag angående regeringsrätten och kammarrätterna, som förvaltningsdomstolskommittén har utarbetat, innehåller också regler om förfarandet i dessa domstolar. Någon motsvarighet härtill har inte tagits upp i förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar. Orsaken härtill är att de förfaranderegler som bör finnas för de allmänna förvaltningsdomstolarna inte är speciella för dessa utan i stort sett torde överensstämma med de regler som bör finnas om förfarandet i andra förvaltningsdomstolar. Kommittén föreslog väsentligen samma förfaranderegler för kammarrätterna och regeringsrätten. Dessa regler överensstämde i sin tur nära med förfarandereglerna i lagen (1961:262) om försäkringsdomstol. Också i det förslag till lag om skatterätt som har utarbetats inom finansdepartementet (SOU 1967:24) har tagits upp förfaranderegler som i huvudsak stämmer överens med nyssnämnda regler. Jag vill vidare framhålla att i de riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen, som chefen för civildepartementet anmäler senare i dag, ingår upprättandet av särskilda domstolsliknande organ — länsskatterätt och länsrätt — för förvaltningsrättskipning inom länsstyrelsens ram. Det ställer sig naturligt att för dessa organ tillämpa i huvudsak samma förfaranderegler som för kammarrätterna och regeringsrätten. På grund härav förbereds inom justitiedepartementet en lag om förfarandet i förvaltningsdomstol. Denna lag är avsedd att gälla både för de allmänna förvaltningsdomstolarna och för andra förvaltningsdomstolar. En departementspromemoria i ämnet beräknas kunna sändas ut på remiss inom några månader. Avsikten är att ett lagförslag i ämnet skall föreläggas riksdagen i sådan tid att lagen kan träda i kraft senast den 1 januari 1972.

Som jag har berört i den allmänna motiveringen innebär reformen

också en teknisk omläggning av fullföljdsbestämmelserna på förvaltningsrättsskipningens område och en översyn av kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol. När enligt nuvarande regler besvär får anföras hos Kungl. Maj:t anges i regel inte i den materiella författningen huruvida besvären skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet eller av regeringsrätten. Detta följer i stället av måluppräknings- och regeringsrättslagen. I det nya systemet skall besvär i sådana mål, som kan bli föremål för prövning av regeringsrätten, i allmänhet först gå till kammarrätt. I likhet med förvaltningsdomstolskommittén finner jag det lämpligt att bestämmelser om i vilka fall besvär skall anföras hos kammarrätt i största möjliga utsträckning tas in i de berörda materiella författningarna. Eftersom författningsmaterialet är mycket vidlyftigt och ibland svåröverskådligt, är det inte möjligt att genomföra en sådan ordning över hela fältet. I fråga om sådana författningar som utfärdats före genomförandet av den här föreslagna reformen har det visat sig nödvändigt att utöver fullföljdsregler i olika materiella författningar ha en lag med allmänna, supplerande bestämmelser som anger att i fall, då enligt en författning besvär skall anföras hos Kungl. Maj:t, besvären i framtiden skall anföras hos kammarrätt när fråga är om vissa uppräknade måltyper. Denna nödfallslösning skall inte tillämpas beträffande materiella författningar som utfärdats efter genomförandet av förvaltningsdomstolsreformen. I fråga om sådana författningar är det meningen att fullt ut tillämpa systemet att man direkt av en författning skall kunna utläsa om besvär skall anföras hos kammarrätt.

Det synes vidare ändamålsenligt att i de fall då ett mål inte skall passera kammarrätt utan besvär skall anföras direkt hos regeringsrätten det regelmässigt sägs ut i den materiella författningen att besvär skall anföras hos denna domstol. Den mångtydiga termen Kungl. Maj:t bör så långt som det är praktiskt möjligt undvikas i detta sammanhang. Enligt 18 § RF skall emellertid reglerna om vilka administrativa besvärsmål hos Kungl. Maj:t som regeringsrätten skall pröva vara intagna i en särskild lag. Den av mig förordade ordningen kan således inte genomföras utan ändring av denna grundlagsbestämmelse. Jag avser emellertid att senare i dag anmäla förslag till vissa grundlagsändringar som hänger samman med förvaltningsdomstolsreformen. Härvid kommer jag att föreslå bl. a. sådan ändring av 18 § RF att det konstitutionella hindret mot den av mig föreslagna utformningen av bestämmelserna om fullföljd till regeringsrätten undanröjs. Den nya ordningens genomförande förutsätter ändringar i ett antal besvärsmålsbestämmelser i olika materiella författningar. Bland de berörda föreskrifterna ingår två grundlagsbestämmelser, nämligen 22 § riksdagsordningen, som handlar om besvär över val till riksdagen, och 2 kap. 11 § tryckfrihetsförordningen, som avser mål enligt tryckfrihetsförordningen om utlämnande av allmän handling. Eftersom besvär enligt dessa lagrum även i fortsättningen bör

prövas av regeringsrätten, synes i överensstämmelse med vad jag nyss har förordat även i dessa lagrum böra användas terminologin att besvär skall anföras resp. ändring sökas hos regeringsrätten. Förslag till dessa grundlagsändringar tas upp i den grundlagsproposition som jag anmäler senare i dag.

Ordningen att i fullföljdssammanhang termen Kungl. Maj:t skall undvikas när regeringsrätten åsyftas kan emellertid inte genomföras till fullo. Av praktiska skäl bör det inte ifrågakomma att för ett genomförande av den nya ordningen göra ändring i ålderdomliga, mycket sällan tillämpade författningar eller i författningar vilkas tillämpning är på väg att upphöra till följd av ändrad lagstiftning. I stället föreslås att mål enligt dessa författningar hänförs till regeringsrätten genom övergångsbestämmelser till den av mig föreslagna lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Till dessa övergångsfall återkommer jag i det följande.

För att åstadkomma den kompetensfördelning mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och allmän förvaltningsdomstol som synes ändamålsenlig och för att samtidigt genomföra den reform av fullföljdsbestämmelsernas utformning som jag har förordat i det föregående behövs bestämmelser i ett stort antal författningar. Bestämmelser med denna syftning finns i nästan alla de 118 författningsförslag som har upprättats inom justitiedepartementet. Det huvudsakliga innehållet i förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar utgörs dock av föreskrifter om organisationen i stort av förvaltningsrättskipningen i kammarrätterna och regeringsrätten.

I detta sammanhang anmäler jag bara de författningsbestämmelser, vid vilkas tillkomst riksdagen bör medverka. Först i ett senare skede av arbetet på förvaltningsdomstolsreformen lägger jag fram förslag till sådana författningsföreskrifter som kan beslutas av Kungl. Maj:t ensam. Därvid avser jag att bl. a. föreslå ändring i kungörelsen (1968: 440) om kompensation för bensinskatt vid yrkesmässig användning av motorsåg. I denna kungörelse föreskrivs bl. a. att talan inte får föras mot kammarrättens beslut enligt kungörelsen. Om riksdagen inte har något att erinra däremot bör de allmänna reglerna rörande fullföljd av talan från kammarrätt till regeringsrätten gälla också beträffande mål enligt nämnda kungörelse. Skälet till att jag här berör denna författningsändring är att riksdagen godkänt grunderna för kompensationen och att vid anmälan av den avsedda regleringen på området chefen för finansdepartementet (prop. 1968: 57) angett att kammarrätten skulle vara slutinstans i dessa mål.

Också på några andra punkter avstår jag från att nu lägga fram förslag till författningsbestämmelser rörande kammarrätts behörighet att handlägga vissa mål. Det synes nämligen inte rationellt att föreslå nya fullföljdsregler för sådana lagar, som befinner sig under omarbetning och som kan antas vara ersatta av nya lagar när förvaltningsdomstolsreformen genom-

förs den 1 januari 1972. På grund härav anmäls inga lagförslag rörande lagstiftningen om allmänna vägar och om rennäringen i allmänhet eller några förslag som avser lagen (1966: 700) om vissa gemensamhetsanläggningar, lagen (1930: 115) om bostadsrättsföreningar och lagen (1968: 702) om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m. Lagen (1925: 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område skall anpassas till reglerna i den nya fastighetsbildningslagen och behandlas därför inte heller i detta sammanhang. Också i fråga om taxeringsförordningen (1956: 623) och vissa andra författningar på beskattningsrättens område samt beträffande lagen (1965: 719) om säkerheten på fartyg har det syntts lämpligt att i annat sammanhang göra de ändringar i fullföljdsbestämmelserna som behövs på grund av förvaltningsdomstolsreformen. I samtliga fall kommer lagförslag i ämnet att läggas fram i god tid innan reformen skall genomföras. I anslutning till det sagda vill jag framhålla att det beträffande lagstiftning som tillkommer i framtiden måste tillses att i författningarna tas in fullföljdsbestämmelser som är anpassade till reformen.

Vissa mål som är omnämnda i regeringsrättslagen har på grund av ändrad lagstiftning m. m. förlorat aktualitet. Dessa mål kan därför helt avföras från lagstiftningen om förvaltningsdomstolarnas verksamhet. Till denna grupp av mål hör mål om avsägelse av riksdagsmannauppgifter (2 § 1:o första ledet), därför att numera enligt 21 § riksdagsordningen envar riksdagsman har oinskränkt rätt att hos länsstyrelsen avsäga sig uppdraget vid valtillfället eller senare under tid då session ej pågår. Inte heller mål om den valdes avsägelse från annat uppdrag (2 § 1:o tredje ledet) synes behöva särskilt nämnas bland de mål som skall handläggas av förvaltningsdomstol. Här åsyftas nämligen företrädesvis kommunala förtroendeeuppdrag och besvär i ärende rörande avsägelse av sådant uppdrag omfattas av bestämmelserna om kommunalbesvär. Till de ej längre aktuella målen hör vidare följande i regeringsrättslagen upptagna mål, nämligen mål om fördelning av brännvinsförsäljningsmedel (2 § 5:o nionde ledet), mål om skjutsväsendet (2 § 8:o femte ledet), mål om strömmrensningar och skyldighet att bidra därtill (2 § 8:o åttonde ledet), mål om anläggning av och frihetsår för nybyggen (2 § 9:o andra ledet) samt mål om lantmätarens avstängande från rätt till nya förordnanden (2 § 13:o andra ledet). En annan målgrupp som hör hit är mål om fastighetsägarbidrag enligt civilförsvarslagen (2 § 16:o åttonde ledet). Civilförsvarslagen (1960: 74) innehåller nämligen inga regler om bidrag av detta slag.

Beträffande vissa mål, som f. n. tillhör regeringsrättens kompetensområde, synes övervägande skäl tala för att målen i framtiden bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Till dessa fall återkommer jag i det följande dels vid behandlingen av olika författningsförslag, dels i ett avslutande avsnitt.

I fråga om författningsförslagen rörande kompetensfördelningen vill jag allmänt framhålla följande.

I vissa förvaltningsrättsliga författningar finns bestämmelser om att utmätningsman eller överexekutor har att fatta beslut om vissa åtgärder. Besvär över sådana beslut följer reglerna för fullföljd av talan i utsökningsmål. Besvär över överexekutors beslut skall således anföras hos hovrätt. Sådana mål omfattas inte av de administrativa besvärsmålsbestämmelser som jag föreslår i det följande. I några fall då åtgärd ankommer på länsstyrelse följer av särskilda föreskrifter att talan mot länsstyrelsens beslut skall anföras hos hovrätt. Som exempel kan nämnas ärenden om fördelning av vissa ersättningsbelopp enligt lagen (1960: 690) om byggnadsminnen och naturvårdslagen (1964: 822). När i förslagen till ändringar i dessa lagar och i andra motsvarande fall meddelas föreskrifter om besvär över länsstyrelsens beslut, avses inte beslut av länsstyrelse i frågor av nyssnämnda slag.

Ett stort antal författningar innehåller bestämmelser om att förvaltningsmyndighet i angivna fall kan erhålla handräckning av annan administrativ myndighet, vanligen polismyndighet. Bestämmelserna i ämnet är utformade på olika sätt. I en del fall sägs att viss myndighet är berättigad att erhålla nödig handräckning av polismyndigheten. I sådana fall kan det ifrågasättas huruvida polismyndighetens beslut i handräckningsärendet skall räknas såsom ett beslut enligt ifrågavarande författning. I andra fall, då andra uttryck används för angivande av myndighets skyldighet att på begäran lämna handräckning, kan det till synes ligga närmare till hands att betrakta handräckningsmyndighetens beslut som ett beslut enligt författningen i fråga. Den sakliga innebörden i de olika bestämmelserna är dock densamma. Med hänsyn härtill synes det mest rationellt att i förevarande avseende tillämpa samma betraktelsesätt oberoende av vilket uttryckssätt som använts i den enskilda materiella författningen. Härvid har anlagts det synsättet att polismyndighets eller annan administrativ myndighets beslut i ärende angående begärd handräckning inte betraktas som ett beslut enligt den författning vari möjligheten att vända sig till handräckningsmyndigheten för verkställighet eller annat bistånd omtalas. Om exempelvis en författning, som innesluter möjlighet till handräckning, anger att talan mot vissa uppräknade beslut enligt författningen skall föras hos kammarrätt och att talan mot övriga beslut enligt författningen skall föras hos Kungl. Maj:t, innefattas beslut om bifall eller avslag på begäran om handräckning inte i begreppet »övriga beslut enligt författningen», utan denna anses lämna frågan om fullföljdsordningen i handräckningsmålen olöst. Avsikten är att handräckningsmålen regelmässigt skall prövas av kammarrätt. Länkningen av dessa mål till kammarrätt är avsedd att äga rum genom bestämmelser dels i polisinstruktionen (1965: 686) eller annan lämplig administrativ författning, dels i den supplerande lagen rörande behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål.

1. Förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar

1 §

Departementschefen. Paragrafen innehåller en presentation av de allmänna förvaltningsdomstolarna. Av första och andra styckena framgår dessutom instansordningen mellan domstolarna.

Regeringsrätten

2 §

Departementschefen. I paragrafen regleras regeringsrättens behörighet.

Första stycket punkt 1 gäller mål som fullföljs från kammarrätt. Avsikten är att i den tilltänkta lagen om förfarandet i förvaltningsdomstol skall inflyta regler om när besvär får anföras över kammarrätts beslut. Punkt 2 gäller de mål, där talan enligt uttrycklig bestämmelse i den materiella lagstiftningen skall fullföljas direkt till regeringsrätten och inte först passera kammarrätt. När det gäller den Kungl. Maj:t underställda statsförvaltningen måste enligt 18 § RF i den lydelse, som jag senare i dag kommer att föreslå, sådan bestämmelse vara intagen i lag. I fråga om mål som gäller beslut av riksdagens organ kan däremot besvärsmålen vara intagna i författning som utfärdas av riksdagen. Beträffande sådana mål ersätter förevarande bestämmelse den lag om besvär över beslut av riksdagens organ, som har föreslagits i prop. 1970: 23. Punkt 3 gäller de uppgifter som nu tillkommer regeringsrätten enligt 5 § regeringsrättslagen, nämligen prövningen av vissa mål rörande biskop.

Andra stycket innehåller en erinran om regeringsrättens behörighet enligt 19 § RF att »bryta dom åter» och återställa försutten tid.

Enligt nuvarande ordning skall besvär, som innebär klagan över myndighets beslut med anledning av sökt fastställelse av landstings, menighets eller dess representations beslut, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet som sista instans. De nu framlagda förslagen innebär inte någon ändring häri. Sådana besvär skall emellertid enligt 2 § 2:o regeringsrättslagen i stor utsträckning tas upp av regeringsrätten, varefter domstolen enligt 3 § första stycket skall med eget yttrande överlämna målet till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ordningen att mål först tas upp av regeringsrätten och sedan överlämnas med dess yttrande till Kungl. Maj:t i statsrådet för avgörande är ändamålsenlig i gällande system, där besvären ställs till Kungl. Maj:t och bereds i statsdepartementen vare sig de skall slutligt prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet eller av regeringsrätten. Däremot passar den inte lika bra i det här föreslagna systemet, där regeringsrätten kansli- och beredningsmässigt frikopplas från statsdepartementen. Förvaltningsdomstolskommittén har mot denna bakgrund inte föreslagit någon direkt motsvarighet till den nuva-

rande ordningen. I stället har i kommitténs förslag till lag om regeringsrätten tagits in en bestämmelse (2 §) om att domstolen skall avge utlåtande över besvär hos Kungl. Maj:t, vilka avser myndighets beslut med anledning av sökt fastställelse av kommunal myndighets beslut varpå kommunallagarnas bestämmelser om besvär äger tillämpning. Vad kommittén sålunda har föreslagit har inte föranlett erinran eller särskilt uttalande vid remissbehandlingen.

Det är naturligt att Kungl. Maj:t inhämtar regeringsrättens yttrande i bl. a. sådana mål där det bakomliggande beslutet kan angripas genom kommunalbesvär. Sådana besvär skall enligt förslaget alltid prövas i sista instans av regeringsrätten. Även om kommunalbesvär inte har anförts mot ett beslut, som är föremål för fastställelseprövning av Kungl. Maj:t i statsrådet, bör vid denna prövning givetvis vara klarlagt huruvida beslutet är behäftat med sådant fel som kan åberopas som grund för kommunalbesvär. Har å andra sidan kommunalbesvär anförts över det grundläggande beslutet, bör regelmässigt avgörandet i konseljen anstå till dess regeringsrätten prövat kommunalbesvären.

Jag anser således att innan Kungl. Maj:t i statsrådet avgör besvär i ärenden om fastställelse av kommunala beslut regeringsrätten i regel bör höras, i den mån det kommunala beslutet inte kommer under domstolens prövning genom fullföljda kommunalbesvär. Däremot anser jag att det för detta ändamål inte behövs någon uttrycklig föreskrift om att regeringsrätten skall avge yttrande i de mål som sålunda remitteras dit. Redan nu förekommer i betydande utsträckning att regeringsrätten utan uttryckligt åläggande avger yttrande i mål hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

När länsstyrelse har prövat ett kommunalt organs beslut dels på grund av sökt fastställelse av det, dels med anledning av kommunalbesvär över det, kommer i det nya systemet olika regler att gälla för fullföljden mot länsstyrelsens beslut. Sålunda skall besvär över beslutet i fastställelseärendet anföras hos Kungl. Maj:t i statsdepartementen och prövas i statsrådet, medan besvär över beslutet i kommunalbesvärfrågan skall anföras hos regeringsrätten. Det blir således två olika mål som fullföljs och inte ett s. k. blandat mål, dvs. ett mål som innehåller dels frågor som hör till Kungl. Maj:t i statsrådet, dels frågor som hör till förvaltningsdomstol. De skilda fullföljdsvägarna skall framgå av länsstyrelsens besvärshänvisningar.

Inte heller övriga målgrupper, där talan ej skall fullföljas hos kammarrätt utan direkt hos regeringsrätten, torde innehålla några fall av blandade besvärsmål. Såvitt angår regeringsrätten behövs därför inga bestämmelser om ifrågavarande slag av mål.

Är med besvär förenad ansökan om meddelande av dispens eller om vidtagande av annan åtgärd, vilken är av beskaffenhet att ankomma på beslut av Kungl. Maj:t i statsrådet, utgör detta enligt 4 § första stycket regeringsrättslagen ej hinder för att regeringsrätten prövar besvären. Behöver sedan

regeringsrätten avgjort besvären ansökningen föredras inför Kungl. Maj:t i statsrådet, skall enligt andra stycket av samma lagrum regeringsrätten avge utlåtande över ansökningen. En motsvarande bestämmelse finns beträffande kammarrätten i 4 § första punkten kungörelsen (1924: 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvärs- och anmärkningsmål m. m. Fråga uppkommer nu om föreskrifter av detta innehåll bör tas in i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar.

Det ligger i sakens natur att besvär som anförts hos allmän förvaltningsdomstol får prövas av domstolen utan hinder av att en ansökan om viss åtgärd av Kungl. Maj:t föreligger. En uttrycklig lagbestämmelse härom är obehövlig. Beträffande domstolens befattning med den föreliggande ansökningen torde inte heller någon närmare reglering i lag vara erforderlig. Av domstolarnas allmänna serviceplikt följer nämligen att domstolen har att vidarebefordra ansökningen till vederbörande statsdepartement, för den händelse ansökningen fortfarande är aktuell när domstolen har avgjort besvärsålet. Det synes inte påkallat att domstolen obligatoriskt avger utlåtande över ansökningen. Ofta torde det vara tillräckligt att Kungl. Maj:t i statsrådet får del av domstolens beslut jämte handlingarna i målet. Skulle i undantagsfall Kungl. Maj:t ha behov av domstolens yttrande över ansökningen, har Kungl. Maj:t möjlighet att remissvägen inhämta utlåtande från domstolen.

I 4 § första stycket regeringsrättslagen föreskrivs vidare att regeringsrätten får pröva besvär utan hinder av att det beslut, varom är fråga i besvären, har underställts Kungl. Maj:ts prövning. För att en sådan ordning skall gälla beträffande allmän förvaltningsdomstol synes någon uttrycklig bestämmelse inte behövlig.

Enligt 4 § tredje stycket regeringsrättslagen och 4 § andra punkten i den förut nämnda kungörelsen angående fullföljd av talan i vissa mål kan regeringsrätten och kammarrätten på eget initiativ föreslå att Kungl. Maj:t medger undantag från gällande bestämmelser.

Förvaltningsdomstolskommittén har inte föreslagit någon motsvarighet till dessa bestämmelser. Enligt kommitténs mening ter sig en sådan aktivitet från domstols sida som det här är fråga om mindre naturlig med de uppgifter de allmänna förvaltningsdomstolarna skall fylla i framtiden. Inte heller synes principiella rättssäkerhetshänsyn tala för att bestämmelserna behålls. Man kan nämligen räkna med att parterna i dagens samhälle förstår att i den utsträckning som behövs bevaka sina intressen genom att till sina besvär foga alternativa yrkanden om nåd, dispens eller liknande åtgärd. Kommittén framhåller också att regeringsrätten har använt ifrågasvarande befogenhet mycket sparsamt.

Kommitténs ställningstagande har vid remissbehandlingen föranlett uttalande bara av de femton regeringsråden, som ifrågasätter om det är en nödvändig konsekvens av reformen att slopa ifrågasvarande bestämmelse

för regeringsrättens del. De framhåller att utrymmet för tillämpning av en sådan bestämmelse visserligen blir ytterligare begränsat i och med att kammarrätten byggs ut till en allmän mellaninstans. Trots detta kan det någon gång särskilt för en högsta instans i förvaltningsmål, där processen väl i allmänhet även i fortsättningen kommer att skötas av den enskilde utan sakkunnig hjälp, finnas anledning att överväga att tillämpa denna initiativrätt.

För egen del vill jag ansluta mig till kommitténs uppfattning att en initiativrätt av ifrågavarande slag är mindre väl förenlig med en domstols uppgifter. Dessutom skulle utrymmet för sådan verksamhet bli ytterst ringa för regeringsrättens del med den starka inriktning på prejudikatbildning som domstolen är avsedd att få i det föreslagna systemet. I förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar har därför inte tagits upp någon mot svarighet till nuvarande bestämmelser om initiativrätt för regeringsrätten och kammarrätten.

3 §

Departementschefen. I första stycket har tagits in bestämmelsen om krav på prövningstillstånd vid fullföljd från kammarrätt till regeringsrätten. Kravet gäller endast när besvären avser fråga, som tidigare har fullföljts till kammarrätten eller underställts domstolen. Har däremot kammarrätten avgjort frågan som första instans, behövs inte prövningstillstånd. Detta inträffar t. ex. när kammarrätten enligt 103 § taxeringsförfordningen prövar extraordinära taxeringsbesvär, som anförs direkt hos domstolen i fall då prövningsnämnden tidigare har avgjort mål angående den ordinarie taxeringen. Krav på prövningstillstånd kommer inte heller att gälla beslut under rättegång som meddelas av kammarrätt och som kan överklagas särskilt. I detta hänseende skiljer sig föreliggande förslag delvis från vad som gäller enligt rättegångsbalken (se 54 kap. 13 §). Sådana överklaganden torde bli sällsynta för förvaltningsdomstolarnas del, och det spelar därför inte någon nämnvärd roll för regeringsrättens arbetsbörda att prövningsstillstånd inte krävs beträffande ifrågavarande beslut.

Enligt 2 kap. 13 § tryckfrihetsförfordningen får inte gälla särskilda villkor för prövning av talan som avser utlämnande av allmän handling. En erinran därom har tagits in i tredje stycket.

4 §

Departementschefen. Första stycket innehåller regler om villkoren för att prövningstillstånd skall meddelas. Att möjligheterna att få prövningsstillstånd i andra fall än prejudikatfall skall vara ytterst begränsade har utvecklats i den allmänna motiveringen. Den uppräknning av sällsynta fall, som innefattas i punkterna 1—4, är ett uttryck för den restriktivitet som skall iakttas i fråga om annan dispens än prejudikatdispens.

Enligt gällande regler kan prövningstillstånd meddelas bara i prejudikat-

eller intressefall. Om besvär har anförts hos regeringsrätten i flera likartade mål, har domstolen brukat meddela prejudikatdispens endast i ett typfall och avslå dispensansökningarna i de övriga målen. Förvaltningsdomstolskommittén anser, att denna praxis kan te sig mindre tilltalande i en del lägen, och uttalar sig för en mjukare tillämpning av dispensreglerna. Frågan har vid remissbehandlingen berörts bara i riksskattenämndens yttrande. Nämnden finner regeringsrättens praxis otillfredsställande och framhåller att kravet på lika behandling av de skattskyldiga här väger så tungt att en ändring bör komma till stånd.

Jag delar den uppfattning som förvaltningsdomstolskommittén och riksskattenämnden sålunda har gett uttryck åt. Visserligen bör kammarrätterna i de fall då regeringsrätten kan väntas avgöra en prejudikatfråga i görlig mån försöka att avvakta regeringsrättens avgörande innan de behandlar ytterligare mål som gäller samma fråga. Jag är emellertid medveten om att det inte torde vara möjligt att helt förebygga att flera mål med samma prejudikatfråga avgörs av kammarrätt innan regeringsrätten har meddelat ett vägledande avgörande i frågan. I sådana situationer bör regeringsrätten kunna meddela prövningstillstånd i flera mål av samma typ. Visserligen torde det kunna hävdas att det inte kan anföras prejudikat-skäl för att meddela prövningstillstånd i mer än ett av målen. Dock bör det i så fall anses föreligga sådant synnerligt skäl som motiverar prövningstillstånd. Någon nämnvärd ökning i regeringsrättens arbetsbörda kan knappast bli följden av en sådan tillämpning av de föreslagna reglerna om prövningstillstånd.

Mot bakgrund av den starka tonvikt på prejudikattbildning, som de föreslagna dispensvillkoren innebär, bör prövningstillstånd i princip begränsas till den eller de frågor som har föranlett tillståndet. Ibland kan dock praktiska skäl eller andra särskilda omständigheter motivera att den förda talan prövas i vidare omfattning. Regeringsrätten bör därför lämpligen ges uttrycklig befogenhet att till prövning ta upp också andra frågor som besvärerna avser. En bestämmelse härom har tagits in i andra stycket.

Någon särskild bestämmelse synes däremot inte behövlig för de fall då en av flera parter i samma mål har fått prövningstillstånd eller då en parts talan skall tas upp utan dispens, medan en annan part i målet bara kan få talan prövad om dispens meddelas honom. I 98 § 4 mom. taxeringsförrordningen finns visserligen f. n. bestämmelser som tillförsäkrar motpart i målet eller samtaxerad make prövning om den andra partens resp. makens besvär tas upp till prövning. Enligt min mening bör det för dessa fall vara tillfyllest att make eller annan, som det här är fråga om, kan få prövningstillstånd, om omständigheterna innefattar synnerliga skäl till det.

6 §

Departementschefen. Innehållet i första stycket har behandlats i den allmänna motiveringen.

Andra stycket har motsvarighet i 1 § regeringsrättslagen.

I tredje stycket har tagits in den nuvarande bestämmelsen i 1 a § regeringsrättslagen att frågor om prövningstillstånd avgörs av tre regeringsråd.

7 §

Departementschefen. Det är viktigt att prejudikatfrågor skall kunna hänskjutas till avgörande i plenum för att enhetlighet och följdriktighet i rättstillämpningen därigenom skall säkerställas. Förevarande bestämmelser motsvarar föreskrifterna i 3 kap. 4 och 5 §§ rättegångsbalken om plenum i högsta domstolen. De ger dock en vidare ram för att hänskjuta mål till plenum än bestämmelserna i rättegångsbalken genom att hänskjutande till plenum också skall få ske på grund av att målet är av särskild principiell vikt. Härigenom undviks i sådana fall att det blir utrymme för tvekan huruvida regeringsrätten kommer att inta samma ståndpunkt när ett liknande fall kommer upp senare.

För regeringsrättens del har inte ansetts behövas någon regel om att brådskande mål under vissa omständigheter inte skall hänskjutas till plenum.

8 §

Departementschefen. Bestämmelsen har 7 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring som förebild.

Kammarrätterna

10 §

Departementschefen. Första stycket innehåller bestämmelser om kammarrätts kompetens. Kammarrätterna är liksom regeringsrätten huvudsakligen besvärsprövande domstolar. Möjligheten att anföra besvär hos kammarrätt framgår av besvärsmålsbestämmelser i olika författningar som reglerar förvaltningsverksamheten. Dessutom har kammarrätt i ett fall uppgifter, som inte utgör besvärsprövning. Bestämmelsen härom finns i punkt 2 och avser det fallet att två länsstyrelser har kommit till olika resultat i en mantalsskrivnings- eller kyrkobokföringsfråga. Föreskrift om att sådant mål skall underställas kammarrätts prövning finns i 48 § folkbokföringsförordningen.

Enligt andra stycket skall det ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma domkretsarna för de båda kammarrätterna. Som antytts i den allmänna motiveringen bör i princip domkretsarna bygga på en regional indelning, så att i första hand beslutsmyndighetens belägenhet får avgöra till vilken kammarrätt talan skall fullföljas. När det gäller besvär mot beslut av centralt ämbetsverk kan man emellertid också tänka sig att i stället låta botteninstansens belägenhet vara avgörande. På så sätt kan undvikas att samtliga mål inom vissa målgrupper samlas hos den ena kammarrätten. Det

kan också beträffande andra mål som fullföljs till kammarrätt finnas skäl att frånga en strikt regional uppdelning av kammarrätternas kompetensområden. Dessa frågor kan dock lämpligen anstå till ett senare tillfälle.

11 §

Departementschefen. Paragrafen motsvarar 3 § andra stycket regeringsrättslagen och den för kammarrätten gällande bestämmelsen av samma innebörd i 3 § andra stycket kungörelsen (1924:528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. Det är här fråga om blandade besvärsmål, som innehåller både frågor som enligt förslaget skall prövas av kammarrätt och frågor som skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Ett exempel på ett sådant besvärsmål är att besvär anförts över att byggnadsnämnd och länsstyrelse har avslagit en ansökan om dispens från byggnadsförbud och beslutet samtidigt innebär att begärt byggnadslov har vägrats. Frågan om byggnadslov hör principiellt till kammarrättens kompetensområde, medan länsstyrelsens beslut i dispensfrågan skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Den här föreslagna regeln medför att Kungl. Maj:t i statsrådet skall avgöra hela målet sedan kammarrätten har yttrat sig.

Regeln överensstämmer med förvaltningsdomstolskommitténs förslag. Den har uttryckligen godtagits av flertalet av regeringsrättens ledamöter, nämligen regeringsråden Hegrelius, Wilkens, Ringdén, Hjern, Walberg, Wieslander, Paulsson, Simonsson, Lundell, Lidbeck, Nordlund och Hamdahl, samt av kammarrätten. De nämnda regeringsråden framhåller att det är angeläget att i byggnadsmål, som enligt den föreslagna regeln kommer att överlämnas av kammarrätt för avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet, yttrande inhämtas från regeringsrätten, om bedömningen i kammarrättens yttrande ifrågasätts eller eljest synes tveksam. Som tidigare nämnts förordar regeringsråden Martenius, Körlof och Cars att bl. a. byggnadsmålen — som är den målgrupp där det oftast torde kunna bli aktuellt att kammarrätt överlämnar målet med eget yttrande för avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet — skall fullföljas direkt till regeringsrätten från länsstyrelse.

Jag är medveten om att det kan diskuteras att låta de blandade målen antingen gå vidare från kammarrätt till regeringsrätten innan de överlämnas till Kungl. Maj:t i statsrådet eller gå direkt till regeringsrätten med förbigående av kammarrätt. I och med att en väl kvalificerad kammarrättsorganisation inrättas för förvaltningsmålen skulle dock det första alternativet innebära ett alltför omständligt och opraktiskt system och det andra alternativet utgöra ett knappast nödvändigt eller eljest lämpligt avsteg från den ordinarie instansordningen. Härtill kommer att antalet blandade mål torde bli ganska ringa. Jag har inhämtat att man inom civildepartementet har för avsikt att beträffande byggnadsmål, som gäller både byggnadslov och dispens från byggnadsförbud, ge länsstyrelserna anvisning om att låta dispensfrågan

bli slutligt avgjord innan frågan om byggnadslov prövas. På så sätt kan den dominerande gruppen av blandade mål antas försvinna.

I likhet med vad flertalet regeringsråd anført anser jag att regeringsrättens yttrande bör inhämtas i mål som överlämnas från kammarrätt till avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet, när frågor av prejudikatnatur förekommer i målen eller när andra särskilda omständigheter motiverar det.

De problem, som hänger samman med att besvärshandling kan innehålla även ansökan om dispens eller annan liknande åtgärd som det ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva, har behandlats under 2 §. Detsamma gäller frågan om förvaltningsdomstol bör ha rätt att utan ansökan från rättssökande göra framställning om sådan åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

13 §

Departementschefen. I första stycket har, utöver en bestämmelse om att kammarrätt är delad i avdelningar, tagits in en föreskrift om att Kungl. Maj:t skall kunna bestämma att avdelning av kammarrätt skall vara förlagd till annan ort än den där domstolen har sitt säte. Som har framgått av den allmänna motiveringen är denna möjlighet avsedd att i första hand utnyttjas för förläggning av ett par avdelningar av kammarrätten i Stockholm till Norrland. Det ligger i sakens natur att till dessa avdelningar bör lottas företrädesvis mål med anknytning till Norrland.

I andra stycket har tagits in reglerna om kammarrättsavdelnings sammansättning. Minimiantalet ledamotstjänster på avdelning överensstämmer med antalet ledamöter för domförhet enligt 14 §. När antalet uppgår endast till minimiantalet skall samtliga ledamotstjänster vara ordinarie. Som framgår av den allmänna motiveringen är avsikten att avdelning normalt skall bestå av sex ledamöter. I princip skall även övriga ledamotstjänster vara ordinarie. Emellertid kan det, som framhållits i den allmänna motiveringen, under uppbyggnaden av den nya kammarrätsorganisationen bli aktuellt att med hänsyn till rekryteringssituationen inrätta vissa ledamotstjänster utöver minimiantalet som extra ordinarie assessorstjänster.

I tredje stycket har tagits in en hänvisning till reglerna i taxeringsförordningen om särskild sammansättning av kammarrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering.

14 §

Departementschefen. I den allmänna motiveringen har utvecklats skälen för att också i fortsättningen kammarrättsavdelning skall vara domför med tre ledamöter. Bestämmelsen härom bör lämpligen kompletteras med en föreskrift om att, liksom i tingsrätt med juristkollegium och i hovrätt, en ledamot utöver det domföra antalet får sitta i rätten. I och med att kammarrätt blir allmän förvaltningsdomstol och bl. a. kan beräknas hålla ett ökat antal muntliga förhandlingar bör möjligheten stå öppen att en av-

delning sammanträder med fyra ledamöter för att förebygga att domförlorheten förloras vid förfall för någon ledamot vid behandling av tidskrävande mål eller när fortsatt muntlig förhandling måste sättas ut i ett mål.

Gemensamma bestämmelser

15 §

Departementschefen. I paragrafen hänvisas i fråga om omröstning i förvaltningsdomstol till rättegångsbalkens bestämmelser angående omröstning i överrätt, 16 kap. såvitt gäller omröstning i tvistemål och 29 kap. vad avser omröstning i brottmål. Enligt sakens natur skall i det stora flertalet mål bestämmelserna om omröstning i tvistemål tillämpas. I vissa mål, såsom disciplinmål och mål om utdömande av vite, synes dock omröstning böra ske enligt brottmålsreglerna.

17 §

Departementschefen. De föreslagna bestämmelserna om behörighetskrav m. m. för ledamöter och föredragande i allmän förvaltningsdomstol överensstämmer till stor del med vad som gäller för domare i allmän domstol enligt rättegångsbalken och för ledamöter i kammarrätten enligt kammarrättsstadgan. I fråga om ålderskravet anser jag dock att det inte längre finns tillräckliga skäl att hålla fast vid den gängse tjugofemårsgränsen. Den saknar visserligen nästan helt praktisk betydelse, men det bör bl. a. av principiella skäl räcka med föreskriften om att den som är omyndig inte är behörig att tjänstgöra som ledamot eller föredragande i förvaltningsdomstol. Kravet på avlagd domared eller motsvarande försäkran är i och för sig nytt för regeringsrådets del, men i praktiken torde redan tillämpas att tillträdande regeringsråd som inte redan förut har gjort det avlägger ed eller försäkran när de tar säte i domstolen.

18 §

Departementschefen. Det finns i flera fall behov av att inom förvaltningsdomstol anlita särskilda sakkunniga. I vanliga fall tillgodoses detta behov genom att domstolen förordnar sakkunnig för ett visst mål. Avsikten är att regler härom skall tas in i det lagförslag om förfarandet i förvaltningsdomstol som är under utarbetande inom justitiedepartementet.

I vissa typer av mål behöver domstolen ofta anlita sakkunniga. Förden skull finns i ett par förvaltningsdomstolar fasta sakkunniga för speciella målgrupper. Kammarrätten har sålunda, som förut nämnts, fasta sakkunniga för att tillhandagå domstolen med yttranden i frågor rörande bokföring och balansteknik samt i frågor om uppskattning av inkomst av skog. Vidare skall enligt 5 § lagen (1961:262) om försäkringsdomstol finnas särskilda sakkunniga med uppgift att tillhandagå domstolen med utlåtanden i medi-

cinska frågor. I båda fallen förordnas de sakkunniga av Kungl. Maj:t. Enligt lagen om försäkringsdomstol skall därvid domstolen först ha hörts.

Enligt förvaltningsdomstolskommittén bör systemet med fasta sakkunniga i kammarrätt, vilka utses av Kungl. Maj:t, behållas även i det nya systemet. Kommittén har dessutom föreslagit att systemet med fasta sakkunniga införs i regeringsrätten när det gäller patentmål. Enligt kommitténs mening är möjligheten för domstolen att för varje särskilt mål utse sakkunnig inte tillräcklig när det gäller att kontinuerligt tillförsäkra regeringsrätten expertis i dessa för icke-tekniker ofta svårtillgängliga mål. Kommittén erinrar om att man vid tillkomsten av lagen om försäkringsdomstol ansåg det behövt att komplettera en hänvisning till 40 kap. rättegångsbalken med bestämmelsen om fasta medicinska sakkunniga i domstolen.

Vid remissbehandlingen har allmänt godtagits att systemet med fasta sakkunniga i kammarrätt behålls. Däremot har samtliga regeringsråd utom regeringsrådet Klackenborg, som ej uttalat sig i frågan, ställt sig negativa till förslaget om fasta sakkunniga för patentmål i regeringsrätten. De anser att det inte finns något behov av sådana sakkunniga och framhåller att de avgöranden regeringsrätten skall fälla i patentmål är av övervägande rättslig natur och att föredragandena i dessa mål är väl insatta i målens tekniska aspekter.

Enligt min mening visar erfarenheterna från kammarrätten och försäkringsdomstolen att det kan vara värdefullt att till en förvaltningsdomstol kunna knyta fasta sakkunniga som kontinuerligt står till domstolens förfogande med utlåtanden i vissa typer av mål. När det gäller förvaltningsrättskipning i kammarrätt och regeringsrätten ligger det närmast till hands att i första hand domstolen själv får bedöma i vad mån det föreligger behov av fasta sakkunniga. Sådana sakkunniga bör dock förordnas av Kungl. Maj:t. En bestämmelse om möjlighet att förordna fasta sakkunniga åt regeringsrätten och kammarrätt har därför tagits in i förevarande paragraf. Att fasta sakkunniga förordnats för viss typ av mål skall naturligtvis inte utgöra hinder för domstolen att i ett sådant mål anlita annan sakkunnig.

Jag vill tillägga att en fast sakkunnig givetvis inte har annan funktion i processen än andra sakkunniga. Som jag har berört i den allmänna motiveringen är den sakkunniges uppgift att tillhandagå domstolen med skriftliga eller muntliga utlåtanden, som part alltid skall kunna ha bemött innan domstolen grundar sitt avgörande på dem.

Övergångsbestämmelser

Departementschefen. Som tidigare nämnts föreslås lagen träda i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser skall emellertid fortfarande gälla i fråga om talan mot beslut, som har meddelats före ikraftträdandet. Till skillnad från vad som år 1958 föreskrevs vid införandet av prövningstill-

stånd i taxeringsmål är sålunda övergången till nya regler för sådana mål här inte knuten till visst års taxering. Samtliga oavgjorda mål, som finns i kammarrätten vid årsskiftet 1971/72, kommer alltså att omfattas av de nya reglerna om prövningstillstånd oavsett vilket taxeringsår de hänföra sig till.

Den nuvarande kammarrätten upphör att finnas till som en domstol för hela riket i och med ikraftträdandet. Det är naturligt att de mål som då finns i balans i kammarrätten övertas av kammarrätten i Stockholm. Lika så bör de mål, som sänds in till kammarrätt efter ikraftträdandet och som avser dessförinnan meddelade beslut, gå till kammarrätten i Stockholm. Som framhållits i den allmänna motiveringen bör dock Kungl. Maj:t ha möjlighet att förordna om överflyttning till kammarrätten i Göteborg av mål, som gäller beslut meddelade före ikraftträdandet av myndighet inom domkretsen för denna kammarrätt.

Genom den föreslagna reformen ersätts regeringsrättslagen av lagen om allmänna förvaltningsdomstolar och de ändringar som i samband med reformen företas i olika författningar. Vidare bör lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal, enligt vilken detta antal efter den 30 juni 1971 skall successivt minskas till 17, upphävas. Dessutom blir den i prop. 1970: 23 föreslagna lagen om besvär över beslut av riksdagens organ överflödig genom reformen. Även andra författningar, såsom kungörelsen (1924: 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. och kammarrättsstadgan, bör upphöra att gälla när den nya lagstiftningen träder i kraft. För detta behövs emellertid inte riksdagens medverkan, och som jag tidigare berört bör därför denna fråga tas upp först vid ett senare tillfälle.

Vissa bestämmelser i regeringsrättslagen bör gälla övergångsvis också efter ikraftträdandet. Härom är följande att anföra.

Vid tillkomsten av gällande kommunallag (1953: 753) föreskrevs i 8 § lagen (1953: 754) om införande av kommunallagen, att vad lagen (1930: 251) om kommunalstyrelse på landet innehöll om behandling av ärende, som endast angick i mantal satt jord, fick tillämpas t. o. m. den 31 december 1959 eller den senare dag Kungl. Maj:t bestämde. Denna bestämmelse gäller fortfarande och får enligt senaste föreskrifter därom (1969: 549) tillämpas till utgången av år 1971. En förlängning av bestämmelsens giltighetstid är inte utesluten. Mål om beslut i ärende, som här avses, prövas f. n. i sista instans av regeringsrätten med stöd av 2 § 2:o första ledet regeringsrättslagen. Eftersom beslut av länsstyrelse i sådant ärende kan förekomma även efter ingången av år 1972, behövs en bestämmelse om vilken instans som då skall pröva besvär över länsstyrelsens beslut. Besvärsprövningen bör lämpligen handhas av regeringsrätten i överensstämmelse med vad som föreslås för övriga kommunalbesvärsmål.

I prop. 1969: 168 har lagts fram förslag till mönsterskyddslag, som fr. o. m. den 1 oktober 1970 skall ersätta lagen (1899: 59) om skydd för vissa mönster och modeller. Enligt särskilda övergångsbestämmelser skall äldre lag bl. a. tillämpas i fråga om mönster, som har registrerats före den nya lagens ikraftträdande. Mål om registrering av mönster enligt 1899 års lag prövas f. n. i sista instans av regeringsrätten med stöd av 2 § 14:o fjärde ledet regeringsrättslagen. Eftersom patent- och registreringsverket även efter ingången av år 1972 kan komma att fatta beslut som rör mönsterregistrering enligt 1899 års lag, bör en bestämmelse finnas om vilken myndighet som skall handlägga besvär över verkets ifrågavarande beslut. Besvaren bör lämpligen i överensstämmelse med nuvarande ordning prövas av regeringsrätten. En bestämmelse härom har tagits in i övergångsbestämmelserna till den föreslagna lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Vad angår besvärssärenden enligt den nya mönsterskyddslagen kommer jag att föreslå att besvär över beslut, som har meddelats av patent- och registreringsverkets besvärssavdelning, skall prövas direkt av regeringsrätten.

Senare i dag kommer jag att hemställa att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att anta förslag till ny jordabalk. I balkens 15 kap. finns föreskrifter om rätt till elektrisk kraft, vilka motsvarar huvudbestämmelserna i det förslag till lag om rätt till elektrisk kraft som finns intaget i lagrådsremissen den 19 september 1969 om följdlagstiftning till den nya jordabalken m. m. Jordabalken är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1972. Som angetts i nyssnämnda lagrådsremiss är tanken att lagen (1920: 474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m. samtidigt skall upphävas. Detta innebär bl. a. att nuvarande registreringsbestämmelser slopas. Som framgår av lagrådsremissen är det dock tänkt att äldre bestämmelser om verkan av registrering av elektrisk starkströmsledning och av understation samt om upphävande av sådan registrering skall gälla till utgången av år 1976. Mål om upphävande av registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation kan därför förekomma även efter ingången av år 1972. Sådana mål prövas f. n. enligt 2 § 14:o tionde ledet regeringsrättslagen av regeringsrätten. Denna ordning bör behållas till dess måltypen försvinner.

Enligt 2 § 5:o tionde ledet ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om fördelning till återbetalning av lån utav allmänna medel. Förvaltningsdomstolskommittén förklarar, att bestämmelsen endast torde äga aktualitet i fråga om avdikningslån enligt kungörelsen (1939: 432) angående villkoren för lån från statens avdikningslånefond. Kungörelsen är numera upphävd (1959: 246) men äger fortfarande tillämpning i fråga om äldre lån. Det torde inte vara helt uteslutet, att ett fördelningsärende kan uppkomma även efter ingången av år 1972. Besvär i sådana mål synes lämpligen böra prövas i oförändrad ordning.

Enligt 2 § 6:o regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva skatt-

läggningsmål, övriga mål om grundskatter eller därmed jämförliga utskyl-der och mål om markegångsprisen. Här nämnda mål berör alla rättsförhål-landen enligt författningar, som till största delen har förlorat sin aktualitet. Förvaltningsdomstolskommittén föreslår att mål om grundskatter eller där-med jämförliga utskyl-der skall i första hand prövas av kammarrätt, medan övriga mål även i fortsättningen skulle prövas i oförändrad ordning. I överensstämmelse med vad som vid remissbehandlingen av kommitténs betänkande har föreslagits av kammarkollegiet anser jag att samtliga nu nämnda mål, i den mån sådana alltfjämt förekommer, även i fortsättningen bör prövas direkt av regeringsrätten.

Enligt 2 § 7:o första och tredje leden regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om fastställande av jordebok, om uppta-gande i eller uteslutande ur jordebok av fastighet eller särskild anteckning, om ändring i förhållande, varom uppgift finns införd i jordebok, samt i paragrafen eljest ej nämnda mål om förmåner, rättigheter och skyldigheter, vilka åtföljer fastighet på grund av dess särskilda natur och egenskap. Förvaltningsdomstolskommittén förklarar att jordeboksmål fortfarande kan förekomma men att de till största delen sammanhänger med förhål-landen under äldre tider och att nuvarande fullföljdsordning bör behållas för dessa mål. Övriga här nämnda mål bör däremot enligt kommitténs mening i första hand prövas av kammarrätt. Kammarkollegiet anser i sitt remissyttrande att gällande fullföljdsordning bör behållas i sistnämnda mål. Jag ansluter mig till kammarkollegiets mening och förordar att nu-varande fullföljdsordning behålls i samtliga här behandlade mål.

Regeringsrätten skall enligt 2 § 8:o första, andra och nionde leden rege-ringsrättslagen pröva mål om rust- och rotehållares rättigheter och skyl-digheter, övriga mål rörande indelnings- och roteringsverket, mål om hem-mans och lägenheters indelning till lotsning, om utbyten av boningsplatser för lotsar eller av lotsningspliktiga hemman och lägenheter, om dessas för-måner, friheter och skyldigheter samt mål om ordningen och sättet för begagnande av samfällad tångtäkt. Förvaltningsdomstolskommittén förkla-rar att det är i hög grad ovisst om det längre kan förekomma några mål om indelnings- och roteringsverket. Även i övrigt är målen enligt kommit-tén av ålderdomlig natur. Kommittén föreslår att samtliga hithörande mål skall prövas av regeringsrätten liksom hittills. Förslaget lämnas utan erin-ran såvitt angår målen om indelnings- och roteringsverket av kammarkol-legiet, såvitt angår målen om lotsningsbesväret av sjöfartsstyrelsen och kammarkollegiet samt såvitt angår målen om samfällad tångtäkt av rege-ringsrättens ledamöter. I överensstämmelse med kommittén anser jag att det inte finns anledning att införa någon ny fullföljdsordning för de här behandlade målen.

Enligt 2 § 9:o första ledet regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om tillvaro av eller företräde till stadgad åborätt eller ständig

besittningsrätt till hemman eller lägenhet, som tillhör kronan, menighet eller allmän inrättning. Förvaltningsdomstolskommittén förklarar att målen avser upplåtelseformer som så småningom torde komma att försvinna och att det därför inte synes föreligga skäl att för dessa mål införa en ny fullföljdsordning. Förslaget biträds av kammarkollegiet. Jag ansluter mig till kommitténs förslag.

Enligt 2 § 10:o första och andra leden regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om rättighet till och villkoren för skatteköp av kronan, menighet eller allmän inrättning tillhörig fastighet, som enligt författningarna får försälas till skatte, om fastställande av skatteköpeskilling samt mål om nybygges omföring till skatte och villkoren därvid. Förvaltningsdomstolskommittén förklarar att dessa mål så småningom torde komma att försvinna och att det därför inte föreligger skäl att för dessa måls del införa en ny fullföljdsordning. Förslaget lämnas utan erinran av kammarkollegiet. Jag ansluter mig till kommitténs förslag.

Enligt 2 § 11:o första ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om avgäld från avsöndrad lägenhet samt om fördelning av mantal eller utskylder mellan stamfastighet och avsöndrad lägenhet. Också här är det fråga om mål, som kommer att försvinna. Förvaltningsdomstolskommittén föreslår att målen i första hand skall prövas av kammarrätt. Kammarkollegiet förordar att gällande fullföljdsordning behålls. Med hänsyn till målens ålderdomliga karaktär ansluter jag mig till vad kammarkollegiet har förordat.

Enligt 2 § 11:o andra och tredje leden regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om tomtmätning och mål om avstyckning enligt 5 kap. lagen (1917:269) om fastighetsbildning i stad. I prop. 1969:128 har för riksdagen lagts fram förslag till fastighetsbildningslag, som är avsedd att från och med den 1 januari 1972 ersätta bl. a. lagen om fastighetsbildning i stad. Enligt den nya lagen kommer administrativa besvärsmål i nu ifrågavarande ämnen inte att förekomma. I ett till lagrådet den 15 augusti 1969 remitterat förslag till lag om införande av fastighetsbildningslagen föreskrivs i 4 och 6 §§ att äldre bestämmelser fortfarande skall tillämpas i vissa fall efter det att den nya lagstiftningen har trätt i kraft. Detta gäller bl. a. avstyckning enligt lagen om fastighetsbildning i stad och tomtmätning enligt samma lag. På grund härav synes det lämpligt att nuvarande kompetensregler i regeringsrättslagen för dessa slag av mål får gälla så länge som nu ifrågavarande bestämmelser i 1917 års lag är tillämpliga.

Enligt 2 § 11:o femte ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om undantag från tillämpningen av de om vissa jordbruksarrenden enligt lag gällande särskilda bestämmelserna eller av föreskrifterna i lagen (1957:390) om fiskearrenden. Kompetensregeln avser sådana beslut som i första instans fattas av arrendenämnd med stöd av lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom samt lagen (1946:

147) med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord och lagen (1957: 390) om fiskearrenden. Senare i dag kommer jag att anmäla fråga om proposition till riksdagen¹ med förslag till jordabalk. I 8 kap. 29—33 §§ av den nya balken finns bestämmelser om förfarandet i arrendetvister. Enligt dessa skall den som är missnöjd med arrendenämnds beslut i vissa angivna frågor väcka klandertalan hos fastighetsdomstol. Arrendenämnds beslut i övriga hithörande ärenden får ej klandras. Administrativa besvärsmål med anledning av arrendenämnds beslut kan således inte uppkomma enligt jordabalksförslaget. I remisser till lagrådet den 29 november 1968 och den 19 september 1969 har lagts fram förslag till bl. a. lag om införande av nya jordabalken. Enligt denna skall den nya balken träda i kraft den 1 januari 1972. Samtidigt upphävs nyttjanderättslagen och lagen med särskilda bestämmelser om arrende av viss kommunal jord. I fråga om ärenden som har anhängiggjorts hos arrendenämnd före den 1 januari 1972 är dock avsikten enligt förslaget (s. 6 och 107 i lagrådsremissen den 19.9.1969) att äldre bestämmelser fortfarande skall tillämpas. Enligt ett sistnämnda dag till lagrådet remitterat förslag till lag om ändring i lagen om fiskearrenden är motsvarande ordning avsedd att tillämpas i fråga om fiskearrenden. I samtliga de fall där äldre arrendenämnd fattar beslut och administrativa besvär kan anföras torde det vara lämpligt att nuvarande fullföljdsordning behålls.

Enligt 2 § 12:o regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva avvittlingsmål. Förvaltningsdomstolskommittén förklarar att målen numera i stort sett saknar aktualitet och att nuvarande instansordning bör behållas för dessa mål. Förslaget lämnas utan erinran av kammarkollegiet. Jag ansluter mig till kommitténs förslag.

Enligt 2 § 17:o nionde ledet första punkten regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om bötesansvar. Förvaltningsdomstolskommittén förklarar, att förvaltningsmyndigheterna i nutida lagstiftning inte tilläggs rätt att utdöma böter men att det inte är uteslutet att äldre bestämmelser av denna innebörd fortfarande kan vara i kraft. Eftersom denna målgrupp kommer att försvinna finns det enligt kommitténs mening inte skäl att för dessa måls del införa en ny fullföljdsordning. Jag ansluter mig till vad kommittén har förordat.

I samband med företagna ändringar i regeringsrättslagen har ibland föreskrivits att äldre bestämmelser fortfarande skall gälla i vissa angivna fall. I den mån sådana övergångsbestämmelser ännu har aktualitet bör de tillämpas också på besvär över beslut som har meddelats efter ingången av år 1972.

Som framgår av den allmänna motiveringen beräknas antalet ledamöter i regeringsrätten under ett övergångsskede betydligt överstiga tolv. Det är

¹ Prop. 1970: 20.

lämpligt att domstolen då kan arbeta på fler avdelningar än två. En bestämmelse som ger Kungl. Maj:t möjlighet att förordna härom har därför tagits in i övergångsbestämmelserna.

2. Förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål

1 §

Departementschefen. Denna paragraf innehåller de bestämmelser om kammarrätts behörighet att handlägga vissa mål som behövs utöver fullföljdsreglerna i ett stort antal specialförfattningar till vilka jag återkommer längre fram. Paragrafen innefattar en katalog över vissa typer av mål och anger att i sådana mål besvär skall anföras hos kammarrätt i stället för hos Kungl. Maj:t. Den föreslagna lagen är i detta hänseende uppbyggd på samma sätt som kungörelsen (1924: 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. Över kammarrätts beslut i nu ifrågavarande mål skall besvär kunna anföras hos regeringsrätten enligt de regler som jag har angett i det föregående. Måluppräknningen företer likheter med enumerationen i 2 § regeringsrättslagen men är betydligt kortare. Den föreslagna lagen äger, som jag förut har sagt, tillämpning bara på sådana ärenden som regleras av författningar vilka utfärdats före den 1 januari 1972. Ändringar som vidtas därefter i sådana författningar medför givetvis inte att den föreslagna lagen upphör att vara tillämplig på mål enligt författningen i fråga.

Beträffande vissa mål finns det på grund av de förhållanden, som den materiella författningen reglerar, anledning att förbehålla Kungl. Maj:t i statsrådet prövningen av anförda besvär, fastän målen är av den typ som enligt lagförslaget i allmänhet skall handläggas av kammarrätt. I dessa undantagsfall tas i den materiella författningen in en föreskrift om att besvären skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. I enstaka fall har för tydlighetens skull en sådan föreskrift tagits med fastän detta egentligen inte har varit nödvändigt, eftersom målen strängt taget inte är av den art som avses i den föreslagna lagen om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål. Här rör det sig emellertid om fall där det vid tillämpningen kan uppkomma tvekan huruvida lagen är tillämplig eller ej.

En annan grupp av mål, där huvudregeln om kammarrätts behörighet inte skall äga tillämpning, utgör de mål som räknas upp i övergångsbestämmelserna till den föreslagna lagen om allmänna förvaltningsdomstolar.

I det följande går jag igenom de olika målgrupper som enligt paragrafen hänförs till kammarrätts kompetensområde. Jag redogör därvid i allmänhet i fråga om varje målgrupp för gällande rätt, förvaltningsdomstolskommitténs förslag, remissyttrandena och mina egna överväganden.

1. Gällande rätt. Mål om val till riksdagen, mål om val till ombud vid kyrkomöte, mål om annat val till befattning eller uppdrag, mål om val

för upprättande av förslag till befattning eller uppdrag samt mål om folkomröstning enligt 49 § 2 mom. RF prövas f. n. av regeringsrätten med stöd av 2 § 1:o första — tredje och femte leden regeringsrättslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén förordar att mål om val till riksdagen, mål om val till ombud vid kyrkomöte och mål om sådana val som omfattas av kommunala vallagen (1930:253) ävensom mål om folkomröstning skall på grund av målens brådskande natur avgöras av regeringsrätten utan att tidigare ha prövats av kammarrätt. Övriga valmål förs av kommittén till kammarrätts kompetensområde. Eftersom ett stort antal valmål omfattas av kommunallagarnas bestämmelser om kommunalbesvär, bör i sammanhanget erinras om att enligt kommitténs förslag kommunalbesvär skall anföras hos kammarrätt.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag i fråga om val- och folkomröstningsmålen lämnas utan erinran av *kammarkollegiet* samt *domkapitlen* och *stiftsnämnderna i Uppsala och Linköping*.

Departementschefen. Som framgår av vad jag redan tidigare har anfört delar jag kommitténs uppfattning att mål om val till riksdagen, mål om val till ombud vid kyrkomöte samt mål som omfattas av kommunala vallagen ej bör handläggas av kammarrätt utan bör gå direkt till regeringsrätten. Jag återkommer i det följande till de lagändringar som behövs för detta ändamål. Frågan om ändring av 22 § riksdagsordningen anmäls, som förut nämnts, separat tillsammans med vissa andra grundlagsändringar. Också mål om folkomröstning enligt 49 § 2 mom. RF bör gå direkt till regeringsrätten. Bestämmelse härom bör lämpligen för varje folkomröstning tas in i den lag som skall stiftas rörande folkomröstningen.

I det föregående har jag förordat att i kommunalbesvärmål den nuvarande instansordningen skall behållas oförändrad. Härav följer att sådana valmål, som omfattas av kommunallagarnas bestämmelser om kommunalbesvär, enligt mitt förslag inte skall prövas av kammarrätt utan skall gå direkt till regeringsrätten. En sådan ordning är ändamålsenlig inte endast av lagtekniska skäl utan också därför att en del av ifrågavarande valmål måste anses brådskande.

Såvitt angår övriga valmål ansluter jag mig till kommitténs förslag att målen skall föras till kammarrätts kompetensområde. I den föreslagna lagtexten betecknas målen som mål om val till befattning eller uppdrag och mål om val för upprättande av förslag till befattning eller uppdrag. Någon närmare avgränsning av målen behövs inte, eftersom lagförslaget endast omfattar sådana mål i vilka vederbörande författning anger att besvär skall anföras hos Kungl. Maj:t. I samtliga de valmål som skall prövas direkt av regeringsrätten skall enligt lagändringar, som jag föreslår i det följande, besvär inte anföras hos Kungl. Maj:t utan hos regeringsrätten. Uttrycket att fullföljd av talan skall ske till Kungl. Maj:t kommer — bortsett från de försvinnande måltyper som skall handläggas av regeringsrätten

med stöd av övergångsbestämmelserna till den föreslagna lagen om allmänna förvaltningsdomstolar — inte längre att användas i fall då talan skall fullföljas till regeringsrätten, utan reserveras för de fall då talan skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet eller — övergångsvis med stöd av den nu behandlade lagen — av kammarrätt.

2. Gällande rätt. Enligt 2 § 4:o första ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva hos Kungl. Maj:t fullföljda besvärsmål om avlöningsförmåner, därunder inbegripet provision, anmärknings- och aktoratsarvode, ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag, bostadsförmån, hyresbidrag, sjukvård, beklädnadsersättning o. d., om resekostnads- och traktamentsersättning, om delaktighet i eller avgifter till pensionsinrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa, om rätt till pension eller dylik förmån, allt enligt gällande föreskrifter eller överenskommelser. Samtidigt bör erinras om att rätten att föra talan hos Kungl. Maj:t i dessa mål är starkt beskuren *dels* genom bl. a. kungörelsen med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m., *dels* genom lagen (1965:276) om inskränkning i rätten att föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att i den mån möjligheten att anföra administrativa besvär inte är avskuren genom lagen om inskränkning i rätten att föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut kammarrätt skall pröva samtliga hithörande mål. Kommitténs målbeskrivning är något mera kortfattad än målrubriceringen i regeringsrättslagen utan att därmed någon ändring i sak åsyftas.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag lämnas utan erinran av *kriminalvårdsstyrelsen, försvarets civilförvaltning, arbetarskyddsstyrelsen, statistiska centralbyrån, universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen* samt *domkapitlen och stiftsnämnderna i Uppsala och Linköping*. Också *statens avtalsverk* godtar i huvudsak förslaget men vill på en punkt ha en annan ordning. Verket erinrar om att det i gällande kollektivavtal för statliga tjänstemän finns ett flertal bestämmelser enligt vilka fråga om avlöningsförmån eller annat anställnings- eller arbetsvillkor är beroende av arbetsgivarens diskretionära prövning (s. k. arbetsgivarventil). Som exempel nämner verket frågor om skyldighet att lämna uppgift om bisysslor eller att upphöra med bisyssla, anställnings upphörande utan iakttagande av gällande uppsägningstid, lön under studier som arbetsgivaren anser angelägna från tjänstesynpunkt samt medgivande vid befodringsgång av förmånligare lönegradsplacering än som normalt skulle gälla. Eftersom sådana frågor avgörs av arbetsgivaren efter skälighetsprövning, bör enligt verkets uppfattning — i överensstämmelse med kommitténs allmänna riktlinjer för kompetensfördelningen — beslutanderätten i frågor av denna typ ligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans. Från kammarrätts och regeringsrättens kompetens bör därför undantas prövningen

av besvär över beslut i sådana frågor inom det statligt lönereglerade området som enligt avtal skall avgöras av arbetsgivaren.

Departementschefen. I fråga om målen rörande avlönings- och pensionsförmåner o. d. synes kommitténs förslag böra godtas tills vidare. Ett argument mot att låta kammarrätt pröva dessa mål är visserligen att den enskilde i flertalet fall har möjlighet att söka sin rätt vid allmän domstol. Hänsyn bör emellertid tas till att rättegången vid allmän domstol är förenad med betydande kostnader och omak, som saknar motsvarighet vid förvaltningsdomstols handläggning av anförda besvär. Vederbörande tjänstemän och övriga berörda personer har därför ett starkt intresse av att möjligheten att dra hithörande frågor under administrativ domstols prövning behålls. De problem som är förknippade med förekomsten av de s. k. arbetsgivarventilerna utreds av utredningen rörande fullföljdsordningen i vissa mål om avlöning m. m. Denna utredning väntas avlämna sitt betänkande inom den närmaste tiden. Först sedan detta skett föreligger förutsättningar för ett slutligt ställningstagande till frågan huruvida anledning finns att på någon punkt ändra regeln om kammarrätts behörighet att handlägga administrativa besvärsmål av nu ifrågakvarande slag.

3. Gällande rätt. Mål om ersättning till polisman för skada på egendom och mål om ersättning i övrigt till tjänstemän vid polis-, åklagar- eller exekutionsväsendet för utgifter, som är föranledda av deras verksamhet, avgörs f. n. regelmässigt av kammarrätten med stöd av kungörelsen med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att dessa mål även i fortsättningen skall handläggas av kammarrätt.

Remissyttrandena. Rikspolisstyrelsen tillstyrker att kammarrätt skall avgöra mål om tillämpning av kungörelsen (1965: 59) om ersättning till polisman för skada på egendom.

Departementschefen. Målen om ersättning till tjänsteman vid polis-, åklagar- eller exekutionsväsendet för utgift, som är föranledd av hans verksamhet, äger visst samband med målen rörande tjänstemans avlöningsförmåner och synes liksom dessa mål lämpligen böra prövas av kammarrätt.

4. Gällande rätt. Enligt 2 § 4:o andra ledet regeringsrättslagen har regeringsrätten att ta upp mål om ersättning (bortsett från avlönings- och pensionsförmåner) som enligt gällande författningar utgår av statsmedel. Undantag görs dock för följande fall, nämligen a) om anspråket är framställt mot riksförsäkringsverket, b) om målet avser ersättning för tamdjur som dödats eller skadats av rovdjur, c) om målet angår ersättning i anledning av myndighets ingripande med stöd av smittskyddslagen (1968: 231), livsmedelsstadgan (1951: 824) eller mejeristadgan (1936: 174) för att hindra spridning av smitta, d) om målet gäller ersättning för kostnader som kommun fått vidkännas på grund av lagen (1964: 63) om kommunal beredskap

eller lagen (1964: 47) om krigshjälp samt e) om målet rör ersättning för kostnader till följd av övergången till högertrafik. Besvärsmål hos Kungl. Maj:t i de sålunda undantagna målgrupperna avgörs i konselj. Vidare bör i detta sammanhang nämnas att besvärsmål rörande de schematiska, på grundval av vissa genomsnittsberäkningar utgående skördeskadeersättningarna och de behovsprövade skördeskadebidragen, vilka ej är reglerade i författning, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén framhåller att den behandlar ett flertal mål om ersättning av statsmedel i samband med sin genomgång av olika materiella författningar på skilda förvaltningsområden. Med hänsyn till att alla författningar inte kan genomgå finns det behov av supplerande kompetensfördelningsregler för denna typ av mål, och det är dessa supplerande regler som behandlas i detta sammanhang.

Som supplerande huvudregel föreslår kommittén att kammarrätt skall handlägga mål om sådan ersättning som enligt gällande författning skall utgå av statsmedel. Ersättningsyrkanden som är riktade mot staten men som stödjer sig på vanliga privaträttsliga grunder, t. ex. på bestämmelserna i köplagen, omfattas ej av huvudregeln utan prövas enligt kommitténs förslag — liksom enligt gällande rätt — i administrativ ordning i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet. Skälet härför är att, i den mån lätttillämpade regler kan ställas upp på området, det i allmänhet synes önskvärt att en och samma fråga inte kan dras under både administrativ och annan domstols prövning.

Från den supplerande huvudregeln föreslår kommittén tre undantag. Det första undantaget avser fall då den materiella författningen hänvisar den ersättningskrävande att vid tvist anhängiggöra talan hos allmän domstol eller expropriationsdomstol. Detta undantag, som inte har någon motsvarighet i regeringsrättslagen, hänger samman med kommitténs nyss nämnda strävan att förebygga att samma talan kan prövas både av förvaltningsdomstol och av annan domstol. Det andra undantaget utgörs av mål om ersättning till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Dessa rättssubjekts ställning är enligt kommitténs mening en helt annan än enskilda fysiska och juridiska personers och det synes kommittén i allmänhet mest ändamålsenligt att tillämpningen av författningar om ersättning av statsmedel till kommun eller därmed jämförligt rättssubjekt i sista instans handhas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Undantaget omfattar ej fall då en kommun som kräver ersättning inte gör det i egenskap av kommun utan som likställd med exempelvis enskild ägare av viss egendom. Det tredje av kommittén uppställda undantaget avser mål om ersättning för kostnader till följd av övergången till högertrafik.

Av gällande undantag enligt regeringsrättslagen omfattas de i det föregående under d) och e) nämnda målen av de två sista undantagen i kommitténs förslag. Undantaget under a) saknar enligt kommittén aktualitet därför

att de åsyftade ersättningsanspråken inte längre kan komma under Kungl. Maj:ts prövning utan faller inom försäkringsdomstolens kompetensområde. Målen under b) om ersättning för tamdjur som dödats eller skadats av rovdjur lämpar sig enligt kommitténs uppfattning väl för prövning av administrativ domstol, varför den nuvarande undantagsregeln för dessa mål synes kommittén obehövlig. Beträffande ersättningsmålen under c) framhåller kommittén att mål om ersättning åt tillfälliga smittbärare prövas av försäkringsdomstolen och således inte längre kan komma under Kungl. Maj:ts prövning. I mål rörande ersättning åt kroniska smittbärare eller rörande ersättning enligt kungörelsen (1956:296) om ersättning av statsmedel i vissa fall vid ingripanden i hälsovårdens intresse kan besvär fortfarande anföras hos Kungl. Maj:t. Kommittén anser emellertid att det inte föreligger något behov av att förbehålla Kungl. Maj:t i statsrådet prövningen av dessa mål. Reglerna i 1956 års kungörelse innefattar ett ersättningssystem som är starkt rättsligt färgat. Föreskrifterna om ersättning till kroniska smittbärare ger visserligen ett vidsträckt utrymme för en behovs- och skälighetsprövning men från allmän synpunkt synes det kommittén inte påkallat att Kungl. Maj:t i statsrådet prövar dessa fåtaliga ärenden. Kommittén anser således att ifrågavarande undantagsbestämmelser bör utgå och att de berörda målen bör omfattas av huvudregeln om kammarrätts behörighet i mål om ersättning som enligt gällande författning utgår av statsmedel.

Vad angår besvär rörande de ej författningsreglerade skördeskade-ersättningarna och skördeskadebidragen föreslår kommittén att besvärsprövningen skall ligga kvar hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. *Statistiska centralbyrån* säger sig inte ha något att erinra mot kommitténs förslag rörande skördeskadeskyddet. Kommitténs förslag rörande mål om annan ersättning tillstyrks av *medicinalstyrelsen* och *länsstyrelsen i Hallands län*. *Regeringsrättens ledamöter* framhåller att det med hänsyn till ersättningarnas växlande natur är förenat med svårigheter att åstadkomma en rationell kompetensfördelning. Kommitténs förslag anses emellertid välgrundat och bör enligt ledamöternas mening innebära en praktikabel lösning.

Departementschefen. I likhet med kommittén anser jag att i fråga om mål om ersättning av statsmedel den allmänna, supplerande huvudregeln bör uppställas, att sådana mål skall handläggas av kammarrätt under förutsättning att fråga är om tillämpning av en författning som handlar om ersättning av statsmedel. I överensstämmelse med kommittén anser jag vidare att från den angivna huvudregeln bör göras undantag för *dels* de fall då författningen hänvisar den som gör anspråk på ersättning att vid tvist anhängiggöra talan hos allmän domstol — inbegripet fastighetsdomstol — eller expropriationsdomstol, *dels* de fall då författningen utpekar just kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet såsom den till vilken

ersättning kan utgå. Det i sammanhanget använda uttrycket »annan kommunal förvaltningsenhet» har sin förebild i kommunala delegationslagen (1954: 13) och är avsett att täcka landstingskommun, församling samt annan, borgerlig eller kyrklig, kommunal enhet. Det av kommittén föreslagna tredje undantaget avseende ersättning för kostnader till följd av övergången till högertrafik synes inte längre ha sådan aktualitet att någon särskild bestämmelse behövs. Vad angår de inte författningsreglerade målen om skördeskadeersättning och skördeskadebidrag anser jag liksom kommittén att besvärsprövningen tills vidare bör ligga kvar hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

5. Gällande rätt. Enligt 2 § 5:o första och andra leden regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om tullbehandling och mål om införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbezeichnung. Besvärsmål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager handläggs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén anser att besvärsmål om tullbehandling och om införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbezeichnung bör handläggas av kammarrätt och föreslår att kammarrätts behörighet på området anges omfatta mål om tullbehandling eller annat beslut av tullmyndighet rörande in- eller utförsel av varor. Fråga om varuägare till följd av särskild bestämmelse förlorat äganderätten till vara bör enligt kommitténs mening prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att frågan kan dras under allmän domstols prövning. Denna typ av mål omfattas enligt kommitténs uppfattning inte av den nyss angivna målbeskrivningen. Enligt 15 § tulltaxeringsförordningen (1960: 391) kan Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, generaltullstyrelsen helt eller delvis medge befrielse från eller återbetalning av tull, om synnerliga skäl föreligger. Kommittén förklarar att, om Kungl. Maj:t utnyttjar möjligheten att delegera sin befogenhet, besvär över generaltullstyrelsens beslut prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén anser att sådana besvärsmål och liknande mål av samma typ även i fortsättningen bör avgöras i konselj. Med anledning härav förser kommittén den nyss omnämnda målbeskrivningen med en undantagsbestämmelse som täcker dessa fall.

Besvärsmål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager lämpar sig enligt kommitténs mening väl för handläggning av administrativ domstol. Någon behovsprövning eller annan fri prövning förekommer inte i sådana ärenden. Kommittén föreslår därför att dessa mål flyttas från Kungl. Maj:t i statsrådet till kammarrätt.

Remissyttrandena. *Generaltullstyrelsen* förklarar att begreppet tullbehandling inte används i gällande tullstadga och att någon i författning given definition av detta begrepp inte finns. Enligt styrelsens mening täcker orden »beslut av tullmyndighet, rörande in- eller utförsel av varor» även vad kommittén har avsett med ordet »tullbehandling». *Generaltullstyrelsen* på-

pekar vidare att tullmyndighet har att fatta många beslut, som vid en snäv tolkning av kommitténs målbeskrivning inte kan sägas direkt röra införseln eller utförseln av varor men som har mer eller mindre anknytning därtill. Som exempel nämns beslut om s. k. trafiktillstånd, innebärande bl. a. tillstånd att besöka annan ort än tullplats för lastning eller lossning, beslut om påföljd för dröjsmål med betalning av tull eller bortförande av gods och beslut som rör tillämpningen av bestämmelser angående ersättning för kostnader vid handläggning av tullärende m. m. I fråga om en del av dessa och andra liknande beslut kan enligt styrelsens mening möjligen ifrågasättas om de är av sådan beskaffenhet att de bör prövas av förvaltningsdomstol. Eftersom en klar gränsdragning på detta område torde vara synnerligen svår att göra och de frågor som här avses kan vara av stor ekonomisk betydelse för den enskilde, anser styrelsen övervägande skäl tala för att samtliga dessa frågor prövas av förvaltningsdomstol.

I sammanhanget framhålls att besvär över beslut av nyss nämnd art har förekommit i ytterst ringa utsträckning. Generaltullstyrelsen föreslår att kammarrätts behörighet, såvitt nu är i fråga, anges omfatta mål om beslut av tullmyndighet rörande in- och utförsel av varor eller eljest sammanhängande med tullverkets befattning med trafiken till och från riket, dock ej sådant beslut rörande befrielse från eller återbetalning av tull, skatt eller annan avgift, som meddelats med stöd av Konungens bemyndigande. Denna målbeskrivning täcker enligt styrelsen även beslut rörande tillämpning av författningsbestämmelser, till följd av vilka varuägaren kan förlora äganderätten till vara, och en del andra fall som kan bli föremål för allmän domstols prövning, t. ex. beslut angående ersättning för gods, som förkommit medan det varit i tullverkets förvar. Anses det inte lämpligt att förvaltningsdomstol handlägger sådana frågor, bör enligt styrelsen behövliga undantagsbestämmelser meddelas. Styrelsen tillstyrker att mål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager prövas av kammarrätt.

Statens jordbruksnämnd har inget att erinra mot kommitténs förslag i de nämnda hänseendena.

Departementschefen. Som framgår av generaltullstyrelsens remissyttrande är den av kommittén föreslagna regeln om kammarrätts behörighet i tullmål något oklar. Regeln torde därför böra jämkas. Vid bestämningen av kammarrätts kompetens synes det viktigare att reglerna på området är entydiga än att man från administrativ domstols prövning avskär fall i vilka övervägande lämplighetssynpunkter skall anläggas eller som av annan anledning i och för sig skulle lämpa sig bäst för prövning av Kungl. Maj:t i statsrådet. Det synes vidare angeläget att reglerna blir så enkla och kortfattade som möjligt. Från dessa utgångspunkter förordar jag att kammarrätts behörighet anges omfatta mål om beslut av tullmyndighet i samband med in- eller utförsel av vara med undantag dock för sådant beslut om befrielse från eller nedsättning eller återbetalning av tull, skatt eller

annan avgift som meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande. Denna målrubricering är något mer kortfattad än den generaltullstyrelsen har förordnat, men den är avsedd att ha samma sakliga innebörd. Målbeskrivningen är något vidsträcktare än den kommittén har föreslagit och inbegriper en del typer av mål som kan dras under allmän domstols prövning. Olägenheterna härav synes dock ringa i jämförelse med de fördelar av nyss angivet slag som vinnas. Endast i sällsynta undantagsfall torde den formella möjligheten till dubbel domstolsprövning komma att utnyttjas i praktiken.

I likhet med kommittén förordar jag att mål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager prövas av kammarrätt.

6. Gällande rätt. Enligt 2 § 5:o tredje — femte leden regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om taxering till skatt eller annan avgift, om debitering eller indrivning av utskylder eller andra avgifter, mål om sjömansskatt och mål om skyldighet för medlem av kommun eller annan menighet att lämna bidrag till dess gemensamma utgifter. Här bortses från mål om oljeavgift, som behandlas i ett senare sammanhang. Nämnas bör att i praxis viss tvekan har rått angående innebörden av begreppet »annan avgift». Tveksamheten har bl. a. gällt vissa avgifter på jordbruksregleringens område. Mål rörande sistnämnda avgifter har prövats i vissa fall av regeringsrätten och i andra fall i konselj.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår som huvudregel att mål om tillämpning i enskilda fall av föreskrifter rörande statens, kommuns eller annan menighets uttagande av skatt, avgift eller annat bidrag skall — om inte annat föreskrivs i speciella fall — handläggas av kammarrätt. Från huvudregeln gör kommittén två undantag. Det första undantaget omfattar besvär över sådant beslut om befrielse från skatt m. m. som har meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande. Sådana besvärssärenden — som f. n. anses böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet — bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen prövas i konselj. Såsom skäl härför anføres bl. a. att beslutanderätten i denna typ av ärenden primärt ligger hos Kungl. Maj:t och att billighets- och lämplighetssynpunkter dominerar i ärendena. Det andra undantaget omfattar befordringsavgifter eller därmed jämförliga avgifter, vilkas uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol. Från rättssäkerhetssynpunkt är det enligt kommitténs mening inte behövt att administrativa besvär i ärenden rörande sådana avgifter leds till förvaltningsdomstol, utan besvären bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Kommittén föreslår att mål om registrering enligt författning rörande skatt eller avgift skall handläggas av kammarrätt. Som skäl härför åberopas det samband som finns mellan registreringsföreskrifterna och bestämmelserna i övrigt angående uttagande av skatt eller avgift.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag lämnas utan erinran av *medici-*

nalstyrelsen samt av statens jordbruksnämnd såvitt angår mål om avgifter inom nämndens verksamhetsområde.

Statens biografbyrå finner övervägande skäl tala för att besvär över beslut rörande de granskningsavgifter, som byrån tar ut, bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. *Sjöfartsstyrelsen* förordar att besvär över beslut enligt kungörelsen (1958:590) om fyr- och båkavgift prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. *Kontrollstyrelsen* anser att ärenden om registrering rörande skatt eller avgift bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Styrelsen framhåller att dessa ärendens samband med föreskrifterna i övrigt om uttagande av skatt m. m. är av teknisk art och att ärendena domineras av lämplighetsfrågor, främst av ekonomisk natur.

Departementschefen. Såvitt angår besvärsmål om skatter och andra avgifter synes som allmän, supplerande huvudregel böra föreskrivas att kammarrätt skall pröva mål om beslut rörande statens, kommuns eller annan kommunal förvaltningsenhets uttagande enligt gällande föreskrift av skatt eller annan avgift. Begreppet annan kommunal förvaltningsenhet har härvid samma innebörd som jag har angett under 4. Från huvudregeln bör, i linje med vad jag har förordat i fråga om närmast föregående målgrupp, undantag göras för mål om sådant beslut rörande nedsättning av eller befrielse från skatt eller annan avgift som har meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande. Vidare bör undantag göras för samtliga mål rörande sådana avgifter, vilkas uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol. Någon begränsning till befodringsavgifter och därmed jämförliga avgifter synes inte motiverad.

Mål om registrering enligt författning angående skatt eller avgift synes inte ha sådant samband med skattens eller avgiftens uttagande att målen, mot de av kontrollstyrelsen framförda invändningarna, bör hänvisas till handläggning av förvaltningsdomstol. Jag förordar därför att — om inte annat föreskrivs i specialförfattning — sådana registreringsmål prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

7. Gällande rätt. Med stöd av 2 § 5:o sjätte ledet regeringsrättslagen prövar regeringsrätten mål om restitution av utskylder, böter eller andra allmänna medel. Även i detta sammanhang bortses från oljeavgift, som behandlas för sig i ett senare avsnitt.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att mål om återbetalning av utskylder, böter eller andra allmänna medel skall — om inte annat är speciellt föreskrivet — handläggas av kammarrätt. Undantag görs emellertid dels för fall där beslutet har meddelats med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande, dels för fall där beslutet avser befodringsavgift eller därmed jämförlig avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol.

Departementschefen. I mål om återbetalning av utskylder, böter eller

andra allmänna medel dominerar intresset av att föreskrifterna på området tillämpas objektivt och konsekvent. Jag föreslår därför den allmänna, supplerande regeln att sådana mål skall handläggas av kammarrätt. I linje med vad jag har förordat i fråga om de två närmast föregående målgrupperna bör emellertid undantag göras för fall där beslutet angående restitution meddelas med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande. För mål om uttagande av avgift förordade jag nyss att från den allmänna regeln om kammarrätts behörighet i sådana mål skall undantas mål om avgift vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol. Det synes konsekvent att motsvarande undantag görs också då det gäller mål om återbetalning av erlagd avgift.

8. Gällande rätt. Enligt kungörelsen (1924: 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. och kammarrättsstadgan är kammarrätten i allmänhet sista instans i där anhängiggjorda anmärkningsmål, på vilka förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål är tillämplig, i mål om beslut av länsstyrelse angående avkortning av allmänna medel, i mål om beslut av förvaltningsmyndighet angående avskrivning av allmänna medel eller av persedlar samt i mål om förvaltningsmyndighets beslut i frågor angående överskott och brister i försvarsväsendets persedelförråd (reskontreringsmål).

Med stöd av 2 § 5:o sjunde ledet regeringsrättslagen prövar regeringsrätten hos Kungl. Maj:t fullföljda besvär i anmärknings- och redogörelsemål, samt mål om avkortning eller avskrivning. Vidare prövar domstolen med stöd av åttonde ledet i samma moment mål om förvaltning av eller redovisning för kyrkors, prästerskapets, undervisningsverks eller fromma stiftelsers inkomster eller ägodelar.

Förvaltningsdomstolskommittén m. m. Kommittén föreslår en allmän bestämmelse att anmärkningsmål, inbegripet redogörelsemål, och avkortningsmål skall prövas av kammarrätt, eftersom målen har rättslig karaktär. Sedan statsmakterna avskaffat det s. k. uppbördsmanansvaret, vilket har utkrävts i avskrivnings- och reskontreringsmål, saknas enligt kommitténs mening anledning att bland de mål, som skall avgöras av förvaltningsdomstol, ta med avskrivnings- och reskontreringsmål.

Bestämmelsen i 2 § 5:o åttonde ledet regeringsrättslagen har enligt Ekbergs tolkning en mindre vidsträckt innebörd än ordalagen kan ge vid handen. Bestämmelsens räckvidd har dessutom inskränkts genom nytillkommen lagstiftning. Ekberg föreslog med hänsyn härtill en omrubricering av målgruppen. I remissyttrande över Ekbergs betänkande framhöll domkapitlet och stiftsnämnden i Lund, att mål om förvaltning av eller redovisning för kyrkors m. fl. inkomster eller ägodelar numera knappast förekommer, och ifrågasatte därför om inte nu berörda bestämmelse i Ekbergs förslag helt borde utgå. Förvaltningsdomstolskommittén har emellertid tagit med dessa mål bland dem som bör prövas av kammarrätt och benämner mål-

gruppen mål om redovisning för kyrkliga tillgångar eller undervisningsverks inkomster och ägodelar samt mål om tillsyn över stiftelser.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag rörande anmärknings- och avkortningsmål tillstyrks eller lämnas utan erinran av *kriminalvårdsstyrelsen*, *kammarkollegiet*, *statistiska centralbyrån*, *skolöverstyrelsen* samt *domkapitlet* och *stiftsnämnden i Linköping*.

Förslaget rörande mål om redovisning för kyrkliga tillgångar m. m. tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter* och lämnas utan erinran av *domkapitlet* och *stiftsnämnderna i Uppsala och Linköping*.

Kommitténs förslag angående mål om tillsyn över stiftelser tillstyrks av bl. a. *regeringsrättens ledamöter*.

Departementschefen. I likhet med kommittén föreslår jag att här föreskrivs att kammarrätt skall pröva anmärknings- och avkortningsmål samt mål om tillsyn över stiftelser. I fråga om stiftelsemålen vill jag nämna att jag längre fram kommer att föreslå att bestämmelser om besvär till kammarrätt införs i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser. Den lagen äger emellertid inte tillämpning på alla stiftelser. Det är med hänsyn härtill som jag föreslår att i detta sammanhang införs en supplerande bestämmelse om kammarrätts behörighet i denna typ av mål.

Administrativa besvärsmål rörande redovisning för kyrkliga tillgångar eller undervisningsverks inkomster och ägodelar torde numera sakna aktualitet. Såvitt kunnat konstateras vid en genomgång av de mål som regeringsrätten har avgjort har inget mål av ifrågavarande typ förekommit. Mot denna bakgrund synes det ligga närmast till hands att inte uppställa någon regel om att mål av detta slag skall handläggas av administrativ domstol. Skulle besvär i ett sådant ärende någon gång anföras hos Kungl. Maj:t kan det förutsättas att Kungl. Maj:t, om anledning därtill föreligger, inhämtar förvaltningsdomstols yttrande innan ärendet avgörs.

9. Gällande rätt. Med stöd av 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen prövar regeringsrätten mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande enligt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården och betning av utsäde. Vidare prövar domstolen med stöd av nionde ledet i samma moment mål om meddelande i särskilda fall av föreskrift rörande djurs vård och behandling samt mål om tillstånd enligt 8 a § (tillstånd till yrkesmässig hunduppfödning m. m.), mål om förbud eller åläggande enligt 14 § 4 mom. (förbud att handha djur eller åläggande att avhända sig djur m. m.) eller om omhändertagande enligt 17 § första stycket (omhändertagande av djur som är utsatt för djurplågeri) lagen (1944: 219) om djurskydd.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår som huvudregel att det skall tillkomma kammarrätt att pröva mål om beslut som enligt författning eller föreskrift rörande den allmänna hälsovården i särskilt fall har meddelats angående förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller

godkännande eller angående omhändertagande, smittrening, oskadliggörande eller liknande åtgärd. Målrubriceringen har i klarhetens intresse gjorts utförligare än motsvarande målbeskrivning i regeringsrättslagen. Från den uppställda huvudregeln gör kommittén undantag för sådana fall i vilka fråga är om skyldighet för kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Som skäl för undantaget anförs att de kommunala åliggandena på hälsovårdens område kan behöva ses i sådana större sammanhang att det är lämpligast att i fråga om dem besvärspövrningen handhas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén framhåller att undantagsregeln endast avser de särskilda skyldigheter som kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet kan ha enligt hälsovårdsförfattningarna. Besvär som kommun anför i egenskap av ägare eller innehavare av bostadsfastighet e. d. skall omfattas av huvudregeln och således prövas av kammarrätt. De angivna allmänna kompetensbestämmelserna är avsedda att supplerat de besvärstbestämmelser som kommittén föreslår för några av de viktigaste författningarna på hälsovårdens område.

Samma allmänna regler som för mål om den allmänna hälsovården föreslår kommittén för mål rörande förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar samt för mål rörande djurs vård eller behandling. Såsom skäl för att uppställa gemensamma regler på alla dessa områden anför kommittén bl. a. att den reglering som införts till förebyggande och bekämpande av djursjukdomar är beslätad med och i stor utsträckning samordnad med den sanitära kontrollen, vartill kommer att samma författning kan ha det dubbla syftet att förebygga smittas spridande till människor och till djur. Mål om djurs vård och behandling och mål om förebyggande och bekämpande av djursjukdomar har vissa anknytningspunkter. Med hänsyn härtill synes det kommittén rationellt att samma allmänna regler ställs upp för dessa två grupper av mål. Föreskrifterna om förebyggande och bekämpande av växtsjukdomar företer betydande likheter med bestämmelserna till förhindrande av människo- och djursjukdomar. I en del fall har författningarna angående växtsjukdomar dessutom mer eller mindre till syfte att förebygga skador på djur och människor. Kompetensfördelningsreglerna synes därför böra överensstämma. Med växtsjukdomar förstås i sammanhanget även växtskador som har förorsakats av växtskadedjur.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag rörande hälsovårdsmålen tillstyrks av *medicinalstyrelsen*. *Lantbruksstyrelsen* förklarar att styrelsen inte har någon erinran mot förslagen rörande målen om djurs vård och behandling samt om förebyggande och bekämpande av djur- och växtsjukdomar. *Statens institut för folkhälsan*, *veterinärstyrelsen* och *statens växtskyddsanstalt* uttalar generellt att de inte har något att erinra mot förslagen rörande deras verksamhetsområden.

Departementschefen. Kommitténs förslag till allmänna bestämmelser om kammarrätts behörighet att handlägga mål rörande den allmänna hälsovår-

den, rörande förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar samt rörande djurs vård eller behandling har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av berörda fackmyndigheter. Även jag ansluter mig till förslaget. Den av kommittén förordade undantagsbestämmelsen synes i förtydligande syfte böra anges omfatta fall där fråga är om skyldighet som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Sistnämnda begrepp har därvid den innebörd som jag har angett förut under 4. I det följande återkommer jag till ett par av de viktigaste författningarna på hälsovårdens område och föreslår att besvärshästämmelserna i dessa ändras så att den avsedda kompetensfördelningen direkt kommer till uttryck där.

10. Gällande rätt. Enligt 2 § 17:o fjärde ledet regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om disciplinär bestraffning, om avstängning från tjänstgöring samt om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag annorledes än i samband med förflyttning.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att nu angivna typer av mål även i fortsättningen skall handläggas av administrativ domstol och att de skall prövas av kammarrätt. Enligt kommitténs förslag skall vidare kammarrätt handlägga också mål om förordnande angående läkarundersökning, varvid kommittén i första hand åsyftar sådana beslut rörande befattningshavare i allmän tjänst. Kommittén förklarar att det är vanligt att Kungl. Maj:t i statsrådet inhämtar regeringsrättens yttrande i besvärshäständer av detta slag. Enligt kommitténs mening talar överbägende skäl för att det ytterligare steget tas att ärendena förs över till förvaltningsdomstols kompetensområde.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag rörande mål om disciplinär bestraffning, avstängning från tjänstgöring och skiljande från allmän tjänst m. m. tillstyrks eller lämnas utan erinran av *JK, kriminalvårdsstyrelsen, kammarkollegiet, statistiska centralbyrån, universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, statens avtalsverk* samt *domkapitlet och stiftsnämnden i Linköping*. I fråga om besvär över beslut om tvångsentledigande utan samband med disciplinär bestraffning anför *postverket* och *domänstyrelsen* vissa betänkligheter mot kommitténs förslag. Postverket vill emellertid inte motsätta sig förslaget med hänsyn till de önskemål som parterna på arbetsmarknaden har uttalat rörande instansordningen i dessa mål.

Förslaget rörande mål om förordnande angående läkarundersökning av befattningshavare i allmän tjänst lämnas utan erinran av *kriminalvårdsstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, medicinalstyrelsen, statistiska centralbyrån, universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen* och *arbetsmarknadsstyrelsen*.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag att kammarrätt skall pröva mål om förordnande angående läkarundersökning av befattningshavare i allmän tjänst, mål om disciplinär bestraffning, mål om avstängning från tjänstgöring samt mål om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag annorledes än i samband med förflyttning.

Vad särskilt angår det sistnämnda slaget av mål vill jag framhålla att de enskildas intresse av anställningstrygghet talar för att administrativa besvärsmål om tvångsentledigande hänförs till förvaltningsdomstols kompetensområde. Detta intresse synes vara så starkt att det bör få väga över de synpunkter som kan åberopas till förmån för att Kungl. Maj:t i statsrådet bör få pröva sådana besvärsmål.

11. Gällande rätt. Enligt 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om föreläggande vid vite och mål om utdömande av vite utom i vissa i lagrummet angivna undantagsfall. Undantagsfallen behandlas i det följande vid genomgången av materiella författningar på skilda förvaltningsområden. Framställningen här avser den supplerande huvudregel som bör gälla för vitesmålen när inte annat är föreskrivet i specialförfattning.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén anser att huvudregeln fortfarande bör vara att mål om föreläggande vid vite skall avgöras av förvaltningsdomstol och föreslår att målen skall prövas av kammarrätt. Från huvudregeln gör kommittén ett allmänt undantag för fall där vitesföreläggandet avser att framtvinga fullgörandet av en skyldighet som åligger kommun, landstingskommun eller annan, borgerlig eller kyrklig, kommunal förvaltningsenhet på grund av dess speciella ställning. Som skäl för undantaget anför kommittén att i ärenden av ifrågavarande slag hänsyn ofta måste tas till vad som är ändamålsenligt beträffande den kommunala verksamheten. I en del fall måste föreläggandefrågan avgöras på grundval av överväganden om vad som är lämpligt med tanke på hela landets intressen. Under sådana förhållanden anser kommittén att övervägande skäl talar för att överprövningen av vitesförelägganden mot kommun eller annan kommunal enhet handhas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Undantaget är inte avsett att omfatta vitesförelägganden som riktar sig mot en kommunal enhet i dess egenskap av fastighetsägare e. d. I ärenden av sistnämnda typ är nämligen kommunen att likställa med en enskild, och i sådana ärenden skall enligt kommitténs förslag överprövningen i enlighet med huvudregeln ankomma på administrativ domstol.

Kommittén föreslår att administrativa besvärsmål om utdömande av vite undantagslöst skall avgöras av förvaltningsdomstol. Som skäl härför åberopas den utpräglad rättsliga karaktär som denna typ av mål har.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag till supplerande regler rörande mål om föreläggande vid vite tillstyrks eller lämnas utan erinran av *skolöverstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund*. *Länsstyrelsen i Gotlands län* anser sig inte kunna tillstyrka undantaget att mål om vitesföreläggande mot kommun m. fl. skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Samtliga vitesförelägganden bör enligt länsstyrelsens mening prövas av administrativ domstol, åt vilken tryggt bör kunna överlämnas att beakta de förhållanden under vilka kommunala myndigheter har att arbeta.

Även länsstyrelsen i Blekinge län ifrågasätter lämpligheten av nyssnämnda särregel.

Förslaget rörande mål om utdömande av vite lämnas utan erinran av kammarkollegiet och skolöverstyrelsen.

Departementschefen. I likhet med kommittén föreslår jag att huvudregeln skall vara att mål om föreläggande vid vite skall prövas av kammarrätt. De av kommittén anförda skälen för att i sammanhanget undanta mål om sådana vitesförelägganden, som avser att framtvinga att kommun eller annan kommunal enhet fullgör sina offentlighetsrättsliga skyldigheter, synes mig bärande. Jag förordar därför — i linje med vad jag har föreslagit i andra sammanhang — att från den angivna huvudregeln görs undantag för fall där fråga är om skyldighet som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet. Sistnämnda begrepp har också här den innebörd som angetts under 4.

Jag ansluter mig också till kommitténs förslag att mål om utdömande av vite undantagslöst skall prövas av förvaltningsdomstol.

12. Gällande rätt. Enligt 2 § 17:o tionde och tolfte leden regeringsrättslagen tillkommer det regeringsrätten att pröva mål om häktads vård och behandling, mål om verkställande av straff eller annan brottspåföljd och mål om verkställande av intagning i arbetsanstalt.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén anser att rättssäkerheten kräver att mål om beslut som i särskilt fall har meddelats angående behandling av häktad eller den som anhållits eller gripits för brott eller på annan grund tillfälligt hålls i förvar eller angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt prövas av administrativ domstol och inte av Kungl. Maj:t i statsrådet. Målen skall enligt kommitténs förslag handläggas av kammarrätt. Sådana beslut om behandlingen av häktade m. fl. eller angående verkställighet av straff m. m., vilka är av generell natur, har enligt kommitténs uppfattning en annan karaktär än beslut som meddelas i särskilda fall. Som exempel på beslut av generell natur nämner kommittén bl. a. av kriminalvårdsstyrelsen med stöd av lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt meddelade bestämmelser om intagens rätt att köpa varor, som tillhandahålls vid anstalt, och om grunder för fördelningen av intagens inkomster av arbete. Beslut av denna typ är av författningsliknande natur och bör enligt kommitténs mening i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. *Kriminalvårdsstyrelsen* tillstyrker kommitténs förslag.

Departementschefen. I överensstämmelse med kommitténs förslag förordar jag att kammarrätt skall pröva mål om beslut som för särskilt fall har meddelats angående behandlingen av häktad eller den som har anhållits eller gripits för brott eller som av annat skäl hålls i förvar tillfälligt eller angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt.

13. Gällande rätt. Enligt 2 § 18:o regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva handräckningsmål.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén anser att sådana mål även i fortsättningen bör prövas av administrativ domstol och föreslår att målen skall handläggas av kammarrätt.

Departementschefen. På grund av handräckningsmålens utpräglat rättsliga karaktär är det lämpligt att besvär i sådana mål prövas av förvaltningsdomstol. Jag föreslår att en allmän regel om kammarrätts behörighet i sådana mål tas in i förevarande lag.

2 §

Departementschefen. Det kan befaras att bestämmelserna i denna lag om att besvär skall anföras hos kammarrätt i stället för hos Kungl. Maj:t inte uppmärksammas i en del fall. Det skulle på grund av lagstiftningens tekniska konstruktion vara stötande om en klagande, som anför besvär hos Kungl. Maj:t i fall som avses i 1 §, skulle kunna lida rättsförlust därigenom. Jag förordar att i lagen föreskrivs att, om i mål som avses i 1 § besvärshandling har kommit in till statsdepartementen inom föreskriven besvärstid, talan skall anses fullföljd i rätt tid till kammarrätt.

3. Förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken

Gällande rätt. Enligt 2 kap. 1 § giftermålsbalken får den som är under 18 år inte ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län där den underårige har sitt hemvist. Enligt 2 kap. 5 § får den som är sinnessjuk eller sinnesslö ingå äktenskap endast om socialstyrelsen finner skäligt tillåta äktenskapet. Besvär över beslut av länsstyrelse eller socialstyrelsen i dessa ärenden prövas f. n. av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Det skall tilläggas att den som är under 20 år och inte förut har varit gift ej får ingå äktenskap utan föräldrarnas samtycke. Vägras samtycke kan allmän domstol på ansökan tillåta äktenskapet, om skäl till vägran prövas ej vara för handen. Tillstånd av Kungl. Maj:t krävs för äktenskap mellan ett syskon och det andras avkomling och för äktenskap mellan dem, av vilka den ene har varit gift med den andres släkting i rätt upp- eller nedstigande led (2 kap. 2, 4, 8 och 9 §§ giftermålsbalken).

Förvaltningsdomstolskommittén. Enligt kommitténs förslag skall besvär över länsstyrelses beslut enligt 2 kap. 1 § giftermålsbalken och besvär över socialstyrelsens beslut enligt 2 kap. 5 § handläggas av kammarrätt. Såsom skäl för denna ändring av kompetensfördelningen åberopar kommittén, att redan dispensärendenas personrättsliga konsekvenser talar för en prövning av administrativ domstol. Härtill kommer enligt kommittén att den lämplighetsprövning, som skall göras i dessa ärenden, är av den natur att den

väl lämpar sig för förvaltningsdomstol. Lämplighetsprövningar av besläktad natur görs i andra sammanhang både av administrativ domstol och av allmän domstol. Såvitt angår åldershindret erinras om att en liknande prövning görs av allmän domstol, när i anledning av föräldrarnas vägran att lämna samtycke till underårigs giftermål ansökan har gjorts om allmän domstols tillåtelse till äktenskapet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag biträds av *regeringsrättens ledamöter och stiftsnämnden i Linköping*. Dåvarande *socialstyrelsen* tillstyrkte förslaget under förutsättning att i bl. a. dessa mål kammarrätt får den av styrelsen föreslagna sammansättningen. *Medicinalstyrelsen* anser i likhet med kommittén att målen enligt 2 kap. 5 § giftermålsbalken bör prövas av administrativ domstol. *Länsstyrelserna i Kalmar och Gävleborgs län* samt *domkapitlet i Linköping* uttalar sig däremot för bibehållande av nuvarande instansordning. Detsamma gör *länsstyrelsen i Uppsala län* såvitt gäller målen enligt 2 kap. 1 § giftermålsbalken.

Departementschefen. Förvaltningsdomstolskommittén har anfört vägande skäl för en överflyttning till administrativ domstol av prövningen av besvär över länsstyrelses beslut enligt 2 kap. 1 § giftermålsbalken och socialstyrelsens beslut enligt 2 kap. 5 § samma balk. Å andra sidan kan skäl också åberopas för att besvärssärendena får ligga kvar hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Då jag skall ta ställning i denna kompetensfördelningsfråga lägger jag stor vikt vid att förvaltningsdomstol är väl skickad att pröva ärenden av denna art och att det på flera andra områden ankommer på domstol att göra lämplighetsprövningar av liknande art. En överflyttning ligger vidare i linje med nu rådande strävanden att befria Kungl. Maj:t i statsrådet från avgörandet av individuella besvärssärenden som inte är av den natur att de behöver förbehållas regeringsmakten därför att ärendenas avgörande ingår som ett led i bevakandet av det allmännas intressen. Enligt min mening talar övervägande skäl för att Kungl. Maj:t i statsrådet befrias från handläggningen av nu ifrågavarande besvärssärenden. Jag föreslår därför att ärendenas prövning flyttas över till kammarrätt. Bestämmelser om kammarrätts behörighet i dessa mål har tagits in i ändringsförslaget.

4. Förslaget till lag om ändring i lagen (1915:434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående

Gällande rätt. Enligt 2 § 15:o andra ledet regeringsrättslagen tillkommer det regeringsrätten att pröva besvärsmål om utfärdande av intyg enligt 3 kap. 3 § giftermålsbalken och äktenskapscertifikat samt besvärsmål om företagande av vigsel. Bestämmelser om fullföljdsordningen i sådana mål finns i lagen om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår att mål om lysning eller annat kungörande till äktenskap, utfärdande av äktenskapscertifikat samt företagande av vigsel skall handläggas av kammarrätt. *Domkapitlen och stiftsnämnderna i Uppsala och Linköping* förklarar att de inte har något att erinra mot förslaget.

Departementschefen. Jag föreslår att den nu på regeringsrätten ankommande prövningen av mål om utfärdande av intyg enligt 3 kap. 3 § giftermålsbalken och äktenskapscertifikat och om företagande av vigsel skall flyttas över på kammarrätt. Bestämmelser om kammarrätts behörighet i dessa mål har tagits in i ändringsförslaget. I detta sammanhang synes det lämpligt att upphäva den särskilda besvärstidsbestämmelsen i den lag som nu ändras.

5. Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

Departementschefen. I enlighet med vad förvaltningsdomstolskommittén har förordat föreslår jag att besvär över länsstyrelses beslut enligt 8 kap. föräldrabalken om barnavårdsman skall prövas av kammarrätt i stället för, såsom f. n. är fallet med stöd av 2 § 2:o femte ledet regeringsrättslagen, av regeringsrätten.

Enligt 2 § 2:o femte ledet regeringsrättslagen ankommer det också på regeringsrätten att pröva mål enligt 21 kap. föräldrabalken om verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad m. m. Detta kapitel i föräldrabalken tillkom år 1967 (1967:712) och kommittén har följaktligen inte kunnat behandla frågan om kompetensfördelningen i dessa mål. Det är emellertid uppenbart att målen är av den art att de bör avgöras av förvaltningsdomstol. Målen bör prövas av kammarrätt. Bestämmelser i överensstämmelse med det sagda har tagits in i ändringsförslaget.

6. Förslaget till lag om ändring i jordförvärvslagen (1965:290)

Gällande rätt. Frågor om förvärvstillstånd enligt denna lag handläggs av lantbruksnämnd, lantbruksstyrelsen och Kungl. Maj:t. Talan mot beslut av lantbruksnämnd föres hos lantbruksstyrelsen. Över lantbruksstyrelsens beslut får besvär anföras hos Kungl. Maj:t (15 §).

Har någon förvärvat egendom genom inrop på exekutiv auktion under sådana förhållanden att förvärvstillstånd skulle ha krävts vid vanligt köp, skall han som regel inom viss tid åter försälja egendomen. Om inropet har skett för att skydda någon inroparens fordran eller rättighet, kan länsstyrelsen på ansökan medge skäligt anstånd med egendomens avyttrande om sannolika skäl visas att i annat fall förlust skulle uppkomma för inroparen.

Avyttras ej egendomen inom föreskriven tid skall länsstyrelsen på framställning av lantbruksnämnden förordna att egendomen skall säljas på offentlig auktion (12 §).

Samtliga besvärsmål enligt denna lag torde i sista instans avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén anser att mål om förordnande om försäljning på offentlig auktion såsom rättsärende bör handläggas av administrativ domstol. Sak samma föreslås i fråga om mål om anstånd med avyttring av egendom som har inropats på exekutiv auktion.

Övriga mål bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen avgöras i konselj. Kommittén erinrar i detta sammanhang om att enligt 7 § i vissa fall i tillståndsbeslut skall utsättas vite för underlåtenhet att infria gjord utfästelse. Kommittén förklarar att ett sådant vitesbeslut äger så nära samband med tillståndsfrågan, att besvär rörande vitesbeslutet bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta tillståndsmyndighet enligt jordförvärvslagen. Vitesbeslutet bör betraktas såsom en del av tillståndsbeslutet.

Remissyttrandena. Lantbruksstyrelsen förklarar sig inte ha något att erinra mot kommitténs förslag. Sveriges advokatsamfund anser däremot att mål enligt jordförvärvslagen bör avgöras av administrativ domstol i alla fall där inte enligt jordförvärvskungörelsen avgörandet har förbehållits Kungl. Maj:t eller överlämnats till Kungl. Maj:t av lantbruksstyrelsen. Även om det kan förefalla egendomligt att ärenden enligt jordförvärvslagen ibland hänförs till administrativ domstol och ibland till Kungl. Maj:t i statsrådet, får det ändå enligt samfundets mening anses vara av värde att i möjligaste mån bereda medborgarna rättsskydd.

Departementschefen. Jag anser i likhet med kommittén starka skäl tala för att alla mål om tillstånd enligt jordförvärvslagen även i fortsättningen prövas i konselj. I motsats till kommittén anser jag att samma besvärssordning bör gälla även för mål om anstånd enligt 12 § och om förordnande att egendom skall säljas på offentlig auktion. De olika frågornas samband med varandra kan medföra komplikationer om vissa mål hänvisas till prövning av administrativ domstol. Bestämmelser om kompetensfördelningen i enlighet med det sagda har tagits in i ändringsförslaget.

7. Förslaget till lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag

Gällande rätt. Enligt 2 § 11:o fjärde ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål, huruvida fastighet är av beskaffenhet att den får förvärfvas av bolag eller förening. Sådana mål kan uppkomma i

anledning av länsstyrelses prövning av frågan om rätt för bolag eller förening att förvärva fastighet med stöd av 4 § i förevarande lag. Övriga mål enligt lagen avgörs i konselj.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att mål om prövning enligt 4 § skall föras till kammarrätt. Då prövningen avser egendomens beskaffenhet och behovet av densamma för bolaget eller föreningen, kan prövningen anses vara av rättslig karaktär. Samma besvärsordning föreslås i fråga om mål om förordnande om att fastighet, som har förvärvats genom inrop på exekutiv auktion under sådana förhållanden att tillstånd skulle ha krävts vid vanligt köp, skall försäljas på offentlig auktion (7 §). Enligt 17 § skall utländsk medborgare, som har förvärvat fast egendom, inmutat mineralfyndighet m. m. här i riket men ej är bosatt i Sverige, ha ett i orten bosatt ombud och göra anmälan härom hos länsstyrelsen. Har han försummat det kan länsstyrelsen i förekommande fall utse ombud (17 §). Besvär över länsstyrelses beslut i sådant fall bör enligt kommitténs mening handläggas av administrativ domstol med hänsyn till ärendets likhet med de till allmän domstols kompetensområde hörande ärendena om förordnande av god man för bortovarande. — Övriga mål enligt denna lag bör enligt kommittén även i fortsättningen avgöras i konselj. Anmärkas bör att då kommitténs betänkande avgavs ansökan om anstånd med avyttring enligt denna lag skulle göras direkt hos Kungl. Maj:t.

Remissyttrandena. *Lantmäteristyrelsen* anser att mål om prövning enligt 4 § i huvudsak rymmer lämplighetsfrågor och därför bör handläggas i konselj. Styrelsen erinrar om att beslut enligt jordförvärvslagen (1965: 290) inte prövas av administrativ domstol.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag att mål om prövning enligt 4 § och mål om utseende av ombud för utländsk medborgare skall prövas av kammarrätt. Även om, som lantmäteristyrelsen säger, prövningen enligt 4 § rymmer lämplighetsfrågor, är dock dessa frågor av annat slag än frågorna i tillståndsärenden enligt 1 och 2 §§. Övriga ärenden enligt lagen, däribland ärenden angående anstånd med avyttring och ärenden angående förordnande om försäljning på offentlig auktion, bör lämpligen handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser i ämnet i överensstämmelse med det sagda har tagits in i ändringsförslaget.

8. Förslaget till lag om ändring i lagen (1933: 269) om ägofred

Gällande rätt. Lagen om ägofred behandlar frågor om vård av hemdjur, om stängselskyldighet, om rätt till gemensamt bete och om betesreglering. Väcks fråga om stängselskyldighet eller betesreglering skall saken prövas vid syneförrättning, om inte sakägarna kan enas på annat i lagen närmare

angivet sätt (21 §). Länsstyrelsen beslutar om syneförrättning och förordnar förrättningsman (23 §). Inträder efter det att stängselskyldighet eller betesreglering har blivit i laga ordning bestämd ändrade förhållanden, kan fråga uppkomma om att pröva saken vid särskild syneförrättning. Om förordnande till sådan gäller vad i 23 § är föreskrivet (40 §). Då i laga ordning bestämts att vissa sakägare gemensamt skall hålla stängsel eller utföra arbete för betesmarks inhägnande och anordnande för betesbruk och sakägarna är fler än två, anses dessa bilda en stängsel- eller betessamfällighet, som skall ha en styrelse (41 §). Länsstyrelsen har att fastställa stadgar för stängsel- eller betessamfällighet, om sakägarna antar sådana (41 §). Länsstyrelsen får vidare i vissa fall utse syssloman att handha samfällighetens angelägenheter och företräda sakägarna samt bestämmer arvode åt sysslomannen (42 och 43 §§).

Enligt 2 § 13:o första ledet regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till syn rörande dikning, vattenavledning eller flottning eller till annan dylik förrättning. Med stöd av denna föreskrift skall mål enligt 23 och 40 §§ lagen om ägofred avgöras av regeringsrätten.

Enligt 2 § 4:o första ledet regeringsrättslagen skall regeringsrätten avgöra bl. a. mål om ersättning för visst uppdrag. Med stöd av denna bestämmelse har regeringsrätten att pröva mål om ersättning till syssloman enligt 42 och 43 §§ lagen om ägofred.

Övriga mål enligt denna lag torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att mål som nu ankommer på regeringsrätten även i fortsättningen skall prövas av administrativ domstol, i första hand kammarrätt. Samma besvärssordning föreslås också, för att få överensstämmelse med andra likartade mål, för mål om fastställelse av stadgar för stängsel- eller betessamfällighet enligt 41 § och mål om förordnande eller entledigande av syssloman enligt 42 och 43 §§. Övriga administrativa besvärsmål enligt lagen om ägofred, vilka kan fullföljas till Kungl. Maj:t, bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag, som har lämnats utan erinran i remissyttrandena. Föreskrifter om besvär i överensstämmelse härmed har tagits in i ändringsförslaget.

9 och 10. Förslagen till lag om ändring i lagen (1952: 166) om häradsallmänningar och till lag om ändring i lagen (1952: 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna

Gällande rätt. Vad angår lagen om häradsallmänningar gäller följande kompetensfördelning. På regeringsrätten ankommer att avgöra mål om be-

svär över beslut på delägar- eller allmänningssstämma (2 § 2:o första ledet regeringsrättslagen), mål om beslut av länsstyrelse rörande utlysande av delägar- eller allmänningssstämma enligt 37 eller 38 § (2 § 3:o), mål om avlösning av rätt till delaktighet i häradsallmänning enligt 8 § (2 § 10:o tredje ledet) och mål om vitesföreläggande enligt 17 § (2 § 17:o nionde ledet). Övriga mål enligt denna lag prövas i konselj.

I fråga om lagen om allmänningsskogar gäller motsvarande kompetensfördelning. Mål om beslut på delägar- eller allmänningssstämma, mål om beslut av länsstyrelse rörande utlysande av sådan stämma enligt 36 eller 37 §, mål om avlösning av rätt till delaktighet i allmänningsskog enligt 7 a § och mål om vitesföreläggande enligt 16 § prövas av regeringsrätten. Övriga mål avgörs i konselj.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att de mål, som nu prövas av regeringsrätten i sista instans, även i fortsättningen förs till förvaltningsdomstol, i första hand kammarrätt. Samma instansordning föreslås för mål om länsstyrelses beslut i anledning av ansökan om införlivande av mark med häradsallmänning eller allmänningsskog (13 § lagen om häradsallmänningar och 12 § lagen om allmänningsskogar). I övrigt föreslås inte någon ändring i gällande kompetensfördelning.

Remissyttrandena. *Lantmäteristyrelsen* förklarar att kärnfrågan i mål om införlivande av mark med häradsallmänning eller allmänningsskog utan tvakan är huruvida den tilltänkta införlivningen är lämplig med hänsyn till skogsbruket i orten. Då lämplighetsfrågan därför måste tillmätas avgörande vikt vid prövning av införlivningsärendet, bör enligt lantmäteristyrelsens mening klagan över länsstyrelses beslut i sådana frågor avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. I likhet med lantmäteristyrelsen anser jag övervägande skäl tala för att besvärsmål rörande införlivande av mark med häradsallmänning eller allmänningsskog även i fortsättningen prövas i konselj. I övrigt ansluter jag mig till vad kommittén har förordat. Besvärsföreskrifter i överensstämmelse därmed har tagits in i lagförslagen.

11. Förslaget till lag om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske

Gällande rätt. Om ägare till oskiftat fiske eller fiske som är samfällt för två eller flera fastigheter inte kan komma överens om hur fisket skall nyttjas, kan länsstyrelsen på ansökan av en av dem lämna föreskrifter i ämnet (24 §). Enligt 28 § skall i varje gren av vattendrag och sund där fisken har sitt drev finnas fiskådra i djupaste vattnet. Fiskådra skall lämnas fri från fiskeredskap som kan hindra fiskens gång (29 §). Under vissa i lagen närmare angivna förhållanden kan länsstyrelsen förordna att fiskådra skall gå i annan del av vattnet (28 §) eller medge undantag från

förbudet att sätta ut fiskeredskap i fiskådra (29 §). Om innehavare av enskilt fiske vansköter fisket kan länsstyrelsen fastställa de föreskrifter rörande fiskets bedrivande som befinns nödvändiga för att avhjälpa vanskötseln (fiskeriplan). Därvid kan länsstyrelsen föreskriva vite för underlåtenhet att följa planen. På länsstyrelsen ankommer också att utdöma förelagt vite om sakägare inte följer fiskeriplan och vitet med hänsyn till omständigheterna inte befinns obilligt. Beslut om fiskeriplan kan återkallas (30—32 §§).

Administrativa besvärsmål enligt denna lag handläggs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Mål om beslut enligt 24 § bör enligt kommitténs mening prövas av administrativ domstol. Vad beträffar länsstyrelses beslut rörande fiskådra förklarar kommittén att besvärsprovningen i stor utsträckning torde avse den rättsliga frågan, huruvida någon som ej samtyckt till åtgärden kan antas lida märkligt förfång eller ej. Den lämplighetsprovning som därutöver måste ske är besläktad med bedömningar som vattendomstol i vissa fall har att göra. På grund därav föreslår kommittén att också mål om fiskådra skall avgöras av administrativ domstol.

Kommittén förklarar att utdömande av vite är en typiskt judiciell åtgärd. Mål om utdömande av vite enligt 32 § bör därför enligt kommitténs mening avgöras av administrativ domstol. Övriga mål rörande fiskeriplan bör däremot fortfarande avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag lämnas utan erinran av *regeringsrättens ledamöter* och *fiskeristyrelsen*. *Sveriges advokatsamfund* anser däremot att mål om fastställelse och återkallelse av fiskeriplan bör avgöras av administrativ domstol.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag att överföra besvärsmål enligt 24, 28 och 29 §§, som i huvudsak endast angår enskilds rätt, till administrativ domstol. Likaledes anser jag att mål om utdömande av vite enligt 32 § bör prövas av förvaltningsdomstol. Övriga mål om fiskeriplan bör däremot avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, eftersom det är ett viktigt allmänt intresse att de svenska fiskevattnen nyttjas på ett ändamålsenligt sätt. Bestämmelser om besvärsrätt i enlighet med det sagda har tagits in i ändringsförslaget. I förslaget har också beaktats den ändring i 41 §, som har föreslagits riksdagen i prop. 1970: 13 angående nya bestämmelser om delgivning.

12. Förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden

Gällande rätt. Lagstiftningen om fiskevårdsområden syftar till att tillgodose ett samfällt ordnande av fiskeförhållandena och främjande av fiskerätts-

ägarnas gemensamma intressen. Delägare i ett fiskevårdsområde är ägarna till det fiske som ingår i området. För att fiskevårdsområde skall få bildas krävs samtycke av viss kvalificerad majoritet av delägarna. Beslut om att bilda fiskevårdsområde meddelas av länsstyrelsen efter ansökan av delägare, kommunen, fiskeriintendent eller lantbruksnämnd. Om delägarna inte är ense skall frågan om att bilda fiskevårdsområde prövas vid förrättning av förrättningsman, som länsstyrelsen utser. Fordras särskild fackkunskap för utredning i samband med förrättningen, får länsstyrelsen på begäran av förrättningsmannen förordna sakkunnigt biträde åt honom. För fiskevårdsområde skall finnas styrelse, som bl. a. kan besluta om uttaxering hos delägarna för betalning av förfallen gäld. Menar delägare, att beslut som fattats vid sammanträde med delägarna eller beslut av styrelsen om uttaxering inte har tillkommit i behörig ordning eller att det eljest strider mot lag eller författning eller mot stadgarna eller kränker hans enskilda rätt, får talan föras hos länsstyrelsen genom besvär.

Besvär över länsstyrelses beslut om förordnande av förrättningsman torde tillhöra regeringsrättens kompetens med stöd av 2 § 13:o första ledet regeringsrättslagen, enligt vilken bestämmelse regeringsrätten har att pröva mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till syn rörande dikning, vattenavledning eller flottning eller till annan dylik förrättning.

Övriga besvärsmål torde avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén förklarar att den prövning av länsstyrelse, som i olika sammanhang skall ske, väsentligen har till uppgift att skapa garantier mot majoritetsmissbruk och mot kränkning av tredje mans intressen. Den lämplighetsprövning, som i viss utsträckning skall äga rum, är inte sådan, som behöver förbehållas Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén föreslår därför att det skall ankomma på administrativ domstol att handlägga samtliga mål om länsstyrelses beslut enligt lagen.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag lämnas utan erinran av *regeringsrättens ledamöter och lantmäteristyrelsen*. *Fiskeristyrelsen* däremot förordar att den nuvarande kompetensfördelningen behålls. Som skäl härför åberopas bl. a. att tvister vid bildande av fiskevårdsområden ofta gäller rena lämplighets- och skälighetsfrågor, som föga lämpar sig för en domstolsmässig bedömning.

Departementschefen. Jag biträder kommitténs förslag, som väl ansluter sig till den kompetensfördelning, som kommittén föreslår på närbesläktade områden. Jag vill tillägga, att sedan kommittén avgav sitt betänkande, bestämmelsen om att länsstyrelse kan utse sakkunnigt biträde åt förrättningsman har tillkommit genom lagändring år 1969 (1969: 337). I överensstämmelse med vad som gäller för beslut om liknande förordnanden enligt 22 § lagen (1939: 608) om enskilda vägar föreslås att talan mot länsstyrelses beslut angående förordnande av sakkunnigt biträde enligt 17 § lagen om fiskevårdsområden inte får föras. Bestämmelser i enlighet med det anförda har tagits in i ändringsförslaget.

13. Förslaget till lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt

Gällande rätt. För att främja jaktvården kan beslutas att vissa fastigheter skall tillsammans under minst 10 och högst 25 år utgöra ett jaktvårdsområde (10 § 1 mom.). Väcks förslag om att bilda jaktvårdsområde och enas inte samtliga fastighetsägare, skall förslaget prövas vid förrättning. Sådan förrättning skall hållas av förrättningsman som länsstyrelsen förordnar (10 § 2 mom.). Beslut om att bilda jaktvårdsområde måste för att bli giltigt biträdas av viss kvalificerad majoritet av fastighetsägarna (10 § 3 mom.) och fastställas av länsstyrelsen (11 § 1 mom.). Länsstyrelsen skall vid fastställelseprövningen tillse, att beslutet tillkommit i laga ordning samt överensstämmer med lag och författning, att det är tjänligt för jaktvårdens främjande och att det inte kränker enskild rätt. Vad nu sagts om bildande av jaktvårdsområde gäller också i huvudsak om beslut som kan fattas rörande jaktvårdsområdes fortbestånd eller omfattning enligt 10 § 5 och 6 mom.

Länsstyrelsen kan under vissa förutsättningar besluta om utvidgning eller inskränkning i jaktvårdsområde (11 § 2 mom.).

Beslut om jaktvårdsområde gäller även mot ny fastighetsägare (12 § 1 mom.).

13 § innehåller bestämmelser om beslut vid sammanträde med fastighetsägarna inom jaktvårdsområde. Menar den vars rätt berörs av beslut, som fattas angående jaktutövningen eller upplåtelse av jakträtt inom jaktvårdsområde, att beslutet inte har tillkommit i behörig ordning eller att det eljest strider mot lag eller författning eller kränker hans enskilda rätt, kan han anföra besvär över beslutet hos länsstyrelsen (13 § 4 mom.).

I 24 § meddelas bestämmelser om åtgärder mot viltskador. För att förhindra sådana kan länsstyrelsen förelägga jakträttsinnehavaren att vidta förebyggande åtgärder. Underlåter jakträttsinnehavaren att rätta sig efter föreläggandet kan länsstyrelsen förordna om jakt på hans område av särskilt utsedda jägare (1 mom. första stycket). Motsvarande bestämmelser om föreläggande och tvångsavjagning gäller om det föreligger påtaglig fara för att sammanstötning mellan motorfordon och älg kan förekomma (1 mom. tredje stycket). Beträffande område, där det finns stam av vildkanin eller vildmink, kan länsstyrelsen förordna att särskilt av länsstyrelsen utsedda jägare skall bedriva jakt efter sådant djur för att söka utrota stammen (3 mom.).

Katt som påträffas utanför gård eller trädgård där den hör hemma får saklöst dödas av jakträttsinnehavaren eller hans folk. Inom tätbebyggt område fordras dock tillstånd av polismyndigheten (23 §).

Besvär över länsstyrelses beslut om förordnande av förrättningsman enligt 10 § 2 mom. torde tillhöra regeringsrättens kompetens med stöd av 2 § 13:o första ledet regeringsrättslagen, enligt vilken bestämmelse rege-

ringsrätten har att pröva mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till syn rörande dikning, vattenavledning eller flötnings eller till annan dylik förrättning.

Övriga besvärsmål enligt jaktlagen torde avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Den prövning som skall ske i målen om jaktvårdsområde är i väsentlig grad en juridisk prövning, även om man samtidigt i många ärenden skall tillse att beslutet främjar jaktvården. När det gäller beslut enligt 13 § jaktlagen avser besvärsprövningen uteslutande rättsliga frågor. De ändamålsenlighetsfrågor som uppkommer i en del mål om jaktvårdsområden är sådana, att de väl lämpar sig för bedömning av domstol. Enligt kommitténs mening talar övervägande skäl för att besvär över länsstyrelses samtliga förut nämnda beslut rörande jaktvårdsområde bör prövas av administrativ domstol.

Ändamålet med föreläggande enligt 24 § 1 mom. första stycket är att lösa en privaträttslig tvist mellan markinnehavare och jakträttsinnehavare. En sådan tvist synes rätteligen i sista hand böra behandlas i domstolsmässiga former. Kommittén anser därför att även besvärsmål rörande föreläggande eller förordnande, som avses i 24 § 1 mom. första stycket bör prövas av administrativ domstol. Däremot talar övervägande skäl enligt kommitténs mening för att besvär över länsstyrelses beslut om planmässig jakt på vildkanin enligt 24 § 3 mom. även i fortsättningen prövas i konselj.

Slutligen bör enligt kommitténs mening även mål om tillstånd av polismyndighet att döda katt enligt 23 § prövas av administrativ domstol.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag biträds av *regeringsrättens ledamöter*.

Svenska jägareförbundet ställer sig kritiskt till förslaget att mål om jaktvårdsområden skall överföras till administrativ domstol. Frågor om besluts lämplighet från jaktvårdssynpunkt kräver enligt jägareförbundets mening inte juridisk sakkunskap och rättsfrågorna beaktas redan nu på ett fullt tillfredsställande sätt. Kommitténs förslag anses medföra risk för en oenhetlig praxis och en förlängd väntetid innan målen blir slutligt avgjorda. Kommittén föreslår visserligen att förvaltningsdomstolarna skall äga meddela interimistiska beslut för tiden intill mål slutligt avgörs, men denna rätt torde förmodligen komma att begagnas med varsamhet. Jägareförbundet befarar därför att en överflyttning av jaktvårdsområdesmålen till förvaltningsdomstolarna kommer att medföra en inte önskvärd tidsutdräkt. Sistnämnda synpunkt understryks av *statens naturvårdsverk*, som tillägger att de praktiska förutsättningarna för bildande av jaktvårdsområde i många fall skulle avsevärt försämrats om processtiden förlängdes. Om garantier mot en ökad tidsutdräkt skapades, t. ex. genom ett förtursför-

farande, har naturvårdsverket dock intet att erinra mot en överföring av målen till administrativ domstol. Också Värmlands läns jaktvårdsförbund motsätter sig kommitténs förslag i denna del därför att förbundet befarar dröjsmål med målens slutliga avgörande. Om kommitténs förslag ändå antas, föreslår jaktvårdsförbundet att länsstyrelses beslut om fastställelse av ett nybildat jaktvårdsområde skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan förs mot beslutet. På så vis kan man eliminera de nedbrytande verkningarna av okynnesöverklagningar. Skulle ett jaktvårdsområde undantagsvis bli upplöst i sista instans, torde den eller de delägare, som besvärat sig, inte rimligen ha lidit någon allvarligare skada av att man under någon tid och efter gemensamma överläggningar ordnat viltvården och jakten enligt en plan, som de flesta av traktens markägare har biträtt.

Vad beträffar mål om *tvångsavjagning med stöd av 24 § 1 mom. första stycket jaktlagen* förklarar Svenska jägareförbundet att det i och för sig är riktigt, som kommittén framhållit, att målen väsentligen gäller tvist mellan enskilda. Jägareförbundet anser det emellertid väsentligt att dessa mål avgörs snabbt. Det nuvarande förfarandet har därför bestämda fördelar. Med hänsyn till att bestämmelsen i fråga sällan tillämpas och att skadeståndsfrågor går till allmän domstol, spelar det dock ingen större roll om denna målgrupp flyttas över till förvaltningsdomstol.

Enligt kommitténs förslag skall *polismyndighets beslut om rätt att döda katt inom tätbebyggt område* kunna överklagas först till länsstyrelse sedan till kammarrätt och i sista hand till regeringsrätten. Svenska jägareförbundet anser att varken förvaltningsdomstolarna eller Kungl. Maj:t i statsrådet bör besväras med dessa mål.

Departementschefen. Kommitténs förslag innebär att man ändrar kompetensfördelningen i fyra hänseenden, nämligen i fråga om mål om bildande av jaktvårdsområde m. m. enligt 11 §, mål om beslut vid sammanträde med fastighetsägarna inom jaktvårdsområde enligt 13 §, mål om föreläggande eller förordnande för att förhindra viltskador enligt 24 § 1 mom. första stycket och mål om tillstånd att döda katt inom tätbebyggt samhälle enligt 23 §. I samtliga fall innebär förslaget en överflyttning av mål från Kungl. Maj:t i statsrådet till administrativ domstol.

De invändningar som har framförts mot att mål om jaktvårdsområden skall föras till administrativ domstol gäller väsentligen farhågor för dröjsmål med målens slutliga avgörande och därmed förenade vådor för jaktvården. Med anledning härav vill jag framhålla att den av mig förordade förvaltningsdomstolsreformen torde medföra att domstolarna får förutsättningar att avgöra nyinkommande mål med behövlig skyndsamhet. Vid kompetensfördelningen synes stort avseende böra fästas vid att mål av lika eller närbesläktad beskaffenhet prövas av samma myndighet i sista instans. Eftersom andra mål om förrättningar av olika slag i allmänhet ansetts böra hänföras till administrativ domstol och inget sakligt skäl för

undantag för förrättningar enligt jaktlagen har framkommit, anser jag att kommitténs förslag på denna punkt bör genomföras.

I fråga om ärendena om tillstånd att döda katt ansluter jag mig till Svenska jägareförbundets ståndpunkt. Jag föreslår således att talan inte skall få föras mot länsstyrelses beslut i sådana ärenden.

I övrigt förordar jag att kommitténs förslag genomförs med de jämkningar som föranleds av nytillkommen lagstiftning. Genom lagändring (1967: 616) efter det kommittén avlämnade sitt betänkande har bestämmelsen i 24 § 3 mom. om planmässig jakt på vildkanin utvidgats att gälla också vildmink. Självfallet bör instansordningen i mål om vildmink vara densamma som i mål om vildkanin. Vid samma tillfälle tillkom den förut omnämnda föreskriften i 24 § 1 mom. tredje stycket om åtgärder för att förhindra sammanstötning mellan motorfordon och älg. Med hänsyn till att allmänna trafiksäkerhetsintressen spelar en viktig roll vid tillämpningen av denna bestämmelse synes besvär i sådana mål böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser i överensstämmelse med det sagda har tagits in i ändringsförslaget.

14. Förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)

Gällande rätt. Vattenlagen innehåller åtskilliga administrativa bestämmelser, bl. a. om åtgärder av skilda slag, som ankommer på länsstyrelsen. Över länsstyrelsens beslut får besvär anföras hos Kungl. Maj:t. Denna besvärsprovning tillkommer för flera grupper av ärenden regeringsrätten.

Enligt 2 § 4:o första ledet regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om ersättning för visst uppdrag. Föreskrifter om sådan ersättning finns i 3 kap. 17 §, 7 kap. 63 § samt 8 kap. 42 och 45 §§ vattenlagen.

Enligt 2 § 13:o första ledet regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till syn rörande dikning, vattenavledning eller flottning eller till annan dylik förrättning. Hit hör förordnande av förrättningsman enligt 10 kap. 2, 33 och 53 §§ vattenlagen, av biträdande förrättningsman enligt 10 kap. 34 § och av gode män enligt 10 kap. 3 § samt motsvarande förordnanden enligt 10 kap. 77 och 78 §§.

Enligt 2 § 16:o andra ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om beslut av länsstyrelse i frågor, som avses i 2 kap. 64 § eller 68 § första stycket vattenlagen. Enligt nämnda paragrafer äger länsstyrelsen fastställa skyddsområde för att bereda skydd för grundvattentillgång, meddela allmänna föreskrifter om vad som skall iaktas vid grävning, sprängning eller annan åtgärd, som kan menligt inverka på grundvattentillgång, samt pröva mål om tillämpningen av sådana föreskrifter.

Med stöd av 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen ankommer det vidare på regeringsrätten att pröva mål om föreläggande vid vite enligt vattenlagen. Föreskrifter om vitesföreläggande finns i 2 kap. 35 och 65 §§ samt 14 kap. 5 § 1 mom. vattenlagen.

Andra administrativa besvärsmål enligt vattenlagen prövas i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommitténs förslag innebär i stort sett att de besvärsmål som f. n. hör till regeringsrättens kompetensområde i fortsättningen skall hänföras till kammarrätt. På vissa punkter föreslås emellertid även annan ändring. Besvär över länsstyrelses beslut angående fastställelse av stadgar för vattenreglerings- och torrlägningsföretag eller annan dylik sammanslutning eller angående ändring av sådana stadgar (3 kap. 13 §, 7 kap. 61 § och 8 kap. 40 §) bör enligt kommitténs mening, i överensstämmelse med vad som gäller och förordas beträffande stadgar för vägsamfällighet och vägförening, prövas av administrativ domstol. Fråga om förordnande av biträde åt sakägare i vattenmål (11 kap. 35 §) rör enligt kommitténs mening enskilds rätt på sådant sätt, att besvär över sådant förordnande bör prövas av förvaltningsdomstol. Samma mening har kommittén beträffande frågor om förordnande eller entledigande av syssloman (3 kap. 17 §, 7 kap. 63 §, 8 kap. 42 och 45 §§ samt 9 kap. 38 §).

Utsläpps i vatten fast avfall eller annat som medför uppgrundning eller hinder för vattnets fria lopp kan länsstyrelsen vid vite eller annat äventyr tillhålla den skyldige att vidta erforderliga åtgärder till uppgrundningens eller hindrets borttagande (2 kap. 35 §). Mål om föreläggande enligt denna paragraf bör enligt kommitténs mening handläggas av administrativ domstol även om det föreskrivna äventyret skulle vara annat än vite.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag har föranlett erinringar endast på ett par punkter. *Sveriges lantbruksförbund*, *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* och *RLF* föreslår att mål enligt 14 kap. 5 § 1 mom. vattenlagen om tillträde till och viss disposition över fastighet för förundersökningar bör avgöras av förvaltningsdomstol med motivering att de utgör utpräglade rättsärenden. *Sveriges advokatsamfund* anser av samma skäl att mål om tvångsutförande enligt vattenlagen skall överföras till administrativ domstol.

Departementschefen. I fråga om ärenden enligt 14 kap. 5 § förklarar kommittén att ingreppen är av mindre djupgående art och att full ersättning utgår för skada och intrång. Kommittén anser det på grund härav inte påkallat att hänföra beslut av detta slag till administrativ domstol. Vad beträffar ärenden om tvångsutförande erinrar kommittén om att frågan om lagligheten av myndighets åtgörande kan komma under allmän domstols prövning. Jag har tidigare förklarat, att jag inte anser det vara rationellt att låta samma fråga kunna prövas både av förvaltningsdomstol och av allmän domstol.

Jag ansluter mig i nu behandlade och övriga delar till kommitténs förslag.

Besvärshöjningar i överensstämmelse med det anförda har tagits in i ändringsförslaget.

15. Förslaget till lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled

Gällande rätt. Flertalet administrativa besvärsmål enligt denna lag avgörs f. n. i sista instans av regeringsrätten. För regeringsrättens kompetens finns stöd i flera föreskrifter i regeringsrättslagen. I de flesta fall torde bestämmelsen i 2 § 8:o sjätte ledet vara tillämplig. Enligt denna skall regeringsrätten avgöra mål om allmän flottled samt sättet och villkoren för dess begagnande.

År 1969 infördes i lagen om flottning i allmän flottled vissa bestämmelser om återställningsåtgärder i flottled efter avlysning av flottleden. Länsstyrelsen skall utse särskild förvaltare, som bl. a. har att besluta om och låta utföra behövliga återställningsåtgärder (82 a §). Förvaltarens beslut i fråga om återställningsåtgärder kan överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen beslutar om ersättning till förvaltare för dennes arbete beträffande återställningsåtgärder. I fråga om prövningen av besvär över länsstyrelsens beslut i fråga om återställningsåtgärder anfördes i prop. 1969: 104 s. 54, att det borde ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva mål om förvaltarens beslut i fråga om medelsanvändningen och länsstyrelsens förordnande av förvaltare.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att vissa mål som f. n. ankommer på regeringsrättens prövning i fortsättningen skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Efter det att vattendomstol har meddelat beslut om att inrätta allmän flottled eller om åtgärder för att utvidga eller förbättra allmän flottled, får sakägare inom viss tid framställa erinringar hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan då enligt 14 § göra ytterligare utredning och för denna anlita biträde av sakkunnig person. En liknande bestämmelse om rätt för länsstyrelse att anlita särskild sakkunnig för viss utredning finns i 15 §, som gäller det fall att någon hos länsstyrelsen väcker fråga om nya eller ändrade bestämmelser för allmän flottled i särskilt angivna hänseenden. Länsstyrelsens beslut att förordna sakkunnig enligt 14 eller 15 § anser kommittén inte utgöra rättsfrågor av sådan betydelse att mål härom bör hänvisas till domstol. Sådana mål bör i stället avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 40 § får länsstyrelse utse en styrelseledamot i flottningsförening, där det finns önskvärt för att tillgodose allmänna intressen. På grund av ändamålet med denna tillsättningsrätt bör enligt kommitténs mening besvär över beslut av länsstyrelse att utse sådan styrelseledamot prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 50 § skall flottningsförenings styrelses förvaltning och räkenskaper

granskas av två eller flera revisorer, av vilka en utses av länsstyrelsen. Besvär över länsstyrelses beslut att förordna eller entlediga sådan revisor bör också enligt kommitténs mening prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 6 kap. kan länsstyrelsen slutligen i vissa fall låta vidta åtgärder på flottningsförenings bekostnad. Kommittén förklarar att frågan om föreningens betalningsskyldighet torde kunna bli föremål för prövning vid allmän domstol. Under sådana förhållanden synes det kommittén mindre lämpligt att låta besvär i administrativ ordning över beslut om tvångsutförande handläggas av förvaltningsdomstol.

Departementschefen. Kommitténs förslag har inte föranlett någon erinran i remissyttrandena. Jag ansluter mig till kommitténs förslag. I fråga om besvärsmål avseende 1969 års lagstiftning om återställningsåtgärder bör även i fortsättningen gälla att mål om länsstyrelses utseende av förvaltare och om förvaltares beslut rörande återställningsåtgärder handläggs av Kungl. Maj:t i statsrådet. Besvärsmålsbestämmelser i överensstämmelse med det anförda har tagits in i ändringsförslaget.

16. Förslaget till lag om ändring i lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Gällande rätt. Enligt artikel 29 i svensk-norska vattenrättskonventionen kan den, som fått tillstånd att utföra anläggning, arbete eller annan åtgärd i vattendrag, av vederbörande myndighet i det av rikena, där han inte har hemvist, föreläggas att utse ett av myndigheten godkänt ombud, som är bosatt inom riket och som skall äga att på hans vägnar svara vid domstolar och hos andra myndigheter m. m. Enligt 23 § förevarande lag skall föreläggande som nyss sagts meddelas av länsstyrelsen. Besvär över sådant beslut av länsstyrelse torde f. n. prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Förslaget innebär — i överensstämmelse med vad förvaltningsdomstolskommittén har förordnat — att mål varom här är fråga i fortsättningen skall handläggas av administrativ domstol.

17. Förslaget till lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Gällande rätt. Enligt lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. kan administrativ myndighet, efter bemyndigande av Kungl. Maj:t, i fråga om försvarsanläggningar m. m. meddela tillträdesförbud, fotograferingsförbud o. d. samt förbud att inneha sprängämnen (1—3 §§). Sjömätning eller lodning vid rikets kuster m. m. får endast ske med tillstånd enligt

bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar (8 §). Länsstyrelsen kan under angivna förutsättningar ålägga den som driver industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen ävensom anläggningens ägare att vidta särskilda skyddsåtgärder inom anläggning för driften. I den mån driften avses skola fortgå även då platsen omedelbart hotas av fientligt anfall kan länsstyrelsen också förordna att därav betingade särskilda anordningar för personalens skydd skall vidtas. Ersättning utgår av statsmedel. Ersättningsanspråk prövas i den ordning som gäller beträffande rekvisition för krigsmaktens behov (4 §). Ägare och innehavare av anläggning som nyss sagts är skyldig att bl. a. tillåta besiktning av anläggningen genom länsstyrelsens försorg (5 §). Länsstyrelsen kan förelägga den som är skyldig att vidta åtgärd enligt 4 § eller att tillåta besiktning enligt 5 § att vid vite iaktta skyldigheten inom viss tid. Efterkommer han ej föreläggandet, kan länsstyrelsen antingen utdöma vitet och utsätta nytt sådant eller ombesörja åtgärden och ta ut kostnaden av den försumlige i den mån denne inte enligt lagen är berättigad till ersättning för kostnaden (6 §).

Samtliga besvärssärenden hos Kungl. Maj:t rörande tillämpning av lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. avgörs f. n. av Kungl. Maj:t i statsrådet. På grund av en undantagsbestämmelse i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen gäller detta även beträffande mål om föreläggande vid vite och utdömande av vite.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår endast den ändringen beträffande handläggningen av nu ifrågavarande besvärssärenden att prövningen av mål om utdömande av vite förläggs till kammarrätt.

Departementschefen. I överensstämmelse med vad jag tidigare generellt har förordnat föreslår jag, i likhet med kommittén, att mål om utdömande av vite enligt lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skall avgöras av kammarrätt, eftersom målen har en utpräglat rättslig karaktär. Övriga avgöranden enligt lagen, vilka f. n. kan överklagas hos Kungl. Maj:t, måste huvudsakligen grundas på lämplighets- och skälighetsbedömningar, vid vilka försvarspolitiska hänsyn spelar en viktig roll. Dessa besvärssärenden bör därför också i fortsättningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelser om den av mig sålunda förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

18. Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Gällande rätt. Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt lagen om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. prövas f. n. av regeringsrätten. Bestämmelse härom finns i 2 § 17:o elfte ledet regeringsrättslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår att dessa mål i första hand skall prövas av kammarrätt. *Kriminalvårdsstyrelsen* gör ingen erinran mot detta.

Departementschefen. I likhet med kommittén förordar jag att dessa mål skall handläggas av kammarrätt. Bestämmelse härom har tagits in i ändringsförslaget.

19. Förslaget till lag om ändring i lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 14:o sjätte ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om anteckning i det filialregister som omtalas i lagen om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket. Övriga besvärssärenden enligt denna lag handläggs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Anledning förekommer inte att i detta sammanhang göra annan ändring i kompetensfördelningen beträffande förevarande besvärssärenden än att målen om anteckning i filialregistret hänförs till kammarrätts behörighetsområde. Bestämmelser om kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

20. Förslaget till lag om ändring i lagen (1887:42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura

Gällande rätt. Besvärsmål om anteckning i handelsregister enligt lagen angående handelsregister, firma och prokura handläggs av regeringsrätten med stöd av 2 § 14:o sjätte ledet regeringsrättslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att dessa mål skall prövas av kammarrätt.

Departementschefen. I likhet med kommittén förordar jag att målen skall tillhöra kammarrätts kompetensområde. Bestämmelse om kammarrätts behörighet i dessa mål har tagits in i ändringsförslaget.

21. Förslaget till lag om ändring i lagen (1902:71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar

Gällande rätt. För framdragande och begagnande av elektrisk starkströmsledning fordras tillstånd av Kungl. Maj:t eller den Kungl. Maj:t bemyndigar. Enligt 2 § 6 mom. kan koncession helt eller delvis återkallas om

koncessionshavaren i väsentlig mån åsidosätter meddelad föreskrift eller i lagen ålagd förpliktelse eller om han under viss längre tid inte har haft kraftledning i bruk. Frågor om återkallelse av koncession prövas i första hand av kommerskollegium.

Besvärsmål om återkallelse av koncession avgörs av regeringsrätten med stöd av 2 § 14:0 tionde ledet regeringsrättslagen. Övriga besvärfrågor enligt 1902 års lag prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår endast den ändringen att besvär över kommerskollegiums beslut om återkallelse av koncession i fortsättningen skall prövas av kammarrätt.

Remissyttrandena. *Svenska kraftverksföreningen* anser det vara av vikt, att frågor om återkallelse av koncession prövas av administrativ domstol. En återkallelse skall enligt lagen grundas på en försummelse i visst avseende av koncessionshavaren och frågor om försummelse eller ej har närmast karaktären av rättsfrågor. *Kommerskollegium* erinrar om att kollegium i yttrande över Ekbergs betänkande uttalade en viss tvekan rörande återkallelserna. När återkallelse skett därför att koncessionshavaren åsidosatt sin distributionsskyldighet får målet inslag av skönsmässig bedömning. *Statens vattenfallsverk* anser att även om rättsskyddssynpunkter kan åberopas för att mål om återkallelse av koncession skall prövas av administrativ domstol, den synpunkten borde väga tyngre, att det är Kungl. Maj:t i statsrådet som har det slutliga ansvaret för eldistributionens ändamålsenliga ordnande i landet. Likaväl som t. ex. enligt atomenergilagen (1956: 306) såväl tillståndsprövning som återkallelse av tillstånd lagts i Kungl. Maj:ts hand, kan enligt vattenfallsverkets mening skäl tala för att återkallelse av tillstånd enligt denna lag i sista hand prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Vissa skäl talar för att ärenden om återkallelse av koncession enligt denna lag bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Något starkt framträdande behov av att göra en sådan ändring i kompetensfördelningen föreligger dock inte. Jag föreslår därför att återkallelsemålen i fortsättningen skall prövas av kammarrätt. Övriga besvärärenden enligt lagen torde liksom hittills böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelse om kammarrätts behörighet i återkallelsemålen har tagits in i ändringsförslaget.

22. Förslaget till lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar

Gällande rätt. Medför åtgärd, som utförs vid kraftanläggning för att trygga kraftförsörjningen i riket under krig, skada eller förlust för ägare eller innehavare, är denne i regel berättigad till skälig ersättning (7 §).

Sådana ersättningsfrågor prövas av krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar (8 §). Över krigsskyddsnämndens beslut kan besvär anföras hos Kungl. Maj:t (17 §). Besvärsmål rörande ersättning enligt 7 § prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 4:o andra ledet regeringsrättslagen. Övriga besvärsmål enligt lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, däribland mål om föreläggande vid vite, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Lagförslaget innebär endast den förändringen, att besvär över krigsskyddsnämndens beslut i ersättningsärenden skall anföras hos kammarrätt i stället för hos Kungl. Maj:t. Förslaget överensstämmer med förvaltningsdomstolskommitténs förslag som lämnats utan erinran i remissyttrandena.

23. Förslaget till lag om ändring i lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet

Gällande rätt. Samtliga besvärärenden enligt lagen om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet prövas f. n. av Kungl. Maj:t i statsrådet. På grund av en undantagsbestämmelse i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen gäller detta även i fråga om klagan över tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande vid vite och om utdömande av vite (24 och 37 §§).

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att besvärsmål om utdömande av vite enligt lagen om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet skall prövas av kammarrätt. Övriga besvärärenden enligt lagen bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *bankinspektionen*. Såvitt angår målen om utdömande av vite uttalar inspektionen att förslaget utgör ett steg i rätt riktning. Enligt inspektionens mening skulle det dock vara mest konsekvent att överföra dessa mål till allmän domstols avgörande i likhet med vad som gäller beträffande mål om utdömande av vite enligt banklagen (1955: 183), sparbankslagen (1955: 416) och jordbrukskasselagen (1956: 216).

Departementschefen. Jag ansluter mig till den av bankinspektionen framförda tanken att det bör ankomma på allmän domstol att utdöma vite enligt lagen om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet. Härigenom uppnås likformighet med förhållandena på närbesläktade områden. Vad angår de kvarstående besvärärendena enligt nyssnämnda lag synes det ändamålsenligt att besvärsprövningen ligger kvar hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den av mig förordade ordningen har tagits in i ändringsförslaget.

24. Förslaget till lag om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser

Gällande rätt. Enligt 2 § 14:o femtonde ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om länsstyrelses beslut på grund av lagen om tillsyn över stiftelser.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår ingen annan ändring beträffande behörigheten att handlägga dessa mål än att målen skall prövas av kammarrätt. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter* och *Sveriges advokatsamfund*.

Departementschefen. I likhet med kommittén föreslår jag att målen skall hänföras till kammarrätts kompetensområde. Bestämmelse om kammarrätts behörighet att handlägga dessa mål har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också en ändring som hänger samman med att kammarrätt och regeringsrätten skall få generell befogenhet att meddela inhibitionsbeslut.

25. Förslaget till lag om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel

Gällande rätt. Enligt 7 § 1 mom. lagen om domkapitel får besvär över val av ledamöter och suppleanter i domkapitel anföras hos Kungl. Maj:t. Sådana besvär prövas med stöd av 2 § 1:o tredje ledet regeringsrättslagen av regeringsrätten.

Enligt 13 § 2 och 3 mom. lagen om domkapitel får domkapitel under vissa i lagrummen angivna förutsättningar besluta om disciplinär bestraffning och om avstängning från tjänstgöring av prästerlig befattningshavare. Den som inte åtnöjs med domkapitels beslut kan anföras besvär hos Kungl. Maj:t (13 § 7 mom.). Enligt 2 § 17:o fjärde ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva sådana besvärsmål.

Enligt 13 § 4 och 5 mom. lagen om domkapitel kan domkapitel skilja präst från prästämbetet eller förklara präst obehörig att utöva prästämbetet. Enligt sistnämnda lagrum avgör domkapitel också fråga om skyldighet för prästerlig befattningshavare att avgå från sin befattning på den grund att han har övergivit svenska kyrkans lära. Även i dessa ärenden gäller att besvär över domkapitels beslut kan anföras hos Kungl. Maj:t (13 § 7 mom.). Besvären prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 17:o fjärde och femte leden regeringsrättslagen.

I fråga om biskop tillkommer befogenheterna enligt 13 § 3—5 mom. lagen om domkapitel regeringsrätten (20 § domkapitelslagen och 5 § regeringsrättslagen).

Departementschefen. Lagförslaget innebär, i överensstämmelse med vad förvaltningsdomstolskommittén har förordat, endast den ändringen i sak att besvär över domkapitels beslut i de förut nämnda ärendena i första

hand skall prövas av kammarrätt i stället för av regeringsrätten. Vid utformningen av 7 § 1 mom. har beaktats ett till lagrådet den 3 mars 1970 remitterat förslag till ändring av detta lagrum av innebörd att sista meningen utgår. I 20 § byts ordet Konungen ut mot regeringsrätten. Jag hänvisar rörande denna ändring till vad jag tidigare har anfört och till innehållet i 2 § förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar.

26. Förslaget till lag om ändring i lagen (1938: 96) om understödsföreningar

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 14:o sjätte och fjortonde leden regeringsrättslagen prövar regeringsrätten besvärsmål om anteckning i understödsföreningsregister och besvärsmål om andra beslut av tillsynsmyndighet över registrerade understödsföreningar.

Tillsynsmyndighet enligt lagen om understödsföreningar är arbetsmarknadsstyrelsen i fråga om föreningar, som uteslutande avser att bereda understöd vid arbetslöshet, och försäkringsinspektionen i fråga om övriga understödsföreningar. Flertalet av de beslut som tillsynsmyndigheten fattar utgörs av beslut i särskilda fall. Vissa beslut kan dock ha en generell karaktär. Såsom exempel på sådana beslut kan nämnas beslut varigenom tillsynsmyndigheten meddelar särskilda föreskrifter om förandet av understödsföreningsräkenskaper enligt 14 §. I några frågor (20, 36 och 52 §§) tillkommer enligt lagen beslutanderätten Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar. Genom kungörelsen (1955: 576) om prövning av vissa ärenden rörande understödsföreningar har handläggningen av dessa ärenden anförtratts tillsynsmyndigheten.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att Kungl. Maj:t i statsrådet skall avgöra besvär i sådana ärenden, i vilka Kungl. Maj:t med stöd av understödsföreningslagen delegerat beslutanderätten till underordnad myndighet, samt besvär över sådana beslut av tillsynsmyndigheten vilka inte meddelats i särskilda fall. Övriga beslut som tillsynsmyndigheten fattat enligt understödsföreningslagen skall enligt kommitténs förslag överklagas hos kammarrätt.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter, försäkringsinspektionen och Sveriges advokatsamfund.*

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag rörande kompetensfördelningen i besvärärenden enligt understödsföreningslagen. Bestämmelser i ämnet har tagits in i ändringsförslaget. De i understödsföreningslagen nu angivna särskilda besvärstiderna torde i detta sammanhang böra utgå.

27. Förslaget till lag om ändring i luftfartslagen (1957:297)

Gällande rätt. Enligt 2 § 14:o nionde ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om registrering av luftfartyg, om beslut i särskilda fall rörande certifikat eller behörighetsbevis för personal inom luftfarten eller rörande medgivande att utan certifikat göra tjänst å luftfartyg. Bestämmelser i dessa ämnen finns i 2 och 4 kap. luftfartslagen samt i luftfartskungörelsen (1961:558). Övriga besvärsmål enligt luftfartslagen handläggs av Kungl. Maj:t i statsrådet. Beslutande myndighet är i allmänhet luftfartsverket.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att sådana besvärsmål som f. n. prövas av regeringsrätten även i fortsättningen skall hänvisas till administrativ domstol. Kommittén föreslår vidare att administrativ domstols kompetens utvidgas till att omfatta även mål om förbud för luftfartyg att avgå på grund av att fartyget inte är luftvärdigt eller behörigen bemannat eller av annan i 12 kap. 1 § närmare angiven anledning. Kommittén erinrar om att denna förbudsbestämmelse företer stora likheter med bestämmelserna om förbud mot fartygs resa i 8 kap. 1 § lagen (1965:719) om säkerheten på fartyg och att mål rörande sådant förbud både enligt gällande bestämmelser i regeringsrättslagen och enligt kommitténs förslag hänvisas till prövning av administrativ domstol.

Övriga besvärsmål enligt luftfartslagen bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. I remissyttrande över kommitténs förslag förklarar sig *luftfartsstyrelsen* inte ha annan erinran mot förslaget än att mål angående förbud mot luftfartygs avgång, med hänsyn till de stora ekonomiska värden som står på spel, synes böra bringas till snabbt slutligt avgörande och därför hänvisas till prövning av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Vad luftfartsstyrelsen anført såsom skäl för att låta mål om förbud mot luftfartygs avgång prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet kan enligt min mening med minst lika stort fog åberopas för en domstolsmässig prövning av besvär i sådana mål. Genom den nya förvaltningsdomstolsorganisationen skapas förutsättningar för snabba beslut av kammarrätt och regeringsrätten. Jag ansluter mig till kommitténs förslag i dess helhet. Besvärsmålsbestämmelser i överensstämmelse därmed har tagits in i ändringsförslaget.

28. Förslaget till lag om ändring i gruvlagen (1938:314)

Gällande rätt. Gruvlagen innehåller bestämmelser om förutsättningarna och villkoren för undersökning och bearbetning av vissa i lagen uppräknade slag av mineralfyndigheter. Lagen reglerar i första hand inmutarens och gruvinnehavarens förhållande till markägaren. Tillståndsprövning enligt lagen

handläggs som regel av bergmästaren. Kommerskollegium och bergstats-tjänstemännen utövar tillsyn över gruvdriften. I allmänhet kan talan mot bergmästares beslut enligt gruvlagen föras hos kommerskollegium genom besvär.

Regeringsrätten har att enligt 2 § 14: o första ledet regeringsrättslagen pröva mål om inmutning eller utmålsläggning. Enligt 75 och 77 §§ gruvlagen kan bergmästaren i vissa fall meddela förelägganden vid vite. Besvär över sådana vitesförelägganden skall i sista hand prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 17: o nionde ledet regeringsrättslagen. Regeringsrätten har funnit sig behörig att pröva även vissa andra mål enligt gruvlagen, t. ex. fråga om förverkande av gruvrätt (RÅ 1943 ref. 62). Övriga administrativa besvärsmål enligt gruvlagen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén förklarar att de frågor, som kan uppkomma i mål rörande besvär över beslut av kommerskollegium enligt gruvlagen, i allmänhet är av rättslig natur. Huvudregeln bör därför enligt kommitténs mening vara att dessa mål skall prövas av administrativ domstol. Vissa undantag föreslås dock. Beslut av kommerskollegium som ej rör särskilt fall utan har generell karaktär bör således handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Också frågor om beskaffenheten av karta (21 § 2 mom. andra stycket), om insändande av utdrag av gruvkarta (74 § första stycket) och om behörighet att verkställa gruvmätningar (74 § andra stycket) bör enligt kommitténs mening avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, även om beslut meddelas i särskilt fall. Likaledes bör på Kungl. Maj:t i statsrådet ankomma att pröva ärenden om tillstånd att lägga igen utfraktsväg o. d. (69 §) och om tillstånd att nedlägga gruva innan alla grubarbeten blivit inmätta och inlagda på karta (76 §). Administrativa besvärsmål rörande beslut av länsstyrelse (25 § andra stycket och 26 § första stycket) bör i överensstämmelse med vad som nu är fallet enligt kommitténs mening handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Kommitténs förslag har lämnats utan erinran av remissinstanserna. Jag ansluter mig till vad kommittén har förordat. Föreskrifter om kompetensfördelningen i överensstämmelse därmed har tagits in i ändringsförslaget.

29. Förslaget till lag om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Gällande rätt. Lagen reglerar rättigheten att efterforska och bearbeta stenkolsfyndigheter, saltfyndigheter, olje- och gasfyndigheter samt alunskifferfyndigheter. Sådan rättighet är beroende på tillstånd (koncession) som meddelas av Kungl. Maj:t. Bergmästaren har att i åtskilliga fall meddela beslut, som enligt 48 § kan överklagas hos kommerskollegium. Sålunda

skall bergmästaren vid förrättning, som kan anses motsvara utmålsläggning enligt gruvlagen, anvisa, utstaka, röslägga samt lägga in på karta det område i dagen, som innehavare av koncession behöver för arbetet (12 § 1 mom.). Vidare har bergmästare tillagts befogenheter rörande tillsyn (33—37 §§), vilostånd (27—30 §§) och åtgärder för arbetets ändamålsenliga bedrivande (17 §). Enligt 42 § äger bergmästaren förelägga vite vid försummelse av koncessionsinnehavaren att avlämna vissa statistiska uppgifter.

Vid sidan om bergmästaren har länsstyrelsen tillagts vissa uppgifter enligt stenkolslagen. Koncessionshavaren skall nämligen i vissa fall ställa pant eller borgen hos länsstyrelsen, som bl. a. har att tillse, att borgen är vederhäftig och att densamma förnyas (11 § och 12 § 2 mom.). I fråga om saltfyndigheter gäller att koncessionshavaren enligt 50 § är skyldig att ställa material till förfogande för undersökning av geologisk sakkunskap. Vägrar koncessionshavaren detta kan länsstyrelsen vid vite förelägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

Mål om förelägganden vid vite enligt denna lag prövas i sista instans av regeringsrätten med stöd av 2 § 17: o nionde ledet regeringsrättslagen. Övriga mål avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommitténs förslag och motiv beträffande stenkolslagen överensstämmer i stort med vad som nyss anförts rörande gruvlagen. Mål enligt förevarande lag föreslås därför i allmänhet skola gå till administrativ domstol. Undantag görs för beslut av kommerskollegium, som ej meddelats i särskilt fall, samt för kommerskollegiums beslut om beskaffenheten av karta (2 §), om behörighet att verkställa gruvmätningar (41 §) samt om tillstånd att fylla igen schakt eller gruvöppning eller att vidta annan åtgärd, som avses i 35 §. Därutöver bör enligt kommitténs mening talan mot beslut av länsstyrelsen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i alla ärenden utom i mål om föreläggande vid vite. I ett fall föreslår kommittén att besvärsrätten skall avskäras, nämligen i fråga om beslut av länsstyrelse att utse skiljeman med stöd av 19 §. Såsom skäl därför åberopas att klagan ej får föras över motsvarande beslut enligt lagen (1929: 145) om skiljemän.

Departementschefen. Kommitténs förslag har inte föranlett någon erinran från remissinstanserna. Jag ansluter mig till vad kommittén har förordat. Bestämmelser i enlighet därmed har tagits in i ändringsförslaget.

30. Förslaget till lag om ändring i uranlagen (1960: 679)

Gällande rätt. Enligt 2 § 14: o andra ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att avgöra mål om tillämpning av uranlagen, där ej är fråga om undersökningstillstånd. Beslut om undersökningstillstånd meddelas av kommerskollegium och kan överklagas hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Mål om undersökningstillstånd bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. I övrigt föreslår kommittén att målen skall fördelas mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol efter samma linjer som har föreslagits för gruvlagen och lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. Detta innebär att mål om beskaffenhet av karta, som skall fogas till ansökan om koncession (26 § 3 mom. 1), mål om tillstånd att i vissa fall lägga igen utfraktsväg eller ort (48 §), mål om tillstånd att nedlägga gruva (53 §), mål om skyldighet för koncessionshavare att sända in utdrag av gruvkarta till bergmästaren (51 § första stycket) och mål om behörighet att verkställa gruvmätningar (51 § andra stycket) föreslås gå till Kungl. Maj:t i statsrådet. Samma besvärsväg föreslås för beslut av kommerskollegium, som inte avser särskilda fall. Övriga beslut av kommerskollegium enligt uranlagen skall enligt kommitténs förslag kunna överklagas hos kammarrätt. I fråga om beslut av länsstyrelse föreslås att mål om föreläggande vid vite (55 §) skall gå till administrativ domstol medan övriga mål skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Jag ansluter mig till vad kommittén har förordat. Föreskrifter om kompetensfördelningen i överensstämmelse därmed har tagits in i ändringsförslaget.

31. Förslaget till lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln

Gällande rätt. Lagen reglerar rätten att utforska kontinentalsockeln och att utvinna naturtillgångar ur denna. Sådan rätt är beroende av tillstånd av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Uppkommer tvist med anledning av att rätt enligt denna lag och inmutning enligt gruvlagen beviljats på samma område, ankommer det enligt 7 § på bergmästaren att bestämma hur arbetet skall ordnas. Myndighet, som enligt vad Kungl. Maj:t bestämt har att öva tillsyn över efterlevnaden av föreskrifter och villkor för tillstånd enligt lagen, kan i vissa fall vid försumlighet från tillståndshavarens sida ålägga denne vid vite att fullgöra sina skyldigheter (12 § första stycket). Medför försummelsen uppenbar fara för allmänt intresse, äger tillsynsmyndigheten bl. a. förbjuda arbetets fortsatta bedrivande (12 § andra stycket).

Mål om föreläggande vid vite enligt 12 § prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 17: o nionde ledet regeringsrättslagen. Övriga administrativa besvärsmål enligt lagen om kontinentalsockeln avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén anser att kollisionsfallen enligt 7 § i överensstämmelse med vad som har föreslagits för motsvarande fall enligt stenkolslagen (17 §) och uranlagen (46 §) bör hänföras till admi-

nistrativ domstol. Samma instansordning bör vidare enligt kommitténs mening gälla för mål enligt 12 § om föreläggande vid vite och om förbud mot arbetets fortsatta bedrivande. Övriga förekommande besvärsmål enligt lagen bör däremot även i fortsättningen avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Kommitténs förslag har lämnats utan erinran av remissinstanserna. Jag ansluter mig till detsamma. Besvärsmålsbestämmelser i överensstämmelse därmed har tagits in i ändringsförslaget.

32. Förslaget till lag om ändring i lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter

Gällande rätt. Lagen innehåller bestämmelser om skyldighet för kommunala kristidsnämnder att vid krig m. m. fullgöra uppgifter, som fordras för att fylla befolkningens eller produktionens behov av viktiga förnödenheter. Vid försummelse kan länsstyrelsen enligt 5 § förelägga kommun lämpligt vite och även utdöma förelagt vite. Besvär över länsstyrelses beslut att förelägga eller utdöma sådant vite prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén förklarar att en bedömning av vilka skyldigheter som skall åläggas kommunerna med stöd av förevarande lag måste ta hänsyn till totalförsvarets behov. Detta förhållande talar enligt kommitténs mening med särskild styrka för att besvär över länsstyrelses beslut rörande kommuns ifrågavarande skyldigheter bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, som har det yttersta ansvaret för att totalförsvaret fungerar på avsett sätt. Denna instansordning bör gälla även i fråga om mål om föreläggande vid vite enligt 5 §. Däremot föreslås att mål om utdömande av vite på grund av målens utpräglat rättsliga karaktär även i fortsättningen bör hänvisas till administrativ domstols prövning.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag. Föreskrifter om kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

33. Förslaget till lag om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar

Gällande rätt. Enligt 2 § 8:o fjärde ledet ankommer det på regeringsrätten att pröva

mål om fastställelse av stadgar för vägsamfällighet (51 §) och vägförening (88 § fjärde stycket),

mål om meddelande av föreskrifter för vägförening att gälla såsom stadgar (88 § sjätte stycket),

mål om beslut av vägförening (88 § sista stycket och 89 §),

mål om skyldighet för i vägförening ingående fastighet att bidra till föreningens utgifter (76 och 79 §§),

mål om värdering av fastighet (69 § och 76 § första stycket),

mål om skyldighet att gälda kostnad för förrättning eller utredning, som verkställts enligt 3 kap. lagen om enskilda vägar (78 och 85 §§) samt

mål rörande tillämpning av 100 § (fråga om förbud att inom visst avstånd från väg uppföra byggnad, uppsätta stängsel m. m. och om dispens från sådant förbud) och 101 § (föreläggande att bortskaffa eller att vidta annan åtgärd med stängsel m. m.).

Förutom dessa bestämmelser finns i regeringsrättslagen föreskrifter som, utan att vara direkt tillkomna för lagstiftningen om enskilda vägar, ändå är tillämpliga på mål enligt denna lag. Så är fallet i fråga om 2 § 4:o första ledet, vari föreskrivs att mål om ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag skall prövas av regeringsrätten. Mål av detta slag kan uppkomma på grund av bestämmelserna i 48, 52, 62, 78, 87 och 88 §§ lagen om enskilda vägar. Enligt 2 § 13:o första ledet regeringsrättslagen har regeringsrätten vidare att pröva mål om länsstyrelses beslut angående förordnande till syn rörande dikning, vattenavledning eller flottning eller till annan dylik förrättning. Med stöd av denna bestämmelse skall mål om förordnande av förrättningsman enligt 19 § prövas av regeringsrätten. På regeringsrätten torde också ankomma att pröva mål om beslut enligt 18 §, varigenom länsstyrelsen avslagit ansökan om förrättning eller beslutat att med utseende av förrättningsman skall anstå eller att förrättning skall inställas eller vila. Slutligen tillkommer det regeringsrätten att enligt 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen pröva mål om föreläggande vid vite utom i vissa uppräknade fall. Vitesförelägganden enligt lagen om enskilda vägar är inte undantagna och skall därför prövas av regeringsrätten. Bestämmelser om vitesföreläggande finns i 98 och 106 §§.

Förvaltningsdomstolskommittén. De grupper av mål rörande tillämpning av lagen om enskilda vägar, som f. n. tillhör regeringsrättens kompetensområde, bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen prövas av administrativ domstol. Kommittén föreslår dock att talan ej bör vara tillåten mot länsstyrelses beslut angående värdering av fastighet enligt 69 och 76 §§. Kommittén erinrar om att det här gäller att fastställa värde å fastighet, som inte är åsatt taxeringsvärde, och att talan mot liknande beslut enligt 22 § 2 mom. förordningen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt inte får föras.

I flera hänseenden föreslås att mål, som enligt gällande kompetensregler prövas i konselj, skall föras till förvaltningsdomstol. Så är fallet i fråga om mål om förordnande eller entledigande av syssloman för vägsamfällighet eller vägförening (52, 62, 87 och 88 §§), mål om tillsättande eller entledigande av tillsyningsman för övervakande av byggnad, underhåll och vinterväghållning av väg, som gjorts till föremål för vägdelning (48 §), mål om för-

delning mellan väglottshavarna av arvode åt sådan tillsyningsman (48 §) och mål om föreläggande för vägförening att bygga eller underhålla någon av föreningens vägar m. m. (87 §). Kommittén framhåller att samtliga de mål, som föreslås skola prövas av förvaltningsdomstol, rör enskilds rätt och att det ej föreligger några särskilda omständigheter som talar för att avgörandet av målen bör förbehållas Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter* och *lantmäteristyrelsen*. Lantmäteristyrelsen framhåller dock att frågan om vägförenings avgränsning och frågan om fördelning av väghållningskostnaderna mellan berörda fastigheter ofta äger ett nära samband. Besvär rör ej sällan båda nu nämnda frågor, varigenom s. k. blandade besvärsmål fortfarande kan uppkomma. Styrelsen anser emellertid att denna olägenhet får accepteras.

Departementschefen. Jag har inte något att erinra mot kommitténs förslag. Besvärshästämmer i överensstämmelse därmed har tagits in i ändringsförslaget. I förtydligande syfte har särskilt angetts att besvär får anföras hos kammarrätten över beslut om ändring i vägförenings stadgar (93 §).

34 och 35. Förslagen till lag om ändring i lagen (1941:282) om sterilisering och till lag om ändring i lagen (1944:133) om kastrering

Gällande rätt. Enligt 2 § 17:o tredje ledet *regeringsrättslagen* tillhör mål om sterilisering och mål om kastrering *regeringsrättens kompetensområde*.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissinstanserna. Kommittén föreslår att dessa mål skall prövas av kammarrätt. Förslaget tillstyrks av *medicinalstyrelsen*.

Departementschefen. Liksom kommittén anser jag att besvär över beslut av socialstyrelsen varigenom tillstånd till sterilisering vägrats och besvär över socialstyrelsens beslut i ärenden angående kastrering bör handläggas av kammarrätt. Bestämmelser om kammarrätts behörighet i dessa mål har tagits in i ändringsförslagen. Besvärstiden i målen bör i detta sammanhang lämpligen anpassas till lagen (1954:355) om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut. Lagförslagen innehåller också vissa ändringar av redaktionell natur.

36. Förslaget till lag om ändring i lagen (1942:350) om fornminnen

Gällande rätt. Lagen innehåller bestämmelser om fasta fornlämningar, om skeppsvrak, som är minst etthundra år gamla, och om fornfynd. I fråga om fasta fornlämningar gäller bl. a. att länsstyrelsen på framställning av riks-

tikvarien eller jordägaren kan fastställa gränserna för det område som behövs för att bevara fornlämningen och bereda nödigt utrymme däromkring (3 §). Länsstyrelsen kan vidare meddela särskild föreskrift, som finns påkallad för att bevara fast fornlämnings helgd, och föreskriva för ändamålet erforderligt vite (4 §). Medför undersökning eller annan åtgärd som riksantikvarien låter vidta i fråga om fast fornlämning kostnad eller skada för fastighetsägare eller annan skall skälig ersättning utgå (5 §). Om fast fornlämning finnes medföra hinder eller olägenhet, som ej står i rimligt förhållande till dess betydelse, kan riksantikvarien på ansökan ge tillstånd till att fornlämningen rubbas, förändras eller tas bort (6 §). Vägras tillstånd är jordägaren under vissa i lagen angivna förutsättningar (bl. a. att fornlämningen varit helt okänd) berättigad till ersättning (7 §). Bestämmelserna i 6 och 7 §§ gäller också för skeppsvrak, som är minst etthundra år gamla (9 a §).

Föremål som påträffas i fast fornlämning och har samband med denna skall tillfalla kronan. Skedde fyndet vid vetenskaplig undersökning vartill riksantikvarien givit tillstånd kan denne bevilja den som företagit undersökningen skälig ersättning för kostnader och arbete. Riksantikvarien kan i övrigt förordna att hittelön skall utgå om det finnes skäligt (10 §). Den som i annat fall påträffar föremål, som kan antas vara minst etthundra år gammalt och som helt eller delvis är av guld, silver eller koppar, är skyldig att mot lösen hembjuda det till kronan. Fråga om inlösen prövas av riksantikvarien (11 §). Också i detta fall kan hittelön utgå. Om riksantikvarien vill låta undersöka plats för fornfynd kan länsstyrelsen fridlysa platsen vid vite intill dess undersökningen utförts, om det kan ske utan att därigenom vållas väsentlig olägenhet (15 §). Medför sådan undersökning kostnad eller skada för fastighetsägare eller annan skall skälig ersättning utgå (15 § andra stycket).

Talan mot länsstyrelses eller riksantikvariens beslut enligt lagen föres hos Kungl. Maj:t genom besvär (19 och 20 §§).

Mål om ersättning enligt lagen om fornminnen prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 4:o andra ledet regeringsrättslagen. Regeringsrätten har vidare att enligt 2 § 11:o sjätte ledet regeringsrättslagen avgöra mål om länsstyrelses beslut enligt lagen. Övriga mål avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén förklarar att frågor om ersättning enligt 5, 7 eller 11 § eller 15 § andra stycket i första hand prövas av riksantikvarien men att möjlighet finns att föra talan härom hos allmän domstol om uppgörelse ej träffas. Enligt kommitténs mening finns det inte från rättsskyddssynpunkt något behov att låta besvär över riksantikvariens beslut i ersättningsfrågor prövas av administrativ domstol. Kommittén föreslår därför att besvär över riksantikvariens beslut i sådana ärenden skall prövas i konselj. Detsamma bör enligt kommitténs mening gälla besvär över riksantikvariens beslut rörande ersättning enligt 10 § eller rörande hittelön.

I övrigt föreslås endast den ändringen i gällande kompetensfördelning att besvär över länsstyrelses beslut enligt lagen om fornminnen i första hand skall prövas av kammarrätt.

Remissyttrandena. *Sveriges lantbruksförbund*, *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* och *RLF* anser att även besvär över beslut av riksantikvarierna bör prövas av regeringsrätten. Som skäl härför anføres bl. a. att åtgärder enligt 6 § i praktiskt taget samtliga förekommande fall gäller känt fornminne, varför ersättningsrätt inte föreligger. Riksantikvariens beslut i sådana fall medför därför med få undantag kännbara intrång för enskild fastighetsägare utan att ersättning utgår. Målen är principiellt att jämföra med mål rörande graden av den belastning, som genom administrativt avgörande får läggas på en fastighet enligt exempelvis 2 kap. 64 § vattenlagen.

Departementschefen. Med hänsyn till att lagens syfte är att i princip bevara fasta fornlämningar i befintligt skick har en framställning om att få rubba, förändra eller ta bort sådan fornlämning närmast karaktär av dispensansökan. Mot bakgrund härav synes övervägande skäl tala för att besvärssärenden av sådant och liknande slag prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Även i övrigt anser jag att kommitténs förslag till kompetensfördelning är välgrundat. Föreskrifter om besvärsrätt i överensstämmelse därmed har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innebär också att 19 § i fortsättningen endast avser besvärsrätten i frågor, som direkt regleras i lagen. För övriga frågor får meddelas särskilda besvärsföreskrifter.

37. Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:690) om byggnadsminnen

Departementschefen. Enligt 2 § 11:o sjätte ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om tillämpning av denna lag. Förvaltningsdomstolskommittén föreslår endast den ändringen att besvär över riksantikvariens och länsstyrelses beslut enligt lagen i första hand skall prövas av kammarrätt. Förslaget har lämnats utan erinran av remissinstanserna. Jag ansluter mig till förslaget. Besvärshandläggning i överensstämmelse med det sagda har tagits in i ändringsförslaget.

38. Förslaget till lag om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 14:o sjätte och fjortonde leden regeringsrättslagen prövar regeringsrätten f. n. besvärsmål om anteckning i aktiebolagsregistret samt besvärsmål om andra beslut rörande aktiebolag av registreringsmyndigheten för sådana bolag. Det tillkommer däremot Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär över länsstyrelses beslut enligt aktiebolagslagen rörande utlysande av stämma i vissa fall (24, 125, 149, 155 och 170 §§) samt rörande förordnande och entledigande av revisor i vissa fall

(108, 109, 152 och 170 §§). I ärenden om tillstånd som avses i 3, 77, 79, 88, 107, 147 eller 149 § tillkommer beslutanderätten Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar. Enligt kungörelsen (1969:228) om prövning av vissa ärenden rörande aktiebolag och ekonomiska föreningar handläggs dessa ärenden f. n. av kommerskollegium. Beträffande tillstånd enligt 79 § har dock Kungl. Maj:t för vissa fall förbehållit sig beslutanderätten. Besvär över beslut av kommerskollegium i nu ifrågavarande ärenden avgörs i konselj.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att Kungl. Maj:t i statsrådet inte skall pröva besvär i andra ärenden enligt aktiebolagslagen än sådana i vilka lagen lägger beslutanderätten hos Kungl. Maj:t med möjlighet för Kungl. Maj:t att överlåta prövningen på underordnad myndighet. Samtliga övriga besvärssärenden enligt lagen bör enligt kommitténs uppfattning prövas av kammarrätt.

Remissinstanserna. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter* och *Sveriges advokatsamfund*.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag att besvärsprövningen i sådana ärenden, där beslutanderätten enligt lagen ankommer på Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar, bör förbehållas Kungl. Maj:t i statsrådet. Samtliga övriga besvärssärenden enligt lagen torde på grund av ärendenas rättsliga karaktär böra avgöras av förvaltningsdomstol. I enlighet med huvudlinjerna i den av mig föreslagna förvaltningsdomstolsreformen bör prövningen av sistnämnda ärenden ankomma på kammarrätt.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också vissa redaktionella jämkningar samt en bestämmelse varigenom besvärstiden i mål om aktiebolags avförande ur aktiebolagsregistret enligt 173 a § blir densamma som besvärstiden i övriga mål om anteckning i aktiebolagsregistret.

39. Förslaget till lag om ändring i byggnadslagen (1947:385)

Gällande rätt. Besvär över beslut enligt byggnadslagen avgörs i allmänhet i sista instans av Kungl. Maj:t i statsrådet. Endast i den mån ett beslut enligt lagen innefattar ett tillstånd eller förbud som meddelats i särskilt fall ankommer det, med stöd av 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen, på regeringsrätten att avgöra besvär över beslutet. Inte ens alla sådana ärenden hör emellertid till regeringsrättens kompetensområde. De flesta mål om tillstånd att företa nybyggnad utan hinder av gällande byggnadsförbud prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Avgörandet av besvärssärenden rörande fastställelse av beslut om ändring av generalplan eller om upprättande eller

ändring av stadsplan eller byggnadsplan (10, 26, 97, 106 och 108 §§; jfr 76 §) bör enligt kommitténs mening kvarligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Härför anses tala både ärendenas natur och det förhållandet att vissa särskilt betydelsefulla planärenden handläggs av Kungl. Maj:t i första instans. Samma kompetensregel föreslås skola gälla för besvärärenden rörande fastställelse av förordnande att utomplansbestämmelser skall tillämpas på visst område (77 och 119 §§).

Tomtindelning av byggnadskvarter betraktas av kommittén såsom en fortsättning av stadsplanläggningen. Prövningen av tomtindelningsärendena måste enligt kommittén väsentligen ske med hänsyn till vad som kan anses mest ändamålsenligt för tillgodoseende av stadsplanens syften, även om naturligtvis tillbörlig hänsyn samtidigt måste tas till markägarnas intressen. Mot denna bakgrund anser kommittén övervägande skäl tala för att beslutanderätten i besvärärenden rörande fastställelse av tomtindelning (33 och 106 §§) bör ligga kvar hos den högsta planmyndigheten, dvs. Kungl. Maj:t i statsrådet. I sådana tomtindelningsärenden, som innefattar vanskliga rättsfrågor, bör dock enligt kommitténs mening lämpligen yttrande inhämtas från administrativ domstol innan ärendena avgörs i konselj.

Ärenden om meddelande av nybyggnadsförbud eller förbud mot schaktning, fyllning, trädfällning eller annan därmed jämförlig åtgärd i anledning av förestående planläggning eller tillämpning av utomplansbestämmelser (15, 17, 35, 36, 40, 80, 97, 106, 109, 110, 119 och 168 §§) äger enligt kommitténs uppfattning ett sådant samband med frågorna om planläggning eller tillämpning av utomplansbestämmelser att ärendena i sista hand bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta planmyndighet. Ärenden om meddelande av förbud mot nybyggnad, schaktning m. m. till hinder för försvaret eller luftfarten eller i närheten av atomenergianläggning (82 och 121 §§) är av sådan betydelse för samhället eller den allmänna säkerheten att även dessa ärenden föreslås skola prövas i konselj. Ärenden om meddelande av nybyggnadsförbud till skydd för kulturhistorisk bebyggelse och fasta fornlämningar m. m. (86 och 122 §§) likställs av kommittén med ärenden enligt 19 § naturvårdslagen (1964: 822) om meddelande av förbud mot nybyggnad till skydd för landskapsbilden. I enlighet härmed föreslår kommittén att också dessa ärenden i sista hand skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Ärenden om dispens från legalt eller särskilt meddelat förbud mot nybyggnad m. m. (14, 15, 35, 79—82, 97, 106, 109, 110, 119, 121, 168 och 169 §§) bör enligt kommitténs uppfattning likaledes i allmänhet avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet såsom sista instans. Härför anses tala det förhållandet att handläggningen av dispensärendena är av betydelse bl. a. för genomförandet av beslutad eller förestående planläggning, tomtindelning eller tillämpning av utomplansbestämmelser eller för tillgodoseendet av försvarets eller luftfartens intressen eller de allmänna säkerhetskrav som måste ställas när det

gäller atomenergianläggningar. Från den angivna huvudregeln gör kommittén dock vissa undantag. Sålunda föreslås att ärenden om dispens enligt 86 eller 122 § byggnadslagen från nybyggnadsförbud till skydd för kulturhistorisk bebyggelse eller fasta fornlämningar e. d. skall hänföras till kammarrätts kompetensområde. Såsom skäl härför anføres att prövningen i dessa ärenden har karaktären av rättsprövning och att de beslätade ärendena om dispens enligt 19 § naturvårdslagen från nybyggnadsförbud till skydd för landskapsbilden enligt kommitténs förslag skall prövas av kammarrätt. Även vissa andra ärenden om dispens från nybyggnadsförbud enligt byggnadslagstiftningen bör enligt kommittén avgöras av kammarrätt. Dessa dispensfall regleras emellertid i byggnadsstadgan (1959:612) och behandlas därför inte i detta sammanhang.

I samband med stadsplanläggning kan Kungl. Maj:t meddela förordnande om skyldighet för markexploatör att utan ersättning avstå mark till väg eller annan allmän plats (70 §). På grund härav finner kommittén det foljdriktigt att besvär över länsstyrelses beslut om motsvarande förordnande i samband med byggnadsplanläggning (113 §) även i fortsättningen avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Enligt 39 § byggnadslagen kan länsstyrelsen medge att trappa som skjuter över gatulinjen får kvarstå under viss tid eller tills vidare. Motsvarande ärende kan förekomma enligt 106 § byggnadslagen. Kommittén föreslår att besvär över länsstyrelses beslut i sådana ärenden skall avgöras av kammarrätt. Till stöd härför anføres att den föreslagna ordningen överensstämmer med den huvudregel som kommittén föreslår beträffande individuella byggnadsärenden enligt 5 kap. byggnadsstadgan (se författningsförslag 112).

Övriga ärenden enligt byggnadslagen skall enligt kommitténs förslag avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans. Detta skall bl. a. gälla beträffande medgivande till avvikelse från bestämmelsen att när gata upplåts till allmänt begagnande den skall till bredd och höjdläge överensstämma med stadsplanen (52 och 106 §§). Likaså anses det böra tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet att i sista hand avgöra om tomtägare av billighetsskäl bör få anstånd med avbetalning, jämkning i räntesatsen eller annan lättnad i fråga om betalningsvillkoren för utgivande av ersättning för gatumark (63 och 106 §§). Beslut av länsstyrelse angående fördelning av kostnad för upprättande eller ändring av byggnadsplan (111 §) äger enligt kommittén samband med planlägningsärendena och är av mindre betydelse än dessa. Med hänsyn härtill synes det kommittén inte påkallat att bryta ut besvärärenden om sådana beslut till behandling i annan ordning än planlägningsärendena. Även dessa ärenden skall således enligt kommitténs förslag prövas i konselj.

Remissyttrandena. Förslaget att frågor om fastställelse av planer enligt byggnadslagen skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet tillstyrks av *Sveriges fastighetsägareförbund*.

I fråga om tomtindelningsärendena framhålls från flera håll vikten av att Kungl. Maj:t i statsrådet inhämtar yttrande från regeringsrätten innan ärendena avgörs. *Sveriges industriförbund m. fl.* förklarar att besvärsmål rörande tomtindelning vanligtvis avser en rättsprövning. *Sveriges fastighetsägareförbund* anför att om man godtar att planläggningsbesluten fattas i rent administrativ ordning, alla beslut om tillämpning och genomförande av planerna dock bör hänföras till den administrativa rättskipningen. Målen om tomtindelning bör därför flyttas över till regeringsrätten.

I fråga om ärenden rörande meddelande av nybyggnadsförbud uttalar *Sveriges fastighetsägareförbund* att byggnadsförbud enligt 15 och 35 §§ byggnadslagen har sådant samband med planläggningen att starka skäl kan anföras för att beslutanderätten bör tillkomma de instanser som har ansvaret för planläggningen. *Sveriges industriförbund m. fl.* ifrågasätter starkt om inte mål om meddelande av nybyggnadsförbud eller förbud mot schaktning, fyllning, trädfällning o. d. med hänsyn till den rättsliga sidan av målen bör prövas av regeringsrätten.

I anslutning till kommitténs förslag att ärenden om dispens från legalt eller särskilt meddelat förbud mot nybyggnad m. m. i allmänhet bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet uttalar *länsstyrelsen i Gotlands län* att det måste anses vara mindre god hushållning med regeringens arbetskrafter att lägga överprövningen i dessa ärenden på Kungl. Maj:t i statsrådet i stället för på kammarrätt. Också *Sveriges lantbruksförbund m. fl.* anser att nu ifrågasättande dispensärenden bör prövas av administrativ domstol. *Sveriges fastighetsägareförbund* är av samma uppfattning och framhåller beträffande en del av dessa ärenden att de är att betrakta som frågor om rättstillämpning. *Länsstyrelsen i Örebro län* anser däremot att det bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva också dispensärendena enligt 86 och 122 §§ byggnadslagen. Som skäl härför åberopar länsstyrelsen arten av den prövning som sker i dessa ärenden.

Departementschefen. Ärenden angående fastställelse av plan och angående tillämpning av bestämmelserna om byggnadsplan eller av utomplansbestämmelser på visst område är uppenbarligen av den natur att besvär över länsstyrelses beslut i sådana frågor bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Tomtindelningen av byggnadskvarter kräver bl. a. hänsynstagande till vad som är ändamålsenligt för tillgodoseende av stadsplanens syften. På grund härav bör också besvärsmål rörande fastställelse av tomtindelning handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Ett inhämtande av regeringsrättens yttrande i dessa ärenden torde endast i undantagsfall vara av behovet påkallat.

Ärenden enligt byggnadslagen om meddelande av nybyggnadsförbud eller förbud mot schaktning, fyllning, trädfällning e. d. bör också i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet därför att ärendena äger samband med frågor om planläggning eller tillämpning av utomplansbestämmelser eller rör den allmänna säkerheten eller på annat sätt är av betydelse för samhället.

Av i huvudsak samma skäl anser jag att det också — med några smärre undantag som regleras i byggnadsstadgan — bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att i sista instans avgöra ärenden om dispens från legalt eller särskilt meddelat förbud mot nybyggnad, schaktning, trädfällning e. d. Enligt min mening bör Kungl. Maj:t i statsrådet pröva även ärenden om dispens enligt 86 eller 122 § byggnadslagen från nybyggnadsförbud till skydd för kulturhistorisk bebyggelse, fasta fornlämningar o. d. Härför talar främst det förhållandet att prövningen i dessa dispensärenden är likartad med den prövning som äger rum i vissa ärenden hos Kungl. Maj:t i statsrådet angående dispens från stadsplan eller byggnadsplan. Jag vill i detta sammanhang också nämna att jag längre fram kommer att förordna att ärenden angående dispens enligt 19 § naturvårdslagen från nybyggnadsförbud till skydd för landskapsbilden skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet (se författningsförslag 80).

På grund av sambandet med planlägningsärendena bör Kungl. Maj:t i statsrådet också slutligt avgöra ärenden angående fördelning av kostnad för upprättande eller ändring av byggnadsplan. Eftersom i samband med stadsplanläggning Kungl. Maj:t kan meddela förordnande om skyldighet för markexploatör att utan ersättning avstå mark till gata m. m., bör det också ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att avgöra besvär över länsstyrelses beslut om motsvarande förordnande i samband med byggnadsplanläggning.

Även besvär över länsstyrelses övriga beslut enligt byggnadslagen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Ett undantag torde dock böra göras. I överensstämmelse med vad jag kommer att förordna när det gäller behörigheten att handlägga vissa föga långtgående dispensärenden enligt byggnadsstadgan (se författningsförslag 112) föreslår jag nämligen att kammarrätt skall pröva besvär över länsstyrelses beslut enligt 39 eller 106 § byggnadslagen angående medgivande att trappa, som skjuter över gatulinjen, skall få kvarstå under viss tid eller tills vidare.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen i fråga om besvärärenden enligt byggnadslagen har tagits in i ändringsförslaget.

40. Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Gällande rätt. Frågor om rätt till barnbidrag handläggs i första instans av barnavårdsnämnd (9 §). Över barnavårdsnämnds beslut får anföras besvär hos länsstyrelsen (15 §). Besvären kan fullföljas hos socialstyrelsen. Över socialstyrelsens utslag får klagan ej föras (16 §). Har någon obehörigen uppburit barnbidrag är han normalt återbetalningsskyldig. Socialstyrelsen kan emellertid eftergiva återbetalningsskyldigheten när det i särskilt fall finns anledning därtill (12 §).

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att kammarrätt i

stället för socialstyrelsen skall pröva besvär över länsstyrelses beslut i ärenden om allmänna barnbidrag. Kommittén erinrar om att socialstyrelseutredningen i betänkandet om hälso- och socialvårdens centrala administration (SOU 1965: 49) har uttalat sig för en sådan instansordning.

Kommittén föreslår vidare att man, för att vinna en enhetlig fullföljdsordning och överensstämmelse med bestämmelserna i lagen om bidragsförskott, skall flytta över beslutanderätten i återbetalningsärenden enligt 12 § lagen om allmänna barnbidrag från socialstyrelsen till länsstyrelserna. Fullföljdsreglerna bör därvid vara desamma som för övriga mål enligt barnbidragslagen.

I överensstämmelse med vad som enligt 15 § andra stycket gäller om verkställighet av barnavårdsnämnds beslut föreslår kommittén att också länsstyrelses och kammarrätts beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd talan, där ej annorlunda förordnas.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter och länsstyrelsen i Kalmar län*. Länsstyrelsen uttalar sin tillfredsställelse med att den enligt förslaget får samma möjligheter som barnavårdsnämnd att förordna om omedelbar verkställighet. Härigenom uppnås att ett felaktigt beslut eller en underlåtenhet från barnavårdsnämnds sida snabbt kan korrigeras med minsta möjliga tidsförlust för klaganden. *Socialstyrelsen* förklarar att bedömningen av frågan om återbetalning enligt 12 § lagen om allmänna barnbidrag är av rent social natur och anser därför att denna uppgift även i fortsättningen bör ankomma på styrelsen.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag. Med hänsyn till att socialstyrelsens besvärspörning i barnbidragsfrågor flyttas till kammarrätten synes det mig naturligt att frågor om återbetalning av barnbidrag enligt 12 § i fortsättningen handläggs av länsstyrelsen och att besvär över länsstyrelsens beslut i sådan fråga provas av kammarrätt.

41. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott

Gällande rätt. Beslut rörande bidragsförskott meddelas i allmänhet av barnavårdsnämnd. Talan mot barnavårdsnämnds beslut föres genom besvär hos länsstyrelsen. Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos Kungl. Maj:t (22 §). Enligt 2 § 2:o sjätte ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om bidragsförskott.

Departementschefen. Förslaget innebär att besvär över länsstyrelses beslut i ärende enligt lagen om bidragsförskott skall anföras hos kammarrätten. Undantag föreslås dock för klagan över beslut av länsstyrelse om gottgörelse av statsverket (20 §). Sådana mål bör, i överensstämmelse med vad jag längre fram föreslår beträffande statsbidragsärenden i allmänhet, provas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Förslaget överensstämmer med vad för-

valtningsdomstolskommittén har föreslagit. Socialstyrelsen har rörande mål om återbetalning av bidragsförskott (13 §) och om eftergift av återkrav (18 §) framfört synpunkter av samma slag som i fråga om motsvarande mål enligt lagen om allmänna barnbidrag. Anledning finns inte att på denna punkt föreslå annan lösning än den som jag nyss förordade i fråga om barnbidragsmålen.

42. Förslaget till lag om ändring i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse

Gällande rätt. Av de beslut som försäkringsinspektionen fattar enligt lagen om försäkringsrörelse rör en del huvudsakligen försäkringstekniska frågor, medan andra är av övervägande bolagsrättslig karaktär. Besvär över inspektionens beslut angående anteckning i försäkringsregistret och angående föreläggande vid vite (289 §) prövas f. n. av regeringsrätten enligt 2 § 14:o sjätte ledet resp. 17:o nionde ledet regeringsrättslagen. Besvär över andra beslut av inspektionen enligt lagen om försäkringsrörelse avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bland de ärenden som f. n. avgörs i konselj märks besvär över beslut av inspektionen rörande utlysande av bolagsstämma i vissa fall (21, 117, 142, 183, 217, 237 och 286 §§), rörande förklaring att viss fråga eller visst beslut förfallit (304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 och 311 §§) och rörande utseende av skiljeman (335 §). Fråga om tillstånd för annan än här i riket bosatt svensk medborgare att vara styrelseledamot m. m. i försäkringsbolag (72, 81, 100, 142 och 237 §§) avgörs enligt lagen av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar. Beslutanderätten i dessa ärenden är delegerad till försäkringsinspektionen och besvär i ärendena prövas i konselj. Nämnas bör vidare att om ett av försäkringsinspektionen gjort föreläggande mot försäkringsbolag inte blir åttlytt och det anmärkta förhållandet inte på annat sätt undanröjs, Kungl. Maj:t kan förklara bolagets koncession förverkad.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén framhåller att kontrollen över försäkringsbolagen i första hand är av värde för försäkringstagarna men därutöver har stor betydelse för landets ekonomiska liv över huvud taget. Mot denna bakgrund och med hänsyn till utformningen av lagen om försäkringsrörelse talar enligt kommitténs uppfattning övervägande skäl för att besvär enligt lagen i allmänhet bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. I denna ordning bör enligt kommitténs mening — på motsvarande sätt som på banklagstiftningens område — avgöras även mål om föreläggande vid vite.

Kommittén går särskilt in på frågan om besvär över försäkringsinspektionens beslut i vissa fall rörande utlysande av bolagsstämma bör prövas av kammarrätt. Till förmån för en sådan lösning anses främst tala att vissa motsvarande beslut enligt lagen (1944: 705) om aktiebolag av kommittén hänförs till kammarrätts kompetensområde. Kommittén framhåller emellertid

att enligt lagen om försäkringsrörelse försäkringsinspektionen kan utlysa bolagsstämma inte blott i fall som motsvarar dem då länsstyrelse kan utlysa bolagsstämma i aktiebolag utan även i fall då försäkringsbolags styrelse inte efterkommit en av inspektionen framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra stämma (286 §). Sistnämnda befogenhet för försäkringsinspektionen har motsvarighet för bankinspektionens del på banklagstiftningens område. Besvär över beslut av försäkringsinspektionen enligt 286 § lagen om försäkringsrörelse bör enligt kommitténs uppfattning — liksom besvär över motsvarande beslut av bankinspektionen rörande bankaktiebolag — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i egenskap av högsta tillsynsmyndighet på området. Vid sådant förhållande finns enligt kommitténs mening inte tillräcklig anledning att till särbehandling i fullföljdshänseende bryta ut övriga — i praktiken knappast förekommande — ärenden om beslut av försäkringsinspektionen rörande utlysande av bolagsstämma. Kommittén föreslår således att samtliga besvärärenden rörande bolagsstämmas utlysande enligt lagen om försäkringsrörelse skall avgöras i konselj.

Däremot föreslår kommittén, i principiell överensstämmelse med nuvarande ordning, att förvaltningsdomstol skall avgöra besvärsmål om anteckning i försäkringsregistret. Samtidigt föreslås den ändringen att det skall tillkomma förvaltningsdomstol att pröva besvär över beslut av försäkringsinspektionen om sådan förklaring som avses i 304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 och 311 §§ lagen om försäkringsrörelse. Enligt kommitténs uppfattning är nämligen sistnämnda mål — liksom motsvarande mål enligt bl. a. lagen (1955:183) om bankrörelse — nära besläktade med registreringsmålen och bör därför prövas i samma ordning. De mål som hänförs till förvaltningsdomstols kompetensområde skall enligt kommitténs förslag i första hand prövas av kammarrätt.

Över försäkringsinspektionens beslut om utseende av skiljeman enligt 335 § lagen om försäkringsrörelse bör enligt kommitténs mening klagan inte få föras. Till stöd härför anføres att enligt lagen (1929:145) om skiljemän talan inte får föras mot beslut av överexekutor om utseende av skiljeman.

Remissyttrandena. Den av förvaltningsdomstolskommittén föreslagna kompetensfördelningen i mål enligt lagen om försäkringsrörelse tillstyrks av *försäkringsinspektionen* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*.

Departementschefen. På grund av den betydelse för landets ekonomiska liv som de svenska försäkringsbolagens verksamhet har synes det lämpligt att besvärärenden enligt lagen om försäkringsrörelse i allmänhet prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Närmast till hands synes ligga att beträffande besvär över försäkringsinspektionens beslut enligt lagen följa samma riktlinjer i fråga om kompetensfördelningen som jag kommer att förorda för besvärsmålen enligt lagen om bankrörelse. I enlighet härmed föreslår jag att kammarrätt blott skall avgöra *dels* besvär över försäkringsinspektionens beslut om anteckning i försäkringsregistret — som f. n. prövas av regerings-

rätten — dels de nu till konseljens prövning hörande besvärsmålen rörande förklaring att viss fråga eller visst beslut förfallit (304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 och 311 §§). Samtliga övriga besvärsmål rörande försäkringsinspektionens beslut enligt lagen bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta bör gälla även målen om föreläggande vid vite vilka nu handläggs av regeringsrätten. I överensstämmelse med kommitténs förslag förordar jag att talan inte skall få föras mot beslut av försäkringsinspektionen rörande utseende av skiljeman enligt 335 § lagen om försäkringsrörelse. Besvär över beslut av annan än Kungl. Maj:t i ärende om tillstånd för den som ej är här i riket bosatt svensk medborgare att vara styrelseledamot m. m. i svenskt försäkringsbolag bör i överensstämmelse med nu gällande ordning prövas i konselj.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också vissa redaktionella jämkningar.

43. Förslaget till lag om ändring i lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen avgör f. n. regeringsrätten besvär över försäkringsinspektionens beslut om föreläggande vid vite enligt 25 § lagen om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket. Övriga besvärärenden enligt sistnämnda lag prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Med hänsyn till försäkringsväsendets betydelse för landets ekonomiska liv och utformningen av lagen om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket föreslår kommittén att besvär över samtliga försäkringsinspektionens beslut enligt lagen — även besluten om föreläggande vid vite — skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Förslaget tillstyrks av försäkringsinspektionen och Svenska försäkringsbolags riksförbund.

Departementschefen. I linje med vad jag har föreslagit beträffande besvärärenden rörande svenska försäkringsbolag förordar jag att det skall ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva samtliga ärenden som rör besvär över försäkringsinspektionens beslut enligt den nu behandlade lagen. Bestämmelse härom har tagits in i ändringsförslaget.

44 och 45. Förslagen till lag om ändring i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. och till lag om ändring i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring

Gällande rätt. Enligt 15 § lagen med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. kan försäkringsinspektionen i visst fall före-

lägga vite. Vitesföreläggande kan också meddelas med stöd av 24 § lagen om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring. På grund av föreskrifterna i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen prövas f. n. besvär över sådana beslut av försäkringsinspektionen av regeringsrätten. Besvär över andra beslut av inspektionen enligt nyssnämnda två lagar avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår att samtliga besvärssärenden enligt nu ifrågavarande två lagar skall handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Förslaget tillstyrks av *försäkringsinspektionen* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*.

Departementschefen. Jag anser liksom kommittén att samtliga besvärssärenden enligt de nu behandlade lagarna — även ärendena rörande föreläggande vid vite — bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. En sådan ordning ligger helt i linje med vad jag har förordat i fråga om andra besvärssärenden rörande försäkringsväsendet. Bestämmelser i ämnet har tagits in i ändringsförslagen.

46. Förslaget till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1)

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 16:o tredje ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvär över arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53—59 §§ arbetarskyddslagen. Besvär över annat beslut av arbetarskyddsstyrelsen enligt sistnämnda lag prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår endast den ändringen beträffande kompetensfördelningen i fråga om besvär över arbetarskyddsstyrelsens beslut enligt arbetarskyddslagen att målen rörande förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53—59 §§ skall prövas av kammarrätt.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av bl. a. *arbetarskyddsstyrelsen*, *medicinalstyrelsen* och *sjöfartsstyrelsen*.

Departementschefen. I likhet med förvaltningsdomstolskommittén föreslår jag att besvärsmålen rörande förbud, föreläggande eller föreskrift enligt 53—59 §§ arbetarskyddslagen skall handläggas av kammarrätt och att besvär över andra beslut av arbetarskyddsstyrelsen enligt samma lag skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelser om kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

47. Förslaget till lag om ändring i skogsföreläggningslagen (1963: 246)

Gällande rätt. Skogsföreläggningslagen innehåller bestämmelser om tillfälliga bostäder åt arbetstagare och stall åt hästar vid arbete inom skogsbruket och vid flottnings-, flottlägnings-, flottledsbyggnads- och vägarbete.

Lagen utgör en komplettering av arbetarskyddslagen och är till stor del uppbyggd på samma sätt som denna lag.

Talan mot arbetarskyddsstyrelsens beslut enligt skogsförläggningsslagen torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén anför att besvärsmål om förbud eller föreläggande enligt 13, 14, 15 eller 17 § skogsförläggningsslagen är likartade med sådana mål enligt arbetarskyddslagen som enligt kommitténs förslag skall handläggas av administrativ domstol. Kommittén föreslår därför att nämnda mål enligt skogsförläggningsslagen skall prövas av kammarrätt. Besvär över annat beslut av arbetarskyddsstyrelsen enligt lagen bör enligt kommitténs mening avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *arbetarskyddsstyrelsen* och *medicinalstyrelsen*.

Departementschefen. Övervägande skäl talar för att i besvärärenden enligt skogsförläggningsslagen kompetensfördelningen bör vara densamma som i motsvarande ärenden enligt arbetarskyddslagen. Bestämmelser om den av mig sålunda förordade kompetensfördelningen, som överensstämmer med kommitténs förslag, har tagits in i ändringsförslaget.

48. Förslaget till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174)

Gällande rätt. Enligt kyrkomötesförordningen bildar i regel varje stift en valkrets vid val av lekmannaombud till kyrkomöte. Lekmannaombuden och suppleanter för dem väljs av elektor (6 §). För val av elektor indelas varje valkrets i distrikt på sätt domkapitlet enligt angivna normer bestämmer (7 § 1 mom.). Besvär över domkapitels beslut i detta ämne torde f. n. prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Beträffande klagan över val till ombud vid kyrkomöte föreskrivs nu att klagan fullföljs hos Kungl. Maj:t genom besvär, som inom tre veckor efter valet skall ha inkommit till justitiedepartementet för att skyndsamt föredragas och avgöras i Kungl. Maj:ts regeringsrätt (10 §).

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår att besvär över domkapitels beslut i nyssnämnda distriktsindelningsmål skall prövas av regeringsrätten. Såsom tidigare nämnts föreslår kommittén vidare, att regeringsrätten fortfarande skall vara enda besvärinstans vid klagan över val till ombud vid kyrkomöte. *Kammarkollegiet* samt *domkapitlen* och *stiftsnämnderna i Uppsala och Linköping* förklarar att de inte har något att erinra mot dessa förslag av kommittén.

Departementschefen. Såsom delvis framgår av det föregående ansluter jag mig till kommitténs förslag rörande kompetensfördelningen och instansordningen i dessa mål. Bestämmelser i ämnet har tagits in i lagförslaget. I enlighet med vad jag har anfört i den inledande kommentaren till

författningsförslagen föreslår jag att i 10 § kyrkomötesförordningen anges att klagan skall föras hos regeringsrätten.

I ett senare sammanhang kommer att föreslås att från kyrkomötet inhämtas yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner förslaget till lag om ändring i kyrkomötesförordningen.

49. Förslaget till lag om ändring i lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap

Gällande rätt. Enligt 2 § 15:o första ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att avgöra besvärsmål om länsstyrelses beslut på grund av lagen om svenskt medborgarskap. Besvär över statens invandrarverks beslut enligt medborgarskapslagen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår att besvär över länsstyrelses beslut enligt medborgarskapslagen skall prövas av kammarrätt. *Socialstyrelsen* tillstyrker förslaget under förutsättning att kammarrätten vid målens prövning får den av styrelsen föreslagna sammansättningen. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* ifrågasätter om inte dessa mål bör avgöras i konselj.

Departementschefen. Besvärspövningen vid talan mot länsstyrelses beslut enligt lagen om svenskt medborgarskap har rent rättslig karaktär. Jag tillstyrker därför att dessa besvärsmål handläggs av kammarrätt. Besvär över statens invandrarverks beslut i medborgarskapsärenden bör även framdeles prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

50. Förslaget till lag om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar

Gällande rätt. Enligt 2 § 14:o sjätte ledet regeringsrättslagen prövar regeringsrätten besvärsmål om anteckning i föreningsregister. Övriga besvärärenden enligt lagen om ekonomiska föreningar avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bland de ärenden som f. n. avgörs i konselj märks besvär över länsstyrelses beslut rörande medgivande enligt 14 eller 16 a §, rörande utseende eller entledigande av revisor (47, 48 och 80 §§), rörande revisors rätt att anlitade medhjälpare (49, 80 och 81 §§), rörande utlysande av föreningsstämma (59 och 82 §§) samt rörande förklaring att fråga om fusion förfallit (103 § 2 mom.). Fråga om tillstånd för annan än här i landet bosatt svensk medborgare att vara styrelseledamot m. m. i ekonomisk förening (22, 29, 46 och 76 §§) avgörs enligt lagen av Kungl. Maj:t eller myndighet som

Kungl. Maj:t förordnar. Beslutanderätten i dessa ärenden har genom kungörelsen (1969:228) om prövning av vissa ärenden rörande aktiebolag och ekonomiska föreningar överlämnats till kommerskollegium och besvär i ärendena avgörs i konselj.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att administrativ domstol skall pröva besvär över länsstyrelsens beslut inte blott rörande anteckning i föreningsregister utan även i ett flertal andra ärenden enligt lagen om ekonomiska föreningar, nämligen ärenden rörande medgivande enligt 14 §, rörande utseende eller entledigande av revisor, rörande revisors rätt att anlita medhjälpare, rörande utlysande av föreningsstämma samt rörande förklaring som avses i 103 § 2 mom. Samtliga dessa mål skall enligt kommitténs förslag avgöras av kammarrätt. Beträffande frågor om tillstånd för annan än här i landet bosatt svensk medborgare att vara styrelseledamot m. m. i ekonomisk förening föreslår kommittén att förekommande besvär fortfarande skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter* och *Sveriges advokatsamfund*.

Departementschefen. I överensstämmelse med kommitténs förslag och med vad jag har förordat beträffande besvärsmål enligt lagen (1944:705) om aktiebolag föreslår jag att besvärsmål rörande tillämpningen av lagen om ekonomiska föreningar i allmänhet skall prövas av kammarrätt. Härför talar målens rättsliga karaktär. Jag ansluter mig också till kommitténs förslag att besvärssärenden rörande rätt för annan än här i landet bosatt svensk medborgare att vara styrelseledamot m. m. i ekonomisk förening skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Även detta ställningstagande överensstämmer med vad jag har förordat för aktiebolagsärendenas del. Det rör sig här om ärenden i vilka enligt lagen Kungl. Maj:t kan välja mellan att besluta själv eller att överlämna beslutanderätten till annan myndighet.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också vissa ändringar av redaktionell natur samt en bestämmelse varigenom besvärstiden i mål om förenings avförande ur föreningsregistret enligt 74 § blir densamma som besvärstiden i övriga mål om anteckning i föreningsregistret.

51. Förslaget till lag om ändring i lagen (1948:218) om sambruksföreningar

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 14:o sjätte ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om anteckning i det av lantbruksstyrelsen förda registret för sambruksföreningar. Övriga besvärssärenden enligt lagen om sambruksföreningar prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bland de ärenden som f. n. avgörs i konselj märks besvär över lantbruks-

styrelsens beslut rörande prövning av val av revisor (35 och 54 §§), rörande utfärdande av instruktion med föreskrifter om revisionsuppdrags fullgörande (36 och 54 §§), rörande utlysande av föreningssammanträde (43 och 54 §§) samt rörande medgivande att sambruksförenings verksamhet får fortsättas fastän antalet föreningsmedlemmar har sjunkit under fem eller det lägre antal som Kungl. Maj:t kan ha medgivit (51 §, jämförd med 4 §). I några ärenden tillkommer enligt lagen rätten att fatta beslut Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, lantbruksstyrelsen. Detta gäller ärenden om tillstånd dels att såsom sambruksförening registrera förening vilken har till ändamål att bedriva föreningsjordbruk på annan arrenderad fastighet än sådan som arrenderats av kronan (1 §), dels att till medlem anta annan än svensk medborgare som är kunnig i jordbruk eller äger annan för verksamheten behövlig yrkeskunskap (4 §). Fråga om tillstånd för annan än här i landet bosatt svensk medborgare att vara likvidator i sambruksförening prövas enligt lagen av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar (54 §, jämförd med 76 § lagen om ekonomiska föreningar). Bestämmelse om besvär över beslut av lantbruksstyrelsen att vägra registrering saknas i lagen om sambruksföreningar men finns i 5 § kungörelsen (1948:219) om registrering av sambruksföreningar.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att flertalet besvärärenden rörande sambruksföreningar skall avgöras av kammarrätt. Undantag görs bara för ärenden om utfärdande av instruktion med föreskrifter för revisionsuppdrags fullgörande och sådana ärenden i vilka enligt lagen om sambruksföreningar beslutanderätten i första hand ligger hos Kungl. Maj:t men Kungl. Maj:t har begagnat en i lagen given möjlighet att överlåta prövningen till underordnad myndighet. I sistnämnda två typer av ärenden skall enligt kommitténs förslag prövningen av anförda besvär ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter* och *Sveriges advokatsamfund*. *Lantbruksstyrelsen* omtalar att endast två sambruksföreningar f. n. är i funktion och att Kungl. Maj:t inte har begagnat möjligheten att till lantbruksstyrelsen delegera beslutanderätten enligt 1 och 4 §§ lagen om sambruksföreningar. Enligt styrelsens mening överväger den rättsliga prövningen i ärenden enligt nämnda lagrum. Vad angår besvärärenden enligt 51 § ifrågasätter styrelsen om inte prövningen får ske mera från jordbruksekonomiska än rättsliga synpunkter. Enligt styrelsens uppfattning har kommittén knappast förebragt tillräckliga skäl för att nu gällande besvärssordning bör överges.

Departementschefen. Vid fördelningen av beslutanderätten i besvärärenden rörande sambruksföreningar torde samma principer böra följas som vid kompetensfördelningen i fråga om ärenden enligt lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar och lagen (1938:96) om understödsföreningar. I enlighet härmed föreslår jag att flertalet besvärärenden rörande sambruksföreningar

skall prövas av kammarrätt och att bara i några typer av ärenden angående sådana föreningar besvärspövningen skall ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet. Utnyttjar Kungl. Maj:t den i lagen om sambruksföreningar givna möjligheten att till underordnad myndighet delegera beslutanderätten enligt 1 eller 4 § eller 54 §, jämförd med 76 § lagen om ekonomiska föreningar, bör besvär över den underordnade myndighetens beslut avgöras i konselj. Vidare torde i överensstämmelse med kommitténs förslag Kungl. Maj:t i statsrådet böra pröva besvär över lantbruksstyrelsens utfärdande av instruktion för revisor. Dessutom förordar jag att Kungl. Maj:t i statsrådet skall handlägga besvär över lantbruksstyrelsens beslut enligt 51 § lagen om sambruksföreningar rörande medgivande för sådan förening att fortsätta verksamheten fastän antalet föreningsmedlemmar har sjunkit under det föreskrivna. Denna ordning synes vara den lämpligaste därför att det enligt 4 § ankommer på Kungl. Maj:t att pröva huruvida sambruksförening skall kunna vinna registrering ehuru den har blott tre eller fyra medlemmar.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen i fråga om mål enligt lagen om sambruksföreningar har tagits in i ändringsförslaget. Rörande kammarrätts behörighet att avgöra besvär över lantbruksstyrelsens beslut att vägra registrering torde bestämmelse böra meddelas i ett senare sammanhang.

52. Förslaget till lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951: 680)

Gällande rätt. Religionsfrihetslagen innehåller bl. a. bestämmelser om medlemskap i svenska kyrkan. Enligt lagen tillkommer det i allmänhet pastor att handlägga frågor om sådant medlemskap. Kungl. Maj:t kan uppdraga åt svensk diplomatisk eller konsulär ämbetsman i främmande stat att handlägga fråga som enligt lagen ankommer på pastor (14 §). Besvärsmål om beslut eller åtgärd rörande medlemskap i svenska kyrkan prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 15:o andra ledet regeringsrättslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår att mål om tillämpning av religionsfrihetslagen skall avgöras av kammarrätt. *Domkapitlen och stiftsnämnderna i Uppsala och Linköping* förklarar att de inte har något att erinra mot förslaget.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag om behörighet för kammarrätt att handlägga mål rörande tillämpning av religionsfrihetslagen. Vad angår fullföljdsordningen i fråga om pastors beslut eller åtgärd enligt lagen behövs ingen lagändring. Den nuvarande hänvisningen i 15 § till bestämmelserna om klagan i fråga rörande kyrkobokföring är tillräcklig. Beträffande beslut eller åtgärd av sådan ämbetsman som avses i 14 § torde en besvärshandläggning böra införas i lagen. Föreskrift i ämnet har tagits in i ändringsförslaget. Lagändringen torde inte vara av den natur att kyrkomötets samtycke behöver inhämtas.

53. Förslaget till lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)

Gällande rätt. Enligt 2 § 14: o tolfte ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att avgöra besvärsmål om förbud för näringsidkare att vidare driva handel med eller i sin rörelse använda förnödenhet, beträffande vilken reglering genomförts med stöd av 2 § allmänna ransoneringslagen, eller om vägrad återkallelse av sådant förbud (36 och 37 §§). Med stöd av 2 § 17: o nionde ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten vidare besvärsmål enligt allmänna ransoneringslagen om föreläggande vid vite och utdömande av vite (23 §). Övriga besvärssärenden enligt sistnämnda lag prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår att de besvärsmål enligt allmänna ransoneringslagen, som nu avgörs av regeringsrätten, skall prövas av kammarrätt. Vidare föreslår kommittén att mål om återkallelse av ransoneringsbevis (16 §) skall prövas av kammarrätt, eftersom dessa mål rör en rättsfråga och kan vara av stor betydelse för den enskilde. Något behov av att förbehålla Kungl. Maj:t i statsrådet prövningen av dessa mål anses inte föreligga. Övriga besvärssärenden enligt lagen bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen avgöras i konselj. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter*.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag rörande kompetensfördelningen i fråga om besvärsmål enligt allmänna ransoneringslagen. Bestämmelser om vilka mål som skall handläggas av kammarrätt har tagits in i ändringsförslaget.

54. Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård

Departementschefen. Enligt 2 § 17: o andra ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att avgöra besvärsmål enligt lagen om nykterhetsvård. I överensstämmelse med förvaltningsdomstolskommitténs förslag förordar jag att besvär över socialstyrelsens beslut av generell natur enligt lagen om nykterhetsvård skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet och att i övrigt talan mot samtliga överklagbara beslut enligt lagen, vilka meddelats av länsstyrelse eller socialstyrelsen och beträffande vilka någon besvärberättigad kan finnas, skall prövas av kammarrätt. Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

55 och 56. Förslagen till lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse och till lag om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker

Gällande rätt. Enligt såväl lagen om bankrörelse som lagen om sparbanker är bankinspektionen på en gång registreringsmyndighet och tillsyns-

myndighet. Med stöd av 2 § 14:o sjätte och fjortonde leden regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om anteckning i bankregistret och sparbanksregistret samt besvärsmål om andra beslut av registreringsmyndigheten för bankaktiebolag och sparbanker i ärenden rörande sådana företag. Besvär över tillsynsmyndighetens beslut enligt lagen om bankrörelse och lagen om sparbanker handläggs av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt en undantagsbestämmelse i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen gäller detta även i fråga om klagan över tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande vid vite.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår ingen annan ändring beträffande kompetensfördelningen i mål om bankaktiebolag och sparbanker än att de mål som nu avgörs av regeringsrätten skall i första hand prövas av kammarrätt. Förslaget tillstyrks av bankinspektionen och Svenska bankföreningen.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag att besvär över beslut av registreringsmyndigheten för bankaktiebolag och sparbanker skall handläggas av kammarrätt. När det gäller besvär över sådana beslut enligt lagen om bankrörelse och lagen om sparbanker som ankommer på tillsynsmyndigheten synes det ändamålsenligt att i enlighet med kommitténs förslag besvärsprövningen ligger kvar hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Härför talar bl. a. det förhållandet att dessa besvärssärenden i allmänhet är av bankteknisk natur eller rör lämplighets- och ändamålsenlighetsfrågor samt att avgörandena i en del fall kan få karaktären av ekonomisk politik. Prövningen i konselj bör omfatta även ärenden om föreläggande vid vite.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslagen.

57. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen

Gällande rätt. I jordbrukskasserörelsen ingår dels jordbrukets kreditkassor, vilka utgörs av jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit, dels en riksorganisation. Kreditkassorna och riksorganisationen skall registreras som ekonomiska föreningar. Lagbestämmelserna om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen, om inte annat följer av lagen om jordbrukskasserörelsen (1 §). Jordbrukskasserörelsen står under tillsyn av bankinspektionen. Efter lagändring, som trätt i kraft den 1 juli 1969, registreras kreditkassorna och riksorganisationen inte hos länsstyrelserna utan hos tillsynsmyndigheten och prövar tillsynsmyndigheten ärenden om stadfästelse av jordbrukskassas stadgar och om godkännande av sådan kassa. I fråga om tillsynsmyndighetens befattning med jordbrukskasserörelsen gäller i stort sett

vad som är föreskrivet om länsstyrelse såvitt avser ekonomiska föreningar (5 och 7 §§).

Med stöd av 2 § 14: o sjätte ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om anteckning i bankinspektionens föreningsregister för jordbrukskasserörelsen. Övriga besvärssärenden angående jordbrukskasserörelsen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt en undantagsbestämmelse i 2 § 17: o nionde ledet regeringsrättslagen gäller detta även i fråga om klagan över tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande vid vite.

Förvaltningsdomstolskommittén. Då kommittén lade fram sitt betänkande tillkom det länsstyrelserna att fatta vissa beslut rörande jordbrukskasserörelsen med stöd av jordbrukskasserörelselagens hänvisning till lagen om ekonomiska föreningar. I denna lag föreslages kompetensfördelning skulle därför i dessa delar gälla även jordbrukskasserörelsen. Såvitt angår övriga ärenden föreslår kommittén att besvär över tillsynsmyndighetens och länsstyrelses beslut enligt lagen om jordbrukskasserörelsen skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta gäller även överklaganden av tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande vid vite.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *bankinspektionen* och *Svenska bankföreningen*.

Departementschefen. Genom lagändringar år 1968 åstadkoms en samordning av rörelsereglerna för affärsbanker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor så att dessa bankinstitut får rätt att på likartade villkor driva alla inom bankväsendet förekommande rörelsegrenar. Samtidigt överfördes vissa uppgifter beträffande jordbrukskasserörelsen från länsstyrelserna till bankinspektionen. Mot denna bakgrund synes övervägande skäl tala för att kompetensfördelningen i fråga om besvärssärenden angående jordbrukskasserörelsen bör följa samma huvudlinjer som jag har förordat i fråga om besvärssärendena enligt lagen om bankrörelse och lagen om sparbanker.

I enlighet härmed föreslår jag att i 82 § lagen om jordbrukskasserörelsen föreskrivs att talan mot tillsynsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, skall föras hos kammarrätt och att i samma ordning talan skall föras mot beslut om sådan förklaring som avses i 103 § 2 mom. lagen om ekonomiska föreningar. Beträffande samtliga övriga beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av lagen om jordbrukskasserörelsen, bör gälla att anförda besvär skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Behövliga bestämmelser om kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

58. Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag

Departementschefen. Förekommande besvärssärenden enligt lagen om kreditaktiebolag avgörs f. n. av Kungl. Maj:t i statsrådet. På grund av en undantagsbestämmelse i 2 § 17: o nionde ledet regeringsrättslagen gäller

detta också beträffande besvär över tillsynsmyndighetens beslut om föreläggande vid vite. I överensstämmelse med förvaltningsdomstolskommitténs förslag förordar jag att nuvarande besvärsordning behålls. För att lagen om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål inte skall bli tillämplig på mål om vitesförelägganden enligt lagen om kreditaktiebolag har det varit nödvändigt att förklara att målen skall prövas i statsrådet.

59. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp

Departementschefen. Förslaget innebär inte någon ändring i gällande kompetensfördelning mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol. Någon ändring har heller inte förordats vare sig av förvaltningsdomstolskommittén eller av remissinstanserna.

Ändringen i 58 § har tillkommit för att förhindra att samma fråga prövas av mer än en kammarrätt i fall då mål om ersättning av kommun behandlats av två eller flera länsstyrelser och besvär anförts över mer än en länsstyrelses beslut.

I överensstämmelse med vad jag tidigare har anfört bör möjlighet öppnas att anföra besvär över kammarrätts beslut hos regeringsrätten. Klagoförbudet i 60 § har därför utgått.

60. Förslaget till lag om ändring i lagen (1961: 332) om handräckning vid taxeringsrevision

Departementschefen. Beslut om handräckning enligt lagen meddelas av länsstyrelsen. Enligt 8 § får talan mot länsstyrelses beslut om handräckning samt om undantagande från taxeringsrevision av handling, som omhändertages vid förrättningen, föras hos Kungl. Maj:t. Sådana besvärsmål torde prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 18:o regeringsrättslagen.

Förslaget innebär, i överensstämmelse med vad förvaltningsdomstolskommittén har förordat, att besvär över länsstyrelses beslut enligt förordningen skall anföras hos kammarrätt.

61. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster

Gällande rätt. Lagen om allmänna sammankomster äger tillämpning på allmän sammankomst som hålls för överläggning, opinionsyttring eller upplysning i allmän eller enskild angelägenhet eller som är att hänföra till föreläsning eller föredrag för undervisning eller meddelande av allmän eller medborgerlig bildning eller till religionsövning. Bestämmelserna gäller även om vid sammankomsten förekommer mindre inslag som avser under-

hållning eller förströelse (1 §). För hållande av allmän sammankomst krävs i viss utsträckning tillstånd av eller anmälan till polismyndigheten. Vid provning huruvida tillstånd bör meddelas skall beaktas vikten ur allmän synpunkt av att församlingsfriheten upprätthålls. Befrielse från anmälningsskyldighet kan medges anordnare beträffande sammankomster av visst slag (3 och 4 §§). Anordnare av allmän sammankomst skall rätta sig efter de föreskrifter som polismyndigheten meddelar i fråga om ordning och säkerhet (7 §). Under vissa förutsättningar kan polismyndighet inställa eller upplösa allmän sammankomst eller förbjuda förnyande av sådan sammankomst (10 och 11 §§). Beträffande innehållet i övrigt i lagen om allmänna sammankomster skall här nämnas att länsstyrelsen efter Kungl. Maj:ts bemyndigande kan förordna att allmän sammankomst inte får hållas inom länet eller del av länet, om en sådan inskränkning är påkallad med hänsyn till farsot eller krig m. m. (2 §). Länsstyrelsen kan vidare förordna om utvidgning av tillämpningsområdet för regeln om anmälan till polismyndighet rörande allmän sammankomst (4 §). Tillträde till allmän sammankomst får inte vägras polischefen i orten eller annan som företräder polismyndigheten. Polismyndigheten kan föreskriva att även den som utses därtill av annan myndighet skall ha rätt att närvara vid allmän sammankomst (9 §). Vid allmän sammankomst, som ej utgör led i undervisningen vid högre läroanstalt, får hypnotiska eller därmed likartade experiment förekomma endast om socialstyrelsen funnit det kunna ske utan våda (12 §).

Med stöd av 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen torde regeringsrätten vara behörig att avgöra besvärsmål rörande socialstyrelsens medgivande till hypnotiska eller därmed likartade experiment. Besvär över andra beslut enligt lagen om allmänna sammankomster prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Vid kompetensfördelningen av målen rörande allmänna sammankomster bör enligt kommitténs mening i första hand tillses att så starka garantier som möjligt erhålls för att församlingsfriheten inte kränks. Intresset härav är så starkt att det synes klart överväga det intresse som i och för sig finns av en enhetlig handläggning av, å ena sidan, ärenden enligt allmänna ordningsstadgan (1956: 617) — vilka enligt kommitténs förslag i allmänhet skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet — och, å andra sidan, motsvarande ärenden enligt lagen om allmänna sammankomster. Kommittén föreslår därför att det skall tillkomma kamrarrätt att pröva mål om tillstånd att anordna allmän sammankomst, mål om befrielse från anmälningsskyldighet beträffande sådan sammankomst samt mål som kan uppkomma på grund av bestämmelserna i 7, 10 och 11 §§ lagen om allmänna sammankomster. Övriga besvärssärenden enligt lagen, däribland besvär över socialstyrelsens beslut i anledning av ansökan om medgivande till hypnotiska eller därmed likartade experiment, bör

däremot enligt kommitténs mening prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter*. *Rikspolisstyrelsen* förordar däremot att besvärssärendena enligt lagen om allmänna sammankomster prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom skäl härför anförs främst att ärendena inrymmer högst betydande inslag av ordnings- och säkerhetsfrågor samt att dessa inslag under den senaste tiden har blivit alltmer dominerande. Vidare återopas fördelen av en enhetlig fullföljdsordning för dessa ärenden och ärendena enligt allmänna ordningsstadgan. Även *länsstyrelserna i Uppsala och Gävleborgs län* anser att ärendena enligt lagen om allmänna sammankomster bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Lagen om allmänna sammankomster innehåller föreskrifter om de begränsningar i församlingsfriheten, som betingas av hänsyn till allmän ordning och säkerhet. Eftersom det yttersta ansvaret för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet ankommer på Kungl. Maj:t, anser jag att besvär över länsstyrelsens beslut rörande tillämpningen av denna lag bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Vad angår besvär över socialstyrelsens beslut om medgivande till hypnotiska eller likartade experiment synes ärendena vara av den karaktären att prövningen i sista instans lämpligen bör ligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelse om att Kungl. Maj:t i statsrådet skall pröva samtliga besvärssärenden enligt lagen om allmänna sammankomster har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också vissa redaktionella ändringar.

62. Förslaget till lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 16:o fjärde ledet *regeringsrättslagen* avgör *regeringsrätten* besvärsmål om beslut i särskilda fall rörande tillstånd, förbud, föreläggande eller föreskrifter enligt *strålskyddslagen*, om inte beslutet rör fråga som avses i 5 § tredje stycket (föreskrifter i anslutning till tillstånd enligt *atomenergilagen*, 1956: 306) eller 12 § första stycket (dispens från krav på viss ålder och visst hälsotillstånd för den som används till radiologiskt arbete). Sistnämnda frågor och övriga besvär över strålskyddsmyndighetens beslut enligt *strålskyddslagen* prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår endast den sakliga ändringen beträffande kompetensfördelningen i fråga om besvär över strålskyddsmyndighetens beslut enligt *strålskyddslagen* att de mål som nu avgörs av *regeringsrätten* skall prövas av *kammarrätt*. Enligt kommitténs förslag skall föreskrifter om kompetensfördelningen tas in i *strålskyddslagen*. I anslutning härtill föreslår kommittén, för vinnande av överensstämmelse med terminologin i lagen i övrigt, att beskrivningen av de mål

enligt strålskyddslagen som skall handläggas av kammarrätt görs utförligare än den nuvarande målbeskrivningen i regeringsrättslagen.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av *medicinalstyrelsen* och *statens strålskyddsinstitut*.

Departementschefen. I enlighet med kommitténs förslag förordar jag att talan mot beslut för särskilt fall av strålskyddsmyndigheten rörande tillstånd, godkännande, medgivande, villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller vitesföreläggande enligt strålskyddslagen skall föras hos kammarrätten, om inte beslutet rör fråga som avses i 5 § tredje stycket eller 12 § första stycket. I sistnämnda fall liksom i övrigt bör besvär över strålskyddsmyndighetens beslut enligt lagen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den av mig föreslagna kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Ändringen i 29 § sista stycket betingas av att kammarrätt inte utgör högsta instans.

63. Förslaget till lag om ändring i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena

Gällande rätt. Enligt 1926 års lag skall finnas en gränsrenvakt, som utses av länsstyrelsen. Om denne får kännedom om att finska renar olovligt uppehåller sig i Sverige, skall han vidta vissa i 1 § angivna åtgärder. För renarnas uppehåll här i riket skall utgå dels betesavgift (4 §), dels ersättning för utgifter. Under vissa förhållanden skall viss procent av renarnas värde anses förbruten (6 §). Länsstyrelsen skall fastställa den betesavgift och ersättning, som skall utgå, samt det belopp, som skall anses förbrutet (8 §). Länsstyrelsen kan besluta att särskild avgift skall utgå om renarna avhämtas utan att vissa i 3 § angivna föreskrifter har iakttagits (10 §). Då länsstyrelsen till myndighet i Finland förskottsvis av allmänna medel utbetalat belopp, som svensk renägare eller annan är pliktig att erlägga, skall beloppet indrivnas hos denne genom länsstyrelsens försorg (16 § första stycket). Enligt 16 § andra stycket kan länsstyrelsen i vissa fall av billighetsskäl besluta, att beloppet helt eller delvis skall stanna å statskassan.

Besvär över länsstyrelses beslut enligt 1926 års lag torde f. n. prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att besvär över länsstyrelses beslut enligt 8, 10 eller 16 § skall prövas av kammarrätt. Övriga besvärsmål bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen avgöras i konselj.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag. Bestämmelser om kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

64. Förslaget till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)

Gällande rätt. Civilförsvarslagen innehåller bl. a. bestämmelser om civilförsvarsplikt (11—21 §§), om anordnande av skyddsrum (22—33 §§), om kommuners och fastighetsägares skyldigheter (40—67 §§) samt om förfoganderätt för civilförsvarets behov (68—76 §§).

Enligt 44 och 45 §§ äger kommun, som tillhandahåller lokaler för civilförsvarets räkning eller personal för uppgifter, som inte rör det egna civilförsvarsområdet, erhålla skälig ersättning av statsmedel. Ersättningsfrågor enligt 44 § kan komma att handläggas av länsstyrelsen. Ersättning enligt 45 § bestäms av länsstyrelsen. Besvär över länsstyrelsens beslut om ersättning enligt nu nämnda paragrafer skall med stöd av 2 § 4:o andra ledet regeringsrättslagen prövas av regeringsrätten.

Enligt 42 § äger kommun erhålla statsbidrag för viss del av i paragrafen närmare angivna kostnader för anordnande av skyddsrum. Statsbidraget fastställs av länsstyrelsen. Besvär över sådant beslut prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 4:o tredje ledet regeringsrättslagen.

Enligt 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande enligt författningar och föreskrifter rörande civilförsvaret i vad angår inrättandet av enskilda skyddsrum. Sådana mål kan uppkomma på grund av föreskrifterna i 30 § (länsstyrelsen kan meddela undantag från bestämmelserna om normalskyddsrum), 31 § (länsstyrelsen kan medge undantag från gällande byggnadsbestämmelser), 32 § (civilförsvarschefen eller länsstyrelsen kan förordna att öppning skall upptas mellan olika delar av bebyggelse, s. k. källarmursgenombrott), 33 § (länsstyrelsens godkännande av byggnadsföretag skall inhämtas i vissa fall) och 55 § (förordnande av länsstyrelsen om gemensamt skyddsrum för flera anläggningar eller byggnader och medgivande av länsstyrelsen att inrätta skyddsrum i annan tillhörig fastighet eller byggnad).

Enligt 2 § 16:o sjunde ledet regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva mål om fördelning av kostnaderna för gemensamt verkskydd eller skyddsrum. Beslutande myndighet i första instans är länsstyrelsen. Bestämmelser om länsstyrelsens befogenhet i dylika ärenden finns i 49 § (gemensamt verkskydd) samt 40 § 2 mom., 54 § och 55 § (gemensamt skyddsrum) civilförsvarslagen.

Vid underlåtenhet att fullgöra skyldighet enligt civilförsvarslagen kan länsstyrelsen enligt 78 § i vissa fall förelägga vite. Besvär över länsstyrelsens beslut prövas enligt 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen av regeringsrätten om vitesföreläggandet rör inrättandet av enskilda skyddsrum. I övriga fall handläggs mål om vitesförelägganden enligt civilförsvarslagen av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vägrar eller försummar någon att tillhandahålla egendom, som tagits

i anspråk med förfoganderätt, äger polismyndighet och i vissa fall även den som utövat förfoganderätten att utta egendomen (76 §). Mål om beslut av polismyndighet, som avses i 76 §, torde i sista hand prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 18:o regeringsrättslagen.

Övriga administrativa besvärsmål enligt civilförsvarslagen prövas, i den mån besvärsrätten inte är avskuren (se 83 §), i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår ändrad kompetensfördelning på flera punkter. Ärenden angående ersättning till kommun enligt 44 och 45 §§ bör enligt kommitténs mening flyttas till Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom skäl härför anføres, att det inte synes behövt från rättssäkerhetssynpunkt att frågorna om gottgörelse av statsmedel till kommuner för civilförsvarsuppgifter kan dras under administrativ domstols prövning. Mål om kostnadsfördelning mellan kommuner inbördes enligt 40 § 2 mom. och mål om statsbidrag enligt 42 § bör också enligt kommitténs mening prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Beträffande den principiella ståndpunkten i de båda sistnämnda slagen av mål hänvisas till s. 457 och 475 i betänkandet. Samma besvärsordning föreslås för dispensmål enligt 31 §.

Enligt 15 § är civilförsvarskyldig att på anmaning av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen lämna upplysningar rörande personliga förhållanden av betydelse för tjänstgöring i civilförsvaret. Föreläggande enligt 15 § kan förbindas med vite (78 §). Kommittén föreslår att besvär över sådant vitesföreläggande skall prövas av administrativ domstol. Kommittén påpekar, att mål om vitesföreläggande av liknande slag enligt värnpliktslagen (1941: 967) prövas av regeringsrätten och att den olikhet i fråga om kompetensfördelningen, som förekommer f. n., inte synes sakligt motiverad. Till administrativ domstols kompetens bör också enligt kommitténs mening föras mål enligt 76 § om uttagande av egendom, som tagits i anspråk med förfoganderätt. Slutligen föreslår kommittén att administrativ domstols kompetens att pröva mål om inrättande av enskilda skyddsrum skall utvidgas att gälla även utrustning och underhåll av sådana skyddsrum.

Remissyttrandena. *Civilförsvarsstyrelsen* förklarar sig inte ha något att erinra mot den av kommittén föreslagna kompetensfördelningen.

Departementschefen. Det upprättade lagförslaget överensstämmer i huvudsak med vad kommittén har förordat. Föreskriften om att dispensmål enligt 31 § skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet medför likformighet i instansordningen för dessa mål och liknande dispensmål enligt byggnadslagstiftningen. Vad beträffar mål om beslut av länsstyrelse rörande föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande i vad angår inrättande, utrustning eller underhåll av enskilt skyddsrum innebär förslaget att inte endast beslut enligt civilförsvarslagen hänförs till administrativ domstol utan även beslut enligt bestämmelser som utfärdats med stöd av lagen. Så-

som exempel på beslut av sistnämnda slag kan nämnas beslut enligt 45 § andra stycket civilförsvarskungörelsen (1960:377) om tillstånd att anordna gemensamt skyddsrum.

Efter påpekande av civilförsvarsstyrelsen har i förslaget intagits föreskrift om besvär över beslut av chef för undsättningskår.

65. Förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960:97)

Gällande rätt. Mot slutligt beslut eller utslag av länsstyrelse angående skyldighet för kommun, staten eller enskild att ersätta kommuns kostnad för omhändertagen eller angående enskilds bidrag till omhändertaget barns vård får talan föras hos kammarrätten (83 §). Mot kammarrättens utslag får talan inte föras (86 §). Mot länsstyrelses beslut i andra frågor rörande tillämpning av barnavårdslagen får talan föras hos Kungl. Maj:t (84 §). Sådana besvärsmål avgörs av regeringsrätten med stöd av 2 § 2:o fjärde ledet regeringsrättslagen.

I beslut enligt barnavårdslagen av socialstyrelsen får ändring sökas hos Kungl. Maj:t genom besvär (87 §). Även dessa mål avgörs — med vissa undantag — av regeringsrätten med stöd av 2 § 2:o fjärde ledet regeringsrättslagen. Undantagen gäller mål om inrättande av barnhem m. m. (57 § första och tredje styckena barnavårdslagen). Sådana mål prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. De mål som nu handläggs av kammarrätten såsom sista instans bör enligt kommitténs mening även i fortsättningen prövas av kammarrätt. Till kammarrätts kompetens hänför kommittén, med ett undantag, också sådana mål som nu prövas av regeringsrätten. Undantaget gäller mål enligt 58 § barnavårdslagen där det föreskrivs att socialstyrelsen får meddela föreskrift om **det högsta antal barn och unga som samtidigt får vårdas på barnavårdsanstalt**. Kommittén förklarar att det i sådana besvärsmål är fråga om en lämplighetsprövning, som naturligen bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet.

Den föreslagna kompetensfördelningen har lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Departementschefen. Såvitt gäller kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet, å den ena sidan, och förvaltningsdomstol, å den andra, innefattar kommittéförslaget jämfört med nuvarande förhållanden endast den ändringen, att mål enligt 58 § barnavårdslagen förs över från regeringsrätten till Kungl. Maj:t i statsrådet. Jag ansluter mig i huvudsak till vad kommittén har förordat. Genom ändrad lagstiftning (1969:151) har uppgiften att fastställa barnhemsplan för landstingskommun enligt 56 § barnavårdslagen flyttats från Kungl. Maj:t till socialstyrelsen. Med hän-

syn till det nära sambandet mellan denna uppgift och socialstyrelsens uppgifter enligt 57 och 58 §§ synes naturligt att eventuellt förekommande besvär över socialstyrelsens beslut enligt 56 § prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Jag anser också att i den mån socialstyrelsen meddelar beslut av generell räckvidd med stöd av barnavårdslagen besvär däröver bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Till kammarrätt hänvisas därför, förutom besvär över länsstyrelses beslut, besvär över för särskilt fall meddelat beslut av socialstyrelsen i andra fall än som sägs i 56 §, 57 § första och tredje styckena samt 58 §. Bestämmelser i överensstämmelse med det sagda har tagits in i ändringsförslaget.

De övriga ändringar som föreslås hänger samman med vad som tidigare anförts om att dela kammarrätten och medge fullföljd till regeringsrätten i mål, där kammarrätten nu är högsta instans. Sista meningen i 83 § andra stycket har tillagts för att förhindra att samma fråga prövas av mer än en kammarrätt i fall då mål om ersättning av kommun behandlats av två eller flera länsstyrelser och besvär anförts över mer än en länsstyrelses beslut.

66—68. Förslagen till lag om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket, till lag om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket och till lag om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.

Gällande rätt. Med stöd av lagen om behörighet att utöva läkaryrket fattar socialstyrelsen beslut om meddelande och återkallelse av legitimation såsom läkare (2—5 och 7 §§). Har fråga uppkommit om återkallelse av legitimationen för en läkare, därför att man misstänker att han lider av sinnessjukdom e. d., kan under angivna förutsättningar socialstyrelsen förordna om läkarundersökning av honom (5 §). Begränsad behörighet att utöva läkaryrket kan meddelas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av socialstyrelsen (9 §). För tandläkares del finns motsvarande bestämmelser i 3—6 samt 8 och 10 §§ lagen om behörighet att utöva tandläkaryrket. I fråga om veterinärer gäller i stort sett samma regler enligt 2—5 samt 7 och 8 §§ lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. För veterinärernas del ligger beslutanderätten hos veterinärstyrelsen i stället för hos socialstyrelsen. Enligt de tre behörighetslagarna fastställer Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, socialstyrelsen eller veterinärstyrelsen villkoren för att läkare, tandläkare eller veterinär skall få tillkännage att han är specialist på visst område. Lagarna innehåller också bestämmelser om meddelande av förordnanden vilka medför behörighet att utöva yrkena. Enligt lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. kan veterinärstyrelsen medge undantag från vissa bestämmelser vilka riktar sig till personer som, utan att vara behöriga att utöva veteri-

näryrket, mot ersättning undersöker djurs hälsotillstånd eller behandlar djur för sjukdom e. d. (10 §).

Med stöd av 2 § 17:o sjunde ledet regeringsrättslagen prövar regeringsrätten besvär över socialstyrelsens och veterinärstyrelsens beslut om behörighet att utöva läkar-, tandläkar- och veterinäryrkena. Regeringsrätten synes också ha ansett sig behörig att pröva mål om läkarundersökning i samband med återkallelse av legitimation (se RÅ 1953 not. I 150). Besvär över annat beslut av socialstyrelsen eller veterinärstyrelsen enligt de här behandlade tre behörighetslagarna avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Enligt kommitténs förslag skall kammarrätt pröva besvär över beslut i särskilda fall enligt 2—5 samt 7 och 9 §§ lagen om behörighet att utöva läkaryrket, besvär över beslut enligt 3—6 samt 8 och 10 §§ lagen om behörighet att utöva tandläkaryrket samt besvär över beslut i särskilda fall enligt 2—5 samt 7 och 8 §§ lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. Såvitt angår meddelande av begränsad behörighet enligt 9 § lagen om behörighet att utöva läkaryrket och 8 § lagen om behörighet att utöva veterinäryrket m. m. föreslås dock ett undantag. Om med stöd av nämnda lagrum social- eller veterinärstyrelsen bemyndigas att för utövning av läkar- eller veterinäryrket inom tjänsteläkar- eller veterinärdistrikt intill riksgränsen meddela begränsad behörighet att gälla den som vid varje tidpunkt uppehåller tjänst, motsvarande svensk tjänsteläkar- eller distriktsveterinärbefattning, i angränsande läkar- eller veterinärdistrikt i Finland eller Norge, bör enligt kommitténs uppfattning besvär över ett sådant social- eller veterinärstyrelsens beslut — vilket inte avser ett särskilt fall utan är av mera generell natur — prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Övriga beslut av socialstyrelsen och veterinärstyrelsen enligt de tre behörighetslagarna bör enligt kommitténs mening avgöras i konselj.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *medicinalstyrelsen* och lämnas utan erinran av *veterinärstyrelsen*.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag och förordar således att besvärsmål om beslut för särskilda fall rörande meddelande eller återkallelse av legitimation eller begränsad behörighet att utöva läkar-, tandläkar- och veterinäryrkena skall prövas av kammarrätt. Beslut om meddelande av begränsad behörighet att gälla för den som vid varje tidpunkt uppehåller vissa tjänster i Finland och Norge är av mera generell karaktär och torde i fall av besvär böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Besvär över förordnande om läkarundersökning med stöd av någon av de tre behörighetslagarna bör avgöras av kammarrätt. Övriga socialstyrelsens och veterinärstyrelsens beslut enligt lagarna, bl. a. rörande meddelande av förordnande som medför behörighet att utöva vederbörande yrke, är av den naturen att förekommande besvär lämpligen bör prövas i konselj.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har ta-

gits in i ändringsförslagen. Lagförslagen innehåller också ett tillägg som sammanhänger med att kammarrätt inte utgör högsta instans. De lagförslag som rör behörigheten att utöva läkar- och tandläkaryrkena innehåller vidare ändringar med anledning av den år 1967 beslutade omorganiseringen av den centrala ledningen av medicinalväsendet.

69. Förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Gällande rätt. Enligt 9 § lagen om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område kan socialstyrelsen meddela förbud för person, som genom laga kraft ägande dom övertygats om hälsofarligt kvacksalveri, att under viss tid eller för alltid bedriva verksamhet som anges i lagen. Mål om sådant förbud prövas av regeringsrätten enligt 2 § 14:o trettionde ledet regeringsrättslagen.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår att dessa mål skall prövas av kammarrätt. *Medicinalstyrelsen* gör ingen erinran mot detta.

Departementschefen. Jag ansluter mig till förslaget att dessa mål skall behandlas av kammarrätt. Bestämmelse härom har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också en av den nya fullföljdsordningen betingad jämkning i bestämmelsen om när förbud enligt 9 § skall lända till efterrättelse samt ändringar av redaktionell natur.

70—72. Förslagen till lag om ändring i varumärkeslagen (1960: 644), till lag om ändring i patentlagen (1967: 837) och till lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 000)

Departementschefen. Ändringarna i nu ifrågavarande lagar — av vilka mönsterskyddslagen f. n. föreligger endast i form av ett riksdagen förelagt lagförslag (prop. 1969: 168) — innebär i huvudsak blott att i besvärskrifterna ordet Konungen byts ut mot regeringsrätten. I sak innebär detta inte någon ändring i instansordningen och kompetensfördelningen, eftersom mål enligt varumärkeslagen och patentlagen redan enligt gällande bestämmelser i 2 § 14:o fjärde ledet regeringsrättslagen prövas av regeringsrätten och målen enligt den föreslagna mönsterskyddslagen avsetts att föras till regeringsrätten (nyssnämnda prop. s. 195 och 257 samt lagrådsremiss den 13 mars 1970 angående ändringar i regeringsrättslagen). Ändringsförslagen är ett uttryck för vad jag i den inledande kommentaren till författningsförslagen har anfört om det lämpliga i att termen Kungl. Maj:t utmönstras i de fall då regeringsrätten åsyftas.

73. Förslaget till lag om ändring i brandlagen (1962: 90)

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 16:o första och sjätte leden regeringsrättslagen prövar regeringsrätten följande mål enligt brandlagen, nämligen mål om föreläggande vid vite då ägare eller innehavare av byggnad, upplag eller annan anläggning underlåter att fullgöra lagstadgad skyldighet att anskaffa och underhålla behövliga brand- och livräddningsredskap m. m. (14 §) samt mål om anbringande på annan tillhörig mark eller byggnad av anordning för det kommunala brandförsvaret och om ersättning för sådan åtgärd (9 §). Övriga besvärsmål enligt brandlagen prövas i sista instans av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén anför att flertalet besvärsmål rörande länsstyrelses beslut enligt brandlagen är av den rättsliga natur att redan principiella skäl talar för att målen bör avgöras av administrativ domstol. Målens utgång kan också vara av väsentlig ekonomisk betydelse för den enskilde. Härtill kommer att på brandförsvarets område det allmänna i flertalet fall inte har några intressen av den art att besvärsprövningen i hithörande ärenden behöver förbehållas Kungl. Maj:t i statsrådet. I linje med det anförda föreslår kommittén att det skall ankomma på kammarrätt att pröva *dels* sådana mål enligt brandlagen som f. n. avgörs av regeringsrätten såsom sista instans, *dels* mål om tvist mellan kommuner om ersättning för släckningshjälp (6 §) och mål om uttagning för tjänstgöring i brandvärn (7 §). Övriga besvärsmål enligt brandlagen är enligt kommitténs mening av den särskilda natur att avgöranderätten bör ligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Sålunda bör det enligt kommitténs mening ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva bl. a. besvärssärenden rörande befrielse för kommun från skyldighet att hålla brandkår m. m. (4 §). För de organisatoriska och praktiska överväganden, som måste göras i sådana ärenden, synes nämligen Kungl. Maj:t i statsrådet mera skickad än administrativ domstol.

Departementschefen. Den av kommittén föreslagna kompetensfördelningen i fråga om besvärsmålen enligt brandlagen har inte mött någon erinran i remissyttrandena och synes mig ändamålsenlig. Jag föreslår därför att kammarrätt skall pröva besvär över länsstyrelses beslut enligt 6, 7, 9 och 14 §§ brandlagen och att besvär över annat länsstyrelses beslut enligt lagen skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också vissa ändringar av redaktionell natur, av vilka ändringen i 1 § sammanhänger med de ändringar i kommunallagarna som träder i kraft den 1 januari 1971.

74. Förslaget till lag om ändring i skollagen (1962: 319)

Gällande rätt. Skollagen innehåller de grundläggande bestämmelserna om skolväsendet. Av besvärsmålen enligt skollagen avgör regeringsrätten, med stöd av 2 § 17:o första och nionde leden regeringsrättslagen, mål om befrielse från skolgång för skolpliktigt barn som åtnjuter enskild undervisning (35 och 39 a §§), om hämtning av skolpliktigt barn med biträde av polismyndighet (39 och 39 a §§) samt om föreläggande vid vite och utdömande av vite (39, 39 a och 51 §§). Övriga besvärssärenden enligt skollagen prövas i sista instans av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att kammarrätt skall pröva *dels* sådana hithörande mål som nu avgörs av regeringsrätten, *dels* mål om skolpliktigt barns deltagande i undervisning i specialskola eller specialklass (23 och 24 §§). Som skäl för den föreslagna utvidgningen av administrativ domstols kompetens anför kommittén, att den sistnämnda måltypen rör åtgärder, som kan djupt ingripa i barnens och föräldrarnas liv och som torde lämpa sig väl för överprövning av förvaltningsdomstol. Övriga ärenden angående skolplikt — såsom prövning av frågor huruvida skolplikt är fullgjord, huruvida medgivande bör lämnas elev att avsluta skolgången med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller femton år, och huruvida medgivande bör lämnas elev att ersätta skolgång i årskurs nio i grundskolan med skolgång i yrkesskola eller utbildning hos hantverkare eller företagare — innefattar däremot enligt kommitténs uppfattning så många praktiska lämplighetsfrågor att övervägande skäl anses tala för att dessa ärenden även framgent i sista hand bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Kommittén förordar också att besvär över beslut om godkännande av enskild skola och om återkallelse av sådant godkännande skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans. Som skäl härför anför kommittén att andra synpunkter än rättsliga synes dominera vid prövningen av dessa ärenden och att ärendena äger viss släktskap med de av Kungl. Maj:t i statsrådet prövade frågorna om statsbidrag till enskilda skolor.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *skolöverstyrelsen*. *Medicinalstyrelsen* förklarar att den inte har något att erinra mot vad kommittén föreslagit beträffande målen om skolplikt och därmed sammanhängande frågor.

Departementschefen. Kommittén har föreslagit att till administrativ domstols prövning skall överföras besvärssärenden rörande skolpliktigt barns deltagande i undervisning i specialskola eller specialklass. Sådana besvärssärenden är mycket ovanliga. Avgörande för bedömningen i tveksamma fall är vilken utbildning som med hänsyn till bl. a. olika skolenheters pedagogiska resurser bäst tillgodoser elevens behov. Avsikten är att inom en nära framtid göra specialundervisningen till föremål för utredning. Det synes lämpli-

gast att i avvaktan på utredningens resultat låta prövningen av förevarande besvärssärenden ligga kvar hos Kungl. Maj:t i statsrådet. I övrigt ansluter jag mig till kommitténs förslag rörande kompetensfördelningen i fråga om besvärsmålen enligt skollagen. Bestämmelser i ämnet har tagits in i ändringsförslaget.

75. Förslaget till lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Departementschefen. Psykiskt utvecklingsstörda, som på grund av syn- eller hörselskada inte kan följa undervisningen i särskola, skall erhålla undervisning i specialskola (3 §). Mot beslut av styrelse för sådan skola får besvär anföras hos länskolnämnden (44 § tredje stycket). Länskolnämnds beslut kan överklagas hos Kungl. Maj:t genom besvär (45 § andra stycket). Sådana besvärssärenden fördelas f. n. mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten enligt samma regler som gäller för motsvarande ärenden enligt skollagen. Denna princip synes böra tillämpas även i framtiden. Jag föreslår därför att den av mig nyss förordade kompetensfördelningen i fråga om besvärssärenden enligt skollagen i tillämpliga delar skall gälla också beträffande besvär över länskolnämnds beslut med stöd av lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. Föreskrift i ämnet har tagits in i ändringsförslaget.

76. Förslaget till lag om ändring i namnlagen (1963: 521)

Departementschefen. Talan hos Kungl. Maj:t i sådana namnären den som prövas av domkapitel handläggs med stöd av 2 § 15:o tredje ledet regeringsrättslagen av regeringsrätten. Förslaget innebär att, såsom också förordats av förvaltningsdomstolskommittén, sådan talan i fortsättningen skall prövas av kammarrätt.

För övriga namnären den föreslås ej någon ändring i instansordningen. Det gäller sådana ärenden som nu avgörs av patent- och registreringsverkets besvärssavdelning såsom sista instans.

77. Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.

Gällande rätt. Regeringsrätten prövar enligt 2 § 9:o sjätte ledet regeringsrättslagen mål om förordnande enligt 11 § lagen om gravrätt m. m. (att gravrätten skall överflyttas till annan plats eller att rätten skall upphöra med anledning av att begravningsplats skall nedläggas m. m.) eller om beslut,

som avses i 16 § (beslut av länsstyrelsen i egenskap av besvärinstans). Vidare avgör regeringsrätten enligt 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen mål om vitesförelägganden (15 §) utom såvitt angår kommuns åligganden enligt lagen. I övrigt provas hithörande mål i konselj.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att de mål som nu avgörs av regeringsrätten även i fortsättningen skall provas av administrativ domstol, i första hand kammarrätt.

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag som har lämnats utan erinran av remissinstanserna. Föreskrift om kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

78. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.

Departementschefen. Förslaget innebär att mål enligt denna lag skall provas av administrativ domstol i likhet med vad nu är fallet med stöd av 2 § 2:o tredje ledet regeringsrättslagen. Förslaget överensstämmer med vad förvaltningsdomstolskommittén förordat. Kommittéförslaget har inte mött någon erinran av remissinstanserna. Föreskriften att beslut i allmänhet skall lända till efterrättelse utan hinder av förd talan bör gälla även beslut av kammarrätt.

Enligt lagen (1966: 241) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för uppbördsväsendet m. m. i vissa städer och lagen (1966: 681) om skyldighet för kommun att bidra till pensionskostnad för personal som övergått till statstjänst är besvärshöjningen i 1964 års lag tillämplig även i ärenden enligt nämnda lagar av år 1966. Eftersom mål enligt de tre lagarna, liksom nu är fallet, även fortsättningsvis bör handläggas i samma ordning föreslås inte någon ändring i 1966 års lagar.

79. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet

Departementschefen. Mål enligt denna lag skall f. n. avgöras av regeringsrätten på grund av föreskrift i 2 § 2:o tredje ledet regeringsrättslagen. I likhet med vad förvaltningsdomstolskommittén har förordat anser jag att sådana mål även i fortsättningen bör hänvisas till prövning av förvaltningsdomstol.

80. Förslaget till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Gällande rätt. Naturvårdslagen innehåller bestämmelser om nationalparker (4—6 §§), om naturreservat (7—12 §§) och om naturminnen (13 §). Vidare finns särskilda bestämmelser till skydd för växt- och djurarter

(14 §), till skydd för friluftslivet (15—17 §§), till skydd för landskapsbilden (18—22 §§) och till skydd mot nedskräpning (23 och 24 §§). Därefter följer ersättningsbestämmelser (25—36 §§) och ansvarsbestämmelser m. m. (37—43 §§). I 44—48 §§ finns slutligen vissa övergångsbestämmelser.

När fråga har uppkommit om att bilda naturreservat e. d. kan länsstyrelsen för högst tre år i sänder meddela förbud mot att utan länsstyrelsens tillstånd vidta åtgärd som strider mot syftet med ifrågasatta reservatföreskrifter (11 §).

Inom strandskyddsområde gäller visst i lagen närmare reglerat byggnadsförbud samt förbud att utföra markanläggningar som försvårar eller hindrar allmänhetens tillträde till området. Länsstyrelsen kan medge dispens (16 §). Har anläggning utförts utan tillstånd kan länsstyrelsen förelägga ägaren att vidta återställningsåtgärder (16 §). Enligt 17 § kan länsstyrelsen förelägga den som har satt upp stängsel inom strandskyddsområde att anordna grind eller att avlägsna stängslet.

Täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än husbehov får inte ske utan länsstyrelsens tillstånd. Länsstyrelsen kan förelägga den som söker täkttillstånd att framlägga täktplan. I samband med täkttillstånd kan länsstyrelsen meddela särskilda föreskrifter för företaget (18 §). Om det kan antas att nybyggnad, upplag eller arbetsföretag inom visst område skulle komma att i väsentlig mån skada landskapsbilden kan länsstyrelsen förordna att sådant företag inte får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Tillståndet kan förenas med särskilda föreskrifter (19 §). Även i fråga om andra arbetsföretag än sådana som omnämns i 18 och 19 §§ kan länsstyrelsen förelägga företagaren att vidta åtgärder för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden (20 §). Länsstyrelsen kan förelägga ägaren till förfallen byggnad, som i väsentlig mån skadar landskapsbilden, att avhjälpa skadan (21 §). Tavla, skylt e. d. för reklam, propaganda eller liknande ändamål får i regel inte sättas upp utomhus utan länsstyrelsens tillstånd. Är sådan anordning uppenbart vanprydande i landskapsbilden kan länsstyrelsen meddela föreläggande om att den skall avlägsnas (22 §). Sådant föreläggande kan meddelas även i fråga om anordning som var uppsatt innan lagen trädde i kraft (47 §). Enligt 24 § kan länsstyrelsen förelägga den som har skräpat ner i naturen att ställa i ordning platsen för nedskräpningen.

Förelägganden av länsstyrelse enligt 16 § andra stycket, 17 §, 20 §, 21 §, 22 § andra stycket eller 24 § kan förenas med vite (39 §). Enligt 39 § första stycket kan länsstyrelse också i vissa fall förelägga den som har brutit mot förbud eller föreskrift enligt lagen att vid vite rätta vad som olagligen har skett.

Medför förordnande eller vägrad dispens enligt naturvårdslagen inskränkning i ägarens möjlighet att nyttja mark är han berättigad till ersättning för skada. Kan överenskommelse inte träffas ankommer det på

expropriationsdomstol att pröva ersättningsfrågan (33 §). Den som förelagts att ta bort stängsel eller att anordna grind i stängsel är under vissa förhållanden berättigad till ersättning för sina kostnader härför och för underhåll av genomgång (31 och 48 §§). När länsstyrelsen med stöd av 47 § förelagt någon att avlägsna skylt, tavla m. m. som anordnats innan naturvårdslagen trädde i kraft kan länsstyrelsen när särskilda skäl föranleder det tillerkänna denne ersättning för uppkomna kostnader (47 §). Innan länsstyrelsen fattar beslut som kan medföra ersättningsskyldighet kan länsstyrelsen utsätta viss tid för den som med anledning av beslutet vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen av fastighet (32 §).

Talan mot länsstyrelses beslut enligt naturvårdslagen förs genom besvär hos Kungl. Maj:t (40 §).

Enligt 2 § 11:o sjunde ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att avgöra mål om fridlysning av naturminne och därmed sammanhängande beslut samt mål om tillstånd enligt 22 § naturvårdslagen eller om föreläggande enligt 16, 17, 20, 21, 22, 24 eller 47 § samma lag. Vidare prövar regeringsrätten mål om ersättning av allmänna medel enligt naturvårdslagen med stöd av 2 § 4:o andra ledet regeringsrättslagen och mål om förelägganden vid vite med stöd av 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen. Övriga mål prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. I fråga om mål om tillstånd enligt 18 och 19 §§ anför kommittén att syftet med förbudsbestämmelserna i dessa paragrafer är begränsat till behovet av skydd för landskapsbilden, att inga allmänpolitiska överväganden synes komma in i bilden och att dispensgivningen kan vara av stor betydelse för näringslivet. Med anledning härav föreslår kommittén att dessa mål skall överflyttas till administrativ domstol. Till administrativ domstol bör också enligt kommitténs mening överföras mål om föreläggande enligt 32 §.

Kommittén påpekar att frågor om rätt till ersättning enligt 31 eller 48 § kan dras under allmän domstols prövning. Från rättsskyddssynpunkt anses därför inte föreligga något behov av att låta besvär över länsstyrelses beslut i sådana frågor prövas av administrativ domstol. Kommittén föreslår därför att sådana mål samt ersättningsfrågor, som kan prövas av expropriationsdomstol, skall överflyttas till avgörande i konselj.

I övrigt föreslås endast den ändringen att mål som nu avgörs av regeringsrätten i första hand skall prövas av kammarrätt.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter*, *lantmäteristyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund*. I övrigt förekommer mycket delade meningar om kompetensfördelningen på detta område. *Sveriges lantbruksförbund*, *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* och *RLF* utgår från att beslut som gäller ingrepp i enskilds rätt bör prövas av administrativ domstol och anser i konsekvens härmed att samtliga mål om tillämpning av naturvårdslagen utom frågor om nationalparker och före-

skriffter till skydd för växter och djurarter enligt 14 § skall handläggas av sådan domstol. De nämnda lantbruksorganisationerna anser också att en prövning hos förvaltningsdomstol skulle främja enhetlighet och konsekvens i lagtillämpningen och minska riskerna för rättsförluster, som ibland anses mycket stora.

Mål om fridlysning av naturminnen bör enligt *kammarkollegiet* och *statens naturvårdsverk* prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Naturvårdsverket framhåller att det endast i sällsynta undantagsfall torde förekomma att fridlysning innebär ett djupgående ingrepp för markägaren. Objekten utgörs som regel av enstaka träd, växter eller andra naturföremål.

Kammarkollegiet och *naturvårdsverket* kritiserar också kommitténs förslag om att tillstånd enligt 18 § skall prövas av administrativ domstol. *Naturvårdsverket* förklarar att ersättningskrav överstigande en miljon kronor inte är ovanliga och att det från naturvårdssynpunkt ter sig synnerligen otillfredsställande om administrativ domstol har rätt att underkänna naturvårdsmyndigheternas beslut i sådana ärenden. *Kammarkollegiet* framhåller, att målen visserligen ofta berör starka enskilda intressen av ekonomisk art men att frågan om det ena eller det andra företaget kan tillåtas eller vilka föreskrifter som bör förenas med tillstånd uppenbarligen är en planfråga, där naturpolitiska synpunkter måste ha stort utrymme även bortsett från den avvägning som måste göras med hänsyn till kostnaderna för kronans ersättningsskyldighet. Enligt *kammarkollegiets* mening torde vidare i praktiken inte alltid kunna dras någon klar gräns mellan mål om dispenser från täktsförbudet å ena sidan och dispenser som avser naturreservat eller strandskyddsområde å den andra sidan.

Förslaget om att mål om tillstånd enligt 19 § skall överflyttas till administrativ domstol har mött kritik från bl. a. *naturvårdsverket* och *flera länsstyrelser*. Det påpekas att i sådana mål ofta samtidigt krävs dispens enligt 16 §. *Länsstyrelsen i Kalmar län* förklarar att Öland och kustområdena i norra Kalmar län i stor utsträckning har förklarats vara strandskyddsområden och samtidigt lagts under förbud enligt 19 §. Det inträffar inte sällan att en byggnad är olämplig från såväl strandskydds- som landskapsbildssynpunkt och att dispens vägras med stöd av både 16 och 19 §§. Den av kommittén föreslagna kompetensfördelningen skulle leda till att åtskilliga ärenden skulle komma att prövas både av Kungl. Maj:t i statsrådet och av administrativ domstol.

Den inskränkning i markägarens förfoganderätt som tillståndstvånget enligt 22 § innebär motiverar enligt *kammarkollegiets* mening inte att tillståndsfrågan prövas av administrativ domstol. Frågan är i utpräglad grad av naturpolitisk art. Liknande synpunkter framhålls av *naturvårdsverket* och *länsstyrelsen i Örebro län*, som i konsekvens härmed även förordar att mål enligt 39 § lagen (1943: 431) om allmänna vägar om tillstånd att sätta upp annonstavla e. d. efter allmän väg skall prövas i konselj.

Mål om ersättning, som avses i 47 §, bör enligt *kammarkollegiets* mening handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet eftersom prövningen är av diskretionär art.

Departementschefen. Naturvårdslagen rymmer frågor av framträdande betydelse både från allmän och från enskild synpunkt. Det är i stor utsträckning förenat med betydande svårigheter att ta principiell ställning till frågan vilka intressen som dominerar i olika typer av ärenden. I de enskilda fallen torde förekomma mycket stora variationer. Övervägande skäl synes tala för att den kompetensfördelning mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och administrativ domstol som skedde i samband med lagens tillkomst år 1964 i huvudsak behålls.

Bortsett från den förändringen att kammarrätt skall träda in mellan länsstyrelsen och regeringsrätten är jag i detta sammanhang inte beredd att föreslå någon annan ändring än att frågor om ersättning som kan prövas av allmän domstol eller expropriationsdomstol förs över till handläggning av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelser om besvärsmått i överensstämmelse med det sagda har tagits in i ändringsförslaget.

Av lagtekniska skäl bör föreskrifter om instansordningen vid besvär mot beslut av länsstyrelse, som fattats enligt bestämmelser som meddelats med stöd av naturvårdslagen, inte tas in i lagen.

81. Förslaget till lag om ändring i lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Gällande rätt. Enligt lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål utförs sådan undersökning av läkare vid rättspsykiatrisk klinik eller station eller av annan läkare som socialstyrelsen utser. Socialstyrelsen bestämmer undersökningarnas fördelning på kliniker och stationer (1 §). Skriftligt utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning skall avges inom viss i lagen angiven tid. Socialstyrelsen kan medge anstånd i särskilt fall (4 §). Bestämmelser finns om förvaringen och behandlingen dels av häktade personer som skall undergå rättspsykiatrisk undersökning, dels av sådana personer som enligt rättens beslut skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård eller vård i specialistsjukhus och beträffande vilka rätten samtidigt förordnat att de skall vara häktade (7 och 7 a §§). Föreskrifter finns också om behandlingen av personer, som skulle vara på fri fot medan de undergår rättspsykiatrisk undersökning men som enligt rättens beslut har tagits in på rättspsykiatrisk klinik därför att de ej inställt sig till undersökning (9 §). Beslut enligt 7 a § kan meddelas av kriminalvårdsstyrelsen. Beslut rörande tillämpningen av 7 och 9 §§ kan fattas av kriminalvårdsstyrelsen eller socialstyrelsen.

Enligt 2 § 17:o tionde och trettonde leden regeringsrättslagen avgör rege-

ringsrätten f. n. mål om häktads vård och behandling, mål om verkställande av straff eller annan brottspåföljd samt mål om anstånd med avgivande av utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning. Med stöd av nämnda lagrum torde mål enligt 4, 7 eller 7 a § lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål prövas av regeringsrätten.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att kammarrätt skall pröva *dels* mål om beslut, som i särskilt fall meddelats angående behandlingen av häktad eller den som anhållits eller gripits för brott eller av annan anledning hålls i förvar tillfälligt eller angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd, *dels* mål om anstånd med avgivande av utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning i brottmål.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag beträffande målen om anstånd med avgivande av utlåtande över rättspsykiatrisk undersökning tillstyrks av *medicinalstyrelsen*. *Regeringsrättens ledamöter* anser att frågan om anstånd är en organisatorisk fråga och inte en rättsfråga, därför att den är beroende av tillgången på läkarpersonal på sinnessjukvårdens område. Besvärspövrningen borde under dessa förhållanden ankomna på Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Den enskilde har ett starkt intresse av att rättspsykiatrisk undersökning utförs med största möjliga skyndsamhet. Från rättskyddssynpunkt synes det vara av värde att det ankommer på domstol att pröva besvär över socialstyrelsens beslut rörande anstånd med avgivande av utlåtande över sådan undersökning. Jag förordar därför att dessa mål skall avgöras av kammarrätt. Likaledes synes kammarrätt böra pröva besvär över kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt 7 a § lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål samt besvär över beslut för särskilda fall av kriminalvårdsstyrelsen eller socialstyrelsen rörande tillämpningen av 7 och 9 §§ i lagen. Talan mot annat beslut av kriminalvårdsstyrelsen eller socialstyrelsen rörande tillämpningen av denna lag bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Föreskrifter om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

82. Förslaget till lag om ändring i lagen (1967: 531) om trygghande av pensionsutfästelse m. m.

Gällande rätt. Enligt 2 § 14:o sextonde ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om tillsynsmyndighetens beslut enligt lagen om trygghande av pensionsutfästelse m. m. Undantag görs dock för mål om beslut rörande fråga som avses i 22 § sistnämnda lag. De undantagna målen angår ändring av innehållet i stiftelses stadgar och prövas i konselj. Undantaget bör ses mot den bakgrunden att tillsynsmyndigheten kan underställa Kungl. Maj:t sådant ärende, om tillsynsmyndigheten anser att ärendet är av den beskaffenhet att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut.

Departementschefen. Anledning finns inte att i detta sammanhang göra annan ändring i den nuvarande kompetensfördelningen beträffande mål enligt lagen om tryggnad av pensionsutfästelse m. m. än att de besvärsmål, som nu prövas av regeringsrätten, hänförs till kammarrätts kompetensområde. Bestämmelser om den av mig sålunda förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

83. Förslaget till lag om ändring i smittskyddslagen (1968: 231)

Gällande rätt. Mål om ingripanden i särskilda fall med stöd av smittskyddslagen handläggs f. n. i sista instans av regeringsrätten på grund av föreskriften i 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen om att regeringsrätten skall pröva mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande enligt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården. Regeringsrättens kompetens enligt denna föreskrift har i praxis (RÅ 1945 not. S 117) ansetts omfatta även andra ingripanden i särskilda fall på hälsovårdens område. Här avsedda mål kan uppkomma på grund av bestämmelserna i 7, 10, 14, 15 och 21 §§ smittskyddslagen. Enligt 2 § 16:o sista ledet regeringsrättslagen ankommer det vidare på regeringsrätten att pröva mål om ersättning enligt 10 § smittskyddslagen. Besvär över beslut enligt smittskyddslagen av generell innebörd prövas i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. De mål som nu handläggs i regeringsrätten är av den beskaffenhet att de även i fortsättningen bör hänvisas till prövning av administrativ domstol. En sådan ordning överensstämmer också med vad som har föreslagits i fråga om likartade mål på närbesläktade områden. Bestämmelser i enlighet härmed har tagits in i ändringsförslaget.

84. Förslaget till lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)

Gällande rätt. Enligt miljöskyddslagen finns en särskild koncessionsnämnd som på ansökan av den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet prövar om tillstånd kan lämnas till verksamheten. Vidare kan Kungl. Maj:t uppdra åt länsstyrelsen att pröva fråga om tillstånd beträffande visst slag av ärenden (9 och 17 §§). Om ansökan om tillstånd inte uppfyller vissa föreskrivna villkor i fråga om bl. a. innehållet, kan sökanden vid vite föreläggas att avhjälpa bristen (13 §). Uppdrag kan lämnas sakkunnig att verkställa särskild utredning. På yrkande fastställs ersättning för utredningen (14 §). I tillståndsbeslut anges de villkor som skall gälla (18 §). Om Kungl. Maj:t efter underställning eller besvär lämnar tillstånd till miljöfarlig verksamhet, kan Kungl. Maj:t uppdra åt koncessionsnämnden eller länsstyrelsen att fastställa närmare villkor för tillståndet (20 §). Under vissa i lagen närmare angivna omständigheter kan omprövning av tillstånd ske och nya villkor

fastställas eller t. o. m. förbud mot fortsatt verksamhet meddelas (23—25 och 27 §§). Tillsyn på området utövas av statens naturvårdsverk och länsstyrelserna (38 §). Länsstyrelsen kan, om tillstånd inte getts enligt lagen, meddela föreläggande om sådant försiktighetsmått eller förbud som är uppenbart behövt för att lagens bestämmelser skall efterlevas. I fall då tillstånd föreligger kan länsstyrelsen meddela brådskanie föreskrift som är nödvändig till följd av särskilda omständigheter. Om tillståndshavare åsidosätter villkor som har angetts i tillståndsbeslutet kan länsstyrelsen vidare förordna om rättelse på hans bekostnad eller förelägga honom att själv vidta rättelse. Sådana förelägganden som nu har nämnts kan förenas med vite (40 §). Efter framställning av naturvårdsverket kan koncessionsnämnden i fråga om viss miljöfarlig verksamhet besluta om förbud eller meddela föreskrift om försiktighetsmått (41 §). Tillsynsmyndighet har också bl. a. rätt att som ett led i tillsynen vinna tillträde till fabrik eller annan anläggning samt att företa undersökning inom anläggningen (42 §). Vill någon för att utreda verkningarna av miljöfarlig verksamhet som han utövar eller ämnar utöva företa mätning eller annat undersökningsarbete på fastighet som annan äger eller innehar, kan länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten skall lämnas under viss tid. Behöver mätapparat eller liknande instrument utsättas, kan länsstyrelsen även föreskriva förbud vid vite att rubba eller skada instrumentet (51 §).

Med stöd av 2 § 4:o första ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvär över beslut om ersättning för särskild sakkunnigutredning enligt 14 § miljöskyddslagen. På grund av 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten vidare besvär över vitesförbud enligt 51 § miljöskyddslagen. Övriga beslut enligt miljöskyddslagen prövas i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt föreskrift i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen gäller detta även beträffande vitesförelägganden enligt 13 och 40 §§ miljöskyddslagen.

Departementschefen. Lämplighetssynpunkter dominerar i hög grad ärendena enligt miljöskyddslagen. I överensstämmelse med gällande rätt synes därför huvudregeln böra vara att beslut enligt lagen skall överprövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Endast de besvärärenden, som nu faller inom regeringsrättens kompetensområde, bör prövas av kammarrätt. Bestämmelser om den av mig sålunda förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

85. Förslaget till lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698)

Gällande rätt. Har jordbruket på odlad jord lagts ned, kan enligt jordhävdslagen lantbruksnämnden förelägga innehavaren att återställa hävden, om jorden ingår i brukningsenhet, som är eller genom tekniskt och ekonomiskt rimliga åtgärder kan bli lämpad för rationell jordbruksdrift och som

lider skada genom nedläggningen, eller om jorden med hänsyn till läge, beskaffenhet och övriga omständigheter befinns böra hållas i odlat skick för att underlätta bildandet av rationell bruksenhet. I vissa fall skall föreläggandet riktas mot jordens ägare. Föreläggandena kan förenas med vite (3 §). Har föreläggande om återställande av hävd meddelats, är staten i vissa fall skyldig att lösa jorden, om ägaren begär det. Yrkande om inlösen skall vid äventyr av talans förlust göras hos lantbruksnämnden inom viss angiven tid. Bifalls inte yrkandet, skall talan vid samma äventyr väckas genom stämning inom viss tid (5 §). Lantbruksnämnden kan beträffande odlad jord som omfattas av föreskrifterna om föreläggande förordna att täkt av matjord inte får ske utan nämndens tillstånd (6 §). På framställning av ägare av odlad jord kan lantbruksnämnden avge förklaring att jordbrukets nedläggande inte skall medföra åtgärd enligt 3 §. Har sådan förklaring avgetts, äger förordnande som meddelats med stöd av 6 § inte tillämpning beträffande jorden (7 §).

Besvärärenden rörande tillämpning av jordhävdslagen prövas f. n. av Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt en lagrådsremiss den 13 mars 1970 angående ändringar i regeringsrättslagen föreslås att genom en undantagsbestämmelse i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen detta skall gälla även beträffande ärenden angående vitesföreläggande.

Departementschefen. Tillämpningen av jordhävdslagen har nära samband med frågorna om jordbrukets yttre och inre rationalisering och sammanhänger således med den jordbrukspolitik som förs. Med hänsyn härtill anser jag övervägande skäl tala för att samtliga besvärärenden enligt lagen även i fortsättningen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista hand. Bestämmelse i ämnet har tagits in i ändringsförslaget.

86. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 000) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling

Departementschefen. Genom prop. 1970: 30 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling. Talan mot polismyndighets beslut enligt den föreslagna lagen förs hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut förs talan hos Kungl. Maj:t genom besvär. Vid besvär hos länsstyrelse eller Kungl. Maj:t över beslut om utlämning är besvärstiden en vecka från den dag då klaganden delgavs beslutet. Talan mot beslut om reseförbud eller omhändertagande får föras utan inskränkning till viss tid (11 §). Beslut om reseförbud eller omhändertagande länder omedelbart till efterrättelse. Polismyndighet och länsstyrelse får, när särskilda skäl föranleder det, förordna att dess beslut om utlämning verkställs omedelbart (12 §). Myndigheten kan förordna biträde åt den som be-

gärs utlämnad. Sådant biträde har rätt till arvode och kostnadsersättning av statsmedel (7 §).

Av propositionen (s. 40) framgår att avsikten är att besvärärendena hos Kungl. Maj:t skall prövas i regeringsrätten. I propositionen (s. 41) erinras om att förvaltningsdomstolskommittén har föreslagit att mål som f. n. prövas av regeringsrätten i första hand skall prövas av kammarrätt. I samband därmed förklaras att det vid den slutliga prövningen av kommitténs förslag får övervägas om den i propositionen föreslagna instansordningen bör behållas. Härtill fogas ett allmänt uttalande om att förevarande ärenden är av den natur att det är önskvärt med en kort instanskedja.

Jag har i det föregående förordat att mål om administrativa frihetsberövanden enligt barnavårdslagen (1960:97) och lagen om nykterhetsvård (1954:579) skall prövas av kammarrätt. Övervägande skäl synes tala för att också målen enligt den nu ifrågavarande lagen skall hänföras till kammarrätts kompetensområde. Kammarrätterna synes bli väl skickade att handlägga dessa mål. Visserligen blir instanskedjan härigenom formellt sett längre än förut. I realiteten blir dock kammarrätt i allmänhet slutinstans därför att sakprövning i regeringsrätten skall kunna erhållas endast i prejudikatfall och vissa andra mycket speciella fall. Besvärstiden vid klagan över polismyndighets och länsstyrelses beslut om utlämning är, såsom förut nämnts, enligt det till prop. 1970:30 fogade lagförslaget en vecka från delgivningsdagen. Samma besvärstid torde böra gälla för anförande av besvär över kammarrätts beslut om utlämning. I fråga om verkställigheten av kammarrätts beslut om utlämning torde lämpligen böra föreskrivas att beslutet verkställs omedelbart, om ej domstolen förordnar annat. Besvär över länsstyrelses beslut enligt 7 § bör också prövas av kammarrätt. Bestämmelser i enlighet med det anförda har tagits in i ändringsförslaget.

87. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970:000) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar

Departementschefen. Kungl. Maj:t har den 23 januari 1970 till lagrådet remitterat förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, som skall ersätta den nuvarande lagen (1955:314) i samma ämne. Enligt den föreslagna nya lagen skall, liksom enligt den gällande, vissa va-ärenden handläggas av länsstyrelse. Sålunda skall länsstyrelse kunna vid vite ålägga kommun att fullgöra skyldighet att sörja för eller tillse att allmän va-anläggning kommer till stånd (2 §). Länsstyrelse skall vidare kunna på begäran av kommun föreskriva, att allmän va-anläggnings verksamhetsområde skall omfatta viss del av kommunen. Är huvudmän oense huruvida visst område skall hänföras till den ena eller andra anläggningen, skall länsstyrelsen kunna besluta i frågan (6 §). Länsstyrelsen skall kunna vid vite ålägga huvudman att fullgöra sin skyldighet att lämna uppgift om allmän va-anläggnings verksam-

hetsområde (7 §). Va-anläggning, som drivs eller skall drivas av annan än kommun, skall kunna förklaras för allmän av länsstyrelsen, om det finns behov av anläggningen från allmän hälsovårdssynpunkt eller från annan allmän synpunkt. Länsstyrelsen skall också kunna bestämma visst område utöver vilket sådan anläggnings verksamhetsområde inte får utsträckas (30 §). Länsstyrelsen får vidare förordna syssloman att i huvudmannens ställe och för dennes räkning driva anläggning som har förklarats allmän, om huvudmannen åsidosätter viss eller vissa fastigheters intressen eller annars driver anläggningen på mindre lämpligt sätt. Länsstyrelsen skall kunna entlediga sysslomannen, när förhållandena föranleder det. Det skall också ankomma på länsstyrelsen att pröva frågan om arvode till sysslomannen (32 §). Likaså skall länsstyrelsen bestämma arvode till sakkunnig som den har anlitat i va-ärende (34 §). Avsikten är att lagförslaget senare i vår skall föreläggas riksdagen.

Enligt 2 § 8: o sjunde ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva samtliga besvärsmål om länsstyrelses beslut på grund av gällande lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

I samband med remiss till lagrådet den 13 mars 1970 av förslag till ändringar i regeringsrättslagen framhöll jag att vissa ändringar i kompetensfördelningen borde komma till stånd vid införandet av den nya lagen. Besvär över länsstyrelsens beslut enligt 7 och 32 §§ i den föreslagna lagen och om arvode till sakkunnig som avses i 34 § samma lag borde prövas av regeringsrätten, eftersom länsstyrelsens beslut i de nu nämnda frågorna normalt måste grundas på rent rättsliga ställningstaganden och till viss del berörde enskild rätt. Talan mot länsstyrelsens beslut enligt 2, 6 och 30 §§ i den föreslagna lagen borde däremot prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, eftersom hithörande frågor främst borde bedömas från planläggnings- eller andra allmänna synpunkter.

I detta sammanhang har jag inte anledning att föreslå annan ändring i den av mig tidigare förordade kompetensfördelningen än att de ärenden, som förts till regeringsrättens kompetensområde, bör hänvisas att i första hand prövas av kammarrätt. Jag förordar således att kammarrätt skall pröva talan mot länsstyrelses beslut enligt 7 och 32 §§ och om arvode till sakkunnig som avses i 34 § i den föreslagna nya lagen och att besvär över annat beslut av länsstyrelse enligt lagen skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelser i ämnet har tagits in i ändringsförslaget.

88. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 000) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna

Departementschefen. Kungl. Maj:t har den 13 mars 1970 till lagrådet remitterat förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens överta-

gande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna. Avsikten är att lagförslaget senare i vår skall föreläggas riksdagen. Enligt den föreslagna lagen skall rådhusrättsstad under viss tid betala kostnadsbidrag till staten. Bidraget fastställs av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer (7 §). Åsidosätter tingshusbyggnadsskyldige, stad eller annan kommun sina skyldigheter enligt lagen, kan länsstyrelsen vid vite förelägga den försumlige att fullgöra sin skyldighet. Försuttet vite döms ut av länsstyrelsen (9 §). Besvär över beslut som meddelats av den myndighet som skall fastställa kostnadsbidrag för rådhusrättsstad skall föras hos Kungl. Maj:t (11 §). Frågan om besvär över länsstyrelsens beslut regleras i länsstyrelseinstruktionen (1958: 333). De ärenden som kan fullföljas hos Kungl. Maj:t är av den natur att ärendena ansetts (se nyssnämnda lagrådsremiss och lagrådsremiss samma dag om ändringar i regeringsrättslagen) böra prövas av regeringsrätten.

Efter ett genomförande av den av mig föreslagna förvaltningsdomstolsreformen bör det ankomma på kammarrätt att pröva besvär över beslut som enligt den föreslagna lagen med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna meddelas av länsstyrelse eller den myndighet som skall fastställa kostnadsbidrag för rådhusrättsstad. Bestämmelser i ämnet har tagits in i ändringsförslaget.

89. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål

Departementschefen. Eftersom kammarrätten genom den föreslagna reformen förlorar sin karaktär av riksdomstol, är det naturligt att nuvarande förbud mot att anföra besvär över kammarrättens beslut i vissa slag av mål upphävs. Likaväl som i övriga hos kammarrätt i fortsättningen förekommande mål torde det i målen enligt förevarande förordning vara av betydelse att kunna få vägledande prejudikat från regeringsrätten. I enlighet härmed föreslår jag att 9 § förordningen om förfarandet i anmärkningsmål skall upphöra att gälla. Med anledning av att en andra kammarrätt inrättas bör vidare en redaktionell ändring göras i 8 §.

90. Förslaget till lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)

Gällande rätt. Familjebidrag utges av kommunen (27 §). Ärenden om familjebidrag handläggs å kommunens vägnar av en familjebidragsnämnd. För utgivna bidrag får kommunen viss gottgörelse av staten (29 §). Denna utbetalas av länsstyrelsen efter ansökan.

Besvär över familjebidragsnämnds beslut prövas i allmänhet av länsstyrelsen (32 §). Över länsstyrelses beslut rörande tillämpningen av familje-

bidragsförordningen får besvär anföras hos kammarrätten. Mot kammarrättens beslut får talan ej föras (34 §).

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att de mål som nu prövas av kammarrätten även i fortsättningen skall hänvisas till administrativ domstol. Kommittén gör dock undantag för mål om statsbidrag som enligt vad kommittén har föreslagit såsom allmän regel för statsbidragsmål bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *försvarets civilförvaltning*, som understryker målens betydelse för den värnpliktige och hans familj.

Departementschefen. Jag ansluter mig till vad kommittén har förordat. Besvärshänvisningar i överensstämmelse härmed och i anledning av att klagoförbudet mot kammarrättens beslut upphävs har tagits in i ändringsförslaget.

91. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter

Departementschefen. Förslaget innebär att nuvarande förbud mot att föra talan mot kammarrättens beslut (31 §) upphävs. I fråga om skälen därtill hänvisar jag till vad jag har anfört beträffande motsvarande ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål under 89. När kammarrätten inte längre är sista instans behövs också en ändring i 30 §.

92. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter

Departementschefen. Förslaget innebär att talan inte får föras mot myndighets beslut att anta ackordsförslag eller avskriva skatt. Härmed vinnns överensstämmelse med vad som i 86 § uppbördsförordningen (1953: 272) är föreskrivet för i denna förordning behandlade skatter.

93—98. Förslagen till lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen, till lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253), till lag om ändring i kommunallagen (1953: 753), till lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm, till lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse samt till lag om ändring i landstingslagen (1954: 319)

Gällande rätt. Enligt 2 § 1:o första, tredje och fjärde leden regeringsrättslagen har regeringsrätten att pröva bl. a. mål om riksdagsmannaval, mål om annat val till befattning eller uppdrag, mål om delning av kommun eller valkrets i valdistrikt för val till andra kammaren eller för val av landstingsmän eller kommunalfullmäktige samt mål om upphävande eller

ändring i redan skedd delning. I praxis har regeringsrätten funnit sig behö-
rig att pröva även besvär över länsstyrelses beslut i ärende angående
valkretsindelning (RÅ 1954 not. E 12 och 13 samt not. I 20 och 28).

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén före-
slår att mål om val till riksdagen, mål om sådana val på vilka kommunala
vallagen är tillämplig, mål om indelning i valkretsar och valdistrikt samt
mål om upphävande eller ändring i redan skedd indelning skall prövas av
regeringsrätten såsom enda domstolsinstans. *Kammarkollegiet* samt *dom-
kapitlen* och *stiftsnämnderna i Uppsala och Linköping* förklarar att de ej
har något att erinra mot kommitténs förslag.

Departementschefen. Såsom i stort sett framgår av det föregående anslu-
ter jag mig till kommitténs förslag att besvärsmål av nyss angivet slag skall
avgöras av regeringsrätten såsom enda domstolsinstans. Behövliga bestäm-
melser i ämnet har tagits in i lagförslagen. I enlighet med vad jag tidigare
har anfört har i ändringsförslagen termen Konungen bytts ut mot regerings-
rätten i de fall då nämnda domstol åsyftas.

**99 och 100. Förslagen till lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges
allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar samt till lag om
ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypo-
tekskassa och om stadshypoteksföreningar**

Departementschefen. Genom lagen om Sveriges allmänna hypoteksbank
och om landshypoteksföreningar har banken och föreningarna ställts under
tillsyn av bankinspektionen. Härvid har bl. a. bankinspektionen tillagts be-
fogenhet att förelägga vite vid meddelande av föreskrift eller förbud i sam-
band med tillsynen (62 §). Genom samtidigt företagna ändringar i förord-
ningen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypo-
teksföreningar har motsvarande ordning genomförts beträffande kassan och
stadshypoteksföreningarna (40 §). Besvär över bankinspektionens beslut en-
ligt nu ifrågavarande författningar torde prövas av Kungl. Maj:t i statsrå-
det. Denna ordning synes böra bestå även efter ett genomförande av den av
mig förordade förvaltningsdomstolsreformen. Föreskrift därom har tagits
in i ändringsförslagen. Utan en sådan föreskrift skulle vissa mål enligt ifrå-
gavarande författningar komma att tillhöra kammarrättens kompetensom-
råde enligt den föreslagna lagen om behörighet för kammarrätt att pröva
vissa mål.

**101. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1951: 442) om rätt att av
riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor**

Gällande rätt. Rör ett av riksskattenämnden meddelat förhandsbesked till-
lämpning av 6 § 1 mom., 7, 8, 9, 10, 11 eller 12 § kommunalskattelagen

(1928:370), ankommer det f. n. på kammarrätten att pröva besvär över riksskattenämndens beslut. Över kammarrättens beslut i sådant ärende kan klagan inte föras. Detta sammanhänger med att enligt 167 och 182 §§ taxeringsförordningen (1956:623) kammarrätten är sista instans i motsvarande fastighetstaxeringsmål. Besvär över annat av riksskattenämnden meddelat förhandsbesked prövas av regeringsrätten med stöd av 2 § 5:o tredje ledet regeringsrättslagen.

Departementschefen. Med hänsyn till att jag i det föregående har föreslagit att fastighetstaxeringsmålen i fortsättningen skall kunna dras under regeringsrättens prövning enligt samma regler som gäller för andra taxeringsmål, torde anledning inte finnas att behålla den nuvarande särskilda fullföljdsordningen i fråga om förhandsbesked som rör tillämpning av nyss nämnda lagrum i kommunalskattelagen. I samtliga ärenden rörande meddelat förhandsbesked enligt nu ifrågavarande förordning bör, i överensstämmelse med vad jag tidigare har anfört, riksskattenämndens beslut kunna överklagas direkt hos regeringsrätten. Bestämmelser i ämnet har tagits in i ändringsförslaget.

102. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1957:343) om oljelagring m. m.

Gällande rätt. Besvär över samtliga beslut enligt förordningen om oljelagring m. m. prövas f. n. av Kungl. Maj:t i statsrådet. Med stöd av en undantagsbestämmelse i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen gäller detta även i fråga om förelägganden vid vite.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén framhåller att den genom oljelagringsförordningen reglerade lagringen av mineraloljor är av betydelse för den ekonomiska försvarsberedskapen men också har ett rent fredsmässigt syfte. Sålunda skall den bl. a. trygga energiförsörjningens behov av mineraloljor i fall av avbrott i tillförseln på grund av ishinder.

Vid bestämmandet av fullföljdsordningen enligt oljelagringsförordningen bör enligt kommitténs uppfattning beaktas, att när tillsynsmyndigheten enligt 4 § bestämmer lagringsskyldighetens fördelning, myndigheten har att följa bestämda i förordningen (5—7 §§) angivna normer. Prövningen har således en rent rättslig karaktär. Något utrymme för en skönsmässig bedömning finns inte. Kommittén föreslår därför att talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt 4 § skall föras hos kammarrätt.

Vitesförelägganden enligt 18 och 19 §§ oljelagringsförordningen kan meddelas endast om vederbörande försummat att fullgöra sina i författningsrummen angivna skyldigheter att hålla olja i lager, lämna uppgifter och lämna tillträde m. m. Besvärsmål rörande sådana förelägganden har därför enligt kommitténs uppfattning övervägande en rättslig karaktär, även om

vissa lämplighetsfrågor kan möta i desamma. Det synes kommittén inte nödvändigt att Kungl. Maj:t i statsrådet förbehålls avgörandet av dessa mål. Kommittén förordar därför att klagan över tillsynsmyndighetens beslut enligt 18 eller 19 § oljelagringsförordningen skall handläggas av kammarrätt.

Talan mot annat tillsynsmyndighetens beslut enligt oljelagringsförordningen synes kommittén böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta gäller bl. a. dispensärenden och ärenden om den geografiska förläggningen av oljelager. I dessa ärenden måste hänsyn i hög grad tas till försvarsberedskapens krav och till billighetssynpunkter.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap och Svenska petroleum institutet*. Institutet uttalar att den av kommittén gjorda avvägningen innebär fördelar när det gäller att skapa en fast praxis på området.

Departementschefen. Enligt kommitténs förslag förläggs prövningen av de besvärärenden enligt oljelagringsförordningen, som har en utpräglat rättslig karaktär, till administrativ domstol, medan de ärenden, i vilka försvarsberedskapssynpunkter eller billighetssynpunkter dominerar, förs till prövning i konselj. Förslaget innefattar en mer nyanserad fullföljdsordning än den nuvarande och har tillstyrkts av de remissinstanser som har yttrat sig i ämnet. Då kommitténs förslag synes principiellt riktigt och inte innebär något åsidosättande av allmänna intressen, föreslår jag att det genomförs.

Bestämmelser om den av mig sålunda förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också ett tillägg som sammanhänger med att kammarrätt inte utgör högsta instans.

103. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.

Gällande rätt. På grund av särskilda undantagsbestämmelser i 2 § 5:o tredje och sjätte leden regeringsrättslagen prövar Kungl. Maj:t i statsrådet besvärärenden rörande debitering, indrivning och restitution av avgift enligt förordningen om oljeavgift m. m. Även i övrigt prövas besvärärenden enligt denna förordning i konselj.

Förvaltningsdomstolskommittén. I mål om oljeavgift förekommer rättsliga spörsmål rörande förhandenvaron av de stadgade betingelserna för skyldighet att erlagga oljeavgift och rörande avgiftens beräkning. Bestämmelserna i 8 och 9 §§ förordningen om oljeavgift m. m. angående nedsättning, eftergift och återbäring ger visserligen visst utrymme för en skälighetsprövning. Författningsbestämmelserna i fråga anger dock i huvudsak de riktlinjer efter vilka prövningen skall ske. Kommittén finner därför övervägande skäl tala för att besvärsmål rörande tillämpningen av förordningen om oljeavgift m. m. bör prövas av kammarrätt. Undantag anses dock böra göras

för ärenden om föreläggande att ställa säkerhet i fall då någon inför olja från utrikes ort för försäljning till avnämare inom riket och ej tidigare regelmässigt har importerat olja (6 § första stycket). Sådana ärenden innefattar i så hög grad en fri skälighets- och lämplighetsbedömning att det enligt kommitténs uppfattning bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att i sista hand ta ställning till desamma. Anförs besvär över tillämpningsföreskrifter som tillsynsmyndigheten enligt 12 § efter bemyndigande av Kungl. Maj:t meddelar, bör enligt kommitténs mening sådana besvär likaledes prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *regeringsrättens ledamöter, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap och Svenska petroleum institutet.*

Departementschefen. Jag ansluter mig till kommitténs förslag rörande kompetensfördelningen i fråga om besvärsmål enligt förordningen om oljeavgift m. m. Något behov av att förbehålla Kungl. Maj:t i statsrådet prövningen av besvärärenden om debitering, indrivning eller restitution av oljeavgift torde inte föreligga. Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Lagförslaget innehåller också ett tillägg som sammanhänger med att kammarrätt inte utgör högsta instans.

104. Förslaget till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)

Departementschefen. Folkbokföringsförordningen innehåller bestämmelser om kyrkobokföring och mantalsskrivning. Mål om mantalsskrivning, kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister eller om föreläggande eller utdömande av vite handläggs f. n. i sista instans av kammarrätten. Mot annat beslut av länsstyrelse än nu sagts och mot beslut av domkapitel får talan enligt 49 § föras genom besvär hos Kungl. Maj:t. Sådana besvärsmål avgörs av regeringsrätten med stöd av 2 § 15:o andra ledet regeringsrättslagen.

Förslaget innebär att alla besvärsmål enligt folkbokföringsförordningen — såväl besvär över länsstyrelses beslut som besvär över domkapitels beslut — skall prövas av kammarrätt och kunna fullföljas till regeringsrätten enligt de föreslagna allmänna reglerna.

Den föreslagna lydelsen av 52 § överensstämmer i sak med nuvarande bestämmelser i 47 § tredje stycket och 52 § första stycket.

I 54 § har föreskriften om ersättning till vittne ändrats att avse endast vittnesförhör som har påkallats av länsstyrelse. Frågan om ersättning till vittne i mål hos kammarrätten kommer att regleras i annat sammanhang.

105. Förslaget till förordning om ändring i förordningen (1970:000) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

Departementschefen. Senare denna dag kommer chefen för finansdepartementet att hemställa att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att anta ett inom finansdepartementet upprättat förslag till förordning om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten. Enligt den tilltänkta förordningen skall investeringsavgift erläggas till staten för angivna byggnadsarbeten, som sätts i gång under tiden den 7 maj 1970—den 31 juli 1971 (1 §). Beslut i ämnet skall fattas av länsstyrelsen (4—6 §§). Mot länsstyrelsens befår talan föras genom besvär hos kammarrätten. Kammarrättens beslut skall inte kunna överklagas. Har talan förts mot länsstyrelsens beslut, skall länsstyrelsen kunna medge anstånd med inbetalning av investeringsavgift helt eller delvis (15 §).

Efter ett genomförande av den av mig förordade förvaltningsdomstolsreformen synes möjlighet böra öppnas att hos regeringsrätten överklaga kammarrätts beslut enligt nu ifrågavarande förordning enligt samma regler som föreslås för övriga mål vilka kammarrätt handlägger. I samband härmed bör kammarrätt få rätt att i likhet med länsstyrelse medge anstånd med inbetalning av investeringsavgift för den händelse talan förts mot myndighetens beslut. Bestämmelser i ämnet har tagits in i ändringsförslaget.

106. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1968:564) om tillfällig handel

Gällande rätt. Enligt förordningen om tillfällig handel krävs i stor utsträckning tillstånd för idkande av sådan handel. Svenska medborgare och utlänningar som har bosättningsstillstånd har rätt att få tillstånd till tillfällig handel, om det inte finns skäl att anta att sökanden med hänsyn till sina personliga förhållanden ej är lämplig att driva verksamheten eller att denna kan störa allmän ordning. Tillståndsmyndighet är i dessa fall den lokala polismyndigheten (4 §). Andra utlänningar än sådana som har bosättningsstillstånd kan få tillstånd till tillfällig handel, om särskilda skäl föreligger. Tillståndsfrågan prövas i dessa fall av den myndighet som har att pröva fråga om tillstånd för utlänning att här i riket idka näring i allmänhet (5 §). Om tillstånd till tillfällig handel beviljas juridisk person, skall för verksamheten finnas en av tillståndsmyndigheten godkänd föreståndare (7 §). Tillstånd kan förbindas med särskilda villkor och föreskrifter. När särskilda skäl föreligger, kan tillstånd återkallas (8 §). Samtliga besvärssärenden enligt förordningen prövas f. n. i sista hand av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Svenska medborgare och utlänningar som har bosättningsstillstånd är i förordningen om tillfällig handel tillförsäkrade rätt

att under angiven förutsättning erhålla tillstånd till tillfällig handel. Ingen som helst behovsprövning får förekomma i sådana ärenden. De hänsynstaganden till den allmänna ordningen och andra polisiära synpunkter som tas i ärendena är regelmässigt inte av den art att det från ordnings- och säkerhetssynpunkt kan sägas föreligga något påtagligt behov av att förbehålla Kungl. Maj:t i statsrådet beslutanderätten i högsta instans i dessa ärenden. Jag föreslår därför att det skall tillkomma kammarrätt att pröva besvär över länsstyrelses beslut i sådant ärende. Kammarrätts behörighet torde böra omfatta inte blott ärenden om meddelande av nu ifrågavarande tillstånd utan även de övriga ärenden som enligt förordningen i första instans avgörs av den lokala polismyndigheten.

Utlänningar som ej innehar bosättningsstillstånd kan få tillstånd till tillfällig handel endast om särskilda skäl föreligger. Dessa utlänningar har således inte tillförsäkrats någon rätt att erhålla tillstånd utan prövningen skall ske under beaktande av bl. a. näringspolitiska synpunkter. På grund härav bör dessa utlänningars ansökningar om erhållande av tillstånd enligt förordningen om tillfällig handel i fall av besvär överprövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Även övriga besvärärenden enligt förordningen, vilka rör frågan om tillstånd för sådana utlänningar, bör prövas i konselj.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

107. Förslaget till kungörelse om ändring i vapenförordningen (1949: 340)

Gällande rätt. Beslut enligt vapenförordningen kan överklagas hos Kungl. Maj:t endast i sådana ärenden som avses i 14, 16, 27, 28 eller 30 §. De ärenden som behandlas i dessa lagrum är ärenden om återkallelse av tillstånd att inneha skjutvapen och om förbud mot fortsatt innehav av deklarerat vapen (14 §), om återkallelse av tillstånd att förvärva ammunition (27 §), om meddelande och återkallelse av tillstånd att idka handel med skjutvapen och om godkännande av föreståndare och vikarierande föreståndare för sådan rörelse (28 och 30 §§) samt om inlösen av vapen och ammunition och därmed sammanhängande frågor (16 § jämte hänvisningar i 17 och 30 §§). Kronan är berättigad och skyldig att inlösa vapen och ammunition i vissa angivna fall. Polismyndigheten fastställer det värde efter vilket inlösen skall ske. Lösumman utbetalas därefter genom polismyndighetens försorg till egendomens ägare. För värderingen av egendomen kan polismyndigheten anlita sakkunnig myndighet eller sakkunnig enskild person. Enskild person som biträtt vid värderingen är berättigad till skälig ersättning av statsmedel (16 §).

Av besvärärendena enligt vapenförordningen prövar regeringsrätten

endast mål om ersättning av statsmedel. Föreskrift om regeringsrättens behörighet i dessa mål finns i 2 § 4:o första och andra leden regeringsrättslagen. Övriga ärenden enligt vapenförordningen, vilka fullföljs till Kungl. Maj:t, avgörs i konselj.

Förvaltningsdomstolskommittén. Mål om inlösen av vapen och ammunition bör enligt kommitténs mening prövas av kammarrätt, eftersom dessa mål rör rättsliga frågor. Kommittén anser vidare att mål om återkallelse av tillstånd att inneha skjutvapen eller att förvärva ammunition och om förbud mot fortsatt innehav av deklarerat skjutvapen bör avgöras av kammarrätt, eftersom åtminstone inom vissa befolkningsgrupper ett beslut, som berövar en person rätten att inneha skjutvapen, kan nedsätta vederbörandes medborgerliga anseende i bygden och det under sådana förhållanden är angeläget att på detta område skapa särskilt starka rättssäkerhetsgarantier. När det gäller mål om handel med skjutvapen bör enligt kommitténs mening ordnings- och säkerhetssynpunkter i främsta rummet vara avgörande. Med hänsyn härtill förordar kommittén att sådana mål även i framtiden skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista hand.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *länsstyrelsen i Blekinge län*. *Rikspolisstyrelsen* tillstyrker förslaget såvitt angår målen om tillstånd till handel och om inlösen. *Svenska jägareförbundet* har intet att erinra i fråga om inlösenmålen.

Förslaget att prövningen av besvärsmål om återkallelse av tillstånd att inneha skjutvapen eller att förvärva ammunition och om förbud mot fortsatt innehav av skjutvapen skall överflyttas från Kungl. Maj:t i statsrådet till kammarrätt avstyrks av *regeringsrättens ledamöter*, *rikspolisstyrelsen*, *överståthållarämbetet*, *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala och Gävleborgs län* samt *Svenska jägareförbundet*. Till stöd härför anføres att ordnings- och säkerhetssynpunkter spelar den helt dominerande rollen i dessa ärenden.

Departementschefen. De ärenden som hänger samman med inlösen av vapen och ammunition har en klart rättslig prägel och bör därför kunna prövas av kammarrätt. Övriga ärenden enligt vapenförordningen måste avgöras under hänsynstagande huvudsakligen till ordnings- och säkerhetssynpunkter. Detta gäller inte blott ärendena angående handel med skjutvapen utan också ärendena angående återkallelse av tillstånd att inneha skjutvapen eller att förvärva ammunition och ärenden angående förbud mot fortsatt innehav av skjutvapen. I överensstämmelse med de principer som jag har följt i andra sammanhang föreslår jag att nu ifrågavarande ärenden i sista hand skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet som har det yttersta ansvaret för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Författningsförslaget innehåller också en ändring som hänger samman med att kammarrätt inte har ställningen av högsta instans.

**108. Förslaget till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen
(1951: 648)**

Gällande rätt. I vägtrafikförordningen och föreskrifter som utfärdats med stöd av förordningen meddelas bestämmelser som reglerar trafiken på våra vägar och därmed sammanhängande förhållanden. Utförliga regler finns bl. a. om fordon, förare av fordon, trafiken, lokala trafikföreskrifter och vägmärken.

Av besvärsmålen rörande tillämpning av vägtrafikförordningen och med stöd av denna utfärdade föreskrifter avgör regeringsrätten enligt 2 § 5:o tredje och sjätte leden regeringsrättslagen mål om debitering och restitution m. m. av förekommande avgifter, enligt 2 § 14:o åttonde ledet samma lag mål om anteckning i automobilregister och om meddelande eller återkallande av tillstånd att föra automobil samt enligt 2 § 17:o nionde ledet samma lag mål om föreläggande vid vite och om utdömande av vite. Enligt praxis har regeringsrätten också funnit sig behörig att pröva besvär över beslut att utländskt internationellt och utländskt nationellt körkort ej skall medföra rätt att föra motorfordon här i riket (RÅ 1952 not. K 10 och 1955 not. K 610). Övriga besvärssärenden om vilka i detta sammanhang är fråga prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén framhåller att upptagandet av motorfordon m. m. i länsstyrelsens bilregister är av direkt rättslig betydelse för den enskilde. Denna registrering utgör nämligen i allmänhet en förutsättning för rätten att bruka fordonet (11 § vägtrafikförordningen). Också fordons upptagande i länsstyrelsens bilreservregister är av viss betydelse i rättsligt hänseende för den enskilde. På grund härav och med hänsyn till ärendenas karaktär föreslår kommittén att talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat rörande anteckning i bilregister eller bilreservregister, skall föras hos kammarrätt. Ärenden om anteckning i det militära fordonsregistret anses däremot utan olägenhet kunna prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista hand.

Besvärsmål om vissa licenser och bevis, som medför rätt att bruka motorfordon m. m. utan hinder av att fordonet inte är upptaget i länsstyrelsens bilregister (12, 13 och 27 §§ vägtrafikförordningen), är enligt kommitténs uppfattning också av betydelse för den enskilde. Målen är beslätade med målen om anteckning i länsstyrelsens bilregister. Kommittén föreslår därför att även dessa mål skall prövas av kammarrätt.

Till kammarrätts kompetensområde för kommittén vidare besvärsmål om rätt att föra motordrivet fordon. Kommittén understryker att målen kan ha stor betydelse för de enskilda och att de rör frågor som uppenbarligen lämpar sig för handläggning i domstolsmässiga former. I den mån klagan skulle vara tillåten över beslut av bilinspektör m. fl. att underkänna förarprov, bör enligt kommitténs mening sådana ärenden i sista instans prövas

av Kungl. Maj:t i statsrådet. Frågor som rör bedömandet av avlagda kunskaps- och färdighetsprov lämpar sig nämligen ej för avgörande av förvaltningsdomstol. Då kommittén i sitt förslag till författningstext använder uttrycket »beslut rörande rätt att föra motordrivet fordon» åsyftas därmed inte beslut om underkännande av förarprov.

Mål om föreläggande vid vite och om utdömande av vite (65 § 4 mom.) samt hithörande mål om avgifter är enligt kommitténs mening av den naturen att målen bör kunna dras under kammarrätts prövning.

Beslut om körförbud, om föreläggande att inställa fordon till besiktning och om föreläggande att avhjälpa bristfälligheter på fordon samt en del beslut av annat innehåll, vilka meddelas vid inspektioner och besiktningar av olika slag, rör utpräglat tekniska frågor och innesluter i allmänhet inte några mera invecklade rättsfrågor. Härtill kommer att dessa ärenden kan komma att uppgå till ett mycket stort antal. Med hänsyn härtill finns enligt kommitténs uppfattning inte tillräckliga skäl för att hänföra dessa ärenden till administrativ domstols kompetensområde. I den mån klagan kan föras över hithörande beslut bör ärendena enligt kommitténs uppfattning prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Detsamma föreslås beträffande sådana administrativa ärenden enligt vägtrafikförordningen som inte särskilt nämnts i det föregående.

Remissyttrandena. Regeringsrättens ledamöter, rikspolisstyrelsen och medicinalstyrelsen förklarar sig ha intet att erinra mot kommitténs förslag på detta område.

Beträffande besvärsmål om körförbud, föreläggande att inställa fordon till besiktning, föreläggande att avhjälpa bristfällighet o. d. förklarar sig *Motorbranschens riksförbund* dela kommitténs uppfattning att sådana mål bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista hand. *Sveriges advokatsamfund* anser däremot att dessa mål bör gå till administrativ domstol, därför att i synnerhet körförbud kan medföra avsevärda olägenheter för fordonets ägare eller brukare, t. ex. när fordonet används i förvärvsverksamhet.

Departementschefen. Den av kommittén föreslagna kompetensfördelningen i fråga om besvärssärenden enligt vägtrafiklagstiftningen synes väl avvägd och har i stort sett inte mött några erinringar i remissyttrandena. Jag förordar därför att i vägtrafikförordningen föreskrivs att kammarrätt skall pröva talan mot beslut, som enligt förordningen eller med stöd därav utfärdade föreskrifter länsstyrelse meddelat rörande avgift, anteckning i bilregister eller bilreservregister, rätt att bruka fordon utan hinder av bestämmelserna i 11 § vägtrafikförordningen, behörighet att föra motordrivet fordon, föreläggande vid vite eller utdömande av vite. Övriga besvärssärenden enligt vägtrafikförordningen i vilka talan nu kan föras hos Kungl. Maj:t bör avgöras i konselj. I enlighet med vad *Motorbranschens riksförbund* har tillstyrkt bör detta gälla även körförbudsärenden och liknande ärenden av teknisk natur. Något behov av domstolsprövning i dessa ärenden synes inte föreligga.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

109. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.

Gällande rätt. Förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. innehåller bestämmelser om förutsättningarna för bedrivandet av yrkesmässig biltrafik, om bilar i sådan trafik, om tillstånd (trafikkort) för den som skall tjänstgöra som förare av bil i yrkesmässig trafik, om yrkesmässig uthyrning av bil utan att förare ställs till förfogande samt om förmedling av godstransporter med bil.

Med stöd av 2 § 14:o åttonde ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om utfärdande och återkallelse av trafikkort. Övriga besvärssärenden enligt förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår ingen annan ändring av kompetensfördelningen på detta område än att besvärsmålen om utfärdande och återkallelse av trafikkort skall prövas av kammarrätt.

Remissyttrandena. Medicinalstyrelsen förklarar sig inte ha något att erinra mot kommitténs förslag. Länsstyrelsen i Örebro län anser att i den mån prövningen av tillstånd till yrkesmässig trafik endast avser sökandens lämplighet anförda besvär bör prövas av administrativ domstol. Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, SAF, HAO, Skogs- och lantarbetsgivareföreningen samt handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö nämner ärenden om återkallelse av tillstånd enligt förordningen angående yrkesmässig biltrafik m. m. såsom exempel på ärenden där rättssäkerhetsaspekterna väger mycket tungt och som därför bör avgöras av administrativ domstol.

Departementschefen. I likhet med vad jag har föreslagit beträffande körkortsmålen enligt vägtrafikförordningen bör besvärsmål om utfärdande och återkallelse av trafikkort prövas av kammarrätt. Övriga ärenden enligt förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. rör eller hänger samman med frågor, i vilka trafikpolitiska synpunkter eller trafiksäkerhetssynpunkter spelar en viktig roll. I många ärenden rörande meddelande av tillstånd enligt förordningen skall en behovsprövning ske. Det är uppenbart att sådana ärenden i sista hand bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Att splittra handläggningen i sista instans av tillståndsärendena genom att förlägga det slutliga avgörandet av sådana ärenden, i vilka behovsprövning inte sker, till annat håll torde inte vara lämpligt. Jag vill erinra om att även i sistnämnda ärenden en lämplighetsbedömning sker när man skall avgöra huruvida och under vilka villkor tillstånd skall beviljas. I ärenden om återkallelse av tillstånd kan frågor om trafikens ändamålsenliga anordnande

komma in i bilden. Bl. a. med hänsyn härtill är det lämpligt att också sådana ärenden avgörs av Kungl. Maj:t i statsrådet. Jag föreslår därför att samtliga besvärärenden enligt förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. utom ärendena om utfärdande och återkallande av trafik kort skall prövas i konselj.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Författningsförslaget innehåller också vissa följdändringar.

110. Förslaget till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617)

Gällande rätt. Enligt allmänna ordningsstadgan krävs i viss utsträckning tillstånd av polismyndighet för uppställande av försäljningsstånd och annat nyttjande av allmän plats. Innan tillstånd meddelas, skall yttrande inhämtas från den kommunala nämnd som kommunen bestämt. Om denna avstyrker får tillstånd inte beviljas (2 §). Nu ifrågavarande kommunala beslut överklagas genom kommunalbesvär. Inom vissa områden får sprängning m. m. inte äga rum utan tillstånd av polismyndigheten (6 §). Allmänna ordningsstadgan innehåller vidare bl. a. utförliga regler om offentliga tillställningar. För anordnande av sådan tillställning krävs i stor utsträckning tillstånd av eller anmälan till polismyndigheten. Befrielse från anmälningskyldighet kan dock i vissa fall medges (12 och 13 §§). Den som anordnar offentlig tillställning skall rätta sig efter de föreskrifter i fråga om ordning och säkerhet som polismyndigheten meddelar (16 §). Polismyndigheten kan under vissa förutsättningar inställa och upplösa offentlig tillställning samt förbjuda förnyande av sådan tillställning (19 och 20 §§). Polismyndigheten eller länsstyrelsen kan ålägga anordnare av offentlig tillställning att bekosta ordningshållning (17 §). Efter Kungl. Maj:ts bemyndigande kan länsstyrelsen förordna att offentlig tillställning inte får hållas i länet eller del av länet, om en sådan inskränkning är påkallad med hänsyn till farsot eller krig m. m. (11 §). Barn under femton år får ej medverka vid vissa offentliga tillställningar. Länsstyrelsen kan dock medge undantag. Hypnotiska eller därmed likartade experiment får förekomma endast om socialstyrelsen funnit det kunna ske utan våda (21 §). Lokal ordningsstadga antas av kommunens fullmäktige (23 §). Sådant beslut kan överklagas genom kommunalbesvär. Beslutet skall underställas länsstyrelsens prövning. Underlåter fullmäktige att anta stadga, kan länsstyrelsen förordna i ämnet men skall underställa sitt beslut Kungl. Maj:ts prövning. Har någon underlåtit att vidta åtgärd som åligger honom enligt allmänna ordningsstadgan eller lokal ordningsstadga eller med stöd av sådan stadga meddelad ordningsföreskrift, kan polismyndigheten förelägga vite eller, om det anses nödvändigt, låta verkställa åtgärden på den försumliges bekostnad (31 §).

Med stöd av 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen torde regeringsrätten vara behörig att avgöra besvärsmål enligt 21 § allmänna ordningsstadgan om socialstyrelsens medgivande till hypnotiska eller därmed likartade experiment. Enligt 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten vidare förekommande besvärsmål om föreläggande vid vite. Besvär över andra beslut, som meddelas på grund av allmänna ordningsstadgan eller lokal ordningsstadga och som ej skall överklagas i den för kommunalbesvär föreskrivna ordningen, avgörs i sista instans av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén uttalar att ärendena om tillämpning av allmänna ordningsstadgan till största delen rör ordnings- och säkerhetsfrågor och att sådana ärenden i sista instans bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet, som har det yttersta ansvaret för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Beträffande ärendena om åläggande för anordnare av offentlig tillställning att bekosta ordningshållning framhåller kommittén, att omfattningen av anordnarens ersättningsskyldighet främst beror på storleken av den behövliga polisbevakningen, vilket är en ordningsfråga. Härtill kommer att beslut om ersättningsskyldighet ofta meddelas i samband med beslut om tillstånd att anordna offentlig tillställning. Beslutet kan få karaktären av ett i tillståndet inryckt villkor. Under nu angivna förhållanden finner kommittén det ändamålsenligt att också dessa ärenden i fortsättningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans. Besvärärenden om dispens från förbudet för barn under femton år att medverka vid vissa offentliga tillställningar bör enligt kommitténs uppfattning likaledes avgöras i konselj. Härför anses tala bl. a. det förhållandet att dispensärenden enligt 4 kap. arbetarskyddslagen (1949: 1) inte kan dras under administrativ domstols prövning. Besvär över socialstyrelsens beslut i anledning av ansökan om medgivande till hypnotiska eller därmed likartade experiment (21 §) bör enligt kommitténs uppfattning också prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Dessa ärenden synes ej kommittén vara av den natur att det föreligger skäl att hänvisa dem till förvaltningsdomstols prövning. Även övriga ärenden rörande tillämpningen av allmänna ordningsstadgan eller lokal ordningsstadga skall enligt kommitténs förslag i sista instans avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Undantag görs dock för mål om föreläggande av vite enligt 31 § allmänna ordningsstadgan. Dessa mål synes nämligen kommittén vara av den natur att de bör hänföras till kammarrätts prövning.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *rikspolisstyrelsen*.

Departementschefen. Beslut som meddelas på grund av allmänna ordningsstadgan eller lokal ordningsstadga avser nästan uteslutande frågor som är av betydelse för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet. Jag anser därför att besvär i dessa ärenden även i fortsättningen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. På de av kommittén anförda skälen bör detta också gälla beträffande ärenden om skyldighet för anordnare av offentlig

tillställning att bekosta ordningshållning. Kungl. Maj:t i statsrådet torde vidare lämpligen böra pröva besvärssärenden om dispens från förbudet för barn under femton år att medverka vid vissa offentliga tillställningar och besvär över socialstyrelsens beslut i anledning av ansökan om medgivande till hypnotiska eller likartade experiment. Av de i detta avsnitt behandlade ärendena torde endast ärenden om föreläggande av vite vara av sådan natur att de bör kunna prövas av kammarrätt.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Författningsförslaget innehåller också vissa redaktionella ändringar — bl. a. med anledning av de ändringar i kommunallagarna som träder i kraft den 1 januari 1971 — samt därjämte ett tillägg som beror på att kammarrätt inte har ställningen av högsta instans. Vidare har besvärssbestämmelserna förtydligats så att det klarare framgår att de kommunala myndigheternas beslut enligt 2 och 23 §§ allmänna ordningsstadgan överklagas inte genom förvaltningsbesvär utan genom kommunalbesvär.

111. Förslaget till kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)

Departementschefen. På grund av 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande enligt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården. Även bestämmelsen i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen om regeringsrättens behörighet i vitesmål äger tillämpning på ärenden rörande den allmänna hälsovården. På grund av dessa kompetensbestämmelser handlägger regeringsrätten flertalet besvärssärenden rörande tillämpningen av hälsovårdsstadgan eller av lokala hälsovårdsordningar som utfärdats med stöd av stadgan. I överensstämmelse med förvaltningsdomstolskommitténs förslag förordar jag att de mål enligt hälsovårdsstadgan eller lokal hälsovårdsordning, som f. n. avgörs av regeringsrätten, skall i första hand prövas av kammarrätt. Talan mot länsstyrelses beslut som rör kommuns åligganden med avseende å den allmänna hälsovården bör dock i enlighet med kommitténs förslag prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Förslaget överensstämmer med vad jag tidigare har förordat vid behandlingen av förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål.

Hälsovårdsstadgan innehåller vissa bestämmelser om beslut av socialstyrelsen rörande bl. a. behörighet att vara hälsovårdsinspektör eller att utföra vattenundersökningar (14 och 35 §§). Klagan över socialstyrelsens beslut i sådana ärenden torde, i överensstämmelse med kommitténs förslag, böra prövas av kammarrätt. Denna ordning överensstämmer med vad jag tidigare har förordat beträffande beslut om behörighet att utöva viss annan verksamhet på det medicinska området.

Klagan över beslut av generell natur torde i sista hand böra avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen i fråga om besvärssärenden enligt hälsovårdsstadgan och lokala hälsovårdsordningar har tagits in i ändringsförslaget. Författningsförslaget innehåller också vissa redaktionella ändringar, av vilka en del föranleds av de ändringar i kommunallagstiftningen som träder i kraft den 1 januari 1971.

112. Förslaget till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612)

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande enligt byggnadsstadgan, om inte klagan förs över beslut i anledning av ansökan hos länsstyrelsen om tillstånd att företa nybyggnad utan hinder av gällande byggnadsförbud eller i anledning av sådan ansökan hos byggnadsnämnd beträffande fråga som det enligt förordnande av länsstyrelsen ankommit på nämnden att pröva. I övrigt prövas besvär över beslut enligt byggnadsstadgan av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista hand.

Förvaltningsdomstolskommittén. Beträffande besvär över beslut enligt 5 kap. (35—67 §§) byggnadsstadgan, som handlar om byggande, uttalar kommittén att målen i stor utsträckning rör individuella ärenden, i vilka det allmänna inte har några speciella intressen att bevaka och i vilka rättsskyddssynpunkter talar för att målen bör tillhöra administrativ domstols kompetensområde. I enlighet därmed föreslår kommittén att talan mot länsstyrelses beslut i ärende som avses i 5 kap. byggnadsstadgan i allmänhet skall föras hos kammarrätt. Till kammarrätts kompetensområde hänförs sålunda bl. a. mål om beviljande av byggnadslov, föreskrift att byggnad skall rivas, godtagande av person som arbetsledare samt beslut att frånta arbetsledare ledningen av visst arbete och att dessutom ev. förklara honom för viss tid förlustig rätten att vara ansvarig arbetsledare inom kommunen. Från huvudregeln om kammarrätts behörighet i mål enligt 5 kap. byggnadsstadgan gör kommittén dock vissa undantag. Såsom framgår av vad som anförts vid behandlingen av förslaget till lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385) anser kommittén att huvuddelen av dispensgivningen enligt byggnadslagstiftningen bör handhas av Kungl. Maj:t i statsrådet i sista instans. I enlighet härmed förordar kommittén att all dispensgivning enligt 67 § 1 och 2 mom. byggnadsstadgan i sista hand skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet utom när fråga är om dispens avseende mindre avvikelser från vad i byggnadsstadgan eller med stöd därav föreskrivits om byggnads yttre och inre anordnande. Sistnämnda dispensärenden liksom de föga långtgående dispensärendena enligt 41 § och 56 § 2 mom. byggnadsstadgan omfattas enligt kommitténs förslag av huvudregeln om kammarrätts behörighet i mål

enligt 5 kap. byggnadsstadgan. Från den uppställda huvudregeln undantar kommittén inte blott de viktigare dispensärendena utan även besvärärenden rörande föreskrift om utsträckt skyldighet att söka byggnadslov inom vissa områden (54 § 1 mom. sista stycket), rörande vissa allmänna byggnader (66 §), rörande förordnande enligt 67 § 2 mom. att byggnadsnämnd skall få handlägga vissa grupper av ärenden samt rörande återkallande av sådant förordnande. Sistnämnda besvärärenden anses nämligen ha den karaktären att de lämpligen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

I 6 kap. byggnadsstadgan finns bl. a. föreskrifter om rätt för byggnadsnämnd att meddela förelägganden och att förbjuda påbörjat byggnadsarbete fortsättande. Kommittén föreslår att mål om förbud eller föreläggande enligt detta kapitel skall prövas av kammarrätt.

Övriga besvärärenden enligt byggnadsstadgan bör enligt kommitténs mening avgöras i konselj. Sålunda föreslår kommittén att Kungl. Maj:t i statsrådet skall pröva besvär över bl. a. länsstyrelses beslut i anledning av byggnadsnämnds uppdrag åt en eller flera ledamöter i nämnden eller åt befattningshavare hos nämnden att på nämndens vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden (7 §). Även fråga om medgivande att till stadsarkitekt utses annan än den som avlagt examen vid teknisk högskolas avdelning för arkitektur (4 §) anses i enlighet med det sagda böra i sista hand avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag rörande besvär över beslut enligt 5 kap. byggnadsstadgan tillstyrks av *lantmäteristytelsen* och *Sveriges advokatsamfund*. *Sveriges lantbruksförbund m. fl.* uttalar att mål enligt 5 och 6 kap. byggnadsstadgan bör prövas av administrativ domstol.

Departementschefen. Den av kommittén föreslagna kompetensfördelningen när det gäller besvärsmål enligt byggnadsstadgan synes ändamålsenlig och bör därför genomföras. Bestämmelser i ämnet har tagits in i ändringsförslaget. Författningsförslaget innehåller också vissa ändringar som sammanhänger med ändrade organisatoriska förhållanden och med att kammarrätt inte utgör högsta instans.

113. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1961:568) om brandfarliga varor

Gällande rätt. Med stöd av 2 § 16:o femte ledet regeringsrättslagen prövar regeringsrätten besvärsmål om beslut i särskilda fall rörande tillstånd eller föreläggande enligt förordningen om brandfarliga varor. Talan mot andra beslut enligt förordningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att besvärsmål om beslut i särskilda fall rörande tillstånd enligt förordningen om brandfarliga varor skall prövas av kammarrätt. Med mål om meddelande eller återkal-

lande av tillstånd likställer kommittén mål om förhandsbesked, om medgivande till försöksdrift och om besked efter avsyning. Även mål om beslut i särskilda fall rörande föreläggande enligt förordningen bör enligt kommittén prövas av kammarrätt. Övriga ärenden rörande tillämpning av förordningen är enligt kommitténs uppfattning av den naturen att de bör avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. *Svenska petroleum institutet* förklarar att institutet inte har något att erinra mot kommitténs förslag.

Departementschefen. I överensstämmelse med kommitténs förslag förordar jag att beslut för särskilt fall av länsstyrelse eller kommerskollegium rörande förhandsbesked, tillstånd, medgivande till försöksdrift, föreläggande eller besked efter avsyning enligt förordningen om brandfarliga varor skall kunna överklagas hos kammarrätt samt att besvär över annat beslut av länsstyrelse eller kommerskollegium enligt förordningen skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Bestämmelser om den av mig sålunda föreslagna kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. I författningsförslaget har också förts in en bestämmelse om att besvär över sprängämnesinspektionens beslut kan anföras hos kommerskollegium.

114. Förslaget till kungörelse om ändring i brandstadgan (1962: 91)

Gällande rätt. Enligt 2 § 16:o första ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande enligt brandstadgan och med stöd av stadgan antagna kommunala brandordningar. Undantag görs dock för mål som avser kommuns skyldigheter enligt brandlagen. Från den allmänna regeln om regeringsrättens behörighet i mål om föreläggande vid vite görs samtidigt i 2 § 17:o nionde ledet regeringsrättslagen det undantaget att regeln inte gäller när fråga är om kommuns åligganden enligt författningarna rörande brandförsvaret. De besvärsmål enligt brandstadgan och brandordningarna, som inte enligt vad nu sagts avgörs av regeringsrätten, prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom exempel på mål som f. n. prövas av regeringsrätten kan nämnas mål om beslut vid brandsyn, om undantag i särskilt fall från den normala sotningsfristen, om undantag i särskilt fall från sotningsmonopolet och om vitesföreläggande mot brandsyneförrättare.

Förvaltningsdomstolskommittén. Såvitt angår målen enligt brandstadgan föreslår kommittén att besvärsmål rörande beslut vid brandsyn (13 §), rörande beslut om undantag från bestämmelserna om sotningsfrist (15 § andra stycket sista punkten), rörande beslut om undantag från sotningsmonopolet (17 § andra punkten) samt rörande vitesföreläggande enligt 24 § skall handläggas av kammarrätt. Undantag föreslås dock för vitesförelägganden enligt

24 § mot kommun. De överväganden, som måste göras när fråga uppkommer om vitesföreläggande mot kommun, anses nämligen vara av den natur att det synes ändamålsenligt att prövningen av sådana ärenden i sista instans görs av Kungl. Maj:t i statsrådet. I övrigt skall enligt kommitténs förslag förekommande besvärärenden enligt brandstadgan avgöras i konselj. Sålunda bör det enligt kommitténs uppfattning ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva bl. a. ärenden om dispens från stadgans krav på viss utbildning för brandbefäl.

Mot beslut, som på grund av kommunal brandordning länsstyrelse i särskilt fall meddelat rörande tillstånd, förbud eller föreläggande, skall enligt kommitténs förslag talan föras hos kammarrätten, när fråga inte är om kommunens skyldigheter. Undantaget för mål om kommunens skyldigheter avser mål om de särskilda åligganden som kommunen har på grund av sitt ansvar för brandförsvaret men däremot inte mål om kommunens skyldigheter i egenskap av ägare eller innehavare av fastighet o. d. De besvärärenden enligt brandordningarna, som inte enligt vad nu sagts skall prövas av kammarrätt, skall enligt kommitténs förslag avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Kommitténs förslag rörande kompetensfördelningen i fråga om besvärsmålen enligt brandstadgan och de kommunala brandordningarna har inte föranlett någon erinran i remissyttrandena. Jag ansluter mig därför till förslaget. Bestämmelser om den av mig förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget. Författningsförslaget innehåller också vissa redaktionella ändringar, av vilka ändringarna i 2 § och 3 § 1 mom. sammanhänger med de ändringar i kommunallagarna som träder i kraft den 1 januari 1971. I 27 § höjs bötesmaximum för penningböter från 300 till 500 kr. Vidare moderniseras bestämmelsen i 28 § rörande åtals väckande.

115. Förslaget till kungörelse om ändring i mönstringsförordningen (1961: 87)

Gällande rätt. Besvär över sjöfartsverkets beslut angående påmönstringsförbud eller varning enligt mönstringsförordningen avgörs av regeringsrätten med stöd av 2 § 17:o sjätte ledet regeringsrättslagen. Talan mot annat sjöfartsverkets beslut enligt mönstringsförordningen prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Förvaltningsdomstolskommittén och remissyttrandena. Kommittén föreslår ingen annan ändring beträffande kompetensfördelningen i fråga om besvär över sjöfartsverkets beslut enligt mönstringsförordningen än att målen angående påmönstringsförbud och varning i första hand skall prövas av kammarrätt. Kommitténs förslag tillstyrks av *sjöfartsstyrelsen*.

Departementschefen. I likhet med kommittén föreslår jag att besvär över sjöfartsverkets beslut om påmönstringsförbud eller varning enligt mönstringsförordningen skall prövas av kammarrätt och att talan mot annat beslut av verket enligt förordningen skall avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Bestämmelser om den av mig sålunda förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

116. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler

Gällande rätt. Enligt förordningen med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler får med vissa undantag spruta eller kanyl införas i riket endast av den som är behörig att driva handel med sådan vara och av den som innehar särskilt tillstånd att införa sådan vara (2 §). Handel med spruta eller kanyl får bedrivas endast av den som har rätt att driva detaljhandel med läkemedel och av den som innehar tillstånd att driva handel med varan (4 §). Tillstånd enligt 2 och 4 §§ meddelas av socialstyrelsen (8 §).

Besvär över socialstyrelsens beslut i nyssnämnda ärenden prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Vid tillståndsgivningen skall beaktas att regleringen av införseln av och handeln med injektionssprutor och kanyler inte på ett otillbörligt sätt motverkar den fria konkurrensen inom näringslivet eller på annat sätt medför omotiverade ingrepp i näringsfriheten. Mot denna bakgrund synes övervägande skäl tala för att besvär över socialstyrelsens beslut enligt 2 och 4 §§ förordningen prövas av kammarrätt.

Föreskrift om kammarrätts behörighet i dessa mål har tagits in i ändringsförslaget.

117. Förslaget till kungörelse om ändring i hotellförordningen (1966: 742)

Departementschefen. Enligt 2 § 14:o elfte ledet regeringsrättslagen avgör regeringsrätten besvärsmål om tillstånd eller förbud enligt hotellförordningen samt mål om skyldighet enligt förordningen att utse föreståndare. Såsom tillstånd enligt förordningen räknas i detta sammanhang även godkännanden (se prop. 1967: 112 s. 5). Till följd härav omfattar regeringsrättens behörighet, med ett undantag, samtliga typer av ärenden i vilka enligt förordningen beslutanderätten tillkommer polismyndigheten. Undantaget utgörs av ärendena enligt 13 §, där bl. a. föreskrivs att polismyndigheten kan förordna att från hotell- eller pensionatrörelse i viss ort eller från viss rörelse anmälan skall göras till polismyndigheten om svensk, dansk, finsk, isländsk eller

norsk gäst på sätt och inom tid som polismyndigheten bestämmer. Ärendena enligt 13 § prövas i sista instans av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Då förvaltningsdomstolskommitténs betänkande avgavs gällde fortfarande en äldre författning på området. Sveriges hotell- och restaurangförbund berörde emellertid i sitt remissyttrande frågan om kompetensfördelningen enligt den nya förordningen. Förbundet var närmast benäget att förorda att besvärspövningen skulle ligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet, därför att det inte var osannolikt att en handläggning i domstolsinstanserna skulle ta längre tid.

Något behov av att förbehålla Kungl. Maj:t i statsrådet beslutanderätten i sista hand i de ärenden enligt hotellförordningen, som i första instans avgörs av den lokala polismyndigheten, föreligger i stort sett inte. Kammarrätterna synes väl skickade att pröva flertalet ärenden enligt förordningen. Den av mig förordade omorganisationen av förvaltningsdomstolsväsendet torde medföra att ärendena kan bli handlagda snabbare än hittills. Endast när det gäller ärendena enligt 13 § torde övervägande skäl tala för att Kungl. Maj:t i statsrådet skall vara slutinstans. Bestämmelser om den av mig sålunda förordade kompetensfördelningen har tagits in i ändringsförslaget.

118. Förslaget till kungörelse om ändring i kungörelsen (1970: 000) om förevisning av brandfarlig biograffilm

Departementschefen. Genom prop. 1970: 47 har Kungl. Maj:t hemställt om riksdagens yttrande över ett förslag till kungörelse om förevisning av brandfarlig biograffilm. Enligt den tilltänkta kungörelsen får, med visst undantag, brandfarlig biograffilm inte förevisas utan tillstånd av byggnadsnämnden i den kommun där förevisningen avses äga rum (2 §). Tillstånd skall meddelas om vissa angivna förutsättningar är uppfyllda (3 §). Talan mot byggnadsnämnds beslut enligt kungörelsen skall föras hos länsstyrelsen genom besvär (6 §). I propositionen uttalas (s. 36) att med hänsyn till pröv-

ningens art besvär över länsstyrelsens beslut bör prövas av regeringsrätten.

Efter ett genomförande av den av mig förordade förvaltningsdomstolsreformen bör besvär över länsstyrelsens beslut enligt nu ifrågavarande kungörelse prövas av kammarrätt. Bestämmelse om kammarrätts behörighet i dessa mål har tagits in i ändringsförslaget.

Ytterligare kompetensfördelningsfrågor

Avslutningsvis skall jag, såsom jag förut har sagt, behandla några grupper av mål som nu tillhör regeringsrättens kompetensområde men beträffande vilka övervägande skäl synes tala för att målen i fortsättningen bör

avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet. Jag redogör därvid för varje målgrupp för gällande rätt, förvaltningsdomstolskommitténs förslag, förekommande remissyttranden m. m. samt de synpunkter som varit vägledande för mitt ställningstagande.

1. Gällande rätt. Enligt 2 § 2:o andra ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om nybyggnad, inredning eller reparation av allmän byggnad, som av menighet skall byggas och underhållas, samt mål om stället för sådan byggnads uppförande. Kompetensregeln äger tillämpning på bl. a. beslut av länsstyrelse med stöd av 6 § 1 länsstyrelseinstruktionen (1958: 333).

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén förklarar att det i de nu behandlade målen förekommer starka inslag av lämplighets- och ändamålsenlighetsöverbäganden. Frågorna måste dessutom ofta ses i ett vidare perspektiv och hänsyn även tas till vad som rimligen kan krävas med hänsyn till hela landets intressen. Kommittén föreslår därför att mål av detta slag skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag tillstyrks av *kammarkollegiet*.

Departementschefen. I likhet med kommittén finner jag det lämpligt att besvärspövningen i de mål, varom här är fråga, flyttas från administrativ domstol till Kungl. Maj:t i statsrådet.

2. Gällande rätt. Enligt 2 § 3:o regeringsrättslagen skall regeringsrätten pröva mål om sammankallande av menighet eller dess representation.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén föreslår att besvär över beslut av länsstyrelse rörande utlysande av allmänningsstämma eller delägarstämma enligt lagen (1952: 166) om häradsallmänningar och lagen (1952: 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna skall handläggas av kammarrätt. I övrigt finns enligt kommitténs uppfattning inte anledning att till förvaltningsdomstols kompetensområde hänföra besvär över beslut av statlig myndighet rörande sammankallande av menighet eller dess representation.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag lämnas utan erinran av *skolöverstyrelsen*.

Kammarkollegiet ifrågasätter däremot om inte samtliga hithörande mål bör prövas av kammarrätt. Som skäl härför åberopas önskvärdheten av att inte i onödan splittra likartade mål på skilda slutinstanser. Som exempel på mål, vilka enligt kammarkollegiets mening bör prövas av förvaltningsdomstol, nämner kollegiet mål om länsstyrelses förordnande om sammanträde med lappby enligt 12 § lagen (1928: 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Departementschefen. I fråga om besvär över länsstyrelses beslut rörande utlysande av allmänningsstämma eller delägarstämma enligt lagen om häradsallmänningar och lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna har jag, såsom framgår av vad jag har anfört beträffande lagförslagen 9

och 10, anslutit mig till kommitténs förslag att målen skall prövas av kamrarrätt. Som förut nämnts skall renbeteslagen ersättas av ny lagstiftning. Frågan om kompetensfördelningen i besvärsmål enligt denna nya lagstiftning får i enlighet med vad jag tidigare har sagt tas upp i ett senare sammanhang. Förevarande kompetensfördelningsregel torde i övrigt ha mycket ringa betydelse. Jag anser det inte befogat att för mål av detta slag behålla en allmän regel om att målen skall prövas av administrativ domstol.

3. Gällande rätt. Enligt 2 § 4:o tredje ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om sådant bidrag eller understöd av statsmedel som enligt gällande författningar får beviljas eller skall på rekvisition utbetalas av statskontoret eller tillsynsmyndighet över registrerade understödsföreningar eller av länsstyrelse, såvida fråga ej är om bidrag till väg- och brobyggnadsföretag eller vatten- och avloppsanläggning eller om bidrag enligt 15 eller 16 § lagen (1964: 63) om kommunal beredskap eller, såvitt angår skatteutjämningsbidrag, om beslut rörande utdebiteringsgränsen eller medelskattekraften i riket.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén framhåller att de nuvarande bestämmelserna i regeringsrättslagen medför att i stort sett likartade ärenden om beviljande av statsbidrag kan komma att prövas av skilda slutinstanser allt efter vilken myndighet som har handlagt ärendet i första instans. En sådan ordning synes otillfredsställande och bör enligt kommitténs mening inte behållas. Vissa skäl av teoretisk natur kan enligt kommittén tala för att kompetensfördelningen i dessa ärenden bör göras med hänsyn till huruvida det understödda rättssubjektet äger ett rättsligen grundat anspråk på bidraget eller ej. Statsbidragsförfattningarna ger emellertid i många fall inte klart vid handen, huruvida meningen är att tillförsäkra vederbörande statsbidrag eller huruvida bidragets utgående skall vara beroende av billighets- och lämplighetsprövning. På grund av dessa gränsdragningssvårigheter finner kommittén det ogörligt att följa nyss angivna princip vid bestämmandet av vilket organ som i sista hand skall avgöra ärenden angående beviljande av statsbidrag. Kommittén anser att starka praktiska skäl talar för att samtliga besvärärenden om beviljande av statsbidrag bör handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet, som äger god förtrogenhet med statsbidragsspörsmål av olika slag. Ärendena om beviljande av statsbidrag innesluter enligt kommitténs mening sällan rättsliga spørsmål av den karaktär att handläggning av förvaltningsdomstol framstår som den ändamålsenligaste formen för prövning av förekommande besvär. Skulle i enstaka fall någon mera invecklad rättsfråga aktualiseras, kan det enligt kommittén förutsättas att i fall av behov regeringsrättens utlåtande kommer att inhämtas. Även förekommande mål om utbetalning, indragning och återbetalning av statsbidrag skall enligt kommitténs förslag prövas i konselj.

Remissyttrandena. Kommitténs förslag biträds av *regeringsrättens* leda-

möter, medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, fiskeristyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och bostadsstyrelsen. Sveriges advokatsamfund anser att det finns åtskilliga fall där man kan tala om en verklig rätt till statsbidrag. Dessa fall bör enligt samfundets mening prövas av administrativ domstol. *Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, SAF, HAO, Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* samt *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö* anser också att en uppdelning bör ske. De föreslår att en särskild utredning tillsätts för att åstadkomma en konsekvent fördelning, som kan vara vägledande även vid framtida lagstiftning.

Departementschefen. Jag anser liksom kommittén att man bör eftersträva en ordning, enligt vilken i stort sett likartade ärenden om statsbidrag bör behandlas av samma slutinstans oberoende av vilken myndighet som har handlagt ärendet i första instans. Jag ansluter mig också till uppfattningen att det i många fall är svårt att avgöra huruvida ett rättssubjekt kan anses äga en rätt till statsbidrag eller huruvida bidragets utgående är beroende av en billighets- eller lämplighetsprövning. I likhet med kommittén finner jag att Kungl. Maj:t i statsrådet är den instans som i allmänhet är bäst skickad att handlägga besvärssärenden rörande statsbidrag. Jag förordar därför att de nuvarande bestämmelserna om regeringsrättens kompetens i statsbidragsmål inte får någon motsvarighet i den lagstiftning som här läggs fram. Därmed har jag inte sagt att det ej kan förekomma fall i vilka det framstår som ändamålsenligt att besvär rörande statsbidrag prövas av förvaltningsdomstol. Sådana fall bör emellertid inte regleras genom någon allmän föreskrift utan i samband med behandlingen av den enskilda författningen.

4. Gällande rätt m. m. Enligt 2 § 9:o tredje ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål, huruvida jord tillhörig kyrkor i Lunds och Göteborgs stift skall enligt gällande författningar brukas under prästgård eller annat visst hemman, samt mål om beloppet av den avgift, som därav bör erläggas till kyrkan. Kompetensregeln avser mål, som kan uppkomma enligt ålderdomliga föreskrifter rörande vissa kyrkojor­dar i Skåne, Blekinge och Halland. Vid regeringsrättslagens tillkomst skulle tvister av detta slag tas upp av länsstyrelsen och domkapitlet. I samband med 1932 års reform av den ecklesiastika boställs­förvaltningen uppdrogs åt stiftsnämnd att avgöra beloppet av den avgift, som bör erläggas till kyrkan för nu nämnda jor­dar. Däremot meddelades inte någon bestämmelse om handläggningen av tvister rörande bruks­rätten till jordarna. Justitierådet Ekberg uttalar att det får antas att avsikten har varit att sådana tvister för framtiden skall instämmas till de allmänna domstolarna.

Enligt 2 § 9:o fjärde ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om beslut av stiftsnämnd i fråga om förvaltningen av prästlön­etillgång. Om sådan förvaltning finns bestämmelser i

bl. a. ecklesiastik boställsordning (1932: 400) och prästlönekostnadslagen (1951: 570).

Enligt 2 § 9:o femte ledet regeringsrättslagen ankommer det på regeringsrätten att pröva mål om villkor för utarrendering av prästerskapet eller kyrkor anslagen jord, som enligt vad författningarna föreskriver skall upplåtas under arrende, såvida inte klagan förs över sådant stiftsnämndens beslut som avses i lagen (1942: 74) angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastik jord. Kompetensregeln är av betydelse vid överklagande av beslut som fattats av stiftsnämnd såsom första eller andra instans. Föreskrifter i ämnet finns bl. a. i ecklesiastika boställsordningen. Undantaget saknar numera betydelse därför att det bara avser jämkning av arrendevillkoren för arrendeåret 1941—1942.

I remiss till lagrådet den 19 september 1969 har dåvarande chefen för utbildningsdepartementet lagt fram förslag till enhetligare förvaltningsbestämmelser för kyrklig egendom. Bestämmelser i ämnet skall ingå i en lag om förvaltning av kyrklig jord. Lagförslaget innehåller besvärshästäm-melser rörande bl. a. sådana frågor, som är omnämnda i 2 § 9:o tredje—femte leden regeringsrättslagen. Förvaltningen av den kyrkliga egendomen är enligt förslaget uppdelad mellan i huvudsak församling, pastorat, boställsnämnd och stiftsnämnd. Över beslut av församling och pastorat får talan föras enligt bestämmelserna i lagen om församlingsstyrelse. Talan mot boställsnämnds beslut förs genom besvär hos stiftsnämnden. Rätt att föra talan mot boställsnämnds beslut tillkommer endast den som förvaltar den kyrkliga jorden. Arrendator, hyresgäst eller innehavare av tjänstebo-stad anses inte beröras av boställsnämnds beslut på sådant sätt att de bör ha rätt till talan mot beslutet. Talan mot stiftsnämnds beslut förs genom besvär hos Kungl. Maj:t. Mot stiftsnämnds beslut i fråga, som fullföljs dit, får talan föras endast i den mån Kungl. Maj:t har förordnat om sådan rätt.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén uttalar att mål rörande kyrklig egendom kan vara av stor betydelse för pastoratet. I vissa fall berörs boställshavares eller arrendators rätt på ett ingripande sätt. Över huvud taget förekommer så många rättsliga frågeställningar i mål om kyrklig egendom att det synes kommittén naturligt att besvär över administrativ myndighets beslut i sådana frågor i allmänhet prövas av administrativ domstol. När praktiska och liknande synpunkter dominerar, kan det dock enligt kommitténs mening vara motiverat att göra avsteg från huvudregeln och förlägga besvärsprövningen till Kungl. Maj:t i statsrådet.

Departementschefen. Genom den i nyssnämnda lagrådsremiss föreslagna nya lagstiftningen om förvaltning av kyrklig jord har utgångspunkterna för frågan om besvärsprövningen i högsta instans förändrats i inte obetydlig grad. Besvärshästäm-melserna i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord har utformats i överensstämmelse med grundtanken att boställsnämnds och stiftsnämnds verksamhet skall inriktas på att bidra till förvaltningens

effektivisering och rationalisering. 1960 års ecklesiastika boställsutredning, vars betänkande (SOU 1968:12) ligger till grund för det remitterade lagförslaget, förordar reservationslöst en överflyttning av besvärsprovningen i fråga om beslut, som stiftsnämnd har fattat som första eller andra instans, från regeringsrätten till Kungl. Maj:t i statsrådet. Förslaget lämnas utan erinran av samtliga kyrkliga remissinstanser som har yttrat sig i frågan. Dåvarande chefen för utbildningsdepartementet förklarade också vid anmälan av lagrådsremissen att han ansåg starka skäl tala för en sådan ordning.

Vid bedömningen av frågan om kompetensfördelningen i nu ifrågasatt ordning av slag av mål utgår jag från de bestämmelser, som finns intagna i förslaget till lag om förvaltning av kyrklig jord. Ingen ändring föreslås i nuvarande ordning enligt vilken kommunalbesvär över församlings eller pastorsrats beslut skall prövas av regeringsrätten. Det måste antas att de beslut av stiftsnämnd som kommer att överklagas i stor utsträckning avser frågor av praktisk natur med starka inslag av ekonomiska och andra ändamålsenlighetssynpunkter. Redan på grund härav talar starka skäl för att besvärsprovningen bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet. Såsom framgår av vad jag har anfört i det föregående anser jag att den administrativa besvärsprovningen i mål som rör kommun eller annan, kyrklig eller borgerlig, kommunal förvaltningsenhet i stor utsträckning bör ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet och att administrativ domstol bör pröva förvaltningsbesvär huvudsakligen när fråga är om mål vilkas avgörande kan vara av väsentlig betydelse för den enskilde. I förevarande mål kan enligt förslaget inte arrendator eller liknande enskild intressent vara part. Denna omständighet utgör ett ytterligare skäl för att målen bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Under återopande av det nu anförda föreslår jag att besvär över stiftsnämnds beslut enligt den föreslagna lagen om förvaltning av kyrklig jord skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

5. Gällande rätt. Enligt 2 § 9:o sjunde ledet regeringsrättslagen skall regeringsrätten pröva mål om optionsrätt till arrende. Bestämmelser om optionsrätt för arrendator förekommer i ett flertal författningar rörande arrende av publik jord.

Förvaltningsdomstolskommittén. Kommittén förklarar att frågan huruvida arrendator äger optionsrätt till arrende kan prövas av allmän domstol. Med hänsyn härtill ligger det enligt kommitténs mening närmast till hands att låta den administrativa besvärsprovningen ligga hos Kungl. Maj:t i statsrådet, som sålunda slutligt skall avgöra jordägarsidans ståndpunkt.

Remissyttrandena. Mot kommitténs förslag har *domänstyrelsen* intet att erinra. *Sveriges advokatsamfund* anser att frågan om optionsrätt är en rättsfråga som bör prövas av administrativ domstol. Att frågan också kan komma under allmän domstols prövning behöver enligt samfundets mening inte ha avgörande betydelse.

Departementschefen. Eftersom optionsrättsfrågorna kan dras under all-

män domstols prövning, är det från rättssäkerhetssynpunkt inte påkallat att administrativa besvär om optionsrätt prövas av förvaltningsdomstol. Några särskilda skäl som skulle motivera en möjlighet till dubbel domstolsprövning synes inte föreligga. Jag ansluter mig således till kommitténs förslag att administrativa besvär i dessa frågor skall prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Hemställen

Jag hemställer, att lagrådets yttrande genom utdrag av protokollet inhämtas enligt 87 § regeringsformen över de inom justitiedepartementet upprättade lagförslagen 1—88 (se s. 93—95).

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Nr 1

*Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet med förslag till lag om
ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174); given
Sofiero den 24 juli 1970.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiärenden, enligt 87 § 2 mom. regeringsformen inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner härvid fogat förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174)¹.

GUSTAF ADOLF

Alva Myrdal

¹ Förslaget, som är likalydande med det vid propositionen fogade förslaget 53, har uteslutits här.

*Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Sofiero den 24 juli 1970.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, HOLMQVIST,
SVEN-ERIC NILSSON, MYRDAL, ODHNOFF, NORLING, LÖFBERG.

Statsrådet Myrdal anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174)* och anför.

Kungl. Maj:t har den 20 mars 1970 beslutat att till lagrådet remittera en rad lagförslag, vilka innefattar en reform på förvaltningsrättskipningens område. Bland förslagen ingår ett förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen, betecknat som nr 48. Enligt detta lagförslag skall i kyrkomötesförordningen införas en bestämmelse om att talan mot domkapitels beslut om indelning i distrikt för val av elektorerna skall föras hos regeringsrätten genom besvär. Vidare föreslås att den nuvarande bestämmelsen om att klagan över val till ombud vid kyrkomöte fullföljs hos Kungl. Maj:t genom besvär, som skall inges till justitiedepartementet för att skyndsamt föredras och avgöras i regeringsrätten, skall ersättas med en bestämmelse om att sådan klagan skall föras hos regeringsrätten. Lagförslaget är avsett att träda i kraft den 1 januari 1972.

De föreslagna ändringarna i kyrkomötesförordningen hänger samman med den översyn av kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten, som har företagits i samband med förvaltningsdomstolsreformen, och med det förhållandet att enligt reformen den nuvarande anknytningen mellan regeringsrätten och statsdepartementen skall brytas.

Jag hemställer, att från kyrkomötet enligt 87 § 2 mom. regeringsformen inhämtas yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner det den förut nämnda lagrådsremissen ingående lagförslaget nr 48 om ändring i kyrkomötesförordningen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till kyrkomötet skall avlätas skrivelse av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

Nr 1

Kyrkomötets underdåniga skrivelse i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen.

(Kyrkolagsutskottets betänkande nr 1)

Till KONUNGEN

I skrivelse till kyrkomötet den 24 juli 1970, nr 1, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av skrivelsen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för samma dag, förklarat Sig vilja inhämta kyrkomötets yttrande huruvida kyrkomötet godkände vid skrivelsen fogat förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174).

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av kyrkolagsutskottets i ärendet avgivna betänkande, nr 1, får kyrkomötet i underdånighet anmäla, att kyrkomötet godkänt ifrågavarande lagförslag.

Underdånigst

RUBEN JOSEFSON

Sune K. Johansson

Stockholm den 22 september 1970

Nr 1

Kyrkolagsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen.

I en den 24 juli 1970 dagtecknad, till kyrkolagsutskottet hänvisad skrivelse, nr 1, har Kungl. Maj:t förklarat sig vilja, under åberopande av skrivelsen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, enligt 87 § 2 mom. regeringsformen inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner vid skrivelsen fogat förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174).

Ändringsförslaget är av följande lydelse:

»Förslag

till

Lag

om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174)

Härigenom förordnas, att 7 § 9 mom. och 10 § kyrkomötesförordningen (1949: 174) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

9 mom. Angående besvär över val av delegerade, elektorer och ersättare skall vad i lag finnes stadgat om besvär över val av ledamöter i kyrkoråd äga motsvarande tillämpning.

9 mom. *Talan mot domkapitels beslut om indelning i distrikt för val av elektorer föres hos regeringsrätten genom besvär.*

Angående besvär över val av delegerade, elektorer och ersättare skall vad i lag finnes stadgat om besvär över val av ledamöter i kyrkoråd äga motsvarande tillämpning.

10 §.¹

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte *fullföljes* hos Konungen genom besvär, som inom tre veckor efter valet *skola* hava inkom-

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte *föres* hos regeringsrätten genom besvär inom tre veckor efter valet.

¹ Senaste lydelse 1958: 59.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

*mit till justitiedepartementet för att
i Konungens regeringsrätt skyndsamt
föredragas och avgöras.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.»

Förevarande lagförslag ingår i ett omfattande komplex av ändringar på förvaltningsrättskipningens område, innefattande bland annat en översyn av kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. Lagstiftningsfrågan i dess helhet är för närvarande under behandling i lagrådet.

Utskottet

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot det föreliggande förslaget utan hemställer,

att kyrkomötet måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att kyrkomötet godkänner det i Kungl. Maj:ts skrivelse framlagda förslaget till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174).

Stockholm den 8 september 1970

På kyrkolagsutskottets vägnar:

NILS RAPPE

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit:

herr Rappe, herr biskop Lundström, herrar David Svenungsson, Elving, Strandberg, Lindegård, herr biskop Herrlin, herrar Lagerberg, Klason, Löfgren*, Bälter, fru Österlind samt herrar Gustaf Hansson och Sigvard Hansson.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

*Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 14 ja-
nuari 1971.*

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODIHOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *allmänna förfaranderegler för förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar* och anför.

Inledning

Prövningen av ärenden inom den offentliga förvaltningen ankommer företrädesvis på förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar. Allmänna författningsbestämmelser om förfarandet inom förvaltningens område finns f. n. bara i ringa utsträckning. I den mån förfaranderegler i övrigt har meddelats, har de tagits in i specialförfattningar för olika förvaltningsgrenar.

En arbetsgrupp inom justitiedepartementet¹ har i betänkandet *Förvaltningslag* (SOU 1968: 27) lagt fram förslag till allmänna förfarandebestämmelser för förvaltningsmyndigheterna.

Över betänkandet har efter remiss avgetts yttranden av regeringsrättens ledamöter, justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, överbefälhavaren (ÖB), försvarets civilförvaltning, värnpliktsverket, värnpliktsnämnden, socialstyrelsen, psykiatriska nämnden, försäkringsdomstolen, försäkringsrådet, riks-försäkringsverket, postverket, televerket, statens planverk, luftfartsverket, kammarkollegiet, statskontoret, kammarrätten, generaltullstyrelsen, kontrollstyrelsen, riksskatte-nämnden, centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden (CFU), universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, statens naturvårdsverk, patent- och registreringsverket, arbetsmark-

¹ Ställföreträdande justitieombudsmannen Bertil Wennergren, ordförande, förste sekreteraren Vilhelm Berg, landssekreteraren Karl-Gustaf Hjelmqvist, hovrättsrådet Erik Holmberg och byråchefen Lorentz Vogel.

nadsstyrelsen, statens hyresråd, statens utlänningskommission, statens avtalsverk, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län, domkapitlet och stiftsnämnden i Uppsala stift, kommunalrättskommittén, riksdagens förvaltningskontor, justitieombudsmannen Bexelius (JO), Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister, Sveriges advokatsamfund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet och Svenska pastoratens riksförbund.

Yttranden har dessutom inkommit från Sveriges lantbruksförbund, arbetsgruppen för invandrarfrågor, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och Svenska företagares riksförbund.

Flera av remissinstanserna har bifogat yttranden från andra myndigheter och allmänna organ.

I samband med förslaget till förvaltningslag avser jag att behandla vissa andra förslag som gäller samma ämne. Redovisningen av dessa förslag kommer att ske i specialmotiveringen till den paragraf som resp. förslag närmast hänförs till.

I promemorian *Förfarandet i förvaltningsdomstol* (Stencil Ju 1970: 11), som upprättats inom justitiedepartementet av Bertil Wennergren, föreslås förfarandebestämmelser som skall vara gemensamma för regeringsrätten, kammarrätt, länsrätt, länsskatterätt och mellankommunala skatterätten.

Över promemorian har efter remiss avgetts yttranden av regeringsrättens ledamöter, JK, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, försäkringsdomstolen, kammarrätten, riksskattenämnden, CFU, samtliga länsstyrelser, trafikmålskommittén, Föreningen Auktoriserade revisorer, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Svenska kommunförbundet, Riksförbundet Landsbygdens folk (RLF), Sveriges lantbruksförbund, LO, SACO, SR och TCO.

Nuvarande ordning

Förfaranderegler för förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar, finns f. n. bara i begränsad utsträckning. Vissa avgränsade frågor har reglerats generellt över hela fältet. Lagen (1946: 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m. innehåller bl. a. en regel om när en handling skall anses ha kommit in till myndighet. Lagen (1954: 355) om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut (besvärstidslagen) reglerar besvärstiden vid klagan över förvaltningsbeslut. Besvärstidslagen gäller dock endast om inte annat föreskrivits i lag eller annan författning. Allmänna

regler om hur myndighet skall förfara, när handling i ett ärende skall delges någon, har meddelats i delgivningslagen (1970: 428), vilken trätt i kraft den 1 januari 1971. Även delgivningslagens tillämpning är beroende av att inte avvikande föreskrifter meddelats i annan författning.

Dessutom har vissa generella bestämmelser beslutats i administrativ ordning. I cirkuläret (1946: 680) till samtliga till statsförvaltningen hörande myndigheter angående skyldighet att tillhandagå allmänheten med översändande av expeditioner m. m. (servicecirkuläret) ges vissa regler om statsmyndigheternas skyldighet att lämna parter och andra intressenter upplysningar och annan service. Beträffande förfarandet när statlig myndighet genom remiss inhämtar yttrande från annat allmänt organ eller från enskild har meddelats föreskrifter i cirkuläret (1931: 213) till statens förvaltande myndigheter angående remissers verkställande och besvarande.

Regler om förfarandet hos förvaltningsmyndighet

Bestämmelser om förvaltningsmyndighets handläggning av förvaltningsärenden har huvudsakligen meddelats områdesvis i de författningar som innehåller den materiella regleringen av viss verksamhet. Exempelvis handläggs ärenden om samhällets barnavård med iakttagande av föreskrifterna i barnavårdslagen (1960: 97). Härutöver förekommer också förfaranderegler i författningar som innehåller allmänna bestämmelser om de ärenden som faller inom viss myndighets verksamhetsområde. Exempel härpå erbjuder — utöver allmänna verksstadgan (1965: 600) — de av Kungl. Maj:t utfärdade instruktionerna för statliga myndigheter, såsom länsstyrelseinstruktionen (1958: 333).

Den förfarandereglering som finns i specialförfattningarna är av mycket skiftande innehåll. Vissa författningar har utförliga bestämmelser om förfarandet på det område författningen avser. Här kan nämnas — förutom barnavårdslagen — utlänningslagen (1954: 193), lagen (1954: 579) om nykterhetsvård, taxeringsförordningen (1956: 623) och folkbokföringsförordningen (1967: 198). Flertalet specialförfattningar innehåller emellertid endast en ofullständig reglering av hur handläggningen skall gå till. De förfarandebestämmelser som har meddelats tar främst sikte på sådana frågor som man på det speciella området ansett särskilt viktigt att reglera. Eftersom specialförfattningarna har tillkommit vid olika tidpunkter och med skilda syften präglas även procedurregler på i och för sig likartade förvaltningsfält av bristande enhetlighet. Frågor som har reglerats i en författning har i andra lämnats obesvarade. Spörsmål som är av principiellt samma slag har getts i sakligt hänseende skilda lösningar. Även den formella avfattningen av förfarandereglererna är i hög grad växlande.

Eftersom förvaltningsförfarandet i stor utsträckning har lämnats oreglerat i specialförfattningarna, har kompletterande regler utvecklat sig ge-

nom praxis. Den omständigheten att en författning saknar reglering av viss procedurfråga innebär sålunda inte att det helt lagts i myndigheternas egen hand att avgöra hur de skall förfara. Såväl genom prejudicerande avgöranden av Kungl. Maj:t i statsrådet eller regeringsrätten som genom analog tillämpning av regler i andra författningar, inte minst rättegångsbalken (RB), har för åtskilliga fall utbildats regler för myndigheternas handlande. Det torde här vara tillräckligt att erinra om några grundläggande principer, som sålunda kommit till uttryck. Sedan gammalt krävs av förvaltningsmyndigheterna att de skall iaktta objektivitet vid handläggningen av sina ärenden. Objektivitetsprincipen innefattar inte bara en skyldighet för myndigheterna att behandla lika fall lika utan också ett krav på att den beslutande tjänstemannen inte låter sig påverkas av ovidkommande hänsyn. Som en allmän grundsats gäller vidare att »ingen skall dömas ohörd». Principen kan sägas innebära, att ett för den enskilde ofördelaktigt beslut inte får meddelas, om han inte fått tillfälle att framföra sina synpunkter i ärendet (den s. k. kommunikationsprincipen). En annan faktor av grundläggande betydelse för den enskildes rättsskydd utgör besvärsrätten. Även om uttryckliga besvärshörsbestämmelser saknas anses gälla en allmän rätt för den som beröres av ett beslut av statlig myndighet att genom besvär få det omprövat av överordnad myndighet och i sista hand av Kungl. Maj:t.

Regler om förfarandet i förvaltningsdomstol

Uttryckliga regler om förfarandet i regeringsrätten saknas praktiskt taget helt. Domstolen torde i stor utsträckning analogiskt tillämpa bestämmelserna i RB.

I stadgan (1959: 545) för kammarrätten finns tämligen ingående bestämmelser om förfarandet i kammarrätten. Reglerna härom är intagna i 22—43 §§. I 24 § fastslås den skriftliga processen som huvudprincip och ges förutsättningarna för muntlig förhandling. Kammarrättsstadgan hänvisar i väsentliga hänseenden till RB:s bestämmelser om hovrättsprocessen. Sålunda finns hänvisning till bestämmelserna i 9 kap. om straff och vite, i 12 kap. om rättegångsombud, i 35, 36, 38, 39 och 40 kap. om bevisning samt i 52 kap. om besvär.

Förfarandet i försäkringsdomstolen regleras i 7—14 §§ lagen (1961: 262) om försäkringsdomstol. Huvudprincipen är att förfarandet skall vara skriftligt, men domstolen kan förordna om muntlig handläggning, om den finner erforderligt att part eller annan hörs muntligen (9 §). Enligt 10 § skall domstolen verka för att utredningen blir så fullständig som målets beskaffenhet kräver. Domstolen får enligt samma bestämmelse föranstalta om bevisning. I fråga om bevisning och förfarandet i övrigt hänvisar lagen till RB:s bestämmelser. I 13 § föreskrivs att domstolens beslut skall grun-

das på vad handlingarna innehåller och på vad som eljest förekommit. Bestämmelsen markerar att muntlig handläggning syftar endast till att fullständiga det skriftliga materialet.

I fråga om förfarandet hos prövningsnämnd, som har åtskilliga domstolsmässiga drag, finns bestämmelser i 77—92 och 94 §§ taxeringsförordningen samt i 46—49 §§ taxeringskungörelsen (1957: 513). Förfarandet är skriftligt men med möjlighet till muntlig förhandling. Till skillnad från de nyssnämnda förvaltningsdomstolarna kan prövningsnämnd inte höra vittne eller sakkunnig på ed.

Bakgrunden till föreliggande utredningsförslag

Det förberedande utredningsarbetet

Mot bakgrund av den offentliga förvaltningens kraftiga tillväxt under de senaste årtiondena har vid flera tillfällen uttalats önskemål om en mer fullständig, enhetlig och överskådlig reglering av förfarandet hos förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar. Efter framställning av 1942 års riksdag (rskr 236) tillkallades år 1944 en sakkunnig¹ för att göra en förberedande utredning angående reglering av förvaltningsförfarandet i ärenden rörande enskild rätt och därmed sammanhängande frågor. Utredningsmannen avlämnade år 1946 betänkandet Förvaltningsförfarandet (SOU 1946: 69). Betänkandet, som närmast hade karaktären av en planläggning av lagstiftningsarbetet på området, innehöll inte några författningsförslag utan utmynnade i uttalanden om önskvärdheten av lagstiftning beträffande olika till förvaltningsförfarandet hörande ämnen. Besvärsinstitutet betecknades som i särskilt hög grad förtjänt av närmare reglering.

Sedan betänkandet remissbehandlats tillkallades år 1949 tre sakkunniga för att fortsätta utredningen rörande det administrativa besvärsinstitutet och därmed sammanhängande problem (direktiv se 1950 års riksdagsberättelse s. 44). Efter ett delbetänkande angående besvärstiden i administrativa mål (SOU 1953: 30) avgav utredningen, som antagit namnet besvärssakkunniga, år 1955 principbetänkandet Administrativt rättsskydd (SOU 1955: 19). Sedan betänkandet remissbehandlats, fick de sakkunniga i uppdrag att även undersöka möjligheterna att reglera förvaltningsförfarandet i första instans (tilläggsdirektiv se 1959 års riksdagsberättelse s. 19).

Besvärssakkunnigas slutbetänkande

I sitt år 1964 avgivna slutbetänkande Lag om förvaltningsförfarandet (SOU 1964: 27)² föreslog besvärssakkunniga en lag om förfarandet i förvaltningsärenden i såväl första instans som besvärsinstans. Inte bara för-

¹ Professorn Nils Herlitz.

² Betänkandet är undertecknat av landssekreteraren Olof Åkesson, ordförande, generaldirektören Ragnar Lundberg och ställföreträdande justitieombudsmannen Gustav Petré.

farandet hos förvaltningsmyndigheter — inklusive Kungl. Maj:t i statsrådet — utan också processen hos förvaltningsdomstolar inbegreps. Den föreslagna lagen skulle gälla både hos statliga och hos kommunala myndigheter.

I sak begränsades tillämpningsområdet för den föreslagna lagen till vad de sakkunniga kallade administrativa partsärenden, dvs. förvaltningsärenden angående enskilda. Särskilda reservationer gjordes inte för enkla förvaltningsgöromål och inte heller för ärenden avseende beslut utan rättsverkningar. Intet undantag föreslogs heller för ärenden angående förvaltning av statlig eller kommunal egendom eller för kommersiella ärenden över huvud taget. Målet för besvärssakkunniga var att det på förfarandelagstiftningens område i fortsättningen skulle finnas två grundläggande lagverk, RB för rättegångsmålen och lagen om förvaltningsförfarandet för förvaltningsärenden angående enskilda.

Lagförslaget innehöll 155 paragrafer — uppdelade på 20 kapitel — med regler om bl. a. lagens tillämpningsområde, jäv, omröstning, tystnadsplikt angående vad som yttrats vid ärendes avgörande hos myndighet, protokoll, service, part och parts talan, ombud, ombuds fullmakt, biträde, inlaga, delgivning, frister, viten, ärendes anhängiggörande, ärendes utredning, särskilda utredningsmedel hos domstol, ärendes avgörande, förvaltningsbesvär, besvärstalans väckande, besvärssärendes utredning, besvärssärendes avgörande, särskilda rättsmedel, kostnader och lagens ikraftträdande.

Lagstiftningen föreslogs genomförd på det sättet att lagen först antogs och utfärdades men inte tilläts träda i kraft förrän de viktigaste specialförfattningarnas förfaranderegler harmoniserats med lagens regler. Övriga specialförfattningar fick genomgå successivt efter lagens ikraftträdande och harmoniseras i mån av behov. Sedan lagen trätt i kraft, skulle en förfaranderegler med innehåll, som avvek från lagens ordning, kunna meddelas endast i specialförfattningar som tillkom under riksdagens medverkan.

Som främsta ändamål för en lagstiftning om förvaltningsförfarandet satte besvärssakkunniga rättssäkerheten. Stor vikt borde fästas vid garantier för att avgörandena i förvaltningsärenden blev materiellt riktiga. De sakkunniga påpekade att det för svenskt vidkommande måste hållas i minnet att förvaltningen inte stod under de allmänna domstolarnas kontroll. Särskilt betydelsefull var därför förvaltningsförfarandets uppbyggnad. Det gällde att så långt möjligt bygga in garantierna för rättssäkerheten direkt i förfarandet.

Besvärssakkunniga erinrade också om att den enskilde medborgaren borde ha rätt till ett hänsynsfullt och korrekt bemötande av myndigheterna. Ett lagfästade av grundläggande regler, som tryggade en sådan ordning, utgjorde ett betydelsefullt led i strävandena att stärka den enskilda medborgarens ställning.

Hur förnämliga anordningar som än vidtogs för att stärka rättsskyddet i själva förfarandet, kunde det emellertid aldrig undvikas att oriktiga avgöranden trots allt träffades emellanåt. Besvärssakkunniga sade sig därför också fästa stor vikt vid att sådana rättelsemöjligheter utformades att förekommande rättelsebehov så långt möjligt blev tillgodosedda.

En annan huvuduppgift för en lagstiftning om förvaltningsförfarandet var enligt besvärssakkunniga att skapa likformighet i handläggningshänseende så långt det var ändamålsenligt. De betonade emellertid att kravet på likformighet måste träda tillbaka, där avvikelser påkallades av bärande sakliga och funktionella skäl.

Av de många principiella resonemang som besvärssakkunniga anförde till stöd för sina förslag redovisas här endast några av mer central betydelse.

Beträffande möjligheterna att genomföra en enhetlig lagstiftning för förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar uttalade de sakkunniga att förvaltningsdomstol i regel hade att pröva den fullföljda saken i hela dess vidd. Domstolen trädde så att säga i förvaltningsmyndighets ställe med identisk sakprövningskompetens. Härigenom kunde den sägas fullgöra samma administrativa funktion som förvaltningsmyndigheten. Efter denna karakteristik förklarade besvärssakkunniga att förfarandet i alla grundläggande avseenden borde vara uppbyggt på samma sätt hos förvaltningsdomstol som hos förvaltningsmyndighet och föreslog lagen tillämplig också på processen i förvaltningsdomstol. Behovet av mer kvalificerade utredningsmedel skulle tillgodoses genom ett särskilt kapitel med regler om utredningen hos domstol.

I fråga om lagens tillämpningsområde i sakligt hänseende övervägde besvärssakkunniga en begränsning till ärenden vilka avgjordes genom förvaltningsakter, dvs. beslut med rättsliga verkningar. Enligt de sakkunnigas mening var det emellertid av så stort värde att ordnade, enhetliga former iakttogs även i ärenden angående meddelande av upplysningar, avgivande av yttranden och förslag, lämnande av råd och anvisningar samt anmodanden av oförbindande slag m. m. att dessa inte borde undantas.

De sakkunniga diskuterade också om tillämpningsområdet borde begränsas till vissa från rättssäkerhetssynpunkt särskilt betydelsefulla ärenden, där ett mera processliknande förfarande framstod som eftersträvävärt. En sådan begränsning skulle öka möjligheterna att utforma fasta och entydiga normer. De sakkunniga ansåg sig emellertid vid sina undersökningar ha funnit att det även inom ramen för en lagstiftning med generell tillämpning i stort sett lät sig göra att skapa de garantier, vilka normalt krävdes för en trygg och ändamålsenlig handläggning. Med hjälp av speciallagstiftning kunde dessa sedan byggas ut på de områden där det behövdes. De fördelar som låg i stabilitet och likformighet inom förvaltningen i dess helhet, uppvägde enligt besvärssakkunnigas mening mer än

väl vad som till äventyrs gick förlorat genom att bestämmelserna på enstaka punkter inte alltid kunde göras lika fasta och utmejslade som eljest kanske varit möjligt. Fördelarna måste anses rättfärdiga en formalisering av förfarandet också i rutin- och bagatellärenden, så länge den inte inverkade hinderligt på ärendenas handläggning.

När det gällde ärenden angående det allmännas affärsförvaltning, egendomsförvaltning och rena tjänsteprestationer, där avgörandena fick karaktär av partsbesked, fäste besvärssakkunniga vikt vid att det allmännas verksamhet där ofta var av stor faktisk betydelse för den enskilde på grund av att prestationer motsvarande det allmännas över huvud taget inte kunde fås på annat håll eller i vart fall inte fås lika förmånligt som hos det allmänna. Behov gjorde sig härigenom gällande av garantier för rättvis och likformig behandling, trots att rättsliga anspråk på prestationerna inte kunde framställas. Med hänsyn härtill gjordes inga undantag från lagens tillämpningsområde för dessa ärendens del.

Efter en inventering av de förfarandefrågor som syntes förtjänta av reglering i en lag om förvaltningsförfarandet uttalade besvärssakkunniga att behovet av normer var en sak men att en annan sak var om och i vad mån det var praktiskt möjligt att tillgodose behovet i en lagstiftning med generell räckvidd. Härom anförde de sakkunniga att det var av vikt att hålla i sikte att förfarandebestämmelser så till vida var att betrakta som en utbyggnad av de materiella förvaltningsrättsliga reglerna som de skulle gestalta de former under vilka den materiella rätten skulle omsättas i praktiskt skeende av rättslig betydelse. På grund härav måste tillses att bestämmelserna stod i ett ändamålsenligt funktionellt samband med de materiella rättsreglerna.

Vissa förfarandefrågor var så neutrala och ur den materiella rättens synvinkel så likgiltiga att de lät sig lösas generellt tämligen oberoende av sakens beskaffenhet i det särskilda fallet. Som exempel nämnde besvärssakkunniga frågor om handlingars ingivande, besvärstid, jäv, fullmakt och besluts dokumentation. När det gällde förfarandefrågor, som inte kunde bedömas förhållandevis oberoende av den materiella rättens innehåll, vållades särskilda vanskligheter av den heterogenitet i sakligt hänseende som kännetecknade förvaltningsmyndigheternas uppgifter. Lagtekniskt borde problemen enligt besvärssakkunniga lösas genom att man avstod från att göra reglerna undantagslöst bindande och använde »bör»-regler i stället för »skall»-regler och genom att man uppmjukade »skall»-regler med behovs-, lämplighets- och skälighetskriterier. Härigenom erhöles erforderlig flexibilitet. Förelåg behov av regler rörande en förfarandefråga men mötte hinder mot utfärdande av bindande föreskrifter, syntes det besvärssakkunniga vara att föredra att en »bör»-regel infördes framför att ingen bestämmelse alls meddelades. När det gällde förfarandeföreskrifter, som skulle tillämpas rörande saker av skiftande beskaffenhet, lät det sig

enligt besvärssakkunniga inte göra att i alla fall vinna enkla och precisa formuleringar. Man nödgades välja sådana ordalag som att en åtgärd skall vidtas, »om den inte finnes obehövlig eller olämplig», eller att den skall komma till stånd, »om det finnes erforderligt». Inte sällan måste utrymme också lämnas för viss skälighetsprövning. Det kunde t. ex. finnas lämpligt att stadga att något skall göras eller underlåtas, »när särskilda eller synnerliga skäl är därtill». Fördelen med regler av denna art var att de blev huvudregler, från vilka avsteg inte fick göras utan att bärande skäl klart kunde redovisas.

I fråga om lagstiftningens omfattning framhöll besvärssakkunniga att en viss utförlighet inte kunde undvikas t. ex. när det gällde regleringen av utredningsförfarandet, men att allmänt sett förfarandet i första instans inte kunde regleras lika utförligt som besvärsförfarandet. De sakkunniga hade haft som riktpunkt att utforma reglerna med så hög grad av utförlighet som varit möjlig med hänsyn till de mångskiftande situationer i vilka de skulle tillämpas. En tämligen utförlig och detaljerad reglering fann besvärssakkunniga inte bara möjlig utan också önskvärd i fråga om t. ex. jäv, omröstning, ombud, fullmakt och delgivning. Det måste enligt de sakkunniga antas vara enbart till fördel för myndigheterna att i dessa hänseenden ha en i stort sett uttömmande normering att tillgå. Även för de enskilda medborgarna var det av värde att detaljerade bestämmelser fanns i dessa ämnen under förutsättning att normeringen inte gick så långt att risker uppstod för rättsförluster

Remissyttrandena över besvärssakkunnigas slutbetänkande

Besvärssakkunnigas slutbetänkande fick ett blandat mottagande vid remissbehandlingen. Det fanns visserligen åtskilliga remissinstanser som ställde sig positiva till en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. Många yttranden innehöll emellertid stark kritik mot förslaget. Kritiken gick i allmänhet ut på att besvärssakkunniga skjutit över målet när det gällde att tillgodose rättssäkerhetsintressena genom förfarandebestämmelser.

I det följande redovisas huvudsakligen endast vissa kritiska yttranden i frågor av central betydelse. En utförlig redogörelse för remissutfallet återfinns i SOU 1968: 27 s. 21.

JO framhöll att en reglering av förfarandet var endast en av de faktorer, som främjade rättssäkerheten i förvaltningen, och att den faktorn ej ensam eller ens främst kunde skapa trygghet för riktiga beslut. Frågor om t. ex. myndighetsorganisationen, tjänstemannautbildningen och inte minst de materiella bestämmelsernas utformning tedde sig enligt hans mening i princip väsentligare. Betydelsen från rättssäkerhetssynpunkt av en procedurreglering blev därför helt naturligt beroende av hur förhållandena i övrigt gestal-

tades inom förvaltningen. Om det förhöll sig så att vårt land i skilda hänseenden hade ett tämligen väl utbyggt rättsskyddssystem i förhållande till många andra länder, kunde man — även om vissa procedurfrågor förvisso var av väsentlig betydelse från rättssäkerhetssynpunkt — helt allmänt säga att en utförligare procedurreglering hos oss fick en relativt sett mindre betydelse från den angivna synpunkten. JO framhöll också, att procedurfrågorna sinsemellan var av mycket växlande betydelse. I inte obetydlig utsträckning var det fråga om regler som väsentligen tjänade rena ordningssyften eller som i varje fall från rättssäkerhetssynpunkt tedde sig tämligen perifera. Slutsatsen blev att intresset framför allt borde inriktas på de från rättssäkerhetssynpunkt essentiella spörsmålen.

Försäkringsinspektionen framhöll att den offentliga förvaltningen inte borde underkastas formregler, som visserligen i enstaka fall kunde vara av värde från snäva rättssäkerhetssynpunkter men som äventyrade eller hindrade de snabbhets- och effektivitetssträvanden inom svensk offentlig förvaltning, som bäst gagnade medborgarnas intressen, om man såg frågorna i stort. Det borde observeras, att om de krav, som i förfarandehänseende ställdes på ämbetsverken, hindrade dem från att fungera tillfredsställande, även rättssäkerheten blev lidande. Den kritik, som i allmänhet riktats mot förvaltningsmyndigheterna, hade gått ut på att myndigheterna uppträtt alltför osmidigt och formalistiskt. Det borde under dessa förhållanden inte komma i fråga att vid en lagstiftning om förvaltningsförfarandet uppställa regler, som gjorde förfarandet hos de egentliga förvaltningsmyndigheterna väsentligt mer tidskrävande och formbundet än nu. Enkelheten och snabbheten i förvaltningen var värden, som inte fick äventyras.

Flera remissinstanser förordade en kortare och enklare lag om förfarandet hos förvaltningsmyndighet än den som besvärssakkunniga hade föreslagit. Sålunda ansåg *nio ledamöter av regeringsrätten (regeringsrådet Eckerberg, Lorichs, Nevrell, Hegrelius, Wilkens, Ringdén, Björne, Martenius och Cars)* att den föreslagna lagen var för vidlyftig för att lämpa sig för det stora flertalet myndigheter i första instans. Särskilt hänvisningarna till RB kunde antas te sig främmande för åtskilliga myndigheter i första instans med starkt specialiserade arbetsuppgifter. Vidare kunde svårigheter uppkomma till följd av det obestämda och svävande innehållet i många paragrafer. För förvaltningsverksamheten i första instans borde det därför vara mest ändamålsenligt med en jämförelsevis kort förfarandelag, som överskådligt och i så klara ordalag som möjligt uttryckte grundsatser, som borde iakttas i rättssäkerhetens intresse, t. ex. om jäv. För *försäkringsdomstolen* framstod det som uppenbart, att besvärssakkunniga drivit sin strävan efter likformighet i handläggningshänseende för långt. Den dömande verksamhetens behov hade vidare i alltför stor utsträckning satt sin prägel på reglerna för det egentliga förvaltningsförfarandet med en alltför vidlyftig reglering av detta som följd. Försäkringsdomstolen förordade för sin del en mindre omfattande lagstift-

ning för de egentliga förvaltningsmyndigheterna. I denna skulle meddelas vissa allmänna förfaranderegler beträffande sådana spörsmål som var i huvudsak gemensamma för sådana myndigheter i allmänhet, exempelvis frågorna om jäv, delgivning och kommunikation samt besvärstid. Enligt *luftfartsstyrelsens* mening skulle ett så noga reglerat förfarande som det av besvärssakkunniga föreslagna komma att ställa mycket stora krav på personalen i olika grader och kräva juridisk skolning i utökad omfattning. En förenkling och nedskärning av förslaget var synnerligen önskvärd och kunde göras utan att avkall gjordes på kravet om materiellt riktiga beslut.

Den utvidgning av den ursprungliga lagstiftningsuppgiften, som låg i att inte bara besvärsförfarandet utan också förfarandet i första instans skulle ingå, föranledde få uttalanden och nästan alla gick i tillstyrkande riktning. *De förut nämnda nio ledamöterna av regeringsrätten* framhöll att handläggningen i första instans i realiteten inte framstod som något första led i ett enhetligt förfarande, där också besvärsförfarande ingick. Väsentliga skiljaktigheter kunde påvisas mellan förvaltningsförfarande i första instans och administrativt besvärsförfarande, t. ex. att en besvärsmyndighet vid sin prövning är bunden av omfattningen av det överklagade beslutet och av yrkandena, medan en myndighet i första instans ofta får handla oberoende av yrkanden. De framhöll vidare att besvärsmyndigheterna sinsemellan var tämligen jämförbara i fråga om sammansättning och tillgång till administrativt utbildade och tränade krafter, medan myndigheterna i första instans var mycket olika till organisation och personaluppsättning. Skiljaktigheterna syntes dem i själva verket så väsentliga att det ingalunda kunde sägas ligga i sakens natur, att så skilda områden av offentlig verksamhet i förfarandehänseende skulle regleras enhetligt och i gemensam lagstiftning. De olikartade förhållandena kunde snarare antas kräva en lösning i motsatt riktning. De förordade, att lagstiftningsuppgiften delades upp på en författning om administrativt besvärsförfarande, som grundades på besvärssakkunnigas förslag, och en jämförelsevis kort förfarandelag för första instans.

I fråga om lagens tillämpning hos förvaltningsdomstol ansåg *kammarrätten* att en lagstiftning, vars primära ändamål var att reglera förfarandet hos förvaltningsmyndigheter skulle tyngas av de särskilda regler, som måste gälla för domstolsförfarandet. Kammarrätten förmodade också att reglerna om förfarandet hos förvaltningsmyndigheterna skulle kunna ges en för dessa myndigheter bättre avvägd utformning, om man inte eftersträvade bestämmelser som kunde tillämpas också hos förvaltningsdomstolarna. En gemensam lagstiftning var vidare ägnad att motverka det understrykande av förvaltningsdomstolarnas likställighet med de allmänna domstolarna som var önskvärt.

Förvaltningsdomstolskommittén kritiserade besvärssakkunnigas jämförelse mellan förvaltningsdomstolar och rättstillämpande förvaltningsmyndigheter i fråga om prövningskompetens och funktioner i övrigt. Kommittén fram-

höll bl. a. att besvärssakkunniga inte tillräckligt besinnat det viktiga förhållandet, att när statsmakterna bestämt, att en del rättsligt färgade besvärsmål skulle fullföljas inte till överordnad administrativ myndighet utan till förvaltningsdomstol, detta skett bl. a. därför att man önskat en annan sorts prövning än den som skedde hos administrativ myndighet — mer juridiskt betonad och mer domstolsmässigt grundlig. För kommittén var det uppenbart att förvaltningsdomstolarnas handläggning och arbetssätt stod mycket nära de allmänna domstolarnas rättskipande verksamhet, särskilt till den del dessa tillämpade skriftlig procedur, och vitt skilde sig från den handläggning av partsärenden, som förekom hos ett stort antal även centrala förvaltningsmyndigheter.

Reformer i fråga om förvaltningsdomstolssystemet

Under 1960-talet har bedrivits ett omfattande utredningsarbete i syfte att uppnå organisatoriska förbättringar i den domstolsmässiga besvärsprövningen på förvaltningens område. Som ett resultat av detta arbete står nu en omorganisation och en utbyggnad av förvaltningsdomstolarna inför sitt genomförande.

Kungl. Maj:t har i remiss till lagrådet den 20 mars 1970 lagt fram en rad lagförslag, som innebär en genomgripande omorganisation av den högsta förvaltningsrättskipningen. Enligt förslagen, som skall träda i kraft den 1 januari 1972, förskjuts tyngdpunkten i den domstolsmässiga besvärsprövningen av förvaltningsärenden från regeringsrätten till kammarrätt. Mål, som enligt gällande ordning fullföljs från förvaltningsmyndighet till regeringsrätten, skall i allmänhet i stället prövas av kammarrätt. Möjligheterna att få mål, som avgjorts av kammarrätt, överprövide av regeringsrätten begränsas samtidigt till att i princip gälla endast prejudikatfall. Regeringsrätten omvandlas härigenom till huvudsakligen en prejudikatinstans. I samband med omläggningen byggs kammarrättsorganisationen ut kraftigt, bl. a. genom inrättande av en ny kammarrätt i Göteborg. Reformen bygger på förvaltningsdomstolskommitténs betänkande *Förvaltningsrättskipning* (SOU 1966: 70). Till skillnad från betänkandet innehåller lagrådsremissen inte några förslag till bestämmelser om förfarandet i regeringsrätten och kammarrätten, utan det förutskickas att sådana kommer att bli framlagda i särskild ordning.

Statsmakterna har vid 1970 års riksdag fattat beslut om riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen (prop. 1970: 103, SU 132, KU 34, rskr 248 och 308), som bl. a. går ut på att inom länsstyrelsens ram fr. o. m. den 1 juli 1971 inrättas två domstolar, länsskatterätt och länsrätt. I överensstämmelse härmed har Kungl. Maj:t den 20 november 1970 beslutat att till lagrådet remittera förslag till lag om skatterätt och länsrätt. Enligt förslaget skall i varje län inrättas en länsskatterätt, som bl. a. skall

överta den nuvarande prövningsnämndens uppgifter. Samtidigt omvandlas den nuvarande mellankommunala prövningsnämnden till mellankommunala skatterätten. I varje län inrättas dessutom en länsrätt för handläggning av vissa rättsligt kvalificerade ärenden som nu handläggs på länsstyrelsernas landskanslier, såsom barnavårds- och nykterhetsvårdsärenden och ärenden om återkallelse av körkort. I likhet med lagrådsremissen den 20 mars 1970 innehåller lagrådsremissen den 20 november 1970 inte förslag till förfaranderegler för ifrågavarande domstolar.

Till grund för reformerna angående förvaltningsrättskipningen på länsplanet ligger bl. a. länsförvaltningsutredningens betänkande Den statliga länsförvaltningen (SOU 1967: 20 och 21), landskontorsutredningens betänkande Skatteförvaltningen (SOU 1967: 22) och en inom civildepartementet upprättad promemoria med förslag till lag om skatterätt och länsrätt (Stencil C 1970: 3). I anslutning till landskontorsutredningens betänkande utarbetades inom finansdepartementet förslag till lag om skatterätt (SOU 1967: 24), som innehöll både organisatoriska och processuella bestämmelser för de i betänkandet föreslagna skatterätterna.

Föreliggande utredningsförslag och remissyttranden

Förfarandet hos förvaltningsmyndighet

Arbetsgruppens förslag till förvaltningslag

Förslaget till förvaltningslag utgör en överarbetning av besvärssakkunnigas slutbetänkande under beaktande av remissutfallet.

Arbetsgruppen framhåller inledningsvis att en reglering av förvaltningsförfarandet bara utgör en av de faktorer som främjar rättssäkerheten i förvaltningen. Detta förhållande talar enligt arbetsgruppens åsikt dock inte mot att ansträngningar görs att få en sådan reglering till stånd, i all synnerhet inte som det står klart att en allmän reglering av förvaltningsförfarandet är en av de viktigaste av dessa faktorer. Man bör då inte lämpligen ge upp tanken på en allmän lag och söka kompensera förlusten genom en mer omsorgsfull utformning av specialförfattningarnas förfaranderegler.

Arbetsgruppen framhåller att nutida krav på snabbhet, effektivitet och rättssäkerhet inte tillgodoses med gällande bestämmelser. Inte bara rättssäkerheten utan också arbetseffektiviteten främjas allmänt sett av ordnade handläggningsformer. De rättsliga traditioner, som tar sikte på enskilds rättssäkerhet i förvaltningsförfarandet, förmår inte att tränga igenom av egen kraft på många håll hos nybildade myndigheter och lokala organ. Arbetsgruppen kommer därför liksom besvärssakkunniga till slutsatsen att allmänna regler om förvaltningsförfarandet bör komma till stånd främst

med tanke på rättssäkerheten. Mot bakgrund av innehållet i remissyttrandena framstår emellertid en grundlig omprövning av besvärssakkunnigas lagförslag som oundviklig i fråga om reglernas tillämpningsområde, innehåll och omfattning.

I fråga om tillämpningsområdet för en allmän förfarandelagstiftning erinrar arbetsgruppen om att nio ledamöter av regeringsrätten har föreslagit att lagstiftningsuppgiften delas upp på en författning om administrativt besvärsförfarande, som grundas på besvärssakkunnigas förslag, och en jämförelsevis kort förfarandelag för första instans. En sådan lösning kan enligt arbetsgruppens mening ha fog för sig om en utförlig reglering av besvärsförfarandet önskas. Arbetsgruppen utgår från att detta inte är fallet. Den naturliga lösningen blir då att reglerna om besvärsförfarandet och förfarandet i första instans samlas i en och samma författning. Arbetsgruppen föreslår därför en samlad reglering av förvaltningsförfarandet i en lag, kallad »förvaltningslag».

När det gäller förvaltningslagens tillämpning på processen hos förvaltningsdomstol påpekar arbetsgruppen att de flesta instanser som uttalat sig i frågan redovisat en avvisande inställning till förslaget att meddela gemensamma procedurregler för såväl förvaltningsrättskipningen som förfarandet hos egentliga förvaltningsmyndigheter. Arbetsgruppen erinrar vidare om att i förvaltningsdomstolskommitténs förslag till lagar om regeringsrätten och kammarrätt tagits in bestämmelser om förfarandet motsvarande dem som finns i lagen om försäkringsdomstol. Arbetsgruppen anser därför att förvaltningslagen bör inriktas i princip på den genuina förvaltningen. Vissa bestämmelser i lagen, nämligen bestämmelserna om ingivande av handling, parts insyn i utredningsmaterialet samt tid och sätt för anförande av besvär, skall dock enligt arbetsgruppens förslag gälla även hos förvaltningsdomstolarna.

I fråga om tillämpningen i sakligt hänseende innebar besvärssakkunnigas förslag att lagen om förvaltningsförfarandet skulle gälla vid handläggningen av vad som kallades administrativa partsärenden. Arbetsgruppen påpekar att detta begrepp har blivit mycket vittfamnande med den definition det getts av besvärssakkunniga. Det innesluter sålunda även de allra enklaste förvaltningsgöromål och därjämte ärenden som avgörs genom beslut utan rättsverkningar. Vidare inrymmer det kommersiella ärenden, ärenden angående egendomsförvaltning och andra ärenden som avgörs genom avtal eller s. k. partsbesked. Den allmänna uppfattningen bland remissinstanserna är att besvärssakkunniga härmed skjutit över målet. Det skulle enligt många remissinstansers mening vara varken behövligt eller lämpligt att i en lag om förvaltningsförfarandet reglera handläggningen beträffande andra förvaltningsärenden än sådana som angår enskildas rättigheter och skyldigheter gentemot det allmänna eller inbördes och som avgörs

genom bindande förvaltningsbeslut. I stort sett skulle tillämpningsområdet i enlighet härmed då begränsas till ärenden, i vilka förvaltningsmyndigheterna i egenskap av organ för det allmänna och med stöd i författning ensidigt meddelar beslut som får bestämda rättsliga verkningar av positiv eller negativ innebörd för den enskilde. Arbetsgruppen benämner sådana ärenden förvaltningsrättsliga partsärenden.

Arbetsgruppen framhåller att remissinstanserna i fråga framför allt synes ha haft sådana regler för ögonen som bestämmer det processuella skeendet, t. ex. regler om kommunikation, beslutsmotivering, beslutsdelgivning och besvärshänvisning, när de förordat en begränsning av tillämpningsområdet till de förvaltningsrättsliga partsärendena. Remissinstanserna har inte velat se dessa centrala moment i handläggningen utformade med rättegång som förebild för andra än sådana ärenden. Enligt arbetsgruppens mening bör emellertid en förvaltningslag innehålla åtskilliga andra bestämmelser än sådana processregler. Där bör återfinnas regler av närmast ordningsteknisk natur, såsom regler om ingivande av handling och om anförande av besvär. Vidare märks regler om parts insyn i utredningsmaterialet. Bland det, som inte hänför sig till det processuella skeendet, nämner arbetsgruppen också frågan om jäv. Annat blir blandat arbetsmetodiskt och processuellt, t. ex. bestämmelserna om remissförfarandet. Dessa olika omständigheter gör att förvaltningslagen som helhet inte lämpligen bör få sitt tillämpningsområde begränsat till förvaltningsrättsliga partsärenden. I stället bör lagen ges en allmän syftning men tillämpningsområdet för dess processregler begränsas i princip till förvaltningsrättsliga partsärenden.

När det gäller förvaltningslagens omfattning tar arbetsgruppen till en början upp frågan om lagen skall ges karaktär av en ramlag som sätts i kraft sakområde för sakområde genom särskilda lagstiftningsbeslut. För att lagen skall bli tillämplig i barnavårdsärenden, taxeringsärenden eller personaladministrativa ärenden, fordras då en uttrycklig regel härom i lagstiftningen på resp. område. Denna teknik har obestridliga fördelar, fortsätter arbetsgruppen, och har begagnats t. ex. i fråga om allmänna verksstadgan (1965: 600). Om den skall väljas i förevarande sammanhang eller inte, blir emellertid helt naturligt beroende av hur pass allmän tillämpning man uppställer som mål. Vill man täcka in större delen av det svenska förvaltningsfältet, blir tekniken mycket opraktisk. Tänker man sig däremot en tillämpning som begränsar sig till de mest betydelsefulla sakområdena, är tekniken däremot överlägsen varje annan lösning.

En lagstiftning med sådan utförlighet som den av besvärssakkunniga föreslagna torde enligt arbetsgruppen inte kunna sättas i kraft mer än på ett begränsat antal områden, där myndigheterna har personella och andra resurser att rätt förstå och i praktiken omsätta sådana regler. Skulle den tänkta lagstiftningen byggas upp så som besvärssakkunniga föreslagit,

borde den därför ges karaktär av en ramlag. Stora värden skulle emellertid då gå förlorade genom att förvaltningsförfarandet förblev oreglerat på en mängd områden, där ett påtagligt behov föreligger inte av en omfattande förfarandereglering men väl av ett antal fasta hållpunkter för handläggningen. Lagen skulle därmed mer eller mindre förfela sitt syfte. Arbetsgruppen avvisar därför tanken på en ramlag. I valet mellan en lagstiftning som har förutsättningar att tillgodose nämnda behov och som kan ges en i princip allmängiltig karaktär, å ena, och en lagstiftning som bara skulle beteckna en ytterligare utveckling av förfarandet på ett begränsat antal områden där förhållandena ofta redan är i stort sett tillfredsställande, å andra sidan, finner arbetsgruppen övervägande skäl tala för det förra alternativet. Härtill kommer att ramlagsmetodiken inte går att tillämpa beträffande frågor om besvärstid, handlings ingivande m. m., för vilka en generell tillämpning på hela förvaltningsfältet är oundgängligen nödvändig.

Arbetsgruppen erinrar i det följande om att det vid remissbehandlingen av besvärssakkunnigas betänkande uttalades farhågor för att en generell reglering av förvaltningsförfarandet skulle ställa sådana krav på myndigheterna att den skapade behov av större personella resurser och större driftsanslag. I remissyttrandena framhölls också att många myndigheter saknade den administrativt kvalificerade personal som behövdes för en riktig tillämpning av de sakkunnigas lagförslag. Vidare befarade man att förslaget skulle innebära en formalisering som gjorde det svårt för den enskilde att föra sin talan utan hjälp av juridiskt sakkunnig person.

Arbetsgruppen finner det självklart att lagstiftningen inte får utformas så att några onödiga krav ställs på handläggningen. Beträffande varje ifrågasatt handläggningskrav måste prövas, om det verkligen är nödvändigt för rättssäkerheten. Man kan emellertid inte nöja sig med den prövningen. Det måste också stå klart att myndigheternas resurser — främst de personella — förslår till ett förverkligande av det tänkta handläggningskravet. Reformen av förvaltningsförfarandet torde nämligen i allt väsentligt vara hänvisad till att ske inom ramen för redan tillgängliga personella och ekonomiska resurser.

Arbetsgruppen förmodar att remissinstansernas farhågor har föranletts redan av lagförslagets vidlyftighet. En författning med 155 paragrafer blir svåröverskådlig och mindre lätt att hantera. Det kan synas mycket begärt att av landets alla förvaltningsmyndigheter kräva att de skall behärska ett så omfattande författningsmaterial. I synnerhet gäller detta naturligtvis myndigheter med personal som har annan grundskolning än rent administrativ och juridisk.

I fråga om förvaltningslagens innehåll framhåller arbetsgruppen att redan begränsningen till förfarandet hos förvaltningsmyndigheter medför en minskning av antalet regler i förhållande till besvärssakkunnigas lagförslag. Spe-

cialreglerna om särskilda utredningsmedel hos domstol utgår sålunda. Enligt arbetsgruppen har emellertid de sakkunnigas förslag även i andra avseenden tagit intryck av att reglerna avsetts bli tillämpliga hos både förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar. Som exempel på bestämmelser, vilka saknar större intresse utanför domstolskretsen, nämner arbetsgruppen reglerna om omröstning, om formellt sammanträde för muntlig handläggning och om besvärsmyndighets utredningsbefogenheter. Sådana regler kan enligt arbetsgruppens mening utan tvekan undvaras i en lag som inte skall tillämpas av förvaltningsdomstolar.

I fråga om de av besvärssakkunniga föreslagna reglerna om särskilda rättsmedel framhåller arbetsgruppen att det har hävdats att de är att betrakta som föreskrifter vilka riktar sig till domstolarna, främst då regeringsrätten (och högsta domstolen). Även om de också måste anses ha betydelse som vägledning till allmänheten om möjligheterna till rättelse i extraordinär ordning, synes de dock knappast höra hemma i en sådan förvaltningslag som arbetsgruppen föreslår. De har därför inte tagits med. Arbetsgruppen uttalar att det behov av lagstiftning som här dock otvivelaktigt ger sig till känna i stället skulle kunna tillgodoses genom en särskild lag motsvarande den som gällde för rättegångsmålen före RB:s tillkomst.

Arbetsgruppen framhåller att besvärssakkunnigas lagförslag innehåller ytterligare ett stort antal paragrafer. Reglerna i fråga har visserligen i allmänhet inte utsatts för några allvarligare erinringar från remissinstansernas sida innehållsmässigt sett. Sammantagna ger de emellertid enligt arbetsgruppens mening ett massivt och arbetsödande intryck. Enbart en genomläsning av paragraferna för kontroll i ett ärende av att ingen obligatorisk åtgärd förbisetts skulle bli tidsödande och tynga handläggningen.

Arbetsgruppen tar fasta på kritiken mot besvärssakkunnigas målsättning att åstadkomma en så hög grad av utförlighet som är möjlig med hänsyn till de skiftande förhållandena i förvaltningen. Det gäller här en lag, som skall tillämpas på ett mycket stort fält, där inte bara sakfrågornas utan också de ansvariga organens karaktär skiftar i oerhört hög grad. Vägledande anvisningar om hur ärendena skall handläggas har sitt givna värde, men i många fall kan det inte vara nödvändigt att ge dem i lag. Blir de för talrika i en lag och behandlar de alltför banala ting, undanskymmer de lätt de väsentliga och centrala frågorna och kan motverka syftet med lagstiftningen. För att lagen skall få den rätta effekten bör den enligt arbetsgruppens mening begränsas till de från rättssäkerhetssynpunkt essentiella spörsmålen.

Arbetsgruppen nämner som exempel på bestämmelser i besvärssakkunnigas lagförslag, som är självklara till innehållet och därför överflödiga, bestämmelser om rådrum och ursäktlig underlåtenhet, om ärendes anhängighet och framställning varigenom talan väcks, om allmänna grundsatser för ärendes

utredning, om vägledning och om utnyttjande av handling hos myndighet samt om att ärende skall avgöras så snart det kan ske och om bevisprövningen. Arbetsgruppen anser att sådana frågor utan olägenhet kan överlämnas åt praxis.

Arbetsgruppen framhåller att besvärssakkunnigas lagförslag på några punkter innehåller föreskrifter som närmast rör ordningsfrågor. Hit hör bestämmelser om protokoll och service, om felinkommen inläga och om dokumentation av beslut. Sådana bestämmelser bör i stället tas in i instruktioner och liknande administrativa författningar.

Som en allmän synpunkt inför de fortsatta övervägandena framhåller arbetsgruppen vikten av att lagstiftningen blir kort, enkel och lättöverskådlig. Detta är en förutsättning för att lagverket skall kunna bli var mans egendom på den offentliga förvaltningens alla disparata fält och hos alla dess myndigheter av skilda slag. Det gäller enligt arbetsgruppens mening att i det nu aktuella lagstiftningsskedet så kort och kärnfullt som möjligt slå fast och pränta in de verkligt betydelsefulla grundsatserna för förvaltningsförfarandet och det som hänger nära samman med dem. Sedan erfarenhet vunnits om tillämpningen av en kort förfarandelag, kan övervägas om den bör byggas ut med ytterligare regler. Förekommande behov av allmänna anvisningar och central vägledning i andra förfarandefrågor än lagstiftningen behandlar kan under tiden i stället tillfredsställas genom administrativa föreskrifter o. d. Rättspraxis har tidigare fullgjort en viktig funktion i detta hänseende och bör givetvis också i framtiden kunna göra det.

Arbetsgruppen framhåller att det förda resonemanget inte är lika berättigat för besvärsförfarandets del som för förfarandet i första instans. Besvärsförfarandet är mer homogent och tål en betydligt utförligare reglering än förfarandet i första instans. Hos besvärsgöraren finns tjänstemän med juridisk utbildning vilka är tränade i lagtillämpning. I och för sig skulle därför en tämligen utförlig reglering kunna tänkas för besvärsförfarandet. Arbetsgruppen har av flera skäl inte valt den vägen. Besvärsförfarandet hos förvaltningsdomstolarna kommer att regleras i en eller flera särskilda lagar om processen hos dem. De regler som tas in där lämpar sig i betydande omfattning för analogisk tillämpning hos administrativa besvärsmyndigheter. En särskild reglering av förfarandet hos dem skulle därför i mångt och mycket te sig som dubbelarbete. Ytterligare framhålls att besvärsförfarandet redan i praxis vunnit sådan stadga att behovet av kodifiering inte är särskilt påtagligt. Det synes utan fara för rättssäkerheten också framdeles kunna vara oreglerat i sina detaljer. Även i fråga om besvärsförfarandet bör man därför enligt arbetsgruppen kunna begränsa sig till de från rättssäkerhets synpunkt viktigaste frågorna vid regleringen i förvaltningslagen.

Enligt arbetsgruppens mening innehåller besvärssakkunnigas lagförslag vissa regler, som är tämligen invecklade till sin natur men av vilka något mer påtagligt behov inte tycks göra sig gällande. Dessa regler verkar tyngan-

de på lagen på ett sätt som inte står i rimligt förhållande till den fördel som kan dras av dem. Arbetsgruppen anser därför att de inte bör tas med i en lag, som skall lända till allmän efterrättelse på förvaltningsfältet, utan i stället i mån av behov tas in i specialförfattningarna. På denna grund bortfaller bestämmelser om parts- och processbehörighet samt om fullmakt, om förfarandevite och om påföljd vid ordningsförseelse, om föreläggande för part, om verkan av parts tystnadsplikt, om handlings privata karaktär, om parts rätt att vägra medverkan, om sakkunnig och om syn.

Arbetsgruppen konstaterar att det efter den företagna genomgången av lagförslaget i stort sett återstår bestämmelser i ämnen, som får anses vara av central betydelse, nämligen frågor om jäv, rätt att föra talan genom ombud eller med hjälp av biträde, inlägga, delgivning, parts medverkan vid utredningen, partsoffentlighet, kommunikation, anteckning om muntlig uppgift, avvisande och avskrivning, underlag för ärendes avgörande, besluts avfattande och motivering, besvärshänvisning, tillkännagivande av beslut, tidpunkt för besluts ikraftträdande, rättelse av oriktighet i beslut, normbeslut, besvär och besvärsförfarande samt kostnad. En del av dessa ämnen bör enligt arbetsgruppens åsikt inte regleras i detta sammanhang. I betänkandet erinras särskilt om att frågan om kostnad brutits ut till särbehandling och att den 1 mars 1968 tillkallats särskilda sakkunniga med uppdrag att utreda frågorna om kostnaderna i förvaltningsförfarandet, om rättshjälp i förvaltningsärenden och om offentligt biträde åt part i sådana ärenden. Det påpekas också att frågan om delgivning i förvaltningsförfarandet tagits upp till särskild reglering.

För att reglera de handlägningsfrågor rörande första instans som sålunda återstår behövs enligt arbetsgruppen inte något större antal paragrafer. De blir inte fler än att de utan svårighet kan införlivas med det kunskapsstoff som en tjänsteman i övrigt måste besitta för att kunna handlägga ett förvaltningsärende. Man behöver därför inte hysa någon oro för att förekomsten som sådan av en förvaltningslag skulle komplicera förvaltningsarbetet i första instans över hövan. Vad gäller besvärsförfarandet vänder sig reglerna till en relativt begränsad krets av myndigheter, som i allmänhet har tjänstemän med juridisk skolning, för vilka frågeställningarna står levande vare sig de regleras i lag eller ej.

Däremot kan naturligtvis innehållet i bestämmelserna vålla större eller mindre komplikationer såväl i första instans som i besvärinstans, framhåller arbetsgruppen vidare. Det gäller framför allt de krav på handläggningen som kan ställas genom regler om kommunikation, beslutsmotivering och beslutsexpeditions förseende med besvärshänvisning. Reglerna får naturligtvis inte utformas så att handläggningen av abstrakta rättssäkerhetshänsyn omgärdas med formaliteter, som i det stora flertalet fall inte tjänar något praktiskt syfte men som tynger handläggningen och drar uppmärksamheten från sak- till procedurfrågor. En skyldighet att förse varje överklagbart be-

slut, som går någon emot, med besvärshänvisning kan t. ex. i många fall föranleda tidsödande överväganden och diskussioner om besluts överklagbarhet m. m. utan praktisk nytta därför att det när allt kommer omkring inte finns någon som är intresserad av att anföra besvär. Det sagda gäller inte minst för de kommunala myndigheternas del. Enligt arbetsgruppens mening har besvärssakkunniga på denna och åtskilliga andra punkter gått längre i sina krav på åtgärder med uppgift att trygga rättssäkerheten än som är försvarligt med tanke på personal och arbetsekonomi i dagens läge. Bestämmelserna torde inte sällan kunna mjukas upp i flera hänseenden utan att några väsentliga rättssäkerhetsintressen blir eftersatta men med betydande lättnader för det praktiska förvaltningsarbetet som resultat.

Arbetsgruppen framhåller vidare att praxis t. ex. i fråga om kommunikering och motivering växlar myndigheterna emellan. Ibland finner det sin förklaring däri att en myndighet har att behandla ett så stort antal ärenden inom så begränsad tid att handläggningen måste förenklas radikalt för att myndigheten skall kunna bemästra sin förvaltningsuppgift. I andra fall torde förklaringen till att en myndighet inte ägnar samma uppmärksamhet åt dessa frågor som andra myndigheter, vilka tillhör samma kategori eller vilkas arbetsvillkor eljest är jämförbara, vara att söka i bristande intresse eller känsla för saken eller felande kännedom om frågeställningarna. Har exempelvis en regional myndighet till följd av frånvaron av uttryckliga regler om beslutsmotivering underlåtit att med sina handlägningsrutiner införliva motivering av avslagsbeslut, blir följden av att motiveringsskyldighet införs på myndighetens sakområde, att en ny handlägningsrutin tillkommer, som sannolikt i någon mån ökar tids- och arbetsåtgången. Om flertalet andra regionala myndigheter inom samma hierarki i jämförbara situationer funnit det möjligt att inom ramen för sina resurser fullgöra den handlägningsåtgärd det gäller, utgör det emellertid ett övertygande vittnesbörd om att kravet på åtgärden är rimligt och överkomligt. Det kan då inte gärna göras gällande att det obehörigen hämmar handlingsfriheten, inkräktar på intresset av arbetsrationalisering eller eljest främjar rättssäkerheten på otillbörlig bekostnad av effektiviteten.

Vad gäller riskerna för att en allmän reglering av förvaltningsförfarandet skulle leda till att den enskilde skulle nödgas anlita juridisk hjälp i större utsträckning än f. n. erinrar arbetsgruppen om att utförliga förfarandereglingar skett exempelvis på socialvårdens och skatteväsendets områden. Erfarenheterna från tillämpningen där ger inte belägg för att förekomsten av lagfästa handlägningsregler tvingat den enskilde att anlita juridiskt biträde för att komma till sin rätt. Reglerna har i främsta rummet tillkommit för att främja den enskildes rättsskydd och torde snarare ha haft den effekten att den enskilde erfarit mindre behov av den extra garanti som kan ligga i att biträdas av en egen, juridiskt sakkunnig, rådgivare. Det finns enligt arbetsgruppens mening ingen anledning att anta att en allmän reglering av förvalt-

ningsförfarandet skulle verka på annat sätt i nu förevarande hänseende än dessa specialregleringar. Någon oro behöver därför inte hysas för att en förvaltningslag skall få till följd att enskilda i större utsträckning än nu erfar behov av juridisk hjälp för sina mellanhavanden med förvaltningsmyndigheterna.

Arbetsgruppen betecknar det som en förutsättning för att en förvaltningslag skall kunna genomföras friktionsfritt att den föregås av information om sitt syfte och innehåll. I betänkandet läggs också särskild vikt vid att tjänstemännen äger tillfredsställande kunskaper om lagstiftningen när den träder i kraft. Med det välutvecklade utbildningsväsende, som numera finns inom den offentliga förvaltningen, bör det enligt arbetsgruppen inte erbjuda några svårigheter att tillgodose detta intresse.

På grundval av de nu redovisade övervägandena föreslår arbetsgruppen en förvaltningslag som — utöver fem paragrafer om lagens tillämpningsområde — endast består av tjugo paragrafer, vilka reglerar frågorna om handlings ingivande, partsinsyn, rätt att föra talan genom ombud eller anlita biträde vid talans utförande, handlingars fullständigande, remiss, jäv, tolk, kommunikation av utredningsmaterial, beslutsmotivering, beslutsdelgivning och besvärshänvisning, rättelse, besluts överklagbarhet, besvärsrätt, inhibition, besvärns anhängiggörande och besvärstid. Författningsmaterialet är disponerat så att reglerna i princip är gemensamma för såväl första instans som besvärnsinstans. Arbetsgruppen anser det inte vara nödvändigt med någon särskild kapitelindelning men finner det ändamålsenligt med mellanrubriker. I ett första avsnitt (Inledande bestämmelser) redovisas det som rör lagens tillämpningsområde. I ett andra avsnitt (Allmänna bestämmelser) ingår regler om handlings ingivande, partsinsyn, ombud, remiss, jäv m. m. Lagens utpräglat processuella föreskrifter, som är avsedda att tillämpas bara i förvaltningsrättsliga partsärenden, är samlade i ett följande avsnitt (Särskilda bestämmelser för vissa partsärenden). Slutligen redovisas föreskrifter om besvärns anhängiggörande m. m. (Bestämmelser om besvärstid m. m.). Arbetsgruppens förslag till förvaltningslag fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

I fråga om samordningen mellan förvaltningslagen och specialförfattningarna föreslår arbetsgruppen att lagens bestämmelser skall gälla endast i den mån annat inte är föreskrivet i lag eller annan författning. Dessutom skall genomförandet av lagen kombineras med en genomgång av de förfaranderegler som finns i olika specialförfattningar för att ernå en önskvärd harmonisering. Även om detta arbete kan gå förhållandevis snabbt på grund av det begränsade innehåll som lagen har, kommer det dock att kräva viss tid. Eftersom det från rättsskyddssynpunkt är angeläget att förvaltningslagen sätts i kraft så snabbt som möjligt, anser arbetsgruppen det inte lämpligt att lagens antagande och ikraftträdande skjuts upp tills harmoni-

seringen slutförts. Riksdagen bör så snart som möjligt få tillfälle att ta ställning till den nya lagen och av densamma föranledda ändringar i de viktigaste specialförfattningarna. Både lagen och ifrågavarande författningsändringar bör träda i kraft samtidigt. Arbetsgruppen har med tanke härpå gjort en preliminär genomgång av dessa specialförfattningar. Ändringarna i övriga specialförfattningar får göras undan för undan allteftersom översynen av dessa författningar hinns med. På grund av det begränsade innehåll som förfarandelagen har kan en sådan ordning inte vara förenad med några större olägenheter utan är det mest rationella sättet för genomförande av en lagstiftning av nu ifrågavarande typ.

Remissyttrandena

Arbetsgruppens förslag har vid remissbehandlingen fått ett i det stora hela gynnsamt mottagande. Det övervägande antalet remissinstanser är positiva till den lösning av lagstiftningsuppgiften som förslaget till förvaltningslag innebär. JO anser att förslaget i allt väsentligt fått en mycket lycklig utformning. Enligt JK representerar förslaget ett realistiskt grepp på lagstiftningsuppgiften i fråga om tillämpningsområde, omfattning och utförlighet. Regeringsrättens ledamöter uttalar att förslaget kan sägas innebära en förkortad och till mindre omstridda ämnen begränsad upplaga av besvärssakkunnigas förslag. Förslaget innehåller i det hela bara få regler, som inte redan i allmänhet tillämpas i förvaltningen, men utgör å andra sidan en nyttig kodifiering och unifisering av förvaltningsrättslig sedvana och av sådana förvaltningsrättsliga regler, som f. n. är spridda på olika författningar.

Enligt *socialstyrelsens* mening är den företagna komprimeringen av författningsmaterialet enbart av godo. För att kunna förstås och på rätt sätt användas av sådana myndigheter som saknar juridiska eller förvaltningsrättsliga experter får en lag om förvaltningsförfarandet inte vara sådan att en alltför stor del av arbetstiden tas i anspråk för tolkning av lagen och för kontroll av att det administrativa förfarandet är formellt riktigt. Styrelsen anser att den föreslagna lagen i stort sett uppfyller dessa villkor.

Länsstyrelsen i Örebro län påpekar att nuvarande splittring av förfarandebestämmelser på olika allmänna föreskrifter och specialregler har medfört att denna del av offentlig verksamhet blivit allt svårare att överblicka. Inte minst från länsstyrelsesynpunkt är det därför tillfredsställande med en lagstiftning som ger rambestämmelser för bl. a. den största delen av länsstyrelsernas verksamhet.

Postverket understryker vikten av att de särskilda bestämmelserna för förvaltningsrättsliga partsärenden inte blir tillämpliga på postverkets verksamhet. En längre driven, formell reglering av handläggningen i första instans skulle enligt verkets mening ha ganska litet värde för den enskilde men ofördelaktigt påverka effektiviteten och bli ett besvärande handikapp

i den konkurrens som verket är utsatt för. *Televerket* anser att förslaget i stort sett inte inger de farhågor beträffande möjligheterna att driva en rationell verksamhet som besvärssakkunnigas förslag framkallade.

Förslaget till förvaltningslag har emellertid också utsatts för kritik från olika utgångspunkter.

Sveriges advokatsamfund, SAF, länsstyrelsen i Gävleborgs län samt juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, till vars yttrande konsistoriet vid universitetet har anslutit sig, kritiserar den beskärning som förslaget innebär i förhållande till besvärssakkunnigas förslag. *Juridiska fakulteten* framhåller att det länge varit efterlängtat med en verklig rättegångsbalk för förvaltningsmyndigheterna. Fakulteten finner det beklagligt, om tillfället att skapa en sådan förvaltningsbalk nu försitts och om man utfärdar en förvaltningslag, som i huvudsak blott kodifierar de enklare principerna men inte tar upp olösta frågor eller eljest medför behövliga, konkreta reformer till stärkande av de enskildas rättsskydd. *Advokatsamfundet* kritiserar vad som anförs i betänkandet beträffande vikten av att förvaltningslagen blir kort, enkel och överskådlig. Det i betänkandet framförda påståendet att lagverket annars inte kan bli »var mans egendom på den offentliga förvaltningens disparata fält och hos alla dess myndigheter av skilda slag» finner samfundet föga övertygande som motivering för en förenklad och ofullständig lagstiftning. Bl. a. genom tillkomsten av kommunblock torde praktiskt taget alla de myndigheter som berörs av förslaget komma att få tillgång till den rättsligt bildade och administrativt rutinerade personal som fordras för tillämpning av en mer omfattande och detaljerad förvaltningslag än den föreslagna. Samfundet anser det vara angeläget att de flesta av de ämnen som behandlades i besvärssakkunnigas lagförslag men som uteslutits i det nya förslaget blir reglerade, såsom frågor om omröstning till beslut då skiljaktiga meningar yppats, fullmakt, frister, viten och straff, muntlig handläggning, särskilda utredningsmedel hos domstol, resning och kostnad. Samfundet framhåller vidare att de bestämmelser som flyttats över från besvärssakkunnigas förslag till det nya förslaget i åtskilliga fall har blivit föremål för en omredigering till det sämre. Liknande synpunkter framförs av *SAF*.

Även andra remissinstanser ställer sig tveksamma till om inte förvaltningslagen gjorts alltför begränsad till sitt innehåll. Enligt *Svea hovrätts* mening kan det sålunda ifrågasättas om inte den nya lagen är för ofullständig för att vara lämpad som en central lag på området och om inte — i vart fall tills vidare och i avvaktan på förutsättningar för en mer omfattande reglering — behovet av regler om handläggning av förvaltningsärenden kan tillgodoses genom specialförfattningar rörande olika frågor och komplettering av förfarandebestämmelser i de materiella författningarna. Hovrätten anser det emellertid angeläget, att en allmän

reglering av förvaltningsförfarandet kommer till stånd. Eftersom förslaget för ett antal betydelsefulla frågor innehåller regler, som mer allmänt bör bringas i tillämpning, bör det enligt hovrättens mening användas som grundval för en central lagstiftning om förfarandet i förvaltningsärenden. Så snart förutsättningar föreligger, bör denna byggas på med ytterligare handläggningsnormer, t. ex. om besluts verkställbarhet och om extraordinära rättsmedel. Också *länsstyrelsen i Jämtlands län* ifrågasätter om inte besvärssakkunnigas förslag skurits ned alltför radikalt. Enligt länsstyrelsens mening hade det varit av stort värde, om bestämmelser om kostnader, rätts-hjälp och offentligt biträde åt part kunnat inarbetas i förvaltningslagen.

Några remissinstanser kritiserar den föreslagna förvaltningslagen för att inte vara tillräckligt klart avfattad. *Försäkringsdomstolen* anser att lagen inte ger tillräcklig ledning för den rättssökande allmänheten och för de personer som har att handlägga förvaltningsärendena och som i stor utsträckning inte är juridiskt utbildade och många gånger saknar närmare erfarenhet av förfarandet inom förvaltningen. Domstolen anser att lagens konstruktion samt lagbestämmelsernas avfattning, som i många fall inte överensstämmer med lagmotiven, leder till osäkerhet och missförstånd. Enligt *riksförsäkringsverkets* mening visar det utredningsarbete som har lett fram till den föreslagna förvaltningslagen klart omöjligheten att fånga in enhetliga och klara regler för hela förvaltningsapparaten med dess högst skiftande uppgifter. Enligt verkets åsikt kommer förslaget med den utformning det fått närmast att gälla en mindre del av förvaltningen, medan specialbestämmelserna kommer att dominera bilden. Följden blir att man inte når det åsyftade målet att allmänhet och myndigheter skall kunna lita på att förfarandet hos myndigheterna i största allmänhet skall följa vissa givna spelregler. Verket anser även att förslaget präglas av oklara uttryck och definitioner. Lagtexten svarar inte heller på ett tillfredsställande sätt mot vad som anförs i motiven. Verket yrkar att förslaget omarbetas, varvid hänsyn bör tas till de förhållanden under vilka socialförsäkringens administrativa apparat arbetar.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser att lagen delvis fått en för teoretisk och abstrakt utformning. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att åtskilliga uttryck i lagtexten är ägnade att skapa oklarhet om vad som avses. *Svenska landstingsförbundet* säger sig sakna en positiv precisering av vad lagen skall omfatta. Detta krävs enligt förbundets mening för att undvika oklara gränser och för att göra lagen mer lättförståelig för enskilda medborgare och lekmän i förvaltningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen hävdar att förvaltningsförfarandet i förslaget pressats in i former som är hämtade från domstolsprocessen och främmande för förvaltningen.

Å andra sidan anser *statskontoret* att förslaget är klart och tydligt utformat och därmed väl ägnat att kunna tillämpas utan krav på särskilda

kvalifikationer hos berörda tjänstemän. *Riksskattenämnden* framhåller att lagen också torde bli förhållandevis lättillgänglig för allmänheten.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser det vara tveksamt om förslaget kommer att få någon större betydelse för att tillgodose den enskildes rättskydd och för att uniformera handläggningsformerna. Länsstyrelsen framhåller att den enskildes rätt säkerställs genom särskilda säkerhetsregler i de olika lagar som medger administrativ myndighet att ingripa mot enskilds person och egendom, genom Kungl. Maj:ts och riksdagens kontrollorgan över myndigheterna och genom den medborgerliga insynen i den administrativa aktiviteten. En lagstiftning som huvudsakligen reglerar processuella utanverk synes få mindre betydelse. Länsstyrelsen anser emellertid att förslaget bör genomföras, eftersom det kan bidra till ett enhetligt förvaltningsförfarande.

Några remissinstanser hyser farhågor för att förslaget skall medföra ökad arbetsbelastning. Enligt *ÖB* kan med hänsyn till de under senare år vidtagna omorganisationerna och rationaliseringsåtgärderna i fråga om krigsmaktens förvaltningsverksamhet även en måttlig arbetsökning förutses komma att medföra ökat personalbehov framför allt vid krigsmaktens centrala och regionala myndigheter. *Socialstyrelsen* anser det inte vara uteslutet att förvaltningen — särskilt i första instans — måste tillföras fler jurister för att garantera en riktig tillämpning av lagen. *Statens avtalsverk* betonar att stora svårigheter torde komma att uppstå vid den praktiska rättstillämpningen när det gäller personaladministrativa frågor, i synnerhet om förslaget genomförs i oförändrat skick. Liknande uttalanden om lagens konsekvenser för myndigheterna arbetsbelastning görs av bl. a. *RA*, *försvarets civilförvaltning*, *värnpliktsverket*, *skolöverstyrelsen*, *länsstyrelserna i Kristianstads och Göteborgs och Bohus län* samt *SR*.

I en del yttranden framförs önskemål om att förvaltningslagen skall kompletteras med ytterligare bestämmelser. *CFU* efterlyser bl. a. en föreskrift som slår fast den fria bevisprövningens princip på förvaltningsrättens område. *Länsstyrelserna i Blekinge och Västerbottens län* anser att lagen bör kompletteras med en bestämmelse om skyndsamhet i handläggningen. *Konsistorierna vid Lunds och Göteborgs universitet* önskar bestämmelser om omröstning, när skiljaktiga meningar framkommer vid överläggning till beslut.

Länsstyrelsen i Stockholms län finner det vara angeläget att frågan om ytterligare förfarandelagstiftning för de utpräglad rättssäkerhetsbetonade områdena blir föremål för fortsatt övervägande. Starka skäl talar enligt länsstyrelsens åsikt för att möjlighet bör finnas till bevisupptagning under ed och till förordnande av offentlig försvarare framför allt i ärenden angående frihetsberövande.

Frågan om förvaltningslagen bör tillämpas i fråga om rättegången i för-

valtningsdomstol berörs i några remissyttranden. De flesta av dem som uttalar sig i frågan — däribland *regeringsrättens ledamöter, försäkringsdomstolen, kammarrätten, Svea hovrätt* och *LO* — ställer sig avvisande till att lagen till någon del skall gälla hos förvaltningsdomstol.

Svea hovrätt påpekar beträffande den föreslagna lagens namn att begreppet »förvaltningslag» inrymmer åtskilligt mer än enbart regler om förfarandet, t. ex. organisationsbestämmelser (jfr RB). Enligt hovrättens mening är benämningen »Lag om handläggning av förvaltningsärenden» ett mer adekvat namn på lagen. Möjligen kan — på sätt som skett beträffande motsvarande norska författning — efter sistnämnda beteckning inom parentes tillfogas »förvaltningslag». *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser av samma skäl den av besvärssakkunniga föreslagna benämningen »Lag om förvaltningsförfarandet» med tillägg av ordet »förvaltningslag» vara att föredra.

Åtskilliga remissinstanser understryker vikten av att förslaget genomförande föregås av information om lagens syfte och innehåll. I anslutning till ett i betänkandet gjort uttalande om möjligheterna att lämna information om lagen vid den efterutbildning som bedrivs inom stats- och kommunalförvaltningen framhåller *statskontoret*, att det i betraktande av reformens vikt och betydelse inte torde vara tillräckligt att helt förlita sig på åtgärder inom ramen för den offentliga förvaltningens egen utbildningsverksamhet. Statskontoret utgår från att man redan vid ärendets fortsatta departementala beredning bör ha tillgång till experter med uppgift att förbereda erforderliga informations- och utbildningsinsatser, innefattande bl. a. utarbetande av en på lagmotiven grundad handbok i ämnet och till skilda förvaltningsområden anpassade utbildningspaket. Statskontoret anser det vara angeläget att konkreta uppdrag så tidigt som möjligt meddelas de organ som kommer att få det direkta ansvaret för åtgärderna. Förslag om utarbetande av en handbok eller liknande handledning beträffande lagens tillämpning framförs också av *försvarets civilförvaltning, socialstyrelsen, kontrollstyrelsen* och *statens avtalsverk*. Avtalsverket nämner som förebild till en sådan handbok den av justitiedepartementet utgivna skriften *Offentlighetsprincipen och myndigheterna*. *Lantmäteristyrelsen* framhåller vikten av kursverksamhet i anslutning till lagens ikraftträdande. *Svenska pastoratens riksförbund* förklarar sig förutsätta att lagen förses med utförliga tillämpningsföreskrifter och anvisningar. *Försvarets civilförvaltning* och *SACO* understryker vikten av att även allmänheten får fullgod information om lagens syfte och innehåll.

Remissinstanserna godtar allmänt förslaget att lagen sätts i kraft generellt vid viss tidpunkt. Något yrkande om att lagen skall ges karaktär av ramlag,

som sätts i kraft områdesvis genom särskilda lagstiftningsbeslut, framförs således inte i remissyttrandena.

Åtskilliga remissinstanser diskuterar olika problem rörande samordningen av lagen med specialförfattningarna. *Socialstyrelsen* förklarar sig dela den i betänkandet uttalade åsikten att genomgången av förfaranderegler i specialförfattningar inte bör fördröja förvaltningslagens ikraftträdande. Enligt styrelsens mening kan dock tidpunkten för ikraftträdandet inte ligga alltför nära riksdagens beslut med hänsyn till den nödvändiga informationsverksamhet som måste föregå införandet av lagen. Härigenom har man viss möjlighet att få till stånd erforderliga ändringar i olika specialförfattningar. *Universitetskanslersämbetet* anser vissa olägenheter vara förenade med den i betänkandet föreslagna ordningen att förvaltningslagen och av denna föranledda ändringar i de viktigaste specialförfattningarna skall träda i kraft samtidigt, medan ändringarna i övriga specialförfattningar skall göras undan för undan allteftersom genomgången av dessa författningar hinns med. Ämbetet finner det önskvärt att erforderliga ändringar i specialförfattningarna för universitetsförvaltningens del i största möjliga utsträckning vidtas redan i samband med lagens ikraftträdande. Också *lantmäteristyrelsen* betonar vikten av att samordnings- och tillämplighetsfrågorna i möjligaste mån gås igenom och klaras ut i förväg.

JK ifrågasätter om inte förfarandereglerna i en del specialförfattningar bör stå kvar för undvikande av tolkningssvårigheter. Under hänvisning till den i en bilaga till betänkandet redovisade genomgången av barnavårdslagen anför *JK*.

Barnavårdslagen innehåller nu tämligen utförliga regler om förfarandet i barnavårdsnämnd och hos länsstyrelse vid handläggning av barnavårdsärenden samt om besvär. En del av dessa bestämmelser skulle i och för sig kunna utgå på grund av motsvarigheter i förvaltningslagen. Andra bestämmelser — och det är ganska många — är av speciell karaktär och måste bibehållas i barnavårdslagen. Resultatet som det redovisas av arbetsgruppen leder till svåröverskådlighet. Som exempel må anföras. Kommunikationsreglerna i 19 § behålles oförändrade men rätten att anlita biträde regleras i förvaltningslagen, dock att bestämmelsen om rätt för föräldrar att i vissa fall närvara inför barnavårdsnämnd kvarstår i barnavårdslagen. Skyldigheten att motivera beslut och meddela fullföljdshänvisning skall följa av förvaltningslagen men om delgivning av beslut stadgas i barnavårdslagen. Att besvär över barnavårdsnämnds beslut avgöres av länsstyrelsen och besvär över länsstyrelsens beslut av socialstyrelsen framgår av barnavårdslagen. Men att klagan över socialstyrelsens beslut föres hos Kungl. Maj:t följer av förvaltningslagen. Besvär över barnavårdsnämnds beslut inges till nämnden på grund av förvaltningslagen men besvär över beslut av styrelse för ungdomsvårdsskola till länsstyrelse enligt specialbestämmelse i barnavårdslagen. Även andra exempel torde kunna anges på sådan saxning av bestämmelser i förvaltningslagen och barnavårdslagen.

Det förefaller tämligen uppenbart att en dylik lagstiftningsmetod leder till praktiska svårigheter vid tillämpningen särskilt hos icke rättsutbildad

personal och ur rättsskyddssynpunkt knappast är tillfredsställande på förvaltningens område. Med hänsyn härtill synes böra övervägas om ej förfarandereglererna i författningar av typ barnavårdslagen kan helt bibehållas — givetvis med de sakliga ändringar som erfordras för att vinna överensstämmelse med motsvarande regler i förvaltningslagen. Att därvid uppstår ett slags dubbellagstiftning synes utgöra en mindre olägenhet jämfört med vad som följer av det av arbetsgruppen föreslagna systemet.

Inte heller *Svenska kommunförbundet* förklarar sig vara övertygat om lämpligheten av att mönstra ut bestämmelser angående förfarandet ur specialförfattningarna. Enligt förbundets mening bör man till skydd för den enskildes rättssäkerhet åtminstone tills vidare låta sådana bestämmelser stå kvar och sålunda godta att innehållsmässigt identiska regler finns både i förvaltningslagen och i specialförfattningarna. CFU framhåller angelägenheten av att samordningen mellan lagen och specialförfattningarna genomförs så, att allmänheten och myndigheterna lätt och säkert kan avgöra, om en behållen specialbestämmelse skall tillämpas ensam eller om den förutsätter kompletterande tillämpning av en lagbestämmelse.

Från några håll föreslås att vissa grupper av ärenden, där förfarandet är utförligt reglerat i specialförfattning, skall undantas från förvaltningslagens tillämpning. *En ledamot av kammarrätten* (t.f. kammarrättsrådet Lindberg) anser att lagen inte bör gälla på taxeringsområdet. Samma åsikt hävdas i en inom *prövningsnämndsavdelningen i Stockholms län* upprättad promemoria, till vilken länsstyrelsen i länet hänvisar i sitt yttrande. *Majoriteten i kammarrätten* anser sig dock inte vilja påyrka att taxeringsområdet undantas men fogar vid sitt ställningstagande det bestämda villkoret, att förvaltningslagen inte sätts i kraft innan man övertygat sig om att man åstadkommit den grad av samordning med förefintlig speciallagstiftning som är en förutsättning för att myndigheter och enskilda verkligen kan finna ut vad som skall gälla. *Lantmäteristyrelsen* anser att förvaltningslagen i princip inte bör göras tillämplig vid fastighetsbildning. Styrelsen finner det lämpligt att Kungl. Maj:t i de tillämpningsföreskrifter som torde komma att utfärdas i anslutning till den nya fastighetsbildningslagen tar upp stadganden motsvarande vissa bestämmelser i förvaltningslagen. Under erinran om de särskilda författningar som gäller på *patent- och registreringsverkets* område förklarar patentverket, att det utgår från att införandet av en allmän förfarandelag inte skall medföra någon ändring i den speciella reglering som finns i dessa författningar eller i verkets praxis. Patentverket betonar att de regler som tillämpas i verket står i god överensstämmelse med de grundtankar för förvaltningsförfarandet som har kommit till uttryck i det remitterade förslaget.

Försvarets civilförvaltning framhåller att föreskrifter fordras angående lagens tillämpning under beredskapstillstånd och krig. Samma åsikt har ÖB, som tillika påpekar, att sådana föreskrifter också bör meddelas med tanke

på krigsmaktens övningar under krigsmässiga förhållanden, t. ex. beredskapsövningar och krigsförbandsövningar.

Förfarandet i förvaltningsdomstol

Departementspromemorian

Departementspromemorian innehåller inledningsvis en erinran om att förfarandet i förvaltningsdomstol har varit föremål för utredning och förslag i flera olika sammanhang under det senaste årtiondet. Sålunda lade utredningen om administrativa frihetsberövanden i sitt betänkande Rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden (SOU 1960:19) fram ett förslag till lag om socialdomstol, som innehåller en mycket utförlig reglering av förfarandet, bl. a. i sådana mål om administrativa frihetsberövanden som handläggs hos länsstyrelse. Besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfarandet var tänkt att täcka behovet av förfaranderegler också för förvaltningsdomstols del. Kapitel 9 i förslaget ägnas speciellt åt domstolsförfarandet och har rubriken »Om särskilda utredningsmedel hos domstol». Förvaltningsdomstolskommittén föreslog i sitt betänkande Förvaltningsrättskipning dels en lag om regeringsrätten och dels en lag om rikets kammarrätter, vilka lagar bl. a. reglerar förfarandet i dessa domstolar. Betänkandet Lag om skatterätt innehåller ett förslag till en ganska utförlig reglering av förfarandet hos länsskatterätt och den mellankommunala skatterätten. I promemorian erinras också om att i förslaget till förvaltningslag finns vissa förfaranderegler som är avsedda att tillämpas av förvaltningsdomstol. Bland dessa märks bestämmelser om ingivande av handling, om parts rätt till aktinsyn och om besvärstid.

Promemorian innehåller förslag till lag med gemensamma bestämmelser om förfarandet i regeringsrätten, kammarrätt, länsrätt, länsskatterätt och mellankommunala skatterätten, vilka i stor utsträckning bygger på de nyssnämnda lagförslagen. Som motiv för en sådan sammanhållen förfarandelag erinras i promemorian om de tidigare under innevarande år framlagda lagförslagen, som innebär att en förvaltningsdomstolsorganisation, bestående av de nämnda domstolarna, byggs upp. Vidare hänvisas till att en ledamot i förvaltningsdomstolskommittén (Petrén) i en reservation i kommitténs betänkande Förvaltningsrättskipning föreslog en gemensam lag för regeringsrätten, kammarrätt och försäkringsdomstolen samt att JK i remissyttrande över kommittéförslaget förde fram tanken på en för förvaltningsdomstolarna gemensam rättegångslag.

I promemorian anförts att frågan om lagen bör göras tillämplig hos försäkringsdomstolen bör prövas i särskild ordning.

När det gäller vilka ämnen som behandlas i lagen har hänsyn tagits till genomförd eller väntad lagstiftning och till pågående utredningsarbete. Sålunda har tillkomsten av delgivningslagen (1970:428) och delgivningskungörelsen (1970:467) gjort särskilda bestämmelser om delgivning hos förvaltningsdomstol överflödiga. Den utredning av frågorna om ersättning för kostnader i förvaltningsförfarandet, om rättshjälp i förvaltningsärenden och om offentligt biträde åt part i sådana ärenden som f. n. verkställs av utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden anses inte böra föregripas genom förslag i dessa ämnen. Ovissheten beträffande den blivande förvaltningslagens slutliga utformning och räckvidd har ansetts motivera att särskilda regler för förvaltningsdomstolarna inte skall utarbetas i fråga om ingivande av handling, parts aktinsyn, besvärsrätt eller besvärstid. Dessa frågor förutsätts reglerade på annat håll — närmast i förvaltningslagen.

Lagens tillämplighet föreslås begränsad i så måtto som dess föreskrifter skall vika om annat föreskrivs i lag. Härvidlag framhålls att det i och för sig skulle vara önskvärt att nå fram till en lag som kunde gälla fullt ut i alla slags mål. Måltyperna företer dock så pass stora skillnader att helt ensartade regler inte är tänkbara. Möjlighet måste därför stå öppen för meddelande av avvikande föreskrifter. Det kravet anses dock böra ställas att sådana föreskrifter skall meddelas i lag och inte i administrativ författning eller i form av allmänna föreskrifter av ännu lägre valör.

I fråga om utformningen av lagen återges i promemorian inledningsvis vissa synpunkter som kom fram vid remissbehandlingen av förvaltningsdomstolskommitténs betänkande. Sålunda anförde regeringsrättens flesta ledamöter (regeringsråden Hegrelius, Wilkens, Ringdén, Hjern, Walberg, Martenius, Körlof, Cars, Wieslander, Paulsson, Simonsson, Lundell, Lidbeck, Nordlund och Hamdahl) att frånvaron av uttryckliga regler enligt nu gällande ordning visserligen inte hade framstått som någon olägenhet för regeringsrätten men att, om regeringsrätten i fortsättningen skulle tillämpa muntlig förhandlingsform i ökad utsträckning, det syntes lämpligt med en viss reglering av förfarandet, främst kanske med tanke på parterna. En sådan reglering borde göras så enkel som möjligt och någon fullständig rättegångsordning fordrades inte. Den av kommittén med mönster från vad som gäller för försäkringsdomstolen valda metoden med hänvisning till vissa avsnitt i RB ansåg ledamöterna ändamålsenlig, åtminstone i det aktuella sammanhanget. JK var däremot mycket tveksam om man i de föreslagna lagarna om regeringsrätten och om rikets kammarrätter borde ta upp regler om förfarandet i dessa domstolar. Det var knappast ändamålsenligt med de i förslaget till lag om regeringsrätten intagna svåröverskådliga hänvisningarna till ett otal bestämmelser i RB. Också överståthållarämbetet anmärkte att metoden med hänvisningar till RB medför bristande överskådlighet och viss oklarhet.

I promemorian påpekas att man i kammarrättsstadgan och försäkrings-

domstolslagen liksom i alla de förslag till förfarandelagar för förvaltningsdomstolar som lagts fram har tillämpat den tekniken att regelbehovet på vissa avsnitt, t. ex. i fråga om vittnes- och sakkunnigbevisning, har tillgodosetts genom hänvisningar till RB:s bestämmelser härvidlag. Det framhålls att tekniken obestridligen har vissa olägenheter i form av svåröverskådlighet och andra praktiska nackdelar. Å andra sidan har tekniken bara använts beträffande sådana avsnitt som mera sällan kan antas komma att aktualiseras hos förvaltningsdomstol. Det vill också synas som om direkta regler i förfarandelagen i stället för hänvisningarna skulle få ett sådant omfång vid jämförelse med övriga regler i lagen att de inte skulle stå i rimlig proportion till sin betydelse i förfarandet. Mot bakgrund av det anförda begagnas också i promemorieförslaget den hittills valda tekniken med hänvisningar till RB i vissa avsnitt.

I promemorian redovisas vissa allmänna synpunkter beträffande utformningen av regler för förfarandet i förvaltningsdomstol, vilka synpunkter har ansetts böra särskilt beaktas. Det framhålls att förfarandet hos förvaltningsdomstol inte lämpligen bör regleras lika utförligt som hos allmän domstol. Med hänsyn till förvaltningsmålens skiftande beskaffenhet låter det sig inte gärna göra att fixera handläggningsordningen i rättegångsmässiga former. Det behövs en betydande handlingsfrihet som tillåter förvaltningsdomstolen att anpassa förfarandet till olika uppkommande situationer. Vidare framhålls att en förvaltningsdomstol, när besvär anförs hos den, inträder i den förvaltningsmyndighets befogenheter vars beslut överklagats. Domstolen kan med visst fog sägas fungera som förvaltningsmyndighet samtidigt som den fullgör sin judiciella prövningsfunktion. Detta förhållande, som i stort sett saknar motsvarighet inom den allmänna processen, ställer speciella krav på smidiga handläggningsformer hos förvaltningsdomstolen. Det är således angeläget att förfarandet där är förhållandevis fritt och obundet.

Den föreslagna lagen har disponerats så, att efter en inledande bestämmelse om tillämpningsområdet följer avsnitt med följande rubriker: Anhängiggörande (2—5 §§), Skriftlig handläggning (6—16 §§), Muntlig förhandling och syn (17—27 §§), Beslut (28—32 §§) och Besvär (33—34 §§).

Systematiskt har således regler om skriftlig resp. om muntlig handläggning av mål hållits isär. Lagförslaget i promemorian fogas vid detta protokoll som *bilaga 2*.

Remissyttrandena

Förslaget till lag om förfarandet i förvaltningsdomstol har fått ett i det stora hela gynnsamt mottagande. Flertalet remissinstanser tillstyrker uttryckligen att lagstiftning sker helt eller i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget. Ingen remissinstans avstyrker lagstiftning på grundval av försla-

get, men en del yttranden innehåller önskemål om att lagstiftningsuppgiften i vissa hänseenden löses på annat sätt.

Flera remissinstanser redovisar en mycket positiv inställning till förslaget. *Svea hovrätt* och *hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att det är väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* finner att förslaget innebär en förtjänstfull avvägning av olika frågeställningar och att det motsvarar de speciella krav på smidighet och obundenhet som måste ställas på förfarandet i förvaltningsdomstol. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* framhåller att de erinringar som den på sin tid gjorde mot vissa tidigare förslag i ämnet i huvudsak är tillgodosedda i det föreliggande förslaget. Enligt *länsstyrelsen i Skaraborgs län* måste det hälsas med tillfredsställelse att man har lyckats att i en och samma lag reglera förfarandet i förvaltningsdomstolar med sådana skillnader i både organisation och kompetens som å ena sidan regeringsrätten och kammarrätterna och å den andra sidan länsrätterna och skatterätterna. Även *TCO* framhåller att sammankopplingen av processregler för de tre instansnivåerna har lett till gott resultat såväl ur lagteknisk synpunkt som rent innehållsmässigt. Enligt *TCO* fyller det framlagda lagförslaget de krav i fråga om rättssäkerhet, muntlig process, partsinsyn i processmaterialet och bevisning som numera måste ställas på rättskipningen i det stora flertalet mål hos förvaltningsdomstolarna. Den nuvarande skriftliga och ofta mycket summariska besvärprocessen har varit otillfredsställande i många avseenden. I t. ex. komplicerade taxeringsmål och mål angående administrativa frihetsberövanden har i regel den enskilde parten haft en svag och underlägsen ställning gentemot det allmänna. De olika regler som har tagits upp i lagförslaget för att stärka den enskilde partens ställning innebär stora förbättringar. *Sveriges advokatsamfund*, som i och för sig skulle ha önskat en annan uppläggning av det pågående lagstiftningsarbetet på förvaltningsrättens område, anser att förslagen i promemorian är i stort sett väl underbyggda.

I flera yttranden diskuteras frågan hur långt regleringen av förvaltningsprocessen bör drivas. Flertalet av de remissinstanser som tar upp frågan kommer fram till att promemrieförslaget här innefattar en godtagbar avvägning. *Regeringsrättens ledamöter* finner ståndpunkten, att en blivande förfarandelag endast skall uppta ett fåtal bestämmelser som reglerar normalt uppkommande situationer, välgrundad. Avsaknaden av särskilda förfaranderegler i regeringsrätten och den knapphändiga reglering av förfarandet i kammarrätten som nu sker genom dess stadga har knappast känts som någon större brist. Också inom de nuvarande prövningsnämnderna har förfarandet, som bygger på ett begränsat antal bestämmelser i taxeringsförordningen, utvecklat sig tämligen tillfredsställande. Ledamöterna anser sig därför kunna godta den ståndpunkt angående den blivande förfarandelagstiftningens allmänna omfattning som intas i promemorian. De finner också att

urvalet av bestämmelser i stort sett synes kunna godtas, med reservation dock för att det föreligger svårigheter att helt överblicka vilka förfaranderegler som fordras inom den reformerade förvaltningsrättskipningen.

JK diskuterar om förvaltningsdomstolarnas karaktär och uppgifter motiverar en mindre långtgående reglering av förfarandet än som skett genom RB för de allmänna domstolarnas del. Han pekar därvid på ett uttalande i promemorian, att en förvaltningsdomstol vid prövning av besvär inträder i den förvaltningsmyndighets befogenheter vars beslut har överklagats och att domstolen med visst fog kan sägas fungera som förvaltningsmyndighet samtidigt som den fullgör sin judiciella prövningsfunktion. Enligt promemorian ställer detta förhållande, som i stort sett saknar motsvarighet inom den allmänna processen, speciella krav på smidiga handläggningsformer hos förvaltningsdomstolen. Enligt JK:s mening förtjänar det sagda otvivelaktigt beaktande. Uttalandet torde återge besvärssakkunnigas uppfattning i frågan och liknande tankegångar har framförts i doktrinen. JK framhåller att åsikten dock inte är obestridd. Förvaltningsdomstolskommittén synes sålunda ha lagt tonvikten på förvaltningsdomstolarnas rättstillämpande funktion, varav torde ha följt en större benägenhet att anknyta till förfarandet vid de allmänna domstolarna. JK konstaterar att det således har rått och förmodligen fortfarande råder olika uppfattningar om förvaltningsdomstolarnas karaktär och uppgifter och som följd därav troligen också beträffande frågan om hur förfarandet vid dem lämpligen bör anordnas. Han tar upp frågan främst därför att han anser att den kan vara av betydelse för den enskilde medborgarens rättssäkerhet. I en tid då förvaltningen ständigt växer och blir allt mäktigare framstår det som angeläget att vidmakthålla och stärka medborgarnas förtroende för förvaltningsdomstolarna. Ett sätt bland andra att åstadkomma detta kan vara att inskränka förvaltningsdomstolarnas handlingsfrihet i fråga om förfarandets anordning till förmån för den formbundna och för den enskilde förutsebara rättegångsordning som sedan gammalt gäller för de allmänna domstolarna. Utan att kunna ta bestämd ställning till frågan huruvida den enskildes rättssäkerhet bäst tillgodoses av ett formbundet processförfarande eller av ett mera fritt och obundet sådant ser JK det som en brist att problemet om förfarandets gestaltning inte har diskuterats från den angivna utgångspunkten utan främst från synpunkten vad som kan vara lämpligt för att förvaltningsdomstolarna skall kunna fungera också som förvaltningsmyndigheter.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser däremot att önskemålet om överensstämmelse med RB fått väga väl tungt i en och annan detaljfråga.

Länsstyrelsen i Kristianstads län är tveksam till om förslaget åtminstone för länsdomstolarnas del i tillräcklig mån tillgodoser kraven på ett fritt och obundet förfarande i förvaltningsprocessen. Målens starkt skiftande beskaffenhet motiverar största möjliga handlingsfrihet för förvaltningsdomstolarna. En reglering som skall gälla så artskilda frågor som skattemål, sociala

frihetsberövanden och körkortsåterkallelser bör begränsas till grundläggande, allmängiltiga principer. Lagförslaget synes emellertid huvudsakligen ha utformats med tanke på skattemålen. Eftersom dessa mål kvantitativt kommer att dominera domstolarnas verksamhet, finner länsstyrelsen detta i och för sig naturligt. Länsstyrelsen erinrar dock om att handläggningen i länsrätten till övervägande del kommer att avse mål där förfarandet regleras i specialförfattningar, framför allt barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen. I vissa hänseenden, såsom i fråga om offentlighet, hämtning m. m., är bestämmelserna i dessa lagar uppbyggda efter andra grundprinciper än motsvarande regler i förfarandelagen. Det förhållandet synes länsstyrelsen ge visst stöd för uppfattningen att förfarandelagen endast bör reglera sådana delar av processen där det är möjligt, och önskvärt, att åstadkomma enhetliga arbetsformer hos förvaltningsdomstolarna.

Länsstyrelsen i Blekinge län och Sveriges advokatsamfund önskar en utförligare reglering av förfarandet i förvaltningsdomstolarna. *Advokatsamfundet* anser sålunda att den föreslagna lagen bör byggas ut bl. a. med bestämmelser om part och ställföreträdare, om rättegångskostnad, om rättegångshinder samt om resning och återställande av försutten tid. *Länsstyrelsen* anser att förslaget, inbegripet de komplementförfattningar som nu kan överblickas, lämnar en alltför ofullständig processordning som underlag för en i förvaltningsdomstolarna enhetlig rättskipning länen emellan. Enligt länsstyrelsen synes de utredningsförslag på förvaltningsrättskipningens skilda områden som har lagts fram under de senaste åren ha kunnat utgöra ett utomordentligt underlag för en samlad, mera fullständig och överskådlig processordning för förvaltningsdomstolarnas behov. Att en sådan lag nödvändigtvis hade blivit ganska omfångsrik, hade med en god lagteknisk lösning inte inneburit större nackdel.

Åtskilliga remissinstanser anser att vissa för förvaltningsdomstolarna och förvaltningsmyndigheterna gemensamma regler, såsom reglerna om ingivande av handling, parts aktinsyn, besvärsrätt och besvärstid, hör tas in i lagen om förfarandet i förvaltningsdomstol. Bland dessa märks *JK*, *Svea hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *kammarrätten*, *Sveriges advokatsamfund* och *LO*. *LO* finner det betänkligt att för den enskilde väsentliga bestämmelser skall stå att finna i ett flertal andra lagkomplex. Såvitt *LO* har kunnat finna med utgångspunkt i förslaget till förvaltningslag skulle det medföra en utvidgning av det föreliggande förslaget med ytterligare nio paragrafer, om man tog med de aktuella bestämmelserna. Med hänsyn till dessa bestämmelsers utomordentliga betydelse för den enskilde bör de enligt *LO:s* mening utan tvivel ingå i den föreslagna förfarandelagen. Att följa förslaget i denna del skulle vara att driva nedbantningssträvandena alltför långt med risk att den enskildes möjligheter att komma till sin rätt äventyras. *Kammarrätten* anser att man i all möjlig utsträckning bör und-

vika svårtillgängliga hänvisningar till bestämmelser på annat håll. Den rättssökande allmänheten har ett berättigat krav att på ett lätt sätt kunna skaffa sig all behövlig information. Detta synes vara särskilt angeläget som den enskilda medborgaren i förvaltningsmål vanligen inte anlitar kvalificerad hjälp vid sitt processande. Goda skäl talar för att de avsnitt om ingivande av handling, parts aktinsyn m. m., som enligt promemorian avses skola regleras på annat håll, i relevanta delar tas in i förfarandelagen.

Den i promemorian använda tekniken med hänvisningar till bestämmelser i RB diskuteras i åtskilliga yttranden. Flertalet av de remissinstanser som tar upp ämnet uttalar sig mer eller mindre starkt för en begränsning av hänvisningarna i förhållande till vad som skett i lagförslaget. Riksskatte-nämnden framhåller att starka krav på fullständighet och tydlighet måste ställas när det gäller ett framför allt från rättssäkerhetssynpunkt så betydelsefullt lagverk som den föreslagna förvaltningsprocesslagen. Det är ett naturligt önskemål att lagen inte i viktiga hänseenden hänvisar till föreskrifter på annat håll eller eljest faller tillbaka på annan lagstiftning. Med utgångspunkt i dessa synpunkter förefaller det nämnden som om den föreslagna lagen inte innebär en helt tillfredsställande lösning. Hänvisningar till RB:s bestämmelser i vissa avseenden lär inte kunna undvikas, om man vill skapa en något så när hanterlig och allmänt sett välbalanserad lag för förvaltningsprocessen. Nämnden anser det dock angeläget att lagen inte blir svårläslig och dess faktiska innehåll allmänt svåröverskådligt genom talrika och omfattande hänvisningar till RB. Härvidlag borde man kunna gå ett steg längre mot en självständig reglering av en del ämnen i förvaltningsprocesslagen än som har skett i förslaget. Möjligheterna härtill skulle givetvis öka om vissa mera perifera frågor alltjämt lämnades oreglerade. Riksskattenämnden förordar därför att den föreslagna lagen arbetas över grundligt i syfte att så långt möjligt ersätta hänvisningarna till RB med direkta bestämmelser i förvaltningsprocesslagen och att därvid samtidigt omprövas om inte vissa av de genom hänvisning till RB reglerade frågorna kan lämnas oreglerade på samma sätt som f. n. är fallet.

Enligt *Sveriges industriförbund* bör det särskilt beaktas att gemene man oftare kommer i kontakt med förvaltningsdomstolar än med de allmänna domstolarna. Det kan av den anledningen sättas i fråga om hänvisningar bör ske från den föreslagna lagen till RB. Förbundet framhåller att det för allmänheten måste vara förenat med avsevärd omgång att behöva ha tillgång till båda författningarna för att få klarhet i vad som gäller. Å andra sidan skulle en utförlig lagskrivning bli tyngande och ofta av praktiskt ringa värde med hänsyn till att många av de ifrågasatta hänvisningarna endast undantagsvis blir aktuella i förfarandet vid förvaltningsdomstol. Såvitt gäller sådana bestämmelser som mera påtagligt rör allmänheten bör enligt förbundets mening dock hänvisningar till RB undvikas och i stället

fullständiga bestämmelser tas in. Exempel på sådana är bestämmelserna om straff och vite, om ombud och biträde samt om frister och laga förfall.

Länsstyrelsen i Stockholms län tror sig kunna förutspå att inte minst reglerna om straff och vite, vittne och sakkunnig kommer att tillämpas ganska ofta — i vart fall i länsrätten — och sätter i fråga om de tekniska fördelarna är så stora att förfaringssättet att hänvisa till RB kan motiveras. Också *länsstyrelsen i Blekinge län* anser att lagförslaget har blivit svåröverskådligt genom de många hänvisningarna till RB och att olägenheterna härav blir särskilt framträdande genom att förfarandebestämmelser dessutom måste sökas i flera andra författningar. *Länsstyrelsen i Kalmar län* kritiserar förslaget för att det brister i överskådlighet och medför oklarhet och risk för feltolkningar. Enligt länsstyrelsens mening uppfyller förslaget inte de krav som rimligen bör ställas på en modern, klar och överskådlig lag. Länsstyrelsen anser att reglerna om förfarandet vid förvaltningsdomstolar så långt som möjligt bör föras samman i en för förvaltningsdomstolarna gemensam »rättegångslag». I den lagen bör ingå de förfarandebestämmelser som finns i det framlagda lagförslaget, de bestämmelser i RB vartill hänvisas i lagförslaget och förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar.

Även i andra yttranden förs fram tanken på en sammanarbetning av den föreslagna lagen med annan lagstiftning, varvid man bl. a. nämner lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. *Regeringsrättens ledamöter* framhåller att de regler som framdeles skall gälla förvaltningsrättskipningen kommer att återfinnas i skilda författningar. Förvaltningsdomstolarnas organisation kommer att regleras i två olika lagar. Förfarandet vid dessa domstolar anges sedan i det föreliggande lagförslaget. Härtill kommer förvaltningslagen och specialförfattningar på olika sakområden. Även om olägenheterna av en sådan splittring inte får överdrivas, blir systemet delvis svårtillgängligt inte bara för enskilda utan också för myndigheterna. Även efter en nödvändig genomgång av förfarandereglerna i de viktigare specialförfattningarna för att åstadkomma samordning med förfarandelagen och undanröja onödiga tolkningstvister kvarstår den olägenheten att förvaltningsrättskipningen är splittrad på ett flertal olika författningar. I och för sig torde detta, med den arbetsmetod som har valts, vara oundvikligt. Ledamöterna betonar dock starkt önskvärdheten av att man i vart fall på längre sikt i görlig mån försöker att föra samman åtminstone de författningar som avser att allmänt reglera förvaltningsrättskipningens centrala delar, dvs. lagarna om allmänna förvaltningsdomstolar, om skatterätt och länsrätt och om förfarandet i förvaltningsdomstol. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att, sedan förslaget till lag om förfarandet i förvaltningsdomstol och förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar antagits och även ett förslag till förvaltningslag genomförts, en redaktionell överarbet-

ning och sammanställning av lagstiftningen på förvaltningsområdet bör göras, så att de nämnda författningarna fogas samman till en enda lag eller balk.

Trafikmdlskommittén beklagar också bristen på samordning av olika lagförslag beträffande förfarandet i förvaltningsdomstol och därav följande svåröverskådlighet. Som ett bland många exempel härpå kan nämnas att förutsättningarna för fullföljd till regeringsrätten tas upp i en författning medan regler om den ytterligare bevisning som får åberopas vid denna talan ges i en annan författning. Kommittén anser det därför nödvändigt att i det fortsatta lagstiftningsarbetet också genomföra en samlad översyn och systematisering av lagstiftningen.

Sveriges advokatsamfund erinrar om att samfundet i tidigare remissyttrandet har betonat angelägenheten av att man — på samma sätt som har skett genom RB för de allmänna domstolarnas del — även på förvaltningens område för samman regler om förvaltningsdomstolarnas organisation och förfarandet i dessa domstolar i en enhetlig och sammanhängande lagstiftning.

I fråga om den föreslagna lagens disposition för *JK* fram vissa synpunkter. Enligt hans mening skulle lagen vinna i klarhet och koncentration om rubrikerna »Skriftlig handläggning» samt »Muntlig förhandling och syn», under vilka behandlas frågor som rör handläggning, bevisning och kostnader, slopades och materialet i dessa avsnitt i stället disponerades efter sakliga grunder, förslagsvis under rubrikerna handläggning, bevisning och kostnader.

I några yttranden stryker man under vikten av att frågorna om kostnaderna i förvaltningsförfarandet, om rättshjälp i förvaltningsärenden och om offentligt biträde åt part i sådana ärenden får en snar lösning. *JK* framhåller att det här gäller frågor vilkas lösning kan antas komma att utöva betydande inflytande på enskild parts processbenägenhet samt hans val av förfarande och utredningsmedel. Med hänsyn härtill hade det enligt *JK:s* mening varit av värde om förslag beträffande frågorna hade kunnat avvaktas innan slutlig ställning hade tagits till utformningen av en förfarandelag. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner det angeläget att de berörda frågorna löses snarast och pekar särskilt på frågan om möjlighet att förordna offentligt biträde åt part. Angelägenheten av en snar reform betonas också av *Sveriges advokatsamfund*.

Tanken att man bör genomföra ett kontradiktatoriskt tvåpartsförhållande med en särskild företrädare för det allmänna också utanför skatteprocessens område förs fram av *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *kammarrätten* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Skaraborgs och Värmlands län*.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att det för stärkande av rätts-

säkerheten på vissa områden, särskilt sådana av länsrätt handlagda ärenden där beslutet kan gå ut på ett frihetsberövande, är synnerligen angeläget att genomföra ett kontradiktatoriskt tvåpartsförhållande. Det är en omöjlig uppgift för en myndighet att på en gång svara för att utredningen är fullständig och fatta ett opartiskt avgörande. I viss utsträckning fungerar den offentliga kommunala förvaltningsinstans som först har behandlat ärendet rent faktiskt som företrädare för det allmänna, men det är svårt att tänka sig att denna instans skulle kunna uppträda i ett processförfarande på samma sätt som en åklagarmyndighet. Om ett tvåpartsförhållande skall kunna genomföras, behövs någon form av företrädare för det allmänna som motsvarar åklagarfunktionen i den allmänna processen. Hovrätten finner det ligga nära till hands att skapa ett sådant organ av de nuvarande länskonsulenterna.

Kammarrätten framhåller att förekomsten av motpart till den enskilde har betydelse för bevakningen av det allmännas intressen men därutöver är av värde genom sin från processuell synpunkt kvalitetsfrämjande effekt. Varje slags process måste med nödvändighet bli beroende av de yrkanden som ställs och de invändningar som görs. I taxeringsprocessen är det ofta först sedan invändningar har gjorts som fakta och argumentering av betydelse i målet läggs fram. I förvaltningsmål utan utvecklade partsförhållanden ankommer det väsentligen på länsstyrelsen att se till att ärendet blir så allsidigt utrett och belyst som möjligt. Enligt kammarrätten ligger det i sakens natur att en representant för det allmänna med ställning som part kan driva en sådan verksamhet på ett effektivare sätt. För en enhetlig rättstillämpning är det även av vikt att det finns ett allmänt ombud som kan anföra besvär i högre instans. Kammarrätten framhåller att den sistnämnda synpunkten får särskild tyngd om man genomför en förvaltningsdomstolsreform som innebär att prejudikatbildningen helt förbehålls regeringsrätten. Om kammarrätt bifaller enskilds talan, kan regeringsrätten inte få med målet att skaffa.

Länsstyrelsen i Stockholms län påpekar att offentlig motpart saknas i t. ex. mål om omhändertagande av barn för samhällsvård och mål om återkallelse av körkort, medan i nykterhetsvårdsmål nykterhetsnämnd eller polismyndighet som gör ansökan om tvångsintagning av alkoholist tillerkänns ställning som part. Länsstyrelsen anser det vara av stor vikt att frågan om partsrepresentant för det allmänna övervägs. Länsstyrelsen i Skaraborgs län betecknar det som en väsentlig brist från allmän synpunkt att det i t. ex. körkortsmål inte finns någon offentlig motpart till den enskilde parten. Enligt länsstyrelsens mening är i dessa mål risken störst för att den enskilde skall missförstå domstolens ställning som opartisk instans och för att gemene man skall få intryck av att rättssäkerheten här är mindre än i allmän domstol. Länsstyrelsen finner det särskilt angeläget från rättssäkerhetssynpunkt att det inom eller utom den nya länsstyrelseorganisationen

åtminstone finns ett allmänt ombud med befogenhet att kunna överklaga länsrättsavgöranden i de nämnda typerna av mål. Liknande synpunkter anför länsstyrelsen i Värmlands län.

Namnet på departementspromemorians lagförslag, »Lag om förfarandet i förvaltningsdomstol», kritiserar i några remissyttranden. JK påpekar att åtminstone försäkringsdomstolen också torde vara att räkna till kretsen av förvaltningsdomstolar och att lagens namn därför inte är helt adekvat. Även *försäkringsdomstolen* framhåller att lagens namn felaktigt leder tanken till att lagen omfattar alla förvaltningsdomstolar. Åsikten att namnet är missvisande delas också av *Sveriges advokatsamfund*.

Den norska förvaltningsloven

I Norge¹ antogs år 1967 en lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)². Lagen baserades på ett betänkande år 1958 av en kommitté, som haft i uppdrag att utreda frågan om mer betryggande former för den offentliga förvaltningen (forvaltningskomiteen). Efter en genomgång av förfaranderegler i speciallagstiftningen trädde forvaltningsloven jämte följdändringar i andra lagar i kraft den 1 januari 1970³.

I förarbetena till forvaltningsloven (Ot. prp. nr. 38 1964/65 s. 14) betonas främst värdet från rättssäkerhetssynpunkt av att slå fast de grundläggande principerna om behandlingen av förvaltningsärenden i en lag med allmän räckvidd. Lagen anses också kunna bli till hjälp för myndigheter och tjänstemän inom den offentliga förvaltningen. Som ett viktigt skäl för införande av en allmän förfarandelag framhålls vidare betydelsen av att nå större enhetlighet vid handläggningen av förvaltningsärenden. Den omständigheten att en generell lagstiftning innebär ett visst mått av formalisering av förfarandet och därför kan komma i konflikt med kravet på förvaltningens effektivitet anses i förarbetena inte böra tillmätas avgörande vikt. Effektivitetskravet bör i stället tillgodoses genom en lämplig utformning av reglerna i lagen. Skulle ärendenas behandling ta längre tid till följd av den nya lagen, går detta främst ut över den enskilde medborgaren. Detta är i så fall det pris som får betalas för ökad rättssäkerhet, framhålls det i förarbetena. Där betonas också att de ökade kostnader för det allmänna som forvaltningsloven för med sig inte bör föranleda att man avstår från en sådan lagstiftning. Härvid erinras om att forvaltningsloven i realiteten inne-

¹ Beträffande förvaltningsförfarandet i andra främmande länder se SOU 1964:27 s. 71 och SOU 1968:27 s. 77, 148 och 175.

² Norsk Lovtidend 1967:9 s. 372.

³ Norsk Lovtidend 1969:19 s. 678.

bär ett lagfästande av vad som kan betecknas som minimikrav på hur förvaltningsärenden bör handläggas.

Forvaltningsloven omfattar 43 paragrafer uppdelade på åtta kapitel. Huvudregeln om lagens tillämpningsområde är, att lagen gäller i förvaltningsärende hos offentligt organ, om annat inte är bestämt i eller med stöd av lag. Som förvaltningsärende (»forvaltningssak») räknas varje ärende där ett förvaltningsorgan handlar på statens eller kommuns vägnar. Även förvaltning som handhas av annan än myndighet faller alltså i princip in under lagen. I sakligt hänseende begränsas räckvidden av lagens utpräglat processuella föreskrifter (kap. IV—VI) till ärenden som avgörs genom beslut angående en eller flera bestämda personers rättigheter eller skyldigheter på det offentlighetsrättsliga området (sådant beslut kallas i lagen »enkeltvedtak»). I förarbetena åsyftas härmed ärenden som innefattar myndighetsutövning (Ot. prp. nr. 38 1964/65 s. 23). Offentlig affärsverksamhet, tjänsteprestationer i samband med undervisning, forskning, hälso- och sjukvård m. m. samt intern administration anses falla utanför myndighetsutövningens område. Till de regler i lagen som gäller i alla typer av ärenden hör föreskrifterna om jäv, förvaltningsorgans vägledningsplikt och ombud. Till de regler vars räckvidd är begränsad på nyss angivna sätt hör bestämmelserna om förvaltningsorgans utredningsplikt, klagan över förvaltningsorgans föreläggande för någon att medverka vid utredningen, tillvägagångssättet vid förrättning som rör granskning eller undersökning av enskilds egendom, förvaring av material som innehåller upplysningar underkastade tystnadsplikt, kommunikation, parts insyn i utredningsmaterialet, parts rätt till muntlig kontakt med förvaltningsorgan, motivering av och underrättelse om beslut, klagan över beslut samt kostnader. Forvaltningsloven innehåller även vissa särskilda regler om normbeslut (»föreskrifter»). Slutligen upptar lagen vissa regler om verkan av fel vid handläggningen och om inhibition.

Vad gäller samordningen av forvaltningsloven med specialförfattningarnas handläggningsbestämmelser framhålls i förarbetena att det måste föreligga starka skäl för att avvika från den minimistandard i fråga om handläggningen som forvaltningsloven syftar till att garantera (Ot. prp. nr. 38 1964/65 s. 28). Vid den revision av specialförfattningarna som har gjorts före lagens ikraftträdande har därför forvaltningsloven i största möjliga utsträckning lagts till grund för harmoniseringen och särregler behållits bara om det krävts av särskilda skäl. Vid harmoniseringsarbetet har man — påpekas det i förarbetena (Ot. prp. nr. 27 1968/69 s. 4) — i första hand sökt rensa ut bestämmelser som reellt — om än inte alltid formellt — sammanfaller med forvaltningslovens regler. Sådana särbestämmelser skulle inte ha någon självständig funktion efter lagens ikraftträdande och dessutom felaktigt kunna föranleda antagandet att särbestämmelserna uttömmande angav vilka förfaranderegler som gällde inom specialförfattningens område. Helt konsekvent har man dock inte kunnat följa denna linje. I vissa fall är

bestämmelser, som i det väsentliga sammanfaller med förvaltningslovens regler, hopkopplade med föreskrifter som saknar motsvarighet i förvaltningsloven. I sådana fall har det oftast synts vara mest praktiskt och ibland nödvändigt för sammanhanget i specialförfattningen att låta även regler som så att säga dubblerar förvaltningsloven stå kvar. I en del andra fall förekommer särbestämmelser, som i och för sig är överflödiga vid sidan av förvaltningsloven men som samtidigt innehåller något preciserande element. En bestämmelse kan t. ex. utöver en regel om möjlighet att överklaga ett beslut innehålla en föreskrift om klagoinstansen. Det är visserligen möjligt att dela upp en sådan bestämmelse så, att klagorätten baseras på förvaltningsloven medan specialförfattningen anger klagoinstansen, men någon större praktisk funktion har en sådan uppdelning inte ansetts fylla. Vid genomgången av specialförfattningarna har man vidare generellt sökt undvika att i varje författning ange att förvaltningsloven gäller i fråga om förfarandet. Information om lagens räckvidd har i stället ansetts böra ges i instruktioner, cirkulärskrivelser och kurser för personalen. Revisionen av särslagstiftningen har i övrigt syftat till att klargöra i vad mån undantag från förvaltningsloven skall få ske. När särregler varit nödvändiga, har de tagits in i specialförfattningen. Ibland har detta inte behövts, eftersom redan befintliga särbestämmelser enligt förvaltningslovens huvudregel gäller framför förvaltningsloven. Endast i några undantagsfall har särregler beträffande vissa ärendegrupper tagits in direkt i förvaltningsloven (personalärenden och ärenden rörande skol- och universitetsväsendet).

Departementschefen

Reformens allmänna uppläggning

I ett modernt välfärdssamhälle bestäms den enskilde medborgarens situation i hög grad av insatser och åtgärder från det allmännas sida. Det torde räcka med att peka på sådana samhälleliga verksamheter som socialförsäkring, barna- och ungdomsvård, utbildning och beskattning för att ge en föreställning om betydelsen för den enskilde av hans mellanhavanden med det allmänna. Det är därför viktigt att rättssystemet tillförsäkrar den enskilde en god rättssäkerhet i dessa mellanhavanden.

Som ett led i strävandena att stärka den enskildes rättssäkerhet i mellanhavandena med det allmänna har sedan länge pågått arbete på en reform av reglerna om förfarandet hos de offentliga förvaltningsorganen. Förfarandets utformning är emellertid inte den enda faktor som har betydelse i detta hänseende. Hit hör också sådana faktorer som förvaltningspersonalens rekrytering, utbildning och rättsliga ställning, myndigheternas organisation, den övervakning som förvaltningsorganen är underkastade genom exempelvis JO samt den offentlighetsprincip som gäller

beträffande myndigheternas handlingar. Utöver de nu nämnda rättssäkerhetsfaktorerna, vilka brukar föras samman under beteckningen preventivt rättsskydd, finns faktorer som verkar på det korrektiva planet, t. ex. möjligheterna att få myndighets beslut överprövat i högre instans. Den sammanlagda effekten av de olika rättsskyddsanordningar som finns i svensk förvaltning gör att vårt land väl tål att jämföras med andra länder i detta hänseende. Därmed är naturligtvis inte sagt att det saknas utrymme för reformer för att förbättra rättssäkerheten.

Bakgrunden till önskemålen om en reform av förfarandereglererna inom förvaltningen är den ofullständighet och den brist på enhetlighet som hittills har präglat författningsregleringen på området. Sålunda hör allmänna bestämmelser om förvaltningsförfarandet till undantagen, och de bestämmelser av detta slag som finns gäller endast speciella frågor, såsom besvärstiden vid överklagande av myndighets beslut och tillvägagångssättet vid ingivande av handlingar till statlig eller kommunal myndighet. I den mån det härutöver finns författningsbestämmelser om förfarandet, har de antingen tagits upp i särskilda förfarandeförfattningar för vissa förvaltningsområden eller flutit in i författningar som innehåller materiella regler för resp. förvaltningsområde. Författningsmaterialet uppvisar emellertid här stora skiljaktigheter. Medan vissa författningar, såsom barnavårdslagen och taxeringsförfordningen, innehåller en förhållandevis utförlig reglering av förfarandet, saknar andra författningar helt förfaranderegler eller upptar endast några enstaka sådana regler. Det är inte heller alltid så, att likartade frågor blivit lösta på samma sätt i olika författningar. I den mån det saknas författningsbestämmelser om förfarandet är myndigheterna och allmänheten hänvisade till att söka ledning i allmänna rättsgrundsatser och i den praxis som kan ha utbildat sig.

När det gäller att förbättra rättssäkerheten i förvaltningsförfarandet är det naturligt att intresset i första hand inriktas på sådana ärenden där myndighets beslut direkt träffar den enskilde på ett ingripande eller eljest betydelsefullt sätt. Som exempel härpå kan nämnas ärenden om administrativa frihetsberövanden, beskattningsärenden och ärenden om förmåner från den allmänna försäkringen. Förvaltningen i ett modernt samhälle omspänner dock inte bara denna typ av verksamhet, som jag skulle vilja benämna offentlig myndighetsutövning, utan också en rad andra verksamheter. Jag tänker då på sådan verksamhet där myndighetens beslut inte innebär ett direkt ingripande i enskilds förhållanden utan i stället går ut på produktion och service av olika slag. I sådana verksamhetsgrenar bestäms relationerna mellan det allmänna och den enskilde i många fall på samma sätt som mellan enskilda rättssubjekt, dvs. av privaträttsliga regler.

Strävandena att stärka rättssäkerheten i förvaltningsförfarandet har framför allt gått ut på att göra lagstiftningen i ämnet mer fullständig,

enhetlig och konsekvent. Uppgiften är emellertid förenad med många svårigheter. Redan förvaltningsuppgifternas starkt mångskiftande art erbjuder här problem. Behovet av en utförlig och noggrann författningsreglering av förfarandet kan inte heller anses vara lika stort på alla områden. Härtill kommer att de organ som har att avgöra förvaltningsärenden uppvisar betydande skillnader i fråga om förutsättningar att tillämpa en ingående reglering av förfarandet. Å ena sidan kan nämnas förvaltningsdomstolarna och länsstyrelserna, där befattningshavarna rekryteras huvudsakligen efter juridiska och administrativa kvalifikationer, och å andra sidan ett flertal lokala och centrala förvaltningsmyndigheter, där framför allt personalens insikter i tekniska, sociala, pedagogiska, ekonomiska och liknande frågor är av betydelse för verksamhetens framgångsrika bedrivande.

Uppgiften att åstadkomma en reform av förfarandelagstiftningen på förvaltningens område har krävt ett långvarigt och omfattande utredningsarbete. Vid detta har utkristalliserat sig två olika principlösningar. Den ena har presenterats i besvärssakkunnigas år 1964 avlämnade slutbetänkande Förvaltningsförfarandet. Huvuddelen av den andra lösningen har lagts fram år 1968 i det av en arbetsgrupp inom justitiedepartementet utarbetade betänkandet Förvaltningslag. Till detta ansluter en år 1970 framlagd promemoria med förslag till lag om förfarandet i förvaltningsdomstol, vilken också har utarbetats inom justitiedepartementet.

Besvärssakkunnigas förslag präglas av en ambition att åstadkomma en enhetlig och sammanhållen lagstiftning om förfarandet i förvaltningsärenden och att samtidigt göra lagstiftningen så fullständig som möjligt. Målet för de sakkunniga var, att det på förfarandelagstiftningens område skulle finnas två grundläggande lagverk, RB för rättegångsmålens del och den av de sakkunniga föreslagna lagen om förvaltningsförfarandet för förvaltningsärendena. I sak skulle lagen gälla i princip alla slag av förvaltningsärenden angående enskilda. Den begränsades sålunda inte till ärenden som innefattar myndighetsutövning utan omfattade också bl. a. ärenden där myndighetens relation till den enskilde är rådgivarens eller den avtalsslutande partens. Vidare skulle lagen tillämpas både av förvaltningsmyndigheter och av förvaltningsdomstolar. Önskemålet om en fullständig reglering återspeglades i att lagen blev förhållandevis utförlig. Den bestod av sammanlagt 155 paragrafer, som fördelades på 20 kapitel. Den utförliga regleringen skapade problem bl. a. med hänsyn till förvaltningens mångskiftande natur och uppgifter. I valet mellan att avstå från lagreglering av en förfarandefråga och att utforma en regel med sådan elasticitet att den inte i onödan hindrar ett praktiskt och ändamålsenligt förfarande föredrog besvärssakkunniga i allmänhet det senare alternativet. Lagförslaget kom därför att innehålla ett stort antal regler av närmast vägledande natur. I vissa fall utformades dessa regler som »bör»-regler, medan de sakkunniga i andra fall valde utvägen att mjuka upp »skall»-regler med be-

havs-, lämplighets- och skälighetskriterier av typen att en åtgärd skall vidtas »om den inte finnes obehövlig eller olämplig», eller att något skall göras eller underlåtas »när särskilda skäl är därtill».

Vid remissbehandlingen av besvärssakkunnigas slutbetänkande framkom kritik på flera grundläggande punkter. De kritiska synpunkterna gick i allmänhet ut på att de sakkunniga skjutit över målet med sitt förslag. Det befarades sålunda bl. a. att den utförliga regleringen av förvaltningsförfarandet i många fall skulle kunna hämma myndigheternas initiativ och handlingskraft och därigenom rent faktiskt försämra rättssäkerheten. Från flera håll framhölls att myndigheterna saknade personella resurser för att tillämpa en så omfattande lag som den föreslagna och att denna blivit alltför starkt präglad av RB:s regler om rättegången vid de allmänna domstolarna. RB kunde vara en lämplig förebild för besvärsförfarandet inom förvaltningen men knappast för handläggningen av förvaltningsärenden i första instans. En del remissinstanser förordade att man i stället försökte åstadkomma en enklare förfarandelag, som i första hand skulle gälla hos förvaltningsmyndigheterna i första instans.

Tanken på en enklare lagstiftning har tagits upp i betänkandet Förvaltningslag, som utgör en genomgripande överarbetning av besvärssakkunnigas förslag med beaktande av remisskritiken. Den i betänkandet föreslagna förvaltningslagen innebär en avsevärd nedbantning i förhållande till besvärssakkunnigas lagförslag både beträffande tillämpningsområdet och i fråga om omfånget. Tanken på att lagen skall gälla i princip alla slag av förvaltningsärenden angående enskilda har visserligen inte övergetts. Vissa från rättssäkerhetssynpunkt centrala bestämmelser, såsom bestämmelserna om kommunikation, beslutsmotivering och beslutsdelgivning, har emellertid gjorts tillämpliga bara i den mån det är fråga om offentlig myndighetsutövning. Arbetsgruppen anser att sådana bestämmelser inte passar när det är fråga om förvaltning av annat slag än myndighetsutövning. Där emot finner arbetsgruppen att andra bestämmelser i lagen, såsom bestämmelserna om jäv, om ombud och biträde och om överklagande av myndighets beslut, i allmänhet med fördel kan gälla alla förvaltningsärenden. Sådana bestämmelser har därför getts en i princip allmän tillämpning. Lagen skall huvudsakligen gälla bara hos de vanliga förvaltningsmyndigheterna, och dess bestämmelser är i första hand avpassade för tillämpning i första instans, vilket inte hindrar att de tillämpas även av besvärsprövande förvaltningsmyndigheter. Beträffande förfarandet i förvaltningsdomstol har arbetsgruppen utgått från att det i huvudsak skall regleras i särskild ordning och hänvisar därvid till att förvaltningsdomstolskommittén år 1966 har lagt fram förslag som innehåller regler om förfarandet i regeringsrätten och kammarrätt.

Departementspromemorian innehåller förslag till lag om förfarandet i förvaltningsdomstol, som skall gälla för regeringsrätten, kammarrätt,

skatterätt och länsrätt. Promemorian, som bygger på förvaltningsdomstolskommitténs förslag och vissa andra utredningsförslag rörande förvaltningsdomstolarna, har kommit till mot bakgrund av den omfattande utbyggnad av förvaltningsdomstolssystemet som enligt planerna skall genomföras inom en nära framtid. Sålunda skall enligt lagrådsremiss den 20 mars 1970 den högsta förvaltningsrättsskipningen fr. o. m. den 1 januari 1972 vara organiserad så, att tyngdpunkten i den domstolsmässiga besvärsprovningen av förvaltningsärenden flyttas från regeringsrätten till kammarrätt och regeringsrätten huvudsakligen får ställning som prejudikatinstans ovanför kammarrätten. Vidare skall enligt lagrådsremiss den 20 november 1970, vilken bygger på ett tidigare under året av statsmakterna fattat principbeslut, den 1 juli 1971 inom länsstyrelsens ram inrättas två domstolar, läns-skatte rätt och länsrätt, samt mellankommunala provningsnämnden omvandlas till mellankommunala skatterätten. Länskskatte rätt skall i huvudsak överta den nuvarande provningsnämndens funktioner, medan länsrättens uppgift blir att handlägga vissa rättsligt kvalificerade ärenden som nu ankommer på länsstyrelsens landskansli, såsom ärenden om administrativa frihetsberövanden och ärenden om återkallelse av körkort.

Den föreslagna lagen om förfarandet i förvaltningsdomstol innehåller en betydligt utförligare reglering än förslaget till förvaltningslag. Lagen upptar visserligen endast 34 paragrafer, men regleringen av förvaltningsdomstolsförfarandet är mer långtgående än vad man kan sluta sig till av antalet paragrafer, eftersom dels flera av paragraferna innehåller hänvisningar till bestämmelser i RB och dels förslaget bygger på förutsättningen att vissa bestämmelser i förvaltningslagen skall gälla också hos förvaltningsdomstolarna. Den mer detaljerade regleringen i lagen om förfarandet i förvaltningsdomstol innebär bl. a. att lagen till skillnad från förvaltningslagen innehåller regler om hur ansöknings- och besvärshandlingar och andra partsinlagor skall vara beskaffade, hur skriftväxlingen mellan parterna skall genomföras, när förfarandet skall vara skriftligt eller muntligt, hur muntlig förhandling skall gå till samt hur muntlig bevisning skall tas upp. I anslutning härtil finns regler om föreläggande, vite, offentlighet och ordning inför domstolen samt om underlaget för rättens avgörande.

Enligt min mening talar starka skäl för att en allmän lagstiftning om förfarandet på förvaltningens område utformas i huvudsaklig överensstämmelse med förslagen till förvaltningslag och till lag om förfarandet i förvaltningsdomstol, dvs. som en allmän lag för förfarandet hos förvaltningsmyndighet såväl i första instans som i besvärshinstans och en allmän lag för förfarandet hos förvaltningsdomstol. Jag fäster härvid särskild vikt vid den särställning som förvaltningsdomstolarna har i rättsskyddssystemet på förvaltningens område. Förvaltningsdomstolarna handlägger i princip bara sådana mål där de rättsliga frågorna spelar en dominerande roll. De skiljer sig vidare från förvaltningsmyndigheterna i gemen genom att de liksom

de allmänna domstolarna intar en fristående ställning i förhållande till de intressen som bryter sig mot varandra i målen. I motsats till vad som är fallet hos förvaltningsmyndigheter förekommer det i princip inte att en förvaltningsdomstol tar upp mål till prövning på eget initiativ. Av gammalt är förvaltningsdomstolarna dessutom utrustade med vidsträcktare processuella befogenheter än förvaltningsmyndigheterna. Det har ansetts naturligt att låta formliga muntliga förhandlingar ingå i förfarandet hos domstolarna och att även i övrigt förse dem med fullständiga utredningsmedel, såsom befogenhet att hålla förhör med vittne och sakkunnig. Slutligen kan nämnas att förvaltningsdomstolarna verkar så gott som enbart inom den sektor av förvaltningen som gäller myndighetsutövning mot enskild.

De garantier för den enskildes rättssäkerhet som ligger i förvaltningsdomstolsinstitutionen bör enligt min mening vidmakthållas och om möjligt förstärkas. Samtidigt står det klart att man inte kan ge förvaltningsmyndigheterna samma ställning och samma processuella befogenheter som domstolarna. Vill man trots de skillnader som sålunda måste finnas mellan förvaltningsdomstolar och förvaltningsmyndigheter bygga upp en sammanhållen, allmän förfarandelagstiftning för både förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar, kommer man i en besvärlig valsituation. Ett alternativ är att utforma lagstiftningen i första hand med tanke på förfarandet hos förvaltningsmyndigheterna och anpassa den till dessas uppgifter, arbetssätt och sammansättning. Detta betyder emellertid att lagen kommer att sakna åtskilliga bestämmelser som måste anses värdefulla för processen i förvaltningsdomstol. För den processen får man då ersätta bristen på bestämmelser med analogisk tillämpning av bestämmelserna i RB. Därmed blir många regler om förfarandet i förvaltningsdomstol diffusa och svårtillgängliga, vilket är till nackdel inte minst för de enskilda rättssökandena. Ett annat alternativ innebär att även förvaltningsmyndigheterna får tillämpa ett domstolsmässigt förfarande. Detta är, som har framgått av bl. a. remisskritiken över besvärssakkunnigas förslag, inte heller någon framkomlig väg. Varken förvaltningsmyndigheternas funktioner eller sammansättning gör det lämpligt att sådana myndigheter i gemen handlägger sina ärenden i domstolsmässiga former.

Det betraktelsesätt som jag nu har anlagt delas av det övervägande antalet remissinstanser. Vid remissbehandlingen av förslaget till förvaltningslag har visserligen uttryckts önskemål från ett par håll om en gemensam förfarandelagstiftning för förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar, men det torde vara symptomatiskt att några motsvarande önskemål inte har återkommit vid remissbehandlingen av förslaget till lag om förfarandet i förvaltningsdomstol. Jag kommer således för min del till slutsatsen att en allmän förfarandelagstiftning på förvaltningens område bör utformas som en lag om förfarandet hos förvaltningsmyndighet och en lag om förfarandet hos förvaltningsdomstol.

Förfarandet hos förvaltningsmyndighet

Även om förfarandet i förvaltningsdomstol inte finns med i bilden, är det möjligt att tänka sig olika alternativ vid utformningen av en allmän förfarandelag för förvaltningsmyndigheterna. I princip gäller frågan om man i likhet med besvärssakkunniga skall sträva efter en så utförlig reglering som möjligt eller om man såsom arbetsgruppen skall lösa uppgiften genom en förhållandevis enkel och okomplicerad lag som i första hand är inriktad på de från rättssäkerhetssynpunkt centrala frågorna.

Den första fråga som man möter i detta sammanhang är, om en allmän lag företrädesvis bör ta sikte på förfarandet i första instans. I så fall talar mycket för att lagen görs ganska kortfattad, vilket i sin tur leder till att förfarandet hos besvärsprövande förvaltningsmyndigheter inte får den utförliga reglering som det i och för sig finns förutsättningar för. Besvärssakkunnigas förslag innebar att både besvärsförfarandet och förfarandet i första instans blev föremål för en vidlyftig reglering. I arbetsgruppens förslag har däremot förfarandet i första instans satts i centrum för regleringen. Det är emellertid avsikten att de besvärsprövande förvaltningsmyndigheterna skall tillämpa samma förfaranderegler som förvaltningsmyndigheterna i första instans.

För egen del finner jag i likhet med en alldeles övervägande remissopinion riktigt att framför allt se till förhållandena i första instans vid utformningen av en allmän förfarandelag. Det är ett viktigt rättssäkerhetsintresse att besluten på denna nivå så långt det är möjligt grundas på en fullständig och objektiv utredning. Behovet av förfaranderegler som bidrar till detta är otvivelaktigt också störst bland de myndigheter som verkar i första instans. Det rör sig här i stor utsträckning om lokala statliga och kommunala organ, där bl. a. tekniska kvalifikationer i allmänhet väger tyngre vid personalrekryteringen än kännedom om förvaltningsrättsliga förfaranderegler. Å andra sidan är det med hänsyn till tillgängliga personella och ekonomiska resurser knappast realistiskt att tänka sig att en utförlig reglering av förfarandet skulle ha utsikt att mer allmänt slå igenom hos förvaltningen i första instans. Härtill kommer risken för att snabbheten och effektiviteten i förvaltningen kan minska genom en sådan reglering.

Ser man åter till förfarandet vid besvärsprövning hos överordnade förvaltningsmyndigheter, finns det visserligen möjlighet att här genomföra en mera långtgående reglering. Behovet härav är emellertid inte särskilt påtagligt. Det kan dessutom antas att förvaltningsdomstolsförfarandet kommer att kunna tjäna till ledning och fylla eventuella luckor. Jag kommer således till samma slutsats som arbetsgruppen, nämligen att man för de besvärsprövande förvaltningsmyndigheternas del bör nöja sig med de förfarande-

regler som utformas i första hand med tanke på förhållandena hos förvaltningsmyndigheter i första instans.

Nästa fråga som uppställer sig är om lagen bör gälla i princip alla typer av förvaltningsärenden eller om den bör ha ett differentierat tillämpningsområde, beroende på ärendets karaktär. Alternativen är också här å ena sidan besvärssakkunnigas förslag med ett tillämpningsområde för lagen, som omfattar i princip alla förvaltningsärenden angående enskilda, och å andra sidan den av arbetsgruppen föreslagna lösningen som innebär att vissa av de från rättssäkerhetssynpunkt mest centrala bestämmelserna gäller bara när fråga är om myndighetsutövning mot enskild under det att övriga bestämmelser ges en mer allmän tillämpning. Medan besvärssakkunnigas förslag träffades av remisskritik för att gå för långt i fråga om reglering av förvaltningsverksamheten, har den av arbetsgruppen valda avgränsningen i stort sett vunnit remissinstansernas anslutning.

Meningen med förfaranderegler är att de skall bidra till att ge ett så korrekt underlag som möjligt för förvaltningsbesluten och därmed till att besluten blir riktiga i sak. Utifrån denna synpunkt kan man argumentera för ett vidsträckt tillämpningsområde för de förfaranderegler som skall gälla hos förvaltningsmyndigheterna. Det största behovet finns emellertid otvivelaktigt i fråga om den förvaltningsverksamhet som innefattar myndighetsutövning. Här träffas den enskilde direkt och i regel på ett påtagligt sätt av förvaltningsbeslutet. Det är också denna form av förvaltningsverksamhet som man främst har haft i tankarna när man efterlyst en uniformering och komplettering av förfarandereglerna.

Behov av ett korrekt beslutsunderlag finns som sagt även vid annan förvaltningsverksamhet än myndighetsutövning. Men ofta kan förfaranderegler, som i fråga om myndighetsutövning ter sig naturliga och riktiga, vara obehövliga eller t. o. m. hinderliga vid annan förvaltningsverksamhet. Regler om aktinsyn, kommunikation, beslutsmotivering och beslutsdelgivning, som fyller centrala rättsskyddsfunktioner vid myndighetsutövning, skulle i många fall motverka förvaltningsorganens möjligheter att på ett ändamålsenligt sätt lösa sina uppgifter i andra fall, t. ex. i ärenden av kommersiell natur. I sådana ärenden föreligger det från rättsskyddssynpunkt knappast något behov av förfaranderegler av de slag som jag nu har nämnt. Där har den enskilde, till skillnad från när det är fråga om myndighetsutövning, möjlighet att i förhandlingar med myndigheten bevaka sina intressen, och han behöver inte gå med på myndighetens förslag om han inte vill. I de kommersiella förbindelserna finns dessutom som ett yttersta skydd för den enskildes rättssäkerhet de möjligheter till rättelse som det civilrättsliga regelsystemet och processen vid allmän domstol erbjuder. Det finns även andra typer av ärenden, där myndighetens agerande inte innefattar myndighetsutövning i den här använda betydelsen och där förfaranderegler av nyssnämnda slag spelar mindre roll eller rentav

hindrar en ändamålsenlig handläggning. Exempel härpå är när ärendet gäller rådgivning eller avgivande av remissyttrande.

Alla förfaranderegler är emellertid inte sådana att de antingen är obehövliga eller hinderliga när det gäller annat slag av förvaltningsverksamhet än myndighetsutövning. Bl. a. regler om jäv, om ombud och biträde och om tolk kan med fördel göras tillämpliga i stort sett i varje slag av förvaltningsärende, även om det ligger i sakens natur att sådana regler i främsta rummet får betydelse vid myndighetsutövning.

På grund av vad jag sålunda anfört kommer jag till slutsatsen att lagens tillämpningsområde i nu berörda hänseende bör bestämmas i huvudsak i överensstämmelse med arbetsgruppens förslag.

När det gäller lagens utformning i övrigt fäster jag särskild vikt vid att lagen blir så enkel, klar och okomplicerad som möjligt. Redan förvaltningsärendenas mångskiftande natur talar för en sådan målsättning. Ju längre man driver regleringen, desto svårare blir det att tillgodose önskemålet om enkla, klara och entydiga bestämmelser. Den utförliga reglering som innefattades i besvärssakkunnigas förslag är ett bevis härpå. Som jag redan har framhållit, tvangs de sakkunniga att utforma en del bestämmelser som rekommendationer eller att mjuka upp »skall»-regler genom att förse dem med undantag av förhållandevis obestämd innebörd. Om en allmän förfarandelag skall få den generella tillämpning som är avsedd och sålunda bidra till att stärka rättssäkerheten, bör man så långt det är möjligt undvika en sådan lagteknik.

Vad jag nu har anfört talar starkt för att lagen bör ges ett förhållandevis begränsat omfång. Ett ytterligare skäl härför är den enhetlighet i förvaltningsförfarandet som man vill nå genom en allmän lag. Meningen är att förfarandet i allmänhet skall regleras genom den allmänna lagen och att det skall höra till undantagen att det för något visst förvaltningsområde skall behöva finnas avvikande bestämmelser. För att uppnå detta krävs en omfattande genomgång av specialförfattningarna på olika förvaltningsområden. En vidlyftig allmän förfarandelagstiftning skulle skapa stora problem när det gäller samordningen med specialförfattningarna. En utväg ur svårigheterna är givetvis att utforma den allmänna lagen som en ramlag, vilken sätts i kraft genom särskilda beslut område för område. Tanken på en ramlag har emellertid avvisats av arbetsgruppen och vid remissbehandlingen av gruppens förslag. Även jag delar uppfattningen att en allmän förfarandelag bör ges generell tillämpning redan från ikraftträdandet. Detta förutsätter att den ges en förhållandevis begränsad omfattning.

Jag vill vidare erinra om att en utförlig förfarandelag ställer krav på myndigheter och allmänhet som de i många fall inte har möjligheter att fylla. Dess tillämpning skulle därför förutsätta att många myndigheter till-

fördes förvaltningsrättsligt skolad arbetskraft liksom att allmänheten i långt större utsträckning än vad nu är fallet anlitate juridiskt biträde i sina mellanhavanden med myndigheterna. Jag är inte beredd att godta några sådana konsekvenser av en allmän lag om förfarandet hos förvaltningsmyndighet. Tvärtom bör tillkomsten av en sådan lag underlätta handläggningen hos myndigheterna liksom den bör ge klarare normer och därmed ett bättre utgångsläge för de enskilda medborgarna i deras umgänge med myndigheterna. Det kan visserligen inte uteslutas att en allmän lag i vissa fall kan tvinga en myndighet att vidta åtgärder som nu inte ingår i dess rutiner, men den ökning i arbetsbördan som detta kan medföra bör uppvägas av de vinster som ligger i enklare, enhetligare och klarare normer för handläggningen.

Arbetsgruppens förslag till förvaltningslag motsvarar i allt väsentligt de krav jag anser att man bör ställa på en allmän lag om förfarandet hos förvaltningsmyndighet. Förslaget har också i det stora hela fått ett gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen. Den kritik som har framkommit har framför allt gällt två frågor. Dels har några remissinstanser anmärkt på att den föreslagna lagen i olika hänseenden skulle vara oklar och svårtillämpad. Dels har man från några håll gjort gällande att genomförandet av lagen innebär ökad arbetsbörda för myndigheterna. I det första hänseendet bör det finnas möjligheter att tillgodose kritiken på väsentliga punkter. Farhågorna för att en allmän lag om förfarandet hos förvaltningsmyndigheterna skall medföra ökad arbetsbelastning för myndigheterna synes överdrivna. Jag vill erinra om att de grundsatser som bör slås fast i en förfarandelag av nu avsett slag på flera punkter anses gälla redan i dag. Som jag nyss har framhållit bör en allmän lag dessutom kunna innebära arbetsmässiga vinster, som är ägnade att uppväga det merarbete som lagen i vissa fall kan medföra. Jag förordar alltså att en allmän lag om förfarandet hos förvaltningsmyndighet utformas i huvudsaklig överensstämmelse med arbetsgruppens förslag.

Vad härefter gäller det närmare innehållet i en allmän lag om förfarandet hos förvaltningsmyndighet anser jag i likhet med arbetsgruppen att i lagen bör finnas grundläggande bestämmelser om jäv, ombud och biträde, den tidpunkt då handling skall anses ha kommit in till myndighet, vägledning av sökande eller annan part, tolk, remiss, vem som har rätt att anföra besvär över myndighets beslut, tid och sätt för anförande av besvär, inhibition, parts rätt till insyn i det material som har tillförts ett ärende, kommunikation, beslutsmotivering, underrättelse om beslut och rättelse av förbiseendefel i beslut. Jag avser dessutom att i det följande föreslå en bestämmelse om rätt att muntligen lämna uppgift i ärende till myndighet. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i arbetsgruppens lagförslag. Av de nu nämnda bestämmelserna bör enligt min mening reglerna om aktin-

syn, kommunikation, beslutsmotivering, delgivning av beslut, rättelse av förbiseendefel i beslut och om rätt att lämna muntlig uppgift till myndighet förbehållas ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild. Övriga bestämmelser bör däremot i princip vara tillämpliga i alla ärenden hos förvaltningsmyndighet.

I arbetsgruppens lagförslag ingår även en föreskrift vari begreppen part och slutligt beslut definieras samt regler om besluts överklagbarhet och besvärssakandes beredning. Av skäl som jag kommer att redogöra för i specialmotiveringen har några direkta motsvarigheter till de nu nämnda bestämmelserna inte tagits med i den lag som jag nu avser att föreslå.

Vid remissbehandlingen av arbetsgruppens förslag har i en del yttranden framförts önskemål om att lagen skall kompletteras med regler i åtskilliga andra avseenden än jag nu har berört. Till den del man härvid har vänt sig mot den starka beskärningen av besvärssakkunnigas lagförslag vill jag hänvisa till de allmänna synpunkter i frågan som jag har anfört tidigare. Övriga påpekanden som har gjorts beträffande lagens innehåll är väsentligen av två slag. Å ena sidan efterlyses ytterligare bestämmelser i olika frågor, t. ex. regler om skyndsamhet i handläggningen och om omröstning när skiljaktiga meningar yppats vid överläggning till beslut. Å andra sidan förordas att lagen så snart förutsättningar finns byggs ut med regler om bl. a. kostnader, rättshjälp och offentligt biträde åt part.

Vad först gäller önskemålen om att lagen redan från början skall tillföras regler beträffande vissa andra spørsmål än dem som jag nyss har föreslagit att den skall reglera vill jag erinra om att arbetsgruppen i sina allmänna överväganden utförligt har redovisat skälen för att den ansett huvuddelen av de föreskrifter som finns intagna i besvärssakkunnigas lagförslag kunna undvaras i en allmän förfarandelag av det slag varom nu är fråga. Det är uppenbart att varje sådant urval till stor del måste grundas på lämplighetsöverväganden. För egen del kan jag i allt väsentligt ansluta mig till den bedömning som arbetsgruppen har gjort vid sin genomgång av bestämmelserna i besvärssakkunnigas lagförslag. Endast sådana frågor som det från rättsskyddssynpunkt framstår som väsentligt att lösa och som har påtagligt praktisk betydelse bör därför behandlas i lagen. Endast härigenom kan skapas förutsättningar för att lagen skall få den avsedda genomslagskraften.

Vad jag nu har anfört utesluter självfallet inte att lagen — sedan erfarenhet vunnits om tillämpningen av den — senare byggs ut med ytterligare regler. Vad särskilt angår frågorna om rättshjälp och offentligt biträde åt part vill jag erinra om att frågan om införande av en rättshjälpslag f. u. övervägs inom justitiedepartementet och att frågan om offentligt biträde är föremål för särskild utredning.

Frågan om lagens namn har i allmänhet inte berörts i remissyttrandena över arbetsgruppens förslag. Från några håll påpekas dock att benämningen »förvaltningslag» inte är helt adekvat beträffande en lag av nu förevarande typ. I stället förordas ett namn som anger att lagens räckvidd är begränsad till enbart förfarandebestämmelser, t. ex. »Lag om handläggning av förvaltningsärenden». De sålunda framförda synpunkterna har visst fog för sig. Arbetsgruppen diskuterar i sitt betänkande bl. a. möjligheten att använda en benämning av nyss åsyftat slag. I likhet med arbetsgruppen anser jag emellertid avgörande vikt böra fästas vid att lagens namn blir kort och lättillgängligt. Det av gruppen föreslagna namnet »Förvaltningslag» fyller dessa krav. Jag anser därför att lagen bör få detta namn.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla följande. Förvaltningslagen bör vara kort, enkel och lättöverskådlig. Den skall så klart och entydigt som möjligt slå fast vissa grundläggande regler för förfarandet hos förvaltningsmyndigheterna. Lagen bör utformas så att reglerna i princip kan tillämpas på alla förvaltningsområden och i alla instanser. Avvikelser från reglerna skall alltså normalt inte behöva göras. Det ligger emellertid i sakens natur att en allmän lag av nu förevarande slag inte kan passa för alla typer av ärenden hos förvaltningsmyndigheterna. På områden där rättsskyddssynpunkter spelar en dominerande roll finns redan f. n. i vissa fall tämligen utförliga regler om förfarandet. I sådana fall kommer förvaltningslagen att tillhandahålla basregler, som byggs ut med speciella regler anpassade direkt för det förvaltningsområde varom är fråga. Även i andra fall kan avsteg behöva göras från förvaltningslagen. Till dessa spørsmål återkommer jag i det följande. Jag vill också understryka att lagen representerar en minimistandard i fråga om handläggningen av förvaltningsärenden. Åtskilliga förfarandefrågor lämnas sålunda olösta i lagen. Det förhållandet att ett spørsmål reglerats i denna bör å andra sidan inte utan vidare tolkas så, att det skulle vara uteslutet att tillämpa lagen även i ärenden som formellt faller utanför en regels giltighetsområde eller i situationer där lagen medger undantag från regelns tillämpning. De principer som lagen ger uttryck åt kan i många fall med fördel vara vägledande i fall av nu berört slag.

Förfarandet i förvaltningsdomstol

Författningsreglering av förfarandet hos våra förvaltningsdomstolar har hittills varit sparsamt förekommande. För regeringsrättens vidkommande saknas praktiskt taget helt bestämmelser i ämnet. Förfarandet i kammarrätten regleras genom ett fåtal bestämmelser i kammarrättsstadgan, varav ett par innehåller omfattande hänvisningar till bestämmelser i RB. Tekniken med hänvisning till RB har begagnats också i fråga om förfarandet i försäkringsdomstolen. I lagen om försäkringsdomstol, som upptar samman-

lagt åtta paragrafer om förfarandet, har i två av paragraferna tagits in mycket omfattande och detaljerade hänvisningar till RB.

Den utbyggnad av förvaltningsdomstolsorganisationen, som nu står inför sitt genomförande, erbjuder ett naturligt tillfälle till en fullständigare, enhetligare och mer systematiserad reglering av förfarandet i förvaltningsdomstol än vad hittills har varit fallet. Jag vill här erinra om att i flertalet typer av mål, som skall gå till förvaltningsdomstol, öppnas möjlighet till domstolsprövning i två instanser, kammarrätt och regeringsrätten. För de talrikast förekommande typerna av förvaltningsmål, bl. a. skattemålen och målen om körkortsåterkallelse, erbjuds domstolsprövning i tre instanser, skatterätt eller länsrätt samt kammarrätt och regeringsrätten. I mål som fullföljs från kammarrätt blir dock möjligheterna att få sakprövning i regeringsrätten begränsade genom regler om prövningstillstånd.

Den grundläggande frågan när det gäller att utforma den enhetliga lagstiftning om förfarandet i förvaltningsdomstol, som nu bör genomföras, är hur man skall se på förvaltningsdomstolarnas karaktär och uppgifter. Bakgrunden till frågan är att svensk rättstradition hittills inte alltid uppvisat en klar boskillnad mellan förvaltningsdomstolar och rena förvaltningsmyndigheter. Detta hänger i sin tur samman med att våra förvaltningsdomstolar i flertalet fall kan ses som utbrytningar ur förvaltningen. Kammarrätten, som är den äldsta förvaltningsdomstolen, har sålunda en gång brutits ut från kammarkollegiet. När regeringsrätten inrättades, övertog den uppgifter som tidigare hade ankommit på Kungl. Maj:t i statsrådet. Det samma gäller i viss utsträckning också vår yngsta förvaltningsdomstol, försäkringsdomstolen. De nya länsrätterna och länskatteätterna skall syssla med ärenden som nu ankommer på länsstyrelserna och de därtill knutna prövningsnämnderna. Det är därför naturligt att man uppfattat förvaltningsdomstolar och besvärssprövande förvaltningsmyndigheter på ett tämligen likartat sätt. Sålunda har det ibland gjorts gällande att en förvaltningsdomstol, när den prövar besvär över en förvaltningsmyndighets beslut, inträder i myndighetens befogenheter och därmed kan sägas fungera som förvaltningsmyndighet. Detta synsätt präglar delvis besvärssakkunnigas förslag, som innehåller en för de båda typerna av organ gemensam förfarandereglering. Det har också i viss utsträckning tagits till utgångspunkt för förslagen i departementspromemorian. Enligt promemorian ställer förvaltningsdomstolarnas dubbla roll av både domstolar och förvaltningsmyndigheter speciella krav på smidiga handläggningsformer.

Det nu återgivna synsättet är emellertid inte oomtvistat. Vid remissbehandling av besvärssakkunnigas betänkande framhöll förvaltningsdomstolskommittén, att statsmakterna hade önskat en mer juridiskt betonad och mer domstolsmässigt grundlig besvärssprövning än hos överordnad förvaltningsmyndighet när de bestämt att besvär i förvaltningsärende skulle

gå till förvaltningsdomstol. Kommittén ansåg vidare, att förvaltningsdomstolarnas handläggning och arbetssätt stod mycket nära de allmänna domstolarnas rättskipande verksamhet och vitt skilde sig från den handläggning som förekom hos ett stort antal även centrala förvaltningsmyndigheter. Vid remissbehandlingen av departementspromemorian har frågan tagits upp av JK, som därvid betonar dess betydelse från rättssäkerhetssynpunkt. JK anser det angeläget att vidmakthålla och stärka medborgarnas förtroende för förvaltningsdomstolarna. Ett sätt att åstadkomma detta är enligt JK:s mening att inskränka domstolarnas handlingsfrihet på förfarandeplanet i riktning mot den forbundna och för den enskilde förutsebara rättegångsordning som sedan gammalt gäller för de allmänna domstolarna.

För egen del vill jag ansluta mig till det synsätt som förvaltningsdomstolskommittén och JK har gett uttryck för. Jag har redan framhållit att de garantier för den enskildes rättssäkerhet som ligger i förvaltningsdomstolsinstitutionen om möjligt bör förstärkas. Ett steg i denna riktning är enligt min mening att förfarandet hos förvaltningsdomstol blir självständigt reglerat. En jämförelse med RB ligger därför nära till hands. Enligt min mening finns det emellertid en rad synpunkter som talar för att förfarandet hos förvaltningsdomstolarna blir föremål för en mindre utförlig författningsreglering än den RB representerar.

Först vill jag då peka på den skillnad som ligger i att de allmänna domstolarna i motsats till förvaltningsdomstolarna har att handlägga dispositiva tvistemål. När det gäller sådana mål måste det finnas ett ganska stort antal regler av typen förbud mot ändring av talan, förbud mot återopande av nya bevis och svarandens rätt till dom, vilka fyller uppgiften att skydda part mot otillbörligt agerande från motparts sida. I förvaltningsdomstolsförfarandet är däremot behovet av sådana garantier obetydligt. Dels har den enskilde regelmässigt en offentlig motpart, i den mån motpart över huvud taget förekommer. Dels gäller officialprövningsprincipen i praktiskt taget alla mål hos förvaltningsdomstol. Vidare motiverar förvaltningsmålens skiftande beskaffenhet att förvaltningsdomstol har ganska stor handlingsfrihet att anpassa förfarandet till olika uppkommande situationer.

En mycket utförlig reglering av förvaltningsdomstolsförfarandet skulle enligt min mening dessutom vara förenad med vissa risker. Vi har hittills bara erfarenheter av en delvis ganska tunn reglering av detta förfarande. Man kan därför inte utesluta att en övergång till en mycket ingående reglering skulle kunna ställa såväl domstolarna som allmänheten inför problem och svårigheter som man hittills inte har mött på detta område. Jag vill här erinra om att det från regeringsrättshåll i olika sammanhang har getts uttryck för uppfattningen att det förhållandet att förfarandet hos regeringsrätten hittills har varit oreglerat inte har inneburit några allvarligare olägenheter. I likhet med vad jag har framhållit i fråga om förfaran-

det hos förvaltningsmyndighet, är jag för förvaltningsdomstolsprocessens vidkommande inte inställd på en sådan formalisering av processen, som skulle innebära att allmänheten i ökad utsträckning måste anlita juridiskt biträde eller att domstolarna ställs inför nya processuella problem. Syftet med en lag om förfarandet hos förvaltningsdomstol är det rakt motsatta. Genom att lagen klarlägger och slår fast väsentliga punkter i detta förfarande, skall den underlätta såväl för allmänheten att föra talan vid förvaltningsdomstol som för domstolen själv att handlägga sina mål.

Den avvägning av författningsstoffet som har gjorts i den föreslagna lagen om förfarandet i förvaltningsdomstol stämmer väl överens med de synpunkter jag nu har anlagt. Den principiella uppläggningsplanen av lagen har också nästan utan undantag godtagits vid remissbehandlingen. Enligt min mening bör således lagstiftning ske i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget. På det lagtekniska planet vill jag dock föreslå ett par ändringar av mera genomgripande betydelse i förhållande till förslaget. Härvid har jag fäst särskild vikt vid att reglerna om förfarandet i förvaltningsdomstol blir så lättillgängliga som möjligt för den rättssökande allmänheten. Målet bör vara att en lagstiftning om förvaltningsdomstolsprocessen skall ge den enskilde klargörande besked på de punkter som är väsentliga för hans möjligheter att hos domstolen ta till vara sin rätt.

I enlighet med vad jag nu har sagt finner jag i likhet med flera remissinstanser, att den föreslagna lagen om förfarandet i förvaltningsdomstol bör kompletteras med regler om ingivande av handling, parts aktinsyn, besvärsrätt och besvärstid. Till grund för promemorieförslaget ligger tanken att förvaltningslagens bestämmelser i dessa ämnen skall gälla också hos förvaltningsdomstolarna. Enligt min mening är det att föredra att förvaltningslagen gäller uteslutande hos förvaltningsmyndighet. Redan av detta skäl bör således regler i ifrågavarande ämnen ingå även i en lag om förfarandet i förvaltningsdomstol.

Liksom ett flertal remissinstanser anser jag vidare att man bör sträva efter att i så liten utsträckning som möjligt i lagen hänvisa till bestämmelser i RB. Det rör sig emellertid här om en besvärlig avvägning. Synpunkten att lagreglerna skall vara lättillgängliga för den rättssökande allmänheten talar både för att man försöker undvika hänvisningar till RB och för att man genom sådana hänvisningar försöker motverka att lagen blir alltför omfångsrik. Emellertid bör man i större utsträckning än som skett i lagförslaget begränsa hänvisningarna till att gälla frågor, som är av mera perifert intresse för de enskilda rättssökandena, och på så sätt göra de från deras synpunkt centrala reglerna mera lättillgängliga.

Slutligen vill jag föreslå att ett par bestämmelser, som har tagits in i det till lagrådet redan remitterade förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, flyttas över till den lag som skall reglera förfarandet i för-

valtningsdomstol. Jag avser här i första hand bestämmelserna om prövningstillstånd. Härigenom tillgodoser man kritiken i ett remissyttrande mot att huvudbestämmelserna i ämnet får sin plats i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, medan vissa därtill anslutande bestämmelser tas in i förfarandelagen. Vidare anser jag lämpligt att regleringen av jäv mot domare ges i förfarandelagen. Vad jag nu sagt föranleder vissa ändringar i förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, vilka kan beaktas på propositionsstadiet.

Om den föreslagna lagen om förfarandet i förvaltningsdomstol kompletteras i de hänseenden jag nu har angett, kan man uppnå den enligt min mening fördelaktiga lagtekniska lösningen att alla bestämmelser, som är av någon större betydelse för enskild som för talan i förvaltningsdomstol, samlas i en lag. Den föreslagna lagen om allmänna förvaltningsdomstolar kommer då, liksom den föreslagna lagen om skatterätt och länsrätt, att innehålla regler som i första hand har betydelse för domstolen själv och endast är av mera perifert intresse från parternas synpunkt.

Den i departementspromemorian föreslagna benämningen på lagen »Lag om förfarandet i förvaltningsdomstol» har kritiserats mot bakgrund av att lagen inte har gjorts tillämplig hos försäkringsdomstolen. Jag anser denna kritik befogad. Med hänsyn härtill bör man enligt min mening försöka finna en benämning som inte ger intryck för att lagen gäller hos samtliga förvaltningsdomstolar. Även om ordet »process» i olika sammanställningar hittills inte har ansetts tillhöra gängse lagspråk, anser jag att man inte bör väja för en lagrubrik, vari detta ord ingår, om man därigenom kan beakta kritiken och dessutom skapa en kort men ändå uttrycksfull beteckning. Ordet »process» torde också ha en mera neutral, och därför för förvaltningsrättskipningens del lämpligare klang än t. ex. »rättegång». En beteckning innehållande ordet »förfarande» torde vid användning av förkortning i praktiskt bruk innebära risk för förväxling med förvaltningslagen, som ju också är en förfarandelag. Jag föreslår därför att lagen ges namnet »Förvaltningsprocesslag».

Jag vill också något beröra den i en del remissyttranden framkastade tanken att man åtminstone på sikt bör föra samman en lag om förfarandet i förvaltningsdomstol med annan lagstiftning rörande förvaltningsdomstolarna, då i första hand lagen om allmänna förvaltningsdomstolar och lagen om skatterätt och länsrätt. En sådan åtgärd skulle emellertid kunna leda till att lagreglerna blev mindre lättillgängliga för de rättssökande. Jag anser därför att frågan härom bör anstå åtminstone till dess viss erfarenhet vunnits av den nya lagstiftningens tillämpning.

Samordning med andra författningar

I samband med utarbetandet av förvaltningslagen har inom justitiedepartementet i samverkan med övriga departement företagits en genomgång av ett antal författningar som berör olika förvaltningsområden. Syftet med denna genomgång har varit flerfaldigt.

Ett huvudsyfte har varit att få en samlad bild av den nuvarande lagstiftningen på ett antal betydelsefulla förvaltningsområden av starkt skiftande karaktär. Vid utarbetandet av en förvaltningslag är det nämligen nödvändigt att på varje punkt övertyga sig om att de bestämmelser som avses inflyta i lagen inte passar bara på något eller några få huvudområden, som kanske har dominerat diskussionen under lagstiftningsarbetets fortgång, utan är i huvudsak väl lämpade för de allra flesta av de många områden på vilka förvaltningsmyndigheterna är verksamma. Under arbetets gång har därför oupphörligt jämförelser gjorts mellan de tilltänkta bestämmelserna i förvaltningslagen och de förfaranderegler som finns i specialförfattningar på skilda områden. Genom denna arbetsmetod har så goda garantier som möjligt erhållits för att den förvaltningslag som nu läggs fram inte blott teoretiskt utan också i praktiken kan fylla uppgiften att med vissa undantag vara en förfarandelag för hela den offentliga förvaltningen.

Författningsgenomgången har haft också ett annat syfte. Som jag närmare skall beröra i det följande är förvaltningslagen konstruerad på det sättet att, om en lag eller en författning som beslutats av Kungl. Maj:t eller riksdagen innehåller en bestämmelse som avviker från föreskrifterna i förvaltningslagen, den avvikande bestämmelsen skall gälla. Redan i det föregående har jag nämnt att de förfaranderegler, som nu finns i spridda förvaltningsrättsliga författningar, inte har någon enhetlig prägel utan till både omfattning och innehåll företer betydande olikheter. I en del fall beror skiljaktigheterna på att de förhållanden som regleras är av högst olika art och av skiftande betydelse för medborgarna. I andra fall är det mycket svårt att finna en rationell grund för att olika förfaranderegler uppställts. Från såväl rättssäkerhets- som effektivitetssynpunkter är det önskvärt att förfarandebestämmelserna inom den offentliga förvaltningen i vidast möjliga utsträckning är enhetliga. De bestämmelser, som efter grundliga förarbeten nu tas in i förvaltningslagen, bör därför så snart det är praktiskt möjligt få slå igenom inom i princip hela den offentliga förvaltningen. Målet synes böra vara att en reglering som avviker från den i förvaltningslagen föreskrivna bör godtas bara i den mån särskilda förhållanden skapar behov av en avvikande ordning. En sådan harmonisering av förfarandebestämmelserna på det förvaltningsrättsliga området kan inte åstadkommas utan att ändringar sker i stort antal författningar. Den författningsgenomgång som nu har gjorts har även haft syftet att vara ett led i denna harmonisering.

Harmoniseringen kan ske på olika sätt. Innehåller en specialförfattning

föreskrifter i ett ämne som är reglerat i förvaltningslagen och finns det inte behov av en innehållsmässigt sett annan reglering än den som ges i förvaltningslagen, kan harmoniseringen genomföras antingen på det sättet att bestämmelserna i specialförfattningen upphävs eller på det sättet att i specialförfattningen meddelas samma regler som i förvaltningslagen. Man kan också tänka sig konstruktionen att en erinran om att bestämmelser i ämnet finns i förvaltningslagen tas in i specialförfattningen.

Avsikten är att förvaltningslagen i fortsättningen skall vara det grundläggande lagverket i fråga om förfarandet i ärenden hos offentlig förvaltningsmyndighet. Såväl enskilda som myndigheter skall bibringas insikt om att så är förhållandet. Mot denna bakgrund bör det i allmänhet inte komma i fråga att göra harmoniseringen på det sättet att förvaltningslagens regler upprepas i en specialförfattning. En sådan metod skulle f. ö. medföra mycket onödigt arbete, om man i framtiden vill jämka någon av förvaltningslagens regler. Åsyftas inte en annan reglering än den som förvaltningslagen innehåller, bör harmoniseringen normalt genomföras på det sättet att man upphäver de bestämmelser i ämnet, som nu finns i specialförfattningar. Är det fråga om en ny författning, bör i den inte tas in några bestämmelser av ifrågavarande innehåll. Detta är den metod som har kommit till användning vid annan lagstiftning av denna typ, såsom besvärstidslagen och delgivningslagen. Vad jag nu har sagt innebär alltså att jag inte delar den uppfattning som har kommit till uttryck i ett par remissyttranden, att man i vissa fall bör ha identiska regler i förvaltningslagen och i specialförfattning.

Den nu angivna harmoniseringsmetoden kan emellertid inte tillämpas undantagslöst. En specialförfattning kan vara utformad på sådant sätt att det möter svårigheter att stryka en förfarandebestämmelse som i sak överensstämmer med förvaltningslagens regler, därför att bestämmelsen är sammanlänkad med avvikande eller kompletterande regler som behövs på det ifrågavarande området. Om harmoniseringen genomfördes fullt ut enligt nyssnämnda metod, skulle det i sådana fall bli nödvändigt med en grundlig omarbetning av specialförfattningen. Det finns därför i vissa fall av denna typ anledning att inte göra alltför djupgående ingrepp i existerande författningar.

Till förmån för metoden att ta bort förfarandebestämmelser i en specialförfattning och ersätta dem med en erinran om förvaltningslagens regler i ämnet kan åberopas att läsaren av specialförfattningen härigenom får en påminnelse om förvaltningslagens existens. Under den närmaste tiden efter förvaltningslagens införande kan kanske en sådan påminnelse vara av värde. På sikt bör man emellertid kunna förutsätta att förvaltningslagen blir så känd av enskilda och myndigheter att en erinran om lagens förhandenvaro framstår som helt onödig. Vill man inte godta denna uppfattning, blir konsekvensen att en erinran om förvaltningslagen bör tas in i varje författ-

ning som reglerar ärenden i vilka en tillämpning av förvaltningslagen kan komma i fråga. Detta skulle vara ett oerhört omfattande lagstiftningsprogram. Vidtas lämpliga åtgärder för att informera myndigheter och allmänhet om förvaltningslagens syfte och innehåll, torde i regel anledning inte finnas att belasta specialförfattningarna i olika ämnen med erinringar om att tillämpliga förfarandebestämmelser finns i förvaltningslagen.

Vad jag nu har sagt innebär inte att det enligt min mening aldrig är lämpligt att i en specialförfattning ta in en erinran om förvaltningslagens bestämmelser. Om en författning inom ett visst område på någon punkt innehåller en bestämmelse, som antingen avviker från förvaltningslagens regler eller bibehållits på grund av sitt sakliga samband med andra föreskrifter i specialförfattningen, kan det ibland framstå som oklart, huruvida regleringen i specialförfattningen är uttömmande eller suppleras av förvaltningslagens bestämmelser. För att undanröja en sådan oklarhet kan det vara ändamålsenligt att i specialförfattningen rycka in en erinran om att i angivet hänseende föreskrift finns i förvaltningslagen. Den författningsgenomgång som har företagits har också haft till syfte att genom sådana förtydliganden undanröja oklarheter av nyssnämnda typ. Jag vill emellertid framhålla att det inte är möjligt att på förhand förutse alla tolkningsproblem som kan uppstå. Det är därför ej osannolikt att sedan erfarenhet vunnits av den nya lagstiftningen ytterligare förtydliganden i specialförfattningarna kan visa sig önskvärda.

Förvaltningslagen nödvändiggör också ändringar av annan typ i författningar på olika områden. Om en författning i dag inte reglerar en viss förfarandefråga men förvaltningslagen innehåller tillämpliga bestämmelser i ämnet, kommer efter ett antagande av förvaltningslagen dennas regler att gälla, om inte någon undantagsföreskrift meddelas. Förvaltningslagens regler kan emellertid inte passa för alla rättsområden. På vissa områden är undantag i skärpande eller mildrande riktning av behovet påkallade. Det i förvaltningslagen angivna tillämpningsområdet för lagens centrala bestämmelser om kommunikation, beslutsmotivering m. m. passar inte heller undantagslöst utan kan i vissa fall behöva förskjutas genom bestämmelse i specialförfattning. Den företagna författningsgenomgången har bl. a. haft till syfte att klarlägga i vilken utsträckning ändringar av detta slag behövs i författningar på skilda områden. Jag vill tillägga att behovet härav har visat sig vara tämligen begränsat. Av detta framgår att förvaltningslagen torde mycket väl motsvara målsättningen att den skall utgöra den grundläggande regleringen av förfarandet hos förvaltningsmyndigheterna.

Genomgången har visat att i vissa fall tillkomsten av förvaltningslagen medför behov av ändringar och klarlägganden även i andra avseenden än som antytts i det föregående. Som exempel vill jag nämna att det framstår som oklart, huruvida försäkringsrådet och statens hyresråd skall betraktas som offentliga förvaltningsmyndigheter, på vilka förvaltnings

lagen är tillämplig, eller som förvaltningsdomstolar, vilkas huvudsakliga verksamhet faller utanför förvaltningslagens tillämpningsområde. Skäl kan anföras för såväl den ena som den andra uppfattningen. Jag vill för min del fästa särskilt avseende vid att i lagen (1955: 261) om avstängning av domare försäkringsrådet och hyresrådet likställs med regeringsrätten och kammarrätten och betecknas som särskilda domstolar. Med hänsyn härtill har jag intagit den ståndpunkten att både försäkringsrådet och hyresrådet vid utövningen av sin huvudsakliga verksamhet faller utanför förvaltningslagens tillämpningsområde. Anledning kan emellertid finnas att överväga att för dessa myndigheters del föreskriva att de allmänna förfarandereglerna helt eller delvis skall äga motsvarande tillämpning. Till frågan huruvida sådan föreskrift bör meddelas beträffande försäkringsrådet återkommer jag i det följande.

I det föregående har jag behandlat samordningen mellan förvaltningslagen och specialförfattningar på olika områden. Detta är emellertid inte den enda samordning som är aktuell i sammanhanget.

Den företagna författningsgenomgången har även haft till syfte att ge viss vägledning för utformningen av förvaltningsprocesslagen och att klarlägga vilka harmoniserings- och andra samordningsfrågor som måste lösas på grund av den lagens tillkomst. I linje med vad som föreslagits beträffande förvaltningslagen skall förvaltningsprocesslagen tillämpas bara om annat ej föreskrivits i lag eller i författning som beslutats av Kungl. Maj:t. Denna konstruktion gör att de samordningsfrågor, som uppstår vid ett antagande av förvaltningsprocesslagen, till största delen är av samma natur som de i det föregående berörda frågor, vilka möter vid en samordning av förvaltningslagen och specialförfattningarna. Samordningsproblemen med anledning av förvaltningsprocesslagen är emellertid inte lika vittomfattande, därför att ett mindre antal författningar berörs av denna samordning än av samordningen mellan specialförfattningarna och förvaltningslagen. Härtill kommer att i vissa avseenden processlagen i mindre utsträckning än förvaltningslagen för med sig ett behov av klarlägganden i specialförfattningarna. Detta beror på att förvaltningsprocesslagens tillämpningsområde är exakt bestämt, medan tillämpningsområdet för förvaltningslagen måste anges i mer allmänna ordalag.

I de författningar från olika förvaltningsområden som nu genomgått har i första hand sådana ändringar gjorts som behövs på grund av förvaltningslagens och förvaltningsprocesslagens tillkomst. Det har emellertid synts praktiskt att samtidigt göra de ändringar i författningarna som krävs på grund av den länsstyrelsereform, som enligt principbeslut av riksdagen är avsedd att träda i kraft den 1 juli 1971 och som innebär bl. a. att i anslutning till länsstyrelserna inrättas länsrätter och länsskatterätter. Också vissa ändringar av i huvudsak redaktionell natur har gjorts i en del av författningarna i fråga.

Hittills har inemot 50 specialförfattningar gått igenom. Härvid har valts ut författningar från mycket skiftande områden för att en god vägledning för förvaltningslagens och förvaltningsprocesslagens utformning och en allsidig belysning av samordningsproblemen skall erhållas. Jag har sett det som särskilt angeläget att ta med en rik provkarta av författningar, vilkas tillämpning i första instans väsentligen ankommer på personer utan juridisk utbildning. Den gjorda författningsgenomgången har varit så omfattande att den enligt min mening utgör en säker grund för ställningstagandet till förslagen till förvaltningslag och förvaltningsprocesslag. De ändringar i författningar på olika områden, som jag nu föreslår, kräver samtliga riksdagens medverkan.

Författningsgenomgången inom justitiedepartementet är inte avslutad i och med detta. Jag räknar med att ganska snart kunna anmäla förslag till ändringar i ytterligare ett antal författningar med förvaltningsrättsligt innehåll, vilka har tillkommit under riksdagens medverkan. Förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen aktualiserar emellertid även vissa författningsändringar på andra områden än förvaltningsområdet. Bl. a. finns anledning att överväga huruvida inte i anslutning till den lagstiftning, som nu föreslås, vissa ändringar bör göras i RB. Härtill avser jag att återkomma i ett senare sammanhang.

De författningsförslag, som sålunda utarbetats eller förbereds inom justitiedepartementet, är inte de enda som behöver komma till stånd, om förslagen till förvaltningslag och förvaltningsprocesslag antas. Ändringar bör också göras i ett antal andra författningar. Detta gäller både författningar som har beslutats av Kungl. Maj:t och författningar som tillkommit under medverkan av riksdagen. Vid utarbetande av dessa författningsförslag bör de författningsförslag, som jag nu lägger fram, kunna tjäna som vägledning. I enlighet härmed kommer bl. a. förslag till behövliga ändringar i taxeringsförordningen och andra författningar på skatteväsendets område att senare anmälas av chefen för finansdepartementet.

Man kan sålunda räkna med att när förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen träder i kraft, en genomgång har skett av samtliga viktigare specialförfattningar som berörs av den nya förfarandelagstiftningen. Såvitt angår övriga författningar torde det vara tillräckligt att de i samordnings syfte ses över när i annat sammanhang ändring av författningarna aktualiseras.

Med anledning av påpekanden från ÖB och försvarets civilförvaltning vill jag framhålla, att behovet av avvikande regler som skall gälla under krig och därmed jämförbara förhållanden bör tillgodoses i andra författningar än förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen. I den mån sådana regler inte redan har meddelats torde frågan därom få tas upp särskilt.

Upprättade författningsförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) förvaltningslag,
- 2) förvaltningsprocesslag,
- 3) lag om ändring i föräldrabalken,
- 4) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290),
- 5) lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder,
- 6) lag om ändring i brottsbalken,
- 7) lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt,
- 8) lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
- 9) lag om ändring i lagen (1953: 603) om motverkan i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet,
- 10) lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
- 11) lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385),
- 12) lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag,
- 13) lag om ändring i skollagen (1962: 319),
- 14) lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar,
- 15) lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring,
- 16) lag om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut,
- 17) lag om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279),
- 18) lag om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583),
- 19) lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280),
- 20) lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
- 21) lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster,
- 22) lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97),
- 23) lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
- 24) lag om ändring i namnlagen (1963: 521),
- 25) lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274),
- 26) lag om ändring i lagen (1960: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
- 27) lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
- 28) lag om ändring i patentlagen (1967: 837),
- 29) lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485),
- 30) lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
- 31) lag om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
- 32) lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988),

- 33) lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99),
 - 34) lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter,
 - 35) lag om ändring i lagen (1964: 731) om trafiknämnder,
 - 36) lag om ändring i kommunallagen (1953: 753),
 - 37) lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm,
 - 38) lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse,
 - 39) lag om ändring i landstingslagen (1954: 319),
 - 40) lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950: 261),
 - 41) lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp,
 - 42) lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242),
 - 43) lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198),
 - 44) lag om ändring i lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m.,
 - 45) kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648),
 - 46) kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.,
 - 47) kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617) och
 - 48) kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663).
- Förslagen fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Författningsförslagen

1. Förslaget till förvaltningslag

Den nu föreslagna förvaltningslagens disposition stämmer i stort sett överens med den indelning av lagen som förordas av arbetsgruppen. Vissa ändringar har emellertid gjorts. För att göra lagen så enkel och lättöverskådlig som möjligt har alla bestämmelser om dess tillämpningsområde samlats i de tre inledande paragraferna under rubriken *Lagens tillämpningsområde*. Paragraferna motsvarar 1—3 och 13 §§ arbetsgruppens lagförslag. Lagens innehåll har i övrigt delats upp i två avsnitt. I det första — med rubriken *Allmänna bestämmelser* — ingår regler om jäv (4 och 5 §§), ombud (6 §), den tidpunkt då handling skall anses ha kommit in till myndighet (7 §), vägledning av sökande (8 §), tolk (9 §), remiss (10 §), besvär (11 och 12 §§) och inhibition (13 §). Paragraferna motsvarar 5, 8—12, 14, 20—23 och 25 §§ arbetsgruppens lagförslag. I ett andra avsnitt, rubricerat *Särskilda bestämmelser*, ingår de bestämmelser som är avsedda att tillämpas bara i ärenden där det är fråga om myndighetsutövning mot enskild. Till denna kategori hör reglerna om parts rätt till insyn i det material som har tillförts ett ärende (14 och 20 §§), kommunikation (15 §), rätt att muntligen lämna uppgift till myndighet (16 §), motivering av beslut (17 §), underrättelse om

beslut (18 §) och rättelse av förbiseendefel i beslut (19 §). Paragraferna motsvarar 6, 7 och 15—18 §§ arbetsgruppens förslag.

Som har påpekats tidigare har i det nu framlagda förslaget till förvaltningslag inte tagits med några direkta motsvarigheter till följande bestämmelser i arbetsgruppens lagförslag, nämligen 4 § (definitioner av begreppen part och slutligt beslut), 19 § (besluts överklagbarhet) och 24 § (besvärshandels beredning). Orsakerna härtill kommer jag att beröra i anslutning till 11, 12, 14 och 15 §§ (jfr även 5 § fjärde stycket och 6 § tredje stycket).

I fråga om de särskilda paragraferna i förvaltningslagen har gjorts åtskilliga ändringar av både saklig och formell natur i förhållande till arbetsgruppens lagförslag. I sina grunddrag bygger emellertid flertalet bestämmelser på det förslaget.

Lagens tillämpningsområde

1 och 2 §§

I 1 § ges grundläggande bestämmelser om förvaltningslagens tillämpningsområde och dess förhållande till avvikande bestämmelser i specialförfattningar. I 2 § upptas undantagsregler beträffande vissa offentliga förvaltningsmyndigheter. Paragraferna motsvarar 1—3 och 13 §§ (13 § såvitt avser lagens tillämpning i kommunala självstyrelseärenden) arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Som har påpekats tidigare är det bara ett fåtal frågor på förvaltningsförfarandets område som hittills har blivit föremål för reglering i författningar med räckvidd över hela den offentliga förvaltningen. Enligt 1 § första stycket 1946 års lag om rätt att sända in handlingar med posten skall lagen tillämpas när handling skall ges in till stats- eller kommunalmyndighet. Med statsmyndighet förstås enligt andra stycket samma paragraf alla till statens förvaltning hörande myndigheter och inrättningar, nämnder, kommissioner och kommittéer. Från lagens tillämpning är dock undantagna riksdagen och allmänt kyrkomöte liksom deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk (3 §). Lagen äger inte heller tillämpning i fall då föreskrifterna i 33 kap. 3 § RB skall gälla. Med kommunalmyndighet förstås i lagen alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, kollegier, nämnder, råd, kommissioner, revisorer, utskott och kommittéer jämte underlydande verk och inrättningar (1 § andra stycket).

Besvärstidslagen äger tillämpning vid talan mot beslut av förvaltande myndighet. Sistnämnda uttryck återfanns före lagens tillkomst i förordningen (1866: 81 s. 1) angående ändring av gällande stadganden om tid för besvärshandels anförande i mål, som handläggas av förvaltande myndigheter och

ämbetsverk. Som har nämnts tidigare gäller besvärstidslagen endast om inte annat har föreskrivits i lag eller annan författning.

Den delgivningslag som trätt i kraft den 1 januari 1971 reglerar förfarandet när enligt föreskrift i lag eller annan författning delgivning skall ske i mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet (1 § delgivningslagen). Även delgivningslagens tillämpning är beroende av att avvikande föreskrifter inte meddelats i annan författning.

Vad gäller de generella förfaranderegler som har meddelats i administrativ ordning kan erinras om att 1946 års servicecirkulär är ställt till samtliga till statsförvaltningen hörande myndigheter och 1931 års cirkulär om remissers verkställande och besvarande till statens förvaltande myndigheter.

Arbetsgruppen. Enligt 1 § arbetsgruppens lagförslag skall lagen — om annat inte föreskrivits i lag eller i annan författning, som utfärdats av Kungl. Maj:t — tillämpas i ärende hos statlig eller kommunal myndighet med de begränsningar som anges i 2, 3 och 13 §§. Genom att använda begreppet ärende avskiljer arbetsgruppen sådan offentlig verksamhet som är att hänföra till kategorin faktiskt handlande. Någon definition av ärendebegreppet anser gruppen inte böra tas in i lagen. Av dennas allmänna karaktär och av rent språkliga grunder följer så tydligt som behövs vad som är att uppfatta som ärende. Avgränsningen i 2 § görs visserligen så, att bara ärenden som enligt gängse språkbruk utgör förvaltningsärenden blir hänförliga under lagen, men ordet förvaltningsärende behöver enligt arbetsgruppens mening för den skull inte användas i lagtexten. Redan av lagens rubrik framgår nämligen att det är de administrativa ärendena som lagen handlar om.

I överensstämmelse med besvärssakkunnigas förslag anser arbetsgruppen vidare att lagens tillämpningsområde inte bör innesluta förvaltningsverksamhet hos privaträttsliga organ eller andra offentligrättsliga organ än myndigheter. Med en sådan gränsdragning utesluts inte att förvaltningslagen genom särskilda föreskrifter på annat håll sätts i kraft också för andra ärenden, t. ex. ärende hos försäkringskassa. Arbetsgruppen diskuterar i sammanhanget om lagen bör innehålla en definition av begreppet myndighet och erinrar om att offentlighetskommittén i sitt förslag till ändrad lydelse av 2 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen (SOU 1966: 60 s. 12 och 130) definierat myndighet såsom varje statligt eller kommunalt organ som har att fatta beslut självständigt. Enligt arbetsgruppens mening är det främst tillhörigheten till den statliga eller kommunala organisationen som är av intresse, när det gäller att bestämma förvaltningslagens giltighetsområde. Väsentligast är att hålla gränsen klar mot statliga och kommunala bolag, stiftelser och andra från nämnda organisation fristående, självständiga rättssubjekt. Däremot behöver det inte klargöras om en arbetsenhet inom viss myndighets organisation i det enskilda fallet uppträder som självständig myndighet eller företräder en större enhet, t. ex. om kammar-

advokatfiskalen uppträder på eget ämbetes vägnar eller på kammarkollegiets eller om en länsskolinspektör uppträder på sitt ämbetes vägnar eller på länsskolnämndens. Arbetsgruppen anser med hänsyn härtill att en definition i överensstämmelse med offentlighetskommitténs förslag kan undvaras i förvaltningslagen. Det bör räcka med att ordet myndighet ges den förtydligande bestämningen »statlig eller kommunal». Med kommunal åsyftas då inte bara de borgerliga primärkommunerna utan också kyrko- och landstingskommunerna samt specialkommuner m. m. Med anledning av ett påpekande av kontrollstyrelsen vid remissbehandlingen av besvärssakkunnigas betänkande uttalar arbetsgruppen som sin åsikt att energiskattnämnden och de rådgivande nämnderna i rusdrycksförsäljningsfrågor får anses ingå i den statliga organisationen och därför svårligen kan betraktas som annat än myndigheter. Sådana organ som varudeklarationsnämnden och reklamationsnämnden står däremot fria från den statliga organisationen och torde därför inte kunna betraktas som myndigheter. Arbetsgruppen framhåller också att, om en tjänsteman i ett statligt eller kommunalt bolag eller hos annat subjekt än en myndighet förordnas att »förrätta ämbete eller tjänsteärende» (20 kap. 12 § brottsbalken), han därmed kan få ställning som ett självständigt statligt respektive kommunalt organ, dvs. som myndighet. De hos Aktiebolaget Svensk bilprovning anställda besiktningsmännen utgör exempel härpå.

Arbetsgruppen anser att besvärssakkunnigas tanke att ge de allmänna reglerna om förvaltningsförfarandet särskild rättslig tyngd och stabilitet genom vad som skulle kunna kallas civillagsskydd (jfr SOU 1964: 27 s. 130) är värd allt beaktande. Enligt arbetsgruppens mening går det dock inte att se bort från de praktiska svårigheter som skulle vållas genom att avvikande föreskrifter inte skulle kunna meddelas i administrativ ordning. Försiktigheten bjuder därför att det åtminstone i det inledande skedet av en förvaltningslags tillämpning lämnas möjlighet att också i administrativ väg meddela förfarandeföreskrifter som avviker från lagens bestämmelser. Rätten att meddela avvikande föreskrifter bör dock vara förbehållen Kungl. Maj:t. Centrala ämbetsverk och andra förvaltningsmyndigheter bör inte ha denna kompetens. Ett särskilt skäl härtill är att Kungl. Maj:ts men inte förvaltningsmyndigheternas normgivning är underkastad riksdagskontroll genom konstitutionsutskottet. Det kan förutsättas att utskottet vid sin granskning av statsrådsprotokollet ägnar särskild uppmärksamhet åt att sådana medborgerliga rättigheter som förvaltningslagen avses skapa inte utan vägande skäl sätts ur spel genom avvikande administrativa föreskrifter. Arbetsgruppen föreslår därför att i 1 § förvaltningslagen skall tas in en föreskrift om att lagen skall tillämpas, om annat inte föreskrivits i lag eller i annan författning, som utfärdats av Kungl. Maj:t.

Eftersom förfaranderegler som kan finnas upptagna i kyrkolag eller kvarstående prästerliga privilegier kommer att gälla framför en lag om

förvaltningsförfarandet, som inte berör det materiella innehållet i kyrkolag eller sådana privilegier, behövs enligt arbetsgruppens mening inte göras något särskilt undantag för ärenden om tillämpning av kyrkolag eller nämnda privilegier.

I 2 § arbetsgruppens lagförslag görs en uppräkningslista av vissa statliga och kommunala myndigheter, hos vilka förvaltningslagen inte skall gälla. I likhet med vad som föreslagits av besvärssakkunniga undantas riksdagen och allmänt kyrkomöte från lagens tillämpningsområde (punkt a). Något undantag föreslås däremot inte beträffande de organ som hör till eller lyder under dessa beslutande församlingar. Arbetsgruppen pekar härvidlag på att besvärstidslagen råder också inom riksdagsförvaltningen (KBaU 1966: 3 s. 5). Vidare erinras om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om förslag till lagändring angående prövning av besvär över vissa beslut inom riksdagsförvaltningen (KBaU 1966: 2 s. 12 och 39, rskr 1966: 366; jfr prop. 1970: 23, BaU 39, rskr 332, SFS 279). Ytterligare nämns att 1946 års lag om rätt att sända in handlingar med posten visserligen uttryckligen angetts ej gälla inom riksdagsförvaltningen men att den — i avsaknad av särskilda föreskrifter i berörda ämnen för riksdagsorganen — kommit att tillämpas analogivis där. Enligt arbetsgruppens åsikt leder dessa omständigheter sammantagna till antagande att något konstitutionellt hinder inte kan anses möta mot att förvaltningsförfarandet hos riksdagens och allmänt kyrkomötes administrativa organ regleras genom en sådan lag som förvaltningslagen. Arbetsgruppen påpekar vidare att besvärssakkunniga tänkte sig att den av dem föreslagna lagen om förvaltningsförfarandet skulle sättas i kraft för riksdagsförvaltningen genom en särskild reglementarisk föreskrift. Om det är sakligt motiverat att ge förvaltningslagen tillämpning på riksdagsförvaltningen, torde emellertid denna omväg vara onödig. Eftersom sådan saklig motivering måste anses föreligga, bör därför inte göras något undantag från lagens tillämpningsområde beträffande riksdagens och allmänt kyrkomötes administrativa organ.

I fråga om lagens tillämpning hos kommunala myndigheter erinrar arbetsgruppen om att den förhärskande meningen bland de instanser som yttrat sig över besvärssakkunnigas förslag varit att lagen skall gälla också hos dessa myndigheter. Arbetsgruppen anser det böra betonas att de kommunala myndigheterna är de organ, med vilka den enskilde oftast kommer i kontakt, och att dessa i åtskilliga fall anförtrotts att handlägga ärenden angående frågor av den allra största betydelse för honom. Gruppen påpekar vidare att dessa myndigheter i mindre utsträckning än t. ex. länsstyrelserna har del i den förvaltningsrättsliga tradition som borgar för en handläggning som tillgodoser enskilds rättssäkerhet i önskvärd omfattning. Behovet av vägledande förfaranderegler ger sig till följd härav kanske starkast till

känna just här. Det är därför särskilt angeläget att lagen blir tillämplig på såväl det primär- som det sekundärkommunala planet.

Arbetsgruppen anser emellertid vissa begränsningar i fråga om lagens tillämpning nödvändiga till förmån för den kommunala självstyrelsen. Där kommunallagarna har handläggningsregler bör dessa och inte förvaltningslagens gälla. Remiss- och jävsreglerna anförs som exempel. Även om förvaltningslagen formellt görs tillämplig på självstyrelseärendena, blir den därför reellt endast i begränsad omfattning att tillämpa i sådana ärenden redan av nu nämnda skäl. Arbetsgruppen föreslår vidare att lagens tillämpning i kommunala självstyrelseärenden begränsas i ytterligare två avseenden. Gruppen påpekar sålunda att enighet har rått om att en sådan lag som den av besvärssakkunniga föreslagna inte skall gälla hos beslutande kommunal församling. Omläggningen till en kort förfarandelag inverkar inte på detta ställningstagande. Ett uttryckligt undantag bör därför tas in i förvaltningslagen beträffande beslutande kommunal församling (2 § b). Att med sådan församling skall förstås också kyrkokommunal församling liksom landstingsmöte behöver inte nämnas särskilt. Man bör emellertid inte stanna vid det nu angivna undantaget, framhåller arbetsgruppen vidare. Som förordats i många remissyttranden över besvärssakkunnigas förslag bör hela den sektor av kommunalförvaltningen som inte regleras annorstädes än i kommunallagarna, dvs. den oreglerade kommunalförvaltningen, undantas från tillämpningen av de bestämmelser i förvaltningslagen som bara är avsedda att gälla i de ärenden som arbetsgruppen kallar förvaltningsrättsliga partsärenden (14—21 §§), dvs. ärenden om myndighetsutövning mot enskild. Arbetsgruppen föreslår i enlighet härmed att sistnämnda bestämmelser inte skall gälla i ärenden angående sak som avgörs genom beslut, som överklagas genom kommunalbesvär (13 § andra punkten).

Eftersom förvaltningslagen i princip inte är avsedd att tillämpas hos förvaltningsdomstol, när sådan domstol prövar besvär över förvaltningsmyndighets beslut, bör den enligt arbetsgruppens mening inte heller gälla hos hovrätt eller högsta domstolen, när sådan domstol prövar administrativa besvär. Lagen bör inte heller göras tillämplig hos allmän domstol i s. k. rättsvårdsärenden och i andra domstolsärenden. Där bör som hittills RB och den särskilda lagen om handläggning av domstolsärenden lända till efterrättelse. Arbetsgruppen föreslår därför att ett uttryckligt undantag görs beträffande allmänna och särskilda domstolar (2 § c). Med domstol likställer arbetsgruppen konkursdomare, inskrivningsdomare, ägodelningsdomare, vattenrättsdomare, »domaren» (dvs. häradshövding eller borgmästare) och annat domarämbete, när det beslutar självständigt. De som domstolar och domare uppräknade domstolarna och domarna fullgör emellertid inte bara dömande funktioner utan också förvaltande i ärenden angående domstolsväsendets administration m. m. När de fungerar i den sist-

nämnda egenskapen av förvaltande myndigheter, bör förvaltningslagen enligt arbetsgruppens uppfattning lända till efterrättelse i likhet med vad som nu är fallet beträffande besvärstidslagen. För att klargöra att det bara är när organen fullgör judiciella funktioner men inte under utövningen av administrativa funktioner som handläggningen skall vara undantagen från förvaltningslagen har som ytterligare bestämning av de dömande organen tillfogats »i judiciellt mål eller ärende». Sistnämnda uttryck är enligt arbetsgruppen ett rent formellt begrepp med uppgift att beteckna domstolsuppgiften som sådan. I betänkandet påpekas att t. ex. disciplinär bestraffning av tjänsteman hos hovrätt inte blir en judiciell sak, eftersom domstolen där fullgör inte en judiciell utan en administrativ funktion. Den omständigheten att bestraffningen består i att hovrätten »dömer» tjänstemannen till disciplinStraff inverkar inte på klassificeringen, som blir rent formell till sin karaktär.

Enligt arbetsgruppens mening kan någon fullt rationell gräns mellan rättegång och förvaltningsförfarande inte erhållas, om inte från tillämpningsområdet för förvaltningslagen avskils inte bara själva rättegångsmålen och ärenden, som handläggs i en ordning som är förbunden med rättegång, jämte domstolsärendena utan också ärenden i förfaranden som kan mynna ut i, utgöra följd av eller eljest anknyta till rättegång. Från förvaltningslagens tillämpningsområde bör därför undantas bl. a. utmätningsman och överexekutor (2 § d). För att klargöra att det bara är när dessa organ fullgör de för dem typiska uppgifterna som lagen inte skall vara tillämplig anser arbetsgruppen orden »i exekutivt mål eller ärende» böra tilläggas i lagtexten. Härigenom kommer handläggningen av personalärenden, organisatoriska ärenden och andra ärenden angående exekutionsväsendets administration att falla under förvaltningslagen.

I 2 § e arbetsgruppens lagförslag görs vidare undantag för åklagarmyndighet i dess egenskap av förundersökningsmyndighet i brottmål och över huvud taget vid handläggning av ärende som avser brotts upptäckande och beivrande. Förundersökningssak och annan sak om brotts upptäckande och beivrande sammanfattas i betänkandet som mål eller ärende angående brott. Om åklagarmyndighets handläggning tas undan från lagens tillämpning, bör enligt arbetsgruppen också polismyndighets handläggning av motsvarande saker avskiljas med hänsyn till det intima samband som råder däremellan. I enlighet härmed anges att lagen inte skall gälla hos åklagar- eller polismyndighet i mål eller ärende angående brott. Härmed avskils också JK:s, RÅ:s och JO:s åklagarärenden. Tillsynsärenden berörs däremot inte direkt av undantaget. Med den definition som ges av förvaltningsrättsliga partsärenden (ärenden om myndighetsutövning mot enskild) i 13 § arbetsgruppens lagförslag blir tillsynsärendena inte att betrakta som sådana ärenden. Bestämmelserna i 14—21 §§ blir därför inte tillämpliga. Enligt arbetsgruppens mening möter inga betänkligheter mot att 5—12 §§ gäller

också i sådana ärenden. Det synes närmast vara till allmän fördel om så blir fallet. JK:s, RÅ:s och JO:s tillsynsärenden har därför inte undantagits.

I betänkandet erinras om att det i en del remissyttranden över besvärssakkunnigas förslag även ifrågasattes undantag beträffande vissa andra myndigheters verksamhet, t. ex. lantmäterimyndigheternas och taxeringsmyndigheternas. Arbetsgruppen framhåller på denna punkt att lantmäterimyndigheternas verksamhet visserligen är tämligen nära förbunden med domstolsverksamheten men knappast i så hög grad att ett generellt undantag från förvaltningslagens tillämpning är motiverat. Än mindre skäl föreligger för undantagande av taxeringsmyndigheternas verksamhet. Dessa och liknande områden bör enligt arbetsgruppen oaktat sin detaljerade förfarandereglering i princip lyda under förvaltningslagen. Specialregleringarna bör samordnas med lagens regler så att dessa blir basregler även för dessa förfaranden.

Enligt arbetsgruppens mening låter det sig knappast göra att reglera förvaltningsärendenas beredning i statsdepartementen och förfarandet i övrigt hos Kungl. Maj:t i statsrådet samtidigt med förfarandet hos de underordnade myndigheterna utan så många inskränkningar och förbehåll, att regleringen blir föga meningsfull utom vad gäller själva anhängiggörandet av framställningar och besvär. I den mån grundlagen inte ger några anvisningar om handläggningen, bör det i stället överlåtas åt praxis att utforma regler för densamma. Det ligger i sakens natur att ledning i tillämpliga delar söks i en förvaltningslag vilken följts under ärendets handläggning i föregående instans. Mot bakgrund av vad nu anförts föreslår gruppen att — såvitt nu är av intresse — av lagens regler endast 5 § (ingivande av handling), 6 och 7 §§ (partsinsyn), 22 § (besvär ingivande och klagotid) och 23 § (prövning av besvär som kommit in till fel instans) skall gälla hos Kungl. Maj:t i statsrådet. En bestämmelse med sådan innebörd är upptagen i 3 § arbetsgruppens lagförslag. I fråga om lagens tillämpning hos Kungl. Maj:t i statsrådet anför arbetsgruppen ytterligare följande. 1946 års lag om insändande av handling med posten gäller också när en handling skall ges in i ärende hos Kungl. Maj:t. Föreskrifterna i 5 § arbetsgruppens lagförslag bör överta den uppgift som 1946 års lag har. Det som föreslås i 6 och 7 §§ lagförslaget om partsinsyn i utredningsmaterialet är att se som en påbyggnad på 39 § lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (sekretesslagen). Eftersom den lagen gäller också i ärenden hos Kungl. Maj:t i statsrådet, bör 6 och 7 §§ gälla också där. 1954 års besvärstidslag är tillämplig vid besvär hos Kungl. Maj:t. Bestämmelserna i 22 och 23 §§ förvaltningslagen bör som arvtagare till besvärstidslagen gälla också vid besvär till Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt arbetsgruppens mening är det naturligast att hänföra frågorna om besluts överklagbarhet och om besvärsrätt (19 och 20 §§ gruppens lagförslag) till

förfarandet hos den myndighet som meddelat beslutet. Paragraferna här-
om skall i enlighet härmed tillämpas också vid t. ex. besvär över länssty-
relses beslut hos Kungl. Maj:t i ärende som innefattar myndighetsutövning
mot enskild (förvaltningsrättsligt partsärende). Särskilt påpekande härom
i lagtexten anser arbetsgruppen inte behövt. Arbetsgruppen erinrar även
om att någon begränsning av lagens tillämpning inte är tänkt beträffande
ärende hos departementschef, när han fungerar som myndighet med själv-
ständig beslutsbefogenhet, såsom i personalärenden, ärenden om utläm-
nande av allmän handling och ärenden om pass. Förvaltningslagen kommer
till följd härav också att gälla när tjänsteman i statsdepartement avgör
departementsärende med stöd av en i instruktion eller på annat sätt dele-
gerad beslutsbefogenhet.

Remissyttrandena. Huvudregeln i 1 § arbetsgruppens lagförslag att lagen
skall gälla i ärende hos statlig eller kommunal myndighet godtas i allmänhet
av remissinstanserna utan närmare kommentarer.

I några yttranden framställs önskemål om att begreppet ärende skall defi-
nieras närmare i lagen. *Svenska landstingsförbundet* anser inte att begreppet
kan avgränsas tillfredsställande efter rent språkliga grunder, eftersom dessa
inte är enhetliga. Som ärende betecknas t. ex. enligt 21 § 2 mom. andra
stycket landstingslagen (1954: 319) alla de frågor som förekommer vid ett
landstingsmöte och enligt 9 § 2 mom. sjukvårdslagen (1962: 242) varje fråga
vari sjukvårdsstyrelse har fattat beslut. Även *värnpliktsverket* anser att det
måste klargöras vilka olika slag av ärenden som skall handläggas enligt
lagen. Verket säger sig förutsätta att av enskilda värnpliktsärenden endast
ärenden angående anstånd, befrielse och besvär över inskrivningsnämnds
beslut skall omfattas av lagen. Det kan enligt verkets mening knappast vara
motiverat att t. ex. enskilds krigsplacering skall handläggas som ärende.
Lantmäteristyrelsen konstaterar att ärenden angående meddelande av upp-
lysningar, lämnande av råd eller avgivande av yttranden och förslag inte
berörs av bestämmelserna i 13—21 §§ arbetsgruppens lagförslag (de särskilda
bestämmelserna om myndighetsutövning mot enskild), medan de allmänna
bestämmelserna i 5—12 §§ blir tillämpliga i sådana fall. Styrelsen anser det
emellertid inte vara helt klart i vad mån dessa bestämmelser skall vara till-
lämpliga i ärenden angående muntliga framställningar om upplysningar eller
råd. Frågan kan enligt styrelsens mening få praktisk betydelse t. ex. i fråga
om jäv.

CFU diskuterar om den verksamhet som bedrivs av datakontoren vid
länsstyrelserna är att anse som faktiskt handlande eller handläggning av
ärenden. Enligt nämndens mening är datakontorens registreringsåtgärder
och framställning av produkter att betrakta som faktiskt handlande med
hänsyn till att kontoren inte utreder något eller fattar några överklag-
bara beslut. Nämnden påpekar att exempelvis personnumret är värnplikts-
nummer och av stort praktiskt intresse i åtskilliga andra sammanhang

också för den enskilde men att det är svårt att påvisa egentliga rättsverkningar av innehavet. Föremål för partsärendet enligt folkbokföringsförfattningarna torde vara beslutet att anteckna personnumret men inte själva fastställelsen. Denna omfattas inte av någon av folkbokföringsförordningens (1967:198) besvärsparafer. Eftersom lagen inte gäller faktiskt handlande bör enligt *Sveriges lantbruksförbunds* mening i förtydligande syfte anges att lagen skall tillämpas »på handläggning av och beslut i ärende hos» myndighet.

I några remissyttranden diskuteras begreppet myndighet. *Patent- och registreringsverket* önskar att begreppet definieras i lagen och föreslår att offentlighetskommitténs förslag till definition av begreppet läggs till som ett andra stycke i 1 §. I anslutning till det i betänkandet gjorda uttalandet att en tjänsteman i ett statligt eller kommunalt bolag genom förordnande att »förrätta ämbete eller tjänsteärende» kan få ställning som myndighet framhåller JO, att ett förordnande som medför ämbetsansvar inte med nödvändighet behöver medföra att den förordnade anses vara eller ingå i någon myndighet, eftersom ämbetsman enligt 20 kap. 12 § första stycket brottsbalken är ett vidsträcktare begrepp än befattningshavare hos myndighet enligt förslaget. I yttrandet påpekas vidare att i ärenden hos JO ämbetsansvar har ansetts föreligga bl. a. för befattningshavare hos försäkringskassor, för Vetenskapsakademiens styrelse och preses och för personundersökare. Enligt JO:s mening torde dock en noggrannare precisering av myndighetsbegreppet än offentlighetskommitténs svåriligen kunna åstadkommas genom en legaldefinition. *Svenska pastoratens riksförbund* anser det vara önskvärt med en uttrycklig regel om att också kyrkocommunal myndighet omfattas av lagen.

Den av arbetsgruppen föreslagna bestämmelsen om förvaltningslagens förhållande till avvikande föreskrifter i specialförfattningar berörs bara i ett mindre antal remissyttranden. *Konsistoriet vid Göteborgs universitet* kritiserar att avvikelse från lagen skall kunna ske i administrativ väg. En av de bärande tankarna bakom förslaget, uppfattningen om det speciella värdet av att i lagform reglera vissa väsentliga moment i förvaltningsförfarandet, sätts enligt konsistoriets mening härigenom åsido och lagformen får närmast ett slags dekorativ innebörd. Konsistoriet föreslår att möjligheten till avvikande förfaranderegler begränsas i enlighet med besvärssakkunnigas förslag, dvs. att sådana regler skulle gälla bara om de beslutats med riksdagen, efter dennas hörande eller i överensstämmelse med dess beslut. Samma ståndpunkt intar *SAF. Länsstyrelsen i Jönköpings län* förklarar sig förutsätta att regeln om avsteg från lagen i administrativ ordning tillämpas restriktivt. *Domkapitlet och stiftsnämnden i Uppsala stift* understryker att antalet från lagen avvikande bestämmelser — bestämmelser i kommunallagarna däri inbegripna — bör nedbringas i största möjliga utsträckning. *Patent- och registreringsverket* framhåller att möjligheten att meddela avvikande föreskrifter inte

bör vara begränsad till enbart det inledande skedet av förvaltningslagens tillämpning. I fråga om sådan lagstiftning som berör patentverkets arbetsområde är det nödvändigt att avvikande förfaranderegler får gälla även för tiden därefter. *Kammarkollegiet* påpekar att inledningsorden »Om annat ej föreskrivits i lag eller i annan författning, som utfärdats av Konungen», teoretiskt sett lämnar rum för ett totalt undantagande av hela förvaltningsfältet från lagens tillämpningsområde. Då detta givetvis inte är avsett, synes det kollegiet lämpligare att lagtexten formuleras så, att i en första mening som huvudregel slås fast att förvaltningslagen skall tillämpas och därefter i en andra mening sägs att avvikande bestämmelser kan förekomma.

I några remissyttranden berörs frågan hur man bör utforma en regel i förvaltningslagen om att avvikande bestämmelser i andra författningar skall gälla framför förvaltningslagens. *Patent- och registreringsverket* anser att 1 § i arbetsgruppens lagförslag inte besvarar frågan om lagen skall anses vara supplerande i förhållande till specialförfattning eller om förfarandebestämmelser i sådan författning skall anses innefatta en exklusiv reglering av förfarandet på författningens område. *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *Svenska kommunförbundet* anser att lagens karaktär av utfyllande regelsystem bör komma till klarare uttryck i lagtexten. *Kommunförbundet* finner paragrafens lydelse närmast ge vid handen att det — för att förvaltningslagen inte skall tillämpas — i specialförfattningen måste finnas en uttrycklig bestämmelse om detta.

Även om skäl kan anföras för att hänföra regleringen av förvaltningsförfarandet hos riksdagen och dess verk till de av riksdagen allena disponerade reglementariska föreskrifternas område, finner *riksdagens förvaltningskontor* och *JO* övervägande sakliga skäl tala för att lagen i princip skall avse även riksdagsförvaltningen. Enligt förvaltningskontorets mening är det dock en brist i lagförslaget att det inte ger erforderligt utrymme för sådana reglementariska föreskrifter från riksdagens sida för den inre och yttre riksdagsförvaltningen som beaktar de särskilda förhållandena inom riksdagen och dess verk. Överväganden av den art som föranlett undantagsbestämmelsen för ärende hos Kungl. Maj:t i statsrådet kan enligt förvaltningskontoret med skäl åberopas även beträffande förfarandet hos vissa riksdagens inre organ. Riksdagens ställningstagande i dessa frågor torde emellertid böra föregås av en intern översyn av nuvarande bestämmelser. Förvaltningskontoret anser det vara nödvändigt att riksdagen ensam kan utfärda reglementariska föreskrifter om förfarandet hos riksdagen. Det kan ske *antingen* genom en sådan omformulering av 1 § att lagen i princip görs tillämplig, om annat ej föreskrivits i lag eller i annan författning som utfärdats av Kungl. Maj:t eller, såvitt gäller riksdagen och dess verk, av riksdagen eller efter riksdagens bemyndigande av organ som riksdagen utser (jfr 2 och 39 §§ statstjänstemannalagen 1965:274), eller ge-

nom att riksdagen och dess verk i 2 § undantas från förvaltningslagens tillämpningsområde, varefter det får ankomma på riksdagen att genom reglementariska föreskrifter göra bestämmelserna i lagen i erforderlig utsträckning tillämpliga hos riksdagen och dess verk. Förvaltningskontoret förordar den förstnämnda lösningen. Under hänvisning till vad nu anförts föreslår förvaltningskontoret att orden »riksdagen eller» utgår ur 2 § a arbetsgruppens lagförslag. Förvaltningskontoret kritiserar i samband härmed att begreppet »riksdagen» i lagförslaget används såsom avseende bara den beslutande församlingen. Begreppsbestämningen avviker enligt förvaltningskontorets mening från den som förekommer i t. ex. nyssnämnda lagrum i statstjänstemannalagen och är ägnad att medföra rättsovisshet. När riksdagen undantas från en författnings eller ett kollektivavtals tillämpningsområde brukar därmed avses även samtliga riksdagens inre organ.

De av arbetsgruppen föreslagna reglerna om lagens tillämpning på den kommunala förvaltningen godtas i huvudsak av de flesta remissinstanser som uttalar sig i frågan. Hit hör bl. a. *statens planverk* och *flertalet kommunala instanser*. *Svenska landstingsförbundet* framhåller att flera vägar kan beträdas när det gäller att garantera den enskildes rättssäkerhet. Förbundet erinrar om de ansträngningar som på senare tid har gjorts att stärka medborgarinflytandet på det kommunala området. Sådana åtgärder kan enligt förbundets mening sägas vara ägnade att medverka till förbättrade möjligheter till insyn och inflytande men framstår inte som tillräckliga för att säkerställa det rättsskydd som åsyftas med förvaltningslagen. I förvaltningsförfarandet inbyggda kontroller behövs som komplement. Förbundet anser att den föreslagna lagstiftningen är påkallad för såväl förtroendemän som tjänstemän. Även om man kan invända att det föreslagna regelsystemet för kommunernas del i vissa hänseenden kan föra med sig oklarhet och osäkerhet, bör systematiken enligt *kommunalrättskommitténs* uppfattning ändå godtas. Fördelarna av att nu efter decenniernas lagstiftningsarbete på området få ett lagverk som innehåller centrala allmänna regler om den administrativa proceduren i bl. a. första instans torde vid en allmän bedömning få anses överväga de nackdelar som kan följa med den föreslagna lagstiftningen. Om man efter någon tids tillämpning av lagen skulle finna att den i ett eller annat hänseende inte lämpar sig för den kommunala förvaltningen, står möjligheten öppen att skapa en särskild reglering härför genom lag eller annan av Kungl. Maj:t utfärdad författning. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser det vara uppenbart att lagen bör gälla även för kommunala myndigheter. Kommunerna har tilldelats så viktiga uppgifter inom förvaltningen att någon skillnad mellan statlig och kommunal förvaltning i princip inte bör göras. Länsstyrelsen anser att de farhågor som har uttalats om de kommunala myndigheternas svårigheter vid tillämpning av lagen knappast är verklighetstroga. Under

senare år har en väsentlig upprustning ägt rum på tjänstemannasidan inom den kommunala förvaltningen och de kommunala tjänstemännen får anses väl skickade att tillämpa en lagstiftning och handla under ansvar med beaktande även av den rättssökande allmänhetens rätt. Länsstyrelsen framhåller vidare, att de ytterligare kommunsammanslagningar som är att vänta inom de närmaste åren ytterligare kommer att förstärka kommunernas möjligheter att utveckla en god och från rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande förvaltningsapparat. I den utveckling mot kommunala förtroendemän »i tjänstemannaställning» som alltmer är skönjbar i den kommunala förvaltningen säger sig länsstyrelsen dessutom vilja se en garanti för oväld och rättrådighet. Länsstyrelsen understryker också det angelägna i att rättssäkerhetssynpunkterna i den kommunala förvaltningen, vilka tidigare får ansetts ha stått något i skymundan, ges sin rätta plats.

Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister, som ger uttryck för en väsentligen positiv inställning i fråga om lagens tillämpning hos de kommunala myndigheterna, anser dock att det hade varit lagtekniskt fördelaktigare att införa de regler som skall gälla för kommunalförvaltningen i speciallagstiftningen och kommunallagen. *Svenska pastoratens riksförbund* förklarar sig i huvudsak inte ha något att invända mot att förvaltningslagen görs tillämplig även på de kyrkliga kommunerna men påpekar att lagen synes vara skriven med sikte på de blivande 282 borgerliga storkommunerna med sina utbyggda förvaltningar. Även om en sakta fortgående samfällighetsbildning pågår inom det kyrkliga kommunområdet, kommer det inom överskådlig tid att finnas många mycket små enheter, där svårigheter kommer att uppstå vid tillämpningen av lagen.

Svenska kommunförbundet konstaterar att den kritik som från kommunalt håll riktades mot besvärssakkunnigas förslag i väsentliga delar har beaktats i det nya förslaget. Förbundet säger sig dock inte vara berett att tillstyrka att detta i befintligt skick upphöjs till lag. Förbundet hemställer att vid de fortsatta övervägandena i lagstiftningsärendet hänsyn tas till de särskilda betingelser som gäller för den kommunala självstyrelsen. Grundsatsen att förtroendemännens politiska uppfattning, deras person- och lokalkännedom och deras allmänna erfarenhet får påverka bedömningar och avgöranden har enligt förbundets mening inte tillräckligt beaktats. Strävandena att åstadkomma en för statliga och kommunala myndigheter gemensam förvaltningslag bör inte heller drivas så långt, att handläggningen av förvaltningsärenden i kommunerna underkastas procedurregler som kan medföra en inte önskvärd administrativ belastning med påföljd att effektivitetskravet eftersätts. I den mån behov anses föreligga av bestämmelser rörande förfarandet inom den oreglerade kommunalförvaltningen bör detta kunna tillgodoses inom ramen för kommunallagstiftningen. En sådan lösning framstår för förbundet som mer tilltalande

än att en förvaltningslag i princip görs tillämplig på kommunalförvaltningen men förses med undantagsbestämmelser. *Stockholms stad* framhåller att starka betänkligheter mot lagens tillämpning inom kommunalförvaltningen har framförts särskilt från de reglerade förvaltningarnas sida vid den remissbehandling av betänkandet som har företagits inom stadens förvaltning. I ett vid stadens yttrande fogat utlåtande av *stadsjuristen i Stockholm*, till vilket flertalet hörda förvaltningar i staden hänvisar, ifrågasätts om det kan anses nödvändigt att låta lagen principiellt gälla oreglerad kommunalförvaltning. Stadsjuristen kritiserar också den lagtekniska metod som har använts för att avskilja den oreglerade kommunförvaltningen från tillämpning av större delen av lagen. Endast den som har ingående kännedom om kommunallagarna kan från dessa sluta sig till att t. ex. bestämmelserna om remiss generellt inte skall tillämpas på den oreglerade förvaltningen, eftersom kommunallagarnas beredningsregler har företrädde. Enligt hans mening fyller de komplicerade anvisningarna om lagens tillämpning inom kommunalförvaltningen inte ens blygsamma anspråk på klarhet och tydlighet. Han anser att tolkningssvårigheterna säkerligen skulle kunna övervinnas, om lagens inledande bestämmelser angav att endast vissa paragrafer skall tillämpas inom den icke specialreglerade kommunalförvaltningen. En bättre lösning är dock att flytta över dessa bestämmelser till kommunallagarna i den mån det behövs. Lagen kommer enligt hans mening att medföra tillämpningssvårigheter också i fråga om den reglerade förvaltningen. Även om vissa ändringar görs i specialförfattningarna, måste vederbörande befattningshavare undersöka inte bara om specialförfattningen och kommunallagen reglerar förfarandet utan också om förvaltningslagen i något hänseende är tillämplig, vilket medför omgång och tidsutdräkt. Olägenheter uppstår också med hänsyn till att nämnder och styrelser inom den reglerade förvaltningen inte enbart sysslar med lagreglerade förvaltningsuppgifter utan också handhar ärenden av samma beskaffenhet som förekommer inom den oreglerade förvaltningen, t. ex. anställning av tjänstemän. Stadsjuristen föreslår att specialförfattningarna i de fall de saknar mot lagförslaget svarande bestämmelser kompletteras med sådana regler.

Kammarrätten ifrågasätter om inte hyresnämnd och hyresråd bör tas med i uppräknings 2 § c. *Kammarrätten* erinrar om att hyresnämnd enligt 1968 års lagstiftning fått en annan status än tidigare. *Kammarrätten* pekar på den domstolsmässiga sammansättningen av nämnden, ärendenas art, förfaranderegler i vissa delar enligt RB samt den omständigheten att nämndens beslut i några fall kan omprövas av allmän domstol.

JK, *RÅ* och *JO* förklarar sig inte ha någon erinran mot att deras åklagarärenden enligt 2 § e avskils från lagens tillämpning och att 13—21 §§

arbetsgruppens lagförslag inte skall gälla i tillsynsärenden. JK framhåller dock att gränsen mellan åklagarärenden och tillsynsärenden kan vara svår att dra i praktiken. Han fortsätter.

I tillsynsärenden är ofta fråga, om förfarande av tjänsteman är att bedöma som tjänstefel även om åtal inte är aktuellt på grund av felets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Det är väl inte klart, om arbetsgruppen menar att tillsynsärenden av detta slag faller utanför eller innanför lagens tillämpningsområde. Hos JK förekommer också andra typer av ärenden där gränsdragningen kan vara svår att göra om frågan ställs på sin spets. Ärenden rörande fråga om brott mot tryckfrihetsförordningen lär väl vara att bedöma som åklagarärenden och därmed falla utanför lagen. Ärenden som föranledas av den befattning JK har att taga med advokatväsendet torde vara att bedöma som rena tillsynsärenden. I den mån JK emellertid i sådant ärende finner skäl att föra fråga om advokats förfarande under högsta domstolens prövning föreligger möjligen ett »åklagarärende». I ärenden där JK har att som kronans högste ombudsman pröva fråga om överklagande av dom eller beslut i civil process torde lagen bli tillämplig, dock med undantag av bestämmelserna i 14—21 §§ på grund av stadgandet i 13 § andra punkten.

RA säger sig dela den i betänkandet uttalade uppfattningen att det skulle vara till allmän fördel om 5—12 §§ arbetsgruppens lagförslag kommer att gälla även tillsynsärenden, men påpekar att det i realiteten endast är 5 och 10—12 §§ som kan bli tillämpliga, eftersom 6—9 §§ innehåller regler angående part och något partsförhållande inte föreligger i dessa ärenden. JO konstaterar att den föreslagna lagen i dess helhet, såvitt riksdagens ombudsmän berörs därav, blir tillämplig endast på administrativa ärenden som rör enskild, exempelvis antagande och entledigande av personal. JO säger sig inte ha något att erinra häremot. Det skulle enligt hans mening vara högst olyckligt, om ombudsmännens tillsynsverksamhet bands genom en närmare procedurreglering. Det nu föreliggande förslaget får för ombudsmännens del knappast någon annan konsekvens än att 23 § andra stycket i instruktionen (1967:928) för riksdagens ombudsmän kommer att kunna utgå som överflödigt, eftersom 22 och 24 §§ i förslaget ger motsvarande regler.

Enligt rikspolisstyrelsens mening bör lagtexten under 2 § e omarbetas så, att därav klart framgår att disciplinärenden faller inom lagens tillämpningsområde. Under hänvisning till att tjänsteman vid tullverket i viss utsträckning fullgör åklagar- och polisuppgifter i mål eller ärende angående brott, vars efterlevnad tullverket har att övervaka (jfr 13—15, 18, 19 och 24 §§ lagen 1960:418 om straff för varusmuggling), förordar generaltullstyrelsen att lagen inte skall gälla i fråga om sådana mål och ärenden. Om bestämmelsen under punkt e inte kan anses tillämplig även på tullmyndighet i mål eller ärende angående brott, föreslår styrelsen att

den ges lydelsen »åklagar-, polis- eller tullmyndighet i mål eller ärende angående brott».

SAF ifrågasätter om inte lagen undantagslöst bör göras tillämplig på regeringsärenden, i den mån de handläggs inom statsdepartementen (3 § arbetsgruppens lagförslag). TCO anser det vara synnerligen angeläget att åtminstone reglerna om kommunikationsskyldighet och beslutsmotivering görs tillämpliga även på regeringsärenden. Det är enligt TCO:s åsikt också önskvärt att ett yrkande om inhibition skall kunna tas upp och behandlas av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Socialstyrelsen säger sig förutsätta att anmälare i ärende hos medicinalväsendets ansvarsnämnd inte blir att anse som part eller får besvärsmätt enligt förvaltningslagen. I så fall föreligger enligt styrelsens mening inte några olägenheter med att låta lagens bestämmelser gälla även för nämnden. I motsatt fall bör nämnden ingå bland de i 3 § uppräknade myndigheterna.

Departementschefen. I likhet med arbetsgruppen anser jag att förvaltningslagen skall gälla handläggningen av ärenden hos förvaltningsmyndighet. Detta bör slås fast som huvudregel i lagens inledande paragraf. Myndigheternas s. k. faktiska handlande faller däremot utanför lagens tillämpningsområde. Var gränsen går mellan handläggning av ärenden och faktiskt handlande får avgöras från område till område. Ofta används i specialförfattningarna uttryckligen begreppet »ärende». Även när detta begrepp inte begagnas i specialförfattningarna, framgår ofta av sammanhanget, t. ex. av regler om besluts överklagbarhet, vad som enligt viss författning är att räkna som ärende. Någon skarp skiljelinje mellan handläggning av ärenden och s. k. faktiska handlingar torde dock inte kunna dras upp. Skillnaden mellan de olika typerna av verksamhet belyses bäst genom några exempel. Hållandet av en lektion i en skola eller utförandet av en operation på ett sjukhus kan enligt normalt språkbruk inte betecknas som handläggning av ett ärende. Uppkommer däremot fråga om disciplinär bestraffning av en skolelev eller om en patients debitering för sjukhusvård föreligger ett ärende som skall behandlas av förvaltningsmyndigheten. Ytterligare exempel på faktiska handlingar som företas av företrädare för det allmänna utgör polismans trafikdirigering på en gata och konduktörs kontroll av en resenärs färdbiljett på ett tåg.

Redan av den nu anförda exemplet torde framgå att det knappast är möjligt att genom en uttrycklig definition av begreppet ärende åstadkomma en meningsfylld distinktion mellan de berörda två huvudtyperna av förvaltningsverksamhet. I åtskilliga fall är det för övrigt av ringa betydelse att konstatera huruvida viss verksamhet skall klassificeras som handläggning av ärende eller inte. Förvaltningslagens allmänna bestämmelser (4—13 §§) har getts en sådan utformning att frågan för dessa bestämmelsers del en-

dast i undantagsfall synes kunna vålla några egentliga problem. Vad gäller lagens särskilda bestämmelser (14—20 §§) vill jag erinra om att tillämpningen av dessa är beroende av om de i 3 § uppställda förutsättningarna föreligger. Det skall alltså i princip vara fråga om myndighetsutövning mot enskild. Med hänsyn till vad nu anförts har jag liksom arbetsgruppen kommit till slutsatsen att någon närmare bestämning av begreppet ärende inte bör tas in i förvaltningslagen.

Med anledning av vissa påpekanden i remissyttrandena beträffande ärendebegreppets innebörd vill jag ytterligare framhålla följande. I fråga om ärenden angående enskilds värnpliktstjänstgöring kommer bl. a. handläggningen av frågor som avses i 12 § värnpliktslagen (1941:967) och 20—24 §§ kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m., såsom frågor om befrielse från värnpliktstjänstgöring eller anstånd med fullgörande av sådan tjänstgöring, utan vidare att falla in under förvaltningslagens bestämmelser. Nämnade författningar lämnar emellertid också andra exempel på ärenden hos offentliga förvaltningsmyndigheter. I vad mån förvaltningslagen skall gälla för sådana ärenden torde få prövas vid den genomgång av specialförfattningarna som är avsedd att företas i samband med lagens ikraftträdande. Med anledning av vad en remissinstans anfört i fråga om folkbokföringsmyndighets befattning med fastställelse av personnummer vill jag påpeka, att åtgärder av sådant slag regelmässigt faller utanför ärendekategorien men att det inte kan hållas för uteslutet, att en sådan åtgärd ibland kan vara att anse som ärende, t. ex. om en utländsk medborgare vänder sig till folkbokföringsmyndighet med en begäran om att personnummer skall fastställas för honom (jfr 4 § andra stycket folkbokföringskungörelsen). Den omständigheten att ett ärende handläggs helt muntligt medför i och för sig inte att lagen inte skall tillämpas. Lagen är emellertid så uppbyggd att åtskilliga av dess bestämmelser kommer att sakna aktualitet i sådana fall.

Lagen vänder sig som tidigare har nämnts i första hand till de egentliga förvaltningsmyndigheterna. För att uttrycka detta använder arbetsgruppen den tekniken, att lagen först förklaras gälla alla statliga eller kommunala myndigheter och att från dess tillämpning sedan undantas rättskipningen i domstolar av olika slag, däribland förvaltningsdomstolarna. Att arbetsgruppen har valt denna metod beror delvis på att vissa bestämmelser i lagen enligt gruppens förslag skall vara direkt tillämpliga på förvaltningsdomstol. I det nu föreliggande lagförslaget har en annan lösning valts. Eftersom rättskipningen i förvaltningsdomstol avses bli reglerad i en särskild lag, saknas anledning att ens formellt låta förvaltningslagen omfatta den dömande verksamheten i sådan domstol. Motsvarande gäller i fråga om rättskipningen i annan domstol. Huvudregeln om förvaltningslagens tillämpningsområde bör därför ha till syfte att klargöra, att lagen i princip

riktar sig bara till förvaltningsmyndigheter. Detta sker enklast om begreppet förvaltningsmyndighet används i själva lagtexten.

Med förvaltningsmyndighet åsyftas i lagen främst organ som ingår som självständiga enheter i den statliga eller kommunala förvaltningsorganisationen. Lagen får sålunda sin huvudsakliga tillämpning hos centrala förvaltningsmyndigheter, länsstyrelser och övriga regionala myndigheter samt lokala myndigheter. Med hänsyn härtill skulle i och för sig kunna uttryckligen anges i lagen att den gäller hos statlig eller kommunal förvaltningsmyndighet. I vissa fall kan det emellertid vara tveksamt, om en myndighet skall räknas som ett statligt eller kommunalt organ eller eventuellt hänföras till en tredje kategori med såväl statliga som kommunala inslag. Jag tänker här på sådana myndigheter som allmänna försäkringskassor, skogs-vårdsstyrelser och taxeringsnämnder. Eftersom lagen principiellt sett bör gälla oavsett till vilken kategori myndigheten hänförs, har jag stannat för att inte använda uttrycket statlig eller kommunal förvaltningsmyndighet i lagen. För att träffa alla typer av myndigheter som företräder det allmänna i någon förvaltningsangelägenhet begagnas i stället endast uttrycket förvaltningsmyndighet.

Vid remissbehandlingen av arbetsgruppens betänkande har av en remissinstans uttalats önskemål om att myndighetsbegreppet definieras i förvaltningslagen i enlighet med det förslag till sådan begreppsbestämning som har framförts av offentlighetskommittén i dess betänkande Offentlighet och sekretess (SOU 1966: 60 s. 12 och 130). Något påtagligt behov av en sådan definition synes dock inte föreligga för förvaltningslagens del. Som påpekas av arbetsgruppen är det viktigast att hålla gränsen klar mot statliga och kommunala bolag, stiftelser och andra liknande rättssubjekt som handhar offentlig förvaltning. Även i övrigt kan jag i allt väsentligt ansluta mig till arbetsgruppens uppfattning om myndighetsbegreppet. Liksom arbetsgruppen vill jag sålunda erinra om att tjänsteman hos annat offentligt organ än myndighet ibland på grund av uttrycklig författningsföreskrift kan ha fått sådana befogenheter, att han organisatoriskt och funktionellt blir att anse som offentlig förvaltningsmyndighet. Exempel härpå erbjuder besiktningsman hos Aktiebolaget Svensk bilprovning i fråga om bolagets obligatoriska kontrollverksamhet.

Mot bakgrund av vad nu har anförts har huvudregeln om förvaltningslagens tillämpningsområde utformats så, att lagen gäller handläggning av ärende hos förvaltningsmyndighet (1 § första stycket första punkten). Det ligger i sakens natur att en regel med så vidsträckt giltighet måste förses med undantag beträffande vissa förvaltningsmyndigheter. I likhet med arbetsgruppen anser jag att undantagen bör föras samman i en särskild paragraf (2 §). Innan jag går in på denna skall jag dock behandla ett par andra frågor angående lagens räckvidd.

Som påpekats av arbetsgruppen fungerar såväl allmän och särskild dom-

stol som förvaltningsdomstol ibland som förvaltningsmyndighet. Vid sidan av den dömande verksamheten har domstol sålunda att i viss utsträckning handlägga ärenden av administrativ natur, främst personalärenden. I likhet med arbetsgruppen anser jag att förvaltningslagen bör gälla också när domstol handlägger ärenden av sådant slag. Att så skall vara fallet torde dock inte utan särskilt förtydligande kunna utläsas av huvudregeln om lagens tillämpningsområde. Denna bör därför kompletteras med en regel om att lagen gäller även i ärende hos domstol, om ärendet avser domstolens förvaltande verksamhet. Jag vill i sammanhanget påpeka att förvaltningslagen inte är avsedd att vinna tillämpning i de fall allmän domstol eller domare i rättens ställe handlägger ärende angående s. k. frivillig rättsvård, t. ex. ärende om registrering av bouppteckning eller dödande av förkommen handling eller inskrivningsärende. Av regeln i 1 § andra stycket förvaltningslagen följer, att förfarandebestämmelser i annan författning tar över motsvarande regler i förvaltningslagen. För nu avsedda typer av ärenden hos domstol finns särskilda regler i 1946 års lag om handläggning av domstolsärenden och till denna anslutande författningar (jfr även 21 § lagen 1946: 804 om införande av nya RB).

Som har framhållits i den allmänna motiveringen är förvaltningslagen avsedd att ge vissa grundläggande bestämmelser om förfarandet i ärende hos offentlig förvaltningsmyndighet. Vid utformningen av bestämmelserna har eftersträfvats att ge dem karaktär av basregler, vilka normalt skall kunna vinna tillämpning hos det stora flertalet förvaltningsorgan i alla instanser och på alla verksamhetsområden. Det ligger emellertid i sakens natur att en allmän lag av förevarande slag inte kan utformas så, att den passar för alla de situationer som kan uppkomma i ärenden hos olika förvaltningsmyndigheter. Man måste därför räkna med att vissa typer av ärenden kan behöva handläggas i en ordning som avviker från förvaltningslagens. Sålunda kan det i vissa fall framstå som önskvärt att ställa högre krav på handläggningen än förvaltningslagen gör. I sådana typer av ärenden där rätts-skyddssynpunkter spelar en dominerande roll kan det exempelvis vara nödvändigt att undantagslöst kräva att kommunikation äger rum. Vidare kan det i vissa fall vara naturligt att föreskriva att beslut motiveras även då det inte är fråga om myndighetsutövning. Specialregler av sådant slag måste självfallet kunna finnas även i fortsättningen. I något enstaka undantagsfall kan det å andra sidan inträffa att förvaltningslagens regler går längre än vad som är lämpligt med hänsyn till förvaltningsärendets speciella karaktär. Jag tänker här t. ex. på att motiveringskravet inte alltid bör upprätthållas fullständigt i ärenden om utskrivning från sluten psykiatrisk vård. Även avvikelser av sådana skäl måste därför kunna ske. Härvidlag bör emellertid som en allmän princip gälla, att endast undantag som motiveras av bärande sakliga eller funktionella skäl skall förekomma.

Oavsett vad som motiverar visst undantag från förvaltningslagen måste man enligt min mening räkna med att det kan föreligga behov av att även efter lagens ikraftträdande bibehålla vissa från lagen avvikande föreskrifter inte bara i lag utan även i annan författning. Som har påpekats av arbetsgruppen bjuder vidare försiktigheten att åtminstone övergångsvis göra det möjligt att besluta om avvikelse från lagen i administrativ ordning.

Med hänsyn till vad nu har anförts anser jag att förvaltningslagen bör innehålla en bestämmelse, som klargör att specialregel i annan författning gäller framför det som är föreskrivet i den allmänna lagen. Bestämmelsen bör lämpligen tas in som ett andra stycke i 1 §. Föreskriften avviker väsentligen på en punkt från motsvarande bestämmelse i 1 § arbetsgruppens lagförslag. Som framhållits av riksdagens förvaltningskontor i anslutning till den av gruppen föreslagna undantagsregeln beträffande riksdagen (2 § a arbetsgruppens lagförslag) bör avvikelse från förvaltningslagen kunna beslutas av riksdagen såvitt gäller dess organ. Med hänsyn till förvaltningslagens karaktär av baslag synes dock — liksom beträffande motsvarande befogenhet för Kungl. Maj:t — böra krävas att avvikande föreskrift meddelas i en av riksdagen beslutad författning. Det bör alltså inte vara möjligt att genom beslut i annan ordning göra avsteg från förvaltningslagen.

I likhet med arbetsgruppen anser jag det inte behövas något uttryckligt undantag beträffande eventuella särregler i kyrkolag eller prästerskapets privilegier.

Några remissinstanser har efterlyst en precisering av förhållandet mellan förvaltningslagen och förfaranderegler i specialförfattningarna. Det torde emellertid inte vara möjligt att ge några allmänna riktlinjer härvidlag. Som har understrukits av regeringsrättens ledamöter i deras remissyttrande över besvärssakkunnigas slutbetänkande får det avgöras enligt sedvanliga tolkningsregler om förfarandebestämmelse i en specialförfattning skall anses exklusivt reglera en fråga som också behandlas i förvaltningslagen (SOU 1968: 27 s. 264, jfr SOU 1964: 27 s. 705).

Vad härefter gäller frågan om undantag från förvaltningslagen beträffande vissa myndigheter vill jag först framhålla att lagen enligt min mening inte till någon del bör göras tillämplig hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Jag utgår från att handläggningen av ärenden hos Kungl. Maj:t i tillämpliga delar följer samma principer som enligt lagen skall gälla för underordnade myndigheter. Att som arbetsgruppen föreslår endast göra reglerna om när handling skall anses ha kommit in till myndighet (7 §), besvärshandlings ingivande och besvärstid (12 §) och partsinsyn (14 och 20 §§) tillämpliga i regeringsärenden synes inte vara någon lycklig lösning. Jag vill emellertid erinra om att de i 12 § upptagna reglerna om besvärshandlings ingivande och om besvärstid på grund av lagens konstruktion kommer att gälla också vid klagan till Kungl. Maj:t över underordnad myndighets beslut (jfr vad

som anförs under 12 §). I enlighet med vad som nu har anförts har i 2 § 1 tagits in ett undantag beträffande ärende hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Det nu föreslagna undantaget i 2 § 1 gäller som framgår av det nyss sagda endast beträffande regeringsärenden, dvs. ärenden som föredras inför Kungl. Maj:t i statsrådet och avgörs där (7 § regeringsformen). Något undantag har sålunda inte gjorts beträffande ärende hos departementschef, när han på grund av särskilt bemyndigande fungerar som förvaltningsmyndighet med självständig beslutanderätt, t. ex. i personalärenden (se 20, 22 och 24—27 §§ departementsinstruktionen 1965: 856) och passärenden (se 10 § sista stycket utrikesförvaltningens passkungörelse 1940: 548). Förvaltningslagens bestämmelser gäller i princip också i ärenden hos departementschef om utlämnande av allmän handling. De förfaranderegler som är upptagna i 2 kap. tryckfrihetsförordningen tar dock givetvis över motsvarande bestämmelser i förvaltningslagen. Som arbetsgruppen påpekat blir förvaltningslagen också tillämplig när tjänsteman i statsdepartement på grund av delegation handlägger ett ärende i departementet, se t. ex. 22 § andra stycket departementsinstruktionen.

Arbetsgruppen har föreslagit att uttryckliga undantag skall göras beträffande riksdagen och allmänt kyrkomöte såsom beslutande församlingar (2 § a gruppens lagförslag). Förslaget sammanhänger med den av gruppen begagnade tekniken vid angivande av lagens tillämpningsområde (»statlig eller kommunal myndighet»). Eftersom tillämpningsområdet för den nu föreslagna lagen avgränsats genom användande av begreppet förvaltningsmyndighet samt riksdagen och kyrkomötet i deras nyss angivna egenskap knappast kan hänföras till denna kategori, anser jag att de föreslagna undantagsreglerna numera kan undvaras. Förvaltningslagen blir däremot tillämplig i ärenden hos de organ som hör till eller lyder under någon av dessa församlingar. Från konstitutionell synpunkt synes inte möta hinder häremot. Som nyss berörts kan dock riksdagen i författning besluta om avvikelse från lagen såvitt gäller riksdagsförvaltningen (1 § andra stycket).

Vad angår lagens tillämpning på den kommunala förvaltningen kan jag ansluta mig till arbetsgruppens allmänna uttalande, att det är särskilt angeläget att lagen blir tillämplig på såväl det primärkommunala som det sekundärkommunala planet. Med hänsyn härtill kan enligt min mening inte råda någon tvekan om att lagen bör göras generellt tillämplig på den specialreglerade kommunalförvaltningen. Vad gäller den oreglerade kommunalförvaltningen ligger emellertid saken annorlunda till. Arbetsgruppen föreslår i den delen att lagens särskilda bestämmelser inte skall gälla och att de allmänna bestämmelserna visserligen skall göras formellt tillämpliga men med den viktiga reservationen att handläggningsbestämmelser i kommunallagarna skall ta över reglerna i förvaltningslagen. Vid remissbehandlingen har flera kommunala instanser kritiserat denna lösning och framfört önskemål om att den oreglerade kommunalför-

valtningen helt undantas från lagens tillämpningsområde. Därvid har bl. a. framhållits att strävandena att åstadkomma en för statliga och kommunala myndigheter gemensam förvaltningslag inte bör drivas så långt, att handläggningen av förvaltningsärenden i kommunerna underkastas procedurregler som kan medföra en inte önskvärd administrativ belastning med påföljd att effektivitetskravet eftersätts. Det har också påpekats att det behov av förfaranderegler, som kan finnas inom den oreglerade kommunalförvaltningen, från tydlighetssynpunkt bör tillgodoses inom ramen för kommunallagstiftningen.

Enligt min mening är arbetsgruppens förslag på denna punkt mindre tillfredsställande. Från både principiell och praktisk synpunkt framstår det onekligen som en bättre lösning att tillgodose det behov av förfaranderegler, som kan finnas inom den oreglerade kommunalförvaltningen, genom bestämmelser i kommunallagstiftningen. I nu förevarande sammanhang synes endast böra tas upp ett par frågor om ändring i kommunallagstiftningen som direkt påkallas av att lagbestämmelser som f. n. gäller också den oreglerade kommunalförvaltningen föreslås upphävida och ersätta av regler i förvaltningslagen eller av att det skulle framstå som inkonsekvent att i visst hänseende inte genomföra en regel i förvaltningslagen över hela förvaltningsfältet. Jag återkommer i det följande till vissa frågor av detta slag. Det bör tilläggas att den ståndpunkt jag nu intagit till frågan om förvaltningslagens tillämpning inom den oreglerade kommunalförvaltningen inte innebär någon mer väsentlig skillnad mot vad arbetsgruppen föreslagit. Oliktigheterna kommer främst till synes på det viset att reglerna om ombud och biträde (6 §), vägledning av part (8 §) samt tolk (9 §) inte blir tillämpliga i kommunala självstyrelseärenden (jfr dock vad som sägs i det följande om lagens tillämpning hos specialreglerade kommunala organ). I förhållande till arbetsgruppens förslag föreligger också den skillnaden att bestämmelserna om parts insyn i utredningsmaterialet (14 §), vilkas motsvarighet i gruppens lagförslag gäller även den oreglerade kommunalförvaltningen, enligt det nu framlagda lagförslaget inte kommer att äga tillämpning hos myndighet inom den delen av den kommunala sektorn. I denna fråga vill jag hänvisa till vad som anförs under 14 §.

Mot bakgrund av vad nu anförts har i 2 § 2 tagits upp en undantagsföreskrift beträffande den oreglerade kommunalförvaltningen. Eftersom förvaltningslagen gäller endast i ärende hos förvaltningsmyndighet och beslutande kommunal församling knappast torde kunna hänföras till denna kategori, anser jag det vara obehövt att i lagen särskilt undanta beslutande kommunal församling (jfr 2 § b arbetsgruppens lagförslag). Beträffande andra kommunala organ inom den oreglerade sektorn måste emellertid göras ett uttryckligt undantag. Detta har formulerats så, att lagen inte gäller ärende hos kommunal myndighet, om ärendet avgörs genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär eller besvär hos kommunal besvärdsnämnd. Undan-

taget motsvaras av en bestämmelse i 13 § arbetsgruppens lagförslag men avser till skillnad från denna samtliga föreskrifter i förvaltningslagen. Vilka ärenden som skall hänföras till den oreglerade kommunalförvaltningen beror enligt punkt 2 främst på om det slutliga avgörandet i ärendet överklagas genom kommunalbesvär eller ej. Skall talan mot beslutet föras genom kommunalbesvär, faller ärendet utanför förvaltningslagens område. Överklagas beslutet genom ordinära besvär (förvaltningsbesvär), faller ärendet däremot under förvaltningslagen. Med en sådan gränsdragning torde knappast behöva uppkomma någon tvekan om i vilken utsträckning förvaltningslagen skall tillämpas hos kommunala förvaltningsmyndigheter. Begreppet kommunalbesvär används i förevarande sammanhang för att beteckna inte bara besvär som anförs i den ordning som föreskrivs i kommunallagen (1953: 753) eller landstingslagen (1954: 319) utan också besvär som anförs enligt annan kommunallag där motsvarande ordning är föreskriven, t. ex. lagen (1919: 293) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning. Det bör påpekas att besvärsreglerna i vissa kommunallagar, bl. a. föreskriften i 76 § 2 mom. kommunallagen, på grund av sin avfattning är subsidiärt tillämpliga, om bestämmelserna om förvaltningsbesvär i en specialförfattning inte täcker alla typer av beslut som meddelas av ett kommunalt organ. Huruvida förvaltningslagen är tillämplig i visst ärende eller ej kan alltså emellanåt vara avhängigt av om särskild besvärsbestämmelse har meddelats i specialförfattningen. Som exempel kan nämnas, att barnavårdsnämnds beslut i ärende enligt 26 § barnavårdslagen överklagas på olika sätt beroende på om nämnden stannar för att meddela en varning eller om nämnden beslutar om en mer ingripande åtgärd såsom övervakning. I det förra fallet saknas särskild besvärsbestämmelse i barnavårdslagen, varför kommunalbesvärsvägen formellt står öppen. I det senare fallet är kommunalbesvär uteslutna genom en särskild överklaganderegler i 80 § barnavårdslagen. Det nu berörda förhållandet behöver emellertid i praktiken inte vålla några svårigheter. Vad gäller förvaltningslagens jävsregler (4 och 5 §§) avser jag att i det följande föreslå sådana ändringar i barnavårdslagen och andra specialförfattningar, att förvaltningslagens regler i detta avseende blir gällande i alla ärenden hos specialreglerad kommunal nämnd. Beträffande barnavårdsnämnd kommer jag vidare att föreslå ett tillägg till 14 § barnavårdslagen av innehåll att huvuddelen av förvaltningslagens handläggningsregler i övrigt skall gälla i samtliga ärenden hos sådan nämnd utan hinder av vad som föreskrivs i 2 § 2 förvaltningslagen. För nykterhetsnämnd saknar frågan med hänsyn till 59 § lagen om nykterhetsvård aktualitet. För annan specialreglerad nämnd får spørsmålet knappast någon praktisk betydelse. Skulle det undantagsvis uppkomma tvekan huruvida förvaltningslagens bestämmelser är tillämpliga eller ej, bör myndigheten enligt min mening tillämpa dessa bestämmelser, till dess det kunnat konstateras att ärendet är sådant som sägs i 2 § 2.

Som framgår av det föregående undantas i 2 § 2 inte bara sådant ärende hos kommunal myndighet i vilket det slutliga avgörandet överklagas genom kommunalbesvär utan också ärende där det slutliga avgörandet överklagas genom besvär hos kommunal besvärsnämnd (se t. ex. 76 § 3 mom. kommunallagen). Besvär som anförs hos sådan nämnd torde nämligen inte kunna karakteriseras som kommunalbesvär. Det synes emellertid vara befogat att i förevarande sammanhang göra undantag också beträffande handläggningen hos kommunal myndighet i nu åsyftade grupp av ärenden.

Undantaget i punkt 2 avser endast handläggningen hos den kommunala instansen. Överklagas den kommunala myndighetens beslut till länsstyrelsen genom kommunalbesvär, blir i princip förvaltningslagens regler normerande för handläggningen i denna instans. Kommunallagarnas regler om besvärsrätt, om formerna för anförande av besvär och om inhibition gäller dock i stället för motsvarande bestämmelser i 11—13 §§ förvaltningslagen, eftersom de senare reglerna avser förvaltningsbesvär.

Jag vill ytterligare påpeka att specialförfattningarna på bl. a. utbildningsområdet lämnar flera exempel på att beslutanderätten i vissa ärenden delegerats till olika kommunala befattningshavare, se t. ex. 5 kap. 42 § skolstadgan (1966: 114) (beslutanderätt för rektor i visst fall). Eftersom undantaget i 2 § 2 bara syftar på fall då kommunal myndighets beslut kan överklagas genom kommunalbesvär eller besvär hos kommunal besvärsnämnd, blir förvaltningslagen i princip tillämplig i ärenden av nyss åsyftade slag.

Enligt 2 § 3 faller ärende som inte avser överexekutors eller utmätningsmans exekutiva verksamhet utanför förvaltningslagens tillämpningsområde. Föreskriften motsvarar med en formell ändring 2 § d arbetsgruppens lagförslag. Det bör påpekas att uttrycket »myndighetens exekutiva verksamhet» inte bara syftar på ärenden enligt utsökningslagen utan också exekutiva ärenden enligt andra författningar, t. ex. införsellagen (1968: 621). Undantaget omfattar således också det som i 1 § utsökningskungörelsen (1969: 18) betecknas som allmänna mål, dvs. mål om uttagande av skatter, böter eller andra på indrivning beroende medel.

I 2 § 4 undantas slutligen sådana ärenden hos polis-, åklagar- eller tullmyndighet som avser myndighetens verksamhet till förekommande eller beivrande av brott. Föreskriften motsvarar 2 § e arbetsgruppens lagförslag. I förhållande till det förslaget innefattar den nu föreslagna regeln väsentligen den ändringen, att även tullmyndighets ärenden av nu nämnda slag undantas från lagens tillämpning.

I fråga om andra förvaltningsmyndigheter än dem som nu har berörts bör förvaltningslagen i princip utgöra grundvalen för ärendenas handläggning. Vid samordningen av lagen med specialförfattningarna får från område till område bedömas i vad mån avvikelser från lagen bör vara tillåten. Till denna fråga återkommer jag vid behandlingen av följdändringarna till lagen.

3 §

Paragrafen reglerar räckvidden av förvaltningslagens särskilda bestämmelser (14—20 §§). Den motsvarar 13 § arbetsgruppens lagförslag.

Arbetsgruppen. Arbetsgruppens lagförslag innebär som tidigare har nämnts att vissa av lagens regler ges generell räckvidd, medan de mer ingripande förfarandereglerna begränsas att gälla bara i förvaltningsärenden där myndighet som organ för det allmänna och med stöd av författning meddelar ensidiga beslut, som får bestämda rättsverkningar av positiv eller negativ innebörd för den enskilde (förvaltningsrättsliga partsärenden enligt arbetsgruppens terminologi). Till den förra kategorin för arbetsgruppen — såvitt nu är av intresse — reglerna om ingivande av handling (5 §), partsinsyn (6 och 7 §§), ombud (8 §), vägledning av part (9 §), remiss (10 §), jäv (11 och 12 §§), ingivande av klagoskrift samt besvärstid (22 §) och prövning av besvär som kommit in till fel instans (23 §). Till den senare kategorin för arbetsgruppen föreskrifterna om tolk (14 §), kommunikation (15 §), beslutsmotivering (16 §), delgivning av beslut (17 §), rättelse av förbiseendefel i beslut (18 §), besluts överklagbarhet (19 §), besvärsrätt (20 §) och inhibition (21 §). Bestämmelserna i den sistnämnda huvudgruppen skall enligt 13 § första punkten arbetsgruppens lagförslag endast avse ärende som angår någons rätt eller plikt såsom enskild och som avgörs genom beslut med rättslig verkan. Angår sådant ärende avtalsbar sak eller sak, som utan att vara avtalsbar rör upphandling, affärsverksamhet eller egendomsförvaltning eller avgörs genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär, skall enligt 13 § andra punkten dock bestämmelserna inte tillämpas.

I fråga om grunderna för den nu berörda differentieringen av förvaltningslagens tillämpningsområde påpekar arbetsgruppen till en början, att det inte går att bygga en definition av begreppet förvaltningsrättsligt partsärende på om ett ärende avgörs genom beslut eller inte. När det t. ex. i 11 § allmänna verksstadgan talas om beslut av myndighet åsyftas också utlåtanden, yttranden, förslag, framställningar, råd, anvisningar, upplysningar och andra oförbindande besked. Det är bl. a. ärenden som avgörs genom sådana beslut som skall avskiljas. Svårigheter uppkommer vidare, om man stannar för en begränsning till ärenden angående privata personer, eftersom det i svensk förvaltning förekommer åtskilliga förvaltningsärenden med offentlighetsrättsliga subjekt som parter. Som exempel nämner arbetsgruppen ärenden om myndighets plikter enligt uppbördsförfattningarna som arbetsgivare samt kommunala och statliga organs rättigheter och skyldigheter som ägare av fast eller lös egendom. Ytterligare exempel utgör myndighets framställning hos annan myndighet att utfå en handling och civil myndighets begäran hos militär myndighet om uppskov med anställds militärtjänstgöring. I andra typer av ärenden uppträder kommunala organ visserligen som sökande, klagande eller i annan partsfunktion

men samtidigt offentligrättsligt som företrädare för de gemensamma kommunala angelägenheterna. Så är t. ex. fallet vid tvister mellan kommuner om ansvar för socialhjälpkostnad och kommunala ansökningar om statsbidrag och i kommunalbesvärssärenden hos regeringsrätten där kommunen klagat över att länsstyrelsen upphävt ett kommunalt beslut. Enligt arbetsgruppens mening är det under angivna förhållanden tydligt att det inte skulle vara ändamålsenligt att begränsa sig till ärenden som angår privaträttsliga subjekt. Å andra sidan kan lagen inte heller lämpligen utformas så, att den passar också för alla ärenden där organ för det allmänna för en talan. Endast om ett ärende angår någon privat — fysisk eller juridisk — person eller angår en offentligrättslig juridisk person — stat eller kommun — på ett enskilt sätt men inte som myndighetsutövande organ, bör det därför gälla som förvaltningsrättsligt partsärende i lagens mening. I lagtexten bör denna tanke komma till uttryck genom att det anges att ett ärende, för att kunna betraktas som förvaltningsrättsligt partsärende, skall angå någon såsom enskild.

En definition av begreppet förvaltningsrättsligt partsärende måste också klargöra kravet på rättslig karaktär hos ärendet, framhåller arbetsgruppen vidare. Ett förvaltningsrättsligt partsärende skulle sålunda kunna beskrivas som ett ärende vilket angår någons rätt eller plikt såsom enskild och avgörs genom beslut med rättslig verkan. Det kan visserligen ifrågasättas om det i ett välfärds- och servicesamhälle är välbetänkt att använda orden rätt och plikt för att beteckna anspråken för och mot medborgare och andra. I betraktande av att anspråken hämtar sin kraft ur rättsliga föreskrifter synes detta dock fullt försvarligt från systematisk synpunkt, även om det vanligen inte blir fråga om rättigheter i klassisk mening utan om rätt till utbildning, vård, studiebidrag, bostadsbidrag eller annan förmån, förande av bil, innehav av vapen, läkarlegitimation eller annan yrkes- eller näringsauktorisering.

Arbetsgruppen stryker under att det inte räcker att ange att ett ärende skall angå någons rätt eller plikt. Det måste tilläggas att beslutet i ärendet skall utöva rättslig verkan. Annars frånskils inte ärenden angående upplysningar, yttranden, råd m. m. rörande någons rätt eller plikt. Inte heller avskils såsom önskvärt är ärenden av rent verkställande art, där verkställighetsåtgärden inte utövar någon självständig rättsverkan. Det är t. ex. inte själva omhändertagandet man skall reglera i ett beslagsärende utan den handläggning som föregår beslutet om beslag. Då en myndighet fått en sak på remiss för yttrande, ger saken i enlighet med det sagda inte upphov till ett förvaltningsrättsligt partsärende hos remissmyndigheten, även om det angår någons rätt eller plikt. Den omständigheten att ett beslut kräver fastställelse för att bli gällande kan däremot inte anses förta beslutet karaktären av rättsligt verksamt beslut, eftersom det utgör en omistlig förutsättning för det slutliga avgörandet. Redan det ärende som mynnar ut

i ett underställningspliktigt beslut blir därför att betrakta som ett förvaltningsrättsligt partsärende.

Arbetsgruppen konstaterar i det följande att en åtgärd kan ge upphov till både faktiska och rättsliga verkningar. De rättsliga uppkommer på konstlad väg genom rättsordningens förmedling. Någons rättsställning påverkas positivt eller negativt. En rätt skapas, upphör eller inskränks. En plikt åläggs, upphävs eller jämkas. En rättsställning, t. ex. medborgarskap, medlemskap i kommun eller rösträtt, fastställs. Ett avslagsbeslut grundlägger inte någon rätt eller plikt men det påverkar sökandens rättsställning negativt genom att en rätt nekas. En återkallelse av ett tillstånd e. d. får motsvarande effekt. Att närmare definiera vad som skall förstås med rättslig verkan låter sig enligt arbetsgruppens åsikt knappast göra. Gränsdragningen kan med fördel överlätas åt praxis.

I fråga om konsekvenserna av den föreslagna definitionen av förvaltningsrättsligt partsärende anför arbetsgruppen ytterligare följande. Uppenbarligen tjänar det inte något förnuftigt ändamål att upprätthålla regler om kommunikation, skriftlig avfattning och motivering av beslut, delgivning av beslut, besvär etc. i otvistiga ärenden angående vad besvärs-sakkunniga kallar förvaltningsbestyr. Genom att reglernas tillämpningsområde i sak begränsas till förvaltningsrättsliga partsärenden, vinnns emellertid att det stora flertalet förvaltningsbestyrsärenden faller bort, eftersom dessa huvudsakligen återfinns bland ärenden, som inte leder till beslut med rättsliga verkningar. Stramas tillämpningsområdet för de processuella reglerna ytterligare åt genom att affärsärenden o. d. inte tas med, även om de utgör förvaltningsrättsliga partsärenden, försvinner ytterligare en stor mängd förvaltningsbestyrsärenden ur blickfältet. Otivelaktigt ryms dock fortfarande inom tillämpningsreglernas begreppsramar åtskilliga triviala ärenden, t. ex. registreringsärenden enligt folkbokföringsförfattningarna och författningar angående handel och annan näringsverksamhet. Reglerna är emellertid utformade med sikte på att tillämpas endast där det är sakligt påkallat. Använda med urskillning bör de därför inte vålla något extraarbete, som kan te sig omotiverat. Under sådana förhållanden synes det överflödigt att generellt ta undan de triviala ärendena. Ett ytterligare, och tämligen tungt vägande, skäl att inte göra det är att det är angeläget att reglerna länder till efterrättelse också i ett sådant ärende, om det skulle råka bli tvistigt, t. ex. om ett pastorsämbete vägrar att registrera det förnamn som anmäls för ett nyfött barn. Inom gruppen förvaltningsrättsliga partsärenden kommer formellt att falla också en del ärenden som handläggs helt muntligt, t. ex. myndighets utlämnande av allmän handling. Lagens handläggningsregler för förvaltningsrättsliga partsärenden kan med den utformning de fått formellt gälla också här utan olägenhet, eftersom deras krav på den handläggande myndigheten aktualiseras endast om det är sakligt påkallat. Just beträffande specialreglerna för förvaltningsrättsliga

partsärenden torde detta så sällan bli fallet vid helt muntlig behandling att det allmänt sett saknas anledning uppmärksamma de muntliga ärendena särskilt i lagtexten.

Med den valda definitionen kommer också normbeslutsärenden att falla inom tillämpningsområdet för de förvaltningsrättsliga partsärendenas paragrafer. Arbetsgruppen anser detta vara en fördel. Med den av gruppen gjorda bestämningen av partsbegreppet kommer normalt inte någon med partsställning att uppträda i sådant ärende i första instans. Eftersom paragraferna avhandlar handläggningen i förhållande till part men i övrigt lämnar handläggningen fri, kommer normbeslutsärenden i första instans i regel inte att beröras av dessa bestämmelser. Det är först vid besvär över ett normbeslut som en part i lagens mening uppkommer och som handläggningsreglerna i fråga följaktligen träder i tillämpning.

Enligt arbetsgruppens mening har i remissyttrandena över besvärssakkunnigas slutbetänkande anförts övertygande skäl för att frågor, som inte avgörs ensidigt av myndigheten utan genom överenskommelser eller avtal, samt andra ärenden, angående statens och kommunens egendomsförvaltning, affärsverksamhet och privaträttsligt reglerade mellanhavanden i övrigt, skall handläggas fritt från det tvingande mönster som förvaltningslagen tecknar för förvaltningsrättsliga partsärenden (13 § andra punkten arbetsgruppens lagförslag). Den enskildes rätt skyddas här av privaträttens bestämmelser samt de process- och exekutionsrättsliga regelsystem som fogar sig här till. I den mån härutöver behövs särskilda föreskrifter till förmån för allmänna eller enskilda intressen, som t. ex. är fallet i upphandlingsärenden, får dessa meddelas i specialförfattning. Till statens privaträttsligt reglerade verksamhet hör också de avtalsbara tjänstemannafrågorna om tjänsteförmåner m. m. Personalärenden som angår sådana frågor kommer alltså inte att lyda under lagens paragrafer angående förvaltningsrättsliga partsärenden men väl personalärenden angående sak som avgörs ensidigt, t. ex. tjänstetillsättning, disciplinär bestraffning och anställnings upphörande.

Som har påpekats vid 1 och 2 §§ anser arbetsgruppen att de kommunala självstyrelseärendena helt bör undantas från tillämpningsområdet för lagens särskilda bestämmelser. En särskild regel härom är upptagen i 13 § andra punkten. I fråga om kommunala personalärenden erinrar gruppen om att dessa i viss omfattning kan överklagas hos kommunal besvärsnämnd. Det besvärssärende som uppkommer vid sådant överklagande blir av kommunal karaktär och bör enligt gruppens mening förbehållas reglering i kommunallag eller av kommunerna själva. Någon specialregel av innebörd att lagen, trots det generella undantaget för kommunalt självstyrelseärende, skall tillämpas i besvärssärende hos kommunal besvärsnämnd föreslås därför inte.

Remissyttrandena. Den av arbetsgruppen föreslagna avgränsningen av

tillämpningsområdet för de särskilda bestämmelserna för vissa partsärenden godtas av flertalet remissinstanser. Flera instanser, däribland *socialstyrelsen*, *kammarrätten*, *länsstyrelserna i Västerbottens och Blekinge län* och *SAF*, fruktar emellertid att 13 § kommer att medföra tolkningssvårigheter och förordar att den ges en mer lättbegriplig avfattning. Enligt kammarrättens mening går det reella innehållet i paragrafen svårigen att förstå för de myndigheter det här är fråga om utan vägledande kommentar. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser att man måste förutsätta särskilda juridiska kunskaper för att avgöra om ett ärende »angår någons rätt eller plikt såsom enskild».

JK anser bestämningen av begreppet förvaltningsrättsligt partsärende vara svårtolkad delvis därför att arbetsgruppen däri sammanfört ting som inte är likartade. I det av gruppen anförda exemplet beträffande kommun som tvistar med annan kommun om socialhjälpkostnad bör enligt *JK:s* mening det förhållandet att kommun i sådana ärenden handlar utifrån en annan rättslig grund än då kommun bevakar sina intressen som ägare av fast egendom knappast ha relevans för frågan om tillämpligheten av förvaltningslagen. Avgörande för om reglerna i 14—21 §§ förvaltningslagen skall äga tillämpning på visst slags ärenden bör i princip vara om behov av reglerna föreligger i dessa ärenden. I exemplet med myndighets framställning om utbekommande av handling är bilden en annan. Om den statliga myndigheten A hos den statliga myndigheten B begär att få ta del av en handling som A anser sig ha behov av för en ämbetsåtgärd, uppkommer inte något partsärende. A är inte part i någon rimlig betydelse av detta ord och för inte någon talan mot eller hos B. Ärenden av detta slag faller alltså utanför gruppen partsärenden. Detsamma torde i princip gälla också det i betänkandet angivna exemplet rörande uppskov med militärtjänstgöring. Mot bakgrund av det anförda hävdar *JK* att begreppet förvaltningsrättsligt partsärende bör bestämmas genom två rekvisit, nämligen dels att det skall vara fråga om ärende där någon är part, dels att ärendet avgörs genom beslut med rättslig verkan. *JK* anser det vara tveksamt om man behöver ange att ärendet skall angå »någons rätt eller plikt såsom enskild» och erinrar om att förvaltningsärenden där någon är part praktiskt taget alltid gäller förmåner eller anspråk av ekonomisk eller annan natur för eller emot medborgare och andra. Det i 13 § använda uttrycket »någons rätt eller plikt såsom enskild» kritiserar också av bl. a. *regeringsrättens ledamöter*. Enligt deras mening framgår det knappast av lagrummets lydelse att härmed även förstås ett ärende, som angår en offentligrättslig juridisk person »på ett enskilt sätt». Lagtexten bör därför ändras så att innebörden klart framgår. *Juridiska fakulteten vid universitetet i Lund* anser det vara oklart vad som menas med »rättslig verkan». Någon tillfredsställande analys av detta dunkla begrepp har enligt fakultetens åsikt inte gjorts i betänkandet. Med hänsyn till svårigheten att finna någon formulering

som bättre uttrycker vad som åsyftas uttalar fakulteten den förhoppningen, att begreppet »rättslig verkan» i praxis kommer att tolkas förnuftigt och inte alltför snävt.

JO påpekar att en remiss enligt betänkandet inte ger upphov till något förvaltningsrättsligt partsärendande hos remissmyndigheten. Enligt JO:s mening får dock saken bedömas annorlunda, om remissmyndigheten tillerkänts vetorätt eller eljest har ett avgörande inflytande på beslutets innehåll, såsom t. ex. övervakningsnämnd i ärende om utfärdande av pass för den som står under övervakning.

JK kritiserar vad som anförs i betänkandet beträffande paragrafens tillämpning på normbeslutsärenden. Han finner det svårt att ur texten till 13 § läsa ut att denna i princip åsyftar också sådana ärenden. Han anser det vidare generellt sett otillfredsställande från logisk och systematisk synpunkt att bestämmelser i lag görs tillämpliga på ett område där bestämmelserna inte kan vinna praktisk tillämpning. Med den av honom förordade definitionen av ärendena faller problemet bort: 14—21 §§ blir inte tillämpliga på normbeslutsärenden i första instans, eftersom det inte finns någon part, men kan efter besvär få tillämpning i högre instans.

Också undantagsbestämmelsen beträffande ärenden om avtalsbara saker m. m. diskuteras i åtskilliga yttranden. JK anser att uttrycket »avtalsbar sak» möjligen kan vara svårbestämt till sitt innehåll och önskar en precisering av uttrycket i motiven till en blivande proposition. Inte heller *stadsjuristen i Stockholm* anser uttrycket vara otvetydigt. Han erinrar om att avtal numera anses kunna träffas inom allt större områden av den offentlighetsrättsliga sektorn. Även sådana förvaltningsförfaranden som reglerats i lag ersätts inte sällan med uppgörelser i form av kontrakt, t. ex. uttagande av gatumarkersättning och bidrag till gatubyggnadskostnad enligt byggnadslagen (1947: 385). Med hänsyn till denna praxis kan det ofta vara osäkert om en sak är avtalsbar eller inte. Gränsdragningen blir enligt stadsjuristens mening klarare, om den inskränkande bestämmelsen får det innehållet att till tillämpningsområdet skall höra enbart sådana saker, varom avtal inte är tillåtna. *Statens avtalsverk* säger sig tolka uttrycket »ärende angående avtalsbar sak» så, att det omfattar samtliga ärenden rörande lön eller annat villkor varom kollektivavtal kan träffas, även om frågan inte reglerats i avtal, t. ex. resekostnads- och traktamentsförmåner, pensionsförmåner samt s. k. skälighetsfrågor.

Fullmäktige i riksbanken finner det mindre lämpligt att 14—21 §§ skall gälla ärenden om krediter ur statliga utlåningsfonder. De erinrar om att riksbanken förvaltar vissa statliga utlåningsfonder för utlåning till skilda ändamål, t. ex. bosättningslån, stödlån till jordbrukare, egnahemslån, fiskredskapslån och värnpliktslån. För utgivandet och förvaltningen av dessa lån gäller särskilda författningsbestämmelser, och låneärenden av hithörande slag kan därför inte sägas angå avtalsbart förhållande eller affärs-

verksamhet. Ärenden angående utlämnande, förvaltning eller indrivning av bosättningslån m. fl. lån skulle därför falla under lagförslagets bestämmelser angående partsärenden. Låneärenden av berörda slag ter sig emellertid mindre som ärenden i offentlig förvaltningsverksamhet än som kreditärenden och bör därför handläggas mindre enligt förvaltningsrättsliga principer än enligt allmänna bankmässiga rutiner. Att överföra förvaltningsrättsliga normer i fråga om kommunikation, beslutsmotivering etc. på låneärenden av denna typ måste vidare medföra ett merarbete, som inte står i rimlig arbetsekonomisk proportion till ärendenas sakliga betydelse och innehåll. Fullmäktige föreslår därför att undantaget i 13 § byggs ut att omfatta utom upphandling och affärsverksamhet även »kreditstöd». *Försvarets civilförvaltning* anser att begreppet »upphandling» är för snävt och föreslår att undantagsregeln i denna del utsträcks till att avse sak som utan att vara avtalsbar rör »anskaffning av fast eller lös egendom eller annan verksamhet för tillgodoseende av statens eller kommuns behov av nyttigheter». Civilförvaltningen hänvisar till att all verksamhet som kan betecknas som »anskaffning» bör undantas och att begreppet »anskaffning» omfattar flera aktiviteter som i tiden ligger både före och efter beslut om upphandling (tillverkning).

Departementschefen. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen ansluter jag mig i huvudsak till arbetsgruppens förslag om ett i sakligt hänseende differentierat tillämpningsområde för förvaltningslagens bestämmelser. I det föreliggande lagförslaget har skillnaden i fråga om de olika förfarandereglernas räckvidd kommit till uttryck på följande sätt. Huvudregeln är enligt 1 § första stycket att lagen skall gälla alla slag av ärenden hos offentlig förvaltningsmyndighet. Från huvudregeln görs i 3 § första stycket det undantaget, att 14—20 §§ inte skall gälla i vidare mån än ärendet innefattar myndighetsutövning mot enskild. Förfarandereglerna blir i enlighet härmed uppdelade i två grupper, den ena innehållande sådana bestämmelser som skall gälla alla typer av ärenden (Allmänna bestämmelser) och den andra sådana bestämmelser som skall gälla bara i den mån fråga är om myndighetsutövning mot enskild (Särskilda bestämmelser). Sistnämnda slag av ärenden motsvarar vad arbetsgruppen kallar förvaltningsrättsliga partsärenden. I det föregående har jag närmare angett vilka bestämmelser som ingår i de två grupperna och hur motsvarande uppdelning gjorts i arbetsgruppens lagförslag.

I fråga om orsakerna till uppspaltningen av lagens bestämmelser i två kategorier vill jag här hänvisa till den tidigare redogörelsen för arbetsgruppens förslag och till mina uttalanden i den allmänna motiveringen. Avgränsningen av tillämpningsområdet för lagens särskilda bestämmelser bör emellertid göras med användande av en annan terminologi än vad arbetsgruppen har föreslagit. I stället för att som arbetsgruppen främst skilja mellan ärenden, som angår någons rätt eller plikt såsom enskild och som

avgörs genom beslut med rättslig verkan, och andra ärenden (13 § första punkten arbetsgruppens lagförslag) bör man enligt min mening göra tillämpningen av lagens särskilda bestämmelser beroende av om ärende innefattar myndighetsutövning mot enskild eller ej. Detta kan lämpligen uttryckas så, att de särskilda bestämmelserna skall gälla bara i den mån fråga är om utövning av befogenhet att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande. Härigenom torde man kunna undvika en del av de tolkningsproblem som har påtalats av vissa remissinstanser i fråga om gränsdragningen i arbetsgruppens lagförslag.

Skillnaden mellan den sålunda gjorda avgränsningen och gränsdragningen i arbetsgruppens lagförslag ligger till stor del på det terminologiska planet. Jag vill erinra om att arbetsgruppen som sin allmänna uppfattning i frågan uttalat att lagens särskilda bestämmelser inte bör gälla annat än i ärenden där förvaltningsmyndighet i egenskap av organ för det allmänna och med stöd i författning ensidigt meddelar beslut som får bestämda rättsverkningar av positiv eller negativ innebörd för den enskilde. Det av mig valda sättet att precisera när myndighetsutövning mot enskild föreligger bygger på väsentligen samma uppfattning. Genom denna precisering är det framför allt två moment i myndigheternas verksamhet som tillmäts betydelse för att avgöra om lagens särskilda bestämmelser skall bli tillämpliga. Ärendet skall innefatta utövning av en befogenhet att bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande, och befogenheten skall utövas i förhållande till enskild.

Gemensamt för all myndighetsutövning är, att det rör sig om beslut eller andra åtgärder, som ytterst är uttryck för samhällets maktbefogenheter i förhållande till medborgarna. Det behöver dock inte vara fråga om åtgärder som medför förpliktelser för enskilda. Myndighetsutövning kan föreligga i form av gynnande beslut, t. ex. tillstånd att driva viss verksamhet, befrielse från viss i författning stadgad förpliktelse och beviljande av social förmån. Karakteristiskt är emellertid att den enskilde på visst sätt befinner sig i ett beroendeförhållande. Är det fråga om ett beslut, varigenom han förpliktas att göra, tåla eller underlåta något, måste han rätta sig efter beslutet, eftersom han annars riskerar att tvångsmedel av något slag används mot honom. Rör det sig om ett gynnande beslut, kommer beroendeförhållandet till uttryck på det sättet att den enskilde för att komma i åtnjutande av exempelvis en rättighet är tvungen att vända sig till samhällsorganen och att dessas tillämpning av de författningsbestämmelser som gäller på det aktuella området blir av avgörande betydelse för honom.

Det första ledet i preciseringen av när myndighetsutövning skall anses föreligga har utformats mot denna bakgrund. Genom orden »bestämma om» markeras att det skall vara fråga om ärenden där saken avgörs ensidigt genom beslut av myndighet. Ärenden som avgörs genom att myndigheten

träffar avtal eller överenskommelse om saken med enskild faller alltså utanför tillämpningsområdet för förvaltningslagens särskilda bestämmelser. I sådana ärenden skyddas nämligen den enskildes rätt av privaträttsliga bestämmelser och genom möjligheten att vid tvist med myndighet väcka talan vid domstol. Det nu sagda innebär att ärenden som angår statens eller kommunens upphandling, affärsverksamhet, egendomsförvaltning och privaträttsligt reglerade mellanhavanden i övrigt berörs endast av förvaltningslagens allmänna bestämmelser, t. ex. reglerna om jäv i 4 och 5 §§. Detta stämmer i huvudsak överens med vad arbetsgruppen förordat i sitt lagförslag (13 § andra punkten) och har även godtagits av remissinstanserna. Den omständigheten att ett avtalsförhållande föreligger mellan det allmänna och en enskild utesluter i och för sig inte att myndighetsutövning kan förekomma i ärende som har anknytning till avtalsförhållandet. Som exempel kan nämnas att relationerna mellan staten som arbetsgivare och tjänsteman som arbetstagare enligt 3 § statstjänstemannalagen (1965: 274) i princip bestäms genom avtal men att vissa frågor enligt samma lagrum inte kan regleras på kontraktsrättslig väg, t. ex. förfarandet vid tillsättning av tjänst samt disciplinär bestraffning och anställnings upphörande. Medan ärenden som rör fråga inom den avtalsbara sektorn, t. ex. lönefråga, regelmässigt faller utanför begreppet myndighetsutövning, gäller motsatsen beträffande ärenden om tillsättning av tjänst o. d. I de senare fallen blir förvaltningslagens särskilda bestämmelser tillämpliga. Detsamma blir förhållandet också i ärende, som rör en i och för sig avtalsbar fråga, t. ex. bestämmande av pensionsförmån eller traktamentsersättning, men där myndigheten likväl har att ensidigt besluta i saken, därför att kollektivavtal ännu inte träffats mellan den offentliga arbetsgivaren och tjänstemannaorganisationen.

Uttrycket »bestämma om förmån etc.» klargör också att endast ärenden som mynnar ut i bindande beslut omfattas av begreppet myndighetsutövning. Gäller ett ärende uteslutande lämnande av råd eller upplysningar eller andra oförbindande besked, träder alltså förvaltningslagens särskilda bestämmelser inte i tillämpning. Även på denna punkt stämmer det föreliggande lagförslaget överens med arbetsgruppens lagförslag. Skillnaden mellan förslagen ligger främst däri att arbetsgruppen för att avskilja ärenden av nyssnämnda slag uppställt kravet att ärendet skall avgöras genom beslut med rättslig verkan. Som påpekats av juridiska fakulteten vid universitetet i Lund är begreppet »rättslig verkan» inte helt klart. Med den av mig föreslagna definitionen av myndighetsutövningsbegreppet bortfaller behovet av att i lagtexten använda uttrycket »rättslig verkan» för att avskilja ärenden angående oförbindande besked. Eftersom sistnämnda uttryck inte begagnas som kriterium för att avgöra om lagens särskilda bestämmelser skall gälla eller inte, behöver myndigheterna inte heller med tanke på förvaltningslagens tillämpning i varje ärende pröva,

om deras beslut har någon rättslig verkan. Avgörande blir i stället om myndigheten genom sitt beslut »bestämmer om förmån etc.». Med denna formulering åstadkommes bl. a. att de särskilda bestämmelserna i allmänhet inte blir tillämpliga när myndighet avger remissyttrande till annan myndighet. Uttrycket »bestämma om» syftar inte bara på sådana avgöranden då myndigheten skiljer ärendet från sig genom prövning i sak utan även på de fall då ärendet avskrivs eller eljest inte prövas i sak. Att det vid avskrivning ändå i regel inte blir aktuellt att tillämpa lagens särskilda bestämmelser följer av de undantagsregler som är intagna i bestämmelserna, se 15 § första stycket andra punkten 1, 17 § första stycket andra punkten 1 och 18 § första stycket första punkten.

Myndighets befogenhet att handla på det allmännas vägnar skall vidare gå ut på att bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande. Under begreppet »förmån» faller såväl sociala förmåner, t. ex. förmåner från den allmänna försäkringen, socialhjälp och allmänt barnbidrag, som förmåner av annan natur, t. ex. statligt lokaliseringsstöd. I sammanhanget vill jag också beröra en av fullmäktige i riksbanken väckt fråga huruvida bankens handläggning av ärenden om krediter ur statliga utlåningsfonder, t. ex. bosättningslån, skall omfattas av förvaltningslagens särskilda bestämmelser. Lån av sådan typ har enligt min mening närmast karaktär av social förmån. Ett ärende, varigenom riksbanken avgör om enskild skall beviljas ett sådant lån, faller därför in under kategorin myndighetsutövning. En annan sak är, att bankens förhållande till låntagaren efter det att lånet beviljats i princip blir underkastat privaträttsliga regler. Denna omständighet medför dock inte att det ärende som mynnar ut i ett beslut om tilldelande av ett lån blir att hänföra till det allmännas privaträttsliga mellanhavanden. Det är nämligen här fråga om en fördelning av de förmåner lånen utgör efter grunder, som är angivna i författning, och inte om en kommersiell långivning, där urvalet av låntagare sker genom subjektiva värderingar efter bankmässiga kriterier. Vad gäller innebörden av uttrycken »rättighet» och »skyldighet» kan jag i huvudsak hänvisa till vad arbetsgruppen anført beträffande motsvarande uttryck i den av gruppen föreslagna lagtexten. Med »rättighet» syftar jag således på vad som i dagligt tal brukar hänföras under detta begrepp. Det behöver inte vara fråga om en rättighet som uttryckligen tillerkänts den enskilde i författning. I många fall kan det förhålla sig så, att rättigheten tilläggs den enskilde efter en mer eller mindre fri prövning av myndigheten, t. ex. när myndigheten beviljar någon tillstånd att bedriva viss näring. Med »disciplinär bestraffning» åsyftas t. ex. disciplinstraff enligt 19 § statstjänstemannalagen. Genom tillägget av orden »annat jämförbart förhållande» avses att klargöra, att även ärende som inte kan sägas röra förmån, rättighet, skyldighet eller disciplinär bestraffning likväl blir att hänföra till myndighetsutövningens område, om det i något hänseende gäller ett offentligrättsligt ingrepp i enskilds ställning, t. ex. ärende om intagning på nykterhetsvårds-

anstalt eller ärende om disciplinär åtgärd inom skolväsendet (se t. ex. 12 kap. 41 § skolstadgan).

För att lagens särskilda bestämmelser skall bli tillämpliga krävs vidare att myndighets bestämmanderätt utövas i förhållande till enskild. I lagtexten uttrycks detta så, att det skall röra sig om en befogenhet att »för enskild» bestämma om förmåner etc. Eftersom lagens främsta ändamål är att stärka den enskildes rättsskydd inom den offentliga förvaltningen, har det inte ansetts nödvändigt att göra lagens särskilda bestämmelser formellt tillämpliga, när offentlig myndighet uppträder som part i ärende hos annan myndighet. Som har påpekats av arbetsgruppen intar emellertid offentlig myndighet ibland samma ställning som en privat fysisk eller juridisk person, t. ex. när staten eller kommun äger fastighet. I sådana fall får myndigheten anses uppträda som »enskild». Lagens särskilda bestämmelser blir alltså tillämpliga också i ärenden som rör myndighet på angivna sätt. Jag anser det inte vara nödvändigt att belasta lagtexten med ett uttryckligt påpekande härom.

Den precisering av begreppet myndighetsutövning som gjorts i det föregående utgår från förutsättningen att myndigheten grundar sin befogenhet att bestämma för enskild på författning eller på beslut av Kungl. Maj:t eller riksdagen. Någon uttrycklig erinran härom torde emellertid inte behöva tas in i 3 §. Det kan i sammanhanget påpekas att det förhållandet att myndighet tillagts bestämmanderätt i visst avseende i en författning inte alltid är liktydigt med att det i sådant fall är fråga om myndighetsutövning i den bemärkelse som avses i förevarande paragraf. Som exempel kan nämnas att televerket i 7 § 3 mom. telefonreglementet (1963:18) fått befogenhet att beträffande telefonabonnemang fastställa tilläggsavgifter för telefonväxlar m. m. Det rör sig emellertid här om åtgärder som är att se som led i en affärsverksamhet och inte om myndighetsutövning i förhållande till enskild. Förvaltningslagens särskilda bestämmelser träder alltså inte i tillämpning i fall av berörda slag.

Som jag har framhållit vid 1 § är förvaltningslagen tillämplig även i ärenden som handläggs helt muntligt. Detta gäller både lagens allmänna och dess särskilda bestämmelser. I likhet med arbetsgruppen finner jag det knappast lända till någon nackdel, om den senare gruppen av bestämmelser blir tillämpliga också i ärenden som handläggs formlost. Reglerna i 14—20 §§ har getts en sådan utformning att de utan praktiska olägenheter kan tillämpas även i ärenden hos myndigheter, där förfarandet till stor del består i direktkontakter mellan myndighet och allmänhet. Jag anser det därför inte nödvändigt med något undantag beträffande ärenden av nu åsyftat slag.

Enligt 1 § första stycket gäller lagen bara vid handläggningen av ärenden. Vad jag har anfört i det föregående angående begreppet myndighetsutövning mot enskild har därför aktualitet endast när det föreligger ett ärende i lagens mening. Som jag har framhållit under 1 § är det dock svårt att dra

en skarp gräns mellan handläggning av ärenden och s. k. faktiska handlingar från myndighets sida. I synnerhet på sjukvårdsområdet kan det råda tvekan om när myndighets åtgärd skall anses utgöra ett ärende och sålunda falla inom lagens tillämpningsområde. Med hänsyn härtill har jag efter samråd med chefen för socialdepartementet i andra stycket av 3 § tagit in en uttrycklig föreskrift om att lagens särskilda bestämmelser inte skall tillämpas i ärende i första instans, när ärendet avser sjukvård och myndighetens beslut inte kan överklagas genom besvär (punkt 1). I fråga om samordningen av förvaltningslagen med specialförfattningarna på vårdområdet återkommer jag vid redovisningen av följdändringar i olika specialförfattningar.

Begreppet myndighetsutövning mot enskild täcker även ärenden som avser meddelande av föreskrift till allmän efterrättelse (normbeslut). Såsom förutsatts av arbetsgruppen bör dock lagens särskilda bestämmelser inte gälla vid handläggningen av sådant ärende i första instans. Samma synsätt bör anläggas i fråga om ärenden om normbeslut som efter underställning kommer under högre myndighets prövning, se t. ex. 103 § livsmedelsstadgan (1951:824). När det däremot är fråga om prövning av besvär i ärende om normbeslut bör de särskilda bestämmelserna gälla. Undantaget bör enligt min mening komma till direkt uttryck i lagen genom en särskild regel. En sådan regel har därför tagits upp i 3 § andra stycket (punkt 2).

I 13 § andra punkten arbetsgruppens lagförslag ingår även ett undantag beträffande ärenden som hör till den oreglerade kommunalförvaltningen. Som framgår av den tidigare redogörelsen är dessa ärenden generellt undantagna från förvaltningslagens tillämpningsområde (2 § 2). Den av arbetsgruppen berörda frågan om lagens tillämpning i kommunala personalärenden avser jag att återkomma till vid behandlingen av vissa följdändringar i kommunallagstiftningen.

Vad slutligen gäller frågan om vilka regler som skall gälla enbart i ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild har jag redan i anslutning till lagens rubrik angett skillnaderna mellan det föreliggande lagförslaget och arbetsgruppens lagförslag. Som framgår av vad där anförts har reglerna om tolk, besvärsrätt och inhibition i den nu föreslagna lagen placerats bland de allmänna bestämmelserna (9, 11 och 13 §§). Motsvarande regler har i arbetsgruppens lagförslag tagits upp bland de särskilda bestämmelserna (14, 20 och 21 §§). Orsakerna till denna omflyttning kommer jag att beröra i specialmotiveringen till resp. paragraf. Härutöver föreligger den skillnaden att det nu framlagda lagförslaget inte innehåller någon direkt motsvarighet till reglerna om besluts överklagbarhet i 19 § arbetsgruppens lagförslag (jfr dock 5 § fjärde stycket och 6 § tredje stycket i det nu framlagda lagförslaget). Denna fråga kommer jag som tidigare påpekats att beröra vid behandlingen av 11 §.

Allmänna bestämmelser

4 och 5 §§

I paragraferna anges när någon skall anses jävig att handlägga ett ärende, vilken verkan jäv har och hur jävsfråga prövas. Bestämmelserna motsvarar 11 och 12 §§ arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. För statsförvaltningen finns f. n. inte några allmänna regler om jäv. För vissa förvaltningsmyndigheter har emellertid meddelats jävsregler i specialförfattningarna. Dessa regler är i stort sett av två slag. I en del fall har reglerna om domarjäv i 4 kap. 13 § RB (reglerna gäller i huvudsak parts-, intresse-, släktskaps-, ställföreträdar-, tvåinstans- och ombudsjäv samt en generalklausul för andra fall av bristande opartiskhet) gjorts helt eller delvis tillämpliga på vissa förvaltningsmyndigheter. Exempel härpå erbjuder 37 § länsstyrelseinstruktionen (1958:333). Enligt denna paragraf skall föreskrifterna om domarjäv gälla också den som deltar i handläggningen av ärende inom länsstyrelse, om inte ärendet är bara av expeditionell art. I mål och ärenden av allmän beskaffenhet skall jäv dock inte anses föreligga, därför att den som deltar i handläggningen har del i saken såsom samhällsmedlem. Andra exempel på hänvisning till RB:s reglering av jävsfrågan finns beträffande ledamot i hyresnämnd i 14 § andra stycket lagen (1968:349) om hyresnämnd, beträffande ledamot och ersättare i övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelsenämnden och interneringsnämnden i 37 kap. 5 § brottsbalken, beträffande ledamot i marknadsrådet i 8 § lagen (1970:417) om marknadsråd m. m., beträffande ledamot i domkapitel och stiftssekreterare i 18 § lagen (1936:567) om domkapitel samt beträffande den som deltar i handläggning av ärende inom konsistorium vid universitet i 13 § universitetsstadgan (1964:461).

För vissa andra förvaltningsmyndigheter inom den statliga sektorn har meddelats jävsbestämmelser som inte anknyter till RB:s jävsreglering. Sådana jävsbestämmelser finns exempelvis i fråga om ledamot i taxeringsnämnd och taxeringsassistent i 62 § 1 mom. taxeringsförordningen (bestämmelserna avser sakägar-, släktskaps-, ställföreträdar- och ombudsjäv).

På grund av hänvisningar i de författningar som gäller för den specialreglerade kommunalförvaltningen, t. ex. i 8 § barnavårdslagen och 14 § andra stycket skollagen (1962:319), äger jävsbestämmelsen i 16 § första stycket kommunallagen motsvarande tillämpning beträffande en rad kommunala organ inom den specialreglerade sektorn. Enligt denna bestämmelse får ledamot av sådant organ inte delta i behandling av ärende, som personligen rör honom eller någon honom närstående som sägs i 4 kap. 13 § 2 RB om jäv mot domare (dvs. *antingen* någon med vilken han är eller varit gift eller är trolovad eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svägerlag eller är syskon eller är i den släktskap, att den ene är avkomling till den andres syskon eller att de är syskonbarn, eller i det svägerlag, att den ene

är eller varit gift med den andres syskon eller syskons avkomling eller med någon, från vilkens syskon den andre härstammar, eller någon till vilken han på grund av adoption står i motsvarande förhållande). Uppräkningen av jävsgrunder i 16 § första stycket kommunallagen är uttömmande (jfr prop. 1953: 210 s. 150). Beträffande vissa organ inom den specialreglerade kommunalförvaltningen förekommer hänvisningar till de jävsbestämmelser som finns i andra kommunallagar. I t. ex. 8 § första stycket hälsovårdstads-
gan (1958: 663) hänvisas sålunda inte bara till kommunallagens jävsgrunder utan också till motsvarande regel i 17 § första stycket kommunallagen för Stockholm.

Vad som skall anses gälla beträffande sådana förvaltningsmyndigheter, för vilka uttryckliga författningsbestämmelser om jäv inte har meddelats, torde inte vara helt klart (jfr KILU 1954: 5 s. 4 och 15). I viss utsträckning torde jävsreglerna i 37 § länsstyrelseinstruktionen och 16 § kommunallagen tillämpas analogt. Beträffande rättspraxis i jävsfrågor torde här få hänvisas till SOU 1964: 27 s. 139, SOU 1968: 27 s. 119 och RÅ 1969 ref. 7.

Verkan av att jäv föreligger är i princip — liksom enligt 4 kap. 15 § RB beträffande rättegång — att den jävige blir obehörig att vidta några åtgärder i ärendet. Inom förvaltningsförfarandet tillåts emellertid i stor utsträckning att avsteg görs från denna princip med hänsyn till sakens beskaffenhet och åtgärdens natur samt till kravet på snabbhet och effektivitet.

Fråga om jäv anses i förvaltningsförfarandet skola tas upp av myndighe-
ten ex officio. Allmänna regler härom saknas dock.

Arbetsgruppen. Arbetsgruppen föreslår att i förvaltningslagen skall tas in allmänna regler om såväl de omständigheter som skall anses grunda jäv som verkan av jäv och prövning av jävsfråga. Jävsgrunderna anges i 11 § arbetsgruppens lagförslag och omfattar sakägar-, intresse-, släktskaps- och ställföreträdarjäv (punkt 1), tvåinstansjäv (punkt 2), ombudsjäv (punkt 3) och en generalklausul för andra fall av bristande opartiskhet (punkt 4). I 12 § upptas regler om verkan av jäv och om prövning av jävsfråga. Arbetsgruppen anger väsentligen följande motiv för en allmän jävsreglering inom den offentliga förvaltningen.

För dem som berörs av beslut inom förvaltningen är det av betydelse att de avgöranden som träffas är materiellt riktiga. Även det allmänna har intresse av att förvaltningsmyndigheterna är fullt objektiva i sin verksamhet. Allmänhetens förtroende för förvaltningen är också i mycket beroende av att det inte finns några grunder för misstankar om bristande objektivitet hos myndigheterna. En av förutsättningarna för materiellt riktiga beslut och för allmänhetens förtroende för förvaltningens objektivitet är att myndigheternas befattningshavare vid avgörandena intar en fullt opartisk ställning. Brottsbalkens kriminalisering av bestickning och tagande av muta eller otillbörlig belöning utgör en av rättsordningens garantier för opartisk handläggning. En annan sådan garanti är de förbud som finns för tjänstemän att

åta sig uppdrag eller utöva verksamhet som kan rubba förtroendet för deras oväld i tjänsten. Straffbestämmelser samt föreskrifter som innefattar mer eller mindre långtgående förbud mot bisysslor är emellertid inte tillräckliga för att skapa fullständiga garantier för en opartisk handläggning av förekommande ärenden. Därutöver krävs regler om vad som i det särskilda fallet skall iakttas när en myndighetsperson har så nära anknytning till den sak, som han har att handlägga, eller till den saken rör att han kan befaras vara ur stånd att opartiskt bedöma saken, dvs. regler om jäv.

Frånvaron på flera förvaltningsområden av bestämmelser om jäv har där medfört osäkerhet om vilka regler som bör följas när jävsfrågor uppkommer, påpekar arbetsgruppen vidare. Samtidigt kan det konstateras att de jävsföreskrifter som finns har tillkommit vid skilda tidpunkter och i skilda sammanhang samt att de företer fler variationer än vad som är sakligt motiverat. Även med tanke härpå framstår det som angeläget att föreskrifter om jäv tas med i en lag med grundläggande bestämmelser om förvaltningsförfarandet.

I fråga om den specialreglerade kommunalförvaltningen finns enligt arbetsgruppens mening särskilda skäl att se över befintliga jävsregler. För ledamöter av nämnder och andra organ inom denna sektor gäller f. n. inte några andra jävsgrunder än de som föreskrivs i kommunallagen för kommunfullmäktig och ledamot av kommunstyrelse eller annan nämnd som utses enligt kommunallag. När kommunallagen kom till anfördes som skäl för den lagens jävsbestämmelser, att det för kommuns fullmäktige och styrelse samt annan nämnd som utsågs enligt kommunallagen inte syntes kunna komma i fråga att efterbilda de regler som gällde för domstolar, ämbetsverk och andra med myndighetsfunktioner utrustade organ. Den ställning kommunernas fullmäktige och ifrågavarande nämnder intog gentemot den enskilde var en helt annan än den som tillkom domstolar och myndigheter. Fullmäktige och nämnder var kommunmedlemmarnas organ för utövande av deras självstyrelse och de angelägenheter varmed organen tog befattning var kommunmedlemmarnas egna (prop. 1953: 210 s. 150). Dessa synpunkter är enligt arbetsgruppens mening inte tillämpliga när det gäller sådana ärenden rörande enskilda som handläggs av de i skilda lagar föreskrivna nämnderna för specialreglerad kommunal förvaltning. Dessa nämnder utövar i stor utsträckning myndighetsfunktioner av olika slag. Deras beslut i särskilda fall kan ingripa djupt i den enskildes liv och ekonomi. Arbetsgruppen anser att det inte finns någon befogad anledning att för dessa nämnders handläggning av ärenden som rör enskilds rätt ställa upp mindre stränga krav på opartiskhet än när det gäller förvaltningen i allmänhet. Arbetsgruppen förordar därför att beträffande ärenden hos de specialreglerade nämnderna samma jäv skall gälla som för den offentliga förvaltningen i allmänhet. Lagtekniskt åstadkommes detta enklast genom att hänvisningarna i specialförfattningarna till kommunallagarnas jävsregler stryks.

Arbetsgruppen påpekar vidare att det beträffande kommunaltjänstemännen saknas allmänna jävsregler. Enligt gruppens mening är det angeläget att få till stånd tydliga jävsregler för dessa befattningshavare. Inte minst av praktiska skäl bör samma regler gälla vare sig det ärende tjänstemannen handlägger är ett självstyrelseärende eller ett specialreglerat ärende. Någon tvekan behöver heller inte råda om att det i så fall är förvaltningslagens och inte kommunallagens bestämmelser som skall väljas. Med den konstruktion som arbetsgruppen valt för lagens tillämpningsområde inträder den önskade effekten utan vidare, eftersom lagen i princip gäller i alla kommunala ärenden och någon avvikande jävsordning inte finns föreskriven för tjänstemännen i kommunallagarna. Det kan enligt arbetsgruppen inte göra någon skillnad, om en tjänsteman har att besluta på en nämnds vägnar. De för nämnden gällande jävsreglerna kan knappast med den formulering som i allmänhet valts anses tillämpliga.

Tillämpningsområdet för jävsbestämmelserna bör enligt arbetsgruppens åsikt inte begränsas till ärenden om myndighetsutövning mot enskild (förvaltningsrättsliga partsärenden enligt gruppens terminologi). Visserligen gör sig intresset av garantier för opartisk bedömning gällande med särskild styrka i sådana ärenden. För förtroendet för myndigheterna i stort är det dock angeläget med enhetliga och klara jävsregler också i andra ärenden, främst sådana som rör enskild. Arbetsgruppen anser därför att föreskrifterna om jäv bör ingå bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser.

Vad gäller den närmare utformningen av jävsbestämmelserna framhåller arbetsgruppen inledningsvis att den personkrets, för vilken bestämmelser bör gälla, lämpligen bör vara så vid att den innesluter alla dem som tar befattning med ett förvaltningsärende på sådant sätt att de kan tänkas inverka på ärendets utgång vare sig denna utgörs av ett bindande avgörande eller blott ett remissyttrande e. d. Flertalet jävsbestämmelser bör därför bli tillämpliga inte bara på den som ensam eller tillsammans med andra fattar det avgörande beslutet i ett ärende utan även på den som har ställningen av föredragande eller i annan egenskap deltar i ärendets slutliga handläggning samt på den som hos beslutsmyndigheten har att medverka i utredningen eller att framföra synpunkter eller upprätta förslag till beslut i ärendet. Däremot bör föreskrifterna om jäv inte gälla personer som endast vidtar åtgärder av rent expeditionell natur, såsom diarieföring, utskrift av besluts-expeditioner, kollationering eller expediering. För att beteckna den personkrets som skall omfattas av jävsreglerna använder arbetsgruppen därför uttrycket »den som har att handlägga ärende». Härmed avser arbetsgruppen samma personkrets som när det i 11 § första stycket 2 talas om den som har »tagit befattning med saken».

Jävsgrunderna bör enligt arbetsgruppens mening utformas med RB:s regler om domarjäv som förebild. Härfor talar bl. a. det förhållandet att dessa regler har gammal hävd och redan delvis tillämpas inom förvaltningen. Det kan

dock inte komma i fråga att flytta över domarjavsreglerna i oförändrat skick till förvaltningslagen. Hänsyn måste tas till att förvaltningen har starkt skiftande uppgifter och arbetar under mycket varierande förhållanden samt att inom förvaltningen stora krav måste kunna ställas på effektivitet, samordning och snabbhet. Dessa för förvaltningen utmärkande förhållanden gör att bestämmelserna om jävsgrunderna måste göras mindre stränga än motsvarande föreskrifter i RB och att utrymme måste skapas för att kunna bortse från jävssituationer i vissa fall när beslut måste fattas mycket snabbt eller frågan om opartiskhet inte spelar någon roll.

I 11 § första stycket 1 arbetsgruppens lagförslag upptas till en början en motsvarighet till regeln om parts- och intressejäv i 4 kap. 13 § 1 RB. Arbetsgruppen erinrar om att sistnämnda regel skiljer mellan det fallet att någon har ett rättsligt intresse i saken (»har del i saken»), dvs. kan uppträda som part eller intervenient, och det fallet att någon har ett faktiskt intresse i ärendet (»kan vänta synnerlig nytta eller skada av sakens utgång»), t. ex. är huvuddelägare i ett aktiebolag som uppträder som part. Samma skillnad mellan parts- och intressejäv bör enligt arbetsgruppens mening komma till uttryck också för förvaltningsförfarandets del. Jäv bör sålunda föreligga både om saken rör den som har att handlägga ett ärende och om sakens utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom. Med att »saken rör honom» bör förstås de fall där han är part eller där han har ett sådant av rättsordningen erkänt intresse i saken att han i någon instans kan uppträda som part. För dessa fall är det befogat att anse att vederbörande har ett intresse av rättslig natur i saken. Den omständigheten att en sak rör någon såsom samhällsmedlem eller såsom medlem av en grupp inom samhället bör enligt arbetsgruppens mening inte i och för sig grundlägga jäv. I linje härmed ligger att en person, som sitter i ett organ i egenskap av särskilt utsedd representant för visst intresse, inte enbart på grund av sin ställning som intresserepresentant bör anses jävig att ta befattning med ärenden som rör ifrågavarande intresse. Arbetsgruppen anser detta framgå av den föreslagna lagtexten och föreslår därför inte någon särskild bestämmelse härom.

Arbetsgruppen anser vidare att i 11 § första stycket 1 bör ingå en regel om släktskaps- och svågerlagsjäv motsvarande föreskrifterna i 4 kap. 13 § 2 och 3 RB. Arbetsgruppen påpekar att förvaltningsmyndigheterna i mycket stor utsträckning tillämpar domarjavsreglerna i denna del och att något behov av en allmän begränsning härvidlag inte har framträtt inom förvaltningen. Med hänsyn härtill och då det för allmänhetens förtroende till förvaltningsmyndigheterna kan vara av värde att släktskaps- och svågerlagsjäven är lika omfattande inom förvaltningen som inom rättskipningen, föreslår arbetsgruppen att i förvaltningslagen stadgas att den som har att handlägga ärende är jävig, om saken rör eller dess utgång kan väntas medföra

synnerlig nytta eller skada för någon honom närstående som avses i 4 kap. 13 § 2 RB.

I 11 § första stycket 1 arbetsgruppens lagförslag ingår också en regel om ställföreträdarjäv. Enligt denna regel skall den som har att handlägga förvaltningsärende vara jävig, om han eller någon honom närstående, som avses i 4 kap. 13 § 2 RB, är ställföreträdare för någon som saken rör eller som kan vänta synnerlig nytta eller skada av sakens utgång. Bestämmelsen motsvarar 4 kap. 13 § 4 och 5 RB. En viktig skillnad föreligger dock mellan den av arbetsgruppen föreslagna regeln och nyssnämnda föreskrifter i RB. Enligt RB är domare jävig om han eller någon närstående som nyss sagts är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning som är part eller eljest har del i saken eller som kan vänta synnerlig nytta eller skada av dess utgång. Enligt arbetsgruppens mening skulle det för förvaltningens vidkommande föra alltför långt att ställa upp en så omfattande jävsgrund. Inom förvaltningen förekommer nämligen i inte helt obetydlig utsträckning att förvaltningsmyndigheter är representerade i bolags, stiftelsers och föreningars styrelser för att myndigheterna därigenom skall få insyn i dessas verksamhet och få bättre förutsättningar att handlägga och bedöma ärenden som rör ifrågavarande bolag, stiftelser och föreningar. Det förekommer också att myndighetspersoner förordnas till styrelseledamöter med särskild uppgift att ta till vara vissa allmänna intressen. De fördelar som kan vinnas genom sådana anordningar skulle kunna gå förlorade helt eller delvis, om en myndighetsperson inom förvaltningen generellt skulle på grund av jäv anses förhindrad att ta befattning med ett ärende hos myndigheten bara på den grund att han är styrelseledamot i bolag, stiftelse eller förening som saken rör. Skäl finns inte heller att allmänt stadga jäv på den grund att en närstående till den handläggande är styrelseledamot. Arbetsgruppen förordar därför, att ingen allmän bestämmelse skall införas om att medlemskap i ett samfunds eller en inrättnings styrelse medför jäv när det gäller handläggningen av ärenden som rör samfundet eller inrättningen. Enligt arbetsgruppens mening behövs inte heller någon regel om att jäv skall föreligga om saken angår bolag, samfund eller inrättning, i vars verksamhet den handläggande eller någon honom närstående har väsentligt intresse. De av arbetsgruppen föreslagna bestämmelserna om att jäv föreligger för den händelse sakens utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den som har att handlägga förvaltningsärende eller någon honom närstående bedöms vara tillräckliga. Huruvida enligt dessa bestämmelser jäv föreligger när saken angår samfund eller inrättning, i vars verksamhet han eller närstående har intresse, blir beroende av hur omfattande hans engagemang i den juridiska personen är och av sakens betydelse för den juridiska personen.

Beträffande den i 11 § första stycket 2 upptagna regeln om tvåinstansjäv diskuterar arbetsgruppen först om den — såsom är fallet med motsvarande

regel i 4 kap. 13 § 7 RB — bör gälla samtliga fall då den som har att handlägga ett förvaltningsärende har tagit befattning med saken hos annan myndighet. Arbetsgruppen anser dock att en sådan jävsregel skulle föra för långt och motverka en behövlig samordning av myndigheternas verksamhet. Allmänt sett finns knappast anledning att den som hos beslutsmyndigheten har att föredra ett förvaltningsärende skall vara jävig, därför att han medverkat vid en annan myndighets avgivande av yttrande i saken. Det är inte någon större saklig skillnad mellan föredragandens ställning hos beslutsmyndigheten, om han tagit befattning med en annan myndighets utredning och yttrande i ärendet eller om det är hos den egna myndigheten som han gjort motsvarande utredning och förslag. Det finns enligt arbetsgruppens mening inte heller anledning att genom en jävsregel hindra att samma person medverkar i flera myndigheters remissyttranden angående en sak. Att en person på sådant sätt deltar i flera myndigheters handläggning av samma sak äventyrar inte i avgörande mån opartiskheten. Arbetsgruppen kommer därför till slutsatsen att tvåinstansjävet i förvaltningslagen bör omfatta endast fall av fullt genomförd instanssubordination, dvs. fall då en sak avgjorts av en instans och därefter blir föremål för omprövning i överordnad instans av besvär-, underställnings- eller tillsynsmyndighet.

För att nå det sålunda uppställda målet anser arbetsgruppen det vara varken nödvändigt eller lämpligt att från varje form av handläggning hos den högre instansen utesluta envar som tagit befattning med sakens avgörande i lägre instans. Skedde det, skulle bl. a. de s. k. länsstyrelseexperterna — nykterhetsvårdskonsulent, länsläkare, länsarkitekt m. fl. — bli hindrade att avge yttranden hos länsstyrelse i ärenden angående saker, med vilka de tagit befattning på det kommunala planet. Detta skulle vara en olämplig och opraktisk ordning, eftersom kommunerna i många fall inte har några andra experter att vända sig till. Från rättssäkerhetssynpunkt kan inga allvarliga invändningar göras mot att den som har tagit befattning med ett ärendes avgörande hos lägre instans har möjlighet att i annan egenskap än föredragande eller beslutande framföra synpunkter också hos den högre instansen. För att en förutsättningslös och objektiv slutlig handläggning skall kunna erhållas bör det enligt arbetsgruppens mening vara tillräckligt att tvåinstansjävet — utöver begränsningen till fall av verklig instanssubordination — inskränks att gälla den som har ställning såsom beslutande eller föredragande hos den högre instansen. En kommunalman bör sålunda av jäv anses förhindrad delta som ledamot i länsskolnämnd eller länsbostadsnämnd vid handläggning av sak som han varit med om att pröva hos sin kommun. I enlighet med det anförda föreslår arbetsgruppen att i förvaltningslagen som tvåinstansjäv föreskrivs att den som har att handlägga ärende är jävig, om han har ställning som beslutande eller föredragande i besvär-, underställnings- eller tillsynsärende och tidigare tagit befattning med saken hos beslutsinstansen.

Arbetsgruppen anser vidare att det behövs en uttrycklig bestämmelse i förvaltningslagen om att den som har att handlägga ärende är jävig, om han i saken fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon (11 § första stycket 3). Bestämmelsen motsvarar 4 kap. 13 § 8 RB. Vad gäller utformningen av regeln om ombudsjäv påpekar arbetsgruppen att statstjänstemännen i sin tjänst är skyldiga att i viss utsträckning bistå parter och allmänhet med råd och anvisningar. Ibland kan det vara ett allmänt intresse att de även utom tjänsten lämnar sådant bistånd. Med hänsyn härtill kan det inte komma i fråga att generellt anse den jävig som har biträtt någon i saken. Har han biträtt någon i en sak och mottagit ersättning härför, skulle det dock vara stötande, om han fick handlägga ärendet sedan det blivit anhängigt hos myndigheten. En sådan ordning skulle äventyra förtroendet för myndigheternas opartiskhet. Arbetsgruppen anser fallet vara så viktigt, att i förvaltningslagen direkt bör utsägas att den som har att handlägga ärende är jävig, om han i saken biträtt någon mot ersättning. Har han inte uppburit ersättning men ändå biträtt någon på sådant sätt, att han kan sägas ha engagerat sig i saken, bör han enligt arbetsgruppens mening också betraktas som jävig. Detta fall finner gruppen dock svårt att beskriva på ett exakt sätt och därför böra falla under den generalklausul som föreslås i 11 § första stycket 4. Besläktat med biträdetsfallet är den situationen att någon fört talan i saken såsom befullmäktigat ombud. Har en myndighetsperson intagit en sådan ställning, bör han enligt arbetsgruppens åsikt i likhet med en ställföreträdare alltid anses jävig. En uttrycklig bestämmelse härom kan lämpligen meddelas i samband med regleringen av biträdetsfallet.

I 11 § första stycket 4 arbetsgruppens lagförslag upptas som nyss nämnts en generalklausul av innehåll att den som har att handlägga ärende är jävig, om eljest särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet. Med ledning av denna klausul får enligt arbetsgruppens mening bedömas t. ex. sådana fall, då någon är uppenbar vän eller ovän med eller är ekonomiskt beroende av part eller intressent eller direkt lyder under honom, liksom fall då den handläggande är engagerad i saken på ett sådant sätt att misstanke lätt kan uppkomma om att det brister i förutsättningarna för en opartisk bedömning. Även frågan om i vad mån anknytning till en facklig organisation skall grundlägga jäv bör enligt arbetsgruppens mening bedömas med ledning av generalklausulen (jfr prop. 1965: 60 s. 123).

Arbetsgruppen erinrar i det följande om att behovet av garantier för opartiskhet inte är detsamma i alla ärenden, där de föreslagna jävsbestämmelserna blir tillämpliga. En väsentlig skillnad föreligger mellan ärenden som avgörs med beslut utan rättslig verkan, framför allt serviceärendena, och de ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild. Bland de förra finns många där frågan om opartiskhet är av underordnad betydelse eller helt betydelselös. Det kan emellertid också i ärenden av den senare typen

inträffa att frågan om opartiskhet saknar betydelse. Att i sådana fall upprätthålla ett krav på att ingen jävsgrund får vara för handen skulle enligt arbetsgruppens mening vara en onödig formalism och dessutom i många fall ganska opraktiskt. Detta gäller exempelvis beträffande sådana registreringsärenden och ärenden om utanordnande av lönebelopp som är helt rutinartade och inte kräver några överväganden av den art att fråga kan uppkomma om partiskhet eller opartiskhet. Har den beslutande i realiteten ingen valmöjlighet, kan han inte handla partiskt. Samtidigt måste emellertid hållas i minnet att även ärenden av nyss angivna slag i en del fall kan vara kontroversiella och erbjuda valmöjligheter eller kräva mer djupgående överväganden. Skulle detta vara fallet, bör givetvis jävsgrunderna uppmärksammas. Vid avgränsningen av de fall, i vilka det bör vara tillåtet inom förvaltningen att bortse från det som formellt utgör jäv, bör stor försiktighet iaktas. I alla tveksamma fall bör jäv beaktas. Endast om det är uppenbart att frågan om jäv saknar betydelse, bör det vara möjligt att se bort från ett förhållande som konstituerar jäv. I enlighet med det nu anförda föreslår arbetsgruppen att i förvaltningslagen föreskrivs att jäv inte föreligger i ärende, i vilket frågan om opartiskhet uppenbarligen saknar betydelse (11 § andra stycket).

I 12 § första stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag föreskrivs som huvudregel att den mot vilken jäv föreligger inte får vidta någon åtgärd i ärendet. Med tanke på förvaltningens effektivitet anser arbetsgruppen dock regeln inte kunna upprätthållas undantagslöst. I många situationer kan det vara nödvändigt att en åtgärd vidtas omedelbart eller i varje fall vara förenat med olägenhet att uppskjuta åtgärden. Är situationen sådan, måste den handläggande ha möjlighet att vidta den nödvändiga åtgärden trots att han är jävig, om ingen annan utan olägligt uppskov kan ombesörja åtgärden. Arbetsgruppen föreslår därför att huvudregeln om verkan av jäv kompletteras med en undantagsföreskrift av nu angiven innebörd (12 § första stycket andra punkten). Föreskriften bör enligt arbetsgruppen innefatta rätt för den jävige att inte bara vidta utredande åtgärder utan även avgöra ärendet. Vissa avgöranden inom förvaltningen, exempelvis på ordnings- och säkerhetsområdet, kan nämligen behöva träffas så snabbt att det är nödvändigt att en jävig person, som inte utan dröjsmål kan sätta annan i sitt ställe, är behörig att meddela besluten i fråga. Arbetsgruppen tillägger att, om någon i strid mot en jävsregel avgör ett ärende, beslutet enligt gällande betraktelsesätt inte fördenskull utan vidare blir ogiltigt. Huruvida det kommer att undanröjas eller godtas av besvärsmyndighet efter överklagande blir beroende på sakförhållandena.

Arbetsgruppen föreslår vidare att förvaltningslagen skall innehålla en regel att om någon känner till omständighet, som kan antas utgöra jäv mot honom, han självmant skall ge den till kända (12 § andra stycket). För en sådan ordning talar enligt arbetsgruppens mening bl. a. det förhållandet att

förvaltningsförfarandet i allmänhet är skriftligt och att parterna ofta inte känner till vilka som handlägger ett anhängiggjort ärende. Grundsatsen att jäv skall beaktas ex officio synes arbetsgruppen vara så viktig att den bör lagfästas.

Uppkommer fråga om jäv, är det vanligen inte nödvändigt att särskilt beslut meddelas i jävsfrågan, framhåller arbetsgruppen. Normalt kommer den som anser sig jävig att överlämna ärendet till annan. Ställs frågan på sin spets genom att den mot vilken jäv ifrågasatts inte anser sig jävig, måste frågan dock tas upp till särskild prövning. Härvid bör denne inte få delta annat än om myndigheten inte är beslutför utan honom och annan inte utan olägligt uppskov kan ersätta honom. I enlighet med vad sålunda anförts föreslår arbetsgruppen att i förvaltningslagen föreskrivs dels att, när fråga om jäv mot någon uppkommit, myndigheten snarast möjligt skall meddela beslut i jävsfrågan, om annan inte övertagit handläggningen, dels att den mot vilken jäv ifrågasatts får delta i prövningen av jävsfrågan endast om myndigheten inte är beslutför utan honom och annan inte kan träda i hans ställe utan olägligt uppskov (12 § tredje stycket).

Arbetsgruppen anser att beslut i jävsfråga inte bör få överklagas särskilt (jfr 19 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag). Gruppen motiverar sin ståndpunkt med att det i förvaltningsförfarandet är naturligast, att gensaga mot att invändning om jäv har ogillats får göras endast när besvär anföras över det slutliga beslutet i ärendet.

Remissyttrandena. Den av arbetsgruppen föreslagna regleringen av frågan om jäv inom den offentliga förvaltningen godtas i huvudsak av remissinstanserna. *Regeringsrättens ledamöter* konstaterar att de föreslagna jävsbestämmelserna liksom i besvärssakkunnigas förslag har grundats på motsvarande regler i RB men att de nya reglerna i större omfattning har anpassats till förvaltningens behov. Enligt deras mening innehåller förslaget beaktansvärda förbättringar och kan därför tillstyrkas. Liknande uttalanden görs av bl. a. *JK* och *JO*.

I fråga om förslagets konsekvenser för kommunalförvaltningen yppas delade meningar i remissyttrandena. En positiv inställning till förslaget att förvaltningslagens jävsregler skall gälla både beträffande ärenden som tillhör den specialreglerade förvaltningen och beträffande kommunaltjänstemän, oavsett om det ärende tjänstemannen handlägger är ett självstyrelseärende eller ett specialreglerat ärende, redovisas av bl. a. *länsstyrelserna i Kristianstads och Västmanlands län*, *JO*, *Sveriges lantbruksförbund* och *vissa kommunala nämnder*. *JO* anser det vara en stor fördel att klara regler erhålls för det kommunala området, som hittills vållat svårigheter. *Sveriges advokatsamfund*, som förklarar sig vidhålla sin i yttrandet över besvärssakkunnigas förslag redovisade ståndpunkt att för förvaltningsmyndighet bör gälla samma jävsbestämmelser som för domare vid allmän domstol, anser sig möjligen kunna acceptera att i kommunallagen föreskrivna jäv skall gälla för

kommuns styrelse och fakultativa nämnder. Samfundet förordar att — i enlighet med vad besvärssakkunniga föreslagit — i lagen utsägs att »beträffande jäv hos kommunal myndighet gäller vad därom är särskilt föreskrivet» samt att kommunaltjänstemännens ställning därvid till undvikande av fel-tolkning särskilt markeras. Vad gäller jävsreglernas tillämpning på kommunaltjänstemännen uttalar *Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister*, att det förhållandet att vid delegation enligt 43 § kommunallagen andra jävsregler skall tillämpas när delegationen sker till ledamöter än när den sker till tjänstemän inte torde bereda betänkligheter. Eftersom delegation också kan ske till suppleanter, bör dock enligt föreningens mening till skingrande av varje tvivel uttalande göras att i sådant fall kommunallagens regler skall gälla, trots att i 43 § kommunallagen talas bara om jäv för ledamot.

I flera yttranden kritiseras emellertid den föreslagna jävsregleringen på det kommunala området. Särskilt understryks att en allmän tillämpning av de nya jävsreglerna för kommunaltjänstemännens del är ägnad att skapa oklarhet. *Stadsjuristen i Stockholm* förklarar att det i och för sig synes tacknämligt att ett klargörande sker på denna punkt. Enligt hans mening kan det emellertid ifrågasättas om förslaget innefattar en god lösning. Han pekar på att arbetsgruppen utgått från att en klar gräns skulle existera mellan förtroendemanna- och tjänstemannabefattningar. I själva verket finns det numera åtskilliga gränsfall, representerade av t. ex. landstingsråd och kommunalråd samt i Stockholm borgarråd. I vissa fall är de klart att hänföra till förtroendemannakategorin, i andra inte. Detta förhållande skulle vid tillämpning av förslaget leda till egendomliga resultat, särskilt med hänsyn till att ställföreträdarjävet inte gäller enligt kommunallagen men väl enligt förvaltningslagen. För ett borgarråd skulle vid handläggning av samma ärende i jävsavseende under en viss fas av förfarandet kommunallagen vara tillämplig men i en annan fas förvaltningslagen. När borgarrådet deltar i nämndsammanträde skulle kommunallagens jävsregler gälla liksom då han deltar i stadsfullmäktiges beslut. När han föredrar ärende inför stadskollegiet (och även inför stadsfullmäktige, för den händelse han inte skulle vara ledamot av stadsfullmäktige), skulle däremot jävsreglerna i förvaltningslagen vara tillämpliga för honom. Om kommunaltjänsteman är verkställande direktör i ett kommunalt bolag skulle han på grund av förvaltningslagens regler inte i sin kommunala tjänst kunna handlägga frågor rörande bolaget. Däremot skulle verkställande direktör i kommunalt bolag som är förtroendeman kunna delta i nämndbeslut rörande bolaget, eftersom det inte finns ställföreträdarjäv enligt kommunallagens regler. Med hänsyn till dessa inkonsekventa verkningar anser stadsjuristen att kommunallagens jävsregler lämpligen borde avse inte blott förtroendemän utan även kommunaltjänstemän inom den oreglerade förvaltningen. De strängare jävsreglerna i förvaltningslagen skulle med en sådan lösning komma att gälla endast vid utövande av specialreglerad

förvaltning för såväl förtroendemän som tjänstemän. Samma ståndpunkt intas av *Svenska kommunförbundet*.

Göteborgs stad framhåller att förslaget tillsammans med de i betänkandet förutsatta ändringarna i speciallagstiftningen kommer att medföra den egendomligheten att förvaltningslagens regler blir tillämpliga för reglerade nämnder även i de fall dessa handlägger ärenden som inte omfattas av speciallagstiftning, t. ex. tjänstetillsättningar, medan andra jävsregler skall gälla för sådana ärenden inom oreglerade nämnder. Staden anser att olika jävsbestämmelser inom det kommunala området med säkerhet kommer att medföra stor förvirring. Det är därför önskvärt att enhetliga jävsregler tillskapas inom hela kommunförvaltningen. Till detta önskemål ansluter sig även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*.

JK anser det vara tveksamt om den av arbetsgruppen föreslagna föreskriften om parts- och intressejäv (11 § första stycket 1) fått den mest ändamålsenliga utformningen. Enligt *JK:s* mening är uttrycket »saken rör» alltför obestämt och måste dessutom språkligt sett anses innefatta det andra ledet »kan förväntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom själv etc». Om i stället den av arbetsgruppen föreslagna partsdefinitionen i 4 § tas till utgångspunkt och begreppet part förs in som ett första kriterium, kommer detta att omfatta alla de fall av rättsligt intresse i saken som bör vara jävsgrundande. Det andra ledet upptar då den andra jävsgrunden, det faktiska intresset. *JK* föreslår därför att föreskriften utformas så, att däri anges att den som har att handlägga ärende är jävig »om han är part eller sakens utgång eljest kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom själv etc.». Liknande synpunkter framförs av *kammarkollegiet* och *kammarrätten*.

JK förordar också en uttrycklig bestämmelse om att jäv inte föreligger, om den som deltar i handläggningen av ett ärende har del i saken såsom samhällsmedlem. Enligt *JK:s* uppfattning kan en sådan regel svårigen utläsas ur den obestämda formuleringen »saken rör» i lagtexten.

Statens avtalsverk ifrågasätter om det klart framgår av lagtexten att intresserepresentant i myndighets styrelse eller nämnd inte bör anses jävig att ta befattning med ärenden som rör intresse han har att bevaka.

Vad gäller föreskriften om släktskapsjäv i 11 § första stycket 1 arbetsgruppens lagförslag säger sig *patent- och registreringsverket* ifrågasätta om det finns behov av att tillämpa även *RB:s* mer perifera släktskapsjäv i förvaltningsförfarandet. *JK* påpekar att det från praktisk synpunkt är önskvärt att jävsreglerna helt kan utläsas ur förvaltningslagen och att hänvisningen till *RB* beträffande jävsgrundande släktskapsförhållanden utgår. Han erinrar om att förvaltningslagen kommer att tillämpas hos många förvaltningsorgan där man normalt inte har tillgång till *RB*. Anses lagtexten inte böra tyngas med en uppräkningslista av de jävsgrundande släktskapsförhållandena, bör dessa i allt fall anges i någon för förvaltningen avsedd utgåva av förvaltningslagen. Liknande synpunkter framförs av *kammarrätten*.

Den av arbetsgruppen föreslagna regeln om ställföreträdarjäv (11 § första stycket 1) lämnas i allmänhet utan erinran av remissinstanserna. *Patent- och registreringsverket* ifrågasätter dock om det inte är motiverat med en regel om att medlemskap i ett samfunds eller en inrättnings styrelse medför jäv åtminstone i fråga om handläggning av ärenden av särskild betydelse för samfundet eller inrättningen. Verket säger sig närmast ha i åtanke den allt vanligare situationen att sådana sammanslutningar bedriver sin verksamhet i konkurrens med företag som är helt fristående från stat och kommun. Det förefaller i sådant läge påkallat att den som handlägger ett ärende, vilket direkt eller indirekt berör två företag av angivna olika typer, står helt fri från bådadera.

Regleringen av tvåinstansjävet i arbetsgruppens förslag (11 § första stycket 2) utsätts för viss kritik från länsstyrelsehåll. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anlägger följande synpunkter.

Tvåinstansjävet, vars utformning är av betydelse inte minst i länsstyrelsernas verksamhet, har begränsats till att omfatta fall av verklig instanssubordination. Det skall enligt förslaget endast gälla för den som har ställning som beslutande eller föredragande i besvär-, underställnings- eller tillsynsärende och tidigare har tagit befattning med saken hos beslutsinstansen. Att sålunda den som exempelvis i kommunal instans såsom beslutande varit med om ett ärendes prövning inte därefter skall såsom ledamot i någon länsnämnd delta i handläggningen där av samma ärende är fullt klart. Han har ju utan tvekan tagit befattning med saken tidigare. Uttrycket »tagit befattning med» ges emellertid i detta sammanhang en vidare innebörd såsom framgår av specialmotiveringen till 11 § i lagförslaget. Om t. ex. länsarkitekten uttalat sin mening i en planfråga vid det samråd som skall ske enligt 14 § byggnadsstadgan, anses han tydligen ha tagit befattning med ärendet hos beslutsinstansen. Han skulle sålunda vara jävig att i länsinstansen delta i handläggningen av ärendet om ifrågavarande plans fastställelse. Man har dock i lagförslaget på goda skäl ansett sig böra ge honom — liksom andra fristående länsstyrelseexperter — möjlighet att i sådana och andra liknande situationer yttra sig till länsstyrelsen, genom att jävet begränsats till att avse beslutande och föredragande. Enligt länsstyrelsens mening kan emellertid i vart fall för länsstyrelsernas del frågan om tvåinstansjäv inte anses därmed ha fått en tillfredsställande och slutgiltig lösning.

I själva länsstyrelsen ingår numera organisatoriskt flera olika experter och konsulenter, såsom länsingenjör, naturvårdsintendent, civilförsvarsingenjör, barnavårdskonsulent. Om tjänstemannen i fråga inte är beslutande eller föredragande, bör hans medverkan normalt ske genom att han deltar i länsstyrelsens beslut. En väsentlig del av dessa tjänstemäns uppgifter är en utåtriktad, servicebetonad men också inspekterande verksamhet. För att förvaltningsarbetet skall kunna bedrivas effektivt bör de vara oförhindrade att med anledning av förfrågningar eller på eget initiativ till kommuner och enskilda uttala sin egen fackmannamening, ge råd och anvisningar utan att förden skull av jävsskäl uteslutas från medverkan i länsstyrelsens beslut, t. o. m. som beslutande eller föredragande, om frågan sedermera på det ena eller andra sättet kommer under länsstyrelsens bedömande. Skillnaden mellan de experter som ingår i länsstyrelsen som dess tjänstemän och de experter som

står utanför länsstyrelsen är enligt länsstyrelsens uppfattning mera formellt organisatorisk än reell, bl. a. med hänsyn till att de senare ju kan vara föredragande eller eljest deltaga i länsstyrelsens beslut enligt 40 och 41 §§ länsstyrelseinstruktionen. Det förefaller därför inte finnas skäl att med avseende på tvåinstansjävet behandla dem olika.

Det borde emellertid i själva verket inte heller vara anledning att begränsa frågeställning och resonemang till just »experterna» inom eller utom länsstyrelsen. I länsstyrelsens överläggningar och andra kontakter med kommuner och enskilda är det icke sällan nödvändigt eller i vart fall önskvärt att länsstyrelsen, dvs. landshövdingen och/eller annan beslutande eller föredragande, ger ett bestämt besked om sin uppfattning i en fråga eller kanske t. o. m. råder till ett visst handlande. Om exempelvis en kommunal myndighet sedan fattar beslut i frågan, vare sig det är i enlighet med eller i strid mot länsstyrelsens uppfattning, och beslutet därefter skall underställas länsstyrelsen, t. ex. ett planärende, eller genom besvär kommer under länsstyrelsens prövning, skulle ifrågavarande tjänstemän vara förhindrade att handlägga ärendet, då de genom sitt tidigare agerande anses ha tagit befattning med saken i den kommunala instansen. Denna syn på tvåinstansjävet innebär och tillämpning utövar eller kan vid ett lagfästade utöva en hämmande inverkan på effektiviteten i länsstyrelsearbetet och beskära länsstyrelsens och dess tjänstemäns möjlighet till ett aktivt och serviceinriktat förvaltningsarbete. Gränsen mellan de situationer, där besvarande av underhandsförfrågningar inte skall medföra att tvåinstansjävet är tillämpligt, och sådana, där jäv skulle uppkomma, torde i varje fall mången gång vara svår att dra. Enligt länsstyrelsens uppfattning skulle lösningen kunna ligga i att punkt 2 i 11 § formuleras sålunda: »om han tidigare deltagit i beslut i saken hos beslutsmyndigheten».

Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Södermanlands, Östergötlands, Örebro och Jämtlands län*.

Sveriges lantbruksförbund anser att regeln om tvåinstansjäv har fått en för snäv utformning. Förbundet säger sig inte kunna dela arbetsgruppens uppfattning, att den som har tagit saklig befattning med ett ärende hos beslutsmyndighet skall få handlägga ärendet även hos besvärsmyndigheten. Förbundet anser det förvånansvärt att man i förslaget inte finner grund till allvarlig invändning mot det rådande systemet att t. ex. länsstyrelsens experter skall kunna delta i ett ärende på det kommunala planet och därefter även lämna synpunkter till länsstyrelsen. Från partssidan måste det, fortsätter förbundet, med bestämdhet understrykas att detta förfarande skapar en olämplig bundenhet mellan de båda instanserna. Specialisterna har i dagens samhälle en sådan betydelse att detta sambruk i hög grad påverkar de två instansernas förhållande till varandra. Enligt förbundets mening är det missvisande att tala om rättssäkerhet i ordets djupaste bemärkelse när en part, som överklagar en kommunal nämnds beslut, finner att länsstyrelsen anlitar samma experter som den kommunala instansen.

Tvåinstansjävet berörs även i en del andra yttranden. *Riksskattenämnden* påpekar att uttrycket »ta befattning med» enligt allmänt språkbruk har en mer vidsträckt innebörd än ordet »handlägga» och förordar att den berörda

delen av andra punkten ändras till att avse det fallet att någon »tidigare har deltagit i ärendets handläggning hos beslutsinstansen». *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser att jävsgrunden i andra punkten inte bör avse bara den som har ställning som beslutande eller föredragande utan även den som enligt 11 § allmänna verksstadgan är »i övrigt närvarande vid den slutliga handläggningen av ärendet». *CFU* förklarar sig förutsätta att den ledamot av *CFU* som är kyrkobokföringsinspektör inte på grund av givna allmänna anvisningar och råd i sin tillsyn över kyrkobokföringen skall vara jävig att delta i ärende som nämnden handlägger i egenskap av tillsynsmyndighet, exempelvis råd och anvisningar till pastorsämbeten i det av kyrkobokföringsinspektören redan behandlade ämnet. *Statens avtalsverk* påpekar att verket på begäran av myndighet har att lämna tolkningsbesked beträffande gällande kollektivavtal som berör verkets område. Om en berörd personalorganisation har annan uppfattning än den som redovisats i beskedet, kan organisationen komma att påkalla central förhandling. Sådan förhandling kommer att ledas av samme tjänsteman som lämnat tolkningsbeskedet. Skulle jävsförhållande föreligga medför detta att verket vore förhindrat att på ett rationellt sätt utnyttja sin sakkunskap inom de olika förvaltningsområdena.

Sveriges advokatsamfund menar att orden »mot ersättning» i den föreslagna bestämmelsen om ombudsjäv i 11 § första stycket 3 arbetsgruppens lagförslag bör utgå. Vad som diskvalificerar ombudet eller biträdet är inte den omständigheten att han mottagit gottgörelse i någon form utan det förhållandet att han tidigare tagit befattning med saken, påpekar samfundet. Samma åsikt har *Sveriges lantbruksförbund*.

TCO anser i likhet med arbetsgruppen att frågan om i vad mån anknytning till en facklig organisation skall grundlägga jäv bör bedömas med ledning av generalklausulen i 11 § första stycket 4. *TCO* förordar att jävssituationen helt anknyts till den teknik som valts för lösning av den s. k. frikretsfrågan (prop. 1965: 60 s. 123). Enligt *SR:s* mening bör dock jäv i en sådan situation inte föreligga mot den som deltar enbart i förberedande handläggning av ett ärende, vari den egna organisationen kan stå som motpart, på den grund att statstjänstemannen dessutom är förtroendemannan i organisationen. Endast den statstjänsteman bör anses jävig som i tjänsten tar avgörande befattning — handläggning på beslutsnivå — med ett ärende som angår personalorganisation, i vars verksamhet han eller någon honom närstående har väsentligt intresse.

Undantagsregeln i 11 § andra stycket anses av *JO* böra tolkas strängt restriktivt. *Sveriges advokatsamfund* ställer sig frågande till hur exempelvis en i ett enmansärende beslutande tjänsteman, som konstaterar att han är jävig, själv skall kunna ta ställning till frågan om hans partiskhet uppenbarligen saknar betydelse vid hans prövning av ärendet. *Arbetsmarknadsstyrelsen* ifrågasätter om det inte är språkligt riktigare att använda exempelvis formuleringen »Från jäv skall bortses i ärende etc.» i andra stycket. *Över-*

åklagaren i Göteborgs åklagardistrikt påpekar att undantagsregeln kan komma att vantolkas av personer som saknar juridisk skolning eller erfarenhet. Enligt hans mening är det mer tillfredsställande att låta regeln växa fram i praxis för de sannolikt enstaka fall där den är aktuell.

Reglerna om verkan av jäv och prövning av jävsfråga i 12 § arbetsgruppens lagförslag kommenteras i allmänhet inte i remissyttrandena. Föreskriften i 12 § första stycket andra punkten om rätt för jävig tjänsteman att vidta åtgärd, som inte utan olägligt uppskov kan ombesörjas av annan, berörs dock i ett par yttranden. JO framhåller att undantaget, vilket också innefattar avgörande av saken, bör tillämpas restriktivt. Kammarkollegiet anser inte att det tydligt framgår av regeln att den omfattar även rätt för jävig tjänsteman att avgöra ärende. Kollegiet förordar att 12 § första stycket redigeras om, så att lagtexten täcker de situationer som anges av arbetsgruppen.

JO säger sig inte ha något att erinra mot att beslut under förfarandet beträffande jävsfråga inte får överklagas särskilt. Om en jävig befattningshavare meddelar ett interimistiskt beslut, trots att förutsättningar härför enligt 12 § inte föreläggat, måste emellertid jävsfrågan enligt JO:s mening kunna tas upp i samband med besvär över det interimistiska beslutet. Så blir också fallet enligt arbetsgruppens förslag menar JO.

Departementschefen. Frågan om införande av allmänna regler om jäv inom den offentliga förvaltningen är utan tvivel ett av de spörsmål som det är mest angeläget att reglera i en förfarandelag av nu förevarande slag. Delade meningar torde knappast råda om värdet av att genom generella jävsregler garantera att förvaltningsmyndigheternas handlande präglas av objektivitet och opartiskhet. Rättsordningen kan visserligen också på andra vägar skapa garantier för att objektivitetsprincipen upprätthålls. Brottsbalkens kriminalisering av bestickning och tagande av muta liksom de förbud att inneha vissa bisysslor som finns i författningsregleringen av de offentliga tjänstemännens ställning utgör exempel på ytterligare sådana garantier. Ett tillfredsställande skydd mot att myndigheterna låter sig påverkas av ovidkommande hänsyn kan emellertid ytterst uppnås bara genom regler som klargör i vad mån en myndighetsperson, vars opartiskhet i ett ärende kan sättas i fråga, skall vara skyldig att frånträda handläggningen av ärendet.

Det finns emellertid också andra skäl som talar för att en allmän reglering av jävsfrågan inom den offentliga förvaltningen nu bör komma till stånd. För åtskilliga statliga förvaltningsmyndigheter saknas f. n. uttryckliga jävsregler. Det är oklart vad som i jävshänseende skall anses gälla beträffande sådana myndigheter. På den kommunala sidan finns visserligen allmänna jävsregler i kommunallagarna i fråga om ledamot i sådant organ som hör till den oreglerade förvaltningen. På grund av hänvisningar i olika specialförfattningar äger dessa regler i stor utsträckning motsvarande tillämpning också på ledamot av annat kommunalt organ. För kommunaltjänstemännen saknas dock allmänna jävsbestämmelser. Härtill kommer att

nuvarande reglering av jävsfrågan för den specialreglerade kommunalförvaltningens del synes böra omprövas i syfte att nå bättre överensstämmelse med vad som gäller inom den statliga sektorn.

Av de skäl som nu anförts anser jag att förvaltningslagen bör innehålla generella regler om jäv beträffande förvaltningsmyndighet. Reglerna bör utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad arbetsgruppen har föreslagit. Med hänsyn till de synpunkter som har framkommit vid remissbehandlingen bör dock de av arbetsgruppen föreslagna jävsreglerna jämkas i vissa avseenden.

Vad först gäller tillämpningsområdet för jävsbestämmelserna anser jag i likhet med arbetsgruppen att de principiellt bör gälla i alla typer av ärenden och således inte bara i ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild. Att bestämmelserna bör tillämpas hos alla statliga förvaltningsmyndigheter, om annat inte är särskilt föreskrivet, är vidare uppenbart. I fråga om deras tillämpning inom den kommunala sektorn har emellertid yppats delade meningar vid remissbehandlingen. Särskilt har framhållits att arbetsgruppens förslag är ägnat att skapa oklarhet för kommunaltjänstemännens del. Med anledning av remisskritiken på denna punkt vill jag framhålla följande.

Arbetsgruppen har med sitt förslag strävat efter att skapa gemensamma jävsregler för såväl statliga förvaltningsmyndigheter som myndigheter hörande till den specialreglerade kommunalförvaltningen. Härutöver har gruppen föreslagit att samma jävsregler skall gälla för alla kommunaltjänstemän, oavsett om de handlägger ärenden som hör till den specialreglerade eller oreglerade kommunalförvaltningen. Nuvarande jävsregler i kommunallagarna blir enligt förslaget tillämpliga bara i fråga om ledamot i organ som hör till den oreglerade förvaltningen.

De remissinstanser som har kritiserat arbetsgruppens förslag har bl. a. pekat på att gränsen mellan förtroendemanna- och tjänstemannabefattningar på den kommunala sidan inte är helt klar, t. ex. beträffande kommunalråd, borgarråd och landstingsråd, och att detta kan leda till att olika jävsregler blir gällande för sådan befattningshavare under skilda stadier av ett ärendes handläggning beroende på om han fungerar som ledamot av ett kommunalt organ eller som beredande tjänsteman, utan att dylika skillnader i jävshänseende är sakligt motiverade. Vidare har framhållits att förvaltningslagens jävsregler blir tillämpliga för reglerade nämnder även i de fall dessa handlägger ärenden som inte omfattas av speciallagstiftning, t. ex. ärende om tillsättning av tjänst, medan kommunallagarnas jävsbestämmelser skall gälla för samma ärenden inom oreglerade nämnder. Av bl. a. kommunförbundet har uttalats önskemål om att den strängare jävsregleringen i förvaltningslagen bör inskränkas att gälla endast vid utövandet av specialreglerad förvaltning och i sådana fall avse både förtroendemän och tjänstemän.

Innan jag går in på den sålunda framförda kritiken mot arbetsgruppens förslag vill jag erinra om att det nu föreliggande lagförslaget utgår från att den oreglerade kommunalförvaltningen lämnas helt utanför förvaltningslagens tillämpningsområde (2 § 2). Skälen härför har jag redovisat under 1 och 2 §§. I enlighet härmed föreslås inte heller någon ändring av jävsbestämmelsen i 16 § första stycket kommunallagen eller av motsvarande stadganden i övriga kommunallagar. Införandet av förvaltningslagen medför således inte någon ändring i fråga om jävsreglerna för ledamot av organ som hör till den oreglerade kommunalförvaltningen.

Vad gäller frågan om vilka jävsregler som i fortsättningen bör gälla för ledamot av organ hörande till den specialreglerade kommunalförvaltningen har arbetsgruppen enligt min mening anfört övertygande skäl för att förvaltningslagens reglering bör ersätta de hänvisningar till kommunallagarnas jävsbestämmelser som nu finns i olika specialförfattningar. En sådan ordning har också godtagits av praktiskt taget alla remissinstanser. Jag anser därför att de berörda hänvisningarna till kommunallagsjäven bör utgå ur specialförfattningarna. På grund av förvaltningslagens konstruktion kommer härigenom jävsreglerna i denna lag automatiskt att gälla i ärenden hos organ som hör till den specialreglerade kommunalförvaltningen. Ledamot av sådant organ blir alltså i jävsavseende likställd med företrädare för statlig myndighet.

Den kritik som har riktats mot arbetsgruppens förslag att göra förvaltningslagens jävsregler generellt tillämpliga på kommunaltjänstemännen har enligt min mening fog för sig. Från rättssäkerhetssynpunkt synes svårigen kunna hävdas att det bör gälla strängare regler i jävsavseende beträffande en föredragande tjänsteman i ett kommunalt självstyrelseärende än beträffande den som har att fatta beslut i ärendet. Även från praktisk synpunkt framstår det som en olägenhet att sakligt sett olika jävsregler skall vara tillämpliga i ett och samma ärende hos en och samma myndighet. Jag kan därför inte ansluta mig till arbetsgruppens förslag på denna punkt utan förordar i stället att jävsbestämmelsernas tillämpning beträffande de kommunala tjänstemännen i princip görs beroende av om ärendet hör till den oreglerade kommunalförvaltningen eller ej. I fråga om självstyrelseärenden bör kommunallagarnas jävsregler gälla beträffande såväl förtroendemän som tjänstemän. Beträffande andra ärenden bör förvaltningslagens jävsbestämmelser på motsvarande sätt bli tillämpliga också beträffande den som har ställning som tjänsteman.

Den nu föreslagna lösningen av jävsfrågan beträffande kommunaltjänstemännen kräver vissa ändringar i kommunallagstiftningen. Eftersom de jävsregler som är upptagna i den lagstiftningen endast tar sikte på de kommunala organens ledamöter, bör uttryckligen föreskrivas att de skall äga tillämpning också på annan än ledamot som har att handlägga ärende hos kommunalt organ. Ändringar bör i enlighet med vad nu har sagts göras i 37 § andra

stycket kommunallagen och motsvarande föreskrifter i andra kommunallagar.

I sammanhanget vill jag beröra en fråga som föranleds av den gräns mellan kommunala självstyrelseärenden och andra ärenden som dras i 2 § 2 i det föreliggande lagförslaget. Enligt denna regel gäller förvaltningslagen inte hos kommunal myndighet i ärende som avgörs genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär eller besvär hos kommunal besvärsnämnd. Härigenom blir kommunallagsjäven alltid tillämpliga på kommunstyrelsen och övriga till den oreglerade förvaltningen hörande organ. Undantagsvis kan genom specialförfattning eller genom beslut av fullmäktige med stöd av sådan författning ha uppdragits åt kommunstyrelsen eller fakultativ nämnd att handlägga ärende som avgörs genom beslut som överklagas genom förvaltningsbesvär, se t. ex. 1 och 15 §§ brandlagen (1962:90). Även i sådana fall gäller emellertid kommunallagsjäven, eftersom reglerna i förvaltningslagen träder tillbaka för avvikande bestämmelser i annan författning, i detta fall kommunallagarnas jävsbestämmelser (1 § andra stycket förvaltningslagen). Detta gäller inte bara styrelsens eller nämndens ledamöter utan — som en följd av de nu föreslagna ändringarna i kommunallagstiftningen — även tjänstemännen hos styrelsen eller nämnden.

Det nu framlagda förslaget att samma jävsregler skall gälla i alla ärenden hos ett och samma kommunala organ medför också behov av vissa ändringar i specialförfattningarna. Med den gräns som dras mellan den oreglerade och den specialreglerade kommunalförvaltningen enligt 2 § 2 i det föreliggande lagförslaget skall kommunallagsjäven formellt gälla i t. ex. sådant ärende om tillsättning av tjänst som avgörs av barnavårdsnämnd, eftersom klagan över nämndens beslut i dylikt ärende förs genom kommunalbesvär. För att undvika att olika jävsregler blir tillämpliga hos en och samma myndighet, bör emellertid enligt min mening göras sådana ändringar i barnavårdslagen och andra specialförfattningar, att förvaltningslagens jävsregler blir gällande i alla ärenden hos specialreglerad nämnd. Att olika jävsregler härigenom kommer att gälla beträffande t. ex. personalärenden beroende på om ärendet handläggs av organ hörande till den oreglerade eller reglerade kommunalförvaltningen kan visserligen synas inkonsekvent. Med hänsyn till de fördelar i fråga om överskådlighet som står att vinna med den av mig förordade uppläggnings av jävsreglernas tillämpningsområde kan dock nämnda förhållande knappast tillmätas avgörande betydelse.

Vad angår utformningen av de olika jävsgrunderna bör inledningsvis påpekas att bestämmelsen om sakägar-, intresse-, släktskaps- och ställföreträdarjäv i 11 § första stycket 1 arbetsgruppens lagförslag i det nu föreliggande lagförslaget av tydlighetsskäl har delats upp på två olika föreskrifter, den ena avseende de tre första jävstyperna (4 § första stycket 1) och den andra ställföreträdarjävet (4 § första stycket 2). Förstnämnda föreskrift stämmer i sak

överens med arbetsgruppens lagförslag såvitt avser sakägar- och intressejäven. Jag har inte ansett det vara lämpligt att — såsom yrkats av några remissinstanser — begränsa sakägarjävets till fall då den som har att handlägga ett ärende intar ställning som part i detta. För att jäv skall föreligga krävs enligt det föreliggande förslaget endast att »saken angår honom» i den mening motsvarande begrepp (»den som beslutet angår») tas i regeln om besvärshäns i 11 §. Något uttryckligt undantag för det fallet att någon som samhällsmedlem har del i saken (jfr 37 § andra punkten länsstyrelseinstruktionen) anser jag i likhet med arbetsgruppen inte behövas.

Föreskriften om släktskapsjäv har getts en ny utformning i det föreliggande lagförslaget. Arbetsgruppen har på denna punkt valt att hänvisa till de i 4 kap. 13 § 2 RB uppräknade släktskaps- och svägerlagsjäven. En sådan metod har självfallet sitt berättigande, om man eftersträvar fullständig parallellitet mellan rättskipningen och förvaltningsförfarandet i fråga om dessa jävsgrunder. Som har påpekats av en remissinstans kan det emellertid ifrågasättas om det finns behov av att låta även de mest avlägsna släktskaps- eller svägerlagsförhållanden som anges i RB:s regel generellt grunda jäv inom förvaltningsförfarandet. Regleringen i RB ger uttryck åt en syn på släktskapets och svägerlagets betydelse i jävssammanhang som enligt min mening inte motsvarar nutida uppfattning i frågan. Härtill kommer att denna reglering inte är helt lättillgänglig. Enligt min mening talar därför starka skäl för att man vid utformningen av släktskapsjävet går en annan väg än arbetsgruppen. För att klargöra släktskapsjävet innebär det vara tillräckligt att i lagtexten nämna de släktskapsförhållanden som under alla omständigheter bör grunda jäv, dvs. sådana fall då saken angår den handläggande myndighetspersonens make, föräldrar, barn eller syskon, och därutöver till en andra kategori hänföra sådana fall då saken angår »annan honom närstående». Med en sådan uppläggning vinnas inte bara en förenkling av föreskriften om släktskapsjäv utan markeras också att de i 4 kap. 13 § 2 RB angivna, mer avlägsna släktskaps- och svägerlagsförhållandena inte utan vidare grundar jäv enligt förvaltningslagen. Om jäv skall anses föreligga i sådana fall, blir beroende av om vederbörande skall räknas som »närstående» eller ej. Denna bedömning kan utfalla olika i olika fall allt efter omständigheterna. Det bör påpekas att uttrycket »närstående» formellt täcker såväl situationer då släktskap eller svägerlag föreligger som fall då någon av annan anledning är att karakterisera som närstående, t. ex. stadigvarande sammanbor med den som har att handlägga ett ärende.

Ställföreträdarjävet har som nyss nämnts brutits ut till en särskild punkt i 4 § första stycket (punkt 2). Med den jämkning som betingas av den nya utformningen av släktskapsjävet i det föreliggande lagförslaget överensstämmer föreskriften i punkt 2 i sak med motsvarande regel i arbetsgruppens lagförslag. I likhet med arbetsgruppen anser jag det inte behövligt med någon

särskild jävsregel för det fallet att den som har att handlägga ett ärende är medlem i styrelsen för ett samfund eller en inrättning. I den mån sådana situationer inte faller under punkt 2, vilket är fallet om vederbörande tillika är behörig att företräda samfundet eller inrättningen, får situationerna bedömas enligt generalklausulen i punkt 5.

Föreskriften om tvåinstansjäv i 4 § första stycket 3 avviker väsentligen i två hänseenden från motsvarande regel i arbetsgruppens lagförslag. Som framhållits från länsstyrelsehåll vid remissbehandlingen bör föreskriften inte utformas så, att den försvårar sådant informellt samråd mellan t. ex. länsstyrelse och kommunal myndighet som bl. a. förutsätts skola äga rum i planfrågor. Från rättssäkerhetssynpunkt är det enligt min mening inte heller nödvändigt att den som i något avseende »tagit befattning med saken» hos lägre instans generellt skall vara förbjuden att delta som beslutande eller föredragande vid ärendets handläggning i högre instans. Avgörande för om någon skall anses jävig i överordnad instans bör vara, om han hos den underordnade myndigheten deltagit i den slutliga handläggningen av ärende som rör saken (jfr 11 § första stycket allmänna verksstadgan). Detta bör enligt min mening komma till tydligt uttryck i lagtexten. Jämkas denna i överensstämmelse härmed finns inte längre anledning att i likhet med arbetsgruppen särskilt skilja ut de fallen att vederbörande har ställning som beslutande eller föredragande i den högre instansen. Det bör vara tillräckligt att falla tillbaka på den allmänna formuleringen i paragrafens ingress (»den som har att handlägga ärende»). Utöver vad nu sagts bör föreskriften om tvåinstansjäv undergå viss justering i språkligt hänseende.

Föreskriften om ombudsjäv i 4 § första stycket 4 överensstämmer i sak med motsvarande regel i arbetsgruppens lagförslag. Liksom arbetsgruppen anser jag det inte vara lämpligt att — som yrkats av några remissinstanser — generellt stadga jäv, om den som har att handlägga ett ärende biträtt någon i något avseende. I annat fall skulle jävsregeln kunna allvarligt begränsa tjänstemännens möjligheter att lämna service åt medborgarna i deras umgänge med myndigheterna. Från jävssynpunkt bör därför vara avgörande, om den handläggande uppburit ersättning för sitt biträde (jfr 62 § 1 mom. taxeringsförordningen). I övrigt får biträdesfall bedömas med ledning av generalklausulen i punkt 5.

Sistnämnda föreskrift överensstämmer med motsvarande regel i arbetsgruppens lagförslag med tillägg av orden »i ärendet» (jfr 4 kap. 13 § 9 RB). Den i TCO:s remissyttrande berörda frågan i vad mån offentlig tjänstemans anknytning till facklig organisation grundar jäv i ärende som rör organisationen får såsom arbetsgruppen anfört bedömas med ledning av generalklausulen i punkt 5.

Undantagsregeln i 4 § andra stycket, som motsvarar 11 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag, har med anledning av ett påpekande av arbetsmarknadsstyrelsen undergått en mindre jämkning. Härmed avses att klargöra

att även om det i ett ärende föreligger omständighet, som enligt 4 § första stycket formellt grundar jäv, t. ex. släktskap, det skall vara möjligt att bortse från denna omständighet, om frågan om opartiskhet uppenbarligen saknar betydelse i ärendet.

Föreskrifterna om verkan av jäv i 5 § första stycket överensstämmer med motsvarande regler i 12 § första stycket arbetsgruppens lagförslag. Föreskriften i första punkten, att den som är jävig inte får handlägga ärendet, innebär främst att den jävige inte får ta befattning med ärendets beredande eller avgörande. Om flera skall delta i ärendets avgörande och en av dem visar sig vara jävig, är det naturligt att han också lämnar sammanträdeslokalen. Någon uttrycklig bestämmelse härom anser jag dock inte behöva tas med i lagen (jfr 37 § andra stycket kommunallagen).

Med det i andra punkten använda uttrycket »vidtaga åtgärd» avser jag i likhet med arbetsgruppen alla till ett ärendes handläggning hörande åtgärder, således även avgörande av ärendet.

Vad som föreskrivs i 5 § andra — fjärde styckena om prövning av fråga om jäv innebär endast beträffande fjärde stycket en saklig ändring i förhållande till arbetsgruppens lagförslag. Såsom uttalats av arbetsgruppen i motiven till de av gruppen föreslagna bestämmelserna om besluts överklagbarhet bör det inom förvaltningsförfarandet inte vara möjligt att bringa ett beslut i en jävsfråga under högre myndighets prövning annat än i samband med talan mot beslutsmyndighetens avgörande i huvudsaken (jfr 49 kap. 3 § RB). Enligt min mening bör en regel med sådan innebörd tas upp i ett fjärde stycke i 5 §.

6 §

I paragrafen ges bestämmelser om rätt att anlita ombud eller biträde och om **avvisning av olämpligt ombud eller biträde**. Reglerna motsvarar 8 § samt 19 § andra stycket 1 (jfr tredje stycket) arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Någon generell författningsbestämmelse om rätt för part eller annan att anlita befullmäktigat ombud i förvaltningsärende finns f. n. inte. Det torde emellertid vara allmänt erkänt, att den som för talan hos förvaltningsmyndighet har rätt att göra det genom ombud, i den mån det inte på grund av särskild författningsföreskrift eller eljest krävs att han medverkar personligen, t. ex. för att lämna upplysningar i saken eller för att underteckna en handling. I vissa specialförfattningar förutsätts att ombud får anlitas. Så är t. ex. fallet med föreskrifterna om delgivning av handling med ombud i 11 § delgivningslagen. Här kan också erinras om kungörelsen (1845: 10 s. 4) att fullmakt inte krävs för ingivande av besvär- eller ansökningskrivelse, som är egenhändigt undertecknad av sakägaren.

Inom förvaltningsförfarandet saknas även allmänna regler om ombuds personliga kvalifikationer. I och för sig torde det dock inte möta hinder att

förvaltningsmyndighet går in i prövning av fråga om ombuds allmänna lämplighet och med analog tillämpning av RB:s regler härom meddelar beslut om avvisning av ombud som är olämpligt. Någon prövning av ombuds personliga kvalifikationer blir emellertid förhållandevis sällan aktuell i förvaltningsärenden, bl. a. på grund av att förfarandet mestadels är skriftligt.

Vad som nu har sagts om rätten att anlita ombud och om ombuds kvalifikationer gäller i huvudsak också när någon anlitar biträde i ett förvaltningsärende. I vissa specialförfattningar har tagits in uttryckliga regler om rätt att anlita biträde vid muntlig handläggning hos förvaltningsmyndighet. Här kan erinras om föreskrifterna i 41 § utlänningslagen, 20 § barnavårdslagen, 24 och 27 §§ statstjänstemannalagen och 32 § lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Reglerna i barnavårdslagen och lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård ger dessutom uttryckligen myndighet rätt att avvisa biträde, som visar oskicklighet eller oförstånd eller är olämpligt av annan orsak.

Arbetsgruppen. Enligt arbetsgruppens mening bör bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser tas in en regel om rätt för part att anlita biträde vid talans utförande (8 § första stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag). Gruppen anser inte att det behövs någon föreskrift om rätt för annan än part att anlita biträde i mellanhavande med myndighet. Gruppen menar vidare att lagen också bör innehålla en generell regel om parts rätt att föra sin talan genom ombud. Denna rätt bör dock inte vara ovillkorlig. I de flesta fall är det visserligen från myndighetens synpunkt likgiltigt, om det är parten själv eller hans ombud som för talan i ärendet. Det förekommer emellertid ärenden framför allt angående enskilds personliga och kroppsliga integritet, där myndigheten måste komma till tals med vederbörande själv både när det gäller upplysningar i sak och besked om hans ståndpunkt till ett ingrepp, ett omhändertagande e. d. I många fall fordras ett personligt medgivande till en åtgärd för att den skall få beslutas. Vissa ansökningar och uppgifter, t. ex. självdeklarationer, måste vidare vara egenhändigt undertecknade. I remissyttrandena över besvärssakkunnigas förslag har från dessa utgångspunkter gjorts invändningar mot att en rätt införs att föra talan genom ombud i t. ex. nykterhetsvårds- och socialhjälpssärenden. Enligt arbetsgruppens mening är det å ena sidan tydligt att den praktiska betydelsen av en sådan rätt blir tämligen begränsad inom socialvården med hänsyn till att partens personliga medverkan vanligen är oumbärlig vid utredningen vare sig denna sker skriftligen eller muntligen vid samtal, förhandlingar, förhör eller hembesök. Å andra sidan kan rätten att föra talan genom ombud ha en praktisk funktion att fylla också inom socialvården. Framför allt skulle det emellertid vara stötande att införa ett undantag från en allmän sådan rätt för socialvårdsärendenas del med tanke på rättssäkerhetens särskilda betydelse vid administrativa frihetsberövanden. Arbetsgruppen föreslår därför inte något sådant undantag utan beaktar i stället behovet av per-

sonlig kontakt med parten genom att rätten att föra talan genom ombud inte görs ovillkorlig utan förses med reservation för att parten skall ha att medverka personligen och ange sin ståndpunkt om det behövs (8 § första stycket andra punkten arbetsgruppens lagförslag). I vad mån medverkan kan genomdrivas med tvång blir beroende av vad specialförfattningarna föreskriver i detta hänseende.

I fråga om kompetenskrav för ombud och biträde anser arbetsgruppen det vara tillräckligt med ett allmänt stadgande om att ombud eller biträde, som visar oskicklighet eller oförstånd eller eljest är olämpligt, får avvisas (8 § andra stycket). Enligt 19 § andra stycket 1 arbetsgruppens lagförslag får beslut om avvisning överklagas genom besvär hos överordnad myndighet. Motsvarande föreslås i 19 § tredje stycket gälla i fråga om kommunal myndighets beslut, när beslutet i huvudsaken får överklagas i annan ordning än genom kommunalbesvär.

Arbetsgruppen påpekar att det i förvaltningsförfarandet i praktiken sällan uppkommer några problem om ombuds fullmakt eller behörighet. I de enstaka fall där det ändå inträffar finns vägledning att hämta ur lagen (1915: 218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) liksom ur RB. Arbetsgruppen anser därför att frågorna utan egentlig olägenhet kan lämnas oreglerade i förvaltningslagen.

Remissyttrandena. I remissyttrandena framställs inte några principiella erinringar mot föreskriften i 8 § första stycket arbetsgruppens lagförslag om parts rätt att anlita ombud eller biträde i mellanhavande med myndighet.

Socialnämnden i Stockholm påpekar att beslut om hjälp och vård måste grunda sig på en direkt bedömning av bl. a. den enskildes vårdbehov. Även om det i förslaget tagits in en föreskrift om skyldighet för part att medverka personligen, finner nämnden angeläget framhålla att utnyttjande av ombud i socialhjälpssärenden kan försvåra arbetet och störa det förtroendefulla förhållande mellan den hjälpsökande och socialarbetaren som eftersträvas. *Socialstyrelsen* framhåller att tillämpningen av paragrafen kan medföra att det inom anstaltsvården kan uppstå komplicerade bedömningar i de fall då medintagna av parten ges rätt att uppträda som ombud eller biträde. Enligt styrelsens mening kan man inte undantagslöst utgå ifrån att sådant biträde eller ombud skall kunna avvisas med stöd av 8 § andra stycket.

Om part underlåter att där så behövs personligen medverka i ett ärende, bör någon form av sanktion följa eller ärendet avgöras i befintligt skick, framhåller *Svea hovrätt*. Föreskrift härom bör enligt hovrättens mening införas i 8 §.

JO konstaterar att lagförslaget saknar regler om verkan av ett beslut om avvisning av ombud eller biträde. Bestämmelserna i RB kan enligt *JO:s* mening i viss utsträckning tillämpas analogt härvidlag. Avvisning bör dock inte ha verkan utöver det ärende som är aktuellt. *Fastighetsnämnden i Göteborg* anser att påfallande liten uppmärksamhet ägnats förslaget om rätt för

myndighet att avvisa ombud. Att generellt berättiga myndighet att avvisa parts ombud framstår för nämnden inte såsom en från rättssäkerhetssynpunkt lycklig reform. De förvaltningsmässiga mödorna med oskickligt ombud för part bör rimligen hellre uthärdas genom instanserna än föranleda avvísingsbeslut.

Från några håll uttalas önskemål om att 8 § arbetsgruppens lagförslag skall kompletteras eller förtydligas i olika avseenden. *Sveriges advokatsamfund* anser att i lagen bör anges åtminstone vissa krav som bör ställas på ett ombud eller biträde och hänvisar därvid till en föreskrift i 3 kap. 6 § besvärssakkunnigas lagförslag. Vidare bör tas in bestämmelser om vilka personer som inte kan uppträda som ombud (jfr 3 kap. 7 § besvärssakkunnigas lagförslag) och om ombuds fullmakt och behörighet (jfr 3 kap. 9—12 §§ besvärssakkunnigas lagförslag). Även *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *SACO* anser det önskvärt att en uttrycklig regel om ombuds fullmakt tas upp i lagen. *SACO* föreslår att en sådan regel utformas efter mönster av 2 § tredje stycket sista punkten lagen om handläggning av domstolsärenden. *ÖB* ifrågasätter om inte för undvikande av tvekan ordet »befullmäktigat» bör tillfogas före ordet »ombud» i 8 § första stycket första punkten.

SR erinrar om att förbundet i sitt yttrande över besvärssakkunnigas betänkande vände sig mot att förbudet för vissa befattningshavare att vara ombud fått en sådan utformning att det skulle hindra en anställd att i egenskap av organisations representant biträda någon i ett personärende. Förbundet konstaterar med tillfredsställelse att reglerna om ombud i det nya förslaget givits en mera generell avfattning och finner att dess invändningar beaktats genom att den aktuella frågan inte reglerats i förslaget.

Departementschefen. Förvaltningsärenden handläggs vanligen skriftligen. Frågan huruvida den som för talan i ett ärende därvid äger anlita ombud eller biträde får därför inte samma betydelse som i rättegång, där förfarandet bygger på muntlighetsprincipen. I förvaltningsärende som handläggs helt skriftligt kommer det ofta över huvud inte till myndighetens kännedom, om någon fått hjälp med att sätta upp en inläga eller anlitat annan person för att skaffa fram utredningsmaterial. Vad nu sagts hindrar emellertid inte att det även för förvaltningsförfarandets del är av värde att i lag slå fast den enskildes rätt att anlita ombud eller biträde i mellanhavande med myndighet. Inte minst med tanke på den enskildes rättsskydd är det av vikt att denna rätt kommer till uttryck i förvaltningslagen. En motsvarande regel har också tagits in i bl. a. den norska förvaltningsloven. Jag föreslår därför att det bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser tas med en föreskrift om att den som för talan i ärende får anlita ombud eller biträde (6 § första stycket första punkten).

Den sålunda lagfästa rätten att anlita ombud vid talans utförande kan emellertid inte göras ovillkorlig. Som framhållits av arbetsgruppen kan det i förvaltningsförfarandet förekomma en rad olika situationer, där den som

för talan i ett ärende måste medverka personligen antingen för att höras av eller eljest lämna upplysningar till en myndighet eller för att lämna medgivande till viss åtgärd eller underteckna en handling. I den mån det krävs att någon medverkar personligen anges detta regelmässigt i den specialförfattning som reglerar förfarandet på det område varom är fråga. Där anges vanligen också om myndighet får använda tvångsmedel, t. ex. vite, för att förmå någon att medverka personligen i visst hänseende. Som exempel kan nämnas reglerna om muntlig handläggning av barnavårdsärende i 15 och 17 §§ barnavårdslagen. Även när författningsbestämmelser av nyssnämnda slag saknas, är det ofta nödvändigt att myndighet tar kontakt direkt med den som gjort en ansökan i ett ärende eller eljest berörs av en åtgärd från myndighetens sida. Mellan sådana fall och tidigare berörda situationer föreligger dock den väsentliga skillnaden, att tvångsmedel inte får användas för att förmå någon att medverka. Oavsett om det rör sig om en i författning föreskriven skyldighet för någon att medverka personligen eller om en begäran som myndighet eljest framställer om sådan medverkan, bör uppenbarligen den enskildes rätt att föra sin talan genom ombud i motsvarande mån inskränkas. I huvudsaklig överensstämmelse med arbetsgruppens förslag på denna punkt förordar jag därför, att det i förvaltningslagen tas in en bestämmelse som klargör, att den som har ombud likväl är skyldig att medverka personligen, om myndigheten begär det (6 § första stycket andra punkten). Med en sådan bestämmelse torde knappast behöva befaras att myndigheternas kontakter med enskilda i t. ex. ärenden om socialhjälp skall försvåras. Jag vill tillägga, att den nu berörda inskränkningen bara rör rätten att anlita ombud. Självfallet bör inte föreskrivas någon inskränkning i fråga om enskilds rätt att vid sina kontakter med myndighet anlita biträde.

Jag anser vidare i likhet med arbetsgruppen att det inte finns något behov att — såsom yrkats av Svea hovrätt — dessutom ha en föreskrift om påföljd av att part underlåter att medverka personligen. En sådan föreskrift är motiverad bara om det skall gälla en allmän, påföljdssanktionerad skyldighet för part att medverka personligen vid utredningen, vare sig han har ombud eller ej. Att införa en sådan skyldighet är emellertid inte aktuellt.

Bestämmelsen om rätt för myndighet att avvisa ombud eller biträde, som visar oskicklighet eller oförstånd eller eljest är olämpligt (6 § andra stycket), stämmer i sak överens med motsvarande regel i arbetsgruppens lagförslag. Med anledning av ett påpekande av JO har dock i det nu framlagda lagförslaget genom tillägg av orden »i ärendet» markerats att beslut om avvisning inte får någon verkan utöver det ärende där frågan aktualiseras.

I 6 § tredje stycket anges att myndighets beslut att avvisa ombud eller biträde får överklagas genom besvär enligt samma bestämmelser som gäller talan mot myndighetens beslut i huvudsaken. Föreskriften motsvarar 19 § andra stycket 1 (jfr tredje stycket) arbetsgruppens lagförslag.

De av en del remissinstanser framförda önskemålen om komplettering av de nu behandlade reglerna i olika avseenden, bl. a. i fråga om ombuds fullmakt och behörighet, anser jag med hänsyn till lagens allmänna syfte mig inte kunna tillgodose i förevarande sammanhang. Vad gäller frågan om fullmakt torde reglerna i 49 § i den av mig föreslagna förvaltningsprocesslagen vid behov kunna tjäna till vägledning. I fråga om ombuds behörighet vill jag erinra om att allmänna bestämmelser om ombuds behörighet att ta emot delgivning av handling meddelats i 11 § delgivningslagen. I den mån annan fråga om ombuds behörighet skulle uppkomma i ärende hos förvaltningsmyndighet synes liksom f. n. ledning kunna hämtas ur RB och avtalslagen.

Det bör framhållas att de i 6 § upptagna reglerna inte innebär något hinder mot att juridisk person fungerar som ombud (jfr RÅ 1963 ref. 37).

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om när handling skall anses ha kommit in till myndighet. Den motsvarar 5 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt 1 § första stycket 1946 års lag om rätt att sända in handlingar med posten får ansökan, besvärslaga eller annan handling som skall ges in till stats- eller kommunalmyndighet sändas in med posten i betalt brev. Ehuru lagen inte innehåller någon uttrycklig regel därom, får handling självfallet också lämnas in genom bud (jfr prop. 1946: 16 s. 20). Handling som kommer in till myndighet med posten skall enligt 2 § första stycket första punkten i lagen anses ingiven av den som har under-tecknat handlingen. Handlingen skall anses ingiven den dag då handlingen eller avi om försändelse, i vilken handlingen finns innesluten, kom in till mottagaren (2 § första stycket andra punkten). 1946 års lag innehåller vidare en regel om att vad som är stadgat om att handling skall ha kommit in till myndighet före visst klockslag på dagen skall upphöra att gälla (2 § andra stycket).

Uttryckliga författningsbestämmelser om enskilds rätt att överbringa meddelande till myndighet genom telegrafi eller annan fjärrskrift har för förvaltningens del utfärdats bara i fråga om anbud i ärenden om upphandling m. m., se 10, 40 och 75 §§ upphandlingskungörelsen (1952:496) och cirkuläret (1960: 494) till samtliga statsmyndigheter angående användande av telex vid avgivande av anbud vid upphandling och arbeten för statens behov m. m. (jfr 12 kap. 10 § RB). I praxis har dock detta kommunikations-sätt godtagits också i vissa andra fall. Ansökan i tjänstetillsättningsärende som gjorts telegrafiskt har sålunda ansetts inkommen i rätt tid, fastän övriga ansökningshandlingar kommit myndigheten till handa först efter ansökningsstidens utgång. Likaså har anspråk på ersättning för mistad fiskerätt ansetts kunna framställas genom telegram (NJA 1959 s. 235). Telegra-

fisk fullföljdsinlaga har i tidigare praxis i regel inte godtagits (se t. ex. RÅ 1959 Ju 176 och K 815). En omsvängning har emellertid ägt rum på denna punkt genom ett nyligen meddelat pleniavgörande av regeringsrätten (beslut den 11 februari 1970). I ett ärende om klander av drätselkam-mares beslut hade klagandena före besvärstidens utgång anfört besvär hos länsstyrelsen genom telegram och efter nämnda tids utgång inkommit till länsstyrelsen med besvärslaga. Länsstyrelsen ansåg att klagandena inte hade fullgjort vad på dem ankom vid fullföljd av talan och avvisade besvären. Regeringsrätten fann emellertid den omständigheten att besvären an-förts på nyss nämnda sätt inte ha bort föranleda länsstyrelsen att avvisa klagandenas talan (jfr NJA 1968 s. 523).

Frågan när på dagen en handling måste ha kommit myndighet till handa för att den skall anses inkommen den dagen regleras inte i 1946 års lag. Har handlingen lämnats in viss dag under myndighetens expeditionstid, bör den uppenbarligen anses inkommen samma dag, vare sig handlingen har lämnats till registrator hos myndigheten eller till annan anställd. Även om handlingen har lämnats in efter expeditionstidens slut viss dag, torde den få anses inkommen den dagen, om registrator eller annan behörig tjäns-teman tagit emot den samma dag (RÅ 1941 ref. 7 och 1957 ref. 46; jfr NJA 1953 s. 96 och 1963 s. 384). Det sistnämnda gäller oavsett om handling-en har avlämnats i myndighetens lokal eller i tjänstemannens bostad. Har myndighet utanför sin lokal satt upp särskild brevlåda, som är tillgänglig för allmänheten även efter expeditionstidens slut, torde handling, som viss dag har lagts ned i brevlådan före midnatt, vara att anse som inkom-men den dagen.

Arbetsgruppen. I en lag med grundläggande bestämmelser om förvalt-ningsförfarandet bör enligt arbetsgruppens mening finnas regler om de sätt på vilka en handling skall få tillställas en myndighet. 1946 års lag och många specialförfattningar utgår från en tyst huvudregel att handling skall ges in. För att bestämmelserna i förvaltningslagen smidigt skall ansluta sig till det traditionella synsättet, bör de därför inledas med grundregeln om ingivande (5 § första stycket arbetsgruppens lagförslag). Vid sidan av möjligheten att formligen ge in en handling personligen eller genom om-bud bör lagen ange att handling får lämnas in genom bud eller sändas in med posten i betalt brev (5 § andra stycket första punkten). Lagen bör vidare öppna möjlighet att beträffande alla slag av handlingar som om-fattas av lagen — alltså även besvärsskrivelser — utnyttja telegrafi eller annan fjärrskrift (5 § andra stycket andra punkten). Detta kommunika-tionssätt kan i vissa fall vara det mest rationella och kan inte i något fall medföra nämnvärda olägenheter för myndigheterna. Användandet av tele-gram eller annat fjärrskriftsmeddelande bör enligt arbetsgruppens mening inte kompliceras i onödan. Man bör därför inte föreskriva att fjärrskrifts-meddelande obligatoriskt skall efterföljas av en handling, som motsvarar

meddelandet, utan nöja sig med att föreskriva att meddelandet skall bekräftas genom egenhändigt undertecknad skrivelse, om myndigheten begär det (5 § andra stycket tredje punkten). Föreskrifterna om de olika sätt på vilka handling skall få tillställas en myndighet bör enligt arbetsgruppens mening överta 1946 års lags funktion att utgöra en motsvarighet inom förvaltningen till 33 kap. 3 § RB. I specialförfattningarna skall inte behöva sägas annat än att en skrivelse skall ges in. Av förvaltningslagen skall följa att ingivandet får ersättas med någon av de övriga formerna för överbringande.

Förvaltningslagen bör enligt arbetsgruppens mening också reglera när en handling skall anses ha kommit in till en myndighet. Bestämmelser härom behövs för de fall då viss ansöknings- eller besvärstid eller liknande frist skall iakttas. Härvidlag bör till en början föreskrivas att handling skall anses ha kommit in, när till myndigheten anlänt antingen själva handlingen eller avi om försändelse, i vilken den är innesluten (5 § tredje stycket första punkten). Telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande bör härvid räknas som handling. Arbetsgruppen påpekar vidare att 1946 års lag inte innehåller någon bestämmelse om när på dagen en handling måste ha kommit myndighet till handa för att den skall anses inkommen den dagen (jfr prop. 1946: 16 s. 17). Frånvaron av en klar regel på denna punkt är förknippad med olägenheter för allmänheten. Praxis är inte heller enhetlig. Avsaknaden av en lagbestämmelse i ämnet kan dessutom medföra att det kommer att bli beroende på en tjänstemans godtycke om en handling blir att betrakta som inkommen viss dag eller inte, t. ex. om en behörig tjänsteman tar emot en handling efter expeditionstidens slut, fastän han inte har skyldighet till det. Arbetsgruppen anser därför att starka skäl talar för att förvaltningslagen bör ge närmare vägledning i denna fråga. Det ligger härvid nära till hands att göra skillnad mellan sådana myndigheter som har bestämt daglig tjänstetid och övriga myndigheter. Med att myndighet har bestämt daglig tjänstetid åsyftar arbetsgruppen att viss tjänstetid är fastställd för myndigheten eller dess kansli för minst måndag—fredag varje vecka (bortsett från helgdagar och därmed likställda dagar).

Såvitt angår myndighet med bestämd daglig tjänstetid talar enligt arbetsgruppens uppfattning övervägande skäl för att en handling skall anses inkommen till myndigheten viss dag, om handlingen eller avi om försändelse, i vilken handlingen är innesluten, har anlänt före tjänstetidens slut den dagen eller före den senare tidpunkt på dagen som myndigheten har gett till känna. Arbetsgruppen förutsätter att föreskrift om handlingsmottagande viss tid efter tjänstetidens slut inte meddelas i individuella fall utan får formen av en generell föreskrift som på lämpligt sätt bekantgörs för allmänheten. Det bör stå myndighet fritt att förlägga den senaste tidpunkten för mottagande av handling till vilken lämplig tid som helst. Vid mottagande genom brevinkast eller brevlåda lär annan tidpunkt än kl. 24

inte vara praktisk. Anländer handling eller avi viss dag efter tjänstetidens slut och har senare tidpunkt för mottagande inte bestämts, bör handlingen undantagslöst anses inkommen först påföljande dag. Det kan förutsättas att myndigheterna sörjer för att deras brevlådor och postfack töms vid den tid på dagen då handling eller avi senast skall ha anlänt och vid samma tid låter avhämta försändelser, som finns antecknade i myndighetens ankomst- och registreringsbok hos posten (jfr prop. 1947:188 s. 14). Detta synes arbetsgruppen inte vara förenat med oöverstigliga praktiska svårigheter. Arbetet med diarieföringen av de senast inkomna handlingarna behöver inte utföras samma dag utan kan uppskjutas till följande arbetsdags morgon. Har senare tidpunkt än tjänstetidens slut bestämts för mottagande av handlingar, ställer det sig inte lika lätt för myndigheten att kontrollera tiden för ingivandet. Antingen får då principen »hellre fria än fälla» tillämpas eller också får det klargöras för allmänheten att den som ger in en handling efter tjänstetidens slut skall vara beredd att bevisa när det skedde.

I fråga om det allt mindre antalet myndigheter som inte har bestämd daglig tjänstetid bör enligt arbetsgruppens mening inte krävas annat än att handlingen eller avi om denna anlänt viss dag före kl. 24 för att den skall anses inkommen den dagen. Detta bör gälla vare sig myndigheten i fråga har eget kansli eller inte.

I enlighet med det anförda föreslår arbetsgruppen att i förvaltningslagen stadgas att, om hos myndighet med bestämd daglig tjänstetid handling eller avi har anlänt efter tjänstetidens slut eller den senare tidpunkt som myndigheten gett till känna, handlingen skall anses ha kommit in först påföljande dag (5 § tredje stycket andra punkten).

Remissyttrandena. Den av arbetsgruppen föreslagna regeln om ingivande av handling anses av *Svea hovrätt, patent- och registreringsverket, länsstyrelserna i Jönköpings, Östergötlands och Jämtlands län, domkapitlet i Uppsala stift* och *SACO* böra utgå såsom varande självklar. Också *regeringsrättens ledamöter* finner bestämmelsen sakna självständig betydelse. De föreslår att den skrivs om och inarbetas i lagrummets andra stycke.

Polismästaren i Stockholms polisdistrikt erinrar om att enskild i olika lagar och författningar har lämnats möjlighet att anhängiggöra ärenden genom muntlig anmälan. Då viktiga rättsverkningar för den enskilde är knutna även till muntlig avgivande av anmälan, kan det enligt hans mening måhända vara påkallat att låta även detta förfaringsätt bli föremål för reglering.

Postverket föreslår att frankeringskravet i 5 § andra stycket första punkten slopas. Verket erinrar om att besvärssakkunniga inte tog med orden »i betalt brev» i sitt lagförslag, eftersom de ansåg det självklart att postförsändelse skall vara vederbörligen frankerad. Verket påpekar också att den försändelse i vilken en handling sänds med posten inte alltid behöver fran-

keras av avsändaren, t. ex. en av polismyndighet infordrad vittnesberättelse. Portokostnaden stannar i detta fall på statsverket men avsändaren torde inte uppfatta en sådan försändelse som »betalt brev». Även *riksförsäkringsverket* anser det böra övervägas att låta frankeringskravet utgå ur bestämmelsen.

De föreslagna bestämmelserna om rätt att använda telegram eller annan fjärrskrift lämnas i allmänhet utan erinran av remissinstanserna. *Konsistoriet vid universitetet i Göteborg* anser dock att efterföljande bekräftelse genom egenhändigt undertecknad skrift bör vara huvudregel, om meddelande har överbringats till myndighet i form av fjärrskrift. Enligt *Svea hovrätts* mening bör fjärrskriftsmeddelande, som inte utgör partsinlägga, bekräftas genom ingivande av handlingen i original, om myndigheten begär det.

Huvudregeln i 5 § tredje stycket om när en handling skall anses ha kommit in till en myndighet kritiseras av *TCO*, som förordar att regeln utformas efter mönster av 40 § avtalslagen. En liknande standpunkt intar *SR*, som påpekar att möjligheterna för avsändaren att med bestämdhet beräkna när en handling kommer fram till mottagaren f. n. är ringa på grund av den mindre regelbundna postbefordringen. En bestämmelse av innebörd att handling skall anses ha kommit in i rätt tid, om part kan bevisa att den har inlämnats till postbefordran i skälig tid för sådan befordran, bör därför tas in i paragrafen. Högsta antalet dagar för skälig postbefordringstid bör anges i t. ex. tillämpningsföreskrifter till lagen.

Den av arbetsgruppen föreslagna regeln om när på dagen en handling skall vara myndighet till handa för att anses inkommen den dagen behandlas av åtskilliga remissinstanser. De flesta ställer sig positiva till bestämmelsen. *JO* påpekar att regeln avviker från den rättstillämpning som har kommit till uttryck i rättsfallet *NJA* 1963 s. 384. Med hänsyn till förvaltningsmyndigheternas skiftande karaktär anser *JO* förslagets lösning sakligt vara att föredra framför *RB:s*. Det kan enligt hans mening ifrågasättas om inte fullständig enhetlighet borde åstadkommas genom ändringar i *RB* på de angivna punkterna.

Åtskilliga remissinstanser kritiserar emellertid bestämmelsens innehåll. *Sex ledamöter av regeringsrätten* föreslår att regeln utgår. Enligt deras mening kan det vara svårt för allmänheten att hålla reda på myndigheternas växlande stängningstider och framstå som svårförståeligt för den enskilde, om en handling som faktiskt tagits emot av behörig tjänsteman i myndighetens lokal — låt vara efter tjänstetidens slut — ändå inte skulle anses inkommen den dagen. Motsatt betraktelsesätt skulle säkerligen i åtskilliga fall uppfattas som en onödig formalism. De anser det också kunna ifrågasättas, om problemet över huvud behöver regleras i lag. *RB* innehåller ingen motsvarande bestämmelse för de allmänna domstolarnas del, utan frågan har där fått lösas genom praxis. Även för förvaltningsförfarandets vid-

kommande kan frågan utan olägenhet lämnas oreglerad. *Kammarrätten* pekar på att ökade kostnader kommer att uppstå, om myndighet — såsom förutsätts i betänkandet — skall sörja för att postfack m.m. töms vid tjänstetidens slut. Postens arbetsrutiner torde vidare vara sådana att det inte kan förutsättas att alla försändelser som då kommit in till postkontoret har hunnit antecknas i ankomst- och registreringsbok. Alla myndigheter låter inte heller hämta post vid tjänstetidens slut. Avsaknaden av uttryckliga regler för bestämmande av tidpunkten när en postbefordrad och i fack e. d. insorterad handling liksom en i postbok antecknad försändelse skall anses inkommen till en myndighet lämnar utrymme för olika förfaranden och kan enligt kammarrättens mening leda till ojämnheter i tillämpningen som i vissa lägen kan föranleda rättsförluster. Om 5 § inte låter sig förtydligas i antydnda hänseenden är det enligt kammarrättens åsikt i vart fall önskvärt, att myndigheterna genom föreskrift i lagen eller i annan ordning åläggs att kontrollera om post till myndigheterna finns på postkontor vid tjänstetidens slut (eller motsvarande tidpunkt) och där avhämta eventuell post. Liknande synpunkter framförs av bl. a. 15 ledamöter av *regeringsrätten*, *JK*, *Svea hovrätt*, *riksskattenämnden* och *länsstyrelsen i Södermanlands län*. Även om det inte är förenat med oöverstigliga praktiska svårigheter att myndigheterna låter avhämta post vid tjänstetidens slut i de aktuella fallen, framstår det enligt *postverkets* mening dock i många fall som onödigt betungande från arbetssynpunkt. Postverket ifrågasätter därför om inte regeln bör formuleras så, att en handling skall anses inkommen så snart en myndighet har tillfälle att fataliedagen avhämta den på postanstalt (i postbox, postfack eller, vad beträffar i ankomst- och registreringsbok upptagna försändelser, vid kassaplats). En sådan bestämmelse skulle i praktiken innebära att en myndighet kunde hämta posten påföljande tjänstgöringsdag och att några större praktiska svårigheter inte skulle behöva uppkomma i fråga om att fastställa när viss försändelse förelåg till avhämtning. Postverket föreslår att denna fråga utreds ytterligare, innan slutlig ställning tas.

En del remissinstanser kritiserar också enskildheter i bestämmelsens utformning. *Sveriges advokatsamfund* anser inte den i paragrafen angivna bestämningen »efter tjänstetidens slut» vara helt tillfredsställande. Olika myndigheter tillämpar skilda tjänstetider, och vid en och samma myndighet kan tjänstetiden variera från tid till annan. Från rättssäkerhetssynpunkt är därför enligt samfundets mening ett i lagen inskrivet, bestämt sista klockslag för ingivande av handling eller avi att föredra. Med hänsyn till svårigheten att finna ett under alla förhållanden lämpligt klockslag anser sig samfundet dock kunna tillstyrka den föreslagna bestämmelsen under förutsättning att åtgärder vidtas för åstadkommande av större enhetlighet i fråga om tjänstetiden och att i förekommande fall tjänstetidens slut anges i besvärshänvisningar o. d. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län*

anser att ordet »tjänstetid» bör bytas ut mot »expeditionstid». Enligt länsstyrelsens mening är det olämpligt att en myndighet skall vara nödsakad att vid tjänstetidens slut kontrollera postfack och brevlådor. Däremot kan detta med fördel ske vid expeditionstidens slut. *Kammarkollegiet* ifrågasätter lämpligheten av att i en lag, som syftar till att förenkla och förenhetliga förvaltningsförfarandet, införa en möjlighet för myndighet med bestämd daglig tjänstetid att förordna om handlings mottagande viss tid efter tjänstetidens slut. Kollegiet föreslår att orden »eller den senare tidpunkt som myndigheten givit till känna» utgår ur den föreslagna lagtexten.

Departementschefen. Den som önskar meddela sig skriftligen med en förvaltningsmyndighet har sedan gammalt haft rätt att göra det inte bara genom att personligen eller genom ombud lämna in en handling till myndigheten utan också genom att sända in handlingen med posten. Delade meningar råder inte om att detta skall gälla även i fortsättningen. Däremot kan det ifrågasättas om det — såsom förordats av arbetsgruppen — behövs uttryckliga bestämmelser härom i förvaltningslagen (jfr 5 § första stycket och andra stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag). Jag vill erinra om att nuvarande regel i ämnet i 1 § 1946 års lag om rätt att sända in handlingar med posten vid sin tillkomst ansetts nödvändig bara med tanke på sådana fall då det i lag förutsatts att handling skall »ges in» till en myndighet (prop. 1946: 16 s. 20), dvs. överlämnas av någon personligen eller av hans ombud. För fall av detta slag medger 1946 års lag att handlingen i stället får sändas in med posten. Nu gällande lagstiftning på det förvaltningsrättsliga området uppvisar emellertid endast i begränsad utsträckning exempel på bestämmelser av sådant slag. Det skulle även strida mot nutida uppfattning att i dylika fall vägra att ta emot en handling som sänts in med posten. Enligt min mening finns det därför inte längre skäl att i lagstiftningen utgå från annat än att ingivande och insändande av handling är likvärdiga former för att tillställa en myndighet en handling. Någon motsvarighet till de nyss angivna bestämmelserna i arbetsgruppens lagförslag har därför inte tagits med i förvaltningslagen. Att postförsändelse till myndighet liksom enligt nu gällande regler skall vara frankerad av avsändaren, om annat inte är särskilt medgivet, skall självfallet gälla även i fortsättningen. Som påpekats av postverket behövs det dock inte någon uttrycklig lagbestämmelse härom. Någon uttrycklig lagregel torde knappast heller fordras med tanke på det fallet att någon muntligen anhängiggör ett ärende hos myndighet.

Något annorlunda förhåller det sig om någon önskar meddela sig med en myndighet genom telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande. Att det numera föreligger en sådan rätt får anses fastslaget genom ett år 1970 meddelat pleniavgörande av regeringsrätten. Det torde emellertid knappast finnas någon mera allmän kännedom om detta, och det kan därför hävdas att det från tydlighetssynpunkt skulle vara önskvärt att en regel härom in-

flyter i förvaltningslagen i enlighet med vad som har föreslagits av arbetsgruppen (5 § andra stycket andra punkten arbetsgruppens lagförslag). Med den av mig nyss intagna ståndpunkten till behovet av uttryckliga regler om rätten att ge in eller sända in handlingar med posten synes emellertid inte väl förenligt att i förvaltningslagen ta in enbart en föreskrift om rätt att kommunicera med myndighet genom fjärrskrift. Att denna möjlighet numera står den enskilde till buds kommer likväl att framgå indirekt av förevarande paragraf i det nu framlagda lagförslaget (första stycket andra punkten). Jag anser därför att en uttrycklig regel om rätt att meddela sig med myndighet genom fjärrskrift kan undvaras i förvaltningslagen. Att fjärrskriftsmeddelande är att räkna som handling i lagens mening torde inte heller behöva uttryckligen anges. Till frågan om bekräftelse av sådant meddelande återkommer jag i det följande.

Om sålunda frågan om de sätt på vilka enskild kan träda i förbindelse med myndighet kan utan egentlig olägenhet lämnas oreglerad i lagen, kan detsamma enligt min mening inte sägas vara fallet beträffande frågan om den tidpunkt då handling skall anses ha kommit in till en myndighet. Detta spörsmål aktualiseras i alla de sammanhang då i författning eller eljest viss tidsfrist är föreskriven för vidtagande av en skriftlig åtgärd. Som framhållits av arbetsgruppen är frånvaron av klara regler på denna punkt förknippad med olägenheter för allmänheten. Även för myndigheterna torde det vara av värde att nuvarande regel i ämnet i 2 § första stycket andra punkten 1946 års lag förtydligas i vissa avseenden. Riktmärket bör härvid vara att skapa ökad klarhet i sådana fall då det kan anses tveksamt, om en handling skall räknas som inkommen viss dag eller inte. Från rättsskyddssynpunkt är det vidare av särskild vikt att se till att tvekan i detta hänseende inte länder den enskilde till nackdel. För att nå de nu angivna syftena har jag bedömt det vara nödvändigt att göra reglerna om när en handling skall anses inkommen till en myndighet något utförligare än i arbetsgruppens lagförslag.

Huvudregeln om när en handling skall anses ha kommit in till myndighet bör i huvudsaklig överensstämmelse med vad nu gäller och med vad som föreslagits av arbetsgruppen (5 § tredje stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag) vara, att handling skall anses ha kommit in, när handlingen eller avi om postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, kommit behörig tjänsteman till handa (7 § första stycket första punkten i det föreliggande lagförslaget). Insändande av handling sker alltså i princip fortfarande på avsändarens risk (jfr 7 § andra stycket). Regeln uppställer inte något ovillkorligt krav på att handlingen eller avin skall ha avlämnats i myndighetens lokal. Det räcker med att behörig tjänsteman tagit emot den t. ex. vid en förrättning eller vid besök hos någon. Vem som i det enskilda fallet skall räknas som behörig tjänsteman får liksom f. n. avgöras av bl. a. arbetsordning för myndigheten. Härigenom vinn

överensstämmelse med vad som enligt 2 kap. 5 § första stycket tryckfrihetsförordningen gäller i fråga om den tidpunkt då handling skall anses inkommen till myndighet och därmed hänföras till kategorin »allmän handling».

Eftersom det beträffande postförsändelse är tillräckligt att en avi om försändelsen anlänt till behörig tjänsteman viss dag för att denna skall anses inkommen den dagen, har det synts vara följdriktigt att i lagen ta in en uttrycklig regel om motsvarande situation beträffande telegram. Underrättas myndighet särskilt om att telegram till myndigheten anlänt till telegrafanstalt, skall telegrammet enligt 7 § första stycket andra punkten anses ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman. Det förutsätts att myndigheten underrättas genom televerkets försorg. På vilket sätt underrättelsen sker spelar däremot inte någon roll. Det räcker exempelvis med att behörig tjänsteman hos myndigheten underrättas i telefon.

I 7 § andra stycket har tagits in en bestämmelse som närmast tar sikte på sådana fall då handling (telegram) eller avi om handling (telegram) anlänt viss dag efter expeditionstidens slut. Med hänsyn till den kritik som vid remissbehandlingen riktats mot motsvarande regel i arbetsgruppens lagförslag (5 § tredje stycket andra punkten) har bestämmelsen i det föreliggande lagförslaget getts ett väsentligen nytt innehåll (jfr 1LU 1946:23 s. 9 och prop. 1947:188 s. 14). Kan det antas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i myndighetens lokal eller funnits tillgänglig för myndigheten på postanstalt, skall den anses inkommen den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag. Genom den nya bestämmelsen undviks att enskilds rätt går förlorad, därför att myndighet t. ex. dröjer med att på postanstalt hämta alla de försändelser till myndigheten som anlänt viss dag. Inte heller skall den omständigheten att handling lämnats i myndighetens lokal till någon, som inte är behörig att ta emot den, i allmänhet medföra att handlingen inte skall anses inkommen den dagen. Kommer handlingen i sistnämnda fall behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag, bör det kunna presumeras att den kommit in den dag då den avlämnats. Någon vidlyftig utredning om huruvida handlingen faktiskt funnits i myndighetens lokal före kl. 24 viss dag skall inte behöva företas i nu avsedda fall. Det bör normalt räcka med att det inte framstår som osannolikt att så varit förhållandet. Även när det gäller att avgöra huruvida en handling viss dag funnits tillgänglig för myndighet på postanstalt bör beviskravet sättas lågt. Det bör vara tillräckligt att det med hänsyn till förefintliga uppgifter om t. ex. dag för försändelsens poststämpling, försening av postgången och rutiner vid insortering av försändelser i postfack och postboxar inte framstår som osannolikt att handlingen viss dag funnits tillgänglig för myndigheten på postanstalt. Med ett så utformat beviskrav torde det knappast vålla myndig-

heterna några nämnvärda svårigheter att avgöra om en handling skall anses ha kommit in inom föreskriven tid eller ej. Den nu föreslagna bestämmelsen medför däremot att viss försiktighet bör iakttas av myndigheten vid utfärdande av lagakraftbevis beträffande överklagbara beslut. För undvikande av misstag torde i allmänhet sådant bevis böra utfärdas först dagen efter den arbetsdag som närmast följer på dagen för besvärstidens utgång (jfr även 12 § tredje stycket andra punkten).

I 7 § tredje stycket har tagits in en föreskrift om att telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande skall bekräftas av avsändaren, om myndigheten begär det. Föreskriften motsvarar 5 § andra stycket tredje punkten arbetsgruppens lagförslag. Bekräftelse som nu avses skall ske genom egenhändigt undertecknad handling. Begär myndigheten sådan bekräftelse men kommer någon sådan inte myndigheten till handa, blir fjärrskriftsmeddelandet att betrakta som en visserligen inkommen men inte undertecknad handling.

Någon motsvarighet till nuvarande bestämmelse i 2 § första stycket första punkten 1946 års lag att handling som kommer in till myndighet med posten skall anses ingiven av den som undertecknat handlingen anser jag inte behöva tas med i förvaltningslagen.

Som framgår av redogörelsen under 1 och 2 §§ i det föreliggande lagförslaget har 1946 års lag ett något mer vidsträckt tillämpningsområde än förvaltningslagen. I detta sammanhang bör särskilt erinras om de i 2 § 3 och 4 intagna undantagen beträffande överexekutors eller utmätningsmans exekutiva verksamhet och beträffande ärenden om brott hos polis-, åklagar- eller tullmyndighet. Eftersom 1946 års lag f. n. är generellt tillämplig hos de nu nämnda myndigheterna och 7 § förvaltningslagen är avsedd att överta dess roll, kommer följaktligen bestämmelser i nu berörda hänseenden att saknas för dessa myndigheter, när förvaltningslagen träder i kraft. Till denna fråga liksom till frågan om erforderliga ändringar i 33 kap. 3 § RB avser jag att återkomma i ett senare sammanhang.

8 §

Bestämmelsen reglerar myndighets skyldighet att vägleda den som lämnar in en ofullständig ansökningshandling eller annan skrivelse. Den motsvarar 9 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. F. n. finns inte någon allmän lagregel som ålägger förvaltningsmyndighet att vägleda part eller annan person, om han ger in en inlägga som inte uppfyller givna föreskrifter eller eljest är ofullständig. I praxis anses emellertid myndigheterna ha en sådan skyldighet, se t. ex. RÅ 1950 ref. 30 (ombud har beretts tillfälle att i efterhand styrka sin behörighet) och 1952 ref. 3 (part, som anbragt sitt namn på besvärsskrivelse endast med skrivmaskin, har beretts tillfälle att underteckna skrivelsen, fastän besvärstiden gått ut). Den nu angivna grundsatsen har även kommit

till uttryck i vissa specialförfattningar, se t. ex. 7 § taxeringsförfordningen.

Vad gäller den statliga sektorn bör i sammanhanget även erinras om vissa bestämmelser i 1946 års servicecirkulär. Krävs i ärende hos myndighet komplettering av enkel beskaffenhet, skall myndigheten enligt fjärde stycket i cirkuläret lämna anvisning om vilka åtgärder som bör vidtas för att avhjälpa bristen, om inte myndigheten på grund av motsatta partsintressen eller av annan särskild anledning finner det vara olämpligt att lämna sådant biträde. Den vägledningsplikt som föreskrivs i cirkuläret sträcker sig i princip inte längre än till klargörande för parten av vad som brister. Är det uppenbart att parten inte på egen hand kan bota bristen, kan myndigheten hänvisa honom till kommissionär hos myndigheten eller enligt 5 § kungörelsen (1946: 679) angående kommissionärer hos myndigheter tillhörande statsförvaltningen lämna ärendet direkt till sådan befattningshavare. I servicecirkulärets sjätte stycke föreskrivs vidare att myndighet även i övrigt bör gå allmänheten till handa med erforderliga upplysningar i frågor som berör myndighetens verksamhetsområde, om det inte av särskild anledning medför olägenhet att lämna sådant biträde.

Görs en framställning i ett förvaltningsärende av en därtill berättigad person, är myndigheten i princip skyldig att i sak pröva denna. I vad mån myndighet har rätt att underlåta sakprövning av en bristfällig framställning och i stället avvisa den, beror ofta på sakens beskaffenhet. På åtskilliga områden, t. ex. på socialvårdsområdet, måste myndigheterna av hänsyn till sina allmänna uppgifter anses skyldiga att träda i verksamhet och utreda förhållandena, även när parts framställning är bristfällig och kanske i och för sig otjänlig som underlag för en sakprövning. På andra områden torde det stå myndigheten fritt att, när part i eget intresse begär en förmån och hans framställning är otjänlig som grund för ärendets handläggning, underlåta sakprövning och avvisa framställningen. Myndigheten torde dock inte ha rätt att besluta om avvisning, om inte parten först beretts tillfälle att bota bristen i framställningen men underlåtit att göra detta. Uttryckliga författningsföreskrifter härom har meddelats endast i ringa utsträckning, se t. ex. 28 § fjärde stycket lagen (1956: 2) om socialhjälp.

Arbetsgruppen. Enligt arbetsgruppens mening bör i förvaltningslagen inte tas in någon allmän regel om myndighets serviceskyldighet mot allmänheten (jfr 2 kap. 15 § besvärssakkunnigas lagförslag). Arbetsgruppen anser inte heller att frågan i vad mån en myndighet skall komplettera utredningen i ärende ex officio eller låta erforderlig komplettering ankomma på part efter eller utan vägledning från myndigheten bör regleras i förvaltningslagen, eftersom detta är ett spörsmål om utredningsansvarets fördelning som är avhängigt av sakens beskaffenhet. Om denna fråga över huvud skall regleras, bör det ske områdesvis genom specialförfattningarna. Alla grader av official- resp. partsansvar förekommer inom förvaltningens rikt differentierade ärendeflora.

Enligt arbetsgruppen bör emellertid oavsett förvaltningsärendets typ kunna ställas upp en enhetlig regel i ett speciellt avseende. Myndighet bör i överensstämmelse med gällande rätt i princip vara skyldig att ge anvisning om sådana enkla kompletteringsåtgärder som påtecknande av egenhändig namnteckning på ansöknings- eller besvärsskrivelse, meritförteckningar m. m. och insändande av fullmakt, betyg, intyg, bevis eller andra enstaka, lätt identifierbara behörighets- eller bevishandlingar. Arbetsgruppen förordar att en regel om sådan vägledningsskyldighet tas med bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser (9 § första punkten arbetsgruppens lagförslag). Den bör avfattas med servicecirkulärets fjärde stycke som förebild. Den i cirkuläret angivna begränsningen i vägledningsplikten med tanke på förefintligheten av motsatta partsintressen bör dock inte ges någon motsvarighet. Så länge det inte är fråga om annat än enkla kompletteringar av huvudsakligen formell beskaffenhet, saknas anledning att inskränka servicen av hänsyn till motsatta partsintressen.

Kompletteringsgrundsatsen bygger på samma tanke som kommunikationsprincipen, framhåller arbetsgruppen vidare. Ett avgörande som går part emot skall inte meddelas utan att parten fått tillfälle att ta till vara sina intressen. Liksom regeln om kommunikation måste vidkännas inskränkningar med hänsyn till förfarandets ekonomi, kan inte heller kompletteringsregeln stå undantagslös. Ett enkelt meddelande till part om att något saknas i hans handlingar är visserligen föga tids- och arbetskrävande. I oviktiga eller utsiktslösa ärenden kan dock också en så enkel åtgärd framstå som en överdrift. På områden där ansökningar kommer in i stora mängder kan det också tänkas vara omöjligt att i praktiken i full omfattning upprätthålla även en så begränsad anvisningsskyldighet som den föreslagna utan att en allmän fördröjning av ej önskvärt slag uppkommer. Förfarandekonomiska avvägningar måste därför kunna göras. Arbetsgruppen föreslår i enlighet härmed att i lagtexten anges att vägledning får underlåtas, om det krävs av hänsyn till arbetets behöriga gång och intet väsentligt partsintresse eftersätts därigenom (9 § andra punkten).

De av arbetsgruppen föreslagna bestämmelserna reglerar bara myndighets vägledningsplikt i förhållande till part. Frågan om sådan hjälp till annan än part, t. ex. den som skall lämna skriftliga upplysningar eller intyg i ett ärende, fordrar enligt gruppens åsikt inte lagreglering.

Remissyttrandena. De av arbetsgruppen föreslagna bestämmelserna om myndighets skyldighet att vägleda part lämnas i allmänhet utan erinran av remissinstanserna. *Patent- och registreringsverket*, som anser att bestämmelserna återger en i det närmaste självklar princip, föreslår dock att de utgår ur förvaltningslagen och att servicecirkuläret i stället förtydligas. En motsatt ståndpunkt intas av *JO*, som anser bestämmelserna böra utsträckas till att innehålla en allmän regel om serviceskyldighet. Han erinrar om att myndighet, som hör till statsförvaltningen, enligt 1946 års servicecirkulär

är skyldig att gå allmänheten till handa med upplysningar i frågor som berör myndighetens verksamhetsområde, om det inte av särskild anledning medför olägenhet att lämna sådant biträde. Avsaknaden av motsvarande bestämmelse för den kommunala förvaltningen har i flera hos JO anhängiga ärenden framstått som en brist (se t. ex. JO 1968 s. 223). Även om en sådan regel i viss mån kan sägas falla utom ramen för den föreslagna lagen, anser JO dock att principen om skyldighet för myndighet att tillhandagå allmänheten med anvisningar och upplysningar är av sådan fundamental betydelse för förhållandet mellan myndigheterna och allmänheten, att principen — med erforderliga reservationer — bör komma till uttryck i lagen genom en bestämmelse av den innebörd servicecirkuläret innehåller. Ett sådant stadgande skulle enligt JO:s mening efter hand kunna ersätta bestämmelser i olika specialförfattningar om skyldighet att lämna allmänheten råd och upplysningar. Önskemål om en allmän serviceregler framförs även av bl. a. *Sveriges advokatsamfund*.

En del remissinstanser framställer erinringar mot enskildheter i bestämmelsernas utformning. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* ifrågasätter om ordet »vägleda» i första punkten är helt invändningsfritt. Länsstyrelsen föreslår i stället uttrycket »skall myndigheten på lämpligt sätt bereda part tillfälle att avhjälpa bristen». *Sveriges advokatsamfund* anser att uttrycket »och kan bristen avhjälpas på ett enkelt sätt» bör utgå ur lagtexten, eftersom det primära är att handlingarna blir fullständiga och myndighet sålunda vid behov alltid bör lämna vägledning utom i de två undantagsfall som anges i lagrummets sista mening. Innebörden av det sista ledet i denna finner i sin tur *Svea hovrätt* oklar. Eftersom förutsättningen för vägledning anges vara att part inte gett in föreskrivna handlingar eller att handlingarna behöver fullständigas, innebär underlåtenhet att vägleda enligt hovrättens mening alltid eftersättande av väsentligt partsintresse. Hovrätten anser därför att undantagsstadgandet i denna del bör utgå. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att bestämmelserna bör kompletteras med en regel om rätt för myndighet att avvisa framställning, som är så bristfällig att den är otjänlig som underlag för ärendets handläggning.

Departementschefen. Bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser bör såsom föreslagits av arbetsgruppen ingå en regel som slår fast myndighets skyldighet att vägleda part eller annan som saken angår, om en av honom ingiven ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling är ofullständig. En föreskrift med sådan innebörd har en naturlig plats i en lag som innehåller grundläggande bestämmelser om handläggningen av förvaltningsärenden. Frågan om införande av en lagregel om myndighets allmänna informations- och serviceplikt gentemot allmänheten bör däremot enligt min mening inte lösas i förevarande sammanhang. Jag vill särskilt peka på att förvaltningslagen inte är avsedd att gälla vid all verksamhet som utövas av myndighet utan endast beträffande den del därav som kan

karaktiseras som handläggning av ärenden (jfr vad som anförts under 1 och 3 §§) och att den oreglerade kommunalförvaltningen faller helt utanför lagens tillämpningsområde.

Enligt arbetsgruppens lagförslag får vägledning underlätas, om det krävs av hänsyn till arbetets behöriga gång och intet väsentligt partsintresse eftersätts därigenom. Arbetsgruppen har i fråga om denna undantagsregel hänvisat till att det också beträffande kompletteringar av enkelt slag måste finnas utrymme för myndigheten att göra förfarandekonomiska överväganden, t. ex. i massärenden. Eftersom vägledningsplikten är begränsad till fall då en brist i en handling kan avhjälpas på ett enkelt sätt, finner jag det dock vara mindre lämpligt att medge undantag från huvudregeln i den utsträckning som följer av arbetsgruppens förslag i denna del. Enbart den omständigheten att ansökningar av samma slag förekommer i stor mängd hos en myndighet bör inte vara tillräcklig anledning att underlåta att lämna upplysning om brister som uppdagas i någon eller några av ansökningarna. Behöver sökanden få upplysning om att viss komplettering krävs för att han skall kunna ta till vara sin rätt i visst avseende, bör myndigheten upplysa honom härom, om det kan ske på ett enkelt sätt. Däremot torde det ibland kunna inträffa att det framstår som uppenbart obehövt att för en sökande påvisa en brist i en av honom insänd skrivelse, t. ex. därför att myndigheten kan överse med bristen med hänsyn till utredningen i övrigt. Föreskriften om myndighets vägledningsplikt bör i enlighet med vad nu anförts ges det innehåll, att om ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling från någon som saken angår är ofullständig och bristen kan avhjälpas på ett enkelt sätt, myndigheten skall vägleda honom, om det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt.

Den av en remissinstans berörda frågan om införande av en regel om rätt för myndighet att avvisa framställning, som är otjänlig som underlag för ärendets handläggning, har nära samband med det allmänna spörsmålet om utredningsansvarets fördelning i förvaltningsförfarandet. Detta spörsmål kan som arbetsgruppen påpekat knappast lösas genom en allmän regel i förvaltningslagen utan bör liksom hittills vid behov regleras i specialförfattningarna (jfr 6 § förvaltningsprocesslagen).

9 §

Paragrafen reglerar myndighets befogenhet att använda tolk i förvaltningsärenden. Den motsvarar 14 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. I förvaltningsförfarandet gäller liksom i rättegång att svenska språket skall användas av myndigheterna. Något allmänt stadgande härom finns dock inte. Generella bestämmelser saknas även om hur förvaltningsmyndighet skall förfara, när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket (jfr 5 kap. 6 § RB). I 42 § fjärde stycket utlänningslagen förutsätts att myndighet kan anlita tolk vid förhör i vissa

utlänningsärenden. Tolk som uppträder i sådant sammanhang har rätt till ersättning av allmänna medel, se 87 § andra stycket och 88 § tredje stycket utlänningskungörelsen (1969: 136). I vad mån motsvarande befogenhet tillkommer myndighet vid muntlig handläggning i andra förvaltningsärenden är oklart. Beträffande skriftliga inlagor och andra handlingar som ges in till förvaltningsmyndighet förutsätts i princip att de skall vara avfattade på svenska språket. Liksom allmän domstol torde förvaltningsmyndighet dock vara skyldig att godta handling på danska eller norska, om annat inte är föreskrivet, se t. ex. 3 § första stycket patentkungörelsen (1967: 838). Ibland har det uttryckligen lagts i myndighetens egen hand att avgöra, i vad mån översättning skall krävas, se 7 § kungörelsen (1960: 648) med tillämpningsbestämmelser till varumärkeslagen och kollektivmärkeslagen och 3 § andra stycket patentkungörelsen. I praxis torde också enklare handlingar avfattade på engelska eller tyska godtas av myndigheterna, i den mån hos myndigheten finns tjänsteman som behärskar dessa språk.

Arbetsgruppen. Arbetsgruppen framhåller att den ställning av invandrarland som Sverige numera fått väcker anspråk på att myndigheterna skall meddela sig med samhällsmedlemmarna inte bara på det inhemska språket utan också på andra språk och på att de invandrare som ännu inte hunnit eller kunnat lära sig svenska språket skall kunna använda sitt eget språk vid umgänget med myndigheterna. Den ökande internationella samfärdseln ställer också sådana krav på de språkliga kommunikationsmedlen. Enligt arbetsgruppens mening kan det numera knappast betraktas som den enskildes ensak att sörja för tolk och översättningar vid mellanhavanden med myndigheterna. Å andra sidan går det inte att sträcka sig så långt att myndigheterna generellt åläggs att meddela sig med en icke svenskspråkig person på hans eget språk. En sådan ordning stöter på avgörande praktiska och ekonomiska hinder. Arbetsgruppen menar därför, att det redan av rent praktiska skäl inte kan föreskrivas någon skyldighet för myndighet att tillkalla tolk och därmed heller inte någon rätt för part att använda sitt eget språk i stället för det svenska. Enligt gruppens mening vore det emellertid otillfredsställande att lämna tolkfrågan helt oreglerad. Till en del beror ovissheten i nuvarande rättsläge på att myndigheterna inte fått något allmänt bemyndigande att anlita tolk när det behövs. I avsaknad av sådant bemyndigande anser myndigheterna sig förhindrade att vidtala tolk fastän sådan behövs och finns tillgänglig. Arbetsgruppen föreslår med hänsyn härtill att myndigheterna i förvaltningslagen bemyndigas att tillkalla tolk dels i de fall part inte behärskar svenska språket och det är skäligen påkallat att tolk anlitas för att tyda skrift från honom eller för att avfatta meddelande till honom (14 § första stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag), dels i muntligt mellanhavande med sådan part (14 § första stycket andra punkten).

Vid bedömningen av om det är sakligen påkallat att tolk tillkallas räcker

det enligt arbetsgruppens åsikt inte att konstatera att parten inte behärskar svenska språket. Hänsyn måste också tas till sakens beskaffenhet, omfattningen och karaktären av det material som parten förebringar samt kostnaden betraktad i relation till sakens vikt för parten. Det förekommer typer av förvaltningsärenden, t. ex. patent- och varumärkesärenden, där kostnadstäckning sker genom avgifter. I sådana och liknande ärenden är det naturligt att anlägga ett affärsmässigt betraktelsesätt och begära av parten att han själv står för översättningar och annan tolkhjälp som kan behövas. Vill en part åberopa mycket omfattande dokumentation, ter det sig vidare föga rimligt att myndigheten till en kostnad av kanske flera tusen kronor står för översättning. TolkserVICEN måste hållas inom en rimlig ekonomisk ram. Mot bakgrund av det anförda föreslår arbetsgruppen att det i lagtexten anges som förutsättning för tillkallande av offentlig tolk, att det är skäligen påkallat att tolk anlitas, och att paragrafen placeras bland lagens särskilda bestämmelser för vissa partsärenden för att ytterligare begränsa dess räckvidd.

Kostnaden för tolk bör enligt arbetsgruppens mening betraktas som en allmän omkostnad för myndighetens verksamhet. Den bör därför bestridas med allmänna medel, dvs. kommunala medel hos de kommunala myndigheterna och statsmedel hos de statliga myndigheterna. För den som fullgör uppdrag som tolk i tjänsten bör dock inte utgå något särskilt arvode för uppdraget. Arbetsgruppen föreslår i enlighet härmed en föreskrift av innehåll att den som fullgör uppdrag som tolk annorledes än i tjänsten skall ha rätt till arvode samt ersättning för kostnad och tidsspillan av allmänna medel efter vad som finnes skäligt (14 § andra stycket).

Arbetsgruppen förordar vidare att den som är allvarligt hörsel- eller tal-skadad i samma mån som den som inte behärskar svenska språket bör kunna räkna med att myndigheten tillkallar tolk, när sådan behövs för muntligt förhör eller meningsutbyte och finns tillgänglig. Paragrafen bör enligt gruppens mening kompletteras med en regel härom (14 § första stycket andra punkten).

Remissyttrandena. De av arbetsgruppen föreslagna bestämmelserna om tolk godtas i allmänhet av remissinstanserna. I en del remissyttranden ifrågasätts emellertid om inte paragrafens huvudregel bör avfattas som en skyldighet och inte som ett bemyndigande att tillkalla tolk. Denna synpunkt betonas särskilt starkt av *arbetsgruppen för invandrarfrågor*, som anser att den föreslagna regeln knappast stärker individens rättsskydd utan snarare konserverar den nuvarande och enligt arbetsgruppens mening otillfredsställande ordningen. Arbetsgruppen kritiserar vidare bl. a. det i betänkandet gjorda uttalandet att en generell plikt för myndigheterna att meddela sig med en icke svenskspråkig person på hans eget språk stöter på »avgörande praktiska och ekonomiska hinder». Enligt arbetsgruppens mening är dessa hinder inte av den omfattningen att de ensamma kan utgöra

bärande skäl mot en bestämmelse, som generellt ålägger myndigheterna att meddela sig med en icke svenskspråkig person på hans eget språk när det behövs. Arbetsgruppen hänvisar till att läget på tolk- och översättarområdet avsevärt förbättrats under de senaste åren. Ett 20-tal lokala informationscentraler med tolktjänst har inrättats ute i landet. Ofta svarar kommunen för tolkkostnaderna. Arbetsgruppen har inlett en försöksverksamhet med tolkutbildning på de vanligaste invandrarsspråken och vidare sammanställt en översättarförteckning omfattande de 16 mest använda invandrarsspråken. Det avgörande argumentet mot den föreslagna utformningen av paragrafen är enligt arbetsgruppens mening emellertid av moralisk art. Om en myndighet anser att det inte är »skäligen påkallat att tolk anlitas» får den enskilde svara för översättnings- och tolkkostnaderna själv. Härigenom diskrimineras han i förhållande till den svensktalande delen av befolkningen. Med hänvisning till det ärende som redovisas i JO 1968 s. 279 säger sig JO vilja framhålla som sin bestämda mening att i åtskilliga ärenden, särskilt sådana som rör omhändertagande med tvång, det för den enskildes rättssäkerhet är ett oavvisligt krav att tolk vid behov anlitas. Detta bör enligt hans mening också framgå av lagen. Uttalanden i samma riktning görs av *länsstyrelsen i Jämtlands län* och LO. Enligt LO:s mening är det av synnerlig vikt att myndighet alltid tillkallar tolk, om part begär att sådan förordnas.

JO ifrågasätter också om inte paragrafen bör placeras bland de allmänna bestämmelserna och sålunda tillämpas även utanför de förvaltningsrättsliga partsärendenas ram. JO påpekar att skrifter på utländskt språk kan komma in i snart sagt vilket ärende som helst och att även annan än part kan vara i behov av tolkhjälp, t. ex. en myndighet i ett remissärende. Kravet att anlita av tolk skall vara skäligen påkallat är enligt JO:s mening en tillräcklig garanti för att en allmän regel om anlita av tolk inte blir alltför betungande för det allmänna. Samma inställning har *Svea hovrätt* och *kammarrätten*. Hovrätten påpekar också att tolkfrågan inte bör lösas isolerat för förvaltningsförfarandet. Enligt hovrättens mening är det önskvärt med en gemensam reglering av spörsmålet för nämnda förfarande och rättegång. Med hänsyn till att behovet av tolk växlar hos olika myndigheter och det kan förmodas vara större i vissa grupper av ärenden än andra finner *regeringsrättens ledamöter* det kunna diskuteras, om den föreslagna paragrafen lämpligen bör tas in i en lag av förevarande karaktär. De förklarar sig dock inte vilja avstyrka att frågan regleras i detta sammanhang. Från de synpunkter som över huvud taget motiverar en sådan reglering kan det emellertid enligt deras mening ifrågasättas om den bör begränsas till att avse enbart ärenden som innefattar offentlig myndighetsutövning mot enskild. I den mån saken regleras, bör en bestämmelse härom hellre tas in bland de allmänna bestämmelserna.

CFU ifrågasätter däremot om inte paragrafens utformning bör vara mind-

re generell, så att de myndigheter som redan har löst problemet med exempelvis översättningar av handlingar även i fortsättningen kan tillämpa den lösning man kommit fram till, om denna visar sig ekonomiskt fördelaktig utan att partens intresse eftersätts. Nämnden säger sig i vart fall förutsätta att de anvisningar om översättning som nämnden redan har meddelat kommer att gälla även sedan förvaltningslagen trätt i kraft. I annat fall bör motsvarande bestämmelser — i den mån dessa begränsar eller närmare bestämmer pastorsämbetenas befogenheter enligt förevarande paragraf i förvaltningslagen — meddelas av Kungl. Maj:t.

I några yttranden berörs frågan om särskilda krav skall ställas på den som biträder som tolk. *Sveriges advokatsamfund* anser att den föreslagna lagtexten bör kompletteras med en regel om hinder för någon att biträda som tolk, då sådan omständighet föreligger att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad (jfr 8 kap. 19 § andra stycket besvärssakkunnigas lagförslag). *Länsåklagaren i Norrbottens län* ifrågasätter om inte i paragrafen bör tas med en föreskrift om tolks kvalifikationer.

Kammarrätten menar att det kan göras gällande att en synskadad bör ha möjlighet att inge handling, skriven med blindskrift, och att myndighet bör ha rätt att anlita tolk för att tyda blindskriften. Att myndigheten skulle tillställa synskadade sina meddelanden med blindskrift kan enligt kammarrättens mening dock knappast begäras.

Patent- och registreringsverket förklarar sig instämma i arbetsgruppens uppfattning att det är naturligt att part i patent- och varumärkesärenden själv står för översättningar och annan tolkhjälp som kan behövas. Verket framhåller att detta bör gälla även i mönster- och bolagsärenden. Särskilda bestämmelser härom kan eventuellt införas i specialförfattningarna på dessa områden.

Departementschefen. Jag har i det föregående i flera sammanhang betonat att förvaltningslagen främst syftar till att stärka den enskildes rättskydd inom den offentliga förvaltningen. Därvid har jag utgått från att lagen i första hand skall reglera vissa från rättssäkerhetssynpunkt grundläggande spörsmål som normalt kan uppkomma i praktiskt taget alla ärenden hos offentliga förvaltningsmyndigheter — oavsett om den som myndigheten har att göra med är svensk eller utländsk medborgare. Från denna utgångspunkt föreslås sålunda bl. a. regler om att sökande, klagande eller annan part skall ha rätt att ta del av det som tillförts ärendet (14 §), att myndigheten skall underrätta honom om utredningsmaterialet i ärendet och bereda honom tillfälle att yttra sig över det (15 §) och att myndighetens slutliga beslut i ärendet skall tillställas honom (18 §). Det ligger i sakens natur att dessa och andra regler i lagen bygger på förutsättningen att myndigheternas kontakter med de enskilda äger rum på svenska språket och att de enskilda förstår vårt språk. Detta är f. ö. en grundläggande princip för såväl rättegång som förvaltningsförfarande här i landet.

Det är emellertid uppenbart att de nu föreslagna reglerna lika litet som deras motsvarigheter i nu gällande lagstiftning kan fungera helt tillfredsställande när den nyss angivna förutsättningen brister, dvs. när myndighet har att göra med någon som inte förstår svenska språket. Om myndigheternas åtgärder inte kommer till uttryck på ett för sådana personer begripligt språk, är det självfallet bara av begränsat värde för dessa att i lag vara tillförsäkrade viss behandling från myndigheternas sida. Redan av denna anledning framstår det som angeläget att förvaltningslagen innehåller en allmän regel om hur myndigheterna bör förfara, när de har att göra med någon som inte behärskar svenska språket. Det finns emellertid också andra orsaker till att en sådan bestämmelse bör tas med i förvaltningslagen. Jag skall här beröra de viktigaste.

Under senare år har Sverige upplevt en mycket stark invandring. Vid ingången av år 1970 var 365 000 utländska medborgare kyrkobokförda i Sverige. Detta utgjorde en ökning med 45 000 personer i förhållande till år 1969. Av de i början av år 1970 kyrkobokförda utlänningarna var de flesta finska medborgare (180 000 personer). De största invandrargrupperna utgjordes i övrigt av danskar (31 000 personer), jugoslaver (28 000), norrmän (27 000), tyskar (21 000), greker (11 000) och italienare (8 000). Av hela befolkningen i Sverige var 4,6 % utlänningar.

Eftersom utlänning i huvudsak är likställd med svensk medborgare i fråga om bl. a. rätt till undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård samt andra sociala förmåner, har han i väsentligen samma mån som svensk medborgare att träda i kontakt med olika förvaltningsmyndigheter för att komma i åtnjutande av sådana rättigheter. Härutöver har invandrare självfallet ofta behov av att genom myndighet få upplysningar om gällande bestämmelser på visst område, t. ex. i fråga om honom åvilande skattskyldighet. Behovet av sådan information kan antas vara avsevärt större för personer som inte behärskar svenska språket än för andra personer som vistas här i landet. Slutligen bör erinras om att myndighet på samma sätt som i fråga om svenska medborgare kan behöva ingripa mot utlänning i något avseende, t. ex. enligt barnavårdslagen eller lagen om nykterhetsvård. Det är i sådana fall givetvis av särskild vikt att myndigheten genom anlitande av tolk ser till att den som åtgärden riktar sig mot får klart för sig vad saken gäller och vad myndighetens beslut innebär.

Någon allmän regel om hur förvaltningsmyndighet skall förfara, när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket, finns f. n. inte. Endast för en del speciella typer av ärenden, t. ex. vissa ärenden enligt utlänningslagen samt patentärenden, har frågan reglerats i författning. Några säkra uppgifter finns inte om myndigheternas praxis i de fall uttryckliga regler saknas. Det kan emellertid i detta sammanhang nämnas, att Svenska landstingsförbundet i cirkulärskrivelse den 6 juli 1970 till landstingens förvaltningsutskott rekommenderat landstingen att tillhandahålla

och bekosta behövlig tolkservice inom hälso- och sjukvården. En motsvarande skrivelse har den 2 oktober 1970 sänts ut av Svenska kommunförbundet till kommunstyrelserna. I skrivelsen rekommenderas primärkommunerna att ta på sig det ekonomiska ansvaret för sådan tolkhjälp som behövs för att invandrare skall få del av den kommunala servicen i olika avseenden.

Det nu anförda torde vara tillräckligt för att påvisa behovet av att i förvaltningslagen ge en vägledande bestämmelse för myndigheterna i förevarande hänseende. Som arbetsgruppen framhållit kan det emellertid knappast komma i fråga att utforma en sådan bestämmelse så, att myndighet generellt åläggs att meddela sig med en icke svensktalande person på hans eget språk. Jag vill erinra om att den år 1968 tillsatta invandrarutredningen (direktiv se 1969 års riksdagsberättelse s. 401) bl. a. har till uppgift att undersöka behovet av särskilda samhälleliga åtgärder för att underlätta icke svensktalande invandrades kontakter med myndigheterna. Utredningen skall också undersöka de praktiska och ekonomiska förutsättningarna för en nordisk språkkonvention av det innehåll som har föreslagits i Nordiska rådets rekommendation nr 29/1966. Resultatet av invandrarutredningens överväganden bör enligt min mening inte föregripas genom ett ställningstagande i det nu aktuella sammanhanget.

Mot bakgrund av det nu sagda förordar jag i likhet med arbetsgruppen att man f. n. stannar vid att i förvaltningslagen ge ett bemyndigande för myndighet att anlita tolk. Med en sådan bestämmelse behöver myndighet inte hysa någon tvekan om huruvida den har rätt att tillkalla tolk i mellanhavande med en icke svenskspråkig person. Bestämmelsen får enligt min mening ses som en rekommendation till myndigheterna att anlita tolk, när det behövs. Härigenom nås behövlig smidighet i fråga om regelns tillämpning. Jag föreslår därför, att i lagen tas in en regel om att myndighet vid behov får anlita tolk, när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket.

Den nu föreslagna tolkbestämmelsen avser inte bara muntliga mellanhavanden med icke svenskspråkig person utan också sådana fall då inlaga eller annan handling på ett främmande språk ges in till en myndighet eller denna skall meddela sig skriftligen med någon som inte förstår svenska. Med uttrycket »tolk» avses sålunda i bestämmelsen både den som tolkar muntligen från ett språk till ett annat och den som gör en skriftlig översättning av en handling. I samtliga fall måste självfallet bedömas om det föreligger något verkligt behov av muntlig eller skriftlig tolkning i ärendet. I ärenden som endast avser meddelande av ett muntligt besked till någon som begärt en upplysning torde det ofta vara möjligt för myndigheten att utan anlitande av särskild tolk ge det önskade beskedet. I sammanhanget kan påpekas att åtskilliga myndigheter låtit översätta vissa hos myndigheterna vanligen förekommande blanketter till olika främmande språk.

Genom sådana åtgärder underlättas givetvis också myndigheternas möjligheter att själva informera icke svensktalande personer om vad de har att iaktta i speciella hänseenden. Vad gäller översättning av handlingar som ges in på främmande språk måste uppenbarligen tas hänsyn till ärendets beskaffenhet, omfattningen och karaktären av det material som lämnas in samt kostnaden för översättning sedd i förhållande till ärendets vikt för den som förebringar materialet. Någon slentrianmässig översättning av alla inkommande handlingar på ett främmande språk bör sålunda inte förekomma. Det bör å andra sidan understrykas att en inläga inte får avvisas enbart av det skälet att den inte är avfattad på svenska.

Bestämmelsen om tolk bör som föreslagits av bl. a. regeringsrättens ledamöter ingå bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser. Den bör vidare i enlighet med arbetsgruppens förslag gälla också det fallet att myndighet har att göra med någon som är allvarligt hörsel- eller talskadad. Någon särskild bestämmelse om rätt för synskadad att ge in handling, som är skriven med blindskrift, anser jag däremot inte böra meddelas i lagen. Detsamma gäller de av några remissinstanser föreslagna reglerna om hinder för någon att tjänstgöra som tolk (jfr 50 § andra stycket i den nu föreslagna förvaltningsprocesslagen) och om tolks kvalifikationer.

Något behov av att i lagen ta med särskilda regler om ersättning till tolk föreligger enligt min mening inte (jfr 14 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag). Det får anses ligga i sakens natur att den som fullgör uppdrag som tolk annorledes än i tjänsten skall få skälig ersättning härför. Att ersättningen till tolk skall utgå av statsmedel hos statlig myndighet och av kommunala medel hos kommunal myndighet behöver inte heller uttryckligen utsägas i lagen.

Som jag framhållit i den allmänna motiveringen får frågan om 9 § förvaltningslagen bör föranleda ändring i RB:s bestämmelser om tolk vid domstol tas upp särskilt.

10 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om förfarandet när myndighet genom remiss inhämtar yttrande från annat allmänt organ eller från enskild. Den motsvarar 10 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Någon allmän reglering i lag av myndighets rätt att inhämta yttranden från andra myndigheter finns f. n. inte. För statsförvaltningens del bör emellertid erinras om den i 47 § regeringsformen upptagna regeln att myndigheter och tjänstemän skall »räcka varandra handen» vid fullgörandet av sina uppgifter. Den sålunda grundlagsfästa principen om myndigheters skyldighet att lämna varandra ömsesidigt bistånd har också kommit till uttryck i 4 § första stycket allmänna verksamstadgan. Enligt denna föreskrift skall statsmyndighet på begäran gå andra myndig-

heter till handa med de upplysningar och det biträde som den kan lämna. Av andra myndigheter äger den i sin tur få de upplysningar och det biträde som behövs för dess verksamhet och som kan lämnas av myndigheterna. I specialförfattningarna förekommer vidare åtskilliga bestämmelser som reglerar viss myndighets befogenhet eller skyldighet att före ärendes avgörande inhämta yttrande från annat allmänt organ eller från enskild. Här kan exempelvis erinras om bestämmelserna i 36 § 3 mom. länsstyrelseinstruktionen (föredragandes rätt att genom remiss fordra in förklaringar, upplysningar eller yttranden, som behövs för beredande av ärende), 8 § förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik (länsstyrelses skyldighet att i ärende om tillstånd till linjetrafik inhämta yttranden från polismyndighet, berörda trafikföretag och sammanslutningar av utövare av yrkesmässig automobiltrafik samt från vederbörande vägförvaltning, kommuner och andra som ärendet kan angå), 16 § andra stycket lagen (1956:2) om socialhjälp (socialnämnds skyldighet att i ärende om socialhjälp vid behov inhämta uppgifter från myndigheter och andra, som kan lämna upplysning i ärendet) och 9 § första stycket barnavårdslagen (barnavårdsnämnds rätt att fordra in yttranden och upplysningar från kommunens styrelse och övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare). I en del specialförfattningar har förvaltningsmyndighet också getts befogenhet att inhämta yttrande av sakkunnig, se t. ex. 15 § taxeringsförordningen och 16 § barnavårdslagen.

I 1931 års s. k. remisscirkulär anbefalls statens förvaltande myndigheter att, innan beslut fattas om inhämtande genom remiss av yttrande från myndighet eller annan, noga pröva behovet av åtgärden. Enligt cirkuläret bör särskilt iakttas att yttrande inte fordras in i vidare omfattning eller från andra än som är nödvändigt för ärendets utredning, att i remissbeslutet vid behov anges i vilket avseende svar önskas och om yttrandet skall avges efter hörande av annan samt att, om i samma ärende remiss skall ske till flera, yttrande om möjligt inhämtas från alla samtidigt.

Arbetsgruppen. Arbetsgruppen framhåller att remissförfarandet i förvaltningsärenden inte är något som rör uteslutande den remitterande myndigheten och de organ vilka anlitas som remissinstanser. Omfattningen av remissförfarandet, utformningen av remisserna och remissmyndigheternas handläggning av remissärendena är av mycket stor betydelse för de enskilda parterna i förvaltningsförfarandet. Dessas rättsliga intressen berörs i hög grad av fullständigheten i den utredning som beslutsmyndigheterna eftersträvar och av den tidsutdräkt som remissbehandlingen regelmässigt drar med sig. Från den enskilda partens synpunkt är det visserligen angeläget att behövliga kontakter tas med andra myndigheter men också att remissbehandlingen inte blir onödigt vidlyftig och tidskrävande. Enligt arbetsgruppens mening bör därför i förvaltningslagen ingå vissa föreskrifter om remissbehandlingen av förvaltningsärenden. Dessa föreskrifter bör träda i

stället för huvudreglerna i 1931 års remisscirkulär. Liksom remisscirkuläret bör bestämmelserna äga allmän räckvidd. Arbetsgruppen föreslår därför, att de inordnas bland lagens allmänna bestämmelser.

Enligt arbetsgruppens mening bör som huvudregel gälla att myndighet skall inhämta upplysning eller yttrande genom remiss till statlig eller kommunal myndighet eller annan, när det är särskilt föreskrivet eller eljest nödvändigt (10 § första stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag). Syftet med regeln bör vara att inskräpa vikten av att remiss inte beslutas annat än när sådan är nödvändig. Arbetsgruppen erinrar om att JK och JO i sina yttranden över besvärssakkunnigas betänkande bl. a. understrukt att en orsak till dröjsmål med förvaltningsärendens avgörande ofta är att behovet av remisser inte prövas med tillbörlig noggrannhet utan att remittering av inkomna ärenden sker helt schablonmässigt. Trots bestämmelserna i 1931 års remisscirkulär förekommer missförhållanden på detta område. Enligt arbetsgruppens mening bör i varje ärende noggrant prövas, om ärendet behöver remitteras ut eller inte. Slentrianmässig remittering bör inte få förekomma. Är det i det enskilda fallet inte nödvändigt att upplysningar eller yttrande inhämtas från annat håll, bör remiss inte få ske. Arbetsgruppen framhåller vidare att bestämmelsen inte är avsedd att utvidga myndighets nuvarande skyldighet att besvara remisser. I den mån myndighet inte skulle ha någon författningsenlig skyldighet att svara på en remiss, kan man enligt arbetsgruppens åsikt ändå räkna med att myndigheten kommer att lämna erforderlig medverkan. Det tillkommer emellertid den myndighet som mottar en remiss att pröva, om den begärda prestationen faller inom dess kompetensområde eller ej. Det ligger också i remissmyndighetens hand att avgöra, om andra viktigare göromål hindrar myndigheten att göra utredningen och yttrandet så omfattande som i och för sig skulle vara önskvärt. Inte heller beträffande andra offentlighetsliga subjekt än myndigheter eller beträffande privaträttsliga subjekt bör förvaltningslagen enligt arbetsgruppens mening reglera frågan om skyldigheten att besvara erhållna remisser.

Arbetsgruppens lagförslag upptar även vissa föreskrifter om hur remiss bör gå till. Eftersom det är viktigt att remissförfarandet ordnas på ett sådant sätt att ärendena ligger ute på remiss så kort tid som möjligt, bör huvudregeln enligt arbetsgruppens mening vara att, om flera behöver höras i ett ärende, remiss till dem skall ske samtidigt. En sådan s. k. solfjäderremiss kan dock inte alltid användas. I vissa fall är det från utrednings- och samordningssynpunkter nödvändigt att en myndighet avger yttrande först efter det att den har tagit del av upplysningar och synpunkter som en annan myndighet förebringat. I sådana fall måste remissinstanserna höras en efter annan (s. k. kedjeremiss). Arbetsgruppen erinrar också om att en remissbehandling inte alltid behöver ske i de traditionella formerna. Det kan i en del fall vara rationellt att, eventuellt efter utremittering till ett flertal

instanser av handlingarna eller en sammanfattande promemoria i ett ärende, den remitterande myndigheten håller ett sammanträde med remissinstanserna, vid vilket remissorganen efter överläggning framför sina synpunkter till den remitterande myndigheten. Mot bakgrund av det anförda föreslår arbetsgruppen att i förvaltningslagen föreskrivs att, när flera behöver höras, remiss till dem görs samtidigt, om de inte av särskild anledning bör höras en efter annan (10 § första stycket andra punkten arbetsgruppens lagförslag).

Arbetsgruppen framhåller vidare att det torde vara lämpligt att den remitterande myndigheten, så snart detta kan vara till hjälp för remissinstansen, anger i vilka avseenden yttrande eller upplysning önskas. Härigenom kan remissinstansen besparas onödigt arbete. Likaså bör den remitterande myndigheten i allmänhet ange den tid inom vilken svar önskas. En sådan specificering av remisserna behöver dock inte nödvändigtvis göras i det individuella remissärendet. Hinder bör inte möta att en myndighet generellt meddelar en annan myndighet, att vid framtida remisser i angivna typer av ärenden yttrande och upplysning önskas i vissa uppräknade avseenden och inom viss angiven tid, om annat inte anges i det enskilda fallet. Att ställa upp krav på att remisser undantagslöst skall vara specificerade synes arbetsgruppen vara att gå för långt. I många fall är det självklart i vilka avseenden yttrande önskas och då bör uppgift härom inte behöva lämnas av den remitterande myndigheten. Även uppgift om den tid inom vilken remissen bör besvaras kan ibland på grund av ärendets beskaffenhet framstå som obehövlig. Är avsikten att remissmyndigheten skall avge yttrande efter att ha hört underlydande myndighet eller annan, bör det ankomma på den remitterande myndigheten att ange vem eller vilka som skall höras. Även i detta hänseende bör det självfallet vara tillåtet att meddela remissinstanserna generella anvisningar. Arbetsgruppen förordar i enlighet med det anförda att i lagen föreskrivs att, om det inte är obehövligt, i remissen anges i vilka avseenden och inom vilken tid svar önskas samt om remissinstansen bör höra annan (10 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag). Arbetsgruppen understryker angelägenheten av att såväl beslutsmyndigheter som remissmyndigheter gör allt vad de kan för att minska handläggningstiden av förvaltningsärenden. Kan det av särskild anledning antas, att ett ärendes avgörande kommer att dra ut på tiden, bör beslutsmyndigheten enligt arbetsgruppens mening underrätta parten därom och om orsaken till dröjsmålet. Gruppen anser det dock onödigt att nämna detta i själva lagtexten.

Remissyttrandena. Praktiskt taget alla remissinstanser godtar att remissförfarandets huvuddrag regleras i förvaltningslagen. *Regeringsrättens ledamöter* anser att det visserligen kan ifrågasättas, om bestämmelserna i allo är av sådant slag att de lämpligen bör tas in i lag, i synnerhet när lagen är avsedd att tillämpas på ett vidsträckt område och av myndigheter med sins-

emellan skiftande arbetsuppgifter. Med hänsyn till att även de mer detaljbetonade och instruktionsmässiga bestämmelserna i paragrafen kan uppfattas som ett led i strävandena att i görlig mån söka åstadkomma en snabbare handläggning av förvaltningsärendena, vill regeringsrättens ledamöter dock inte motsätta sig att bestämmelserna tas upp i lagen. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* finner däremot föreskrifterna vara onödiga.

Från några håll hävdas att remissrätten beskurits för mycket i förslaget. *Kammarkollegiet* ifrågasätter om inte uttrycket »när det är särskilt föreskrivet eller eljest nödvändigt» i 10 § första stycket innebär en onödigt sträng begränsning. För stävjandet av okynnesremisser bör det enligt kollegiets mening räcka med en föreskrift att remiss sker »när det är särskilt föreskrivet eller eljest finnes behövt». Liknande synpunkter anförs bl. a. av *patent- och registreringsverket*, som föreslår att orden »eller eljest nödvändigt» ersätts av uttrycket »eller eljest är av betydelse för ärendets avgörande».

Sveriges advokatsamfund yrkar att lagtexten kompletteras med en bestämmelse om att ett ärende skall remitteras till »myndighet eller annan», när part med fog framställt yrkande därom. Ett liknande påpekande görs av *Sveriges lantbruksförbund*.

Riksförsäkringsverket erinrar om att bestämmelserna i 18 kap. 5 § lagen om allmän försäkring i viss utsträckning begränsar försäkringskassas skyldighet att gå statlig eller kommunal myndighet till handa med yttranden och upplysningar.

Svenska kommunförbundet fäster uppmärksamheten på de nya riktlinjer som avses skola tillämpas i fråga om statliga myndigheters uttagande av ersättning för tjänster. Förbundet säger sig ha erfarit, att statlig myndighet av samarbetsnämnden i ett kommunblock fordrat ersättning för bestyr med ett remissyttrande som samarbetsnämnden begärt. Om en sådan ordning allmänt skall gälla när ett kommunalt organ vänder sig till statlig myndighet för att få upplysning eller yttrande, finns det enligt förbundets åsikt risk för att det samråd mellan stat och kommun, som nu inom många områden äger rum på kommunalt initiativ utan att vara lagstadgat, kommer att minska, vilket kan vara ofördelaktigt från samhällliga synpunkter. *SACO* erinrar om att i instruktioner och taxebestämmelser kan finnas föreskrifter som begränsar myndighets möjligheter att utan kostnad utföra utredningar av olika slag. För de lokala enheterna inom fastighetsbildningsmyndigheterna finns sålunda bestämmelser som innebär att enheterna måste avgiftsbelägga utredningar med anledning av remiss från annan myndighet, om samma utredning är avgiftsbelagd för enskild sakägare. *SACO* förklarar sig förutsätta att om bestämmelserna om remiss avses medföra ändringar i angivna och liknande fall följdändringar bör göras i berörda instruktioner och taxebestämmelser. *Sveriges advokatsamfund* föreslår att lagrummet kompletteras med en regel om rätt för den som inte är att hänföra

till kategorierna statlig eller kommunal myndighet att av allmänna medel få arvode samt ersättning för kostnad och tidsspillan (jfr 8 kap. 13 § tredje stycket besvärssakkunnigas lagförslag).

Förslaget att s. k. solfjäderremiss regelmässigt bör tillämpas lämnas i allmänhet utan erinran i yttrandena. *Länsstyrelsen i Blekinge län* säger sig dock vara mindre tilltalad av den föreslagna rekommendationen av solfjäderremiss som allmän regel. Sådana remisser orsakar enligt länsstyrelsens mening ibland dubbelarbete hos olika remissinstanser och därmed ökad total handläggningstid. Länsstyrelsen anser att allmänt bruk av solfjäderremisser snarast medför fara för fördröjd handläggning. Det i betänkandet berörda systemet med ett av remissmyndigheten hållet sammanträde, vid vilket remissinstanserna lägger fram sina synpunkter, anses av *länsstyrelsen i Kristianstads län* ha vissa fördelar. Äsiktsutbyten kan på detta sätt tillföra ärendet nya synpunkter, som enligt den vanliga remissordningen kanske förbises. Systemet lider emellertid enligt länsstyrelsens mening av den svagheten att det för remissmyndigheterna kan ställa sig svårt, för att inte säga omöjligt, att på stående fot ta definitiv ställning vid ett sammanträde om ett komplicerat ärende. I mindre invecklade ärenden kan formen överläggning—beslut däremot säkerligen praktiseras. Detta slag av ärenden tar å andra sidan regelmässigt väsentligt kortare tid att bereda och handlägga i vanlig ordning än de mer intrikata. *Sveriges advokatsamfund* påpekar att en påtaglig olägenhet med nuvarande remissystem är att myndigheten ger ifrån sig sitt enda exemplar av handlingarna i ärendet med risk för att handlingarna kommer bort och med påföljd att det ibland under lång tid blir omöjligt att hos myndigheten inhämta kunskap om ärendet. Med nuvarande snabba och billiga kopieringsförfarande bör man enligt samfundets mening kunna föreskriva att handläggande myndighet alltid skall ha kvar originalhandlingarna och vid remiss endast expediera kopior.

Vad som föreslås angående specificering av remisser föranleder i allmänhet inga närmare kommentarer i yttrandena. *Länsstyrelsen i Blekinge län* ställer sig emellertid tveksam till tidsangivelser i remisser och framhåller att dessa inte sällan vållar extra arbete genom påminnelser och undersökningar och därför bör reserveras för ärenden där särskilt behov av svar inom bestämd tid föreligger. Remissinstansen måste alltid i sista hand, på eget tjänsteansvar, prioritera sina arbetsuppgifter. För den remitterande myndigheten kan det också vara svårt att i remissen ange en rätt avvägd remisstid. Bestämmelsen i 10 § andra stycket bör därför enligt länsstyrelsens mening få en positiv formulering: »Om det är behövligt, anges etc.» JO ifrågasätter om inte vikten av att remisserna bevakas såväl av remitterande myndighet som remissmyndighet bör få uttryck även i lagtexten. *Patent- och registreringsverket* påpekar att det ofta går en inte alltför obetydlig tid innan svar på en remiss kommer beslutsmyndigheten till handa. Om remiss regelmässigt sker i viss typ av ärenden är part oftast medveten härom, men i

andra fall kan det vara påkallat att myndigheten meddelar parten att remiss skett. En erinran om önskvärdheten av sådan orientering för parten bör enligt patentverkets mening tas in i 10 §, eftersom det annars kan befaras att många myndigheter underlåter att skicka något meddelande. *Rikspolisstyrelsen* anser att remissinstans bör ha möjlighet att höra annan, även om detta inte anbefalls i remissen. Eftersom den föreslagna lydelsen av 10 § andra stycket kan tolkas i motsatt riktning, förordar styrelsen en justering av lagtexten eller i vart fall ett klargörande motivuttalande i enlighet med styrelsens ståndpunkt.

Departementschefen. I förvaltningsförfarandet ankommer det normalt på den beslutande myndigheten att sörja för den utredning som behövs i ett ärende. Ett viktigt led i förfarandet är därför att inhämta yttranden från andra myndigheter eller allmänna organ eller från enskilda sammanslutningar eller personer. Den åtgärd varigenom myndighet begär sådant yttrande brukar kallas remiss. En begäran av sådant slag kan ha olika syften. Ofta önskar den beslutande myndigheten på detta sätt få upplysningar om faktiska förhållanden som är av betydelse för ett ärendes avgörande. Vidare kan myndigheten ha behov av att tillgodogöra sig den speciella sakkunskap eller person- eller ortskännedom som t. ex. annan myndighet besitter. En ytterligare orsak till remiss kan vara att myndighet vill kontrollera de uppgifter som har lämnats av enskild part i ett ärende. Genom remiss till andra allmänna organ kan en myndighet också åstadkomma samordning mellan olika myndigheters åtgärder. Det råder sålunda ingen tvekan om att remissförfarandet har en central plats vid utredningen av förvaltningsärenden.

Som betonas av arbetsgruppen är det även från rättssäkerhetssynpunkt av största vikt att remissförfarandet fungerar ändamålsenligt och att handläggningen inte fördröjs genom onödiga remisser. För parter och andra som berörs av ett ärende är det visserligen angeläget att detta blir fullständigt utrett. De har emellertid också ett befogat anspråk på att handläggningen av ärendet avslutas inom rimlig tid. Jag anser därför i likhet med arbetsgruppen och så gott som alla remissinstanser att i förvaltningslagen bör tas in vissa föreskrifter om förfarandet när myndighet genom remiss inhämtar yttrande från annat allmänt organ eller från enskild. Föreskrifterna bör ges generell räckvidd och ingå bland lagens allmänna bestämmelser.

Också i fråga om utformningen av bestämmelserna om remiss kan jag i huvudsak ansluta mig till arbetsgruppens förslag. Endast i ett avseende bör enligt min mening göras en saklig ändring i förhållande till vad arbetsgruppen föreslagit. Paragrafens huvudregel har i gruppens lagförslag getts formen av ett åläggande för myndighet att genom remiss inhämta upplysning eller yttrande, när det är särskilt föreskrivet eller eljest nödvändigt. Eftersom gruppen syftat till att inskräpa vikten av att remiss inte sker i onödan, synes det emellertid mindre lämpligt att utforma den så, att den kan tolkas

som ett allmänt ställningstagande till frågan vilken befogenhet eller skyldighet myndighet har i förevarande avseende. Redan av den inledningsvis nämnda principen om förvaltningsmyndighets skyldighet att sörja för en tillfredsställande utredning av sina ärenden följer att myndighet har att söka införskaffa behövliga upplysningar och yttranden från andra allmänna organ eller från enskilda. I åtskilliga specialförfattningar har på särskilda områden preciserats hur långt myndighets befogenhet eller skyldighet sträcker sig härvidlag. Att statliga myndigheter är skyldiga att lämna varandra ömsesidigt bistånd framgår vidare av 47 § regeringsformen och 4 § första stycket allmänna verksstadgan. För andra offentliga organ och för enskilda föreligger ingen skyldighet att besvara en remiss annat än i den mån detta är uttryckligen föreskrivet i särskild författning. Någon ändring i den sålunda rådande ordningen synes inte böra göras i detta sammanhang och torde inte heller vara avsedd med den av arbetsgruppen föreslagna bestämmelsen. För att undvika en felaktig tolkning av denna bör den enligt min mening inte utformas vare sig som ett åläggande för myndighet att remittera ett ärende till annan, när det är nödvändigt, eller som ett bemyndigande att göra detta. Huruvida en sådan skyldighet eller befogenhet föreligger i det enskilda fallet får avgöras enligt de allmänna regler som gäller i dessa avseenden. Däremot bör genom förvaltningslagen inskräpas att myndighet, innan den genom remiss inhämtar yttrande från annat allmänt organ eller från enskild, noga prövar behovet av åtgärden. En bestämmelse med sådant innehåll torde vara till fyllest för att klargöra att slentrianmässig remittering av ärenden inte får förekomma. Därmed träffar man det från rättskyddssynpunkt väsentliga, nämligen att ärendenas avgörande inte skall få uppskjutas av onödiga remisser. Jag förordar därför att bestämmelsen utformas i överensstämmelse härmed. I övrigt bör de av arbetsgruppen föreslagna bestämmelserna bara undergå vissa jämkningar i formellt hänseende.

Med den ståndpunkt som jag nu har intagit till paragrafens utformning saknas anledning att gå in på den av vissa remissinstanser berörda frågan om rätt för myndighet eller annan, till vilken remiss har skett, att få ersättning för sina kostnader i samband med avgivande av remissyttrande. Som har påpekats av JO kan självfallet ifrågasättas om inte i lagtexten bör ingå även en regel som inskräper vikten av att en remiss bevakas av såväl remitterande myndighet som remissmyndighet. Jag anser det dock vara tillräckligt att i paragrafen ange att beslutsmyndigheten vid behov skall sätta ut den tid inom vilken svar önskas. Det ligger i sakens natur att om svar inte kommer in inom förelagd tid den remitterande myndigheten har att genom påminnelser söka påskynda handläggningen. Att part bör underrättas om att ärendes avgörande med hänsyn till företagen remiss kan komma att dra ut på tiden, får som arbetsgruppen påpekat anses höra till myndighets allmänna serviceplikt. Det kräver därför knappast något omnämnande i lag-

texten. Med anledning av vad rikspolisstyrelsen har påpekat vill jag tillägga, att det givetvis står remissinstans fritt att höra annan, även om detta inte uttryckligen angetts i remissen. En förutsättning härför bör dock vara, att sådan underremiss kan ske inom den tid som har satts ut i huvudremissen.

11 §

Paragrafen innehåller en allmän regel om vem som har rätt att anföra besvär över myndighets beslut. Den motsvarar 20 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Några allmänna författningsregler om när en förvaltningsmyndighets beslut får överklagas genom besvär hos högre instans och om vem som i så fall har rätt att anföra besvär finns f. n. inte. Frågan om myndighets beslut är överklagbart regleras vanligen genom besvärregler i de specialförfattningar som innehåller de materiella föreskrifterna på olika förvaltningsområden. Härutöver finns för statsförvaltningens del vissa subsidiära besvärregler, t. ex. föreskriften i 18 § första stycket allmänna verkstadgan att talan mot myndighets beslut förs hos Kungl. Maj:t genom besvär, om annat inte är föreskrivet. Även om uttryckliga besvärregler saknas, anses gälla en allmän rätt att genom besvär få statlig myndighets beslut omprövat i högre instans och i sista hand av Kungl. Maj:t. Det nu sagda gäller dock inte om specialförfattning innehåller förbud mot överklagande av visst beslut.

Rätten att föra talan mot myndighets beslut genom besvär har i praxis underkastats vissa allmänna begränsningar. I regel anses det inte tillåtet att anföra besvär mot beslut, som rör myndighets interna förhållanden, eller mot beslut, som saknar rättslig verkan, t. ex. oförbindande uttalanden, allmänna anvisningar eller remissyttranden. Besvärsrätt anses vidare tillkomma bara den som i något avseende närmare berörs av ett beslut. Någon allmän klagorätt för var och en som är missnöjd med ett avgörande finns sålunda inte. I detta sammanhang bortses från den i kommunallagarna medgivna klagorätten för kommunmedlem, eftersom kommunalbesvär över kommunala beslut inte påverkas av det föreliggande lagförslaget.

Kretsen av personer som har rätt att anföra besvär över myndighets beslut anges i åtskilliga specialförfattningar med den allmänna formuleringen att besvärsrätt tillkommer »den beslutet rör», se t. ex. 80 § första stycket barnavårdslagen. Även andra uttryck av liknande slag förekommer, se t. ex. 45 § tredje stycket folkbokföringsförordningen (»den vars kyrkobokföring beröres»). Vare sig de besvärberättigades krets har angetts genom en allmän författningsbestämmelse av nu åsyftat slag eller lämnats helt oreglerad i en specialförfattning, anses som huvudprincip gälla att besvärsrätt tillkommer den som beslutet rör. För att besvär av någon skall tas upp till saklig prövning av högre instans krävs sålunda att det överklagade beslutet

har sådana verkningar mot honom, att det framstår som rimligt att beslutet omprövas. Vilka verkningar som skall tillerkännas denna betydelse beror i sin tur på karaktären av det intresse klaganden har i saken. Allmänt sett brukar som förutsättning för besvärsrätt krävas att beslutet antingen påverkar vederbörandes rättsliga ställning eller berör ett intresse, som på något sätt erkänts av rättsordningen. Den närmare avgränsningen av de besvärberättigades krets har — fränsett de fall då specialförfattning innehåller en precisering av denna — överlämnats åt rättstillämpningen. I fråga om rättspraxis på detta område torde här få hänvisas till SOU 1964: 27 s. 516 och 1968: 27 s. 232.

För att någon skall få besvara sig över myndighets beslut krävs också att beslutet går honom emot. I somliga författningar anges detta uttryckligen som villkor för rätten att klaga, se t. ex. 24 § första stycket patentlagen. En förutsättning för besvärsrätt är med andra ord att den ändring som yrkas är till klagandens fördel.

Besvärsrätt kan tillkomma inte bara enskild fysisk eller juridisk person utan också offentlig myndighet som företrädare för allmänna intressen. Statlig myndighet anses dock i regel inte vara behörig att föra talan mot ett beslut, om inte klagorätt tillagts myndigheten genom uttrycklig författningsföreskrift. Kommunstyrelse och kommunalt organ för specialreglerad förvaltning har — utöver den besvärsrätt som kan ha getts åt sådan myndighet i särskilda författningar — i praxis tillerkänts rätt att föra talan mot beslut av statlig myndighet eller annan kommunal myndighet, när beslutet anses förfördela sådant allmänt intresse som det kommunala organet är satt att bevaka, se t. ex. RÅ 1956 ref. 18 och 1961 ref. 7. Kommunal myndighet som tillhör den specialreglerade förvaltningen anses vidare ha besvärsrätt, när ett av myndigheten meddelat, förpliktande beslut eller avslagsbeslut ändrats eller upphävs eller fastställelse därav vägrats av statlig myndighet, se t. ex. RÅ 1958 K 325 (byggnadsnämnds avslagsbeslut i ärende om byggnadslov upphävt). Har den kommunala myndighetens beslut däremot gått i gynnande riktning och upphävs det, anses myndigheten inte ha besvärsrätt, se t. ex. RÅ 1962 K 1674.

Arbetsgruppen. Arbetsgruppen föreslår att i förvaltningslagen skall tas in grundläggande föreskrifter om när myndighets beslut kan överklagas och av vem besvär får anföras (19 och 20 §§ arbetsgruppens lagförslag). Föreskrifterna bör enligt arbetsgruppens mening ingå bland lagens särskilda bestämmelser för vissa partsärenden (dvs. ärenden om myndighetsutövning mot enskild). Eftersom dessa bestämmelser enligt 13 § arbetsgruppens lagförslag inte skall tillämpas i kommunala självstyrelseärenden, behöver något undantag inte göras i 19 eller 20 § beträffande kommunalbesvär. Arbetsgruppen påpekar att överklagande av länsstyrelses utslag i kommunalbesvärmål är reglerat i kommunallagarna och att dessas regler om rättsmedlet skall äga företräde framför förvaltningslagens.

I 19 § arbetsgruppens lagförslag upptas regler om när beslut av statlig eller kommunal myndighet kan överklagas. Enligt paragrafens första stycke skall slutligt beslut av statlig myndighet få överklagas genom besvär hos överordnad myndighet. Regeln avser såväl avgöranden i sak som avgöranden av annat slag, t. ex. beslut om återförvisning. Även underställningspliktigt beslut omfattas av regeln. Dess räckvidd begränsas dock till beslut i sådana ärenden där lagens särskilda bestämmelser är tillämpliga, dvs. främst till beslut med rättslig verkan (13 § i arbetsgruppens lagförslag). Arbetsgruppen anser att en regel om slutligt besluts överklagbarhet väl försvarar sin plats i lagen för att kodifiera den sedvanerättsliga regel med samma innehåll som nu anses gälla.

I fråga om tillämpningsområdet för en överklagbarhetsregel anser arbetsgruppen att det visserligen från specialförfattningarna kan hämtas många exempel på besvär som rättsmedel mot beslut i andra ärenden än dem som arbetsgruppen kallar förvaltningsrättsliga partsärenden och i andra dylika ärenden än dem som omfattas av de särskilda bestämmelserna i förvaltningslagen. Det kan dessutom inte helt uteslutas att besvär på sedvanerättslig grund kan anföras i ett eller annat ärende, som inte faller inom förvaltningslagens definition av förvaltningsrättsligt partsärende. I och för sig skulle det vara tänkbart att utforma överklagbarhetsregeln i förvaltningslagen så, att den liksom t. ex. jävsreglerna kunde göras generellt tillämplig. Regeln skulle emellertid i så fall bli förhållandevis invecklad. Det praktiska värdet skulle bli mycket begränsat eftersom besvär har sitt huvudsakliga existensberättigande i förvaltningsrättsliga partsärenden. I andra ärenden bör detta rättsmedel enligt arbetsgruppens mening inte stå till förfogande i vidare mån än det verkligen behövs i stället för formlös klagan. Den frågan bör avgöras område för område genom föreskrifter i specialförfattningarna. Övriga rättelsebehov bör tillgodoses genom olika typer av formlös klagan hos beslutsmyndigheten eller denna överordnad myndighet. Genom att huvudregeln om instansordningen vid besvär anges i förvaltningslagen vinner man enligt arbetsgruppens åsikt också att det på områden, där den normala instansordningen skall iakttas, inte kommer att behövas några besvärregler i specialförfattningarna.

I 19 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag ges regler om när statlig myndighets beslut under förfarandet får överklagas. Möjlighet att anföras besvär mot sådant beslut skall enligt förslaget finnas, om myndigheten därigenom avvisat ombud eller biträde (punkt 1), förordnat rörande saken i avbidan på slutligt beslut (punkt 2), förelagt någon att medverka på annat sätt än genom inställelse till sammanträde och underlåtenhet att efterkomma föreläggandet kan ådraga denne särskild påföljd (punkt 3), beslutat om uttagande av förelagt vite eller annan påföljd för underlåtenhet att efterkomma föreläggande (punkt 4), förordnat om undersökning eller omhändertagande av person eller egendom eller om annan undersöknings- eller säk-

ringsåtgärd (punkt 5) eller förordnat om ersättning för någons medverkan vid utredningen.

Enligt 19 § tredje stycket arbetsgruppens lagförslag skall föreskrifterna om överklagande av statlig myndighets beslut äga motsvarande tillämpning, när kommunal myndighets beslut får överklagas genom besvär (förvaltningsbesvär). Bestämmelsen anses av arbetsgruppen främst få praktisk betydelse för beslut under förfarandet.

Arbetsgruppen föreslår vidare att i lagen skall ingå en allmän regel om vem som har rätt att anföra besvär mot beslut som kan överklagas (20 § första punkten). Regeln bör enligt arbetsgruppen ha det innehållet, att besvärsrätt tillkommer part och annan som beslutet angår, om detta går honom emot. Beträffande innebörden av begreppet part hänvisar arbetsgruppen till sina överväganden i fråga om den i 4 § intagna definitionen av partsbegreppet (se redogörelsen under 14 § i det nu framlagda lagförslaget). Enligt gruppens mening hade det varit tilltalande om kretsen av besvärberättigade kunnat anges mer konkret. De saklegitimerande intressena i förvaltningsärenden är emellertid mångskiftande och under ständig förändring. Arbetsgruppen anser därför att man måste falla tillbaka på den vedertagna, men tämligen intetsärande beskrivningen »den som beslutet angår».

I likhet med besvärssakkunniga föreslår arbetsgruppen vidare att i anslutning till den allmänna regeln om besvärsrätt meddelas en särskild bestämmelse som klargör att kommunal myndighet har klagorätt, om dess beslut ändrats eller upphävs av statlig myndighet (20 § andra punkten).

Med anledning av vissa uttalanden i remissyttrandena över besvärssakkunnigas förslag framhåller arbetsgruppen att den vittsyftande frågan om vidgad tillämpning av tvåpartsförhållande i förvaltningsärenden genom införande av särskilda ställföreträdare för det allmänna uppenbarligen inte kan lösas inom ramen för förevarande lagstiftning. I stället får man gå fram områdesvis och, såsom senast skett inom uppbördsförvaltningen, inrätta allmänna ombud.

Remissyttrandena. Remissinstanserna intar genomgående en positiv hållning till förslaget att förvaltningslagen skall innehålla grundläggande föreskrifter om när myndighets beslut kan överklagas. De erinrar som framställs mot de föreslagna reglerna om besluts överklagbarhet (19 §) går huvudsakligen ut på att dessa skall förtydligas eller kompletteras i olika hänseenden. Av de kritiska påpekanden som görs i remissyttrandena kan här nämnas följande.

Juridiska fakulteten vid universitetet i Lund kritiserar arbetsgruppens uttalande att uttrycklig föreskrift i specialförfattning skall krävas för att beslut skall kunna överklagas i andra fall än som avses i 19 §. Enligt fakul-

tetens mening innebär detta en risk för en inte åsyftad inskränkning av besluts överklagbarhet. Fakulteten anser att frågan om överklagbarheten av beslut, som faller utanför 19 §, försiktigtvis bör hållas öppen. *Kammarkollegiet* och *länsstyrelsen i Gävleborgs län* ställer sig kritiska till tanken att besvär skall kunna anföras över underställningspliktiga beslut. *Länsstyrelsen* förordar att ett uttryckligt förbud häremot tas in i förvaltningslagen. *Försvarets civilförvaltning* ifrågasätter om inte lagen bör innehålla en bestämmelse om att besvär inte får anföras över myndighets beslut i ärende som rör avtalsbar sak.

Svea hovrätt säger sig förutsätta att det i 19 § första stycket använda uttrycket överordnad myndighet avser den överordnade myndighet som kommer närmast i instansordningen. *JK* anser att tvekan om rätt besvärsmyndighet kan uppstå för den rättssökande allmänheten och kanske också för myndigheten i sådana fall när besvär över myndighets beslut går till olika överordnade myndigheter beroende på ärendets art eller när oklarhet eljest föreligger. *JK* förordar att man behåller de särskilda besvärsföreskrifterna i specialförfattningarna om minsta tvekan föreligger om vilken myndighet som är rätt besvärinstans. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att ett tillägg om de besvärsvägar till annan än överordnad myndighet som står till buds i speciallagstiftning bör göras till första stycket för undvikande av missförstånd.

De av arbetsgruppen föreslagna reglerna om besvärsrätt (20 §) godtas utan erinringar av det stora flertalet remissinstanser. Några instanser ger dock uttryck åt en kritisk inställning till bestämmelserna. *Försäkringsdomstolen* anser att regeln i 20 § första punkten bör utgå, eftersom en generell tillämplig bestämning av de besvärberättigades krets inte torde kunna utformas. *JK* finner det i och för sig vara önskvärt att förvaltningslagen innehåller en bestämmelse om rätten att anföra besvär. Enligt hans mening skulle den av arbetsgruppen använda lokutionen för att ange kretsen av besvärberättigade ha varit acceptabel, om bestämmelsen haft till uteslutande uppgift att vara en kodifiering av gällande rätt. Läget skulle i sådant fall också så till vida vara oförändrat som det alljämt skulle ankomma på besvärinstanserna — i sista hand Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten — att vid sidan av uttryckliga föreskrifter om besvärsrätt självständigt utbilda rättspraxis på området. *JK* uppfattar emellertid syftet med bestämmelsen vara att åstadkomma en ändring av gällande rätt särskilt genom en utvidgning i vissa fall av besvärsrätten. Med det syftet följer krav på att bestämmelsen åtminstone inte i alltför obestämd grad markerar i vilken riktning ändringarna i gällande rätt avses och gränserna härför. Uttrycket »den som beslutet angår» är både vagt och vittomfattande och ger därför föga ledning. Föreskriften i 20 § andra punkten om kommunal myndighets rätt att klaga ger visserligen ledning så till vida att det till skillnad mot vad som nu antas

vara fallet ger sådan myndighet generell besvärsrätt, om dess beslut ändrats eller upphävs. Föreskriften kan också på så sätt bidra till tolkningen av paragrafen att den uttryckliga föreskriften om kommunal myndighets besvärsrätt möjligen berättigar till slutsatsen e contrario att sådan besvärsrätt inte tillkommer statlig myndighet, i varje fall inte i större utsträckning än f. n. antas gälla. I övrigt ger emellertid bestämmelsen föga ledning. Hur svårigheterna med stadgandet skall undgås kan diskuteras, fortsätter JK. En utväg är en mer detaljerad och konkret regel eller i varje fall mer utförliga motiv. En annan är att inte ta med stadgandet i avvaktan på erfarenheter av lagen. De utvidgningar av besvärsrätten som åsyftas framstår för JK inte som särskilt angelägna. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser att bestämmelserna har praktisk betydelse väsentligen beträffande kommunal myndighets besvärsrätt. Önskvärdheten av ändrad praxis i detta ämne anser länsstyrelsen emellertid vara otillräckligt belyst i betänkandet.

I en del remissyttranden riktas vissa anmärkningar mot formuleringen av den allmänna regeln om besvärsrätt. *Regeringsrättens ledamöter* förordar att besvärsrätt enligt sedvanlig ordalydelse skall anges tillkomma »den, som beslutet angår». *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller att det i praktiken många gånger kan bli svårt att avgöra vem »annan som beslutet angår» kan vara. En klarare bestämning av denna grupp av intressenter i ett ärende är också av stor betydelse, när det gäller att bedöma när ett beslut har vunnit laga kraft. Erfarenheterna av tillämpningen av bestämmelserna i 58 § 1 mom. andra stycket byggnadsstadgan visar att det inte sällan är förenat med vissa svårigheter att avgöra, när ett beslut om byggnadslov har vunnit laga kraft. Länsstyrelsen säger sig dock vara väl medveten om att det lagtekniskt är svårt att närmare än vad som skett i förslaget ange kretsen av besvärberättigade. Med hänsyn härtill vill länsstyrelsen inte motsätta sig att förslaget genomförs. *Värnpliktsnämnden* finner det vara tveksamt om det är avsett att ge arbetsgivare och anhöriga besvärsrätt i ärenden om anstånd med värnpliktstjänstgöring, i den mån de har ett intresse av att anstånd medges, och hemställer att lagtexten och motiven förtydligas på denna punkt. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anmärker att bestämmelsen synes svårtolkad och hemställer att den förtydligas.

Patent- och registreringsverket påpekar att den i 20 § medgivna besvärsrätten torde sträcka sig något längre än vad som är fallet beträffande besvärsrätten i ärenden enligt patentlagen och andra författningar på verkets område. Enligt patentverkets mening bör det i sådana ärenden inte ges möjlighet för annan än sökande eller invändare att efter invändningstidens slut anföra besvär över slutligt beslut. Med hänsyn till 1 § arbetsgruppens lagförslag säger sig patentverket utgå från att 20 § inte blir tillämplig inom verkets ämbetsområde.

Den av arbetsgruppen föreslagna bestämmelsen om kommunal myndig-

hets besvärsrätt i vissa fall (20 § andra punkten) har — utöver de i det föregående återgivna påpekandena — föranlett endast få uttalanden av remissinstanserna. *Svenska kommunförbundet* konstaterar att bestämmelsen innebär att från kommunförbundshåll tidigare framförda önskemål beaktas, varför förbundet hälsar förslaget med tillfredsställelse. Ett liknande uttalande görs av *Göteborgs stad. Stadsjuristen i Stockholm* erinrar om att bestämmelsen enligt förslaget avser endast myndighet inom den reglerade kommunalförvaltningen. Bestämmelsen kan enligt hans åsikt möjligen ge anledning till det felaktiga antagandet att en kommunal nämnd inom den oreglerade förvaltningen skulle sakna rätt att överklaga ett av länsstyrelse meddelat beslut, innefattande ändring av nämndens beslut. Så är emellertid inte fallet. Ett påpekande härom bör göras i motiven, eftersom kommunallagarna inte innehåller något uttryckligt stadgande härom. *Riksförsäkringsverket* erinrar om att förslaget inte avser försäkringskassorna, eftersom dessa inte betraktas som kommunala myndigheter. Verket anser det angeläget att försäkringskassa inte tillerkänns större besvärsrätt än som nu gäller. Verket ifrågasätter vidare om kommunal myndighet (eller försäkringskassa) bör äga rätt att överklaga av statsmyndighet fattade ändringsbeslut i fråga om tillsättning av och entledigande från tjänst hos kommunen (försäkringskassan). Det samma gäller andra beslut beträffande personalen i icke avtalsbara frågor.

Svea hovrätt betonar angelägenheten av att frågorna om ökad besvärsrätt för det allmänna och om allmänna ombud snarast löses. På åtskilliga områden har framhållits behov för det allmänna att föra talan mot myndighets beslut. En sådan talerätt bör ges åt särskilt tillskapade ombud. Enligt hovrättens mening är det däremot inte tillfredsställande att en myndighet, som först beslutat i ett ärende, därefter får uppträda som part i ärendet i följande instans. Även på det kommunala området bör frågan om allmänna ombud närmare utredas.

Departementschefen. Liksom arbetsgruppen anser jag att förvaltningslagen bör innehålla vissa grundläggande bestämmelser om överklagande av myndighets beslut. Med hänsyn till besvärsinstitutets stora betydelse för den enskildes rättsskydd kan sådana bestämmelser knappast undvaras i en allmän förfarandelag av det slag varom nu är fråga. Arbetsgruppen har härvidlag — bortsett från regler om tid och sätt för anförande av besvär, om inhibition och om besvärssärendes beredning, vilka jag återkommer till vid behandlingen av 12 och 13 §§ — föreslagit att bland lagens särskilda bestämmelser skall ingå föreskrifter om såväl besluts överklagbarhet som av vem besvär får anföras. En reglering av dessa två frågor har uppenbarligen goda skäl för sig. Det rör sig här om viktiga led i besvärsinstitutet, och en kodifiering av de grundsatser som i berörda avseenden kommit till uttryck i praxis framstår onekligen som önskvärd. Vid remissbehandlingen av arbetsgruppens förslag har tanken på en sådan kodifiering också vunnit gehör hos de flesta remissinstanserna.

När det gäller att ta ställning till om förvaltningslagen skall reglera frågan om besluts överklagbarhet måste emellertid hållas i minnet att arbetsgruppens förslag i denna del bl. a. bygger på förutsättningen att särskilda besväreregler i specialförfattningarna i stor utsträckning skall kunna undvaras. Som framgår av vad som anförts i remissen till lagrådet den 20 mars 1970 beträffande omorganisation av förvaltningsrättskipningen kommer den av arbetsgruppen angivna förutsättningen knappast att föreligga efter genomförandet av de ändringar av fullföljdsbestämmelserna på förvaltningsrättskipningens område som föreslagits i nämnda lagrådsremiss. I det nya systemet skall besvär i sådana mål, som kan bli föremål för regeringsrättens prövning, i allmänhet först gå till kammarrätt. Bestämmelser om i vilka fall besvär skall anföras hos kammarrätt har ansetts böra i största möjliga utsträckning tas in i de berörda materiella författningarna (lagrådsremissen den 20 mars 1970 s. 98). Vad nu anförts innebär att den av arbetsgruppen förordade regeln om slutligt besluts överklagbarhet inte är förenad med någon egentlig vinst från rationaliseringssynpunkt. Regeln torde dessutom bli missvisande så till vida som uttrycket »överordnad myndighet» som beteckning på klagoinstansen inte passar särskilt väl med tanke på de fall då besvär över förvaltningsmyndighets beslut skall anföras hos förvaltningsdomstol.

Det finns också andra skäl som talar mot att nu införa allmänna regler om besluts överklagbarhet. Den av arbetsgruppen föreslagna regleringen i ämnet har tagits in bland förvaltningslagens särskilda bestämmelser. I enlighet med den av arbetsgruppen valda systematiken i fråga om differentiering av tillämpningsområdet för lagens bestämmelser blir reglerna om besluts överklagbarhet därmed tillämpliga bara i ärenden som avgörs genom beslut med rättslig verkan (13 § arbetsgruppens lagförslag). Denna gränsdragning, vilken i princip stämmer överens med nuvarande rättspraxis på området, har emellertid inte använts i det nu framlagda lagförslaget. Enligt 3 § i detta förslag är tillämpningen av lagens särskilda bestämmelser beroende av om ärende innefattar myndighetsutövning mot enskild eller inte. Den precisering av detta begrepp som skett i 3 § låter sig inte utan vidare användas som skiljelinje för att ange i vilken utsträckning myndighets beslut kan överklagas eller ej. Som arbetsgruppen har framhållit är det givetvis i och för sig möjligt att införa generella regler om besluts överklagbarhet och att placera dessa bland lagens allmänna bestämmelser. Regler som täcker hela förvaltningen skulle emellertid bli ganska invecklade och få begränsat praktiskt värde, eftersom den formella klagomöjlighet som besvärsinstitutet representerar har sitt huvudsakliga berättigande i ärenden som avgörs genom beslut med rättsliga verkningar. Ett ytterligare alternativ är, att reglerna om besluts överklagbarhet visserligen placeras i lagens allmänna del men förses med begränsningar motsvarande dem som är upptagna i 13 § arbetsgruppens lagförslag. Även en sådan lösning är emellertid förenad med

flera olägenheter. Som jag har betonat i den allmänna motiveringen är det ett starkt önskemål att lagens bestämmelser blir så enkelt och lättillgängligt utformade som möjligt. Redan med tanke härpå synes det mindre lämpligt att i en och samma lag använda två olika metoder vid lösningen av närbesläktade gränsdragningsproblem. Härtill kommer att en överklagbarhetsreglering, vars räckvidd är begränsad på nyss antytt sätt, lätt skapar tillämpningssvårigheter i förhållande till sådana besvärregler som är intagna i specialförfattningarna. Sålunda kan t. ex. uppkomma spørsmål om besvärreglerna i en specialförfattning skall anses uttömmande reglera frågan om besluts överklagbarhet för specialförfattningens del eller om en överklagbarhetsregel i förvaltningslagen skall anses supplerat specialförfattningens besvärregler i viss utsträckning (jfr 1 § andra stycket i det nu framlagda lagförslaget). De svårigheter som redan f. n. kan finnas att fastställa om en besvärregel i en specialförfattning skall anses uttömmande reglera de fall då beslut enligt författningen får överklagas blir uppenbarligen inte mindre, om myndigheterna dessutom har att pröva om en regel i förvaltningslagen skall vara subsidiärt tillämplig.

Med hänsyn till vad nu anförts har jag stannat för att inte föreslå någon allmän reglering av frågan om besluts överklagbarhet i förvaltningslagen. Vad gäller beslut under förfarandet har jag emellertid på två punkter ansett det vara lämpligt att uttryckliga regler om besluts överklagbarhet meddelas i lagen. Jag syftar på myndighets beslut i jävsfråga enligt 5 § och beslut om avvisning av ombud eller biträde enligt 6 §. I båda fallen är de materiella förutsättningarna för beslutens fattande angivna i lagen. Det synes därför befogat att i denna uttryckligen ange, i vad mån besluten kan överklagas genom besvär hos högre instans. Beträffande de nu åsyftade överklagbarhetsreglerna vill jag i övrigt hänvisa till vad som har anförts under de olika paragraferna.

De skäl som ligger bakom mitt nu angivna ställningstagande till frågan om förvaltningslagen bör ge generella regler om besluts överklagbarhet har inte samma tyngd när det gäller att avgöra om lagen skall innehålla en allmän bestämmelse om vem som har besvärsrätt, när beslut kan överklagas. I likhet med arbetsgruppen anser jag en sådan regel väl försvara sin plats i lagen till kodifiering av nuvarande praxis i detta hänseende. Den tvekan mot införande av en allmän regel om besvärsrätt som har kommit till uttryck i vissa remissyttranden synes delvis hänga samman med att man på sina håll uppfattat den av arbetsgruppen föreslagna regeln såsom syftande till en utvidgning av besvärsrätten i vissa fall. Något ställningstagande i sådan riktning kan emellertid enligt min mening — bortsett från den av arbetsgruppen föreslagna regeln om kommunal myndighets besvärsrätt till vilken jag strax återkommer — knappast utläsas ur arbetsgruppens motivering till bestämmelsen. Inte heller för egen del är jag beredd att tillstyrka en regel

med sådan innebörd. Syftet med en allmän regel om besvärsrätt bör främst vara att klargöra kravet på saklegitimation hos den som anför besvär över myndighets beslut. Den närmare bestämningen av de besvärberättigades krets torde liksom hittills få ankomma på rättstillämpningen. Mot bakgrund av vad nu anförts förordar jag att i lagen tas in en generell regel om vem som har rätt att föra talan mot sådant beslut av myndighet som kan överklagas genom besvär. Regeln bör lämpligen ingå bland lagens allmänna bestämmelser.

Vid remissbehandlingen har från några håll uttalats önskemål om att regeln om besvärsrätt skall förtydligas i olika hänseenden. En sådan precisering av de besvärberättigades krets låter sig emellertid inte väl förena med det av mig nyss angivna syftet med en allmän besvärsrättsregel. I den mån det framstår som eftersträvansvärt att lagstiftningsvägen närmare ange denna krets synes detta liksom hittills böra ske i specialförfattningarna på olika förvaltningsområden. Regeln bör enligt min mening därför ges väsentligen samma utformning som i arbetsgruppens lagförslag. Begreppet »part», vilket av arbetsgruppen getts en särskild innebörd (jfr 4 § arbetsgruppens lagförslag), bör dock utmönstras i detta sammanhang.

I 20 § andra punkten arbetsgruppens lagförslag upptas en bestämmelse om kommunal myndighets besvärsrätt, vilken innebär viss utvidgning av den klagorätt som f. n. anses tillkomma sådan myndighet. Även om vissa skäl kan anföras för att ta med en bestämmelse i ämnet i förvaltningslagen, anser jag dock inte att den berörda frågan bör tas upp i förevarande sammanhang. Frågan har nära samband med spörsmålen om det allmännas möjligheter att anföras besvär över beslut, varigenom ett allmänt intresse fått vika för ett enskilt eller som eljest kan anses förfördela ett offentligt intresse, och om utsträckt tillämpning av kontradiktoriskt förfarande genom partsrepresentant för det allmänna i förvaltningsärenden. Dessa spörsmål, vilka nyligen aktualiserats i riksdagen (motion 1970: II: 975 och 1LU 52), har också behandlats av Svea hovrätt i dess remissyttrande över arbetsgruppens förslag och av flera remissinstanser som yttrat sig över departementspromemorian. Enligt min mening bör spörsmålen bli föremål för en samlad bedömning. Jag avser att senare ta ställning till de former i vilken en sådan bedömning bör äga rum.

12 §

I paragrafen ges regler om ordningen för anförande av besvär över myndighets beslut och en föreskrift om avvísning av besvär som inte anförts i rätt tid. Paragrafen motsvarar 22, 23 och 25 §§ arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Allmänna författningsbestämmelser om sättet för anförande av besvär över förvaltningsmyndighets beslut finns f. n. inte meddelade. Som en allmän regel anses emellertid gälla att besvär skall anföras skriftligen. Att besvär genom telegram numera godtas i förvaltningsförfä-

randet framgår av redogörelsen under 7 §. I praxis krävs vidare att klaganden i besvärshandlingen skall ange det beslut som överklagas. Han behöver dock inte foga det överklagade beslutet vid besvärslagan annat än om uttrycklig författningsföreskrift meddelats härom. Preciserade ändringsyrkanden fordras i regel inte. Det torde vanligen vara tillräckligt med en begäran om ändring, omprövning, upphävande e. d. Något ovillkorligt krav på att klaganden i besvärslagan skall ange de omständigheter på vilka han grundar sina besvär uppställs inte heller.

Besvärshandling skall i regel tillställas den myndighet som har att pröva besvären. Detta gäller nära nog undantagslöst i fråga om besvär över kommunal myndighets beslut, se t. ex. 59 § andra stycket nykterhetsvårdslagen (besvär över nykterhetsnämnds beslut) och 80 § andra stycket barnavårdslagen (besvär över barnavårdsnämnds beslut). Även i fråga om besvär över statlig myndighets beslut är det normala att besvärshandlingen skall tillställas klagoinstansten. Besvärsreglerna i specialförfattningarna har i enlighet härmed vanligen getts det innehållet att talan mot myndighets beslut förs hos överordnad myndighet genom besvär. I åtskilliga författningar har emellertid föreskrivits att besvärslaga skall tillställas beslutsmyndigheten, se t. ex. 40 § förordningen (1959: 92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning beträffande besvär över beskattningsmyndighets beslut och 59 § första stycket lagen om socialhjälp beträffande besvär över länsstyrelses beslut. Samma ordning har också föreskrivits i fråga om besvär över beslut av vissa andra offentliga förvaltningsmyndigheter, se 43 § 1 mom. skogsvårdslagen (1948: 237) beträffande beslut av skogsvårdsstyrelse och 20 kap. 13 § första stycket lagen (1962: 381) om allmän försäkring beträffande beslut av allmän försäkringskassa.

I de fall en författning anger att besvärshandling skall tillställas beslutsmyndigheten har ibland också meddelats föreskrift om att den omständigheten att besvärslagan tillställts besvärmyndigheten inte skall utgöra hinder för besvärens prövning, om besvärslagan kommit in före besvärstidens utgång, se t. ex. 20 kap. 13 § andra stycket lagen om allmän försäkring. Även när uttrycklig föreskrift saknas härom, anses i praxis samma grundsats gälla i berörda fall, se RÅ 1924 H 1. Däremot synes inte någon enhetlig praxis ha utbildats i fråga om de situationer då besvärslaga, som författningen enligt skall tillställas besvärmyndighet, i stället ges in till beslutsmyndigheten inom besvärstiden, se bl. a. RÅ 1945 S 323, 1950 S 130 och 1963 K 188.

Enligt 1954 års besvärstidslag skall besvär över förvaltande myndighets beslut vid äventyr av talans förlust ha kommit in till vederbörande myndighet inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. För menighet är besvärstiden dock fem veckor. I fråga om innebörden av begreppet »menighet» hänvisas till SOU 1964: 27 s. 548. Besvärstidslagen gäller, som

tidigare har påpekats, endast om annat inte följer av lag eller författning. Särskilda besvärstider har föreskrivits i åtskilliga specialförfattningar, se t. ex. 44 § andra stycket utlänningslagen (en vecka i fråga om besvär över polismyndighets beslut om avvisning) och 35 § andra stycket namnlagen (1963: 521) (en månad från beslutets dag).

Den i besvärstidslagen angivna utgångspunkten för beräkning av besvärstiden (»den dag då klaganden fick del av beslutet») anses i praxis liktydig med den dag då klaganden delgavs en utskrift av beslutet. Faktisk kännedom om beslutet bringar sålunda i regel inte besvärstiden att löpa, se RÅ 1929 ref. 59 och 1968 ref. 3, jfr RÅ 1966 ref. 4. Meddelas ett beslut muntligen vid sammanträde, anses delgivning av beslutet ha skett med den som var närvarande då beslutet avkunnades, se 20 § delgivningslagen. Riktat sig myndighets beslut till en obestämd krets personer eller till ett stort antal personer, räknas besvärstiden ibland från dagen för kungörandet av beslutet genom anslag, se t. ex. 150 § första stycket byggnadslagen (1947: 385) och 18 § andra stycket allmänna verksstadgan. I de fall myndighet använder delgivningslagens bestämmelser om kungörelsedelgivning för delgivning av beslut, räknas besvärstiden från sjunde dagen efter beslutet om kungörelsedelgivning (19 § tredje stycket delgivningslagen).

I förvaltningsförfarandet avgör besvärsmyndigheten regelmässigt om besvär, som inte anförts i rätt tid, skall prövas i sak. Det gäller även om besvärshandling enligt författning skall ges in till beslutsmyndigheten. I princip torde besvärsmyndighet självant ha att beakta om hinder föreligger mot prövning i sak av en besvärstalan. En del besvärsprövande organ — däribland regeringsrätten och kammarrätten — tillämpar dock den ordningen att de inte undersöker ex officio, om besvär anförts i rätt tid av enskild part. Av sådan part anförda besvär avvisas sålunda inte, om det inte särskilt upplysts i målet — av beslutsmyndigheten, klagandens motpart, klaganden själv eller annan — att klaganden försuttit besvärstiden. För regeringsrättens del hänger denna praxis samman med att domstolen sedan länge inte ansett sig böra självant införskaffa bevis om när klaganden delgetts det överklagade beslutet, se RÅ 1910 F 22 (jfr cirkuläret den 1 april 1790 till samtliga kollegier, landshövdingar och konsistorier om skyldighet för den som vill klaga hos Kungl. Maj:t att vid sina besvär foga behörigen styrkt bevis om vid vilken tid han fått del av det utslag varöver han klagat).

Arbetsgruppen. I 22 § arbetsgruppens lagförslag ges bestämmelser om ordningen för anförande av besvär över myndighets beslut. Bestämmelserna är avsedda att träda i stället för 1954 års besvärstidslag och att ha samma supplerande funktion som den lagen. Paragrafens tillämpning är inte begränsad till förvaltningsrättsliga partsärenden (dvs. ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild) utan skall gälla förvaltningsärenden i allmänhet. Paragrafen är avsedd att tillämpas också när besvär skall anföras hos Kungl. Maj:t eller förvaltningsdomstol.

Enligt arbetsgruppens mening bör reglerna om klagosättet och klagotiden först klargöra att klagomålen skall avfattas skriftligen. En bestämmelse här- om upptas i 22 § första stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag.

I likhet med besvärssakkunniga föreslår arbetsgruppen att klagoskrift skall ges in hos den myndighet vars beslut överklagas (22 § första stycket andra punkten). Arbetsgruppen är medveten om att den föreslagna ordningen sätter samordningen mellan besvärs- och beslutsmyndigheternas verksamheter på ganska svåra prov. I synnerhet gäller det fall när besvären av formella skäl inte kan prövas i sak och bör vidarebefordras utan om- gång till besvärsmyndigheten samt när besvären innehåller inhibitionsyr- kanden som måste prövas av besvärsmyndigheten omedelbart (jfr 24 § ar- betsgruppens lagförslag). Arbetsgruppen framhåller emellertid att synpunk- ten har störst praktisk betydelse vid klagan över lokal kommunal myndig- hets beslut och att gruppen i fråga om sådan klagan har tänkt sig att före- slå den avvikelserna att ingivande skall ske till besvärsmyndigheten. Gruppen påpekar vidare att besvärsmyndigheten aktivt bör övervaka beslutsmyndig- hetens handläggning och som underlag härför ha fortlöpande rapporter om inkomna besvär. Allt detta är emellertid organisatoriska frågor som bör kunna klaras i administrativ väg. Anledning saknas att betvivla att det inte skulle kunna ske på ett tillräckligt snabbt och betryggande sätt.

Med hänsyn härtill samt till de praktiska fördelar i form av inbesparing av remiss till beslutsmyndigheten som är förenade med ett ingivande till beslutsmyndigheten, anser arbetsgruppen att ingivande till beslutsmyndig- heten bör gälla som huvudregel. Ett ytterligare skäl för detta är att man vid lagstiftningen under det senaste årtiondet strävat efter kongruens med den ordning som gäller vid klagan hos allmän domstol enligt RB. Den är därför redan genomförd i åtskilliga specialförfattningar. Att föreslå något annat skulle därför te sig inkonsekvent.

Avvikande föreskrifter kommer emellertid att behövas på en del områ- den, t. ex. i fråga om besvär över beslut av myndigheter som saknar kansli. För att det skall vara någon mening med en huvudregel om ingivande till beslutsmyndigheten bör den dock gälla relativt undantagslöst vid klagan hos Kungl. Maj:t över statsmyndighets beslut. Stannar man för att behålla nuvarande ordning med ingivande i vederbörande statsdepartement, blir den föreslagna huvudregeln så urholkad att den bör bytas ut mot en under sådana förhållanden mera verklighetspräglad huvudregel om ingivande till besvärsmyndigheten.

Med tanke på den kommunala självstyrelsen framstår det för arbetsgrup- pen inte som lika naturligt att samordna en statlig besvärsmyndighets verk- samhet med en kommunal beslutsmyndighets. Organisatoriska och psyko- logiska skäl talar mot att klagoskrifter, som riktar sig mot kommunala myn- digheters beslut, ges in hos dessa. Arbetsgruppen föreslår därför en regel om att vid besvär till statlig myndighet över kommunal myndighets beslut

klagoskriften skall ges in hos den statliga myndigheten (22 § första stycket tredje punkten).

I anslutning till den föreslagna huvudregeln om att besvärshandling skall ges in till beslutsmyndigheten förordar arbetsgruppen att i lagen skall tas in vissa bestämmelser om beslutsmyndighetens befattning med besvärssärendet (24 §). Arbetsgruppen erinrar om att vissa remissinstanser i sina yttranden över besvärssakkunnigas förslag ansett beslutsmyndighetens obligatoriska biträde i besvärssärende böra begränsas till att sända in besvärssinlagan jämte handlingarna i ärendet till besvärsmyndigheten. Med hänsyn till att lagens regler bör skrivas med enpartsärenden för ögonen och att det är allmän praxis att beslutsmyndigheten avger utlåtande över besvär i sådana ärenden — mycket beroende på att ingen motpart finns som kritiskt kommenterar besvären — finner arbetsgruppen det dock naturligast att ålägga beslutsmyndigheten att inte bara sända in besvärsskriften och sina handlingar till besvärsmyndigheten utan också därtill foga eget yttrande över besvären. I 24 § första stycket första punkten föreslås därför en regel av innehåll att, när klagoskrift som skall ges in till beslutsmyndigheten kommit in till denna, myndigheten utan dröjsmål skall avge skriftligt yttrande över besvären till besvärsmyndigheten och samtidigt sända in de handlingar som hör till ärendet. För att säkerställa att yrkande om inhibition kommer under besvärsmyndighetens prövning omgående föreslår arbetsgruppen en särskild bestämmelse om att besvärsskrivelsen och handlingarna i ärendet i sådant fall skall sändas in till besvärsmyndigheten genast och inte först i samband med att beslutsmyndigheten avger sitt yttrande (24 § första stycket andra punkten). Någon föreskrift om att bevis om delgivning av det överklagade beslutet skall fogas vid handlingarna i ärendet, när de sänds in till besvärsmyndigheten, anser gruppen inte böra meddelas.

I 24 § andra stycket föreslås vissa regler om kommunikation med klaganden av beslutsmyndighets yttrande genom dennas försorg.

Någon särskild klagofrist för beslut under förfarandet anser arbetsgruppen inte behövas. Gruppen föreslår därför att besvärstiden tre veckor liksom hittills skall gälla för såväl slutliga beslut som beslut under förfarandet.

Den särskilda femveckorsfristen för menighet bör enligt gruppens mening utgå. I betänkandet erinras särskilt om att besvärssakkunniga ville behålla den längre besvärstiden för menighet främst med tanke på de fastighetsrättsliga samfälligheterna. För dessa anses den längre besvärstiden emellertid inte gälla f. n., påpekar arbetsgruppen. Några egentliga olägenheter härav har inte förmärkts för samfälligheternas del. Att under sådana förhållanden belasta kлагоordningen med en specialfrist för samfälligheter finner gruppen inte försvarligt.

Arbetsgruppen anser att klagotiden liksom enligt 1954 års besvärstidslag bör räknas från delgivningsdagen. Besvärstidslagens föreskrift har emel-

lertid vållat tolknings- och tillämpningssvårigheter i det att tvekan rått om vilka krav som skall ställas på en underrättelse till part för att den skall kunna betraktas som delgivning, t. ex. om det skall räcka med ett muntligt besked, meddelande på anslagstavla eller offentliggörande av protokoll och om det måste vara individuell, formlig delgivning av en skriftlig expedition samt om denna måste innehålla besvärshänvisning för att delgivningen skall anses fullbordad. Till undanröjande av all tvekan föreslår arbetsgruppen att klagotiden skall räknas från den dag klaganden fick del av beslutet genom expedition med besvärshänvisning (22 § andra stycket). Härigenom vinnns för sådana partsärenden på vilka lagens särskilda bestämmelser är tillämpliga (dvs. ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild) också korrespondens med föreskriften i 17 § arbetsgruppens lagförslag om delgivning av beslut. Någon motsvarande korrespondens mellan föreskriften om klagotidens beräkning och bestämmelser om beslutsdelgivning i specialförfattningarna är dock knappast att räkna med, fortsätter arbetsgruppen. Inte desto mindre bör samma huvudregel upprätthållas i fråga om besvärstidens beräkning, vare sig formlig delgivning uttryckligen föreskrivits i en författning eller skall ske på grund av 17 § förvaltningslagen eller inte är stadgad. Av rättssäkerhetsskäl bör den som vill överklaga ett beslut i princip inte vara skyldig att iaktta annan frist än sådan som beräknas från en formlig delgivning av expedition med besvärshänvisning. I princip bör besvär då heller inte kunna avvisas på grund av försutten tid i andra fall än då fristen kan räknas från sådan utgångspunkt, om inte specialregler angett annan begynnelsepunkt, t. ex. anslagsdagen eller dagen för muntligt besked. Regeln får inte läsas så att myndigheterna härigenom indirekt åläggs att formligen delge alla överklagbara beslut. Det är endast när besvärstiden av rättsliga eller andra skäl behöver beräknas exakt och betryggande som formlig delgivning skall tillgripas utan att vara direkt föreskriven.

I 23 § arbetsgruppens lagförslag upptas en regel om verkan av att besvärslaga tillställs fel instans. Arbetsgruppen påpekar att regeln har visst samband med den i 25 § föreslagna föreskriften om rätt för besvärsmyndighet att pröva även för sent inkomna besvär. Redan med tillämpning av denna befogenhet skulle många fall av besvär, som kommit in för sent till rätt myndighet efter att av misstag ha getts in till fel myndighet, kunna tas upp till prövning. Arbetsgruppen anser det emellertid vara befogat att i de typfall det här gäller utesluta diskretionär prövning och att uttryckligen slå fast att besvär i sådana situationer skall anses anförda i rätt tid. En konsekvens av den föreslagna regeln blir att den som vill underrätta sig om huruvida ett beslut vunnit laga kraft eller inte måste ha uppgift från både beslutsmyndigheten och besvärsmyndigheten att besvär inte har kommit in. Det bör dock anses som ett tjänsteåliggande för den myndighet, till vilken

han vänder sig, att utfärda ett gemensamt bevis. Lagakraftbevis utfärdas inte i sådan omfattning inom förvaltningen att det uppmärksammade förhållandet kan tillmätas någon avgörande betydelse.

Som framgår av det nyss anförda ingår i 25 § arbetsgruppens lagförslag en regel om rätt för besvärsmyndighet att pröva även för sent anförda besvär. I regeln anges dock som förutsättning härför, att det är uppenbart att ingens rätt äventyras därigenom. I motiven till bestämmelsen erinrar arbetsgruppen om att de föreslagna besvärstidsbestämmelserna får ett vidsträckt tillämpningsområde och att det därför kan riktas vägande invändningar mot en alltför strikt tillämpning av dem. Inom stora delar av förvaltningen saknar lagakraftbegreppet reellt innehåll, därför att nya framställningar om samma sak kan och bör tas upp till prövning. Ofta finns inte heller någon motpart eller något motstående intresse, som kan lida men av att ett beslut, som med ett strängt formellt betraktelsesätt är att anse som lagakraftvunnet, omprövas hos beslutsmyndigheten. Det bör då i och för sig kunna omprövas också besvärsvägen. Arbetsorganisatoriska förhållanden kan dock utgöra bärande skäl att upprätthålla lagakraftprincipen för att skydda besvärsmyndigheten mot belastning med sådant som beslutsmyndigheten kan förväntas klara upp. Intresset av en jämn och ordnad arbetsgång bör enligt arbetsgruppens mening anses som sådant motstående intresse som kan skadas av att klagotiderna inte iakttas. En klagofrist kan ibland också i realiteten fungera som en preskriptionsfrist på så sätt att den enskilde förutsätts inte kunna göra gällande ett ekonomiskt krav mot det allmänna efter klagofristens utgång, det må vara krav på lägre skatt eller på högre förmåner eller annat. Om det är fallet, bör klagofristen också upprätthållas utan andra undantag än sådana som föreskrivits särskilt. Är det däremot uppenbart att ingens rätt — vare sig det allmännas eller någon enskilds — äventyras genom att för sent anförda besvär prövas, bör besvärsmyndigheten kunna ingå på sakprövning av besvären. Angeläget är att lika fall behandlas lika. En ordning, som innebär att besvär avvisas endast efter invändning, uppfyller inte detta krav på likformighet. En på objektiva kriterier byggd praxis, som tar hänsyn till de olika ärendetypernas beskaffenhet, bör i stället eftersträvas.

Remissyttrandena. Den föreslagna regeln om klagoskrifts ingivande till beslutsmyndigheten godtas av flertalet remissinstanser. Den utsätts emellertid också för en del kritik. Sålunda framhåller JK att fördelarna i form av inbesparing av remiss till beslutsmyndigheten uppvägs av det merarbete och de praktiska olägenheter som uppkommer för besvärsmyndigheten. Sett från allmänhetens synpunkt kan det också ifrågasättas om den föreslagna ordningen är ägnad att väcka förtroende. JK anser vidare att den av arbetsgruppen dragna parallellen med ordningen vid klagan över beslut av allmän domstol knappast är hållbar. Förfarandet och verksamheten över huvud

vid de allmänna domstolarna är på ett helt annat sätt reglerad än hos förvaltningsmyndigheterna och den handläggande personalen vid de allmänna domstolarna är genomgående rättsligt utbildad. Ordningen fungerar därför väl vid de allmänna domstolarna och är från rättsskyddssynpunkt tillfredsställande. En helt genomförd motsvarande ordning inom förvaltningen föranleder enligt JK:s mening tvekan i båda hänseendena. Inte heller det av arbetsgruppen nämnda skälet att den föreslagna ordningen redan är genomförd i åtskilliga specialförfattningar är enligt hans mening något avgörande skäl för att fortsätta på den inslagna vägen. Snarare synes den samlade bedömning av frågan som nu sker böra föranleda att den nuvarande ordningen behålls och därav påkallade ändringar sker i de nämnda specialförfattningarna. Också *postverket*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *länsstyrelserna i Blekinge och Värmlands län* finner bestämmelsen om besvärsgivande till beslutsmyndigheten vara mindre lämplig. Postverket påpekar bl. a., att den föreslagna ordningen kan innebära olämpligt dröjsmål i de fall då besvärsmyndigheten måste förordna om uppskov med verkställigheten av ett överklagat beslut. Arbetsmarknadsstyrelsen erinrar om att besvärsmyndigheten vid remiss till beslutsmyndigheten ofta kan finna det behövt att få frågan belyst i sådana hänseenden som den senare myndigheten inte själv uttalat sig om. Styrelsen anser dock att möjlighet bör finnas att låta den nya regeln gälla för särskilda grupper av ärenden, t. ex. sådana där ett centralt verk är beslutsmyndighet. Även om den föreslagna ordningen redan genomförts i vissa specialförfattningar, anser *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* steget vara långt till att införa denna ordning generellt. Länsstyrelsen säger sig hysa vissa betänkligheter häremot, trots att åtskilliga praktiska fördelar kan åberopas för den nya ordningen. En liknande inställning till den föreslagna regeln redovisas av *länsstyrelsen i Västmanlands län*.

Några remissmyndigheter förordar att nuvarande ordning för klagoskrifts ingivande behålls i vissa grupper av ärenden. Sålunda anser *värnpliktsverket* och *värnpliktsnämnden* att besvär över verkets beslut i ärenden om anstånd med eller befrielse från värnpliktstjänstgöring bör ges in till besvärsmyndigheten, dvs. värnpliktsnämnden. Enligt *försäkringsrådets* mening bör besvär över försäkringsinrättnings beslut i ärende enligt lagen om yrkesskadeförsäkring ges in till rådet i vart fall så länge den nuvarande administrationen av yrkesskadeförsäkringen består. *Konsistoriet vid Uppsala universitet* ifrågasätter om den nya regeln bör tillämpas inom universitetsförvaltningen.

Den i 22 § första stycket tredje punkten upptagna bestämmelsen att klagoskriften vid besvär till statlig myndighet över kommunal myndighets beslut skall ges in till den statliga myndigheten kommenteras i allmänhet inte i remissyttrandena. *Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister* finner det önskvärt att vid besvär till kommunal besvärsnämnd klagoskriften

ges in till denna nämnd och inte till den, vars beslut överklagas. *Riksförsäkringsverket* säger sig förutsätta att, om försäkringskassorna i någon form ansluts till förvaltningslagen, besvär över kassans beslut skall ges in hos kassan. Enligt verkets mening bör man inte på denna punkt följa den tänkta ordningen vid besvär över kommunal myndighets beslut.

De föreslagna bestämmelserna om besvärssärendes beredning (24 §) godtas i sina huvuddrag i de flesta remissyttrandena. Åtskilliga remissinstanser ställer sig dock kritiska till förslaget i denna del. Vid bestämmandet av omfattningen av det beredningsarbete som bör åvila beslutsmyndigheten när besvär ges in till denna, bör enligt *Svea hovrätts* mening en avvägning ske mellan å ena sidan det — ofta kanske onödiga — merarbete som obligatorisk skyldighet att avge yttrande till besvärsmyndigheten och att delge detta med klaganden medför och å andra sidan besvärsmyndighetens arbete med att vid behov fordra in yttrandet och att delge detsamma. Hovrätten anser att en sådan avvägning närmast leder till att det bör ankomma på besvärsmyndigheten att föranstalta om åtgärderna. Enligt hovrättens mening bör någon undantagslös skyldighet för beslutsmyndigheten att vara verksam i vart fall inte föreskrivas. Ansvar för utredningen i ett besvärssärende bör i princip vila på besvärsmyndigheten. *Patent- och registreringsverket* finner den föreslagna ordningen otillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. När klagoskrift kommit in till beslutsmyndigheten, bör skriften enligt patentverkets mening ofördröjligen sändas till besvärsmyndigheten. Det bör därefter ankomma på denna att bestämma om remiss skall ske och om utredningen behöver kompletteras. Om klaganden skall höras ytterligare, bör det likaså beslutas av besvärsmyndigheten, som därvid skall kunna utsätta tid inom vilken yttrande skall avges. *Sveriges advokatsamfund* anser det obehövt att beslutsmyndigheten skall yttra sig över besvär utom när besvärsmyndigheten begär det.

Försäkringsrådet säger sig inte kunna tillstyrka den föreslagna ordningen att rådet, när besvär anförts, obligatoriskt skall avge yttrande till besvärsmyndigheten och samtidigt sända en avskrift därav till klaganden. *Riksskattenämnden* framhåller att bestämmelserna i 24 § inte passar för nämndens befattning med besvär som anförts över nämndens förhandsbesked i taxeringsfrågor (jfr 7 § andra stycket förordningen om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor). *Riksförsäkringsverket* framhåller att en föreskrift om obligatoriskt yttrande över besvär för verkets del skulle orsaka en inte obetydlig merbelastning, vilken skulle medföra behov av förstärkning av framför allt den juridiskt skolade personalen. *Värnpliktsverket* och *värnpliktsnämnden* avstyrker att regeln om obligatoriskt yttrande från beslutsmyndigheten görs tillämplig i ärenden om anstånd med och befrielse från värnpliktstjänstgöring.

RA ifrågasätter om inte reglerna i 24 § bör utformas så, att de ger besluts-

myndigheten möjlighet att underlåta yttrande eller att starkt begränsa detta när det gäller uppenbart ogrundade besvär. Också rikspolisstyrelsen anser bestämmelsen böra modifieras så, att helt gagnlösa yttranden av beslutsmyndigheten kan undvikas.

Även mot regeln om kommunikation av beslutsmyndighets yttrande i 24 § andra stycket riktas kritik. *Länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller att förfarandet med en sådan regel delvis utvecklar sig utanför besvärsmyndighetens rådighet. För att bestämmelsen skall få full effekt måste formlig delgivning av beslutsmyndighetens yttrande ske i ett flertal fall, vilket medför ökad arbetsbelastning för myndigheterna. Kommunikation är av föga värde om besvären tillstyrks eller det är fråga om s. k. okynnesbesvär i syfte att förhala avgörandet. Länsstyrelsen ifrågasätter om inte regeln — för den händelse den anses behövlig — i allt fall bör begränsas till att myndigheten har att sända avskrift av sitt yttrande i lösbrev. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* finner det mindre lämpligt att länsstyrelsen i samband med kommunikation av yttrandet också skall förelägga klaganden tid inom vilken denne kan yttra sig till besvärsmyndigheten. Rent principiellt bör inte besvärsmyndighetens processledande funktioner beskäras. Vidare kan det föreslagna systemet medföra onödigt arbetsbelastning för klaganden. Det förekommer nämligen, fortsätter länsstyrelsen, att besvärsmyndigheter hör centrala myndigheter och organ i besvärssärenden. Över dessa uttalanden bör klaganden även få möjlighet att yttra sig. Från rationell synpunkt bör han få alla uttalanden — inklusive länsstyrelsens — sig tillsända på en gång. Detta sker bäst genom besvärsmyndighetens försorg, som ju får förutsättas ha den bästa överblicken över processmaterialet och det i målet tänkta handläggningsförfarandet. Även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* redovisar en negativ inställning till den berörda regeln. Länsstyrelsen anser att den är onödigt och därför bör slopas. *Riksförsäkringsverket* anser att kommunikationsregeln bör begränsas på samma sätt som de allmänna bestämmelserna om kommunikation i 15 §.

Den föreslagna besvärstidsregeln tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Socialstyrelsen* finner det önskvärt att de undantagsbestämmelser där annan än tre veckors besvärstid stipuleras bringas i överensstämmelse med förvaltningslagens regel. Från andra håll redovisas däremot en negativ inställning till ändringar i fråga om de särskilda besvärstider som f. n. gäller på olika områden. Uttalanden i sådan riktning görs av *värnpliktsverket*, *värnpliktsnämnden*, *generaltullstyrelsen* och *patent- och registreringsverket*.

Slopandet av den särskilda besvärstiden för menighet berörs av bl. a. *lantmäteristyrelsen* och *Svenska kommunförbundet*, vilka biträder förslaget i denna del. Lantmäteristyrelsen säger sig inte ha något att erinra mot att besvärssfristen för de fastighetsrättsliga samfälligheterna även i fortsätt-

ningen får utgöra tre veckor. Kommunförbundet påpekar att vissa av de skäl som i betänkandet åberopas för ändringen är verklighetsfrämmande. Att de kommunala menigheterna till sitt förfogande har styrelser och nämnder samt i växande omfattning särskilda tjänstemän är visserligen riktigt. Detta förhållande torde emellertid inte i och för sig kunna utgöra grund för påståendet, att det i regel inte bör möta någon svårighet för menigheten att hinna med sammanträde. *Stadsjuristen i Stockholm* ifrågasätter om bestämmelsen bör gälla kommunal myndighet så länge den längre besvärstiden för menighet gäller enligt kommunallagarna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län och *Svenska pastoratens riksförbund* uttalar sig för att den särskilda besvärstiden för menighet behålls. Länsstyrelsen pekar bl. a. på att i Jämtlands län t. ex. lappbyarnas rätt att anföra besvär i hög grad är beroende av att den längre besvärfristen gäller. Enligt länsstyrelsens mening torde det numera inte vara särskilt svårt att tolka begreppet »menighet». Om den särskilda besvärstiden för menighet slopas, kommer dessutom myndigheternas bestyr med reservationsbesvär att medföra en inte oväsentlig ökning av arbetsbördan.

I fråga om utgångspunkten för klagotiden framhåller *regeringsrättens ledamöter* att den i 22 § andra stycket angivna utgångspunkten inte täcker det fall att klaganden fått del av beslutet på annat sätt än genom expedition med besvärshänvisning, såsom kan ske vid muntlig förhandling. Att utfärdad expedition skall innehålla besvärshänvisning anges i 17 §. Enligt deras mening bör det därför vara tillräckligt att i 22 § föreskriva att besvärstiden räknas från den dag klaganden fick del av beslutet. Samma modifiering av bestämmelsen föreslås av *postverket*, som också säger sig förutsätta att gällande bestämmelser om anslagsdagen som utgångspunkt för beräkning av besvärstid i tjänstetillsättningsärenden behålls. Enligt *Svea hovrätts* mening torde hänsyn till rättssäkerheten i åtskilliga fall inte lägga hinder i vägen för att underrättelse om beslutet sker på annat och enklare sätt än som föreskrivs i 22 §. Praktiska hänsyn synes t. ex. i massärenden böra medföra, att meddelande genom anslag eller dylikt utnyttjas. Enligt hovrättens mening behövs särbestämmelser för sådana fall. *Patent- och registreringsverket* säger sig med hänsyn till specialförfattningarna på verkets område bestämt förorda, att utgångspunkten för besvärstiden även i fortsättningen i dessa fall räknas från beslutsdagen eller den dag beslutet sänds till part, som äger överklaga det.

SR finner det anmärkningsvärt att i lagförslaget inte intagits bestämmelser om anslutningsbesvär och föreslår att 22 § kompletteras med sådana bestämmelser.

Eftersom någon ändring i de kommunala besvärreglerna inte är avsedd, finner *drättselkammaren i Halmstad* det vara önskvärt med en uttrycklig

regel att 22—25 §§ i lagen inte gäller i fråga om beslut, som överklagas genom kommunalbesvär.

Den föreslagna bestämmelsen om verkan av att besvärsskrift ges in till fel instans (23 §) tillstyrks eller lämnas utan erinran av praktiskt taget alla remissinstanser. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* finner det visserligen rimligt att man under den första tiden efter införandet av regeln i 22 § om besvär ingivande till beslutsmyndigheten överser med att någon försitter besvärstiden, därför att han felaktigt gett in besvären till besvärsmyndigheten. På längre sikt kan det enligt länsstyrelsens mening dock ifrågasättas om inte denna valfrihet i fråga om var besvären skall ges in bör tas bort. Härför talar inte minst det merarbete som uppkommer vid utfärdandet av lagakraftbevis. Sistnämnda fråga tas upp också i en del andra remissyttranden. För att minska olägenheterna vid utfärdandet av lagakraftbevis förordar *kammarkollegiet* att lagtexten kompletteras med en föreskrift om att besvär, som inom föreskriven tid felaktigt getts in till besvärsmyndigheten, ofördröjligen överlämnas till beslutsmyndigheten. Liknande förslag framförs av *länsstyrelserna i Stockholms och Södermanlands län*.

Den föreslagna bestämmelsen om prövning av för sent inkomna besvär (25 §) har fått ett blandat mottagande. Till dem som uttalar sig i positiv riktning om bestämmelsen hör bl. a. *sex ledamöter av regeringsrätten, JK, RÅ, länsstyrelserna i Stockholms och Södermanlands län, stadsjuristen i Stockholm, JO och SACO*. En del av de uppräknade remissinstanserna förordar vissa förtydliganden och jämkningar av paragrafen. För att ge erforderlig restriktivitet åt regeln föreslår de *sex ledamöterna av regeringsrätten* att som ytterligare förutsättning för regelns tillämpning uppställs krav på att ett avvisande av besvären skall vara uppenbart obilligt. Enligt deras mening är det inte heller fullt klart vad som åsyftas med uttrycket att »ingens rätt» får äventyras genom att besvären tas upp till prövning. Om en bättre formulering inte står till buds, bör i allt fall till ledning för praxis göras ett klarläggande uttalande särskilt beträffande bestämmelsens räckvidd i fråga om det allmännas rätt. *Länsstyrelsen i Stockholms län* ifrågasätter om inte det allmänna intresset bör i en eller annan form införas i bestämmelsen som ett möjligt hinder för prövning av för sent inkomna besvär. *RÅ* anser att regeln till förekommande av godtycke bör utformas som en skyldighet för besvärsmyndigheten att under angiven förutsättning uppta deserta besvär till prövning. En liknande inställning redovisas av *SACO*.

CFU anser det vara mycket tveksamt om man bör generellt överlåta åt besvärsmyndigheten att diskretionärt avgöra om för sent anförda besvär skall prövas. Nämnden hänvisar till svårigheterna att skapa en på objektiva kriterier byggd, enhetlig praxis och till att strikta besvärsregler är att föredra

av ordningsskäl. Om iakttagande av besvärstid har mindre praktisk betydelse kan man lösa problemet så, att besvär får anföras utan inskränkning i tiden. Även *länsstyrelserna i Blekinge och Örebro län* ställer sig tveksamma till den föreslagna bestämmelsen.

Majoriteten av regeringsrättens ledamöter (15 regeringsråd), Svea hovrätt, kriminalvårdsstyrelsen, försäkringsdomstolen, kammarkollegiet, statskontoret, kammarrätten, riksskattenämnden, patent- och registreringsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län, domkapitlet i Uppsala stift, Sveriges advokatsamfund och Svenska kommunförbundet avstyrker förslaget i denna del.

Majoriteten av regeringsrättens ledamöter konstaterar att bestämmelsen i 25 § inte innehåller någon yttersta tidsgräns för prövningen av för sent inkomna besvär. De anför vidare.

Visserligen saknar, såsom de sakkunniga också framhåller, lagakraftbegreppet inom stora delar av förvaltningen reellt innehåll så till vida, att nya framställningar om samma sak kan prövas av underinstansen. Detta utgör emellertid icke tillräckligt skäl för att även besvär i saken skulle kunna utan tidsgräns prövas av besvärsmyndigheten. En dylik extra belastning av sistnämnda myndighet kan icke motiveras av hänsyn till vederbörandes rättsintresse och bör av arbetsorganisatoriska skäl undvikas. Erinras kan, att besvärssakkunnigas förslag innefattade en helt motsatt lösning. Detta blev tillstyrkt av regeringsrättens ledamöter, ehuru regeringsrätten i regel icke deserterat besvär utan invändning från motpart eller myndighet.

Vad angår det föreslagna villkoret — att det är uppenbart att ingens rätt, enskilds eller det allmännas, äventyras — kan prövningen härav komma att föranleda besvärliga bedömanden. Det är då att beakta, att bland besvärsmyndigheterna torde finnas sådana, vilkas kompetens för uppgiften kan ifrågasättas. Vidare kan befaras, att då handläggningen skall ankomma på ett stort antal olika myndigheter praxis kommer att bli mycket oenhetlig. Möjligen finns också risk för att utvecklingen kommer att gå i den riktningen, att besvärstiderna i betydande utsträckning eller kanske helt sättes ur spel.

En annan sak är, att det kan finnas begränsade ärendegrupper, där besvärstider kan lämnas obeaktade. Men då bör det ske genom stadgande i specialförfattning, att besvär får anföras utan tidsbegränsning. Där besvärstid anses erforderlig — och detta torde vara det normala — bör den iakttagas utan undantag. Den rätt till dispensering från stadgande om besvärstid, som kan erfordras, bör liksom hittills enligt regeringsformen vara förbehållen de högsta dömande instanserna.

Kammarrätten uttalar att den av arbetsgruppen föreslagna bestämmelsen innebär en partiell reglering av sådana fall som nu får bedömas inom ramen för institutet återställande av försutten tid, i den mån framställning därom görs till Kungl. Maj:t. Kammarrätten, som finner bestämmelsen mindre välbetänkt också i flera andra hänseenden, framhåller vidare bl. a.

Svagheten i förslaget framgår även av att arbetsgruppen såsom förutsättning för sakprövning av för sent anförda besvär nödgats uppställa något så svårgripbart som att uppenbarligen ingens rätt äventyras. Gäller frågan ett den enskildes ekonomiska anspråk gentemot det allmänna (stat, kommun), synes man över huvud taget inte kunna hävda att det allmännas »rätt» i något fall äventyras. I det motsatta fallet, då företrädare för det allmänna gör krav gällande, kan det visserligen synas ganska orimligt att pröva för sent anförda besvär men därmed är inte sagt att man uppenbarligen äventyrar någon enskilds rätt genom en prövning som just åsyftar ett rättvist och riktigt bedömande. Än mer omöjligt synes emellertid vara att — såsom arbetsgruppen synes mena — den enskildes för sent framställda men materiellt måhända välgrundade yrkande skall vägas mot myndigheternas »arbetsorganisatoriska förhållanden» o. dyl. Här handlar ju om uppenbart inkommensurabla ting: enskilds rätt görs beroende av hur besvärsligt eller olägligt det kan visa sig vara för myndigheten att tillgodose denna. Möjligen anses också att sakprövning får ske om det handlar om enstaka mer särpräglade fall, där risken för ett prejudikativt besluts belastande verkan är mindre än då det handlar om materiellt likvärda fall, som är så många och därigenom för myndigheterna belastande att man därför »äventyrar» det allmännas »rätt».

Kammarrätten framhåller även att paragrafen inte bör tillämpas på taxeringsområdet, där det redan finns ett utvecklat regelsystem för prövning i extraordinär ordning av besvär, som kommit in för sent. Också riksskattenämnden anser att frågan för skattemålens del bör regleras i taxeringsförordningen.

Enligt *kammarkollegiets* mening finns inte tillräckliga skäl att frångå den av besvärssakkunniga förordade officialprövningen av att besvär anförts i rätt tid. Vid denna prövning bör besvärsmyndigheten äga beakta laga förfall. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att bestämmelser motsvarande dem som är upptagna i 16 kap. 1 § i besvärssakkunnigas lagförslag bör tas in i förvaltningslagen i stället för 25 §. För undvikande av sådana fall, då en utebliven prövning av för sent inkomna besvär skulle kunna leda till materiellt otillfredsställande resultat, bör man enligt länsstyrelsens mening tänka sig en lagstiftning om särskilda rättsmedel för förvaltningen. *Länsstyrelsen i Jämtlands län*, som menar att en bestämmelse om att besvärstiden ovillkorligen skall iakttas torde vara för kategorisk, föreslår att i förvaltningslagen tas in en hänvisning till RB:s regler om laga förfall.

Tidigare reformförslag. Länsstyrelsen i Älvsborgs län har i skrivelse den 18 november 1966 föreslagit en vidgad tillämpning av den i vissa författningar angivna ordningen att besvärshandling skall ges in till beslutsmyndigheten i stället för till besvärsmyndigheten. Denna ordning har enligt länsstyrelsens mening fördelar för såväl myndigheter som allmänhet. Vid besvär över länsstyrelses beslut kan tidsvinst och arbetsbesparing göras bl. a. när det gäller att konstatera om länsstyrelsens beslut har vunnit

laga kraft. Besvärsmyndigheten behöver inte heller remittera besvärsskrivelserna till beslutsmyndigheten för förklaring. För allmänheten är tillvägagångssättet till fördel bl. a. i fall av tidsnöd.

Departementschefen. I förevarande paragraf har samlats vissa grundläggande bestämmelser om ordningen för anförande av besvär över myndighets beslut. Paragrafen reglerar dessutom frågan om avvísning av besvär, som inte har anförts i rätt tid. I enlighet med arbetsgruppens förslag har föreskrifterna tagits in bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser. Liksom 11 och 13 §§ blir föreskrifterna i 12 § inte tillämpliga vid kommunalbesvär.

Paragrafens första stycke innehåller regler om sättet för anförande av besvär. Reglerna avviker i flera hänseenden från motsvarande bestämmelser i arbetsgruppens lagförslag. Detta gäller främst frågan om besvärshandling skall tillställas beslutsmyndigheten eller besvärsmyndigheten. Arbetsgruppen har härvidlag föreslagit som huvudregel att besvärshandlingen skall ges in till beslutsmyndigheten men förordat att motsatt regel skall gälla, när besvär över kommunal myndighets beslut anföras hos statlig myndighet. Till stöd för sin ståndpunkt har arbetsgruppen åberopat bl. a. att den föreslagna ordningen har vissa praktiska fördelar och att den redan har genomförts i vissa specialförfattningar efter mönster av vad som gäller vid klagan hos allmän domstol enligt RB. Vad arbetsgruppen föreslagit i denna del har kritiserats i en del i remissyttranden. Sålunda har ifrågasatts om den föreslagna ordningen är ägnad att väcka förtroende hos allmänheten. Vidare har framhållits att den av gruppen valda lösningen skapar merarbete och olägenheter för besvärsmyndigheten. Från några håll har även nämnts att lösningen kan innebära olämpligt dröjsmål i de fall då besvärsmyndigheten måste förordna om uppskov med verkställigheten av det överklagade beslutet.

För egen del ser jag saken på följande sätt. Frågan om besvärshandling skall tillställas beslutsmyndigheten eller besvärsmyndigheten är visserligen närmast en angelägenhet av ordningsteknisk natur, vars lösning är av intresse främst med tanke på de praktiska rutiner som skall tillämpas av myndigheterna. Detta förhållande kan emellertid inte undanskymma att det även från den enskildes synpunkt är av viss betydelse vilken lösning som väljs. För den enskilde torde det i de flesta fall framstå som naturligt att vända sig med sina klagomål direkt till den instans som är behörig att pröva besvären. En föreskrift i förvaltningslagen att besvärslaga skall ges in till beslutsmyndigheten skulle dessutom harmoniera mindre väl med att bestämmelserna i ett stort antal specialförfattningar närmast ger uttryck för att besvärshandlingen skall tillställas besvärsmyndigheten (»talan föres hos länsstyrelsen eller hos kammarrätten genom besvär» eller liknande). Vidare måste det särskilt i sådana fall, då klagande i besvärslaga framställt begäran om inhibition av det överklagade beslutet, för denne

te sig främmande att ge in inlagan till den myndighet, som har meddelat beslutet, i stället för till den instans, som har befogenhet att ta ställning till inhibitionsyrkandet.

Jag anser inte heller att det finns tillräckliga skäl för att genomföra överensstämmelse i förevarande hänseende med fullföljdsreglerna hos allmänna domstolar. Allmän domstols och förvaltningsmyndighets behörighet i fråga om rätten att pröva huruvida talan mot ett avgörande fullföljts i föreskriven ordning uppvisar en viktig skillnad. Medan allmän domstol, vars avgörande överklagats, i RB ålagts att pröva huruvida talan mot avgörandet fullföljts på föreskrivet sätt och i rätt tid, tillkommer motsvarande befogenhet i förvaltningsförfarandet regelmässigt besvärinstansen. Även i de fall besvärshandling enligt föreskrift i författning skall tillställas beslutsmyndigheten, ankommer det på den överordnade myndigheten att pröva om besvären anförts i föreskriven ordning. Bl. a. av denna orsak är det enligt min mening knappast möjligt att grunda ett ställningstagande i den aktuella frågan på en önskan om parallellitet mellan rättegången vid allmän domstol och förvaltningsförfarandet.

Oavsett vilken lösning man stannar för bör uppenbarligen eftersträvas att den sålunda valda ordningen blir tillämplig i så stor utsträckning som möjligt. Inte minst för allmänheten är det av värde med få och enkla regler i förevarande hänseende. Arbetsgruppen har i sitt lagförslag gjort undantag för de fallen att besvär över kommunal myndighets beslut anföras hos statlig myndighet. I sådana fall skall besvärshandling liksom f. n. tillställas besvärsmyndigheten. Även enligt min mening bör denna ordning gälla vid klagan över kommunal myndighets beslut. Väljer man den av arbetsgruppen föreslagna huvudregeln i fråga om besvärslagens ingivande, blir den emellertid avsevärt urholkad med ett sådant undantag. Detta blir i än högre grad fallet, om nuvarande ordning vid klagan hos Kungl. Maj:t behålls oförändrad. Arbetsgruppen har på sistnämnda punkt uttryckligen förklarat, att dess ställningstagande beträffande huvudregelns utformning ytterst är beroende av vilken lösning som väljs i fråga om besvär som anföras hos Kungl. Maj:t. I anslutning härtill vill jag anmärka att arbetsgruppens förslag visserligen godtagits av flertalet remissinstanser även i denna del men att det å andra sidan inte har framförts uttryckliga önskemål om att nuvarande regel om besvärslagens ingivande till Kungl. Maj:ts kansli skall frångås.

Arbetsgruppen har vid sin bedömning av frågan var besvärshandling skall ges in lagt stor vikt vid den omständigheten att man med en regel om besvärslagens ingivande till beslutsmyndigheten kan vinna vissa praktiska fördelar bl. a. i form av inbesparing av remiss till denna myndighet. Arbetsgruppen har härvid utgått från att förvaltningslagen i första hand bör utformas med tanke på enpartsärenden, vilka utgör den övervägande delen av förvaltningsärendena. I enlighet med den praxis som har ut-

vecklat sig i enpartsärenden har arbetsgruppen vidare föreslagit att i lagen skall tas in vissa regler om besvärssärendes beredning hos beslutsmyndigheten (24 § arbetsgruppens lagförslag). Reglerna innebär i korthet att beslutsmyndigheten, när en besvärssinlaga kommit in till denna, utan dröjsmål skall avge yttrande däröver till besvärsmyndigheten och samtidigt sända in handlingarna i ärendet till den överordnade instansen. Beslutsmyndigheten skall dessutom kommunicera yttrandet med klaganden och därvid ange viss tid inom vilken han kan yttra sig hos besvärsmyndigheten. De nu berörda reglerna har vid remissbehandlingen kritiserats av flera instanser. Man har sålunda framhållit att ansvaret för utredningen i ett besvärssärende i princip bör åvila besvärsmyndigheten. Det bör ankomma på denna att bestämma om och i vad mån remiss skall ske till beslutsmyndigheten. I en del remissyttranden har i sammanhanget påpekats att obligatoriskt yttrande av beslutsmyndigheten i flera fall kan vara onödigt, t. ex. därför att besvären framstår som uppenbart ogrundade. Vidare har betonats att den föreslagna ordningen i fråga om kommunikation av beslutsmyndighetens yttrande ibland kan vara till nackdel för klaganden, eftersom besvärsmyndigheten inte sällan skaffar in ytterligare utredning och klaganden helst bör lämnas tillfälle att yttra sig över allt utredningsmaterial i ett sammanhang.

När det gäller att lagfästa en allmän regel om huruvida besvärshandling skall tillställas beslutsinstansen eller besvärssinstansen måste självfallet tas erforderlig hänsyn också till de praktiska frågor som jag senast har berört. Spörsmålet om var besvärssinlaga skall ges in kan sålunda inte ses isolerat från frågan vilka rutiner som normalt bör gälla vid besvärssärendes beredning. Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen syftar emellertid den nu föreslagna förvaltningslagen främst till att ge vissa grundläggande normer för handläggningen av förvaltningsärenden i första instans. Enligt min mening kan det redan på grund härav ifrågasättas om i lagen bör meddelas särskilda regler om besvärssärendes beredning. De av vissa remissinstanser framförda betänkligheterna mot 24 § arbetsgruppens lagförslag visar vidare, att även regler av denna förhållandevis begränsade omfattning kan vara förenade med nackdelar av olika slag vid den praktiska tillämpningen. Jag har därför kommit till slutsatsen att någon motsvarighet till dessa regler inte bör tas in i lagen. För besvärssärendes beredning kommer i enlighet härmed att gälla samma regler som för handläggningen i första instans.

Med det synsätt som jag nu har anlagt kommer det även i fortsättningen att stå myndigheterna fritt att närmare utforma de praktiska rutinerna vid besvärssärendes beredning, förutsatt att inte uttryckliga föreskrifter i ämnet meddelats i särskild författning. För egen del kan jag inte se några påtagliga nackdelar härav. Uppenbarligen kan det i åtskilliga fall framstå som onödigt eller rentav olämpligt att upprätthålla ett obligatoriskt krav

på att beslutsmyndigheten skall yttra sig i ett besvärssärende. Jag tänker här särskilt på de situationer då besvär av någon anledning inte kan tas upp till saklig prövning. Det bör enligt min mening ankomma på besvärsmyndigheten att bestämma om och i vad mån remiss skall ske till beslutsmyndigheten. Det ligger vidare i sakens natur att visst samråd mellan de olika instanserna måste äga rum när det gäller att införskaffa handlingarna i det av beslutsmyndigheten handlagda ärendet till besvärsmyndigheten. Denna och liknande frågor av praktisk natur synes emellertid liksom hittills med fördel kunna lösas utan förmedling av allmänna regler i förvaltningslagen.

Mot bakgrund av vad nu anförts har jag funnit övervägande skäl tala för att i förvaltningslagen behålla den ordning som f. n. anses gälla som huvudregel i fråga om besvärshandlings ingivande, nämligen att handlingen skall tillställas besvärsmyndigheten. En regel med sådan innebörd har tagits upp i 12 § första stycket första punkten i det nu framlagda lagförslaget. Det kan anmärkas att denna regel liksom de i andra stycket intagna föreskrifterna om besvärstid äger tillämpning inte bara vid klagan från en förvaltningsmyndighet till en annan utan också när besvär över förvaltningsmyndighets beslut anförs hos förvaltningsdomstol. I lagtexten har detta markerats genom formuleringen att besvärshandling tillställs »den förvaltningsmyndighet eller förvaltningsdomstol som har att pröva besvären» (jfr 34 § förvaltningsprocesslagen). Som jag har påpekat vid behandlingen av 2 § 1 kommer reglerna i 12 § första och andra styckena att gälla också när besvär anförs hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Som en andra punkt i 12 § första stycket har tagits in en erinran om att besvärshandling skall innehålla uppgift om det beslut som överklagas. Bestämmelsen har ansetts motiverad med tanke på besvärsmyndigheternas behov av att lätt kunna identifiera det överklagade beslutet. Några ytterligare formkrav beträffande besvärshandlings innehåll torde inte behöva uppställas i förvaltningslagen (jfr 4 och 5 §§ förvaltningsprocesslagen). Det kan tilläggas att uttrycket »besvärshandling» i 12 § används i samma bemärkelse som begreppet »handling» i 7 §, dvs. såsom innefattande även telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande.

I paragrafens andra stycke ges regler om besvärstid. Huvudregeln i första punkten har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande föreskrift i 22 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag. Besvärstiden skall alltså liksom enligt besvärstidslagen vara tre veckor. Nuvarande längre besvärstid för menighet (fem veckor) anser jag däremot kunna utgå. Ett par remissinstanser har visserligen uttalat sig till förmån för ett bibehållande av den utsträckta besvärstiden för menighet. De skäl som åberopats

härfor av dessa instanser synes mig emellertid inte innefatta något avgörande hinder för att nu gå över till en enhetlig besvärstid. Jag vill erinra om att kommunstyrelse enligt 30 § andra stycket kommunallagen har rätt att själv eller genom ombud föra kommunens talan i alla mål och ärenden, där detta inte på grund av lag eller kommunfullmäktiges beslut ankommer på annan. Det bör också anmärkas att bl. a. kommunförbundet och landstingsförbundet biträtt förslaget att slopa femveckorstiden beträffande menighet. Jag förordar därför att besvärstiden i förvaltningsförfarandet i fortsättningen skall vara tre veckor, om annat inte föreskrivits i särskild författning. Detta ställningstagande bör enligt min mening också föranleda att den i kommunallagarna medgivna, längre besvärstiden för menighet slopas. Förslag härom har tagits upp bland följdändringarna till förvaltningslagen.

I fråga om utgångspunkten för besvärstidens beräkning har i det nu framlagda lagförslaget valts en lösning som något avviker från vad arbetsgruppen föreslagit. Arbetsgruppen har i denna del intagit den ståndpunkten att besvärstiden i princip alltid bör räknas från den dag då klaganden formligen delgavs beslutet genom en expedition med besvärshänvisning (jfr 17 § arbetsgruppens lagförslag). Förslaget har inte vunnit odelat gillande vid remissbehandlingen. Sålunda har bl. a. framhållits att den föreslagna regeln inte täcker det fall att klaganden har fått del av beslutet på annat sätt än genom expedition med besvärshänvisning, såsom kan ske vid muntlig förhandling. Även för egen del finner jag hänsyn till rättssäkerheten inte oundgängligen kräva, att besvärstiden alltid räknas från den dag då klaganden formligen delgavs beslutet. Jag vill i sammanhanget erinra om att begreppet »delgivning» genom delgivningslagens tillkomst är förbehållet sådana fall då delgivning äger rum med tillämpning av reglerna i den lagen (prop. 1970: 13 s. 94). När handling på annat sätt bringas till någons kännedom, föreligger sålunda inte »delgivning» i delgivningslagens mening. Med hänsyn till att denna lag i princip gäller bara när delgivning skall ske i enlighet med föreskrift i lag eller annan författning (jfr även första stycket andra punkten övergångsbestämmelserna till lagen) och regler om delgivning av beslut inte finns beträffande alla typer av avgöranden, anser jag det även av nu berörda skäl vara mindre lämpligt att i förvaltningslagen generellt välja delgivningsdagen till utgångspunkt för beräkning av besvärstiden. Enligt min mening bör man utan egentliga olägenheter kunna behålla den regel om besvärstidens beräkning som nu finns i besvärstidslagen, nämligen att tiden räknas från den dag då klaganden fick del av beslutet. Bestämmelsen i 12 § andra stycket första punkten har utformats i enlighet härmed.

Beträffande innebörden av den nu föreslagna huvudregeln om besvärstidens beräkning vill jag ytterligare framhålla följande. Regeln utgår från att ett beslut bringas till klagandens kännedom antingen genom delgivning enligt delgivningslagen eller också på annat sätt. I det förra fallet räknas

klagotiden givetvis från den dag då delgivningen skedde. Därvidlag kommer i betraktande inte bara den dag då klaganden erhöll en utskrift eller kopia av beslutshandlingen utan också den dag då han t. ex. fått del av beslutet vid förhandling, förhör eller annat sammanträde inför myndigheten (20 § delgivningslagen). När beslutet inte bringas till klagandens kännedom genom delgivning, bör besvärstiden i överensstämmelse med nuvarande praxis i allmänhet räknas från den dag då klaganden skriftligen fick del av beslutet genom myndighetens försorg (jfr 19 § delgivningslagen).

I 12 § andra stycket har tagits in även vissa bestämmelser om hur klagotiden skall beräknas i fråga om beslut, som avser föreskrift till allmän efterrättelse (normbeslut) och som ej delges enligt delgivningslagens bestämmelser. Före den 1 januari 1971 skulle delgivning med en obestämmd krets personer inom förvaltningsförfarandet vanligen ske genom kungörande i kyrka. Besvärstiden räknades enligt kungl. brev den 5 januari 1808 i sådana fall från dagen för kungörandet. Eftersom 1808 års brev upphävts i samband med delgivningslagens ikraftträdande den 1 januari 1971, synes det vara befogat att i förvaltningslagen ta in en bestämmelse om besvärstidens beräkning med tanke på de fall då delgivningslagen och därmed dess bestämmelser om kungörelsedelgivning inte äger tillämpning. I 12 § andra stycket andra punkten föreskrivs därför, att besvärstiden i nu åsyftade fall skall räknas från den dag då beslutet tillkännagavs. Det bör anmärkas att bestämmelsen bara äger tillämpning, när rättsmedlet mot beslutet utgörs av förvaltningsbesvär, såsom enligt 86 § första stycket hälsovårdsstadgan (1958: 663) vid talan mot beslut av länsstyrelse. Normbeslut tillkännages emellanåt på mer än ett sätt, se t. ex. 69 § hälsovårdsstadgan. Med hänsyn härtill har i 12 § andra stycket tredje punkten angetts att — om beslutet tillkännagetts vid mer än ett tillfälle — besvärstiden räknas från dagen för det sista tillkännagivandet.

Det av en remissinstans framförda önskemålet om att i lagen skall tas in särskilda bestämmelser om anslutningsbesvär (jfr 14 kap. 4 § besvärssakkunnigas lagförslag) kan jag inte biträda.

I 16 kap. 1 och 2 §§ besvärssakkunnigas lagförslag upptogs bl. a. regler om att för sent anförda besvär skall avvisas och att fråga härom skall tas upp självant av besvärsmyndigheten. De föreslagna reglerna tillstyrktes vid remissbehandlingen av de sakkunnigas förslag av bl. a. regeringsrätten och kammarrätten. Någon direkt motsvarighet till de berörda reglerna har emellertid inte influtit i arbetsgruppens lagförslag. I detta har i stället tagits in en regel om prövning av besvär som anförts för sent (25 §). Bestämmelsen har vid remissbehandlingen fått ett blandat mottagande. En stor grupp remissinstanser — däribland regeringsrättens

majoritet, Svea hovrätt, kammarrätten, sex centrala förvaltningsmyndigheter, fyra länsstyrelser och Sveriges advokatsamfund — har avstyrkt den föreslagna bestämmelsen. I remissyttrandena har bl. a. pekats på att den är ägnad att medföra en extra belastning av besvärsmyndigheten som inte är motiverad från rättssäkerhetssynpunkt, att den skapar åtskilliga tolkningsproblem och risk för oenhetlig praxis samt att den kan undergräva respekten för besvärstidens iakttagande.

Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till den kritik som på denna punkt riktats mot arbetsgruppens lagförslag. Som föreslagits av besvärssakkunniga bör förvaltningsförfarandet slås fast som huvudregel att besvär, som anförts för sent, inte skall tas upp till prövning. En bestämmelse med sådant innehåll har därför tagits in i 12 § tredje stycket första punkten i det nu föreliggande lagförslaget. Bestämmelsen förutsätter att frågan huruvida besvär kommit in för sent provas ex officio av besvärsmyndigheten. Någon allmän befogenhet för de besvärsprövande instanserna att diskretionärt avgöra, om för sent anförda besvär skall tas upp till saklig prövning, bör sålunda enligt min mening inte införas. Det torde liksom hittills få bedömas från område till område, om i specialförfattningarna skall öppnas möjlighet för besvärsinstans att pröva för sent inkomna besvär. Som påpekats av en del remissinstanser har frågan nära samband med spörsmålet om tillgången till extraordinära rättsmedel inom förvaltningsförfarandet. Det behov av särskild lagstiftning som kan finnas härvidlag bör enligt min mening inte tillgodoses i förevarande sammanhang. I enlighet härmed anser jag inte heller att i förvaltningslagen bör tas med någon allmän regel om rätt för besvärsmyndighet att vid prövningen av fråga om besvär anförts i rätt tid beakta laga förfall.

Till den nu föreslagna regeln om avvísning av för sent anförda besvär bör enligt min mening fogas en bestämmelse motsvarande 23 § arbetsgruppens lagförslag. Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till beslutsmyndigheten i stället för till besvärsmyndigheten, bör besvären ändå tas upp till prövning. En regel med sådan innebörd har tagits in som en andra punkt i 12 § tredje stycket. Jag vill understryka att avsikten är att huvudregeln i 12 § första stycket om att besvärshandling skall tillställas besvärsmyndigheten skall få så vidsträckt tillämpning som möjligt. I enlighet härmed bör besvärshänvisning inte innehålla någon erinran om tredje stycket andra punkten.

13 §

Paragrafen reglerar besvärsmyndighets befogenhet att besluta om inhibition i fråga om överklagat beslut. Den motsvarar 21 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Några allmänna författningsregler om när förvaltningsmyndighets beslut träder i tillämpning finns f. n. inte. I åtskilliga

specialförfattningar har dock meddelats bestämmelser om att myndighets beslut skall lända till omedelbar efterrättelse, se t. ex. 57 § första stycket utlänningslagen (polismyndighets beslut om avvísning av utlännings) och 15 § tredje stycket lagen om nykterhetsvård (nykterhetsnämnds beslut att ställa någon under övervakning), eller om att myndighet kan besluta om huruvida dess beslut skall gå i omedelbar verkställighet, se t. ex. 86 § andra stycket hälsovårdsstadgan (bemyndigande för myndighet att förordna att dess beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan) och 22 § andra stycket barnavårdslagen (rätt för barnavårdsnämnd att förordna att beslut om omhändertagande för samhällsvård skall gå i verkställighet utan hinder av att det inte vunnit laga kraft). I en del författningar anges att besvärsmyndighet i avvaktan på ärendes slutliga avgörande kan förordna om uppskov med verkställighet av det överklagade beslutet, se t. ex. 27 § andra stycket allmänna ordningsstadgan och 80 § tredje stycket barnavårdslagen. Vad som anses gälla om besluts verkställbarhet i de fall då uttrycklig författningsbestämmelse härom saknas är oklart. Här kan hänvisas till den redogörelse i ämnet som lämnats i SOU 1964: 27 s. 465. Det kan tilläggas att regeringsrätten anses ha en allmän rätt att förordna om inhibition beträffande överklagat beslut. Även besvärsmyndigheter i allmänhet brukar antas ha en motsvarande befogenhet.

Arbetsgruppen. Arbetsgruppen framhåller att det i remissyttranden över besvärssakkunnigas förslag framförts tvivel beträffande möjligheterna att på ett ändamålsenligt och från rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande sätt i en allmän lag reglera frågan om när ett förvaltningsbeslut skall träda i tillämpning. Eftersom avsaknaden av allmänna regler härom hittills inte vållat några större olägenheter, bör frågan därför enligt gruppens mening inte regleras i förvaltningslagen. Uppmärksamheten bör i stället riktas på den korrektiva sidan av den rättsskyddsfråga det här gäller, nämligen på spörsmålet om besvär över myndighets beslut skall ha suspensiv verkan eller om särskilt beslut om inhibition måste meddelas av besvärsmyndighet för att avbryta verkställigheten av ett beslut av lägre instans.

Enligt arbetsgruppens mening måste det godtas att förvaltningsbeslut i stor omfattning tillåts träda i tillämpning utan avbidan på att tiden för överklagande utgår. Saknas fog för överklagande, är detta helt invändningsfritt. I det motsatta fallet finns emellertid risk för att den mot vilken beslutet riktar sig gör en rättsförlust genom de verkningar beslutet utövar innan det upphävs av besvärsmyndigheten, i synnerhet om det som görs inte går att göra ogjort eller eljest är irreparabelt. Sådana följder bör såvitt möjligt förebyggas. Det radikalaste botemedlet vore att tillägga själva överklagandet suspensiv verkan. Detta låter sig dock uppenbarligen inte göra generellt av hänsyn till de intressen som föranlett att besluten gjorts omedelbart verksamma. Någon annan lösning står därför i praktiken inte till buds än

att göra inhibitionen beroende av särskild prövning från fall till fall. Det kan, fortsätter arbetsgruppen, någon gång vara naturligt att anta, att ett överklagande innefattar begäran om inhibition, även om det inte sägs uttryckligen. Det bör därför i och för sig inte krävas särskilt yrkande för att besvärsmyndigheten skall få förordna om inhibition. Å andra sidan kan det inte begäras av besvärsmyndigheterna att de ex officio överväger inhibitionsfrågan särskilt i varje ärende. Endast i fall, där det är fullständigt uppenbart att inhibition behövs för att det skall vara någon mening med besvärsprövningen, torde ex officio-ingripande kunna förväntas. Framställs särskilt yrkande om inhibition, bör besvärsmyndigheten givetvis vara skyldig att pröva detta yrkande och göra det skyndsamt.

Arbetsgruppen föreslår i enlighet med det nu anförda att i förvaltningslagen (21 §) skall tas in en föreskrift om att besvärsmyndighet kan förordna att överklagat beslut inte får tillämpas, innan besvären prövats. Arbetsgruppen föreslår vidare en regel om att yrkande om sådant förordnande skall behandlas skyndsamt. Enligt gruppens mening bör reglerna ingå bland lagens särskilda bestämmelser, som skall tillämpas i ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild.

Remissyttrandena. De föreslagna reglerna om inhibition kommenteras bara i ett mindre antal remissyttranden. *Kammarkollegiet* uttalar tvekan beträffande inhibitionsregeln, eftersom av denna e contrario skulle kunna dras slutsatsen, att huvudregeln vore att ett förvaltningsbeslut blir exigit innan det har vunnit laga kraft. Eftersom detta inte torde vara avsett förordar kollegiet att frågan om när ett förvaltningsbeslut skall träda i tillämpning ytterligare utreds och närmare regleras i förvaltningslagen. Frågan kan enligt kollegiets mening eventuellt lösas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angetts av juridiska fakulteten vid universitetet i Lund i dess remissyttrande över besvärssakkunnigas förslag (SOU 1968: 27 s. 241). Om förslag i ämnet inte hinner utarbetas till dess förslaget till förvaltningslag läggs fram för antagande, anser kollegiet att också frågan om besvärsmyndighets rätt att meddela inhibition tills vidare bör lämnas oreglerad. Även *Svea hovrätt* finner det angeläget att frågan om när ett beslut skall träda i tillämpning regleras i lagen. *Sveriges advokatsamfund* anser att de av besvärssakkunniga föreslagna bestämmelserna i ämnet bör tjäna till förebild vid utformningen av den slutliga lagtexten. Särskilt den av de sakkunniga föreslagna regeln om att slutligt beslut, som innebär att någon skall göra eller tåla något eller som angår ansvar, skall bli gällande först då laga kraft inträtt, anser samfundet väsentlig från rättssäkerhetssynpunkt.

Stadsjuristen i Stockholm framhåller att det skulle vara värdefullt med en regel om att beslut, varigenom part förpliktas till något, efter särskilt förordnande av besvärsmyndigheten skall kunna verkställas oberoende av laga kraft. En sådan regel, vilken har viss motsvarighet i besvärssak-

kunnigas förslag, synes ägnad att undanröja den tveksamhet mot ingrepp i enskild rätt som ibland måste uppstå inom den reglerade kommunalförvaltningen.

Enligt TCO:s uppfattning bör inhibitionsfrågan övervägas ex officio av besvärsmyndigheten, så att inte den som överklagar beslutet behöver lida en oreparabel rättsförlust, därför att han inte själv förstått att begära inhibition.

Departementschefen. Liksom arbetsgruppen anser jag att allmänna regler om när en förvaltningsmyndighets beslut skall träda i tillämpning utan större olägenhet kan undvaras i förvaltningslagen. Som framgår av den tidigare redogörelsen har i åtskilliga specialförfattningar meddelats uttryckliga bestämmelser om i vad mån ett beslut får verkställas utan hinder av att det inte vunnit laga kraft. I övrigt torde det liksom hittills få avgöras från område till område i vilken utsträckning myndighets beslut kan verkställas utan att besvärstidens utgång avvaktas.

Enligt min mening skulle det å andra sidan inte vara tillfredsställande att lämna den berörda frågan helt oreglerad i förvaltningslagen. För den som anför besvär över ett beslut kan det vara av stor betydelse att detta inte länder till efterrättelse förrän saken slutgiltigt prövats av besvärsmyndighet. Ett beslut kan ha sådana verkningar för den enskilde att det är svårt eller t. o. m. omöjligt för honom att — om beslutet sedermera upphävs av högre instans — vinna kompensation för den förlust han åsamkats genom det ursprungliga beslutet. Att generellt låta besvär få suspensiv verkan är emellertid som arbetsgruppen påpekat inte någon framkomlig väg när det gäller att söka hindra att den enskilde lider en oreparabel förlust genom ett beslut, som länder till omedelbar efterrättelse. Sådana situationer bör i stället förebyggas genom att i förvaltningslagen tas in ett generellt bemyndigande för besvärsmyndighet att i avvaktan på ärendes avgörande förordna att överklagat beslut tills vidare inte skall gälla. Härigenom vinnns även ökad klarhet i rättsläget på denna punkt. Jag förordar därför att i lagen tas in en bestämmelse med nyss angivna innehåll.

Har klagande hos besvärsmyndigheten framställt begäran om inhibition, ligger det i sakens natur att myndigheten skyndsamt har att ta ställning till frågan. Någon särskild bestämmelse i lagen härom torde dock inte vara behövlig (jfr 21 § andra punkten arbetsgruppens lagförslag). Även om en klagande inte uttryckligen begärt inhibition, kan det emellanåt tydligt framgå av syftet med besvären eller av utredningen i ärendet att det överklagade beslutet tills vidare inte bör få verkställas. Det är i sådana fall naturligt att besvärsmyndigheten ex officio förordnar om inhibition, så att onödig skada inte åsamkas part. Någon särskild regel om att förpliktande beslut efter särskilt förordnande av besvärsmyndigheten skall kunna verkställas oberoende av laga kraft anser jag inte böra tas in i förvaltningslagen (jfr 27 § förvaltningsprocesslagen).

Den av mig föreslagna inhibitionsregeln bör placeras bland lagens allmänna bestämmelser. Som påpekats under 1 och 2 §§ äger den inte tillämpning i de fall då kommunal myndighets beslut överklagas genom kommunalbesvär, se 77 § kommunallagen.

Särskilda bestämmelser

14 §

Paragrafen innehåller regler om parts rätt till insyn i det material som har tillförts ärendet. Den motsvarar 6 § och 7 § första stycket arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. I fråga om rättegång vid allmän domstol gäller som en grundläggande regel att avgörandet skall grundas på vad som förekommit vid huvudförhandlingen i målet, se 17 kap. 2 § och 30 kap. 2 § RB. Eftersom part alltid skall kallas till förhandlingen, är han sålunda tillförsäkrad rätt till fullständig insyn i det material som domstolen lägger till grund för sitt avgörande. När mål avgörs utan huvudförhandling, skall domen enligt nyssnämnda lagrum grundas på vad handlingarna innehåller och eljest förekommit i målet. Detta innebär bl. a. att domstolen är förbjuden att vid sitt avgörande ta hänsyn till sakmaterial som den fått kännedom om i annat sammanhang än vid handläggningen av målet. Någon uttrycklig regel som för nu avsedda fall garanterar parts rätt till insyn i utredningsmaterialet i skriftlig rättegång finns visserligen inte i RB. Part anses dock ha rätt att även i sådana fall ta del av det material på vilket domstolen grundar sitt avgörande.

För förvaltningsförfarandets del kan frågan om vad som skall anses gälla beträffande parts rätt att ta del av utredningsmaterialet i ett ärende inte besvaras lika entydigt som i fråga om rättegång vid allmän domstol. Inom förvaltningen förekommer inte några sammanträden som direkt motsvarar huvudförhandling i rättegång. Muntlig handläggning vid sammanträde inför förvaltningsmyndighet syftar vanligen bara till att komplettera den skriftliga utredningen i ärendet. Förvaltningsmyndighets avgörande är sålunda inte så hårt knutet till vad som förekommit vid sådant sammanträde som fallet är i fråga om allmän domstol. Förvaltningsmyndighet torde vidare i motsats till allmän domstol vara oförhindrad att när den

avgör ett ärende ta hänsyn till uppgifter som den fått kännedom om i annat sammanhang än i det aktuella ärendet. Även det som framkommit vid informella, muntliga kontakter behandlas i regel som utredningsmaterial. Någon skyldighet att anteckna sådana muntliga uppgifter finns endast undantagsvis föreskriven i författning. Med hänsyn till det nu anförda torde frågan om parts rätt att ta del av utredningsmaterialet i ett förvaltningsärende för gällande rätts del få besvaras olika beroende på vilket slag av material frågan gäller.

Den i tryckfrihetsförordningen (TF) fastslagna rätten att ta del av myndigheternas allmänna handlingar kan utövas av envar. Härav följer att den som är part i ett ärende hos myndighet kan bereda sig tillgång till alla allmänna handlingar i ärendet. Vilka handlingar hos myndighet som är att räkna som allmänna handlingar anges i 2 kap. 2 och 4—7 §§ TF.

Rätten för envar att ta del av myndigheternas allmänna handlingar kan enligt 2 kap. 1 § TF inskränkas med hänsyn till vissa särskilt angivna intressen. De begränsningar i offentlighetsgrundsatsen som har företagits med stöd av denna bestämmelse är upptagna i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (sekretesslagen) och i vissa till denna anslutande författningar. Enligt 39 § första stycket sekretesslagen skall föreskrifterna i lagen inte lända till inskränkning i sökandes, klagandes eller andra parter rätt att i mål och ärenden hos domstol eller annan myndighet utfå dom, beslut och andra handlingar. I regeln förutsätts sålunda bl. a. att part i ett förvaltningsärende har rätt att ta del av allmänna handlingar som skall hållas hemliga. Om det med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen är av synnerlig vikt att innehållet i annan handling än dom eller beslut inte uppenbaras, kan myndigheten dock enligt 39 § andra stycket sekretesslagen med stöd av stadgande i lagen vägra att lämna ut hemlig handling till part. Lämnas däremot sådan handling ut till parten, skall myndigheten göra erforderliga förbehåll. Bryter någon mot sådant förbehåll, kan han enligt 41 § dömas till böter eller i vissa fall till fängelse.

Sekretesslagen anger inte närmare vem som vid tillämpningen av 39 § skall räknas som »sökande, klagande eller annan part». I praxis har partsbegreppet getts en något snävare innebörd än den krets av intressenter i ett ärende som har besvärsmätt, se RÅ 1960 ref. 45.

Varken TF eller annan författning reglerar i vad mån part har rätt ta del av andra handlingar i ett ärende än sådana som är att anse som allmänna handlingar, t. ex. minnesanteckningar och arbetspromemorior. Några författningsföreskrifter i ämnet finns inte heller beträffande annat utredningsmaterial än handlingar, t. ex. föremål, som är av betydelse från bevissynpunkt, och muntliga uppgifter, som lämnas till myndighet vid sammanträde eller i annat sammanhang. I vilken utsträckning part har rätt att ta del av material av nu nämnda slag får betecknas som oklart.

Ur förarbetena till sekretesslagen. I det betänkande med förslag till ändrade bestämmelser rörande allmänna handlingars offentlighet som avgavs år 1935 av särskilda sakkunniga berördes bl. a. frågan om parts rätt till aktinsyn. Enligt 38 § i den av de sakkunniga föreslagna lagen om förbud mot vissa allmänna handlingars utlämnande från myndighet skulle föreskrifterna i lagen — utom i visst undantagsfall — inte lända till inskränkning i sökandes, klagandes och andra parter rätt att i mål och ärenden hos domstol eller annan myndighet utbekomma protokoll och andra handlingar. I motiven till bestämmelsen framhöll de sakkunniga att införandet av regeln i lagen föranletts av allmänna process- och förvaltningsrättsliga principer. De anmärkte vidare att undantag från regeln föreslagits bara beträffande ett särskilt ömtåligt specialfall (SOU 1935: 5 s. 41).

Den av de sakkunniga föreslagna regeln togs i huvudsak oförändrad upp i 39 § i den år 1937 antagna sekretesslagen (prop. 1937: 107 s. 103).

Frågan om parts rätt till aktinsyn aktualiserades på nytt i samband med införandet av RB. I sitt år 1944 avgivna betänkande med förslag till lag om införande av nya RB m. m. föreslog processlagberedningen bl. a. viss ändring i 39 § sekretesslagen. Ändringen hängde samman med att beredningen samtidigt föreslog ett tillägg till 38 § samma lag, enligt vilket domstol gavs befogenhet att förordna om hemlig handlings tillhandahållande åt domstol eller förundersökningsledare för bevisändamål. För att de intressen sekretessen avsåg att skydda såvitt möjligt skulle kunna tas till vara, även när domstolen förordnat om tillhandahållande av hemlig handling, föreslog beredningen att vissa begränsningar skulle gälla i parts rätt att få ut handlingar. Bortsett från protokoll, beslut och dom, till vilka handlingar part skulle ha tillgång utan begränsning, borde det enligt beredningens mening tillkomma domstolen eller myndigheten att pröva, om en hemlig handling skulle göras tillgänglig för part. Tillstånd därtill borde lämnas bara om det kunde ske utan fara för missbruk. Härvid borde göras erforderliga förbehåll (SOU 1944: 10 s. 167).

Den av processlagberedningen föreslagna ändringen i 39 § sekretesslagen togs oförändrad upp i en den 15 mars 1947 inom justitiedepartementet upprättad promemoria med förslag till ändring i sekretesslagstiftningen. I promemorian framhölls bl. a. att vissa betänkligheter kunde anföras mot den av beredningen förordade begränsningen i parts rätt att få ut andra handlingar än protokoll, dom eller beslut. Det kunde synas otillfredsställande att part inte i full utsträckning skulle få ut handlingar, på vilka avgörandet i mål eller ärende grundats. Även om parten under förhandlingen fått del av vad som åberopats som bevis i målet, kunde för bedömande av fråga om fullföljd och för förberedande av talan i högre rätt vara av vikt för parten att äga tillgång till handlingarna. Å andra sidan skulle dock partens intresse att få ut handlingen i stor utsträckning kunna tillgodoses genom

den av beredningen föreslagna möjligheten till utlämnande med förbehåll. Ibland kunde det vara möjligt att på sådant sätt bereda åtminstone advokat som företrädde parten tillgång till handlingen. Någon ändring i beredningens förslag förordades därför inte (prop. 1947: 260 s. 24).

Vid remissbehandlingen av departementspromemorian uttalade hovrätten över Skåne och Blekinge vissa betänkligheter beträffande de föreslagna inskränkningarna i parts rätt att få ut hemliga handlingar. Hovrätten ansåg att förslaget innebar ett betydelsefullt avsteg från den dittills gällande viktiga principen att part skulle äga att i full utsträckning få del av handlingar, på vilka avgörandet i mål eller ärende grundades. Även om det var påkallat att ge domstolen befogenhet att göra en avvägning mellan offentlighets- och sekretessintresset, syntes det hovrätten i vart fall angeläget att stadgandet gavs en sådan formulering att därav framgick att beslut om handlings utlämnande skulle grundas inte bara på prövning av faran för missbruk utan även på en avvägning av sekretessintresset mot partens intresse att få ut handlingen. Utlämnande borde enligt hovrättens mening framstå som det normala (prop. 1947: 260 s. 26).

Chefen för justitiedepartementet uttalade i prop. 1947: 260 (s. 30) med förslag till ändring i sekretesslagen m. m. att de av hovrätten över Skåne och Blekinge gjorda påpekandena i viss mån var berättigade. Det kunde dock inte bortses från att möjligheten att i viss utsträckning begränsa partens rätt att få ut handlingar kunde utgöra en väsentlig förutsättning för att hemlig handling skulle kunna tillhandahållas rättskipningen. Det borde därför ligga i domstols eller annan myndighets hand att göra en avvägning mellan partens intresse att få ta del av handlingen och sekretessintresset. Utlämnande till part borde därvid framstå som det normala. Dom eller beslut borde inte få undanhållas parten på grund av dess hemliga natur. När det av hänsyn till allmänna eller enskilda intressen var av synnerlig vikt att innehålllet i annan handling inte uppenbarades, borde däremot utlämnande till part få vägras med stöd av sekretessbestämmelse. Skillnad borde härvid inte göras mellan protokoll och andra handlingar. Departementschefen framhöll emellertid att en sådan begränsning av parts rätt att få ut handlingar inte innebar någon inskränkning i domstolens eller myndighetens skyldighet att vid förhandling eller annan handläggning låta parten få kännedom om alla omständigheter som åberopades till bevis. Det var tvärtom av vikt att denna princip noga iakttogs. Endast i den mån så skedde kunde man bortse från de betänkligheter som kunde anföras mot att partens rätt att få uthandlingar begränsades. Departementschefen föreslog att 39 § sekretesslagen skulle utformas i enlighet med vad han sålunda anförde.

Vid riksdagsbehandlingen av prop. 1947: 260 förklarade sig sammansatta konstitutions- och första lagutskottet (K1LU 1 s. 10) dela departementschefens uppfattning att ett tillhandahållande av hemliga handlingar som

bevis i rättegång gjorde det nödvändigt med en bestämmelse av den föreslagna innebörden. Utskottet ansåg det böra starkt understrykas att utlämnande till part skulle vara det normala, liksom att parten vid förhandling eller annan handläggning utan inskränkning skulle få kännedom om alla omständigheter som åberopades till bevis. Formuleringen av den föreslagna lagtexten borde enligt utskottets mening vara en garanti för en från rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande tillämpning. Utskottet erinrade vidare om att den föreslagna 39 § inte bara reglerade utlämnandet av handlingar hos domstol utan även den mer omfattande frågan om parts rätt att få ut handlingar hos förvaltningsmyndigheter. Inom utskottet hade yppats betänkligheter mot att på förslaget sätt generellt göra parts tillgång till hemliga handlingar beroende av förvaltningsmyndigheters diskretionära prövning. Härvid hade särskilt framhållits att det i mål och ärenden hos sådana myndigheter inte alltid var möjligt att — som departementschefen syntes förutsätta — »vid förhandling eller annan handläggning låta parten erhålla kännedom om alla de omständigheter som åberopats till bevis» i stället för att lämna ut handlingarna till honom. Den föreslagna regeln hade inte heller vid remissbehandlingen blivit föremål för granskning från förvaltningens synpunkter. Med hänsyn till önskvärdheten av enhetliga regler för såväl förvaltningsmyndigheter som domstolar fann sig utskottet dock kunna tillstyrka förslaget, under förutsättning att frågan om den riktiga avvägningen av parts rätt i ifrågavarande hänseende blev tillbörligen beaktad vid den förestående allmänna revisionen av reglerna om allmänna handlingars offentlighet.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr 465), varigenom 39 § sekretesslagen fick sin nuvarande lydelse.

Arbetsgruppen. Arbetsgruppen framhåller inledningsvis att 39 § sekretesslagen inte ger part någon rätt att i mål och ärenden ta del av dom, beslut eller andra handlingar utan att denna rätt följer av bestämmelser eller allmänna principer om myndigheternas förfarande. Vad som gäller i detta hänseende är på åtskilliga områden oklart. Den osäkerhet som råder bör enligt arbetsgruppens mening skingras genom att i förvaltningslagen tas in den grundläggande regel om parts rätt till insyn i utredningsmaterialet, som förutskickas i 39 § första stycket sekretesslagen men som inte kommit till samlat uttryck för förvaltningens del. En sådan grundläggande regel bör naturligen göras så allmängiltig som möjligt. Helst bör den få så allmän tillämpning att den supplerar 39 § första stycket i alla de typer av förvaltningsärenden, som detta gäller för. Den bör därför ingå bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser. Arbetsgruppen betonar att syftet med föreskriften är att reglera i vilken utsträckning part skall äga rätt att på eget initiativ ta del av utredningsmaterialet i ärendet. Hans rätt att få del av materialet genom myndighetens försorg regleras i bestämmelserna om kommunikation (15 § arbetsgruppens lagförslag). Med hänsyn

till det nu anförda föreslår arbetsgruppen att i 6 § första stycket tas in en regel om att part på begäran skall få del av det som tillförts ärendet.

Vad angår frågan om vem som i ett ärende skall anses ha ställning som part hänvisar arbetsgruppen till den i 4 § gruppens lagförslag intagna definitionen av partsbegreppet. Enligt denna skall med part förstås envar, till vilken det slutliga beslutet kan komma att ställas eller vilken detta eljest kan komma att angå nära, samt den som enligt särskild bestämmelse får föra talan i ärendet. Definitionen behövs enligt arbetsgruppens uppfattning inte bara med tanke på reglerna om aktinsyn utan också för att fastställa myndighets kommunikationsskyldighet, motiveringsplikt (16 §) och under rättelseplikt beträffande beslut (17 §). Beträffande de olika leden i definitionen anför arbetsgruppen i huvudsak följande. För att förtjäna att kallas part skall ett subjekt föra en talan i ärendet, som berättigar till saklig prövning, och inta en sådan ställning — sakligt sett — att full aktinsyn bör medges honom, att utredningsmaterialet bör tillställas honom med rätt för honom att yttra sig över det samt att beslutet i ärendet bör delges honom. I de allra flesta fall är den som visar upp dessa kännetecken identisk med beslutets adressat eller med andra ord den, till vilken det slutliga beslutet kan komma att ställas (första ledet). Även tredjeman bör i vissa fall få ställning som part. Efter att ha redogjort för olika situationer, där partsställning för tredjeman kan uppkomma, och betonat att det skulle föra för långt att medge sådan person partsställning i samma utsträckning som besvärsrätt framhåller arbetsgruppen, att det av praktiska skäl inte kan fordras av en myndighet att den behandlar en tredjeman som part, om det inte ligger i öppen dag att denna person finns i ärendet och att saken angår honom så nära att han är sakligt meriterad för partsbehandling. Förhållandet kan uppenbaras för myndigheten antingen genom att tredjemannen i fråga ger sig till känna hos myndigheten och klargör arten och styrkan av sina intressen eller genom att hans existens och intressen framgår direkt av utredningsmaterialet i ärendet. Några särskilda efterforskningar skall myndigheten inte behöva göra. De personer som enligt det nu anförda bör ges ställning som part kännetecknas enligt arbetsgruppen av att beslutet uppenbarligen kan komma att angå dem nära (andra ledet). Utöver de berörda två kategorierna av parter har man enligt arbetsgruppen att räkna med dem som i specialförfattningarna pekats ut som parter eller eljest som taleberättigade. Också på sådana specialparter bör förvaltningslagens regler om parts rättigheter och skyldigheter under förfarandet göras tillämpliga (tredje ledet).

I fråga om föremålet för parts aktinsyn erinrar arbetsgruppen bl. a. om att det för förvaltningens del inte är möjligt att dra en lika skarp gräns mellan utredningen i ärendet och utanförliggande förhållanden som inom rättskipningen. Framför allt kan man inte tänka sig att tjänstemännen hos förvaltningsmyndigheterna på samma sätt som domarna skall under-

låta att ta hänsyn till den kunskap om faktiska förhållanden som de tidigare har skaffat sig i sitt arbete. Därför räcker det inte med en rätt till insyn i akten, utan också annat som faktiskt utgör utredningsmaterial bör vara tillgängligt för parten. Inte bara sakuppgifter utan även rättslig utredning bör omfattas av bestämmelsen.

Regeln om parts insyn i utredningsmaterialet bör enligt arbetsgruppen gälla inte bara för allmänna handlingar utan även för annan utredning, exempelvis föremål som är av intresse för ärendets avgörande. Sådant material som tillkommer hos myndigheten faller också, även om det har skriftlig form, delvis utanför begreppet allmänna handlingar. Promemorior och andra uppteckningar, som tillkommer för ärendes föredragning eller beredande till avgörande, blir enligt 2 kap. 4 § TF allmänna handlingar bara om de efter avgörandet tas om hand för förvaring. Flertalet andra handlingar som tillkommer hos myndigheten anses enligt 5 § i samma kapitel upprättade först när de expedierats eller, om expedition inte äger rum, när ärendet är slutbehandlat av myndigheten. I den mån en sådan handling tillför ärendet sakligt material av betydelse för avgörandet, bör den vara tillgänglig för parten enligt samma grunder som gäller för allmänna handlingar. Arbetsgruppen finner det likväl uppenbart att parten inte kan kräva att den tjänsteman som skall föredra ärendet låter honom få tillgång till sina konceptanteckningar allt eftersom hans utredningsarbete fortskrider. Först när hans utredning är avslutad och han lägger fram sakuppgifterna för myndigheten, kan den anses färdigställd och tillförd ärendet. Den bör då också införlivas med akten.

Arbetsgruppen diskuterar i det följande frågan vilka begränsningar som bör gälla i parts tillgång till allmänna handlingar som skall hållas hemliga. Gruppen påpekar att det ofta görs gällande att det på åtskilliga förvaltningsområden är nödvändigt att kunna fatta beslut på grundval av handlingar som hemlighålls för part. Man menar att det är orimligt att en myndighet skall avstå från att begagna betydelsefullt material, därför att det är av den natur att part av sekretesskäl inte kan tillåtas att ta del av det. En sådan ståndpunkt har under remissbehandlingen av besvärssakkunnigas förslag intagits av bl. a. vissa företrädare för socialvårdsintressen. De har fäst uppmärksamheten på läkarintyg samt läkar- och sjukhusjournaler. De sakkunniga nämnde för egen del även sådana upplysningar, som enskilda under förutsättning av anonymitet lämnar såsom underlag för beslut om omhändertagande av alkoholister, sinnessjuka m. fl. samt handlingar i ärenden om förfogande över enskild egendom i en krissituation.

Av det anförda finner arbetsgruppen framgå att myndigheter på vitt skilda områden och med olika bevekelsegrunder anser sig behöva en möjlighet att avgöra ärenden på grundval av material som hålls hemligt för part. Det är å andra sidan tydligt att en sådan möjlighet måste reserveras för undan-

tagssituationer. Inte bara hänsyn till parten utan även kravet på att utredningen blir allsidig och korrekt talar för en så vidsträckt insyn som möjligt för parten. Arbetsgruppen erinrar i sammanhanget bl. a. om att det under förarbetena till 39 § andra stycket sekretesslagen betonades att den där intagna begränsningen av parts rätt att få ut handlingar inte innebar någon inskränkning i myndighetens skyldighet att vid förhandling eller annan handläggning låta parten få kännedom om alla omständigheter som åberopas till bevis utan att det var av vikt att denna princip noga iakttoogs. Arbetsgruppen påpekar vidare att de bestämmelser som f. n. finns om kommunikation av utredningsmaterial — däribland allmänna handlingar — skall tillämpas utan hinder av sekretesslagens begränsningar av offentligheten. Sålunda skall bestämmelserna i 23 kap. 18 § RB om delgivning av vad som har kommit fram under förundersökning tillämpas oberoende av att förundersökningsprotokollet eller något därav kan vara hemligt. Lika så skall utredningen i ett brottmål eller ett tvistemål förebringas i parternas närvaro vid huvudförhandlingen, även om den omfattar hemliga handlingar. I barnavårdsärenden skall i regel den ärendet rör före avgörandet underrättas om vad som har framkommit vid utredningen (19 § första stycket barnavårdslagen). Detta är dock inte liktydigt med att parten får ta del av alla handlingar in extenso.

Arbetsgruppen anser det vara angeläget att förvaltningslagen så klart som möjligt anger i vad mån och på vad sätt partens insyn i utredningsmaterialet får begränsas. I viss utsträckning är det möjligt att bygga på de tankegångar som ligger bakom föreskrifterna i 39 § sekretesslagen. Det bör sålunda klargöras, att den omständigheten att en myndighet enligt andra stycket i paragrafen kan vägra att delvis (jfr 2 kap. 8 § andra stycket TF) eller eventuellt helt lämna ut en handling till parten inte utan vidare innebär att myndigheten också får hålla honom i ovetenskap om vad handlingen innehåller. Läget kan ofta vara det att den sekretessgrundande faran ligger inte i att parten får kännedom om innehållet i handlingen utan i att han får möjlighet att exempelvis sprida avskrifter av denna till obehöriga. Bestämmelsen bör med hänsyn härtill enligt arbetsgruppens mening utformas så, att skillnaden mellan utlämnande av handling och upplysning om dess innehåll framhävs. En första förutsättning för begränsning av skyldigheten att låta part ta del av allmän handling måste vara, att 39 § andra stycket sekretesslagen ger myndigheten rätt att vägra lämna ut handling eller del därav. Det innebär att det för det första skall vara fråga om annan handling än dom eller beslut. För det andra måste det av hänsyn till allmänna eller enskilda intressen vara av synnerlig vikt att innehållet i handlingen eller handlingsdelen inte uppenbaras. Men därutöver bör för vägran av varje form av partsinsyn, dvs. också vägran att som ersättning för utlämnande ge upplysning om handlingens innehåll, krävas att avgörande hinder mot sådan information föreligger med hänsyn

till rikets säkerhet eller annat allmänt eller enskilt intresse. Är så inte fallet, skall alltså myndigheten, om den finner sig böra vägra att lämna ut handlingen till parten, på annat sätt upplysa honom om dess innehåll. Som exempel härpå hänvisar arbetsgruppen till vad parlamentariska nämnden i Wennerströmaffären anfört om s. k. säkerhetssamtal i personalkontrollärenden (SOU 1968: 4 s. 76). Som ytterligare exempel nämns körkortsärenden där läkarjournaler lånats in, vilka enligt 14 § andra stycket sekretesslagen inte kan lämnas ut till parten i körkortsärendet. Begär parten få del av journalerna, bör han såvitt möjligt få det genom en muntlig redogörelse för innehållet i dessa. I överensstämmelse med det nu anförda föreslås i 6 § andra stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag en föreskrift att, om myndighet med stöd av 39 § andra stycket sekretesslagen finner att allmän handling inte kan lämnas ut till parten, myndigheten skall på annat sätt upplysa honom om dess innehåll, i den mån avgörande hinder inte möter med hänsyn till rikets säkerhet eller annat allmänt eller enskilt intresse.

I fråga om innebörden av den nu berörda bestämmelsen anför arbetsgruppen ytterligare följande. Avsikten med att framhäva skillnaden mellan utlämnande av handling och upplysning om dess innehåll är att klargöra partsinsynens överordnade karaktär. Utlämnande av allmän handling skall visserligen vägras, om det är av synnerlig vikt att handlingens innehåll inte uppenbaras — nämligen på det sätt som ett utlämnande skulle kunna leda till. Men annan information om innehållet än den utlämnande ger får vägras endast om och i den mån avgörande hinder föreligger också mot att parten får just den insyn som sådan annan information medför. När det i förslaget sägs att en begränsning i partens rätt till varje form av insyn förutsätter att »avgörande hinder» möter, är syftet att uppställa ett strängare villkor än det som ligger i sekretesslagens uttryckssätt »av synnerlig vikt». Läget skall vara sådant att upplysning om handlingens innehåll skulle innebära en klar, ej godtagbar risk för rikets säkerhet eller eljest för något enskilt eller allmänt intresse som sekretesslagen bereder skydd. Uppenbart är att utrymmet för information det oaktat i fråga om viss typ av material kan bli obetydligt. Det är naturligt att ta viss hänsyn till handlingens art och betydelse för utredningen. En ren anmälan i ett nykterhetsvårdsärende har exempelvis ingen betydelse som beslutsunderlag. Att anmälarens namn hemlighålls för parten kränker därför inte partens utredningsintresse.

Enligt arbetsgruppens mening måste en särskild reservation göras i lagen med tanke på kommersiella ärenden och övriga avtals- och förhandlingsärenden för att undvika orimliga konsekvenser av regeln om myndighets upplysningsplikt. Information skall sålunda inte behöva lämnas som ersättning för handlingens utlämnande, när ärendet angår avtalsbar sak (6 § andra stycket andra punkten arbetsgruppens lagförslag).

Även om samma regler lämpligen bör gälla om parts insyn i fråga om såväl allmänna handlingar som annat utredningsmaterial, är det enligt arbetsgruppens mening av lagtekniska skäl ändamålsenligt att i första hand anknyta till sekretesslagens regel och alltså ange i vad mån myndigheten skall upplysa om innehållet i handling som enligt denna regel inte lämnas ut till parten. I en följande mening bör anges, att samma principer skall tillämpas på annat som har tillförts ärendet och som inte kan tillhandahållas (6 § andra stycket tredje punkten arbetsgruppens lagförslag). Om exempelvis utredningen i ett byggnadsärende omfattar syn av ett område eller en anläggning och det därvid framkommer omständigheter som måste hållas hemliga, eftersom avgörande hinder mot insyn möter med hänsyn till rikets säkerhet, måste regeln vara att parten inte får förfoga över kartsquisser eller ta fotografier av vad som iakttas. Däremot kan det väl tänkas att något avgörande hinder inte föreligger mot att han vid syne-sammanträdet får kännedom även om vissa i och för sig hemliga förhållanden, i den mån det behövs för att han skall kunna bevaka sina intressen. Att myndigheten i ett sådant fall skall kunna föreskriva tystnadsplikt följer av 7 § arbetsgruppens lagförslag. Arbetsgruppen framhåller att en regel om parts insyn i utredningsmaterialet måste, i förening med förslagets regler om kommunikation och motivering av beslut, få vissa konsekvenser för det sätt på vilket utredningsarbetet bedrivs. Material, som måste hållas hemligt för part och som till följd därav inte heller kan återges i besluts-motiveringen, kan tänkas vara otillförlitligt. Det är av vikt att sådant material inte läggs till grund för avgörandet, om inte myndigheten har skaffat sig säkerhet för att det verkligen är riktigt. Det sker lämpligast genom att myndigheten kompletterar eller ersätter materialet med sådant som parten kan få ta del av. Om det exempelvis i ett ärende om nykterhetsvård skulle föreligga ett sådant avgörande hinder mot att röja en anmälares identitet som åsyftas i föreskriften om parts insyn, bör myndigheten sträva efter att inte ta upp anmälares berättelse på sådant sätt att den tillförs ärendet utan i stället begagna anmälan endast som utgångspunkt för vidare utredning, t. ex. förhör med andra personer och undersökning av läkare eller psykolog. Med ett sådant förfarande är det vanligen möjligt att utan någon begränsning av partens insyn vinna klarhet i om förutsättningar för ingripande föreligger. Ett sådant förfarande främjas, om ärenden av detta och liknande slag prövas av ett organ som står fritt i förhållande till ett annat som handhar utredningen.

Eftersom part på grund av föreskrifterna i 6 § kan få kännedom om innehållet i hemliga handlingar och om hemliga förhållanden i övrigt, måste det finnas en möjlighet att ålägga parten tystnadsplikt, framhåller arbetsgruppen vidare. Man kan här anlägga det betraktelsesättet att möjligheten att begagna hemligt material såsom bevis ökar, om man kan skapa trygghet mot att de hemliga uppgifterna sprids bland allmänheten. Tyst-

nadsplikt bör dock kunna åläggas endast i fråga om material som är hemligt enligt sådana grunder som gäller i fråga om allmänna handlingar. Bestämmelsen om möjlighet att föreskriva tystnadsplikt bör avfattas så att den, i viss likhet med 39 § sekretesslagen och offentlighetskommitténs förslag till provisorisk lag om inskränkning av parts rätt att utbekomma allmänna handlingar (SOU 1966: 60 s. 45 och 234), innefattar behörighet att förordna att det hemliga materialet inte får uppenbaras samt att uppställa förbehåll angående sättet att handha materialet (7 § första stycket arbetsgruppens lagförslag). Någon särskild regel som ger myndigheten möjlighet att låta partens ombud eller biträde — men inte parten själv — ta del av visst material och ålägga ombudet eller biträdet en tystnadsplikt även gentemot huvudmannen anser arbetsgruppen inte böra tas in i lagen. En sådan regel är bl. a. svår att förena med ombudets eller bitrådets ställning och ägnad att rubba förtroendet mellan parten och hans ombud eller biträde. Man torde här inte kunna komma längre än att myndigheten i den mån gällande författningar ger stöd härför, ser till att endast omdömesgilla personer uppträder som ombud eller biträden. Det sagda utesluter inte att myndigheten, när den till ombudet eller biträdet överlämnar en hemlig handling, förbjuder denne att lämna den vidare till parten personligen eller att låta parten göra en avskrift av den.

Remissyttrandena. Flertalet remissinstanser ställer sig positiva till de föreslagna reglerna om partsinsyn. Enligt ÖB:s mening kan det dock förtjäna övervägas om inte — med hänsyn bl. a. till gällande regler om allmänna handlingars offentlighet — bestämmelserna i 6 och 7 §§ förvaltningslagen kan utgå och från sekretessynpunkt behövliga regler i stället meddelas inom ramen för sekretesslagstiftningen. *Postverket* påpekar att verket bara åtnjuter ett begränsat skydd enligt sekretesslagen för sin affärsverksamhet. Verket saknar bl. a. sekretesskydd för vissa av sina avgiftsberäkningar och kostnadskalkyler på sådana områden där verket driver kommersiell verksamhet under konkurrens. De föreslagna reglerna om partsinsyn innebär visserligen ingen ändring från sekretessynpunkt för verkets del i förhållande till vad som gäller f. n. Enligt verkets mening kan det dock finnas viss risk för att avsaknaden av sekretesskydd blir accentuerad på ett inte önskvärt sätt, när förvaltningslagen träder i kraft. Ikraftträdandet bör därför inte ske förrän statsmakterna har tagit ställning till vad offentlighetskommittén föreslagit om vidgat sekretesskydd för den statliga affärsverksamheten. JK påpekar att rätten till partsinsyn kan få vidkännas begränsningar av rent praktiska skäl. Enligt JK:s mening kan parts rätt härvidlag inte få drivas så långt att det fördröjer ett ärendes avgörande till förfång för det allmänna eller för medparter. *Patent- och registreringsverket* framhåller att reglerna i 6 § inte torde behöva föranleda ändring i de särskilda sekretessbestämmelserna som gäller beträffande patenthandlingar.

Ordföranden i kommunalrättskommittén förordar att bestämmelserna om partsinsyn prövas på nytt. Enligt hans mening bör en klarare bestämning av de ärenden som skall undantas från aktinsyn (»ärende om avtalsbar sak») eftersträvas. Han finner det vidare angeläget med en preciserad förklaring om vilken räckvidd ett stadgande om aktinsyn skall ha såvitt rör den kommunallagsreglerade förvaltningen. *Fem ledamöter av kommunalrättskommittén* anser att aktinsyn inte bör vara tillåten i ärenden, som kan hänföras till den kommunallagsreglerade förvaltningen. Även *Svenska kommunförbundet* avstyrker att frågan om partsinsyn i ärenden inom kommunalförvaltningen regleras annat än för den verksamhet som utövas enligt specialförfattningar. En rätt för part att på begäran ta del av utredningsmaterialet kan inom den oreglerade kommunalförvaltningen vara direkt stridande mot kommunens intressen och även eljest vara klart olämplig, framhåller förbundet. *Göteborgs stad* betonar att 6 § kan medföra stora tolkningssvårigheter i synnerhet för den oreglerade kommunalförvaltningen. Staden förordar att paragrafen tas upp i avsnittet »Särskilda bestämmelser för vissa partsärenden».

I en del remissyttranden görs vissa påpekanden beträffande utformningen av 6 § första stycket arbetsgruppens lagförslag. *Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister* anmärker att den i betänkandet gjorda skillnaden mellan parts rätt att på egen begäran ta del av utredningsmaterialet och hans rätt att få del av detta genom myndighetens försorg (15 § arbetsgruppens lagförslag) har suddats ut genom att man i 6 § använt uttrycket få del. Även *Svenska landstingsförbundet* anser att första stycket bör formuleras så, att därav klart framgår att det reglerar parts rätt att på eget initiativ ta del av utredningsmaterialet. *TCO* anser att regeln i första stycket ställer för stora krav på parten, eftersom denne t. ex. kan bo långt från myndighetens förvaltningsort. Enligt *TCO:s* mening bör kommunikationen på parts begäran ske genom myndighetens försorg. *Sveriges lantbruksförbund* framhåller att part har egentligt intresse av att få del av utredningsmaterialet först sedan utredningen avslutats. För bestämmelsens praktiska funktion bör den enligt förbundets mening kompletteras med föreskrift att part skall underrättas om att myndigheten avser att fatta beslut. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att föreskriften i första stycket är onödig.

Den av arbetsgruppen föreslagna definitionen av partsbegreppet (4 § gruppens lagförslag) behandlas i ett stort antal remissyttranden.

Regeringsrättens ledamöter, försäkringsdomstolen och riks försäkringsverket förordar att partsdefinitionen utgår. Som skäl åberopas främst att definitionen är oklar och att den lämnar ringa vägledning. Regeringsrättens ledamöter erinrar om att man i förslaget till fastighetsbildningslag avstått från att reglera sakägarbegreppet under hänvisning till svårigheterna att

finna en användbar och vägledande definition. Försäkringsdomstolen anser att någon tillfredsställande, för hela förvaltningen gällande bestämning av partsbegreppet knappast kan åstadkommas. Enligt domstolens mening får partsbegreppet bestämmas med hänsyn till den lagstiftning som är tillämplig i det aktuella fallet. Riksförsäkringsverket anser att en partsdefinition i vart fall bör förbindas med den av besvärssakkunniga föreslagna regeln att man inte kan erhålla partsställning annat än om man själv anmäler sig till detta. Även *försäkringsrådet* intar en kritisk hållning till den föreslagna partsdefinitionen. Rådet anser att den är oklar och det är ovissat om den utvidgar partsbegreppet utöver vad som gäller enligt rådets praxis.

Flertalet av dem som uttalar sig i frågan ställer sig emellertid positiva till tanken på att partsbegreppet definieras i lagen. Hit hör bl. a. *Svea hovrätt*, *kriminalvårdsstyrelsen*, *ÖB*, *försvarets civilförvaltning*, *värnpliktsverket*, *värnpliktsnämnden*, *socialstyrelsen*, *kammarkollegiet*, *kammarrätten*, *generaltullstyrelsen*, *universitetskanslersämbetet*, *patent- och registreringsverket*, *länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Gävleborgs och Jämtlands län*, *JO*, *Sveriges advokatsamfund*, *LO*, *TCO*, *SACO*, *SR*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska landstingsförbundet*, *Sveriges lantbruksförbund* och *SAF*. De flesta av dessa instanser riktar dock kritik mot utformningen av partsdefinitionen. Man menar allmänt att bestämmelsen är för vag och inte lämnar tillräcklig vägledning åt den som skall tillämpa den.

Mot det första ledet i den föreslagna definitionen (»envar, till vilken det slutliga beslutet kan komma att ställas») invänds i remissyttrandena främst att det är otillfredsställande att anknyta partsbegreppet till ett led i handläggningen (expedieringen av det slutliga beslutet) och att regeln kan komma att uppfattas som en cirkeldefinition. Uttalanden av sådan innebörd görs av *kriminalvårdsstyrelsen*, *försvarets civilförvaltning* och *Sveriges advokatsamfund*. *JO* framhåller att det första ledet i definitionen i åtskilliga fall efter ordalydelsen kommer att avse någon, åt vilken det inte finns anledning att ge de befogenheter partsställningen innefattar, exempelvis en anmälare i ett ärende om disciplinär åtgärd. Har myndighet efter utredning funnit sådan anmälan obefogad och avskrivit ärendet, anses anmälaren enligt gällande rätt inte äga fullfölja talan mot beslutet. Åtskilliga myndigheter med tillsynsbefogenheter torde — i likhet med riksdagens ombudsmän — betrakta anmälaren som beslutets adressat i sådana fall, men någon anledning att tillerkänna honom ställning såsom part finns knappast. *Universitetskanslersämbetet* påpekar att ämbetet i allmänhet brukar ställa sina beslut i ansöknings- och besvärssärenden till vederbörande lokala universitetsmyndighet och sålunda inte till sökanden och klaganden, vilka erhåller avskrifter av beslutet. Ämbetet anser inte definitionen vara användbar för sådana fall och förordar att den omredigeras

med hänsyn härtill. *Domkapitlet i Uppsala stift* anser att det ligger närmast till hands att som part i första hand beteckna »envar som genom ansökan eller anmälan till myndighet eller av annan anledning föranleder ett slutligt beslut av myndigheten».

Även mot utformningen av det andra ledet i partsdefinitionen (»envar, vilken det slutliga beslutet eljest uppenbarligen kan komma att angå nära») riktas åtskilliga anmärkningar. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att intresset av en strikt och lättfattlig definition — som så nära som möjligt bör ansluta sig till partsbegreppet sådant det f. n. uppfattas — väger över intresset av en utsträckning av partsbegreppet som med all sannolikhet kommer att medföra inte bara svårbedömlighet utan också felbedömningar. Enligt länsstyrelsens mening bör man inte avstå från att begagna de gängse och entydiga begreppen sökande och klagande som återfinns i bl. a. 39 § sekretesslagen. Anses det erforderligt att i viss utsträckning införa tredjeman i partsbegreppet kan detta förslagsvis begränsas till att gälla annan som det slutliga beslutet omedelbart kan komma att angå. Även *kriminalvårdsstyrelsen* förordar en snävare bestämning av partsbegreppet. *Värnpliktsverket* diskuterar partsdefinitionens tillämpning i ärenden om anstånd med värnpliktstjänstgöring. Verket påpekar att den värnpliktige är part i sådana ärenden men att även anhörig och arbetsgivare kan vara nära berörda. Enligt verkets mening är den enskildes rätt att ensam bedöma fördelar och olägenheter med avbrott i sysselsättning, studier o. d. vid en inkallelse av grundläggande betydelse. Annan som detta »uppenbarligen kan komma att angå nära» kan därför inte få träda i den värnpliktiges ställe. Definitionen av part i 4 § får enligt verkets mening inte medföra en partssituation som begränsar den enskildes rätt i nämnda avseende. Liknande synpunkter framförs av *värnpliktsnämnden*. *General-tullstyrelsen* ställer sig kritisk till en utvidgning av partsbegreppet i ärenden som rör tullklarering av gods. Styrelsen erinrar om att i sådana ärenden endast den som är varuhavare enligt tillämplig tullförfattning f. n. betraktas som part i förhållande till tullverket.

Det tredje ledet i partsdefinitionen (»den som enligt särskild bestämmelse får föra talan i ärendet») godtas i allmänhet utan närmare kommentarer i remissyttrandena.

Vad som anförs i betänkandet om föremålet för partsinsynen diskuteras i flera remissyttranden. *Regeringsrättens ledamöter* anser att uttalandena i betänkandet beträffande parts rätt att få del av myndighets rättsutredning, föredragningspromemorior och konceptanteckningar i ett ärende före dess avgörande i vissa avseenden är alltför vittgående och att påpekandena kan medföra praktiska olägenheter. Enligt deras mening har arbetsgruppen här skjutit över målet. Den i betänkandet föreslagna ordningen skulle innebära en principiell nyhet och onödigt tynga förfarandet. De anför vidare att part självfallet bör beredas tillfälle att yttra sig över sakupp-

gifter, som myndigheten fordrat in i ärendet eller som eljest tillförts det genom annan än parten, men det får ske på det sätt som kan anses praktiskt och lämpligt i det enskilda fallet och inte lösas efter så teoretiskt-principiella linjer som arbetsgruppen synes ha avsett. I övrigt får man enligt deras mening liksom hittills nöja sig med den ordning som följer av 2 kap. 4 § TF. Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelsen i Stockholms län*. *Svea hovrätt* uttalar att utredningen i ett ärende inte torde kunna anses avslutad förrän ärendet slutligen avgjorts. En föredragningspromemoria bör enligt hovrättens mening i vart fall inte bli tillgänglig för partsinsyn före denna tidpunkt. Samma åsikt har *Föreningen Sveriges kommunala förvaltningsjurister*. Föreningen anser uttalandena i betänkandet på denna punkt strida mot den praxis som finns och som har gott fog för sig. Föreningen tillägger, att en knappast avsedd konsekvens blir att part i fall som anges i 15 § arbetsgruppens lagförslag ofta måste ges tillfälle att yttra sig över föredragningspromemoria. *CFU* påpekar att avsikten med förslaget inte synes vara att interna meningsyttringar under beredningen av ett ärende till beslut skall yppas för parten. Nämnden ifrågasätter därför om inte i lagen bör — i likhet med vad som föreslogs av besvärssakkunniga i 2 kap. 13 § — tas med en föreskrift av innehåll att vad någon yttrat vid ärendes avgörande hos myndighet inte utan vederbörligt medgivande får uppenbaras för part eller annan.

Även mot reglerna i 6 § andra stycket om muntlig informationsskyldighet beträffande innehållet i handling eller annat som tillförts ärende riktas vissa invändningar. *Regeringsrättens ledamöter* konstaterar att man i förslaget sökt uttrycka utrymmet för muntlig information om handlingens innehåll genom att tala om »avgörande hinder» mot information. Den föreslagna avfattningen ger enligt deras mening inte klarhet i fråga om tillämpningsområdet i förhållande till 39 § andra stycket sekretesslagen. De anser det vara klarare och mer följdriktigt att uttrycka vad förslaget eftersträvar genom att skriva att, även om handling på grund av 39 § andra stycket sekretesslagen inte får utlämnas till part, myndigheten skall på annat sätt upplysa parten om handlingens innehåll, i den mån det är av betydelse för saken och kan ske utan att det intresse skadas, som föranlett vägran att utlämna handlingen. *Försvarets civilförvaltning* framhåller att frågan om när »avgörande» hinder med hänsyn till rikets säkerhet skall anses föreligga för att upplysa part om innehållet i allmän handling eller om annat som tillförts ärendet uppenbarligen måste medföra avsevärda svårigheter för de många myndigheter — statliga såväl som kommunala — som har att tillämpa de föreslagna bestämmelserna i förvaltningslagen. Enligt civilförvaltningens mening måste det från sekretessynpunkt krävas, att i tilläggsbestämmelser eller anvisningar till lagen klarläggs i vilka fall avgörande hinder med hänsyn till rikets säkerhet skall anses möta för att

upplysa part om det som tillförts ärendet. *Socialstyrelsen* anför att reglerna i andra stycket kommer att ställa många myndigheter inför svåra avvägningsfrågor och att detta är en av de punkter där information om lagens syfte och innehåll är särskilt nödvändig. Uttalandet i betänkandet att möjligheten till hemlighållande av handlingar skall reserveras för undantagssituationer måste enligt styrelsens mening klart framhåvas i en kommande informationsverksamhet. *Länsstyrelsen i Blekinge län* säger sig vara tveksam beträffande den nya distinktionen mellan utlämnande av allmän handling och upplysning om handlingens innehåll. *Länsstyrelsen* anser att några egentliga skäl för ökad partsinsyn i förhållande till nu gällande bestämmelser i 39 § sekretesslagen inte har redovisats i betänkandet och ifrågasätter om det inte räcker med att i förvaltningslagen ta in en föreskrift om att part, om annat ej framgår av bestämmelserna i 39 § sekretesslagen eller eljest med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen föreligger skäl av synnerlig vikt mot utlämnande, på begäran äger ta del av vad som har tillförts ärendet. *Arbetsmarknadsstyrelsen* ifrågasätter om det är lämpligt att den svårtillämpade regeln om ökad partsinsyn i 6 § andra stycket genomförs för förvaltningen i dess helhet. Styrelsen erinrar om att partsinsynen ökar radikalt i betydelse genom den kommunikationsskyldighet som åläggs myndighet i 15 § arbetsgruppens lagförslag.

Riksförsäkringsverket diskuterar med hänsyftning på socialförsäkringsärenden om inte frågan om partsinsyn bör lösas på annat sätt än arbetsgruppen föreslagit. Verket framhåller att det i socialförsäkringsärenden ofta är nödvändigt för en allsidig och ingående bedömning av sakfrågan att införskaffa läkarintyg, journaler och läkarutlåtanden om den försäkrade. Ibland innehåller sådant material uppgifter och omdömen om denne som — om han erhöll upplysning därom — skulle kunna menligt inverka på hans hälsa. I regel är det uppgifter om vederbörandes mentala tillstånd som är känsliga i förevarande hänseende. Men även i fall, där blandat somatiska och psykiska besvär föreligger, kan uppgifter om det kroppsliga tillståndet tänkas försämra den sjukes mentala tillstånd. I 14 § andra stycket sekretesslagen har lagstiftaren skapat möjligheter för samhället att skydda den enskilde mot allvarliga skador, som skulle kunna uppkomma om han fick ta del av handlingar av visst slag. Det vill synas som om den sjuke när han kommer i partsställning skulle undandras detta skydd. Så torde vara avsikten redan med bestämmelserna i 39 § andra stycket sekretesslagen, som dock är så utformad att det är svårt att bedöma var gränsen skall gå — handling får hemlighållas även för parten om det är »av synnerlig vikt» för enskilda intressen (varmed såvitt riksförsäkringsverket kan se måste avses bl. a. hans eget intresse). Upplysningar om innehållet i handlingarna skall enligt arbetsgruppens lagförslag få vägras endast om »avgörande hinder» möter med hänsyn till bl. a. enskilt intresse. Enligt betänkandet skall kravet på hemlighållande i detta

avseende gå än längre än det som avsetts i sekretesslagen. Likafullt är både sekretesslagen och förslagets distinktioner (»synnerlig vikt» — »avgörande hinder») ytterst diffusa. Riksförsäkringsverket hävdar mot denna bakgrund att 14 § andra stycket sekretesslagen bör gälla även när den sjuke befinner sig i partsställning. Den i betänkandet föreslagna utvägen att i andra former än genom handlingens utlämnande lämna part information om dess innehåll anser verket visserligen ibland vara praktikabel utan att den sjukas hälsa råkar i fara. Om så är fallet i det enskilda ärendet är enligt verkets mening dock främst beroende av uppgifternas art och vad som kan antas vara nödvändigt för den enskilde att få veta för att han skall kunna driva sitt ärende. Liknande synpunkter anförs av *värnpliktsverket*, som erinrar om att utredningsmaterialet i ett ärende i en del fall kan vara av utpräglad personlig art. Verket anser det vara oförenligt med kravet på enskilds integritet, om annan under åberopande av partssituation skulle kunna få del av sådant material.

I flera yttranden betonas vikten av att upplysningar som lämnas part ur ett sekretesskyddat material ges honom på ett sådant sätt att det inte skadar eventuella uppgiftslämnare. Enligt *JO:s* mening kan förslaget inte anses tillräckligt beakta uppgiftslämnarnas intresse i fråga om nykterhetsvårdsärenden. Han anser därför att myndighets skyldighet att lämna upplysning om innehållet i hemlig handling i sådana ärenden bör begränsas till fall där så kan antas ske utan men för annan. En särbestämmelse härom bör tas in i lagen om nykterhetsvård. Liknande undantag från den föreslagna skyldigheten att lämna part upplysning om innehållet i hemlig handling är enligt hans mening påkallade även i vissa barnavårdsärenden och i ärenden rörande intagning i och utskrivning från mentalsjukhus. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner det vara av vikt att det klarläggs i vad mån en framställning om anonymitet från t. ex. en uppgiftslämnare i ett nykterhetsvårdsärende i och för sig skall inverka på bedömningen av upplysningsplikten.

Kammarkollegiet påpekar att formuleringen »men icke kan tillhandahållas» i 6 § andra stycket tredje punkten felaktigt kan läsas som om därmed avses även fysiska hinder för tillhandahållandet. För undanröjande av sådant missförstånd anser kollegiet att paragrafen i denna del bör erhålla förslagsvis lydelsen »men av skäl som nyss sagts icke kan tillhandahållas».

Göteborgs stad framhåller att de i 7 § arbetsgruppens lagförslag upptagna bestämmelserna om tystnadsplikt och förbehåll saknar betydelse för den oreglerade kommunalförvaltningen och förordar att de tas upp i avsnittet »Särskilda bestämmelser för vissa partsärenden».

Rikspolisstyrelsen föreslår att 7 § första stycket kompletteras med en föreskrift som gör det möjligt för myndighet att ålägga ombud eller biträde

tystnadsplikt gentemot annan än huvudman. Med den formulering paragrafen fått kan man enligt *kammarrättens* mening fråga sig om parts befogenhet att få del av hemligt material även innefattar rätt för honom att visa detta material för sitt ombud. Kammarrätten anser att första stycket till sin innebörd möjligen blir klarare vid en språklig omredigering enligt följande: »Får part med stöd av bestämmelse i denna lag del av material, som skall hållas hemligt, skall myndigheten om det behövs såväl förordna att parten icke får uppenbara materialet som uppställa förbehåll angående materialets handhavande.»

JK menar att det från systematisk synpunkt hade varit önskvärt, om straffbudet i 7 § andra stycket kunnat få sin plats annorstädes än i förvaltningslagen.

Departementschefen. Myndighets handlingar är på grund av TF:s föreskrifter om allmänna handlingars offentlighet i regel tillgängliga för envar. Härav följer att den som är part i ett ärende hos förvaltningsmyndighet har rätt att ta del av alla allmänna handlingar i ärendet vilka inte är undandragna offentligheten. För att part på ett tillfredsställande sätt skall kunna bevaka sina intressen är det emellertid inte tillräckligt att han får tillgång till det material som är offentligt för envar. Utredningsmaterialet i ärendet kan delvis bestå av sådana allmänna handlingar som enligt sekretesslagen skall hållas hemliga. Vid ärendets utredning kan vidare ha tillkommit handlingar som innehåller upplysningar av värde för ärendets avgörande men som enligt TF inte är att räkna som allmänna handlingar. I underlaget för myndighetens bedömning av saken kan också ingå föremål, iakttagelser vid syn samt muntliga upplysningar.

Det finns f. n. inte några allmänna lagregler som klargör i vilken utsträckning part i ett förvaltningsärende har rätt att ta del av utredningsmaterial som inte är offentligt för envar. Endast i ett avseende, nämligen i fråga om parts tillgång till allmänna handlingar som skall hållas hemliga, har i lag meddelats en uttrycklig anvisning om hur långt hans rätt sträcker sig (39 § andra stycket sekretesslagen). I övrigt får rättsläget på området betecknas som oklart. Det bör emellertid anmärkas att frånvaron av uttryckliga regler om parts rätt att ta del av utredningsmaterialet i viss mån kompenseras genom förekomsten av författningsbestämmelser, som ålägger myndighet att före ärendes avgörande underrätta honom om vad som framkommit vid utredningen.

Arbetsgruppen har under hänvisning till rådande osäkerhet på området föreslagit att i förvaltningslagen skall tas in en grundläggande regel om parts rätt till insyn i utredningsmaterialet i ett ärende. Förslaget har mottagits positivt vid remissbehandlingen. En remissinstans anser dock bestämmelsen vara onödig och en annan att frågan bör regleras i sekretesslagen. Från kommunalt håll betonas att reglerna om parts rätt till akt-

insyn inte bör göras tillämpliga inom den oreglerade kommunalförvaltningen.

I likhet med arbetsgruppen anser jag att förvaltningslagen bör innehålla en allmän regel om parts rätt i förevarande hänseende. Utöver det av arbetsgruppen anförda motivet för regeln vill jag peka på den roll som rätten till insyn i myndighets aktmaterial kan spela för parts möjligheter att kontrollera hur myndigheten handlägger hans ärende. Genom att utnyttja insynsrätten kan han sålunda förvissa sig om att myndigheten verkligen bereder honom tillfälle att yttra sig över allt som är av betydelse för ärendets avgörande och att myndighetens handläggning sker med tillbörlig snabbhet och effektivitet. Dessutom kan insynsrätten ha betydelse som komplement till bestämmelserna om kommunikation av utredningsmaterialet (15 §). De senare reglerna måste av olika skäl förres med förbehåll, som gör det möjligt för myndighet att i en del situationer avgöra ärende utan att parten underrättats om det som tillförts ärendet. För denne kan det i sådana fall vara av värde att i lagen vara tillförsäkrad rätt att på egen begäran ta del av materialet. Att en allmän regel om parts rätt till aktinsyn bör inflyta i förvaltningslagen och inte i sekretesslagen anser jag vara uppenbart redan av den orsaken att regeln skall gälla även annat material än allmän handling.

Som framhållits i den allmänna motiveringen torde frågan om parts rätt till aktinsyn främst få aktualitet i ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild. Jag förordar därför, att reglerna i ämnet tas upp bland lagens särskilda bestämmelser. Med anledning av vissa påpekanden från kommunalt håll vill jag erinra om att den oreglerade kommunalförvaltningen inte faller inom lagens tillämpningsområde. På grund av den metod som har använts vid avgränsningen gentemot den specialreglerade kommunalförvaltningen i 2 § 2, kommer dock lagens regler — däribland bestämmelserna om parts aktinsyn — undantagsvis att bli tillämpliga också i ärende hos organ för den kommunala självstyrelsen, nämligen i de fall då beslut i ärendet överklagas genom förvaltningsbesvär. Detta torde dock inte medföra några nämnvärda olägenheter.

Mot bakgrund av vad nu anförts föreslår jag att som huvudregel skall i 14 § första stycket tas in en bestämmelse, att sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som tillförts ärendet med de begränsningar som följer av 39 § andra stycket sekretesslagen eller av förevarande paragraf. I fråga om den närmare innebörden av denna huvudregel vill jag anföra följande.

I arbetsgruppens lagförslag ingår en regel vari begreppet part närmare definieras (4 §). Definitionen har ansetts behövlig bl. a. för att precisera vilka kategorier av personer som skall anses inta en sådan ställning att de bör medges full aktinsyn. Regeln har vid remisshandlingen utsatts för åtskillig kritik. Några remissinstanser, bl. a. regeringsrättens ledamöter,

har förordat att definitionen av partsbegreppet utgår. Jag biträder denna uppfattning. De kategorier av personer som bör tillerkännas rätt till aktinsyn — liksom rätt att genom myndighetens försorg bli underrättade om utredningsmaterialet m. m. — bör i enlighet med den terminologi som används i 39 § sekretesslagen betecknas som »sökande, klagande eller annan part». Med »sökande» torde i enlighet med gängse uppfattning böra förstås person, som hos myndighet gjort ansökan eller annan framställning vilken i något avseende rör hans offentlighetsrättsliga ställning. Som »klagande» bör räknas inte bara sökande, som anfört besvär över ett beslut, utan i regel också annan besvärberättigad, som klagar över beslutet (jfr 11 § i det föreliggande lagförslaget). Med beteckningen »annan part» avses person, som intar en ställning som är jämförbar med sökandens eller klagandens, t. ex. förklarande.

För att tydligare framhäva skillnaden mot den i 15 § föreskrivna kommunikationsskyldigheten har i enlighet med önskemål från ett par remissinstanser använts uttrycket »rätt att ta del» av det som tillförts ärendet i stället för den av arbetsgruppen föreslagna formuleringen »på begäran få del» av utredningsmaterialet. Som TCO påpekat kan det emellanåt vara lämpligt att myndighet kommunicerar det som tillförts ett ärende med parten, om denne framställt begäran enligt förevarande paragraf och bor långt från myndighetens kansliort. Någon uttrycklig föreskrift härom bör dock inte meddelas.

Vad arbetsgruppen uttalat angående föremålet för parts aktinsyn har kritiserats i en del remissyttranden. Även för egen del anser jag att arbetsgruppen härvidlag gått längre än vad som kan anses påkallat med hänsyn till bestämmelsens syfte. Som framhållits av regeringsrättens ledamöter torde minnesanteckning eller annan uppteckning, som avses i 2 kap. 4 § TF, inte generellt böra omfattas av parts rätt till insyn i utredningsmaterialet. Det bör ligga i myndighetens hand att avgöra om en sådan uppteckning skall tillföras ärendet eller inte. Innehåller uppteckningen sakkuppgifter, som är av betydelse för ärendets avgörande, bör den tillföras ärendet. I så fall bör självfallet ses till att parten på lämpligt sätt får kännedom om uppgifterna. Rör det sig däremot om en föredragningspromemoria, som utöver rättslig utredning endast innehåller en sammanställning av redan kommunicerat sakmaterial, synes bara undantagsvis kunna föreligga skäl att promemorian skall tillföras ärendet före avgörandet (jfr K1LU 1957: 1 s. 16).

Handlingar, som avses i 2 kap. 5 § andra stycket tredje punkten TF, torde i regel böra betraktas som tillförda det ärende som de hänför sig till redan före ärendets avgörande. Även i fråga om sådana handlingar bör det ytterst ligga i myndighetens hand att avgöra när så skall anses vara fallet.

I 14 § andra stycket i det nu framlagda lagförslaget har tagits upp vissa regler som saknar direkt motsvarighet i arbetsgruppens lagförslag. Som

framgår av den tidigare redogörelsen bygger reglerna om parts aktinsyn i det föreliggande lagförslaget liksom motsvarande föreskrifter i arbetsgruppens förslag på att begränsningarna i aktinsynen i 39 § andra stycket sekretesslagen behålls oförändrade. Dessa begränsningar avser emellertid endast allmänna handlingar, som skall hållas hemliga. I fråga om annat utredningsmaterial saknas f. n. allmänna regler om och i vad mån myndighet av sekretesskäl äger vägra part att ta del av det som tillförts ett ärende. Enligt min mening bör härvidlag tillämpas samma regler som beträffande allmänna handlingar, som enligt sekretesslagen inte får lämnas ut till envar. Jag föreslår därför, att i 14 § andra stycket tas in regler som i fråga om annat material än allmän handling svarar mot bestämmelserna i 39 § andra stycket sekretesslagen. I de nya reglerna bör till en början anges att myndighet får vägra att lämna ut annat material än allmän handling under samma förutsättningar som enligt nyssnämnda lagrum gäller beträffande allmän handling. Vidare bör tas in en regel om att myndighet, när den lämnar ut material, som bör hållas hemligt, vid behov skall göra förbehåll om hur det får användas.

I likhet med arbetsgruppen anser jag att paragrafen även bör innehålla en regel som med tanke på de fall då myndighet inte anser sig kunna lämna ut handling eller annat som tillförts ärendet ålägger myndigheten att upplysa parten om innehållet i materialet på annat sätt. Med hänsyn till de anmärkningar som vid remissbehandlingen framförts beträffande utformningen av arbetsgruppens lagförslag på denna punkt har jag ansett regeln böra ges en avfattning som tydligare än gruppens förslag framhäver syftet med bestämmelsen. Den föreslagna upplysningsplikten har sålunda i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats av regeringsrättens ledamöter gjorts beroende av att parten behöver upplysningen för att kunna ta till vara sin rätt och av att upplysningen kan lämnas utan allvarlig skada för det intresse som föranlett vägran att lämna ut materialet. En regel med nu angivna innehåll har tagits upp i 14 § tredje stycket första punkten i det nu framlagda lagförslaget.

Den upplysningsplikt som i enlighet med det nu anförda skall åvila myndighet kan fullgöras såväl muntligen som skriftligen. Lämnas upplysning muntligen, skall myndigheten vid behov förordna att den som erhåller upplysningen inte får obehörigen yppa vad han fått veta. En bestämmelse härom har tagits in som en andra punkt i 14 § tredje stycket. Någon motsvarande bestämmelse synes inte vara erforderlig för den händelse myndigheten skulle meddela upplysningen i skrift. Den av myndigheten i sådant fall upprättade handlingen blir på grund av 2 kap. 5 § andra stycket tredje punkten TF att anse som allmän handling, när den expedierats till parten. Skulle beträffande handlingen föreligga omständighet som gör att den enligt sekretesslagen skall hållas hemlig, blir reglerna i 39 § andra stycket sekretesslagen tillämpliga. Myndigheten har då att

enligt detta lagrum pröva, om förbehåll skall göras i fråga om hur handlingen får användas av parten.

Vad gäller den närmare innebörden av den nu berörda upplysningsplikten i fråga om hemligt material kan jag i allt väsentligt ansluta mig till vad arbetsgruppen anfört. Med anledning av JO:s påpekande beträffande behovet av skydd för den som gjort anmälan i ärende om nykterhetsvård eller liknande ärende (jfr 14 § andra stycket andra punkten sekretesslagen) vill jag understryka att uppgift härom vanligen torde sakna betydelse för att part skall kunna ta till vara sitt intresse i ärendet. Med den av mig föreslagna formuleringen av regeln i 14 § tredje stycket första punkten förvaltningslagen finns därför inte anledning att föreslå några särskilda föreskrifter i lagen om nykterhetsvård m. fl. lagar i syfte att hindra att anmälares eller annan uppgiftslämnares identitet röjs i samband med att myndighet fullgör sin uppgiftsplikt mot part. Beträffande avvägningen mellan sekretessintresset och parts intresse av att få kännedom om och kunna bemöta det material som åberopas mot honom i ett ärende vill jag i övrigt framhålla, att det i de allra flesta ärenden bör vara möjligt att åtminstone upplysa part om förekomsten av visst hemligt material. Det bör sålunda så långt möjligt undvikas att myndighets avgörande grundas på material, vars existens parten saknar all kännedom om. Några allmänna riktlinjer om i vilken utsträckning part bör ges närmare kännedom om innehållet i materialet synes knappast kunna uppställas. Frågan synes få besvaras med ledning av vad som i det enskilda fallet bedöms som rimligt med hänsyn till styrkan i sekretessintresset samt partens intresse av att få insyn i ärendet. Det ligger i öppen dag att vissa intressen som skyddas enligt sekretesslagen, t. ex. hänsyn till rikets säkerhet, typiskt sett är sådana att partens behov av insyn får vika i större grad än i andra fall.

Som arbetsgruppen framhållit kan det ibland visa sig lämpligt att lämna ut hemligt material till parts ombud eller ställföreträdare i stället för till parten personligen. Hinder möter inte att i sådant fall förbjuda ombudet eller ställföreträdaren att lämna materialet vidare till parten. Däremot kan någon tystnadsplikt inte åläggas ombud eller ställföreträdare gentemot part enligt 14 § tredje stycket andra punkten förvaltningslagen.

Eftersom 14 § endast äger tillämpning i den mån ärende innefattar myndighetsutövning mot enskild, bortfaller behovet av den i 6 § andra stycket andra punkten arbetsgruppens lagförslag upptagna undantagsregeln beträffande ärende om avtalsbar sak.

Att reglerna i 14 § om begränsningar i parts rätt att ta del av det som tillförts ärendet äger motsvarande tillämpning, när myndigheten enligt 15 § underrättar part om utredningsmaterialet, framgår av tredje stycket i sistnämnda paragraf.

Om ansvar för den som bryter mot förbehåll eller förordnande som meddelats enligt 14 § andra eller tredje stycket föreskrivs i 20 §.

15 §

I paragrafen ges regler om myndighets skyldighet att underrätta part om det material som har tillförts ärendet. Den motsvarar 15 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Inom förvaltningsförfarandet anses som en allmän grundsats gälla att »ingen skall dömas ohörd». Denna grundsats, den s. k. kommunikationsprincipen, kan sägas innebära, att ett för den enskilde ofördelaktigt beslut inte får meddelas utan att tillfälle lämnats honom att framföra sina synpunkter i ärendet. I vidsträckt mening innebär principen inte bara en rätt för part att yttra sig innan ärende avgörs, utan också en skyldighet för myndigheten att underrätta honom om utredningsmaterialet i ärendet. I praxis torde kommunikationsprincipen i inte ringa utsträckning ges denna mer vidsträckta innebörd.

Några allmänna författningsregler som ger uttryck åt kommunikationsprincipen finns f. n. inte på förvaltningens område. I åtskilliga specialförfattningar förekommer emellertid föreskrifter som ålägger myndighet att lämna part tillfälle att yttra sig innan ärende avgörs, se t. ex. 53 § första stycket arbetarskyddslagen (1949: 1) och 7 § första stycket lagen (1964: 143) om bidragsförskott. Inte sällan innehåller sådana föreskrifter åläggande för myndigheten att tillse att part får del av motparts handlingar eller annat utredningsmaterial, över vilket han bör yttra sig, se t. ex. 23 § lagen om nykterhetsvård, 29 § första stycket, 39 § fjärde stycket och 59 § andra stycket lagen om socialhjälp, 34 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning samt 23 § andra stycket patentlagen (1967: 837). De bestämmelser om kommunikation som förekommer i specialförfattningarna rör mestadels ärenden som avser meddelande av ett förpliktande eller frihetsinskränkande förvaltningsbeslut eller där eljest en för den enskilde oförmånlig utgång är aktuell.

Kretsen av personer som bör beredas tillfälle att yttra sig innan ärende avgörs anges i specialförfattningarna ibland med den allmänna formuleringen att »den ärendet rör» skall underrättas om utredningsmaterialet i ärendet, se t. ex. 19 § första stycket barnavårdslagen. Även andra uttryck av liknande slag förekommer, se t. ex. 47 § andra stycket folkbokföringsförordningen (»den som, förutom klaganden, får föra talan i ärendet»). I en del specialförfattningar är dock kretsen av kommunikationsberättigade mer preciserad, se t. ex. 53 § första stycket arbetarskyddslagen (»arbetsgivaren» och »upplåtaren») och 39 § fjärde stycket lagen om socialhjälp (»den, mot vilken kravet riktas»). Det ankommer i övrigt på myndigheterna att med hänsyn till omständigheterna avgöra vilken eller vilka personer som bör beredas tillfälle att yttra sig innan ett ärende avgörs.

Den som bereds tillfälle att yttra sig i ett ärende kan i regel göra det antingen skriftligen eller muntligen. I somliga författningar har den enskilde uttryckligen tillerkänts rätt att få förklara sig muntligen vid sam-

mantråde inför myndigheten, se t. ex. 31 § första stycket utlänningslagen, 24 och 27 §§ statstjänstemannalagen och 19 § andra stycket lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst.

I specialförfattningarna förekommer i viss utsträckning bestämmelser som föreskriver skyldighet för myndighet att när den tillställer part visst utredningsmaterial tillse att materialet delges parten enligt delgivningslagen, se t. ex. 19 § första stycket lagen (1968: 349) om hyresnämnder och 31 § första stycket lagen (1950: 596) om rätt till fiske. I den mån uttryckliga författningsbestämmelser saknas om på vad sätt myndighet skall förvissa sig om att part fått del av utredningsmaterial som tillställts honom, ankommer det på myndigheten att efter omständigheterna övertyga sig om att parten underrättats. I rättspraxis har den i 19 § första stycket barnavårdslagen föreskrivna kommunikationsplikten inte ansetts fullgjord, när utredningshandlingarna i ett ärende visserligen avsänts i rekommenderat brev med mottagningsbevis till den som skulle underrättas, men denne inte löst ut försändelsen (RÅ 1966 ref. 12).

Kommunikationsprincipen upprätthålls inte genomgående. Är det uppenbart obehövt att den ärendet rör bereds tillfälle att yttra sig, t. ex. när en ansökan helt bifalls, kan kommunikation vanligen underlåtas. Detsamma gäller när ett ärende kräver så snabbt avgörande att det inte är möjligt att höra den som berörs av en planerad åtgärd. Ibland innehåller specialförfattningarna uttryckliga regler om att kommunikation får underlåtas i nu berörda fall, se t. ex. 19 § första stycket barnavårdslagen. I vissa fall har i författningarna i stället valts den lösningen att interimistiskt beslut får meddelas, innan parten hörts, se t. ex. 13 § 1 mom. första stycket skogsavårdslagen (1948: 237), 53 § andra stycket arbetarskyddslagen och 25 § lagen om nykterhetsvård. I en del författningar har vid utformningen av regler om kommunikation hänsyn också tagits till att svårigheter kan föreligga att nå någon med delgivning eller till att det av annan orsak, t. ex. sjukdom, föreligger svårigheter att få ett yttrande från honom, se t. ex. 16 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning (skyldighet att lämna skattskyldig tillfälle att yttra sig om »hinder ej möter»).

Tidigare reformförslag. JO har i skrivelse den 5 december 1961 framhållit önskvärdheten av att allmänna föreskrifter om myndighets kommuniceringsplikt meddelas. JO betonar i skrivelsen bl. a. att det i många fall inte är möjligt att med tillbörlig grad av säkerhet bedöma tillförlitligheten av införskaffade upplysningar utan att enskild part beretts tillfälle att yttra sig över utredningen i ärendet. Kommunikation kan alltså förebygga felaktiga bedömningar och förhastade beslut. Att den enskilde får tillfälle att framföra sina synpunkter i ärendet stärker också allmänhetens förtroende för myndigheterna. Eftersom lagstiftningen i ämnet är ofullständig och bristfällig, är det enligt JO:s mening från såväl principiell som praktisk synpunkt angeläget att frågan om myndighets kommunikationsskyldig-

het görs till föremål för reglering i en allmän författning av tvingande natur. Efter att ha redogjort bl. a. för myndigheternas praxis på området och för vissa iakttagelser rörande fall av underlåten kommunikering föreslår JO att en allmän föreskrift om myndighets kommunikationsskyldighet meddelas med tanke främst på sådana ärenden som avser fråntagande av en rättighet eller åläggande av en förpliktelse. Enligt hans mening bör kommunikering i dessa fall kunna underlåtas endast om särskilda skäl talar mot en sådan åtgärd.

Rikskommittén för partiellt arbetsföra har i en den 6 februari 1962 inkommen skrivelse anslutit sig till det av JO framförda förslaget till lagstiftning om förvaltningsmyndighets kommunikationsskyldighet. Kommittén understryker att lagstiftningen inte bör begränsas till vissa ärenden angående ingrepp i enskildas rättsställning utan bör omfatta även ärenden angående hjälp och stöd åt person som är handikappad i fysiskt, psykiskt eller ekonomiskt hänseende. Kommittén hemställer vidare att Kungl. Maj:t måtte utfärda anvisningar om att »motiveringarna för myndigheternas beslut» i ärenden som rör hjälp och stöd till en handikappad skall delges den sökande i den utsträckning detta är möjligt inom ramen för gällande lagstiftning och att frågan om erforderlig ändring i denna lagstiftning snarast måtte utredas för att tillgodose nämnda syften.

Arbetsgruppen. Enligt arbetsgruppens mening är rättssäkerhetseffekten av en lagstiftning om förvaltningsförfarandet i hög grad beroende av att lagen innehåller kommunikationsregler med ett meningsfyllt innehåll. När den enskilde får del av utredningen i ett ärende, kan han förvissa sig om att denna är fullständig och korrekt. Skulle han anse att den är ofullständig eller innehåller felaktigheter, kan han komplettera eller beriktiga utredningsmaterialet. Kommunikationen blir härigenom det viktigaste medlet att skydda den enskilde och främja att myndighetens avgörande vilar på riktig grund. Arbetsgruppen understryker dock att kommunikationen inte får ses som ett isolerat led i handläggningen utan måste betraktas i relation till andra led. Grovt sett har man fyra komponenter att arbeta med för att skapa rättssäkerhetsgarantier genom information till parten, nämligen kommunikation, interimistiskt beslut, motivering av slutligt beslut och besvär över sådant beslut. Allt efter sakens beskaffenhet, tillgängliga tidsmarginaler och resurser i övrigt kan tyngdpunkten läggas på ett eller flera av dessa led. Ju mer som satsas på exempelvis kommunikation, desto enklare kan beslutsmotiveringen göras. Omvänt kommer större krav att ställas på beslutsmotiveringen, om kommunikationsmomentet får stå tillbaka. Tydligt är också att ju mindre av kommunikation som ingår i handläggningen, desto mer förskjuts tyngdpunkten i rättskyddet till besvärstadiet.

Arbetsgruppen framhåller vidare att kommunikationsprincipen bör slås fast i lagen inte bara med tanke på sådana fall då någon skall förpliktas

till något, berövas en rättighet eller utsätts för en disciplinär åtgärd utan också med tanke på sådana ärenden där myndighet avslår enskilds ansökan om ett tillstånd eller en förmån. Den som drabbas av ett sådant avslagsbeslut lider visserligen inte någon direkt ekonomisk förlust. Beslut om avslag på en ansökan tar inte heller åt sig rättskraft i vanlig mening. Det står i regel sökanden fritt att göra en ny ansökan och åberopa material som vederlägger de uppgifter som föranlett avslaget. Den enskilde har emellertid i många fall ett väsentligt intresse av att få det tillstånd eller den förmån han sökt. Så är vanligen fallet när någon söker förlängning av ett tidsbegränsat tillstånd. Så förhåller det sig också när ett begränsat antal tillstånd beviljas och flera konkurrerar om tillstånden. Liktartat är läget vid ansökan om en tjänst. Möjligheten att genom en ny ansökan få tillstånd en omprövning av avslagsbeslutet kan i sistnämnda fall vara utan praktisk betydelse. Kommunikation har enligt arbetsgruppens åsikt en given funktion i de berörda typfallen. Den beslutande myndigheten kan också vara obenägen att ändra ett tidigare fattat avslagsbeslut. En sökande befinner sig därför i ett sämre processuellt läge efter än före beslutet. Det förekommer vidare situationer då det som ansökningen avser, t. ex. ett byggnadslov, ett körkort eller ett pass, tillmäts stor betydelse av den enskilde. Att göra skillnad mellan fall då den enskilde kan sägas under vissa förutsättningar ha en rätt att få tillståndet eller förmånen och fall då författningen uppdrar åt myndigheten att besluta efter fritt skön kan inte vara rimligt. Arbetsgruppen anser därför att kommunikationsprincipen bör upprätthållas också i ansökningsärenden.

Kommunikationsreglerna bör enligt arbetsgruppens mening utformas med sikte i första hand på enpartsärenden. Det kan visserligen tänkas att reglerna blir användbara också i flerpartsärenden av vissa slag. Uppenbarligen kommer det emellertid att behövas kommunikationsbestämmelser som är särskilt avpassade för sådana ärenden eller andra ärenden med långt driven processualisering. Förvaltningslagens kommunikationsregler bör vidare utformas med tanke på handläggning i såväl första instans som besvärinstans. I en lag av förevarande slag finns inte anledning att ha skilda regler om kommunikation för olika instanser.

Reglerna om kommunikation bör enligt arbetsgruppens mening ingå bland förvaltningslagens särskilda bestämmelser. Reglerna är av så »processuell» karaktär att de bör ha tillämpningsområdet begränsat till de utpräglat rättsliga ärendena. Härigenom blir sakområdet homogent åtminstone så till vida som utredning och beslut utgår från rättsliga rekvisit med rättsliga följder.

I fråga om kretsen av kommunikationsberättigade uttalar arbetsgruppen att den definition av begreppet part som ges i 4 § gruppens lagförslag leder till att ett krav på kommunikation kommer att gälla endast i ärenden som avgörs genom beslut vilka riktar sig till någon namngiven person. Som part

anses dels denne, dels annan som beslutet eljest uppenbarligen kan komma att angå nära, dels slutligen den som enligt särskild bestämmelse får föra talan i ärendet. Normbeslutsärendena behöver till följd härav inte tas med i beräkningen. Här kommer kravet på kommunikation inte att gälla, om ärendet är av renodlat allmän natur, eftersom då ingen finns som uppfyller förutsättningarna att betraktas som part.

Beträffande den närmare utformningen av kommunikationsreglerna erbjuder sig två huvudalternativ framhåller arbetsgruppen vidare. Det ena är en fixerad huvudregel med särskilda undantag, det andra en allmänt hållen regel som gör kommunikationen beroende av en relativt fri prövning enligt ett rekvisit av typen »om det behövs», vilket kan byggas ut med vägledande riktlinjer. Besvärssakkunniga valde det förra alternativet och det lämnades utan erinran av flertalet remissinstanser. Eftersom det senare alternativet ger varken enskilda eller myndigheter några fasta hållpunkter och någon egentlig vinning för rättssäkerheten i jämförelse med gällande rätt knappast skulle uppnås, förordar arbetsgruppen att det första alternativet väljs.

Kravet på kommunikation bör enligt arbetsgruppens mening upprätthållas bara när beslut går part emot. Vid bifall till en framställning i alla delar, vid upphävande av betungande beslut eller vid annat odelat gynnande av beslutets adressat saknas anledning att föreskriva kommunikationsplikt. Det kan emellertid finnas företrädare för motstående intressen, som lider förfång genom beslutet. Beträffande dem bör kommunikationsskyldighet föreligga i den mån de intar ställning som part. Arbetsgruppen förordar med hänsyn till det anförda att väl ett gynnande men inte ett — helt eller delvis — missgynnande beslut skall kunna meddelas utan kommunikation. I lagen bör detta uttryckas så att ett beslut, som går part emot, inte får meddelas utan kommunikation. Vid bedömningen av om ett beslut går någon emot helt eller delvis skall hänsyn tas till samtliga omständigheter i fallet. Ett till det yttre ofördelaktigt beslut, t.ex. ett rivningsföreläggande eller en höjd fastighetstaxering, kan i realiteten objektivt sett vara ett gynnande beslut. Det kan också vara så att parten är införstådd med beslutet. Den som avger självdeklaration är t.ex. införstådd med att han påförs taxering och debiteras skatt med ledning av deklarationen. På samma sätt kan en fastighetsägare förklara sig fullt på det klara med att ett hälsovårdsföreläggande c. d. meddelas honom. Besluten måste dock likafullt anses gå part emot.

I kommunikationsskyldigheten bör enligt arbetsgruppens mening vidare föreskrivas begränsning till beslut, varigenom myndigheterna skiljer ärendet från sig, dvs. slutligt beslut. Det skulle leda till orimliga konsekvenser att generellt föreskriva att beslut under förfarandet får meddelas först efter kommunikation. En särskild typ av beslut under förfarandet är interimistiska och preliminära beslut, dvs. beslut genom vilka myndigheter proviso-

riskt tar ställning i själva saken. Ett sådant beslut kan visserligen vara av stor vikt för den mot vilken det riktas — i synnerhet när det träder i omedelbar tillämpning. Ju mer ingripande och betydelsefullt ett sådant beslut är till sina reella verkningar, desto angelägnare kan det i och för sig synas att det inte meddelas utan kommunikation. Samtidigt måste man emellertid erinra sig att syftet med ett interimistiskt beslut ofta är att möjliggöra ingripande utan förvarning för att förebygga att den enskilde ointetgör ingripandet. Vidare kan det interimistiska eller preliminära beslutet ofta ses närmast som en åtgärd som också delvis fullgör kommunikationens funktion att ge parten tillfälle att ta till vara sina intressen före det slutliga avgörandet. Med detta betraktelsesätt vore det oegentligt att generellt begära kommunikation, innan beslutet meddelas.

Vad gäller kommunikationskravets innehåll erinrar arbetsgruppen till en början om att kommunikationens primära syfte är att höra den som direkt berörs av myndighetens beslut. Detta bör visserligen inte fattas bokstavligt så att kommunikationen inte anses fullbordad utan att denne verkligen yttrat sig, men underrättelsen bör ändå gå till så att han får en reell möjlighet att göra sin röst hörd. Med denna utgångspunkt talar övervägande skäl för att regeln inriktas på en kommunikation, som består inte bara av underrättelse om ett material utan också av lämnande av tillfälle till yttrande. Från rättssäkerhetssynpunkt måste denna ordning anses ändamålsenlig under förutsättning att den tillämpas inte bara när man önskar yttrande från parten utan över huvud taget när materialet är relevant. Från praktisk synpunkt är det också fördelaktigt med en enhetlig form för kommunikation. Ingen tid behöver då ödas på överväganden om visst utredningsmaterial bara skall tillställas parten eller om tillfälle dessutom skall lämnas honom att yttra sig över det. Arbetsgruppen förordar därför ett underrättelseförfarande som innefattar två moment: information och lämnande av tillfälle till yttrande.

Endast sådant material som tillförts ärende på annat sätt än genom parten själv bör enligt arbetsgruppens mening kommuniceras med honom. Materialet måste emellertid vara av betydelse för ärendets avgörande för att kommunikationsplikt skall föreligga. Detta bör komma fram i ett undantag som går ut på att kommunikation får underlåtas när åtgärden inte behövs. Härigenom framhävs att allt material från annan än parten själv i princip skall kommuniceras med honom.

Arbetsgruppen framhåller att det i första hand är skriftligt material som skall kommuniceras, t. ex. remissyttranden, skriftliga upplysningar, skrifter från annan part, kontrakt, intyg och liknande bevis. I en följande exemplifiering av kommunikationspliktens räckvidd i olika typer av ärenden påpekar gruppen beträffande ansökningsärenden bl. a. att konkurrerande parter torde få anses sakna rätt till kommunikation av varandras ansökningshandlingar redan på den formella grunden att handlingarna enligt

vedertaget betraktelsesätt visserligen rör samma sak men bildar skilda ärenden. Också på saklig grund bör tanken på kommunikation avvisas i sådana fall. Ansökningshandlingarna är f. ö. som regel offentliga och sökandena kan därför på eget initiativ ta del av varandras handlingar. Detta ger en tillräcklig kontrollmöjlighet för en medsökande när det gäller material som rör bara konkurrentens egna förhållanden. När en sökande till stöd för egen talan åberopar något som rör en konkurrerande sökandes personliga eller sakliga kvalifikationer, uppkommer däremot vägande sakliga skäl för kommunikation med denne. Materialet bör inte få användas mot honom utan att han haft tillfälle att bemöta det.

Beträffande kommunikation av muntliga upplysningar anför arbetsgruppen väsentligen följande. När muntlig utredning förekommer i ett förvaltningsärende, anses det höra till god ordning att göra anteckning härom i handlingarna. Någon allmän skyldighet härtill finns dock inte föreskriven i författning. Förvaltningsmyndighet är inte heller på samma sätt som domstol förhindrad att ta hänsyn till vad den fått reda på i annat sammanhang än i det ärende som föreligger till bedömande. Den ordning som sålunda råder i nu berörda hänseenden anser arbetsgruppen i princip inte böra rubbas. Gruppen avvisar följaktligen tanken på att i förvaltningslagen ta in bestämmelser motsvarande dem som besvärssakkunniga föreslagit i fråga om skyldighet för myndighet att anteckna muntliga uppgifter, som är av betydelse för ärendes avgörande, och att grunda sitt avgörande på vad handlingarna innehåller och vad som eljest förekommit i ärendet (8 kap. 23 § och 11 kap. 2 § besvärssakkunnigas lagförslag). Enligt gruppens mening får man i stället välja andra medel för att förebygga att förvaltningsmyndigheter grundar sina avgöranden på okontrollerade eller ovidkommande, inte redovisade uppgifter. Önskar man skapa garantier här emot måste också ses till att de inte innebär risker för en tyngande eller meningslös dokumentation av mer eller mindre uppenbara förhållanden. Man bör därför inte genom en generell regel hindra myndighet att ta hänsyn till annat än handlingarna i ärendet och sådant som myndigheten eljest har inhämtat under handläggningen av detta. En rimligare metod är enligt arbetsgruppens mening att behandla muntlig utredning och det som eljest tillförs ärendet på annat sätt än genom handlingar enligt samma principer som skriftlig utredning och genom förvaltningslagens bestämmelser om kommunikation hindra myndigheterna att på grundval därav fatta beslut som går part emot, utan att parten har fått tillfälle att yttra sig över det som talar till hans nackdel. En sådan regel föreskriver inte uttryckligen någon anteckningsskyldighet men får ändå till följd att myndigheten som regel blir tvungen att se till att underhandsupplysningar, iakttagelser vid »privat» syn och annat »privat» vetande än myndighetens egen allmänna erfarenhetsfond antecknas. Sker inte detta och bringas de individuella fakta inte heller på annat sätt till partens kännedom, blir

myndigheten i regel förhindrad att med beaktande av sitt vetande i dessa delar fatta ett beslut som går parten emot.

Frågan om skyldighet att verkställa anteckning om inhämtade upplysningar torde vara särskilt brännbar i tjänstetillsättningsärenden och andra ärenden där det gäller att bedöma personliga kvalifikationer, framhåller arbetsgruppen vidare. Den förordade ordningen leder emellertid till att det i sådana fall blir nödvändigt att göra anteckning och kommunicera endast då upplysningarna föranleder myndigheten att fatta ett annat beslut än det som innehållet i den skriftliga utredningen motiverar, t. ex. då upplysningarna ger underlag för ett val mellan flera som eljest är jämställda. Utan uttryckligt stadgande står det också klart att en fullständig redovisning av de muntligen inhämtade upplysningarna inte är nödvändig. Ett ordagrant återgivande av vad som har inhämtats eller vad myndigheten har sig bekant om en person som söker befordran skulle kunna bli betungande och dessutom i vissa fall vara onödigt sårande för den sökande. Det bör räcka att upplysningen redovisas till sin art och sitt huvudsakliga innehåll. Det viktiga är att det som kan vara avgörande för prövningen också bringas till partens kännedom.

Mot bakgrund av vad sålunda anförts föreslår arbetsgruppen att huvudregeln om myndighets kommunikationsskyldighet ges det innehållet att slutligt beslut, som går part emot, inte får meddelas utan att myndigheten underrättat parten om upplysning, yttrande eller annat, som tillförts ärendet genom annan än honom själv samt lämnat parten tillfälle att yttra sig över det (15 § första stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag). Regeln innebär att myndigheten inte får avgöra ärendet utan att vara förvissad om att parten är underrättad personligen eller genom surrogatdelgivning, om sådan är medgiven. Bevisning om att en postförsändelse nått adressaten kan myndigheten i regel skaffa sig genom att skicka försändelsen som rekommenderat brev med mottagningsbevis. Kommunikationshandlingarna kan också tillställas adressaten i lösbrev med åläggande för honom att, vare sig han har något att anföra eller inte, på särskild blankett teckna erkännande om mottagandet och sända in detta till myndigheten. Från område till område får provas vilken metod som är den mest ändamålsenliga när det gäller att åstadkomma den erforderliga övertygelsen om att parten underrättats. Kommer försändelse varigenom part underrättats om utredningsmaterialet tillbaka outlöst, är kommunikationen ofullbordad. Myndigheten har då att pröva andra vägar för delgivning med parten än den vanliga brevvägen eller att med stöd av undantagsbestämelse i 15 § andra stycket underlåta vidare kommunikationsåtgärder.

Enligt arbetsgruppens mening bör myndighets underrättelseskyldighet kunna fullgöras formlost. Ibland kan den mest ändamålsenliga ordningen t.o.m. vara ett telefonmeddelande. Det bör inte heller möta något hinder att parten ges del av materialet i samband med ett besök hos myndigheten,

vid ett sammanträde, en syn, en inspektion e. d. bara samtidigt iakttas att han lämnas tillfälle att yttra sig över materialet, innan ärendet avgörs. I allmänhet ligger dock skriftlig underrättelse närmast till hands som kommunikationsform. När part underrättas om utredningsmaterialet bör anges viss frist för avgivande av yttrande. Detta bör kunna avges såväl muntligen som skriftligen. Skriftlighet bör dock så långt möjligt eftersträvas Arbetsgruppen föreslår i enlighet med det anförda att som en andra punkt i 15 § första stycket tas in en föreskrift om att underrättelse kan vara skriftlig eller muntlig och bör anvisa tid och sätt för partens yttrande

Arbetsgruppen framhåller vidare att kommunikering innefattar arbetsmoment som är tids- och personalkrävande. För att få en konkret uppfattning om denna sida av saken har statskontoret biträtt med en undersökning av de praktiska konsekvenserna av införande av kommunikeringsplikt i militära anståndsärenden hos centrala värnpliktsbyrån. En promemoria rörande undersökningen har fogats som en bilaga till arbetsgruppens betänkande (SOU 1968: 27 s. 267). Arbetsgruppen finner av undersökningen framgå att kommunikation med tillämpning av rationella rutiner inte behöver innebära någon nämnvärd arbetsbelastning för myndigheter med måttlig ärendemängd. Åtgärderna är inte mer tidskrävande än att de kan passas in i det dagliga arbetet utan större tidsåtgång än detta kan bära. Merarbetet faller mest på biträdespersonalen, även om det blir fråga om viss ökning av den handläggande personalens uppgifter. Ju mer schematiskt kommunikationsförfarandet görs, desto mindre av kvalificerad arbetskraft behöver myndigheterna sätta till. Så snart någon form av värdering begärs rörande frågan om kommunikation skall äga rum eller inte, måste dock kvalificerad arbetskraft anlitas för prövningen. Det kan därför hos myndigheter med stort flöde av handlingar tänkas vara mest rationellt att inrätta kommunikationen som ett rent mekaniskt moment omedelbart före själva beslutsförfarandet. Att kommunikation härigenom någon gång kan komma att äga rum även där den i och för inte behövs, t. ex. därför att partens talan kommer att bifallas, gör i så fall mindre. Arbetsgruppen erinrar om att, när kommunikationsinslaget bedöms från personal- och arbetsekonomisk synpunkt, mot en arbetsökning hos beslutsmyndigheten skall ställas den arbetsminskning som kommer besvärinstansen till godo genom den lägre besvärshäufighet som torde bli följden av att besluten kommer att grundas på ett mer tillförlitligt och genomdiskuterat material.

Huvudregeln om kommunikation måste enligt arbetsgruppen föras med vissa undantag. Material, som part enligt reglerna om parts aktinsyn inte kan få ta del av (6 § arbetsgruppens lagförslag), kan inte heller kommuniceras med honom. Arbetsgruppen understryker emellertid att sekretessen skall hindra varje form av kommunikation för att sådan skall kunna underlåtas. Det räcker t. ex. inte med att en handling som sådan inte kan kommuniceras. Det måste också fordras att det inte heller går att ersätta

den skriftliga kommunikationen med en muntlig redogörelse för valda delar av handlingens innehåll. Men föreligger avgörande hinder mot varje form av information om visst utredningsmaterial, måste detta avskiljas från det kommunikationspliktiga materialet i ärendet. I arbetsgruppens lagförslag har detta kommit till uttryck genom att det kommunikationspliktiga materialet definierats som det som tillförts ärendet genom annan än parten själv och som han enligt 6 § kan få del av (15 § första stycket första punkten).

Fara i dröjsmål utgör ett ytterligare skäl för underlåtenhet att kommunicera, anför arbetsgruppen i det följande. Det är uppenbart att kommunikation inte får uppehålla ett ärende när ett snabbt avgörande krävs för att avvärja hot mot liv, hälsa eller egendom. Hälsovården, brandskyddet och polisens verksamhet för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet lämnar många exempel på situationer med akut fara. Men hänsyn bör också kunna tas till att ett beslut visserligen inte blir förfelat om det inte meddelas snabbt men ändå mister en god del av sin effekt. Inte bara ett allmänt intresse utan också ett enskilt intresse kan tala för att större vikt fästs vid att nå fram till avgörande snabbt än vad det kontradiktatoriska moment i handläggningen som kommunikation representerar. En myndighet bör därför kunna underlåta att kommunicera inte bara när det är direkt fara i dröjsmål utan också när dröjsmål är till påtagligt förfång för allmänt eller enskilt intresse och ett snabbt avgörande är angeläget. Som exempel på situationer då kommunikation bör kunna underlåtas nämner arbetsgruppen bl. a. följande. Myndighet kan vara bunden av bestämda beslutsfrister, som inte lämnar utrymme för kommunikation, eller tvingad att fatta beslut före viss tidpunkt för att beslutet skall fylla sin funktion, t. ex. då ett ansökningsärende angår tillstånd till något som skall äga rum viss dag eller anstånd med något som skall börja vid viss tidpunkt. Det kan vidare förhålla sig så, att parts adress inte kan utrönas (jfr 7 § första stycket lagen om bidragsförskott) eller att hans uppehållsort visserligen är känd men att det inte går att nå honom där med delgivning. Vidare kan part vägra ta emot delgivning av utredningen, vare sig den erbjuds skriftligen eller muntligen.

Ett förbud, t. ex. att lämna landet eller att distribuera viss vara, en ransonering, ett beslag, en inspektion, ett kvarhållande av ett fartyg eller annan liknande åtgärd kan mången gång bli ett slag i luften, om det blir känt i förväg att den övervägs, fortsätter arbetsgruppen. Det skulle vara orimligt att kräva kommunikation i ärenden, där beslutet måste komma överraskande för att få avsedd effekt. Denna typ av fall skiljer sig från de tidigare nämnda och bör därför behandlas för sig i lagtexten. Arbetsgruppen tillägger att huvudintresset i de sist behandlade fallen knyter sig till att ett verkställbart beslut kommer till stånd utan att behöva föregås av kommunikationsförfarande. För det ändamålet är det ofta tillräckligt

med ett interimistiskt beslut. Möjligheten att meddela sådant beslut bör därför utnyttjas i största möjliga utsträckning och ärendet inte fullföljas till slutligt beslut utan kommunikation. Härigenom vinnns bl. a. att parten inte behöver klaga i högre instans för att få rättelse utan kan få sådan till stånd snabbt och enkelt hos beslutsmyndigheten, om det skulle visa sig att beslutet inte är sakligt hållbart.

De sistnämnda två huvudtyperna av undantagsfall har av arbetsgruppen sammanfattats i en regel i 15 § andra stycket första punkten, enligt vilken kommunikation får underlåtas, om det av särskild anledning är nödvändigt eller underrättelse till parten kan medföra fara för att beslutet inte blir genomfört. Arbetsgruppen betonar att arbetsmängden som sådan hos en myndighet inte bör få betraktas som skäl för underlåtenhet att kommunicera. Det är emellertid tydligt att, om personalresurserna är underdimensionerade i förhållande till arbetsvolymen, myndigheten emellanåt kan råka i ett läge, där det framstår som mer angeläget att ett ärende avgörs utan vidare tidsutdräkt än att det avgörs först efter kommunikation. Indirekt kan arbetsmängden därför öva visst inflytande på kommunikationspraxis hos myndigheten. Arbetsgruppen påpekar vidare att delade meningar kan göra sig gällande om hur förfarandet bör balanseras när en myndighet har att handlägga ärenden i stora mängder (massärenden). Enligt gruppens åsikt bör man inte i förvaltningslagen försöka utforma något undantag för massförfarandena utan förutsätta att det prövas separat och att, om undantag från förvaltningslagens kommunikationsregler är nödvändigt, föreskriva sådant undantag i den specialförfattning som reglerar massärendenas handläggning. Gruppen påpekar också att praktiska hinder mot personlig delgivning av visst utredningsmaterial på grund av dess skrymmande beskaffenhet e. d. inte kan tas till intäkt för underlåtenhet att kommunicera. Problemet får lösas med hjälp av det som finns föreskrivet om surrogatdelgivning.

Arbetsgruppen framhåller slutligen att kommunikation även bör kunna underlåtas, när åtgärden framstår som obehövlig. Material av ringa eller ingen betydelse för avgörandet bör sålunda inte kommuniceras. Var gränsen går mellan kommuniceringsplikt och icke kommuniceringsplikt vid en bedömning efter betydelsegrad blir en avvägningsfråga som lämnar visst utrymme för diskretionär bedömning. Det bör ankomma på myndigheten att dra gränsen på grundval av en samlad bedömning av sakens beskaffenhet, ärendets art och övriga omständigheter. Uppenbart oriktiga uppgifter eller påståenden, som myndigheten inte kommer att fästa något avseende vid, behöver t. ex. inte kommuniceras. Kommunikationskravet måste vidare ställas i förhållande inte bara till utredningsmaterialet som sådant utan också till sakens vikt för den enskilde. Många förvaltningsärenden, t. ex. registreringsärenden, angår smärre ordningsfrågor eller eljest tämligen bagatellartade förhållanden. I sådana ärenden

kan kommunikation ofta nog framstå som en mer kvalificerad åtgärd än saken förtjänar. Ett ytterligare skäl att underlätta kommunikation i bagatell- och rutinärenden är att risken för rättsförlust på grund av ett obefogat avslag är obetydlig. Genom ny framställning kan parten i allmänhet få ny prövning lika snabbt som om han fått framföra synpunkterna i yttrande i anledning av kommunikation. När ett ärende utgör endast en upprepning av ett tidigare ärende, bör det också kunna handläggas mycket summariskt och eljest obligatorisk kommunikationsåtgärd kunna underlätas. Ytterligare exempel härpå lämnar ärenden angående ren verkställighet, där det slutliga beslutet endast utgör den logiska konsekvensen av ett tidigare meddelat materiellt beslut, t. ex. ett taxeringsbeslut. Så snart verkställighetsmyndigheten fullgör någon form av prövning som kan utfalla till fördel eller nackdel för parten, bör denne emellertid höras för att beslut till hans nackdel skall kunna meddelas. Polishandräckning bör t. ex. i princip inte beviljas utan att parten först hörts. De genomgångna typsituationerna har av arbetsgruppen sammanfattats i en särskild undantagsregel av innehåll att ärende får avgöras utan att parten underrättats, om intet väsentligt partsintresse eftersätts genom att kommunikation underläts (15 § andra stycket andra punkten).

Remissyttrandena. Den av arbetsgruppen föreslagna regleringen av myndighets kommunikationsskyldighet godtas i sina huvuddrag av flertalet remissinstanser. *Statskontoret* framhåller att farhågorna för att kommunikationsreglerna skall medföra en alltför ökad arbetsbelastning på myndigheterna till stor del får anses undanröjda genom att huvudregeln om underrättelseplikten getts den begränsningen att den bara skall tillämpas vid slutligt beslut som går part emot. Under erinran om den undersökning som gjorts i fråga om verkningarna av de föreslagna reglerna i militära anståndsärenden uttalar statskontoret vidare att — även om undersökningen endast gällde ett begränsat verksamhetsområde — statskontoret finner det riktigt att som arbetsgruppen gör av denna dra den slutsatsen att kommunikation med tillämpning av rationella rutiner inte behöver innebära någon nämnvärd arbetsbelastning för myndigheter med måttlig arbetsmängd.

En del av de positivt inställda instanserna befarar dock att kommunikationsreglerna kommer att leda till ökad arbetsbelastning på myndigheterna och risk för fördröjning av ärendenas avgörande. Uttalanden i sådan riktning görs av bl. a. *regeringsrättens ledamöter*, *RÅ*, *socialstyrelsen* och *länsstyrelserna i Jönköpings och Göteborgs och Bohus län*. Enligt socialstyrelsens mening kan emellertid olägenheterna nedbringas till ett minimum genom information om reglernas innebörd och genom kompletterande anvisningar.

Vissa remissinstanser ger uttryck åt allmänt kritiska synpunkter på de föreslagna kommunikationsbestämmelserna. Sålunda ifrågasätter *rikspolis-*

styrelsen, om inte reglerna går längre än vad hänsyn till rättssäkerheten kan anses kräva. Deras konstruktion kan enligt styrelsens mening befaras medföra att kommunikationsförfarande måste tillämpas i en rad ärenden, där detta inte har annan funktion än att uppfylla lagens bokstav. Styrelsen anser därför det böra ytterligare övervägas om inte kommunikationsreglerna bör konstrueras så, att myndigheten anförtros en viss bedömning huruvida material behöver kommuniceras eller inte. Enligt *arbetsmarknadsstyrelsens* mening bör det vara tillräckligt att föreskriva kommunikations-skyldighet när ärende tillförts något, som part enligt myndighetens bedömning bör få yttra sig över. Kommunikationen bör alltså grunda sig på att myndigheten funnit att parten bör få ytterligare bidra till sakens klarläggande, om han förmår det. Som undantag från huvudregeln bör enligt styrelsens mening gälla att ärende får avgöras utan att kommunikation ägt rum, om det av särskild anledning är nödvändigt. *Riksförsäkringsverket* framhåller att en regelmässig kommunikation i alla socialförsäkringsärenden, som går part emot, vanligen skulle medföra försening av avgörandena och ställa den försäkrade inför krav på en medverkan som han i allmänhet inte kan prestera utan hjälp av läkare, ombud eller annan, vilket kan medföra kostnad för honom. I första instans inom socialförsäkringen kan sålunda ofta ett starkt enskilt intresse tala för att beslut fattas utan föregående kommunikation, så mycket mer som socialförsäkringsärendenas handläggning starkt präglas av officiella prövningsprinciper och den aktiva verksamhet socialförsäkringsorganen har att bedriva för att hjälpa de försäkrade till de förmåner vartill de kan vara berättigade. Enligt riksförsäkringsverkets uppfattning har 15 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag inte utformats så, att tillräckligt utrymme ges för avsteg från kommunikationskravet i första instans i den utsträckning som är önskvärd inom socialförsäkringen. *RA* ifrågasätter om inte paragrafen bör utformas i närmare överensstämmelse med regeln i 23 kap. 18 § RB, så att myndigheterna får ett uttryckligt stöd för att verkställa kommunikation i enklare och smidigare former när detta är påkallat.

Konsistoriet vid universitetet i Göteborg anför att reglerna är oklara och förordar att de omarbetas. *TCO* anser de i paragrafen upptagna undantagsfallen vara för vagt beskrivna eller också inte motiverade med hänsyn till rättssäkerhetskravet. *TCO* kritiserar vidare det i betänkandet gjorda uttalandet att en myndighet »emellanåt kan råka i ett läge, där det framstår som mer angeläget att ett ärende avgörs utan vidare tidsutdräkt än att det avgörs först efter kommunikation». *TCO* hävdar att uttalandet innebär risk för att kommunikationsskyldigheten otillbörligen eftersätts. Endast sekretesskäl kan enligt organisationens mening motivera ett ärendes slutliga avgörande utan föregående kommunikation. Erfordras i andra fall, såsom vid fara i dröjsmål, ett snabbt beslut, kan detta meddelas interimistiskt.

Det slutliga beslutet bör inte kunna meddelas förrän kommunikation av allt material i ärendet skett.

I många remissyttranden förordas mer eller mindre långt gående undantag från reglernas tillämpning beträffande ärenden om tjänstetillsättning och därmed jämförbara saker. Yrkanden om sådana begränsningar av kommunikationsplikten framförs av *JK, RÅ, ÖB, riksförsäkringsverket, postverket, televerket, universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, statens avtalsverk, stadsjuristen i Stockholm och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. Som skäl för yrkandena anföras väsentligen följande. Det resonemang som ligger till grund för att generellt undanta beslut i ärenden om tjänstetillsättning, antagning för utbildning, betygssättning, forskningsbidrag eller därmed jämförbar sak från det i 16 § arbetsgruppens lagförslag uppställda motiveringskravet äger motsvarande tillämpning i fråga om kommunikation. Kommunikation fyller i sådana ärenden inte något större behov och medför även stora praktiska olägenheter. Ärendenas avgörande kan fördröjas avsevärt. Kommunikation ut-sätter också den enskilde för onödigt obehag. Tyngdpunkten i fråga om den enskildes rättsskydd i de berörda ärendegrupperna bör ligga i besvärsmöjligheten. Vidare pekas på den problematik som är förknippad med möjligheten att meddela beslut på grundval av muntliga upplysningar om sökandena i ett tjänstetillsättningsärende.

Även andra invändningar mot kommunikation i de nu nämnda ärendena anföras i remissyttrandena. *ÖB* framhåller att tjänstetillsättning vid krigsmakten i stor utsträckning sker genom urvalsbefordran, grundad på av-givna vitsord och förslag från befordringsberedningar. Enligt *ÖB:s* mening är det under alla förhållanden nödvändigt att undanta sådana ärenden från den föreslagna kommunikationsskyldigheten. *Riksförsäkringsverket* anser att svårigheter kan uppkomma att nyrekrytera framför allt begyn-nelsetjänster, om exempelvis negativa upplysningar från en tidigare arbets-givare skall kommuniceras med den som söker anställning. Med hänsyn till att tjänstetillsättningsproceduren på skolområdet redan nu är mycket komplicerad och svårbemästrad hemställer *skolöverstyrelsen* att i vart fall tjänstetillsättningarna på detta område undantas. *Stadsjuristen i Stockholm* framhåller att kommunikationsplikten i ansökningsärenden angående kom-munala tjänstetillsättningar kan göras gällande bara på vissa avgränsade områden inom den specialreglerade förvaltningen. Eftersom någon saklig grund för olika bestämmelser om kommunikationsskyldighet i tjänstetill-sättningsärenden inte torde kunna anföras, bör denna skyldighet enligt stadsjuristens åsikt helt bortfalla i sådana ärenden.

En del remissinstanser diskuterar frågan om ytterligare undantag bör göras för vissa grupper av ärenden. *Värnpliktsverket* anser att ärenden om anstånd med och befrielse från värnpliktstjänstgöring bör undantas med hänsyn till ärendenas art, sättet för nuvarande handläggning med bl. a.

stora krav på snabbhet samt ärendenas mycket stora antal. Verket anser det dock inte nödvändigt med någon specialregel om handläggning av massärenden utan finner andra stycket i 15 § täcka verkets önskemål om särbehandling av denna typ av ärenden. Enligt verkets mening är det emellertid önskvärt med ett klarläggande uttalande i en kommande proposition i ämnet. Samma ståndpunkt i fråga om de nu berörda ärendegrupperna intar *värnpliktsnämnden*. *ÖB* bedömer det däremot vara nödvändigt med ett uttryckligt undantag för bl. a. enskilda anståndsärenden och vissa »kommandoärenden». *Försvarets civilförvaltning* anser att bl. a. de ansökningsärenden angående familjebidragsförmåner till värnpliktiga, anstånd med omstationering och bibehållande av stationeringsort som handläggs hos verket bör undantas från den föreslagna kommunikationsregeln. Enligt civilförvaltningens mening bör närmare föreskrifter om undantag från skyldigheten att kommunicera meddelas i tilläggsbestämmelser till förvaltningslagen. *Psykiatriska nämnden* uttalar att kommunikationsskyldighet inte bör gälla i ärenden om intagning på eller utskrivning från sjukhus för psykiatrisk vård enligt 1966 års lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Enligt *arbetsmarknadsstyrelsens* uppfattning kan en kommunikationsskyldighet av föreslagen omfattning medföra besvärande olägenheter i bl. a. ärenden om lokaliseringsstöd, om godkännande av företag som huvudman för halvskyddad sysselsättning, om bidrag till arbetsbiträde och om näringshjälp. *Statens utlänningskommission* avstyrker att den centrala utlänningsmyndigheten tvingas iaktta en bestämmelse om kommunikation med sådan räckvidd som den i 15 §.

Frågan om vem som skall vara kommunikationsberättigad diskuteras i allmänhet inte närmare i remissyttrandena. Från flera håll understryks emellertid att en bättre definition av partsbegreppet är en förutsättning för att kunna bedöma omfattningen av kommunikationsskyldigheten.

Den föreslagna begränsningen till beslut som går part emot lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanser. *Riksförsäkringsverket* och *Sveriges lantbruksförbund* anser dock att reglerna bör ges en mer entydig utformning i denna del. *Riksförsäkringsverket* erinrar om att det inom verkets område — främst i fråga om förtidspension och yrkesskadelivräntor — emellanåt gäller att utmäta en förmåns storlek efter vissa föreliggande omständigheter och bedömningar. Ett ärende om förtidspension kan exempelvis leda till hel, två tredjedels eller en tredjedels förtidspension. Ärendena aktualiseras inte i form av bestämda yrkanden på viss ersättning eller viss förmånsnivå utan i form av en på standardiserad blankett gjord ansökan om förtidspension eller en på blankett gjord anmälan om yrkesskada. Man kan givetvis — fortsätter verket — teoretiskt tänka sig att varje ansökan anses innefatta en framställning om högsta, enligt lag möjliga ersättning, dvs. full förtidspension eller livränta efter 100 procents invaliditet. Ett beslut om lägre ersättning skulle i så fall »gå parten emot».

Enligt verkets mening skulle det för såväl verket som den sjuke eller skadade leda till orimliga konsekvenser, om hela kommuniceringsapparaten sätts i gång bara av denna anledning. Verket förordar att det i förvaltningslagen slås fast att beslut anses »gå parten emot» bara när beslutet innebär helt avslag på ansökningen. Detta synsätt bör i vart fall fastläggas i en kommande proposition i ämnet. *Regeringsrättens ledamöter* ifrågasätter riktigheten av arbetsgruppens uttalande att beslut, varigenom någon påförs taxering och debiteras skatt med ledning av avgiven självdeklaration, skall anses gå part emot. De framhåller att ett sådant beslut är grundat på gällande skattelagstiftning och att det förefaller konstlat att hävda att beslutet går part emot, om man därvid har godtagit de uppgifter den skattskyldige lämnat i deklarationen. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* framhåller att många mål och ärenden uppenbarligen är av den natur att det kan vara svårt för myndighet att avgöra i vilken riktning dess slutliga beslut kan komma att gå. Länsstyrelsen säger sig förmoda att myndigheten i sådana tveksamma fall inte underlåter att höra vederbörande. Detta förhållande bör enligt länsstyrelsens mening komma till uttryck i lagtexten genom att orden »som går part emot» i 15 § första stycket utgår och andra stycket formuleras om, så att underrättelse kan underlåtas, om sådan uppenbarligen är överflödigt från partens synpunkt. Även *överdåklagaren i Göteborgs dklagardistrikt* finner det mindre lämpligt att göra kommunikationsreglerna tillämpliga endast när beslut går part emot. Detta förutsätter enligt hans mening att myndigheten på förhand reflekterat över ett kommande beslut. Den som delges utredningsmaterialet i ett ärende förstår att han löper risk att förlora sin sak. I yttrandet föreslås att huvudregeln i 15 § ges den lydelsen, att kommunikation med part alltid skall ske av den förbragta utredningen och att denna anses avslutad först sedan part funnit att ytterligare åtgärd inte behövs.

Beträffande frågan om vad som skall kommuniceras framhåller *SR* att det är av vikt med tanke särskilt på besvärärenden att alla parter skall få del av allt utredningsmaterial — såvida det uppenbarligen inte helt saknar betydelse för avgörandet — innan part vid varje tillfälle under förfarandets förlopp yttrar sig om själva saken. *Sveriges lantbruksförbund* säger sig ha fått uppfattningen att det i 15 § använda uttrycket »upplysning, yttrande eller annat, som tillförts ärendet» inte innefattar ett ärendes faktiska omständigheter. Förbundet föreslår den entydigare formuleringen att parten skall underrättas om »allt som tillförts ärendet genom annan än honom själv». *Universitetskanslersämbetet* anser att bestämmelsen bör förtydligas så, att den även omfattar framställda yrkanden och vid initiativärenden syftet med förfarandet.

Från andra håll framställs önskemål om begränsning av bestämmelsen om vad som skall kommuniceras. I den mån det enbart är fråga om faktiska förhållanden — exempelvis en uppgift om att part stått under övervakning

enligt nykterhetsvårdslagen, att utdrag ur körkortsregistret kommit in e. d. — saknar part ofta anledning att yttra sig däröver, anför *regeringsrättens ledamöter*. Vad motparten anfört kan i allt väsentligt innebära en upprepning av tidigare argumentation. En ovillkorlig föreskrift om att part skall beredas tillfälle att yttra sig i sådana fall kan befaras leda till en fördröjning av ärendet eller uppfattas som en onödig uppmaning till ytterligare skriftväxling. Med hänsyn härtill anser *regeringsrättens ledamöter* att regeln i slutet av 15 § första stycket första punkten bör utformas så, att part skall få tillfälle att yttra sig, »om icke så anses obehövligt». Andra punkten skulle i konsekvens härmed utsäga, att underrättelsen — — — »i förekommande fall» bör anvisa tid och sätt för yttrandet. Liknande synpunkter anläggs även av *riksförsäkringsverket*. Verket erinrar vidare om att det inom socialförsäkringen ofta åligger part att själv styrka sin sak genom intyg, upplysningar o. d. Det förekommer i stor utsträckning att sådana handlingar inkommer från den som utfärdat handlingen, t. ex. läkaren, eller eljest från annan än parten själv. I sådana fall kan det mycket väl tänkas, att parten inte själv tagit del av handlingarna i fråga. Det bör emellertid enligt *riksförsäkringsverkets* mening klart slås fast att handlingar, som det åligger parten att själv ombesörja att myndigheten får del av, inte tillförts ärendet genom annan än parten. *Länsstyrelsen i Blekinge län* uttalar att kommunikation inte bör avse material som är irrelevant för parten och kan verka förvirrande för denne. *Länsstyrelsen* föreslår att kommunikationsgrundsatsen uttrycks genom en föreskrift att slutligt beslut, som går part emot, inte får meddelas utan att parten fått tillfälle att bemöta de uppgifter i ärendet som kan utgöra grund för sådant beslut. *Statens avtalsverk* framhåller att det kan finnas fall då det framstår som meningslöst att inhämta yttrande från part över det material som delges honom. Detta gäller exempelvis sådana fall som då Kungl. Maj:t och riksdagen beslutat att viss verksamhet skall upphöra, t. ex. vid rationalisering inom statens järnvägar, och arbetstagare på grund härav måste sägas upp från sina anställningar. *Avtalsverket* ifrågasätter därför om inte undantag från skyldigheten att infordra yttrande bör gälla i sådana fall, då yttrande av särskilda skäl kan anses obehövligt.

Svea hovrätt påpekar att kravet på att kommunicera även muntliga uppgifter som tillförts ett ärende, i princip förutsätter en regel om skyldighet att på ett eller annat sätt anteckna sådana uppgifter. Enligt hovrättens mening är det över huvud en ordningsfråga, som berör inte enbart kommunikeringen, att väsentliga uppgifter utifrån åtminstone i förkortad form tillförs akten. För hovrätten framstår det därför som påkallat med en överarbetning av 15 §. *JK* utvecklar sina synpunkter på frågan om kommunikering av muntliga upplysningar på följande sätt.

Den känsligaste frågan beträffande kommunikation gäller de muntliga upplysningar som kan ha tillförts ett ärende. Något förbud för förvaltnings-

myndigheterna att beakta på sådant sätt erhållen utredning kan inte komma i fråga. Å andra sidan bör part principiellt få del av sådana upplysningar i den mån de är av betydelse för ärendets avgörande. Kan detta ske genom kommunikation i vanlig ordning, vilket förutsätter att anteckning gjorts rörande de erhållna upplysningarna, är det önskvärt. I annat fall torde det få anses tillräckligt att upplysningarna i erforderlig mån redovisas i beslutsmotiveringen.

Ett särskilt problem utgör tjänstetillsättningsärendena. I dessa ärenden är det mer än i andra nödvändigt att inhämta och bygga på muntliga upplysningar. Att sådana upplysningar, vilka ofta rör rent personliga förhållanden, delges den tjänstesökande de avser är både riktigt och naturligt. Att föreskriva skyldighet att delge även medsökande framstår närmast som orimligt. Hur problemet med tjänstetillsättningsärenden skall lösas är vanskligt att säga. I olika sammanhang har förslag framkommit utan att något vunnit allmänt gillande. Vad arbetsgruppen här föreslår är knappast heller godtagbart. Möjligen vore det en framkomlig väg att införa en särskild kommunikationsregel för flerpartsärenden, som möjliggör att delgivning med part behöver ske blott av sådant utredningsmaterial som särskilt rör honom. Även om därigenom ej förhindras att tjänstesökande på eget initiativ skaffar sig kännedom om underhandsupplysningar som inhämtats beträffande en medsökande, skulle dock vinnas att myndigheten själv icke behöver vara verksam i sådant hänseende.

Uttalandet i betänkandet att kommunikering skall ske av vad en myndighet har sig bekant om en person som söker befordran kritiserar av bl. a. *riksförsäkringsverket*. Enligt verkets mening bör det göras alldeles klart att de uppgifter, baserade på erfarenheter och bedömningar som finns tillgängliga inom myndigheten, exempelvis de uppgifter som framförs till den beslutande av ansvariga tjänstemän, inte skall kommuniceras. *Arbetsmarknadsstyrelsen* erinrar om att styrelsen i sitt remissyttrande över offentlighetskommitténs betänkande Offentlighet och sekretess (SOU 1966: 60) kritiserade ett av kommittén (s. 188) gjort uttalande, att sekretesskydd för minnesanteckningar i ett ärende inte bör gälla anteckningar om vad som har inhämtats angående sökande i ett befordringsärende, i den mån dessa kan sägas ligga till grund för något myndighetens beslut. Vådan av den i arbetsgruppens betänkande föreslagna kommunikationsplikten i tjänstetillsättningsärenden är enligt styrelsens mening vida större än den dokumentationsskyldighet i sådana ärenden som föreslogs av offentlighetskommittén. Styrelsen avstyrker därför arbetsgruppens förslag i denna del.

I några remissyttranden kritiserar det av arbetsgruppen gjorda uttalandet att myndighet inte får avgöra ett ärende utan att vara förvissad om att parten verkligen delgetts underrättelse. *Regeringsrättens ledamöter* framhåller att det med tanke på förvaltningens effektivitet inte rimligen bör komma i fråga att myndighet i alla lägen skall behöva lägga ner ett tidsödande arbete på kontrollen av delgivningen. De anför vidare.

I stor utsträckning bör myndigheten vara berättigad att utgå från att part verkligen erhållit underrättelsen. Särskilda undersökningar bör i första

hand göras, där det är av väsentlig betydelse att part faktiskt erhållit en underrättelse och där myndigheten önskar en meningsyttring från parten. För fall av detta slag kan lämpligen försändelsen skickas som rekommenderat brev med mottagningsbevis. I åtskilliga andra fall bör det vara tillfyllest med vanligt lösbrev. Det kan exempelvis nämnas att ingenting föreskrivits i taxeringsförrordningen om formen för ett meddelande till skattskyldig rörande ifrågasatt avvikelse från självdeklaration (65 §). Däremot skall enligt uttryckligt stadgande (69 § 4 mom. andra stycket taxeringsförrordningen) besked om den slutliga avvikelsen översändas i rekommenderat brev.

Även JK anser det vara för mycket begärt att alltid kräva full bevisning om att postförsändelse nått adressaten. Det bör enligt hans mening vara tillräckligt att sannolika skäl föreligger för antagande att parten nåtts av underrättelsen. I varje fall bör inte krävas att myndigheten mer eller mindre påtvingar en part underrättelse. Kommunikationen sker ju inte minst i partens intresse och finns det anledning anta att han undandrar sig medverkan bör ärendet kunna avgöras utan att kommunikationen fullbordats. Liknande synpunkter anförs av SACO, som föreslår att 15 § andra stycket formuleras om så, att det klart framgår av lagtexten att hinder för meddelande av slutligt beslut inte föreligger i den mån »normala» delgivningsförsök gjorts utan resultat. *Patent- och registreringsverket* erinrar om det inom verket använda förfaringssättet med offentliggörande i allmänna tidningar och i de av verket särskilt för ändamålet utgivna publikationerna samt genom anslag inom verket för visst fall. Har dessa metoder använts för delgivning, bör detta enligt ämbetsverkets uppfattning godtas som bevisning om underrättelse.

Vad gäller sättet för kommunikation framhåller *Sveriges advokatsamfund* att det kan ifrågasättas, om inte skriftlig kommunikation bör vara obligatorisk. Enligt samfundets mening kan beslutande myndighet endast genom skriftligheten förvissa sig om att kommunikationsförfarandet fungerat tillförlitligt. *Kammarkollegiet* anser att lagtexten bör anpassas bättre till det i betänkandet gjorda uttalandet, att skriftlig kommunikation som regel bör väljas före muntlig.

I fråga om kommunikationens praktiska detaljer påpekar *länsstyrelsen i Hallands län* att myndighet i flerpartsärenden kan tvingas kommunicera med parterna flera gånger för att part skall få tillfälle att bemöta vad motpart har anfört. För att kommuniceringsskyldigheten inte skall få en orimlig omfattning, bör myndigheten ha rätt att fastställa en slutpunkt för skriftväxlingen. *Riksskattenämnden* framhåller att nämnden i förhandsbeskedsärenden för tids vinnande tillämpar den ordningen, att taxeringsintendent samtidigt som han efter remiss avger yttrande till nämnden sänder en kopia av yttrandet till sökanden. Eftersom denna ordning har fungerat väl och bör tillämpas även i fortsättningen, föreslår nämnden att

orden »myndigheten underrättat parten» i 15 § första stycket byts ut mot »parten underrättats».

Vikten av att hemligt material inte får läggas till grund för avgörande, om inte myndigheten har skaffat sig säkerhet för att det verkligen är riktigt, kan enligt TCO:s uppfattning inte nog understrykas. Organisationen anser det även vara synnerligen viktigt att myndigheten, om hemligt material föreligger, i största möjliga utsträckning kompletterar och ersätter materialet med sådant som parten kan få del av. JK påpekar att psykologiska undersökningar under senare tid allt mer har kommit till användning vid tjänstetillsättningar. Handlingar som upprättats vid sådana undersökningar kan enligt en nyligen gjord ändring i sekretesslagen (prop. 1968: 126) hemlighållas. Parts rätt att få del av sådana handlingar eller upplysningar ur dem kommer att regleras av bestämmelserna i 39 § sekretesslagen och 6 § i den av arbetsgruppen föreslagna förvaltningslagen. Det är enligt JK:s mening dock helt otänkbart, att sökande i ett tjänstetillsättningsärende skall kunna få del av eller upplysningar ur sådant undersökningsmaterial som rör en medsökandes rent personliga förhållanden. De spärrar som är inbyggda i 39 § sekretesslagen och 6 § arbetsgruppens lagförslag bör med en rimlig tolkning utgöra hinder mot utlämnande av uppgifter i angivna fall. Riksförsäkringsverket yrkar, under åberopande av vad verket anfört beträffande läkarintyg, sjukhusjournaler o. d. vid behandlingen av reglerna om parts aktinsyn, att även kommunikationsskyldigheten begränsas i den mån så behövs för att tillgodose de i nämnda sammanhang framförda synpunkterna.

De undantag från kommunikationsplikten vid fara i dröjsmål m. m. som föreslås i 15 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag kommenteras — bortsett från vad som har nämnts i det föregående — i allmänhet inte närmare i remissyttrandena. Eftersom den omständigheten att ett ärende är av brådskande natur regelmässigt inte bör hindra att part likväl omgående får del av ett betydelsefullt dokument, ifrågasätter *kammarrätten* om inte denna grundsats bör komma till positivt uttryck i paragrafen. *Försvarets civilförvaltning* anser den i 15 § andra stycket använda skrivningen att underrättelse »kan medföra fara för att beslutet icke blir genomfört» vara väl allmänt hållen. Civilförvaltningen föreslår att regeln ändras till att avse det fallet att underrättelsen »kan medföra fara för att åtgärd vidtas till skada för det syfte som beslutet avser att tillgodose». En liknande anmärkning görs av *länsstyrelsen i Blekinge län*, som finner undantaget böra avse det fallet att beslut måste fattas utan dröjsmål för att inte förfela sitt syfte. Som exempel nämner länsstyrelsen ärenden angående straffuppskov, där avstyrkande yttranden från polismyndighet av tidsskäl som regel inte bör kommuniceras.

Rikspolisstyrelsen ställer sig frågande till arbetsgruppens uttalande att polishandräckning i princip inte bör beviljas utan att parten först hörts.

Styrelsen påpekar att lagförslaget anvisar två olika grunder för att underlåta kommunikation i sådana ärenden. För det första gäller flertalet ärenden av detta slag en ren verkställighet av ett beslut som tidigare fattats av annan myndighet. Någon prövning som kan utfalla till partens fördel eller nackdel utförs i sådana fall inte av polismyndigheten. För det andra innebär en underrättelse till part om en planerad handräckningsåtgärd regelmässigt uppenbar fara för att åtgärden inte kan genomföras.

Departementschefen. Frågan i vad mån förvaltningsmyndighet skall vara skyldig att innan den avgör ett ärende låta part få del av utredningsmaterialet och yttra sig över det är utan tvekan ett av de spörsmål som det är särskilt angeläget att reglera i en allmän förfarandelag av förevarande slag. Betydelsen av att den enskilde får tillfälle att göra sin röst hörd, innan ett för honom ofördelaktigt förvaltningsbeslut meddelas, kan knappast överskattas. Principen att »ingen skall dömas ohörd» (kommunikationsprincipen) ger uttryck åt ett elementärt krav på myndigheternas handläggning av sina ärenden. En tillfredsställande utredning av ett ärende kan ofta inte åstadkommas på annat sätt än genom att den person som direkt berörs av en tillämnad åtgärd ges tillfälle att muntligen eller skriftligen yttra sig över det som framkommit i ärendet. För den enskildes möjligheter att ta till vara sina intressen är det å andra sidan av största vikt att han får kännedom om de omständigheter på vilka myndigheten grundar sitt avgörande. Endast härigenom sätts han i stånd att komplettera eller beriktiga utredningsmaterialet. Ytterst blir kommunikationsgrundsatsens iakttagande även ett verksamt medel att befästa allmänhetens förtroende för förvaltningsmyndigheternas handlande.

När det gäller att skapa garantier för att den enskilde ges tillfälle att framföra sina synpunkter i förvaltningsärenden kan olika vägar beträdas. En tänkbar lösning är att nöja sig med att föreskriva skyldighet för förvaltningsmyndighet att före ärendets avgörande underrätta part om hans rätt att ta del av utredningsmaterialet i ärendet. Det skulle i sådant fall få ankomma på parten själv att genom besök på myndigheten eller på annat sätt skaffa sig kännedom om vad som framkommit i ärendet (jfr 23 kap. 18 § RB). En annan och för parten mer förmånlig lösning är att ålägga myndighet att — med vissa undantag — se till att parten får del av det material som är av betydelse för ärendets avgörande och lämna honom tillfälle att yttra sig över det.

Arbetsgruppen har i sitt förslag förordat att huvudregeln om myndighets kommunikationsskyldighet skall ges ett innehåll som väsentligen motsvarar det senare av de två alternativ som jag nu har antytt. Gruppens förslag på denna punkt har godtagits av flertalet remissinstanser. Också jag finner övervägande skäl tala för en sådan lösning. En underrättelseplikt av det förra och mindre långtgående slaget skulle visserligen lämna myndigheten frihet att vid behov tillställa parten det utredningsmaterial

som den anser denne böra yttra sig över. I praktiken skulle emellertid en sådan lösning inte innebära annat än en skyldighet för myndigheten att upplysa parten om hans rätt enligt 14 § förvaltningslagen att ta del av det som har tillförts ärendet. En sådan upplysning torde i de flesta fall vara otillräcklig för att tillgodose partens behov av information om utredningen i ärendet. De önskemål om mer smidiga former för kommunikationsskyldighetens fullgörande som har framställts vid remissbehandlingens bör enligt min mening i stället beaktas på det viset att huvudregeln om myndighets skyldighet att underrätta part om det som har tillförts ärendet förses med undantag beträffande sådana fall då det inte framstår som behövt eller lämpligt att kräva kommunikering. Jag förordar alltså att huvudregeln om myndighets kommunikationsplikt ges ett innehåll som i huvudsak motsvarar vad arbetsgruppen föreslagit.

Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen bör reglerna om kommunikation tas in bland lagens särskilda bestämmelser. Tillämpningsområdet bör sålunda vara detsamma som beträffande reglerna om parts aktinsyn. Begränsas kommunikationsreglernas räckvidd på detta sätt, kommer de att gälla bara i sådana fall då det typiskt sett föreligger behov att upprätthålla kommunikationsgrundsatsen, dvs. i ärenden som innefattar myndighetsutövning mot enskild. Med den precisering av detta begrepp som har gjorts i 3 § i det föreliggande lagförslaget blir reglerna tillämpliga inte bara när myndighet ex officio eller efter framställning av annan myndighet vidtar åtgärd, som i något hänseende påverkar enskilds offentligrättsliga ställning, utan också när enskild själv gör framställning hos myndighet för erhållande av tillstånd, förmån e. d. Det nu framlagda lagförslaget utgår således också på nu berörda punkt från väsentligen samma synsätt som arbetsgruppens förslag.

Vid behandlingen av 12 § har jag avvisat tanken på sådana särskilda kommunikationsregler i fråga om besvärärendes beredning som finns upptagna i 24 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag. I fråga om skälen härför vill jag hänvisa till vad som anförts under 12 §. Kommunikationsreglerna bör i enlighet härmed utformas så att de passar för handläggningen i såväl första instans som besvärinstans.

I remissyttrandena har från åtskilliga håll framställts yrkanden om att vissa grupper av ärenden skall undantas från kommunikationsreglernas tillämpningsområde. Till frågan om undantag beträffande ärenden om tjänstetillsättning m. m. återkommer jag vid behandlingen av 15 § första stycket andra punkten 2. I fråga om det av psykiatriska nämnden uttalade önskemålet om undantag beträffande ärenden om intagning på eller utskrivning från sjukhus för psykiatrisk vård vill jag hänvisa till vad som anförts vid behandlingen av det i föreliggande lagstiftningsärende framlagda förslaget till lag om ändring i lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall. Vad gäller det av försvarets civilförvaltning före-

slagna undantaget beträffande ärenden om familjebidragförmåner till värnpliktiga är jag inte beredd att förorda något undantag. Jag vill dock påpeka att undantagsregeln enligt 15 § första stycket 4 i nu föreliggande förslag (»om ärendets avgörande ej kan uppskjutas») kan bli tillämplig i en del ärenden om familjebidragförmåner. Övriga vid remissbehandlingen framförda önskemål om undantag från kommunikationsreglernas tillämpning rör andra författningar än sådana vari ändring föreslås i detta lagstiftningsärende. Dessa förslag om undantag torde därför få tas upp till bedömning vid den fortsatta genomgång av författningar på det förvaltningsrättsliga området som jag berört i den allmänna motiveringen.

Vad gäller den närmare utformningen av reglerna om myndighets kommunikationsskyldighet vill jag till en början framhålla följande.

En underrättelseplikt av det innehåll som jag nyss har förordat kan i och för sig tänkas utformad både som en skyldighet att lägga fram utredningsmaterialet för parten vid ett sammanträde inför myndigheten och som ett åläggande att skriftligen kommunicera materialet med honom. Eftersom muntlig handläggning vid sammanträde inför förvaltningsmyndighet inte fyller samma funktion som muntlig förhandling i rättegång (jfr vad som anförts under 14 §) och dessutom förekommer endast i förhållandevis ringa utsträckning, kan denna form för kommunikation uppenbarligen inte komma i fråga som ett normalt led i handläggningen. En reglering av kommunikeringskravet bör därför i princip ta sikte bara på skriftlig kommunikation.

Kretsen av kommunikationsberättigade bör uppenbarligen bestämmas på samma sätt som den krets av personer som enligt 14 § har rätt till insyn i utredningsmaterialet. Rätt att bli kommunicerad detta material genom myndighetens försorg bör således tillkomma endast sökande, klagande eller annan part. I fråga om avgränsningen av denna kategori personer får jag i övrigt hänvisa till vad som anförts rörande partsbegreppet under 14 §.

Liksom arbetsgruppen anser jag kommunikationsskyldighet böra beskrivas bara med tanke på slutliga beslut. Termen »slutligt beslut», vilken getts en uttrycklig definition i 4 § arbetsgruppens lagförslag, anser jag dock kunna undvaras i lagtexten. I det nu framlagda lagförslaget har den åsyftade begränsningen i stället formulerats så, att ärende inte får avgöras utan att part underrättats om utredningsmaterialet i ärendet.

I fråga om kommunikationskravets innehåll förordar jag i likhet med arbetsgruppen att det skall bestå av två led, dvs. dels av underrättelse om utredningsmaterialet, dels ett meddelande om parts rätt att yttra sig över det. Eftersom kommunikation kan underlåtas, när det är uppenbart obehövt (15 § första stycket andra punkten 1), torde en sådan konstruktion inte behöva vålla några olägenheter. Rör det sig om material, som är av betydelse för ärendets avgörande, bör parten regelmässigt få del av det.

Det framstår i sådant fall också som naturligt att tillfälle lämnas honom att yttra sig över materialet. Något hinder möter självfallet inte att i samband med kommunikeringen meddela att ärendet kan komma att avgöras efter utgången av viss tidsfrist, även om parten inte hör av sig inom den utsatta tiden. Skulle det material som tillförts ett ärende genom annan än parten själv enbart bestå av uppgifter om sådana faktiska förhållanden som part kan förutsättas ha kännedom om, t. ex. upplysningar om partens födelsetid, civilstånd e. d., torde det i allmänhet framstå som uppenbart obehövt att kommunicera uppgifterna med parten. Något behov av att inhämta yttrande över dessa från parten torde i sådant fall inte heller föreligga.

Föremålet för kommunikation bör i princip sammanfalla med det som enligt förslaget i 14 § omfattas av parts rätt till insyn i utredningsmaterialet, dvs. utgöras av »det som tillförts ärendet». Kommunikeringskravet bör dock inskränkas till det som tillförts ärendet genom annan än parten själv. I fråga om innebörden av uttrycket »det som tillförts ärendet» vill jag i första hand hänvisa till vad som anförts härom under 14 §. Med anledning av vad arbetsgruppen uttalat om kommunikation av muntliga upplysningar vill jag framhålla följande. Som arbetsgruppen framhållit låter det sig knappast göra att generellt föreskriva anteckningsskyldighet för myndighet beträffande muntliga upplysningar (jfr 16 §). I den mån sådana upplysningar är av betydelse för ärendes avgörande, bör de emellertid enligt huvudregeln kommuniceras med parten. Detta torde i de flesta fall förutsätta, att upplysningarna nedtecknats i skrift. Jag vill emellertid understryka att reglerna om kommunikationsplikt självfallet inte är avsedda att inkräkta på myndighetens rätt att utan redovisningsskyldighet i förhållande till parten utnyttja sin allmänna sakkunskap och erfarenhetsfond. Vad som t. ex. muntligen upplyses av någon som deltar i den slutliga handläggningen av ett ärende eller med andra ord i samband med själva beslutsfattandet omfattas inte av förvaltningslagens krav på kommunikation. Är sådan upplysning av väsentlig betydelse för ärendets avgörande, kan det dock i åtskilliga fall vara av värde för parten att få del av den redan innan ärendet avgörs. Det ligger emellertid i myndighetens hand att pröva i vad mån så bör ske. Parten kan givetvis också lämnas behövt information genom att upplysningen redovisas i motiveringen till beslutet i ärendet. I sammanhanget kan vidare erinras om att kommunikationsplikt enligt det nu föreliggande lagförslaget inte gäller vid handläggning i första instans av ärende om tjänstetillsättning och jämförbara saker (15 § första stycket 2).

Som en allmän förutsättning för att kommunikationsskyldighet skall föreligga har i arbetsgruppens lagförslag angetts att beslutet i ärendet »går part emot». Syftet med inskränkningen är att klargöra att ett för den enskilde negativt beslut inte får meddelas utan kommunikation men väl ett beslut som går i gynnande riktning. I sistnämnda fall torde det emellertid

normalt framstå som uppenbart obehövt att kommunicera utredningsmaterialet med parten. Enligt det nu framlagda lagförslaget föreligger ingen kommunikationsskyldighet i sådant fall (15 § första stycket 1). Begränsningen till beslut som går part emot, vilken utsatts för viss kritik i en del remissyttranden, kan därför utgå ur lagtexten.

Mot bakgrund av vad nu anförts föreslår jag att som huvudregel om myndighets kommunikationsplikt föreskrivs att ärende inte får avgöras utan att sökande, klagande eller annan part underrättats om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och tillfälle beretts honom att yttra sig över det (15 § första stycket första punkten). Regeln innebär inte något krav på att full bevisning alltid måste föreligga om att part nåtts av underrättelsen för att ärende skall kunna avgöras. Som påpekats av regeringsrättens ledamöter bör underrättelse i en del fall kunna tillställas part även med vanligt lösbrev. I 15 § andra stycket har tagits in ett bemyndigande för myndigheten att använda sig av de delgivningssätt som delgivningslagen erbjuder för att överbringa underrättelse.

Som föreslagits av arbetsgruppen bör kommunikation kunna ske såväl skriftligen som muntligen. Någon uttrycklig föreskrift härom anser jag dock inte behövas (jfr 15 § första stycket andra punkten arbetsgruppens lagförslag). Part bör kunna avge sitt yttrande muntligen, om inte myndigheten föreskrivit annat (jfr 16 §). I sammanhanget kan erinras om att part i vissa specialförfattningar tillerkänts rätt att muntligen uttala sig om vad som åberopas mot honom, se t. ex. 24 § statstjänstemannalagen beträffande förhör i disciplinärende. I sådana fall kan det självfallet vara lämpligt att utredningsmaterialet också bringas till partens kännedom muntligen.

I 15 § första stycket andra punkten har tagits upp vissa undantag från huvudregeln om myndighets kommunikationsplikt. Det bör framhållas att undantagen endast tar sikte på sådana situationer då det sakligt sett framstår som obehövt eller olämpligt att kräva kommunikation. Den omständigheten att myndighet vid viss tidpunkt är särskilt arbetstyngd kan sålunda inte enligt förvaltningslagen räknas som giltigt skäl att underlåta kommunikation. Inte heller det förhållandet att myndighet har en stor mängd ärenden av samma slag (massärenden) bör i och för sig medföra befrielse från kommunikationskravet. Beträffande tjänstetillsättningsärenden och jämförbara saker har dock bl. a. av hänsyn till den stora frekvensen av sådana ärenden ansetts böra medges undantag (15 § första stycket 2). I vad mån massärenden hos en myndighet i övrigt skall vara undantagna från förvaltningslagens kommunikationskrav torde få tas upp till bedömning vid den fortsatta genomgången av författningar på förvaltningsområdet.

Som framhållits tidigare har i 15 § första stycket andra punkten 1 tagits in ett undantag med tanke på sådana fall då kommunikering är uppenbart

obehövlig. Undantagsregeln syftar i första hand på de situationer då myndighets beslut i ett ärende bedöms gå i positiv riktning för part. I sådana fall torde det normalt vara uppenbart att kommunikation inte behövs. Regeln motsvarar härvidlag den av arbetsgruppen gjorda begränsningen av huvudregelns räckvidd till beslut som går part emot. Enligt 15 § andra stycket andra punkten arbetsgruppens lagförslag skall undantag från kommuniceringsplikten kunna göras också när intet väsentligt partsintresse eftersätts genom att underrättelse underlåtes. Regeln i 15 § första stycket andra punkten 1 i det nu framlagda lagförslaget är avsedd att täcka även sådana fall. Jag vill understryka arbetsgruppens uttalande att både material som helt saknar betydelse för ärendes avgörande och material som har viss betydelse härför men ringa sådan bör kunna hänföras under den nu behandlade undantagsregeln. Det ligger i myndighetens hand att efter omständigheterna pröva om det i visst fall skall anses som obehövt att kommunicera. Det måste dock framstå som uppenbart att kommunikation i det enskilda fallet inte har någon uppgift att fylla för att åtgärderna skall kunna underlåtas. Jag vill också påpeka att den omständigheten att ärende rör sak av ringa värde inte i och för sig får tas till intäkt för att underlåta kommunikation på nu angivna grund.

I 15 § första stycket andra punkten 2 har tagits in ett undantag beträffande ärenden som rör tillsättning av tjänst, antagning för utbildning, utfärdande av betyg, tilldelning av forskningsbidrag eller jämförbar sak. Undantaget, som saknar motsvarighet i arbetsgruppens lagförslag, har föranletts av önskemål härom i ett stort antal remissyttranden. De synpunkter som i yttrandena anförts till stöd för undantaget kan jag i allt väsentligt ansluta mig till. Jag vill särskilt betona att ett obligatoriskt krav på kommunikation i nu berörda typer av ärenden skulle medföra stora praktiska olägenheter för myndigheterna och risk för avsevärd fördröjning av ärendenas avgörande. Eftersom dessa skäl för slopande av kommuniceringskravet i ärenden om tjänstetillsättning m. m. väsentligen har aktualitet vid ärendes behandling i första instans, har undantagsregeln begränsats att gälla handläggningen i annan instans än besvärinstans. Har t. ex. beslut i tjänstetillsättningsärende överklagats hos högre myndighet, skall alltså i besvärärendet ses till att klaganden får del av utredningsmaterialet, i den mån han inte tidigare fått kännedom om detta på annat sätt.

Som exempel på ärenden som är jämförbara med de nyssnämnda typerna av ärenden kan nämnas ärenden om tilldelning av doktorandstipendium eller konstnärstipendium.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad arbetsgruppen föreslagit har i 15 § första stycket andra punkten 3 vidare tagits in en regel om att kommunikation får underlåtas, om det kan befaras att genomförandet av beslutet i ärendet annars skulle avsevärt försvåras (jfr 15 § andra stycket

första punkten in fine arbetsgruppens lagförslag). Beträffande de fall då regeln är avsedd att tillämpas vill jag hänvisa till den av arbetsgruppen gjorda exemplifieringen. Med anledning av ett påpekande av försvarets civilförvaltning har bestämmelsens formulering jämkats något i förhållande till arbetsgruppens lagförslag. Som rikspolisstyrelsen framhållit torde kommunikation i ärende om polishandräckning vanligen kunna underlåtas med stöd av förevarande undantagsregel.

Enligt 15 § första stycket andra punkten 4 kan som en ytterligare grund att underlåta kommunikation åberopas att ärendets avgörande inte kan uppskjutas. Regeln läcker till stor del samma fall som åsyftats med det av arbetsgruppen föreslagna undantaget för den händelse att »det av särskild anledning är nödvändigt». Som jag framhållit tidigare bör myndighets arbetsbörda som sådan inte få tas i beaktande vid prövningen av om kommunikation skall få underlåtas eller inte. För att markera detta tydligare än som skett i arbetsgruppens lagförslag har jag ansett undantagsregeln böra uttryckligen begränsas till sådana fall då tidsmarginalen är för knapp för att medge kommunikation.

Som påpekats under 14 § äger bestämmelserna i den paragrafen om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts ärendet motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse till part enligt 15 § första stycket. Beträffande innebörden av dessa begränsningar får jag hänvisa till vad som anförts under 14 §.

16 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om parts rätt att muntligen meddela sig med förvaltningsmyndighet. Den saknar motsvarighet i arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Några allmänna författningsföreskrifter om parts rätt att muntligen träda i kontakt med förvaltningsmyndighet finns f. n. inte. Muntliga kontakter av informell natur mellan myndigheter och enskilda förekommer emellertid i betydande omfattning. Detta kan ske såväl genom att part besöker myndighetens lokal som genom att företrädare för myndigheten uppsöker den enskilde i hans bostad. I stor utsträckning förekommer också informella kontakter mellan myndigheter och enskilda vid telefonsamtal.

I vissa författningar har meddelats uttryckliga bestämmelser om enskilds rätt att företräda inför myndighet för att muntligen lägga fram sina synpunkter. För statsförvaltningens del kan främst erinras om föreskrifterna i 15 § allmänna verksstadgan. Enligt dessa föreskrifter skall för myndighets chef vara bestämd en tid för mottagning av allmänheten. Även för annan tjänsteman får särskild mottagningstid bestämmas. Registrators- och kassakontor skall i regel hållas öppna minst fem timmar varje arbetsdag. När registrators- eller kassakontor hålls öppet, skall allmänheten tas emot av

myndighetens tjänstemän i den mån deras övriga göromål inte lägger hinder i vägen. Som ytterligare exempel på författningsbestämmelser av nu åsyftade slag kan nämnas 61 § 4 mom. taxeringsförordningen (rätt för skattskyldig att företräda inför taxeringsnämnd för att meddela upplysningar till ledning vid taxering, som berör honom).

Som har påpekats under 15 § har den enskilde i somliga författningar tillerkänts rätt att få förklara sig muntligen vid sammanträde inför myndigheten, se t. ex. 31 § första stycket utlänningslagen, 24 och 27 §§ stats-tjänstemannalagen och 19 § andra stycket lagen om vapenfri tjänst.

Besvärssakkunniga. Besvärssakkunniga utgick i sitt slutbetänkande från att förvaltningsförfarandet i princip skall vara skriftligt. De sakkunniga föreslog emellertid att vissa regler skulle meddelas om muntlig handläggning vid sammanträde inför förvaltningsmyndighet (8 kap. 14—21 §§ besvärssakkunnigas lagförslag). I motiven till huvudregeln om muntlig handläggning vid sammanträde (8 kap. 14 §) behandlade de sakkunniga även frågan om muntlig komplettering av utredningen i ett ärende på informell väg. De påpekade att de i olika sammanhang i betänkandet förutsatt att muntlig kontakt skulle kunna tas mellan myndighet och part. Myndigheten borde t. ex. kunna muntligen lämna part anvisningar om komplettering av partens utredningsmaterial. Hinder borde inte heller möta mot att myndigheten muntligen inhämtade upplysningar från part. Man måste också räkna med att part vid personligt besök hos myndigheten eller telefonledes lämnade upplysningar och närmare utvecklade sin talan. Muntliga kontakter av sådant slag var naturliga inslag i utredningen i förvaltningsförfarandet. Viss återhållsamhet borde dock iakttas särskilt när det gällde att uppmuntra till personliga besök hos myndigheten. I tvåpartsärenden kunde det ofta vara ägnat att väcka betänkligheter, om myndigheten tog emot personligt besök av den ena parten i den andras frånvaro. Viss risk fanns även att de personliga besöken urartade till en formalitet, som part trodde sig skyldig att iakttä men som blev av ringa eller ingen betydelse för utredningen. Personliga besök kunde f. ö. komma att ta oproportionerligt lång tid i anspråk och bli till ett verkligt hinder för myndigheternas arbete, om de förekom i större utsträckning.

Besvärssakkunniga erinrade vidare om att det i allmänna verksstadgan och instruktioner fanns bestämmelser om mottagningstider, vilka förutsatte en rätt för envar till personligt företräde inför myndighets tjänstemän. En sådan rätt följde i viss mån även av föreskriften i 8 kap. 2 § andra stycket besvärssakkunnigas lagförslag om parts rätt att utveckla talan och förelbringa utredningsmaterial. Någon särskild bestämmelse om rätt för part att få personligt företräde hos myndighet för att lämna upplysningar eller annan utredning liknande den som föreslagits av den norska förvaltningskomiteen ansåg de sakkunniga därför inte påkallad. Enligt deras mening fanns inte heller behov av någon uttrycklig regel om möjlighet för myn-

dighet att under hand muntligen inhämta upplysningar av part. De framhöll i sammanhanget att situationer kunde förekomma, särskilt i enpartsärenden, där det från utredningssynpunkt tedde sig ändamålsenligt att muntlig kontakt togs på ett informellt sätt mellan myndighet och part. Sammanfattningsvis uttalade de sakkunniga att enligt deras mening mycket stod att vinna genom en förnuftig användning av möjligheten till informella muntliga kontakter mellan myndigheten samt parter och andra. På de flesta förvaltningsområden fanns i regel inte behov av muntlighet i andra former.

I anslutning till reglerna om muntlig handläggning vid sammanträde föreslog besvärssakkunniga även en föreskrift om skyldighet för myndighet att göra anteckning om uppgift som under utredningen tillfördes ärendet på annat sätt än skriftligen och som var av betydelse för ärendets avgörande (8 kap. 23 § besvärssakkunnigas lagförslag). I motiven till bestämmelsen framhöll de sakkunniga att även muntliga uppgifter som tillfördes ett ärende i annan ordning än vid sammanträde borde dokumenteras, i den mån de var av betydelse för ärendets avgörande. Ordagrant återgivande kunde inte begäras. I regel fick man lov att nöja sig med ett kort sammandrag av uppgifterna. Anteckningarna borde verkställas på sådant sätt att de bevarades för framtiden. De borde innehålla fullständig uppgift om källan samt vara daterade och signerade av vederbörande tjänsteman.

Den norska förvaltningsloven. I 21 § den norska förvaltningsloven ingår en bestämmelse om parts rätt till muntlig kontakt med offentligt förvaltningsorgan (Ot.prp. nr. 38 1964/65 s. 69 och 125). I den mån det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång skall part, som har saklig grund till det, enligt bestämmelsen lämnas tillfälle att meddela sig muntligen med tjänsteman vid det förvaltningsorgan som handlägger ärendet. Paragrafen innehåller också en föreskrift om skyldighet för förvaltningsorganet att såvitt möjligt anteckna eller protokollera nya upplysningar eller uppgifter, som lämnas vid muntliga förhandlingar, konferenser eller telefonsamtal och som är av betydelse för sakens avgörande. Reglernas räckvidd är begränsad till ärenden som innefattar myndighetsutövning.

Bestämmelserna i 21 § förvaltningsloven stämmer i huvudsak överens med motsvarande regler i det lagförslag som lades fram år 1958 av den tidigare nämnda förvaltningskomiteen. I motiven till reglerna konstaterade förvaltningskomiteen bl. a. att en nära och informell kontakt mellan allmänheten och förvaltningsmyndigheterna var ett av de mest värdefulla dragen i norsk förvaltning. Förutsättningen för en sådan ordning måste dock vara att förvaltningsorganens arbete inte onödigtvis försenades på grund av muntliga konferenser. Förvaltningsorganen måste sålunda vara införstådda med att förseningar beträffande ärendenas avgörande inte kunde ursäktas med att det gått åt mycken tid för att konferera med parterna. Förvaltningsorganen ansvarade inte bara för att ärendena blev fullständigt utredda utan också för att de blev avgjorda så snabbt som

möjligt. Förvaltningskomiteen hade med hänsyn härtill funnit det vara något tveksamt om parts rätt till muntlig kontakt med förvaltningsmyndighet borde lagfästas. Det låg nära till hands att en sådan lagregel skulle kunna missbrukas av t. ex. kverulanter. Behovet av en lagregel i ämnet var inte heller så trängande, eftersom en tillfredsställande praxis hade utbildat sig i fråga om parts rätt att hänvända sig muntligen till myndighet. Förvaltningskomiteen var å andra sidan av den uppfattningen att det var nödvändigt att meddela vissa regler om formerna för muntliga konferenser. Det framstod då som naturligt att också slå fast själva den grundläggande regeln. Denna borde utformas så att missbruk hindrades i görligaste mån. Kärnan i reglerna borde vara att den enskilde medgavs rätt att uppsöka tjänsteman hos förvaltningsmyndighet för att konferera om ett förvaltningsärende. För att undvika onödiga besök måste krävas att parten eller intressenten hade saklig grund för sin hänvändelse. Detta var i allmänhet fallet när han hos myndigheten begärde vägledning angående en sak eller när han själv önskade lämna upplysningar i saken. I många fall kunde givetvis både vägledningen och upplysningarna lika väl lämnas skriftligen. Det borde ligga i myndigheternas hand att avgöra när detta var det bästa tillvägagångssättet. Det borde också överlämnas till myndigheterna att bestämma vilka tjänstemän som skulle ta emot muntliga hänvänelser (förvaltningskomiteens instilling s. 201).

Beträffande bestämmelsen om myndighets anteckningsskyldighet uttalade förvaltningskomiteen bl. a. att det för den enskilde var av betydelse att de muntliga konferenserna i förvaltningsärenden gavs en sådan form att parterna fick tillfälle att ta del av det som framförts muntligen. Detta kunde möjliggöras genom att tjänstemannen antecknade de upplysningar som lämnats på detta sätt. Motsvarande borde gälla beträffande upplysningar som myndigheten inhämtade muntligen från andra förvaltningsorgan eller vid telefonsamtal (förvaltningskomiteens instilling s. 202).

Departementschefen. Som har påpekats i det föregående handläggs förvaltningsärenden i allmänhet skriftligen. I den mån muntlig handläggning i ett ärende äger rum vid sammanträde inför förvaltningsmyndighet, syftar den vanligen bara till att komplettera den skriftliga utredningen i ärendet. I princip ligger det i myndighetens hand att avgöra i vad mån ärende skall handläggas muntligt. Part anses sålunda inte ha någon allmän rätt att påkalla muntlig handläggning vid sammanträde. I vissa specialförfattningar har part dock tillerkänts rätt att få lägga fram sina synpunkter muntligen vid förhandling, förhör eller annat sammanträde. Vid sidan härav förekommer i stor utsträckning muntliga kontakter av informell natur mellan myndigheter och parter. Att part har viss rätt att i sådan ordning meddela sig med myndighet framgår för statsförvaltningens del av bestämmelserna i 15 § allmänna verksstadgan om mottagningstid för tjänstemän.

Delade meningar råder inte om att förvaltningsärenden även i fortsätt-

ningen i princip skall handläggas skriftligen. Jag vill i sammanhanget erinra om att denna grundsats uttryckligen slagits fast i 9 § första stycket förvaltningsprocesslagen för förvaltningsrättskipningens vidkommande. I likhet med arbetsgruppen anser jag vidare att några allmänna regler om muntlig handläggning vid sammanträde inför förvaltningsmyndighet inte bör meddelas i förvaltningslagen. Förekommande behov av uttryckliga regler om muntlig handläggning vid sammanträde inför förvaltningsmyndighet bör liksom hittills beaktas vid utformningen av specialförfattningarna för olika förvaltningsområden.

Vad jag nu anfört innebär inte att frågan om parts rätt att muntligen meddela sig med förvaltningsmyndighet bör lämnas helt oreglerad i förvaltningslagen. Som nyss påpekats förekommer det i stor utsträckning informella muntliga kontakter mellan myndigheter och parter i förvaltningsärenden. Initiativet till sådana kontakter tas självfallet ofta av myndigheten, t. ex. i syfte att vägleda part eller för att få kompletterande upplysningar rörande saken. Även för den enskilde kan ofta uppkomma behov av att muntligen komplettera utredningen i ett ärende eller att på ett informellt sätt framföra sina synpunkter i ärendet. Med nuvarande ordning är det i viss mån oklart hur långt myndighets skyldighet sträcker sig att tillmötesgå en önskan av part om sådan mer informell kontakt i ett ärende. För statsförvaltningens del finns visserligen bestämmelser i allmänna verksstadgan om tjänstemäns skyldighet att ta emot besök av allmänheten. Någon allmän bestämmelse som direkt tar sikte på parts möjlighet att muntligen avhandla ett ärende med den myndighet som handlägger detta har emellertid inte meddelats.

För den enskilde skulle det otvivelaktigt vara av värde, om i förvaltningslagen togs in en bestämmelse som uttryckligen slog fast hans rätt i förevarande hänseende. Jag vill i sammanhanget erinra om att positiva regler i ämnet har efterlysts i en motion vid 1970 års riksdag (II: 974, jfr 1LU 51). Som framgår av den tidigare redogörelsen har sådana bestämmelser influerat i den norska förvaltningsloven. Från principiell synpunkt synes inte vara något att erinra mot att förvaltningsmyndigheterna i ökad utsträckning tillämpar ett mer formlöst förfarande i sådana ärenden där detta låter sig göra utan att kravet på utredningens tillförlitlighet och objektivitet eftersätts. Inte minst med hänsyn till önskemålet om snabbhet i handläggningen kan en sådan ordning vara till fördel för både myndigheter och enskilda. En självklar förutsättning måste dock vara att myndigheten finner det vara förenligt med arbetets behöriga gång, att för tillgodoseende av parts önskemål om informell kontakt i ett ärende avvika från eljest tillämpade rutiner.

Mot bakgrund av vad nu anförts föreslår jag att i förvaltningslagen tas in en bestämmelse om att sökande, klagande eller annan part, som önskar muntligen lämna uppgift i ärendet, skall beredas tillfälle att göra det,

om det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång. Bestämmelsen bör lämpligen tas in bland lagens särskilda bestämmelser. Jag vill understryka att regeln inte ger part någon rätt att kräva att myndigheten föranstaltar om ett formligt sammanträde. Regeln ger honom inte heller någon rätt att avhandla sitt ärende med den eller de tjänstemän som har att besluta i ärendet. Det bör stå myndigheten fritt att hänvisa honom till annan tjänsteman.

Till den nu föreslagna regeln bör fogas en föreskrift som ålägger myndighet att i den utsträckning som behövs anteckna muntlig uppgift som lämnas av part. En sådan föreskrift krävs inte bara av ordningsskäl. Finns i ärendet motpart, som inte är närvarande då uppgiften lämnas, är det uppenbarligen av vikt att den dokumenteras med tanke på myndighets kommunikationsplikt i förhållande till den frånvarande parten.

17 §

Paragrafen reglerar förvaltningsmyndighets skyldighet att motivera beslut, varigenom myndigheten avgör ärende. Den motsvarar 16 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Förvaltningsmyndighets beslut avfattas regelmässigt skriftligen. Enligt 11 § första stycket allmänna verksstadgan skall i fråga om varje beslut av statsmyndighet hos denna finnas handling varav framgår bl. a. beslutets innehåll. För myndighet, som hör till den specialreglerade kommunalförvaltningen, följer motsvarande dokumentationsskyldighet av hänvisningar i specialförfattningarna till bl. a. kommunallagens regler om skyldighet för kommunal myndighet att i protokoll redovisa fattade beslut, se t. ex. beträffande socialnämnd 4 § lagen om socialhjälp.

Några allmänna författningsbestämmelser finns f. n. inte om i vad mån förvaltningsmyndighet är skyldig att i sina beslut ange de skäl på vilka avgörandet grundas. I specialförfattningarna förekommer emellertid åtskilliga bestämmelser om myndighets skyldighet att motivera sina avgöranden, se t. ex. 21, 25 och 33 §§ utlänningslagen, 21 § första stycket barnavårdslagen, 34 § namnlagen (1963: 521) och 34 § tredje stycket lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Bestämmelserna tar i allmänhet sikte på sådana beslut som innebär att enskild förpliktas att göra, tåla eller underlåta något eller som innefattar avslag på enskilds ansökan eller eljest går denne emot. Reglerna har emellanåt utformats som en skyldighet för myndighet att ange skälen för sina beslut, »i den mån det inte är obehövligt», se t. ex. 23 § första stycket förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning.

För myndigheter som hör till den specialreglerade kommunalförvaltningen gäller som nyss nämnts skyldighet att ta in sina beslut i protokollet i ärendet. För flertalet myndigheter av denna kategori har i specialförfattningarna dessutom föreskrivits skyldighet att redovisa skälen för beslutet

i protokollet, se t. ex. 5 § sista stycket lagen om nykterhetsvård, 8 § andra stycket hälsovårdsstadgan och 8 § barnavårdslagen, jfr 9 § 2 mom. sjukvårdslagen (1962: 242).

I vissa specialförfattningar förekommer bestämmelser om skyldighet för myndighet att motivera normbeslut, se t. ex. 103 § andra stycket livsmedelsstadgan (1951: 824).

Vad som skall anses gälla i de fall då uttryckliga författningsbestämmelser om motiveringsplikt inte meddelats torde inte vara helt klart. Någon enhetlig praxis på området torde inte heller finnas (jfr SOU 1964: 27 s. 439).

Tidigare reformförslag. JO har i skrivelse den 23 december 1960 föreslagit att en allmän lagregel införs om förvaltningsmyndighets skyldighet att ange skälen för sina beslut. Efter att i skrivelsen bl. a. ha redogjort för vissa iakttagelser rörande praxis på området diskuterar JO utförligt skälen för och emot en allmän regel om beslutsmotivering. Enligt hans mening är det väsentligen fyra omständigheter som talar för införande av en sådan regel. För det första garanteras en omsorgsfull och saklig prövning av ärendena. Vidare ökas den enskildes möjligheter att vinna rättelse i ett beslut. Motiveringsskyldigheten skapar också garantier för en fast och enhetlig rättstillämpning. Den medför slutligen ökat förtroende hos allmänheten för myndigheternas objektivitet. De betänkligheter som brukar anföras mot införande av en utsträckt motiveringsplikt hänför sig i huvudsak till det merarbete för myndigheterna som kan vara förenat med en sådan skyldighet, framhåller JO vidare. Betänkligheter av sådant slag är emellertid enligt hans mening av underordnad betydelse i jämförelse med de mycket tungt vägande skäl från rättssäkerhetssynpunkt som talar för införande av en allmän regel om beslutsmotivering inom förvaltningen. JO påpekar att merarbetet för myndigheterna givetvis på ett avgörande sätt blir beroende av i vilken utsträckning motivering skall krävas och vilka anspråk som skall ställas på motiveringens utförlighet. Han erinrar också om att beslutsmotiveringar kan leda till arbetslättnader t. ex. genom att myndigheterna besparas förfrågningar och vid yttranden över besvärsskrivelser inte behöver rekapitulera sina överväganden. Besvärshänsynen kan även väntas minska genom en regel om motiveringsskyldighet.

Vad gäller utformningen av en allmän regel om beslutsmotivering framhåller JO att det inom förvaltningen finns åtskilliga grupper av ärenden där besluten inte behöver motiveras eller där motivering i varje fall som regel inte är nödvändig eller kan förenklas. Detta avgränsningsproblem kan enligt hans mening inte lösas genom att begränsa motiveringsplikten till s. k. förvaltningsakter, dvs. beslut varigenom träffas bindande avgöranden angående enskild rätt. En sådan avgränsning skulle medföra lagtekniska svårigheter och leda till att normbeslut inte skulle behöva motiveras. JO avvisar också tanken på att allt efter angelägenheten av beslutsmotivering

söka spalta upp förvaltningsärendena i olika typfall eller ämnesgrupper. Variationen i fråga om behovet av motivering skär nämligen igenom alla sådana kategorier. JO finner det inte heller lämpligt att supplera en föreskrift om obligatorisk beslutsmotivering för vissa utvalda ärendegrupper med en generell regel om efterföljande motivering på parts begäran i övriga fall. Avgränsningen bör enligt hans mening i stället syfta till att skilja bort ärendegrupper där motivering inte behövs. Härvidlag är det främst beslut rörande förvaltning av allmän egendom o. d., beslut rörande myndigheternas interna förhållanden och beslut i ärende, där enskilds framställning vinner bifall eller utgången eljest utfaller till parts fördel, som kommer i åtanke. I sådana fall kan motivering i allmänhet underlåtas. Även när det gäller beslut som innefattar åläggande av förpliktelse för enskild eller som i övrigt går någon emot förekommer emellertid fall då motivering kan utelämnas, t. ex. därför att part fått del av handlingarna i ärendet och skälet till utgången i ärendet framstår som uppenbar. JO kommer för sin del till slutsatsen att det knappast låter sig göra att vid utformningen av en allmän regel om beslutsmotivering genomföra mer bestämda eller invändningsfria avgränsningar. Efter mönster av reglerna i 17 kap. 12 § och 30 kap. 10 § RB om domstols skyldighet att motivera slutligt beslut i tvistemål och brottmål föreslår JO därför att för förvaltningens del meddelas en föreskrift att förvaltningsmyndighets beslut skall innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, om frågans beskaffenhet fordrar det. Föreskriften bör enligt hans mening inte gälla beslut rörande tillämpning av kommunallagen.

JO diskuterar i skrivelsen vidare frågan vad en motivering skall innehålla och hur utförlig den bör göras. Han förordar härvidlag att den allmänna regeln om motiveringsplikt kompletteras med en bestämmelse att beslut som motiveras skall innehålla uppgift om myndighetens ståndpunkt till i ärendet omtvistade förhållanden av faktisk art. Att i lagtext söka lämna närmare föreskrifter i fråga om motiveringens innehåll låter däremot inte göra. De allmänna reglerna om beslutsmotivering bör i stället kompletteras med särskilda anvisningar för olika förvaltningsområden.

Över JO:s framställning avgavs ett mycket stort antal remissyttranden. Dessa gick i allmänhet i tillstyrkande riktning men i åtskilliga fall med förbehåll för olika begränsningar i fråga om motiveringspliktens räckvidd eller under erinran om att ett förverkligande av förslaget kunde kräva förstärkning av myndigheternas personalresurser. *Sju regeringsråd* förklarade att den av JO föreslagna regeln inte i sig själv kunde anses ge någon avsevärd ledning för sin tillämpning, eftersom den förutsattes behöva kompletteras med administrativa anvisningar. De betecknade därför regeln som en s. k. *lex imperfecta*. *Besvärssakkunniga* ansåg att en allmän lagreglering av frågan om beslutsmotivering inte borde komma till stånd

förrän lagbestämda garantier skapats för att kommunikationskravet iaktogs. I fråga om innehållet i en regel om beslutsmotivering sade sig de sakkunniga föredra en föreskrift om att myndighets beslut skall innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, i den mån det inte av särskild anledning finnes obehövt eller olämpligt. ÖB föreslog att undantag från motiveringsskyldigheten skulle gälla i följande fall: 1) beslut som är positiva för den enskilde, 2) beslut i ärenden där skälet till utgången är uppenbart, 3) förord till eller beslut om tillsättning av tjänst, 4) sekretessbelagda ärenden, 5) beslut från en myndighet till en annan och 6) order, dvs. beslut som innebär behörig ledning och fördelning av arbete. *Juridiska fakulteten vid universitetet i Lund* ifrågasatte om inte motiveringskravet borde inskränkas till följande typer av förvaltningsbeslut, nämligen 1) utslag i besvärsmål, 2) beslut i ärenden med tvåpartsförhållande, 3) beslut som innefattar avslag på ansökan eller annan framställning, som myndighet är skyldig att besvara och 4) beslut som innefattar åläggande, förbud eller förlust av förmån för viss eller vissa personer. *Kammarkollegiet och en del andra remissinstanser* ansåg att man borde avstå från kravet på beslutsmotivering i fråga om normbeslut. *Från kommunalt håll* efterlystes en precisering av den föreslagna regelns tillämpning inom kommunalförvaltningen.

I fråga om remissutfallet beträffande JO:s framställning kan i övrigt hänvisas till redogörelsen i SOU 1968: 27 s. 179.

Arbetsgruppen. Enligt arbetsgruppens mening utgör en reglering av frågan om myndighets skyldighet att motivera sina beslut ett omistligt inslag i en förvaltningslag, som har till huvudsyfte att stärka det administrativa rättsskyddet. Någon tvekan kan därför inte råda om att bestämmelser om beslutsmotivering skall ingå i lagen. Bestämmelserna bör av samma skäl som har anförts beträffande kommunikationsparagrafen höra till de särskilda bestämmelserna för vissa partsärenden.

Arbetsgruppen diskuterar i det följande till en början frågan i vad mån införande av motiveringsplikt kan medföra arbetsökning för myndigheterna. Gruppen anser att det knappast kan undgås att ett krav på beslutsmotivering medför en viss belastning av administrationen. Försiktighet måste därför iakttas vid kravets utformning. Enligt gruppens åsikt uppvisar svensk förvaltning dock numera en betydligt ljusare bild i fråga om beslutsmotivering än när JO:s framställning gjordes år 1960. Detta betyder inte att praxis är enhetlig och att beslut motiveras i alla fall där det behövs. Men det betyder att steget till obligatorisk beslutsmotivering inte är så långt som år 1960 och att farhågorna för att detta steg skulle leda till för stark belastning av förvaltningen inte behöver vara så stora som då. Gruppen anser det emellertid inte skola döljas att en obligatorisk motivering av beslut med rättsverkningar skulle kunna komma att drabba enstaka myndigheter förhållandevis hårt, om inte speciell hänsyn tas till dem vid motiveringsskyldighetens utformning. Tankarna går här inte så mycket till

de utpräglade fackmyndigheterna, eftersom de oftast inte meddelar beslut med rättsliga verkningar i större omfattning eller — om de gör det — redan är skyldiga att motivera besluten, såsom är fallet med lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna, utan till den allmänna förvaltningens myndigheter, såsom länsstyrelserna, polismyndigheterna, skatte- och tullmyndigheterna, vårdmyndigheterna och skolmyndigheterna. För de kommunala myndigheterna betyder däremot skyldigheten att motivera i allmänhet ingen nyhet. Med en försiktigt utformad motiveringsskyldighet bör enligt gruppens mening de egentliga svårigheterna kunna begränsas till inledningsskedet, innan rutiner har utbildats. Genom utbildning och information kan dessa svårigheter mildras i betydande grad. Med den systematiska efterutbildning som numera bedrivs både inom stats- och kommunalförvaltningen såväl centralt som verks- eller kommunvis bör detta kunna lösas utan extra anstalter. Slutsatsen blir att en regel om obligatorisk beslutsmotivering som är begränsad till beslut med rättsverkningar bör kunna genomföras utan oacceptabel arbetsökning för förvaltningen under förutsättning av ett måttfullt motiveringskrav.

Arbetsgruppen framhåller att kommunikationsregeln i 15 § har avfattats med utgångspunkt i att beslutet i ärendet går någon part emot. Samma begränsning bör enligt gruppens åsikt gälla i fråga om bestämmelserna om beslutsmotivering. Häremot kan visserligen den invändningen riktas — framför allt när det gäller beslut i besvärinstans — att motivering kan vara påkallad av prejudikatsskäl eller eljest med hänsyn till behov av vägledande uttalanden och att detta gör sig gällande också beträffande beslut som inte går någon part emot. De egentliga prejudikatinstanserna finns emellertid inte bland de rent administrativa besvärinstanserna utan bland förvaltningsdomstolarna, som förvaltningslagen inte skrivs för. Vad beträffar behovet av vägledande uttalanden bör man vidare kunna utgå från att en instans som har sådan ställning att den kan vägleda underordnade instanser, exempelvis länsstyrelse visavi de kommunala myndigheterna eller central myndighet visavi länsorgan, inte försitter ett tillfälle att ge en sådan vägledning i ett besvärsmål genom beslutsmotivering, om det är en ändamålsenlig form för vägledningen. Underhandsinformation är här f. ö. mången gång att föredra framför information i form av en skriftlig beslutsmotivering. Sådan behöver därför inte föreskrivas för de ändamål som nu diskuteras. Gruppen påpekar vidare, att en regel om att beslut som går part emot skall motiveras innebär att beslut i tvistigt tvåpartsärende alltid motiveras, eftersom det går endera parten emot. Någon skillnad bör här inte göras mellan allmän och enskild part. Också beslut som går ett allmänt ombud emot bör motiveras. Beträffande tolkningen av begreppet »beslut som går part emot» hänvisar gruppen till vad den har anfört härom i motiveringen till 15 §.

Den föreslagna inskränkningen till slutliga beslut som går part emot

innebär att det lämnas öppet vad som skall gälla i fråga om andra beslut, framhåller arbetsgruppen vidare. Om behov av motivering av andra slutliga beslut än sådana som går part emot gör sig gällande på något förvaltningsområde, kan frågan tas upp till reglering i vederbörande specialförfattning. Vad gäller beslut under förfarandet finns otvivelaktigt åtskilliga av mer ingripande beskaffenhet som bör motiveras. Frågan lämpar sig dock inte för generell reglering. Också här får man lita till specialförfattningarna.

Beträffande beslut som inte kan överklagas påpekar arbetsgruppen att JO som ett av de bärande skälen för motiveringsskyldigheten åberopade den enskildes ökade möjlighet att få rättelse. Det kan med hänsyn härtill ifrågasättas om beslut som inte kan överklagas skall motiveras. Ej överklagbara beslut med rättsliga verkningar meddelas framför allt i ärenden för vilka inrättats specialinstanser. Exempel på administrativa slutinstanser utgör centrala studiemedelsnämnden, forskningsråden, inskrivningsrådet, värnpliktsnämnden, psykiatriska nämnden och hyresrådet. Men också t. ex. länsstyrelserna och socialstyrelsen utgör slutinstanser i vissa ärenden. Det förhållandet att ett beslut inte får överklagas innebär inte i och för sig att rättelse inte kan sökas. Ofta går det att få saken omprövad. Där sådan rättelsemöjlighet finns, föreligger samma behov av beslutsmotivering som i fråga om överklagbara beslut. Men även om det inte står någon enda rättelseväg öppen, kan det ändå av hänsyn till förtroendet för myndighetens objektivitet i och för sig vara påkallat att beslutet motiveras. Det kan t. o. m. göras gällande att den omständigheten att ett beslut inte kan överklagas gör det särskilt angeläget att det motiveras på ett övertygande sätt. Arbetsgruppen stannar därför för att inte föreslå något undantag från motiveringskravet för de ej överklagbara beslutens del.

I fråga om motiveringskravets innehåll påpekar arbetsgruppen att intet beslut får meddelas utan objektiva skäl. Uppgiften för en regel om besluts-motivering blir att ange i vilken utsträckning dessa skäl skall redovisas. Det blir då av avgörande betydelse för regelns verkningar av vad som läggs in i motiveringskravet. Uppenbart är att generellt inte kan ställas upp krav på annat än en kortfattad motivering. Det är de springande — sakliga och/eller rättsliga — punkterna som parten bör ges rätt att få del av skriftligen i själva beslutet. Är skälen många och ligger de så att säga i bredd, bör det räcka med att nämna de väsentligaste. Men utgör skälen länkar i en logisk kedja, ställer det sig svårare att utelämna ett skäl utan att motiveringen blir obegriplig. Att generellt begära att förvaltningsbeslut efter förebild av domar skall innehålla sakframställningar och detaljerade vägningar av parternas yrkanden, argument och bevisning kan av naturliga skäl inte komma i fråga. Mer kan inte begäras än att myndigheten med några korta satser gör det begripligt för parten varför beslutet gått honom emot. Vad som i detta syfte behöver sägas blir i viss mån beroende av hur mycket som redan är känt för parten. Innebär ett slutligt beslut endast bekräftelse på ett tidigare med-

delat och motiverat interimistiskt eller preliminärt beslut, kan motiveringen helt enkelt bestå i en hänvisning till detta beslut och till att intet har framkommit som gett anledning till ändrad uppfattning. Ett rent verkställighetsbeslut kräver ingen annan motivering än en hänvisning till det beslut som skall gå i verkställighet. Som motivering kan också hänvisas till yttranden som avgetts i ärendet och vilka parten fått del av. Utgör beslutet tillämpning av allmänna anvisningar eller eljest av en fast, allmänt känd praxis, bör som motivering kunna hänvisas till sådana allmänt kända förhållanden eller motivering kunna underlåtas, om de kan förutsättas vara kända av parten. Dessa synpunkter är tillämpliga framför allt på förbud och påbud men mer sällan på återkallelsebeslut och avslagsbeslut och än mindre på beslut om omhändertaganden och bestraffningar. Beträffande avslagsbeslut i dispensärenden och liknande ärenden, där av parten anförda skäl för dispens, uppskov, anstånd e. d. av myndigheten inte funnits vara tillräckliga för bifall, bör det enligt arbetsgruppens mening i regel krävas att som motiv redovisas de förhållanden som varit bestämmande för myndighetens värderingar. Det går visserligen inte att se bort från att många av de värderingar som äger rum i sådana sammanhang är oåtkomliga för rationell motivering. Man bör alltså ha klart för sig att utrymmet för meddelande av meningsfulla motiv kan vara begränsat. Men i den utsträckning sådant utrymme finns bör det kunna begäras att det begagnas. Sökanden bör orienteras inte bara om att myndigheten inte har funnit hans skäl tillräckligt bärande utan också *varför*. Det går alltid att peka på en eller flera omständigheter som framför andra har övat avgörande inflytande på myndighetens ställningstagande.

Mot bakgrund av det nu anförda föreslår arbetsgruppen att huvudregeln om beslutsmotivering ges det innehållet att slutligt beslut som går part emot skall innehålla motivering, som upplyser om de sakliga och rättsliga bedömningar som väsentligast bestämt utgången (16 § första stycket arbetsgruppens lagförslag). I fråga om bestämmelsens räckvidd erinrar arbetsgruppen om att normbeslut inte omfattas av motiveringskravet på grund av den innebörd partsbegreppet fått i 4 § arbetsgruppens lagförslag. Bestämmelsen gäller beträffande beslut i såväl första instans som besvärinstans.

Enligt arbetsgruppens mening måste motiveringskravet för ses med vissa undantag. Det är nämligen önskvärt att motiveringskravets räckvidd så långt möjligt preciseras i själva förvaltningslagen. Gruppen framhåller att det finns åtskilliga situationer där hänsyn till allmänna eller enskilda intressen — sekretesshänsyn såväl som hänsyn av allmänmännisklig eller annan natur — väger så tungt att kravet på en i beslutet återgiven motivering bör träda tillbaka. Inom t. ex. hälsovården och i fråga om allmän ordning och säkerhet fordras ibland blixtnabba ingripanden till skydd för allmänheten eller eljest för allmänt eller enskilt intresse. När ett påbud eller ett förbud måste meddelas utan egentlig betänketid, låter det sig inte alltid göra att i beslutet

foga in en skriftlig motivering. Det enda som myndigheten hinner åstadkomma är kanske en hänvisning till det författningsrum på vilket myndigheten stöder sig. Fara i dröjsmål bör rimligen under vissa förhållanden kunna betraktas som bärande skäl för underlåtenhet att i ett beslut skriva in skälen för ställningstagandet. Även om svårighet möter att i beslutet upplysa om de bedömningar som bestämt utgången, bör dessa i möjligaste mån återges. Arbetsgruppen föreslår med hänsyn härtill att i lagen tas in en regel att motivering får begränsas eller utelämnas, om det av särskild anledning är nödvändigt (16 § andra stycket första punkten).

Arbetsgruppen föreslår vidare en regel om att motivering inte behöver lämnas, om beslutet angår tjänstetillsättning, antagning för utbildning, betygssättning, forskningsbidrag eller därmed jämförbar sak (16 § andra stycket andra punkten). Gruppen framhåller bl. a. att det i fråga om sådana typer av beslut kan vara ett rent värdeomdöme som är utslagsgivande. När val skall träffas mellan jämbördiga och till synes lika lämpliga tjänstesökande, utser man den av de sökande som man tycker är bäst. På samma sätt väljer man ut det forskningsprojekt man tycker bäst om från de synpunkter man har att anlägga, när flera jämbördiga projekt konkurrerar om ett bidrag. Den subjektiva värdering som ytterst blir utslagsgivande när de rent objektiva kriterierna är uttömda går inte alltid att motivera rationellt. Än mindre går det givetvis att ge en rationell motivering i de fall där ett val mellan flera personer eller alternativ träffas genom lottning eller slutan omröstning. Det förhållandet att det sista ledet i beslutsfattandet utgörs av ett irrationellt element, som inte låter sig återge i en motivering, utesluter dock inte att meningsfulla upplysningar kan ges om de skäl på vilka tidigare led i beslutsfattandet grundats. I ett tjänstetillsättningsärende prövas t. ex. i tur och ordning den formella kompetensen, »förtjänsten», dvs. tjänsteårsberäkning o. d., och sökandens meriter enligt mer eller mindre reglerade befordringsgrunder. Här blir det närmast fråga om en rättstillämpning, vilken liksom all annan sådan prövning skall vara grundad på redovisningsbara sakska. Det är först när bedömningen når fram till lämplighetsprövningen som den kan övergå till sådan ren värdering som inte går att objektivt belägga.

Enligt arbetsgruppens mening bör motivering också kunna utelämnas, om intet väsentligt partsintresse eftersätts därigenom. En undantagsregel med sådan innebörd ingår i 16 § andra stycket tredje punkten gruppens lagförslag. Gruppen understryker att beslutsmotiveringar som är sakligt onödiga är dålig arbetsekonomi, som varken det allmänna eller medborgarna är betjänta av. Man bör emellertid liksom i fråga om kommunikation gå ett steg längre och sätta motiveringsskyldigheten i direkt relation till sakens betydelse. Om intet väsentligt partsintresse eftersätts, bör myndigheten kunna underlåta att sätta ut motiven för sitt beslut. Beträffande grunderna för behovsbedömningen hänvisar arbetsgruppen till det som sagts vid över-

vägandena om kommunikationsregeln (15 §). Gruppen påpekar att det nu berörda undantaget från motiveringskravet antagligen inte räcker till för alla områden utan att längre gående undantag av hänsyn till arbetsmängden o. d. kan behövas i några specialförfattningar rörande sakområden med massavgöranden, korta beslutsfrister eller eljest pressade arbetsförhållanden. I förvaltningslagen bör emellertid längre gående undantag med hänsyn till arbetsförhållandena som sådana inte föreskrivas än undantag som ryms inom ramen för rent processekonomiska överväganden.

I 16 § tredje stycket arbetsgruppens lagförslag har tagits in en föreskrift om motivering i efterhand. Arbetsgruppen framhåller att varje beslut av myndighet skall grundas på sakligt godtagbara skäl. De föreslagna undantagen från skyldighet att motivera ett beslut betyder givetvis inte förbud mot att i själva beslutet upplysa om de skäl på vilka beslutet grundats, om myndigheten så önskar och det kan ske utan att något allmänt eller enskilt skyddsintresse skadas. När en myndighet underlåtit att i beslutet ange skälen av hänsyn till parten själv, strider det givetvis inte mot syftet härmed att parten i efterhand vid förfrågan får upplysning om skälen muntligen eller skriftligen. Arbetsgruppen erinrar i sammanhanget bl. a. om vad TCO anfört om efterhandsmotivering i tjänstetillsättningsärenden i sitt remissyttrande över besvärssakkunnigas förslag (SOU 1968: 27 s. 186) och om JO:s uttalanden i ett år 1968 avgjort ärende angående motivering i ärende om forskningsbidrag (JO 1969 s. 311). Genom sådana upplysningar kan de negativa verkningarna av att motivering inte lämnats i själva beslutet i betydande mån neutraliseras. Det synes arbetsgruppen angeläget att denna möjlighet tas till vara. Särskilt är det av vikt att så sker när det är sekretessskäl eller grannlagenhetsskäl som föranlett att motiven inte återgetts i själva beslutet. I detta hänseende hänvisar gruppen till de principer som ligger till grund för 6 § i dess lagförslag. Gruppen anför vidare att motivering i efterhand bör tillämpas också när skälen uteslutits på processekonomisk grund. Efterhandsmotivering som ersättning för underlåten samtidig motivering bör inte föreskrivas som en skyldighet utan bara som en rekommendation. Gruppen framhåller att, när motivering i efterhand kan tänkas bli aktuell, sådan inte kan lämnas utan att det är fullt klart, på vilka skäl beslutet grundas. För kollektivorgans del förutsätter detta att man enats inte bara om slutet utan också om skälen vid sina överläggningar eller röstat därom. Mot bakgrund av det nu anförda föreslår gruppen att regeln om efterhandsmotivering ges det innehållet att, om myndighet utelämnat motivering på grund som anges i 16 § andra stycket, myndigheten bör i efterhand på parts begäran upplysa om vad som bestämt utgången. Gruppen anser det inte vara nödvändigt att i lagen ta in någon uttrycklig föreskrift om att sådan begäran skall framställas inom viss tidsfrist. Framställning om beslutsmotivering görs av naturliga skäl ändå i de flesta fall under tiden från beslutets meddelande till dess lagakraftvinnande.

Remissyttrandena. Bland remissinstanserna råder enighet om värdet av att bestämmelser om beslutsmotivering inflyter i förvaltningslagen. I fråga om de föreslagna bestämmelsernas inverkan på myndigheternas arbetsbelastning framhåller *statskontoret* att de invändningar som statskontoret tidigare gjort mot att genomföra en allmän reform om beslutsmotivering bortfaller med hänsyn till de begränsningar som gjorts beträffande motiveringskravets räckvidd. Det merarbete som kan uppstå för myndigheterna torde inte vara av sådan storlek att det bör hindra att reformen genomförs på en gång hos samtliga berörda myndigheter. I allmänhet torde myndigheternas överväganden innan ett beslut fattas som går part emot vara så omfattande, att det knappast kan vara tidsödande att skriftligen utforma den motivering som man ändå har resonerat sig fram till. En liknande inställning redovisar *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser däremot att man inte kan utesluta möjligheten av att personalen på länsstyrelserna måste ökas, om motiveringar skall skrivas i den utsträckning som förordas. Betydelsen av att den enskilde får kännedom om de huvudsakliga skäl, som motiverat ett beslut som går denne emot, är emellertid enligt länsstyrelsens mening så stor, att betänkligheterna mot en eventuell arbetsökning för vissa myndigheter inte får inverka avgörande på frågan. *SR* anser att de nya bestämmelserna kommer att medföra ett betydande merarbete inom vissa förvaltningsmyndigheter och att ökade resurser krävs i fråga om främst kvalificerad personal.

Några remissinstanser ställer sig allmänt kritiska till de föreslagna reglernas utformning. *Regeringsrättens ledamöter* anser att både behovet och lämpligheten av de föreslagna bestämmelserna kan diskuteras. De påpekar att utvecklingen redan går mot ökat beaktande av motiveringskravet och att det förefaller ovisst om den föreslagna detaljregleringen i sin helhet är påkallad. De föreslår att första stycket ges det innehållet att, om slutligt beslut går part emot, motivering skall lämnas i den mån det erfordras, att av andra stycket bara behålls andra punkten (beslutet angår tjänstetillsättning etc.) och att i tredje stycket föreskrivs att myndighet som utelämnat motivering, där så lämpligen kan ske, i efterhand på parts begäran bör upplysa om vad som bestämt utgången. *Psykiatriska nämnden* förklarar att den med tanke på de ärenden om intagning på och utskrivning från sjukhus för psykiatrisk vård som handläggs av nämnden och andra organ föredrar de regler om beslutsmotivering som föreslogs av besvärssakkunniga. Visserligen är motiveringsskyldigheten mer allmänt utformad i det förslaget, men det medger enligt nämndens mening större rörelsefrihet än arbetsgruppens förslag. Önskemål om en mer elastisk utformning av motiveringsplikten framställs också av bl. a. *värnpliktsnämnden* och *länsstyrelsen i Jönköpings län*. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* häv-

dar att reglerna bör få en försiktig utformning, så att tillräcklig hänsyn tas till taxeringsmyndigheternas stora svårigheter att med hänsyn till bristande tid samt ärendenas mängd och art åstadkomma uttömmande motiveringar.

Den föreslagna begränsningen till slutliga beslut som går part emot godtas i allmänhet utan närmare kommentarer i remissyttrandena. *Svea hovrätt* anser det kunna förutsättas att myndighet, när behov verkligen föreligger, motiverar såväl gynnande slutliga beslut som beslut under förfarandet. *JO* framhåller att inskränkningen till slutliga beslut som går part emot inte kan anses lika naturlig i fråga om motivering som i fråga om kommunikation. Motivering kan ofta vara påkallad i besvärssärenden med hänsyn till behov av vägledande uttalanden därför att bifall meddelats i strid mot mening, som uttalats av lägre instans eller remissmyndighet, eller till nackdel för någon som inte har partsställning. Lagen är emellertid inte tillämplig på förvaltningsdomstolarna, som är de egentliga prejudikatinstanserna. Eftersom dessa liksom de centrala ämbetsverken trots begränsningen i den föreslagna bestämmelsen torde komma att beakta behov av vägledande uttalanden, anser sig *JO* i och för sig kunna tillstyrka det föreslagna stadgandet. Enligt hans mening vore det dock en fördel om till paragrafen lades ett fjärde stycke av förslagsvis följande lydelse: »Slutligt beslut som innebär ändring av lägre myndighets beslut bör även eljest i erforderlig utsträckning motiveras». *SR* anser det vara synnerligen angeläget att specialförfattningarna kompletteras med behövliga föreskrifter om när andra slutliga beslut än sådana som går part emot skall motiveras. Vad gäller beslut under förfarandet säger sig *SR* hysa full förståelse för svårigheten att i en mera generellt avfattad förvaltningslag i detalj reglera de olika moment som kan uppstå under förfarandet. Det är emellertid enligt *SR*'s mening av synnerlig vikt att vissa ställningstaganden och beslut under förfarandet utförligt motiveras, t. ex. förord och tjänsteförslag i tjänstetillsättningsärenden. *Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt* anser att motiveringskravet i princip bör innefatta en skyldighet för myndigheten att lämna förklaring till det slutliga beslutet oberoende av om detta går i positiv eller negativ riktning för parten. Från denna skyldighet bör dock lämnas erforderliga undantag för olika fall.

Riksförsäkringsverket erinrar om att det inom sjukförsäkringen förekommer ett synnerligen stort antal ärenden, i vilka slutligt beslut meddelas muntligen, exempelvis »över disk». Enligt verkets mening bör motiveringskravet rimligtvis inte gälla beslut, som meddelas muntligen. Detta synes böra komma till uttryck i lagen eller eljest, för socialförsäkringens del, i specialförfattning.

Det i 16 § första stycket uppställda kravet på motiveringens innehåll diskuteras i åtskilliga yttranden. *Regeringsrättens ledamöter* anser det inte erforderligt att i lagtexten ange vad motiveringen skall innehålla. Enligt

deras mening antyder den föreslagna skrivningen (»motivering, som upp-lyser om de sakliga och rättsliga bedömningar som väsentligast bestämt utgången») i vart fall orealistiskt höga krav såvitt angår flertalet myndigheter, speciellt lokala sådana utan juridiskt utbildade tjänstemän. Enligt deras erfarenhet är det blott få vanliga förvaltningsmyndigheter utanför kretsen av länsstyrelser, vilkas avslagsbeslut i partsärenden f. n. kan anses uppnå den höga ambitionsnivå som den föreslagna formuleringen antyder. I mycket stor utsträckning ges även i förvaltningsbeslut, som överklagas i regeringsrätten, motivering regelmässigt bara genom en intetsägande hänvisning till omständigheterna i målet eller genom en tämligen stereotyp upprepning av ordalagen i den ifrågavarande materiella författningen. *Sveriges advokatsamfund* anser det berörda uttrycket böra bytas ut mot det mera vedertagna uttrycket »de skäl, på vilka avgörandet grundas» (jfr 11 kap. 5 § besvärssakkunnigas lagförslag). Enligt *riksförsäkringsverkets* mening har den i första stycket föreslagna regeln inte tillräckligt anpassats efter de varierande förutsättningarna för beslutsmotivering i socialförsäkringsärenden, där avgörandet bygger på skönsmässig bedömning. Anses stadgandet inte böra formuleras om med hänsyn härtill, synes för socialförsäkringens del behövas ett särskilt stadgande om beslutsmotivering i specialförfattning.

Några remissinstanser diskuterar frågan hur beslut i dispensärenden och liknande ärenden skall motiveras. *Länsstyrelsen i Kristianstads län*, som ansluter sig till uppfattningen att avslagsbeslut i sådana ärenden som motiv bör redovisa de förhållanden som varit bestämmande för myndighetens värderingar, anför vidare.

Ofta återfinns uttrycket »synnerliga skäl» i en författningsbestämmelse och förarbetena till denna brukar exemplifiera eller på annat sätt ge ledning för vilka skäl som är att anse som synnerliga. Det är enligt länsstyrelsens mening föga ändamålsenligt att ge beslutet den formen att vederbörande sökande skall ha att själv skaffa sig kunskap om de bakomliggande motiven för avslaget. Den ärendegrupp, som länsstyrelsen närmast här haft för ögonen, gäller anstånd med verkställigheten av frihetsstraff. En annan sak är att beslutsmotiveringen ofta kan ges den formen att de skäl, som sökanden vill åberopa för att få anstånd med straffverkställigheten, i huvuddrag återges i reciten. Skulle den fortsatta handläggningen inte tillföra ärendet nya fakta, brukar länsstyrelsen som motivering för ett avslagsbeslut anförda att sökanden inte visat att sådana synnerliga skäl föreligger, som avses i 12 § lagen om behandling i fångvårdsanstalt.

Länsstyrelsen i Blekinge län påpekar att det i förvaltningen förekommer en del fall där det med hänsyn till ärendets art är svårt att klargörande uttrycka den bedömning som ligger bakom ett beslut. Som exempel anför länsstyrelsen bl. a. beslut om återkallelse av körkort, när körkortsinnehavare gjort sig skyldig till rattfylleri eller genom upprepade för-

seelser visat bristande vilja eller förmåga att rätta sig efter trafikbestämmelserna. Ett beslut grundar sig i sådant fall på förefintligheten av ett brott eller på en värdering av vad en serie förseelser kan innebära från trafik-säkerhetssynpunkt. Återkallelsebeslutet bör dock inte lämpligen motiveras på annat sätt än genom en hänvisning till lagrum samt brottet eller förseelserna. Länsstyrelsen anser att det möjligen är pretentiöst att i ett sådant fall tala om beslutsskäl men menar att grunden för beslutet dock har angivits. Enligt länsstyrelsens mening måste det i ärenden av berört slag anses godtagbart att förfara på sådant sätt. Sammanfattningsvis anför länsstyrelsen att slutligt förvaltningsbeslut bör innehålla skälen eller grunden för beslutet, i den mån det anses behövt med hänsyn till enskilda eller allmänna intressen. Även *länsstyrelsen i Hallands län* finner uttalandena i betänkandet i denna del vara för långtgående. Länsstyrelsen anser att det beträffande åtskilliga sådana ärenden är orealistiskt att söka lämna annan motivering än den, att de åberopade skälen varit otillräckliga. Situationen i de ifrågavarande ärendena är nämligen ofta den, att ett klart och uppenbart angivande av syftet med den bestämmelse varifrån dispens söks ligger redan i själva bestämmelsen. I de fall då skälen för den sökta dispensen angetts av sökanden, kan dessa, om det inte förelegat någon tvekan om skälens otillräcklighet, sålunda inte bemötas på annat sätt än genom en upplysning att de inte motsvarar de krav som författningen uppställer för att ansökningen skall kunna bifallas.

Sveriges lantbruksförbund vänder sig mot det i betänkandet gjorda uttalandet att ju mer som satsas på kommunikation, desto enklare kan beslutsmotiveringen göras. Beslutsmotiveringen har, påpekar förbundet, inte bara funktionen att meddela parten vad som har förekommit i ärendet utan också den betydligt viktigare uppgiften att klargöra vad av ärendets materia som beslutsmyndigheten funnit relevant och som alltså i första hand skall angripas under besvärsförfarandet. Skulle kommunikationen ge rätt till förkortad beslutsmotivering, lastas arbetsbördan över på parten som mer eller mindre i blindo måste ta upp alla ärendets omständigheter till behandling vid besvärsförfarandet. Förbundet åberopar uttalandet på annat ställe i betänkandet att »det är de springande — sakliga och rättsliga — punkterna som parten bör ges rätt att få del av skriftligen i själva beslutet».

De i 16 § andra stycket föreslagna undantagen från motiveringsplikten behandlas — utöver vad som framgår av det föregående — även beträffande enskildheter i reglernas utformning. Enligt *Svea hovrätts* mening bör ordet »nödvändigt» i första punkten ersättas av ordet »påkallat» med hänsyn till bestämmelsens innebörd enligt betänkandet. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* föreslår att orden »är nödvändigt» byts ut mot »uppenbart ej erfordras». Härigenom kan enligt länsstyrelsens mening de största svårigheterna undvikas beträffande motivering av t. ex. fastställelse av plan-

förslag i ärenden enligt byggnadslagen. Också länsstyrelsen i Stockholms län finner ordet »nödvändigt» vara väl starkt begränsande. En formulering med utgångspunkt från besvärssakkunnigas förslag (motivering skall lämnas »i den mån det icke av särskild anledning finnes obehövt eller olämpligt») är enligt länsstyrelsens mening att föredra. Därmed erhålls också en godtagbar lösning beträffande »kverulantfallen», som för länsstyrelsens del medför åtskilligt arbete, eftersom varje klagoskrift anses böra föranleda utredning och beslut, om det inte står klart att klagoskriften bara är uttryck för mentalsjukdom. Med det i förslaget intagna principiella kravet på redovisning av såväl sakliga som rättsliga bedömningar, är det enligt länsstyrelsens mening annars ovisst om motiveringen vid ogrundade klagomål kan begränsas till ett konstaterande att utredningen inte gett stöd för klagomålen.

Vad angår det i 16 § andra stycket andra punkten upptagna undantaget för beslut i ärenden om tjänstetillsättningsärenden m. m. påpekar *överdklagaren i Göteborgs åklagardistrikt*, att regeln — med frångående av vad JO uttalat i sin framställning år 1960 — torde göra det möjligt att utelämnas motivering också om en ansökan i tjänstetillsättningsärende avslagits på grund av brist i formell behörighet eller på annan principiell eller eljest allmänintressant grund. *Statens avtalsverk* ifrågasätter om beslut rörande skiljande från tjänsten, t. ex. genom uppsägning, alltid måste vara motiverat. Vid uppsägning kan det mången gång vara ett direkt önskemål från parten att myndigheten inte motiverar sitt beslut och parten kan ha uttryckligen framhållit detta för myndigheten.

ÖB erinrar om att han i sitt yttrande över besvärssakkunnigas förslag framhöll att undantag från motiveringsskyldigheten borde föreligga bl. a. beträffande beslut i sekretessbelagda ärenden, beslut från en myndighet gentemot en annan samt beslut som innebär behörig ledning och fördelning av arbete (order). De i andra stycket föreslagna reglerna kan antas täcka nämnda behov av undantag. Detta bör enligt ÖB:s mening klargöras i särskilda anvisningar eller tillämpningsföreskrifter.

Den föreslagna bestämmelsen om motivering i efterhand godtas av flertalet remissinstanser. *Universitetskanslersämbetet* anser dock att regeln bör utformas som en skyldighet och inte som en rekommendation för undvikande av godtycke eller tveksamhet från myndigheternas sida. TCO menar att myndighet bör vara skyldig att motivera i efterhand, om part begär det. *Försvarets civilförvaltning*, som finner vissa skäl tala för att regeln görs obligatorisk, anser att frågan om en skärpning av bestämmelsen bör få bli beroende av erfarenheterna av lagens tillämpning.

Kammarkollegiet betonar angelägenheten av att efterhandsmotivering får göras kortfattad, helst som ingen tidsfrist utsatts inom vilken begäran om sådan motivering skall framställas. Enligt kollegiets mening bör vidare klargöras att lämnandet av efterhandsmotivering givetvis måste begränsas

till de fall där det vid tidpunkten i fråga alltså är möjligt för myndigheten att riktigt återge den motivering som låg bakom beslutet. Eljest kan man riskera efterhandskonstruktioner. *Stadsjuristen i Stockholm* anser att det bör uppmärksammas att stadgandet om motivering i efterhand inte innefattar någon arbetsbesparing. Myndigheten torde nämligen se sig nödsakad att redan i samband med fattandet av beslut motivera detta för att ha en motivering till reds om part senare skulle begära sådan. *Regeringsrättens ledamöter* påpekar att upplysning i efterhand om motivering bör kunna lämnas muntligen.

Några remissinstanser redovisar en kritisk inställning till regeln om efterhandsmotivering. *Lantmäteristyrelsen* anser bestämmelsen vara självklar och därför böra utgå ur lagtexten. *Riksskattenämnden* framhåller att det för myndigheterna i många fall är förenat med svårigheter att lämna en tillförlitlig efterhandsmotivering till ett beslut. Detta kan bl. a. vara fallet när antalet handlagda ärenden är stort eller när en längre tid förflutit mellan beslutet och begäran om efterhandsmotivering. Den fullständiga motiveringen kan ha fallit i glömska, så att den motivering som lämnas efteråt blir en ren efterhandskonstruktion. Har flera deltagit i ett beslut, kan det vara speciellt svårt att lämna en riktig motivering i efterhand. De olika personer som deltagit i beslutet kan nämligen ha haft skilda motiv för sitt ställningstagande men varit eniga om slutet. Om en bestämmelse rörande motivering i efterhand över huvud taget skall tas med i förvaltningslagen, bör bestämmelsen enligt nämndens mening mjukas upp ytterligare, så att den blir tillämplig endast i fall, där en efterhandsmotivering kan lämnas utan svårighet. Också *länsstyrelsen i Jönköpings län* anmäler tveksamhet beträffande bestämmelsen, särskilt i fråga om betygssättning och tjänstetillsättning. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser att arbetsgruppens förslag i denna del bör beaktas endast om de statsanställdas organisationer skulle redovisa övertygande skäl för att förslagets genomförande är önskvärt. Även *Svea hovrätt* ifrågasätter regelns lämplighet. Enligt hovrättens åsikt är den inte nödvändig och kan föranleda tillämpningssvårigheter.

Liksom i fråga om regleringen av kommunikationsskyldigheten diskuteras i en del remissyttranden behovet av undantag i specialförfattning beträffande motiveringsplikten. *Psykiatriska nämnden* uttalar att bestämmelserna om beslutsmotivering inte bör gälla i ärenden om intagning på eller utskrivning från sjukhus för psykiatrisk vård enligt 1966 års lag om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. *Statens utlänningskommission* avstyrker att motiveringsplikten i ärenden enligt utlänningslagen utsträcks utöver vad som f. n. är föreskrivet i lagen. Under hänvisning till de betänkligheter beträffande valutaregleringsärenden som anförts av valutastyrelsen i dess yttrande över besvärssakkunnigas förslag (SOU 1968: 27 s. 187) framhåller *fullmäktige i riksbanken*, att motiveringsplikten visserligen uppmjukats vä-

sentligt i det nya förslaget men i princip alltjämt består. Fullmäktige ansluter sig därför i denna del till valutastyrelsens tidigare yttrande.

Departementschefen. Frågan om införande av allmänna lagregler om förvaltningsmyndighets skyldighet att ange skälen för sina beslut har aktualiserats i olika sammanhang under senare år. Det torde vara tillräckligt att erinra om att JO år 1960 gjort en framställning i ämnet och att förslag om införande av sådana regler vid flera tillfällen väckts i riksdagen (jfr 1LU 1961: 8, 1966: 17 och 1970: 53). Arbetsgruppen har i det nu föreliggande utredningsförslaget gett uttryck åt uppfattningen att bestämmelser om beslutsmotivering utgör ett omistligt element i en allmän förfarandelag som syftar till att stärka den enskildes rättssäkerhet inom den offentliga förvaltningen. Någon avvikande mening på denna punkt har inte framförts vid remissbehandlingen av förslaget. De erinringar mot detta som gjorts av en del remissinstanser har så gott som uteslutande gällt enskildheter i de föreslagna reglernas utformning. Jag finner det med hänsyn härtill uppenbart att i förvaltningslagen bör ingå regler som slår fast principen om myndighets skyldighet att motivera sina beslut. Reglerna bör som arbetsgruppen föreslagit tas upp bland lagens särskilda bestämmelser.

De invändningar som tidigare brukat riktas mot införandet av generella bestämmelser om beslutsmotivering har främst gällt det merarbete för myndigheterna som väntats bli följden av sådana bestämmelser. Också vid remissbehandlingen av arbetsgruppens förslag har från några håll yppats farhågor för att regler om motiveringsplikt skall leda till ökad arbetsbelastning på myndigheterna. Som jag har betonat i den allmänna motiveringen bör farhågor av detta slag inte överdrivas. Införandet av allmänna regler om beslutsmotivering innebär strängt taget inte annat än att man över hela förvaltningen kräver vad som redan faktiskt tillämpas inom åtskilliga områden av denna. De under 1960-talet framlagda förslagen till generell lagstiftning i ämnet torde i sin mån ha bidragit till att kravet på angivande av skäl för myndigheternas beslut numera iakttas i avsevärt större utsträckning än tidigare. Begränsas motiveringsskyldigheten i förvaltningslagen till vad som rimligen kan begäras av myndigheterna i detta hänseende, finns det enligt min mening inte anledning befara att myndigheterna härigenom belastas över hövan eller nödgas åsidosätta önskemålen om snabb och effektiv handläggning av sina ärenden.

I fråga om utformningen av motiveringsreglerna har i det nu framlagda lagförslaget valts en lösning som i sak till stor del stämmer överens med arbetsgruppens lagförslag. Med anledning av vad som påpekats vid remissbehandlingen har dock gjorts vissa ändringar beträffande avfattningen av såväl huvudregeln om motiveringsplikt som föreskrifterna om undantag härifrån. Till dessa ändringar skall jag strax återkomma. I

formellt hänseende har eftersträfvats viss överensstämmelse med föreskrifterna om kommunikation (15 § första stycket).

Enligt huvudregeln i det nu framlagda lagförslaget (17 § första stycket första punkten) skall beslut, varigenom myndighet avgör ärende, innehålla de skäl som bestämt utgången. Motiveringsplikten omfattar sålunda liksom arbetsgruppens lagförslag endast slutliga beslut. Med uttrycket »beslut, varigenom myndighet avgör ärende» åsyftas inte bara avgöranden i sak utan också beslut om avvisning eller avskrivning av ett ärende. Att motiveringskravet endast gäller slutliga beslut får inte ses som ett ställningstagande till frågan i vad mån beslut under förfarandet bör motiveras. Förvaltningslagens regler representerar som tidigare framhållits en minimistandard i fråga om handläggningen av förvaltningsärenden. Det får således liksom hittills ankomma på myndigheterna att, i den mån specialförfattningarna inte innehåller regler i ämnet, efter omständigheterna bedöma om motivering bör lämnas också beträffande andra beslut än slutliga.

I likhet med arbetsgruppen anser jag motiveringsskyldigheten normalt böra begränsas till fall då det slutliga beslutet i ett ärende går part emot. Som påpekats av Svea hovrätt torde det kunna förutsättas att myndighet vid behov motiverar även gynnande beslut, t. ex. med hänsyn till vikten av ett vägledande uttalande av besvärshöjinstans i viss fråga. I formellt hänseende har i förhållande till arbetsgruppens lagförslag gjorts den ändringen att begränsningen till beslut som går part emot flyttats från huvudregeln till undantagsreglerna (17 § första stycket andra punkten 1). Härmed markeras att det ligger i myndighetens hand att avgöra om motivering bör underlåtas i fall då beslut inte går part emot. Beträffande innebörden av sistnämnda uttryck vill jag hänvisa till vad som anförts i motsvarande fråga under 15 § i det nu framlagda lagförslaget.

Med anledning av ett påpekande av riks försäkringsverket i fråga om beslut som meddelas muntligen vill jag framhålla, att bestämmelserna i 17 § inte innehåller något krav på att det skall vara fråga om skriftligen avfattade beslut. I vad mån bestämmelserna blir tillämpliga på muntliga beslut får avgöras genom tolkning av reglerna i 3 § om giltighetsområdet för förvaltningslagens särskilda bestämmelser. Meddelas t. ex. ett beslut, varigenom myndighet för enskild bestämmer om en förmån vid sammanträde inför myndigheten (jfr 20 § delgivningslagen), bör motiveringsplikt anses föreligga. En annan sak är att beslutet i sådant fall på grund av särskilda föreskrifter om myndighets dokumentationsskyldighet vanligen nedtecknas i skrift först efteråt. Vad gäller rena »överdiskärenden» vill jag påpeka att det sannolikt i de flesta fall kommer att vara uppenbart obehövligt att lämna motivering till ett beslut i ett sjukförsäkringsärende (se 17 § första stycket andra punkten 1). Den ersättning vartill den enskilde kan vara berättigad i sådant ärende bestäms merendels efter schematiska grunder och den enskildes yrkande i ärendet torde vanligen gå ut på att

bli tillerkänd ersättning med det belopp som han har rätt till. Myndighetens beslut kommer följaktligen endast undantagsvis att gå den enskilde emot i något avseende. Skulle så vara fallet, inträder i princip motiveringsskyldighet. Denna kan emellertid som nyss nämnts fullgöras både muntligen och skriftligen. I åtskilliga fall bör det uppenbarligen vara tillräckligt med en muntlig upplysning om varför ersättning tillerkänts med lägre belopp än den enskilde anser sig ha rätt till.

Av 3 § andra stycket 2 följer att normbeslut inte omfattas av reglerna om motiveringsplikt, såvida det inte är fråga om beslut med anledning av besvär.

I fråga om motiveringskravets innehåll fordras enligt det nu framlagda lagförslaget att myndigheten anger »de skäl som bestämt utgången». Som påpekats av regeringsrättens ledamöter antyder arbetsgruppens lagtext på denna punkt ett längre gående motiveringskrav (»de sakliga och rättsliga bedömningar som väsentligast bestämt utgången»). Med den av mig föreslagna formuleringen avses att markera att förvaltningslagen i princip inte uppställer något krav på att förvaltningsmyndigheternas beslut skall innehålla detaljerade redogörelser för sakförhållandena i ärendena och vidlyftiga resonemang om hur dessa förhållanden bedömts rättsligen av myndigheten. Det är — som arbetsgruppen uttrycker det — »de springande punkterna» som skall komma fram i motiveringen. Denna torde därför i ett stort antal fall kunna göras kort. Jag vill i sammanhanget hänvisa till de exempel på avfattning av beslut som lämnats i arbetsgruppens betänkande (s. 202).

Som jag har påpekat i det föregående har undantagen från motiveringsplikten getts en något annan utformning än i arbetsgruppens lagförslag. Syftet härmed är att något tydligare än i det förslaget skilja ut de situationer då motivering helt eller delvis bör kunna utelämnas. I 17 § första stycket andra punkten 1 (jfr 15 § första stycket andra punkten 1) medges undantag när beslutet inte går part emot eller det eljest är uppenbart obehövt att upplysa om skälen. Det första ledet i undantagsbestämmelsen har jag berört tidigare. Det andra ledet är avsett att täcka de fall som åsyftas i 16 § andra stycket tredje punkten arbetsgruppens lagförslag (»intet väsentligt partsintresse eftersätts»). I enlighet med detta undantag bör t. ex. besvärsinstans kunna underlåta att lämna en egen motivering, när den inte finner skäl att göra ändring i ett överklagat och tillfredsställande motiverat beslut.

Undantaget i 17 § första stycket andra punkten 2 stämmer med en formell jämkning överens med 16 § andra stycket andra punkten arbetsgruppens lagförslag. Med anledning av vad statens avtalsverk påpekat beträffande beslut om skiljande av någon från tjänsten vill jag framhålla, att sådant beslut i princip inte bör jämnställas med beslut om tjänstetillsättning i fråga om möjligheten att underlåta motivering. Har part i sådant fall ut-

tryckligen framställt begäran om att motivering skall utelämnas, torde emellertid i regel undantagsregeln i 17 § första stycket andra punkten 1 bli tillämplig och skälen av denna anledning kunna uteslutas ur beslutet.

Undantagsbestämmelserna i 17 § första stycket andra punkten 3 och 4 motsvarar 16 § andra stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag. I enlighet med den systematik som använts vid formuleringen av undantagsreglerna i 15 § har det funnits lämpligt att dela upp det av arbetsgruppen föreslagna undantaget på två olika regler. Enligt det nu framlagda lagförslaget kan sålunda motivering utelämnas dels om det är nödvändigt med hänsyn till privatlivets helgd, enskilds behöriga ekonomiska intresse eller jämförbart förhållande (andra punkten 3), dels om ärendet är så brådskande att det inte finns tid att utforma skälen (andra punkten 4). Den förra regeln tar sikte bl. a. på de situationer då det av sekretesskäl framstår som befogat att inskränka motiveringen. Den senare regeln syftar på situationer då det krävs ett snabbt ingripande av myndighet och tiden inte medger att formulera skälen för beslutet. Som jag framhållit vid motsvarande undantagsregel i 15 § första stycket andra punkten 4 bör myndighets arbetsbörda som sådan inte få tas i beaktande vid prövningen av om motivering skall utelämnas eller inte.

Regeln om efterhandsmotivering i 17 § andra stycket stämmer nära överens med arbetsgruppens förslag (16 § tredje stycket gruppens lagförslag). Den av vissa remissinstanser framförda kritiken har inte övertygat mig om att regeln bör undergå någon väsentlig jämkning. Regeln innebär en rekommendation till myndigheterna att skriftligen eller muntligen på parts begäran om möjligt upplysa honom om skälen för ett beslut, när dessa har utelämnats. Någon ovillkorlig skyldighet härtill finns sålunda inte. Kan upplysning om skälen av någon anledning inte lämnas i efterhand, t. ex. därför att parts begäran därom framställts så sent att det inte längre är möjligt att fullt klart ange vilka skäl som bestämt utgången i ärendet, föreligger ingen skyldighet för myndigheten att söka rekonstruera motiven till beslutet. Det ankommer givetvis på myndigheten att ta ställning till vem som i fråga om lämnande av efterhandsmotivering skall vara behörig att företräda myndigheten.

I fråga om de av en del remissinstanser framförda önskemålen om särskilda undantag beträffande vissa grupper av ärenden vill jag hänvisa till vad jag anfört i fråga om motsvarande önskemål under 15 §.

18 §

Paragrafen reglerar förvaltningsmyndighets skyldighet att underrätta part och annan som saken angår om beslut, varigenom myndighet avgör ärende, och om vad han har att iakttä vid klagan över beslutet. Den motsvarar 17 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Några allmänna författningsbestämmelser om skyl-

dighet för förvaltningsmyndighet att underrätta part eller annan som saken angår om innehållet i myndighetens beslut finns f. n. inte. I specialförfattningarna har emellertid i åtskilliga fall meddelats bestämmelser om sådan underrättelseskyldighet, se t. ex. 11 § 2 mom. och 13 § 1 mom. andra stycket skogsvårdslagen (1948: 237), 32 § första stycket lagen om nykterhetsvård, 58 § 1 mom. byggnadsstadgan (1959: 612) och 28 § namnlagen. Bestämmelserna har ibland begränsats till att avse fall då beslut går part emot, se t. ex. 69 § 1 mom. taxeringsförordningen (underrättelse om avvikelse från självdeklaration).

Även om underrättelseskyldighet inte är föreskriven, är statlig förvaltningsmyndighet i viss utsträckning skyldig att utan särskild begäran utfärda expedition rörande beslut, se 18 § expeditionskungörelsen (1964: 618). I servicecirkuläret har vidare för statliga förvaltningsmyndigheter meddelats vissa allmänna anvisningar om skyldighet att tillhandagå allmänheten med översändande av expeditioner. Enligt första stycket i cirkuläret bör såväl avgiftsbelagda som icke avgiftsbelagda expeditioner, dvs. bl. a. handlingar som innefattar myndighets beslut, tillställas vederbörande med anlitande av postverket, om inte tillhandahållande i annan ordning begärts eller annat tillvägagångssätt är särskilt föreskrivet eller påkallat av omständigheterna. Skall avgiftsbelagd expedition lösas av person som är bosatt på myndighetens förläggningssort, bör dock i regel expeditionen inte översändas, om inte begäran framställts därom. Sådan expedition bör inte heller översändas i andra fall, om det med skäl kan antas att expeditionen inte kommer att lösas ut. I cirkulärets tredje stycke påpekas att, om expedition inte översänds, myndigheten om möjligt bör underrätta vederbörande på lämpligt sätt om att expeditionen finns att hämta mot erläggande av den avgift varmed den kan vara belagd. Meddelas föreläggande på annat sätt än i form av en expedition som översänds till eller delges den det angår, skall myndigheten enligt femte stycket första punkten i cirkuläret om möjligt underrätta honom om innehållet i föreläggandet.

För förvaltningsförfarandet saknas även generella föreskrifter om skyldighet för myndighet att underrätta part eller annan som saken angår om vad han har att iaktta för den händelse han önskar föra talan mot ett beslut av myndigheten (besvärshänvisning). I åtskilliga specialförfattningar har dock tagits in bestämmelser om skyldighet för myndighet att lämna part besvärshänvisning. Sådan skyldighet har vanligen föreskrivits i samband med att myndighet ålagts att underrätta part om beslutet, se t. ex. 32 § första stycket nykterhetsvårdslagen och 69 § 4 mom. taxeringsförordningen. Ofta har skyldigheten att lämna besvärshänvisning uttryckligen begränsats till fall då beslutet är överklagbart, se förutom nyssnämnda två bestämmelser t. ex. 34 § namnlagen. I sammanhanget bör vidare erinras om den för länsstyrelserna gällande bestämmelsen i 57 § tredje stycket länsstyrelseinstruktionen. Enligt denna skall expedition av beslut, mot vilket talan får föras,

innehålla besvärshänvisning i de fall då det är föreskrivet, då länsstyrelsen eljest anser det behövas eller då part begär det.

Vad som skall anses gälla i de fall då skyldighet att lämna besvärshänvisning inte är uttryckligen föreskriven får betecknas som oklart. I stor utsträckning torde myndigheterna följa den princip som har kommit till uttryck i 57 § tredje stycket länsstyrelseinstruktionen (jfr SOU 1964: 27 s. 451).

Någon allmän bestämmelse om skyldighet för myndighet att underrätta part eller annan som saken angår om skiljaktig mening vid beslutets fattande finns inte. Specialförfattningarna synes inte heller uppvisa något exempel på en bestämmelse med sådant innehåll.

I fråga om sättet för underrättelse om beslut och för lämnande av besvärshänvisning finns f. n. — bortsett från reglerna om parts skyldighet att lösa avgiftsbelagd expedition i expeditionskungörelsen — inte några allmänna författningsregler. Har i specialförfattning föreskrivits underrättelseskyldighet, anges dock vanligen om underrättelsen skall ske genom delgivning enligt delgivningslagen eller på annat sätt, se t. ex. 57 § lagen om socialhjälp, 95 § barnavårdslagen, 6 § lagen (1967: 420) om flyttning av fordon i vissa fall och 19 § lagen (1968: 349) om hyresnämnder. I somliga fall meddelas beslut efter anslag, se t. ex. 150 § första stycket byggnadslagen (länsstyrelses beslut om fastställelse av stadsplan m. m.) och 10 och 11 §§ statstjänstemannastadgan (1965: 601) (beslut i fråga om tillsättning av tjänst).

Meddelas beslut vid förhandling, förhör eller annat sammanträde, anses delgivning därav ha skett med den som var närvarande, när beslutet meddelades (20 § delgivningslagen). Myndigheten skall i sådant fall skyndsamt tillhandahålla utskrift av beslutet, om det begärs.

Arbetsgruppen. Med hänsyn till den betydelse som formlig delgivning av ett beslut med den det angår har för inträdet av hans rättigheter och skyldigheter anser arbetsgruppen någon tvekan inte behöva råda om att en bestämmelse i ämnet bör ingå i förvaltningslagen. Att så blir fallet är så mycket naturligare som det inte har gått att praxisvägen nå tillräcklig enhetlighet och fasthet i detta hänseende. Enligt arbetsgruppen står det också klart att bestämmelsen bör ingå bland de särskilda bestämmelserna för vissa partsärenden.

Även om huvudregeln utan tvekan bör vara att beslut skall delges part, är det enligt arbetsgruppens mening också givet att den inte kan göras undantagslös. Gruppen erinrar särskilt om svar på muntliga framställningar o. d. Parten behöver i sådana fall vanligen »svart på vitt» bara om han vill klaga. När formlig delgivning inte behövs, skall myndigheten givetvis inte vara skyldig att ombesörja sådan. Gruppen anser inte att undantaget från beslutsdelgivning bör begränsas till fall då delgivning är uppenbart obehövlig. I stället bör gälla att delgivning bör äga rum, om myndigheten finner det inte vara obehövligt. Därtill har förutsatts att, om part begär skriftligt

besked om ett beslut, själva begäran skall anses tillräcklig som belägg för att det inte är obehövt att ge honom sådant besked.

Någon begränsning till slutliga beslut bör enligt arbetsgruppen inte göras. När det gäller besluts tillkännagivande för part gör sig i stort sett samma synpunkter gällande vare sig beslutet är slutligt eller meddelat under förfarandet. Samma krav på underrättelse till part om beslutet bör därför i princip gälla. Någon begränsning till beslut som går part emot blir inte heller aktuell i fråga om en regel som skall tillgodose parts information om träffade beslut. Behovet av sådan information kan vara väl så påtagligt för beslut som utfaller till parts fördel som för beslut som går honom emot. Avgörande för båda slagen av beslut bör vara om parten har behov av formlig delgivning eller inte.

Arbetsgruppen påpekar vidare att de tidigare bestämmelserna i lagförslaget begränsats till att gälla förhållandet mellan myndighet och part. Intet har t. ex. föreskrivits om kommunikation med annan som saken rör än den som är part och partsbegreppet har getts en restriktiv innebörd. Beslutsdelgivning ex officio bör därför inte ske med annan än part.

Den vedertagna formen för lämnande av skriftligt besked om ett beslut är expediering, framhåller arbetsgruppen vidare. Detta innebär att beslutet bringas till partens kännedom genom att tas in i en expedition, som överbringas till parten enligt de allmänna reglerna för delgivning av handling. Expediering bör i enlighet härmed gälla som huvudregel för underrättelse till part om beslut i ärendet. I allmänhet kan det inte beträffande beslut i förvaltningsrättsliga partsärenden tänkas fall, där det är onödigt att återge beslutet fullständigt och där ett förkortat återgivande är tillräckligt. Gruppen anser det också böra föreskrivas att expeditionen skall återge den eller de skiljaktiga meningar som anmälts och antecknats vid avgörandet.

Eftersom några bestämmelser om muntlig förhandling inte föreslås, anser arbetsgruppen det vara obehövt med en föreskrift om beslutsdelgivning genom muntligt avkunnande.

Av nu redovisade skäl har i 17 § första stycket första punkten arbetsgruppens lagförslag tagits in en regel om att beslut — om det inte är obehövt — skall bringas till parts kännedom genom delgivning av en expedition, som fullständigt återger beslutet jämte skiljaktig mening, om sådan antecknats. Eftersom regeln är begränsad till delgivning med part och det med det föreslagna partsbegreppet inte kommer att finnas någon part i normbeslutsärenden, blir regeln enligt arbetsgruppen i praktiken tillämplig bara på individuella beslut, om det inte är fråga om ett »blandat norm- och individuellt beslut» såsom kan vara fallet i fridlysningsärenden. Inom den specialreglerade kommunalförvaltningen utfärdas regelmässigt beslutsexpeditioner i form av protokollsutdrag och dessa tillställs vanligtvis parterna genom postförsändelser. Regeln om beslutsdelgivning behöver därför inte vålla några särskilda problem för kommunalförvaltningen.

Arbetsgruppen föreslår vidare en regel om att beslutsexpedition skall innehålla besvärshänvisning, om beslutet går part emot och han får klaga över det genom besvär (17 § första stycket andra punkten). I fråga om regelns innebörd framhåller gruppen bl. a. att myndighet inte bör åläggas att generellt meddela besked av innebörd att talan inte får föras mot ett beslut. För att skyldighet att lämna besvärshänvisning skall föreligga bör därför krävas att beslutet kan överklagas genom besvär. Besvärshänvisning bör inordnas som ett led i utfärdandet av beslutsexpeditionen genom att det föreskrivs att expeditionen inte bara skall återge beslutet utan också innehålla besvärshänvisning. Denna lösning har bl. a. den fördelen att den ansluter sig nära till den ordning med formulär för beslutsexpeditioner med färdigtryckta besvärshänvisningar som tillämpas i stor omfattning hos många myndigheter.

Arbetsgruppen framhåller att det med den föreslagna ordningen kan inträffa att en part inte får någon beslutsexpedition, fastän han behöver en sådan, eller får en beslutsexpedition, som inte innehåller någon besvärshänvisning, fastän han har behov därav. För sådana fall har förutsatts den tillämpningen av regeln att parts begäran om beslutsexpedition måste anses ådagalägga ett behov av en sådan. Eftersom det då inte längre kan anses obehövt att ge honom en expedition, inträder skyldighet för myndigheten att villfara partens begäran. Men annan intressent som beslutet angår och som får och vill anföra besvär över beslutet, erhåller heller inte enligt den föreslagna huvudregeln någon beslutsexpedition med besvärshänvisning. För att någon lucka inte skall uppstå i rättsskyddet för honom, bör regeln kompletteras med en föreskrift om att den skall äga motsvarande tillämpning, när annan som får överklaga beslutet begär en expedition (17 § andra stycket).

Remissyttrandena. Så gott som alla remissinstanser ställer sig i huvudsak positiva till de föreslagna reglerna om delgivning av beslut med besvärshänvisning. *Patent- och registreringsverket* anser emellertid förhållandena vara så olika beträffande skilda typer av ärenden och beslut att det bör överlåtas åt specialförfattningarna eller praxis på olika förvaltningsområden att ange både när och hur ett beslut skall delges samt om det skall föras med besvärshänvisning. Patentverket finner detta vara särskilt påkallat i de ärenden som handläggs av verket. Besvärshänvisning meddelas i verkets ärenden av praktiska skäl endast vid avslagsbeslut och beslut om bifall trots invändning.

Det i 17 § första stycket första punkten uppställda behovskriteriet anses av *TCO* vara för allmänt utformat. Organisationen förordar att det i lagtexten klart utsägs att myndigheten skall delge alla beslut ex officio. *Länsåklagaren i Norrbottens län* ifrågasätter om inte undantagen bör begränsas till fall då det är »uppenbart obehövt» att delgivning sker.

RÅ och *statens avtalsverk* anser att beslut i tjänstetillsättningsärenden bör undantas från paragrafens tillämpning. *RÅ* säger sig dock inte ha något att

erinra mot att myndigheterna åläggs att som service åt de sökande underätta parterna om beslutet utan formell delgivning. *Postverket* erinrar om att slutligt beslut i tjänstetillsättningsärendet delges verkets anställda genom anslag och cirkulär eller tjänstemeddelande till varje tjänsteställe. *Postverket* förklarar sig utgå från att detta förfarande kan tillämpas även i fortsättningen. Liknande påpekanden görs av *universitetskanslersämbetet* och *skolöverstyrelsen* under hänvisning till vad som föreskrivs i universitets-, skol- och statstjänstemannastadgorna om tillkännagivande av beslut genom anslag.

Stadsjuristen i Stockholm anser att kretsen av expeditionsberättigade bör begränsas. Endast den till vilken beslutet ställs bör ex officio delges myndighetens beslut. Enligt hans mening är det tillräckligt att övriga intressenter med partsställning får en expedition på beställning.

Regeringsrättens ledamöter avstyrker den föreslagna föreskriften att expedition beträffande beslut också skall innehålla skiljaktig mening. Enligt deras mening har part normalt inte något befogat krav på en sådan information utan anfordran. Däremot är det ofta värdefullt för en underinstans att få besked om skiljaktiga meningar i överinstansen. *JO* finner däremot föreskriften välmotiverad och ifrågasätter om den inte bör införas även i fråga om domstolsväsendet.

Sveriges advokatsamfund förklarar sig förutsätta att uttrycklig bestämmelse införs — i förvaltningslagen eller annan lag — om att expeditionen skall delges ombudet, när part anlitat sådant. Liknande påpekanden görs av bl. a. *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *SACO*.

Vad gäller föreskriften om besvärshänvisning uttalar *luftfartsverket* att det vidhåller sitt tidigare förslag (SOU 1968: 27 s. 208) att myndighet skall vara skyldig att lämna klagobesked endast i fall då man har anledning förmoda att parten hyser en önskan att anföra besvär. *Svenska landstingsförbundet* anser det vara oklart om även t. ex. beslut rörande tjänstetillsättning skall åtföljas av besvärshänvisning. Om så är fallet, kan det enligt förbundets mening formellt sett bli tämligen omständligt, inte minst i alla de fall då beslutanderätten är delegerad till förtroendeman eller tjänsteman. *Stadsjuristen i Stockholm* påpekar att det inte sällan förekommer, att part under ärendets behandling modifierar sina ställningstaganden så att dessa slutligen i verkligheten sammanfaller med beslutet. Sålunda är det vanligt att i t. ex. ärenden om byggnadslov kontakter tas under ärendets gång, varigenom yrkandena utan att formligt tas tillbaka likväl ändras. Det torde vara onödigt att lämna sådana parter besvärshänvisning, oavsett att expedition måste utfärdas. *Stadsjuristen* föreslår att kretsen av dem som är berättigade till besvärshänvisning reduceras genom samma rekvisit som uppställts för att inskränka kretsen av expeditionsberättigade. Besvärshänvisning bör alltså kunna utelämnas, om den är obehövlig. *Riksförsäkringsverket* framhåller, att avsevärda mängder av beslut hos de allmänna försäkringskassorna utfärdas »vid disk» och att förfarandet i sådana fall närmast torde vara att

betrakta som muntlig handläggning. Beslutet utmynnar då i en form av muntlig delgivning. Verket säger sig förutsätta att besvärshänvisning inte skall behöva lämnas vid sådan muntlig delgivning annat än om sökanden begär det. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anmärker att besvärshänvisning av praktiska skäl inte kan komma i fråga i en stor grupp av ärenden, nämligen utbetalningsärenden där avvikelse skett från ingiven räkning eller rekvisition. Enligt hittills tillämpad praxis har avvikelsen antecknats på utbetalnings- eller girokort och besvärshänvisning lämnats först på mottagarens begäran.

Regeringsrättens ledamöter påpekar att orden »genom besvär» i 17 § första stycket andra punkten bör utgå, eftersom det inom förvaltningsrätten inte finns något annat ordinärt rättsmedel för överklagande av myndighets beslut än besvär.

Lantmäteristyrelsen föreslår att föreskrifter om vad en besvärshänvisning bör innehålla meddelas i administrativ ordning.

Enligt *Svea hovrätts* uppfattning kan regeln i 17 § andra stycket om delgivning med annan än part få en besvärstimulerande verkan, trots att begäran från vederbörande ställts upp som förutsättning.

Departementschefen. Att myndighet bringar sina avgöranden till parter och andra intressenters kännedom är av betydelse i flera avseenden. För den enskilde är det givetvis främst av vikt att få reda på utgången i ett ärende som rör honom. Genom att beslutet ges till känna för den det riktar sig till bringas i allmänhet också besvärstiden att löpa. Härtill kommer att åtskilliga beslut, framför allt förpliktande sådana, ofta inte kan verkställas förrän den som direkt berörs av beslutet fått del av detta.

Några enhetliga bestämmelser om myndighets skyldighet att underrätta part och annan som saken angår om innehållet i myndighetens beslut finns f. n. inte. För statsförvaltningens del gäller enligt expeditionskungörelsen som ett minimum att expedition som innefattar beslut och utfärdas för part skall hållas tillgänglig hos myndigheten så snart som möjligt. I servicecirkuläret har vidare rekommenderats att myndighet i viss utsträckning skall se till att såväl avgiftsbelagda som icke avgiftsbelagda expeditioner tillställs part eller annan med posten. Inom den specialreglerade kommunalförvaltningen utfärdas regelmässigt beslutsexpeditioner i form av protokollsutdrag, som tillställs part med posten. Härutöver finns för både statliga och kommunala myndigheter i åtskilliga fall uttryckliga föreskrifter i specialförfattningarna som ålägger myndighet att genom delgivning eller på annat sätt bringa beslut till parter och andra intressenters kännedom.

Arbetsgruppen har föreslagit att i förvaltningslagen skall tas in en bestämmelse, som klargör att myndighet när det behövs skall bringa beslut till parts kännedom genom delgivning av en fullständig expedition rörande beslutet. Så gott som alla remissinstanser har ställt sig positiva till att en sådan bestämmelse tas med i lagen. Också jag anser det naturligt att frågan

om myndighets underrättelseplikt beträffande sina beslut nu blir föremål för en allmän reglering. En föreskrift i ämnet bör därför inflyta i lagen. Föreskriften bör som arbetsgruppen föreslagit ingå bland lagens särskilda bestämmelser.

Regeln om myndighets skyldighet att underrätta part om sina beslut bör enligt min mening i några avseenden utformas annorlunda än vad arbetsgruppen föreslagit. Till en början vill jag framhålla att jag inte anser regeln böra omfatta andra beslut än sådana varigenom myndighet avgör ärende. Att uttryckligen föreskriva underrättelseplikt beträffande beslut under förfarandet anser jag knappast vara nödvändigt. Begränsas underrättelseskyldigheten till slutliga beslut, bör å andra sidan behovskriteriet skärpas något. Det bör sålunda slås fast att underrättelse om slutligt beslut får underlåtas bara om det är uppenbart obehövligt. Den berörda skyldigheten bör gå ut på att part skall få del av innehållet i beslutet. Det torde inte vara lämpligt att uttrycka detta så, att det alltid krävs en formlig expedition rörande beslutet för att myndigheten skall ha fullgjort vad på den ankommer. Jag vill i sammanhanget erinra om att huvudregeln om besvärstidens beräkning i 12 § andra stycket i det nu framlagda lagförslaget inte såsom arbetsgruppen förordat innehåller något krav på att besvärstiden skall räknas från det klaganden fick del av en fullständig expedition rörande beslutet. Utgångspunkten för besvärstidens beräkning är i stället liksom f. n. den dag då klaganden fick del av beslutet. Denna tidpunkt får i det enskilda fallet fastställas med ledning av bl. a. vilka åtgärder myndigheten vidtagit för att bringa beslutet till klagandens kännedom. Detta kan exempelvis ha skett muntligen vid sammanträde då denne var närvarande (jfr 20 § delgivningslagen). Med hänsyn till vad nu anförts finner jag det inte böra uttryckligen anges i lagen på vad sätt underrättelsen skall ske. Det får i princip ankomma på myndigheterna att avgöra vad som i olika fall kan vara lämpligast härvidlag. Vad gäller den statliga förvaltningen finns anledning påpeka att underrättelseskyldigheten enligt förvaltningslagen inte innebär någon ändring i de regler om skyldighet att lösa ut expedition och om tillhandahållande av expedition som är upptagna i expeditionskungörelsen. I de fall skyldighet har föreskrivits att lösa ut avgiftsbelagd expedition, kan det ofta vara lämpligt att fullgöra underrättelseplikten enligt förvaltningslagen genom att original-expeditionen tillställs part mot postförskott.

Mot bakgrund av det nu anförda föreslår jag att huvudregeln om myndighets underrättelseskyldighet ges det innehållet att sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i beslut varigenom myndighet avgör ärende, om det inte är uppenbart obehövligt (18 § första stycket första punkten). Till huvudregeln bör i huvudsaklig överensstämmelse med vad arbetsgruppen föreslagit fogas en regel om myndighets skyldighet att lämna besvärshänvisning. Är det uppenbart att beslutet går part emot, bör han sålunda även underrättas om vad han har att iakta vid klagan över

beslutet (18 § första stycket andra punkten). Av regelns formulering framgår att den inte äger tillämpning i fråga om beslut under förfarandet. I likhet med arbetsgruppen anser jag vidare att utöver besvärshänvisning också bör lämnas upplysning om skiljaktig mening, som antecknats i protokoll eller annan handling. Upplysningen kan lämnas såväl skriftligen som muntligen. Underrättas part skriftligen om beslut, mot vilket talan får föras genom besvär, synes dock i allmänhet vara mest praktiskt att upplysning om skiljaktig mening också lämnas skriftligen, t. ex. genom ett protokollsutdrag.

I 18 § första stycket tredje punkten har efter mönster av bestämmelsen i 15 § andra stycket tagits upp en regel om att underrättelse om innehållet i beslut m. m. får ske genom delgivning. Av delgivningslagens regler följer i vilken utsträckning underrättelse får överbringas till ställföreträdare eller ombud för part. Det ligger i sakens natur att delgivning inte bör användas i andra fall än då det krävs att beslutet bevisligen kommer adressaten till handa eller då det eljest framstår som ändamålsenligt att tillämpa någon av de delgivningsformer som delgivningslagen erbjuder, t. ex. kungörelse-delgivning.

Föreskriften i 18 § andra stycket om skyldighet att på begäran underrätta även annan som saken angår än part om myndighets beslut motsvarar med några formella justeringar 17 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag.

Med anledning av påpekanden i vissa remissyttranden beträffande beslut i tjänstetillsättningsärenden vill jag erinra om att förvaltningslagens regler gäller endast om det inte i lag eller annan författning meddelats bestämmelse som avviker från lagen (1 § andra stycket). De regler om tillkännagivande av beslut om tjänstetillsättning som meddelats i särskilda författningar tar sålunda över bestämmelsen i 18 § första stycket första punkten förvaltningslagen om underrättelseskyldighet beträffande myndighets beslut. Däremot sätts föreskriften i 18 § första stycket andra punkten om besvärshänvisning och skiljaktig mening inte ur spel genom de nyss åsyftade särbestämmelserna om tillkännagivande av beslut om tjänstetillsättning.

19 §

I paragrafen ges regler om rättelse av beslut, som till följd av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet. Paragrafen motsvarar 18 § arbetsgruppens lagförslag.

Nuvarande ordning. Om domstols avgörande till följd av skrivfel, missräkning eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, skall domstolen meddela beslut om rättelse, sedan parterna fått tillfälle att yttra sig, se 17 kap. 15 § och 30 kap. 13 § RB. Rättelsen skall enligt nämnda lagrum antecknas på den handling hos domstolen som återger avgörandet (originalhandlingen) och om möjligt också på utskrift av domen eller beslutet.

Därvid skall anges dagen för anteckningen. Bestämmelserna är avsedda att göra det möjligt för domstol att på ett enkelt sätt rätta sådana uppenbara fel i dom eller beslut som uppkommit genom skrivfel, räknefel eller jämförbart misstag. Utanför reglernas tillämpningsområde torde t. ex. falla sådana situationer då fel uppkommit i ett avgörande genom att domstolen förbisett en författningsbestämmelse eller visserligen observerat denna men tillämpat den på ett felaktigt sätt eller genom att domstolen förbisett något i processmaterialet som är ägnat att leda till annan bedömning av saken.

För förvaltningsförfarandets del finns inte någon allmän författningsbestämmelse som klargör i vad mån myndighet har rätt att korrigera uppenbar oriktighet i ett beslut, när felet uppstått på grund av skrivfel e. d. Den princip som kommit till uttryck i de berörda bestämmelserna i RB torde dock i viss mån äga analogisk tillämpning också inom förvaltningsförfarandet. I vissa specialförfattningar har vidare influtit bestämmelser i ämnet, se t. ex. 72 a § taxeringsförfordningen och 22 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning. Enligt sistnämnda två bestämmelser är förutsättningarna för rättelse något mer vidsträckta än enligt RB:s regler.

Av principiellt annan natur än rättelse på grund av skrivfel e. d. är den befogenhet till självrättelse som i vissa författningar tillerkänts förvaltningsmyndighet och som förutsätter omprövning i sak av ett fattat beslut, se t. ex. 22 § första stycket lagen (1942: 429) om hyresreglering m. m. och 84 § uppbördsförfordningen (1953: 272). En sådan självrättelsebefogenhet anses också i viss utsträckning tillkomma förvaltningsmyndighet utan stöd av författning, se t. ex. RÅ 1966 ref. 32.

Arbetsgruppen. Arbetsgruppen framhåller till en början att avsaknaden av vägledande allmänna regler om myndighets rätt att själv rätta fel som smugit sig in i ett beslut utgör en så kännbar brist, att den bör botas genom en bestämmelse i förvaltningslagen. Gruppen påpekar vidare att ett beslut kan ha fått en felaktig innebörd på olika sätt. Fel eller luckor i utredningsmaterialet kan ha föranlett oriktiga antaganden och slutsatser. Myndigheten kan också ha dragit felaktiga slutsatser på grundval av ett i och för sig riktigt material. Förefintliga författningsbestämmelser kan vidare ha getts en felaktig tolkning. En av myndigheten gjord bedömning eller värdering kan också ha träffat fel. Det kan å andra sidan förhålla sig så, att myndigheten kommit fram till ett helt riktigt beslut men råkat ut för missödet att återge sitt resultat med oriktiga ord eller siffror. Beslutet kan sålunda ha kommit att utsäga något annat än myndigheten menat.

Enligt arbetsgruppens mening är det den sistnämnda gruppen av fel (förbiseendefel) som förvaltningslagens bestämmelse om rättelse bör gälla. Förvaltningsmyndighet är visserligen ofta oförhindrad att ta upp redan avgjorda ärenden till saklig omprövning, när nya omständigheter påvisas eller fel uppdagas. Det finns nämligen inte något entydigt rättskraftsbegrepp inom förvaltningsförfarandet. Det skulle därför kunna synas onödigt att i förvalt-

ningslagen reglera en så speciell fråga som rättelse av avfattnings- och andra förbiseendefel i förvaltningsbeslut. En befogenhet att göra om eller ta tillbaka ett beslut bestäms emellertid som regel av förvaltningsuppgiftens ändamål. Med hänsyn härtill kan tvekan uppkomma om befogenheten innefattar rätt att korrigera ett förbiseendefel. Det bör då vara till fördel att inte behöva fördjupa sig i problematiken utan kunna stödja sig på en uttrycklig regel om rättelse av sådant fel. På de förvaltningsområden där instansordningen är bunden och man kan tala om rättskraft beträffande ett beslut behövs vidare en motsvarighet till 17 kap. 15 § RB.

Arbetsgruppen föreslår därför att i förvaltningslagen skall tas in regler om förvaltningsmyndighets befogenhet att rätta förbiseendefel. Eftersom anledning saknas att ge uttryckliga föreskrifter i ämnet för andra beslut än sådana som har rättsliga verkningar, bör reglerna ingå bland de särskilda bestämmelserna för vissa partsärenden.

I fråga om utformningen av reglerna om rättelse påpekar arbetsgruppen att de bör ta sikte på alla typer av förbiseendefel och inte bara — såsom föreslagits av besvärssakkunniga (11 kap. 10 § besvärssakkunnigas lagförslag) — rena avfattningsfel. Om t. ex. fel person antecknats i automobilregistret som ägare till en bil och felet beror på en personförväxling och inte på en namnförväxling, kan det knappast påstås att det är fråga om ett förbiseende vid beslutets avfattande. Inte desto mindre bör ett sådant fel, om det är uppenbart, kunna rättas av beslutsmyndigheten själv utan hinder av att myndigheten skilt saken ifrån sig. Fel, som uppkommit på grund av uppenbara förväxlingar och liknande misstag, bör rimligen kunna rättas i lika mån som skrivfel, räknefel och sådana avfattningsfel. Som gemensam förutsättning för rättelse bör gälla att felet är uppenbart för envar. Det bör utan ringaste tvivel stå klart vilket innehåll som myndigheten menat att ge sitt beslut. Säger sig part vara i god tro, när myndighet ifrågasätter rättelse till hans nackdel, bör rättelse inte kunna göras, om parten har fog för sin uppfattning.

Myndighet bör i princip vara skyldig att rätta uppdagade oriktigheter, anför arbetsgruppen vidare. Men felen kan sakna praktisk betydelse, såsom då en person omnämnts med fel titel eller ett namn blivit felstavat. I sådana fall bör myndigheten kunna underlåta att rätta. Vidare kan det ibland vara svårt att dra en exakt gräns mellan saklig omprövning av ett beslut, när ett fel uppdagats, och tillrättaläggande av ett förbiseendefel. Med hänsyn härtill bör enligt gruppens mening självrättelsen i förvaltningslagen utformas som en befogenhet och inte som en skyldighet för beslutsmyndigheten. En skyldighet kan ändå härledas ur ämbetsuppgiften. Underlåtenhet att rätta uppenbara oriktigheter när det är sakligt påkallat blir normalt att bedöma som tjänstefel.

Mot bakgrund av vad nu anförts förordar arbetsgruppen att i 18 § första punkten gruppens lagförslag skall tas in en bestämmelse att, om beslut till

följd av skrivfel, räknefel eller annat dylikt förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, myndigheten får rätta denna. Gruppen framhåller att bestämmelsen inte får tolkas så att den vidare rättelsemöjlighet som sakens beskaffenhet eventuellt medger anses satt ur spel. Regeln har ett begränsat ändamål och tillåter inga slutsatser om fog eller ej fog för annan typ av rättelse.

Rättelse bör enligt arbetsgruppens mening kunna vidtas utan att part fått tillfälle att yttra sig, när det är obehövligt att höra honom, t. ex. på grund av att han inte kan ha några synpunkter av betydelse för myndighetens ställningstagande till rättelsefrågan och rättelsen inte är till men för honom. Gruppen föreslår därför att i lagen meddelas en bestämmelse att part skall få tillfälle att yttra sig innan rättelse görs, om det inte är obehövligt (18 § andra punkten).

Någon tidsbegränsning i fråga om möjligheten att rätta beslut i den nu föreslagna ordningen bör enligt arbetsgruppens mening inte ställas upp. Till förebyggande av missförstånd och förväxlingar bör expeditioner angående beslut som rättas i möjligaste mån tas tillbaka av myndigheten. Rättelsen bör tecknas på expeditionerna eller också nya expeditioner utfärdas.

Remissyttrandena. Den föreslagna regleringen av rättelseinstitutet berörs bara i ett mindre antal remissyttrandena. *Göteborgs stad* och *Svenska kommunförbundet* ifrågasätter om inte bestämmelserna om rättelse bör gälla generellt och således tas upp bland förvaltningslagens allmänna bestämmelser. *Riksförsäkringsverket* påpekar att självrättelse inom socialförsäkringen förekommer i stor utsträckning i första instans. Möjligheten till sådan rättelse har särskilt stor betydelse för försäkringskassorna, där ärenden ofta handläggs av personal i lägre tjänstegrad. Enligt verkets mening inskränks denna möjlighet genom avfattningen av de föreslagna bestämmelserna om rättelse. En sådan begränsning innebär betydande olägenheter för kassorna och även för besvärsmyndigheten på grund av ansvällningen av antalet besvärssärenden. Verket anser att det för socialförsäkringen kan bli erforderligt att i specialförfattning införa en föreskrift som medger självrättelse i större utsträckning än 18 § arbetsgruppens lagförslag i den mån rättelsen är till den försäkrades fördel. Också *patent- och registreringsverket* framhåller att självrättelse inom förvaltningen förekommer i något större omfattning än vad som anges i 18 §. Det kan enligt patentverkets mening knappast vara en fördel med en alltför sträng begränsning av denna möjlighet.

JO konstaterar att arbetsgruppen inte sökt lösa rättskraftsfrågan i förevarande sammanhang. Enligt hans åsikt bör ytterligare uppskov med lagstiftningsärendet inte komma i fråga för den sakens skull.

JK och *kammarkollegiet* anser att myndighet bör vara skyldig och inte endast befogad att rätta förbiseendefel och att detta bör komma till uttryck i lagtexten. Enligt kollegiets mening kan den i betänkandet förda argumentationen på denna punkt i lika mån åberopas mot RB:s och taxeringsförordningens bestämmelser i ämnet. Kollegiet anser det därför sakligt

opå kallat att förvaltningsmyndigheternas självrättelsemöjlighet får en utformning som avviker från dessa bestämmelser.

Länsdcklagaren i Norrbottens län anser att det i 18 § andra punkten medgivna undantaget från skyldigheten att höra part bör inskränkas till fall då det är »uppenbart obehövt».

Länsdcklagaren i Kopparbergs län efterlyser en tidsspärr för rättelsemöjligheten.

Departementschefen. I likhet med arbetsgruppen anser jag att i förvaltningslagen bör tas in bestämmelser som reglerar förvaltningsmyndighets befogenhet att rätta förbiseendefel i beslut. Utöver de skäl som gruppen redovisat för införande av sådana bestämmelser vill jag påpeka att det även för den enskilde är av värde att genom förvaltningslagen få upplysning om vad som gäller i detta hänseende. Härigenom undanröjs tvekan om huruvida part skall vända sig till beslutsmyndigheten eller överordnad instans för att få ett förbiseendefel tillrättat. Jag anser således att lagen bör ge besked på denna punkt. Reglerna bör som gruppen framhållit ingå bland lagens särskilda bestämmelser.

Några remissinstanser har erinrat om att förvaltningsmyndighet i viss utsträckning anses kunna ompröva sina beslut och att självrättelse sålunda i praxis förekommer i vidare utsträckning än vad som följer av de aktuella bestämmelserna i förvaltningslagen. Med anledning härav vill jag framhålla att förvaltningslagens bestämmelser på förevarande punkt liksom i övrigt ger uttryck för en minimistandard i fråga om handläggningen av förvaltningsärenden. Lagen innefattar som jag påpekat tidigare i olika sammanhang inte något ställningstagande till vad som skall anses gälla i sådana förvaltningsrättsliga frågor som visserligen har anknytning till enskilda regler i lagen men inte uttryckligen regleras i denna. Frågan om förvaltningsmyndighets befogenhet att ompröva sina beslut tillhör denna kategori av spörsmål. Jag vill också erinra om att lagen inte innebär någon ändring i sådana särskilda bestämmelser om rättelse av beslut som kan ha meddelats i specialförfattning.

Jag ansluter mig till arbetsgruppens åsikt att möjligheten till rättelse av förbiseendefel bör utformas som en befogenhet och inte en skyldighet för myndighet att vidta rättelse. Det ligger i sakens natur att om part uttryckligen begär att visst fel skall rättas myndigheten i regel bör villfara hans begäran, även om myndigheten ansett sig ha fog för att avstå från att ex officio ta initiativ till en rättelse, t. ex. därför att det rör sig om ett bagatellbetonat fel av formellt slag.

I fråga om utformningen av bestämmelserna om rättelse kan jag även i övrigt i huvudsak ansluta mig till arbetsgruppens förslag. De justeringar som gjorts i den nu föreslagna lagtexten i 19 § är uteslutande av formell karaktär. Någon tidsspärr för rättelsemöjligheten anser jag inte behövas.

20 §

Paragrafen motsvarar 7 § andra stycket arbetsgruppens lagförslag. Den riktar sig i första hand mot enskild part som enligt 14 eller 15 § förbjudits att obehörigen föra vidare vad han fått del av. Ansvarsbestämmelsen kan emellertid bli tillämplig också på person som företräder det allmänna som part i ett ärende och som enligt 20 kap. 12 § brottsbalken är underkastad ämbetsansvar, se t. ex. 72 a § uppbördsförordningen (1953: 272). I sådant fall bör reglerna om straff för brott mot tystnadsplikt i 20 kap. 3 § brottsbalken ta över 20 § förvaltningslagen. I denna paragraf bör därför föreskrivas att ansvarsbestämmelsen endast gäller, om gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken. För att nå överensstämmelse med straffskalan i 20 kap. 3 § brottsbalken har påföljden vid brott mot förbehåll eller förordnande som meddelats enligt 14 eller 15 § förvaltningslagen bestämts till böter eller fängelse i högst ett år. Liksom vid brott mot förbehåll, som enligt 39 § andra stycket sekretesslagen meddelats i samband med utlämnande av allmän handling som skall hållas hemlig, bör i subjektivt hänseende krävas uppsåt, se 41 § sekretesslagen (jfr SOU 1947: 60 s. 252).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förvaltningslagen bör träda i kraft den 1 januari 1972. Samtidigt bör 1946 års lag om insändande av handlingar med posten och 1954 års besvärstidslag upphävas.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits av arbetsgruppen bör ges en föreskrift om att äldre bestämmelser skall gälla i fråga om besvär över beslut som meddelats före den 1 januari 1972. Någon motsvarighet till den av gruppen föreslagna och från 2 § andra stycket 1946 års lag hämtade bestämmelsen om upphävande av tolvslaget som fatalietid anser jag däremot inte böra tas med.

Sista stycket i övergångsbestämmelserna stämmer i sak överens med motsvarande bestämmelse i arbetsgruppens lagförslag.

I arbetsgruppens lagförslag ingår även bestämmelser om upphävande av en rad äldre författningar som meddelats i administrativ ordning. Frågan om upphävande av dessa bör tas upp vid den fortsatta genomgång av specialförfattningarna som jag berört i det föregående.

2. Förslaget till förvaltningsprocesslag

Den allmänna uppläggningsen av den föreslagna förvaltningsprocesslagen motsvarar i sina huvuddrag departementspromemorians förslag. Bland skill-

naderna faller främst i ögonen att det nu föreliggande förslaget reglerar en del ämnen, såsom parts rätt till aktinsyn, besvärstid m. m., som inte har tagits med i promemorieförslaget. Medan det tidigare förslaget innehåller 34 paragrafer omfattar det nu framlagda 53 paragrafer. Dispositionen av bestämmelserna har också skett efter delvis andra grunder. De två inledande paragraferna, som motsvarar 1 § i promemorieförslaget, har getts en särskild rubrik, *Lagens tillämpningsområde*. Under en följande rubrik, *Måls anhängiggörande*, återfinns 3—7 §§ som i huvudsak motsvarar 2—4 §§ i avsnittet »Anhängiggörande» i promemorieförslaget. Nästa avsnitt, *Måls handläggning*, som omfattar 8—18 §§ svarar väsentligen mot bestämmelser under promemorieförslagets rubriker »Skriftlig handläggning» och »Muntlig förhandling och syn» (6—27 §§). I motiveringen till 9 § kommer närmare att utvecklas varför skriftlig och muntlig handläggning bör regleras i ett sammanhang. Det följande avsnittet, *Vissa bevismedel*, som innehåller 19—26 §§ motsvarar likaledes bestämmelser under de nyss nämnda rubrikerna i promemorieförslaget. Det har ansetts naturligt att föra samman regler om företeende av skriftliga bevis, om syn, hörande av sakkunnig, förhör med vittne eller sakkunnig m. m. till ett särskilt avsnitt. Nästa rubrik, *Beslut*, som inleder paragraferna 27—31 motsvarar i allt väsentligt 28—32 §§ under samma rubrik i promemorieförslaget. Följande rubrik, *Besvär*, avser 32—34 §§ vilka innebär att motsvarande avsnitt (33 och 34 §§) i promemorieförslaget byggs ut med regler om besvärsrätt och besvärstid. Bestämmelserna i promemorieförslagets 34 § om beslutsinstansens förfarande med inkomna besvär ersätts av en regel av innehåll att besvär skall ges in till den domstol som har att pröva besvären. Till det härafter följande avsnittet, *Särskilda regler om fullföljd av talan från kammarrätt till regeringsrätten*, som omfattar 35—37 §§, har flyttats över de bestämmelser som nu återfinns i 3 och 4 §§ i det till lagrådet den 20 mars 1970 remitterade förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar. Dessa bestämmelser har ansetts ha sin naturliga plats i förvaltningsprocesslagen. Härtill fogas regler om principiellt förbud mot att åberopa nya omständigheter och bevis i regeringsrätten samt föreskrift om att klagande bör uppge skälen för begäran om prövningstillstånd. Delvis har de senare reglerna motsvarighet i promemorieförslagets 2 § femte stycket och 15 §. Nästa avsnitt, 38—40 §§, benämns *Straff och vite*. Huvudsaklig motsvarighet finns i en del hänvisningar till RB i promemorieförslagets 5 §. Förslagets avslutande bestämmelser, 41—53 §§, har samlats under rubriken *Övriga bestämmelser*. Här återfinns bl. a. en nyhet i förhållande till promemorieförslaget, nämligen regler om parts rätt till aktinsyn (43 §), vidare bestämmelser om jäv (41 §), laga förfall (45 och 46 §§), ombud och biträde (48 och 49 §§), tolk (50—52 §§) och ställföreträdare (53 §). Föreskrifterna i 41 § om jäv har flyttats över från förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar av samma anledning som de tidigare nämnda reglerna om prövningstillstånd. Bestämmelserna om

laga förfall, ombud och biträde samt om tolk har i viss utsträckning motsvarigheter i 5 och 20 §§ i promemorieförslaget. I nämnda paragrafer har regleringen skett genom hänvisningar till RB. I den allmänna motiveringen har närmare utvecklats skälen till att hänvisningar till RB bör undvikas i görlig mån, framför allt när det gäller bestämmelser av särskild betydelse för parterna.

Utom att, som jag redan har nämnt, förslaget till förvaltningsprocesslag innehåller en del nya bestämmelser har i de särskilda paragraferna åtskilliga ändringar skett i förhållande till departementspromemorians lagförslag. Ändringarna är av både saklig och formell natur. Flertalet bestämmelser i förslaget till förvaltningsprocesslag bygger dock i sina grunddrag på promemorieförslaget.

Lagens tillämpningsområde

1 §

I paragrafen anges de domstolar som skall tillämpa förvaltningsprocesslagen. Den motsvarar det första ledet i 1 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. För kammarrättens del gäller kammarrättsstadgan med hänvisningar till RB i vissa avseenden, bl. a. i fråga om bevisning. Förfarandet i prövningsnämnd regleras i taxeringsförordningen och taxeringskungörelsen. En redogörelse för gällande bestämmelser resp. tillämpad ordning i prövningsnämnder, kammarrätten och regeringsrätten har lämnats i den allmänna motiveringen.

Departementspromemorian. Den föreslagna lagen är i första hand avsedd för det instanssystem som bildas av regeringsrätten som högsta domstol, kammarrätter som mellaninstanser samt skatte- och länsrätter som underdomstolar — i promemorian gemensamt benämnda förvaltningsdomstolar. Om lagen dessutom kan och bör göras tillämplig t. ex. hos försäkringsdomstolen anses böra prövas i särskild ordning.

Meningen är att lagen inte skall gälla när förvaltningsdomstol avgör administrativa ärenden, t. ex. personalärenden. För att markera detta anses det nödvändigt att uttryckligen ange att lagen tillämpas vid rättskipning i mål hos de förvaltningsdomstolar som det är fråga om.

Remissyttrandena. Benämningen »rättskipning» på det förfarande som den föreslagna lagen reglerar kritiserats av *länsstyrelsen i Gotlands län*. För

länsstyrelsen för ordet »rättskipning» tanken till mål med ett av motsättningar betingat, klart partsförhållande, såsom förhållandet mellan två processande parter i civilmål eller förhållandet i straffprocessen mellan allmän åklagare och en åtalad. Men sådan är nu en gång inte situationen i administrativa mål, i varje fall inte över hela linjen. Länsstyrelsen finner det därför rätt främmande att exempelvis beteckna handläggning och beslut i underställda mål om omhändertagande av minderårig för samhällsvård som »rättskipning» och sätter i fråga om inte ordet kunde ersättas med ett mindre traditionsbundet uttryck exempelvis »vid rättslig prövning». *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att administrativa ärenden, vilka inte skall falla inom lagens tillämpningsområde, knappast naturligen kan hänföras till »mål» och att det därför synes kunna räcka med att i lagtexten endast ange att lagen skall tillämpas i mål hos regeringsrätten etc.

Riksskattenämnden anser att den gemensamma benämningen förvaltningsdomstol bör utgå. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* finner att det från terminologisk synpunkt är olyckligt att det finns förvaltningsdomstolar, för vilka lagen inte gäller.

En del remissinstanser för fram tanken om inte den krets av förvaltningsdomstolar som avses skola tillämpa den föreslagna lagen bör ökas ut. Sålunda anser *Svea hovrätt* att det längre fram kan förtjäna att övervägas att göra lagen tillämplig även på försäkringsdomstolen och att inordna försäkringsdomstolen under regeringsrätten, sedan denna har omvandlats till en i huvudsak prejudikatbildande instans. Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör lagen redan från början tillämpas hos samtliga förvaltningsdomstolar. Anledning saknas att senarelägga prövningen av om lagen dessutom kan och bör göras tillämplig t. ex. hos försäkringsdomstolen.

Sveriges industriförbund stryker starkt under vikten av att förfarandet i den föreslagna lagen görs tillämpligt på försäkringsdomstolen.

Försäkringsdomstolen själv anser däremot inte att lagen skall gälla också för domstolen. Om regler om förfarandet tillskapas för regeringsrätten och dess underinstanser i huvudsaklig överensstämmelse med lagförslaget, bör man emellertid se till, att ett par likartade frågor får en sakligt sett likadana lösning i alla förvaltningsdomstolar. Domstolen syftar här på de förslag som läggs fram i 3 och 24 §§ (rätt för förvaltningsdomstol att ta upp för sent inkomna besvär till prövning resp. att under vissa villkor bevilja part ersättning av allmänna medel för hans inställelse vid muntlig förhandling).

Departementschefen. Såsom har föreslagits i departementspromemorian bör lagen tillämpas bara vid rättskipning hos förvaltningsdomstol. Lagen blir alltså inte tillämplig i domstolens förvaltande verksamhet, t. ex. när fråga är om disciplinär bestraffning av domstolens egna tjänstemän. I sådana fall skall i stället förvaltningslagen gälla.

I motsats till länsstyrelsen i Gotlands län anser jag inte att ordet »rättsskipning» har en negativ klang och för tankarna åt fel håll. Beteckningen »förvaltningsrättsskipning», som i förevarande sammanhang rimligtvis måste förkortas till enbart »rättsskipning», har sedan länge brukats i fråga om förfarandet i förvaltningsdomstol, också när det gäller administrativa frihetsberövanden. Rättsskipning är enligt min mening också ett lämpligt sammanfattande begrepp för den dömande verksamheten. Därigenom klargörs att lagen inte blir tillämplig i de enstaka fall då förvaltningsdomstol utövar förvaltande verksamhet. Den ytterligare bestämmningen i promemoriaförlaget »i mål hos», vilken kan vålla oklarhet bl. a. med hänsyn till att man hittills inom förvaltningen inte alltid klart skilt mellan mål och ärenden, blir därmed överflödig.

En del remissinstanser har föreslagit att lagen görs tillämplig också hos försäkringsdomstolen. Försäkringsdomstolen själv har dock gett uttryck åt motsatt uppfattning. Enligt min mening talar åtskilligt, främst principiella synpunkter, för att förvaltningsprocesslagen får reglera förfarandet i försäkringsdomstolen. Frågan härom bör emellertid prövas i annat sammanhang. Detta gäller också frågan om detaljreformer rörande processen hos försäkringsdomstolen som domstolen önskar genomförda i enhetlighetens intresse.

Som ett par remissinstanser har påpekat är det inte någon lämplig lösning att ge endast en del av de administrativa domstolarna, låt vara det stora flertalet, den gemensamma benämningen förvaltningsdomstol. Enligt min mening kan man undvara en särskild gemensam beteckning genom att ange att lagen tillämpas av de allmänna förvaltningsdomstolarna (regeringsrätten och kammarrätterna), länsrätt, länsskatterätt och den mellankommunala skatterätten.

I enlighet med det anförda har i 1 § föreskrivits att lagen tillämpas vid rättsskipning i de allmänna förvaltningsdomstolarna samt i skatterätt och länsrätt.

2 §

Paragrafen reglerar omfattningen av lagens tillämpningsområde. Den motsvarar delvis det andra ledet i 1 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt 22 § kammarrättsstadgan länder bestämmelserna i vissa kapitel i RB i tillämpliga delar till efterrättelse för kammarrätten i den mån det inte finns avvikande föreskrifter i kammarrättsstadgan eller på annat håll. Sådana avvikande bestämmelser finns t. ex. i taxeringsförordningen.

Departementspromemorian. Det föreslås att förvaltningsprocesslagen

skall tillämpas om annat inte är föreskrivet i lag. I motiveringen till bestämmelsen framhålls att det i och för sig skulle vara önskvärt att nå fram till en lag som kunde gälla fullt ut i alla slags mål. Med hänsyn till de stora skillnaderna mellan olika måltyper är helt ensartade regler dock inte tänkbara. Avvikande föreskrifter bör likväl få meddelas bara i lag och således inte i administrativ författning eller i allmänna föreskrifter av lägre valör.

Remissyttrandena. *Regeringsrättens ledamöter* finner förslagets gränsdragning i och för sig naturlig. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* ansluter sig i sak till förslagets ståndpunkt men anser att det inte torde behövas någon uttrycklig bestämmelse härom. *Riksskattenämnden* godtar också den angivna utgångspunkten i förslaget men anser att formuleringen »i den mån ej annat är föreskrivet i lag» är tydligare än ordalagen »om ej annat är föreskrivet i lag».

Flera remissinstanser, som godtar eller i varje fall inte helt avvisar principen att förvaltningsprocesslagens föreskrifter endast viker för bestämmelser i annan lag, pekar på tolkningsproblem och konkurrenssituationer som aktualiseras. Dit hör bl. a. *regeringsrättens ledamöter*, *länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Västmanlands län*.

Regeringsrättens ledamöter framhåller att förvaltningsprocesslagen givetvis skall tillämpas när motsvarande bestämmelser helt saknas på ett specialområde och att det är lika klart att specialbestämmelse i lag skall tillämpas i stället för motsvarande bestämmelse i förvaltningsprocesslagen, om de båda bestämmelserna reglerar samma förhållanden men på olika sätt. Emellertid förekommer det, fortsätter ledamöterna, åtskilliga särbestämmelser på olika håll, som i större eller mindre utsträckning men inte helt täcks av motsvarande reglering i förvaltningsprocesslagen. Så är inte minst fallet på taxeringsområdet. Såväl myndigheter som enskilda kan komma att ställas inför svårbemästrade tolkningsfrågor när det gäller att avgöra vilka bestämmelser som skall användas. Ledamöterna nämner ett exempel från taxeringsområdet. Enligt 24 § i departementspromemorians lagförslag kan såväl part som annan tillerkännas ersättning för inställelse vid muntlig förhandling. Enligt 84 § taxeringsförordningen kan däremot endast annan än part eller ställföreträdare för part tillerkännas ersättning. Frågan blir då, om möjligheterna att få ersättning i skattemål skall anses uttömmande reglerade i taxeringsförordningen eller om både förfarandelagen och taxeringsförordningen samtidigt skall tillämpas. Ledamöterna finner det sannolikt att den sistnämnda lösningen skulle komma att väljas i praxis men påpekar att den dock inte är självklar och att det inte skulle vara tillfredsställande om ovisshet skulle behöva råda i en sådan fråga. Även besvärslagarna är olika utformade i detta fall, framhåller ledamöterna.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att tveksamhet eventuellt kan uppstå huruvida förekomsten av i speciallagstiftning meddelade, från förvaltningsprocesslagen avvikande föreskrifter skall medföra att sistnämnda lag sätts ur spel i sin helhet eller endast i de delar området i fråga har uttömmande specialreglerats eller om förvaltningsprocesslagen är avsedd att lämna en fullständig reglering av förfarandet så till vida att bestämmelser i speciallagstiftning skall vika när det inte i resp. lag har direkt sagts ut att förvaltningsprocesslagen inte skall tillämpas. Det är därför enligt länsstyrelsens mening angeläget att, i vart fall genom uttalanden under det fortsatta lagstiftningsarbetet, klart besked ges om hur förvaltningsprocesslagen och speciallagstiftning skall fungera sinsemellan.

Länsstyrelsen i Västmanlands län påpekar att det kanske kan förekomma fall då det är tveksamt om en regel i specialförfattning är av processuell eller materiell karaktär.

Länsstyrelsen i Malmöhus län föreslår, med förebild i besvärssakkunnigas betänkande Lag om förvaltningsförfarandet, att det i 1 § lagen om förfarandet i förvaltningsdomstol föreskrivs att lagen inte skall gälla om avvikande bestämmelse finns i författning, som har utfärdats med riksdagen, efter dennas hörande eller i överensstämmelse med riksdagens beslut.

Flera remissinstanser stryker under behovet av att processuella bestämmelser i specialförfattningarna ses över och en del av dem uttalar sig också om tidpunkten för förvaltningsprocesslagens ikraftträdande m.m. Hit hör bl. a. *regeringsrättens ledamöter, riksskattenämnden, länsstyrelserna i Malmöhus, Västmanlands, Västernorrlands och Västerbottens län samt Sveriges industriförbund.*

Regeringsrättens ledamöter framhåller att gällande specialförfattningar måste ses över, därför att fallen av kollision mellan bestämmelser i förvaltningsprocesslagen och föreskrifter i specialförfattningar torde bli långt ifrån ovanliga. Enligt ledamöternas mening bör förvaltningsprocesslagen inte sättas i kraft förrän en sådan genomgång har hunnit verkställas. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* förutsätter också att särreglerna i specialförfattningar arbetas om i erforderlig omfattning innan förvaltningsprocesslagen träder i kraft.

Sveriges industriförbund betonar vikten av att avvikelser i specialförfattningar från vad som tas upp i förvaltningsprocesslagen i framtiden undviks så långt möjligt är. *Länsstyrelserna i Malmöhus och Västmanlands län* anser i princip att sådana regler i specialförfattningarna som stämmer överens med föreskrifter i förvaltningsprocesslagen bör utgå. Enligt *länsstyrelsen i Västerbottens län* bör målet vara att specialförfattningarnas processregler om möjligt ersätts med en uttrycklig hänvisning i dessa författningar till bestämmelser i förvaltningsprocesslagen.

Departementschefen. I 1 § andra stycket förvaltningslagen föreslår jag en föreskrift av innehåll att, om det i lag eller i författning som har beslutats

av Kungl. Maj:t eller riksdagen har meddelats bestämmelse som avviker från förvaltningslagen, den bestämmelsen skall gälla. De överväganden som har föranlett mig att föreslå den bestämningen av förvaltningslagens tillämpningsområde har redovisats i specialmotiveringen till nämnda lag. Där har också framhållits att det inte torde vara möjligt att dra upp några allmänna riktlinjer beträffande en precisering av förhållandet mellan förvaltningslagen och förfaranderegler i specialförfattningarna.

Liksom för förvaltningslagens del är det beträffande förvaltningsprocesslagen nödvändigt att avvikande bestämmelser i annan författning gäller framför lagen. Frågan är om det skall krävas att de avvikande bestämmelserna skall ha getts i lag för att de skall ha denna effekt eller om bestämmelser i annan författning skall ha samma verkan. I princip delar jag uppfattningen i promemorian och i flera remissyttranden att endast lagbestämmelser skall få ta över reglerna i förvaltningsprocesslagen. Med tanke på att vissa förvaltningsprocessuella särregler tills vidare måste finnas också i författningar av annan natur, såsom i vägtrafikförordningen och förordningen om yrkesmässig biltrafik, har jag emellertid funnit att man inte nu kan genomföra en sådan princip. Till skillnad från vad som har föreslagits beträffande förvaltningslagen behöver dock inte författningar som har beslutats av riksdagen ensam beaktas i sammanhanget. Det får nämligen anses uteslutet att det i en sådan författning tas in regler om förfarandet i förvaltningsdomstol.

Till frågan om den samordning mellan förvaltningsprocesslagen och specialförfattningarna som bör äga rum före förvaltningsprocesslagens ikraftträdande återkommer jag i det följande. Frågan om utmönstring resp. ändring av förfaranderegler i taxeringsförordningen och en del andra författningar på skatteområdet kommer dock att tas upp av chefen för finansdepartementet.

Måls anhängiggörande

3 §

I paragrafen slås fast att ansökan, besvär, anmälan, underställning och annan åtgärd, varigenom mål anhängiggörs, skall ske skriftligen. Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. De bestämmelser som finns om besvär, ansökan eller annan framställning till regeringsrätten, kammarrätten eller prövningsnämnd bygger på förutsättningen att besvär etc. skall vara skriftliga.

I vissa fall föreskrivs uttryckligen att talan skall föras genom att besvärslaga inges. I fråga om besvär hos kammarrätten hänvisar 22 § kammarrättsstadgan till 52 kap. RB i tillämpliga delar. Enligt 52 kap. 1 § RB skall den som vill anföra besvär ge in besvärslaga. Besvär hos kammarrätten enligt förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning skall enligt 40 § förordningen ske genom ingivande av besvärslaga.

Remissyttrande. Kammarrätten påpekar att förslaget inte innehåller någon bestämmelse av vilken det klart framgår att ansökan eller besvär varigenom talan anhängiggörs hos förvaltningsdomstol skall ha skriftlig form.

Departementschefen. I likhet med kammarrätten anser jag att lagen bör innehålla en uttrycklig bestämmelse om att ansökan, besvär och därmed jämförlig hänvändelse, varigenom mål anhängiggörs, skall ske skriftligen. Som jag har framhållit i specialmotiveringen till 7 § förvaltningslagen bör kravet på skriftlighet anses uppfyllt när ansöknings etc. gjorts genom telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande. Kravet på skriftlighet bör gälla för alla slags åtgärder som kan medföra att mål blir anhängigt hos förvaltningsdomstol, alltså inte bara de nyss åsyftade åtgärderna utan också åtgärder som framställning om eftertaxering, anmälan och liknande meddelande samt underställning.

4 §

Paragrafen reglerar hur ansöknings- eller besvärshandling från enskild skall vara beskaffad i vissa formella hänseenden. Den motsvarar delvis 2 § första stycket departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. I förekommande bestämmelser om besvär, ansökan eller annan framställning till regeringsrätten, kammarrätten eller prövningsnämnd saknas vanligen föreskrifter av formell natur, såsom att handlingen skall innehålla uppgift om namn och adress, vara egenhändigt undertecknad o. d. Genom att 22 § kammarrättsstadgan hänvisar till 52 kap. RB i tillämpliga delar gäller dock att besvärslaga till kammarrätten skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud (52 kap. 3 § tredje stycket RB). I 112 § taxeringsförordningen finns vidare en allmän föreskrift om att skattskyldig i besvärsskrifter och övriga inlagor i taxeringsärenden skall lämna fullständig uppgift om sin postadress. Enligt 41 och 44 §§ förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning skall besvärslaga till kammarrätten resp. till regeringsrätten innehålla uppgift om klagandens namn, yrke och postadress samt vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud.

Departementspromemorian. Det framhålls att det av identifieringsskäl bör begäras att en partsskrivelse innehåller fullständig uppgift om partens namn, yrke och postadress. I enlighet härmed föreslås att sådana uppgifter skall vara obligatoriska. Tillräcklig anledning att kräva uppgift om telefonnummer anses däremot inte föreligga. Det ställs ett allmänt krav

på att en partsskrivelse skall vara egenhändigt undertecknad av parten eller hans ombud. De nämnda kraven gäller alla slags skrivelser, således skrivelser varigenom talan väcks, utvidgas, inskränks eller återkallas eller skrivelser med annat innehåll.

Remissyttrandena. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarrätten samt länsstyrelserna i Stockholms, Värmlands och Västmanlands län* uttalar sig för att telefonnummer bör anges i parts skrivelse. Länsstyrelsen i Västmanlands län framhåller att uppgift om parts telefonnummer kan vara av stort praktiskt värde. Mycket ofta är en parts skrivelse ofullständig och behöver kompletteras. Det är då ofta enklast att ringa upp vederbörande i saken.

Kammarrätten, CFU samt länsstyrelserna i Värmlands, Örebro, Västmanlands och Norrbottens län vill ha en föreskrift om att parts skrivelse till förvaltningsdomstol skall innehålla uppgift om personnummer. CFU framhåller att åtminstone födelsetiden borde anges. Den ingår i personnumret som utgör identitetsbeteckning vid databehandlingen på skilda förvaltningsområden, bl. a. inom folkbokförings-, uppbörds- och taxeringsområdena. Tillgång till uppgift om födelsetiden skulle underlätta och säkra identifieringen speciellt i folkbokförings- och skattemål, vid vilkas handläggning det regelmässigt gäller att säkert återfinna vederbörande i datamaskinframställda längder, listor och förteckningar (mantalslängder, röstlängder, taxerings- och uppbördslängder, uppbördslistor, restlängder m. m.). Länsstyrelsen i Västmanlands län påpekar att det blir allt vanligare att personnummer anges i blanketter av olika slag i kontakten med myndigheter och företag (banker, försäkringsbolag m. fl.) och att det därför skulle vara både rimligt och lämpligt att personnumret regelmässigt sattes ut i skrivelser — i vart fall i initialskrivelsen — till förvaltningsdomstol.

Uppgift om parts yrke bör inte vara obligatorisk, anser *länsstyrelsen i Västerbottens län*. Också *länsstyrelserna i Värmlands och Västmanlands län* är tveksamma beträffande behovet av denna uppgift.

Länsstyrelsen i Värmlands län anser att föreskriften om parts namn etc. i skrivelse till förvaltningsdomstol bör ha formen av en rekommendation, en »bör»-sats. Parts underlåtenhet att lämna fullständiga uppgifter om namn m. m. har i många fall inte sådan betydelse att den måste föranleda någon åtgärd från förvaltningsdomstolens sida. Domstolen bör ha rätt och skyldighet att begära komplettering endast när det behövs för målets handläggning.

Departementschefen. De i departementspromemorians lagförslag angivna kraven på att parts skrivelse till förvaltningsdomstol skall innehålla fullständig uppgift om partens namn, yrke och postadress samt vara egenhändigt undertecknad av parten eller hans ombud riktar sig mot såväl enskild som allmän part. Enligt min mening föreligger det knappast något behov av att i lagen uttryckligen föreskriva hur handlingar från allmänna

organ skall vara beskaffade i de nu aktuella hänseendena. Behövliga föreskrifter bör därför ta sikte bara på handlingar från enskilda.

Kraven i departementspromemorian gäller inte bara handling, varigenom talan väcks, utan också annan handling som utvidgar, inskränker eller återkallar en talan. Det får anses tillräckligt att ge föreskrifter i hithörande hänseenden bara i fråga om handling, varigenom enskild väcker sin talan. För enskild kommer bara ansökan och besvär i fråga som medel att väcka talan. Med ansökan förstås då varje form av framställning, oavsett om den i något sammanhang betecknas som anmälan. Bestämmelsen kommer att bli tillämplig på bl. a. ansökan om resning eller återställande av försutten tid.

Bl. a. mot bakgrund av vad remissinstanserna har uttalat är det lämpligt att den enskilde i ansöknings- eller besvärshandling uppger namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Ett ovillkorligt krav på dessa uppgifter skulle dock knappast kunna upprätthållas i praktiken. I anslutning till vad länsstyrelsen i Värmlands län har anfört härvidlag förordar jag att det i bestämmelsen om identifieringsuppgifterna inte krävs att uppgifterna *skall* lämnas utan i stället föreskrivs att de *bör* lämnas. Där- emot finns det ingen anledning att gå ifrån promemorieförslagets ståndpunkt att undertecknande av besvärshandling m. m. skall vara obligatorisk.

I enlighet med det anförda har i 4 § föreskrivits att ansöknings- eller besvärshandling från enskild bör innehålla uppgift om hans namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer samt att sådan handling skall vara egenhändigt undertecknad av den enskilde eller hans ombud.

5 §

I paragrafen föreskrivs vad ansöknings- eller besvärshandling skall innehålla i materiellt hänseende. Vidare ges en regel om att sökande eller klagande bör uppge sina bevis och vad han vill styrka med dem. Bestämmelserna motsvarar huvudsakligen 2 § andra och tredje styckena samt fjärde stycket första punkten departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. De föreskrifter som finns om ansökningar, besvär eller andra framställningar till regeringsrätten, kammarrätten eller prövningsnämnd innehåller vanligen inga krav beträffande sådana handlingars innehåll i materiellt hänseende. På grund av hänvisningen i 22 § kammarrättsstadgan till 52 kap. RB i tillämpliga delar gäller dock att klagande i besvärslaga till kammarrätten skall uppge det beslut, mot vilket talan förs, grunderna för besvärstalan och den ändring i beslutet som han yrkar. Han skall också uppge de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis (52 kap. 3 § RB). Vidare skall den som med stöd av bestämmelserna i förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning för talan hos kammarrätten enligt 41 § förordningen i sin besvärslaga uppge det beslut mot vilket talan förs, grunderna för besvär-

talán, om de inte framgår av vad klaganden har anförst tidigare i saken, samt i vilken del beslutet överklagas och den ändring däri som klaganden yrkar. Klaganden skall vidare i besvärslágan i erforderlig omfattning utveckla sin talán. Om innehållet i besvärslága till regeringsráttén skall enligt 44 § förordningen det som sägs i 41 § gälla i tillämpliga delar.

Departementspromemorian. Det erinras om att átskilliga typer av mål kommer att bli anhängiga hos förvaltningsdomstol på annat sätt än genom att enskild eller myndighet ger in en skrivelse som innebär att en formlig talán väcks. Domstolen kan i en del fall ta upp saken med anledning av uppgifter som kommer till dess kännedom genom anmälningar, underláttelser eller på annat sätt. Föreskrifter om innehållet i sådana meddelanden bedöms höra hemma i specialförfattningar. Däremot bör grundläggande regler finnas om ansökningar och besvär. Reglerna om ansökningar bör gälla också anmälningar och framställningar, som står ansökningarna nära. Syftet bör vara att slå fast vilka uppgifter som är önskvärda från handläggningssynpunkt och härigenom i möjligaste mån bidra till att målet blir lagt till rätta från början. Av hänsyn till enskild part får det dock inte ställas några hårda krav på innehållet. Vad gäller ansökan och därmed jämförlig skrivelse bör först och främst uppges saken och yrkandena i målet. Däremot bör det inte krävas uppgift om den som ansökningen avser. I besvärshandling bör i första hand anges det beslut varemot talán förs och den ändring i beslutet som yrkas. Vidare bör både i fråga om ansökningar m. m. och besvär föreskrivas att i handlingen skall uppges de omständigheter och skäl, som áberopas till stöd för yrkandena. Härigenom klargörs att parten förväntas i möjligaste mån redan från början uttömmande redogöra för de faktiska omständigheter, som han stöder sig på, och de värderingar och rättsliga bedömningar som han anser tala för bifall till yrkandena. Ett liknande syfte tillgodoser bestämmelsen om att part skall uppges de bevis han vill áberopa och vad han vill styrka med dem.

Remissyttrandena. Förslagets ståndpunkt att »saken» skall anges i ansökan delas inte av *Svea hovrátt* och *hovráttén över Skåne och Blekinge*. Termen »saken» är enligt Svea hovrätts ásikt alltför vag och föga vägledande för den enskilde. Uttrycket är dessutom överflödigt, eftersom det som avses ändå kommer fram i kravet på att de omständigheter som áberopas till stöd för yrkande skall uppges.

Hovráttén över Skåne och Blekinge ansluter sig uttryckligen till förslagets ståndpunkt att parts skrivelse inte skall behöva innehålla uppgift om motpart.

Regeringsrátténs ledamöter framhåller att, eftersom det alldeles övervägande antalet mål som berörs av den föreslagna lagstiftningen är besvärsmål, det kan synas riktigare att först behandla besvärsskrivelserna och därefter ange vad ansökningshandling m. m. skall innehålla. Ledamöterna

anser det dock tveksamt om de hithörande frågorna bör regleras så i detalj som skett i promemorians lagförslag. De påpekar att bestämmelserna om vad som skall anges i besvärshandling torde kunna missförstås av parter som inte har juridisk skolning.

Departementschefen. Departementspromemorians lagförslag upptar skilda regler beträffande å ena sidan ansökningshandlingar och därmed jämförliga handlingar och å andra sidan besvärshandlingar när det gäller kraven på vad som skall anges i handlingarna. Enligt min mening kan emellertid reglerna utan olägenhet till huvudsaklig del göras gemensamma och även förenklas. Ett krav på att »saken» skall anges i ansöknings- eller därmed jämförlig handling finner jag varken lämpligt eller behövt. Jag anser det inte heller lämpligt att, vid sidan av kravet på att de omständigheter som åberopas till stöd för yrkandet skall anges särskilt, kräva att part skall ange skälen för sin talan. Huvudsaken är att parten redovisar de sakförhållanden som han åberopar till stöd för sina yrkanden. Detta framgår klart av en föreskrift att åberopade omständigheter skall anges. Å andra sidan utesluter en sådan föreskrift inte en tolkning som i begreppet omständigheter lägger in också sådant som värdeomdömen och rättsliga bedömningar vilka ligger till grund för yrkandena. Detta är inte någon nackdel. Viktigt är emellertid att bestämmelsen inte vållar svårigheter för eller missförstås av juridiskt oskolade parter som själva för sin talan.

Vad särskilt angår besvärshandlingar bör dessutom ställas det kravet att däri anges det beslut mot vilket talan förs. Däremot behöver man inte sträcka sig så långt att klaganden åläggs att bifoga beslutet. I den mån en sådan föreskrift inte kan undvaras, t. ex. för kommunalbesvärsmålens del, bör den meddelas i vederbörande specialförfattning.

På grund av det anförda har i paragrafens första stycke tagits in en bestämmelse av innehåll att i ansöknings- eller besvärshandling eller därmed jämförlig handling skall anges vad som yrkas och de omständigheter som åberopas till stöd härför samt att i besvärshandling dessutom skall anges det beslut mot vilket talan förs.

Såsom har föreslagits i departementspromemorian bör vidare en sökande eller klagande uppge de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. En föreskrift härom har tagits in som ett andra stycke i paragrafen.

6 §

I denna paragraf ges regler om hur rätten skall förfara när ansöknings- eller besvärshandling är bristfällig. Paragrafen motsvarar 4 § i departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt det s. k. servicecirkuläret (1946:680) gäller som allmän regel för det fall då det i ett anhängigt ärende behövs komplet-

tering av enkel beskaffenhet, att myndigheten skall meddela anvisningar om vilka åtgärder som skall vidtas för bristens avhjälpande. Som allmän grundsats iakttas vidare i mål vid förvaltningsdomstol att besvär, ansökan eller annan framställning inte avvisas på grund av brister i handlingarna utan att klaganden eller sökanden först har beretts tillfälle att bota bristerna men underlåtit att begagna sig härav.

Genom hänvisning i 22 § kammarrättsstadgan gäller 52 kap. 6 § RB hos kammarrätten. I den senare bestämmelsen anges det att rätten skall förelägga klaganden att avhjälpa brist som ligger däri att besvärslagan inte uppfyller givna föreskrifter. Iakttas inte föreläggandet och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan inte är tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig att inlagen är otjänlig som grund för rättegång, skall rätten avvisa besvärstalan. Vidare kan nämnas att det i 112 § taxeringsförordningen föreskrivs att klaganden får föreläggas att fullständiga besvärsskrift i fråga om yrkande, grunderna för besvärstalan eller i annat hänseende. Iakttas inte föreläggandet och är besvärsskriften så ofullständig att den är otjänlig som grund för prövning av målet, får besvären avvisas.

Som en följd av den nu redovisade ordningen har en sökande eller klagande möjlighet att reservationsvis väcka talan genom en ofullständig skrivelse som i efterhand kompletteras med närmare uppgifter om yrkande och grunder. När det gäller kommunalbesvär kan dock enligt praxis omständigheter, som åberopas först efter besvärstidens utgång, inte vinna beaktande.

Departementspromemorian. Enligt promemorian bör det finnas en bestämmelse om skyldighet för förvaltningsdomstol att verka för att ofullständiga partsskrivelser kompletteras. Det föreslås därför att rätten i sådana fall skall förelägga parten att inom viss tid fullständiga sin talan.

Beträffande påföljden om parten inte efterkommer föreläggandet att fullständiga sin talan framhålls i promemorian att det rimmar bäst med officialprövningsprincipen att en talan så långt det är möjligt föranleder sakprövning. Om en ansöknings- eller besvärshandling är så oklar att det inte går att få någon närmare uppfattning om saken vare sig med hjälp av själva handlingen eller på annat sätt, kan det kanske tyckas vara en inadekvat påföljd att målet kommer att prövas i sak vare sig handlingen fullständigas eller ej. Enligt promemorian är det likväl att föredra att som generellt äventyr för förelägganden om komplettering välja, att målet avgörs i sak även om kompletteringen inte sker. I enlighet härmed föreslås i 4 § en bestämmelse av innebörd att, om ansöknings- eller besvärshandling eller därmed jämförlig handling behöver fullständigas, rätten förelägger parten att inom viss tid fullständiga sin talan vid påföljd att målet ändå avgörs.

Remissyttrandena. *Svea hovrätt* och *hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att det behövs en uttrycklig regel som möjliggör för domstolen att

avvisa ansökan eller besvär utan prövning, när skrivelsen är så ofullständig att den inte kan läggas till grund för prövning i målet. Hovrätten över Skåne och Blekinge påpekar att, om part underlåter att komplettera en helt ofullständig skrivelse, avgörandet rimligtvis bara kan gå i en riktning. Någon prövning av »saken», om denna inte framgår av partens inlägga, torde inte kunna ske. Parten kan få en felaktig uppfattning om vad som inträffar, om han underlåter att efterkomma ett föreläggande att fullständiga sin skrivelse, när föreläggandet ges vid påföljd att målet ändå kommer att avgöras. Han kan då tro att domstolen skall pröva hans talan, medan domstolen i själva verket inte kan avgöra vad denna går ut på. Får parten däremot ett föreläggande vid påföljd att hans talan kan komma att avvisas, inser han att någon saklig prövning inte kan ske, om han inte kompletterar skrivelsen.

Regeringsrättens ledamöter förklarar, att de förutsätter, att lagrummet inte är avsett att ändra gällande praxis i kommunalbesvärsmål i fråga om att grunderna skall anges i besvärsskriften eller i vart fall före besvärstidens utgång.

Departementschefen. I förvaltningsprocessen är det i en helt annan utsträckning än vid de allmänna domstolarna vanligt att den enskilde för talan utan juridiskt sakkunnigt ombud eller biträde. Förvaltningsprocesslagen är inte avsedd att tvinga fram en ändring i detta förhållande. Tvärtom har det såsom jag tidigare framhållit varit en strävan att så långt möjligt underlätta för enskilda parter att själva föra sin talan. I likhet med vad som nu är fallet får förvaltningsdomstolarna därför även i fortsättningen räkna med att behandla ett stort antal på olika sätt bristfälliga partsskrivelser. I 8 § slås fast att rätten har ett officialansvar för att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver och att rätten vid behov skall anvisa part hur utredningen bör kompletteras. Till den närmare innebörden härav återkommer jag i specialmotiveringen till 8 §.

En ansöknings- eller besvärsskrivelse kan emellertid vara så bristfällig att den inte utan vidare kan läggas till grund för någon utredning. Det går inte att läsa ut vad saken gäller eller över huvud taget vad sökanden eller klaganden vill. I sådana fall kan någon saklig prövning givetvis inte ske. Partens talan måste då avvisas. I överensstämmelse med vad som nu gäller hos prövningsnämnd och i kammarrätten bör emellertid talan inte få avvisas förrän parten har fått tillfälle att avhjälpa bristen.

I paragrafen föreskrivs att rätten skall förelägga sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen. Av föreläggandet skall framgå att partens talan ej tas upp till prövning om inte föreläggandet iakttas inom föreskriven tid.

Om part har förbehållit sig att senare få precisera sina yrkanden eller redovisa de omständigheter som han åberopar, bör föreläggande ske enligt förevarande paragraf. Ibland föreskrivs i författning att till ansökan eller besvär skall fogas visst intyg eller viss sakuppgift. Om intyget eller upp-

giften är ett villkor för saklig prövning, bör likaså förevarande paragraf tillämpas när intyget eller sakuppgiften fattas.

Nuvarande praxis i kommunalbesvärsmål att yrkanden och grunder som har förts fram efter besvärstidens utgång inte beaktas grundar sig på kommunallagarnas besvärbestämmelser. Så länge dessa inte ändras ger reglerna i förevarande paragraf med hänsyn till innehållet i 2 § inte anledning att ändra sagda praxis.

Är en handling till den grad ofullständig att det inte ens går att fastställa från vem den härrör, kan handlingen inte föranleda någon åtgärd. Någon bestämmelse härom anser jag inte behövlig.

7 §

I paragrafen regleras avvisning av talan som ej anhängiggjorts inom föreskriven tid. Frågan behandlas i 3 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. En redogörelse för gällande ordning har lämnats i specialmotiveringen till 12 § förvaltningslagen. Utöver den redogörelsen kan nämnas att regeringsrätten ex officio undersöker om besvärstiden har iakttagits och avvisar, utan att invändning eller påpekande gjorts om förutsetten tid, besvärstalan i vissa mål, bl. a. valbesvärsmål och taxeringsmål som fullföljts av taxeringsintendent eller kommun.

Departementspromemorian. I 3 § departementspromemorians lagförslag föreslås en regel av innehåll att förvaltningsdomstol utan hinder av att mål inte har anhängiggjorts i rätt tid får pröva saken, om särskilda skäl talar för det och det kan ske utan men för motstående enskilda intressen.

Remissyttrandena. Av de remissinstanser som uttryckligen berör promemorians förslag att förvaltningsdomstol skall få pröva även för sent anhängiggjorda mål är endast ett mindre antal positiva. Bland dessa kan nämnas *JK, riksskattenämnden, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Gotlands, Göteborgs och Bohus, Västmanlands och Västernorrlands län* samt *TCO*.

Med utgångspunkt i uppfattningen att kravet på möjlighet att i enskilda fall få till stånd materiell rättvisa inte tillåter en rigorös regel om avvisning ex officio av för sent anförda besvär i skattemål finner *riksskattenämnden* att den aktuella bestämmelsen innebär en lämplig avvägning mellan de olika intressen vartill hänsyn måste tas. *TCO* påpekar att tidsfrister närmast bör ses som ordningsföreskrifter.

Flertalet har emellertid en negativ inställning till förslaget. Bland dessa kan nämnas *samtliga regeringsråd utom regeringsrådet Klackenbergs, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, kammarrätten, försäkringsdomstolen, CFU, länsstyrelserna i Östergötlands, Blekinge, Värmlands, Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Sveriges advokatsamfund* samt *Svenska kommunförbundet*.

Regeringsrätten Lorichs, Jarnerup, Holmgren, Hegrelius, Åbjörnsson, Ringdén, Walberg, Körlof, Cars, Wiéslander, Paulsson, Simonsson, Lundell, Nordlund och Hamdahl påpekar inledningsvis att det synes behövas en uttrycklig bestämmelse om att frågan om talan har anhängiggjorts i rätt tid hos förvaltningsdomstol skall prövas *ex officio*. Beträffande den föreslagna dispensmöjligheten framhåller de att den bedömning som förvaltningsdomstol föreslås skola göra uppenbarligen är förenad med avsevärda svårigheter. Förslaget är utformat som ett mellanting mellan ordinära besvär samt de allmänna extraordinära rättsmedlen resning och återställande av förutten tid. Det kommer att finnas ett inte ringa utrymme för subjektiva värderingar, eftersom förutsättningarna endast har kunnat anges helt allmänt. Hittills har det ansetts att det bör ankomma på de högsta instanserna att tillämpa reglerna om allmänna extraordinära rättsmedel. Reglerna om extraordinära besvär i taxeringsförordningen innebär ingen avvikelse från den principen. I taxeringsförordningen rör det sig nämligen om ett extraordinärt rättsmedel av speciellt slag med noggrant angivna kriterier. Skulle förslaget genomföras, kan något större mått av enhetlighet i bedömningen knappast förväntas. Det finns anledning att befara en tämligen skiftande syn på angelägenhetsgraden av att prövning får ske. En part torde ha lättare att godta att hans besvär avvisas som för sent inkomna, om denna påföljd drabbar alla lika, än om han kan visa exempel på att i vissa fall skäl, som för honom kanske inte framstår som mer behjärtansvärda än hans egna, har föranlett att för sent anförda besvär har tagits upp till prövning. Från rättssäkerhetssynpunkt skulle således vinsten vara ringa. Regeringsråden finner det f. ö. motsägelsefullt att införa regeln i 3 § samtidigt som man genom den pågående reformen av förvaltningsrättskipningen strävar efter ökad stadga i förfarandet, varvid i mångt och mycket förhållandena vid de allmänna domstolarna har fått bilda mönster. Enligt regeringsrådets mening skulle de i promemorian redovisade skälen i och för sig med samma styrka kunna åberopas till förmån för omprövning av lagkraftvunna domar i brottmål — här finns ju inte något motstående enskilt intresse. En sådan ändring torde emellertid knappast vara tänkbar. Regeringsråden påpekar att förslaget skulle medföra ökad arbetsbörda för myndigheterna men framhåller att detta inte ensamt kan åberopas mot förslaget och att behovet av den föreslagna skälighetsdispensen måste vägas mot andra och väsentligare intressen. Härvidlag stryker regeringsråden under att besvärsfristerna fyller en viktig funktion på rättskipningens område och att det i det stora hela torde vara till fördel för både myndigheter och enskilda att någorlunda strikt hålla på fristerna. Om det i enskilda fall finns tungt vägande skäl som talar för att rättelse skall ske även efter den ordinarie besvärstidens utgång får de hävdvunna extraordinära rättsmedlen gripa in. Regeringsråden framhåller ytterligare att det från systematisk synpunkt är betänkligt att införa en allmän dispensrätt vid sidan om de ordinära och extraordinära rättsmedlen. Resultatet skulle bli

ett tämligen konturlöst besvärsförfarande, med därav följande olägenheter för alla parter. Det förefaller enligt regeringsrådets uppfattning knappast möjligt att undanröja de påtalade olägenheterna genom att ange kriterierna för dispensregelns tillämpning tydligare. Svårigheterna att närmare avgränsa området för en allmän dispensrätt ligger nämligen i öppen dag. Om ett behov anses föreligga att vidga möjligheterna till omprövning av lagakraftvunna förvaltningsbeslut — ett behov som regeringsråden inte finner dokumenterat hittills — anser de att lösningen bör sökas på en annan väg. De antyder att det kan finnas begränsade ärendegrupper, där besvärstider kan lämnas obeaktade i större eller mindre utsträckning och att det likaså kan tänkas att det på olika områden kan föreligga behov av regler som möjliggör att talan skall kunna få föras annorledes än i ordinär väg. I den mån så skulle befinnas vara fallet, bör dessa problem också lösas genom föreskrifter i resp. författningar.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anmärker att någon möjlighet motsvarande den i 3 § föreslagna dispensmöjligheten inte finns vid de allmänna domstolarna (annat än genom extraordinära rättsmedel), inte ens i brottmål där det kunde anses allra mest stötande att den tilltalades för sent gjorda fullföljd inte kan beaktas. Visserligen kan det enligt hovrätten sägas att vid de allmänna domstolarna avgörandets rättskraft har större betydelse och därför betonas starkare i lagstiftningen, medan det på olika förvaltningsområden kan finnas möjlighet att få avgöranden omprövade. Det förhållandet kan dock inte åberopas som ett skäl för en mera generell befogenhet för den högre instansen att pröva för sent anförda besvär. Sakliga skäl kan inte sällan tala för att den lägre instansen i första hand bör bedöma frågan om sådan omprövning. Är detta inte av betydelse för visst slag av ärenden, torde föreskriften om viss besvärstid knappast vara berättigad för detta slags ärenden. Ges förvaltningsdomstolarna möjlighet att pröva t. ex. för sent anförda besvär, kan visserligen varje domstol förväntas utbilda en fast praxis beträffande förutsättningarna för sådan prövning, men med hänsyn till att antalet länsrätter och skatterätter kommer att vara omkring 50 måste det föreligga risk för att en sådan undantagsregel som den föreslagna kan komma att tillämpas olika vid dessa domstolar. Genom att en olikartad praxis uppstår i domstolarna uppkommer en avsevärd olägenhet. Hovrätten betonar också svårigheten att väga mellan den enskildes och domstolens intressen.

Kammarrätten framhåller att, om en uppluckring av besvärstiden sker på det föreslagna sättet, det måste förutses att personer som av ett eller annat skäl har underlåtit att i tid överklaga ett beslut — kanske därför att de först på ett senare stadium har insett eller brytt sig om att ta reda på dess innebörd — framställer yrkanden i förhoppning om att få dem prövade. Att uppskatta antalet sådana fall är inte möjligt. Vidare måste man räkna med att vetenskapen om att besvärstiderna inte längre är absoluta kan medverka till att de inte respekteras i den omfattning som nu sker. Kammar-

rätten påpekar att för dess del redan den undersökning, som kommer att åvila kammarrätt huruvida besvär är för sent anförda eller ej, kan väntas tynga arbetet i jämförelse med nuläget. En sådan undersökning äger f. n. vanligen inte rum, eftersom den omständigheten att besvär har anförts för sent oftast inte beaktas annat än efter påpekande av motpart eller myndighet.

Regeringsråden Nevrell, Wilkens, Lidbeck och Reuterswärd anser att, även om krav på iakttagande av besvärstid i princip också bör kunna gälla när myndighets beslut överklagas hos förvaltningsdomstol, en uppmjukning av den regeln dock torde böra övervägas inom vissa områden. Det är väl känt att prövningsnämnderna ofta har prövat taxeringsbesvär av den skattskyldige, även om besvären har kommit in något för sent. Det skulle vara beklagligt om prövningsnämndernas omdaning till länsskatterätter skulle få till konsekvens att ett stort antal i sak befogade besvär skulle avvisas på formella grunder. I stor utsträckning gäller det här fall då taxeringsförordningens nuvarande bestämmelser om extraordinär besvärsmålsrätt inte är tillämpliga. Enligt regeringsrådets uppfattning bör dispensmöjlighet införas i taxeringsförordningen i fråga om besvär över taxeringsnämnds beslut.

Departementschefen. I 12 § förvaltningslagen har föreslagits en föreskrift om att besvär, som ej anförts i rätt tid, inte skall tas upp till prövning. Frågan skall beaktas ex officio av myndigheten. De skäl som jag har anført i specialmotiveringen till nämnda paragraf är i huvudsak tillämpliga även på förfarandet hos förvaltningsdomstolarna. Samma huvudregel om att för sent inkomna besvär inte tas upp till prövning i sak bör därför gälla såväl i förvaltningsdomstol som hos förvaltningsmyndighet. Frågan huruvida avvikande ordning är motiverad i vissa typer av mål, t. ex. taxeringsmålen, får prövas särskilt vid den översyn av olika författningar som framläggandet av förslaget till förvaltningsprocesslag aktualiserar.

I 34 §, som handlar om besvärstid och ingivande av besvär, har som huvudregel föreskrivits att besvär skall tillställas den domstol som har att pröva besvären. Regeln har dock försetts med det undantaget att besvär som i rätt tid har kommit in till den domstol som har fattat det överklagade beslutet också skall prövas. En motsvarande undantagsbestämmelse behövs för de fall då besvär hos förvaltningsdomstol gäller beslut av förvaltningsmyndighet. En sådan föreskrift bör lämpligen ha sin plats i förevarande paragraf.

I enlighet med det anförda har i 7 § tagits in dels en bestämmelse om att mål inte tas upp till prövning, om ansökan, besvär eller annan åtgärd, varigenom mål anhängiggörs, inte har skett inom föreskriven tid, dels en bestämmelse om att, när fråga är om besvär över förvaltningsmyndighets beslut, besvären ändå skall tas upp till prövning, om besvärshandlingen har kommit in till förvaltningsmyndigheten före besvärstidens utgång.

Måls handläggning**8 §**

I paragrafen anges principerna för utredningsansvaret i mål vid förvaltningsdomstol. Paragrafen motsvarar 7 § samt delvis 4 § i departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Kammarrättsstadgan innehåller vissa regler om utredningsansvaret. Enligt 22 § skall bl. a. bestämmelserna i 35 kap. RB om bevisning och i 52 kap. RB om besvär i tillämpliga delar lända till efterrättelse hos kammarrätten. I 35 kap. 6 § RB anges att det ankommer på parterna att sörja för bevisningen men att rätten, om det behövs, självmant får föranstalta om bevisning. Finner rätten att omständighet, som part vill bevisa, är utan betydelse i målet eller att erbjudet bevis inte behövs eller uppenbart skulle bli utan verkan, får bevisningen inte tillåtas. Rätten kan också avvisa erbjudet bevis, om bevisningen kan föras på annat sätt med avsevärt ringare besvär eller kostnad. I 23 § kammarrättsstadgan finns en uttrycklig bestämmelse i samma ämne, vilken anger att kammarrätten har att verka för att utredningen i mål och ärenden blir så fullständig som behövs med hänsyn till deras beskaffenhet och att kammarrätten därvid får självmant föranstalta om bevisning. I 52 kap. 9 § RB anges att rätten kan meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen mellan parterna och därvid även föreskriva i vilket avseende part skall yttra sig.

Departementspromemorian. I promemorian diskuteras om officialprincipen eller förhandlingsprincipen skall ligga till grund för förfarandet i förvaltningsdomstol. Enligt promemorian är förhandlingsprincipen utesluten som allmänt riktmärke för förfarandet redan av den anledningen att det i många mål finns bara en part och att det således i dessa mål saknas den avgörande förutsättningen för att kunna anordna förfarandet som en förhandling mellan två parter. Av de mål där det finns två parter gäller flertalet sådana frågor som parterna inte gärna kan tillåtas disponera över i utredningshänseende. Slutligen finns det i praktiskt taget alla typer av mål i förvaltningsdomstol ett mer eller mindre starkt allmänt intresse att få materiellt riktiga avgöranden till stånd. Slutsatsen blir att rätten bör ha både rätt och skyldighet att ta initiativ till att utredningsmaterialet kompletteras.

I promemorian framhålls vidare att rättens verksamhet i fråga om utredningen kommer att gestalta sig olika beroende på om det är ett en- eller tvåpartsmål och på om ena parten är företrädare för det allmänna eller ej. Verksamheten kan gälla dels processledning, dels utredningsåtgärder. Processledningen kan bestå, förutom i att leda parternas skriftväxling och inhämta remissyttranden, i anvisningar och frågor till part. Som exempel på utredningsåtgärder från rättens sida nämns i promemorian

att rätten inhämtar upplysningar från tredje man eller föranstaltar om syn.

I promemorian framhålls betydelsen av rättens processledande funktion i ett förfarande som domineras av officialprincipen. Med hänsyn härtill anses att den processledande funktionen bör komma till klart uttryck i en inledande paragraf.

Övervägandena utmynnar i att 7 § i den föreslagna lagen skall uppta en bestämmelse av innehåll, att rätten leder parts utredning och tillser att målet blir så fullständigt utrett som dess beskaffenhet kräver.

Promemorian innehåller dessutom en särskild bestämmelse om rättens processledande verksamhet i 4 §. Där föreskrivs sålunda att rätten meddelar erforderliga anvisningar när ansöknings- eller besvärshandling eller därmed jämförlig handling behöver fullständigas.

Remissyttrandena. Utgångspunkten för de i promemorian föreslagna reglerna, att officialprincipen skall tillämpas i förvaltningsdomstol, har inte föranlett någon erinran vid remissbehandlingen. De synpunkter som har framkommit i remissyttrandena gäller dels hur en allmän bestämmelse om rättens processledande uppgift bör utformas och hur den processledande verksamheten bör gestalta sig, dels hur långt domstolens utredningsplikt bör sträcka sig.

Åtskilliga remissinstanser är kritiska mot den utformning som den allmänna bestämmelsen om rättens processledande uppgift har fått i promemorians lagförslag (»rätten leder parts utredning»). *Regeringsrättens ledamöter* anser att förvaltningsdomstols skyldighet att leda utredningen följer redan av officialprincipen såsom den har utformats genom föreskriften att rätten skall se till att målet blir så fullständigt utrett som dess beskaffenhet kräver. De framhåller vidare att det är onödigt att särskilt betona att rätten leder parts utredning. Härigenom kan part dessutom bibringas den olämpliga uppfattningen att han i princip kan förhålla sig tämligen passiv. *Svea hovrätt* anser att bestämmelsen för tankarna åt fel håll. *Riksskattenämnden* finner den ägnad att inge läsaren en missuppfattning av domstolens funktion under utredningen. Också *hovrätten över Skåne och Blekinge, länsstyrelserna i Gotlands och Kristianstads län* samt *Sveriges advokatsamfund* anser att den ifrågavarande bestämmelsen är onödig. Enligt länsstyrelsen i Kristianstads län bör bestämmelsen utgå med hänsyn till partsställningen i vissa mål. Advokatsamfundet anser det självklart att, om part företräds av ombud, ombudet skall leda utredningen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller att bestämmelsen att rätten leder parts utredning är alltför vag och otydlig, om syftet är att domstolen också skall kunna begränsa den utredning som parten vill åstadkomma. En uttrycklig hänvisning till 35 kap. 7 § RB är enligt hovrättens mening då att föredra. Erfarenheter från de allmänna domstolarna visar att detta lagrum inte sällan får praktisk betydelse.

I frågan hur förvaltningsdomstols processledning verksamhet bör gestalta sig framhåller *länsstyrelsen i Uppsala län* att framför allt länsrätter och länsskatterätter måste utöva serviceverksamhet gentemot parterna i form av aktiv hjälp med kompletteringar. Enligt TCO:s mening bör det skrivas in i lagen att domstolen är skyldig att meddela anvisning om erforderliga kompletteringar, om en skrivelse från enskild part är behäftad med avgörande brister. TCO framhåller att det är ytterst väsentligt att en enskild skall kunna få sin sak prövad på grundval av en ansökan eller en besvärsskrivelse som han har författat utan sakkunnigt biträde och att han skall kunna påräkna överseende med formella brister som hans inläga kan ha.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att den i 4 § föreskrivna skyldigheten för rätten att ge anvisning om komplettering ofta blir aktuell för läns-skatterätternas del. Enligt länsstyrelsen är det vanligt att besvärsskrivelser är mer eller mindre ofullständiga. Här förekommer talrikt hela registret från smärre brister i preciseringen till generella och oklara yrkanden om prövning av olika taxeringar för flera år. Dessa bristfälliga besvär kompletteras nu i befintligt skick med deklara-tionshandlingar och lämnas till taxeringsintendenten för yttrande. Intendentens yttrande kan eller bör åtminstone ge den skattskyldige information om hur han skall agera vidare i processen. Enligt förslaget åligger det rätten att utfärda föreläggande och meddela anvisningar. Anvisningarna lär ofta inte kunna utformas på ett lämpligt och ändamålsenligt sätt utan att rätten går igenom deklarationen med dess bilagor. Länsstyrelsen finner på grund härav att förslaget för skatterättens del kommer att medföra vidgade arbetsuppgifter för den kvalificerade personalen. Någon häremot svarande arbetslättning för skatte-avdelningens tjänstemän kan inte väntas uppkomma.

Frågan om hur långt domstolens utredningsplikt bör sträcka sig diskuteras i några yttranden. För *kammarrätten* framstår uttrycket »tillser» som en plikt att med alla tillgängliga medel utreda målet. Kammarrätten, som godtar att officialprincipen klart uttalas i lagtexten, sätter i fråga om inte »tillser» bör ersättas med »verkar för» för att därmed markera att det gäller att med rimliga medel sörja för fullständig utredning. Domstolen erinrar om att uttrycket »verkar för» används bl. a. i förslaget till lag om skatterätt och vidare att det i kammarrättsstadgan föreskrivs att »kammarrätten har att verka för att etc.». Kammarrätten utgår vidare från att skyldigheten att tillämpa officialprincipen får fullgöras på det viset att ledamot i domstol eller tjänsteman vid den vidtar erforderliga åtgärder för målsberedande.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser att det bör räcka med att rätten skall tillse att »målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver». Att lägga till ordet »fullständigt» anser länsstyrelsen ytterst tveksamt, eftersom

en sådan avfattning lätt kan leda till alltför stora krav på parts medverkan i utredningen och förorsaka onödigt dröjsmål med måls avgörande.

Föreningen Auktoriserade revisorer anser att rätten speciellt bör se till och ta till vara enskild parts intresse av fullgod utredning, eftersom enskild part normalt inte kan antas ha tillräckliga insikter i processordningen och dessutom inte förfogar över den utredningsapparat som det allmänna disponerar.

Länsstyrelsen i Blekinge län förordar en allmän föreskrift i lagen om parts rätt och skyldighet att medverka vid utredningen. Enligt länsstyrelsen råder ju det faktiska förhållandet att det i första hand är rättssökanden eller parterna i ett mål som skall sörja för erforderligt processmaterial. Ett ensidigt framhävande av rättens utredningsansvar kan skapa osäkerhet hos part om betydelsen av hans medverkan i processen och inbjuda till en inte avsedd passivitet från hans sida. Domstolen kan med den föreslagna ordalydelsen också komma att framstå som inkvisitorisk.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller att det skulle leda till orimliga och i varje fall av lagstiftaren knappast förutsedda konsekvenser om rätten ålades utredningsplikt i kommunalbesvärsmål eller andra mål vari s. k. medborgartalan förs. Den hävdvunna regeln att klagande i kommunalbesvärsmål själv är skyldig att noga precisera och eventuellt bevisa sina anmärkningar för att få dem beaktade kan inte anses ha medfört några nackdelar men har däremot medverkat till att många s. k. okynnesbesvär har kunnat avgöras snabbt.

Departementschefen. Att officialprincipen skall tillämpas vid handläggning av mål hos förvaltningsdomstol har redan berörts i den allmänna motiveringen. Principen innebär att det ytterst är domstolen som har ansvaret för utredningen i målet. Av gammalt har ansetts att detta ansvar sträcker sig olika långt i olika typer av mål. Någon ändring härvidlag är inte avsedd genom förvaltningsprocesslagen.

Principen om domstolens utredningsansvar bör slås fast i en inledande bestämmelse i det avsnitt av lagen som behandlar målens handläggning. Bestämmelsen bör ges en sådan utformning att det framgår att utredningsansvaret sträcker sig olika långt i olika typer av mål. Den i departementspromemorian använda formuleringen, att rätten tillser att målet blir så fullständigt utrett som dess beskaffenhet kräver (7 § andra ledet), uppfyller väsentligen dessa krav. Som en remissinstans påpekat kan dock ordet »fullständigt» utgå. Enligt min mening finns det annars risk för att utredningsansvaret tolkas som alltför långtgående.

I enlighet med det sagda har som ett första stycke i 8 § tagits in en bestämmelse, att rätten tillser att mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver.

Departementspromemorian innehåller dessutom en föreskrift om att rätten leder parts utredning. Föreskriften har kritiserats i flera remissyttranden, bl. a. för att den kan ge anledning till den misstolkningen att part kan

förhålla sig relativt passiv i processen i förlitan på att målet ändå blir tillfredsställande utrett genom rättens försorg.

Även om rätten ytterst har ansvaret för att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver, måste det i stor utsträckning ankomma på parterna själva att skaffa fram utredningen. Med hänsyn härtill bör rättens initiativ i utredningshänseende normalt ha den formen att rätten ger part besked om att hans talan behöver kompletteras. Som har påpekats vid remissbehandlingen måste rättens aktivitet på detta område växla, beroende på bl. a. vad för slags mål det är fråga om, om det finns offentlig motpart i målet och om enskild part har ombud i målet. Sålunda ligger det i sakens natur att rätten i allmänhet bör ägna särskild uppmärksamhet åt processledningen när en enskild part inte har ombud i ett enpartsmål och det framgår att parten har svårigheter att ta till vara sin rätt.

När rätten fullgör sin processledande uppgift måste den givetvis vinnlägga sig om att dess anseende för objektivitet och opartiskhet inte kommer i fara. Processledningen bör sålunda ske fullt öppet i förhållande till den vägledes motpart, när sådan finns, och inriktas främst på uppenbara brister och förbiseenden i enskilds talan. I allmänhet är utrymmet för processledning större i enpartsmål än i exempelvis skattemål, där den enskilde har en allmän motpart. Vidare gäller naturligen att behovet av vägledning normalt är större i underinstanserna än i överinstanserna.

Mot bakgrund av vad nu sagts har det ansetts lämpligast att uttrycka rättens uppgift i fråga om processledningen på det sättet, att rätten vid behov anvisar hur utredningen bör kompletteras. Härav framgår att det främst ankommer på parterna att skaffa fram utredning i målet. En bestämmelse av det här antydda slaget utesluter givetvis inte att domstolen själv vidtar åtgärder som ligger närmast till för den, exempelvis skaffar in upplysningar och annat material från andra myndigheter.

Som påpekats av hovrätten över Skåne och Blekinge bör förvaltningsdomstol liksom allmän domstol ha en möjlighet att avvisa överflödigt utredning som part vill förebringa. Det torde visserligen vara förhållandevis sällsynt att det vid förvaltningsdomstol finns behov av att utnyttja en sådan möjlighet. I de fall där den behövs kan den emellertid vara till nytta som medel att motverka att processen blir onödigt vidlyftig och långdragen. Intrasset av snabbhet och effektivitet bör naturligtvis tillmätas stor betydelse också i förvaltningsprocessen. En uttrycklig bestämmelse om möjlighet för rätten att avvisa överflödigt utredning har därför sitt berättigande. Bestämmelsen kan lämpligen ges en allmän utformning. Det bör framhållas att det i praktiken knappast kan bli aktuellt att avvisa skriftlig utredning som part sänder in till domstolen.

I enlighet med det anförda har i andra stycket av förevarande paragraf tagits in en bestämmelse om att rätten vid behov anvisar hur utredningen bör kompletteras och avvisar överflödigt utredning.

9 §

Paragrafen innehåller regler om när förfarandet i förvaltningsdomstol skall vara muntligt resp. skriftligt. Den motsvarar 6, 17 och 18 §§ departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Förfarandet i förvaltningsdomstol är i princip skriftligt. I 24 § kammarrättsstadgan föreskrivs att förfarandet i kammarrätten är skriftligt men att kammarrätten får sätta ut ett mål till muntlig handläggning, om det finns anledning till antagande att parts eller annans personliga närvaro i avsevärd mån kan gagna utredningen. Kammarrätten får begränsa handläggningen till den eller de frågor beträffande vilka utredningen anses bristfällig. Har enskild part begärt muntlig handläggning, skall sådan hållas om det med hänsyn till processföremålets värde och övriga förekommande omständigheter anses kunna vara av vikt för parten.

För prövningsnämnd gäller enligt 80 § taxeringsförordningen att muntlig förhandling skall hållas, om part begär det, dock ej om sådan förhandling uppenbarligen skulle vara utan gagn eller eljest framstår som opåkallad. Prövningsnämnden får förordna om muntlig förhandling även utan framställning från part.

Departementspromemorian. I 6 § departementspromemorians lagförslag föreskrivs att mål utreds och handläggs skriftligen, om ej annat framgår av efterföljande bestämmelser i lagen. Paragrafen är ett uttryck för grundsatsen att förfarandet hos förvaltningsdomstol normalt skall försiggå i skriftliga former.

Enligt 17 § departementspromemorians lagförslag får rätten förordna om muntlig förhandling i målet, om det kan antas att parts eller annans personliga närvaro avsevärt skulle gagna utredningen. Förhandlingen kan begränsas till den eller de frågor varom utredningen anses bristfällig. Om enskild part har begärt muntlig förhandling skall sådan hållas, om inte processföremålets värde är ringa, förhandlingen är obehövlig eller eljest särskilda skäl talar däremot.

I promemorian diskuteras om det beträffande enskild parts möjlighet att påkalla muntlig handläggning bör gälla olika regler i regeringsrätten och i de övriga domstolarna. Det framhålls att en prövning av behovet av sådan förhandling under alla förhållanden måste ske och att prövningen får göras med utgångspunkt i utredningsläget. När ett mål når regeringsrätten har det normalt passerat genom två domstolsinstanser. Om saken kräver muntlig handläggning för att bli tillfredsställande utredd, bör denna ha ägt rum redan i underliggande instans. Om en part begär muntlig förhandling hos regeringsrätten, är därför enligt promemorian presumptionen i regel att sådan förhandling inte behövs från utredningssynpunkt. Med hänsyn härtill bör samma regel om förutsättningar för muntlighet utan olägenhet kunna uppställas för regeringsrätten som för kammarrätt, länsrätt och skatterätt. Genom undantaget »om icke särskilda skäl talar däremot» tillgodoses de

speciella synpunkter som kan göra sig gällande beträffande processen i regeringsrätten.

I 18 § departementspromemorians lagförslag har upptagits regler om muntlig förberedelse. I mål, där rätten har förordnat om muntlig förhandling, skall den sålunda vid behov få bestämma att målet skall beredas till sådan förhandling genom muntlig förberedelse inför rättens ordförande. Vid sådan förberedelse uträns vad som är ostridigt och vad som är tvistigt samt vilka omständigheter och bevis som vardera parten vill åberopa till stöd för sin talan vid förhandlingen.

Remissyttrandena. Den avvägning mellan skriftlig och muntlig handläggning, som innefattas i 6 och 17 §§ i departementspromemorians lagförslag, har i allmänhet fått ett gynnsamt mottagande. I flera yttranden betonas värdet av muntlighet i förvaltningsdomstolsprocessen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att det för mången enskild part måste vara betydelsefullt att få bli hörd muntligen i stället för att yttra sig skriftligen. Han kan därigenom bättre föra fram sin uppfattning om han saknar vana att uttrycka sig i skrift. På grund av förvaltningsrättskipningsmålens beskaffenhet måste dock det skriftliga förfarandet vara regel. Om enskild part begär att få bli hörd muntligen, skall tungt vägande skäl tala häremot för att hans begäran skall avslås. Hovrätten anser att en lyckad avvägning har gjorts mellan kravet på snabb och enkel handläggning och parts intresse av att få bli hörd inför domstolen. Enligt *JK:s* mening förefaller de uppställda förutsättningarna för hållande av muntlig förhandling väl avvägda för nuvarande förhållanden. *JK* framhåller att en muntlig handläggningsform i de flesta fall väl ger bättre möjligheter att belysa tvistefrågor än en skriftlig process. Den muntliga proceduren blir å andra sidan ofta vidlyftigare och den ställer större krav på parterna. Framför allt är den dyrare än skriftlig handläggning. Såvitt *JK* nu kan bedöma torde därför skriftlig handläggning också i fortsättningen bli den vanligaste vid förvaltningsdomstolarna, även om den muntliga handläggningsformen otvivelaktigt kommer att vinna terräng. Förhållandena kan dock ändras om de förslag som utredningen om rätts hjälp i förvaltningsärenden kan komma att lägga fram medför att det blir billigare för enskild part att begära muntlig förhandling. Detta bör enligt *JK:s* mening beaktas vid bestämmelsens utformning. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser att länsrätten och länsskatterätten måste tillämpa muntlig förhandling i större utsträckning än överinstanserna.

En del remissinstanser förordar mindre snävt formulerade förutsättningar för att muntlig förhandling skall hållas. Hit hör *länsstyrelserna i Blekinge och Västmanlands län* samt *RLF, Sveriges lantbruksförbund* och *LO*.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framhåller att länsstyrelserna i socialvårdsmål brukar anordna förhör, även om man inte på förhand är viss om att förhöret behövs för att ett riktigt avgörande skall komma till stånd. Av rättssäkerhetsskäl anses förhör böra ordnas i så stor utsträckning som

möjligt. Och även om förhöret i stort sett inte bringar i dagen något väsentligt nytt material, har ett förhör där den enskilde får »prata ut» många gånger ett psykologiskt värde såsom en möjlighet att lägga till rätta och förklara och därmed mildra spänningsförhållandet mellan den enskilde och myndigheterna. Enligt länsstyrelsens mening bör därför kravet på att parts eller annans personliga närvaro avsevärt skall gagna utredningen i målet (17 § första punkten departementspromemorians lagförslag) inte tillämpas alltför strikt, i varje fall inte i första domstolsinstans. En liknande uppfattning har *länsstyrelsen i Blekinge län* och *LO*, som anser att ordet »avsevärt» bör utgå ur bestämmelsen.

RLF och *Sveriges lantbruksförbund* vänder sig mot bestämmelsen att enskild parts begäran om muntlig förhandling inte skall tillmötesgå om »särskilda skäl talar däremot». Undantaget synes huvudsakligen ha tillkommit med tanke på processen i regeringsrätten. Ett sådant undantag är dock överflödigt för regeringsrättens del med hänsyn till domstolens blivande roll som renodlad prejudikatinstans. Undantaget föreslås emellertid gälla generellt i samtliga instanser. Förbunden anser att enskild part i skattemål bör ha en oavvislig rätt till muntlig förhandling, om inte processföremålets värde är ringa eller förhandlingen är obehövlig. Med den utformning ifrågavarande undantag har fått i lagförslaget kan det enligt förbunden inte uteslutas, att en framställning om muntlighet avvisas exempelvis i fall då förhandlingen är behövlig men besvärlig.

En i viss mån restriktivare inställning till muntlig förhandling i förvaltningsdomstol kommer till uttryck i *Svea hovrätts* yttrande. I och för sig finner hovrätten det lämpligt att muntlig förhandling blir vanligare än nu. Förslaget i departementspromemorian kan dock enligt hovrättens mening leda till att muntlig förhandling på enskild parts begäran hålls i större utsträckning än som är lämpligt och påkallat, särskilt med hänsyn till de ökade kostnader som muntliga förhandlingar för med sig.

Frågan om samma förutsättningar för att anordna muntlig förhandling skall gälla i samtliga instanser behandlas av *regeringsrättens ledamöter* och *hovrätten över Skåne och Blekinge*, vilka är kritiska mot att inte särskilda, restriktivare förutsättningar föreslagits beträffande regeringsrätten. *Regeringsrättens ledamöter* framhåller att förslaget avviker från förvaltningsdomstolskommitténs förslag, vilket går ut på skilda regler om muntlig förhandling i kammarrätterna resp. regeringsrätten. Reglerna ger mindre utrymme för muntlighet i regeringsrätten än i kammarrätt. Ledamöterna anser att åtskilliga invändningar kan resas mot promemoriaförslaget. Visserligen gör lagtextens formulering det i och för sig möjligt för regeringsrätten att i det stora flertalet fall avslå parts begäran om muntlig förhandling, men genom att beträffande möjligheten att få till stånd muntlig förhandling i regeringsrätten resp. i andra instanser en klar åtskillnad inte har gjorts i lagtexten, måste det för part framstå som möjligt att inom

en förhållandevis vid ram kunna påräkna muntlighet även i regeringsrätten. Regeringsrättens avslagsbeslut skulle kunna komma att uppfattas som om parten vägrades en rätt. Ledamöterna framhåller vidare att regeringsrätten intar en särställning gentemot de andra förvaltningsdomstolarna. Dess prejudikatbildande uppgifter betonas också starkt i det till lagrådet remitterade förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar. Kamrarrätsorganisationens uppgift blir däremot att bära huvudansvaret för att materiell rättvisa skipas i de enskilda fallen, medan regeringsrätten svarar för vägledande avgöranden i oklara eller tveksamma rättsfrågor. Att vid angivna förhållanden ställa upp samma regel för muntlighet över hela linjen ter sig för ledamöterna motsägelsefullt, eftersom muntligheten för regeringsrätten, med hänsyn bl. a. till att bevisfrågor i princip inte skall provas där, inte kan väntas få samma betydelse som i de lägre instanserna. Av de anförda skälen bör enligt ledamöternas mening en särskild regel ges för regeringsrättens del och då närmast av den innebörden att muntlig förhandling skall komma till stånd endast om regeringsrätten finner sådan erforderlig. Givetvis skall vid bedömningen härav beaktas om part har begärt muntlig förhandling.

Den föreslagna bestämmelsen om muntlig förberedelse (18 § i departementspromemorians lagförslag) berörs bara i ett par yttranden. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* är positiv till bestämmelsen. Enligt hovrätten är det av vikt att ett förberedelseinstitut skapas för att mål skall kunna avgöras efter en enda muntlig förhandling. En förberedelse kan utgöra ett viktigt komplement till det ordinära kommunikationsförfarandet. Det kan också vara möjligt att genom en förberedelse vinna klarhet om samstämmighet föreligger mellan parterna så att ordföranden ensam i skatterätt eller länsrätt kan avgöra målet.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län hävdar beträffande socialmål att en muntlig förberedelse endast skulle innebära en ökad arbetsbelastning och dessutom en extra onödigt press på de oftast mycket olyckliga människor som saken rör. I fråga om såväl taxeringsprocessen som övriga mål bör enligt länsstyrelsens mening erforderlig förberedelse utan svårighet kunna ske skriftligen.

Länsstyrelsen i Gotlands län vill inte förneka att muntlig förberedelse inför rättens ordförande ibland kan vara lämplig för länsskatterättens del även om systemet skulle vålla också denna rätt visst dubbelarbete. För länsrätterna ter sig förslaget mera diskutabelt. Dessa skall ju inrättas för att möjliggöra medborgerlig insyn och medbestämmanderätt för landstingsvalda nämndemän med individuell rösträtt.

Den lagtekniska utformningen i övrigt berörs i två yttranden. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* påpekar att 6 § har karaktär av en huvudregel men anser att bestämmelsen som sådan är missvisande med hänsyn till att det finns stort utrymme för muntligt förfarande enligt andra bestäm-

melser i förslaget. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser att lagens disposition ger intryck av att skriftlig och muntlig handläggning utgör alternativa handläggningsformer som utesluter varandra. Det bör helt ligga i rättens hand att bestämma hur målet skall beredas till slutlig handläggning — antingen skriftligt eller muntligt eller eventuellt på båda sätten.

Departementschefen. Avvägningen mellan skriftligt och muntligt förfarande är en av de centrala frågorna i förvaltningsdomstolsprocessen. Enligt departementspromemorians förslag skall förfarandet i förvaltningsdomstol vara i princip skriftligt men med möjligheter att helt eller delvis ersätta skriftligheten med muntligt förfarande. Liksom remissinstanserna har jag samma principiella uppfattning.

Kraven på att förvaltningsdomstolsprocessen skall vara snabb, billig och förhållandevis enkel för de rättssökande talar för att man i huvudsak använder sig av skriftligt förfarande. Å andra sidan kan muntligheten vara ett värdefullt komplement till det skriftliga förfarandet. Det är framför allt i två hänseenden som muntlig förhandling kan vara till fördel för utredningen i ett mål. Dels kan sådan förhandling behövas för förhör med vittne, sakkunnig eller part eller för de fall då part har svårigheter att utveckla sin talan skriftligen. Dels kan en muntlig förhandling behövas för att reda ut parternas ståndpunkter i målet och eventuellt undanröja onödiga eller betydelselösa tvistefrågor. I det senare fallet är förhandlingen typiskt sett av förberedande natur.

Innan jag går närmare in på utformningen av bestämmelserna om skriftlig och muntlig handläggning, vill jag uppehålla mig något vid frågan om vilken funktion den muntliga förhandlingen allmänt sett bör ha i förvaltningsdomstolsprocessen. I departementspromemorians lagförslag behandlas skriftlig handläggning samt muntlig handläggning och syn i skilda avsnitt. Den muntliga förhandlingen enligt 17 § och den muntliga förberedelsen enligt 18 § lagförslaget företer likheter med huvudförhandlingen (jfr bl. a. 25 § lagförslaget) resp. den muntliga förberedelsen i tvistemålsprocessen enligt RB.

Som en remissinstans har framhållit ger den i departementspromemorian föreslagna lagen intryck av att skriftlig och muntlig handläggning utgör alternativa handläggningsformer som utesluter varandra. Så är emellertid inte fallet och torde ej heller ha varit avsett i promemorian. Den muntliga handläggningsformen i förvaltningsdomstolsprocessen är inte att se som ett alternativ till den skriftliga utan som ett komplement till denna. Den fyller inte heller samma uppgifter som de muntliga handläggningsformerna i RB:s tvistemålsprocess. Där har huvudförhandlingen bl. a. funktionen att utgöra exklusivt underlag för avgörandet i målet. Den muntliga förberedelsen i tvistemålsprocessen tjänar bl. a. syftet att målet därvid skall kunna bli så förberett att allt beslutsunderlag skall kunna läggas fram vid huvudförhandlingen.

Den muntliga förhandlingen i förvaltningsdomstolsprocessen syftar inte till att ensam åstadkomma ett fullständigt beslutsunderlag i målet. Tanken är, som redan har framhållits, i stället att den muntliga förhandlingen skall komplettera den skriftliga handläggningen, så att målet blir utrett på lämpligaste sätt. Det finns därför inte anledning att föreskriva att målet skall behandlas i sin helhet vid muntlig förhandling. Inte heller bör man på förevarande område införa en ordning med muntlig förberedelse som skall tjäna syftet att möjliggöra genomförandet av en regelrätt huvudförhandling i målet.

I enlighet härmed kan det i många fall vara lämpligt att den muntliga förhandlingen begränsas till att gälla bara en eller ett par av de frågor som är uppe i målet. Med detta vill jag inte ha sagt att det inte i vissa mål kan finnas skäl att gå igenom målet i dess helhet vid en muntlig förhandling. Tvärtom kan detta ibland vara det naturliga och riktiga. I förvaltningsdomstolsprocessen är dock, som redan har nämnts, det som har förekommit vid den muntliga förhandlingen inte det enda beslutsunderlaget. Det är sålunda möjligt att lägga material som har kommit fram såväl före som efter en muntlig förhandling till grund för avgörandet.

Jag vill också stryka under att det kan vara en praktisk ordning i förvaltningsdomstolsprocessen att hålla muntlig förhandling i syfte att få parternas ståndpunkter bättre preciserade. Men en sådan muntlig förhandling fyller då i första hand syftet att underlätta målets fortsatta handläggning, inte att möjliggöra en ny muntlig förhandling vid vilken allt som skall ligga till grund för det kommande beslutet tas upp.

På grund av vad sålunda har anförts bör bestämmelserna om skriftlig resp. muntlig handläggning utformas så, att det så klart som möjligt framgår dels att den skriftliga handlägningsformen i princip skall användas, dels att muntlig handläggning i första hand är ett komplement till skriftligheten. Som JK har varit inne på i fråga om lagens disposition, bör man då inte behandla reglerna om när skriftlighet resp. muntlighet skall förekomma i skilda avsnitt av lagen. Huvudbestämmelserna härom kan i stället med fördel tas upp i samma paragraf. Vidare behövs det inte någon särskild bestämmelse om muntlig förberedelse. En bestämmelse om muntlig förhandling bör i stället utformas så, att sådan förhandling kan användas för alla de olika syften för vilka muntligheten i förvaltningsdomstolsprocessen behövs.

I enlighet med det sagda bör en bestämmelse i ämnet först och främst slå fast huvudregeln att förfarandet är skriftligt. Första stycket i förevarande paragraf har avfattats i enlighet härmed.

I andra stycket har reglerats när muntlig förhandling skall kunna förekomma. För att markera muntlighetens funktion som ett komplement till den normalt skriftliga handlägningsformen kan bestämmelsen lämpligen

utformas så, att muntlig förhandling beträffande viss fråga får ingå i handläggningen.

Som förutsättning för att muntlig förhandling skall få förekomma bör i första hand gälla att förhandlingen kan antas vara till fördel för utredningen i målet. Detta kriterium kan i ett fall innebära att muntlig förhandling anordnas för hållande av parts- eller vittnesförhör i viss fråga och i ett annat fall att sådan förhandling sätts ut huvudsakligen för att klarlägga parternas ståndpunkter i målet. Det är också klart att nämnda kriterium kommer att ha störst betydelse i första instans. Självfallet växlar också behovet av muntlig förhandling i olika typer av mål. I mål om administrativa frihetsberövanden och i vårdnadsmål får det antas bli vanligt att muntlig förhandling hålls i länsrätt. I mål som rör frihetsberövande enligt nykterhetsvårdslagen hålls f. n. muntlig förhandling inför länsstyrelsen i de flesta fall. Det är inte avsikten att den nya lagstiftningen skall leda till någon ändring av denna praxis. Däremot får man räkna med att muntlig förhandling blir relativt sett mindre vanlig i länsskatterätt.

I tredje stycket regleras i vad mån enskild part skall ha något inflytande på frågan huruvida muntlig förhandling skall komma till stånd. I likhet med vad som har föreslagits i promemorian och vad som har kommit till uttryck i remissyttrandena anser jag att man härvid bör ta stor hänsyn till parts önskemål. Han kan emellertid knappast tillåtas att ha ett avgörande inflytande på frågan. En tillfredsställande avvägning av de olika synpunkter som här kan göra sig gällande torde uppnås genom en bestämmelse att muntlig förhandling skall hållas, om enskild part begär det samt förhandlingen ej är obehövlig och inte heller särskilda skäl talar mot det. Frågan huruvida en muntlig förhandling är obehövlig eller ej bör i första hand bedömas mot bakgrund av den föreliggande utredningen i målet men även andra faktorer kan böra tillmätas betydelse, t. ex. att målet är mycket viktigt för parten och att han genom förhandlingen kan få en bättre förståelse för innebörden av det blivande avgörandet i målet. Ett särskilt skäl mot att anordna muntlig förhandling kan vara målets bagatellartade karaktär eller att kostnaderna för förhandlingen är stora i förhållande till tvisteföremålets värde.

Den särskilda möjligheten för enskild part att på begäran få muntlig förhandling till stånd bör, som bl. a. regeringsrättens ledamöter har framhållit, inte gälla i den högsta instansen utan begränsas till att avse förfarandet i kammarrätt, skatterätt och länsrätt. Detta bör uttryckligen framgå av lagen.

10—12 §§

Paragraferna innehåller regler om skriftväxling. De motsvarar 8—11 §§ departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. I fråga om förfarandet i kammarrätten gäller på grund av hänvisning i 22 § kammarrättsstadgan i tillämpliga delar bestämmelserna i 52 kap. 7—9 §§ RB om skriftväxling i besvärsmål hos hovrätt.

Enligt dessa bestämmelser har rätten att pröva om motpart bör höras över besvär. Ändring får inte göras i underrättens beslut, såvitt angår hans rätt, om tillfälle inte har lämnats honom att förklara sig. När motpart skall höras över besvären, skall besvärslagan med därvid fogade handlingar delges honom och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring. Förklaringen skall innehålla yttrande rörande de av klaganden anförda grunderna för besvärstalan och angivande av de omständigheter förklaranden vill anföra. Denne skall vidare uppge de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis, som inte har förebragts tidigare, skall bifogas. Förklaringen skall vara egenhändigt undertecknad av förklaranden eller hans ombud. Behövs ytterligare skriftväxling, får rätten förordna därom. Part får dock inte föreläggas att komma in med mer än en skrivelse, om inte särskilda skäl föranleder det.

I 42 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning föreskrivs att, om det ej är uppenbart att besvärstalan hos kammarrätten skall avvisas, besvärslagan och till den fogade handlingar ofördröjligen skall delges klagandens motpart. Denne skall därvid föreläggas att komma in med skriftlig förklaring.

För prövningsnämndernas del finns föreskrifter i 77 § taxeringsförordningen. Enligt dessa skall yttrande avges av taxeringsintendent, när besvär har anförts av skattskyldig eller kommun. Över besvär av taxeringsintendent eller kommun skall den skattskyldige beredas tillfälle att avge förklaring, om det inte möter hinder. Kommunikering får dock underlåtas om fråga bara är om rättelse av felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende. När det är påkallat, skall yttrande inhämtas från vederbörande kommun samt påminnelser och nytt yttrande infordras från part. Beträffande besvär hos kammarrätten föreskrivs i 97 § taxeringsförordningen att förklaring eller yttrande skall infordras över besvären och att avskrift härav skall översändas till klaganden. Om det behövs, skall tillfälle beredas till ytterligare skriftväxling. Åtgärderna skall ombesörjas av prövningsnämndens kansli.

Departementspromemorian. I 8 § promemorians lagförslag har tagits in regler om kommunikation för det fall att motpart finns. Enligt paragrafen skall besvär eller därmed jämförlig skrivelse delges motpart, om det ej är uppenbart obehövt eller till men för genomförandet av beslutet i målet. Om handling finns fogad vid skrivelsen, skall handlingen delges tillsammans med skrivelsen, om det lämpligen kan ske och mottagaren inte redan har fått del av handlingen.

I promemorian konstateras att tvåpartsförhållande inte förekommer i alla slags mål vid förvaltningsdomstol. Tvåpartsförhållande föreligger när nykterhetsnämnd eller polismyndighet gör framställning om alkoholmissbrukares intagning på vårdanstalt, eftersom myndigheten här får anses föra talan och således inta partsställning. I mål om omhändertagande av barn för samhällsvård eller återkallelse av körkort kommer däremot inte

att finnas någon offentlig motpart till den enskilda parten, eftersom varken barnavårdsnämnd, polis- eller åklagarmyndighet har tilldelats någon partsfunktion i förfarandet. Inte heller finns det någon myndighet som fyller partsfunktion i många andra typer av mål som skall fullföljas hos kamrarrätt eller regeringsrätten från länsstyrelse, central förvaltningsmyndighet eller annan förvaltningsmyndighet. Även om processen sålunda inte kan följa ett kontradiktoriskt mönster i alla mål hos förvaltningsdomstol, bör den enligt promemorian göra det så snart förutsättning finns för det.

I enlighet härmed föreslås i promemorian att förfarandet anordnas kontradiktoriskt i mål där två parter står mot varandra. Det betyder bl. a. att en skrivelse i målet från ena parten, framför allt den skrivelse genom vilken parten väcker talan mot den andra parten, skall delges motparten, under förutsättning givetvis att det tjänar något förnuftigt syfte. Kan talan inte prövas i sak, är denna förutsättning inte uppfylld. Inte heller är det någon mening med att delge framställningar om rättelser av uppenbara förbiseenden till fördel för t. ex. en skattskyldig. Fara i dröjsmål och för att beslutet i målet annars inte kan genomföras kan också tänkas som avgörande skäl mot kommunikering.

Beträffande frågan huruvida en besvärshandling till regeringsrätten, som innefattar också en begäran om prövningstillstånd, genomgående skall behöva kommuniceras med motpart, framhålls i promemorian att regeringsrätten skall kunna underlätta kommunikation i detta fall på grundval av en bedömning att sådan är uppenbart obehövlig. Kommunikation bör enligt promemorian undvikas av processekonomiska skäl när åtgärden inte har någon meningsfull funktion att fylla.

I 9 § upptas regler om föreläggande för motpart och om vad denne har att iaktta med anledning av föreläggande. Enligt dessa regler skall rätten vid delgivning enligt 8 § förelägga mottagaren att komma in med skriftligt yttrande. I föreläggandet får anges viss tid inom vilken yttrandet skall vara rätten till handa. Som påföljd får föreskrivas att målet ändå avgörs. I paragrafen föreskrivs vidare att yttrande till rätten skall ange, om yrkandena i den delgivna skrivelsen medges eller bestrids, samt att rätten i föreläggandet skall lämna anvisning härom och om yttrandets innehåll i övrigt. Paragrafen innehåller slutligen en bestämmelse om att part efter rättens medgivande kan få avge yttrande muntligen inför ordföranden eller särskild befattningshavare vid rätten eller, om förhandling skall hållas i målet, vid denna.

I 10 § regleras frågan om kommunikation i de fall då mål anhängiggörs på annat sätt än genom ansökan, besvär eller liknande framställning. Enligt paragrafen skall i mål, som upptas med anledning av anmälan eller annan underrättelse, delgivning med och föreläggande för part i tillämpliga delar ske i enlighet med vad som sägs i 8 och 9 §§.

I promemorian framhålls att man hos såväl länsrätt som länsskatterätt har att räkna med att mål kommer under prövning med anledning av att en anmälan kommer in till rätten eller att rätten eljest blir uppmärksammas på något som påkallar dess beslut. I körkortsmål kommer exempelvis länsrättens handlande att utlösas av ett meddelande från läkare, polismyndighet, åklagare, domstol m. fl. Underställningsmål blir anhängigt genom att handlingarna kommer in från den myndighet vars beslut underställs rätten. Ifrågavarande typ av enpartsmål kräver uppmärksamhet framför allt i fråga om rätten för den mot vilken en åtgärd ifrågasätts att bli hörd. Han bör självfallet i detta hänseende inte vara sämre ställd än den, mot vilken en offentlig part riktar en talan, utan vara tillförsäkrad samma rätt som denne att få del av innehållet i handlingar och utredningsmaterial som föranleder att åtgärd sätts i fråga mot honom. Han bör vidare ha samma rätt att yttra sig över det som delges.

I 11 § ges regler om parts rätt att ta del av motparts yttrande över hans framställning. Enligt paragrafen skall yttrande som avses i 9 § delges motstående part, om det ej är uppenbart obehövt. Tillfälle skall därvid beredas honom att inom viss tid uttala sig skriftligen över innehållet i yttrandet. Om det behövs, skall rätten förelägga honom att uttala sig vid påföljd att målet ändå avgörs.

Remissyttrandena. Den i 8 § valda tekniken att ge särskilda kommunikationsregler för de fall då motpart finns i målet berörs i två yttranden. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* önskar att det klarläggs, om med motpart skall förstås part som har ett intresse som strider mot sökandens/klagandens eller över huvud taget annan part än sökanden/klaganden. *Länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller att innebörden av begreppet motpart inte är entydig. I taxeringsprocessen kan fråga uppstå i vilken utsträckning kommunikation bör ske med berörd kommun när en taxeringsintendent yrkar överflyttning av taxering från en kommun till en annan. Enligt de nuvarande kommunikationsreglerna i taxeringsförordningen har sådant delgivningsförfarande i regel inte ansetts behövas. Det kan enligt länsstyrelsens mening diskuteras om inte en tillämpning av den föreslagna kommunikationsregeln i vissa situationer kan leda till ett mera omfattande och arbetstyngande delgivningsförfarande än det som praktiseras f. n. utan att det är betingat av rättssäkerhetsskäl.

Hovrätten över Skåne och Blekinge påpekar att det av promemorian inte framgår om delgivning kan underlåtas i fall då anledning till ändring av överklagat beslut inte föreligger. En sådan tillämpning synes hovrätten dock kunna rymmas under den föreslagna lydelsen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller i fråga om formen för kommunikation med taxeringsintendent i skattemål att de föreslagna reglerna torde innebära krav på att skattskyldigas besvär och andra framställningar hos

länsskatterätten genom formell remissresolution delges taxeringsintendenten med post i enlighet med bestämmelserna i delgivningslagen. Delgivning torde därvid endast kunna ske med förste taxeringsintendenten (skattedirektören), eftersom länsskatterätten inte har kännedom om den närmare fördelningen av målen på taxeringsintendentssidan och inte heller har befogenhet att ingripa i denna fördelning. F. n. delges besvärerna regelmässigt taxeringsintendent genom ett informellt överlämnande av besvärssakerna i förening med anteckning om datum härför på särskilda registerkort. Ett sådant system är smidigt och lätthanterligt.

Undantagen från delgivningskravet behandlas i ett par yttranden. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser att delgivning skall få underlåtas, om det möter hinder att genomföra den. En liknande uppfattning har *länsstyrelsen i Östergötlands län*, som framhåller att kravet på delgivning bör kunna efterges i t. ex. mål om intagning på vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller om körkortsåterkallelse, om vederbörande inte kan anträffas för delgivning därför att han håller sig undan. *Sveriges industriförbund* anser att villkoret för undantag »men för genomförandet av beslutet i målet» bör förstärkas till »avsevärt men etc.».

De föreslagna bestämmelserna i 9 § om föreläggande och yttrande har föranlett ett flertal yttranden av remissinstanserna. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser att det är av stor vikt att det i föreläggandet att komma in med yttrande alltid anges, när yttrandet senast skall ha kommit in till rätten. Den föreslagna ordalydelsen synes ge möjlighet för domstolen att undvika att sätta ut tid i föreläggandet. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* har den åsikten att en tidsangivelse inte bör vara obligatorisk men väl bör förekomma normalt.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att påföljden vid uteblivet yttrande, »att målet ändå avgöres», i och för sig torde innebära en saklig ändring i förhållande till gällande rätt. Enligt 77 § taxeringsförordningen skall nämligen taxeringsintendent alltid avge yttrande, när skattskyldig har anfört ordinära besvär till prövningsnämnden. Vidare påpekar länsstyrelsen att ett föreläggande för taxeringsintendent att inom viss tid yttra sig över skattskyldigs besvär skulle vara svårt att genomföra i praktiken. Det torde nämligen för länsskatterättens del inte vara möjligt att fixera någon viss tid för yttrande i varje särskilt bevärs mål, eftersom vid den ordinära besvärstidens utgång den 15 augusti under taxeringsåret den samlade mängden besvär uppgår till ett mycket stort antal.

Enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* är det önskvärt att föreskriften om vad yttrande skall innehålla mjukas upp genom att ordet »skall» ersätts med »bör». Länsstyrelsen påpekar att yttranden i t. ex. alkoholismål ofta inte mynnar ut i något formligt erkännande eller förnekande och att det kan antas att, även om rätten meddelar anvisning härom, detta får som

enda följd att målet onödigtvis uppehålls utan att en precisering erhålls på denna punkt.

Förslaget om att yttrande skall kunna avges muntligen inför rättens ordförande eller särskild befattningshavare vid rätten har föranlett åtskilliga synpunkter. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser att det i tvåpartsmål och i mål, där olika enskilda intressen bryter sig, skulle vara direkt olämpligt om ordföranden i domstolen under utredning i mål ensidigt etablerade muntlig kontakt med viss part. Ordföranden skulle då bli förmedlare av vad parten har att anföra och härigenom kunna uppfattas som engagerad för denne. Hans objektivitet kunde därmed komma att sättas i fråga. Om sådan rätt till muntligt yttrande som avses i paragrafen skall lagfästas, bör enligt länsstyrelsens mening i vart fall ordföranden uteslutas som mottagare av yttrandet. *Sveriges advokatsamfund* intar samma ståndpunkt, dock inte bara beträffande muntligt yttrande till rättens ordförande utan också när det gäller yttrande till annan rättens tjänsteman. Samfundet utgår från att bestämmelsen får tillämpas endast i sådana fall då enskild motpart inte finns och att den förtydligas i enlighet härmed.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län framhåller att muntligt yttrande inför rättens ordförande i enpartsmål närmast har karaktären av muntlig förberedelse men att så inte är fallet i tvåpartsmål. I regel blir det endast enskild part som kan tänkas söka använda sig av möjligheten till muntligt yttrande. En enskild part torde dock sällan kunna skilja på att lämna upplysningar i sak och att plädera för sin sak. Någon möjlighet för motparten att i sin helhet bemöta vad som har sagts när yttrande avges muntligen kommer därför inte att föreligga. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* framhåller att möjligheten till muntligt yttrande är en smidig handläggningsform, som kan komma att medföra att behovet av muntlig förhandling blir mindre än annars skulle ha varit fallet. I exempelvis körkortsmålen är det ju framför allt av intresse för körkortsinnehavaren att meddela fakta, vilket i många fall lämpligen kan ske i form av muntligt yttrande. I remissen av handlingarna till körkortsinnehavaren bör enligt länsstyrelsens mening därför upplysning lämnas om att yttrande får avges muntligen inför befattningshavare vid rätten.

Länsstyrelsen i Norrbottens län påpekar att förslaget inte innehåller några överväganden om hur man skall behandla det vanliga processmaterial som består av påminnelser och upplysningar som har lämnats vid telefonsamtal. En komplettering av lagtexten härvidlag synes länsstyrelsen ofrånkomlig. Länsstyrelsen, som erinrar om att enligt förslaget endast befattningshavare vid domstolen är behörig att motta parts muntliga invändningar och upplysningar, framhåller vidare att skattskyldiga i praktiken inställer sig — ofta efter en lång resa — för att muntligen diskutera sitt skatteärende med taxeringsintendenten eller annan tjänsteman vid skatteavdelningen som utreder målet. Förfaringssättet har uppenbara praktiska fördelar, eftersom

den tjänsteman som på förberedelsestadiet har haft den bästa kännedomen om målet har mottagit de muntliga upplysningarna och ställt kompletterande frågor. Länsstyrelsen betonar att det är en tjänsteangelägenhet för varje befattningshavare inom beskattningsväsendet att göra en allsidig utredning där även motpartens intressen iakttas. Förfarandet gagnar en snabb, ändamålsenlig och riktig utredning av målen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att det bör bli regel, i vart fall i första instans, att yttrande avges muntligen. I annat fall blir det från den enskildes synpunkt en försämring av de nu praktiserande handläggningsformerna, t. ex. i körkortsmål.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län påpekar att bestämmelsen om rätt att avge yttrande muntligen bygger på förutsättningen att det redan vid delgivningen har sagts ut att mottagaren får yttra sig i annan form än skriftligen. Domstolen är dock uppenbarligen oförhindrad att godta ett i vederbörlig ordning avgivet muntligt yttrande, även om det inte har angetts vid delgivningen.

Bestämmelsen i förslaget 10 § om kommunikation i mål som tas upp med anledning av anmälan eller annan underrättelse bör enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* kompletteras så att den avser också »underställning».

I fråga om de i 11 § föreslagna bestämmelserna om delgivning av yttrande med anhängiggörande part anser två remissinstanser att sådan delgivning bör kunna underlätas även i andra fall än när det är uppenbart obehövt. *Länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller att en strikt tillämpning av den föreslagna bestämmelsen i vissa fall kan medföra onödigt tidsutdräkt och föreslår att delgivning av yttrande skall kunna underlätas också i det fallet att påminnelser inte kan avvaktas på grund av målets beskaffenhet. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* anmärker att frågan om part bör få avge påminnelser eller genmäle över motparts yttrande knappast lämpar sig för generell reglering. Den föreslagna bestämmelsen passar exempelvis mindre väl för åtskilliga sociala mål. Skall den kvarstå, bör enligt länsstyrelsens mening i vart fall orden »om det ej är uppenbart obehövt» bytas ut mot »om så erfordras».

Hovrätten över Skåne och Blekinge ser bestämmelserna i fråga ur en annan synvinkel än de nyss nämnda remissinstanserna. Efter att ha konstaterat att förslaget saknar bestämmelser om fortsatt skriftväxling utöver de tre skrifter som kan växlas mellan parterna påpekar hovrätten att det kan uppkomma fall då det är betydelsefullt att ytterligare skriftväxling sker. Hovrätten föreslår att till 11 § läggs ett andra stycke av innebörd att om det eljest är behövt att motpart hörs om innehållet i parts skrivelse det som sägs i första stycket äger motsvarande tillämpning.

Departementschefen. I specialmotiveringen till 15 § förvaltningslagen

har i fråga om ärenden hos förvaltningsmyndighet framhållits betydelsen från rättssäkerhetssynpunkt av att part får del av material som har tillförts ärendet av annan än honom själv och får tillfälle att yttra sig över materialet innan ärendet avgörs. De skäl för att föreskriva regler om kommunikation som jag har anfört i det sammanhanget gör sig ännu starkare gällande när det är fråga om förvaltningsrättskipning. Vare sig förvaltningsdomstol fungerar som första instans eller som besvärinstans eller domstolen handlägger enparts mål eller mål med flera parter, är kommunikation genom skriftväxling inte bara det grundläggande utan också det i praktiken viktigaste utredningsmedlet. Vikten av att belysa tvistefrågor från flera sidor framträder starkare i förvaltningsdomstolsprocessen än i förvaltningsförfarandet. Förvaltningsrättskipningens mera enhetliga karaktär och syfte — det gäller ju här i stor utsträckning att avgöra förekommande frågor från rättsliga utgångspunkter — ger också förutsättningar för en utförligare och samtidigt något stramare reglering av kommunikationsförfarandet hos förvaltningsdomstol än hos förvaltningsmyndighet. Departementspromemorians lagförslag innehåller också en sådan utförlig reglering härvidlag.

I promemorians lagförslag skils mellan mål där motpart finns (se 8 §) och mål som tas upp med anledning av anmälan eller annan underrättelse (se 10 §). I ett par remissyttranden har med anledning härav efterlysts ett klarläggande av innebörden av begreppet motpart. Enligt min mening är det inte nödvändigt och fyller inte heller någon särskild funktion att ha skilda bestämmelser för de båda nu åsyftade typerna av mål. De i 10 § föreslagna bestämmelserna innehåller f. ö. bara en hänvisning till reglerna i 8 och 9 §§. Bestämmelserna om kommunikation i förvaltningsdomstolsprocessen kan lämpligen utformas gemensamt för alla förekommande typer av mål. I enlighet härmed föreslås i det föreliggande förslaget till förvaltningsprocesslag gemensamma kommunikationsregler för såväl ansöknings- och besvärsmål som underställningsmål och liknande mål. Detta innebär att antalet paragrafer i ämnet har kunnat minskas till tre. Av dessa innehåller den första (10 §) bestämmelser om när och hur kommunikation skall ske av handling varigenom mål anhängiggörs. I den andra paragrafen (11 §) ges regler om yttrande av motpart eller annan mot vilken åtgärd sätts i fråga över ansökan eller annan handling, varigenom mål anhängiggörs. Jag har funnit det lämpligt att i lagtexten använda beteckningen »svar» för sådant yttrande. Den tredje paragrafen (12 §) slutligen innehåller regler om kommunikation av svar med sökande eller klagande om sådan part finns.

I 10 § första stycket första punkten anges vilka handlingar som skall kommuniceras. I enlighet med vad som nyss sagts omfattar kommunikationen först och främst ansöknings- eller besvärshandling eller annan hand-

ling varigenom målet har anhängiggjorts. Till den sistnämnda gruppen hör exempelvis skrivelse eller annan handling från barnavårdsnämnd, varigenom nämnden underställer sitt beslut länsrättens prövning, samt domar och andra handlingar som länsstyrelsen överlämnar till länsrätten för prövning av fråga om återkallelse av körkort. Kommunikationen bör omfatta inte bara ansöknings- eller besvärshandling, varigenom talan väcks, utan också material som har fogats till sådan handling. För att förebygga missförstånd härom har detta uttryckligen sagts ut i lagtexten.

Den med vilken kommunikation skall ske betecknas som motpart eller annan mot vilken åtgärd ifrågasätts. Med en sådan utformning av bestämmelsen synes det inte föreligga något behov av att i det enskilda fallet fastställa om den som en ifrågasatt åtgärd riktar sig mot bör räknas som motpart eller ej. Däremot kan naturligtvis i undantagsfall frågan om vem som skall anses som motpart kräva särskild uppmärksamhet. Med anledning av att länsstyrelsen i Stockholms län har tagit upp frågan om kommuns ställning i vissa taxeringsmål vill jag framhålla att det inte torde gå att ställa upp någon allmän handlingsregel när det gäller kommunikation av besvärshandlingar m. m. med kommun som berörs av ett yrkande. Kommunikationsfrågan får bedömas mot bakgrund av vad som yrkas i målet. Ser man på mål där varken allmänt ombud eller myndighet för talan utan där enskild är ensam part, är det inget tvivel om att t. ex. den mot vilken en körkortsåtgärd sätts i fråga eller den vars omhändertagande begärs fastställt eller hans föräldrar är personer med vilka kommunikation skall ske. De kommunikationsberättigade har sålunda sammanfattats genom beskrivningen »motpart eller annan mot vilken åtgärd ifrågasättes».

I remissyttrandena finns delade meningar i frågan om den med vilken kommunikation sker skall föreläggas att yttra sig och om det skall sättas ut viss tid inom vilken svaret skall ha kommit in. Enligt min mening är det mest rationellt att ha en undantagslös regel om att den med vilken kommunikation sker skall föreläggas att svara och att svar skall avges inom viss tid. Även om i vissa mål en mycket lång svarstid bör medges, t. ex. när sådana taxeringsbesvär som har kommit in inom den ordinarie besvärstiden skall kommuniceras med taxeringsintendent, har tidsangivelsen en viss funktion att fylla. I några remissyttranden har också diskuterats vilken påföljd som bör sättas ut i föreläggandet för underlåtenhet att svara. Jag anser det mest ändamålsenligt att som påföljd anges att målet ändå kan komma att avgöras. Bestämmelsen i 10 § första stycket har utformats i överensstämmelse härmed.

Någon ovillkorlig föreskrift om hur föreläggande skall tillställas den som avses därmed är inte lämplig. Frågan om när delgivning av föreläggande skall ske bör enligt min mening över huvud taget inte regleras i sammanhanget. Av 47 §, som jag återkommer till senare, framgår endast att delgivning får användas vid överbringande av föreläggande. Behövs

bevis om mottagandet, bör rätten i princip använda delgivning. Det ligger i sakens natur att en påföljd som anges i ett föreläggande inte bör inträda, om inte rätten har skaffat sig bevis om att den som underlåtit att iaktta föreläggandet verkligen har fått del av det. Ofta torde det också vara naturligt att bestämma den tid inom vilken svar skall lämnas med utgångspunkt från den dag då parten har fått del av föreläggandet. Detta utgör ytterligare ett skäl för att normalt använda delgivning vid överbringande av föreläggande.

Den föreslagna ordningen lägger dock inte hinder i vägen för att liksom f. n. använda ett enklare tillvägagångssätt vid kommunikation med taxeringsintendent i skattemål. Vid den kommunikation av taxeringsbesvär med taxeringsintendent, som sker omkring den 15 augusti och den närmaste tiden därefter, finns det sålunda enligt min mening knappast skäl att generellt tillgripa delgivning.

I 10 § andra stycket föreslås regler om att kommunikation får underlåtas i vissa fall. De undantag från förvaltningsmyndighets kommunikationsplikt som har tagits in i 15 § första stycket 1 och 3 förvaltningslagen anser jag lämpliga även för förvaltningsrättskipningens del, och förevarande bestämmelse har därför utformats i huvudsaklig överensstämmelse därmed. Med anledning av ett påpekande av hovrätten över Skåne och Blekinge har som uttryckligt undantagskriterium angetts, att det är uppenbart att talan inte kan bifallas. Härigenom uppnås i praktiken överensstämmelse med regeln i 52 kap. 7 § andra stycket RB, att hovrätten får göra ändring i underrättens beslut, såvitt angår motparts rätt, endast om tillfälle har lämnats denne att förklara sig. På grundval av förevarande bestämmelse bör regeringsrätten kunna avslå ansökan om prövningstillstånd utan att ansökningen dessförinnan har kommunicerats med motpart.

Genom 10 § tredje stycket har de begränsningar som enligt 43 § skall gälla i fråga om parts rätt att ta del av det som har tillförts målet gjorts till lämpliga även i fråga om kommunikation. Bestämmelsen motsvarar den som för förvaltningsmyndighets del upptagits i 15 § tredje stycket förvaltningslagen.

Bestämmelserna om svar i 11 § upptar först en regel om att svar skall avges skriftligen, om inte rätten förordnar att svaret får lämnas vid muntlig förhandling. Liksom en del remissinstanser anser jag att det i princip inte är lämpligt att part lämnar sitt svar muntligen till rättens ordförande, såvitt det ej sker vid en muntlig förhandling till vilken också motparten har kallats. Det behov, som kan finnas att hjälpa enskild som har svårt att uttrycka sig i skrift, torde kunna tillgodoses bl. a. genom muntliga kontakter med tjänstemän hos förvaltningsdomstolarna. Såväl per telefon som vid personliga sammanträffanden kan den enskilde få vägledning om hur han skall skriva sitt svar. Inte sällan blir det aktuellt att tjänstemannen går enskilda till

handa på det viset att han genom tjänsteanteckningar tecknar ned det som meddelas honom. Dessa tjänsteanteckningar fogas i så fall till akten i målet och kan ersätta skriftligt svar. Det gäller här en service som är naturlig i en process som enskild part bör kunna föra utan sakkunnigt biträde. Servicen är principiellt sett dock inte ett led i processen, och någon föreskrift härom bör därför inte meddelas i lagen. Av det sagda framgår att jag inte delar Sveriges advokatsamfunds åsikt att den som har förelagts att svara över huvud taget inte bör få muntligen kontakta någon tjänsteman vid rätten utan att motparten är närvarande.

I 11 § andra och tredje styckena har upptagits bestämmelser om vad svar skall innehålla. Bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelser i 9 § departementspromemorians lagförslag med vissa jämkningar.

I 12 § första stycket har upptagits en bestämmelse om kommunikation av svar och därtill hörande material med sökande eller klagande. Bestämmelsen motsvarar 11 § departementspromemorians lagförslag med vissa jämkningar av huvudsakligen redaktionell natur. I ett andra stycke har tagits in en motsvarighet till 10 § tredje stycket.

Bestämmelserna i 10—12 §§ lägger inte hinder i vägen för ytterligare skriftväxling. Om sådan är påkallad, bör den givetvis äga rum. Detta framgår också indirekt av bestämmelsen i 18 §. I motsats till hovrätten över Skåne och Blekinge anser jag sålunda att uttryckliga bestämmelser om fortsatt skriftväxling inte behövs.

13 §

Paragrafen tar upp frågan om hörande av myndighet, som har beslutat i lägre instans. Den motsvarar 12 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. I mål, där offentlig motpart saknas, inhämtar regeringsrätten i regel yttrande från den myndighet, vars beslut har överklagats. Sålunda hörs t. ex. länsstyrelse över besvär i barnavårds-, nykterhetsvårds-, byggnads-, hälsovårds- och körkortsmål. Länsstyrelsen kan i sin tur före avgivandet av sitt yttrande höra den kommunala nämnden. Motsvarande praxis tillämpas hos kammarrätten. I taxeringsmål hörs visserligen inte prövningsnämnden men i socialhjälp- och familjebidragsmål inhämtas länsstyrelsens yttrande.

Enligt 43 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning åligger det beskattningsmyndigheten att, där det inte anses obehövt, i skriftligt utlåtande till kammarrätten yttra sig om vad klagande och förklarande har anfört. Myndigheten skall också, i den mån det inte har skett i det överklagade beslutet, ange de skäl på vilka detta har grundats.

I 77 § taxeringsförordningen är föreskrivet att yttrande skall införas från taxeringsnämndens ordförande över besvär som skattskyldig eller kommun har anfört hos prövningsnämnden, om det inte är överflödigt.

Departementspromemorian. I departementspromemorians lagförslag föreslås i 12 § att rätten, om det behövs, skall inhämta yttrande från förvaltningsmyndighet, mot vars beslut talan förs, om sådant yttrande inte föreligger i målet.

Enligt promemorian blir fråga om inhämtande av yttrande i besvärsmål från den instans som har meddelat det överklagade beslutet aktuell endast i mål som fullföljs från förvaltningsmyndighet till förvaltningsdomstol. Det kan inte annat än i speciella undantagsfall tänkas komma i fråga att kammarrätten begär yttrande från länsrätt eller länsskatterätt eller att regeringsrätten önskar yttrande från kammarrätten. Däremot får man räkna med att länsrätt kommer att behöva höra barnavårdsnämnd i besvärsmål angående barnavård och länsskatterätt taxeringsnämnd, lokal skattemyndighet m. fl. i sina besvärsmål. Vidare kan kammarrätten behöva höra länsstyrelsen i därifrån fullföljda byggnadsmål, hälsovårdsmål m. fl. mål och regeringsrätten t. ex. landsting i kommunalbesvärsmål angående dess beslut.

Enligt promemorian är det i besvärsmål, där det inte finns offentlig part med uppgift att föra de allmänna intressenas talan, särskilt betydelsefullt att i stället den förvaltningsmyndighet kommer till tals, vars beslut har överklagats. Den får då tillfälle inte bara att lämna kompletterande saksupplýsningar med anledning av vad som har anförts i besvåren utan också att utveckla sina värderingar beträffande saken. Även om beslutsmyndighetens hörande har sin väsentliga funktion i enpartsmål, kan det vara till fördel för utredningen också i tvåpartsmål. Åtgärden bör därför inte begränsas till enpartsmålen. Gemensamt för en- och tvåpartsmål måste dock givetvis gälla att remiss till beslutsmyndigheten skall göras endast om åtgärden är meningsfull. Remissbeslutet måste grundas på en verklig behovsprövning. I vad mån i tvåpartsärenden med offentlig part denne eller domstolen skall höra beslutsmyndigheten, t. ex. taxeringsnämnden genom dess ordförande, är en lämplighetsfråga som inte behöver regleras.

Departementschefen. Förutom genom viss redaktionell ändring skiljer sig paragrafen från motsvarande paragraf i departementspromemorians lagförslag därigenom att den anger att yttrande skall få inhämtas inte bara från förvaltningsmyndighet mot vars beslut talan förs utan över huvud taget från förvaltningsmyndighet, som har beslutat tidigare i saken. Hörande av domstol som tidigare beslutat i saken bör inte ingå som ett reguljärt led i förfarandet. Att en bestämmelse om hörande av domstol inte har tagits upp i lagen innebär dock inte, att t. ex. kammarrätten är förhindrad att inhämta yttrande från länsrätt eller skatterätt, om det behövs för ett förtydligande av innehållet i ett överklagat beslut eller av annan särskild anledning. Jag vill i detta sammanhang också erinra om att rätten med stöd av bestämmelsen i 23 § om hörande av sakkunnig myndighet m. fl. kan inhämta yttrande t. ex. från länsstyrelsen i ett körkortsmål eller ett folkbokföringsmål.

14 §

I paragrafen ges föreskrifter om kallelse av part till muntlig förhandling. Paragrafen motsvarar i huvudsak 21 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. För kammarrätten föreskrivs i 24 § kammarrättsstadgan att parterna skall kallas till muntlig handläggning. Enskild part får därvid anmodas att inställa sig personligen. För parts utevaro får inte sättas ut annan påföljd än att målet kan komma att avgöras i befintligt skick, om parten inte efterkommer kallelsen.

Beträffande muntlig förhandling hos prövningsnämnd är i 81 § taxeringsförordningen föreskrivet att parterna skall kallas. Den skattskyldige får föreläggas vid vite att inställa sig personligen, när det anses erforderligt. Skattskyldigs eller annans utevaro skall inte utgöra hinder för att mål handläggs muntligen och avgörs på föreliggande utredning.

Departementspromemorian. Enligt promemorians lagförslag kallas parterna till muntlig förhandling, förberedelse och syn. Enskild part får föreläggas att inställa sig personligen vid påföljd av vite eller av att hans utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

I promemorian erinras om att muntlig förhandling skall kunna begränsas till viss fråga, varom utredningen anses bristfällig, och att det i och för sig kan tänkas att en förhandling anordnas väsentligen för att rätten skall få tillfälle att höra ett bestämt vittne. I en del fall är förhållandena sådana att enskild part inte kan tillåtas närvara vid själva vittnesförhöret, såsom när ändamålet med tillämnade eller vidtagna vårdåtgärder skulle motverkas om parten fick kännedom om viss utredning eller dess ursprung. Detta kan enligt promemorian dock inte utgöra tillräcklig anledning att underlåta att kalla parten till förhandlingen. Något undantag bör därför inte finnas från en regel om att parterna skall kallas till förhandling.

Enskild part bör kunna föreläggas att infinna sig personligen vid påföljd av vite eller av att hans utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande, men som allmän regel bör inte gälla att vitesförelagd part skall få hämtas om han uteblir.

Remissyttrandena. Bestämmelsen om att parterna skall kallas till muntlig förhandling, förberedelse och syn har föranlett *hovrätten över Skåne och Blekinge* att påpeka att partsbegreppet här, liksom då det gäller frågan om när kommunikation skall ske, kan vålla viss oklarhet. Hovrätten anser att olägenheten härav är större när part skall kallas till förhandling än när han skall delges en skrivelse.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län tar upp frågan om hur man i vissa situationer skall kunna förhindra att part får del av vittnesberättelse. Länsstyrelsen påpekar att det i mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare regelmässigt förekommer att även den hördes anhöriga eller grannar får yttra sig. Särskilt vid förhör med farliga alkoholister

inträffar det att sådana personer, som enligt gällande ordning hörs upplysningsvis, av rädsla för repressalier inte vill uttala sig i den hördes närvaro. Detta gäller även om grannen eller den anhörige hörs i alkoholistens frånvaro, om denne efteråt får ta del av den avgivna berättelsen. Det finns enligt länsstyrelsens mening således i dessa speciella mål behov av en rättslig möjlighet att vägra part att ta del av vittnesberättelser. Med tanke på att processen ytterst syftar till vårdåtgärder för och hjälp till alkoholisten synes inte alltför starka betänkligheter behöva hysas mot regler, som underlättar bevisupptagningen och som samtidigt tillgodoser andras berättigade krav på skydd till person och egendom. Förhållandet gäller även om reglerna skulle strida mot principen om att part skall få del av allt material i målet innan det avgörs.

Länsstyrelsen förordar därför att länsrätten genom föreskrift i 23 § ges möjlighet att i den angivna situationen underlåta att delge part vad som har kommit fram i viss vittnesberättelse. Förslagsvis bör härvid övervägas möjligheten att jämställa sådana berättelser med de handlingar, som myndighet kan vägra att lämna ut med stöd av 14 § andra stycket sekretesslagen.

Frågan om hur det skall förfaras när part uteblir från förhandling berörs bl. a. av *hovrätten över Skåne och Blekinge*. Hovrätten, som konstaterar att den föreslagna 21 § inte innehåller någon bestämmelse härom, förordar en regel av innebörd att förhandling får hållas utan hinder av partens utevaro och att målet får avgöras om saken finnes kunna nöjaktigt utredas.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län tar upp frågan om i vilken form kallelse till muntlig förhandling skall ske. Enligt länsstyrelsens mening kan man av promemorian få den uppfattningen — även om 21 § i lagförslaget inte lämnar någon antydning därom — att kallelse till förhandling i princip skall ske skriftligen. I fråga om alkoholmissbrukare har det, framhåller länsstyrelsen, dock visat sig mycket svårt att genom skriftlig kallelse uppnå en muntlig förhandling inom rimlig tid utan att föreskriva hämtningspåföljd. Verkställighet av påföljden visar sig ofta omöjlig att utföra, då den kallade har avvikit från orten eller håller sig undan. En muntlig eller eventuellt skriftlig kallelse genom nykterhetsnämndens medverkan leder däremot praktiskt taget alltid till att vederbörande infinner sig till förhandlingen. Länsstyrelsen förutsätter därför att länsrätten lämnas ett tämligen fritt val mellan muntlig och skriftlig kallelse.

Departementschefen. Med anledning av vad hovrätten över Skåne och Blekinge anförut har kretsen av dem som skall kallas till muntlig förhandling angetts utan utnyttjande av partsbegreppet. I stället har lagtexten utformats med användande av formuleringen »sökande eller klagande och den som har att svara i målet». Av denna formulering framgår tydligare vilka som skall kallas till en muntlig förhandling.

Som länsstyrelsen i Älvsborgs län har påpekat kan det i mål om tvångs-

intagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare föreligga speciella behov av att kunna vägra den mot vilken åtgärden sätts i fråga att ta del av vittnesberättelse. I 24 § föreslås regler om förhör med vittne och sakkunnig. Om förhör gäller enligt paragrafen i tillämpliga delar 36 kap. 1—18 och 20—23 §§ RB. Enligt 36 kap. 18 § RB kan rätten i vissa fall förordna att part inte får vara närvarande under vittnesförhöret. Emellertid skall, sedan parten har kallats in igen, vittnets berättelse läsas upp och parten ges tillfälle att ställa frågor till vittnet. Någon möjlighet att för part undanhålla vad vittne har berättat inför rätten ger RB inte. I och för sig skulle det vara möjligt att som länsstyrelsen har föreslagit ge rätten befogenhet att underlåta att delge parten vad som har kommit fram vid vittnesförhör i partens frånvaro. Vad man vill åstadkomma är dock att vittnet inte av rädsla för repressalier skall hålla inne med vad han vet i saken. Om vittnet hörs vid förhandling, dit också den har kallats om vars intagning är fråga, medför den antydda ordningen visserligen att parten inte får reda på vad vittnet har sagt i hans frånvaro. Han vet dock om att vittnet har hörts, och beslutar rätten sedan om tvångsintagning ligger det nära till hands att han får den uppfattningen att vittnesberättelsen har påverkat rättens ställningstagande. Risken för repressalier är då alltså för handen. En lämpligare ordning är att ge rätten möjlighet att underlåta att kalla parten till förhandlingen. Med tanke på att en sådan möjlighet skall utnyttjas bara undantagsvis och tar sikte bara på fall då det är fråga om vård och hjälp åt den mot vilken åtgärd sätts i fråga, anser jag att de betänkligheter av principiell natur som kan hysas mot en sådan undantagsregel bör vika. Eftersom behov av att kunna underlåta att kalla part till muntlig förhandling undantagsvis kan föreligga också i andra mål än sådana som gäller tvångsintagning av alkoholmissbrukare, har regeln getts den generella utformningen att sökande eller klagande och den som har att svara i målet kallas, om inte särskilda skäl talar mot det.

Den nyssnämnda bestämmelsen kompletteras av föreskrifter i 18 och 43 §§. Enligt 18 § skall part, innan målet avgörs, ha fått kännedom om det som har tillförts målet genom annan än honom själv, om inte särskilda skäl talar däremot. Har vittne hörts vid förhandling, till vilken part inte har kallats, kan således rätten underlåta att delge parten vad som har tillförts målet genom vittnesförhöret. I 43 § ges regler om parts rätt att ta del av det som har tillförts målet. Dessa regler ger rätten möjlighet att vägra part att ta del av t. ex. utskrift av vittnesförhör, som har ägt rum vid förhandling, till vilken parten inte har kallats.

Rätten bör, såsom föreslås i departementspromemorians lagförslag, kunna förelägga enskild att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande. Av den omständigheten att rätten i kallelsen får sätta ut den senare påföljden får anses framgå tillräckligt tydligt att förhandlingen kan

hållas utan hinder av utevaron och målet avgöras, om det är försvarligt med hänsyn till utredningen. Jag är därför inte beredd att ansluta mig till den i ett remissyttrande framförda åsikten att det behövs en särskild regel om hur rätten skall förfara när part uteblir från förhandling.

Det är enligt min mening inte lämpligt att i lagen föra in en allmän regel om rätt att hämta part, som uteblir från förhandling till vilken han har kallats vid vite att infinna sig personligen. Däremot bör man naturligtvis inte avskaffa de möjligheter att hämta parter som specialförfattningarna nu ger, t. ex. länsinstansens befogenhet att i mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare påkalla handräckning för hämtande av den om vars intagning är fråga.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har tagit upp frågan om i vilken form kallelse till muntlig förhandling skall ske och har förutsatt att länsrätt lämnas ett tämligen fritt val mellan muntlig och skriftlig kallelse. Av 47 § framgår att kallelse får delges enligt delgivningslagen. Något krav på att kallelse skall överbringas enligt delgivningslagen har således — av skäl till vilka jag återkommer — inte ställts upp.

Har rätten den uppfattningen att kallelse bäst överbringas på ett annat sätt än genom formlig delgivning, kan det naturligtvis användas. Om länsrätt emellertid vill delge kallelse, utesluter detta inte att kallelsen överbringas t. ex. genom nykterhetsnämndens försorg. Bland delgivningsformerna ingår nämligen att överlämna handlingen genom bud.

I enlighet med det anförda föreslås att det i 14 § föreskrivs att till muntlig förhandling kallas sökande eller klagande och den som har att svara i målet, om ej särskilda skäl talar däremot, samt att enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utevaro inte utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

15 §

I denna paragraf behandlas enskild parts rätt till ersättning för sina kostnader vid inställelse till förhandling. Paragrafen motsvarar i huvudsak 24 § första stycket departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. F. n. finns inte några bestämmelser om ersättning till part som inställer sig till sammanträde för muntlig handläggning i mål hos regeringsrätten, kammarrätten eller prövningsnämnd.

Departementspromemorian. I 24 § promemorians lagförslag föreslås att enskild part, som har inställt sig till muntlig förhandling, förberedelse eller syn, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnader för resa och uppehälle samt för tidsspillan, om rätten finner att han skäligen bör ersättas för sin inställelse. Vidare föreslås en regel om att ersättningen bestäms enligt de grunder som är föreskrivna för ersättning av allmänna medel till vittne. Det framhålls att det inte kan anses innebära ett före-

gripande av en eventuell framtida reglering av frågan om rättegångskostnader i förvaltningsprocessen att meddela bestämmelser om möjlighet för rätten att tillerkänna enskild part ersättning för kostnader för inställelse inför rätten.

Remissyttrandena. Förslaget har fått ett genomgående gott mottagande av remissinstanserna. Särskilt positiva är riksskattenämnden, RLF och Sveriges lantbruksförbund.

Länsstyrelsen i Malmöhus län påpekar att parts möjlighet att få ersättning av allmänna medel för inställelse blir förmånligare än i motsvarande situation vid allmän domstol. Länsstyrelsen anser att det bör övervägas att i motiven framhålla att bestämmelsen skall tolkas restriktivt.

En precisering i lagtexten av enskild parts rätt till ersättning eller närmare riktlinjer i motiven efterlyses i tre yttranden. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att ordet »skäligen» lämnar fältet öppet för vitt skilda tolkningar. I princip skall muntlig förhandling inför länsrätt hållas i varje nykterhetsvårds- och barnavårdsärende, vare sig part begär det eller inte. I de sannolikt mycket talrika körkortsmålen inför länsrätten kan personlig inställelse bli vanlig. Länsstyrelsen ställer frågan om part alltid skall erhålla ersättning eller var gränsen skall dras och anser en precisering önskvärd. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* ställer samma fråga och påpekar vidare att, i den mån länsrätten blir mera stationär i residensstaden jämfört med vad länsstyrelsens tjänstemän på socialvårdsområdet f. n. är, den enskildes kostnader för resor och uppehälle och hans inkomstbortfall torde komma att öka. Enligt länsstyrelsens mening blir det därför säkerligen behövt att ersättningsfrågan belyses närmare och i viss mån regleras för att en enhetlig tillämpning av lagregeln i fråga skall uppnås. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att ordet »skäligen» är alltför obestämt.

Länsstyrelsen i Norrbottens län sätter i fråga om inte kostnader för enskild parts inställelse utan inskränkning bör gäldas av allmänna medel. I Norrbottens län med stora avstånd kan personlig inställelse medföra avsevärd kostnad. En spärr mot »okynnesinställelse» utgör de i 17 § angivna förutsättningarna för muntlig förhandlings hållande.

Försäkringsdomstolen finner ersättningsbestämmelsen innebära en tillfredsställande lösning för de domstolar som förslaget omfattar. Domstolen framhåller vidare att dess hittillsvarande erfarenhet talar för att det finns ett behov av att kunna ge enskild part ersättning av allmänna medel för kostnad för inställelse hos domstolen.

Departementschefen. En rätt för enskild part att få ersättning för sin inställelse till en muntlig förhandling är av ej ringa betydelse från rättskyddssynpunkt. Det skulle inte vara tillfredsställande om man tvingades avstå från muntlig förhandling, därför att enskild parts kostnader för inställelse till sådan förhandling framstår som alltför höga. Mången gång

kan också en sådan ordning bli billigare för det allmänna med hänsyn till att förhandlingen annars kanske hade ansetts böra hållas på den ort där parten befinner sig.

Vad enskild part bör få ersättning för är de direkta kostnader som uppstår för resa och uppehålle. När det gäller inkomstbortfall som inställelsen eventuellt förorsakar gör sig inte rättsskyddssynpunkterna gällande med samma styrka. Jag anser således att enskild bör kunna få ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehålle, när han har inställt sig till muntlig förhandling. På grund av bestämmelsen i 22 § andra stycket gäller rätten till ersättning också kostnad för inställelse vid syn.

Rätten till ersättning bör dock inte vara absolut. Förhållandena i många av de mål som skall handläggas t. ex. i länsrätt är sådana att den enskilda parten normalt bör bära kostnaden för sin inställelse själv. Detta gäller bl. a. i körkortsmålen. Så kan ofta vara fallet också i målen om verkställighet av beslut om vårdnaden av barn m.m. och i viss mån i nykterhetsvårdsmålen. I skattemålen kan det likaledes ibland vara rimligt att den enskilda parten själv får stå för kostnaden för sin inställelse. Nämda omständigheter bör föranleda att rätten till ersättning görs beroende av att domstolen finner att parten skäligen bör ersättas för inställelsen.

Det är knappast möjligt att i lagtexten ange några allmänna riktlinjer för skälighetsprövningen, eftersom vid prövningen måste beaktas inte bara den enskilda partens situation utan också målets karaktär, angelägenheten från allmän synpunkt av att muntlig förhandling kan hållas och andra liknande omständigheter.

Den som bedöms ha rätt till ersättning för sin inställelse bör också kunna få förskott på ersättningen.

I enlighet med det anförda har i 15 § tagits in föreskrifter om att enskild part, som har inställt sig till muntlig förhandling, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehålle, om rätten finner att han skäligen bör ersättas för sin inställelse, och att rätten får bevilja förskott på ersättningen.

Liksom enligt RB bör det ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om storleken av den ersättning som part kan tillerkännas, förskott och därmed sammanhängande frågor. En bestämmelse härom har tagits in i paragrafen.

16 §

I paragrafen regleras offentlighet och ordning vid muntlig förhandling. Paragrafen motsvarar i huvudsak 20 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. I 24 § kammarrättsstadgan föreskrivs att vad i 5 kap. RB stadgas om offentlighet och ordning skall äga motsvarande tillämpning

vid muntlig förhandling hos kammarrätten. Om enskild part begär det, skall handläggningen dock äga rum inom stängda dörrar.

Muntlig förhandling hos prövningsnämnd skall enligt 82 § taxeringsförordningen hållas inom stängda dörrar, om inte den skattskyldige begär att förhandlingen skall vara offentlig.

Departementspromemorian. I 20 § departementspromemorians lagförslag föreslås att det som är föreskrivet i 5 kap. RB om offentlighet och ordning skall äga motsvarande tillämpning vid muntlig förhandling enligt lagen. Vidare föreslås en bestämmelse om att rätten får förordna om handläggning inom stängda dörrar utöver vad som följer av 5 kap. 1 § RB, om det fordras av hänsyn till enskilds behöriga ekonomiska intresse eller privatlivets helgd.

I promemorian framhålls att principen om domstolsförhandlingars offentlighet måste anses ha sådan tyngd att det bör fordras verkligt vägande skäl för att man skall kunna sträcka sig längre i fråga om inskränkningar i offentligheten än som tillåts hos allmän domstol. Därför kan det inte gärna komma i fråga att tillerkänna enskild part någon ovillkorlig rätt till förhandling inom stängda dörrar, vare sig i taxeringsmål eller i barnavårdsmål, nykterhetsvårdsmål eller liknande mål. Genom en föreskrift om att handläggning skall hållas inom stängda dörrar utöver vad som följer av 5 kap. 1 § RB, när det fordras av hänsyn till enskilds behöriga ekonomiska intresse eller privatlivets helgd, uppnås en lämplig avvägning mellan det allmänna intresset av offentlighet och enskild parts intresse av diskretion.

Remissyttrandena. JK finner de föreslagna bestämmelserna om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling innebära en lämplig avvägning mellan offentlighetsintresset och diskretionsintresset. En liknande uppfattning har *länsstyrelsen i Uppsala län*. *Regeringsrättens ledamöter* anser att förslaget för taxeringsmålen del möjliggör ett fullt tillfredsställande rättsskydd.

Några remissinstanser kommer in på frågan om lagen (1947: 630) om inskränkning av offentligheten vid domstol beträffande allmänna handlingar gäller också förvaltningsdomstolarna. *Svea hovrätt* anser att så bör vara fallet, men finner det diskutabelt om det kan klart utläsas av de föreslagna bestämmelserna. *Regeringsrättens ledamöter* utgår från att 1947 års lag torde kunna tillämpas av förvaltningsdomstol, och *kammarrätten* har utan vidare som utgångspunkt att lagen gäller förvaltningsdomstol.

Ett ganska stort antal remissinstanser förordar ändringar i förslaget som går ut på att förhandling inom stängda dörrar skall kunna ske i större utsträckning.

Kammarrätten framhåller att med den formulering som föreskriften om rättens möjligheter att förordna om handläggning inom stängda dörrar har fått enskild part mera sällan torde kunna räkna med möjlighet till sådan handläggning. *Kammarrätten* finner det naturligt och berättigat att det skydd enskild part åtnjuter för uppgifterna i t. ex. självdeklaration erbjuds honom

också när deklarationen behandlas vid muntlig förhandling i förvaltningsdomstol. Vidare påpekar kammarrätten att 1947 års lag ger förvaltningsdomstolarna en rätt att vid behandling av t. ex. deklaration förordna om stängda dörrar som kanske har något vidare omfattning än den rätt som direkt föreskrivs i 5 kap. 1 § RB och i förslaget. För att enskild part inte skall avstå från möjligheten att begära muntlig handläggning inför risken att denna blir offentlig finner kammarrätten det önskvärt att sådan part ges en ovillkorlig rätt till förhandling inom stängda dörrar, när sekretessbelagda handlingar eller uppgifter kommer före. En sådan rätt framstår som ännu naturligare i fall då rätten ex officio förordnar om muntlig handläggning.

Argumentet att den föreslagna offentlighetsprincipen kan komma att avskräcka de skattskyldiga från att begära muntlig förhandling förs fram också i yttrandena av *länsstyrelserna i Kristianstads, Malmöhus, Värmlands, Västmanlands och Jämtlands län, RLF och Sveriges lantbruksförbund*.

Kammarrättens åsikt att skattskyldig bör ha en ovillkorlig rätt till förhandling inom stängda dörrar delas av *länsstyrelserna i Hallands, Värmlands, Västerbottens och Norrbottens län samt RLF och Sveriges lantbruksförbund*.

En del remissinstanser förordar beträffande mål i allmänhet eller andra mål än skattemål möjlighet till stängda dörrar i vidare utsträckning än som följer av förslaget. Hit hör *regeringsrättens ledamöter, Svea hovrätt, kammarrätten, länsstyrelserna i Kristianstads, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län och Föreningen Auktoriserade revisorer*.

Regeringsrättens ledamöter framhåller att det är tveksamt vilken räckvidd förslaget har i mål enligt exempelvis nykterhetsvårds- och barnavårdslagarna. Frånsett möjligheten att beträffande sekretessbelagda handlingar med stöd av 1947 års lag förordna om att den del av förhandlingen som rör dokumentet i fråga skall hållas inom stängda dörrar är förvaltningsdomstolen hänvisad till den föreslagna bestämmelsen som möjliggör sluten handläggning, om hänsyn till privatlivets helgd motiverar sådan. Detta rekvisit torde enligt ledamöternas mening dock inte alltid vara tillfyllest. Ledamöterna påpekar att enligt 28 § nykterhetsvårdslagen länsstyrelse kan förordna om stängda dörrar bl. a. när den som ansökningen avser begär det och även eljest när länsstyrelsen finner omständigheterna föranleda det. Enligt 29 § samma lag kan domstol vid vittnesförhör, när rätten finner det lämpligt, förordna att förhöret skall hållas inom stängda dörrar. Enligt ledamöternas mening bör det föreslagna lagrummet avfattas så att bättre överensstämmelse uppnås med 1947 års lag och med gällande möjligheter att förordna om handläggning inom stängda dörrar i mål om administrativa frihetsberövanden. Utöver vad som anges i förslaget bör i enlighet härmed förhandling kunna hållas inom stängda dörrar, om eljest särskilda skäl föreligger.

Kammarrätten utgår från att det i t. ex. socialmål finns fall då de i 5 kap. 1 § RB och i förslaget angivna förutsättningarna för undantag från offentlighetsprincipen inte ger tillräcklig täckning.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser att muntlig förhandling i mål om administrativa frihetsberövanden i princip bör hållas inom stängda dörrar. Det är här oftast fråga om djupt personliga och tragiska omständigheter, vilka inte bör utlämnas till offentligheten. En konfliktsituation kan även uppstå mellan offentligheten vid förhandlingen inför länsrätten och den sekretess som de sociala nämnderna åläggs i sitt arbete. Återhållsamhet från de sociala nämndernas sida vid framläggande av utredningsmaterial kan försvåra länsrättens bedömning.

Svea hovrätt sätter allmänt i fråga om inte förordnande om handläggning inom stängda dörrar bör få meddelas i större utsträckning på enskild parts begäran.

Departementschefen. Med anledning av vad som har anförts i några av remissyttrandena vill jag framhålla att lagen om inskränkning av offentligheten vid domstol beträffande allmänna handlingar är tillämplig hos förvaltningsdomstol.

I 5 kap. 1 § femte stycket RB sägs att, om för särskilt fall är föreskrivet att förhandling får hållas inom stängda dörrar, det skall gälla. Sådana föreskrifter finns t. ex. i 28 § nykterhetsvårdslagen och 82 § taxeringsförordningen. Vid den översyn av dessa och liknande föreskrifter som sker i anslutning till förvaltningsprocesslagens och förvaltningslagens framläggande övervägs om en avvikande ordning är påkallad eller inte. På grund härav föreligger det knappast tillräckliga skäl att jämka de i promemorian föreslagna bestämmelserna om offentlighet med hänsyn till de speciella synpunkter som kan göra sig gällande i särskilda typer av mål. Jag vill tillägga att den omständigheten att offentligheten får vika om det behövs av hänsyn till privatlivets helgd eller enskilds behöriga ekonomiska intresse får antas i praktiken leda till att rätten förordnar om stängda dörrar i så gott som varje skattemål eller socialt mål, när enskild part begär det. Mot bakgrund härav anser jag de i några yttranden uttalade farhågorna för att den föreslagna offentlighetsprincipen kan komma att avskräcka enskilda parter från att begära muntlig förhandling överdrivna.

Som jag senare återkommer till föreslås regler om tolk i 50—52 §§ förvaltningsprocesslagen. En hänvisning till 5 kap. 6—8 §§ RB blir därigenom överflödig.

I enlighet med det anförda har i 16 § tagits in föreskrifter av innehåll att i fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling i tillämpliga delar skall gälla 5 kap. 1—5 och 9 §§ RB samt att rätten utöver vad som följer av 5 kap. 1 § RB får förordna om handläggning inom stängda dörrar, om det behövs av hänsyn till privatlivets helgd eller enskilds behöriga ekonomiska intresse.

17 §

Paragrafen innehåller föreskrifter om protokoll vid muntlig förhandling. Den motsvarar vissa bestämmelser i 26 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt 83 § taxeringsförordningen skall vad som har förekommit vid muntlig förhandling i prövningsnämnd tas upp i nämndens protokoll. Parts utveckling av talan skall dock inte tas upp, om det ej är påkallat av särskilda skäl. Om den skattskyldige gör framställning därom, skall prövningsnämnden förordna att uppteckning av uppgifter, som vid förhandlingen lämnas angående dennes förhållanden, inte får vara tillgänglig för någon i vidare mån än som gäller i fråga om självdeklaration.

Departementspromemorian. I 26 § första stycket departementspromemorians lagförslag tas upp bestämmelser om att protokoll skall föras vid muntlig förhandling och syn, att protokollet skall innehålla en redogörelse för handläggningens gång och den bevisning som förebringas samt att protokoll över muntlig förhandling skall återge parternas yrkanden och invändningar, parts medgivande av motparts yrkande och vitsordande av motparts påstående.

I 26 § andra stycket lagförslaget finns en föreskrift om att utsaga av part, sakkunnig eller annan, som hörs i utredningssyfte under muntlig förhandling eller syn, skall antecknas i den omfattning utsagan kan antas vara av betydelse i målet. I motsvarande mån skall också antecknas vad rätten iakttar vid besiktning.

Vidare ges i förslaget (26 § tredje stycket) en bestämmelse om att utveckling av talan i rättsligt hänseende inte skall antecknas och att det som i övrigt anförs eller eljest förekommer vid förhandling eller syn inte skall antecknas i protokollet, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Remissyttrandena. I två yttrandena diskuteras om det behövs föreskrifter om att protokoll skall innehålla vissa mera formella uppgifter, t. ex. om vilka som har närvarit. *Svea hovrätt* konstaterar att förslaget inte tar sikte på sådana uppgifter, som bildar ramen och som enligt vedertagna grundsatser normalt ingår i varje protokoll. Hovrätten anser att, om man i lagen vill ha en bestämmelse om protokoll, vilket är naturligt, det mot den bakgrunden räcker med vad som har föreslagits. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att det visserligen i stor utsträckning är självklart vad protokollet bör innehålla i formellt hänseende. Det kan emellertid vara till ledning, om hänvisning beträffande de formella uppgifterna sker till motsvarande bestämmelser i 6 kap. RB (2, 3 och 8 §§).

Enligt *regeringsrättens ledamöter* bör föreskriften om att i protokoll över muntlig förhandling skall tas upp parts yrkanden och invändningar, parts medgivande av motparts yrkande och vitsordande av motparts påstående vara obligatorisk endast om de ifrågavarande förhållandena inte framgår av skrifterna. Ledamöterna påpekar att den muntliga förhandlingen inte som

huvudförhandlingen i rättegångsmål utgör ensamt underlag för domstolens avgörande. Vidare kan enligt förslaget muntlig förhandling begränsas till viss fråga. Yrkanden och invändningar behöver inte beröras av en sådan förhandling och hör då inte hemma i protokollet över förhandlingen.

I några yttranden föreslås en utbyggnad av förslaget i olika hänseenden. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner det lämpligt att i lagen även tas in bestämmelser om protokollförarens skyldighet att avlägga domared eller ed eller försäkran. Samtidigt bör frågan om jävsregler för protokollförare regleras. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* framhåller att det särskilt i beskattningsmål kan vara av värde att anteckning ibland görs om parts plädering i rättsligt hänseende. I åtskilliga fall kan det nämligen vara svårt att skilja mellan sådan och annan plädering. *RLF* och *Sveriges lantbruksförbund* framhåller att man måste fästa stor vikt vid det förhållandet att processen i kammarrätten i det övervägande antalet fall kommer att vara skriftlig och detta även om den föregående processen i skatterätten har varit muntlig. Här föreligger sålunda en väsentlig skillnad mot förfarandet i de allmänna domstolarna. Om protokollet från den muntliga förhandlingen i skatterätten endast innehåller utsagor av parterna, sakkunniga eller vittnen, måste de skattskyldiga inför den fortsatta processen skriftligen utveckla den kanske omfattande muntliga argumentation som har förts inför skatterätten. Ett sådant förfarande är kostnadskrävande och innebär risk för att väsentliga uttalanden kan undandras kammarrätten. Särskilt i de fall då en skattskyldig har fört sin talan själv eller har företrätts av ett okvalificerat ombud kan det vara svårt att avgöra hur den fortsatta skriftliga processen skall föras. Det är därför enligt förbundens mening inte tillräckligt att endast sakförhållandena klargörs i protokollet utan pläderingen måste också ovillkorligen tas med. Risken blir annars att även i fortsättningen underlaget för ett bedömande i högre instans blir sämre i stället för bättre efter en muntlig förhandling i underinstans.

Regeringsrättens ledamöter anser att när det gäller anteckning av utsaga och iakttagelser vid besiktning, en motsvarighet till 6 kap. 6 § RB om inskränkning i protokolleringsskyldigheten bör finnas för kammarrättens och regeringsrättens del.

Länsstyrelserna i Kronobergs och Kristianstads län har den uppfattningen att de föreslagna bestämmelserna är alltför detaljerade och kan förenklas. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller att de mål som kommer att handläggas vid länsrätt och läns-skatterätt har en annan karaktär än målen vid allmän domstol. I t. ex. mål om omhändertagande av barn för samhällsvård och mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare har förhören en helt annan inriktning och uppläggning än vid domstolsförhandlingar. Det är svårt att i dessa och i andra mål vid länsrätt och läns-skatterätt skilja mellan partsutsaga, partsargumentation och parts utveck-

ling av sin talan. Bestämmelserna om utformningen av protokoll bör enligt länsstyrelsens mening därför inte göras så detaljerade som i förslaget.

RLF och Sveriges lantbruksförbund förordar en föreskrift av innebörd att allt som yttras vid muntlig förhandling obligatoriskt skall tas upp på fonetisk väg.

Föreningen Auktoriserade revisorer föreslår den ordningen att rätten skall förordna att utsaga skall tas upp genom stenografi eller på fonetisk väg när part begär det.

Länsstyrelserna i Kalmar, Älvsborgs, Skaraborgs och Gävleborgs län anser att det behövs bestämmelser om bevarande och förstörande av stenogram och fonogram.

Departementschefen. Jag anser att lagen inte bör innehålla annat än grundläggande föreskrifter om protokoll. Dessa kan lämpligen sedan byggas på i administrativ ordning. Med den utgångspunkten behövs inte några särskilda bestämmelser om i vad mån utsagor samt iakttagelser vid syn skall antecknas i protokollet. Härom bör endast gälla en allmän regel om att protokollet skall innehålla en redogörelse för utredningen. Någon redogörelse ord för ord kommer givetvis inte i fråga. Det får bedömas från fall till fall hur utförlig redogörelsen skall göras. I regeringsrätten lär det i regel räcka med en kort anteckning om vad utsagan har avsett. Också i lägre instans kan det ofta vara nog med en eller flera korta meningar som redogörelse. När det är fråga om utsaga under ed eller försäkran är ett utförligare referat i regel motiverat.

Ett förbud mot att anteckna utveckling av talan i rättsligt hänseende är enligt min mening dels obehövligt och dels ägnat att vålla onödiga gränsdragningsproblem. I detta avseende liksom beträffande anteckning av annat än utsagor och iakttagelser får den grundläggande regeln om redogörelse för den utredning som förebringas anses ge tillräcklig vägledning.

Förslaget till förvaltningsprocesslag innehåller inte någon motsvarighet till bestämmelsen i 83 § taxeringsförordningen att prövningsnämnden, om den skattskyldige gör framställning därom, skall förordna att uppteckning av uppgifter som vid förhandlingen lämnas angående dennes förhållanden inte får vara tillgänglig för någon i vidare mån än som gäller i fråga om självdeklaration. Hos skatterätt kommer frågan huruvida uppgifter som tagits upp vid förhandling skall hållas hemliga att regleras genom bestämmelserna i 36 § sekretesslagen om hemlighållande av protokoll hos domstol. Detta betyder att hemlighållande kan ske endast om förhandlingen hållits inom stängda dörrar. Någon direkt motsvarighet till nyssnämnda bestämmelse i taxeringsförordningen torde emellertid knappast behövas beträffande protokoll hos skatterätt. Som jag tidigare har framhållit i specialmotiveringen till 16 § bör man räkna med att skatterätt normalt förordnar om handläggning inom stängda dörrar i skattemål. De skattskyldigas nuvarande möjlighet att enligt 82 § taxeringsförordningen begära offentlig

förhandling men samtidigt ändå med stöd av 83 § samma förordning få vissa uppgifter i protokollet sekretesskyddade lär knappast ha fyllt någon funktion i praktiken.

Frågan om bestämmelse angående obehörighetsgrunder, avläggande av ed eller försäkran m. m. beträffande protokollförare kan lämpligen regleras i administrativ ordning.

Departementspromemorians lagförslag upptar i 27 § föreskrifter rörande upptagning av utsaga på stenografisk eller fonetisk väg och vissa därmed sammanhängande frågor. Den reglering som bör komma till stånd i ämnet kan lämpligen genomföras i administrativ ordning. Detta gäller också frågorna om tid för förvaring och om utgallring av fonetiska upptagningar.

I enlighet med det anförda har i 17 § tagits in bestämmelser om att protokoll skall föras vid muntlig förhandling samt innehålla redogörelse för förhandlingens gång och för den utredning som förebringas vid förhandlingen, vidare om att i protokollet skall antecknas vad som förekommer vid förhandlingen i fråga om yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar och vitsordanden.

18 §

Paragrafen innehåller en allmän regel om kommunikation som kompletterar 10 och 12 §§. Paragrafen motsvaras delvis av 16 § departementspromemorians lagförslag.

Departementspromemorian. I 16 § lagförslaget föreskrivs att rätten tillser att part, om det behövs, före målets avgörande har haft del av och tillfälle att yttra sig över det som är av betydelse för avgörandet.

I departementspromemorian erinras om att kommunikationsregeln i 15 § arbetsgruppens förslag till förvaltningslag utformats så att part så långt möjligt i mål där avgörandet går honom emot, skall ha fått del av och tillfälle att yttra sig över annat material i ärendet än det han själv har infört. Föreskrifterna om skriftväxling i den föreslagna lagen (8—11 §§) täcker endast delvis den kommunikationsplikt som anges i 15 § förslaget till förvaltningslag. De innehåller sålunda ingenting om parts rätt att få del av och yttra sig över beslutsmyndighets eller annan remissmyndighets eller sakkunnigs yttrande. En bestämmelse, som garanterar part att i princip få del av allt material i mål hos förvaltningsdomstol, bör dock kunna göras enklare än i förvaltningslagen. Kommunikationsskyldigheten bör också kunna göras beroende av en behovsprövning från domstolens sida i större utsträckning än i förvaltningslagen.

Remissyttrandena. Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller, att bestämmelserna om parts rätt att ta del av det material som skall ligga till grund för domstolens avgörande i målet har betydelse bl. a. från den synpunkten att det finns större förutsättningar för domstolen att avgöra vilket värde utredningen har i bevishänseende om all utredning i målet har före-

lagts parten, eftersom parten kan väntas göra invändningar mot sådant som han finner oriktigt. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* hälsar med tillfredsställelse den i och för sig självklara regeln som ett psykologiskt bevis för rättssäkerheten hos förvaltningsdomstolar.

I några yttranden har anförts kritiska synpunkter i olika hänseenden. *Regeringsrättens ledamöter* påpekar att den föreslagna bestämmelsen har fått en så allmän utformning att dess tillämpningsområde torde sträcka sig utöver det i motiven angivna syftet att part skall få del av sådant material som annan än parten har tillfört målet. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* uppfattar regeln närmast som en slags reservbestämmelse till kommunikationsreglerna i föregående paragrafer. *Länsstyrelsen* påpekar att vad som avses enligt motiven dock är att ge part möjlighet att yttra sig över sakkunnigutlåtande och liknande, dvs. annat än sådant som parterna själva har fört in i processen. Detta bör framgå tydligt, särskilt som infordrande av förklaring är obligatoriskt och inte som i förevarande paragraf beror på domstolens prövning. I annat fall kan kommunikationsreglerna lätt komma att uppfattas som motstridiga.

Föreningen Auktoriserade revisorer kritiserar den inskränkning som ligger däri att part skall få tillfälle att yttra sig över det som är av betydelse för avgörandet, »om det behövs». I motiveringen, påpekar föreningen, sägs »allt under förutsättning att avgörandet i målet går honom emot». Det synes föreningen viktigt att en diskretionär prövningsrätt, »om det behövs», inte tilläggs domstolen utan att i lagtexten förs in ett förtydligande att allt material av betydelse för avgörande mot parten också delges honom för yttrande. Även om domstolen är helt övertygad att visst material är ostridigt, kan det dock tänkas att part besitter motbevis som kullkastar domstolens bedömning. *Sveriges advokatsamfund* uppehåller sig ganska utförligt vid liknande synpunkter. Samfundet framhåller att man visserligen kan hoppas att domstol i tveksamma fall hellre delger än underlåter att göra det och att man också kan ha förståelse för önskvärdheten att avbryta kommunicering för att besparas sådan fortsatt skriftväxling som kan antas bli meningslös. Mot detta bör emellertid vägas rättssäkerhetsintresset. Parten och domstolen kan ha olika uppfattning om vad som är av betydelse för avgörandet och fall kan tänkas då det är parten som har rätt. I praktiken kommer fråga om delgivning skall ske inte alltid att avgöras av fullsutten rätt utan av rättens ordförande eller kanske t.o.m. annan rättens tjänsteman. Vid skriftligt förfarande är parten helt beroende av meddelanden från domstolen för att få reda på målets utveckling. Part skall kunna lita på att målet inte tillförs något processmaterial utan att han blir underrättad om det. Det gäller inte bara fortsatta yttranden och bevis från motpart utan också yttranden från den förvaltningsmyndighet mot vars beslut talan förs och de yttranden från helt utomstående myndigheter och annat processmaterial som domstolen kan ha inhämtat. Om sådant processmaterial inte

skall delges i vidare mån än det anses vara av betydelse för avgörandet, måste en försiktig part fortlöpande per telefon eller på annat sätt hålla kontakt med domstolen för att förhöra sig om målets fortgång, något som blir till besvär för både domstolen och parten. Samfundet anser det därför från rättssäkerhetssynpunkt och delvis också från arbetsbesparingssynpunkt vara angeläget att allt processmaterial i egentlig mening kommuniceras. Slutorden »som är av betydelse för avgörandet» bör därför bytas ut mot »som icke uppenbart saknar betydelse för avgörandet» eller något däremot svarande uttryck. Av samma skäl bör i paragrafens första rad orden »om det behövs» utgå.

Regeringsrättens ledamöter framhåller att det är av särskild betydelse hur den nämnda bestämmelsen i 16 § skall tillämpas beträffande sekretessbelagt material. Den bör enligt ledamöternas mening kompletteras, så att det framgår att parts rätt här avser endast sådant material som kan delges honom.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser det av rättssäkerhetsskäl oundgängligt att parten fått ta del av det material som domstolen grundar sitt avgörande på. I den mån sekretesshänsyn hindrar att allmän handling utlämnas till part, torde han på annat sätt få upplysas om innehållet i handlingen. Om sekretessen hindrar även sådan upplysning, bör handlingen inte alls kunna läggas till grund för avgörandet.

Departementschefen. I paragrafen ges en regel om kommunikation, som kompletterar reglerna i 10 och 12 §§. Före måls avgörande skall part sålunda ha fått kännedom om det som har tillförts målet genom annan än honom själv — i den mån han inte redan har fått det till följd av bestämmelserna i 10 och 12 §§ — och haft tillfälle att yttra sig över det. Vad som avses är inte bara parts utredningsmaterial utan givetvis också sakkunnigutlåtanden, beslutsmyndighets yttrande och liknande. Kommunikationsskyldigheten kan emellertid inte vara obegränsad. Jag erinrar bl. a. om den begränsning i kommunikationsskyldigheten som föreslås skola gälla enligt 10 § och som givetvis bör gälla också vid tillämpningen av förevarande bestämmelse. Vidare vill jag hänvisa till vad jag har anfört i specialmotiveringen till 14 § angående vittnesförhör i mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Liksom i fråga om kommunikation enligt 10 och 12 §§ bör gälla att material inte översänds om det är obehövligt. Undantagen har ansetts kunna sammanfattas i formuleringen »om ej särskilda skäl talar däremot».

Med anledning av vad hovrätten över Skåne och Blekinge har anfört om hur den situationen skall bedömas, då handling anses inte kunna kommuniceras med part, kan hänvisas till 43 §. Därav framgår att rätten i ett sådant fall, som hovrätten syftar på, skall på annat sätt upplysa parten om handlingens innehåll. Föreskrifterna i 43 § förutsätter emellertid att i vissa fall inte ens sådan information kan lämnas. Skulle upplysning om handlingens

innehåll allvarligt skada det intresse som har föranlett att handlingen inte har kommunicerats, skall rätten sålunda inte heller på annat sätt upplysa om handlingens innehåll. Jag delar i princip hovrättens uppfattning att handlingen i så fall inte borde beaktas vid avgörandet. Emellertid kan jag inte bortse från att det i undantagsfall kan vara motiverat att rätten använder sig också av utredningsmaterial som parten inte kan få ta del av på något sätt. Jag vill härvidlag hänvisa till vad som anförs i specialmotiveringen till 14 § samt till 15 § förvaltningslagen. Det är naturligtvis angeläget att rätten försöker att undvika att material av ifrågavarande slag inflyter i målet, om materialet inte oundgängligen behövs för avgörandet. Det kan också framhållas att sådant material, på grund av sin beskaffenhet, ofta har en lägre grad av bevisvärde.

Vissa bevismedel

19—22 §§

Paragraferna reglerar frågor om skriftlig handling och föremål, vilka åberopas till bevis, och om syn. De motsvarar huvudsakligen 14 och 19 §§ departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. På grund av hänvisning i 22 § kammarrättsstadgan skall det som sägs om skriftligt bevis i 38 kap. RB och om syn i 39 kap. RB gälla i tillämpliga delar i mål hos kammarrätten.

Departementspromemorian. Enligt 2 § fjärde stycket andra punkten lagförslaget skall skriftligt bevis, som inte har förebragts tidigare, i huvudskrift eller styrkt avskrift bifogas parts skrivelse till förvaltningsdomstol. I 14 § första stycket föreskrivs att det som sägs om skriftligt bevis och dess företeende i 38 kap. 1—5 §§ samt 7 och 8 §§ RB samt om tillhandahållande av föremål för syn i 39 kap. 5 § RB skall äga motsvarande tillämpning vid förvaltningsdomstol. Vidare föreskrivs i andra stycket samma paragraf att rätten, om det i lag eller författning är särskilt föreskrivet om skyldighet att förete handling eller föremål, inte får förelägga någon att förete annat än det som omfattas av denna skyldighet.

I promemorian påpekas att, när rätten förelägger part att förete handling eller föremål, rätten kommer att kunna förelägga vite enligt reglerna i de åberopade kapitlen i RB. När det gäller att förmå parten att avge skriftligt yttrande eller skriftligen svara på frågor, kommer rätten däremot inte att kunna föreskriva annan påföljd än att målet ändå avgörs. På grund av föreskrift i specialförfattning kan rätten dock tänkas ha längre gående befogenheter. Till jämförelse nämns att part vid muntlig förhandling skall kunna föreläggas att inställa sig personligen vid påföljd av vite men att

rätten inte skall kunna förmå parten att yttra sig eller svara på frågor vid förhandlingen under hot om någon påföljd.

Beträffande syn på stället framhålls att det inte skulle vara ändamålsenligt att reglera denna genom en hänvisning till RB:s bestämmelser. Särskilda regler föreslås därför i 19 §. Enligt dessa regler får rätten eller dess ordförande för besiktning av fastighet eller område eller av föremål, som inte lämpligen kan flyttas, hålla syn på stället. Vidare skall om sådan syn i tillämpliga delar gälla vad som sägs om muntlig förhandling.

I promemorian uttalas att ordföranden i länsrätt eller länsrättsråd, om det är lämpligt, bör utan att något föreskrivs därom kunna med sig adjungera en eller flera av nämndens ledamöter vid syn.

Det får anses ligga i sakens natur, framhålls i promemorian, att en domstol som finner syn nödvändig i ett mål, också kan påkalla den handräckning som eventuellt behövs. Någon särskild föreskrift härom föreslås därför inte. Att rätten skall stå för sina egna kostnader för en syn är också självklart och behöver inte anges i lagtexten.

Remissyttrandena. Bestämmelsen i förslaget att rätten, om det i lag eller författning är särskilt föreskrivet om skyldighet att förete handling eller föremål, inte får förelägga någon att förete annat än det som omfattas av denna skyldighet kritiserar av JK. Han anser att bestämmelsen antingen bör utgå eller hänföras enbart till de skattemål som är åsyftade.

Svea hovrätt anser, att det under det fortsatta arbetet bör belysas ytterligare i vad mån rättens ordförande ensam får hålla syn. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller i anslutning till uttalandet i promemorian att rättens ordförande utan särskild föreskrift härom vid syn bör kunna adjungera en eller flera av nämndens ledamöter med sig, att det är angeläget att föreskrifter om syn på platsen införs. Eftersom det emellertid får antas att syn — särskilt vad gäller länsrättsråd — kan komma att äga rum förhållandevis ofta och det därvid i många fall kan vara lämpligt att endast kalla nämndemän som med hänsyn till målets art har särskild orts- och sakkännedom, bör enligt länsstyrelsens mening ordförandens möjlighet att vid syn med sig adjungera bara vissa nämndledamöter komma till uttryck i lagtexten.

Länsstyrelsen i Jämtlands län pekar på motivuttalandet i promemorian att det får anses ligga i sakens natur att en domstol, som finner syn nödvändig i ett mål, också kan påkalla handräckning för att få synen till stånd. Länsstyrelsen är inte övertygad om att denna befogenhet »ligger i sakens natur», men oavsett hur det förhåller sig härmed finner länsstyrelsen befogenheten vara så naturlig att den i klarhetens intresse bör komma till positivt uttryck i lagtexten.

Departementschefen. Den som åberopar en skriftlig handling som bevis, skall utan dröjsmål ge in den till rätten. En regel härom inleder 19 §, vilken i övrigt innehållsmässigt motsvarar det som sägs om skriftligt bevis i 14 §

första stycket departementspromemorians lagförslag. Någon motsvarighet till den i andra stycket av nämnda paragraf föreslagna regleringen beträffande editionspliktens m.m. omfattning i särskilda fall har däremot inte tagits med. I den mån en sådan särreglering skulle anses behövlig på något område, bör den flyta in i specialförfattning, t. ex. i taxeringsförordningen.

För att vinna överensstämmelse med reglerna i 25 § om ersättning av allmänna medel till vittne och sakkunnig har hänvisningen till RB:s ersättningsregler i 38 kap. 7 § andra stycket kompletterats med en uttrycklig föreskrift om att ersättningen till annan än part för tillhandahållande av skriftlig handling undantagslöst skall utgå av allmänna medel.

I 20 § har särskilt reglerats tillhandahållande av föremål för syn. Bestämmelsen, till vilken huvudsaklig motsvarighet finns i 14 § departementspromemorians lagförslag, har utformats enligt samma mönster som 19 §.

Enligt 38 kap. 5 § och 39 kap. 5 § andra stycket RB får rätten som påföljd för underlåtenhet att efterkomma föreläggande att förete handling eller föremål utsätta vite. Rätten kan också förordna att handlingen skall tillhandahållas genom utmätningsmannens försorg. I förvaltningsprocessen bör rätten därjämte kunna ange som påföljd att målet ändå kan komma att avgöras. En särskild bestämmelse härom har tagits in i 21 §.

Bestämmelserna om syn i 22 § motsvarar i huvudsak 19 § departementspromemorians lagförslag. Den nu föreslagna paragrafen innehåller dock inte någon bestämmelse om att syn kan företas av rättens ordförande ensam. Denna fråga bör regleras i samband med övriga domförhållningsfrågor, vilket också delvis har skett genom de förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar och lag om skatterätt och länsrätt som remitterats till lagrådet den 20 mars resp. den 20 november 1970 (se 14 § andra stycket i det förstnämnda och 6 § första stycket 1 i det sistnämnda förslaget).

Vidare har i den nu föreslagna paragrafen ansetts böra göras ett tillägg om att vid syn yrkeshemlighet får röjas endast om det finns synnerlig anledning därtill. Härigenom uppnås överensstämmelse med 39 kap. 1 § andra stycket RB.

Rättens kostnader för syn bör bestridas av allmänna medel.

En uttrycklig regel om att rätten skall kunna få handräckning av utmätningsman för genomförande av syn, om rätten skulle hindras härifrån, torde inte behövas. Förvaltningsdomstol bör liksom allmän domstol kunna anses berättigad härtill utan att det uttryckligen har angetts i lagen.

23 §

Paragrafen innehåller regler om inhämtande av skriftligt yttrande av sakkunnig. Den motsvarar 13 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Genom hänvisning i 22 § kammarrättsstadgan gäller bestämmelserna i 40 kap. RB om sakkunnig i tillämpliga delar i kammarrätten. Av 24 § femte stycket stadgan följer dock att andra tvångsmedel än straff och vite inte får användas när sakkunnig uteblir. Det kan också nämnas att kammarrätten har fasta sakkunniga för att tillhandagå med yttranden i frågor rörande bokföring och balansteknik samt i frågor om uppskattning av inkomst av skog och att det är meningen att denna ordning skall behållas. Enligt 18 § förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar skall vid allmän förvaltningsdomstol få finnas särskilda sakkunniga med uppgift att tillhandagå domstolen med yttranden.

Enligt 15 § taxeringsförordningen får prövningsnämnd anlita biträde av sakkunnig vid behandling av taxeringsfråga som kräver särskild sakkunskap.

Departementspromemorian. I 13 § första punkten ges en grundläggande regel om anlitan av sakkunnig av innehåll, att rätten vid behandling av fråga, vars bedömande kräver särskild sakkunskap, inhämtar yttrande från myndighet eller tjänsteman, som har att gå till handa därmed, eller anlitar biträde av sakkunnig. I andra punkten föreskrivs att bestämmelserna om sakkunnig i 40 kap. 2—7 §§, 12 §, 17 § första stycket och 18 § RB skall gälla i tillämpliga delar.

Remissyttrandena. *Kammarrätten* framhåller, att innebörden av 40 kap. 1 § RB är att rätten, när det anses nödvändigt att anlita sakkunnig för prövning av fråga vars bedömande kräver särskild fackkunskap, får inhämta yttrande av sakkunnig. Enligt domstolens mening synes formuleringen i förslaget inte ge en motsvarande regel. Den föreslagna bestämmelsen förefaller att innebära ett krav på rätten att under alla omständigheter inhämta sakkunnigutlåtande så snart det i målen behandlas en fråga vars bedömande kräver sakkunskap.

Svea hovrätt anser att hänvisning bör ske till 40 kap. 15 § RB, som bl. a. föreskriver att sakkunnig inte får ådömas straff om hans uppdrag återkallas. *Kammarrätten* sätter i fråga om inte en hänvisning bör göras också till 40 kap. 16 § RB, som innehåller bestämmelser om ersättning för kostnader som sakkunnig kan vålla genom försummelse eller tredska.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser att hänvisningen till 40 kap. 3 § RB, där det sägs att tillfälle bör lämnas parterna att yttra sig innan sakkunnig utses, bör utgå. Länsstyrelsen framhåller att det i vissa taxeringsmål, som nu handläggs av prövningsnämnd och som i framtiden kommer att tillhöra länsskatterätts kompetens, torde komma att finnas behov av speciella sakkunniga, som är särskilt utbildade för sin uppgift. Så kommer t. ex. att vara fallet med de nuvarande skogssakkunniga i fastighets- och inkomst-taxeringsmål och de byggnadssakkunniga i inkomsttaxeringsmål som gäller frågor om underhåll eller förbättring av fastighet m. m. Någon anledning att höra parterna om dessa sakkunnigas lämplighet finns inte. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser det tveksamt i vad mån bestämmelsen i 40 kap. 3 §

RB avses gälla även beträffande »myndighet eller tjänsteman som har att tillhandagå med yttrande i ämnet». Länsstyrelsen finner att det föreligger behov av ett klargörande på denna punkt och framhåller att en tillämpning av den nämnda föreskriften vid anlitande av t. ex. länsstyrelsens experter skulle vara direkt olämplig och bl. a. medföra att förfarandet onödigtvis tyngs.

Departementschefen. Lagtexten har förtydligats i jämförelse med departementspromemorians förslag. Anledning saknas att i detta sammanhang hänvisa till 40 kap. 15 och 16 §§ RB. Hänvisningen till 40 kap. 17 § första stycket och 18 § RB har ansetts böra bytas ut mot särskilda ersättningsbestämmelser, som dock i sak nära ansluter sig till RB:s.

Bestämmelserna tar sikte endast på sådan sakkunnig som rätten själv anlitar men inte på sakkunnig som part åberopar. Sålunda faller t. ex. en av taxeringsintendent anlitad sakkunnig utanför tillämpningsområdet. Beträffande ersättning till sådan sakkunnig kommer att gälla det som föreskrivs härom i taxeringsförfattningarna. Anlitar enskild part på eget initiativ en sakkunnig, kan inte heller denne åberopa bestämmelserna i denna paragraf och begära att bli ersatt av allmänna medel. Om rätten kallar den sakkunnige till förhör vid muntlig förhandling, kommer han dock enligt 25 § att få rätt till ersättning av allmänna medel för denna sin inställelse.

Med anledning av vad länsstyrelserna i Stockholms och Skaraborgs län har påpekat vill jag framhålla att det i regel inte finns anledning att låta parterna yttra sig innan länsexpert eller liknande sakkunnig anlitas.

24 och 25 §§

I paragraferna behandlas förhör med vittne eller sakkunnig och ersättning till dem. Paragraferna motsvarar 22 och 23 §§ samt 24 § andra och tredje styckena departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Bestämmelserna om vittne i 36 kap. RB gäller på grund av hänvisning i 22 § kammarrättsstadgan i tillämpliga delar hos kammarrätten. Enligt 24 § stadgan gäller dock att i beskattningsmål ingen får höras mot sin vilja om annat än det varom han enligt vad som är särskilt föreskrivet är uppgiftsskyldig. Vidare sägs där att beträffande kallelse samt straff och vite vid utevaro för vittne skall gälla vad som är föreskrivet i nämnda avseenden i 36 kap. RB. Det som sägs i RB om hämtning av vittne är alltså inte tillämpligt.

Prövningsnämnd kan enligt 81 § taxeringsförordningen till muntlig förhandling kalla inte bara part utan också annan person, om han är uppgiftsskyldig enligt taxeringsförordningen. Vite får föreläggas. Förhör under ed eller försäkran kan inte hållas.

I 25 § kammarrättsstadgan sägs att ersättning till sakkunnig, som har förordnats av kammarrätten, skall gäldas av allmänna medel. Beträffande

ersättning till vittne föreskrivs i 26 § stadgan att, när fråga är om vittne som kammarrätten har kallat in självant eller på framställning av myndighet, ersättningen skall gäldas av allmänna medel, medan ersättning till vittne, som har åberopats av enskild part, gäldas av parten. När särskilda skäl föranleder det, får kammarrätten dock förordna att också sådan ersättning skall gäldas av allmänna medel.

Enligt 84 § taxeringsförfordningen skall i fråga om ersättning till den som i annan egenskap än part eller ställföreträdare för part efter kallelse av prövningsnämnden har inställt sig vid muntlig förhandling det som finns föreskrivet om ersättning av allmänna medel till vittne äga motsvarande tillämpning. Ersättningen skall dock alltid stanna på statsverket. Beslut om ersättning får inte överklagas.

Departementspromemorian. Förhör vid muntlig förhandling får enligt 22 § första stycket hållas med enskild part och med annan, som kan antas veta något av betydelse för målets avgörande. Enligt paragrafens andra stycke hörs part upplysningsvis, medan annan hörs upplysningsvis eller under ed eller försäkran. Paragrafens tredje stycke innehåller en bestämmelse att rätten, om i lag eller annan författning särskilt föreskrivits om uppgiftsskyldighet, inte får höra någon mot hans vilja om annat än det varom han enligt föreskriften är uppgiftsskyldig.

I fråga om förhör under ed eller försäkran skall enligt 23 § första stycket i tillämpliga delar gälla bestämmelserna om vittne i 36 kap. 1—18, 20—22 §§, 24 § första och tredje styckena och 25 § första och tredje styckena RB samt, såvitt fråga är om sakkunnig, föreskrifterna om sakkunnig i 40 kap. 9—11, 13—15 §§, 17 § första stycket och 18—20 §§ RB. I paragrafens andra stycke föreskrivs att beträffande kallelse av och ersättning till den som skall höras upplysningsvis i tillämpliga delar gäller de lagrum i RB, vartill första stycket hänvisar beträffande förhör under ed eller försäkran.

Bestämmelser om vem som skall stå för kostnaderna för hörande av vittnen m. fl. upptas i 24 § andra och tredje styckena. Enligt andra stycket skall ersättning till den som på enskild parts begäran hörs upplysningsvis eller som vittne eller sakkunnig utges av parten. När särskilda skäl talar för det, skall rätten dock kunna förordna, att sådan ersättning skall gäldas av allmänna medel. I tredje stycket föreskrivs att ersättning till annan än den som hörs på enskild parts begäran skall gäldas av allmänna medel.

I promemorian framhålls att de föreslagna ersättningsreglerna står i nära överensstämmelse med de hos kammarrätten redan gällande reglerna.

Remissyttrandena. JK framhåller att frågan om parts möjlighet att höra upplysningspersoner om allt som är av betydelse för målet får ökad aktualitet om den muntliga förhandlingsformen blir vanligare. Han kritiserar bestämmelsen att om i lag eller författning är särskilt föreskrivet om uppgiftsskyldighet, ingen får höras mot sin vilja om annat än det varom han enligt

föreskriften är uppgiftsskyldig. Enligt JK:s mening bör antingen bestämmelsen utgå, varvid man har att hålla sig till föreskriften i 36 kap. 6 § RB om undantag från vittnesplikten när det gäller yrkeshemlighet, eller också bör bestämmelsen hänföras enbart till de skattemål som är åsyftade.

Svea hovrätt finner det tveksamt om — utöver gällande inskränkningar i RB — begränsning av vittnesplikten skall ske inom de områden där någon har ålagts uppgiftsskyldighet, t. ex. 37 och 38 §§ taxeringsförfordningen. Skall sådan ytterligare begränsning gälla, inställer sig frågan om den skall gälla endast för uppgiftsskyldig eller om envar kan vägra att lämna upplysningar på området. Hovrätten påpekar att den ifrågavarande bestämmelsen enligt motiveringen synes avse endast uppgiftsskyldig, ehuru bestämmelsen i så fall kunde ges en tydligare utformning. Hovrätten anser att inför förvaltningsdomstol liksom inför allmän domstol förhör i princip bör kunna påkallas med envar angående sådant varom han inte författningsenligt är förhindrad att uttala sig. I detta sammanhang bör enligt hovrättens mening dock de olika bestämmelserna om uppgiftsskyldighet ses över, så att det klart framgår i vilka ämnen enskild har rätt att vägra att lämna upplysningar till förvaltningsdomstol.

Länsstyrelsen i Västerbottens län föreslår att bestämmelsen i 22 § tredje stycket formuleras om. Det bör således framhåvas att huvudregeln är att rätten får höra någon mot hans vilja endast då han enligt lag eller författning är uppgiftspliktig.

Svea hovrätt berör den i 23 § andra stycket föreslagna bestämmelsen att beträffande kallelse av och ersättning till den som skall höras upplysningsvis i tillämpliga delar skall gälla de lagrum i RB, vartill första stycket hänvisar beträffande förhör under ed eller försäkran. Någon anledning att där göra en begränsning till bestämmelserna om kallelse och ersättning i 36 kap. RB torde enligt hovrättens mening inte föreligga. Hovrätten antar att avsikten inte kan vara att en person som enligt 36 kap. 3 § RB ej är skyldig att avlägga vittnesmål skall aktivt söka förmås att lämna uppgifter upplysningsvis. Den som har tystnadsplikt enligt 36 kap. 5 § RB kan givetvis inte höras upplysningsvis och inte heller kan det bli tal om att söka förmå en person, som enligt 36 kap. 6 § RB kan vägra att vittna, att i annan form lämna upplysningar. En sådan bestämmelse som 36 kap. 18 § RB kan bli aktuell också för den som hörs upplysningsvis utan att vara part. Vidare ifrågasätter hovrätten om det inte för tydlighetens skull bör markeras att föreskrifterna i andra stycket inte gäller part. Hovrätten föreslår därför, att andra stycket utgår och att erforderlig ändring sker i första stycket.

Länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasätter — under förutsättning att det redan på »kallelsestadiet» beslutas att en person skall höras upplysningsvis — om andra stycket skall anses innebära att den som hörs upplysningsvis kan hämtas till förhandlingen enligt 36 kap. 20 § andra stycket RB. Enligt

länsstyrelsens mening kan detta lagrum knappast anses behandla kallelseförfarandet i egentlig mening. Ett klargörande synes därför behövt.

Hovrätten över Skåne och Blekinge är tveksam om förvaltningsdomstol bör ha rätt att förordna om hämtning av »vittne», eftersom förslaget inte medger att enskild part hämtas. Enligt hovrättens mening bör rätten i så fall än mindre kunna häkta »vittnet». Många av de mål som skall handläggas i förvaltningsdomstol är av sådan beskaffenhet att andra tvångsmedel än vite inte bör tillgripas. Hovrätten föreslår därför att andra tvångsmedel än vite inte skall få användas mot tredskande »vittne», om inte annat föreskrivs i specialförfattning. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anmäler betänkligheter mot att skatterätt skall ha befogenhet att häkta tredskande vittne.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att 23 § inte reglerar vad som skall gälla vid förhör med den som hörs upplysningsvis. Frågan ställs om man i dessa fall kan sätta omedelbarhetsprincipen åsido och — i strid med vad som sägs i 36 kap. 16 § RB — t. ex. i fall, där förhör tidigare har hållits inför polismyndigheten, endast höra efter om vederbörande vitsordar riktigheten av vad som har tecknats ned där.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser att hänvisningarna till RB kan föra med sig tolkningssvårigheter och pekar på ett speciellt problem. I 36 kap. 13 § RB föreskrivs att i brottmål ed eller försäkran inte får avläggas av någon sådan närstående till den tilltalade, som avses i 3 §. Frågan uppkommer vilka av målen i länsrätt och länsskatterätt som är att likställa med brottmål. *Länsstyrelsen* framhåller att 23 § i förslaget bör förtydligas så att sådana oklarheter undviks.

Kammarrätten sätter i fråga om inte hänvisning bör ske till 36 kap. 23 § och 40 kap. 16 § RB. I dessa lagrum meddelas regler om ersättningsskyldighet för vittne eller sakkunnig som har vållat kostnad genom försummelse eller tredska. Även *länsstyrelsen i Blekinge län* anser att 23 § bör hänvisa till 36 kap. 23 § RB.

Länsstyrelsen i Stockholms län ställer frågan varför beträffande vittne ingen hänvisning görs till bestämmelsen i 36 kap. 19 § RB om förhör utom huvudförhandling, när det beträffande sakkunnig hänvisas till 40 kap. 11 § RB, vilket lagrum i sin tur hänvisar till bl. a. 36 kap. 19 § RB.

RLF och *Sveriges lantbruksförbund* ställer sig frågande till förslaget att ersättning till den som på enskild parts begäran hörs upplysningsvis eller som vittne eller sakkunnig skall utges av parten. Visserligen föreslås vidare att, när särskilda skäl talar för det, rätten skall kunna förordna att sådan ersättning skall gäldas av allmänna medel, men förbunden hyser farhågor för att denna möjlighet kommer att utnyttjas restriktivt.

Departementschefen. I 24 § har arbetats samman 22 § och 23 § första stycket departementspromemorians lagförslag. Föreskrifterna har begränsats till att gälla förhör med annan än part. Eftersom part inte skall kunna höras under ed eller försäkran, har frågan om hörande av part vid muntlig

förhandling ansetts inte behöva regleras i vidare mån än som har skett genom de allmänna bestämmelserna om sådan förhandling.

Enligt departementspromemorians förslag skall annan än part kunna höras upplysningsvis eller under ed eller försäkran. Termerna vittne och sakkunnig används bara i det senare fallet. Enligt min mening kan termerna lämpligen användas som beteckning inte bara på den som hörs efter avlagd ed eller däremot svarande försäkran utan också på den som i motsvarande egenskap hörs upplysningsvis.

I likhet med JK och Svea hovrätt anser jag att man inte i förvaltningsprocesslagen bör ta in regler som på vissa områden, såsom taxeringsområdet, begränsar uppgiftspliktens omfattning. Som jag har framhållit vid 19 § bör en eventuell reglering härvidlag i stället ske i specialförfattningarna.

Från hänvisningarna till 36 och 40 kap. RB har mönstrats ut de paragrafer som avser ersättning till vittne eller sakkunnig för inställelsen till den muntliga förhandlingen. Ersättningsfrågorna regleras i stället i 25 §. Vidare har i enlighet med vad Svea hovrätt förordat de åberopade bestämmelserna i RB gjorts tillämpliga också beträffande sådana förhör med vittne eller sakkunnig som sker upplysningsvis. Effekten nås genom att förhör med vittne eller sakkunnig behandlas gemensamt oavsett förhørsformen.

Med anledning av vad kammarrätten och länsstyrelsen i Blekinge län har anfört har bland hänvisningarna till RB tagits med även 36 kap. 23 § och 40 kap. 16 §, vilka lagrum innehåller regler om försumligt vittnes resp. försumliga sakkunnigs skadeståndsskyldighet.

Länsstyrelsen i Stockholms län har påpekat att hänvisning görs till 40 kap. 11 § RB som i sin tur hänvisar bl. a. till 36 kap. 19 § RB om hörande av vittne utom huvudförhandling men att någon direkt hänvisning inte har gjorts till sistnämnda paragraf. Med anledning härav vill jag framhålla att regelrätt huvudförhandling inte skall förekomma vid förvaltningsdomstol. Härav följer att det som sägs i RB om förhör utom huvudförhandling inte hör till de »tillämpliga delar» som omfattas av hänvisningen i 40 kap. 11 § RB.

Vittne eller sakkunnig som inte hörsammar kallelse kan enligt 36 kap. 20 § resp. 40 kap. 13 § RB dömas till böter. Det som sägs om vitesföreläggande och hämtning i nämnda lagrum i RB blir också tillämpligt. Hovrätten över Skåne och Blekinge har satt i fråga lämpligheten av att hämtning skall kunna ske. Även om möjligheten får antas bli sällan utnyttjad, kan det dock inte uteslutas att den undantagsvis kan komma att behövas.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har vidare liksom länsstyrelsen i Jämtlands län satt i fråga om förvaltningsdomstol verkligen skall kunna häkta tredskande vittne. Det kan antas att behovet av sådan befogenhet är ringa för en förvaltningsdomstol. Det saknas å andra sidan tillräckliga skäl att inte ge sådan domstol samma befogenheter som allmän domstol. Något undantag föreslås därför inte.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har ställt frågan i vilka mål hänvisningen till 36 kap. 13 § andra stycket RB, att ed eller försäkran i brottmål inte får avläggas av någon den tilltalade närstående, blir tillämplig. Enligt min mening bör frågan om vad som skall förstås med brottmål i detta sammanhang bedömas på samma sätt som när fråga är om att välja tillämpliga omröstningsregler (se 15 § förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar).

De i 25 § upptagna bestämmelserna har motsvarighet i 24 § andra och tredje styckena promemorianers lagförslag. Till skillnad från nämnda förslag föreslås här att ersättning till vittne eller sakkunnig, som inställer sig till muntlig förhandling på rättens kallelse, skall utgå av allmänna medel, även när förhöret har begärts av enskild part. För att motverka att enskild part i onödan begär vittnesförhör föreslås vidare, att sådan part skall kunna åläggas att återgälda ersättningen till statsverket, om han saknat godtagbart skäl för sin begäran.

De här föreslagna reglerna innebär att ersättning till vittnen och sakkunniga för inställelse vid rätten i princip alltid utgår av allmänna medel, vare sig vittnet eller den sakkunnige inkallats på det allmännas initiativ (på rättens initiativ eller på begäran av offentlig part) eller på begäran av enskild part. Enligt promemorieförslaget skulle däremot i sistnämnda fall ersättningen i princip utges av parten. I verkligheten torde emellertid skillnaden mellan de här föreslagna reglerna och promemorieförslaget inte vara stor. Vittnes- och sakkunnigförhör på enskild parts begäran är inte särskilt vanliga i förvaltningsdomstol. I de fall då de förekommer förhåller det sig dessutom ofta så, att rätten ändå skulle ha föranstaltat om förhöret. Det får förutsättas att rätten — om den haft att tillämpa promemorieförslaget — i sådana fall skulle ha ansett att särskilda skäl talade för att ersättningen utgick av allmänna medel (se 24 § andra stycket andra punkten departementspromemorianers lagförslag). Skillnaden i kostnader för det allmänna mellan de här föreslagna reglerna och de i departementspromemorian föreslagna torde därför bli obetydlig. Härtill kommer att det från principiell synpunkt är mest tilltalande att enskild part i förvaltningsprocessen inte skall behöva dra sig för att begära förhör med vittne eller sakkunnig av hänsyn till kostnaderna. Som jag redan har påpekat finns korrektiv mot att part missbrukar sin möjlighet att få vittnes- eller sakkunnigförhör till stånd i regeln att rätten kan ålägga parten att återbetala till statsverket vad som utgetts till vittnet eller den sakkunnige, om det visar sig att parten saknade godtagbart skäl för att påkalla förhöret.

26 §

I denna paragraf ges föreskrifter om förhör vid annan rätt. Paragrafen har ingen motsvarighet i departementspromemorianers lagförslag.

Nuvarande ordning. I 35 kap. 10 och 11 §§ RB finns bestämmelser om upptagande av bevis vid annan domstol än den där målet är anhängigt. Bestämmelserna hör till dem som på grund av föreskrift i 22 § kammarrättsstadgan gäller i tillämpliga delar hos kammarrätten.

Det kan också antecknas att det i 29 § nykterhetsvårdslagen finns regler som ger länsstyrelse rätt att i ärende angående tvångsintagning förordna om förhör med någon upplysningsvis eller som vittne vid lämplig under rätt. Länsstyrelsen skall i sådant fall göra framställning hos underrätten, som låter till rätten kalla in dem som skall höras samt underrättar sökanden i ärendet och den om vars intagning är fråga.

Enligt 38 § 3 mom. länsstyrelseinstruktionen har länsstyrelse dessutom en allmän möjlighet att förordna om vittnesförhör vid allmän domstol.

Remissyttrandena. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* påpekar att frågan om i vilken utsträckning länsrätt eller länsskatterätt för bevisupptagning kan anordna förhör med vittne vid annan sådan rätt inte behandlas i förslaget. Med hänsyn till befolkningens nuvarande stora rörlighet får en sådan möjlighet anses vara av betydande värde. Därigenom kan enligt länsstyrelsens mening vittnesplikten underlättas avsevärt genom att avlägset boende vittnen besparas långa och tidskrävande resor. *Trafikmålskommittén* framhåller också att lagen inte behandlar den betydelsefulla frågan om förhör vid annan domstol än den där den egentliga handläggningen av ett mål äger rum. För körkortsmålen del finns det dock ett behov av att den frågan regleras. Kommittén föreslår att en bestämmelse om förhör vid annan domstol tas in i lagen.

Departementschefen. Ett par remissinstanser har efterlyst en möjlighet för länsrätt att låta höra vittne vid annan rätt. Det kan här erinras om att det i 35 kap. 8—11 §§ RB finns regler om upptagande av bevis utom huvudförhandling, bl. a. vid annan domstol. Till sådan bevisupptagning skall parterna kallas. Den rätt, som beslutar att bevis skall tas upp av annan rätt, skall hos denna göra framställning därom och därvid kort redogöra för saken samt uppge beviset och den omständighet som skall styrkas med beviset. Om det anses lämpligt och hinder inte möter, skall vid framställningen fogas akten i målet. Den rätt, som har anmodats att ta upp bevis, skall sätta ut tid och ställe för bevisupptagningen. Protokollet över bevisupptagningen skall tillsammans med de remitterade handlingarna tillställas den rätt där rättegången förs.

Till en början kan framhållas att förhör med part inte lämpligen bör ske vid annan rätt än den som har att avgöra målet. Finner t. ex. en länsrätt i ett körkortsmål att körkortsinnehavaren lämpligen bör höras vid annan länsrätt, bör målet överflyttas i sin helhet till denna rätt. Sådan överflyttning bör regleras i vederbörande specialförfattnings forumbestämmelser och inte i förvaltningsprocesslagen.

I denna lag bör däremot tas in regler om förhör med vittne eller sakkunnig

hos annan rätt. Behov av att kunna anlita annan rätt härför torde väsentligen kunna uppkomma hos länsrätt eller skatterätt. I den mån regeringsrätten eller kammarrätt har behov av att höra vittne eller sakkunnig, synes förhöret böra ske genom rättens egen försorg. Möjligheten att anlita annan rätt för bevisupptagning har därför begränsats till att gälla länsrätt och skatterätt. Jag anser däremot inte att det behöver finnas en möjlighet att anlita allmän domstol för bevisupptagningen. Innan beslut fattas om att förhör skall hållas vid annan länsrätt eller skatterätt skall samråd ske med den rätten. De nu nämnda reglerna har tagits in i ett första stycke i 26 §.

I andra stycket har meddelats en hänvisning till bestämmelserna i 35 kap. 10 och 11 §§ RB.

Beslut

27 §

Paragrafen handlar om inhibition och andra interimistiska förordnanden och motsvarar 28 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. I 52 kap. 7 § RB föreskrivs bl. a. att om underrätt har förordnat att ett beslut får verkställas utan hinder av att det inte vunnit laga kraft hovrätten kan omedelbart förordna att verkställighet inte får äga rum. Bestämmelserna i 52 kap. hör till dem som enligt 22 § kammarrättsstadgan i tillämpliga delar gäller hos kammarrätten.

Departementspromemorian. I promemorian föreslås att förvaltningsdomstol omedelbart får förbjuda att beslut, mot vilket talan förs hos domstolen, verkställs och även eljest förordna för tiden intill dess målet har avgjorts. Enligt promemorian kan man knappast generellt reglera frågan huruvida domstolen utan att yrkande därom har framställts skall få förordna om tillfälligt omhändertagande, när sådant kan förekomma enligt en specialförfattning. Om detta anses påkallat, bör det regleras i specialförfattningen.

Remissyttrandena. Endast ett mindre antal remissinstanser har kommenterat de föreslagna inhibitionsreglerna. *Kammarrätten* anmärker att avsikten med bestämmelserna torde ha varit att föreskriva om inhibition för tiden intill dess domstolen har avgjort målet. Enligt kammarrättens mening bör därför den föreslagna bestämmelsens formulering jämkas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län påpekar att paragrafen är så formulerad att den inte synes omfatta underställningsmål och inte heller ansökningsmål. Det är att märka, framhåller länsstyrelsen, att 32 § i förslaget till lag om socialdomstol, som i förevarande sammanhang åberopas i promemorian, har en lydelse som medger en vidare tillämpning. Där talas om mål, »som kommer in till domstolen», alltså oavsett om det sker genom ansökan, underställning eller besvär.

I två yttranden berörs frågan om inhibition av skattedebitering. Riksskattenämnden, som anser att debitering av skatt måste anses vara en verkställighetsåtgärd, framhåller att det givetvis inte bör läggas i skatterätts hand att stoppa debiteringsförfarandet med anledning av att taxeringsbesvär har anförts hos skatterätten. Riksskattenämnden utgår från att detta inte heller har avsetts. Enligt 1 § i förslaget tillämpas lagen i den mån »annat ej är föreskrivet i lag». Föreskriften i 87 § uppbördsförordningen om att besvär över beslut enligt förordningen eller över taxering inte inverkar på skyldigheten att erlagga den skatt, som besvären rör, skulle då ta över 28 § i förslaget och därmed frånta förvaltningsdomstol befogenhet att bestämma interimistiskt i skatte- och uppbördsprocess. En annan sak är enligt riksskattenämnden att nyordningen på förvaltningsrättskipningens område kan motivera en översyn av uppbördsförordningens bestämmelser om t. ex. anstånd med betalning av skatt när taxeringen har överklagats. Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att bestämmelserna i förslaget kan tillämpas av länsrätt men inte av länsskatterätt. Med den angivna lydelsen skulle enligt länsstyrelsens mening debitering och indrivning av skatt o. d. kunna inställas genom förvaltningsdomstols åtgärd, vilket knappast torde vara avsikten.

Departementschefen. Som jag har framhållit i den speciella motiveringen till 13 § förvaltningslagen kan det vara av stor betydelse för den som anför besvär över ett beslut att detta inte länder till efterrättelse förrän saken har avgjorts slutligt. Rätten bör därför ha möjlighet att i avvaktan på målets avgörande förordna att överklagat beslut inte skall gälla tills vidare.

Det kan emellertid även tänkas andra situationer där rätten bör ha möjlighet att meddela interimistiska förordnanden. En sådan situation kan t. ex. uppkomma i mål om överflyttning av barn. I likhet med vad som har föreslagits i promemorian förordar jag därför att i lagen tas in en bestämmelse som gör det möjligt för rätten att meddela även andra slag av interimistiska förordnanden än sådana som går ut på att hindra verkställigheten av överklagat beslut.

I motiveringen till 13 § förvaltningslagen har jag uttalat mig för att besvärsprövande förvaltningsmyndighet i vissa fall bör förordna om inhibition även utan uttryckligt yrkande av part. Eftersom liknande fall kan förekomma i förvaltningsdomstol, bör samma förfaringssätt tillämpas där.

I ett remissyttrande har föreslagits att paragrafen utformas så att den kommer att omfatta inte bara besvärs- utan även underställnings- och ansökningsmål. Frågan om interimistiska förordnanden skall få meddelas i mål av sistnämnda slag lämpar sig emellertid enligt min mening knappast för en generell reglering utan bör lösas i specialförfattning.

I ett par remissyttranden har diskuterats hur den här föreslagna inhibitionsbefogenheten förhåller sig till de regler i ämnet som f. n. finns i uppbördsförordningen m. fl. författningar. Såsom riksskattenämnden framhållit bör det inte avgöras i taxeringsprocessen huruvida skattedebitering och

skattekrav skall stoppas. Detta följer också av bestämmelserna i 2 § förevarande lagförslag.

28 §

Paragrafen anger ramen för rättens prövning i målet och motsvarar 29 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Prövningen i regeringsrätten och kammarrätten sker i princip inom den ram, som prövningen i föregående instans och yrkandena i målet drar upp. Regeringsrätten och kammarrätten går därför i princip inte utanför parts yrkande ens för att rätta uppenbara fel. Regeringsrätten kan dock med stöd av sin befogenhet att »bryta dom åter» besluta om sådan rättelse i flagranta fall. Domstolen anser sig också i undantagsfall kunna frånga instansordningsprincipen på så sätt att den prövar nya frågor och beaktar omständigheter som tillkommit efter den prövning som har skett i lägre instans. I fråga om bl. a. mönsterskyddsmål har uttalats att *reformatio in pejus* inte är utesluten (se prop. 1969: 168 s. 196).

Enligt 95 § taxeringsförrordningen får besvär till kammarrätten över beslut, som prövningsnämnden meddelat såsom andra instans, endast innefatta fullföljande helt eller delvis av yrkande som klaganden har framställt hos prövningsnämnden. Om prövningsnämnden har ändrat taxeringsnämndens beslut utan att yrkande därom har framställts av klaganden, får besvären till kammarrätten inte innefatta längre gående yrkande än att taxeringen bestäms i enlighet med taxeringsnämndens beslut.

Kammarrätten torde i analogi med vad som sägs om hovrätt i 50 kap. 26 § och 51 kap. 26 § RB kunna även utan yrkande undanröja överklagat beslut helt eller delvis, om domvilla har förekommit.

För prövningsnämndens del är det i 86 § taxeringsförrordningen föreskrivet att prövningsnämnd vid prövning av besvär inte får bestämma taxering till högre men väl till lägre belopp än part har yrkat. *Reformatio in pejus* får alltså inte ske men däremot *reformatio in melius*.

Departementspromemorian. Promemorians lagförslag upptar i 29 § en bestämmelse om att förvaltningsdomstol vid prövning av mål får gå utom enskild parts yrkande för att besluta till det bättre för honom, om särskilda skäl talar för det och det kan ske utan men för motstående enskilda intressen.

I promemorian erinras inledningsvis om att den allmänna instansordningsprincipen tillämpas i vid omfattning inom förvaltningsrättskipningen. En part kan därför i allmänhet inte räkna med att i högre instans få andra yrkanden prövade än dem som har varit under bedömande i lägre instans. Emellertid kan, framhålls det i promemorian, principen inte upprätthållas med benhård konsekvens. Målen i förvaltningsprocessen är av skiftande natur och strävan att åstadkomma materiellt riktiga resultat föranleder ibland en liberal tillämpning av principen. Den omständigheten att enskild part ofta för sin talan själv medför att avsteg från principen emellanåt görs, eftersom det inte alltid kan begäras av honom att han i alla avseenden ut-

formar sin talan korrekt från början. Även sociala skäl anses ibland motivera avsteg från instansordningens princip.

Av anförda skäl bör, framhålls det i promemorian, någon allmän regel om att part inte får utvidga eller ändra sin talan inte tas in i lagen. Inte heller bör någon specialregel införas om hur talan i taxeringsmål skall utformas.

En annan fråga är om förvaltningsdomstol skall vara bunden av parternas yrkanden eller få gå utöver dem. Enligt promemorian behöver någon tvekan inte råda om att domstolen inte bör kunna gå utöver yrkandena för att besluta till det sämre. Principen om förbud mot reformatio in pejus är grundmurad och särskild föreskrift härom behövs inte. Tar man å andra sidan fasta på att förfarandet skall vara enkelt och billigt och att den enskilde utan risk för rättsförlust skall kunna föra sin talan själv, bör följderna bli inte bara att den enskilde undantagsvis skall kunna utvidga och ändra sin talan i högre instans utan också att förvaltningsdomstol, när det är påkallat för att skapa materiell rättvisa, skall kunna gå utöver enskilds yrkanden för att besluta till det bättre för honom. En sådan möjlighet lär få störst praktisk betydelse hos länsrätt och länsskatterätt och det är betecknande, framhålls det i promemorian, att en regel härom finns i såväl förslaget till lag om socialdomstol som förslaget till lag om skatterätt. Men möjligheten synes inte böra begränsas till länsrätt och länsskatterätt utan också stå öppen för kammarrätt och regeringsrätten.

Remissyttrandena. Av de remissinstanser som uppehåller sig vid den föreslagna bestämmelsen är *JK, riksskattenämnden, Sveriges industriförbund* och *regeringsrådet Klackenborg* helt eller i huvudsak positiva. *Sveriges industriförbund* stryker starkt under att den föreslagna bestämmelsen är väl ägnad att skapa materiell rättvisa. I förvaltningsprocessen där den enskilde av kostnadsskäl och andra orsaker ofta måste föra sin talan utan sakkunnig hjälp är bestämmelsen nödvändig.

I två yttranden avstyrks — helt eller delvis — den föreslagna bestämmelsen. *Samtliga regeringsrättens ledamöter med undantag av regeringsrådet Klackenborg* anser att det i och för sig kan anföras skäl för en sådan friare prövningsrätt som den föreslagna bestämmelsen medger. Bestämmelsen fyller också en betydelsefull funktion i förvaltningsprocessens inledningsskede, och den är således välbehövlig för länsrätt och skatterätt. När det sedan gäller behovet av en motsvarande bestämmelse för de högre instanserna kan enligt ledamöternas åsikt knappast några särskilt tungt vägande skäl anföras. De framhåller att den föreslagna regeln för regeringsrättens del skulle te sig direkt olämplig, inte minst med tanke på regeringsrättens framtida uppgifter. För att låta kammarrätt gå utöver parts yrkande skulle väl i och för sig kunna anföras i stort sett samma överväganden som beträffande möjligheterna att ändra grund. Gränsen skulle då dras mellan kammarrätt och regeringsrätten. Å andra sidan bör i görligaste mån förfarandet fixeras på ett tidigare stadium, när det kan ske utan att enskilds berättigade intressen sätts

åsido. Enligt ledamöternas mening bör därför endast länsrätt och skatterätt ha befogenhet att gå utöver parts yrkande. *Kammarrätten* framhåller rent allmänt att om speciallagstiftningen också i fortsättningen skall inrymma regler om förbud för enskild att vidga sin talan i högre instans, det inte torde bli lätt att få enskild part att respektera sådana regler om det vid sidan av dem skulle finnas en bestämmelse sådan som den föreslagna. I fråga om det sakliga innehållet i paragrafen förklarar kammarrätten att detta inte kan godtas. Domstolen anser visserligen att tiden ännu inte är inne att ta ifrån prövningsnämnderna möjligheten att gå utöver förd talan och motsätter sig därför inte att motsvarande skall gälla för skatterätt. Däremot kan kammarrätten inte acceptera att överdomstolarna — kammarrätt och regeringsrätten — skall börja fungera som nämnder och beslutsmyndigheter.

I en del yttranden framställs detaljanmärkningar och föreslås omformuleringar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser sålunda att det för skatteprocessens del inte finns något bärande skäl att göra rätten till nedsättning av taxering beroende av *enskild* parts yrkande. Förslaget synes innebära, uttalar länsstyrelsen, att rättelse av materiella felaktigheter inte kan ske om endast taxeringsintendent har framställt yrkande i skatteprocess. Länsstyrelsen ställer sig också frågande inför villkoret att »särskilda skäl» skall föreligga för att förvaltningsdomstol skall få gå utöver framställt yrkande. Av motiven kan utläsas att villkoret är avsett att möjliggöra att materiell rättvisa skipas. Någon exemplifiering av »särskilda skäl» ges inte i promemorian. I brist härpå och eftersom länsstyrelsen inte heller kan finna att särskilda skäl kan behöva ställas upp som villkor — åtminstone inte i skatteprocessen — anser länsstyrelsen att villkoret bör utgå.

Länsstyrelsen i Blekinge län påpekar att det i vissa av de mål som faller inom länsrättens kompetensområde — i första hand sådana som avser verkställighet av dom eller beslut rörande vårdnad om barn eller överflyttning av barn i andra fall — kan uppstå svårigheter att avgöra vilken av två eller flera möjliga åtgärder, som är förmånligast för den enskilda parten.

Departementschefen. En viktig fråga i de mål hos förvaltningsdomstol som anhängiggörs genom framställning (ansökan eller besvär) från part gäller inom vilken ram domstolen har att röra sig när den skall träffa sitt avgörande. Man kan här tänka sig en rad olika lösningar, där den ena ytterligheten representeras av RB:s regler för dispositiva tvistemål. Enligt dessa regler är rätten i princip bunden av de yrkanden och det processmaterial i övrigt som parterna har presenterat. Den andra ytterligheten är en ordning där rättens uppgift går ut på att, oberoende av vad parterna har yrkat och anfört, försöka åstadkomma största möjliga materiella rättvisa i det enskilda fallet.

Den sistnämnda ordningen bör enligt min mening i princip inte komma i fråga för förvaltningsdomstolarnas del. Den skulle i många typer av mål

tvinga domstolen att ägna en stor del av sina krafter åt andra frågor än dem som parterna har fört fram i målet och därigenom belasta förvaltningsdomstolarna i en utsträckning som inte kan anses rimlig. Det kan visserligen sägas att en sådan ordning syftar till att åstadkomma materiellt tillfredsställande resultat i det enskilda fallet. Emellertid begränsar sig denna effekt till den — erfarenhetsmässigt lilla — andel av förvaltningsärendena som förs vidare till förvaltningsdomstol, medan någon motsvarande granskning inte skulle ske i övriga ärenden. Iärtill kommer risken för att förtroendet för domstolens opartiskhet kan rubbas, om den tar upp även frågor som parterna inte önskat föra under dess prövning. Jag vill också peka på svårigheterna att åstadkomma en objektiv och fullständig utredning i frågor som domstolen tar upp på eget initiativ.

Å andra sidan kan man knappast tänka sig att för förvaltningsdomstolarnas del gå till den andra ytterligheten. Det är enligt min mening önskvärt att domstolen inte är alltför bunden av hur den enskilde utformat sin talan för att åstadkomma ett från hans synpunkt materiellt tillfredsställande avgörande. Jag vill härvid erinra om vad jag tidigare har sagt om de garantier för den enskildes rättssäkerhet som förvaltningsdomstolsinstitutionen är avsedd att ge och om att införandet av förvaltningsprocesslagen inte bör försämra den enskildes möjligheter att få sin rätt tillvaratagen.

Vad jag nu har anfört leder mig till slutsatsen att det som huvudregel bör gälla att förvaltningsdomstols avgörande inte får gå utöver vad som har yrkats i målet. Avsteg från denna regel bör kunna förekomma bara i enskild parts intresse. Det bör således inte komma i fråga att domstolen på eget initiativ gör ändring till nackdel för enskild part. Ett sådant förbud mot *reformatio in pejus* ligger helt i linje med grundtanken om förvaltningsdomstolarna som organ för den enskildes rättsskydd. De uttalanden som har gjorts tidigare om att *reformatio in pejus* inte är utesluten i mönsterskyddsmål m.m. bör således inte vara vägledande såvitt angår förvaltningsdomstols prövning. I den mån möjlighet härtill kan föreligga får den begränsas till att gälla prövningen i underliggande instanser, som inte är avsedd att regleras av förevarande lag.

En regel att domstolen inte får gå utöver yrkandena i målet innebär beträffande besvärprövande instans att den är bunden inte bara av de yrkanden som har framställts där utan även av yrkandena i underliggande instanser (instansordningsprincipen).

Skälen är däremot inte lika starka för att upprätthålla ett absolut förbud för domstolen att utan yrkande göra ändring till enskild parts fördel (*reformatio in melius*). Synpunkten att förvaltningsdomstolens uppgift är att vara en garanti för den enskildes rättsskydd talar tvärtom för att öppna viss möjlighet härtill. Jag tänker här på sådana fall då rätten finner uppenbart att den enskilde blivit för strängt bedömd i den underliggande

instansen. Möjligheten att göra reformatio in melius bör emellertid inte vara obegränsad. Det bör således i regel inte komma i fråga att rätten vid misstanke om att något fel eller någon felbedömning har förekommit, som inte omfattas av parts yrkande, tar initiativ till ytterligare utredning i målet. Möjligheten till reformatio in melius bör givetvis inte få begagnas till men för motstående enskilt intresse.

Jag vill stryka under att förekomsten av möjligheten till reformatio in melius naturligtvis inte får uppfattas som ett åliggande för rätten att ex officio överpröva målet i alla delar. Rätten skall t. ex. i taxeringsmål inte behöva förvisa sig om att någon felräkning inte har skett till den skattskyldiges nackdel. Endast uppenbara eller uppenbarade fel bör normalt rättas med stöd av regeln om reformatio in melius. Över huvud taget bör reformatio in melius ses som en extraordinär åtgärd som bara motiveras av särskilda skäl. Det kan antas att möjligheten får störst betydelse i skattemål. I och för sig är det dock tänkbart att den kan fylla en funktion också i andra mål, t. ex. i ett körkortsmål där körkortsinnehavaren har yrkat förkortning av återkallelsetiden men kammarrätten eller regeringsrätten finner att körkortet inte alls skulle ha återkallats.

Att rätten utan yrkande kan besluta till det bättre för enskild part innebär självfallet också att rätten — under samma förutsättningar — blir befogad att besluta i överensstämmelse med ett yrkande som går utöver det till vilket den lägre instansen har haft att ta ställning.

Som har påpekats av en remissinstans bör rättens möjlighet att besluta till det bättre inte vara beroende av att enskild part står som yrkande part i målet. Även i mål, som har kommit under rättens prövning på talan av allmän part, bör rätten kunna besluta till det bättre för den enskilde i förhållande till vad som gäller enligt det överklagade beslutet.

Det får antas att det framför allt blir länsrätter och skatterätter som får anledning att utnyttja en möjlighet till reformatio in melius. Även hos kammarrätt torde det någon gång finnas behov av att tillämpa en sådan regel, bl. a. med tanke på att kammarrätten i ett flertal typer av mål är första domstolsinstans. För regeringsrättens del är naturligtvis behovet härav ringa med hänsyn till domstolens ställning som prejudikatinstans. Jag vill emellertid inte hålla för uteslutet att det i något enstaka fall kan framstå som rimligt att även den högsta instansen har en möjlighet till reformatio in melius.

Såsom en remissinstans har påpekat kan det i sociala mål vara vanskligt att avgöra vad som är till det bättre för den enskilde. Härtill vill jag framhålla att prövningen i sociala mål vanligen inte är bunden av yrkandena på samma sätt som i de flesta andra mål. Därför har den här föreslagna möjligheten att besluta till det bättre för enskild över huvud taget inte samma betydelse i de sociala målen som i andra mål.

Frågan huruvida domstolen bör vara bunden även av de grunder som

parterna har åberopat i målet är betydligt mera komplicerad att lösa generellt för förvaltningsprocessens del. Detsamma gäller frågan huruvida det skall vara tillåtet för part att ändra sin talan genom att åberopa annan grund. Det starka officialprövningsintresset i vissa typer av mål hos förvaltningsdomstol, t. ex. målen om administrativa frihetsberövanden, talar för att det beträffande en del målgrupper bör råda ganska stor frihet i dessa hänseenden. I förvaltningsprocesslagen har liksom i departementspromemorians förslag inte tagits med några regler i förevarande ämne utöver en regel om principiellt förbud att i mål hos regeringsrätten, för vilka prövningstillstånd behövs, åberopa nya omständigheter (37 §). I och för sig kan anföras skäl för att hithörande frågor regleras närmare i förvaltningsprocessen. Mycket talar emellertid för att de inte kan lösas generellt för alla typer av mål i förvaltningsdomstol utan att man i stället får tänka sig en reglering område för område. Härför behövs dock närmare utredning. Med hänsyn härtill har jag avstått från att i detta sammanhang föreslå några regler i ämnet.

I enlighet med det anförda har i en första punkt i 28 § tagits in en bestämmelse om att rättens avgörande ej får gå utöver vad som har yrkats i målet. I andra punkten har föreskrivits att rätten, om det föreligger särskilda skäl, dock även utan yrkande får besluta till det bättre för enskild, när det kan ske utan men för motstående enskilt intresse.

29 §

Paragrafen reglerar rättens avgörande av målet. Den motsvarar 30 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt 28 § kammarrättsstadgan sker kammarrättens avgörande av saken genom utslag, medan annat kammarrättens avgörande träffas genom beslut. Beslut, varigenom kammarrätten annorledes än genom utslag skiljer saken från sig, är slutligt beslut. Utslag och slutligt beslut skall innehålla de skäl, som avgörandet grundas på.

Enligt 92 § taxeringsförordningen skall parterna underrättas om prövningsnämndens beslut. Beslutet skall innehålla de skäl som det bygger på.

Departementspromemorian. I 30 § promemorians lagförslag tas upp föreskrifter av innehåll att förvaltningsdomstols avgörande av mål skall grundas på det som handlingarna innehåller och som förekommit i övrigt i målet samt att skälen för avgörandet skall framgå av beslutet.

Enligt promemorian finns det knappast tillräckliga skäl för att i lagen fastställa någon bestämd terminologi beträffande förvaltningsdomstols avgöranden. En sådan behövs i vart fall inte för lagens egen del. Om ett beslut, som innefattar ett slutligt avgörande i sak av ett mål, skall kallas dom, utslag eller beslut bör kunna bestämmas i administrativ ordning. Vidare bör, framhålls det i promemorian, kammarrätterna själva få bestämma om det hos dem skall skiljas mellan utslag och slutliga beslut.

Det bör i lagen sägas ut att rättens avgörande skall grundas på vad handlingarna innehåller och vad som i övrigt har förekommit i målet. Vidare bör skälen för avgörandet framgå av beslutet. I promemorian betonas att kravet på att skälen för avgörandet skall framgå av beslutet inte innebär att en särskild motivering alltid skall lämnas. Kan skälen utläsas av sakframställningen, t. ex. när det i den klargörs att målet är otvistigt, behövs ingen motivering. Om bevisfrågan utgör en springande punkt, bör beslutet, påpekas det i promemorian, ge besked om vad domstolen har funnit bevisat.

Avslutningsvis uttalas i promemorian att frågan om ett beslut skall återges i protokoll eller särskilt uppsatt handling får besvaras utifrån vad som är rationellt. Någon bestämmelse härom bör inte tas in i lagen.

Remissyttrandena. Uttalandet i promemorian att någon terminologi för förvaltningsdomstols avgöranden inte bör fastställas i lagen kritiseras av JK, som menar att praktiska skäl talar för att bestämda beteckningar på förvaltningsdomstols avgöranden tas in i lagen.

Att domstolens avgörande skall grundas på processmaterialet i dess helhet när muntlig förhandling och skriftlig handläggning förekommer i samma mål finner *länsstyrelsen i Kristianstads län* vara ganska självklart. Enligt länsstyrelsens mening bör därför föreskriften om att avgörandet skall grundas på det som handlingarna innehåller och som har förekommit i övrigt i målet kunna undvaras. *Trafikmålskommittén* ifrågasätter om det inte beträffande vissa måltyper av hänsyn till den enskildes rättssäkerhet bör införas en handläggningsform, där avgörandet i målet får grundas endast på vad som har förekommit vid förhandling.

Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* uppehåller sig vid utformningen av den föreslagna paragrafens första led och uttalar att uttrycket »förekommit i övrigt i målet» ger anledning till viss tveksamhet. Avgörandet får givetvis grundas även på de allmänna kunskaper och den erfarenhet, som kan finnas hos rättens ledamöter.

Tre remissinstanser berör den föreslagna bestämmelsen att beslut skall motiveras. Klart positiva till bestämmelsen är *Svea hovrätt* och *TCO*. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* är något tveksam och erinrar om att den i tidigare yttranden bl. a. har vänt sig mot de då föreslagna ganska vidsträckta och tämligen kategoriska bestämmelserna om motivering av beslut. Med förslagets begränsade tillämpningsområde har länsstyrelsens erinringar emellertid i denna del förlorat något av sin vikt. Länsstyrelsen tar fasta på uttalandet i promemorian att särskild motivering inte behöver lämnas när t. ex. skälen kan utläsas av sakframställningen. Mera konkret tänker länsstyrelsen härvid inte minst på körkortsmålen, i vilka regelmässigt skälen för åtgärd (återkallelse eller varning) bör kunna anges genom uppräknings av de förseelser enligt domar resp. förelägganden som vederbörande har gjort sig skyldig till.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anmärker att förslaget inte innehåller

någon bestämmelse om vem som skall skriva under ett särskilt uppsatt beslut. Hovrätten föreslår att beslut som sätts upp särskilt skall skrivas under av de lagfarna domare som har deltagit i avgörandet. Ett tillägg av detta innehåll kan göras till 30 §.

Departementschefen. För många av förvaltningsdomstolarnas mål, t. ex. åtskilliga sociala mål, framstår det enligt min mening som mindre lämpligt att det beslut varigenom målet avgörs kallas dom. Att generellt föreskriva att förvaltningsdomstols avgörande skall kallas dom bör därför inte komma i fråga. Jag delar den i promemorian framförda åsikten att någon särskild terminologi för förvaltningsdomstols avgöranden av olika slag inte behöver läggas fast i förvaltningsprocesslagen.

Lagen bör innehålla en bestämmelse om att rättens avgörande skall grundas på vad handlingarna innehåller och vad som i övrigt har förekommit i målet. En sådan bestämmelse får givetvis inte uppfattas så att myndigheten inte skall få göra bruk av sin erfarenhets- och kunskapsfond. Bestämmelsen har sin främsta betydelse som garanti för att avgörandet inte grundas på material som inte hör till målet eller annat material som ligger utanför parternas kontroll. Uttrycket »vad handlingarna innehåller» behöver dock inte vara liktydigt med akten i målet. Rätten kan t. ex. ha gjort bruk också av inlånade akter och andra handlingar som inte bevaras i målets akt. Av diarium eller dagboksblad e. d. måste i så fall framgå vilket material som har använts i målet. Jag kan därför inte dela den av en remissinstans framförda uppfattningen att den föreslagna bestämmelsen kan undvaras. I övrigt kan jag hänvisa till vad jag har anfört vid 18 §.

Med anledning av trafikmålskommitténs uttalande att i vissa mål muntlig förhandling bör vara exklusivt beslutsunderlag vill jag erinra om vad jag har anfört i motiveringen till 9 § om muntlighetens funktion i förvaltningsdomstolsprocessen. Härav framgår att det knappast kan komma i fråga att på detta område generellt föreskriva att avgörandet skall grundas uteslutande på vad som har förekommit vid muntlig förhandling. Om en sådan ordning behövs för en viss typ av mål, bör den bestämmas i specialförfattning.

Lagen bör vidare innehålla en bestämmelse om förvaltningsdomstols skyldighet att motivera sina beslut. Bestämmelsen bör utformas i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande föreskrift i promemorians lagförslag.

Liksom hittills bör gälla att regeringsrättens beslut om att meddela eller vägra prövningstillstånd inte behöver motiveras. Detta är i viss mån också fallet med beslut i frågor om resning och återställande av försutten och därmed jämförliga frågor. Någon särskild föreskrift härom synes med hänsyn till beslutens art inte behövlig.

Frågan om vem eller vilka som skall skriva under rättens beslut regleras lämpligen i administrativ ordning.

I enlighet med det anförda har i 29 § tagits in föreskrifter om att rättens

avgörande av mål skall grundas på vad handlingarna innehåller och vad i övrigt har förekommit i målet samt att det av beslutet skall framgå vilka skäl som har bestämt utgången.

30 §

Paragrafen reglerar expedieringen av rättens beslut, besvärshänvisning m. m. Den motsvarar i huvudsak 31 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt 92 § taxeringsförförordningen skall underrättelse om prövningsnämndens beslut tillställas parterna. Taxeringsintendent behöver dock underrättas endast om beslutet har gått emot honom. Underrättelsen skall innehålla upplysning om vad som skall iakttas vid anförande av besvär över beslutet.

I fråga om kammarrätten gäller enligt 98 § 6 mom. taxeringsförförordningen att, om besvär över kammarrättens utslag inte kan komma under Kungl. Maj:ts prövning utan prövningstillstånd, kammarrätten skall i samband med besvärshänvisning upplysa om detta. Därvid skall anges på vilka grunder sådant tillstånd kan meddelas och de övriga villkor under vilka parts besvärstalan kan prövas. Om klaganden anser att kammarrättens underrättelse är oriktig, får han i samband med besvär över utslaget påkalla prövning av frågan.

Departementspromemorian. I 31 § första stycket promemorians lagförslag föreslås bestämmelser om att beslut varigenom mål avgörs skall delges parterna i målet genom en expedition som fullständigt återger beslutet och skiljaktig mening, där sådan har förekommit, samt att expeditionen dessutom skall innehålla upplysning om vad den skall iaktta som vill anföras besvär över beslutet.

Andra stycket upptar föreskrifter av innehåll att kammarrätten, om det för prövning av besvär hos regeringsrätten krävs särskilt tillstånd, dessutom skall ge besked härom och om de grunder, på vilka sådant tillstånd kan erhållas samt att part, om han anser att beskedet är oriktigt, kan begära prövning av frågan om sin rätt till fullföljd av talan i samband med besvär över beslutet i målet.

Vare sig muntlig förhandling hålls i ett mål eller inte och vare sig beslut avkunnas vid denna förhandling eller ej bör, framhålls det i promemorian, gälla att domstolens beslut skall delges genom en skriftlig expedition. Med hänsyn till den betydelse det kan ha för part att ha kännedom om innehållet i en skiljaktig mening, när han överväger om det tjänar något till att överklaga, bör beslutsexpeditionen återge också den eller de skiljaktiga meningar som har förekommit. Med skiljaktig mening avses sådan skiljaktig mening som efter formlig omröstning har antecknats i protokoll.

Vissa avgöranden av länsrätt och länsskatterätt får inte överklagas. Enligt promemorian bör beslutsexpedition innehålla upplysning härom, s. k. negativ besvärshänvisning. Det framhålls att regeringsrätten givetvis inte skall be-

höva ge en sådan hänvisning. Får avgörandet överklagas skall beslutsexpeditionen ge besked om detta liksom också om vad den skall iaktta som vill anföra besvär över beslutet.

I promemorian anmärks att det ligger i sakens natur att någon besvärshänvisning inte skall meddelas när part har fått fullt bifall och motpart inte finns. Något särskilt undantag behövs inte i lagtexten med tanke på detta och andra fall då besvärshänvisning inte har någon som helst funktion att fylla.

Det får, betonas det i promemorian, anses höra till god ordning i en domstolsprocess att båda parter rutinmässigt får del av avgörandet i målet. Tillräckliga skäl kan inte anses föreligga att göra undantag för beslut av skatterätt som inte går emot taxeringsintendent. Under förutsättning att delgivningen anordnas på ett praktiskt sätt, bör det förhållandet att intendenten skall underrättas även om sådana beslut inte behöva innebära någon nämnvärd belastning vare sig för skatterätten eller intendenten.

Remissyttrandena. Den föreslagna bestämmelsen om att parterna i målet skall delges en handling som inte bara återger beslutet utan också skiljaktig mening, om sådan har förekommit, tillstyrks uttryckligen av *Svea hovrätt* och *TCO*. Även *regeringsrätten Lorichs, Holmgren, Wilkens, Walberg, Cars, Wieslander, Paulsson, Simonsson, Lundell, Nordlund, Hamdahl och Reuterswärd* godtar bestämmelsen, låt vara med viss tvekan. De framhåller att regeringsrättens ledamöter i sitt yttrande över förslaget till förvaltningslag påpekade att part normalt inte kunde sägas ha något befogat krav på att få del av skiljaktig mening utan anfordran. Även om i promemorian knappast har anförts några nya skäl för den motsatta ståndpunkten, vill ledamöterna, med hänsyn till frågans förhållandevis ringa betydelse, inte motsätta sig förslaget att skiljaktiga meningar skall återges även i regeringsrättens expeditioner. *Regeringsrådet Klackenborg* tillstyrker — under hänvisning till förvaltningsprocessens särart — förslaget såvitt gäller de lägre instanserna. Däremot avstyrker han att bestämmelsen görs tillämplig hos regeringsrätten.

Regeringsrådet Järnerup, Nevrell, Hegrelius, Abjörnsson, Ringdén, Körlof och Lidbeck avstyrker förslaget att part utan begäran skall delges skiljaktig mening. De finner det svårt att inse varför skiljaktig mening i det aktuella hänseendet skall behandlas annorlunda vid förvaltningsdomstolarna än vid de allmänna domstolarna, för vilka någon skyldighet att delge part skiljaktig mening inte är föreskriven.

Tre remissinstanser kritiserar den effekten av förslaget att skatterätts beslut skall delges taxeringsintendent. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* hävdar att — i likhet med vad som nu gäller — delgivning med taxeringsintendent är överflödigt när beslutet stämmer överens med intendentens ståndpunktstagande i målet. Ifrågavarande bestämmelse skulle, anser länsstyrelsen, medföra avsevärt merarbete för skatteavdelningen om den följdes

strikt, eftersom varje enskilt protokollsutdrag måste gås igenom för kontroll av att inte länsskatterätten har intagit en annan ståndpunkt än taxeringsintendenten. Länsstyrelsen framhåller att det hade varit önskvärt med en närmare precisering av uttalandet i promemorian att nämnvärd arbetsbelastning bör kunna undvikas om delgivning med taxeringsintendenten anordnas på ett praktiskt sätt. Med en sådan precisering skulle en likformig praxis för länsskatterätterna kunna åstadkommas. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att man inte bör tvinga taxeringsintendenten att läsa igenom alla expeditioner för att bland dessa finna det fåtal där beslutet avviker från hans yrkande. Det torde räcka med att länsskatterätten tillställer taxeringsintendenten expedition i de mål där avvikelse skett. I samma riktning uttalar sig *länsstyrelsen i Värmlands län*.

Svea hovrätt anser att det inte bör föreskrivas någon skyldighet för förvaltningsdomstolarna att lämna s. k. negativ besvärshänvisning. Enligt hovrättens mening bör därför bestämmelserna om besvärshänvisning formuleras om så att de — i likhet med motsvarigheten i 17 kap. 7 § sista stycket RB — avser endast de fall då beslutet går att överklaga.

Länsstyrelsen i Stockholms län konstaterar att paragrafen inte föreskriver någon tid, inom vilken beslut skall vara expedierat. Enligt länsstyrelsens mening kan man fråga sig om avsikten är att de allmänna föreskrifterna för statliga myndigheter angående tiden för expediering av beslut skall tillämpas för förvaltningsdomstolarnas del eller om man, när frågan har reglerats i specialförfattning, skall låta denna gälla. T. ex. taxeringsförrordningen innehåller bestämmelser om justeringstid och tid för expediering av beslut.

Departementschefen. Mot promemorians förslag att parterna skall delges beslut och skiljaktig mening, när sådan förekommer, har framkommit viss kritik i en del remissyttranden. Dels har det hävdats att bestämmelsen inte bör gälla hos regeringsrätten. Dels har det framhållits att part normalt inte har något befogat krav på att få del av skiljaktig mening, om han inte uttryckligen begär det. I det sistnämnda hänseendet har erinrats om att de allmänna domstolarna inte är skyldiga att delge part skiljaktig mening. Vidare har det invänts att delgivning av länsskatterätts beslut med taxeringsintendent är överflödigt och dessutom medför merarbete när rättens avgörande överensstämmer med intendentens ståndpunkt i målet.

Enligt min mening ligger det i sakens natur att den som är part i ett mål bör underrättas om beslut som meddelas. Någon viss tid inom vilken det skall ske bör dock inte föreskrivas i förvaltningsprocesslagen. Som har framhållits i promemorian bör parten därvid också få kännedom om den eller de skiljaktiga meningar som har kommit fram i målet. En annan fråga är om handling som återger beslutet och eventuellt förekommande skiljaktiga meningar skall delges parten enligt delgivningslagens regler eller om den kan tillställas honom på annat sätt. Med hänsyn till remisskritiken

och i överensstämmelse med de synpunkter som jag har anfört vid 10 och 12 §§ beträffande formen för överbringande av ansökan, besvär, svar m. m. anser jag att alternativa möjligheter bör finnas. Av 47 § följer att det står rätten fritt att använda delgivning för att överbringa rättens beslut. Delgivning skall således inte vara obligatorisk. Detta kommer i förevarande paragraf till uttryck genom en föreskrift att beslut skall tillställas part. Därigenom blir det möjligt för rätten att använda den underrättelseform som den finner lämplig i det konkreta fallet. Om t. ex. part har vunnit bifall till sin talan, framstår det som onödigt att delge honom beslutet. Det bör kunna överbringas till honom på annat sätt. Däremot blir — av hänsyn till besvärstidsberäkningen — delgivning den naturliga formen för att underrätta part om ett beslut som gått emot honom och som kan överklagas. Den i lagen föreslagna ordningen innebär också att regeringsrättens beslut i allmänhet inte behöver delges. Om beslutet innehåller ett föreläggande som skall iakttas inom en viss tid, bör dock beslutet delges den som föreläggandet avser.

Ett beslut som kan överklagas bör innehålla besvärshänvisning. Däremot torde det inte böra föreskrivas att s. k. negativ besvärshänvisning, dvs. besked om att talan inte får föras mot beslutet, skall lämnas i de fall då klagoförbud finns, t. ex. när länsrätt har meddelat beslut om varning i körkortsmål. Ingenting hindrar dock domstolen att i beslutet erinra om klagoförbudet.

Av kammarrätts besvärshänvisning bör framgå om det behövs särskilt tillstånd för att regeringsrätten skall pröva talan mot kammarrättens avgörande. F. n. gäller i taxeringsmål att klagande kan i samband med besvär till regeringsrätten påkalla prövning av frågan huruvida kammarrätten lämnat riktigt besked om villkoren m. m. för prövningstillstånd. Denna regel är motiverad framför allt med hänsyn till de nu gällande reglerna om summa revisibilis. I det förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, som har remitterats till lagrådet den 20 mars 1970, saknas motsvarighet till nuvarande regler om summa revisibilis (se 36 § förslaget till förvaltningsprocesslag). På grund härav har jag ansett att det i förevarande förslag inte behövs någon regel om rätt att särskilt påkalla prövning av frågan om riktigheten av kammarrätts besked angående prövningstillstånd.

I enlighet med det anförda har i ett första stycke i 30 § tagits in föreskrifter om att beslut, varigenom rätten avgör målet, skall tillställas part genom handling som fullständigt återger beslutet och skiljaktig mening, där sådan har förekommit, samt att beslutet dessutom skall innehålla upplysning om vad den skall iaktta som vill anföra besvär över beslutet. I ett andra stycke har föreskrivits att kammarrättens beslut, om särskilt tillstånd krävs för prövning av besvär till regeringsrätten, skall innehålla uppgift härom och om de grunder på vilka sådant tillstånd meddelas.

31 §

Paragrafen handlar om rättelse av oriktigt beslut. Den motsvarar i huvudsak 32 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Om kammarrätten på grund av anmärkning eller eljest finner att utslag eller beslut till följd av skrivfel, misräkning eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, skall kammarrätten enligt 30 § kammarrättsstadgan meddela beslut om rättelse sedan parterna har fått tillfälle att yttra sig. Rättelsen skall antecknas på huvudskriften av utslaget eller beslutet samt, om det kan ske, på utskrift av utslaget eller beslutet. Den dag då anteckningen görs skall anges.

Motsvarande rättelsemöjlighet gäller enligt 91 § taxeringsförordningen för prövningsnämnd.

Departementspromemorian. Promemorians lagförslag innehåller i 32 § en bestämmelse av innehåll att förvaltningsdomstol, som genom anmärkning eller eljest finner att något domstolens beslut har blivit oriktigt på grund av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, skall meddela beslut om rättelse, sedan parterna har fått tillfälle att yttra sig.

Enligt promemorian är frågan om rättelse av fel som har uppkommit på grund av uppenbart förbiseende av sådan betydelse att den inte bör regleras genom en hänvisning till RB utan genom en uttrycklig bestämmelse. Denna bör utformas så att den blir samstämmig med motsvarande regel i förvaltningslagen. Någon tidsbegränsning är enligt promemorian inte påkallad, eftersom det är fråga om rättelse av uppenbara oriktigheter.

Remissyttrandena. Den föreslagna bestämmelsen om s. k. självrättelse föreslås kompletterad i tre remissyttranden. *Länsstyrelsen i Örebro län* sätter i fråga om kommunikation behövs i de fall då rättelse skall ske till skattskyldigs fördel. Enligt länsstyrelsens mening bör ett tillägg övervägas av innehåll »där detta ej anses obehövt» eller »om det behövs». *Länsstyrelsen i Västmanlands län* föreslår tillägget »om det ej är obehövt».

Kammarrätten anser att förslaget bör kompletteras med en bestämmelse om att rättelse med angivande av dagen härför skall antecknas på huvudskrift av beslutet samt, om det kan ske, på utskrifter av det. Domstolen hänvisar beträffande det föreslagna tillägget till 17 kap. 15 § RB.

Departementschefen. Jag delar den i promemorian uttalade meningen att lagen bör innehålla en bestämmelse om självrättelse. Bestämmelsen härom bör utformas i överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i förvaltningslagen (19 §). Härigenom tillgodoses de önskemål som har förts fram i en del remissyttranden att part skall få yttra sig över rättelsen endast om detta anses behövt. Någon uttrycklig föreskrift att rätten skall ange dagen för rättelsen på beslutet anser jag inte behövas. Frågan om hur rättelsen skall dokumenteras bör lämpligen lösas i praxis.

I enlighet med det sagda har i 31 § tagits in en bestämmelse om att dom-

stolen får rätta beslut, som till följd av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, och att part, om det inte är obehövt, skall lämnas tillfälle att yttra sig innan rättelse sker.

Besvär

32 §

Paragrafen handlar om överklagande och motsvarar 33 § departementspromemorians lagförslag. Beträffande nuvarande ordning hänvisas till vad som sägs om överklagbarhet i specialmotiveringen till 12 § förvaltningslagen.

Departementspromemorian. I 33 § promemorians lagförslag har tagits in bestämmelser av följande innehåll.

»Mot länsrätts, länsskatterätts och mellankommunala skatterättens beslut förs talan hos kammarrätt och mot kammarrätts beslut förs talan hos regeringsrätten. Talan förs genom besvär.

Mot beslut, som ej innebär slutligt avgörande av mål, får talan föras endast om rätten därigenom

1. ogillat invändning om jäv mot någon rättens ledamot eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning;

2. avvisat ombud eller biträde;

3. förordnat rörande saken i avbidan på målets slutliga avgörande;

4. förelagt någon att medverka på annat sätt än genom inställelse till sammanträde och underlåtenhet att efterkomma föreläggandet kan ådraga denne särskild påföljd;

5. beslutat angående uttagande av förelagt vite eller annan påföljd för underlåtenhet att efterkomma föreläggande eller angående ansvar för förseelse i förfarandet;

6. förordnat angående undersökning eller omhändertagande av person eller egendom eller om annat undersöknings- eller säkringsmedel;

7. förordnat angående ersättning för någons medverkan vid utredningen;

8. avslagit begäran om biträde eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagit.

Mot beslut av förvaltningsdomstol, varigenom mål återförvisas till lägre instans, får talan föras endast om beslutet innefattar avgörande av fråga, som inverkar på målets utgång.»

I lagen bör, framhålls det i promemorian, finnas en huvudregel om överklagbarheten av skatterätts, länsrätts och kammarrätts beslut. Från huvudregeln bör göras generellt undantag för beslut, som inte innebär slutligt avgörande av mål. Dessa bör enligt promemorian i princip inte kunna överklagas särskilt utan endast kunna påtalas vid överklagande av det slutliga avgörandet om de anses ha påverkat utgången. Vissa beslut bör dock kunna överklagas särskilt. Dessa bör anges i paragrafen.

Remissyttrandena. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att man vid en jämförelse mellan å ena sidan första styckets allmänna bestämmelser om att talan får föras hos kammarrätten mot länsrätts och skatterätts beslut och å den andra sidan andra styckets föreskrifter angående de fall då talan får föras mot beslut som inte innebär slutligt avgörande av mål lätt kan dra den felaktiga slutsatsen att alla beslut av länsrätt, länsrätts och den mellan-kommunala skatterätten kan överklagas hos kammarrätten. Länsstyrelsen sätter i fråga om inte i tydlighetens intresse före andra stycket borde tas in en erinran om att vissa fall talan inte får föras mot beslut av länsrätts.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser att andra styckets inledning bör förtydligas på det viset att det föreskrivs att talan mot beslut som inte innebär slutligt avgörande av mål får föras *särskilt* under angivna betingelser.

I det föregående har nämnts att länsstyrelsen har föreslagit en hänvisning till 36 kap. 23 § RB i förslagets 23 §. Hänvisningen avser vittnes skyldighet att ersätta kostnad som han har vållat genom försummelse eller tredska. Länsstyrelsen föreslår att till uppräkningsdelen av de beslut som kan överklagas särskilt läggs beslut angående skyldighet för någon som inte är part att ersätta i målet vållad kostnad.

Länsstyrelsen i Västmanlands län pekar på en speciell fråga som har visst samband med frågan om i vilken utsträckning beslut under förfarandet kan överklagas. I det fallet att ordföranden i skatterätt eller länsrätt ensam har beslutat att muntlig förhandling inte skall hållas — antingen självant eller med anledning av parts begäran — och talan inte kan föras mot beslutet uppkommer enligt länsstyrelsen frågan om rätten med nämnd vid sammanträde för målets behandling kan »ompröva» beslutet och förordna om muntlig förhandling. Länsstyrelsen anser att frågan behöver klargöras.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller att det inte kan tas för absolut säkert att endast de typer av beslut under förfarandet som anges i uppräkningsdelen bör vara överklagbara och att risk finns för att vissa beslut som bör kunna överklagas särskilt glöms bort vid lagstiftningen. Med hänsyn här till och eftersom erfarenheten ger vid handen att särskilda besvär över sådana beslut är ytterst sällsynta förordar länsstyrelsen att 33 § andra stycket utesluts. När ett beslut under rättegången kan vara tveksamt eller klart går mot parts önskan bör rätten alltid kunna meddela besvärshänvisning.

Departementschefen. I första stycket anges i enlighet med vad som har föreslagits i promemorians lagförslag besvärsvägen vid fullföljd av talan mot förvaltningsdomstols beslut. Som utvecklats i lagrådsremissen den 20 mars 1970 är avsikten att reglerna om i vilka fall talan mot förvaltningsmyndighets beslut fullföljs till förvaltningsdomstol skall ges i den speciella lagstiftning som reglerar resp. förvaltningsområde och i en lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål.

Andra stycket innehåller regler om överklagbarhet. I princip får endast

beslut varigenom förvaltningsdomstol avgör målet överklagas. På grund av föreskrift i specialförfattning (se 2 § förevarande lag) kan dock gälla att rättens avgörande av målet över huvud taget inte får överklagas.

När det gäller beslut under förfarandet bör i vissa fall särskild talan få föras mot beslutet. Dessa fall har angetts genom en uppräkningslista, som i huvudsak motsvarar vad som har föreslagits i promemorian. Ett förtydligande har skett i så måtto som det anges att talan mot beslut som inte innebär att målet avgörs får föras endast i samband med talan mot beslut i huvudsaken utom i vissa uppräknade fall, då talan får föras särskilt. Till de i promemorians lagförslag angivna besluten som får överklagas särskilt har fogats beslut, varigenom rätten har ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som han har vållat genom försummelse eller tredska. I den mån lag eller av Kungl. Maj:t beslutad författning för visst fall innehåller förbud att över huvud taget klaga över exempelvis skatterätts beslut gäller givetvis det förbudet på grund av 2 § förevarande lag.

Med anledning av vad länsstyrelsen i Västmanlands län har anfört vill jag framhålla att rättens beslut i fråga om målets handläggning kan omprövas av rätten själv när anledning föreligger till det.

I tredje stycket har tagits upp en regel om begränsning i överklagbarheten för de fall då mål återförvisas till lägre instans. En motsvarighet till regeln finns i 54 kap. 6 § RB.

33 §

Paragrafen behandlar besvärsrätten. Den motsvarar 11 § förvaltningslagen, till vars specialmotivering jag här får hänvisa.

34 §

Denna paragraf innehåller regler om till vilken domstol besvärshandling skall inges och om besvärstid. Den motsvarar i viss mån 34 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt 96 § taxeringsförfordningen skall besvär till kammarrätten över prövningsnämnds beslut ges in eller sändas in till prövningsnämndens kansli. Om besvären i stället har tillställts kammarrätten utgör det dock inte hinder för målets prövning. Talan mot kammarrättens utslag skall enligt 98 § taxeringsförfordningen föras genom besvär som skall tillställas finansdepartementet. En motsvarande ordning för besvär hos kammarrätten och regeringsrätten är föreskriven i 40 och 44 §§ förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning. Dock finns inte någon bestämmelse om att besvärshandling får ges in till kammarrätten i stället för till beskattningsmyndigheten.

Departementspromemorian. I promemorian förutsätts att förvaltningslagens bestämmelser om till vilken instans besvär skall ges in och inom vilken tid besvär skall anföras skall gälla också vid klagan mot förvaltningsdomstols beslut. Med den antagna förutsättningen att huvudregeln skulle bli

att besvär skall tillställas den instans som har fattat det överklagade beslutet har endast tagits upp vissa bestämmelser om de åtgärder som rätten skall vidta när den får en besvärsskrivelse.

I 34 § promemorians lagförslag föreskrivs i enlighet härmed att domstolen, när besvär över förvaltningsdomstols beslut kommer in till den, skall foga sina handlingar till besvären. Vidare föreskrivs att rätten, när fråga är om besvär över länsrätts, länsskatterätts eller mellankommunala skatterättens beslut, skall infordra yttrande över besvären från motpart, om sådan finns, och delge klaganden yttrandet samt bereda parterna tillfälle till ytterligare skriftväxling, om det behövs. Därefter meddelas en bestämmelse om att besvär och övriga handlingar skall sändas till besvärinstansen, sedan rätten har fullgjort sin befattning med målet.

Departementschefen. Frågan om till vilken instans besvär skall ges in och om den tid inom vilken besvär skall anföras bör få samma lösning som i förvaltningslagen. Jag kan därför här nöja mig med att hänvisa till vad jag har anført i motiveringen till 12 § förvaltningslagen.

Särskilda regler om fullföljd av talan från kammarrätt till regeringsrätten

35 och 36 §§

Paragraferna handlar om prövningstillstånd i regeringsrätten. Jag hänvisar till vad jag har anført härom i lagrådsremissen den 20 mars 1970 om en omorganisation av förvaltningsrättskipningen, m. m. Ett par redaktionella jämkningar har gjorts i förhållande till förslaget i lagrådsremissen.

37 §

Paragrafen innehåller bl. a. regler som begränsar parts möjlighet att hos regeringsrätten åberopa ny omständighet och nytt bevis till stöd för sin talan. Den har vissa motsvarigheter i 2 och 15 §§ departementspromemorians lagförslag.

Departementspromemorian. I 2 § femte stycket promemorians lagförslag föreslås en föreskrift av innehåll att part, för det fall att för besvårs prövning i regeringsrätten fordras särskilt tillstånd, bör i besvären närmare ange de skäl som han åberopar till stöd för sin begäran om sådant tillstånd. Med utgångspunkt i ett förslag av förvaltningsdomstolskommittén föreslås i 15 § en regel om att part inte utan särskilda skäl får åberopa nytt bevis hos regeringsrätten i mål, som har fullföljts från kammarrätt.

I promemorian framhålls att bestämmelsen om principiellt förbud mot att åberopa nya bevis i regeringsrätten kan tas med utan större betänkligheter, eftersom den innehåller en betryggande säkerhetsventil. Denna ventil anses behövlig särskilt med tanke på mål i vilka kammarrätten har varit första domstolsinstans.

Promemorieförslaget innehåller inte någon regel om förbud för part att ändra sin talan i regeringsrätten genom att åberopa ny grund.

Remissyttrandena. Förslaget att part i mål som fullföljs från kammarrätt inte utan särskilda skäl skall få återropa nytt bevis i regeringsrätten tillstyrks uttryckligen av *JK* och *Sveriges industriförbund*. *JK* påpekar att bestämmelsen behövs med hänsyn bl. a. till regeringsrättens huvudsakliga uppgift att vara prejudikatinstans.

Länsstyrelsen i Värmlands län erinrar om att den i sitt yttrande över förslaget till lag om skatterätt framhöll att det borde föreskrivas att part inte får i kammarrätten till stöd för sin talan återropa omständigheter eller bevis, som inte har förebragts tidigare, om han har kunnat återropa omständigheten eller beviset hos prövningsnämnden och det kan antas att han har underlåtit det i otillbörligt syfte eller av grov vårdslöshet. Denna föreskrift tog närmast sikte på sådana deklarations- och processmedhjälpare som kan ha intresse av att processen förlängs. Länsstyrelsen anser att en sådan bestämmelse behövs för att förhindra att instansordningen de facto sätts åsido.

TCO godtar i princip bestämmelsen men framhåller att det bl. a. med hänsyn till att part i förvaltningsprocessen ofta inte företräds av juridiskt ombud är viktigt att bestämmelsen tillämpas mjukt. Prövningsnämndernas motivering av sina beslut är ofta inte tillräckligt klargörande, och den skattskyldige har kanske först genom kammarrättens beslut fått klart för sig vad som har brustit i bevisföringen.

En mera kritisk inställning har *Föreningen Auktoriserade revisorer*. Föreningen påpekar att starka betänkligheter kan anföras mot formuleringen att part »icke utan särskilda skäl» får återropa nytt bevis. Någon betryggande säkerhetsventil kan enligt föreningen inte anas i lagtexten.

Länsstyrelsen i Hallands län utgår från att part i skattemål också i fortsättningen skall ha rätt att återropa ny grund i regeringsrätten och förutsätter därför att »särskilda skäl» för att få lägga fram nytt bevis skall anses föreligga i sådant fall.

Promemorians ståndpunkt att det inte skall gälla något förbud att återropa ny grund i regeringsrätten godtas uttryckligen av *Sveriges industriförbund* och *TCO*. *TCO* ser det som något mycket positivt att det inte kommer att införas någon spärr för parts rätt att utvidga eller ändra sin talan.

En negativ inställning till den nuvarande möjligheten att återropa ny grund för talan i regeringsrätten har *JK* och *regeringsrättens ledamöter*.

JK anser att det bör övervägas om inte möjligheterna för part att ändra sin talan i regeringsrätten bör inskränkas väsentligt.

Regeringsrättens ledamöter erinrar om att förvaltningsdomstolskommittén i sitt betänkande föreslog en regel i 98 § taxeringsförordningen av innebörd att klaganden endast om särskilda skäl förelåg skulle få väsentligen ändra den grund som hade återopats i kammarrätt och att den bestämmelsen godtogs av regeringsrättens flesta ledamöter. Ledamöterna påpekar vidare att man inom förvaltningsrättskipningens vida ram inte generellt kan ställa alltför stora anspråk på parts utformning av sin talan. Det framstår också

som rimligt att part inom vissa gränser skall kunna ändra sin talan och anföra helt eller delvis nya grunder. Vad angår processen i regeringsrätten har denna fråga dock kommit i ett ändrat läge. I det till lagrådet remitterade förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar betonas särskilt regeringsrättens framtida huvuduppgift som prejudikatinstans. Möjligheterna att få mål sakprövade av regeringsrätten har starkt beskurits genom ändrade bestämmelser om prövningstillstånd. Med den funktionsfördelning som föreslås mellan de olika instanserna torde det knappast vara förenligt att låta part i regeringsrätten ändra den grund som har åberopats i kammarrätt. Ett konsekvent fullföljande av de intentioner som bär upp den förestående reformen motiverar enligt ledamöternas mening i stället begränsningar i det förevarande hänseendet. Lämpligen bör det, i vart fall för skattemålen, föreskrivas att grunden slutligen skall anges i kammarrätt. En sådan bestämmelse står också i god överensstämmelse med det föreslagna principiella förbudet mot att förebringa ny bevisning i regeringsrätten.

Departementschefen. Såsom har föreslagits i departementspromemorian bör den, som klagar hos regeringsrätten och inte kan få sin talan prövad utan prövningstillstånd, i sin besvärshandling ange de skäl som han åberopar till stöd för sin begäran om sådant tillstånd.

I likhet med flertalet remissinstanser ansluter jag mig till förslaget i departementspromemorian, att part i princip inte skall tillåtas att åberopa nytt bevis i mål som fullföljs från kammarrätt till regeringsrätten och i vilket prövningstillstånd fordras.

I en del remissyttranden tas upp även frågan om det bör vara tillåtet att åberopa ny grund i regeringsrätten. För min del vill jag ansluta mig till det synsätt som regeringsrättens ledamöter har gett uttryck åt. Jag anser sålunda att det är mindre väl förenligt med regeringsrättens tilltänkta funktion som i huvudsak renodlad prejudikatinstans, att domstolen skall beakta sakförhållanden som part åberopar först i högsta instans. Innebörden av begreppet grund synes mig emellertid inte helt klar för förvaltningsprocessens del. Jag föreslår att man i stället föreskriver att omständighet som åberopas först i regeringsrätten i princip inte skall beaktas. En sådan regel bör gälla bara i de mål där det krävs prövningstillstånd. I andra mål torde det åtminstone f. n. knappast finnas motiv för en motsvarande regel.

Förbudet mot att beakta nya omständigheter bör inte vara absolut. Inte minst med hänsyn till de många olika typer av mål, som kan förekomma i förvaltningsdomstol, bör det finnas en möjlighet att ta hänsyn till ny omständighet som åberopas först i regeringsrätten, när särskilda skäl talar för det.

Som framgår av vad jag har anfört i motiveringen till 28 § är jag f. n. inte beredd att ta ställning till frågan i vad mån kammarrätten skall få beakta omständigheter och därtill hörande bevis som åberopas först där.

I enlighet med det anförda har i 37 § första stycket tagits in en regel av innehåll att i mål, där prövningstillstånd krävs, omständighet eller bevis, som klaganden åberopar först i regeringsrätten, får beaktas endast om det föreligger särskilda skäl. Vidare har i paragrafens andra stycke föreskrivits att klaganden i besvärshandlingen bör ange de skäl som han åberopar till stöd för sin begäran om prövningstillstånd.

Straff och vite

38 och 39 §§

I paragrafen ges regler om straff för vissa förseelser i förfarandet och för brott mot tystnadsföreskrift. De har viss motsvarighet i 5 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt 22 § kammarrättsstadgan gäller bestämmelserna om straff i 9 kap. RB i tillämpliga delar hos kammarrätten. I nämnda kapitel regleras olika slag av rättegångsmisbruk (1—4 §§), störande av ordningen, otillbörligt uttalande, kränkande av domstolens värdighet (5 §), indiskretion (6 §) och böteslatituderna (9 §).

Departementspromemorian. I 5 § lagförslaget har tagits in en hänvisning till 9 kap. 5, 6 och 9 §§ RB.

Remissyttrandena. Av den förut lämnade redogörelsen för remissinstansernas allmänna synpunkter på promemorians lagförslag framgår att åtskilliga yttranden innehåller kritik mot de förhållandevis ofta förekommande hänvisningarna till RB. Från några håll pekas härvidlag just på bestämmelserna om straff för förseelser i förfarandet.

Länsstyrelsen i Örebro län anser att det kan diskuteras om inte också vad som sägs i 9 kap. 1—4 §§ RB om rättegångsmisbruk bör äga motsvarande tillämpning hos förvaltningsdomstol. I prövningsnämndsarbetet i länet har, säger länsstyrelsen, vid ett par tillfällen sådan processföring förekommit som vid en rättegång i ett tvistemål utan tvivel skulle ha rubricerats som rättegångsmisbruk.

Departementschefen. Inte minst av remissyttrandena framgår att det är lämpligare att lagen innehåller egna bestämmelser om straff än en hänvisning till 9 kap. 5, 6 och 9 §§ RB som föreslås i departementspromemorian. I enlighet härmed har i 38 § upptagits bestämmelser som i allt väsentligt motsvarar 9 kap. 5 och 9 §§ RB samt i 39 § bestämmelser som har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med 20 § förvaltningslagen.

Något mera påtagligt behov av bestämmelser om straff för rättegångsmisbruk torde knappast föreligga inom förvaltningsprocessen. I vart fall bör införandet av sådana regler anstå till dess erfarenhet vunnits av förvaltningsprocesslagens tillämpning.

40 §

Paragrafen handlar om förfarandevite och har viss motsvarighet i 5 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. Enligt 22 § kammarrättsstadgan gäller reglerna i 9 kap. RB om vite i tillämpliga delar hos kammarrätten. Reglerna avser befogenhet för rätten att förelägga vite om någon kallas att inställa sig personligen (7 §) samt vites belopp och dess bestämmande, förnyat föreläggande efter utdömande, delgivning av vitesföreläggande, förbud att förelägga vite när straff är utsatt samt betydelsen vid fråga om vites utdömande av att ändamålet med vitet har förfallit (8 §).

Departementspromemorian. Promemorians lagförslag innehåller i 5 § en hänvisning till 9 kap. 8 § RB. Det påpekas att bestämmelsen som sådan inte ger förvaltningsdomstol någon rätt att förelägga vite. Stödet härför måste hämtas på annat håll.

Remissyttrande. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att den speciella regeln i 124 § andra stycket taxeringsförordningen — om att för det fall att vitesföreläggande har iakttagits först efter det att anmälan om vitets uttagande har kommit in, ändamålet med vitet inte skall anses ha förfallit därigenom — bör gälla också i fortsättningen. Praktiska skäl talar för detta trots att regeln strider mot den eljest gällande principen i RB.

Departementschefen. Förvaltningsprocesslagens regler om vite bör gälla endast sådana viten som rätten bestämmer med stöd av lagen. Härmed avses givetvis också vite som bestäms med stöd av bestämmelse i RB, som är tillämplig på grund av hänvisning dit i förvaltningsprocesslagen. Högsta vitesbelopp bör liksom i RB vara 5 000 kr. vid förstagångsvite och 10 000 kr. vid nytt vite när ett tidigare förelagt vite har dömts ut.

I enlighet härmed har i 40 § första stycket tagits in en bestämmelse om att vite enligt förvaltningsprocesslagen inte får bestämmas till högre belopp än 5 000 kr. samt att nytt vite, som föreläggs efter det att vite har dömts ut, får bestämmas till högst 10 000 kr.

I paragrafens andra stycke har tagits in en föreskrift om att vite inte får dömas ut om ändamålet med det har förfallit. Denna föreskrift stämmer till innehållet överens med 9 kap. 8 § tredje stycket RB.

Frågan om den avvikande regeln i 124 § andra stycket taxeringsförordningen, nämligen att ändamålet med vitet inte skall anses ha förfallit genom att föreläggandet har iakttagits först efter det att anmälan om vitets uttagande har kommit in, skall behållas får prövas vid den översyn av taxeringsförordningen som sker inom finansdepartementet.

Övriga bestämmelser

41 §

Paragrafen handlar om jäv. Den har flyttats över från den i lagråds-

remissen den 20 mars 1970 föreslagna lagen om allmänna förvaltningsdomstolar (17 §).

42 §

I paragrafen föreskrivs att rätten självmant tar upp fråga om ansvar för förseelse i förfarandet och om utdömande av vite som har förelagts enligt förvaltningsprocesslagen. Den har ingen motsvarighet i departementspromemorians lagförslag.

Remissyttrandena. Frågan om förvaltningsdomstol med stöd av en hänvisning till 9 kap. 5 § RB kan döma till böter eller om anmälan till åtal måste ske hos åklagare eller polismyndighet berörs i yttrandena av *Svea hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *länsstyrelserna i Stockholms och Blekinge län*.

Alla dessa remissinstanser anser att förvaltningsdomstol bör vara behörig att själv beivra förseelser under förfarandet. *De båda länsstyrelserna* föreslår att hänvisning görs till 19 kap. 5 § och 20 kap. 1 § RB. *Svea hovrätt* framhåller att det behövs bestämmelser som motsvarar de nämnda lagrummen, och *hovrätten över Skåne och Blekinge* föreslår ett tillägg till 5 § i promemorieförslaget om att rätten självmant beivrar förseelser i förfarandet. Den sistnämnda hovrätten pekar i sammanhanget också på att det föreslagna tillägget gör det möjligt för förvaltningsdomstol att döma ut påföljder enligt 36 kap. 20 § och 40 kap. 13 § RB (böter och vite beträffande vittne resp. böter och vite beträffande sakkunnig).

Regeringsrättens ledamöter och länsstyrelsen i Stockholms län anser att det bör sägas ut direkt i lagen att förvaltningsdomstol har rätt att döma ut vite som den har förelagt. Regeringsrättens ledamöter påpekar att viten som allmän domstol har förelagt med stöd av RB kan, när de har försuttit, dömas ut utan att den vitesförelagde bereds tillfälle att yttra sig dessförinnan. Vid utdömande av vite enligt taxeringsförordningen krävs däremot att den som har försuttit vitet får tillfälle att yttra sig innan vitet döms ut. De viten som regleras i förslagets 5 § är enligt ledamöternas mening typiska förfarandeviten, där RB:s modell med fördel kan tillämpas.

Länsstyrelsen i Stockholms län anmärker beträffande hänvisningarna till 9 kap. 6 § RB om straff för brott mot ålagd tystnadsplikt att vad som straffbeläggs där inte är att betrakta som en rättegångsförseelse, utan att särskild anmälan om åtal måste göras i detta fall. Enligt länsstyrelsens mening torde föreskriften dock sakna större praktisk betydelse för länsrätts och skatterätts del.

Departementschefen. Förvaltningsdomstol bör uttryckligen ges befogenhet att utan åtal ta upp fråga om ansvar för förseelse i förfarandet. Liksom hovrätten över Skåne och Blekinge anser jag att föreskrift härom bör ges direkt i lagen och inte genom hänvisning till RB. Med förseelse i förfarandet avses inte bara sådana ordningsförseelser som straffbeläggs i 38 §.

Som hovrätten över Skåne och Blekinge har påpekat bör förvaltningsdomstol också vara berättigad att självmant beivra underlåtenhet av vittne eller sakkunnig att hörsamma kallelse till muntlig förhandling. Däremot skall ansvar för de förseelser som avses i 39 § kunna utdömas bara vid allmän domstol och efter åtal, eftersom de inte är att anse som förseelser i förfarandet.

Som bl. a. regeringsrättens ledamöter har framhållit bör det också sägas ut direkt i lagen att förvaltningsdomstol själv har rätt att döma ut viten som den har förelagt.

I 45 § har tagits in en bestämmelse om att den som har kallats till muntlig förhandling men är hindrad att infinna sig skall omedelbart anmäla det till rätten. Om den kallade har uteblivit utan att anmäla förhinder att komma, bör ett i kallelsen utsatt vite kunna dömas ut utan att den vitesförelagde dessförinnan har hörts. I övrigt torde vite inte böra dömas ut utan att den vitesförelagde först har beretts tillfälle att yttra sig.

I enlighet med det anförda har i 42 § tagits in en bestämmelse om att rätten självmant tar upp fråga om ansvar för förseelse i förfarandet och om utdömande av vite som den har förelagt med stöd av lagen.

43 och 44 §§

Paragraferna reglerar frågorna om insyn i utredningsmaterialet och om när handling skall anses ha kommit in till rätten. De saknar motsvarighet i departementspromemorians lagförslag. Beträffande motiveringen hänvisas till vad jag har anfört vid 14 och 18 §§ samt motiven till motsvarande paragrafer, 7 och 14 §§, i förvaltningslagen.

45 och 46 §§

Paragraferna handlar om laga förfall m. m. De har viss motsvarighet i 5 § departementspromemorians lagförslag.

Departementspromemorian. I 5 § lagförslaget hänvisas till bestämmelserna i 32 kap. 1, 3—6 och 8 §§ RB om frister och laga förfall. I 32 kap. 1 § RB behandlas parts rätt till skäligt rådrum. I 3 och 4 §§ ges föreskrifter om utsättande av ny tid för viss prestations fullgörande samt om inställande av förhandling och utsättande av ny sådan. I den sistnämnda paragrafen behandlas vidare parts och annans skyldighet att anmäla hinder att efterkomma kallelse. I 5 § regleras vilandeförklaring av mål. Om laga förfalls verkan handlar 6 §, och 8 § anger vilka omständigheter som utgör sådant förfall.

Remissyttrandena. I anslutning till sina yttranden över förslagets 3 §, vari förvaltningsdomstol föreslås få befogenhet att under vissa omständigheter pröva även för sent anförda besvär, tar några remissinstanser upp frågan om hänsynstagande till laga förfall vid försutten besvärstid.

Kammarrätten anser det möjligt att överväga om inte också annan förvaltningsdomstol än regeringsrätten kunde ges rätt att återställa försutten

besvärstid när fråga är om laga förfall. Erfarenheten visar enligt kammarrätten att bl. a. prövningsnämnderna hittills i många mål inte har iakttagit besvärstidsreglerna i fall då enskild part enligt läkarintyg har varit ur stånd att anföra besvär i rätt tid. I mål hos kammarrätten har också iakttagits att taxeringsintendenter under motsvarande förhållanden har underlåtit att göra invändning när klaganden har haft laga förfall. Därigenom har målen vanligen sakprövats. I fortsättningen skulle, om inte en särskild lagregel tillskapas, sådana mål ej kunna prövas utan att regeringsrätten först har återställt försutten besvärstid. I sammanhanget erinras om att det av t. ex. 32 kap. 7 § RB framgår att också annan allmän domstol än högsta domstolen under vissa betingelser får pröva frågan om laga förfall. En bestämmelse av det antydda slaget synes kammarrätten tillgodose rimliga rättssäkerhetskrav och samtidigt bespara regeringsrätten åtskilligt arbete.

I ett särskilt yttrande fäster *kammarrättsråden och divisionsordförandena Edsberg och von Otter* samt *kammarrättsrådet Fröberg* uppmärksamheten på en speciell fråga, nämligen möjligheten att som en serviceåtgärd i besvärshänvisning lämna part upplysning om att han, om alldeles särskilda skäl är för handen — allvarlig sjukdom eller avbrott i kommunikationerna — kan få sin talan prövad trots att den har anhängiggjorts för sent.

Länsstyrelsen i Jämtlands län synes anse att vid försutten besvärstid hänsyn bör kunna tas till sådant laga förfall som avses i RB.

Departementschefen. I 5 § departementspromemorians lagförslag hänvisas till 32 kap. 1, 3—6 §§ och 8 § RB. Av dessa avser 1 och 3 §§ bestämmande av skäligt rådrum för part eller annan som skall infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången och utsättande av ny tid när bestämt rådrum inte förslår. De nämnda reglerna är enligt min mening så pass självklara att man inte behöver belasta förvaltningsprocesslagen med dem. Inte heller behövs det för förvaltningsdomstols del någon motsvarighet till bestämmelserna i 32 kap. 5 § RB om vilandeförklaring.

I stället för en hänvisning till bestämmelserna i 32 kap. 4 § RB om bestämmande av ny tid för förhandling, när hinder möter för utsatt förhandlings hållande, och om parts och annans skyldighet att anmäla förhinder att inställa sig till utsatt förhandling är en uttrycklig föreskrift att föredra. Den bör ange att den, som har kallats till muntlig förhandling men är hindrad att infinna sig, omedelbart skall anmäla det till rätten. Att rätten i så fall har att bestämma ny tid för förhandlingen ligger i sakens natur och behöver inte nämnas i lagtexten. En föreskrift med nämnda innehållet har tagits in i 45 §.

När det gäller vad som skall anses utgöra laga förfall och verkan av att part underlåter något till följd av omständighet som innebär laga förfall kan regleringen lämpligen ske genom hänvisning till RB:s regler härom. I 46 § har därför tagits upp en föreskrift om att i fråga om laga förfall 32 kap. 6 och 8 §§ RB äger motsvarande tillämpning.

Vad angår frågan om annan förvaltningsdomstol än regeringsrätten bör ha befogenhet att vid för sent anförda besvär beakta laga förfall vill jag framhålla, att jag inte finner det förenligt med den ståndpunkt jag har intagit i fråga om avvisande av sådana besvär att under- eller mellaninstans skall kunna pröva om laga förfall föreligger och sakbehandla en för sent fullföljd talan när förseningen visas bero på laga förfall. Här står i stället det särskilda rättsmedlet återställande av försutten tid till buds.

47 §

Paragrafen handlar om domstolens rätt att använda delgivning. Den saknar motsvarighet i departementspromemorians lagförslag.

Jag har tidigare vid behandling av bestämmelserna i 10 § om föreläggande för part att yttra sig över skrivelse, varigenom mål har anhängiggjorts, och i 30 § om expedition av beslut, varigenom mål avgörs, berört frågan om när formell delgivning bör äga rum. För att delgivning skall få ske med stöd av bestämmelserna i delgivningslagen fordras emellertid enligt 1 § nämnda lag föreskrift härom i lag eller annan författning. På grund härav har i denna paragraf tagits in ett bemyndigande att använda delgivning för att bringa handling eller annat till någons kännedom.

48 och 49 §§

Paragraferna handlar om ombud och biträde. De har motsvarighet i 5 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. På grund av hänvisning i 22 § kammarrättsstadgan gäller 12 kap. RB om rättegångsombud i tillämpliga delar hos kammarrätten.

Enligt 82 § taxeringsförordningen får ombud för eller biträde åt part vara närvarande vid muntlig förhandling i prövningsnämnd utan hinder av att förhandlingen inte är offentlig.

Departementspromemorian. I 5 § lagförslaget finns en hänvisning till reglerna om ombud och biträde i 12 kap. 1 § första stycket, 2—5 §§, 6 § andra stycket och 8—24 §§ RB.

Remissyttrandena. Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att hänvisning inte bör ske till bestämmelserna i 12 kap. 2 § andra och tredje styckena RB, som bl. a. föreskriver som huvudregel att ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket. Länsstyrelsen framhåller att ombuden i Norrbottens län till inte ringa del utgörs av personer som endast uppträder i enstaka mål eller som eljest inte har deklara-tionsverksamhet och skatteprocess som huvudsaklig inkomstkälla. Den stora invandring av utländsk arbetskraft som har ägt rum under senare år bör medföra att ombudsmannaskapet inte skall vara ett exklusivt svenskt medborgarrättsligt privilegium. För länets vidkommande påpekas att ett väl skickat ombud kan ha sitt hemvist framför allt i Finland men även i Norge.

Sveriges industriförbund anser att det bör övervägas om inte större hänsyn bör tas till att förvaltningsprocessen normalt är skriftlig. RB:s bestämmelser, som främst är utformade för en muntlig process, är ibland mindre väl lämpade att användas som grund för föreskrifter inom förvaltningsprocessen. Enligt förbundets mening bör med hänsyn härtill bl. a. hänvisningen i 5 § till 12 kap. 2 § RB utgå.

Svea hovrätt framhåller att hänvisningen till 12 kap. 3 § RB kan leda till vissa tillämpningssvårigheter. I det nämnda lagrummet föreskrivs att lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmätningsman inte får vara ombud, om inte Kungl. Maj:t för visst mål ger lov till det. Genom bara en sådan hänvisning blir det i vissa hänseenden oklart vad som skall gälla för förvaltningsdomstolarnas del. Enligt hovrättens mening bör innebörden och räckvidden klarläggas vid det fortsatta arbetet. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* påpekar på tal om samma hänvisning att den personkrets som avses är alltför inskränkt för förvaltningsdomstolarnas del, eftersom den inte omfattar t. ex. tjänsteman vid länsstyrelse.

Sveriges industriförbund anser att hänvisningen till 12 kap. 5 § och 6 § andra stycket RB, vilka lagrum reglerar avvisning av ombud m.m., endast bör gälla i fråga om muntligt förfarande. *Länsstyrelsen i Blekinge län* åter saknar en hänvisning till 12 kap. 6 § första stycket RB om vad som skall ske när ett ombud avvisas. Enligt länsstyrelsens uppfattning kan det inte anses uteslutet att den i det nämnda lagrummet beskrivna situationen kan uppkomma vid handläggningen av mål hos förvaltningsdomstol.

Departementschefen. De regler i 12 kap. RB om ombud och biträde, till vilka 5 § promemorians lagförslag hänvisar, är mycket detaljerade och omfattande. Behov av så utförliga regler i ämnet finns knappast utanför tvistemålsprocessens område. Om de gjordes tillämpliga i förvaltningsprocessen, skulle deras praktiska betydelse där bli mycket begränsad.

Väsentligast är att få fastslaget att den som för talan får anlita ombud eller biträde. En bestämmelse härom, som motsvarar 12 kap. 1 och 22 §§ RB, har tagits in som ett första stycke i 48 §. Bestämmelsen innebär givetvis inte någon befrielse från skyldighet att svara personligen på frågor eller infinna sig personligen vid rätten.

I 48 § andra stycket finns en motsvarighet till föreskrifterna i 12 kap. 5 § och 6 § andra stycket RB om avvisande av ombud. Några ytterligare bestämmelser härom anser jag inte behövas. Inte heller finns det enligt min mening behov av att i förvaltningsprocesslagen ha någon motsvarighet till RB:s regler om behörighet som ombud och om ombudsjäv.

I 49 § första stycket har tagits in två grundläggande bestämmelser om fullmakt. Enligt den ena skall ombud styrka sin behörighet genom fullmakt och enligt den andra skall fullmakt avse viss person. Den första bestäm-

melsen har sin motsvarighet i 12 kap. 9 § första stycket RB och den andra i 12 kap. 12 § första stycket RB. I 12 kap. RB finns också särskilda regler om överbringande av fullmakt genom telegraf eller telefon, om att fullmakt skall avse visst mål eller rättegång i allmänhet och att den får begränsas till viss domstol eller särskilt rättegångstillfälle, om att muntlig fullmakt gäller endast i det mål vari den har getts och om ombuds möjlighet att sätta annan i sitt ställe. Något behov av uttrycklig motsvarighet till dessa regler torde inte föreligga. Frågor av detta slag uppkommer mera sällan, och de bör utan svårighet kunna lösas i praxis med ledning av allmänna grundsatser om ombud och fullmakt. Detsamma gäller sådana frågor om förhållandet mellan huvudman och ombud som regleras i 12 kap. 14—21 §§ RB. Om annat inte har angetts i fullmakten, får den som är ombud i ett förvaltningsmål anses vara behörig att i allo företräda sin huvudman.

Däremot bör en uttrycklig motsvarighet finnas till föreskrifterna i 12 kap. 9 § andra stycket RB om föreläggande att förete fullmakt. Den har getts plats i 49 § andra stycket. Att som sägs i 12 kap. 16 § RB fel i fullmakt inte får föranleda att fullmakten ogillas utan att huvudmannen först har förelagts att avhjälpa felet men underlåtit att iaktta föreläggandet följer av allmänna grundsatser och behöver inte anges i lagtexten.

50—52 §§

Paragraferna handlar om tolk och har viss motsvarighet i 20 § departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. I 5 kap. 6 och 7 §§ RB finns bestämmelser om tolk. Dessa gäller på grund av hänvisning i 24 § kammarrättsstadgan i tillämpliga delar hos kammarrätten vid muntlig handläggning där.

Departementspromemorian. Genom en hänvisning i 20 § lagförslaget föreslås reglerna om tolk i RB bli tillämpliga vid muntlig förhandling i förvaltningsdomstol.

Remissyttrandena. LO vänder sig mot att rätten till tolk gäller bara i fråga om muntlig förhandling. Organisationen anser att man mot bakgrunden av det stora antal invandrare som f. n. finns i Sverige inte längre kan upprätthålla principen om att part skall föra målet på svenska språket. Det torde därför vara ett oeftergivligt krav, att en person som inte behärskar svenska och som har eller har haft sitt hemvist här i landet skall kunna utan kostnad få sina inlagor översatta. Medel bör av statsmakterna ställas till domstolarnas och myndigheternas förfogande för detta ändamål. Om så ej sker kan betydande rättsförluster drabba en enskild invandrare som inte behärskar svenska. Detta får enligt LO:s mening inte ske. Rätten till tolk (översättare) bör därför gälla såväl den muntliga som skriftliga processen.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län utgår från att tolk får användas på samma

sätt som f. n., vilket innebär att vederbörande inte behöver avlägga särskild ed eller försäkran och att ersättning utgår av allmänna medel.

Departementschefen. Bestämmelserna i 5 kap. 6—8 §§ RB om tolk hänför sig uteslutande till biträde av tolk vid muntlig förhandling. I 9 § förvaltningslagen, till vilken jag i detta sammanhang kan hänvisa, föreslås regler om tolk som tar sikte framför allt på skriftlig kommunikation mellan myndighet och den som inte behärskar svenska språket. Det är naturligt att de regler om anlitande av tolk i skriftligt förfarande, som föreslås i förvaltningslagen, blir tillämpliga också i den skriftliga förvaltningsprocessen. Regler om tolk för förvaltningsdomstolarnas del bör därför utformas med hänsyn inte bara till muntliga förhandlingar utan också till skriftlig handläggning.

I 50 § första stycket har därför tagits in föreskrifter av innehåll att rätten vid behov skall anlita tolk, om part, vittne eller annan som skall höras inför rätten inte behärskar svenska språket eller är allvarligt hörsel- eller tal-skadad (jfr bestämmelserna i 5 kap. 6 § första och tredje styckena RB). Vidare skall rätten även i annat fall få vid behov anlita tolk, när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket (jfr 9 § förvaltningslagen). Paragrafens andra stycke innehåller en bestämmelse om att som tolk inte får anlitas den vars tillförlitlighet kan anses förringad på grund av hans ställning till någon som för talan i målet eller på grund av annan därmed jämförlig omständighet (jfr 5 kap. 6 § fjärde stycket RB). I 51 § har föreskrivits att den som anlitas som tolk vid muntlig förhandling inför rätten skall avlägga ed eller försäkran, att han efter bästa förstånd skall fullgöra sitt uppdrag (jfr 5 kap. 7 § RB). Slutligen har i 52 § upptagits regler om att den som fullgör uppdrag som tolk annorledes än i tjänsten har rätt till arvode samt ersättning för kostnad och tidsspillan samt att kostnad för tolk betalas av allmänna medel (jfr 5 kap. 8 § RB).

53 §

I paragrafen föreskrivs att det som gäller beträffande enskild part också skall avse ställföreträdare. Bestämmelsen har ingen motsvarighet i departementspromemorians lagförslag.

Nuvarande ordning. I 47 § taxeringsförordningen finns föreskrifter om vem som i egenskap av ställföreträdare skall avge deklaration eller annan uppgift enligt förordningen för omyndig, dödsbo, andra juridiska personer m. fl. Föreskrifterna innebär enligt sakens natur att ställföreträdaren också för den minderåriges, boets etc. talan i den mån tvist uppkommer med anledning av deklarationen eller uppgiften.

Departementspromemorian. I promemorian tas inte upp någon uttrycklig regel om ställföreträdares ställning i förvaltningsprocessen. I motiven till bestämmelsen i 24 § om ersättning till enskild part för kostnader för inställelse till muntlig förhandling, förberedelse eller syn framhålls att det

inte kan anses föreligga tillräcklig anledning att särskilt ange att parts ställföreträdare också omfattas av rätten till ersättning.

Remissyttrande. *Sveriges advokatsamfund*, som över huvud taget anser det önskvärt att den föreslagna lagen byggs ut med regler om part och ställföreträdare motsvarande dem i 11 kap. RB, vänder sig mot det nyss nämnda uttalandet i promemorian. Enligt samfundets mening behövs det en bestämmelse om att parts ställföreträdare är ersättningsberättigad.

Departementschefen. Givetvis bör bestämmelserna om enskild part i tillämpliga delar gälla också hans ställföreträdare. För att undanröja varje missförstånd härvidlag har i denna paragraf tagits in en särskild bestämmelse med det innehållet.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1971 beträffande skatterätt och länsrätt samt i övrigt den 1 januari 1972. De olika tidpunkterna för ikraftträdandet hänger samman med att de i lagrådsremissen den 20 november 1970 föreslagna skatterätterna och länsrätterna avses bli inrättade den 1 juli 1971, medan den i lagrådsremissen den 20 mars 1970 beträffande omorganisation av förvaltningsrättskipningen m. m. föreslagna reformen av regeringsrätten och kammarrätten avses bli genomförd ett halvt år senare.

De skilda ikraftträdandetidpunkterna nödvändiggör en särskild övergångsbestämmelse som föreskriver att i fråga om talan mot beslut av skatterätt eller länsrätt, som har meddelats före den 1 januari 1972, skall gälla äldre bestämmelser om talan mot beslut av prövningsnämnd eller länsstyrelse i motsvarande fall.

3. Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

I lagrådsremiss den 20 november 1970 har Kungl. Maj:t föreslagit att länsstyrelsernas befattning med mål enligt 21 kap. föräldrabalken skall flyttas över till de länsrätter, som skall inrättas vid länsstyrelserna den 1 juli 1971. Ändringsförslaget innebär med anledning därav bl. a. att länsstyrelsens befogenheter enligt 21 kap. föräldrabalken övergår på länsrätt.

1, 5 och 6 §§

För att undvika att allmän domstol förväxlas med förvaltningsdomstol har ordet »rätten» bytts ut mot »allmän domstol». I anslutning härtill har i 5 § orden »domen eller beslutet» ersatts med »allmän domstols dom eller beslut».

10 §

Förhör enligt denna paragraf kommer att ersättas av muntlig förhandling enligt förvaltningsprocesslagen. Eftersom förutsättningarna för muntlig förhandling enligt sistnämnda lag är sådana, att de kan anses motsvara villkoren för förhör enligt denna paragraf, kan föreskriften om förhör utgå.

11 §

I 25 § förvaltningsprocesslagen finns bestämmelser om ersättning åt vittne och sakkunnig, som motsvarar bestämmelserna i förevarande paragraf med den skillnaden att enskild part enligt förvaltningsprocesslagen kan åläggas att återbetala ersättningen till statsverket om vittnet eller den sakkunnige inkallats på begäran av enskild part och denne saknade godtagbart skäl för sin begäran. Denna skillnad torde ha liten praktisk betydelse och motiverar enligt min mening inte en särreglering i föräldrabalken. Ersättningsbestämmelsen i 11 § bör därför utgå.

12 §

Att talan mot länsrätts beslut skall föras hos kammarrätten framgår av 32 § förvaltningsprocesslagen. Någon motsvarighet till nuvarande bestämmelse i förevarande paragraf om var besvär skall anföras över länsstyrelsens beslut behövs därför inte.

I 34 § förvaltningsprocesslagen finns bestämmelser om besvärshandlings ingivande. Jag föreslår att dessa bestämmelser skall gälla också i mål enligt 21 kap. föräldrabalken. Föreskrifterna i förevarande paragraf om besvärs ingivande och besvärsmåls beredning bör därför utgå.

4. Förslaget till lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)

1 §

Ändringen sammanhänger med de ändringar i kommunallagstiftningen som trätt i kraft den 1 januari 1971.

14 §

Vägras begärt tillstånd att förvärva eller behålla egendom, skall enligt 14 § tredje stycket i beslutet anges tillämpat lagrum och de skäl på vilka beslutet grundas. Kan klagan föras över meddelat beslut, skall enligt 14 § fjärde stycket i beslutet anges vad som därvid är att iaktta.

Antas förslaget till förvaltningslag, blir dessa bestämmelser obehövliga. Förvaltningslagens föreskrifter i 17 och 18 §§ om beslutsmotivering och om besvärshänvisning blir nämligen tillämpliga och tillgodoser de enskildas rättsskyddsbehov.

15 §

I denna paragraf finns bestämmelser om besvär över lantbruksnämnds och lantbruksstyrelsens beslut. Besvären skall ges in till lantbruksnämnden. Denna skall snarast möjligt sända handlingarna i ärendet till besvärsmyndigheten jämte bevis om beslutets delgivning och, om beslutet meddelats av nämnden, eget utlåtande över besvären. Har besvären getts in till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären tas upp till prövning, om de kommit in före besvärstidens utgång. Motsvarande bestämmelser i 12 § förslaget till förvaltningslag torde kunna göras tillämpliga även på detta område. Jag föreslår därför att nyssnämnda bestämmelser i jordförvärvslagen utgår.

5. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder

I anslutning till 2 § förvaltningslagen har framhållits att lagen i princip bör utgöra grundvalen för handläggningen av ärenden hos andra offentliga förvaltningsmyndigheter än sådana som uttryckligen undantagits i nämnda paragraf. Detta ställningstagande innebär att förvaltningslagens bestämmelser blir gällande bl. a. för arrendenämnd och hyresnämnd. Jag anser således — i motsats till vad kammarrätten uttalat i sitt remissyttrande över arbetsgruppens förslag — att något generellt undantag inte bör göras beträffande sådan nämnd. Jag vill i sammanhanget erinra om att varken arrendenämnd eller hyresnämnd är att betrakta som dömande organ och att nämndernas verksamhet inte är avsedd att utövas i domstolsmässiga former (prop. 1967: 171 s. 45 och 1970: 20 s. 884).

Såväl arrendenämnds som hyresnämnds verksamhet regleras fr. o. m. den 1 januari 1972 i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder. Lagen innehåller — liksom nuvarande lag (1968: 349) om hyresnämnder, vilken upphör att gälla vid nämnda tidpunkt — åtskilliga förfaranderegler som är avpassade särskilt för de förhållanden under vilka de berörda nämnderna skall bedriva sin verksamhet. Jag tänker här bl. a. på bestämmelserna om handläggning av ärenden om arrende- eller hyresvist (7—12 §§) och på reglerna om skiljemannaförfarande inför sådan nämnd (14 §). När det gäller skiljemannaförfarandet blir förvaltningslagen över huvud taget inte tillämplig, eftersom arrende- eller hyresnämnden då inte fungerar i egenskap av offentlig förvaltningsmyndighet utan i första hand på uppdrag av parterna i ärendet. Däremot blir förvaltningslagen i princip tillämplig på nämndernas övriga verksamhet. Detta torde inte vara förenat med några olägenheter. Vad angår förvaltningslagens allmänna bestämmelser blir bara 6—10 §§ tillämpliga, eftersom regler om jäv och besvär är meddelade i 17 och 22 §§ lagen om arrendenämnder och

hyresnämnder. Förvaltningslagens särskilda bestämmelser (14—20 §§) får aktualitet endast om förlikning inte träffas i ärendet (jfr 3 § första stycket förvaltningslagen). Beträffande bestämmelserna i 17 § första stycket och 18 § första stycket förvaltningslagen vill jag dessutom erinra om att dessa i fråga om samtliga ärenden hos någon av de berörda nämnderna ersätts av motsvarande föreskrifter i 21 och 25 §§ lagen om arrendenämnder och hyresnämnder (beträffande 18 § första stycket dock inte såvitt avser skyldigheten att lämna upplysning om skiljaktig mening).

Enligt 15 § lagen om arrendenämnder och hyresnämnder skall motpart beredas tillfälle att yttra sig över ansökan i fråga enligt lagen (1970: 246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet. Interimistiskt beslut om tvångsförvaltning och utseende av förvaltare får dock meddelas utan att fastighetsägaren beretts tillfälle att yttra sig i frågan.

Antas förslaget till förvaltningslag, kan dessa bestämmelser utgå. Enligt 15 § förvaltningslagen får nämligen, med vissa undantag, slutligt beslut inte meddelas utan att part underrättats om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och tillfälle beretts honom att yttra sig över det. När det gäller beslut under förfarandet uppställer förvaltningslagen däremot inte något kommunikationskrav.

6. Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

De i 37 kap. brottsbalken behandlade nämnderna är att anse som förvaltningsmyndigheter. Den föreslagna förvaltningslagen äger därför tillämpning i ärenden hos övervakningsnämnd, kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och interneringsnämnden. Jag vill i detta sammanhang påpeka att även om ett ärende hos övervakningsnämnd eller annan nämnd kan anses uteslutande röra meddelande av varning, se t. ex. 26 kap. 18 § 1 brottsbalken, ärendet ändå enligt 3 § första stycket förvaltningslagen är att hänföra till området för myndighetsutövning mot enskild. Varning torde nämligen få anses utgöra ett med disciplinär bestraffning »jämförbart förhållande». De särskilda bestämmelserna i förvaltningslagen är därför tillämpliga också i ett sådant ärende.

I ärende, som handläggs av övervakningsnämnd och avser annan fråga än upphörande av övervakning eller av meddelad föreskrift, skall enligt 37 kap. 6 § brottsbalken den dömde erhålla tillfälle att yttra sig, om det lämpligen kan ske och hans hörande ej finnes vara utan gagn. Begär den dömde att bli muntligen hörd i ärende hos nämnden, skall tillfälle därtill beredas honom. I ärende hos kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och interneringsnämnden bör, om det kan antas vara till gagn och lämp-

ligen kan ske, tillfälle beredas den dömden att yttra sig eller att bli muntligen hörd.

Antas förslaget till förvaltningslag, blir kommunikationsbestämmelserna i 15 § förvaltningslagen genomgående tillämpliga i ärenden hos nämnderna. Detta synes vara en lämplig ordning. I 37 kap. 6 § brottsbalken behöver då bara bestämmelser meddelas om den utsträckning, i vilken nämnd skall hålla muntligt förhör med den dömden. Härutinnan åsyftas inte någon ändring i sak. Vad angår de former, i vilka kommunikation kan ske, vill jag i detta sammanhang framhålla, att förvaltningslagen inte lägger något hinder i vägen för att i ärenden hos någon av de centrala nämnderna bestyren med kommunikation utförs av vederbörande övervakningsnämnd, om denna ordning framstår som rationell. Föreskrifter härom kan instruktionsvis meddelas av Kungl. Maj:t.

7. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt

Enligt 78 § första stycket lagen om behandling i fångvårdsanstalt förs talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt lagen genom besvär hos Kungl. Maj:t. I det förslag till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål, som den 20 mars 1970 remitterats till lagrådet för yttrande, har föreskrivits att besvär i stället skall anföras hos kammarrätt när fråga är om mål om beslut som för särskilt fall meddelats angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd. Då lagen om behandling i fångvårdsanstalt nu ändras med anledning av tillkomsten av förvaltningslagen, bör samtidigt i lagen föreskrivas att talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut i särskilt fall enligt lagen förs hos kammarrätten genom besvär och att mot annat styrelsens beslut enligt lagen talan förs hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Den som för talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt lagen skall f. n. ge in besvärshandlingen till styrelsen (78 § första stycket andra punkten). I 78 § tredje stycket andra punkten föreskrivs vidare att den som anför besvär hos kriminalvårdsnämnden över länsstyrelsens beslut enligt 12 § andra stycket skall ge in besvärshandlingen till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall med eget yttrande skyndsamt sända in handlingarna i ärendet till nämnden. Eftersom 12 § förvaltningslagen är tillämplig i de nu berörda fallen och den där föreskrivna ordningen för besvärshandlings ingivande synes böra gälla också på förevarande område, bör de nyss angivna bestämmelserna i 78 § första och tredje styckena utgå.

8. Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.

Innan framställning om verkställighet här i riket av frihetsstraff eller om anordnande här i riket av övervakning bifalls, skall enligt 24 § tredje stycket lagen om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. den dömde beredas tillfälle att yttra sig i ärendet, om det ej av särskilda skäl finnes kunna underlåtas. Antas förslaget till förvaltningslag, kan denna bestämmelse utgå därför att kommunikationsföreskrifterna i 15 § förvaltningslagen äger tillämpning i sådana ärenden.

9. Förslaget till lag om ändring i lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet

I skrivelse den 15 april 1969 har dåvarande näringsfrihetsrådet hemställt att den av arbetsgruppen föreslagna förvaltningslagen inte skall gälla hos rådet i ärenden enligt lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet (i det följande kallad konkurrensbegränsningslagen). Såsom skäl härför åberopas främst att konkurrensbegränsningslagen innehåller vissa förfaranderegler, att rådet i övrigt i stor utsträckning följer RB:s principer och att en del av reglerna i den av arbetsgruppen föreslagna förvaltningslagen, t. ex. reglerna om besvär, saknar aktualitet därför att rådets beslut enligt konkurrensbegränsningslagen inte kan överklagas.

Förfarandet hos marknadsrådet, vilket fr. o. m. den 1 januari 1971 ersatt näringsfrihetsrådet, regleras f. n. dels i lagen (1970:417) om marknadsråd m. m., dels i konkurrensbegränsningslagen. I den förra lagen finns bl. a. regler om jäv, förbud att föra talan mot rådets beslut, beslutsmotivering och underrättelse om beslut (2, 8, 19 och 20 §§). Dessa regler avser samtliga ärenden hos rådet. I lagen finns också särskilda regler om förfarandet i ärenden om otillbörlig marknadsföring (13—15 §§), vilka främst rör förberedelse och sammanträde i sådana ärenden. Som näringsfrihetsrådet påpekat i sin skrivelse finns vid sidan härav vissa förfaranderegler i konkurrensbegränsningslagen, vilka tar sikte på handläggningen av ärenden enligt den lagen. De nu åsyftade reglerna (15—21 §§) rör väsentligen det system med förhandling för undanröjande av skadlig verkan av konkurrensbegränsning som föreskrivs i konkurrensbegränsningslagen.

Som jag påpekat tidigare är det nu framlagda förslaget till förvaltningslag avsett att i princip utgöra grundvalen för handläggningen av ärenden hos andra offentliga förvaltningsmyndigheter än sådana som uttryckligen

undantagits i 2 § i lagen. Marknadsrådet har visserligen en ställning som i en del hänseenden liknar en domstols (jfr prop. 1970:57 s. 167). Rådet torde emellertid principiellt sett vara att hänföra till kategorien förvaltningsmyndighet. Förvaltningslagen blir därför tillämplig hos rådet, i den mån inte avvikande bestämmelser om förfarandet hos rådet har meddelats. Tillräcklig anledning att generellt undanta rådet från förvaltningslagens tillämpning anser jag inte föreligga.

Beträffande förhållandet mellan förvaltningslagen och förfarandebestämmelserna i de förut nämnda lagarna angående marknadsrådets verksamhet vill jag framhålla följande. De särskilda bestämmelserna i förvaltningslagen blir inte tillämpliga i ärenden rörande förhandling för undanröjande av skadlig verkan av konkurrensbegränsning, eftersom marknadsrådet i sådana ärenden inte bestämmer om förmåner, rättigheter, skyldigheter eller jämförbara förhållanden för enskild. Av de i konkurrensbegränsningslagen omnämnda ärendena torde det endast vara ärenden rörande de i 2 och 3 §§ upptagna förbuden, ärenden rörande vitesföreläggande enligt 21 § första stycket och ärenden angående tillstånd enligt 21 § tredje stycket som omfattas av de särskilda bestämmelserna i förvaltningslagen. Några svårigheter att i den utsträckning som behövs tillämpa förvaltningslagens särskilda bestämmelser i dessa ärenden torde inte föreligga. Att låta förvaltningslagens allmänna bestämmelser i princip gälla i samtliga ärenden hos rådet torde inte heller medföra några olägenheter. Det förhållandet att de regler i förvaltningslagen som rör besvär över myndighets beslut saknar aktualitet för rådets del vållar inga problem. Inte heller torde det förhållandet att lagen om marknadsråd m. m. på vissa punkter innehåller avvikande bestämmelser skapa några tolkningssvårigheter. På grund av innehållet i 1 § andra stycket förvaltningslagen är det fullt klart att föreskrifterna i lagen om marknadsråd m. m. tar över motsvarande bestämmelser i förvaltningslagen.

I 15 § andra stycket konkurrensbegränsningslagen finns en bestämmelse om att tillstånd som avses i 2 och 3 §§ konkurrensbegränsningslagen inte får återkallas utan att tillståndshavaren erhållit tillfälle att yttra sig. Ett ärende av denna typ omfattas av förvaltningslagens särskilda bestämmelser, bl. a. kommunikationsreglerna i 15 §. På grund av dessa bestämmelser i förvaltningslagen kan 15 § andra stycket konkurrensbegränsningslagen utgå.

10. Förslaget till lag om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag

108 §

Enligt paragrafen skall länsstyrelsen under angivna förutsättningar förordna revisor i aktiebolag, i vissa fall efter att ha förklarat redan utsedd

revisor entledigad. Beslut meddelas efter anmälan av styrelsen för bolaget eller av annan. Har anmälan ej gjorts av styrelsen, skall enligt paragrafen före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet. Denna kommunikationsbestämmelse kan utgå, om förslaget till förvaltningslag antas. Sistnämnda lagförslag innehåller nämligen tillämpliga kommunikationsbestämmelser i 15 §.

189 §

I denna paragraf föreskrivs bl. a. att vissa ansökningar och anmälningar skall inges eller i betalt brev med posten insändas till registreringsmyndigheten. I 7 § förslaget till förvaltningslag förutsätts att ansökningar och anmälningar kan tillställas en myndighet även på annat sätt än nyss sagts. Något behov av att i aktiebolagslagen ha kvar en bestämmelse om det sätt på vilket ansökningar och anmälningar skall tillställas registreringsmyndigheten föreligger inte. Jag föreslår därför att ifrågavarande bestämmelse utgår.

190 §

I 190 § 1 och 2 mom. samt 192 § 3 mom. finns bestämmelser av innehåll att, om godkännande eller registrering vägras, beslutet med angivande av skälen ofördröjligen med posten skall tillställas stiftarombudet, bolaget eller annan angiven intressent. Antas förslaget till förvaltningslag, kan i 190 § 1 och 2 mom. dessa bestämmelser utgå, därför att den föreslagna förvaltningslagen innehåller tillämpliga föreskrifter (17 och 18 §§) angående beslutsmotivering och angående underrättelse om beslut. Bestämmelsen i 192 § 3 mom. torde däremot böra bibehållas, eftersom inte samtliga beslut, varigenom registrering vägras, synes utgöra sådan myndighetsutövning mot enskild som avses i 3 § första stycket förslaget till förvaltningslag och till följd härav 17 och 18 §§ förvaltningslagen inte alltid blir tillämpliga.

191 och 195—199 §§

Förklarar registreringsmyndigheten vissa frågor förfallna eller beslutar myndigheten i visst fall erforderlig jämkning i bolagsordningen, skall myndigheten enligt 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 och 197 §§, 198 § 1 mom. samt 199 § ofördröjligen med posten översända underrättelse om beslutet till stiftarombudet, bolaget eller bolagen. På grund av föreskrifterna angående underrättelse om beslut i 18 § förslaget till förvaltningslag blir också nu nämnda bestämmelser i aktiebolagslagen överflödiga, om förslaget till förvaltningslag antas.

11. Förslaget till lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385)

Eftersom 12 § förvaltningslagen innehåller bestämmelser om besväräsförfarandet, bör motsvarande bestämmelser i 150 § byggnadslagen utgå. För-

slaget innebär den sakliga ändringen att menighets besvärstid i andra ärenden än planärenden o. d. förkortas från fem veckor till tre veckor. Övriga ändringar i paragrafen är av redaktionell natur.

12. Förslaget till lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag

Vid besvär hos länsstyrelsen över barnavårdsnämnds beslut i ärende angående allmänt barnbidrag skall enligt 15 § första stycket lagen om allmänna barnbidrag besvärshandlingen ges in till länsstyrelsen. Med hänsyn till att förslaget till förvaltningslag upptar en regel om att besvärshandling skall tillställas besvärsmyndigheten (12 § första stycket), föreslår jag att den nuvarande bestämmelsen om besvärsgivande i lagen om allmänna barnbidrag utgår (jfr 12 § tredje stycket andra punkten förvaltningslagen).

I 15 § andra stycket lagen om allmänna barnbidrag föreskrivs att barnavårdsnämnds beslut länder till efterrättelse utan hinder av anförda besvär, om inte länsstyrelsen förordnar annorlunda. Eftersom i 13 § förslaget till förvaltningslag föreskrivs att myndighet, som har att pröva besvär, kan i avvaktan på ärendets slutliga avgörande förordna att det överklagade beslutet tills vidare inte skall gälla, synes i nyssnämnda lagrum böra föreskrivas bara att barnavårdsnämnds beslut omedelbart länder till efterrättelse.

13. Förslaget till lag om ändring i skollagen (1962: 319)

14, 18, 20 d och 20 f §§

Under hänvisning till vad jag har anfört i specialmotiveringen till 4 och 5 §§ förvaltningslagen föreslår jag, att i 14, 18 och 20 f §§ skollagen föreskrivs att utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen jävsbestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen skall äga tillämpning i samtliga ärenden hos skolstyrelse och sådan utbildningsnämnd som väljs enligt 20 f § första stycket skollagen. Har enligt 3 § femte stycket skollagen till utbildningsnämnd utsetts nämnd som handhar andra landstingskommunens förvaltningsuppgifter, bör däremot kommunallagens jävsbestämmelser gälla i samtliga av denna nämnd handlagda ärenden. I anslutning till de nyssnämnda ändringarna i skollagen bör vissa jämkningar göras i de hänvisningar till kommunallagen, kommunallagen för Stockholm och landstingslagen, som ifrågavarande paragrafer i skollagen innehåller. Den föreslagna ändringen i 20 d § skollagen har karaktären av en redaktionell jämkning.

23, 25 och 39 a §§

Beslut av skolstyrelse om specialundervisning i grundskolan kan överklagas hos läns skolnämnden genom besvär (29 kap. 1 § första stycket skolstadgan

— jfr 5 kap. 42 § samma stadga). Bestämmelserna i förvaltningslagen kommer således att gälla i sådana ärenden hos skolstyrelsen om inte annat är föreskrivet. Detsamma gäller ärenden hos lokal styrelse för specialskolan om undervisning i sådan skola. F. n. föreskrivs i 23, 25 och 39 a §§ skollagen att föräldrarna skall ha fått tillfälle att yttra sig innan beslut fattas. Dessa kommunikationsföreskrifter bör utgå eftersom kommunikationsbestämmelserna i 15 § förvaltningslagen är tillräckliga och lämpliga. I detta sammanhang bör tilläggas att enligt vad jag har inhämtat från chefen för utbildningsdepartementet denne avser att i vår föreslå Kungl. Maj:t att utfärda ny skolstadga. Den nya stadgan, som skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1971, avses komma att innehålla en motsvarighet till den angivna besvärshöjningen i 29 kap. 1 § nuvarande skolstadga.

14. Förslaget till lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar

Ändringarna i 47 och 99 §§ samt 103 § 2 mom. lagen om ekonomiska föreningar motsvarar ändringarna i 108, 189 och 199 §§ lagen om aktiebolag, vilka jag tidigare behandlat. Som jag har anfört vid behandlingen av ändringarna i 190 § aktiebolagslagen har bestämmelsen i 192 § 3 mom. sistnämnda lag om underrättelse angående beslut om vägrad registrering och angående skälen därför ansetts böra bibehållas, eftersom inte alla sådana beslut torde utgöra myndighetsutövning som avses i 3 § första stycket förvaltningslagen. Av motsvarande skäl har bestämmelsen om underrättelse till sökanden i 100 § tredje stycket lagen om ekonomiska föreningar behållits.

Enligt 49 § lagen om ekonomiska föreningar kan revisor i ekonomisk förening till länsstyrelsens avgörande hänskjuta fråga om rätt att anlita medhjälpare vid granskningsarbetets utförande, om behövligt samtycke inte lämnas av styrelsen i föreningen. Därvid skall länsstyrelsen före besluts meddelande bereda föreningens styrelse tillfälle att yttra sig i ärendet. Denna bestämmelse kan utgå, om förslaget till förvaltningslag antas, därför att den föreslagna förvaltningslagen innehåller tillämpliga bestämmelser om kommunikation (15 §).

15. Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring

2 §

Som jag tidigare har framhållit är det tveksamt huruvida försäkringsrådet bör betraktas som en offentlig förvaltningsmyndighet, vilken omfattas av förvaltningslagens bestämmelser, eller bör anses vara en förvalt-

ningsdomstol, som i huvudsak faller utanför tillämpningsområdet för förvaltningslagen. Till stöd för synsättet att försäkringsrådet är en förvaltningsmyndighet kan främst åberopas att rådet inte bara prövar besvär och ansökningar i vissa ärenden angående försäkring och skadeersättning utan också har tillsynsuppgifter (se 2 § första stycket och 44 § tredje stycket förevarande lag samt 4 § tredje stycket militärersättningsförordningen 1950:261). Det bör också nämnas att försäkringsrådet inte äger befogenhet att höra vittnen på ed (jfr 52 § förevarande lag och 18 § militärersättningsförordningen). Till förmån för uppfattningen att försäkringsrådet ändå bör anses ha karaktären av domstol kan främst anföras att i lagen (1955:261) om avstängning av domare försäkringsrådet likställs med bl. a. regeringsrätten och kammarrätten och betecknas som särskild domstol (jfr prop. 1964:140 s. 99). Detta förhållande synes mig böra tilläggas sådan vikt att jag, såsom jag redan sagt i det föregående, funnit mig böra inta ståndpunkten att försäkringsrådet bör betraktas som en förvaltningsdomstol vilken vid utövningen av sin huvudsakliga verksamhet faller utanför förvaltningslagens tillämpningsområde.

Några mera ingående bestämmelser om förfarandet i ärenden hos försäkringsrådet finns i stort sett inte. Lagen (1917:466) om försäkringsrådet har karaktären av en organisationslag och inte en förfarandelag. Vid sin handläggning av försäkrings- och ersättningsärenden torde försäkringsrådet följa de principer åt vilka RB ger uttryck. Förslag har framlagts om att rådet skall avvecklas. Under förhandenvarande förhållanden torde det inte böra komma i fråga att göra förvaltningsprocesslagen tillämplig på försäkringsrådet. Inte heller torde anledning finnas att låta förvaltningslagen gälla för rådets rättskipande verksamhet. På en punkt torde det dock vara lämpligt att låta förfarandelagstiftningens regler gälla för denna försäkringsrådets verksamhet. Jag avser därvid de i huvudsak likalydande bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen och 44 § förvaltningsprocesslagen om när handling skall anses ha kommit in. Jag föreslår därför att det för rådets del föreskrivs att bestämmelserna i 44 § förvaltningsprocesslagen skall äga motsvarande tillämpning. Föreskrift i ämnet torde böra tas in inte bara i förevarande lagrum utan också i 2 § lagen (1961:257) om besvär över försäkringsrådets beslut och 4 § militärersättningsförordningen (1950:261).

44 §

Enligt första stycket skall besvär hos försäkringsrådet över riksförsäkringsverkets beslut ha kommit in till rådet inom en månad efter det klaganden fått kännedom om beslutet. Enligt min mening talar övervägande skäl för att besvärstidsbestämmelserna i 12 § förvaltningslagen görs tillämpliga i förevarande ärenden. Något starkt framträdande behov av en längre besvärstid än den i förvaltningslagen angivna treveckorsfristen synes

nämligen inte föreligga och vid klagan hos försäkringsdomstolen över försäkringsrådets beslut är besvärstiden redan i regel tre veckor. Vad angår ordningen för besvärshandlingens ingivande synes någon ändring inte vara av behovet påkallad. Besvärshandlingen torde även i fortsättningen bära tillställas försäkringsrådet. Denna ordning överensstämmer med den som är föreskriven i 12 § första stycket förvaltningslagen. Jag föreslår därför att nyssnämnda bestämmelser om besvärstid och besvärshandlings ingivande vid besvär hos försäkringsrådet utgår, varigenom reglerna i 12 § första och andra styckena förvaltningslagen blir tillämpliga.

Vid besvär hos försäkringsdomstolen över försäkringsrådets beslut är enligt fjärde stycket av förevarande paragraf besvärstiden i allmänhet tre veckor från det klaganden fått kännedom om beslutet. Menighet åtnjuter dock fem veckors besvärstid. I fråga om besvärshandlingens ingivande är lagrummets huvudregel att handlingen skall tillställas försäkringsrådet, dvs. beslutsmyndigheten. Den omständigheten att besvärshandlingen har getts in eller sänts in till försäkringsdomstolen utgör dock ej hinder för att besvären tas upp till prövning, om de kommit in till domstolen före besvärstidens utgång. I fråga om besvärstidens längd i nu ifrågavarande mål finner jag övervägande skäl tala för att den längre besvärstiden för menighet utgår och att besvärstiden fixeras till tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Vad angår ordningen för besvärshandlingens ingivande vid besvär hos försäkringsdomstolen förordar jag, efter samråd med chefen för socialdepartementet, att den nuvarande ordningen behålls. Motsvarande förslag kommer att framläggas i flera andra sammanhang på socialförsäkringsfältet med hänsyn till de förhållanden som råder där.

48 §

Den frivilliga försäkringen enligt lagen om yrkesskadeförsäkring torde inte innefatta sådan myndighetsutövning mot enskild som avses i 3 § första stycket förslaget till förvaltningslag. De särskilda bestämmelserna i förvaltningslagen gäller därför inte i ärenden rörande den frivilliga försäkringen. Det kan emellertid ifrågasättas om inte den frivilliga försäkringen enligt yrkesskadeförsäkringslagen bör vara underkastad samma förfaranderegler som den obligatoriska försäkringen enligt samma lag. Det förhåller sig nämligen på det sättet att yrkesskadeförsäkringslagens regler rörande den obligatoriska försäkringen — bl. a. besvärbestämmelserna — i tillämpliga delar gäller även beträffande den frivilliga försäkringen. Med hänsyn härtill finner jag övervägande skäl tala för att i förfarandehänseende ingen skillnad bör göras mellan obligatorisk och frivillig försäkring enligt lagen om yrkesskadeförsäkring. Jag föreslår därför att till förevarande paragraf fogas ett nytt stycke av innehåll att utan hinder av 3 § första stycket förvaltningslagen 14—20 §§ nämnda lag äger tillämpning i ärenden rörande den frivilliga försäkringen.

16. Förslaget till lag om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut

De föreslagna ändringarna i 1 och 2 §§ motsvarar de av mig förordade ändringarna i 2 § och 44 § fjärde stycket lagen om yrkesskadeförsäkring. Jag hänvisar till vad jag nyss har anfört under dessa lagrum (se lagförslag 15).

Med anledning av tillägget till 2 § förevarande lag föreslår jag att lagens rubrik ändras till »lag om besvär över försäkringsrådets beslut m. m.».

17. Förslaget till lag om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279)

I 23 § allmänna förfogandelagen finns bestämmelser om klagan hos riksvärderingsnämnden över bl. a. lokal värderingsnämnds beslut. Klagotiden är bestämd till tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Antas förslaget till förvaltningslag, saknas anledning att behålla denna föreskrift om tre veckors klagotid. Bestämmelserna om besvärstid i 12 § förvaltningslagen är tillräckliga. Jag föreslår därför att klagotidsbestämmelsen i allmänna förfogandelagen utgår. I 23 § bör därvid anges att ändring söks genom besvär.

18. Förslaget till lag om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583)**17 §**

I paragrafens andra stycke finns bestämmelser om besvär hos allmän lokal värderingsnämnd. Besvären skall ha kommit in till länsstyrelsen inom 20 dagar från det klaganden fick del av beslutet. Härutöver föreskrivs i tredje stycket att om någon vill göra anspråk på ersättning utöver vad gällande taxa medger, han skall göra ansökan därom hos riksvärderingsnämnden inom tid som nyss sagts.

Övervägande skäl synes tala för att den speciella besvärstiden i rekvisitionslagen inte bibehålls utan att besvärstidsreglerna i 12 § förvaltningslagen görs tillämpliga. Också i fråga om besvärshandlingens ingivande synes reglerna i 12 § förvaltningslagen böra gälla. En erinran härom har tagits in i 17 § andra stycket rekvisitionslagen. Härutöver bör meddelas en föreskrift om att besvärshandling också får tillställas länsstyrelsen. Tiden för ansökan hos riksvärderingsnämnden om ersättning utöver vad gällande taxa medger bör även i fortsättningen vara densamma som tiden för anförande av besvär.

20 §

Enligt denna paragraf får besvär över lokal värderingsnämnds beslut anföras hos riksvärderingsnämnden inom 20 dagar från det klaganden fick del av beslutet. Även i detta sammanhang synes anledning saknas att behålla en speciell besvärstid. Bestämmelsen härom bör därför utgå. Härigenom blir föreskrifterna i 12 § förvaltningslagen tillämpliga. Detta synes vara en lämplig ordning.

19. Förslaget till lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)

Enligt 10 § skall ändring i lokal värderingsnämnds beslut sökas hos riksvärderingsnämnden inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Om i paragrafen anges att ändring söks genom besvär, behöver någon klagotid inte anges. Det blir då fullt klart att bestämmelserna i 12 § förvaltningslagen träder i tillämpning. Jag föreslår att denna jämkning vidtas.

20. Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård

I lagrådsremiss den 20 november 1970 har förutsatts att den befattning med ärenden om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, som enligt 18—37 §§ nykterhetsvårdslagen tillkommer länsstyrelserna, fr. o. m. den 1 juli 1971 skall ankomma på de länsrätter som då inrättas. Det har också förutsatts att länsrätterna skall handlägga mål om återintagning på vårdanstalt enligt 55 § nykterhetsvårdslagen samt besvär över nykterhetsnämnds beslut enligt samma lag. Det lagförslag som nu läggs fram innehåller de ändringar i nykterhetsvårdslagen som föranleds av denna reform samt av tillkomsten av förvaltningslagen, förvaltningsprocesslagen och viss annan lagstiftning.

3 och 9 §§

Från och med den 1 januari 1971 omfattar Gotlands län bara en kommun, Gotlands kommun. Vid samma tid upplöstes Gotlands läns landstingskommun (prop. 1970:14, KU 5, rskr 72). Gotlands kommun fullgör både primärkommunala och landstingskommunala uppgifter.

Mot nu angivna bakgrund har chefen för civildepartementet efter samråd med chefen för socialdepartementet föreslagit (prop. 1971:1, bil. 14 s. 50—56) att det i Gotlands län inte längre skall finnas någon länsnykterhetsnämnd efter utgången av juni 1971. Ändringarna i 3 och 9 §§ föranleds härav.

5 §

I överensstämmelse med vad jag har anfört vid behandlingen av jävsbestämmelserna i förslaget till förvaltningslag förordar jag att förvaltningslagens jävsföreskrifter görs tillämpliga i samtliga ärenden hos kommunal nykterhetsnämnd. Ändringarna i nu ifrågavarande paragraf föranleds dels härav, dels av en av mig föreslagen ändring i 40 § kommunalagen, vartill jag återkommer vid behandlingen av sistnämnda lag.

24 och 26 §§

Ändringarna i dessa paragrafer sammanhänger med att det nuvarande förhåret inför länsstyrelse ersätts av muntlig förhandling vid länsrätt.

27 §

Denna paragraf kan väsentligt förkortas, därför att förvaltningsprocesslagens bestämmelser om muntlig förhandling blir tillämpliga. Paragrafen behöver bara innehålla en bestämmelse som möjliggör hämtning till muntlig förhandling av den om vars intagning är fråga. Förvaltningsprocesslagen har nämligen ingen regel om hämtning av part.

28 §

Här fastslås f. n. principen att förhör skall vara offentligt men samtidigt görs vissa undantag från offentlighetsgrundsatsen. Vidare föreskrivs att företrädare för länsnykterhetsnämnd och kommunal nykterhetsnämnd skall få tillfälle att närvara och att förhör upplysningsvis med någon kan hållas utan att den om vars intagning är fråga är närvarande. Protokoll skall föras över vad som förekommer vid förhör.

Av dessa bestämmelser torde i fortsättningen bara behövas den nuvarande föreskriften om att företrädare för nykterhetsnämnd skall få tillfälle att närvara vid muntlig förhandling. I övrigt synes förvaltningsprocesslagens regler vara tillräckliga. I 16 § nämnda lag finns föreskrifter om offentligheten vid muntlig förhandling. Det behov av en långtgående möjlighet till handläggning inom stängda dörrar som föreligger i nu ifrågavarande mål torde i erforderlig grad tillgodoses genom bestämmelsen i nämnda paragraf att rätten, utöver vad som följer av RB, får förordna om handläggning inom stängda dörrar, om det behövs av hänsyn till privatlivets helgd. Om protokoll vid muntlig förhandling finns bestämmelser i 17 § förvaltningsprocesslagen. I fråga om parts närvaro vid förhör med vittne gäller enligt 24 § förvaltningsprocesslagen i tillämpliga delar bestämmelserna i 36 kap. 18 § rättegångsbalken. Samtidigt vill jag erinra om att 14 § förvaltningsprocesslagen utformats på sådant sätt att undantagsvis förhör med vittne kan hållas utan att part kallats till den muntliga förhandlingen. Enligt nämnda lagrum skall nämligen den som har att svara i målet kallas till muntlig förhandling, om inte särskilda skäl talar däremot.

29 §

I denna paragraf finns bestämmelser om förhör vid allmän underrätt med annan än part. Paragrafen torde kunna utgå. Den har ytterst sällan tillämpats. Jag vill erinra om att i 26 § förvaltningsprocesslagen finns bestämmelser som möjliggör hållande av förhör med vittne eller sakkunnig vid annan länsrätt än den som har att pröva intagningsfrågan.

30 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om ersättning till den som inställt sig för att vittna eller upplysningsvis höras, kan utgå. Den blir nämligen onödig på grund av ersättningsbestämmelserna i 25 § förvaltningsprocesslagen.

32 §

Föreskriften i första stycket om besvärshänvisning kan utgå. Behövlig bestämmelse i ämnet finns nämligen i 30 § förvaltningsprocesslagen.

40 §

Allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare är *dels* anstalt eller avdelning därav, som staten inrättat för sådant ändamål, *dels* av landsting, kommun, förening, stiftelse eller annan anordnad anstalt eller avdelning därav, som Kungl. Maj:t erkänt som allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Allmän vårdanstalt skall alltid stå under ledning av en styrelse och ha föreståndare. Styrelse och föreståndare har viktiga befogenheter i fråga om dem som är intagna på anstalten och deras beslut kan överklaga genom besvär hos socialstyrelsen, om beslutet avser fråga om försökspermission, utskrivning eller annan vårdfråga eller om det innebär förordnande om övervakning eller meddelande av lydnadsföreskrift.

Förvaltningslagen gäller handläggning av ärende hos förvaltningsmyndighet. Drivs allmän vårdanstalt av staten, landsting eller kommun, blir därför förvaltningslagen tillämplig på styrelsens och föreståndarens handläggning av de vid anstalten förekommande ärendena. Om däremot en allmän vårdanstalt drivs av förening, stiftelse eller annan enskild, torde styrelsens och föreståndarens handläggning av anstaltsärendena inte kunna anses som handläggning av ärenden hos förvaltningsmyndighet och handläggningen faller därför utanför förvaltningslagens tillämpningsområde. När det är fråga om sådana ärenden som behandlas i nykterhetsvårdslagen kräver emellertid rättssäkerheten att samma förfaranderegler gäller oberoende av vem som har anordnat anstalten. Jag föreslår därför att i 40 § föreskrivs att i ärenden enligt nykterhetsvårdslagen, vilka handläggs av styrelse eller föreståndare för allmän vårdanstalt, förvaltningslagen äger motsvarande tillämpning, om anstalten drivs av annan än staten, landsting eller kommun.

55 §

Ändringen i paragrafhänvisningen i sista stycket sammanhänger med förslaget att 29 och 30 §§ skall upphöra att gälla.

59 §

Om nykterhetsnämnden har avvisat ett ombud eller biträde, torde möjlighet böra finnas att överklaga avvisningsbeslutet oberoende av om nykterhetsnämndens beslut i huvudsaken kan överklagas eller ej (jfr 6 § tredje stycket förvaltningslagen). Talan synes böra föras hos länsrätten. Bestämmelse i ämnet har tagits in i paragrafen.

60 §

Vid 40 § har jag föreslagit att i ärenden enligt nykterhetsvårdslagen, vilka handläggs av styrelse eller föreståndare för allmän vårdanstalt, förvaltningslagen skall äga motsvarande tillämpning, om anstalten drivs av annan än staten, landsting eller kommun. I förevarande paragraf behövs därför inga bestämmelser om vem som är besvärberättigad och om besvärstid. Reglerna i 11 och 12 §§ förvaltningslagen är tillräckliga.

61 §

Här anges i första hand i vilka fall talan får föras mot länsrätts beslut enligt nykterhetsvårdslagen. I anslutning till nuvarande ordning föreslås att talan får föras, om länsrätts beslut innebär förordnande om tvångsintagning, avslag på ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet eller förverkande av sådant anstånd. När det gäller länsrätts beslut som ej innebär att målet avgörs synes talan böra få föras i fall som avses i 32 § andra stycket förvaltningsprocesslagen.

I fråga om besvärinstans och besvärshandlings ingivande vid klagan över länsrätts beslut behövs inga bestämmelser i nykterhetsvårdslagen, därför att 32 och 34 §§ förvaltningsprocesslagen innehåller tillämpliga regler. Talan mot beslut som av länsrätt särskilt meddelats om någons omhändertagande enligt nykterhetsvårdslagen bör i överensstämmelse med nuvarande ordning få föras utan inskränkning till viss tid. Bestämmelse härom finns i förevarande paragraf. I övrigt behövs ingen regel om besvärstid, därför att tillämpliga bestämmelser i ämnet finns i 34 § förvaltningsprocesslagen.

Mot sådana beslut enligt nykterhetsvårdslagen, som fortfarande skall meddelas av länsstyrelse, bör i överensstämmelse med nuvarande ordning talan ej vara tillåten. Föreskrift härom har tagits in i paragrafens sista stycke.

66 §

Det förbud mot surrogat- och kungörelsedelgivning, som denna paragraf innehåller, synes böra redaktionellt jämkas på grund av tillkomsten av förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen.

21. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster

Har ansökan gjorts om tillstånd att anordna allmän sammankomst, skall enligt 5 § tredje stycket lagen om allmänna sammankomster skriftligt besked meddelas om beslutet. Innebär detta att sammankomst ej får äga rum, skall skälen därtill anges. Antas förslaget till förvaltningslag, kan den sista satsen i stycket utgå. Föreskrifterna om beslutsmotivering i 17 § förvaltningslagen är tillräckliga.

22. Förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)

I lagrådsremiss den 20 november 1970 har förutsatts att länsstyrelsernas befattning med underställnings- och besvärshärenden enligt barnavårdslagen skall upphöra vid utgången av juni 1971 och att ifrågavarande ärenden i fortsättningen skall handläggas av de länsrätter som då inrättas. Det lagförslag som här läggs fram innehåller de ändringar i barnavårdslagen som behövs på grund av denna reform och på grund av tillkomsten av förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen. Ändringsförslaget innehåller också vissa jämkningar som föranleds av de ändringar i kommunallagstiftningen vilka trätt i kraft den 1 januari 1971.

7—9, 12 och 13 §§

Under hänvisning till vad jag har anfört i specialmotiveringen till 4 och 5 §§ förvaltningslagen föreslår jag, att i 8 § barnavårdslagen föreskrivs att förvaltningslagens jävsbestämmelser skall äga tillämpning i samtliga ärenden hos barnavårdsnämnd. I anslutning härtill krävs en jämkning i paragrafens hänvisning till kommunallagen. De övriga ändringar som görs i förevarande paragrafer i barnavårdslagen sammanhänger med ändringarna i kommunallagstiftningen.

14 §

Bestämmelserna i 3 kap. barnavårdslagen om förfarandet i ärenden hos barnavårdsnämnd äger i stor utsträckning tillämpning vare sig barnavårdsnämnds beslut kan överklagas genom förvaltningsbesvär enligt barnavårdslagen eller genom kommunalbesvär enligt kommunallagarna. Enligt 2 § 2 förslaget till förvaltningslag gäller däremot förvaltningslagen inte i ärende hos kommunal myndighet, om ärendet avgörs genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär. Denna begränsning i förvaltningslagens tillämpningsområde synes inte böra få föranleda att rättsskyddet på barnavårdsområdet avsevärt inskränks. För att förebygga att detta blir fallet men ändå i möjligaste mån skapa en samordning mellan barnavårdslagens

och förvaltningslagens regler föreslår jag att i ett nytt stycke i 14 § barnavårdslagen föreskrivs, att utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen bestämmelserna i sistnämnda lag om ombud och biträde, vägledning av part, tolk, remiss, partsinsyn, kommunikation, beslutsmotivering och rättelse av förbiseendefel skall äga tillämpning i samtliga ärenden hos barnavårdsnämnd. Att förvaltningslagens jävsregler gäller i alla ärenden hos sådan nämnd framgår av det tidigare berörda tillägget till 8 § barnavårdslagen. Av första stycket i nämnda paragraf jämförd med 40 § kommunallagen följer vidare att reglerna om när handling skall anses ha kommit in (7 § förvaltningslagen) äger generell giltighet hos barnavårdsnämnd. Den nyssnämnda begränsningen i förvaltningslagens tillämpningsområde omfattar således i fråga om barnavårdsnämnd bara lagens besvärsmåttbestämmelser (11—13 §§) och bestämmelser om parts rätt att lämna muntliga uppgifter (16 §) och om underrättelse om beslut m. m. (18 §). Eftersom förvaltningslagens regler om beslutsmotivering endast omfattar sådana beslut, varigenom myndighet avgör ärende, medan barnavårdslagen kräver att barnavårdsnämnd, i den mån det inte befinns obehövt, skall motivera varje beslut som nämnden meddelar, bör i det av mig förordade tillägget till 14 § barnavårdslagen också föreskrivas, att förvaltningslagens bestämmelser om beslutsmotivering skall äga motsvarande tillämpning i fråga om barnavårdsnämnds beslut under ärendes handläggning.

19 §

Innan barnavårdsnämnd avgör ärende skall enligt första stycket den som ärendet rör underrättas om vad som framkommit vid utredningen samt tillfälle beredas honom att yttra sig däröver, om inte sådant yttrande befinns uppenbart obehövt eller ärendet kräver så snabbt avgörande att yttrande inte kan avvaktas. Detta stycke kan utgå, om förslagen till förvaltningslag och tillägg till 14 § barnavårdslagen antas. I anslutning härtill bör vissa redaktionella ändringar göras i de nuvarande andra och fjärde styckena av paragrafen.

20 §

Första och andra styckena, som handlar om rätten att anlita biträde och om avvisning av biträde, kan utgå på grund av 6 § förvaltningslagen och det av mig förordade tillägget till 14 § barnavårdslagen. Ändringen i tredje stycket är rent redaktionell.

21 §

Första stycket innehåller den av mig förut berörda bestämmelsen om barnavårdsnämnds skyldighet att motivera sina beslut. Bestämmelsen blir obe-

hövlig, om förslaget till förvaltningslag antas och det av mig förordade tillägget till 14 § barnavårdslagen godtas.

I andra stycket föreskrivs att om talan mot barnavårdsnämnds beslut får fullföljas enligt barnavårdslagen, beslutet skall innehålla fullföljdshänvisning. Också denna bestämmelse synes överflödig, om förslaget till förvaltningslag antas. Bestämmelsen i ämnet i 18 § förvaltningslagen torde vara tillräcklig.

24 §

Med hänsyn till bestämmelsen i 18 § första stycket förvaltningslagen rörande upplysning om skiljaktig mening föreslås att i förevarande paragraf föreskrivs, att om i ärendet skiljaktig mening har antecknats i barnavårdsnämndens protokoll, upplysning härom skall lämnas vid delgivningen.

37 §

Från och med den 1 juli 1971 synes det böra ankomma på länsrätt att pröva framställning om medgivande enligt andra stycket att hålla någon i förvar längre tid än en vecka.

75—79 §§

Förfarandet hos länsstyrelse i underställningsmål är ganska utförligt reglerat i barnavårdslagen. När dessa mål i framtiden handläggs av länsrätt, behövs färre förfaranderegler i denna lag. Detta beror på att förvaltningsprocesslagen innehåller grundläggande bestämmelser rörande rättskipningen i länsrätt. Endast på några punkter behövs kompletterande föreskrifter i barnavårdslagen.

Hänvisningen i 75 § till bestämmelserna om förfarandet i ärenden hos barnavårdsnämnd kan begränsas till att bara omfatta föreskrifterna om kallelse och hämtning till läkarundersökning av den underårige och om hämtning av den som ärendet rör (16 och 17 §§), om erinran om rätten att påkalla muntlig förhandling (19 § första stycket andra punkten), om den underåriges ställning när han inte fyllt 15 år (15 § tredje stycket och 19 § tredje stycket) samt om föräldrars närvaro när den som är under 18 år höres (20 §).

Bestämmelserna i 76 § om förhör vid allmän underrätt med annan än part torde kunna utgå. Möjligheten enligt 26 § förvaltningsprocesslagen att anordna förhör med vittne eller sakkunnig vid annan länsrätt synes vara tillräcklig.

Ersättningsreglerna i 77 § blir också överflödiga. Tillämpliga bestämmelser om ersättning till vittne och sakkunnig finns i 25 § förvaltningsprocesslagen.

Enligt 78 § gäller f. n. att innan underställningsmål slutligt avgörs, länsstyrelsen bör infordra yttrande från barnavårdsnämnden, om utredningen föranleder det. Även denna bestämmelse torde kunna utgå då underställ-

ningsmålen överförs till handläggning av länsrätt. Föreskriften i 13 § förvaltningsprocesslagen att rätten om det behövs inhämtar yttrande från förvaltningsmyndighet, som tidigare beslutat i saken, är tillräcklig.

80 §

I första stycket uppräknas de beslut av barnavårdsnämnd som får överklagas genom förvaltningsbesvär. Bland besluten nämns beslut att avvisa av enskild anlitat biträde. I anslutning till 6 § förvaltningslagen bör i stället anges att talan får föras om nämnden avvisat ombud eller biträde. Med hänsyn till den reglering av besvärsrätten som finns i den allmänna förfarandelagstiftningen kan vidare orden »den beslutet rör» utgå.

Den nuvarande föreskriften i andra stycket att besvären skall ges in till länsstyrelsen bör utgå. Eftersom i framtiden talan skall föras hos länsrätten, ligger det i sakens natur att besvärshandlingen skall ges in till domstolen. Sedan förvaltningslagen trätt i kraft, gäller dess bestämmelser om besvärshandlings ingivande. Har besvärshandling före besvärstidens utgång kommit in till den barnavårdsnämnd, vars beslut överklagas, i stället för till länsrätten, skall enligt 7 § andra punkten förvaltningsprocesslagen besvären ändå upptas till prövning.

Bestämmelsen i sista stycket om länsstyrelsens befogenhet att meddela inhibitionsbeslut bör likaledes utgå. Med stöd av 27 § förvaltningsprocesslagen kan länsrätten i avvaktan på målets avgörande förordna att överklagat beslut tills vidare inte skall gälla och även eljest förordna rörande saken.

81 §

Ändringen sammanhänger med att länsrätten i stället för länsstyrelsen skall pröva besvär över beslut som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende rörande utskrivning från skolan. Inte heller i detta fall behövs någon bestämmelse om ingivandet av besvärshandling.

82 §

Ändringen sammanhänger med att länsrätt övertar handläggningen av vissa mål som nu prövas av länsstyrelse.

84 §

Denna paragraf i dess lydelse enligt lagrådsremissen den 20 mars 1970 kan utgå. Bestämmelser om besvärshandlings ingivande vid talan mot länsstyrelsens beslut finns i 12 § förvaltningslagen. När det gäller talan mot länsrätts beslut finns motsvarande bestämmelser i 34 § förvaltningsprocesslagen.

86 §

Ändringen sammanhänger med länsrätternas inrättande.

95 §

Det förbud mot surrogat- och kungörelsedelgivning, som paragrafen innehåller, bör jämkas på grund av tillkomsten av förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen.

23. Förslaget till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring

Den av mig föreslagna förvaltningslagen gäller handläggning av ärende hos förvaltningsmyndighet. Som jag har anfört under 1 § förslaget till förvaltningslag hänför jag även de allmänna försäkringskassorna till förvaltningsmyndighet. Förvaltningslagens bestämmelser blir således, med de begränsningar som lagen innehåller, tillämpliga i bl. a. de av kassorna handlagda ärendena enligt lagen om allmän försäkring (jfr vad som anförts under 3 och 17 §§ förvaltningslagen).

3 kap.

6 §

Enligt andra stycket i denna paragraf skall beslut angående försäkrads placering i sjukpenningklass skriftligen delges denne. Efter tillkomsten av delgivningslagen har termen "delges" en speciell innebörd. Något krav på delgivning i den bemärkelse som avses i delgivningslagen torde inte böra uppställas när det gäller meddelande om placering i sjukpenningklass. Bestämmelserna i 18 § förvaltningslagen angående underrättelse om beslut synes vara tillräckliga. Jag föreslår därför att andra stycket i förevarande paragraf i lagen om allmän försäkring utgår.

18 kap.

9 §

Enligt andra stycket får styrelseledamot i allmän försäkringskassa inte delta i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och kassan eller rörande hans försäkring eller hans rätt i övrigt enligt lagen om allmän försäkring. Han får inte heller delta i behandling av annan fråga, i vilken han har ett väsentligt intresse som kan vara stridande mot kassans. Vad sålunda är föreskrivet äger motsvarande tillämpning beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamot eller tredje man.

Övervägande skäl torde tala för att jävsbestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen bör gälla för bl. a. styrelseledamöterna i allmän försäkringskassa. Jag föreslår därför att nyssnämnda jävsföreskrifter i lagen om allmän försäkring utgår.

22 §

Enligt fjärde stycket skall beslut som fattas i pensionsdelegation innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, i den mån det inte befinns obehövt. Antas förslaget till förvaltningslag, kan denna bestämmelse utgå. Föreskrifterna i 17 § förvaltningslagen blir härigenom tillämpliga och de torde passa även för nu ifrågakarande beslut.

20 kap.

13 §

Enligt denna paragraf skall besvär ges in eller sändas in till beslutsmyndigheten. Den omständigheten att besvären har getts in eller sänts in direkt till besvärmyndigheten utgör dock ej hinder för att besvären tas upp till prövning, om de kommit in före besvärstidens utgång. Efter samråd med chefen för socialdepartementet föreslår jag att på grund av de särskilda förhållandena på förevarande område denna ordning behålls, fastän den avviker från den i 12 § förvaltningslagen föreskrivna. I anslutning till förvaltningslagen bör emellertid vissa redaktionella jämkningar göras i förevarande paragraf. På grund av innehållet i 7 § förvaltningslagen bör inte ingivande och insändande anges som de sätt på vilka en besvärshandling tillställs vederbörande myndighet. Den omständigheten att allmän försäkringskassa av mig räknas som förvaltningsmyndighet gör det vidare möjligt att ge paragrafen en mera kortfattad lydelse än hittills. Bl. a. kan tredje stycket utgå. Utan särskild föreskrift blir besvärstidsreglerna i 12 § förvaltningslagen tillämpliga vid besvär över allmän försäkringskassas beslut.

24. Förslaget till lag om ändring i namnlagen (1963: 521)

28 §

I denna paragraf finns bestämmelser om pastors handläggning av anmälningsärenden. Finner pastor gjord anmälan inte kunna tas upp, skall han med angivande av grunden därför meddela beslut att anmälningen ej föranleder anteckning i kyrkobok. Meddelas beslutet ej genast i anledning av muntlig anmälan eller är anmälningen skriftlig, skall han ofördröjligen om beslutet underrätta den som gjort anmälningen. I underrättelsen skall anges vad den som vill fullfölja talan mot beslutet har att iakttä.

Antas förslaget till förvaltningslag, torde det vara obehövt att i paragrafen ha bestämmelser om beslutsmotivering, underrättelse om beslut och besvärshänvisning. Bestämmelserna i 17 och 18 §§ förvaltningslagen är tillräckliga.

29 §

Här anges bl. a. vem som är besvärberättigad. Denna bestämmelse blir också överflödig, om förslaget till förvaltningslag antas. Bestämmelsen överensstämmer nämligen i sak med 11 § förvaltningslagen.

34 §

Sedan namnmyndigheten meddelat slutligt beslut i ansökningsärende, skall myndigheten enligt denna paragraf underrätta sökanden och den som i behörig ordning framställt invändning mot ansökningsbeslutet. Om talan får föras mot beslutet, skall underrättelsen innehålla uppgift om skälen för beslutet samt vad som skall iakttas vid fullföljd av talan.

Antas förslaget till förvaltningslag, kan denna paragraf utgå. Den ersätts av bestämmelserna i 17 och 18 §§ förvaltningslagen.

35 §

Enligt denna paragraf förs talan mot slutligt beslut av namnmyndigheten genom besvär hos patent- och registreringsverkets besväravdelning inom en månad från beslutets dag. Den sålunda föreskrivna besvärstiden avviker i fråga om både längden och utgångspunkten från den reglering som förslaget till förvaltningslag innehåller i 12 §. Några tungt vägande skäl för att bibehålla den nuvarande specialregleringen i namnlagen torde inte föreligga. Jag förordar därför att förvaltningslagens bestämmelser om besvärstid görs tillämpliga också i namnärenden. Den särskilda besvärstidsbestämmelsen i 35 § namnlagen bör därför utgå.

25. Förslaget till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274)

Enligt 24, 26 och 27 §§ statstjänstemannalagen skall i ärende om disciplinär bestraffning eller om avstängning eller om läkarundersökning som avses i sistnämnda paragraf tillfälle beredas tjänstemannen att skriftligen eller, om han påfordrar det eller det annars anses lämpligt, muntligen uttala sig i ärendet. Han får därvid anlita biträde som med hänsyn till redlighet, insikter och tidigare verksamhet befinns lämplig för uppdraget.

Antas förslaget till förvaltningslag, kan bestämmelserna i 24 och 27 §§ statstjänstemannalagen om rätt att anlita biträde utgå. Föreskrifterna i 6 § förvaltningslagen är nämligen tillämpliga.

Bestämmelserna om kommunikation i 24 §, till vilken 26 § hänvisar, och i 27 § torde böra samordnas med förvaltningslagen. Vad angår ärenden om disciplinär bestraffning synes man i 24 § bara behöva ha kvar en regel av innehåll att om tjänstemannen påfordrar det, tillfälle skall beredas ho-

nom att vid muntligt förhör uttala sig i saken. I övrigt är föreskrifterna om kommunikation i 15 § förvaltningslagen tillräckliga. Beträffande ärenden om avstängning enligt 26 eller 27 § statstjänstemannalagen och om läkarundersökning enligt sistnämnda paragraf bör en motsvarande ordning genomföras. Med hänsyn till att beslut om avstängning och om läkarundersökning — i motsats till beslut om disciplinär bestraffning — kan ha karaktären av beslut under förfarandet, i vilket fall kommunikationsbestämmelserna i 15 § förvaltningslagen inte är direkt tillämpliga, bör i 26 och 27 §§ statstjänstemannalagen föreskrivas att bestämmelserna i 15 § förvaltningslagen skall tillämpas även om beslut som nyss sagts utgör ett beslut under ärendes handläggning.

I fråga om ärenden om avstängning enligt 26 eller 27 § statstjänstemannalagen och om läkarundersökning enligt 27 § samma lag torde på grund av ärendenas natur inte blott kommunikationsbestämmelserna i 15 § förvaltningslagen utan också bestämmelserna i 17 och 18 §§ förvaltningslagen böra genom särskild föreskrift göras tillämpliga också för det fall att beslut om avstängning eller om läkarundersökning har karaktären av beslut under förfarandet.

26. Förslaget till lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall

Lagförslaget innehåller de ändringar som föranleds av dels förslaget till förvaltningslag, dels de ändringar i kommunallagstiftningen som trätt i kraft den 1 januari 1971.

6 §

I denna paragraf finns bl. a. bestämmelser om vem som är behörig att utfärda vårdintyg. Medan enligt sinnessjuklagen (1929: 321) gällde att vårdattest inte fick utfärdas av den som till den sjuke stod i den skyldskap eller i det svågerlag, som utgör jäv mot domare, innehåller den nuvarande lagen ingen motsvarande regel (jfr prop. 1966: 53 s. 175). De jävsbestämmelser som förslaget till förvaltningslag innehåller är tillämpliga på läkare i den offentliga sjukvårdsorganisationen. Däremot är förvaltningslagens jävsregler inte tillämpliga på privatpraktiserande läkare. Anledning torde emellertid inte finnas att i detta sammanhang uppställa strängare regler för läkarna i allmän tjänst än för andra läkare. Jag föreslår därför, efter samråd med chefen för socialdepartementet, att i 6 § förevarande lag föreskrivs att bestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen inte äger tillämpning i ärende om utfärdande av vårdintyg. Härmed är inte sagt att det är lämpligt att en läkare utfärdar vårdintyg beträffande en nära anhörig. En läkare bör över huvud taget helst avstå från att utfärda vård-

intyg om förhållandena är sådana att han kan misstänkas för bristande objektivitet. Detta gäller i lika mån läkare i allmän tjänst och annan läkare. Lämpligast torde vara att läkaren fritt får ta ställning i denna fråga under beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet och utan att vara bunden av förvaltningslagens jävsbestämmelser. Det bör dock understrykas att förvaltningslagens jävsregler kommer att gälla för den läkare som fattar det avgörande beslutet i intagningsärendet.

22, 24, 26 och 32 §§

I 6 § förvaltningslagen föreskrivs att den som för talan i ärende hos offentlig myndighet får anlita ombud eller biträde, låt vara att den som har ombud skall medverka personligen om myndigheten begär det. Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han annars olämplig, får myndigheten avvisa honom som ombud eller biträde i ärendet. I fråga om talan mot myndighets beslut att avvisa ombud eller biträde äger de bestämmelser som gäller talan mot myndighetens beslut i huvudsaken motsvarande tillämpning. Avsikten är att nu angivna regler skall gälla i ärenden enligt förevarande lag. För att detta skall bli fallet måste de avvikande bestämmelser som nu finns i lagen utgå. I detta syfte föreslår jag, *dels* att 32 §, som handlar om rätt att anlita biträde i ärenden hos utskrivningsnämnd och psykiatriska nämnden och om avvisning av biträde i sådana ärenden, upphävs, *dels* att i 26 § inte längre regleras talan mot beslut, varigenom utskrivningsnämnd avvisat biträde, *dels* att begränsningen i 22 § i rätten att föra talan mot utskrivningsnämnds beslut preciseras till att gälla beslut enligt nu ifrågavarande lag. Ett beslut om avvisning av ombud eller biträde blir då inte i något fall ett beslut enligt förevarande lag utan får alltid karaktären av ett beslut enligt förvaltningslagen. Bestämmelserna i 6 § förvaltningslagen blir på så sätt genomgående tillämpliga i ärenden enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Föreskrifterna i 24 § andra stycket och 26 § andra stycket om besvärsgivande bör utgå. Härigenom kommer bestämmelserna härom i 12 § förvaltningslagen att gälla, vilket torde vara en lämplig ordning också på detta område.

34 och 34 a §§

I remissyttrande över arbetsgruppens förslag till förvaltningslag har psykiatriska nämnden förordat, att någon kommunikationsskyldighet inte skall gälla för ärenden enligt förevarande lag. Enligt nämndens mening föreligger det risk för att läkare, som anser sig skyldiga att kommunicera journalanteckningar o. d., knappar in på upplysningarna i journalen för att neutralisera de skadeverkningar som de tror skall följa av att patienten får läsa journalanteckningarna. Det anses emellertid också tänkbart att de beslutande utnyttjar de möjligheter till sekretessbeläggning som lagen medger. I så fall

får regeln om kommunikation ringa betydelse. Nämnden framhåller vidare att ett kommunikationsförfarande verkar tyngande på ärendenas handläggning och fördröjer avgörandena. Skyldigheten att motivera fattade beslut bör enligt nämndens uppfattning inte utsträckas utöver den skyldighet som nu finns att vid de viktigaste besluten ange de i 1 § angivna förutsättningar på vilka beslutet grundas. Införandet av en vidare motiveringsskyldighet skulle i allmänhet inte förbättra utan försämra förhållandet mellan patienterna och dem som har ansvaret för deras omhändertagande.

De särskilda bestämmelserna i den av mig föreslagna förvaltningslagen äger inte tillämpning i samtliga ärenden hos offentlig förvaltningsmyndighet enligt förevarande lag. Sålunda gäller inte dessa bestämmelser i ärenden som ej innefattar sådan myndighetsutövning mot enskild som avses i 3 § första stycket förvaltningslagen. Ärenden om utfärdande av vårdintyg faller därför utanför tillämpningsområdet för dessa bestämmelser, även om intyget utfärdas av en läkare som ingår i den offentliga sjukvårdsorganisationen. De särskilda bestämmelserna i den av mig förordade förvaltningslagen gäller inte heller i ärende i första instans, när ärendet avser sjukvård och myndighetens beslut inte kan överklagas genom besvär (3 § andra stycket 1 förvaltningslagen). I övrigt är förvaltningslagens särskilda bestämmelser tillämpliga i ärenden enligt förevarande lag hos läkare, utskrivningsnämnd och psykiatriska nämnden. På grund av de vårdades tillstånd kan det emellertid i många fall vara olämpligt att undantagslöst tillämpa förvaltningslagens särskilda bestämmelser. I fråga om kommunikations-skyldigheten är jag dock inte beredd att föreslå någon specialregel. De begränsningar i rätten att ta del av föreliggande material, vilka följer av 14 § och 15 § tredje stycket förvaltningslagen samt 39 § andra stycket sekretesslagen, innefattar tillräckliga garantier för att kommunikationen inte sker när det finns grundad anledning anta att genom materialets utlämnande ändamålet med vården skulle motverkas. Om socialstyrelsen tillställer de berörda läkarna behövlig information torde det inte heller behöva befaras att läkarna på grund av förvaltningslagens tillkomst gör mindre utförliga journalanteckningar eller utlåtanden än hittills. På denna väg torde det också vara möjligt för socialstyrelsen att verka för en enhetlig praxis i fråga om kommunikationsreglernas tillämpning i förevarande ärenden. Rent handläggningsmässigt torde det inte heller alltför svårbemästrade problem uppstå. När det gäller bestämmelserna om beslutsmotivering i 17 § förvaltningslagen synes det mig däremot vara nödvändigt att göra ett undantag i detta sammanhang, därför att nämnda lagrum inte passar för ärenden enligt nu ifrågavarande lag. En möjlighet bör öppnas att utelämnas skälen för beslutet även i andra fall än som tillåts enligt 17 § förvaltningslagen, om ändamålet med vården annars skulle motverkas. Lagtekniskt torde detta kunna ske på det sättet att i förevarande lag införs under rubriken Särskilda bestämmelser en ny para-

graf, betecknad 34 a §, med en föreskrift i ämnet. Vad angår intagningsbesluten enligt 8 § vill jag tillägga att de torde böra betraktas som intermistiska beslut, som inte omfattas av förvaltningslagens bestämmelser om bl. a. beslutsmotivering.

Utan hinder av vad nyss sagts synes i fråga om läkares beslut enligt 8 eller 9 § eller varigenom ansökan om utskrivning avslagits samt i fråga om motsvarande beslut av utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden alltid böra krävas att beslutet anger de i 1 § angivna förutsättningar på vilka beslutet grundas. Detta krav finns i dag såvitt angår beslut av utskrivningsnämnd och psykiatriska nämnden (34 § tredje stycket) men torde böra utvidgas till att omfatta också läkares beslut. Den nuvarande bestämmelsen i ämnet har med angiven ändring satts in som ett andra stycke i den av mig föreslagna nya paragrafen.

27. Förslaget till lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

2 och 14 §§

Ändringarna i dessa paragrafer föranleds av de ändringar i kommunallagstiftningen som har trätt i kraft den 1 januari 1971 och av att Stockholms kommun från och med nämnda dag tillhör landstingskommun.

I 14 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (i det följande kallad omsorgslagen) regleras bl. a. frågan om vilka jävsregler som skall gälla för särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Övervägande skäl synes tala för att kommunallagsjäven bör gälla för styrelsens ledamöter och andra som handlägger ärenden hos styrelsen. Bestämmelserna i ämnet har formen av hänvisningar till 48 § landstingslagen och 37 § kommunallagen. Förslaget innebär — i överensstämmelse med vad jag har förordat vid behandlingen av 4 och 5 §§ förvaltningslagen — att om exempelvis särskolchef, vårdchef eller överläkare, som innehar tjänst hos styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, är föredragande i ett ärende hos styrelsen, kommunallagsjäven blir gällande för honom i detta ärende.

I de ärenden rörande enskilda personer, som närmare regleras i omsorgslagen, fattas inte besluten av styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda utan en självständig beslutanderätt har i stället i stor utsträckning tillagts angivna befattningshavare, bl. a. särskolchefen, vårdchefen och överläkare vid specialsjukhus. Samråd skall härvid ofta ske med en eller flera andra befattningshavare. Nu ifrågavarande ärenden omfattas inte av de jävsbestämmelser som gäller för ärendena hos styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. I ärendena hos nyssnämnda befattningshavare är jävsföreskrifterna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen tillämpliga.

Ingen ändring föreslås i de jävsbestämmelser som f. n. gäller för ledamöterna i dels beslutsnämnderna för psykiskt utvecklingsstörda, dels psykiatriska nämnden. Detta innebär att för nämndledamöternas del i princip föreskrifterna i 4 kap. RB om jäv mot domare äger tillämpning.

20 §

I linje med vad jag har föreslagit beträffande ärenden enligt lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall förordar jag att bestämmelserna i 6 § förvaltningslagen angående ombud och biträde skall gälla i ärenden enligt omsorgslagen. För att detta skall bli fallet föreslår jag, *dels* att 20 § omsorgslagen, som handlar om rätt att anlita biträde i ärenden hos beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda och om avvísning av biträde i sådana ärenden, skall upphöra att gälla, *dels* att i 47 § omsorgslagen inte längre regleras talan mot beslut, varigenom beslutsnämnd avvisat biträde. Samtidigt föreslår jag att i 49 § omsorgslagen hänvisningen till 32 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall skall utgå. Jag vill i sammanhanget erinra om att jag tidigare har förordat att sistnämnda lagrum — som bl. a. handlar om rätten att anlita biträde i ärenden hos psykiatriska nämnden — skall upphöra att gälla.

22 §

Enligt tredje stycket skall beslutsnämnds beslut innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, i den mån det inte är obehövligt. Någon motsvarande regel uppställs inte när de gäller andra myndigheters beslut enligt omsorgslagen. Övervägande skäl synes tala för att förvaltningslagens bestämmelser om beslutsmotivering i princip görs tillämpliga hos samtliga förvaltningsmyndigheter som handlägger ärenden enligt omsorgslagen. Jag föreslår därför att tredje stycket i förevarande paragraf skall utgå.

46 och 47 §§

I 46 § sista stycket föreskrivs att vid sådan talan som behandlas i paragrafen besvären skall ges in till den som meddelat beslutet. En motsvarande bestämmelse finns i 47 § andra stycket. Dessa bestämmelser bör utgå. Härigenom kommer bestämmelserna i 12 § förvaltningslagen om besvärshandlings ingivande att bli tillämpliga. Den i förvaltningslagen angivna ordningen synes lämpa sig även för ärenden enligt omsorgslagen.

Ändringen i 47 § första stycket har behandlats under 20 §.

48 §

I paragrafen föreskrivs att vissa angivna beslut omedelbart länder till efterrättelse. Därjämte är föreskrivet att myndighet, som har att pröva besvär, kan i avvaktan på sitt slutliga avgörande förbjuda eller avbryta

verkställighet av beslut som har överklagats hos myndigheten. Antas förslaget till förvaltningslag, blir sistnämnda bestämmelse överflödig. I 13 § förvaltningslagen föreskrivs nämligen att myndighet, som har att pröva besvär, kan i avvaktan på ärendets avgörande förordna att det överklagade beslutet tills vidare inte skall gälla.

49 §

Ändringen har berörts under 20 §.

49 a §

De särskilda bestämmelserna i förvaltningslagen gäller inte i alla ärenden hos förvaltningsmyndighet enligt omsorgslagen. De gäller endast i den mån ett ärende innefattar sådan myndighetsutövning mot enskild som avses i 3 § första stycket förvaltningslagen. De tillämpas vidare inte i ärenden i första instans, när ärendet avser sjukvård och myndighetens beslut ej kan överklagas genom besvär. Vissa av dem gäller inte när det är fråga om beslut under förfarandet. I övrigt är förvaltningslagens särskilda bestämmelser genomgående tillämpliga i ärenden enligt omsorgslagen vilka handläggs av förvaltningsmyndighet och inte omfattas av 2 § förvaltningslagen. Detta gäller bl. a. — efter den av mig föreslagna ändringen av 22 § omsorgslagen — föreskrifterna om beslutsmotivering i 17 § förvaltningslagen.

Som förut nämnts har psykiatriska nämnden i sitt remissyttrande över arbetsgruppens förslag till förvaltningslag förordnat att vissa undantag, bl. a. avseende motiveringsskyldigheten, skall göras för ärenden enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall. På grund av nämndens ringa erfarenhet vid ifrågavarande tidpunkt av tillämpningen av omsorgslagen har nämnden ej kunnat uttala huruvida vad nämnden anfört gäller även för ärenden enligt omsorgslagen. Till viss del anser sig nämnden dock kunna säga att så är fallet, nämligen i fråga om det klientel som inordnats under omsorgslagen men som förut var att hänföra under lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Mot bakgrund av vad psykiatriska nämnden anfört och mitt ställningstagande till frågan om beslutsmotivering i ärenden enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall föreslår jag att i ärenden enligt omsorgslagen möjlighet öppnas att utelämna skälen för beslutet även i andra fall än som tillåts enligt 17 § förvaltningslagen, om ändamålet med omsorgerna annars skulle motverkas. En bestämmelse härom har tagits in i första stycket av förevarande paragraf.

I linje med vad jag har förordnat beträffande motsvarande beslut enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (34 a § andra stycket) föreslår jag att i förevarande paragraf föreskrivs, att i vårdchefs eller läkares beslut om inskrivning med stöd av 35 § omsorgslagen, i mot-

svarande beslut av ordförande i beslutsnämnd enligt 23 § första stycket samma lag, i sådant beslut av vårdchef, föreståndare eller läkare, som innebär avslag på ansökan om slutlig utskrivning av den som inskrivits med stöd av 35 § omsorgslagen, samt i beslutsnämnds och psykiatriska nämndens motsvarande beslut skall anges de i 35 § omsorgslagen angivna förutsättningar på vilka beslutet grundas.

Inrättningar som avses i omsorgslagen kan drivas inte bara av det allmänna. Det förekommer också enskilda institutioner för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda och man har att räkna med att enskilda inrättningar av sådant slag kommer att finnas kvar under en lång följd av år. Till följd härav kan beslut som omtalas i omsorgslagen (se 41 och 44 §§) meddelas inte bara av offentlig myndighet utan även av annan. Förvaltningslagen gäller emellertid endast i ärenden hos offentlig förvaltningsmyndighet. När det är fråga om sådana ärenden som omnämnas i omsorgslagen kräver dock rättssäkerheten att samma förfaranderegler gäller oberoende av vem som driver en inrättning för psykiskt utvecklingsstörda. På grund härav föreslår jag att i förevarande paragraf föreskrivs att förvaltningslagen skall äga motsvarande tillämpning i ärenden enligt omsorgslagen vilka rör någons vård i enskild inrättning.

50 §

Under 6 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall har jag på angivna skäl förordnat att förvaltningslagens jävsbestämmelser inte skall äga tillämpning i ärende om utfärdande av vårdintyg. Vad jag i det sammanhanget anförde äger i stort sett motsvarande tillämpning i fråga om utfärdande av läkarintyg som avses i andra stycket av nu förevarande paragraf. Jag föreslår därför att i ett nytt stycke föreskrivs att bestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen inte äger tillämpning i ärende om utfärdande av läkarintyg som nyss sagts.

28. Förslaget till lag om ändring i patentlagen (1967: 837)

I remissyttrande över arbetsgruppens förslag till förvaltningslag har patent- och registreringsverket förklarat sig utgå ifrån att införandet av förvaltningslagen inte skall medföra någon ändring i specialförfattningarna på verkets område. Eftersom den av mig föreslagna förvaltningslagen bara innehåller vissa grundläggande förfaranderegler och anledning saknas att nu föreslå någon ändring i de regler som är särskilt avpassade för verkets ärenden, torde hinder inte möta mot att låta förvaltningslagen i princip bli gällande i patentärenden och liknande ärenden hos verket. På en punkt bör dock lämpligen en justering göras i den berörda lagstiftningen (jfr också de i det föregående föreslagna ändringarna i namnlagen). Har

invändning gjorts mot ansökan om patent, skall enligt 23 § andra stycket sökanden underrättas därom och tillfälle beredas honom att yttra sig över invändningen. Antas förslaget till förvaltningslag, kan denna bestämmelse utgå därför att tillämpliga föreskrifter om kommunikation finns i 15 § förvaltningslagen.

29. Förslaget till lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485)

Ändringen i mönsterskyddslagen motsvarar den ändring som har föreslagits i fråga om patentlagen.

30. Förslaget till lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)

14 §

Enligt denna paragraf skall i ärende hos koncessionsnämnden nämnden bl. a. *dels* genom kungörelse i en eller flera av ortens tidningar eller på annat lämpligt sätt bereda dem som kan beröras av den miljöfarliga verksamheten tillfälle att yttra sig, *dels* hålla sammanträde med parter och besiktning på platsen, om det ej är uppenbart onödigt, *dels* bereda part tillfälle att yttra sig över utredning som förebragts av motpart eller införskaffats genom koncessionsnämndens försorg. Det synes tveksamt om termen part har samma innebörd i de olika leden. Vissa förtydliganden synes därför böra göras.

Vid hållandet av sammanträde önskar man nå alla dem som kan bli berättigade att anföra besvär i händelse av ett bifallsbeslut av koncessionsnämnden. I anslutning till terminologin i 11 § förvaltningslagen synes därför i miljöskyddslagen böra föreskrivas att koncessionsnämnden skall hålla sammanträde med dem som saken angår.

Vad angår föreskriften om beredande av tillfälle att avge yttrande synes densamma lämpligen kunna preciseras till att avse dem som gjort ansökan eller framställt erinran i ärendet. I övrigt torde bestämmelserna i 15 § förvaltningslagen böra gälla. Rättsskyddssynpunkterna torde bli väl tillgodosedda genom den sammanlagda information som skall lämnas enligt 14 § miljöskyddslagen. Nämnas bör att intet hinder möter mot att under rättelse om utredningen lämnas muntligt vid sammanträdet med dem som saken angår eller genom att, om förutsättning härför är för handen enligt delgivningslagen, handlingarna i ärendet hålls tillgängliga hos särskilt utsedd aktförvarare.

48 §

När koncessionsnämnden eller länsstyrelsen meddelar beslut i fråga om tillstånd enligt miljöskyddslagen, skall enligt denna paragraf senast samma

dag underrättelse om tiden för beslutets meddelande införas i en eller flera av ortens tidningar eller, om så lämpligen kan ske, avsändas till parterna. Detsamma gäller beträffande vissa andra beslut av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen. Ifrågavarande underrättelse är att se mot den bakgrunden att talan mot nyssnämnda beslut och mot beslut om ersättning till sakkunnig, som koncessionsnämnden anlitat, skall föras inom fyra veckor från dagen för beslutet.

Något behov av att på detta område ha besvärstidsbestämmelser som avviker från reglerna i förvaltningslagen torde inte föreligga. Enligt 12 § förvaltningslagen är huvudregeln att besvär skall anföras inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Denna ordning synes utan direkt olägenhet kunna tillämpas också i nyssnämnda miljöskyddsärenden. Visserligen möter ofta i miljöskyddsärenden den komplikationen att det är ett stort antal parter som skall underrättas om beslutet. I sådana fall öppnar emellertid delgivningslagen möjlighet att ge delgivningen formen av kungörelsedelgivning. Används kungörelsedelgivning, anses normalt delgivning ha skett på sjunde dagen efter beslutet om kungörelsedelgivning. Någon svårighet att fastställa när beslutet har vunnit laga kraft torde således inte föreligga. Jag föreslår därför att de nuvarande bestämmelserna i 48 § miljöskyddslagen om besvärstid och om underrättelse om tiden för besluts meddelande utmönstras ur lagen.

I remiss till lagrådet den 20 mars 1970 föreslogs att 48 § miljöskyddslagen bara skulle innehålla de nuvarande bestämmelserna om underrättelse om tiden för vissa besluts meddelande och att de återstående bestämmelserna i paragrafen, med angivna ändringar i sak, skulle föras över till en ny paragraf, 48 a §. Utmönstras bestämmelserna om besvärstid och om underrättelse om tiden för beslut ur miljöskyddslagen, bör de kvarstående bestämmelserna i den i lagrådsremissen upptagna nya paragrafen återföras till 48 § efter vissa redaktionella jämkningar.

31. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling

6 §

Enligt andra stycket får beslut om utlämning inte meddelas utan att den som begärs utlämnad fått tillfälle att yttra sig. Lagen innehåller således här ett undantagslöst krav på kommunikation. Med hänsyn till den begärda åtgärdens genomgripande natur bör någon uppluckring av kommunikationskravet inte komma till stånd. Enligt 15 § förslaget till förvaltningslag består kommunikation i ett förvaltningsärende av två moment, nämligen dels att parten underrättas om vad som tillförts ärendet genom annan än

honom själv, dels att tillfälle bereds honom att yttra sig över detta material. I anslutning härtill synes den nu behandlade kommunikationsbestämmelsen böra byggas ut så att den talar inte bara om beredande av tillfälle att avge yttrande utan också om underrättelse om föreliggande utredningsmaterial.

11 §

I paragrafen finns bestämmelser om att vid besvär besvärshandlingen skall ges in till beslutsmyndigheten. Antas förslaget till förvaltningslag, kan dessa bestämmelser utgå. Tillämpliga föreskrifter i ämnet finns nämligen i 12 § förvaltningslagen och anledning torde inte finnas att för denna typ av ärenden ha en annan reglering på denna punkt än den i förvaltningslagen föreskrivna.

32. Förslaget till lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988)

Fastighetsbildningslagen innehåller utförliga bestämmelser om förfarandet i ärenden hos fastighetsbildningsmyndigheten. Främst kan härvid pekas på föreskrifterna i 4 kap. fastighetsbildningslagen angående fastighetsbildningsförrättning. Den utförliga förfaranderegleringen i fastighetsbildningslagen får ses mot den bakgrunden att ifrågavarande ärenden har en starkt judiciell prägel. Fastighetsbildningsmyndigheten är emellertid att anse som en förvaltningsmyndighet vilken omfattas av bestämmelserna i den föreslagna förvaltningslagen. I den mån avvikande bestämmelser inte är meddelade i lag eller i annan författning som beslutats av Kungl. Maj:t blir förvaltningslagens bestämmelser tillämpliga i ärenden hos fastighetsbildningsmyndigheten. Lantmäteristyrelsen har visserligen förordat att förvaltningslagen i princip inte skall gälla i ärenden om fastighetsbildning. Enligt min mening föreligger emellertid inga tungt vägande skäl för att på detta område avvika från den samordningsteknik som jag i andra sammanhang har föreslagit.

4 KAP.

6 §

Här föreskrivs att om förrättningsman vet att sådan omständighet föreligger som kan antas utgöra jäv mot honom, han är skyldig att självman ge det till känna. Denna föreskrift kan utgå, därför att en motsvarande bestämmelse finns i 5 § förvaltningslagen.

Har sakägare i rätt tid anfört jäv, skall enligt denna paragraf i fastighetsbildningslagen fastighetsbildningsmyndigheten snarast möjligt meddela

beslut i jävsfrågan. Härvid deltar den som jävet gäller i prövningen av jävsfrågan. Denna ordning synes böra ersättas av den som föreskrivs i den föreslagna förvaltningslagen. Enligt 5 § förvaltningslagen gäller att om fråga om jäv mot någon har uppkommit och annan ej har trätt i hans ställe, myndigheten snarast skall meddela beslut i jävsfrågan och att den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om myndigheten ej är beslutför utan honom och annan ej kan träda i hans ställe utan olägligt uppskov. I 4 kap. 6 § fastighetsbildningslagen bör göras de jämkningar som behövs för att på denna punkt förvaltningslagens ordning skall bli tillämplig.

13 §

Enligt första stycket får sakägare föra sin talan genom ombud. Antas förslaget till förvaltningslag, kan denna bestämmelse utgå, därför att i 6 § förvaltningslagen anges att den som för talan får anlita ombud eller biträde.

I 4 kap. 13 § andra stycket fastighetsbildningslagen finns bestämmelser om speciella obehörighetsgrunder och jäv för ombud. I anslutning till nyssnämnda föreskrift i förvaltningslagen torde ifrågavarande bestämmelser i fastighetsbildningslagen böra utvidgas till att handla även om biträde.

35 §

Behärskar sakägare ej svenska språket eller är han allvarligt hörsel- eller talskadad, får enligt denna paragraf tolk anlitas att biträda fastighetsbildningsmyndigheten. Antas förslaget till förvaltningslag, bör denna bestämmelse utgå på grund av den regel om anlitanande av tolk som 9 § förvaltningslagen innehåller.

12 KAP.

8 §

Kommunikationsföreskriften i andra stycket kan utgå på grund av de bestämmelser i ämnet som finns i 15 § förvaltningslagen.

15 KAP.

2 §

Enligt denna paragraf skall i vissa uppräknade fall talan mot fastighetsbildningsmyndighetens beslut föras särskilt. Detta gäller bl. a. om fastighetsbildningsmyndigheten avvisat ombud. Om i enlighet med vad som har föreslagits i det föregående regler meddelas om rätt att anlita biträde och om avvisande av biträde, bör i klagohänseende beslut om avvisning av biträde behandlas på samma sätt som beslut om avvisning av ombud. För detta ändamål bör ett tillägg göras till förevarande paragraf.

33. Förslaget till lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)

Lagförslaget innehåller ändringar som sammanhänger dels med förslaget till förvaltningslag, dels med ändringar i kommunallagstiftningen vilka trätt i kraft den 1 januari 1971.

25 och 26 §§

Enligt dessa paragrafer är f. n. kommunallagsjäven tillämpliga på ledamöterna i särskild familjebidragsnämnd. Detta är fallet både vid särskild familjebidragsnämnds handläggning av sådana ärenden, i vilka förvaltningsbesvär kan anföras, och vid nämndens behandling av ärenden av annat slag. I enlighet med vad jag anfört i anslutning till 4 och 5 §§ förslaget till förvaltningslag finner jag övervägande skäl tala för att förvaltningslagens jävsregler bör gälla i samtliga ärenden som handläggs av särskild familjebidragsnämnd och bör gälla både för nämndens ledamöter och för kommunala befattningshavare som handlägger ärenden hos sådan nämnd. För att denna ordning skall komma till stånd bör i 25 § familjebidragsförordningen hänvisningen till 37 § andra stycket kommunallagen och i 26 § familjebidragsförordningen den indirekta hänvisningen till 39 § andra stycket kommunallagen för Stockholm utgå. Vidare bör i båda paragraferna föreskrivas att utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen 4 och 5 §§ nämnda lag äger tillämpning i samtliga ärenden hos särskild familjebidragsnämnd.

33 §

Här finns bestämmelser om besvär över familjebidragsnämnds beslut. Enligt paragrafen skall besvärshandlingen ges in till länsstyrelsen. Skall besvären inte prövas av länsstyrelsen utan av tillsynsmyndigheten, skall länsstyrelsen sända över besvären till denna. Den sålunda föreskrivna ordningen för besvårs ingivande avviker från bestämmelserna i förslaget till förvaltningslag (12 §). Något behov av att bibehålla den nuvarande specialregleringen torde inte föreligga. Jag föreslår därför att bestämmelserna i 33 § familjebidragsförordningen om besvårs ingivande och vad därmed hänger samman utgår.

34. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter**13 §**

Enligt denna paragraf sänder centrala studiehjäpsnämnden underrättelse om beslut angående preliminär avgift, slutlig avgift eller kvarstående avgift till den återbetalningsskyldige. Antas förslaget till förvaltningslag, kan denna bestämmelse utgå, därför att 18 § förvaltningslagen innehåller tillämpliga bestämmelser angående underrättelse om beslut.

I paragrafen föreskrivs också, att i underrättelsen till den återbetalnings-skyldige skall anges vad denne har att iaktta om han önskar söka rättelse i eller föra talan mot nämndens beslut. Om förslaget till förvaltningslag blir antaget, behöver på grund av 18 § förvaltningslagen inte särskilt anges i studiemedelsavgiftsförordningen att underrättelsen skall innehålla besvärshänvisning. För att missuppfattning inte skall uppstå torde det dock vara lämpligt att i paragrafen ta in en erinran om föreskrifterna i 18 § förvaltningslagen.

30 §

Vid besvär hos kammarrätten över centrala studiehjälpnsnämndens beslut skall enligt denna paragraf besvärshandlingen sändas in eller ges in till nämnden. Antas förslaget till förvaltningslag, bör denna bestämmelse utgå. Med hänsyn till 7 § förslaget till förvaltningslag finns ej anledning att i förordningen reglera formerna för besvärshandlings överbringande. Vad angår frågan vilken myndighet besvärshandlingen skall tillställas torde reglerna i 12 § förvaltningslagen böra gälla även i ärenden enligt förordningen om studiemedelsavgifter.

35. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 731) om trafiknämnder

Trafiknämnd tar befattning med lokala trafikföreskrifter och ärenden angående yrkesmässig trafik. Bestämmelser om besvär hos länsstyrelsen över trafiknämnds beslut finns i vägtrafikförordningen (1951: 648) och förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. Uppnås inte föreskriven majoritet, skall trafiknämnd hänskjuta ärende till länsstyrelsens avgörande. Trafiknämnd bör inte betraktas som en kommunal nämnd.

8 §

Enligt denna paragraf får ledamot i trafiknämnd inte delta i behandling av ärende som personligen rör honom eller någon honom närstående som sägs i 4 kap. 13 § 2 RB. Det är med andra ord kommunallagsjäven som gäller för ledamöterna. Övervägande skäl synes emellertid tala för att samma jävsbestämmelser bör gälla för trafiknämnd som för den överordnade länsstyrelsen. Med anledning härav föreslår jag att den nuvarande jävsbestämmelsen i lagen om trafiknämnder utgår. Härigenom blir förvaltningslagens jävsregler tillämpliga i samtliga ärenden hos trafiknämnd.

9 §

Här föreskrivs att länsstyrelses beslut i ärende som hänskjutits från trafiknämnd omedelbart skall delges nämnden. Efter tillkomsten av delgivningslagen har termen »delges» en speciell innebörd (jfr vad som anförts

under 12 § förvaltningslagen). Något krav på delgivning i den bemärkelse som avses i delgivningslagen bör inte uppställas när det gäller nu ifrågavarande underrättelse. Jag föreslår därför att paragrafens ordalydelse jämkas.

36. Förslaget till lag om ändring i kommunallagen (1953:753)

37 §

Förslaget att jävsreglerna i 16 § kommunallagen skall äga motsvarande tillämpning inte blott beträffande ledamot i kommunstyrelsen utan också beträffande annan som har att handlägga ärende hos styrelsen har behandlats under 4 och 5 §§ förslaget till förvaltningslag. Jag hänvisar till vad jag har anfört i det sammanhanget.

F. n. gäller att vid behandling av ärende, vari kommunstyrelseledamot är jävig, ledamoten skall avträda. Denna regel torde böra utvidgas till att omfatta envar handläggande person. Anledning saknas att på denna punkt göra skillnad mellan ledamöter och tjänstemän.

40 §

Enligt 2 § 2 förslaget till förvaltningslag gäller förvaltningslagen inte i sådana ärenden hos kommunstyrelsen och övriga kommunala nämnder, vilka avgörs genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär eller besvär hos kommunal besvärsnämnd. Till följd härav är bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen om när handling skall anses ha kommit in m. m. inte tillämpliga i nu ifrågavarande ärenden. Bestämmelser i ämnet behövs emellertid också på förevarande område. Jag vill erinra om att lagen om rätt att sända in handlingar med posten gäller även inom den oreglerade kommunalförvaltningen. Som förut nämnts skall denna lag upphöra att gälla när förvaltningslagen träder i kraft. Det synes ändamålsenligt att reglerna i 7 § förvaltningslagen görs tillämpliga också inom den oreglerade kommunalförvaltningen. Jag föreslår därför att till 40 § kommunallagen fogas ett nytt stycke av innehåll att bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen äger motsvarande tillämpning i ärenden hos kommunstyrelsen. Härigenom och genom de hänvisningar till 40 § kommunallagen, som förekommer i 45 § samma lag och i ett antal specialförfattningar, åstadkommes att reglerna i 7 § förvaltningslagen vinner tillämpning också i sådana ärenden hos kommunstyrelsen och övriga kommunala nämnder, vilka förvaltningslagen undantar från lagens tillämpningsområde.

Enligt 40 § första stycket kommunallagen skall kommunstyrelsen på lämpligt sätt kungöra var och på vilka tider till styrelsen ställda framställningar tas emot. På grund av innehållet i 7 § förvaltningslagen, som enligt mitt förslag skall vinna tillämpning i ärenden hos kommunstyrelsen,

skulle det vara vilseledande att kungöra att framställningar till kommunstyrelsen bara tas emot på vissa tider. Orden »och på vilka tider» bör därför utgå ur nyssnämnda lagrum. En helt annan sak är att det kan vara lämpligt att kommunstyrelsen kungör när dess expedition hålls öppen. Denna expeditionstid blir emellertid med hänsyn till förvaltningslagens regler utan egentlig betydelse när man skall avgöra, huruvida en handling är att anse som inkommen till kommunstyrelsen viss dag.

76 § 3 mom.

I remissyttrande över arbetsgruppens förslag till förvaltningslag har TCO uttalat, att det undantag från de särskilda bestämmelserna för vissa partsärenden, som arbetsgruppen föreslog för beslut som överklagas genom kommunalbesvär, medför en omotiverad skillnad mellan stats- och kommunaltjänstemän i fråga om behandlingen av personalärenden. För att öka rättstryggheten för kommunaltjänstemännen föreslår TCO att de särskilda bestämmelserna för vissa partsärenden görs tillämpliga i ärenden som angår kommunala tjänstemäns anställningsförhållanden och som inte gäller avtalsbar sak. Samtidigt bör enligt organisationens mening erforderlig ändring övervägas i bestämmelserna om kommunalbesvär för att tillförsäkra kommunaltjänstemännen förvaltningsbesvär i personalärenden, som inte angår en avtalsbar sak. Beaktas nyssnämnda förslag i fråga om förvaltningslagen, behövs inte någon specialregel för besvärärenden hos kommunal besvärsnämnd. I annat fall är det enligt TCO:s mening mycket angeläget att införa en sådan specialregel.

Av vad jag har anfört i samband med behandlingen av 2 § förslaget till förvaltningslag framgår att jag inte är beredd att förorda att den av mig föreslagna förvaltningslagen görs direkt tillämplig på kommunala självstyrelseärenden. Denna ståndpunkt synes i princip böra vidhållas även när det gäller de av TCO berörda personalärendena. Det synes inte heller i detta sammanhang böra ifrågakomma att utvidga möjligheten att anföra förvaltningsbesvär i ärenden som rör befattningshavare hos kommunerna. Till viss del kan jag dock tillmötesgå de av TCO framförda önskemålen. Kommun kan, om den finner skäl därtill, utse särskild nämnd med uppgift att uppta och avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande på kommunal tjänstbefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, om klagan mot beslutet annars skulle ha förts som kommunalbesvär. Sådan kommunal besvärsnämnd har att göra en allsidig prövning av de besvärärenden som anhängiggörs hos nämnden. Övervägande skäl synes tala för att kommunal besvärsnämnd bör ha att följa flertalet bestämmelser i förvaltningslagen. Jag föreslår därför att i 76 § 3 mom. första stycket kommunallagen föreskrivs att 4—10, 13—17, 19 och 20 §§ förvaltningslagen skall äga motsvarande tillämpning i ären-

den hos kommunal besvärsnämnd. Tillägget föranleder vissa jämkningar i lagrummets nästföljande stycke.

78 §

I remissyttrande över arbetsgruppens förslag till förvaltningslag har länsstyrelsen i Hallands län erinrat om att förslaget bl. a. innebär att nuvarande ordning med skilda regler om besvärstid m. m. för förvaltningsbesvär och kommunalbesvär bibehålls. Länsstyrelsen anser det önskvärt att frågan om samordning av kommunallagarnas och förvaltningslagens bestämmelser om besvärstid snarast tas upp till övervägande.

Det framgår av vad jag har anfört under 12 § förvaltningslagen att jag så till vida är beredd att tillmötesgå önskemålet om en samordning av kommunallagarnas och förvaltningslagens bestämmelser om besvärstid att jag förordar att den längre besvärstiden för menighet avskaffas även när det gäller kommunalbesvär. I övrigt torde samordningsfrågan böra övervägas i samband med den tekniska översyn av kommunallagarna, som f. n. görs av särskilt tillkallade sakkunniga. I enlighet med det anförda föreslår jag att i förevarande paragraf bestämmelsen om att menighet får åtnjuta två veckors längre besvärstid utgår. Den nuvarande föreskriften i paragrafen om tre veckors besvärstid bör däremot bibehållas, därför att i 12 § förvaltningslagen bara avses förvaltningsbesvär.

37. Förslaget till lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm

De föreslagna ändringarna motsvarar i sak de ändringar som jag har förordat i fråga om kommunallagen. Jag hänvisar till vad jag har anfört under förslaget till lag om ändring i sistnämnda lag (se lagförslag 36). Tillägget till 82 § sammanhänger med att 12 § förvaltningslagen, som nyss nämnts, bara avser förvaltningsbesvär (jfr prop. 1957: 16 s. 67).

38. Förslaget till lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse

De föreslagna ändringarna motsvarar de ändringar som jag har förordat beträffande 37, 40 och 78 §§ kommunallagen. Jag hänvisar till vad jag har anfört under dessa paragrafer i förslaget till lag om ändring i kommunallagen (se lagförslag 36).

39. Förslaget till lag om ändring i landstingslagen (1954: 319)

De föreslagna ändringarna motsvarar i huvudsak de ändringar som jag har förordat beträffande 37 och 40 §§ samt 76 § 3 mom. kommunallagen.

Jag hänvisar till vad jag har anfört under dessa lagrum i förslaget till lag om ändring i kommunallagen (se lagförslag 36).

40. Förslaget till lag om ändring i militärsättningsförrordningen (1950: 261)

De föreslagna ändringarna motsvarar de av mig förordade ändringarna i 2 och 44 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring. Jag hänvisar till vad jag har anfört under dessa paragrafer (se lagförslag 15).

41. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp

Lagförslaget innehåller ändringar som sammanhänger dels med förslaget till förvaltningslag, dels med ändringar i kommunallagstiftningen vilka trätt i kraft den 1 januari 1971.

4 §

Enligt denna paragraf är f. n. kommunallagsjäven tillämpliga på ledamöterna i socialnämnd. Detta är fallet både vid socialnämnds handläggning av sådana ärenden, i vilka förvaltningsbesvär kan anföras, och vid nämndens behandling av ärenden av annat slag. I enlighet med vad jag har anfört i anslutning till 4 och 5 §§ förslaget till förvaltningslag finner jag övervägande skäl tala för att förvaltningslagens jävsregler bör gälla i samtliga ärenden som handläggs av socialnämnden. Därför bör hänvisningen till 37 § andra stycket kommunallagen utgå och ersättas av en föreskrift om att bestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen skall gälla i samtliga ärenden hos socialnämnd. Den ändring som i övrigt föreslås i hänvisningen till kommunallagen sammanhänger med en ändring i 40 § sistnämnda lag, som jag har behandlat i det föregående (lagförslag 36).

54 §

Här behandlas besvär över socialnämnds beslut i ärende rörande meddelande av socialhjälp. Sådant beslut går i verkställighet utan hinder av anförda besvär om inte länsstyrelsen förordnar annat. Eftersom förslaget till förvaltningslag innehåller en allmän föreskrift om rätt för besvärsprövande myndighet att meddela inhibitionsbeslut (13 §), kan föreskriften i socialhjälpslagen om länsstyrelsens befogenhet i ämnet utgå. I samband därmed bör paragrafens ordalydelse jämkas.

59 §

Enligt denna paragraf skall besvär till kammarrätten ges in eller sändas

in till den länsstyrelse som meddelat det överklagade beslutet. Genom länsstyrelsens försorg skall besvärslagan med därvid fogade handlingar delges motparten och föreläggande meddelas honom att inom viss tid till länsstyrelsen inkomma med skriftlig förklaring. Sedan förklaring inkommit eller tiden för dess avlämnande gått till ända, skall länsstyrelsen med eget utlåtande sända över handlingarna i målet till kammarrätten.

I 12 § förvaltningslagen uppställs regeln att besvärshandling skall tillställas besvärsmyndigheten. Denna regel synes böra gälla även vid besvär hos kammarrätt enligt socialhjäpplagen. Jag föreslår därför att 59 § socialhjäpplagen upphävs (jfr dock 7 § andra punkten förvaltningsprocesslagen).

62 §

Enligt denna paragraf skall besvär hos Kungl. Maj:t över länsstyrelses beslut enligt socialhjäpplagen ges in till socialdepartementet. I anslutning till 2 § 1 förvaltningslagen har jag bl. a. uttalat att den i 12 § samma lag upptagna regeln om besvärshandlings ingivande kommer att gälla också vid besvär hos Kungl. Maj:t. Jag förordar därför att nyssnämnda bestämmelse i 62 § socialhjäpplagen utgår.

42. Förslaget till lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242)

Talan mot sjukvårdsstyrelses eller direktions beslut om tillsättande av läkartjänst i annat fall än då fråga är om överläkartjänst, som tillsätts efter förslag av socialstyrelsen, förs enligt 34 § 1 mom. sjukvårdslagen hos socialstyrelsen genom besvär. Besvären skall ha kommit in till socialstyrelsen inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits på landstingskommunens eller kommunens anslagstavla.

Den av mig föreslagna förvaltningslagen är tillämplig i nu ifrågavarande tjänstetillsättningsärenden. Detta innebär att bl. a. föreskrifterna i 12 § förvaltningslagen om besvärstidens längd och om besvärshandlings ingivande blir tillämpliga i dessa ärenden, om inte en avvikande föreskrift som avses i 1 § andra stycket förvaltningslagen finns meddelad. Jag föreslår att reglerna om besvärstidens längd och om besvärshandlings ingivande utgår ur sjukvårdslagen. Den i sistnämnda lag föreskrivna utgångspunkten för besvärstiden bör däremot bibehållas. I förevarande ärenden är nämligen den i 12 § förvaltningslagen angivna utgångspunkten för besvärstiden inte ändamålsenlig.

43. Förslaget till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)

I lagrådsremiss den 20 november 1970 har förutsatts att länsstyrelsernas befattning med besvär- och underställningsärenden enligt folkbokföringsförordningen skall flyttas över till de länsskatterätter som skall inrättas vid länsstyrelserna den 1 juli 1971. Ändringsförslaget innebär med anledning härav bl. a. att länsstyrelsens befogenheter i nyssnämnda ärenden enligt folkbokföringsförordningen övergår på länsskatterätt.

2 §

Ändringen föranleds av att centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden den 1 januari 1971 gått upp i det nybildade riksskatteverket.

36 §

Föreskriften i andra meningen om pastors underrättelseskyldighet föreslås upphävd. Den allmänna bestämmelsen i 18 § förvaltningslagen blir i stället tillämplig i här avsedda fall. Underrättelseskyldighetens omfattning rubbas ej.

45 §

Ändringen i första stycket är endast ett förtydligande av vad som redan nu anses gälla rörande ifrågavarande klagoförbud.

Föreskrifterna i tredje och fjärde styckena om var besvärshandling skall ges in utgår. En motsvarande föreskrift finns i 12 § förvaltningslagen. Med stöd av denna kommer att gälla att besvärshandling skall tillställas besvärsmyndigheten. Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till beslutsmyndigheten, skall emellertid besvären ändå upptas till prövning. (12 § tredje stycket andra punkten förvaltningslagen och 7 § andra punkten förvaltningsprocesslagen). Besvärshandling bör däremot inte längre få ges in till annan länsstyrelse än den som har att pröva besvären. Bestämmelsen härom bör därför utgå.

46 §

Föreskriften om var besvärshandling skall ges in utgår och ersätts av bestämmelserna i 12 § förvaltningslagen. I övrigt hänvisas till vad jag under 45 § har anfört angående besvär i kyrkobokföringsärende.

47 §

Enligt första stycket skall person och kommun som får föra talan i underställt ärende beredas tillfälle att yttra sig innan ärendet avgörs. Här avses ärenden som underställts domkapitel eller länsstyrelse. Länsstyrelsens uppgifter i underställningsärenden kommer i fortsättningen att övertas av länsskatterätten.

I fråga om ärenden som underställs domkapitel kommer förvaltningslagen att gälla. Enligt 15 § nämnda lag får ärende i regel ej avgöras utan att part underrättats om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och tillfälle beretts honom att yttra sig över det. Eftersom bl. a. den krets som skall ges tillfälle att yttra sig enligt förvaltningslagen torde vara snävare än enligt 47 § folkbokföringsförordningen och det inte finns anledning att i underställda folkbokföringsmål göra någon ändring i denna krets, föreslås inte någon ändring i denna del. Å andra sidan innefattar kommunikationsskyldigheten enligt 47 § folkbokföringsförordningen inte någon skyldighet att underrätta part om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv. Jag anser att den i förvaltningslagen föreskrivna ordningen i princip bör gälla i fall där yttrande inhämtas med stöd av 47 § folkbokföringsförordningen och att kommunikationsföreskriften bör byggas ut med hänsyn härtill. I fråga om ärenden som underställs länsskatterätt kommer förvaltningsprocesslagen att gälla. I denna finns motsvarigheter till 15 § förvaltningslagen. Vad jag anfört om mål som underställs domkapitel gäller därför i samma mån mål som underställs länsskatterätt.

Även i paragrafens andra stycke behövs ett tillägg för att få ett enhetligt förfarande i underställningsärenden och besvärärenden.

49 §

Bestämmelserna i paragrafen om besvär över beslut av länsstyrelse utgår. I fråga om talan mot länsskatterätts beslut finns i stället bestämmelser i 32 § förvaltningsprocesslagen. Besvär över länsstyrelses beslut enligt 57 § folkbokföringsförordningen behandlas i den paragrafen.

Föreskriften i tredje stycket om var besvärshandling skall ges in utgår och ersätts av bestämmelserna i 12 § förvaltningslagen. Dessa medför att besvärshandlingen normalt skall tillställas besvärsmyndigheten, dvs. i förevarande fall kammarrätten.

50 §

Bestämmelsen i tredje stycket om att beslut skall innehålla besvärshänvisning kan utgå eftersom förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen innehåller behövliga bestämmelser härom.

51 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om beredning av besvär över länsstyrelses och domkapitels beslut. Eftersom några särbestämmelser inte behövs i fråga om beredningen av nu ifrågavarande mål och den allmänna förfarandelagstiftningens regler om ingivande av besvärshandling skall gälla, kan paragrafen utgå. Jag vill framhålla att även utan särskild bestämmelse i ämnet besvärsmyndigheten kan inhämta yttrande från folkbokföringsmyndighet, som tidigare yttrat sig i ärendet, och bereda den som, förutom klaganden, får föra talan tillfälle att yttra sig.

52 §

Paragrafen innehåller f. n. en bestämmelse om att kammarrätten i underställnings- och besvärsmål äger förordna om kyrkobokförings- eller mantalsskrivningsåtgärd som ej yrkats. I ett andra stycke föreskrivs att talan ej får föras mot kammarrättens avgörande enligt denna förordning.

I anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970 har föreslagits att paragrafen från den 1 januari 1972 skall ges ett delvis nytt innehåll. Bemyndigandet att besluta om kyrkobokförings- eller mantalsskrivningsåtgärd som ej har yrkats utvidgas till att avse varje underställnings- eller besvärsmyndighet. Samtidigt upphävs bestämmelsen i 47 § tredje stycket om länsstyrelsens befogenhet på området. Vidare utgår klagoförbudet mot kammarrättens avgörande i andra stycket.

Paragrafen har tagits med här i den lydelse som förordades i anslutning till lagrådsremissen den 20 mars 1970. Orsaken till att paragrafen här upprepas är att på grund av länsskatterätternas tillkomst författningsändringen behöver sättas i kraft redan den 1 juli 1971 och inte, såsom jag tidigare förordat, först den 1 januari 1972.

54 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om ersättning åt vittne i folkbokföringsmål. Eftersom bestämmelser i detta ämne med i huvudsak samma innehåll kommer att finnas i förvaltningsprocesslagen, kan denna paragraf utgå.

57 §

Ändringen i denna paragraf innebär i första hand att länsstyrelsens befogenhet att i här avsedda fall utdöma vite flyttas över till länsskatterätten. I fråga om talan mot länsskatterätts beslut finns, som jag förut nämnt, föreskrifter i förvaltningsprocesslagen. Eftersom ingen rubbning sker i länsstyrelsens befogenhet att förelägga vite och enligt mitt nyss berörda förslag till ändrad lydelse av 49 § folkbokföringsförordningen detta författningsrum inte längre innehåller några bestämmelser om talan mot länsstyrelsens beslut, bör i förevarande paragraf anges att talan mot länsstyrelsens beslut om föreläggande av vite förs hos kammarrätten genom besvär.

44. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 296) om social centralnämnd

Ändringarna motsvarar de ändringar som gjorts i bl. a. 8 § barnavårdslagen (se lagförslag 22).

45. Förslaget till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648)

I lagrådsremiss den 20 november 1970 har, på föredragning av chefen för civildepartementet, föreslagits att länsstyrelses nuvarande befogenhet att återkalla körkort och att meddela varning, som avses i 34 § vägtrafikförordningen, skall från och med den 1 juli 1971 tillkomma länsrätt. Det författningsförslag som här läggs fram innehåller i huvudsak de ändringar i vägtrafikförordningen som är föranledda dels av denna reform, dels av de inom justitiedepartementet utarbetade förslagen till förvaltningslag och förvaltningsprocesslag.

Enligt 36 § 9 mom. vägtrafikförordningen kan statens trafiksäkerhetsverk under angivna förutsättningar i fråga om trafikskola återkalla meddelat tillstånd eller godkännande eller meddela varning. Återkallelseärendena innefattar sådan myndighetsutövning mot enskild som avses i 3 § första stycket förvaltningslagen. Detsamma får anses gälla sådana ärenden i vilka bara är fråga om varning. Ett beslut om varning torde nämligen vara jämförbart med ett beslut om disciplinär bestraffning. Förvaltningslagens särskilda bestämmelser blir därför tillämpliga inte bara i återkallelse- utan också i varningsärenden hos trafiksäkerhetsverket.

I 76 § vägtrafikförordningen bör tas in bestämmelse om att också länsrätts och kammarrätts beslut enligt vägtrafikförordningen eller med stöd därav utfärdade föreskrifter skall lända till efterrättelse utan hinder av besvär. Begränsningen »intill dess annorlunda förordnas» kan utgå på grund av föreskrifterna i 13 § förvaltningslagen och 27 § förvaltningsprocesslagen.

**46. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910)
angående yrkesmässig automobiltrafik m.m.**

I lagrådsremiss den 20 november 1970 har, på föredragning av chefen för civildepartementet, föreslagits att länsstyrelses nuvarande befogenhet att återkalla trafikkort och att meddela varning, som avses i 27 § 5 mom. förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m.m., skall från och med den 1 juli 1971 tillkomma länsrätt. Det författningsförslag som jag här lägger fram innehåller i huvudsak de ändringar i nyssnämnda förordning som föranleds dels av denna reform, dels av de inom justitiedepartementet utarbetade förslagen till förvaltningslag och förvaltningsprocesslag.

Vad jag i närmast föregående avsnitt anfört angående varning enligt 36 § 9 mom. vägtrafikförordningen äger motsvarande tillämpning i fråga om varning enligt 19 § 1 mom. och 32 § 3 mom. förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.

44 §

Ändringen i 1 mom. sammanhänger med att målen om återkallelse av trafik kort förs över till länsrätt. Överklagandet av ifrågavarande beslut av länsrätt regleras i den föreslagna förvaltningsprocesslagen.

I 2 mom. första stycket föreskrivs att beslut som avses i 1 mom. skall, med angivna undantag, gälla utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas. Denna bestämmelse bör utvidgas så att den kommer att omfatta också länsrätts och kammarrätts beslut enligt förordningen. Orden »intill dess annorlunda förordnas» kan samtidigt utgå på grund av föreskrifterna i 13 § förvaltningslagen och 27 § förvaltningsprocesslagen. I andra stycket av samma moment har, mot bakgrund av föreskrifterna om besvärstidens beräkning i 12 § förvaltningslagen, ordalagen jämkats för att det otvetydigt skall framgå att i förevarande ärenden besvärstiden alltid räknas från anslagsdagen.

45 §

Paragrafen har samma lydelse som föreslagits i anslutning till lagrådsremissen den 20 mars 1970. Orsaken till att paragrafen upprepas här är att ikraftträdandedagen för paragrafens nya lydelse partiellt bör ändras på grund av länsrätternas inrättande.

47. Förslaget till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617)

Den av mig föreslagna ändringen motsvarar den ändring som jag har föreslagit i fråga om lagen om allmänna sammankomster (se lagförslag 21).

48. Förslaget till kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)

8 §

Som jag tidigare har framhållit bör förvaltningslagens jävsbestämmelser vara tillämpliga i alla ärenden, som handläggs av en specialreglerad kommunal nämnd. I enlighet härmed förordar jag att 4 och 5 §§ förvaltningslagen skall äga tillämpning i samtliga ärenden hos hälsovårdsnämnd. Med anledning härav bör 8 § hälsovårdsstadgan ändras.

32 §

Enligt denna paragraf ligger det i länsstyrelsens hand att förordna om fysikalisk-kemisk och bakteriologisk undersökning dels av vatten i allmän anläggning utom hälsovårdstätort, dels av vatten som genom vattenledning, vilken ej ingår i allmän anläggning, tillhandahålls flera hushåll eller i

övrigt i större omfattning. Innan sådant förordnande meddelas, skall länsstyrelsen bereda hälsovårdsnämnden samt anläggningens eller ledningens ägare tillfälle att yttra sig.

Antas förslaget till förvaltningslag, torde anledning inte finnas att ha kvar bestämmelsen om kommunikation med anläggningens eller ledningens ägare. Kommunikationsreglerna i 15 § förvaltningslagen är tillräckliga.

79 §

Ändringen är föranledd av tillkomsten av delgivningslagen.

Hemställan

Jag hemställer, att lagrådets yttrande genom utdrag av protokollet inhämtas enligt 87 § regeringsformen över de inom justitiedepartementet upprättade lagförslagen 1—32 (se s. 62 och 63).

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Arbetsgruppens förslag
till
Förvaltningslag

Inledande bestämmelser

1 §.

Om annat ej föreskrivits i lag eller i annan författning, som utfärdats av Konungen, tillämpas denna lag i ärende hos statlig eller kommunal myndighet med de begränsningar som anges i det följande.

2 §.

Lagen gäller icke hos

- a) riksdagen eller allmänt kyrkomöte,
- b) beslutande kommunal församling,
- c) allmän underrätt, hovrätt, nedre justitierevisionen, högsta domstolen, krigsrätt, vattendomstol, ägodelningsrätt, expropriationsdomstol, arbetsdomstolen eller domare i judiciellt mål eller ärende,
- d) utmätningsman eller överexekutor i exekutivt mål eller ärende, eller
- e) åklagar- eller polismyndighet i mål eller ärende angående brott.

3 §.

Bestämmelserna i 8—21 §§ gäller icke i ärende hos Konungen i statsrådet och ej heller i judiciellt mål eller ärende hos regeringsrätten, försäkringsrådet, försäkringsdomstolen eller kammarrätten.

4 §.

I lagen avses med

slutligt beslut: beslut, genom vilket myndighet skiljer ärende från sig,
part: envar, till vilken det slutliga beslutet kan komma att ställas eller vilken detta eljest uppenbarligen kan komma att angå nära, samt den som enligt särskild bestämmelse får föra talan i ärendet.

Allmänna bestämmelser

5 §.

Vill någon tillställa myndighet en handling, skall han ge in den hos myndigheten.

Handlingen får även lämnas in till myndigheten genom bud eller sändas in till denna med posten i betalt brev. Såsom ingivande av handling gäller

också att meddelande överbringas till myndigheten i form av telegram eller annan fjärrskrift. Meddelandet skall dock i så fall, om myndigheten begär det, bekräftas genom egenhändigt undertecknad skrift.

Handling skall anses ha kommit in, när till myndigheten anlänt antingen handlingen eller avi om försändelse, i vilken den är innesluten. Har hos myndighet med bestämd daglig tjänstetid handling eller avi anlänt efter tjänstetidens slut eller den senare tidpunkt som myndigheten givit till känna, skall handlingen anses ha kommit in först påföljande dag.

6 §.

Part skall på begäran få del av det som tillförts ärendet.

Finner myndigheten med stöd av 39 § andra stycket lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, att allmän handling icke kan utlämnas till parten, skall myndigheten på annat sätt upplysa honom om dess innehåll, i den mån avgörande hinder ej möter med hänsyn till rikets säkerhet eller annat allmänt eller enskilt intresse. Sådan upplysning behöver dock ej lämnas i ärende om avtalsbar sak. Vad som nu sagts om allmän handling äger motsvarande tillämpning på annat som tillförts ärendet men icke kan tillhandahållas.

7 §.

Får part med stöd av bestämmelse i denna lag del av material, som skall hållas hemligt, skall myndigheten om det behövs förordna att parten icke får uppenbara det och uppställa förbehåll angående materialets handhavande.

Bryter någon mot förordnande eller förbehåll enligt första stycket och är gärningen ej belagd med straff i annan författning, dömes han till böter.

8 §.

Part får föra talan genom ombud eller anlita biträde vid talans utförande. Om det behövs skall parten medverka personligen och ange sin ståndpunkt.

Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han eljest olämplig, får han avvisas.

9 §.

Har part ej ingivit föreskrivna handlingar eller behöver hans handlingar fullständigas och kan bristen avhjälpas på ett enkelt sätt, skall myndigheten vägleda parten. Sådan vägledning får dock underlåtas, om det kräves av hänsyn till arbetets behöriga gång och intet väsentligt partsintresse eftersättes därigenom.

10 §.

Genom remiss till statlig eller kommunal myndighet eller annan inhämtar myndigheten upplysning eller yttrande, när det är särskilt föreskrivet eller eljest nödvändigt. Behöver flera höras, göres remiss till dem samtidigt, om de ej av särskild anledning bör höras en efter annan.

Om det ej är obehövt, anges i remissen i vilka avseenden och inom vilken tid svar önskas samt om remissinstansen bör höra annan.

11 §.

Den som har att handlägga ärende är jävig

1. om saken rör eller dess utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom själv eller någon honom närstående, som avses i 4 kap. 13 § 2 rättegångsbalken, eller någon, för vilken han eller sådan närstående är ställföreträdare,

2. om han har ställning såsom beslutande eller föredragande i besvär-, underställnings- eller tillsynsärende och tidigare har tagit befattning med saken hos beslutsinstansen,

3. om han i saken fört talan såsom ombud eller mot ersättning biträtt någon, eller

4. om eljest särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet.

Jäv föreligger icke i ärende, i vilket frågan om opartiskhet uppenbarligen saknar betydelse.

12 §.

Den mot vilken jäv föreligger får ej handlägga ärendet. Han får dock vidtaga åtgärd, som ej utan olägligt uppskov kan ombesörjas av annan.

Känner någon till omständighet, som kan antagas utgöra jäv mot honom, skall han självant ge den till känna.

Har fråga om jäv mot någon uppkommit, skall myndigheten snarast möjligt meddela beslut i jävsfrågan, om annan icke övertagit handläggningen. Den mot vilken jäv ifrågasatts får delta i jävsfrågans prövning endast om myndigheten ej är beslutförför utan honom och annan ej kan träda i hans ställe utan olägligt uppskov.

Särskilda bestämmelser för vissa partsärenden

13 §.

Bestämmelserna i 14—21 §§ avser endast ärende, som angår någons rätt eller plikt såsom enskild och avgöres genom beslut med rättslig verkan. Angår sådant ärende avtalsbar sak eller sak, som utan att vara avtalsbar rör

upphandling, affärsverksamhet eller egendomsförvaltning eller avgöres genom beslut, som överklagas medelst kommunalbesvär, skall bestämmelserna dock icke tillämpas.

14 §.

Behärskar part ej svenska språket och är det skäligen påkallat att tolk anlitas för att tyda skrift från honom eller för att avfatta meddelande till honom, får myndigheten tillkalla tolk. Tolk får även anlitas i muntligt mellanhavande med sådan part eller med part som är allvarligt hörsel- eller talskadad.

Den som fullgör uppdrag som tolk annorledes än i tjänsten har rätt till arvode samt ersättning för kostnad och tidsspillan av allmänna medel efter vad som finnes skäligt.

15 §.

Slutligt beslut, som går part emot, får icke meddelas utan att myndigheten underrättat parten om upplysning, yttrande eller annat, som tillförts ärendet genom annan än honom själv och som han enligt 6 § kan få del av, samt lämnat parten tillfälle att yttra sig över det. Underrättelsen kan vara skriftlig eller muntlig och bör anvisa tid och sätt för yttrandet.

Ärende får dock avgöras utan sådan underrättelse, om det av särskild anledning är nödvändigt eller underrättelsen kan medföra fara för att beslutet icke blir genomfört. Detsamma gäller om intet väsentligt partsintresse eftersattes genom att underrättelse underlåtes.

16 §.

Om slutligt beslut går part emot, skall det innehålla motivering, som upplyser om de sakliga och rättsliga bedömningar som väsentligast bestämt utgången.

Motivering får dock begränsas eller utelämnas, om det av särskild anledning är nödvändigt. Motivering behöver ej lämnas, om beslutet angår tjänstetillsättning, antagning för utbildning, betygsättning, forskningsbidrag eller därmed jämförbar sak. Detsamma gäller om intet väsentligt partsintresse eftersattes genom att beslutet ej innehåller motivering.

Har myndighet utelämnat motivering på grund som anges i andra stycket, bör myndigheten i efterhand på parts begäran upplysa om vad som bestämt utgången.

17 §.

Är det ej obehövt, skall beslut bringas till parts kännedom genom delgivning av en expedition, som fullständigt återger beslutet jämte skiljaktig mening, om sådan antecknats. Expeditionen skall innehålla besvärshänvisning, om beslutet går parten emot och han får klaga över det genom besvär.

Vad som föreskrives i första stycket äger motsvarande tillämpning, om annan som får överklaga beslutet begär en expedition.

18 §.

Innehåller beslut till följd av skrivfel, räknefel eller annat dylikt förbiseende uppenbar oriktighet, får myndigheten rätta denna. Part skall få tillfälle att yttra sig innan rättelse göres, om det icke är obehövt.

19 §.

Slutligt beslut av statlig myndighet får överklagas genom besvär hos överordnad myndighet.

Statlig myndighets beslut under förfarandet får överklagas genom besvär hos myndighet, som prövar besvär över slutligt beslut i ärendet, om myndigheten därigenom

1. avvisat ombud eller biträde,
2. förordnat rörande saken i avbidan på slutligt beslut,
3. förelagt någon att medverka på annat sätt än genom inställelse till sammanträde och underlåtenhet att efterkomma föreläggandet kan ådraga denne särskild påföljd,
4. beslutat angående uttagande av förelagt vite eller annan påföljd för underlåtenhet att efterkomma föreläggande,
5. förordnat angående undersökning eller omhändertagande av person eller egendom eller om annan undersöknings- eller säkringsåtgärd,
6. förordnat angående ersättning för någons medverkan vid utredningen.

Vad som föreskrivits om överklagande av statlig myndighets beslut äger motsvarande tillämpning när kommunal myndighets beslut får överklagas genom besvär.

20 §.

Besvärsrätt tillkommer part och annan som beslutet angår, om detta går honom emot. Har kommunal myndighets beslut ändrats eller upphävts av statlig myndighet, får också den kommunala myndigheten klaga.

21 §.

Besvärsmyndighet kan förordna att överklagat beslut icke får tillämpas innan besvären prövats. Yrkande om sådant förordnande skall behandlas skyndsamt.

Bestämmelser om besvärstid m. m.

22 §.

Den som vill klaga genom besvär skall göra det skriftligen. Klagoskriften skall ges in hos den myndighet, vars beslut överklagas. Vid besvär till statlig

myndighet över kommunal myndighets beslut skall klagoskriften dock ges in hos den statliga myndigheten.

Klagoskriften skall ha kommit in till vederbörande myndighet inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet genom expedition med besvärshänvisning.

23 §.

Kommer klagoskrift inom föreskriven tid in till besvärsmyndigheten, fastän den skolat ges in hos beslutsmyndigheten, eller till beslutsmyndigheten, fastän den skolat ges in hos besvärsmyndigheten, skall den anses ha kommit in i rätt tid.

24 §.

När klagoskrift, som skall ges in till beslutsmyndigheten, kommit in till denna, skall myndigheten utan dröjsmål avge skriftligt yttrande över besvären till besvärsmyndigheten och samtidigt sända in de till ärendet hörande handlingarna. Har klaganden yrkat, att det överklagade beslutet icke tillämpas, innan besvären prövats, skall handlingarna dock sändas in genast.

Beslutsmyndighetens yttrande skall genom dennas försorg också sändas till klaganden i avskrift med angivande av viss tid inom vilken denne kan yttra sig hos besvärsmyndigheten. Vad som stadgas i 6 § andra stycket äger motsvarande tillämpning.

25 §.

Besvärsmyndighet får pröva även för sent inkomna besvär, om det är uppenbart att ingens rätt äventyras därigenom.

Denna lag träder i kraft den

Beträffande tillkännagivande och överklagande av beslut, som meddelats före lagens ikraftträdande, tillämpas äldre bestämmelser.

Genom denna lag upphäves

4 § förordningen den 10 januari 1759 angående fatalier i politi- och ekonomimål,

förordningen den 4 november 1876 om jäv i hushållsmål,

lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden, som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning, insända handlingar med posten m. m. samt

lagen den 4 juni 1954 om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut.

Såsom upphävida skall anses

kungl. brevet den 18 december 1752 till amiralitetskollegium angående släktskapsjävs tillämpning i hushållningsmål,

cirkuläret den 1 april 1790 till samtliga kollegier, landshövdingar och konsistorier om fogande av delgivningsbevis till besvär,

kungl. brevet den 11 februari 1796 angående fatalietiders iakttagande,

kungörelsen den 19 maj 1845 om besvärsskrifts eller ansöknings ingivande genom bud,

kungörelsen den 26 maj 1909 angående sättet för besvärs anförande hos kammarkollegiet samt

cirkuläret den 5 juni 1931 till statens förvaltande myndigheter angående remissers verkställande och besvarande.

Föreskrift i äldre lag eller författning om att handling skall ha kommit in till statlig eller kommunal myndighet före visst klockslag på dagen gäller icke.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Departementspromemorians förslag
till
Lag
om förfarandet i förvaltningsdomstol

1 §.

Denna lag tillämpas vid rättskipning i mål hos regeringsrätten, kammarrätt, länsrätt, länsskatterätt och mellankommunala skatterätten (förvaltningsdomstol), om annat ej är föreskrivet i lag.

Anhängiggörande

2 §.

Parts skrivelse till förvaltningsdomstol skall innehålla fullständig uppgift om partens namn, yrke och postadress samt vara egenhändigt undertecknad av parten eller hans ombud.

I ansökan och därmed jämförlig skrivelse uppges:

1. saken och yrkandena i målet; samt
2. de omständigheter och skäl, som åberopas till stöd för yrkandena.

I besvär anges:

1. det beslut, mot vilket talan föres;
2. den ändring i beslutet, som yrkas; samt
3. de omständigheter och skäl, som åberopas till stöd för ändringsyrkandet.

Part bör vidare uppges de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis, som ej tidigare förebragts, skall fogas vid skrivelsen i huvudskrift eller styrkt avskrift.

Fordras för besvärns prövning i regeringsrätten särskilt tillstånd, bör parten i besvären närmare ange de skäl som han åberopar till stöd för sin begäran om sådant tillstånd.

3 §.

Förvaltningsdomstol äger utan hinder av att mål ej anhängiggjorts i rätt tid pröva saken, om särskilda skäl talar för det och det kan ske utan men för motstående enskilda intressen.

4 §.

Har part, som anhängiggjort ett mål, därvid förbehållit sig att i senare skrivelse få utveckla sin talan i fråga om yrkande och grunder eller be-

höver ansökan eller besvär eller därmed jämförlig skrivelse eljest fullständigas, förelägger rätten parten att inom viss tid fullständiga sin talan vid påföljd att målet ändå avgöres samt meddelar erforderliga anvisningar.

5 §.

Det som sägs om straff och vite i 9 kap. 5, 6, 8 och 9 §§ rättegångsbalken, om ombud och biträde i 12 kap. 1 § första stycket, 2—5 §§, 6 § andra stycket och 8—24 §§ rättegångsbalken samt om frister och laga förfall i 32 kap. 1 §, 3—6 §§ och 8 § rättegångsbalken äger motsvarande tillämpning hos förvaltningsdomstol.

Skriftlig handläggning

6 §.

Mål utredes och handlägges skriftligen, om ej annat följer av vad som stadgas nedan.

7 §.

Rätten leder parts utredning och tillser att målet blir så fullständigt utrett som dess beskaffenhet kräver.

8 §.

Finnes motpart, delges ansökan, besvär eller därmed jämförlig skrivelse denne, om det ej är uppenbart obehövt eller till men för genomförandet av beslutet i målet. Vid skrivelsen fogad handling delges tillsammans med skrivelsen, om det lämpligen kan ske och mottagaren ej redan fått del av handlingen.

9 §.

Vid delgivning enligt 8 § förelägges mottagaren att komma in med skriftligt yttrande till rätten. I föreläggandet får anges viss tid, inom vilken yttrandet skall vara rätten till handa, och som påföljd att målet ändå avgöres.

Yttrande till rätten skall ange om yrkandena i den delgivna skrivelsen medges eller bestrides. Anvisning härom och om yttrandets innehåll i övrigt lämnas i föreläggandet.

Rätten kan medge att yttrande får avges muntligen inför ordföranden eller särskild befattningshavare vid rätten eller, om förhandling skall hållas i målet, vid denna.

10 §.

I mål, som upptas i anledning av anmälan eller annan underrättelse, sker delgivning med och föreläggande för part i tillämpliga delar i enlighet med vad som sägs i 8 och 9 §§.

11 §.

Yttrande som sägs i 9 § delges motstående part, om det ej är uppenbart obehövt. Tillfälle beredes honom därvid att inom viss tid uttala sig skriftligen över innehållet i yttrandet. Om det behövs, förelägger rätten honom att uttala sig vid påföljd att målet ändå avgöres.

12 §.

Föreligger i mål ej yttrande från förvaltningsmyndighet, mot vars beslut talan föres, inhämtar rätten sådant yttrande, om det behövs.

13 §.

Vid behandling av fråga, vars bedömande kräver särskild sakkunskap, inhämtar rätten yttrande från myndighet eller tjänsteman, som har att gå tillhanda därmed, eller anlitar biträde av sakkunnig. Bestämmelserna om sakkunnig i 40 kap. 2—7 §§, 12 §, 17 § första stycket och 18 § rättegångsbalken gäller i tillämpliga delar.

14 §.

Det som sägs om skriftligt bevis och dess företeende i 38 kap. 1—5 §§ och 7 och 8 §§ rättegångsbalken samt om tillhandahållande av föremål för syn i 39 kap. 5 § rättegångsbalken äger motsvarande tillämpning hos förvaltningsdomstol.

Är i lag eller författning särskilt föreskrivet om skyldighet att förete handling eller föremål, får rätten inte förelägga någon att förete annat än det, som omfattas av denna skyldighet.

15 §.

I mål hos regeringsrätten, som fullföljts från kammarrätt, får part icke utan särskilda skäl åberopa nytt bevis.

16 §.

Rätten tillser att part, om det behövs, före målets avgörande, haft del av och tillfälle att yttra sig över det som är av betydelse för avgörandet.

Muntlig förhandling och syn

17 §.

Kan det antagas att parts eller annans personliga närvaro avsevärt skulle gagna utredningen i målet, får rätten förordna om muntlig för-

handling i detta. Förhandlingen kan begränsas till den eller de frågor, varom utredningen anses bristfällig. Har enskild part begärt muntlig förhandling, skall sådan hållas, om icke processföremålets värde är ringa, förhandlingen är obehövlig eller eljest särskilda skäl talar däremot.

18 §.

Har rätten förordnat om muntlig förhandling i ett mål, får rätten, om det behövs, bestämma att målet skall beredas till sådan förhandling genom muntlig förberedelse inför rättens ordförande. Vid sådan förberedelse uträknas vad som är ostridigt och vad som är tvistigt samt vilka omständigheter och bevis som vardera parten vill åberopa till stöd för sin talan vid förhandlingen.

19 §.

För besiktning av fastighet eller område eller av föremål, som ej lämpligen kan flyttas, får rätten eller dess ordförande hålla syn på stället. Om sådan syn gäller i tillämpliga delar vad som sägs om muntlig förhandling.

20 §.

Det som föreskrives i 5 kap. rättegångsbalken om offentlighet och ordning äger motsvarande tillämpning vid muntlig förhandling enligt 17 §. Rätten får dock förordna om handläggning inom stängda dörrar utöver vad som följer av 1 § nämnda kapitel, om det fordras av hänsyn till enskilds behöriga ekonomiska intresse eller privatlivets helgd.

21 §.

Till muntlig förhandling, förberedelse och syn kallas parterna. Enskild part får föreläggas att inställa sig personligen vid påföljd av vite eller av att hans utevaro ej utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

22 §.

Vid muntlig förhandling får förhör hållas med enskild part och med annan, som kan antagas veta något av betydelse för målets avgörande.

Part höres upplysningsvis. Annan höres upplysningsvis eller under ed eller försäkran.

Är i lag eller författning särskilt föreskrivet om uppgiftsskyldighet, får rätten inte höra någon mot hans vilja om annat än det, varom han enligt föreskriften är uppgiftsskyldig.

23 §.

I fråga om förhör under ed eller försäkran gäller i tillämpliga delar bestämmelserna om vittne i 36 kap. 1—18 §§, 20—22 §§, 24 § första och

tredje styckena och 25 § första och tredje styckena rättegångsbalken samt, såvitt fråga är om sakkunnig, föreskrifterna om sakkunnig i 40 kap. 9—11 §§, 13—15 §§, 17 § första stycket och 18—20 §§ rättegångsbalken.

För kallelse av den som skall höras upplysningsvis och ersättning till denne gäller i tillämpliga delar det som enligt första stycket föreskrives om kallelse och ersättning beträffande den som skall höras under ed eller försäkran.

24 §.

Enskild part, som inställt sig till muntlig förhandling, förberedelse eller syn, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnader till resa och uppehälle samt för tidsspillan, om rätten finner att han skäligen bör ersättas för sin inställelse. Ersättningen bestämmes enligt de grunder, som är stadgade för ersättning av allmänna medel till vittne.

Ersättning till den som på enskild parts begäran höres upplysningsvis eller som vittne eller sakkunnig utges av parten. När särskilda skäl talar för det, kan rätten förordna, att sådan ersättning skall gäldas av allmänna medel.

Ersättning till annan än den som höres på enskild parts begäran gäldas av allmänna medel.

25 §.

Muntlig förhandling inleds med att rättens ordförande i korthet redogör för utgångsläget och för förhandlingens syfte. Om det icke är överflödigt, framställer sökanden eller klaganden sitt yrkande varpå motpart, om sådan finnes, anger huruvida han medger eller bestrider det. Behövs det, utvecklar vardera parten sin talan, yttrar sig över vad motpart anfört och svarar på frågor som rätten ställer. Skall någon höras i utredningssyfte, hålles därefter sådant förhör. I samband härmed förebringas övrig bevisning. Sedan parterna anfört vad de ytterligare finner nödigt, avslutas förhandlingen.

26 §.

Protokoll föres vid muntlig förhandling och syn. Protokollet skall innehålla en redogörelse för handläggningens gång samt den bevisning som förebringas. Protokoll över muntlig förhandling skall härjämte återge parternas yrkanden och invändningar, parts medgivande av motparts yrkande och vilsordande av motparts påstående.

Utsaga av part, sakkunnig eller annan, som höres i utredningssyfte under muntlig förhandling eller syn, antecknas i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet. Vad rätten iakttaget vid besiktning antecknas i motsvarande mån.

Utveckling av talan i rättsligt hänseende antecknas ej. Det som i övrigt anföres eller eljest förekommer vid förhandling eller syn antecknas icke i protokollet, om ej särskilda skäl föranleder annat.

27 §.

Rätten får förordna att utsaga i stället för att antecknas i protokollet skall upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg. Stenogram eller fonogram återges i vanlig skrift endast om rätten eller, vid fullföljd av talan till högre instans, överordnad domstol finner det behövt eller part eller annan begär avskrift.

Beslut

28 §.

Förvaltningsdomstol äger omedelbart förbjuda vidare åtgärd för verkställighet av beslut, mot vilket talan föres hos domstolen, och även eljest förordna för tiden intill dess målet avgjorts.

29 §.

Vid prövning av mål får förvaltningsdomstol gå utom enskild parts yrkande för att besluta till det bättre för honom, om särskilda skäl talar för det och det kan ske utan men för motstående enskilda intressen.

30 §.

Förvaltningsdomstols avgörande av mål grundas på det som handlingarna innehåller och som förekommit i övrigt i målet. Skälen för avgörandet skall framgå av beslutet.

31 §.

Beslut, varigenom mål avgöres, delges parterna i målet genom en expedition som fullständigt återger beslutet och skiljaktig mening, där sådan förekommit. Expeditionen skall dessutom innehålla upplysning om vad den skall iakttaga som vill anföra besvär över beslutet.

Kräves särskilt tillstånd för prövning av besvär till regeringsrätten, skall kammarrätten dessutom ge besked härom och om de grunder, på vilka sådant tillstånd kan erhållas. Anser part att beskedet är oriktigt, kan han begära prövning av frågan om sin rätt till fullföljd av talan i samband med besvär över beslutet i målet.

32 §.

Finner förvaltningsdomstol genom anmärkning eller eljest, att något domstolens beslut blivit oriktigt på grund av felräkning, felskrivning eller

annat uppenbart förbiseende, meddelar domstolen beslut om rättelse, sedan parterna fått tillfälle att yttra sig.

Besvär

33 §.

Mot länsrätts, länsskatterätts och mellankommunala skatterättens beslut föres talan hos kammarrätt och mot kammarrätts beslut föres talan hos regeringsrätten. Talan föres genom besvär.

Mot beslut, som ej innebär slutligt avgörande av mål, får talan föras endast om rätten därigenom

1. ogillat invändning om jäv mot någon rättens ledamot eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning;

2. avvisat ombud eller biträde;

3. förordnat rörande saken i avvidan på målets slutliga avgörande;

4. förelagt någon att medverka på annat sätt än genom inställelse till sammanträde och underlåtenhet att efterkomma föreläggandet kan ådraga denne särskild påföljd;

5. beslutat angående uttagande av förelagt vite eller annan påföljd för underlåtenhet att efterkomma föreläggande eller angående ansvar för förseelse i förfarandet;

6. förordnat angående undersökning eller omhändertagande av person eller egendom eller om annat undersöknings- eller säkringsmedel;

7. förordnat angående ersättning för någons medverkan vid utredningen;

8. avslagit begäran om biträde eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagit.

Mot beslut av förvaltningsdomstol, varigenom mål återförvisas till lägre instans, får talan föras endast om beslutet innefattar avgörande av fråga, som inverkar på målets utgång.

34 §.

När besvär över förvaltningsdomstols beslut kommer in till denna, fogas domstolens handlingar till besvären.

Är fråga om besvär över länsrätts, länsskatterätts eller mellankommunala skatterättens beslut, inforrar rätten yttrande över besvären från motpart, om sådan finnes, och delger klaganden yttrandet samt bereder parterna tillfälle till ytterligare skriftväxling, om det behövs.

Besvär och övriga handlingar sändes till besvärshinstansen, sedan rätten fullgjort sin befattning med målet.

Denna lag träder i kraft den

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 27 februari 1971.

N ä r v a r a n d e:

f. d. justitierådet REGNER,
regeringsrådet MARTENIUS,
justitierådet BERNHARD,
justitierådet HESSER.

Enligt lagrådet den 20 augusti 1970 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 20 mars 1970, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om allmänna förvaltningsdomstolar,
- 2) lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål,
- 3) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 4) lag om ändring i lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående,
- 5) lag om ändring i föräldrabalken,
- 6) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290),
- 7) lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag,
- 8) lag om ändring i lagen (1933: 269) om ägofred,
- 9) lag om ändring i lagen (1952: 166) om häradsallmänningar,
- 10) lag om ändring i lagen (1952: 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna,
- 11) lag om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske,
- 12) lag om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden,
- 13) lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
- 14) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
- 15) lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
- 16) lag om ändring i lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929,
- 17) lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
- 18) lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
- 19) lag om ändring i lagen (1968: 555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket.

- 20) lag om ändring i lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura,
- 21) lag om ändring i lagen (1902: 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,
- 22) lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar,
- 23) lag om ändring i lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet,
- 24) lag om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser,
- 25) lag om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel,
- 26) lag om ändring i lagen (1938: 96) om understödsföreningar,
- 27) lag om ändring i luftfartslagen (1957: 297),
- 28) lag om ändring i gruvlagen (1938: 314),
- 29) lag om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.,
- 30) lag om ändring i uranlagen (1960: 679),
- 31) lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln,
- 32) lag om ändring i lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter,
- 33) lag om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar,
- 34) lag om ändring i lagen (1941: 282) om sterilisering,
- 35) lag om ändring i lagen (1944: 133) om kastrering,
- 36) lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen,
- 37) lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen,
- 38) lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
- 39) lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385),
- 40) lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag,
- 41) lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott,
- 42) lag om ändring i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse,
- 43) lag om ändring i lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket,
- 44) lag om ändring i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m.,
- 45) lag om ändring i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring,
- 46) lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1),
- 47) lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963: 246),
- 48) lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174),
- 49) lag om ändring i lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap,
- 50) lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar,
- 51) lag om ändring i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar,
- 52) lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951: 680),
- 53) lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280),
- 54) lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,

- 55) lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse,
- 56) lag om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker,
- 57) lag om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen,
- 58) lag om ändring i lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag,
- 59) lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp,
- 60) lag om ändring i lagen (1961: 332) om handräckning vid laxeringsrevision,
- 61) lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster,
- 62) lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110),
- 63) lag om ändring i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena,
- 64) lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),
- 65) lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97),
- 66) lag om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket,
- 67) lag om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket,
- 68) lag om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.,
- 69) lag om ändring i lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område,
- 70) lag om ändring i varumärkeslagen (1960: 644),
- 71) lag om ändring i patentlagen (1967: 837),
- 72) lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485),
- 73) lag om ändring i brandlagen (1962: 90),
- 74) lag om ändring i skollagen (1962: 319),
- 75) lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
- 76) lag om ändring i namnlagen (1963: 521),
- 77) lag om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.,
- 78) lag om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.,
- 79) lag om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet,
- 80) lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822),
- 81) lag om ändring i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,
- 82) lag om ändring i lagen (1967: 531) om tryggande av pensionsutfästelse m. m.,
- 83) lag om ändring i smittskyddslagen (1968: 231),
- 84) lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
- 85) lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698),

86) lag om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,

87) lag om ändring i lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,

88) lag om ändring i lagen (1970: 390) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av förste länsassessorn Waldemar Hermanson och kammarrättsassessorn Bengt Törnell.

Lagrådet yttrade:

Förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar

1 §

Grundläggande bestämmelser om regeringsrättens — liksom om högsta domstolens — ställning, organisation och uppgifter ges i regeringsformen. De regler i dessa ämnen som meddelas i den nu föreslagna lagen utgör komplettering av regeringsformens föreskrifter. I RB, där sådana kompletterande föreskrifter meddelas för högsta domstolen, har i lagtexten (3 kap. 1 §) gjorts hänvisning till regeringsformen. Såvitt angår regeringsrätten bör i förevarande paragraf intagas en motsvarande hänvisning till regeringsformen.

I paragrafens tredje stycke stadgas att kammarrätterna är kammarrätten i Stockholm och kammarrätten i Göteborg. Härmed har också för vardera domstolen angivits var den har sitt säte. För regeringsrättens del har en bestämmelse härom intagits i förslagets 5 §. Enligt lagrådets mening skulle det vara att föredraga att bestämmelsen intoges redan i 1 §.

Lagrådet förordar, att 1 § första stycket ges följande lydelse: Regeringsrätten är, i enlighet med vad i regeringsformen sägs, högsta allmänna förvaltningsdomstol. Den har sitt säte i Stockholm.

2 §

I enlighet med vad lagrådet föreslår i fråga om 36 § i det till lagrådet remitterade förslaget till förvaltningsprocesslag hemställer lagrådet, att i andra stycket av förevarande paragraf »resning» införes såsom benämning på återbrytande av dom. Innebörden av resning framgår genom hänvisningen till regeringsformen. Stycket föreslås få följande lydelse: Om regeringsrättens behörighet att upptaga och avgöra ansökningar om resning och återställande av försutten tid finns bestämmelser i 19 § regeringsformen.

3 och 4 §§

Motsvarighet till de i dessa paragrafer intagna bestämmelserna om prövningstillstånd vid fullföljd från kammarrätt till regeringsrätten har intagits

i 35 och 36 §§ i det till lagrådet senare remitterade förslaget till förvaltningsprocesslag. Lagrådet kommer att vid nämnda paragrafer yttra sig om bestämmelsernas innehåll. Överflyttningen, som icke ger anledning till erinran, medför att numreringen å efterföljande paragrafer i förevarande lagförslag skall ändras.

5 §

Såsom anförts vid 1 § föreslås att bestämmelsen i andra stycket överflyttas dit.

Att på grundval av föreliggande uppgifter bilda sig någon säker uppfattning om målantalet i regeringsrätten sedan de nya fullföljdsreglerna genomförts är såsom departementschefen anfört mycket vanskligt. En rimlig bedömning är dock att antalet mål på förvaltningsrättskipningens område inom den överblickbara framtiden torde komma att öka och därmed också behovet av vägledande prejudikat. Det torde därför inte vara en realistisk beräkning att utgå från att regeringsrätten skall kunna fullgöra sina arbetsuppgifter inom ramen för den föreslagna organisationen med endast två avdelningar. Lagrådet förordar att regeringsrätten organiseras på tre avdelningar. Antalet ledamöter bör i så fall fastställas till 18, av vilka två avses för tjänstgöring i lagrådet. Eftersom grundlagsenligt vikarier för regeringsråd ej finnes måste den i remissprotokollet föreslagna organisationen under alla förhållanden bedömas såsom alltför knapp med hänsyn till behovet av reserv för sjukdomsfall och liknande situationer.

6 §

Såsom föreslagits under 5 § bör regeringsrätten vara delad i tre avdelningar.

I 18 § andra stycket regeringsformen stadgas, att närmare bestämmelser om regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring skall meddelas i lag. I enlighet härmed upptager regeringsrättslagen bestämmelser om regeringsrättens tjänstgöring. Dessa innebär, att på varje avdelning arbetet skall fortgå minst fyrtio veckor om året och att den närmare fördelningen av tjänstgöringsskyldigheten bestämmes av de i regeringsrätten tjänstgörande regeringsråden. Häremot svarande bestämmelser bör intagas i 6 § andra stycket; jfr 2 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

I paragrafen torde också böra intagas en hänvisning till föreskriften i regeringsformen (22 §) angående avdelnings sammansättning.

Med vissa redaktionella jämkningar i övrigt föreslås, att paragrafen får följande lydelse:

Regeringsrätten är delad i tre avdelningar. Regeringsrättens ordförande är ordförande på en avdelning. Ordförande på annan avdelning är det regeringsråd som Konungen förordnar.

Avdelningarna är lika behöriga att upptaga mål som regeringsrätten handlägger. På varje avdelning skall, med iakttagande att någon av avdelningarna alltid kan samlas, arbetet fortgå minst fyrtio veckor om året. Den närmare fördelningen av tjänstgöringsskyldigheten bestämmes av de regeringsråd som tjänstgör i regeringsrätten.

Om avdelnings sammansättning vid prövning av mål finns bestämmelser i regeringsformen. Vid behandling av fråga om prövningstillstånd skall tre regeringsråd deltaga.

7 §

De föreslagna reglerna om plenum i regeringsrätten motsvarar föreskrifterna i 3 kap. 4 och 5 §§ RB. De går dock såtillvida längre att de även innehåller bestämmelse, att ett mål skall kunna hänskjutas till plenum om det är av sådan principiell vikt att det ej bör avgöras av avdelning.

I och för sig synes det vara av värde att det införes möjlighet att påkalla plenum i regeringsrätten även i andra fall än dem som motsvaras av föreskrifterna i RB. Lagrådet kan emellertid ej biträda den föreslagna utformningen av bestämmelsen härom. Förslaget kan läsas som om avdelning ej skulle vara kompetent att pröva vissa mål, nämligen sådana som är av större principiell vikt.

Då avdelning träffar ett avgörande utgör den regeringsrätt och den har självfallet befogenhet att upptaga alla slags mål som skall avgöras av regeringsrätten. Det synes också oklart vad som menas med att målet är av principiell vikt. I och för sig kommer med den föreslagna fullföljdsordningen de flesta mål som upptages till prövning i regeringsrätten att kunna anses vara av principiell vikt och en gradering kan ofta vara svår. I själva verket torde man ej heller åsyfta att enbart den omständigheten att ett mål anses vara av större principiell vikt skall medföra att det hänskjutes till plenum. För att ett sådant hänskjutande skall äga rum bör det föreligga särskilda omständigheter. Ett typfall är att målet rör en fråga som visat sig ofta komma upp i praktiken och som är mycket kontroversiell. När ett sådant mål första gången prövas på en avdelning i regeringsrätten kan det anlagas att ett liknande mål snart kommer upp på en annan avdelning och det kan då befaras att bedömningen där blir en annan så att plenum kommer att erfordras. Särskilt är detta händelsen om meningarna på den första avdelningen är starkt delade. För rättstillämpningen är det av stor betydelse att i situationer av detta slag ett mål med en gång kan avgöras i plenum. Vad som sålunda bör avses med stadgandet skulle komma till bättre uttryck om förevarande bestämmelse utbrytes till en särskild punkt av förslagsvis följande lydelse: Sådant förordnande får också meddelas om det i annat fall är av särskild betydelse för rättstillämpningen att målet eller viss fråga avgöres av regeringsrätten i dess helhet.

8 §

I anslutning till förslaget om jämkning av 2 § andra stycket bör förevarande paragraf (jfr 7 § lagen om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring) få denna lydelse:

När avdelning behandlar ansökan om resning i något av regeringsrätten avgjort mål eller ärende, får ledamot, som deltagit i det tidigare avgörandet, ej tjänstgöra på avdelningen, om domfört antal ledamöter ändå är att tillgå inom domstolen.

12 §

Departementschefen föreslår i remissprotokollet att samtliga tjänster på kammarrättsavdelning skall vara ordinarie. Det är enligt lagrådets mening av vikt att detta för domstolens ställning grundläggande förhållande kommer till uttryck i lagen genom en föreskrift att kammarrättspresident, kammarrättslagman och kammarrättsråd utnämnas av Konungen. Vad departementschefen anfört om befarade svårigheter i uppbyggnadsskedet att rekrytera innehavare till ordinarie tjänster med lämpliga kvalifikationer synes icke innefatta avgörande skäl mot att den princip som anses böra gälla fastslås genom en uttrycklig föreskrift i lagen. Tjänster som inte genast kan besättas med kvalificerade innehavare får — i likhet med vad som emellanåt sker på andra områden — tills vidare vakanssättas och uppehållas på förordnande.

I likhet med vad som för hovrätternas del skett i 4 kap. 4 § RB bör även i förevarande lag anges, att Konungen meddelar bestämmelser om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ledamot i kammarrätt.

15 §

Enligt lagrådets mening bör bestämmelserna om omröstning liksom i RB upplagas bland de föreskrifter som avser rättegången och ej i samband med stadgandena om domstolarnas sammansättning. Lagrådet hemställer därför att omröstningsreglerna överflyttas till förvaltningsprocesslagen, där de kan införas i den avdelning som har rubriken beslut.

Vad angår innehållet i de här föreslagna bestämmelserna anföres följande.

Vid remiss till lagrådet av det förslag till lag om skatterätt och länsrätt, varöver lagrådet den 13 januari 1971 avgivit utlåtande och som förelagts riksdagen genom proposition nr 14, behandlade chefen för civildepartementet mera ingående än som skett vid remissen av förevarande förslag frågan i vad mån de i RB för tvistemål eller de för brottmål gällande bestämmelserna borde tillämpas i de mål som ankomme på skatterätt och länsrätt. Vad föredraganden därvid anförde innebar, att brottmålsreglerna borde tillämpas i fråga om böter och utdömande av vite men att i övrigt tvistemålsreglerna skulle användas. Lagrådet uttalade att vad härutinnan anförts i remissprotokollet i och för sig icke föranledde erinran men att i lagen borde

uttryckligen anges i vad mån de skilda reglerna skulle tillämpas. Lagrådet föreslog bestämmelser som innebar att 16 kap. RB skulle tillämpas i alla fall utom i fråga om beslut som rör böter eller utdömande av vite samt att beträffande dessa beslut 29 kap. RB skulle gälla.

I remissprotokollet angående förevarande förslag anför departementschefen, att enligt sakens natur skulle i det stora flertalet mål bestämmelserna om omröstning i tvistemål tillämpas men att i vissa mål, såsom disciplinmål och mål om utdömande av vite, omröstning syntes böra ske enligt brottmålsreglerna.

Enligt lagrådets mening är det icke tillfredsställande att till rättstillämpningen överlämnas att avgöra vilka omröstningsregler som skall tillämpas. I enskilda fall kan frågan bli av avgörande betydelse för utgången. Det kan dröja åtskillig tid innan hithörande spörsmål i belysande omfattning blivit föremål för vägledande prejudikat. Intill dess så skett kan inom kammarrätterna divergerande uppfattningar göra sig gällande. Även om det icke kan uteslutas att, därest domstolarnas kompetensområden ändras, det kan finnas att brottmålsreglerna bör tillämpas i fler mål än som i remissprotokollen angivits, synes det vara att föredraga att omröstningsreglerna i så fall ändras än att frågan nu lämnas öppen.

Lagrådet hemställer att förevarande paragraf får följande lydelse:

I fråga om omröstning i allmän förvaltningsdomstol gäller bestämmelserna i 16 kap. rättegångsbalken, dock att i mål som rör disciplinär bestraffning, böter eller utdömande av vite bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken skall gälla i tillämpliga delar.

17 §

Då bestämmelse om egentliga jäv intagits i den föreslagna förvaltningsprocesslagen 41 §, bör föreskriften i första stycket tredje punkten begränsas och erhålla denna lydelse: De som står i sådant förhållande till varandra som sägs i 4 kap. 12 § rättegångsbalken får ej samtidigt tjänstgöra som ledamöter i allmän förvaltningsdomstol.

Övergångsbestämmelserna

I de föreslagna övergångsbestämmelserna till förevarande lag samt i förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål meddelas stadganden om behörighet för regeringsrätten respektive kammarrätt att upptaga och avgöra ett stort antal av de mål som enligt regeringsrättslagen för närvarande tillhör regeringsrättens prövning. Genom att stadgandena fördelats på två lagar har de blivit mer svåröverskådliga än som synes nödvändigt. Vad angår stadgandena i ifrågavarande övergångsbestämmelser ökas svåröverskådligheten därav, att de i stor utsträckning hänvisar till särskilda moment i regeringsrättslagens 2 § och till särskilda led inom momenten.

Då regeringsrättslagen ändrats så ofta och leden inom momenten aldrig varit numrerade, är metoden förenad med betydande vanskligheter när det gäller att taga reda på vad hänvisningarna avser. Det synes därför vara nödvändigt att hänvisningarna utformas så att det anges vad målen angår, vilket medför att uppräkningsen blir ganska lång.

Angivna besvärsligheter synes bli mindre svåra om samtliga hithörande stadganden meddelas i ett sammanhang. Detta kan ske genom att tredje stycket i förevarande övergångsbestämmelser får utgå samt i lagen om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål först uppräknas de mål som skall ankomma på kammarrätt, om ej annat stadgas, och därefter i en särskild paragraf de mål som alltjämt skall avgöras av regeringsrätten. Härvid måste rubriken till nämnda lag ändras, förslagsvis till lag om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål.

Av anförda skäl föreslår lagrådet att tredje stycket av övergångsbestämmelserna utgår. För det fall att stycket bibehålles hänvisar lagrådet i fråga om utformningen till vad som anföres vid 1 § i förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål.

Beaktas vad lagrådet anför vid 5 § bör jämkningar ske i fjärde och femte styckena av övergångsbestämmelserna.

Förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål

Såsom ovan anförts föreslås, att rubriken ändras till lag om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål.

1 §

Förevarande paragraf avser mål vari »enligt lag eller annan författning som utfärdats före den 1 januari 1972» besvär skall anföras hos Kungl. Maj:t. Omedelbart faller härunder mål som gäller tillämpning av lag eller författning som innehåller sådan fullföljdsregel. Emellertid lär paragrafen även avse vissa mål rörande tillämpning av författning som icke innehåller föreskrift om fullföljd till Kungl. Maj:t. Detta kan bero antingen därpå att fullföljd till Kungl. Maj:t är föreskriven i annan författning, exempelvis länsstyrelseinstruktionen, eller därpå att det anses följa av oskriven rätt att fullföljd skall ske hos Kungl. Maj:t. Med hänsyn till det anförda synes avfattningen av paragrafens inledning böra jämkas.

I enlighet med vad lagrådet förordar dels vid övergångsbestämmelserna till lagen om allmänna förvaltningsdomstolar dels nedan vid förevarande paragraf bör orden »om de ej enligt särskild föreskrift skall prövas i statsrådet eller enligt övergångsbestämmelserna till lagen om allmänna förvaltningsdomstolar skall avgöras av regeringsrätten» ersättas med »i den mån ej annat nedan föreskrives».

Lagrådet föreslår att inledningen till 1 § får denna lydelse:

Om mot beslut, meddelat med stöd av lag eller annan författning som utfärdats före den 1 januari 1972, besvär enligt vad hittills gällt skall anföras hos Konungen, skall besvären, i den mån ej annat nedan föreskrives, i stället anföras i kammarrätt i följande mål: — — —

Beträffande vissa mål, som är av den typ att de enligt förslaget skulle handläggas av kammarrätt, har det på grund av de förhållanden, som den materiella författningen reglerar, ansetts finnas anledning att förbehålla Kungl. Maj:t i statsrådet besvärsprövningen. I dessa undantagsfall har i den materiella författningen tagits in en föreskrift om att talan skall föras hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet. Enligt den terminologi som är avsedd att komma till användning efter reformen skall med Konungen uteslutande avses Kungl. Maj:t i statsrådet. Den i de här ifrågavarande författningarna införda bestämmelsen om att besvären »prövas i statsrådet» innebär därför åtminstone till synes ett brott mot den enhetliga terminologin. I viss mån kan den därigenom vara ägnad att skapa oklarhet. Lagrådet vill förorda att i stället i förevarande paragraf under de olika punkterna infördes bestämmelser om undantag, som anger att lagen ej gäller beslut enligt de ifrågavarande särskilda lagarna och författningarna.

Vad nu sagts medför att bestämmelserna i punkterna 4, 6, 9, 11, 12 och 13 i 1 § bör få ändrad lydelse på sätt nedan sägs, varvid punkten 11 delas och punkterna 12 och 13 får ändrade nummer.

4. mål om annan ersättning som enligt författning utgår av statsmedel, såvida ej författningen hänvisar — — — — —
utgår till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet eller fråga är om ersättning eller hittelön enligt lagen (1942: 350) om fornminnen eller om ersättning enligt naturvårdslagen (1964: 822),

6. mål om beslut rörande statens, — — — — —
skatt eller annan avgift, såvida ej beslutet avser nedsättning eller befrielse och meddelats med stöd av Konungens bemyndigande eller fråga är om oljeavgift eller avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol, eller om beslut enligt lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter,

9. mål om beslut — — — — —
eller liknande åtgärd, såvida ej fråga är om skyldighet, som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, eller om beslut enligt arbetarskyddslagen (1949: 1), allmänna ordningsstadgan (1956: 617), lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster eller strålskyddslagen (1958: 110) eller i ärende som avses i skogsförädlingslagen (1963: 246),

11. mål om föreläggande vid vite, såvida ej fråga är om skyldighet, som

enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, eller om föreläggande enligt lagen (1919:240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet, lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, lagen (1948:433) om försäkringsrörelse, lagen (1950:272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket, lagen (1950:596) om rätt till fiske, lagen (1955:183) om bankrörelse, lagen (1955:416) om sparbanker, lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen, lagen (1959:73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m., lagen (1959:118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring, civilförsvarslagen (1960:74), lagen (1963:76) om kreditaktiebolag, jordförvärvslagen (1965:290), förordningen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, miljöskyddslagen (1969:387), jordhävdslagen (1969:698) eller lagen (1970:65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar,

12. mål om utdömande av vite,

13. mål om beslut som i särskilt fall meddelats angående behandlingen av häktad eller den som anhållits eller gripits för brott eller som eljest hålles i förvar tillfälligt eller angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt,

14. mål om handräckning, såvida ej fråga är om beslut enligt lagen (1939:254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter.

Vid utformningen av det nu framlagda ändringsförslaget har beaktats de till lagrådet remitterade författningsförslag, vari införts föreskrift att besvär skall prövas i statsrådet, samt även övriga vid remissprotokollet fogade förslag som innehåller sådan föreskrift. Om ytterligare undantag befinnes påkallade får detta göras genom ändringar i uppräkningsen i 1 §.

Varken i uppräkningsen i 1 § eller i övergångsbestämmelserna till lagen om allmänna förvaltningsdomstolar har omnämnts vissa i 2 § regeringsrättslagen angivna mål, vari hos Kungl. Maj:t förda besvär skall avgöras av regeringsrätten.

Att frågan om besvärprövningen i dessa mål icke blivit reglerad i förslagen är beroende på att förslag till nya författningar eller till författningsändringar framlagts eller avses skola framläggas på de områden åsyftade mål angår. Lagrådet erinrar att i den mån icke annat bestämmes genom nya föreskrifter även dessa mål bör medtagas i uppräkningsen i 1 §, därest avsikten icke är att prövningen skall tillkomma Kungl. Maj:t i statsrådet.

De här avsedda målen är följande:

mål, som uppkommer i anledning av fastighetsregisters uppläggande och förande (se mom. 7),

mål rörande arbetslag för vinterväghållning på landet, om föreläggande för väghållare att utföra visst arbete, angående visst ärendes hänskjutande till vägsynenämnd och om beslut av sådan nämnd, ävensom mål rörande tillämpning av 32 och 33 §§, 34 § första stycket samt 39 § lagen om allmänna vägar, mål om bredden av hjulringar å arbetsåkdon på landet (se mom. 8),

mål om allmän farled samt sättet och villkoren för dess begagnande (se mom. 8),

mål om renmärke, mål om registrering av bekämpningsmedel eller farmaceutisk specialitet, mål om registrering av fartyg, om förändring av fartygs namn, om skeppsmätning, om förbud mot fartygs resa och mot begagnande av arbetsinrättning eller arbetsredskap på fartyg (se mom. 14),

mål om specialistbehörighet för läkare, tandläkare eller veterinär (se mom. 17).

Vad angår i 2 § 14: o) regeringsrättslagen angivna mål om anmälan om idkande av näringsyrke — vilka mål icke heller är uppräknade bland dem som skall prövas av regeringsrätten eller kammarrätt — har uppgivits att utelämnandet beror på att prövningen anses böra ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet (jfr SOU 1966: 70 s. 609). Den ändring detta innebär föranleder ej erinran.

På sätt anförts vid övergångsbestämmelserna till lagen om allmänna förvaltningsdomstolar föreslår lagrådet, att i förevarande lag skall intagas motsvarighet till tredje stycket i sagda övergångsbestämmelser. Stadgandet torde kunna upptagas såsom 2 § med denna lydelse:

Utan hinder av 1 § skall regeringsrätten upptaga och avgöra besvär, som enligt författningarna får hos Konungen fullföljas, i följande mål:

1. mål om beslut av kommunalstämma i ärende, som endast angår i mantal satt jord,

2. mål om fördelning till återbetalning av lån utav allmänna medel,

3. skattläggningsmål, övriga mål om grundskatter eller därmed jämförliga utskylder, mål om markavgiften,

4. mål om fastställande av jordebok, om upptagande i eller uteslutande ur jordebok av fastighet eller särskild anteckning, om ändring i förhållande, varom uppgift finnes i jordebok införd, samt sådana mål om förmåner, rättigheter och skyldigheter, vilka åtföljer fastighet på grund av dess särskilda natur och egenskap, som avsågs i 2 § 7: o) lagen (1909: 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt,

5. mål om rust- och rothållares rättigheter och skyldigheter, övriga mål rörande indelnings- och roteringsverket, mål om hemmans och lägenhetens

indelning till lotsning, om utbyten av boningsplatser för lotsar eller av lotsningspliktiga hemman och lägenheter, om dessas förmåner, friheter och skyldigheter, mål om ordningen och sättet för begagnande av samfällid tångtäkt,

6. mål om tillvaro av eller företräde till stadgad åborätt eller ständig besittningsrätt till hemman eller lägenhet, som tillhör kronan, menighet eller allmän inrättning,

7. mål om rättighet till och villkoren för skatteköp av kronan, menighet eller allmän inrättning tillhörig fastighet, som jämlikt författningarna får till skatte försälas, om fastställande av skatteköpeskilling, mål om nybygges omföring till skatte och villkoren därvid,

8. mål om avgäld från avsöndrad lägenhet, om fördelning av mantal eller utskylder mellan stamfastighet och avsöndrad lägenhet, mål om tomtmätning, mål om avstyckning enligt 5 kap. lagen (1917:269) om fastighetsbildning i stad, mål om undantag från tillämpningen av de om vissa jordbruksarrenden enligt lag gällande särskilda bestämmelser eller av föreskrifter i lagen (1957:390) om fiskearrenden,

9. avvitringsmål,

10. mål om registrering enligt lagen (1899:59) om skydd för vissa mönster och modeller,

11. mål om upphävande av registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation,

12. mål om bötesansvar,

13. mål som enligt övergångsbestämmelse vid ändringar i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall prövas av regeringsrätten.

I mål som avses i första stycket skall besvärshandling inges till regeringsrättens kansli.

2 §

Enligt lagrådets förslag blir denna paragraf 3 §.

Övriga författningsförslag

Lagrådet har ovan föreslagit att i 1 § lagen om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål skall anges de undantag i behörigheten som bör gälla. Om detta beaktas bör i förslagen under 6), 11), 17), 22), 23), 32), 36), 42)—47), 55)—57), 61), 62), 64), 80), 84) och 85) uteslutas föreskrifterna om att besvär prövas i statsrådet. Förslaget 58) kan i dylikt fall helt utgå och i förslagen 43), 44), 45) och 61) kan övergångsbestämmelserna uteslutas.

Lydelsen av de under 11), 72) och 86) i remissprotokollet upptagna förslagen (angående lagen om rätt till fiske, mönsterskyddslagen och lagen

om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling) har utformats på grundval av till riksdagen 1970 avlåtna propositioner. Sedermera har utfärdats med propositionerna överensstämmande lagar i dessa ämnen. Förelägges nu ifrågasvarande förslag riksdagen, bör i lagförslagen införas numren i SFS.

Enahanda komplettering bör ske i förslagen under 87) och 88) (angående lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar samt lagen med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna), vilka förslag är grundade på vid remissen föreliggande, till lagrådet remitterade förslag. Därjämte bör i förslaget under 87) vidtagas de övriga ändringar som föranledes av att det där avsedda, remitterade lagförslaget ändrats.

I fråga om förslaget under 80) till lag om ändring i naturvårdslagen märkes att de av förslaget berörda 24, 39 och 40 §§ naturvårdslagen delvis fått nytt innehåll genom lagen den 17 december 1970 (nr 891). Enligt 24 § kan hälsovårdsnämnden förelägga den som vållat eller eljest är ansvarig för nedskräpning i naturen att iordningställa platsen samt vidtaga erforderliga förebyggande åtgärder för framtiden. Enligt 39 § kan hälsovårdsnämnden utsätta vite vid meddelande av sådant föreläggande och, om föreläggandet ej efterkommes, låta vidtaga åtgärden på den försumliges bekostnad. Talan mot hälsovårdsnämndens beslut får enligt 40 § föras hos länsstyrelsen genom besvär. I överensstämmelse med vad som föreslagits i remissprotokollet i fråga om länsstyrelses motsvarande föreläggande enligt äldre lag, bör enligt lagrådets mening mål om förelägganden av hälsovårdsnämnd enligt 24 och 39 §§ kunna fullföljas i förvaltningsdomstol. Detsamma bör gälla i fråga om mål om tvångsutförande av hälsovårdsnämnd enligt 39 §. Lagrådet föreslår att den föreslagna lagtexten ändras så att i ett första stycke intages föreskrift om att talan mot hälsovårdsnämnds beslut föres hos länsstyrelsen genom besvär. Härefter bör följa den föreslagna lagtexten med den ändringen att i första stycket orden »i ärende» sätts in efter »Talan mot länsstyrelses beslut» för att markera att länsstyrelsen inte är första instans i alla här nämnda ärenden.

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 8 mars 1971.

N ä r v a r a n d e :

f. d. justitierådet REGNER,
regeringsrådet MARTENIUS,
justitierådet BERNHARD,
justitierådet HESSER.

Enligt lagrådet den 26 februari 1971 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 14 januari 1971, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle inhämtas över upprätlade förslag till

- 1) förvaltningslag,
- 2) förvaltningsprocesslag,
- 3) lag om ändring i föräldrabalken,
- 4) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290),
- 5) lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder,
- 6) lag om ändring i brottsbalken,
- 7) lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt,
- 8) lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
- 9) lag om ändring i lagen (1953: 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet,
- 10) lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
- 11) lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385),
- 12) lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag,
- 13) lag om ändring i skollagen (1962: 319),
- 14) lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar,
- 15) lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring,
- 16) lag om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut,
- 17) lag om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279),
- 18) lag om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583),
- 19) lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280),
- 20) lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,

- 21) lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster,
- 22) lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97),
- 23) lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
- 24) lag om ändring i namnlagen (1963: 521),
- 25) lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274),
- 26) lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
- 27) lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
- 28) lag om ändring i patentlagen (1967: 837),
- 29) lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485),
- 30) lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
- 31) lag om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
- 32) lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorerna Trygve Hellners och förste länsassessorerna Waldemar Hermanson.

Förslagen föranledde följande yttranden.

Förslaget till förvaltningslag

Lagrådet:

1 §

Därest, såsom lagrådet föreslår, 3 § flyttas till en senare avdelning i lagen kunde de två styckena i 1 § upptagas i särskilda paragrafer, 1 och 2 §§. Förslaget 2 § blir i så fall 3 §.

2 §

Enligt förslaget skall förvaltningslagen icke gälla ärende hos Konungen, d.v.s. ärenden som avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet. Eftersom 1946 års lag om rätt att sända in handlingar med posten och 1954 års besvärstidslag, vilka lagar för närvarande äger tillämpning även i fråga om förfarandet hos Kungl. Maj:t i statsrådet, enligt förslaget skall upphävas, lämnas förfarandet i besvärsmål hos Kungl. Maj:t utan annan lagreglering än den som innefattas i regeringsformens bestämmelser. I remissprotokollet uttalar departementschefen emellertid i detta sammanhang, att de i 12 § upptagna reglerna om besvärshandlings ingivande och om besvärstid på grund av lagens konstruktion kommer att gälla också vid klagan till Kungl. Maj:t över underordnad myndighets beslut.

Besvärsförfarandet inleds med att besvärshandlingen inges, och det gängse betraktelsesättet torde vara att bestämmelser om tid och sätt för ingivande

av besvärshandling är att hänföra till reglerna om förfarandet hos besvärsmyndigheten d.v.s. den myndighet som har att pröva besvären (jfr systematiken i RB). Detta betraktelsesätt ter sig i synnerhet naturligt när fullföljden — såsom enligt förslaget — är så anordnad att besvärshandlingen skall inges till besvärsmyndigheten och att det skall ankomma på denna myndighet ensam att avgöra om de formella förutsättningarna för prövning av besvären föreligger. Det föreslagna stadgandet att förvaltningslagen icke skall gälla ärende hos Kungl. Maj:t torde därför knappast kunna ges annan innebörd än att icke heller bestämmelserna i 12 § om ingivande av besvärshandling och om besvärstid är tillämpliga vid besvär hos Kungl. Maj:t. Då det är angeläget att beslut av Kungl. Maj:t om avvisande av besvär som inkommit för sent kan grundas på tydligt stadgande i lag, bör lagtexten jämkas på sådant sätt att åtminstone reglerna om besvärstid uttryckligen göres tillämpliga också i fråga om ärenden hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Detta synes kunna ske enklast genom att i förevarande paragraf efter ordet Konungen i punkt 1 tillfogas »utom i fråga om besvärstid».

Innebörden av punkten 2 i paragrafen är att den oreglerade kommunalförvaltningen lämnas helt utanför förvaltningslagens tillämpningsområde. Vad beträffar frågan om jäv innebär detta, att för ledamöter av kommunala organ, som hör till den oreglerade kommunalförvaltningen, alltså kommer att gälla endast jävsbestämmelsen i 16 § första stycket kommunallagen eller motsvarande stadganden i övriga kommunallagar. Allmänna jävsregler saknas för närvarande för de kommunala tjänstemännen. Beträffande dem föreslås i remissprotokollet, att de skall omfattas av kommunallagarnas jävsregler när de handlägger ärenden som hör till den oreglerade kommunalförvaltningen. Ändringar av denna innebörd föreslås i enlighet därmed i 37 § andra stycket kommunallagen och motsvarande föreskrifter i andra kommunallagar. Beträffande den specialreglerade kommunalförvaltningen innebär remissen att förvaltningslagens jävsregler avses skola komma att gälla för såväl kommunala förtroendmän som tjänstemän i alla ärenden som handlägges av de specialreglerade organen.

Såsom anförts vid lagrådsremissen råder inga delade meningar om värdet av att genom generella jävsregler garantera att förvaltningsmyndigheternas handlande präglas av objektivitet och opartiskhet. Den i vårt land pågående sammanslagningen av smärre kommuner till större kommunala enheter och den till följd av den moderna samhällsutvecklingen på allt flera områden alltmera omfattande kommunala förvaltningen har kommit att medföra en avsevärd ökning av de kommunala tjänstemännens både antal och betydelse. Mot bakgrund härav framstår det såsom ur samhällelig synpunkt lika angeläget, att de kommunala tjänstemännen iakttagit objektivitet och opartiskhet i sin tjänst som att de statliga förvaltningstjänstemännen gör det.

Begränsningen av de särskilda kommunala jävsbestämmelserna till endast de mest iögonfallande jävssituationerna har sin grund i den kommunala självstyrelsens natur. Den ställning kommunernas fullmäktige och de oreglerade nämnderna intar gentemot den enskilde är en helt annan än den som tillkommer domstolar och myndigheter. Fullmäktige och nämnder är kommunmedlemmarnas organ för utövande av deras självstyrelse och de angelägenheter varmed organen tar befattning är kommunmedlemmarnas egna. Det synes enligt lagrådets mening emellertid icke förefinnas en sådan likhet mellan den kommunale förtroendemannens ställning, när han har att i en kommunal nämnd besluta om kommunens angelägenheter, och den kommunale tjänstemannens ställning, när han i sin tjänst handlägger honom anförtrödda uppgifter, att även för den kommunale tjänstemannen bör gälla endast de lindrigare kommunala jävsreglerna. Anledning saknas till att det skall gälla andra regler för när en kommunal tjänsteman, vars opartiskhet i ett ärende kan ifrågasättas, skall vara skyldig att frånträda handläggningen av ärendet, än som gäller för en statlig tjänsteman. Lagrådet vill därför göra gällande, att det från rättssäkerhetssynpunkt är angeläget, att de strängare jävsreglerna i förvaltningslagen får tillämpning på de kommunala tjänstemännen även då de är verksamma inom den oreglerade förvaltningen.

Mot att de inom förvaltningen i allmänhet gällande jävsreglerna får gälla även för de kommunala tjänstemännen har framförallt anförts, att gränsen mellan förtroendemannar- och tjänstemannabefattningar på den kommunala sidan inte är helt klar, t. ex. beträffande kommunalråd, borgarråd och landstingsråd, och att detta kan leda till att olika jävsregler blir gällande för sådana befattningshavare under skilda stadier av ett ärendes handläggning, beroende på om han fungerar som ledamot av ett kommunalt organ eller beredande tjänsteman, utan att dylika skillnader i jävshänseende är motiverade. Vad som sålunda anförts torde icke sakna fog. Likheten mellan en här avsedd heltidssysselsatt förtroendemanns funktioner när han utför berednings- eller verkställighetsuppdrag, som är likställda med sådana som kan ankomma på en i kommunens tjänst anställd befattningshavare, och när han vid handläggning av ett visst ärende vidtager åtgärder i sin egenskap av nämndledamot, t. ex. på grund av delegation från det kommunala organets sida, torde ofta göra det svårt att avgöra om han i ett visst fall uppträder såsom nämndledamot eller ej. Det synes också stå väl i överensstämmelse med grunderna för de kommunala jävsbestämmelserna, att en heltidssysselsatt kommunal förtroendeman, som i denna sin egenskap även utför arbetsuppgifter som är likställda med en tjänstemans, helt undantas från de för kommunala tjänstemän gällande strängare jävsbestämmelserna och i hela sin verksamhet endast omfattas av det kommunala jävet. Den vid remissbehandlingen antydda svårigheten, som skulle kunna uppkomma vid handläggningen inom kommunalförvaltningen av ärenden rö-

rande ett kommunalt bolag, i vilket en kommunal befattningshavare är verkställande direktör, torde vid en sådan lösning också i huvudsak komma att undanröjas.

Lagrådet vill på grund av vad sålunda anförts förorda, att förvaltningslagens jävsbestämmelser göres tillämpliga på kommunala tjänstemän även när de handlägger ärenden inom den oreglerade kommunala förvaltningen med det undantaget, att sådana befattningshavare, som ej är i kommunens tjänst anställda utan fullgör sina uppgifter i egenskap av kommunala förtroendemän, i stället skall omfattas endast av de kommunala jävsreglerna. Med den allmänna uppläggning som förslaget fått synes bestämmelser av angivet slag på liknande sätt som enligt det remitterade förslaget lämpligen kunna införas i 37 § kommunallagen och motsvarande föreskrifter i andra kommunallagar.

3 §

Det remitterade förslaget bygger på principen att vissa bestämmelser i lagen skall gälla alla typer av ärenden medan andra bestämmelser skall gälla endast i den mån fråga är om myndighetsutövning mot enskild. Principen har genomförts så att bestämmelser av det förra slaget upptagits i 4—13 §§ under rubriken »Allmänna bestämmelser» och bestämmelser av det senare slaget i 14—20 §§ under rubriken »Särskilda bestämmelser», varvid tillämpningsområdet för denna senare grupp angivits i en av lagens inledande bestämmelser, 3 §. Vad till en början angår beteckningarna på de två grupperna synes rubriken »Allmänna bestämmelser» kunna godtagas. Rubriken »Särskilda bestämmelser» lämnar däremot utrymme för invändningar. I nyare lagstiftning synes denna rubrik i regel användas för ett avsnitt i slutet av lagen som upptar ett antal specialbestämmelser som är mer eller mindre perifera i förhållande till lagens huvudbestämmelser. I förevarande fall hänför den sig emellertid till den ena av de båda huvudgrupper av bestämmelser som lagen upptager. Detta framgår emellertid icke av rubriken, som alltså kan tänkas medföra risk för förbiseende. Det kan också anmärkas, att när i 3 § och i departementschefens anförande uttrycket »lagens särskilda bestämmelser» användes om förevarande avsnitt, denna syftning knappast klart framgår, eftersom uttrycket lika väl kan läsas såsom avseende de olika bestämmelserna i lagen i dess helhet. En lämpligare rubrik synes vara »Särskilda bestämmelser för vissa ärenden». De inledande orden i stadgandet i 3 § om tillämpningsområdet för de särskilda bestämmelserna bör härvid jämkas. Det synes vidare vara att föredraga att detta stadgande införas i omedelbar anslutning till de nämnda bestämmelserna, lämpligen närmast efter rubriken. Genomföres en sådan ändring synes lagens första rubrik höra få en mera allmän formulering. I enlighet med det anförda förordar lagrådet att lagens första rubrik ändras till »Inledande bestämmelser», att rubriken »Särskilda bestämmelser» ändras på angivet sätt samt att bestämmelsen i 3 § flyttas

till en paragraf som insättes omedelbart efter sistnämnda rubrik, varvid de inledande orden ändras till »Bestämmelserna i 15—21 §§ gäller etc.». Den ändring av paragrafnumreringen detta innebär föranleder vissa jämkningar i några av övriga lagförslag.

7 §

För tydlighetens skull synes man i första punkten böra uttryckligen ange den enligt förslaget endast underförstådda huvudregeln, att handling anses ha kommit in till myndighet den dag då den anlänt till myndigheten. Regeln är av betydelse exempelvis i fall då myndighets avdelningar är inrymda i olika lokaler och handling avsedd för en avdelning inlämnas i annan avdelnings lokal. Uppenbarligen bör i detta fall, liksom för närvarande, handlingen därigenom anses ha inkommit till myndigheten, oavsett att den sedermera måste internt vidarebefordras till rätt avdelning. Vidare bör i uttrycket »avi om postförsändelse» ordet »betald» inskjutas före postförsändelse för att undvika den misstolkningen att även avi om lösenbelagd postförsändelse skulle avses. Punkten bör alltså få följande lydelse: Handling anses ha kommit in till myndighet den dag, då handlingen eller avi om betald postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, anlänt till myndigheten eller kommit behörig tjänsteman till handa.

Den i tredje stycket gjorda begränsningen till telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande kan möjligen föranleda missförståndet att myndighet ej skulle kunna begära sådan bekräftelse som avses i stadgandet i fråga om icke undertecknad handling som är av annat slag. Stadgandet bör därför utvidgas till att avse telegram eller annat meddelande som icke är underskrivet.

11 §

I denna paragraf anges vem som är berättigad att föra talan mot sådana beslut av myndighet som kan överklagas genom besvär. I förslaget användes ordet besvär icke alltid i samma betydelse. Med besvär i 3 § 2 torde avses även kommunalbesvär. Avsikten måste nämligen antagas vara att lagens »särskilda bestämmelser» skall tillämpas hos länsstyrelse i ärende som gäller föreskrift till allmän efterrättelse och som fullföljts dit genom kommunalbesvär. Även i 4 § 3 torde ordet besvär förstås så att det innefattar också kommunalbesvär. Däremot torde i 11 § med ordet besvär icke avses kommunalbesvär. I tydlighetens intresse synes detta böra klart framgå av lagtexten. Lagrådet förordar därför att paragrafen ges följande lydelse: Talan mot myndighets beslut, som kan överklagas och icke är sådant som avses i 2 § 2, får föras av den som beslutet angår, om det gått honom emot.

12 §

De föreskrifter om besvärshandlings ingivande och om besvärstid som upptagits i denna paragraf skall enligt den föreslagna lydelsen gälla även

det fallet att besvär över förvaltningsmyndighets beslut anföres hos förvaltningsdomstol. Såsom lagrådet erinrat vid 2 § synes det lämpligare att bestämmelser om tid och sätt för ingivande av besvärshandling — i överensstämmelse med gängse systematik — upptages bland reglerna om förfarandet hos besvärshandlingen. Föreskrifter i detta ämne bör alltså för nu avsedda fall meddelas i förvaltningsprocesslagen. Om så sker kan det emellertid vara lämpligt att i förevarande paragraf göres en hänvisning till besvärshandlingarna i nämnda lag.

Lagrådet förordar att i paragrafens första stycke orden »eller förvaltningsdomstol» får utgå samt att ett fjärde stycke tillfogas med följande lydelse: Om förfarandet när besvär anföres hos skatterätt, länsrätt eller allmän förvaltningsdomstol stadgas i förvaltningsprocesslagen (1971: 000).

13 §

Såsom anförts i ett remissyttrande finns risk att en bestämmelse av föreslaget innehåll kan e contrario tolkas så att förvaltningsbeslut som huvudregel bleve exigibelt innan det har vunnit laga kraft. Bestämmelsen bör förtydligas så att det framgår att den icke reglerar denna fråga. Den föreslagna lydelsen kan vidare ge anledning till den felaktiga tolkningen, att inhibition endast skulle kunna meddelas för tiden till dess slutligt beslut meddelas i ärendet. Inhibition skall självfallet kunna meddelas för tiden till dess slutligt beslut vunnit laga kraft. Det torde emellertid icke vara nödvändigt att i stadgandet närmare ange för vilken tid inhibition kan meddelas, jfr RB 50: 8. Av anförda skäl föreslår lagrådet, att bestämmelsen får denna lydelse: Myndighet, som har att pröva besvär, kan förordna att det överklagade beslutet, om det eljest skulle omedelbart lända till efterrättelse, tills vidare icke skall gälla.

14 §

Stadgandet i tredje stycket har avseende även å upplysningar som meddelas skriftligen. Såsom anförts i remissprotokollet bör i så fall vid förbehåll om tystnadsplikt iakttas 39 § andra stycket sekretesslagen. Detta bör komma till uttryck i lagtexten.

Med vissa redaktionella jämkningar i övrigt synes paragrafen böra få denna lydelse:

Sökande, klagande eller annan part har rätt att, med de begränsningar som anges i andra stycket, taga del av allt som tillförts ärendet.

I fråga om allmän handling gäller de begränsningar som följer av 39 § andra stycket lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Under samma förutsättningar som där anges äger myndigheten vägra utlämna annat material. Utlämnas sådant material, skall myndigheten om det behövs göra förbehåll om hur det får användas.

Har myndigheten — — — fått veta. Meddelas upplysning skriftligen skall dock iakttas vad i 39 § andra stycket nämnda lag föreskrives.

15 §

I denna paragraf föreskrives som huvudregel, att myndighet ej får avgöra ärende utan att part underrättats om inkommen utredning och beretts tillfälle att yttra sig över den. När i lag eller annan författning stadgas skyldighet för myndighet att underrätta någon torde detta i allmänhet innebära ett krav på att underrättelsen verkligen når mottagaren själv. Det räcker således inte med att myndigheten avsänder ett meddelande under mottagarens adress. Å andra sidan krävs inte att någon viss form iakttages; underrättelsen kan ske på vilket sätt som helst t. ex. i vanligt brev eller genom telefonsamtal. Enligt den föreslagna paragrafens andra stycke får underrättelse ske genom delgivning d. v. s. med tillämpning av reglerna i delgivningslagen. I remissprotokollet har departementschefen tillfogat, att kommunikation skall kunna ske såväl skriftligen som muntligen. Avsikten torde vara att kravet på att underrättelsen skall ha nått mottagaren personligen skall upprätthållas utom i de fall där surrogat- eller kungörelse-delgivning enligt delgivningslagen är medgiven. Behovet att kunna styrka att underrättelseskyldigheten fullgjorts torde ofta föra med sig att förfarandet enligt delgivningslagen anlitas. Enligt lagrådets mening bör i lagtexten såsom huvudregel upptagas att underrättelse sker genom delgivning; därutöver bör uttryckligen anges att den kan ske även på annat sätt om det finnes lämpligare. Det förordas därför att andra stycket i paragrafen ges följande lydelse: Underrättelse enligt första stycket skall ske genom delgivning om ej annat sätt finnes lämpligare.

Motsvarande ändring bör göras i 18 §.

17 §

Såsom departementschefen anført avser bestämmelsen i punkt 3 bl. a. situationer då det av sekretesskäl är befogat att inskränka motiveringen. Bestämmelsen bör tillåta hänsyn till allmänna intressen även om de icke kan anses jämförbara med i förslaget nämnda privata intressen. Det föreslås att bestämmelsen får gälla fall då inskränkning är nödvändig med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen (jfr 39 § andra stycket sekretesslagen och lagen 1947 om inskränkning av offentligheten vid domstol beträffande allmänna handlingar).

19 §

För att förhindra feltolkning rörande omfattningen av myndighets rättelsemöjlighet synes paragrafen böra få följande, jämkade lydelse:

Om beslut, som till följd av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, skall rättas av myndigheten, skall part lämnas tillfälle att yttra sig innan rättelse sker, om det ej är obehövt.

Förslaget till förvaltningsprocesslag*Lagrådet:*

I åtskilliga remissyttranden har framhållits såsom en allvarlig brist i den föreslagna förvaltningsprocessen att denna utanför skatteområdet icke utformats såsom ett kontradiktoriskt tvåpartsförhållande vari det allmänna representeras av ett allmänt ombud. Att sådant allmänt organ icke finnes är också enligt lagrådets mening en väsentlig brist med hänsyn till rättsskipningens enhetlighet och säkerhet. Bland annat må framhållas, att värdet av regeringsrättens verksamhet som prejudikatinstans förringas av att det icke finns ett sådant ombud som kan draga principiellt viktiga frågor under regeringsrättens prövning. Hur en organisation med allmänna ombud på de skiftande förvaltningsområdena bör inrättas kan icke bedömas utan särskild utredning. Lagrådet vill starkt understryka vikten av att hithörande frågor upptages till utredning och anser att, innan ett kontradiktoriskt tvåpartsförfarande införts, förvaltningsprocessen icke kan anses helt tillfredsställande.

2 §

Principiella skäl talar mot att Kungl. Maj:t bemyndigas att utan några begränsningar meddela från lagen avvikande bestämmelser. Vad departementschefen anfört innebär dock att ifrågavarande stadgande utgör ett provisorium. Med hänsyn härtill och till svårigheten att nu överblicka de mångskiftande förhållandena på förvaltningsrättsskipningens område synes stadgandet kunna godtagas.

3—7 §§

I detta avsnitt av förslaget ges regler om måls anhängiggörande. Såvitt angår besvärsmålen är bestämmelserna avsedda att tillämpas icke blott vid besvär över beslut av skatterätt, länsrätt och kammarrätt utan även när talan fullföljes hos någon av dessa domstolar eller hos regeringsrätten mot beslut som meddelats av förvaltningsmyndighet. Här finns emellertid icke någon bestämmelse om besvärstid och ej heller återfinnes huvudregeln om var besvärshandling skall inges. I fråga om besvär över domstols beslut har regler om besvärstid och ingivande av besvärshandling upptagits i den föreslagna lagens 34 §. När det gäller besvär över förvaltningsmyndighets beslut finns bestämmelse om besvärstid i förvaltningslagens 12 §. Där återfinns även huvudregeln att besvärshandling skall inges till den förvaltningsdomstol som har att pröva besvären. Den kompletterande regeln om verkan av att handlingen i stället ingivits till den förvaltningsmyndighet som meddelat beslutet har däremot upptagits i 7 § förevarande lag.

Såsom lagrådet yttrat vid 2 och 12 §§ i den föreslagna förvaltningslagen bör bestämmelser om tid och sätt för ingivande av besvärshandling vid

klagan hos skatterätt, länsrätt, kammarrätt och regeringsrätten över beslut som meddelats av förvaltningsmyndighet upptagas i förvaltningsprocesslagen. Regelsystemet skulle också vinna i överskådlighet ifall bestämmelser om besvärstid och ingivande av besvärshandling samlas i en paragraf, som göres tillämplig i alla besvärsmål hos de nämnda förvaltningsdomstolarna. En sådan paragraf skulle ha sin naturliga plats i det avsnitt som handlar om måls anhängiggörande.

Lagrådet förordar, att i förevarande avsnitt av lagen intages en paragraf med följande lydelse: Besvärshandling tillställs den domstol som har att pröva besvären. Handlingen skall ha inkommit inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av det beslut som överklagas. Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång inkommit till den domstol eller förvaltningsmyndighet som har meddelat beslutet, skall besvären ändå upptagas till prövning.

I anslutning härtill föreslås följande ändringar i paragrafföljden. Bestämmelserna i 3 och 4 §§ sammanföres till en paragraf, 3 §. Förslagets 5 § betecknas 4 § och förslagets 6 § betecknas 5 §. Första punkten i förslagets 7 § bildar en särskild paragraf, 6 §, och den av lagrådet föreslagna paragrafen upptages som 7 §. Förslaget innebär vidare att 34 § utgår.

10 och 12 §§

I fråga om sådan kommunikation som avses i 10 § skall, enligt tredje stycket, bestämmelserna i 43 § om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts målet äga motsvarande tillämpning. Beträffande sådan kommunikation av motparts svar som avses i 12 § har en bestämmelse av samma innehåll upptagits i andra stycket av denna paragraf. I föreskriften om kommunikation av annat utredningsmaterial i 18 § har upptagits en mera allmän bestämmelse, att kommunikation ej skall ske, om särskilda skäl talar däremot. Denna bestämmelse torde bl. a. avse sådana förhållanden som anges i 43 §. Enligt lagrådets mening vore det lämpligare att uttryckligen förklara att 43 § äger motsvarande tillämpning även på 18 §. Samtidigt kunde man genomföra den redaktionella förenklingen att ett stadgande om tillämpningen av 43 § upptoges i en särskild paragraf som hänvisade till 10, 12 och 18 §§, varvid tredje stycket i 10 § och andra stycket i 12 § skulle utgå samt den nämnda bestämmelsen i 18 § omformuleras. Ett sådant stadgande, som lämpligen borde sättas sist i förevarande avsnitt i lagen d.v.s. såsom 19 §, kunde formuleras sålunda: Bestämmelserna i 43 § om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts målet äger motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse enligt 10 § första stycket samt 12 och 18 §§.

14 §

Stadgandet om rätt för domstolen att i vissa fall underlåta att kalla part till muntlig förhandling strider mot elementära processrättsliga grundsatser.

Skulle av sådana skäl som anförts i remissprotokollet det anses oundgängligen nödvändigt, att domstolen i fråga om vissa särskilda slag av mål, t. ex. rörande tvångsintagning av alkoholmissbrukare, ges rätt att höra vittne utan att parten kallas till den muntliga förhandlingen torde bestämmelser härom böra upptagas i den särskilda författningen och förutsättningarna för deras tillämpning närmare angivas. Lagrådet återkommer härtill vid förslaget under 20) nedan.

18 §

Genomföres lagrådets förslag vid 10 och 12 §§, bör föreskriften i slutet av förevarande paragraf att kommunikation som avses i paragrafen kan underlåtas, om särskilda skäl talar däremot, omformuleras. Föreskriften synes kunna erhålla avfattningen, att kommunikation kan underlåtas, om det föreligger sådana skäl som anges i 10 § andra stycket.

Departementschefen framhåller i samband med 14 § att kommunikation i vissa fall bör kunna underlåtas också i fråga om utsagor vid muntlig förhandling som inte anses böra bringas till partens kännedom. Något särskilt stadgande för detta fall behövs ej. Om förhöret hålls inom stängda dörrar, kan rätten enligt 36 § sekretesslagen förordna att förhørsprotokollet ej må utlämnas. Bestämmelserna i 43 § blir då tillämpliga. I detta sammanhang kan även hänvisas till vad lagrådet anför beträffande förslaget under 20).

19 och 20 §§

Om såsom ovan föreslagits en ny 19 § införes, kan för att undgå genomgående omnumrering av de följande paragraferna bestämmelserna i 19 och 20 §§ sammanföras i en paragraf, 20 §.

27—31 §§

Lagrrådet föreslår att avfattningen av 27 § i vad avser inhibition ändras på sätt som förordats i fråga om 13 § i förslaget till förvaltningslag.

I yttrande vid 15 § av det till lagrådet remitterade förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar har lagrådet hemställt, att omröstningsreglerna för dessa domstolar överflyttas till förevarande lag. Bestämmelserna synes lämpligen kunna upptagas i en paragraf med plats mellan förslagets 29 och 30 §§. Vid tillfälle bör till samma paragraf även överflyttas bestämmelserna om omröstning i skatterätt och länsrätt.

32—34 §§

Bestämmelserna i 32 och 33 §§ synes böra ondisponeras så att i en paragraf, enligt lagrådets förslag 33 §, upptages första stycket i 32 § samt svarighet till 33 § samt att innehållet i övrigt i 32 § bildar en särskild paragraf, 34 §. Förslagets 34 § utgår om vad lagrådet tidigare föreslagit beaktas.

36 §

F. d. justitierådet Regner, regeringsrådet Martenius och justitierådet Hesser:

De principer efter vilka dispensreglerna utformats och som helt överensstämmer med dem som kommit till användning vid utformningen av de i lagrådsremissen den 14 januari 1971 föreslagna reglerna för fullföljd av talan till högsta domstolen, framstår såsom ändamålsenliga. Emellertid förordas, att bestämmelserna även formellt utformas i allt väsentligt på samma sätt som det motsvarande stadgandet i 54 kap. 10 § RB i den nämnda lagrådsremissen.

Visserligen saknas allmänna bestämmelser om resning i förvaltningsmål motsvarande reglerna i 58 kap. RB om resning i rättegångsmål. Regeringsrätten har emellertid vid tillämpning av bestämmelserna i regeringsformen 19 § om återbrytande av dom i den mån så ansetts möjligt och lämpligt analogiskt tillämpat RB:s bestämmelser om resning utan att likväl anse sig vara direkt bunden av dem. Därvid har regelmässigt termen »resning» kommit till användning.

Besvär över domvilla nämnes ej i 19 § regeringsformen men i några fall har förekommit, att regeringsrätten upptagit besvär över domvilla till prövning med analogisk tillämpning av 59 kap. RB. Frågan huruvida enligt sedvanerätt finnes möjlighet att anföra ej tidsbegränsade besvär på den grund att det överklagade beslutet är en nullitet, kan ej besvaras med säkerhet. Formfel av den art, som skulle kunna ge grund för domvillobesvär eller nullitetsbesvär, torde emellertid knappast kunna tänkas vara för handen utan att endera samtidigt föreligger grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen berott på grovt förbiseende eller grovt misstag. Med hänsyn till den osäkerhet som sålunda råder beträffande domvilla och nullitetsbesvär på förvaltningsrättens område synes det vid angivna förhållande lämpligast att domvilla inte uttryckligen upptages i det här ifrågavarande stadgandet såsom grund för meddelande av prövnings-tillstånd.

På grund av vad sålunda anförts föreslås, att punkten 2 i stadgandet får följande lydelse: om det — — — — —, såsom att grund för resning föreligger eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Vidare föreslås att i ett nytt andra stycke i paragrafen intages följande stadgande: Om prövningstillstånd meddelas i ett av två eller flera likartade mål, som samtidigt föreligger till bedömande, må prövningstillstånd meddelas även i övriga mål.

Justitierådet Bernhard:

Med hänvisning till vad jag anförte i särskilt yttrande angående föreslagen ändring av 54 kap. 10 § RB (se lagrådets protokoll den 9 februari 1971) vill jag förorda, att nu ifrågavarande bestämmelse utformas i över-

ensstämmelse med vad jag föreslagit i fråga om förutsättningarna för meddelande av prövningstillstånd i högsta domstolen. Det föreslås sålunda att paragrafen erhåller sådan lydelse att prövningstillstånd kan meddelas — förutom i prejudikatfallen enligt punkt 1 — om grund för resning föreligger, om målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag eller om eljest synnerliga skäl föreligger att målet provas av regeringsrätten.

Lagrådet:

De mål som hittills handlagts av kammarrätten utgörs till omkring 95 procent av skattemål. Övriga mål gäller i stor utsträckning ekonomiska frågor av olika slag, t. ex. enligt socialhjäpslagen, barnavårdslagen, familjebidragsförordningen, samt avlönings- och anmärkningsmål. Av andra mål må nämnas folkbokföringsmålen. I åtskilliga av nu antydda övriga mål är kammarrätten sista instans.

Enligt förslaget utvidgas kammarrätts kompetens väsentligt. Den skall omfatta bland annat barnavårdsmål, nykterhetsvårdsmål, byggnadsmål, hälsovårdsmål och körkortsmål.

Denna utvidgning medför en avsevärd ökning av kammarrätsorganisationen. För närvarande består kammarrätten av nio avdelningar. Departementschefen räknar med att i den nya organisationen behövs omkring femton avdelningar. Antalet ledamöter ökas härigenom från 54 till 90.

Man måste räkna med att under lång tid efter reformens genomförande en beslutför kammarrättsavdelning i genomsnitt kommer att bestå av två ledamöter med erfarenhet om de målområden som för närvarande tillhör kammarrätten samt möjligen en ledamot med erfarenhet om de nya målgrupperna. Det är tydligt att kompetensutvidgningen i förening med ökningen av ledamotsantalet ger upphov till farhågor med avseende å rättsskipningens fullgodhet.

I fråga om utvidgningen av kompetensområdet framhåller departementschefen i remissprotokollet att det knappast är tänkbart, att kammarrätterna till en början skall kunna bemästra sina arbetsuppgifter utan att vissa avdelningar och vissa ledamöter specialiserar sig på vissa typer av mål. Departementschefen uttalar samtidigt att specialisering till vissa mål bör undvikas så långt det är möjligt samt att ett system med specialisering bör begränsas till vad som är oundgängligen nödvändigt.

Frågan om hur och varifrån alla de nya ledamöterna skall rekryteras har icke behandlats i remissprotokollet. Med hänsyn till de nya målområdenas beskaffenhet får antagas att ledamöterna kommer att hämtas från länsstyrelserna och företrädesvis från de avdelningar inom landskanslierna som handlägger berörda mål. Detta är ägnat att medföra en försvagning av rättsskipningen i länsrätt och länsskatterätt samt i länsstyrelsen i övrigt.

De farhågor med avseende å rättssäkerheten som gör sig gällande bör väl

icke anses medföra hinder mot kammarrätsreformen i och för sig. Däremot synes det icke vara tillrådligt att, såsom föreslås, samtidigt med denna reform omedelbart och i föreslagen omfattning avskära möjligheterna till omprövning i regeringsrätten av kammarrätternas beslut. Det synes vara påkallat att åtminstone under några år, tills kammarrätsorganisationen genomförts och vunnit stadga samt ledamöterna fått erfarenhet om alla de målgrupper som de tidigare icke sysslat med, möjlighet till ändringsdispens medges i alla mål med undantag för de taxeringsmål som avses i 98 § taxeringsförordningen. Upptages möjlighet till ändringsdispens torde övriga dispensgrunder böra få samma avfattning som i nämnda paragraf och i RB enligt gällande lydelse.

Av anförda skäl föreslås att i övergångsbestämmelserna till förevarande lag intages bestämmelser av denna lydelse:

Intill dess annorlunda förordnas skall i stället för bestämmelserna i 36 § gälla följande:

a) I fråga om meddelande av prövningstillstånd i vissa mål rörande taxering skall bestämmelserna i 98 § taxeringsförordningen äga tillämpning.

b) I andra mål må prövningstillstånd meddelas

1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av regeringsrätten, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle hava synnerlig betydelse utöver det mål varom är fråga, eller

2. om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill kammarrätten kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekommer till talans prövning.

Beaktas vad nu föreslagits torde dock i kommande förslag till lag om ändring i taxeringsförordningen i 98 § 3 mom. orden »utan prövningstillstånd» böra utgå, varjämte i övergångsbestämmelse torde böra intagas erinran om vad som föreskrivits om fortsatt giltighet av 98 § i förordningen.

39 §

Avfattningen av stadgandet i andra punkten torde böra ändras till överensstämmelse med 9 kap. 6 § RB, som innehåller att den som utan giltigt skäl röjer vad enligt rättens förordnande icke får uppenbaras straffas med dagsböter. Lämpligen torde bestämmelsen upptagas i ett nytt andra stycke.

43 och 44 §§

Lydelsen av dessa paragrafer torde böra jämkas på sätt som lagrådet förordat i fråga om 14 och 7 §§ i förslaget till förvaltningslag.

48 §

Sista punkten, som icke har motsvarighet i 6 § förslaget till förvaltningslag, synes kunna utgå och upptagas i tillämpningsföreskrift.

49 §

Bestämmelsen att fullmakt skall avse viss person synes för att uppnå närmare överensstämmelse med föreskrifterna i 12 kap. RB böra få följande lydelse: Fullmakt skall innehålla ombudets namn. Får ombudet sätta annan i sitt ställe, skall detta anges.

Övriga författningsförslag*Lagrådet:*

Förslaget under 9) angående k o n k u r r e n s b e g r ä n s n i n g s l a g e n bygger på uppfattningen att marknadsrådet är en förvaltningsmyndighet och icke en domstol samt därför omfattas av den föreslagna förvaltningslagen.

Några allmängiltiga kriterier på när ett organ med judiciella uppgifter skall räknas som domstol finns inte. Om ett visst organ skall vara att beteckna såsom en förvaltningsmyndighet eller domstol får därför avgöras från fall till fall med hänsyn till organets uppgifter, funktionssätt och andra på bedömningen inverkan faktorer.

I propositionen 1970:57 med förslag till lag om otillbörlig marknadsföring m. m. har anförts att marknadsrådets ställning i mycket liknar en domstols. Bland annat har detta i lagen om marknadsråd m. m. tagit sig uttryck i ett stadgande att ledamot av rådet och ersättare för ledamot skall ha avlagt domared. De uppgifter som anförtratts rådet är i allt väsentligt av samma natur som de som brukar tillkomma domstolar. Den i konkurrensbegränsningslagen och lagen om marknadsråd m. m. stadgade ordningen för handläggning av de hos rådet förekommande ärendena innebär att de handlägges i rättegångsliknande former och i stort sett efter RB:s principer. Något behov av att reglerna kompletteras med de förfaranderegler som förvaltningslagen upptar synes inte föreligga. På grund härav och då marknadsrådet får anses ha avsevärt större likhet med en domstol, låt vara för särskilda uppgifter, än med en förvaltningsmyndighet, anser lagrådet att marknadsrådet ej bör betraktas såsom en förvaltningsmyndighet. Enär vid ett sådant betraktelsesätt förvaltningslagen ej blir tillämplig på marknadsrådet, bör det här ifrågavarande förslaget till ändring i konkurrensbegränsningslagen utgå.

Förslaget under 13) angående s k o l l a g e n. Upphävandet av de ovillkorliga föreskrifterna i 23, 25 och 39 a §§ om föräldrars rätt att få yttra sig innefattar en saklig ändring. Med hänsyn till det intresse föräldrarna kan ha av att hållas underrättade bör föreskrifterna bibehållas.

Förslaget under 15) angående y r k e s s k a d e f ö r s ä k r i n g. Såsom departementschefen anför under 2 § bör försäkringsrådet betraktas som en förvaltningsdomstol, vilken vid utövningen av sin huvudsakliga verk-

samhet faller utanför förvaltningslagens tillämpningsområde. Vid 2 och 12 §§ i förslaget till förvaltningslag och 3—7 §§ i förslaget till förvaltningsprocesslag har lagrådet uttalat, att bestämmelser om tid och sätt för ingivande av besvärshandling vid klagan hos förvaltningsdomstol över förvaltningsmyndighets beslut bör upptagas bland reglerna om förfarandet hos besvärnsinstansen. I enlighet härmed bör bestämmelser om besvärstid och om ingivande av besvärshandling vid klagan hos försäkringsrådet alltjämt finnas kvar i lagen om yrkesskadeförsäkring. De bör emellertid ges ett innehåll som överensstämmer med 12 § i den föreslagna förvaltningslagen. Lagrådet förordar därför att 44 § första stycket i förevarande lag ges följande lydelse: Mot riks-försäkringsverkets beslut i ärende angående försäkring enligt denna lag må talan föras hos försäkringsrådet genom besvär som skola hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Har besvärshandling före besvärstidens utgång inkommit till riks-försäkringsverket, skall besvären ändå upptagas till prövning.

Förslaget under 20) angående nykterhetsvård. I 10, 12, 18 och 43 §§ förslaget till förvaltningsprocesslag har, särskilt med hänsyn till mål om nykterhetsvård, föreskrivits vissa begränsningar i fråga om parts rätt att få del av processmaterial. På grund av den kategoriska lydelsen av bestämmelserna i 23 § och 24 § andra stycket i förevarande lag synes det vara påkallat att i denna lag uttryckligen anges att nämnda begränsningar skall gälla.

I anslutning härtill torde även böra upptagas föreskrift som medger att motsvarande begränsningar får göras när vittne jämlikt 36 kap. 18 § RB jämförd med 24 § förvaltningsprocesslagen hörts i parts frånvaro; enligt nämnda lagrum föreligger eljest skyldighet att uppläsa vittnesberättelsen utan inskränkning.

Vid 14 § i förslaget till förvaltningsprocesslag har lagrådet förordat att — om det funnes oundgängligen nödvändigt att domstol ges rätt att höra vittne utan att parten kallats till förhandlingen — dylik bestämmelse borde upptagas i den särskilda författningen och förutsättningarna för tillämpningen närmare anges. För den händelse bestämmelse av detta slag anses behövas i fråga om nykterhetsvårdsmål, synes den jämte nyss avsedda sekretess-föreskrifter kunna upptagas i 27 § förevarande lag. Bestämmelserna torde kunna få följande lydelse:

Vid delgivning som avses i 23 § samt underrättelse och tillhandahållande enligt 24 § andra stycket skall bestämmelserna i 43 § förvaltningsprocesslagen om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts målet äga motsvarande tillämpning. Detsamma skall gälla i fråga om vittnesberättelse, som med tillämpning av 24 § nämnda lag och 36 kap. 18 § rättegångsbalken upptagits i parts frånvaro.

Rätten må underlåta att kalla den som ansökningen avser till muntlig förhandling för förhör med vittne, såvida det finnes grundad anledning att antaga, att någons personliga säkerhet skulle sättas i fara eller ändamålet med tillämnade eller vidtagna vårdåtgärder skulle motverkas, om han erhåller kännedom om förhöret.

Beaktas vad lagrådet anfört beträffande 32 och 33 §§ förslaget till förvaltningsprocesslag föranleder detta jämkning av hänvisningen i 61 § första stycket förevarande lag.

Förslagen under 26) och 27) angående slut en psykiatrisk vård och omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. När genom förvaltningslagen införes allmänna jävsregler för tjänstemän synes det svårigen kunna anses föreligga tillräckliga skäl att göra undantag härutinnan för tjänsteläkare som utfärdar intyg för vård enligt ifrågavarande lagar. Lagrådet förordar att de ändringar som föreslås i 6 § respektive 50 § får utgå.

Det stadgande av allmän innebörd rörande vård i enskild inrättning som föreslås skola upplagas i 49 a § tredje stycket omsorgslagen synes lämpligare kunna införas som tredje stycke i 10 §, varest rätten att driva enskild inrättning behandlas. I anslutning till vad departementschefen anfört vid 2 och 14 §§ samma lag hänvisas till vad lagrådet yttrat angående jäv vid 2 § förslaget till förvaltningslag.

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

*Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 12 mars
1971.*

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDEKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter dels kyrkomötets skrivelse nr 1 år 1970 samt lagrådets yttranden den 27 februari och den 8 mars 1971, dels frågor om anslag m. m.

Författningsförslag

Föredraganden redogör för kyrkomötets skrivelse och lagrådets yttranden samt anför.

Av lagrådet granskade lagförslag

Lag om allmänna förvaltningsdomstolar (förslag 1 i lagrådsremiss 20.3.1970)

I fråga om 1 § har lagrådet föreslagit vissa redaktionella ändringar. Jag ansluter mig till lagrådets förslag, som påverkar även utformningen av 5 §.

Lagrådet har i fråga om 2 § tredje stycket föreslagit en omformulering, som hänger samman med att lagrådet förordar att uttrycket resning används även inom förvaltningsrättskipningen. Som jag återkommer till vid behandlingen av förslaget till förvaltningsprocesslag förordar jag att nämnda uttryck används, och jag ansluter mig därför till lagrådets förslag.

Lagrådet har godtagit den i lagrådsremissen den 14 januari 1971 föreslagna flyttningen av innehållet i 3 och 4 §§ till förvaltningsprocesslagen. Till följd härav ändras numren på följande paragrafer i förhållande till vad som har föreslagits i lagrådsremissen den 20 mars 1970.

Lagrådet har bedömt den i 5 § föreslagna storleken av regeringsrätten med tolv regeringsråd som otillräcklig och föreslagit att antalet ledamöter i regeringsrätten bestäms till 18. De synpunkter lagrådet anlagt i sammanhanget är enligt min mening värda beaktande. Å andra sidan bör man undvika att låsa ledamotsantalet vid ett tal som sedermera kan visa sig vara onödigt högt. Jag förordar därför att — i likhet med den lösning som valts

i prop. 1971:45 i fråga om ledamotsantalet i högsta domstolen — antalet regeringsråd bestäms till högst 18.

Enligt lagrådets förslag skall i 6 §, utöver vad som har föreslagits i lagrådsremissen, tas in bestämmelser om att arbetet på avdelning av regeringsrätten skall fortgå minst 40 veckor och att de i regeringsrätten tjänstgörande regeringsråden skall bestämma den närmare fördelningen av tjänstgöringsskyldigheten.

Som framgår av 20 § i lagrådsremissen är avsikten att Kungl. Maj:t skall meddela de ytterligare bestämmelser som behövs om bl. a. regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring. För en sådan ordning talar starka praktiska skäl. I samband med att regeringsrätten får ett eget kansli, vari bl. a. flertalet föredragande kommer att ingå, blir det nödvändigt att till en samlad bedömning ta upp ett flertal organisatoriska och allmänt administrativa frågor som hänger nära samman med varandra. Det skulle vara olämpligt att nu binda sig för lösningar på vissa punkter, innan alla frågor har kunnat överblickas. Bl. a. torde reglerna om regeringsrättens tjänstgöring böra utformas med beaktande av de myndighetsfunktioner som domstolen får när den tillförs en kansliorganisation. Reglerna måste därför anpassas till de ytterligare föreskrifter som behövs angående domstolens verksamhet. Jag kan således inte biträda lagrådets förslag om att det i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar skall meddelas föreskrifter om avdelnings årliga arbetstid och om hur den närmare fördelningen av tjänstgöringsskyldigheten skall bestämmas.

I konsekvens med vad jag nyss har föreslagit beträffande antalet regeringsråd bör i första stycket första punkten föreskrivas att regeringsrätten är delad i två eller flera avdelningar. Som andra punkt i första stycket kan lämpligen placeras bestämmelsen om avdelningarnas lika behörighet. I andra stycket bör då, i stället för den till 1 § flyttade bestämmelsen om att regeringsrätten har sitt säte i Stockholm, tas in bestämmelserna om ordförande på avdelningarna. Dessa bestämmelser bör utformas i enlighet med lagrådets förslag. Vidare bör tredje stycket utformas så som lagrådet har föreslagit.

Jag biträder vad lagrådet har anfört beträffande bestämmelserna i 7 § om måls hänskjutande till plenum i regeringsrätten. Bestämmelserna bör formuleras om i enlighet med lagrådets förslag.

I konsekvens med vad jag har anfört i fråga om 2 § bör 8 § få den lydelse som lagrådet har föreslagit.

Jag har inte något att erinra mot lagrådets förslag vid 12 § att det skall anges i lagen att kammarrättspresident, kammarrättslagman och kammarrättsråd utnämns av Kungl. Maj:t. Däremot finner jag inte skäl att belasta lagen med en särskild föreskrift om att Kungl. Maj:t skall meddela bestämmelser om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för ledamot i kammarrätt.

Lagrådet har föreslagit att bestämmelserna om omröstning i 15 § flyttas till förvaltningsprocesslagen. Som skäl har lagrådet anfört att sådana bestämmelser bör liksom fallet är i RB tas upp bland de föreskrifter som avser rättegången och inte bland bestämmelserna om domstolarnas sammansättning. Som jag framhållit i lagrådsremissen den 14 januari 1971 har förvaltningsprocesslagens omfattning i hög grad bestämts med tanke på att den skall så klart och entydigt som möjligt lämna besked om regler som är av betydelse för att den enskilde skall kunna ta till vara sin rätt hos domstolen. Från denna synpunkt är det att föredra att lagen inte belastas med regler om omröstning. Någon olägenhet av att bestämmelserna om omröstning tas upp i den lag som innehåller reglerna om domstolens kompetens och sammansättning finns enligt mitt förmenande inte. En sådan ordning har f. ö. föreslagits beträffande skatterätt och länsrätt i prop. 1971: 14. Jag är därför inte beredd att biträda lagrådets förslag på denna punkt.

Vidare har lagrådet hemställt att bestämmelsen om omröstning utformas så att det uttryckligen anges i vilka mål reglerna i RB för omröstning i tvistemål resp. i brottmål skall tillämpas. Motsvarande fråga har behandlats i lagrådsremissen den 20 november 1970 med förslag till lag om skatterätt och länsrätt, i lagrådets yttrande över förslaget samt i prop. 1971: 14 med förslag till nämnda lag. I sitt yttrande över det förstnämnda lagförslaget föreslog lagrådet bestämmelser som uttryckligen angav att reglerna om omröstning i tvistemål i 16 kap. RB skulle tillämpas utom i vissa särskilt angivna fall då reglerna om omröstning i brottmål i 29 kap. RB skulle gälla. Med anledning härav anförde chefen för civildepartementet bl. a. att reglerna för omröstning i brottmål kunde böra tillämpas också i andra måltyper än som angetts i lagrådsremissen. Särskilt med hänsyn till att skatterätts och länsrätts kompetensområde framdeles kunde få annat innehåll borde det överlämnas åt praxis att med ledning av uttalandena vid lagens tillkomst avgöra i vilken utsträckning reglerna för tvistemål resp. reglerna för brottmål borde tillämpas. Departementschefen ville dock inte utesluta att erfarenheterna från tillämpningen kunde komma att motivera en översyn i syfte att åstadkomma en mera preciserad reglering. Någon uttrycklig regel som bestämmer när 16 resp. 29 kap. RB skall tillämpas i skatterätt och länsrätt har därför inte influtit i prop. 1971: 14.

Jag anser att den ståndpunkt som sålunda har intagits i fråga om skatterätt och länsrätt bör gälla också allmän förvaltningsdomstol. Beträffande de allmänna förvaltningsdomstolarna kan tilläggas att omröstningsfrågorna där kan förutsättas spela mycket liten roll i praktiken. Bara undantagsvis kan det inträffa att en sådan domstol sammanträder med jämt antal ledamöter.

I övrigt bör bestämmelsen undergå vissa jämkningar i enlighet med vad lagrådet har föreslagit.

Lagrådet har i fråga om 17 § godtagit att bestämmelsen om jäv flyttas

till förvaltningsprocesslagen. Jag ansluter mig till lagrådets förslag att i paragrafen tas in en bestämmelse som motsvarar 4 kap. 12 § RB. Bestämelsen kan lämpligen flyta in i förevarande paragraf som ett nytt tredje stycke.

I fråga om *övergångsbestämmelserna* kan jag biträda lagrådets förslag att reglerna i tredje stycket om behörighet för regeringsrätten att uppta och avgöra vissa typer av mål, som nu anges i regeringsrättslagen, får flyta in i lagen om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål och att denna lag som en konsekvens härav får namnet lag om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål.

Vad jag förordat vid 5 § i fråga om antalet ledamöter i regeringsrätten föranleder ändring i fjärde stycket. Därvid bör regeln om antalet ledamöter under tiden intill dess man kommit ned till det föreskrivna maximiantalet av 18 regeringsråd utformas på samma sätt som motsvarande regel i fråga om högsta domstolen i den i prop. 1971: 45 föreslagna lagen om ändring i lagen (1946: 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Femte stycket bör utgå som en konsekvens av vad jag har föreslagit beträffande 6 § första stycket första punkten.

Förvaltningslag (förslag 1 i lagrådsremiss 14.1.1971)

Med anledning av lagrådets förslag att reglerna om besvärstid i 12 § förvaltningslagen genom ett tillägg till 2 § 1 i lagen uttryckligen skall förklaras gälla beträffande ärende hos Kungl. Maj:t vill jag framhålla, att frågan om besvärstidsreglernas tillämpning vid klagan hos Kungl. Maj:t kan ses från olika utgångspunkter. Man kan å ena sidan i likhet med lagrådet betrakta dessa regler som i första hand hänförliga till förfarandet hos besvärinstansen. Här för talar främst det förhållandet att det ankommer på denna instans att pröva om besvär anförts inom föreskriven tid. Som framgår av vad jag anför vid 12 § i remissprotokollet kan man också se besvärstidsreglerna primärt som förhållningsregler till den som önskar överklaga myndighets beslut. Det är då naturligt att de skall iakttas inte bara vid besvär till en Kungl. Maj:t underordnad förvaltningsmyndighet utan också vid besvär hos Kungl. Maj:t. För egen del finner jag detta vara det betraktelsesätt, som ligger närmast till hands. Det bör i sammanhanget erinras om att besvärstidsreglerna också har betydelse för beslutsmyndigheten bl. a. på det viset att denna enligt 18 § i lagen är skyldig att underrätta klaganden om vad han har att iakta vid talan mot myndighetens beslut. Med hänsyn till vad nu anförts finner jag det inte från tydlighetssynpunkt vara nödvändigt att i 2 § 1 ta in en uttrycklig erinran om att den i lagen föreskrivna besvärstiden skall tillämpas också beträffande besvär som anförts hos Kungl. Maj:t. Jag vill tillägga att regeln i 12 § tredje stycket första punkten om avvísning av besvär som anförts för sent inte torde böra göras

direkt tillämplig i ärende hos Kungl. Maj:t. Har särskild besvärstid föreskrivits i en av Kungl. Maj:t beslutad författning, följer nämligen av allmänna statsrättsliga grundsatser att Kungl. Maj:t äger medge undantag för särskilt fall i fråga om besvärstidens iakttagande.

I anslutning till 2 § 2 kritiserar lagrådet den lösning av frågan om jäv beträffande kommunala tjänstemän som föreslagits i remissprotokollet. Lagrådet förordar att förvaltningslagens jävsbestämmelser görs tillämpliga på kommunala tjänstemän inte bara när de handlägger ärende hos nämnd för specialreglerad förvaltning utan också när de handlägger ärende hos nämnd för oreglerad förvaltning. Enligt lagrådets mening bör dock i sistnämnda fall göras undantag för sådan befattningshavare som inte är anställd i kommunens tjänst utan fullgör sina uppgifter i egenskap av kommunal förtroendeman. För förtroendeman skulle således alljämt gälla endast jävsbestämmelsen i 16 § första stycket kommunallagen eller motsvarande föreskrift i övriga kommunallagar. Vad lagrådet sålunda förordat ger mig anledning erinra om att det av mig framlagda förslaget till förvaltningslag utgår från förutsättningen att den oreglerade kommunalförvaltningen i princip skall lämnas utanför lagens tillämpningsområde. I nu förevarande lagstiftningsärende har med hänsyn härtill — bortsett från att vissa regler i förvaltningslagen föreslås gälla även i ärende hos kommunal besvärsnämnd — gjorts bara vissa direkta följdändringar till lagen i kommunallagstiftningen (se lagförslagen 36—39 i lagrådsremiss 14.1.1971). Det av lagrådet framförda förslaget om utsträckt giltighet av förvaltningslagens jävsregler beträffande kommunala tjänstemän bör enligt min mening inte tas upp till bedömning i detta sammanhang. Jag är således inte beredd att föreslå någon ytterligare ändring i kommunallagstiftningen i berörda hänseende.

Lagrådets påpekanden beträffande det i 3 § använda uttrycket »lagens särskilda bestämmelser» bör i förtydligande syfte föranleda dels viss omformulering av de inledande orden i paragrafens båda stycken, dels att rubriken före 14 § får lyda »Särskilda bestämmelser för vissa ärenden».

Jag biträder de av lagrådet föreslagna ändringarna i 7 §.

Som jag framhållit vid remissen till lagrådet syftar termen »besvär» i 11—13 §§ endast på förvaltningsbesvär. Enligt vedertagen uppfattning avser nämligen nämnda term i regel endast förvaltningsbesvär, när den används i författning som inte hör till kommunallagstiftningen. Som påpekats av lagrådet i anslutning till 11 § har emellertid termen på vissa ställen i det remitterade lagförslaget använts i en vidare bemärkelse. För att undvika missförstånd bör därför orden »av besvär» i 3 § andra stycket 2 och 15 § första stycket andra punkten 2 bytas ut mot orden »med anledning av överklagande» och orden »genom besvär eller efter» i 4 § första stycket 3 ersättas med orden »efter överklagande eller». Härigenom markeras att i de berörda bestämmelserna inte åsyftas bara förvaltningsbesvär utan också

kommunalbesvär. Med dessa justeringar saknas anledning att göra någon ändring i 11 §.

Med hänsyn till vad jag anfört beträffande besvärstidsreglernas tillämpningsområde i anslutning till undantagsregeln i 2 § 1 finner jag mig inte kunna biträda lagrådets yrkande under 12 § (jfr vad som sägs i det följande beträffande 7 § förvaltningsprocesslagen).

Föreskriften i 13 § bör jämkas på sätt lagrådet förordat.

Vad lagrådet föreslagit under 14 § anser jag mig däremot inte kunna biträda. Som jag påpekat vid remissen till lagrådet torde regeln om tystnadsplikt i tredje stycket andra punkten få betydelse bara i sådana fall då upplysning om hemligt material lämnas muntligen.

Med anledning av lagrådets påpekande beträffande 15 § andra stycket vill jag framhålla att huvudregeln om myndighets kommunikationsplikt är att fatta så, att det i princip skall krävas att part nåtts av underrättelsen om utredningsmaterialet (jfr beträffande innebörden av uttrycket »underrätta» prop. 1970: 13 s. 60). Regeln innebär emellertid inte något krav på att full bevisning alltid måste föreligga om att underrättelsen verkligen kommit parten till handa för att ärende skall få avgöras. Myndigheten måste i förhållandevis stor utsträckning vara berättigad att utgå från att parten nåtts av försändelse som tillställts honom med posten i vanligt brev. Det ankommer på myndigheten att bedöma i vad mån särskild undersökning skall företas för att med säkerhet kunna konstatera att part nåtts av försändelsen. Det ligger i sakens natur att det härvidlag emellanåt kan framstå som mest praktiskt att redan från början använda sig av någon av de delgivningsmetoder som föreskrivs i delgivningslagen, t. ex. s. k. ordinär delgivning enligt 3 § första stycket nämnda lag. Det synes emellertid inte finnas tillräcklig anledning att, såsom lagrådet förordat, i förvaltningslagen uppställa som huvudregel att underrättelse enligt 15 § i lagen skall ske genom delgivning. Jag anser mig därför inte böra frånga det remitterade förslaget i denna del.

Det i 15 § första stycket andra punkten 2 upptagna undantaget från kommunikationsplikten såvitt avser ärende rörande »antagning för utbildning» bör preciseras till att avse ärende som rör »antagning för frivillig utbildning». Undantaget syftar nämligen endast på sådana fall då fråga är om antagning av någon för utbildning som är frivillig, dvs. annan utbildning än sådan som någon är skyldig att undergå enligt lag eller annan författning. Regeln äger således inte tillämpning i t. ex. ärende om barns rätt och skyldighet att gå i specialskolan enligt 23 och 39 a §§ skollagen eller ärende om uttagning av barn till specialundervisning enligt 25 § samma lag (jfr nr 13 av de till lagrådet remitterade lagförslagen). Det rör sig nämligen i nämnda fall uteslutande om situationer då skolplikt föreligger. På samma sätt får uppenbarligen ärende om barns intagning för undervisning i grundskolan sägas ligga utanför det område som täcks av det be-

rörda undantaget. Detta äger däremot tillämpning exempelvis i ärenden som rör intagning av elev i gymnasieskolan, inskrivning av studerande vid universitet eller antagning av studerande till spärrad utbildning vid universitet eller högskola.

Vad lagrådet anfört beträffande 17 § första stycket andra punkten 3 bör föranleda ett förtydligande av lagtexten som markerar att även hänsyn till allmänt intresse i vissa fall kan nödvändiggöra att beslutsmotivering helt eller delvis utelämnas. Detta kan lämpligen ske genom att orden »rikets säkerhet» uttryckligen nämns som exempel på åsyftade fall.

För att undvika feltolkning av 19 § bör i huvudsaklig överensstämmelse med vad lagrådet föreslagit paragrafens lydelse jämkas något.

Förvaltningsprocesslag (förslag 2 i lagrådsremiss 14.1.1971)

Lagrådet har föreslagit att i avsnittet om måls anhängiggörande (3—7 §§) införs en bestämmelse, betecknad 7 §, om besvär till förvaltningsdomstol. Som en konsekvens härav föreslås att innehållet i de i lagrådsremissen föreslagna 3—7 §§ disponeras om och inryms i 3—6 §§ samt att 34 § utgår. Förslaget är huvudsakligen en följd av det önskemål lagrådet framfört i fråga om förvaltningslagen, att bestämmelser om besvär skall ges i anslutning till bestämmelserna om de besvärsprovande organen.

Som jag har framhållit vid 2 § förvaltningslagen är det enligt min mening naturligast att primärt se reglerna om besvär som förhållningsregler för den som avser att överklaga ett beslut. Jag har därför inte velat gå ifrån det till lagrådet remitterade förslaget att sådana regler ges i förvaltningslagen även när fråga är om fullföljd från förvaltningsmyndighet till förvaltningsdomstol. Emellertid ser jag fördenskull inte några hinder för att tillmötesgå lagrådets önskemål såvitt gäller förvaltningsprocesslagens utformning i ifrågavarande hänseenden. Visserligen ges i så fall vissa regler om besvär vid fullföljd från förvaltningsmyndighet till förvaltningsdomstol både i förvaltningslagen och i förvaltningsprocesslagen. Detta är dock knappast någon nackdel utan kan tvärtom innebära en fördel från tydlighetsynpunkt. Dessutom får man en gemensam bestämmelse om anhängiggörande av mål hos förvaltningsdomstol genom besvär, som gäller oavsett om talan fullföljs från förvaltningsmyndighet eller från förvaltningsdomstol. Jag biträder därför — med några smärre jämkningar — lagrådets förslag.

Jag kan i allt väsentligt biträda lagrådets förslag i fråga om 10, 12 och 18 §§. Sålunda bör bestämmelserna i 43 § om begränsningar i rätten att ta del av det som har tillförts målet äga motsvarande tillämpning i fråga om kommunikation av material enligt 18 §. Som lagrådet har föreslagit bör den erforderliga hänvisningen till 43 § tas in i en ny 19 §, till vilken paragraf bör föras över också de nuvarande hänvisningarna i 10 § tredje stycket och 12 § andra stycket. Samtidigt bör göras några redaktionella ändringar i 10 och 12 §§. Vidare bör i 18 § göras en ändring, som innebär

att kommunikation får underlätas, om det föreligger sådana skäl mot kommunikation som anges i 10 § andra stycket.

Med anledning av lagrådets kritik mot den bestämmelse i 14 §, som öppnar möjlighet för domstolen att underlåta att kalla part till muntlig förhandling, vill jag efter förnyat övervägande förorda att möjligheten i fråga slopas. Bestämmelser om förhandling i parts frånvaro bör i stället tas in i nykterhetsvårdslagen. Jag återkommer senare till förslaget härom.

Den nya 19 § bör föranleda att 19—32 §§ får numren 20—33.

Lagrådets förslag beträffande 27 § i det remitterade förslaget bör iakttas med en mindre jämkning.

Som jag har anfört förut med anledning av lagrådets yttrande över förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar är jag inte beredd att godta lagrådets förslag om att reglerna om omröstning i förvaltningsdomstol skall flyttas över till förvaltningsprocesslagen.

Vad lagrådet har anfört i fråga om 32 och 33 §§ bör iakttas, varjämte ett par redaktionella ändringar bör ske. Därefter innehåller avsnittet om besvär paragraferna 33 och 34.

I fråga om bestämmelserna om prövningstillstånd i 36 § har tre ledamöter av lagrådet i sak godtagit de regler som det remitterade förslaget innehåller, medan en ledamot förordat en mera vidsträckt möjlighet till prövningstillstånd. För egen del finner jag inte anledning att göra ändring i sak i det remitterade förslaget. Däremot finns det skäl att ändra de föreslagna bestämmelserna i formellt hänseende med anledning av vad som har anförts från lagrådets sida. Jag ansluter mig sålunda till förslaget att i första stycket 2 använda uttrycket »att grund för resning föreligger» i stället för de exempel som angetts i första, andra och tredje leden. Vidare biträder jag förslaget att i ett nytt andra stycke tas in en bestämmelse som uttryckligen föreskriver att prövningstillstånd skall kunna meddelas i två eller flera samtidigt föreliggande likartade mål. Genom de förordade ändringarna uppnås i realiteten överensstämmelse med de i prop. 1971: 45 föreslagna villkoren för prövningstillstånd i högsta domstolen.

Lagrådets förslag till ändring av 39 § bör iakttas. Dessutom bör paragrafen jämkas med hänsyn till de justeringar som berör 10, 12 och 19 §§.

Vad gäller lagrådets förslag till jämkningar i 43 och 44 §§, vilka har samma innehåll som 14 och 7 §§ förvaltningslagen, får jag hänvisa till vad jag har anfört med anledning av lagrådets yttrande över förslaget till förvaltningslag. Jag förordar således viss ändring av 44 §.

Lagrådets förslag till ändring av 48 och 49 §§ bör iakttas.

I *övergångsbestämmelserna* bör tillfogas ett tredje stycke av innehåll att äldre bestämmelser skall gälla i fråga om talan mot kammarrätts beslut, som har meddelats före den 1 januari 1972.

Lagrådet har föreslagit att under en övergångstid av åtminstone några år skall gälla bestämmelserna i 98 § taxeringsförfordningen om krav på

prövningstillstånd för de där angivna målen och i övriga mål bestämmelser om särskilda villkor för talans prövning som motsvarar dem 54 kap. 10 § RB. Enligt de sistnämnda reglerna kan bl. a. ändringsdispens meddelas.

Som jag har framhållit i det remitterade förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar kan det inte komma i fråga att införa någon form av ändringsdispens i regeringsrätten. Avgörandena i målen skulle fördröjas, det skulle bli svårare för regeringsrätten att fullgöra sin prejudikatbildande uppgift och arbetet med dispensprövning skulle bli omfattande. Det sagda gäller också en eventuell tidsbegränsad övergångsanordning. Enligt min mening står man av flera skäl, bl. a. önskemålet om att snabbt råda bot på det bekymmersamma arbetsläget i regeringsrätten, i praktiken inför valet att antingen låta det föreslagna systemet med den däri inbyggda funktionsfördelningen mellan regeringsrätten och kammarrätt träda i kraft fullt ut med en gång eller söka helt andra lösningar. De framförda farhågorna för att dömandets kvalitet inte skulle bli fullgod i de nya kammarrätterna är enligt min mening överdrivna. Jag räknar med att rekryteringen till kammarrätterna av jurister som är förtrogna med de för kammarrätt nya målområdena skall kunna ske utan större förfång för rekryteringen till länsrätterna, skatterätterna och länsstyrelserna i övrigt. Över huvud taget anser jag att man inte bör överskatta värdet av speciell insikt och erfarenhet av de nya ämnesområden som tillförs kammarrätterna. Jag vill i sammanhanget också erinra om ett uttalande av förvaltningsdomstolskommittén (Förvaltningsrättsskipning s. 367) att de nytillkommande målen som regel ingalunda torde vara svårare än de skattemål som hittills har utgjort kammarrättens huvudsakliga material. På grund av det sagda kan jag inte biträda lagrådets förslag.

Lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål (förslag 2 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

Som framgår av det föregående godtar jag lagrådets förslag att tredje stycket i övergångsbestämmelserna till det till lagrådet remitterade förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar förs över till lagen om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål och där får utgöra en särskild paragraf, som torde böra utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad lagrådet har förordat. I samband härmed bör i enlighet med lagrådets förslag den sistnämnda lagens rubrik ändras till lag om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål. I fråga om lagens närmare utformning kan jag även i övrigt, med vissa redaktionella jämkningar, godta lagrådets förslag. Jag föreslår således bl. a. att i denna lag och inte i de materiella författningarna anges de undantag som behövs från lagens regel om att i vissa uppräknade typer av mål beslut enligt författningar som utfärdats före den 1 januari 1972 skall överklagas hos kammarrätt, fastän enligt den materiella författningen eller annan författning besvär skall anföras hos

Kungl. Maj:t eller det hittills av oskriven rätt följt att fullföljd skall ske till Kungl. Maj:t. Uppräkningen av undantag kan lämpligen utformas på det sätt som lagrådet har föreslagit. Bland de mål om föreläggande vid vite, som i 1 § 11 undantas från kammarrätts behörighet och därigenom förbehålls Kungl. Maj:t i statsrådet, torde dock böra upptas också mål enligt den nytilkomna lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering. Enligt 28 § sistnämnda lag står den i lagen behandlade värdepapperscentralen under tillsyn av bankinspektionen. Vid meddelande av föreskrift eller förbud i samband med tillsynen kan bankinspektionen förelägga vite. Övervägande skäl synes tala för att besvär över bankinspektionens beslut om vitesföreläggande enligt lagen om förenklad aktiehantering bör prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet och inte av förvaltningsdomstol. Jag vill erinra om att det såväl enligt gällande rätt som enligt vad jag föreslår ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär över beslut av bankinspektionen om vitesförelägganden enligt bl. a. lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet och lagen (1955: 183) om bankrörelse.

Regeln i lagens sista paragraf synes böra göras tillämplig också på det fall då besvärshandling, som skall ges in till regeringsrättens kansli, i stället kommer in till statsdepartement. I enlighet härmed bör i paragrafen föreskrivas att om i mål, som enligt lagen skall prövas av kammarrätt eller regeringsrätten, besvärshandling har kommit in till statsdepartement inom föreskriven besvärstid, talan ändå skall anses fullföljd i rätt tid.

Lagar om ändring i föräldrabalken (förslag 5 i lagrådsremiss 20.3. 1970 och förslag 3 i lagrådsremiss 14.1. 1971)

Förslagen i de två lagrådsremisserna bör ställas samman till ett lagförslag.

I 8 kap. 10 § tredje stycket föräldrabalken föreskrivs f. n. att barnavårdsnämndens eller länsstyrelsens beslut utan hinder av klagan länder till efterrättelse intill dess annorlunda förordnas. I lagrådsremissen den 20 mars 1970 föreslogs med anledning av förslaget till omorganisation av förvaltningsrättsskipningen att lagrummet skulle omfatta också kammarrätts beslut. Med anledning av förslagen till förvaltningslag och förvaltningsprocesslag torde en ytterligare ändring böra göras i stycket. I detta bör bara anges att barnavårdsnämnds, länsstyrelses eller kammarrätts beslut omedelbart länder till efterrättelse. Orden »intill dess annorlunda kan varda förordnat» kan utgå, därför att såväl förvaltningslagen som förvaltningsprocesslagen innehåller föreskrift om att besvärsprovande myndighet kan meddela inhibitionsbeslut.

Lagar om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290) (förslag 6 i lagrådsremiss 20.3. 1970 och förslag 4 i lagrådsremiss 14.1. 1971)

Förslagen i de två lagrådsremisserna bör ställas samman till ett lagför-

slag. I överensstämmelse med vad jag har anfört vid behandlingen av förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål bör i 15 § jordförvärvslagen inte tas med någon föreskrift om att besvären prövas i statsrådet.

I 1 § andra stycket jordförvärvslagen bör göras en ändring utöver den i lagrådsremissen den 14 januari 1971 föreslagna ändringen. Med anledning av tillkomsten av lagen (1970: 939) om förvaltning av kyrklig jord bör denna lag anges under 3 i stället för lagen (1927: 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt. Sistnämnda lag upphör att gälla vid utgången av år 1971.

Lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag (förslag 7 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

Utöver de i lagrådsremissen föreslagna ändringarna bör i 5 § förevarande lag göras två ändringar. Med hänsyn till innehållet i 7 § förslaget till förvaltningslag bör i första stycket orden »ingives till» bytas ut mot »tillställes». Vidare bör beaktas att sista stycket i paragrafen tagits bort genom lagen (1970: 1007) om ändring i förevarande lag, som träder i kraft den 1 januari 1972.

Lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder (förslag 5 i lagrådsremiss 14.1.1971)

Eftersom lagen om arrendenämnder och hyresnämnder träder i kraft först den 1 januari 1972, kan ikraftträdandebestämmelsen i ändringsförslaget utgå.

Lag om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske och lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt (förslag 11 och 13 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

Lagförslagen bör undergå vissa jämkningar. Bl. a. bör i fråga om lagen om rätt till fiske föreskriften att besvären prövas i statsrådet utgå.

Lag om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel (förslag 25 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

Lagförslaget, som inte har föranlett någon erinran från lagrådets sida, bör föreläggas riksdagen för antagande. Anmärkas bör att den nuvarande lydelsen av 7 § 1 mom. avviker från den nuvarande lydelsen enligt lagrådsremissen. Den sista punkten enligt den sistnämnda lydelsen har — såsom förutskickats i lagrådsremissen (s. 154) — utgått på grund av lagen (1970: 754) om ändring i förevarande lag som trätt i kraft den 1 januari 1971.

Lag om ändring i gruvlagen (1938: 314), lag om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. och lag om ändring i uranlagen (1960: 679) (förslag 28—30 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

Lagförslagen har inte föranlett någon erinran från lagrådets sida. Utöver de i lagrådsremissen föreslagna ändringarna bör i detta sammanhang en ändring göras i 80 § första stycket gruvlagen, 48 § första stycket stenkolsfyndighetslagen och 63 § andra stycket uranlagen. Här föreskrivs att besvär hos kommerskollegium över bergmästares beslut enligt ifrågavarande lagar skall ges in till kollegiet. Dessa bestämmelser om besvärshandlingens ingivande bör utgå, eftersom förvaltningslagen äger tillämpning och bestämmelserna i sak överensstämmer med den i 12 § första stycket förvaltningslagen föreskrivna ordningen.

Lag om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar (förslag 33 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

En mindre jämkning i förhållande till det remitterade förslaget bör göras i 107 § sista stycket.

Lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring (förslag 15 i lagrådsremiss 14.1. 1971)

Under hänvisning till vad lagrådet vid 2 och 12 §§ förslaget till förvaltningslag och 3—7 §§ förslaget till förvaltningsprocesslag har anfört i fråga om placeringen av bestämmelser om tid och sätt för ingivande av besvärshandling vid klagan hos förvaltningsdomstol har lagrådet förordat en annan lydelse av 44 § första stycket yrkesskadeförsäkringslagen än den som har föreslagits i lagrådsremissen. Som jag tidigare har anfört kan jag inte ansluta mig till lagrådets betraktelsesätt i ämnet. Jag finner därför inte anledning att föreslå någon ändring i den i lagrådsremissen föreslagna lydelsen av 44 § yrkesskadeförsäkringslagen. I övrigt finner jag anledning till ändring i förevarande lagförslag bara beträffande lydelsen av 48 §, som bör anpassas till den i prop. 1971: 22 föreslagna lydelsen av samma paragraf.

Lagar om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård (förslag 54 i lagrådsremiss 20.3. 1970 och förslag 20 i lagrådsremiss 14.1. 1971)

I sitt utlåtande med anledning av sistnämnda lagrådsremiss har lagrådet förordat att i 27 § nykterhetsvårdslagen tas in föreskrifter om vissa begränsningar i parts rätt att få del av processmaterialet i mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Vid behandlingen av förslaget till förvaltningsprocesslag har lagrådet förordat att — om det anses oundgängligen nödvändigt att domstol ges rätt att höra vittne utan att parten kallats till förhandlingen — sådan bestämmelse tas in i den särskilda författningen och att förutsättningarna för tillämpningen närmare anges. För den händelse bestämmelse av detta slag anses behövlig

i fråga om nykterhetsvårdsmål, kan den enligt lagrådets mening i anslutning till nyss avsedda sekretessföreskrifter tas in i 27 § nykterhetsvårdslagen. Lagrådet har utarbetat förslag till ifrågavarande bestämmelser.

Jag har tidigare godtagit lagrådets förslag att förvaltningsprocesslagen inte skall innehålla någon bestämmelse om rätt för domstol att höra vittne utan att parten kallats till förhandlingen. En bestämmelse av detta slag torde emellertid inte kunna undvaras i fråga om förvaltningsdomstols handläggning av mål om tvångsintagning på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Jag föreslår därför att bestämmelse i ämnet tas in i nykterhetsvårdslagen. Bestämmelsen bör, till skillnad från vad lagrådet har föreslagit, gälla inte bara länsrätt utan även överrätt. Såvitt gäller länsrätt synes bestämmelsen kunna få den placering och det innehåll som lagrådet har föreslagit. Det synes också lämpligt att i 27 § nykterhetsvårdslagen tas in sekretessföreskrifter med det sakliga innehåll som lagrådet har förordat. För överrätt behövliga bestämmelser i ämnet kan lämpligen tas in i en ny paragraf, betecknad 61 a §. Sedan nu angivna ändringar vidtagits, bör förslagen i de två lagrådsremisserna ställas samman till ett lagförslag.

Lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110) (förslag 62 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

I förslaget till ändringar i 29 § strålskyddslagen bör föreskriften att besvärerna prövas i statsrådet utgå. Dessutom bör en annan ändring göras i samma paragraf. I första stycket föreskrivs f. n. att klagan över tillsynsmans beslut enligt 16 § får föras hos strålskyddsmyndigheten inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Tillsynsman enligt strålskyddslagen är att anse som förvaltningsmyndighet. Besvärstidsbestämmelserna i 12 § andra stycket förslaget till förvaltningslag är således tillämpliga vid besvär över tillsynsmans beslut. Med hänsyn härtill föreslår jag att den nuvarande klagotidsregeln utmönstras och att i lagrummet bara anges att talan mot tillsynsmans beslut enligt 16 § förs hos strålskyddsmyndigheten genom besvär.

Lagar om ändring i barnavårdslagen (1960: 97) (förslag 65 i lagrådsremiss 20.3. 1970 och förslag 22 i lagrådsremiss 14.1. 1971)

I den förstnämnda lagrådsremissen föreslogs bl. a. att i 83 § barnavårdslagen skulle tas in vissa forumregler avseende kammarrätt. Avsikten var att förhindra att olika mål rörande samma fråga skulle handläggas av skilda kammarrätter. Under det fortsatta arbetet med närmare föreskrifter om kammarrätternas organisation och verksamhet har det emellertid kommit att framstå som mer ändamålsenligt att samtliga forumfrågor löses i ett sammanhang. Med anledning härav föreslår jag nu att nyssnämnda forumbestämmelser utgår. Med iakttagande härav bör förslagen i de två lagrådsremisserna ställas samman till ett lagförslag.

Lagar om ändring i patentlagen (1967: 837) (förslag 71 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 28 i lagrådsremiss 14.1.1971) och *lagar om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485)* (förslag 72 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 29 i lagrådsremiss 14.1.1971)

Patentlagen och mönsterskyddslagen har tillkommit i nordiskt samarbete. Lagar med motsvarande innehåll finns i de andra nordiska länderna. Med hänsyn härtill torde övervägande skäl tala för att ingen ändring nu görs i 23 § patentlagen och 20 § mönsterskyddslagen. I övrigt bör lagförslagen föreläggas riksdagen för antagande.

Lagar om ändring i skollagen (1962: 319) (förslag 74 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 13 i lagrådsremiss 14.1.1971)

I utlåtande med anledning av den sistnämnda lagrådsremissen har lagrådet uttalat att upphävandet av de ovillkorliga föreskrifterna i 23, 25 och 39 a §§ skollagen om föräldrars rätt att få yttra sig innefattar en saklig ändring. Med hänsyn till det intresse föräldrarna kan ha av att hållas underrättade bör enligt lagrådets mening föreskrifterna bibehållas. I övrigt har de nu ifrågavarande lagförslagen inte föranlett någon erinran från lagrådets sida.

Som jag har framhållit i lagrådsremissen den 14 januari 1971 är kommunikationsbestämmelserna i 15 § förvaltningslagen tillräckliga och lämpliga. Jag vidhåller därför mitt förslag att kommunikationsbestämmelserna i nyssnämnda paragrafer i skollagen kan utgå. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag, för att göra det ännu tydligare att bl. a. förevarande i skollagen reglerade fall inte omfattas av det i 15 § första stycket andra punkten 2 förvaltningslagen upptagna undantaget från kommunikationsplikten såvitt avser ärende rörande »antagning för utbildning», har föreslagit att ifrågavarande undantag skall preciseras till att avse som rör »antagning för frivillig utbildning». Under åberopande av det anförda föreslår jag att de två till lagrådet remitterade förslagen med bara viss redaktionell ändring förs samman till ett lagförslag.

Lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822) (förslag 80 i lagrådsremiss 20.3.1970)

Vissa bestämmelser i naturvårdslagen, bl. a. 40 §, har ändrats genom lagen (1970: 891) om ändring i naturvårdslagen som trätt i kraft den 1 januari 1971. Den i lagrådsremissen föreslagna lydelsen av 40 § naturvårdslagen bör, såsom lagrådet har påpekat, anpassas till lagändringen. Vidare bör föreskriften att besvären prövas i statsrådet utgå. I övrigt har det till lagrådet remitterade förslaget inte föranlett någon erinran från lagrådets sida. Under iakttagande av det anförda bör lagförslaget föreläggas riksdagen för antagande.

Lag om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och lagar om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (förslag 26 och 27 i lagrådsremiss 14.1. 1971 samt förslag 75 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

Lagrådet har uttalat att när genom förvaltningslagen allmänna jävsregler för tjänstemän införs det svårigen synes kunna anses föreligga tillräckliga skäl att göra undantag från jävsreglerna för tjänsteläkare som utfärdar intyg för vård enligt ifrågavarande lagar. Lagrådet förordar därför att de ändringar som föreslås i 6 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och 50 § lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda får utgå. I fråga om den sistnämnda lagen förordar lagrådet vidare att den föreskrift av allmän innebörd rörande vård i enskild inrättning, som i det remitterade förslaget upptas i 49 a § tredje stycket, införs som tredje stycke i 10 §, där rätten att driva enskild inrättning behandlas. I övrigt har de nu ifrågavarande lagförslagen inte föranlett någon erinran från lagrådets sida.

Som jag har framhållit i lagrådsremissen torde det i fråga om utfärdandet av de av lagrådet berörda läkarintygen inte finnas anledning att uppställa strängare regler för läkare i allmän tjänst än för privatpraktiserande läkare. Från rättssäkerhetssynpunkt synes det vara tillräckligt att förvaltningslagens jävsregler gäller för dem som fattar de avgörande besluten i förevarande ärenden. Jag finner därför inte anledning att frånga mina förslag rörande tillägg till 6 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och 50 § omsorgslagen. Jag godtar däremot lagrådets förslag att bestämmelsen i 49 a § tredje stycket förslaget till ändringar i omsorgslagen flyttas till 10 § samma lag och där får utgöra ett tredje stycke.

I fråga om omsorgslagen bör förslagen i det två lagrådsremisserna föras samman till ett lagförslag.

Lagar om ändring i miljöskyddslagen (1969:387) (förslag 84 i lagrådsremiss 20.3. 1970 och förslag 30 i lagrådsremiss 14.1. 1971)

Föreskriften att besvären prövas i statsrådet bör utgå. I övrigt har lagförslagen inte föranlett någon erinran från lagrådets sida. Sedan nyssnämnda ändring företagits bör förslag i överensstämmelse med det till lagrådet den 14 januari 1971 remitterade förslaget föreläggas riksdagen för antagande.

Lag om ändring i lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (förslag 87 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

Det till lagrådet remitterade ändringsförslaget byggde på ett till lagrådet den 23 januari 1970 remitterat förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar. Den sedermera antagna lagen i ämnet skiljer sig i vissa avseenden från förslaget i den sistnämnda lagrådsremissen. Det nu

ifrågavarande ändringsförslaget bör, såsom lagrådet har påpekat, anpassas till den lydelse som lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar har erhållit.

Lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988) (förslag 32 i lagrådsremiss 14.1.1971)

Eftersom fastighetsbildningslagen träder i kraft först den 1 januari 1972, kan ikraftträdandebestämmelsen i ändringsförslaget utgå.

Lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp (förslag 59 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

De forumregler avseende kammarrätt som finns i 58 § i det till lagrådet remitterade lagförslaget bör utgå. Denna ändring motsvarar den ändring som jag tidigare har förordat i fråga om 83 § barnavårdslagen. Med iakttagande härav bör förslaget i lagrådsremissen ställas samman med det förslag till lag om ändring i socialhjälpslagen, vilket som nr 41 är fogat till remissprotokollet den 14 januari 1971 men som inte varit remitterat till lagrådet.

Lag om ändring i lagen (1953: 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet (förslag 9 i lagrådsremiss 14.1.1971)

Det till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändring i konkurrensbegränsningslagen bygger på uppfattningen att marknadsrådet principiellt sett är att hänföra till kategorin förvaltningsmyndighet och att förvaltningslagen därför blir tillämplig hos rådet, i den mån inte avvikande bestämmelser har meddelats om förfarandet hos rådet. Lagrådet har på anförda skäl funnit att marknadsrådet får anses ha avsevärt större likhet med en domstol än med en förvaltningsmyndighet och under hänvisning till att förvaltningslagen med ett sådant betraktelsesätt inte blir tillämplig på rådet förordat att den föreslagna ändringen i konkurrensbegränsningslagen utgår. Även om jag inte till alla delar kan ansluta mig till den av lagrådet anförda motiveringen, finner jag dock vissa skäl tala för lagrådets uppfattning rörande marknadsrådets ställning. Jag föreslår därför att förslaget till lag om ändring i konkurrensbegränsningslagen utgår.

Lag om ändring i lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag (förslag 58 i lagrådsremiss 20.3. 1970)

Lagförslaget innehåller bara den ändringen att till bestämmelsen i 12 § lagen om kreditaktiebolag angående besvär hos Kungl. Maj:t fogats en föreskrift om att besvären prövas i statsrådet. Sistnämnda föreskrift bör utgå på grund av innehållet i den av mig föreslagna lagen om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål. Någon ändring av lagen om kreditaktiebolag är således inte längre aktuell.

Lag om ändring i lagen (1961: 332) om handräckning vid taxeringsrevision (förslag 60 i lagrådsremiss 20.3 1970)

Lagförslaget bör tas upp till slutlig behandling i samband med de förslag till författningsändringar som chefen för finansdepartementet avser att anmäla med anledning av förslagen till förvaltningslag och förvaltningsprocesslag. Förevarande lagförslag bör därför inte föreläggas riksdagen i detta sammanhang.

Lagar om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. (förslag 18 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 8 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lagar om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag* (förslag 38 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 10 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lagar om ändring i byggnadslagen (1947: 385)* (förslag 39 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 11 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lagar om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag* (förslag 40 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 12 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lagar om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar* (förslag 50 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 14 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lagar om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)* (förslag 53 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 19 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lagar om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster* (förslag 61 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 21 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lagar om ändring i namnlagen (1963: 521)* (förslag 76 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 24 i lagrådsremiss 14.1.1971) samt *lagar om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling* (förslag 86 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 31 i lagrådsremiss 14.1.1971)

I fråga om var och en av dessa lagar bör förslagen i de två lagrådsremiserna ställas samman till ett lagförslag. Härvid bör beträffande lagen om allmänna sammankomster inte tas med någon föreskrift om att besvären prövas i statsrådet. Vidare bör den i lagrådsremissen den 20 mars 1970 upptagna övergångsbestämmelsen till samma lag utgå.

Återstående lagar (förslag 3, 4, 8—10, 12, 14—17, 19—24, 26, 27, 31, 32, 34—37, 41—49, 51, 52, 55—57, 63, 64, 66—70, 73, 77—79, 81—83, 85 och 88 i lagrådsremiss 20.3.1970 samt förslag 6, 7, 16—18, 23 och 25 i lagrådsremiss 14.1.1971)

I lagförslagen nr 17, 22, 23, 32, 36, 42—47, 55—57, 64 och 85 i förstnämnda lagrådsremiss bör föreskriften att besvären prövas i statsrådet utgå. I lagförslagen nr 43—45 i samma lagrådsremiss bör dessutom den föreslagna övergångsbestämmelsen utgå.

Övriga författningsförslag

Lag om ändring i lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal

I 1 § lagen om tillfällig ökning av regeringsrådets antal föreskrivs att regeringsrätten t.o.m. den 30 juni 1971 skall utgöras av 22 regeringsråd.

Enligt förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar skall regeringsrätten bestå av högst 18 regeringsråd. I övergångsbestämmelserna till lagförslaget anges emellertid att domstolen får bestå av fler än 18 regeringsråd till dess antalet nedgått till 18 till följd av inträffade ledigheter. Om särskilda skäl föreligger, får enligt nämnda bestämmelser nya ledamöter utses dessförinnan.

Om nyssnämnda lagförslag genomförs, blir det möjligt att fr.o.m. den 1 januari 1972 anpassa regeringsrättens storlek efter föreliggande behov. Med hänsyn till att regeringsrätten alltjämt besväras av en betydande arbetsbalans är det angeläget att även för återstoden av år 1971 göra det möjligt att bibehålla regeringsrätten vid nuvarande storlek. Jag föreslår därför att i 1 § lagen om tillfällig ökning av regeringsrådets antal den ändringen görs att regeringsrätten t. o. m. den 31 december 1971 skall utgöras av högst 22 regeringsråd.

Lag om ändring i bostadsrättslagen (1971: 000)

Genom prop. 1971: 12 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga förslag till bostadsrättslag. Enligt detta lagförslag skall i fråga om registrering av bostadsrättsförening och därmed sammanhängande frågor bestämmelserna i 99—105 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äga motsvarande tillämpning (67 §). Innan bostadsrätt upplåts, skall ekonomisk plan för föreningens verksamhet ha upprättats av föreningens styrelse och godkänts av länsstyrelsen. Planen skall innehålla de upplysningar som är av betydelse för bedömandet av föreningens verksamhet. Inträffar sedan ekonomisk plan upprättats förhållande som är av väsentlig betydelse för bedömandet av föreningens verksamhet, får bostadsrätt inte vidare upplåtas förrän ny ekonomisk plan har upprättats och godkänts (3 §). Beträffande ansökan om godkännande av ekonomisk plan skall bestämmelserna om anmälan för registrering äga motsvarande tillämpning (68 §). Ekonomisk plan skall vara försedd med intyg av två personer om att planen enligt deras omdöme vilar på tillförlitliga grunder. Intygsgivare utses bland dem som Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t förordnar, förklarat behöriga att utfärda sådant intyg (4 §). Innan den slutliga kostnaden för anskaffandet av föreningens hus redovisats i godkänd ekonomisk plan eller på föreningsstämma, får bostadsrätt till bostadslägenhet inte upplåtas utan tillstånd av länsstyrelsen. Sådant tillstånd skall lämnas, om ekonomisk plan godkänts av länsstyrelsen och föreningen hos läns-

styrelsen ställt betryggande säkerhet för fullgörande av skyldighet att utge ersättning för bostadsrätten med belopp motsvarande grundavgiften för denna. Säkerheten skall på begäran av föreningen återställas sedan i allmänhet ett år förflutit från det den slutliga anskaffningskostnaden redovisats på föreningsstämma (5 §).

I det av mig förut behandlade förslaget till lag om ändring i lagen om ekonomiska föreningar har bestämmelserna om besvär tagits in i en ny paragraf, 105 a §. Föreskrifterna i detta lagrum bör äga motsvarande tillämpning i fråga om bostadsrättsföreningar. I förslaget till bostadsrättslag har, såsom förut nämnts, beträffande ansökan om godkännande av ekonomisk plan föreskrivits att bestämmelserna om anmälan för registrering skall äga motsvarande tillämpning. Efter den ändring av besvärsmålsbestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar, som det av mig förut behandlade ändringsförslaget innehåller, innebär nyssnämnda bestämmelse att besvär över vägrat godkännande av ekonomisk plan skall prövas av kammarrätt. Detta synes vara en lämplig ordning. Det torde vidare böra ankomma på kammarrätt att pröva besvär över länsstyrelsens beslut i sådana tillståndsärenden och ärenden rörande ställd säkerhet som anges i 5 §. Eftersom i ärenden om behörighetsförklaring enligt 4 § beslutanderätten primärt tillkommer Kungl. Maj:t och först efter förordnande av Kungl. Maj:t tillkommer annan myndighet, torde besvär över sådan myndighets beslut i ämnet böra prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Den av mig förordade kompetensfördelningen föranleder vissa ändringar i 67 och 68 §§ förslaget till bostadsrättslag. Därutöver bör vissa ändringar göras i övergångsbestämmelserna till den föreslagna bostadsrättslagen.

Lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1971: 000)

Genom prop. 1971: 40 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga förslag till växtförädlarrättslag. Lagen är avsedd att träda i kraft den 1 juli 1971. Den är konstruerad på i huvudsak samma sätt som patentlagen och mönsterskyddslagen. De ändringar som jag i detta sammanhang föreslår i förslaget till växtförädlarrättslag motsvarar de ändringar som jag i det föregående har föreslagit i fråga om patentlagen och mönsterskyddslagen. Ändringarna skall träda i kraft den 1 januari 1972.

Lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering

I förevarande lagförslag föreskrivs att talan mot bankinspektionens beslut enligt lagen om förenklad aktiehantering skall föras hos Kungl. Maj:t genom besvär. En bestämmelse av motsvarande innehåll finns i andra lagar rörande verksamhet som står under bankinspektionens tillsyn. Som jag redan nämnt vid behandlingen av det till lagrådet remitterade förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål bör det ankomma på Kungl. Maj:t i statsrådet att pröva besvär över beslut av bankinspektionen

också i de fall då inspektionen förelagt vite med stöd av lagen om förenklad aktiehantering.

Lag om ändring i förordningen (1951: 442) om förhandsbesked i taxeringsfrågor (förslag 101 i lagrådsremiss 20.3.1970)

Förordningen har erhållit denna rubrik genom lagen (1970: 914) om ändring i förordningen (1951: 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor. Lagen är föranledd av att riksskatteverket trätt i riksskattenämndens ställe. Utöver de i lagrådsremissen föreslagna ändringarna i 6 och 8 §§ bör ändringar göras i 7 §. Denna paragraf bör få ett annat innehåll än vad som föreslogs i lagrådsremissen. I 12 § första stycket förslaget till förvaltningslag föreskrivs att vid besvär över förvaltningsmyndighets beslut besvärshandlingen skall tillställas den förvaltningsmyndighet eller förvaltningsdomstol som har att pröva besvären. Denna ordning synes lämpligen kunna tillämpas också vid besvär hos regeringsrätten över riksskatteverkets beslut angående förhandsbesked. Eftersom den föreslagna förvaltningslagen är tillämplig i nu ifrågavarande ärenden, behöver förordningen om förhandsbesked i taxeringsfrågor inte längre innehålla någon bestämmelse om var besvärshandling skall ges in. På grund härav kan 7 § göras mera kortfattad. Vidare bör i 11 § en mindre ändring göras med hänsyn till förslaget i prop. 1971: 14 att mellankommunala prövningsnämnden skall ersättas av mellankommunala skatterätten.

Kungörelse om ändring i vapenförordningen (1949: 340) (förslag 107 i lagrådsremiss 20.3.1970)

I det i lagrådsremissen upptagna förslaget till ändring i 40 § vapenförordningen anges i sista stycket att polismyndighets, länsstyrelses och kamrarrätts beslut länder till efterrättelse utan hinder av besvär intill dess annorlunda förordnas. Efter tillkomsten av förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen kan begränsningen »intill dess annorlunda förordas» utgå på grund av de bestämmelser om besvärsmyndighets inhibitionsrätt som dessa två lagar innehåller. Styckets ordalydelse torde samtidigt böra jämkas redaktionellt. Det sålunda ändrade förslaget bör föreläggas riksdagen för yttrande.

Kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612) (förslag 112 i lagrådsremiss 20.3.1970)

Utöver de i anslutning till lagrådsremissen den 20 mars 1970 föreslagna ändringarna i byggnadsstadgan bör vissa ytterligare ändringar göras i stadgan på grund av ändringar som gjorts i kommunallagstiftningen, tillkomsten av delgivningslagen (1970: 428) och framläggandet av förslaget till förvaltningslag. Som jag tidigare har framhållit bör förvaltningslagens jävs-

bestämmelser vara tillämpliga i alla ärenden, som handläggs av en specialreglerad kommunal nämnd. I enlighet härmed förordar jag att 4 och 5 §§ förvaltningslagen skall äga tillämpning i samtliga ärenden hos byggnadsnämnd. Bestämmelse härom bör tas in i 3 § byggnadsstadgan. Enligt 34 § 3 mom. stadgan skall beslut om fastställelse av tomtindelning delges den som för fastighetsregistret. Efter tillkomsten av delgivningslagen har termen »delge» en speciell innebörd. Det synes inte nödvändigt att uppställa krav på delgivning i delgivningslagens bemärkelse när det gäller nu ifrågavarande underrättelse till fastighetsregisterföraren. Besvärshästämmelserna i 71 § 2 mom. byggnadsstadgan bör byggas ut med bestämmelser om talan mot statens planverks beslut enligt stadgan. Denna utvidgning av besvärshästämmelserna föranleds därav att genom kungörelsen 1970:243 statens planverk i viss utsträckning tillagts befogenheter i fråga om ansvarig arbetsledare. Talan mot planverkets beslut enligt 61 § 2 eller 5 mom. stadgan bör prövas av kammarrätt. Ändringsförslaget bör föreläggas riksdagen för yttrande.

Kungörelse om ändring i brandstadgan (1962:91) (förslag 114 i lagrådsremiss 20.3.1970)

Utöver de i lagrådsremissen föreslagna ändringarna i brandstadgan bör vissa ytterligare ändringar göras i stadgan. Förvaltningslagens jävsbestämmelser bör nämligen göras tillämpliga i samtliga ärenden hos särskild brandstyrelse. Bestämmelser härom bör tas in i 3 § 1 mom. stadgan. Ändringsförslaget bör föreläggas riksdagen för yttrande.

Lagar om ändring i familjebidragsförordningen (1946:99) (förslag 90 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 33 i lagrådsremiss 14.1.1971), lagar om ändring i förordningen (1967:882) om studiemedelsavgifter (förslag 91 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 34 i lagrådsremiss 14.1.1971), lagar om ändring i kommunallagen (1953:753) (förslag 95 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 36 i lagrådsremiss 14.1.1971), lagar om ändring i kommunallagen (1957:50) för Stockholm (förslag 96 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 37 i lagrådsremiss 14.1.1971), lagar om ändring i lagen (1961:436) om församlingsstyrelse (förslag 97 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 38 i lagrådsremiss 14.1.1971), lagar om ändring i landstingslagen (1954:319) (förslag 98 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 39 i lagrådsremiss 14.1.1971) samt lagar om ändring i folkbokföringsförordningen (1967:198) (förslag 104 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 43 i lagrådsremiss 14.1.1971)

I fråga om var och en av dessa författningar bör förslagen i de två lagrådsremisserna ställas samman till ett lagförslag.

Kungörelser om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648) (förslag 108 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 45 i lagrådsremiss 14.1.1971), kungörelser om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig auto-

mobiltrafik m. m. (förslag 109 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 46 i lagrådsremiss 14.1.1971), *kungörelser om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617)* (förslag 110 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 47 i lagrådsremiss 14.1.1971) samt *kungörelser om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)* (förslag 111 i lagrådsremiss 20.3.1970 och förslag 48 i lagrådsremiss 14.1.1971)

I fråga om var och en av dessa författningar bör förslagen i de två lagrådsremisserna föras samman till ett kungörelseförslag som föreläggs riksdagen för yttrande. Härvid bör beträffande allmänna ordningsstadgan inte tas med någon föreskrift om att besvären prövas i statsrådet.

Lag om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmdl (förslag 89 i lagrådsremiss 20.3.1970), *lag om ändring i lagen (1964: 731) om trafiknämnder* (förslag 35 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lag om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter*, *lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen*, *lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253)* (förslag 92—94 i lagrådsremiss 20.3.1970), *lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950: 261)* (förslag 40 i lagrådsremiss 14.1.1971), *lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar*, *lag om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar*, *lag om ändring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.*, *lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.* (förslag 99, 100, 102 och 103 i lagrådsremiss 20.3.1970), *lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242)* (förslag 42 i lagrådsremiss 14.1.1971), *förordning om ändring i förordningen (1970: 99) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten* (förslag 105 i lagrådsremiss 20.3.1970) samt *lag om ändring i lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m.* (förslag 44 i lagrådsremiss 14.1.1971)

Dessa författningsförslag bör föreläggas riksdagen för antagande. Härvid bör i förslagen till ändringar i de två hypoteksförfattningarna och i förordningen om oljeavgift föreskriften att besvären prövas i statsrådet utgå.

Kungörelse om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig handel, *kungörelse om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor*, *kungörelse om ändring i mönstringsförordningen (1961: 87)*, *kungörelse om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionsprutor och kanyler*, *kungörelse om ändring i hotellförordningen (1966: 742)* samt *kungörelse om ändring i kungörelsen (1970: 113) om förevisning av brandfarlig biograffilm* (förslag 106, 113 och 115—118 i lagrådsremiss 20.3.1970)

Dessa kungörelseförslag bör föreläggas riksdagen för yttrande.

Utöver de ändringar som jag har förordat i det föregående bör vissa redaktionella ändringar vidtas i en del av de i lagrådsremisserna den 20 mars 1970 och den 14 januari 1971 upptagna författningsförslagen.

Vad angår kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol vill jag framhålla att jag i detta sammanhang anmäler bara de författningsändringar, vid vilkas tillkomst riksdagen bör medverka. Först senare kommer jag att lägga fram förslag till sådana författningsföreskrifter i ämnet som kan beslutas av Kungl. Maj:t ensam. Därvid avser jag, om riksdagen inte har något att erinra däremot (jfr s. 99), att bl. a. föreslå att i kungörelsen (1968: 440) om kompensation för bensinskatt vid yrkesmässig användning av motorsåg görs sådan ändring att de allmänna reglerna rörande fullföljd av talan från kammarrätt till regeringsrätten kommer att gälla också beträffande mål enligt nämnda kungörelse. Jag vill också påpeka att det beträffande vissa författningar, som har tillkommit under medverkan från riksdagens sida, har synts lämpligt att lägga fram förslag till kompetensfördelningsregler i samband med att författningarna i andra avseenden ändras under innevarande år (se t. ex. prop. 1971: 7).

Förslag till en fullständig harmonisering av förekommande förfarandebestämmelser i olika materiella författningar med förfaranderegler i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen läggs i detta sammanhang fram beträffande ett femtiotal författningar. Härvid har en fullständig genomgång gjorts i första hand av författningarna nr 3—48 i lagrådsremissen den 14 januari 1971 men även av giftermålsbalken, lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående, lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, naturvårdslagen (1964: 822), förordningen (1951: 442) om förhandsbesked i taxeringsfrågor, byggnadsstadgan (1959: 612) samt förslagen till bostadsrättslag och växtförädlarrättslag. I den mån ändringar i sistnämnda författningar har behövts för att den önskvärda harmoniseringen skall uppnås, innehåller ändringsförslagen bestämmelser i ämnet. Avsikten är att författningsgenomgången skall fortsätta. Senare kommer i harmoniseringssyfte förslag att framläggas rörande ändringar i ytterligare ett antal författningar.

Anslagsfrågor m. m.

Regeringsrättens kansli- och föredragandeorganisation

I remissen till lagrådet den 20 mars 1970 angående omorganisation av förvaltningsrättsskipningen m. m. togs frågan upp om att bryta det samband i fråga om föredragande- och kansliorganisation som f. n. finns mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten genom att även regeringsrättsmålen skall beredas inom Kungl. Maj:ts kansli och föredras av personal som tillhör statsdepartementen. Efter förslag i prop. 1970:116 har vissa ändringar genomförts i RF, bl. a. i 25 §, där det tidigare föreskrevs att ärenden skall beredas till föredragning och avgörande i regeringsrätten i det statsdepartement till vilket ärendet hör enligt departementsstadgan. Efter de genomförda ändringarna i RF kan i enlighet med vad som har föreslagits i lagrådsremissen i stället inrättas ett kansli, till vilket regeringsrättens föredragande är knutna. Den närmare utformningen av regeringsrättens kansli- och föredragandeorganisation utreds f. n. av en särskilt tillkallad utredningsman¹.

Utredningsmannen har avlämnat ett delbetänkande, dagtecknat den 30 november 1970, med förslag till särskild föredragande- och kansliorganisation för regeringsrätten fr. o. m. år 1972 (Ds Ju 1970:31).

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgetts av regeringsrättens ledamöter, kammarrätten, statskontoret, riksrevisionsverket, riksskatteverket, riksarkivet, länsstyrelserna i Stockholms län, Uppsala län, Göteborgs och Bohus län, Västernorrlands län, Västerbottens län, domstolsverksutredningen, kammarrättsorganisationskommittén, Svenska kommunförbundet samt Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S).

Utredningsmannens förslag

Utredningsmannen framhåller att storleken och utformningen i detalj av ett kansli för regeringsrätten f. n. inte kan bedömas. Flera faktorer påverkar bedömningen, såsom antalet regeringsråd, måltillströmningen, utbyggnadstakten och kapaciteten hos kammarrätterna samt frågan om inrättandet av en central förvaltningsmyndighet för landets domstolar.

I betänkandet föreslås att kansliet skall finnas vid regeringsrätten fr. o. m. den 1 januari 1972. Det föreslagna kansliet skall överta beredningen och

¹ Expeditionschefen Harriet Stangenberg.

föredragningen av mål och ärenden beträffande vilka äldre bestämmelser skall tillämpas, dvs. bl. a. besvär över beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

Utredningsmannen föreslår att nuvarande tjänster för regeringsrättssekreterare i olika statsdepartement ersätts av tjänster i regeringsrättens kansli. Dessa tjänsters karaktär av passagetjänster bör behållas. Tjänsterna bör därför vara extra ordinarie eller i några fall extra. Nuvarande innehavare av tjänster som regeringsrättssekreterare bör under en övergångstid få förordnande på de nya tjänsterna. För föredragning av vissa specialmål bör jurister från centrala verk och kommunalförvaltningen kunna anlitas.

Antalet föredragande räknat i årsarbetskrafter uppgick under år 1970 till ungefär 44. Enligt utredningsmannens bedömning torde en godtagbar målbilans inte kunna uppnås förrän tidigast efter tre år. Med hänsyn till målbilansen i regeringsrätten och det antal mål som beräknas inkomma efter reformens genomförande kommer behovet av föredragande att vara oförändrat under de närmaste åren. Utredningsmannen föreslår därför att det för regeringsrättens kansli inrättas samma antal regeringsrättssekreterartjänster som i den nuvarande departementsorganisationen, dvs. 27 extra ordinarie och 7 extra tjänster. Vidare bör det finnas medel för att anlita ytterligare 10 årsarbetskrafter. Därmed avses specialföredragande och personer med föredragandeuppgiften som bisyssla samt andra extra föredragande.

Utredningsmannen föreslår att för administrationen av regeringsrättens kansli inrättas en tjänst som kanslichef som närmast under regeringsrättens ordförande skall svara för arbetet inom kansliet. Kanslichefen bör även i övrigt handlägga administrativa ärenden för hela regeringsrätten och därigenom avlasta domstolens ordförande och övriga ledamöter arbetet med administrativa göromål. Som närmaste medarbetare till kanslichefen föreslås en souschef under de år den nya organisationen byggs upp.

Enligt förslaget skall vidare, i stället för de tjänster för biträdespersonal som finns inom departementen för regeringsrättens kansliarbete, inrättas tjänster för sådan personal i regeringsrättens kansli. Sammanlagt bör ungefär 55 tjänster för landskanslister, kanslister, övrig biträdespersonal och expeditionsvaktspersonal finnas i regeringsrätten.

Årskostnaden för den nya personalorganisationen beräknas till ungefär 5 milj. kr. Härtill kommer kostnader för lokaler, inredning, utrustning och flyttning till nya lokaler. Dessa kostnader kan inte anges eftersom lokalfrågan för det nya kansliet inte är löst.

Remissyttrandena

I allt väsentligt har remissinstanserna anslutit sig till utredningsmannens förslag om organisationen av kansliet. Endast *domstolsverksutredningen* har tillstyrkt förslaget om en tjänst som souschef åt kanslichefen.

Kammarrätternas närmare organisation

I remissen till lagrådet utvecklades närmare innebörden av den föreslagna omorganisationen av kammarrättsorganisationen.

Den 1 juli 1970 tillkallades en kommitté (kammarrättsorganisationskommittén) med uppdrag att lägga fram förslag till organisationen av kammarrätterna och i övrigt förbereda den nya kammarrättsorganisationen. Kommittén¹ har den 30 december 1970 lämnat förslag rörande huvudlinjerna för den nya kammarrättsorganisationen (Ds Ju 1970: 33).

Över kommitténs förslag har efter remiss yttranden avgetts av regeringsrättens ledamöter, kammarrätten, statskontoret, riksrevisionsverket, riksskatteverket, länsstyrelserna i Stockholms län, Uppsala län, Göteborgs och Bohus län, Västernorrlands län, Västerbottens län, utredningen om regeringsrättens kansliorganisation m. m., domstolsverksutredningen, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) samt Tjänstemännens centralorganisationens statstjänstemannasektion (TCO-S).

Kammarrättsorganisationskommittén

Kommittén anser att det möter stora svårigheter att i förväg bestämma hur stor den nya kammarrättsorganisationen behöver vara. En mera exakt avvägning av organisationen kan ske först sedan man fått viss erfarenhet av det nya systemet. Målavverkningen per avdelning och år kommer att minska bl. a. på grund av att kammarrätt i flertalet mål kommer att bli slutinstans och att de nya målgrupperna kommer att fordra längre handläggningstid än skattemål.

Om man utgår från att kammarrätten under år 1970 hade haft den behörighet som föreslås gälla fr. o. m. den 1 januari 1972, kan det beräknas att antalet under år 1970 inkomna mål skulle ha uppgått till 15 200. Varje avdelning torde kunna komma att avgöra ungefär 900 mål per år. Kammarrättsorganisationen behöver därför minst 17 avdelningar för att under ett år kunna avverka lika stort antal mål som beräknas komma in under ett år. Under ett uppbyggnadsskede fr. o. m. den 1 januari 1972 bör det därför finnas 15 avdelningar. Fr. o. m. budgetåret 1973/74 bör organisationen vara helt utbyggd.

Den domkretsindelning för kammarrätterna i Stockholm och Göteborg som föreslagits i lagrådsremissen innebär att 58 % av målen faller på stockholmskammarrätten och 42 % på göteborgskammarrätten.

I samband med att kammarrätten i Göteborg inrättas bör den tilldelas den del av kammarrättens i Stockholm målbalans som härrör från kammarrättens i Göteborg domkrets med undantag av mål rörande fastighetstaxering.

¹ Kanslirådet Lars-Olov Hillerudh, ordförande, kammarrättsfiskalen Jan Francke, departementssekreteraren Nils Granath, hovrättsassessorn Erik Neergaard och kammarrättsassessorn Bengt Törnell.

Vid en fullt utbyggd organisation bör kammarrätten i Stockholm ha 10 avdelningar och kammarrätten i Göteborg 7 avdelningar. Under den tid organisationen består av 15 avdelningar bör stockholmskammarrätten ha 9 avdelningar och göteborgskammarrätten 6 avdelningar.

Kommittén anser att den kammarrättsverksamhet som i lagrådsremissen föreslås förlagd till ort i Norrland bör förläggas till Sundsvall. Denna ort har föreslagits även av delegationen för lokalisering av statlig verksamhet. Förläggningen av filialverksamhet till Sundsvall bör emellertid enligt kommitténs mening anstå till dess en central förvaltningsmyndighet för domstolsväsendet inrättats.

Remissyttrandena

Flertalet remissinstanser delar kommitténs uppfattning om den storlek kammarrättsorganisationen bör ha fr. o. m. den 1 januari 1972 och i fullt utbyggt skick. *Riksrevisionsverket* anser emellertid att man inte behöver räkna med mer än 15 avdelningar, vilket antal under viss förutsättning bör kunna nedgå senare. *TCO-S* föreslår att kammarrätterna redan fr. o. m. den 1 januari 1972 får 17 avdelningar. Den nya kammarrätten i Göteborg bör enligt *riksrevisionsverket* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* börja sin verksamhet med 4 avdelningar och därefter utökas.

Vad gäller verksamheten i Sundsvall avstyrker *SACO* förslaget att inrätta ett filialsystem inom kammarrättsorganisationen. Om en filial i Sundsvall inrättas anser emellertid *SACO* liksom *kammarrätten* och *domstolsverksutredningen* att filialens verksamhet bör börja vid senare tidpunkt än den 1 januari 1972. Andra remissmyndigheter såsom *riksrevisionsverket* och *vissa länsstyrelser* framhåller däremot att verksamheten i Sundsvall bör börja samtidigt som förvaltningsrättsreformen träder i kraft.

Årets statsverksproposition

I årets statsverksproposition (prop. 1971:1 bil. 4 sid. 41) har anslagen för budgetåret 1971/72 till Regeringsrätten och Kammarrätterna beräknats med preliminära belopp om 5 900 000 kr. och 13 200 000 kr. i avvaktan på proposition om en omorganisation av förvaltningsrättskipningen.

Anslagsberäkningar

Regeringsrätten

1969/70 Utgift	3 275 385
1970/71 Anslag	3 884 000
1971/72 Förslag	5 900 000

	1970/71	Beräknad ändring 1971/72
		Dep.chefen
Personal		
Regeringsråd och regeringsrättssekreterare	22	+ 35
Övrig personal	3	+ 39
	25	+ 74
Anslag		
Avlöningar	2 435 000	+ 2 119 000
Sjukvård	1 000	+ 6 000
Reseersättningar	6 000	—
Lokalkostnader	183 000	— 163 000
Expenser	699 000	— 479 000
Därav engångsutgifter	(644 000)	(— 644 000)
Lönekostnadspålägg	560 000	+ 533 000
	3 884 000	+ 2 016 000

Kammarrätterna

1969/70 Utgift	8 464 583
1970/71 Anslag	9 414 000
1971/72 Förslag	13 200 000

	1970/71	Beräknad ändring 1971/72	
		Kammar-rätten	Dep.chefen
Personal			
Domare och fiskaler	107		+ 56
Övrig personal	59	+ 4	+ 41
	166	+ 4	+ 97
Anslag			
Avlöningar	7 267 000	+ 136 000	+ 2 478 000
Sjukvård	18 000	—	+ 12 000
Reseersättningar	10 000	+ 6 000	+ 306 000
Lokalkostnader	218 000	+ 31 000	+ 265 000
Expenser	216 000	+ 29 000	+ 70 000
Därav engångsutgifter	—	—	—
Lönekostnadspålägg	1 685 000	+ 27 000	+ 655 000
	9 414 000	+ 229 000	+ 3 786 000

Kammarrätten

1. Löne- och prisomräkning m. m. 86 000 kr.
2. En division i kammarrätten ombildas omkring den 1 juli 1971 till fastighetstaxeringsdivision för att handlägga besvärsmål i anledning av 1970 års allmänna fastighetstaxering. Förstärkning begärs på grund härav med en assessor och tre biträden. Medel för en fiskal kan i stället dras in.
3. Medel behövs för ytterligare en tjänst som kansliskrivare för delgivningsgöromål.

Departementschefen*Regeringsrättens kansli- och föredragandeorganisation*

Som jag tidigare framhållit kan efter genomförda ändringar i RF en särskild kansli- och föredragandeorganisation inrättas vid regeringsrätten.

Enligt 18 § förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar skall det ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter om beslutanderätten i administrativa frågor och om organisationen av regeringsrättens kansli.

För kansliet bör inrättas en ordinarie tjänst med beteckningen r som chef för kansliet. Denna tjänst bör inrättas viss tid före den 1 januari 1972 för att innehavaren skall kunna deltaga i arbetet med organisationen av kansliet. En del av tjänsterna för föredragande och annan personal inom kansliet bör inrättas som extra ordinarie och en del som extra. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta i denna fråga.

Vad beträffar antalet föredragande delar jag utredningsmannens uppfattning att nuvarande antal inte kan minskas förrän målbalansen i regeringsrätten blivit lägre än vad fallet är f. n. Jag kan här inskjuta att målbalansen den 31 december 1970 utgjorde 5 873 mål. Jag beräknar antalet tjänster till 34. Jag räknar dessutom med att det kommer att behövas ett antal föredragande som har föredragandeuppgiften som bisyssla.

Det fortsatta utredningsarbetet får utvisa också fördelningen av antalet tjänster mellan olika kategorier av personal. Jag har beräknat medel för budgetåret 1971/72 för oförändrat antal regeringsråd, en tjänst som chef för kansliet, 34 föredragande och ungefär 42 tjänster för bl. a. biträdes- och expeditivsvaktspersonal. Beträffande avtalsbara anställnings- och arbetsvillkor avser jag ge statens avtalsverk det förhandlingsuppdrag som behövs.

Utredningsmannen och remissmyndigheterna har behandlat även frågor om karriären för jurister inom förvaltningsdomstolarna. Jag är medveten om betydelsen av denna fråga och vill i detta sammanhang bara erinra om att motsvarande fråga och den därmed sammanhängande frågan om domarutbildning är aktuell även för de allmänna domstolarna. I proposition den 26 februari 1971 (prop. 1971: 45) med förslag till lag om ändring i

rättegångsbalken, m. m., har jag också framhållit (s. 85—86) att frågan om bl. a. domarutbildning med tanke på de allmänna domstolarna bör tas upp till särskild utredning och att jag har för avsikt att vid senare tillfälle ta upp frågan om formerna för ett utredningsarbete på detta område. Det är naturligt att ett sådant utredningsarbete får omfatta motsvarande frågor även för de allmänna förvaltningsdomstolarna. När det gäller mer kort-siktiga åtgärder räknar jag med att utredningsmannen under sitt fortsatta arbete skall göra en kartläggning och framlägga de förslag som kan befinnas påkallade.

Kammarrätternas närmare organisation

Som har föreslagits i lagrådsremissen den 20 mars 1970 bör en ny kammarrätt inrättas i Göteborg. I samband härmed bör den nuvarande kammarrätten få namnet kammarrätten i Stockholm.

I remissen till lagrådet framhöll jag att man måste räkna med att det i den nya kammarrättsorganisationen behövs ca 15 avdelningar. Den utredning som därefter gjorts av kammarrättsorganisationskommittén visar att detta antal avdelningar är ett minimum. Den 1 januari 1972 bör 15 avdelningar inrättas. Utvecklingen får visa om detta antal senare behöver ökas. Jag delar kommitténs uppfattning att till den föreslagna kammarrätten i Göteborg bör överföras stockholmskammarrättens balans av mål som härrör från den föreslagna domkretsen för en kammarrätt i Göteborg med undantag av mål rörande fastighetstaxering. Denna kammarrätt bör från början ha sex avdelningar. I annat fall kommer målbalansen att bli av ej godtagbar storlek.

Kammarrätten i Stockholm bör liksom f. n. ha nio avdelningar. I samråd med chefen för finansdepartementet föreslår jag att två av dessa förläggs till Sundsvall. Kammarrättsorganisationskommittén har förordat att förläggningen av verksamhet till Sundsvall får anstå till dess en central förvaltningsmyndighet för domstolsväsendet inrättats. Jag anser emellertid att förvaltningsdomstolsreformen bör genomföras i sin helhet i ett sammanhang. Målsättningen bör därför vara att börja verksamheten i Sundsvall den 1 januari 1972.

Som jag anført vid remissen till lagrådet den 20 mars 1970 bör samtliga domartjänster på en kammarrättsavdelning vara ordinarie med beteckningen o. För kammarrätten i Göteborg bör inrättas en tjänst för kammarrättspresident. Denna tjänst bör inrättas viss tid före den 1 januari 1972 för att innehavaren skall kunna deltaga i organisationsarbetet av den nya domstolen innan den börjar sin verksamhet. På varje avdelning bör finnas en kammarrättslagman som ordförande i stället för kammarrättsråd och divisionsordförande, som f. n. finns i kammarrätten. Antalet tjänster för kammarrättsråd bör utökas från f. n. 27 till 75. De 18 tjänsterna för assessor som f. n. finns i kammarrätten kan då dras in. Med hänsyn till rekryterings-

förhållandena bör emellertid i viss utsträckning inrättas extra ordinarie tjänster för assessorer i stället för tjänster för kammarrättsråd. Dessutom kommer ett visst antal assessorstjänster att behövas för vikariats- och förstärkningsändamål. Kungl. Maj:t bör därför bemyndigas att inrätta det antal tjänster för kammarrättsråd som med hänsyn till rekryteringsförhållandena är lämpligt, dock högst 75 tjänster.

För kammarrätten i Stockholm beräknar jag medel för ytterligare ett göromålsförordnande för assessor och ett biträde.

I övrigt beräknar jag medel för kammarrätten i Göteborg för 18 tjänster för fiskaler och fiskalsaspiranter samt ca 40 tjänster för biträdes- och expeditionsvaktspersonal.

Beträffande avtalsbara anställnings- och arbetsvillkor avser jag ge statens avtalsverk det förhandlingsuppdrag som behövs.

Vad gäller kostnader för sjukvård, reseersättningar, lokaler och expenser har jag efter hänsyn till prisomräkning beräknat medel för kammarrätten i Göteborg med utgångspunkt från de medel av motsvarande slag som senaste budgetår anvisats kammarrätten i Stockholm. Däremot har jag inte beräknat kostnader för utrustning och inventarier för kammarrätten i Göteborg och filialen i Sundsvall. Dessa kostnader, som kommittén angivit till 2 750 000 kr., kan inte beräknas med säkerhet förrän lokalfrågorna klarlagts i Göteborg och Sundsvall. Frågan om anslag för nämnda kostnader torde få anmälas i annat sammanhang.

Hemställen

Under återopande av vad jag sålunda har anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t genom proposition

A. föreslår riksdagen att antaga följande författningsförslag, nämligen förslag till

- 1) lag om allmänna förvaltningsdomstolar,
- 2) förvaltningslag,
- 3) förvaltningsprocesslag,
- 4) lag om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål,
- 5) lag om ändring i lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal,
- 6) lag om ändring i giftermålsbalken,
- 7) lag om ändring i lagen (1915: 434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående,
- 8) lag om ändring i föräldrabalken,
- 9) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290),

- 10) lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag,
- 11) lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder,
- 12) lag om ändring i lagen (1933: 269) om ägofred,
- 13) lag om ändring i lagen (1952: 166) om häradsallmänningar,
- 14) lag om ändring i lagen (1952: 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna,
- 15) lag om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske,
- 16) lag om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden,
- 17) lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
- 18) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
- 19) lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
- 20) lag om ändring i lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929,
- 21) lag om ändring i brottsbalken,
- 22) lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
- 23) lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt,
- 24) lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
- 25) lag om ändring i lagen (1968: 555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket,
- 26) lag om ändring i lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura,
- 27) lag om ändring i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,
- 28) lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar,
- 29) lag om ändring i lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet,
- 30) lag om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser,
- 31) lag om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel,
- 32) lag om ändring i lagen (1938: 96) om understödsföreningar,
- 33) lag om ändring i gruvlagen (1938: 314),
- 34) lag om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.,
- 35) lag om ändring i uranlagen (1960: 679),
- 36) lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln,
- 37) lag om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar,
- 38) lag om ändring i lagen (1941: 282) om sterilisering,
- 39) lag om ändring i lagen (1944: 133) om kastrering,
- 40) lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen,

- 41) lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen,
- 42) lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag,
- 43) lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385),
- 44) lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag,
- 45) lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott,
- 46) lag om ändring i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse,
- 47) lag om ändring i lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket,
- 48) lag om ändring i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m.,
- 49) lag om ändring i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring,
- 50) lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1),
- 51) lag om ändring i skogsförädlingslagen (1963: 246),
- 52) lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174),
- 53) lag om ändring i lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap,
- 54) lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar,
- 55) lag om ändring i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar,
- 56) lag om ändring i bostadsrättslagen (1971: 000),
- 57) lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951: 680),
- 58) lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring,
- 59) lag om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut,
- 60) lag om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279),
- 61) lag om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583),
- 62) lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280),
- 63) lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
- 64) lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse,
- 65) lag om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker,
- 66) lag om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen,
- 67) lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster,
- 68) lag om ändring i luftfartslagen (1957: 297),
- 69) lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110),
- 70) lag om ändring i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena,
- 71) lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),
- 72) lag om ändring i lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter,
- 73) lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97),
- 74) lag om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket,
- 75) lag om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket,

- 76) lag om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinär-yrket m. m.,
- 77) lag om ändring i lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område,
- 78) lag om ändring i varumärkeslagen (1960: 644),
- 79) lag om ändring i patentlagen (1967: 837),
- 80) lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485),
- 81) lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1971: 000),
- 82) lag om ändring i brandlagen (1962: 90),
- 83) lag om ändring i skollagen (1962: 319),
- 84) lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
- 85) lag om ändring i namnlagen (1963: 521),
- 86) lag om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.,
- 87) lag om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.,
- 88) lag om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet,
- 89) lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822),
- 90) lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274),
- 91) lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall,
- 92) lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,
- 93) lag om ändring i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål,
- 94) lag om ändring i lagen (1967: 531) om tryggande av pensionsutfästelse m. m.,
- 95) lag om ändring i smittskyddslagen (1968: 231),
- 96) lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387),
- 97) lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698),
- 98) lag om ändring i lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,
- 99) lag om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
- 100) lag om ändring i lagen (1970: 390) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna,
- 101) lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering,
- 102) lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988),
- 103) lag om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål,
- 104) lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99),
- 105) lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter,
- 106) lag om ändring i lagen (1964: 731) om trafiknämnder,

- 107) lag om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter,
- 108) lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen,
- 109) lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253),
- 110) lag om ändring i kommunallagen (1953: 753),
- 111) lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm,
- 112) lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse,
- 113) lag om ändring i landstingslagen (1954: 319),
- 114) lag om ändring i militärersättningsförordningen (1950: 261),
- 115) lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar,
- 116) lag om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar,
- 117) lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp,
- 118) lag om ändring i förordningen (1951: 442) om förhandsbesked i taxeringsfrågor,
- 119) lag om ändring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.,
- 120) lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.,
- 121) lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242),
- 122) lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198),
- 123) förordning om ändring i förordningen (1970: 99) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten,
- 124) lag om ändring i lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m.,

B. inhämtar riksdagens yttrande över följande författningsförslag, nämligen förslag till

- 125) kungörelse om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig handel,
- 126) kungörelse om ändring i vapenförordningen (1949: 340),
- 127) kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648),
- 128) kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.,
- 129) kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617),
- 130) kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663),
- 131) kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612),
- 132) kungörelse om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor,
- 133) kungörelse om ändring i brandstadgan (1962: 91),
- 134) kungörelse om ändring i mönstringsförordningen (1961: 87),
- 135) kungörelse om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler,
- 136) kungörelse om ändring i hotellförordningen (1966: 742),
- 137) kungörelse om ändring i kungörelsen (1970: 113) om förevisning av brandfarlig biografilm,

C. föreslår riksdagen att

- a) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för organisationen av regeringsrättens kansli- och föredragandeorganisation,
- b) bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en ordinarie tjänst för chef för regeringsrättens kansli med beteckningen r,
- c) besluta att en kammarrätt i Göteborg inrättas den 1 januari 1972,
- d) godkänna de av mig förordade riktlinjerna för kammarrättsorganisationen i övrigt,
- e) bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en ordinarie tjänst för president i kammarrätten i Göteborg med beteckningen o,
- f) bemyndiga Kungl. Maj:t att den 1 januari 1972 inrätta dels nio ordinarie tjänster för kammarrättslagman med beteckningen o i utbyte mot nio sådana tjänster för kammarrättsråd och divisionsordförande i kammarrätten i Stockholm, dels sex ordinarie tjänster för kammarrättslagman med beteckningen o i kammarrätten i Göteborg,
- g) bemyndiga Kungl. Maj:t att den 1 januari 1972 inrätta tjänster för kammarrättsråd i Co 1 i kammarrätterna till det antal jag förordat i det föregående,
- h) till *Regeringsrätten* för budgetåret 1971/72 under andra huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 900 000 kr.,
- i) till *Kammarrätterna* för budgetåret 1971/72 under andra huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 200 000 kr.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

De olika författningsförlagen
Propositionens motsvarighet i lagrådsremisserna

Författningens nummer i		
proposi- tionen ¹	lagrådsremissen den 20 mars 1970	lagrådsremissen den 14 janu- ari 1971
	för författning som förekommer i båda remisserna anges berörda paragrafer inom parentes	
1	1	
2		1
3		2
4	2	
5		
6	3	
7	4	
8	5 (8 kap. 10 §, 21 kap. 12 §)	3 (21 kap. 1—6, 9— 12 §§)
9	6 (15 §)	4 (1, 14, 15 §§)
10	7	
11		5
12	8	
13	9	
14	10	
15	11	
16	12	
17	13	
18	14	
19	15	
20	16	
21		6
22	17	
23		7
24	18 (26 §)	8 (24 §)
25	19	
26	20	
27	21	
28	22	
29	23	
30	24	
31	25	
32	26	
33	28	
34	29	
35	30	
36	31	

¹ I fråga om ändringar som ej omnämns i lagrådsremisserna hänvisas till lagrådets yttranden och statsrådsprotokollet den 12 mars 1971.

propositionen	lagrådsremissen den 20 mars 1970	lagrådsremissen den 14 januari 1971
37	33	
38	34	
39	35	
40	36	
41	37	
42	38 (206 §)	10 (108, 189 §§, 190 § 1 och 2 mom., 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196, 197 §§, 198 § 1 mom., 199 §)
43	39 (150 §)	11 (150 §)
44	40 (12, 16 §§)	12 (15 §)
45	41	
46	42	
47	43	
48	44	
49	45	
50	46	
51	47	
52	48	
53	49	
54	50 (100 §, 103 § 2 mom., 105 a §)	14 (47, 49, 99 §§, 103 § 2 mom.)
55	51	
56		
57	52	
58		15
59		16
60		17
61		18
62	53 (45 §)	19 (10 §)
63	54 (61, 62 §§)	20 (3, 5, 9, 18—20 §§, 21 § 1 mom., 22—37, 40, 55, 59—61, 66 §§)
64	55	
65	56	
66	57	
67	61 (13, 15 §§)	21 (5 §)
68	27	
69	62	
70	63	
71	64	
72	32	
73	65 (83—87 §§)	22 (7—9, 12—14, 19—21, 24, 37, 56, 75—82, 84, 86, 95 §§)
74	66	
75	67	

propositionen	lagrådsremissen den 20 mars 1970	lagrådsremissen den 14 januari 1971
76	68	
77	69	
78	70	
79	71	
80	72	
81		
82	73	
83	74 (54 §)	13 (14, 18, 20 d, 20 f, 23, 25, 39 a §§)
84		23
85	76 (29 §)	24 (28, 29, 34, 35 §§)
86	77	
87	78	
88	79	
89	80	
90		25
91		26
92	75 (45 §)	27 (2, 14, 20, 22, 46—50 §§)
93	81	
94	82	
95	83	
96	84 (48, 48 a §§)	30 (14, 48 §§)
97	85	
98	87	
99	86 (11, 12 §§)	31 (6, 11 §§)
100	88	
101		
102		32
103	89	
104	90 (34 §)	33 (24—27 §§, 28 § 2 mom., 29, 33 §§)
105	91 (30, 31 §§)	34 (13, 30 §§)
106		35
107	92	
108	93	
109	94	
110	95 (9, 78 §§)	36 (37, 40 §§, 76 § 3 mom., 78 §)
111	96 (9, 82 §§)	37 (39, 42 §§, 80 § 3 mom., 82 §)
112	97 (12 § 3 mom., 91 §)	38 (50, 53, 91 §§)
113	98 (78 § 1 mom.)	39 (48, 49 §§, 78 § 3 mom.)
114		40
115	99	
116	100	
117	59 (58, 60 §§)	41 (3, 4, 6, 8, 9—11, 13, 14, 21, 54, 59, 62 §§)

propositionen	lagrådsremissen den 20 mars 1970	lagrådsremissen den 14 janu- ari 1971
118	101	
119	102	
120	103	
121		42
122	104 (47, 49—52, 54 §§)	43 (2, 36, 37, 44—52, 54, 57 §§)
123	105	
124		44
125	106	
126	107	
127	108 (76 §)	45 (33 § 1—5 och 7 mom., 34, 35 §§, 37 § 2 mom., 76 §)
128	109 (44, 45 §§)	46 (27 § 5 mom., 44, 45 §§)
129	110 (8, 23—25, 27—29 §§)	47 (14 §)
130	111 (4, 7, 8, 12—14, 33—35, 68—70, 86 §§)	48 (8, 32, 79 §§)
131	112 (71 § 2 mom., 72 §)	
132	113	
133	114	
134	115	
135	116	
136	117	
137	118	

Lag om allmänna förvaltningsdomstolar*Propositionsförslagets motsvarigheter i det till lagrådet remitterade förslaget*

Propositionen	Lagrådsremissen	Propositionen	Lagrådsremissen
1 §	1 §	10 §	12 §
2 §§	2 §§	11 §	13 §§
3 §§	5 §§	12 §§	14 §§
4 §§	6 §§	13 §§	15 §§
5 §§	7 §§	14 §§	16 §§
6 §§	8 §§	15 §§	17 §§
7 §§	9 §§	16 §§	18 §§
8 §§	10 §§	17 §§	19 §§
9 §	11 §	18 §	20 §

Förvaltningsprocesslag*Propositionsförslagets motsvarigheter i det till lagrådet remitterade förslaget*

Propositionen	Lagrådsremissen	Propositionen	Lagrådsremissen
1 §	1 §	20 §	19 §
2 §	2 §	21 §	20 §§
3 §	3 och 4 §§	22 §	21 §§
4 §	5 §	23 §	22 §§
5 §	6 §	24 §	23 §§
6 §	7 § första punkten	25 §	24 §§
7 §	7 § andra punkten och 34 §	26 §	25 §§
8 §	8 §	27 §	26 §§
9 §	9 §	28 §	27 §§
10 §	10 § första och andra styckena	29 §	28 §§
11 §	11 §	30 §	29 §§
12 §	12 § första stycket	31 §	30 §§
13—18 §§	13—18 §§	32 §	31 §§
19 §	10 § tredje stycket och 12 § andra stycket	33 §	32 § första stycket och 33 §
		34 §	32 § andra och tredje styckena
		35—53 §§	35—53 §§

Innehållsförteckning

Utdrag av statsrådsprotokollet den 20 mars 1970

<i>Inledning</i>	1
<i>Nuvarande ordning</i>	3
Det administrativa besvärsinstitutet	3
Översikt över besvärsprovningens organisation	4
Regeringsrätten	5
Regeringsrättens kompetens m. m.	5
Begränsningar i rätten att få mål prövat av regeringsrätten	7
Regeringsrättens organisation m. m.	8
Kammarrätten	9
Kammarrättens kompetens	9
Kammarrättens organisation m. m.	10
Reglerna om provningstillstånd i högsta domstolen	11
<i>Arbetsläget i regeringsrätten och kammarrätten</i>	12
Regeringsrätten	12
Kammarrätten	13
<i>Förvaltningsdomstolskommittén</i>	14
Principerna för en omorganisation av förvaltningsrättskipningen hos regeringsrätten och kammarrätten	14
Närmare om provningstillstånd	19
Allmänt om tillståndsprövning	19
Närmare om prejudikat- och intressedispens	21
Närmare om dispens med hänsyn till målets svårbedömlighet m. m.	22
Särskilda regler om fullföljd i vissa mål	24
Närmare om regeringsrättens organisation och arbetssätt	26
Ledamotsantal, domförhet och arbetsorganisation	26
Behörighetskrav	27
Ordförandeskap och sammanträdesledning	27
Föredragningsorganisationen	28
Närmare om kammarrättens organisation och arbetssätt	30
Beräkning av storleken av den framtida kammarrättsorganisationen	30
Uppdelning av kammarrätten	32
Ledamotsorganisationen m. m.	33
Medverkan av icke-jurister	35
Specialrotlar, specialavdelningar, cirkulation m. m.	36
Principerna för fördelning av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol	36
Ekbergs förslag	36
Yttranden över Ekbergs betänkande	38
Förvaltningsdomstolskommitténs förslag	39
<i>Remissyttrandena</i>	42
Principerna för en omorganisation av förvaltningsrättskipningen hos regeringsrätten och kammarrätten	42
Närmare om provningstillstånd	46
Allmänt om tillståndsprövning	46

Närmare om prejudikat- och intressedispens	49
Närmare om dispens med hänsyn till målets svårbedömlighet m. m.	50
Särskilda regler om fullföljd i vissa mål	51
Närmare om regeringsrättens organisation och arbetssätt	55
Ledamotsantal, domförhet och arbetsorganisation	55
Behörighetskrav	56
Ordförandeskap och sammanträdesledning	57
Föredragningsorganisationen	57
Närmare om kammarrättens organisation och arbetssätt	59
Beräkning av storleken av den framtida kammarrättsorganisatio-	
nen	59
Uppdelning av kammarrätten	61
Ledamotsorganisationen m. m.	62
Medverkan av icke-jurister	62
Specialrotlar, specialavdelningar, cirkulation m. m.	64
Principerna för fördelning av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t	
i statsrådet och förvaltningsdomstol	65
<i>Nya regler om prövningstillstånd i högsta domstolen</i>	69
Domstolskommitténs förslag	69
Remissyttranden över domstolskommitténs förslag	70
<i>Departementschefen</i>	72
Behovet av en reform	73
Reformens uppläggning	74
Närmare om prövningstillstånd	77
Särskilda regler om fullföljd i vissa mål	80
Närmare om regeringsrättens organisation m. m.	82
Närmare om kammarrättsorganisationen	84
Principerna för fördelningen av besvärssärenden mellan Kungl.	
Maj:t i statsrådet och förvaltningsdomstol	88
Övergången till den nya ordningen m. m.	91
<i>Upprättade författningsförslag</i>	93
<i>Författningsförslagen m. m.</i>	96
1. Förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar	102
1 §	102
2 §	102
3 §	105
4 §	105
6 §	106
7 §	107
8 §	107
10 §	107
11 §	108
13 §	109
14 §	109
15 §	110
17 §	110
18 §	110
Övergångsbestämmelser	111
2. Förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa	
mål	117
1 §	117

2 §	133
3. Förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken	133
4. Förslaget till lag om ändring i lagen (1915:434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående	134
5. Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	135
6. Förslaget till lag om ändring i jordförvärvslagen (1965:290)	135
7. Förslaget till lag om ändring i lagen (1916:156) om vissa in-skränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag	136
8. Förslaget till lag om ändring i lagen (1933:269) om ägofred	137
9 och 10. Förslagen till lag om ändring i lagen (1952:166) om hä-radsallmänningar och till lag om ändring i lagen (1952:167) om all-männingsskogar i Norrland och Dalarna	138
11. Förslaget till lag om ändring i lagen (1950:596) om rätt till fiske	139
12. Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:130) om fiskevårds-områden	140
13. Förslaget till lag om ändring i lagen (1938:274) om rätt till jakt	142
14. Förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1918:523)	145
15. Förslaget till lag om ändring i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled	147
16. Förslaget till lag om ändring i lagen (1929:405) med vissa före-skrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vatten-rättskonventionen av den 11 maj 1929	148
17. Förslaget till lag om ändring i lagen (1940:358) med vissa be-stämmelser till skydd för försvaret m. m.	148
18. Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	149
19. Förslaget till lag om ändring i lagen (1968:555) om rätt för ut-länning och utländskt företag att idka näring här i riket	150
20. Förslaget till lag om ändring i lagen (1887:42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura	150
21. Förslaget till lag om ändring i lagen (1902:71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar	150
22. Förslaget till lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	151
23. Förslaget till lag om ändring i lagen (1919:240) om fondkom-missionsrörelse och fondbörsverksamhet	152
24. Förslaget till lag om ändring i lagen (1929:116) om tillsyn över stiftelser	153
25. Förslaget till lag om ändring i lagen (1936:567) om domkapitel	153
26. Förslaget till lag om ändring i lagen (1938:96) om understöds-föreningar	154
27. Förslaget till lag om ändring i luftfartslagen (1957:297)	155
28. Förslaget till lag om ändring i gruvlagen (1938:314)	155
29. Förslaget till lag om ändring i lagen (1886:46) angående sten-kolsfyndigheter m. m.	156
30. Förslaget till lag om ändring i uranlagen (1960:679)	157
31. Förslaget till lag om ändring i lagen (1966:314) om kontinental-sockeln	158

32. Förslaget till lag om ändring i lagen (1939:254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter	159
33. Förslaget till lag om ändring i lagen (1939:608) om enskilda vägar	159
34 och 35. Förslagen till lag om ändring i lagen (1941:282) om sterilisering och till lag om ändring i lagen (1944:133) om kastrering ..	161
36. Förslaget till lag om ändring i lagen (1942:350) om fornminnen	161
37. Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:690) om byggnadsminnen	163
38. Förslaget till lag om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag	163
39. Förslaget till lag om ändring i byggnadslagen (1947:385)	164
40. Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag	168
41. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskött	169
42. Förslaget till lag om ändring i lagen (1948:433) om försäkringsrörelse	170
43. Förslaget till lag om ändring i lagen (1950:272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket	172
44 och 45. Förslagen till lag om ändring i lagen (1959:73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. och till lag om ändring i lagen (1959:118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring	172
46. Förslaget till lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949:1)	173
47. Förslaget till lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963:246)	173
48. Förslaget till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174)	174
49. Förslaget till lag om ändring i lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap	175
50. Förslaget till lag om ändring i lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar	175
51. Förslaget till lag om ändring i lagen (1948:218) om sambruksföreningar	176
52. Förslaget till lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951:680)	178
53. Förslaget till lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954:280)	179
54. Förslaget till lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård	179
55 och 56. Förslagen till lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse och till lag om ändring i lagen (1955:416) om sparbanker	179
57. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen	180
58. Förslaget till lag om ändring i lagen (1963:76) om kreditaktiebolag	181
59. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956:2) om socialhjälp ..	182
60. Förslaget till lag om ändring i lagen (1961:332) om handräckning vid taxeringsrevision	182
61. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster	182

62. Förslaget till lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)	184
63. Förslaget till lag om ändring i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena	185
64. Förslaget till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)	186
65. Förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)	188
66—68. Förslagen till lag om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket, till lag om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket och till lag om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.	189
69. Förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område	191
70—72. Förslagen till lag om ändring i varumärkeslagen (1960: 644), till lag om ändring i patentlagen (1967: 837) och till lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 000)	191
73. Förslaget till lag om ändring i brandlagen (1962: 90)	192
74. Förslaget till lag om ändring i skollagen (1962: 319)	193
75. Förslaget till lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda	194
76. Förslaget till lag om ändring i namnlagen (1963: 521)	194
77. Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.	194
78. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.	195
79. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet	195
80. Förslaget till lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)	195
81. Förslaget till lag om ändring i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål	199
82. Förslaget till lag om ändring i lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m.	200
83. Förslaget till lag om ändring i smittskyddslagen (1968: 231)	201
84. Förslaget till lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)	201
85. Förslaget till lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698)	202
86. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 000) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling	203
87. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 000) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar	204
88. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 000) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna	205
89. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål	206
90. Förslaget till lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)	206
91. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter	207

92. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter	207
93—98. Förslagen till lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen, till lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253), till lag om ändring i kommunallagen (1953: 753), till lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm, till lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse samt till lag om ändring i landstingslagen (1954: 319)	207
99 och 100. Förslagen till lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar samt till lag om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar	208
101. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1951: 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor	208
102. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.	209
103. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.	210
104. Förslaget till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)	211
105. Förslaget till förordning om ändring i förordningen (1970: 000) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten	212
106. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig handel	212
107. Förslaget till kungörelse om ändring i vapenförordningen (1949: 340)	213
108. Förslaget till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648)	215
109. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.	217
110. Förslaget till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617)	218
111. Förslaget till kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)	220
112. Förslaget till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612)	221
113. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor	222
114. Förslaget till kungörelse om ändring i brandstadgan (1962: 91)	223
115. Förslaget till kungörelse om ändring i mönstringsförordningen (1961: 87)	224
116. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler	225
117. Förslaget till kungörelse om ändring i hotellförordningen (1966: 742)	225
118. Förslaget till kungörelse om ändring i kungörelsen (1970: 000) om förevisning av brandfarlig biografiffilm	226
Ytterligare kompetensfördelningsfrågor	226
Hemställan	232

Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförfordningen (1949:174) 233

Bilaga. Utdrag av statsrådsprotokollet den 24 juli 1970 234

Kyrkomötets skrivelse 235

Bilaga. Kyrkolagsutskottets belänkande 236

Utdrag av statsrådsprotokollet den 14 januari 1971

Inledning 238

Nuvarande ordning 239

Regler om förfarandet hos förvaltningsmyndighet 240

Regler om förfarandet i förvaltningsdomstol 241

Bakgrunden till föreliggande utredningsförslag 242

Det förberedande utredningsarbetet 242

Besvärssakkunnigas slutbetänkande 242

Remissyttrandena över besvärssakkunnigas slutbetänkande 246

Reformer i fråga om förvaltningsdomstolssystemet 249

Föreliggande utredningsförslag och remissyttrandena 250

Förfarandet hos förvaltningsmyndighet 250

Arbetsgruppens förslag till förvaltningslag 250

Remissyttrandena 259

Förfarandet i förvaltningsdomstol 266

Departementspromemorian 266

Remissyttrandena 268

Den norska förvaltningsloven 276

Departementschefen 278

Reformens allmänna uppläggning 278

Förfarandet hos förvaltningsmyndighet 284

Förfarandet i förvaltningsdomstol 289

Samordning med andra författningar 294

Upprättade författningsförslag 299

Författningsförslagen 300

1. Förslaget till förvaltningslag 300

Lagens tillämpningsområde 301

1 och 2 §§ 301

Departementschefen 315

3 § 324

Departementschefen 330

Allmänna bestämmelser 336

4 och 5 §§ 336

Departementschefen 351

6 § 357

Departementschefen 360

7 § 362

Departementschefen 368

8 § 371

Departementschefen 374

9 § 375

Departementschefen 379

10 §	382
Departementschefen	388
11 §	390
Departementschefen	396
12 §	399
Departementschefen	413
13 §	419
Departementschefen	422
Särskilda bestämmelser	423
14 §	423
Departementschefen	440
15 §	445
Departementschefen	465
16 §	471
Departementschefen	474
17 §	476
Departementschefen	491
18 §	494
Departementschefen	500
19 §	502
Departementschefen	506
20 §	507
Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	507
2. Förslaget till förvaltningsprocesslag	507
Lagens tillämpningsområde	509
1 §	509
Departementschefen	510
2 §	511
Departementschefen	513
Måls anhängiggörande	514
3 §	514
Departementschefen	515
4 §	515
Departementschefen	516
5 §	517
Departementschefen	519
6 §	519
Departementschefen	521
7 §	522
Departementschefen	525
Måls handläggning	526
8 §	526
Departementschefen	529
9 §	531
Departementschefen	535
10—12 §§	537
Departementschefen	543
13 §	547
Departementschefen	548
14 §	549
Departementschefen	550

15 §	552
Departementschefen	553
16 §	554
Departementschefen	557
17 §	558
Departementschefen	560
18 §	561
Departementschefen	563
Vissa bevismedel	564
19—22 §§	564
Departementschefen	565
23 §	566
Departementschefen	568
24 och 25 §§	568
Departementschefen	571
26 §	573
Departementschefen	574
Beslut	575
27 §	575
Departementschefen	576
28 §	577
Departementschefen	579
29 §	582
Departementschefen	584
30 §	585
Departementschefen	587
31 §	589
Departementschefen	589
Besvär	590
32 §	590
Departementschefen	591
33 §	592
34 §	592
Departementschefen	593
Särskilda regler om fullföljd av talan från kammarrätt till regeringsrätt	593
35 och 36 §§	593
37 §	593
Departementschefen	595
Straff och vite	596
38 och 39 §§	596
Departementschefen	596
40 §	597
Departementschefen	597
Övriga bestämmelser	597
41 §	597
42 §	598
Departementschefen	598
43 och 44 §§	599
45 och 46 §§	599
Departementschefen	600

47 §	601
48 och 49 §§	601
Departementschefen	602
50—52 §§	603
Departementschefen	604
53 §	604
Departementschefen	605
Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	605
3. Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	605
4. Förslaget till lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290) ..	606
5. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrende- nämnder och hyresnämnder	607
6. Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	608
7. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt	609
8. Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	610
9. Förslaget till lag om ändring i lagen (1953: 603) om motver- kande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet	610
10. Förslaget till lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag ..	611
11. Förslaget till lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385) ...	612
12. Förslaget till lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag	613
13. Förslaget till lag om ändring i skollagen (1962: 319)	613
14. Förslaget till lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar	614
15. Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskade- försäkring	614
16. Förslaget till lag om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut	617
17. Förslaget till lag om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279)	617
18. Förslaget till lag om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583) ..	617
19. Förslaget till lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)	618
20. Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykter- hetsvård	618
21. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster	622
22. Förslaget till lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97) ...	622
23. Förslaget till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring	626
24. Förslaget till lag om ändring i namnlagen (1963: 521)	627
25. Förslaget till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274)	628
26. Förslaget till lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall	629
27. Förslaget till lag om ändring i lagen (1967: 940) angående om- sorgar om vissa psykiskt utvecklingsstörda	632

28. Förslaget till lag om ändring i patentlagen (1967: 837)	635
29. Förslaget till lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485)	636
30. Förslaget till lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387) ..	636
31. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling	637
32. Förslaget till lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988)	638
33. Förslaget till lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)	640
34. Förslaget till lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter	640
35. Förslaget till lag om ändring i lagen (1964: 731) om trafik- nämnder	641
36. Förslaget till lag om ändring i kommunallagen (1953: 753) ..	642
37. Förslaget till lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm	644
38. Förslaget till lag om ändring i lagen (1961: 436) om försam- lingsstyrelse	644
39. Förslaget till lag om ändring i landstingslagen (1954: 319) ...	644
40. Förslaget till lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950: 261)	645
41. Förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp	645
42. Förslaget till lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242) ...	646
43. Förslaget till lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)	647
44. Förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 296) om social cen- tralnämnd m. m.	649
45. Förslaget till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648)	650
46. Förslaget till kungörelse om ändring i förordningen (1949: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.	650
47. Förslaget till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstad- gan (1956: 617)	651
48. Förslaget till kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)	651
<i>Hemställen</i>	652
<i>Bilaga 1 (Arbetsgruppens förslag till förvaltningslag)</i>	653
<i>Bilaga 2 (Departemenspromemorians förslag till lag om förfarandet i förvaltningsdomstol)</i>	660
Utdrag av lagrådets protokoll den 27 februari 1971	667
Förslaget till lag om allmänna förvaltningsdomstolar	670
Förslaget till lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål	675
Övriga författningsförslag	679
Utdrag av lagrådets protokoll den 8 mars 1971	681
Förslaget till förvaltningslag	682
Förslaget till förvaltningsprocesslag	689
Övriga författningsförslag	695

Utdrag av statsrådsprotokollet den 12 mars 1971	698
Författningsförslag	698
Av lagrådet granskade lagförslag	698
Lag om allmänna förvaltningsdomstolar	698
Förvaltningslag	701
Förvaltningsprocesslag	704
Lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål	706
Lagar om ändring i föräldrabalken	707
Lagar om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)	707
Lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag	708
Lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder	708
Lag om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske och lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt	708
Lag om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel	708
Lag om ändring i gruvlagen (1938: 314), lag om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolshögar m. m. och lag om ändring i uranlagen (1960: 679)	709
Lag om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar	709
Lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring ..	709
Lagar om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård	709
Lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)	710
Lagar om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)	710
Lagar om ändring i patentlagen (1967: 837) och lagar om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485)	711
Lagar om ändring i skollagen (1962: 319)	711
Lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)	711
Lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall och lagar om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda	712
Lagar om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)	712
Lag om ändring i lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar	712
Lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988)	713
Lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp	713
Lag om ändring i lagen (1953: 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet	713
Lag om ändring i lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag	713
Lag om ändring i lagen (1961: 332) om handräckning vid taxeringsrevision	714
Lagar om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m., lagar om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag, lagar om ändring i byggnadslagen (1947: 385), lagar om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag, lagar om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar, lagar om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280), lagar om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster, lagar om ändring i patentlagen (1967: 837), lagar om ändring i mönsterskyddslagen	

(1970: 485), lagar om ändring i namnlagen (1963: 521), lagar om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling	714
Återstående lagar	714
Övriga författningsförslag	715
Lag om ändring i lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av rege- ringsrådets antal	715
Lag om ändring i bostadsrättslagen (1971: 000)	715
Lag om ändring i växtförädlarrättslagen (1971: 000)	716
Lag om ändring i lagen (1970: 596) om förenklad aktiehantering	716
Lag om ändring i förordningen (1951: 442) om förhandsbesked i taxeringsfrågor	717
Kungörelse om ändring i vapenförordningen (1949: 340)	717
Kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612)	717
Kungörelse om ändring i brandstadgan (1962: 91)	718
Lagar om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99), lagar om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter, lagar om ändring i kommunallagen (1953: 753), lagar om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm, lagar om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse, lagar om ändring i lands- tingslagen (1954: 319), lagar om ändring i folkbokföringsförord- ningen (1967: 198)	718
Kungörelser om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648), kun- görelser om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkes- mässig automobiltrafik m. m., kungörelser om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617), kungörelser om ändring i hälsovårds- stadgan (1958: 663)	718
Lag om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i an- märkningsmål, lag om ändring i lagen (1964: 731) om trafik- nämnder, lag om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter, lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen, lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253), lag om ändring i militärersättningsförord- ningen (1950: 261), lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, lag om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, lag om änd- ring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m., lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m., lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242), förordning om ändring i förordningen (1970: 99) om investeringsavgift för vissa byggnads- arbeten, lag om ändring i lagen (1970: 296) om social central- nämnd m. m.	719
Kungörelse om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig handel, kungörelse om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor, kungörelse om ändring i mönstringsförord- ningen (1961: 87), kungörelse om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler, kun-	

görelse om ändring i hotellförordningen (1966:742) samt kungörelse om ändring i kungörelsen (1970:113) om förevisning av brandfarlig biografilm	719
Anslagsfrågor m. m.	721
Hemställan	728

Översikter

<i>De olika författningsförslagen (Propositionens motsvarigheter i lagrådsremisserna)</i>	734
<i>Lag om allmänna förvaltningsdomstolar (Propositionsförslagets motsvarigheter i lagrådsremissen 20.3.1970)</i>	738
<i>Förvaltningsprocesslag (Propositionsförslagets motsvarigheter i lagrådsremissen 14.1.1971)</i>	738

Bilaga till lagrådsremiss den 20 mars 1970

1) Förslag

till

Lag

om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Regeringsrätten är högsta allmänna förvaltningsdomstol.

Kammarrätterna är allmänna förvaltningsdomstolar närmast under regeringsrätten.

Kammarrätterna är kammarrätten i Stockholm och kammarrätten i Göteborg.

Regeringsrätten

2 §

Regeringsrätten prövar

1. besvär över kammarrätts beslut,
2. besvär över annat beslut i förvaltningsärende som enligt lag eller av riksdagen utfärdad författning anföres hos domstolen,
3. mål som avses i 20 § lagen (1936: 567) om domkapitel.

Om regeringsrättens behörighet att upphäva avgörande som vunnit laga kraft och att återställa försutten tid finns bestämmelser i 19 § regeringsformen.

3 §

Besvär över kammarrätts beslut i fråga som fullföljts till eller underställt kammarrätten prövas av regeringsrätten endast om regeringsrätten meddelat prövningstillstånd.

Meddelas ej prövningstillstånd, står kammarrättens beslut fast. Erinran därom skall intagas i regeringsrättens beslut.

Att prövningstillstånd ej behövs i mål om utlämnande av allmän handling framgår av 2 kap. 13 § tryckfrihetsförordningen.

4 §

Prövningstillstånd får meddelas,

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att frågan prövas av regeringsrätten eller
2. om det föreligger synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att

rättstillämpning som ligger till grund för kammarrättens avgörande uppenbarligen strider mot lag,

vid prövning i lägre instans förekommit så grovt handläggningsfel att det kan antagas ha inverkat på målets utgång i kammarrätten,

någon som tidigare tagit befattning med målet eller tillfört utredning i målet gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, som kan antagas ha inverkat på utgången i kammarrätten, eller

målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Meddelar regeringsrätten prövningstillstånd för viss fråga, får domstolen upptaga till prövning även annan fråga som besvären avser.

5 §

Regeringsrätten består av tolv regeringsråd. Konungen förordnar ett av regeringsråden att vara domstolens ordförande.

Regeringsrätten har sitt säte i Stockholm.

Om regeringsråds tjänstgöring i lagrådet finns bestämmelser i regeringsformen.

6 §

Regeringsrätten är delad i två avdelningar. Ordförande på avdelning är regeringsrättens ordförande eller ett regeringsråd som Konungen förordnar särskilt.

Avdelningarna är lika behöriga att upptaga mål som regeringsrätten skall handlägga.

Vid behandling av fråga om prövningstillstånd skall tre regeringsråd deltaga.

7 §

Finner avdelning vid överläggning till avgörande av mål, att den mening som råder på avdelningen avviker från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av regeringsrätten eller att målet är av sådan principiell vikt att det ej bör avgöras av avdelning, får avdelningen förordna, att målet eller, om det kan ske, endast viss fråga i målet skall avgöras av regeringsrätten i dess helhet.

Har i olika avgöranden av regeringsrätten kommit till uttryck mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning, äger första stycket tillämpning endast om avdelningen finner att den rådande meningen avviker från det senast meddelade avgörandet.

När mål avgöres av regeringsrätten i dess helhet, skall alla ledamöterna deltaga i avgörandet, om ej laga hinder möter.

8 §

När avdelning behandlar ansökan om att avgörande av regeringsrätten skall

upphävas med stöd av 19 § regeringsformen, får ledamot, som deltagit i avgörandet, ej tjänstgöra på avdelningen, om domfört antal ledamöter ändå finns inom domstolen.

9 §

För beredning och föredragning av mål hos regeringsrätten finns hos domstolen särskilda tjänstemän.

Kammarrätterna

10 §

Kammarrätt prövar

1. besvär över beslut i förvaltningsärende som enligt lag eller annan författning anföres hos domstolen,

2. mål som underställes domstolen enligt folkbokföringsförordningen (1967: 198).

Konungen förordnar om kammarrätternas domkretsar.

11 §

Innefattar besvär även fråga, som det ankommer på Konungen att avgöra, och finner kammarrätten frågorna ej böra avgöras var för sig, skall kammarrätten med eget utlåtande överlämna målet till Konungens prövning.

12 §

I kammarrätt finns kammarrättspresident, en eller flera kammarrättslagmän samt kammarrättsråd. De skall vara lagfarna.

13 §

Kammarrätt är delad i avdelningar. Konungen får bestämma att avdelning skall vara förlagd till annan ort än den där domstolen har sitt säte.

Avdelning består av presidenten eller en lagman såsom ordförande samt av minst två kammarrättsråd, av vilka en är vice ordförande.

Om särskild sammansättning av kammarrätt vid behandling av mål om fastighetstaxering finns bestämmelser i taxeringsförordningen (1956: 623).

14 §

Kammarrätt är domför med tre ledamöter. Fler än fyra får ej sitta i rätten. Om domförhet vid behandling av mål om fastighetstaxering finns bestämmelser i taxeringsförordningen (1956: 623).

Konungen bestämmer i vilken omfattning åtgärd som avser endast målsberedande får vidtagas av ledamot i kammarrätten eller av annan tjänsteman vid denna.

*Gemensamma bestämmelser***15 §**

I fråga om omröstning i allmän förvaltningsdomstol gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i överrätt.

16 §

Allmän förvaltningsdomstol sammanträder på den ort där den har sitt säte eller där avdelning av domstolen är förlagd. När det föreligger särskilda skäl får domstolen sammanträda på annan ort.

17 §

Ledamot och föredragande i allmän förvaltningsdomstol skall vara svenska medborgare. De skall ha avlagt domared eller försäkran enligt 4 kap. 11 § rättegångsbalken. I fråga om jäv mot dem gäller bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får ej utöva befattning som ledamot eller föredragande i allmän förvaltningsdomstol.

18 §

Vid allmän förvaltningsdomstol får finnas särskilda sakkunniga med uppgift att tillhandagå domstolen med utlåtanden. Sådana sakkunniga förordnas av Konungen för viss tid på begäran av domstolen.

19 §

Vid allmän förvaltningsdomstol finns kansli.

20 §

Konungen meddelar närmare bestämmelser om allmän förvaltningsdomstols organisation och verksamhet.

Övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972, då lagen (1909: 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, lagen (1967: 64) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal och lagen (1970: 000) om besvär över beslut av riksdagens organ skall upphöra att gälla.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om besvär över beslut som meddelats före ikraftträdandet. Besvär över beslut, som enligt äldre bestämmelser anföres hos kammarrätten, skall efter ikraftträdandet prövas av kammarrätten i Stockholm. Konungen får dock bestämma att sådana besvär över beslut av myndighet inom domkretsen för kammarrätten i Göteborg skall prövas av denna kammarrätt.

Äldre bestämmelser gäller i fråga om regeringsrättens behörighet att upptaga och avgöra mål om beslut av kommunalstämma i ärende, som endast angår i mantal satt jord, mål om registrering enligt lagen (1899: 59) om skydd för vissa mönster och modeller, mål om upphävande av registrering av elektrisk starkströmsledning eller understation, mål som avses i 2 § 5:o tionde ledet, 6:o, 7:o första och tredje leden, 8:o första, andra och nionde leden, 9:o första ledet, 10:o första och andra leden, 11:o första—tredje och femte leden, 12:o samt 17:o nionde ledet första punkten lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt samt mål som enligt övergångsbestämmelse till lag om ändring i sistnämnda lag skall prövas av regeringsrätten. Besvärshandling i sådant mål inges till regeringsrättens kansli.

Utan hinder av 5 § får regeringsrätten bestå av fler än tolv regeringsråd till dess antalet nedgått till detta tal till följd av inträffade ledigheter. Dessförinnan får nya ledamöter av regeringsrätten ej utses.

Så länge antalet regeringsråd överstiger tolv får Konungen bestämma att regeringsrätten skall vara delad på fler avdelningar än två.

2) Förslag

till

Lag

om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål

Härigenom förordnas som följer.

1 §

Skall enligt lag eller annan författning som utfärdats före den 1 januari 1972 besvär anföras hos Konungen, skall besvären, om de ej enligt särskild föreskrift skall prövas i statsrådet eller enligt övergångsbestämmelserna till lagen (0000: 000) om allmänna förvaltningsdomstolar skall avgöras av regeringsrätten, i stället anföras hos kammarrätt i följande mål:

1. mål om val till befattning eller uppdrag, mål om val för upprättande av förslag till befattning eller uppdrag,

2. mål om avlöningsförmån, inbegripet ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag, sjukvård, beklädnad och dylikt, mål om resekostnads- och traktamentsersättning, mål om delaktighet i eller avgift till pensions-

inrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa, mål om rätt till pension eller dylik förmån, allt enligt gällande föreskrift eller överenskommelse,

3. mål om ersättning till tjänsteman vid polis-, åklagar- eller exekutionsväsendet för utgift, som är föranledd av hans verksamhet,

4. mål om annan ersättning som enligt författning utgår av statsmedel, såvida ej antingen författningen hänvisar den som gör anspråk på ersättning att vid tvist anhängiggöra talan hos allmän domstol eller expropriationsdomstol eller ersättningen enligt författningen utgår till kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet,

5. mål om beslut av tullmyndighet i samband med in- eller utförsel av vara med undantag dock för sådant beslut om befrielse från eller nedsättning eller återbetalning av tull, skatt eller annan avgift som meddelats med stöd av Konungens bemyndigande, mål om tillstånd att hålla provianteringsfrilager,

6. mål om beslut rörande statens, kommuns eller annan kommunal förvaltningsenhets uttagande enligt gällande föreskrift av skatt eller annan avgift, såvida ej antingen beslutet avser nedsättning eller befrielse och meddelats med stöd av Konungens bemyndigande eller fråga är om avgift, vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol,

7. mål om beslut rörande återbetalning av utskylder, böter eller andra allmänna medel, såvida ej beslutet meddelats med stöd av Konungens bemyndigande eller avser avgift vars uttagande genom utmätning förutsätter beslut av allmän domstol,

8. anmärknings- och avkortningsmål, mål om tillsyn över stiftelser,

9. mål om beslut som enligt författning eller föreskrift rörande den allmänna hälsovården, rörande förebyggande eller bekämpande av djur- eller växtsjukdomar eller rörande djurs vård eller behandling för särskilt fall meddelats angående förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller angående omhändertagande, smittrening, oskadliggörande eller liknande åtgärd, såvida ej fråga är om skyldighet som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet,

10. mål om förordnande angående läkarundersökning av den som är anställd i allmän tjänst, mål om disciplinär bestraffning, mål om avstängning från tjänstgöring, mål om skiljande från allmän tjänst eller därmed jämförligt uppdrag annorledes än i samband med förflyttning,

11. mål om föreläggande vid vite, såvida ej fråga är om skyldighet som enligt författning åvilar kommun eller annan kommunal förvaltningsenhet, mål om utdömande av vite,

12. mål om beslut som för särskilt fall meddelats angående behandlingen av häktad eller den som anhållits eller gripits för brott eller som eljest

hålles i förvar tillfälligt eller angående verkställighet av straff eller annan brottspåföljd eller av intagning i arbetsanstalt,

13. mål om handräckning.

2 §

Har i mål som avses i 1 § besvärshandling inkommit till statsdepartementen inom föreskriven besvärstid, skall talan anses fullföljd i rätt tid till kammarrätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972 men tillämpas ej i fråga om besvär över beslut som meddelats dessförinnan.

3) Förslag

till

Lag

om ändring i giftermålsbalken

Härigenom förordnas, att 2 kap. 13 § giftermålsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

13 §.¹

Klagan över beslut av länsstyrelse i fall, som i 1 § avses, eller av socialstyrelsen i fall, som i 5 § avses, må föras hos Konungen i justitiedepartementet i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Talan mot beslut av länsstyrelse i fall, som avses i 1 §, eller av socialstyrelsen i fall, som avses i 5 §, föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1968: 758.

4) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1915:434) om fullföljd av talan mot beslut
i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående**

Härigenom förordnas, att lagen (1915:434) om fullföljd av talan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

Vill någon klaga över beslut angående utfärdande av intyg enligt 3 kap. 3 § giftermålsbalken eller äktenskaps-certifikat eller angående företagande av vigsel, må han anföra besvär, där beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, hos domkapitlet, där det givits av borgerlig vigselförrättare, hos Konungens befallningshavande och, där det meddelats av myndighet utom riket eller av chefen för utrikesdepartementets rättsavdelning, hos *Konungen i vederbörande statsdepartement*. Över domkapitlets eller Konungens befallningshavandes beslut må klagan föras hos *Konungen* genom besvär, *som vid talans förlust skola ingivas eller insändas till vederbörande statsdepartement sist å trettionde dagen från det klaganden erhöll del av beslutet*.

(Föreslagen lydelse)

Vill någon klaga över beslut angående utfärdande av intyg enligt 3 kap. 3 § giftermålsbalken eller äktenskaps-certifikat eller angående företagande av vigsel, må han anföra besvär, där beslutet meddelats av präst inom svenska kyrkan, hos domkapitlet, där det givits av borgerlig vigselförrättare, hos Konungens befallningshavande och, där det meddelats av myndighet utom riket eller av chefen för utrikesdepartementets rättsavdelning, hos *kammarrätten*. Över domkapitlets eller Konungens befallningshavandes beslut må klagan föras hos *kammarrätten* genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1968:760.

5) Förslag

till

Lag

om ändring i föräldrabalken

Härigenom förordnas, att 8 kap. 10 § och 21 kap. 12 § föräldrabalken skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 KAP.

10 §.¹

Över barnavårdsnämnds — — — — — hos länsstyrelsen.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos *Konungen* genom besvär.

Barnavårdsnämndens eller *länsstyrelsens* beslut länder, utan hinder av klagan, till efterrättelse intill dess annorlunda kan vara förordnat.

Talan mot *länsstyrelses* beslut föres hos *kammarrätten* genom besvär.

Barnavårdsnämnds, *länsstyrelses* eller *kammarrätts* beslut länder, utan hinder av klagan, till efterrättelse intill dess annorlunda förordnas.

21 KAP.

12 §.²

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos *Konungen* genom besvär. Besvären ingivas till länsstyrelsen. Denna skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om det ej är uppenbart att anledning saknas, och införskaffa ytterligare utredning, om det är behövt. Länsstyrelsen skall därefter sända handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till *vederbörande statsdepartement*.

Beslut, som ej avser utdömande av vite eller ersättning för parts kostnad, länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos *kammarrätten* genom besvär. Besvären ingivas till länsstyrelsen. Denna skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om det ej är uppenbart att anledning saknas, och införskaffa ytterligare utredning, om det är behövt. Länsstyrelsen skall därefter sända handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till *kammarrätten*.

Beslut av *länsstyrelse* eller *kammarrätt*, som ej avser utdömande av vite eller ersättning för parts kostnad, länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1954: 356.

² Senaste lydelse 1967: 712.

6) Förslag

till

Lag**om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)**

Härigenom förordnas, att 15 § jordförvärvslagen (1965: 290) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***15 §.**

Talan mot beslut varigenom lantbruksnämnd avvisat ansökan, vägrat tillstånd att förvärva eller behålla egendom, vägrat förklaring som avses i 5 § andra stycket 2 eller tillämpat 7 eller 8 § föres hos lantbruksstyrelsen genom besvär. Mot beslut av styrelsen med motsvarande innehåll föres talan genom besvär hos Konungen.

Besvären skola inges till lantbruksnämnden. Denna skall snarast möjligt sända handlingarna i ärendet till besvärsmyndigheten jämte bevis om beslutets delgivning och, om beslutet meddelats av nämnden, eget utlåtande över besvären.

Ha besvären ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären upptagas till prövning, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Talan mot beslut varigenom lantbruksnämnd avvisat ansökan, vägrat tillstånd att förvärva eller behålla egendom, vägrat förklaring som avses i 5 § andra stycket 2 eller tillämpat 7 eller 8 § föres hos lantbruksstyrelsen genom besvär. Mot beslut av styrelsen med motsvarande innehåll föres talan genom besvär hos Konungen. *Besvären prövas i statsrådet.*

Besvären skola inges till lantbruksnämnden. Denna skall snarast möjligt sända handlingarna i ärendet till besvärsmyndigheten jämte bevis om beslutets delgivning och, om beslutet meddelats av nämnden, eget utlåtande över besvären. Ha besvären ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären upptagas till prövning, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

7) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag,

dels att 5 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 17 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.¹

Ansökan om ————— eljest avvisas.

Angår ansökan ————— att utövas.

Göres ej ————— stycket utgått.

Sökes tillstånd ————— till Konungen.

Över länsstyrelses beslut i ärende, som nu sagts, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Närmare föreskrifter rörande den utredning, som må erfordras för länsstyrelses prövning i sådant ärende, meddelas av Konungen.

Närmare föreskrifter rörande den utredning, som må erfordras för länsstyrelses prövning i ärende, som nu sagts, meddelas av Konungen.

Är i ————— fast egendom.

17 a §.

Mot beslut av länsstyrelse i ärende, som avses i 4 §, eller om utseende av ombud enligt 17 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1969: 46.

8) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1933: 269) om ägofred

Härigenom förordnas, att i 4 kap. lagen (1933: 269) om ägofred skall införas en ny paragraf, 46 a §, samt närmast före paragrafen en rubrik av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

O m b e s v ä r

46 a §.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 23, 41, 42 eller 43 § eller om förordnande av förrättningsman enligt 40 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag, beträffande vilket förbud mot klagan icke föreskrivits, föres talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

9) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1952: 166) om häradsallmänningar

Härigenom förordnas, att 47 § 2 mom. lagen (1952: 166) om häradsallmänningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

47 §.

2 m o m. Mot beslut som länsstyrelse meddelat enligt denna lag må

2 m o m. Talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat enligt 1 mom.

(Nuvarande lydelse)

talán föras hos Konungen genom besvär, som skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom en månad från den dag klaganden erhöU del av beslutet.

(Föreslagen lydelse)

eller 8, 17, 37 eller 38 §, föras hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föras talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

10) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1952: 167) om allmännings-
skogar i Norrland och Dalarna**

Härigenom förordnas, att 46 § 2 mom. lagen (1952: 167) om allmännings-
skogar i Norrland och Dalarna skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

46 §.

2 m o m. Mot beslut som länsstyrelse meddelat enligt denna lag må talan föras hos Konungen genom besvär, som skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom en månad från den dag klaganden erhöU del av beslutet.

2 m o m. Talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat enligt 1 mom. eller 7 a, 16, 36 eller 37 §, föras hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föras talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

11) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske**

Härigenom förordnas, att 41 § lagen (1950: 596) om rätt till fiske skall ha nedan angivna lydelse.

*(I prop. 1970: 13 föreslagen lydelse)**(Här föreslagen lydelse)*

41 §.

Då beslut som länsstyrelse meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall delgivning ske enligt 17 § delgivningslagen (1970: 000).

Är någon missnöjd med länsstyrelsens beslut enligt denna lag, må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet inom två månader efter det klaganden erhöll del av beslutet. Vederbörande fiskerintendent är på grund av sin befattning behörig att föra klagan över sådant beslut.

Beslut, som avses i 22, 28 och 29 §§, skola lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej länsstyrelsen annorlunda förordnar. Om särskilda skäl föreligga, må länsstyrelsen förordna att även beslut, som avses i 31 §, skall lända till omedelbar efterrättelse.

Talan mot länsstyrelsens beslut i ärende, varå 24, 28 eller 29 § äger tillämpning, eller rörande utdömande av vite enligt 32 § föres hos kammarrätten genom besvär inom två månader efter det klaganden erhöll del av beslutet.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär inom tid som sägs i första stycket. Besvären prövas i statsrådet.

Vederbörande fiskerintendent är på grund av sin befattning behörig att föra talan i ärende som avses i första eller andra stycket.

Då beslut som länsstyrelse eller kammarrätt meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall delgivning ske enligt 17 § delgivningslagen (1970: 000).

Beslut, som avses i 22, 28 och 29 §§, skola lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej *beslutsmyndigheten* förordnar annorlunda. Om särskilda skäl föreligga, må länsstyrelsen förordna att även beslut, som avses i 31 §, skall lända till omedelbar efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

12) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden

Härigenom förordnas, att 31 § lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

31 §.

Då beslut som länsstyrelse meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall meddelande om beslutet på statsverkets bekostnad intagas i en eller flera tidningar inom orten. Delgivning skall anses hava skett den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

Mot *länsstyrelses beslut* enligt denna lag *må* talan *föras* hos *Konungen* genom besvär, *vilka skola hava inkommit till jordbruksdepartementet* inom två månader efter det *delgivning skett*.

Länsstyrelses beslut, som avser annat än fiskevårdsområdes bildande, skall, om ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse utan hinder av förd talan.

Mot länsstyrelses beslut om förordnande av sakkunnigt biträde enligt 17 § må talan ej föras.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag *föres* talan hos *kammarrätten* genom besvär. *Besvären skola anföras* inom två månader efter det *klaganden fick del av beslutet*.

Då beslut som länsstyrelse eller kammarrätt meddelar enligt denna lag angår så många att avskrift av beslutet ej lämpligen kan tillställas envar av dem, skall meddelande om beslutet på statsverkets bekostnad intagas i en eller flera tidningar inom orten. Delgivning skall anses hava skett den dag då meddelandet först infördes i sådan tidning.

Länsstyrelses eller kammarrätts beslut, som avser annat än fiskevårdsområdes bildande, skall, om ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse utan hinder av förd talan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

13) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1938: 274) om rätt till jakt,
dels att 11 § 3 mom.¹ skall upphöra att gälla,
dels att 13 § 4 mom. skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 27 §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***13 §.**

4 mom.² Menar den — — — — — så skedde.

Beslut angående jaktutövningen skall, där ej länsstyrelsen annorlunda förordnar, lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres mot beslutet.

Beslut angående jaktutövningen skall, där ej länsstyrelsen *eller kammarrätten* förordnar annorlunda, lända till efterrättelse utan hinder av att talan föres mot beslutet.

27 §.³

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Mot länsstyrelses beslut enligt 10, 11 eller 13 § eller rörande föreläggande eller förordnande med stöd av 24 § 1 mom. första stycket föres talan hos kammarrätten genom besvär. I fall, som avses i 11 §, skola besvär anföras inom två månader från det klaganden erhöill del av beslutet.

Mot länsstyrelses beslut i ärende som avses i 23 § må talan ej föras.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Meddelande om länsstyrelses eller kammarrätts beslut med stöd av 11 §

¹ Senaste lydelse 1963: 606.

² Senaste lydelse 1951: 290.

³ Förutvarande 27 § upphävd genom 1951: 290.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

*skall införas i tidning inom orten.
Delgivning av beslutet skall anses ha
skett den dag då meddelandet inför-
des i tidningen.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

14) Förslag

till

Lag

om ändring i vattenlagen (1918: 523)

Härigenom förordnas, att i vattenlagen (1918: 523) skall införas en ny paragraf, 14 kap. 10 §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

14 KAP.

10 §.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag om föreläggande vid vite, om fastställelse av stadgar eller av ändring av stadgar, om förordnande av förrättningsman, biträdande förrättningsman, god man eller biträde åt sakägare, om förordnande eller entledigande av syssloman eller om arvode till syssloman föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I samma ordning föres talan mot beslut av Konungens befallningshavande beträffande föreläggande enligt 2 kap. 35 § vid annat äventyr än vite eller beträffande fråga som avses i 2 kap. 64 § eller 68 § första stycket samt mot sådant beslut av

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)**Konungens befallningshavande som avses i 10 kap. 53, 77 eller 78 §.**I övrigt föres talan mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag hos Konungen genom besvär.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

15) Förslag

till**Lag****om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled**

Härigenom förordnas, att i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled skall införas en ny paragraf, 84 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)**84 a §.**Talan mot beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande om anlitande av sakkunnigt biträde, om utseende eller entledigande av styrelseledamot eller revisor i flottningssammanslagning, om föranstaltande om åtgärd på sådan förnings bekostnad, om utseende av förvaltare som avses i 82 a § eller med anledning av sådan förvaltares beslut i fråga om återställningsåtgärder föres hos Konungen genom besvär.**Mot annat beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande enligt denna lag föres talan hos kammarrätten genom besvär.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

16) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929

Härigenom förordnas, att 23 § lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***23 §.**

Föreläggande, varom — — — — — företaget uppkommer.

Då ombud — — — — — tillgänglig förteckning.

Kostnad för — — — — — är föreskriven.

Talan mot beslut av Konungens befallningshavande enligt första stycket föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

17) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Härigenom förordnas, att i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skall införas en ny paragraf, 10 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***10 a §.**

Mot länsstyrelses beslut enligt 6 § om utdömande av vite föres talan hos

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)
kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

18) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.**

Härigenom förordnas, att 26 § lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 §.¹

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag föres genom besvär hos Konungen.

Om ej annorlunda förordnas, skall kriminalvårdsstyrelsens beslut omedelbart lända till efterrättelse.

Är den dömda här i riket omhändertagen för verkställighet av dom, som avses i kriminalvårdsstyrelsens beslut, skall i fråga om förberedande och utförande av hans talan mot beslutet vad i rättegångsbalken är stadgat om offentlig försvarare äga motsvarande tillämpning; arvode och er-

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Om ej annorlunda förordnas, skola kriminalvårdsstyrelsens och kammarrätts beslut omedelbart lända till efterrättelse.

Är den dömda här i riket omhändertagen för verkställighet av dom, som avses i kriminalvårdsstyrelsens eller kammarrätts beslut, skall i fråga om förberedande och utförande av hans talan mot beslutet vad i rättegångsbalken är stadgat om offentlig försvarare äga motsvarande tillämp-

¹ Senaste lydelse 1964: 548.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

sättning till försvarare skola dock alltid gäldas av statsverket.

ning; arvode och ersättning till försvarare skola dock alltid gäldas av statsverket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

19) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket

Härigenom förordnas, att 32 § lagen (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

32 §.

Talan mot beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär. I fall som avses i 22 och 25 §§ skall besvären ha inkommit inom två månader från beslutets dag.

Talan mot beslut som avses i 22 eller 25 § föres hos kammarrätten genom besvär, som skall ha anförts inom två månader från beslutets dag.

Talan mot annat beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Beslut enligt — — — — annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

20) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***3 §.¹**

Har den — — — — — registrering vägras.

Vägras registrering, — — — — — skälen därför.

Är sökanden med beslutet missnöjd, äge han, vid talans förlust, inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos länsstyrelsen, om beslutet meddelats av särskild registerförare, och mot länsstyrelsens beslut hos *Konungen*.

Är sökanden med beslutet missnöjd, äge han, vid talans förlust, inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos länsstyrelsen, om beslutet meddelats av särskild registerförare, och mot länsstyrelsens beslut hos *kammarrätten*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

21) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1902: 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar**

Härigenom förordnas, att 2 § 6 mom. lagen (1902: 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***2 §.**

6 mom.² Åsidosätter koncessionshavaren — — — delvis återkallas.

Fråga om återkallelse prövas av den Konungen bemyndigad.

Fråga om återkallelse prövas av den Konungen bemyndigad. *Mot be-*

¹ Senaste lydelse 1964: 657.

² Senaste lydelse 1957: 383.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

*slut om återkallelse föres talan hos
kammarrätten genom besvär.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

22) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa
kraftanläggningar**

Härigenom förordnas, att 17 § lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

17 §.

*Mot krigsskyddsnämndens beslut
rörande ersättning enligt 7 § föres
talan hos kammarrätten genom be-
svär.*

*Klagan över krigsskyddsnämndens
beslut må föras hos Konungen genom
besvär. Där ej annorlunda förordnas,
skall beslutet dock omedelbart lända
till efterrättelse.*

*Talan mot annat beslut av krigs-
skyddsnämnden enligt denna lag
föres hos Konungen genom besvär
och prövas i statsrådet. Där ej annor-
lunda förordnas, skall beslutet dock
omedelbart lända till efterrättelse.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

23) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse
och fondbörsverksamhet**

Härigenom förordnas, att 24, 37 och 40 §§ lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***24 §.**

Fondkommissionär åligger — — — — — fattade beslut.

Tillsynsmyndigheten äger att ge- Tillsynsmyndigheten äger att ge-
nom föreläggande av vite tillhålla nom föreläggande av vite tillhålla
fondkommissionär att fullgöra sina fondkommissionär att fullgöra sina
skyldigheter enligt denna paragraf skyldigheter enligt denna paragraf.
ävensom att fälla till sådant vite.

37 §.

Har fondbörsstyrelse — — — — — börsordningen åligger.

Tillsynsmyndigheten äger föreläg- Tillsynsmyndigheten äger föreläg-
ga vite vid meddelande av förbud el- ga vite vid meddelande av förbud el-
ler föreskrift enligt denna paragraf ler föreskrift enligt denna paragraf.
samt fälla till sådant vite.

40 §.

Över beslut, som av tillsynsmyn- *Talan mot* beslut, som meddelas av
digheten på grund av denna lag med- tillsynsmyndigheten på grund av
delas, *må klagan föras* hos Konungen denna lag, *föres* hos Konungen *genom*
inom den tid, som för överklagande besvär och prövas i statsrådet, men
av förvaltande myndigheters och äm- beslutet går ändock i verkställighet,
betsverks beslut är stadgad, men be- där icke Konungen annorlunda för-
slutet går ändock i verkställighet, där ordnar.
icke Konungen annorlunda förord-
nar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

24) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser**

Härigenom förordnas, att 20 § lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***20 §.**

Över beslut, som Konungens befallningshavande på grund av denna lag meddelar, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad. Förbud enligt 16 § så ock förordnande jämlikt 18 § andra stycket lände utan hinder av förd klagan till efterrättelse, där ej Konungen annorlunda förordnar.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Förbud enligt 16 § så ock förordnande jämlikt 18 § andra stycket lände till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

25) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel**

Härigenom förordnas, att 7 § 1 mom., 13 § 7 mom. och 20 § lagen (1936: 567) om domkapitel skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***7 §.**

1 m o m.¹ Över val av ledamöter och suppleanter i domkapitel må anföras besvär, vilka, ställda till Konungen, skola inom tre veckor från

1 m o m. Talan mot val av ledamöter och suppleanter i domkapitel föres hos kammarrätten genom besvär. Besvären skola inom tre veckor

¹ Senaste lydelse 1957: 578.

(Nuvarande lydelse)

den dag, då valet avslutades, ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro för domkapitlet tillgängliga, har att med eget yttrande till *Konungen* insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet. *Om besvär över val, som förrättats av teologisk fakultet, gälla dock vad särskilt är stadgat.*

(Föreslagen lydelse)

från den dag, då valet avslutades, ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro tillgängliga för domkapitlet, har att med eget yttrande till *kammarrätten* insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet.

13 §.

7 mom.¹ *Den som icke åtnöjes med domkapitels beslut i något av de i 2—5 mom. angivna hänseenden äger hos Konungen söka ändring genom besvär, vilka skola ingivas till ecklesiastikdepartementet.*

Beslut som avses i 3 eller 4 mom. går i verkställighet utan hinder av klagan, där ej annorlunda förordnas.

7 mom. *Mot domkapitels beslut enligt 2—5 mom. föres talan hos kammarrätten genom besvär.*

Beslut av domkapitel eller kammarrätt i ärende som avses i 3 eller 4 mom. går i verkställighet utan hinder av klagan, där ej annorlunda förordnas.

20 §.²

Med avseende å biskop tillkommer befogenhet, som i 13 § 3—5 mom. sägs, *Konungen*.

Med avseende å biskop tillkommer befogenhet, som i 13 § 3—5 mom. sägs, *regeringsrätten*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1957: 578.

² Senaste lydelse 1968: 496.

26) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1938: 96) om understödsföreningar**

Härigenom förordnas, att 79 § lagen (1938: 96) om understödsföreningar skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***79 §.**

Om tillsynsmyndighetens — — — — — därför angivas.

Är understödsförening eller annan, som enligt denna lag i ärende angående föreningen gjort framställning eller anmälan hos tillsynsmyndigheten, missnöjd med tillsynsmyndighetens beslut, må, vid talans förlust, besvär över beslutet hos *Konungen* anföras, *där föreningens styrelse har sitt säte å ort inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Väster-norrlands län, före klockan tolv å fyrtiofemte dagen, och, där styrelsen har sitt säte å ort inom annan del av riket, före klockan tolv å trettionde dagen från beslutets dag.*

Mot beslut i ärende om medgivan-de, varå 20, 36 eller 52 § äger till-lämpning, och mot sådant beslut av tillsynsmyndigheten som ej medde-lats för särskilt fall föres talan hos Konungen genom besvär.

Är i övrigt understödsförening eller annan, som enligt denna lag i ärende angående föreningen gjort framställning eller anmälan hos tillsynsmyn-digheten, missnöjd med tillsynsmyn-dighetens beslut, må, vid talans för-lust, besvär över beslutet anföras hos *kammarrätten.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

27) Förslag

till

Lag**om ändring i luftfartslagen (1957: 297)**

Härigenom förordnas, att 14 kap. 2 § luftfartslagen (1957: 297) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***14 KAP.****2 §.¹**

Talan mot sådant luftfartsverkets beslut för särskilt fall enligt denna lag eller med stöd därav meddelade föreskrifter, som rör certifikat eller behörighetsbevis för personal inom luftfarten, medgivande att utan certifikat göra tjänst å luftfartyg, registrering av luftfartyg eller förbud mot luftfartygs avgång, föres hos kammarrätten genom besvär.

Över luftfartsverkets beslut enligt denna lag må klagan föras hos Konungen genom besvär. Utan hinder av besvär skall beslutet, där ej annat angives, lända till efterrättelse intill dess annorlunda blivit förordnat.

Mot annat beslut av luftfartsverket enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Om ej annat angives i beslut, som avses i denna paragraf, länder det utan hinder av besvär till efterrättelse intill dess annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

28) Förslag

till

Lag**om ändring i gruvlagen (1938: 314)**

Härigenom förordnas, att 80 § gruvlagen (1938: 314) skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1969: 201.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

80 §.¹

Där ej — — — — — till kommerskollegium.

Mot beslut av Konungens befallningshavande enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär. Mot beslut av kommerskollegium om medgivande enligt 21 § 2 mom. andra stycket, om tillstånd enligt 69 eller 76 §, om insändande av utdrag enligt 74 § första stycket eller om förklaring som avses i 74 § andra stycket samt mot sådant beslut av kommerskollegium enligt denna lag, som ej meddelats för särskilt fall, föres likaledes talan hos Konungen genom besvär.

Mot annat beslut av kommerskollegium enligt lagen föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

29) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.**

Härigenom förordnas, att 19 och 48 §§ lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.

Yppas tvist om ersättning, som enligt denna lag skall utgå, varde frågan, där den ej gäller jordlösen, varom i 14 § sägs, prövad av tre

Yppas tvist om ersättning, som enligt denna lag skall utgå, varde frågan, där den ej gäller jordlösen, varom i 14 § sägs, prövad av tre

¹ Senaste lydelse 1960: 680.

(Nuvarande lydelse)

ojämvige skiljemän, av vilka vardera parten utser en och de sålunda utsedde tillkalla den tredje; tredskas den, mot vilken anspråket väckes, att utse skiljeman, eller kunna de utsedde ej om valet av den tredje sig förena, äge Konungens Befallningshavande eller rätten i stad och domaren å landet eller utmätningssmannen i orten att på ansökan av den, som anspråket väckt, om valet förordna. Varder till ersättning dömt, skall den ersättningsskyldige ock förpliktas att gälda kostnaden för skiljemännens sammanträde samt motpartens utgifter å saken; sättes ersättningen ej högre än den ersättningskyldige före sammanträdet bjudit, stånde var sina kostnader och gälde vardera halva sammanträdeskostnaden.

Vad de — — — — — rättens prövning.

Vill den, — — — — — honom öppet.

48 §.¹

Klagan över — — — — till kommerskollegium.

(Föreslagen lydelse)

ojämvige skiljemän, av vilka vardera parten utser en och de sålunda utsedde tillkalla den tredje; tredskas den, mot vilken anspråket väckes, att utse skiljeman, eller kunna de utsedde ej om valet av den tredje sig förena, äge Konungens Befallningshavande eller rätten eller utmätningssmannen i orten att på ansökan av den, som anspråket väckt, om valet förordna. *Mot sådant förordnande må talan ej föras.* Varder till ersättning dömt, skall den ersättningsskyldige ock förpliktas att gälda kostnaden för skiljemännens sammanträde samt motpartens utgifter å saken; sättes ersättningen ej högre än den ersättningsskyldige före sammanträdet bjudit, stånde var sina kostnader och gälde vardera halva sammanträdeskostnaden.

Mot beslut av Konungens Befallningshavande i mål om föreläggande vid vite enligt denna lag samt mot annat beslut av kommerskollegium enligt lagen än som avses i tredje stycket föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I övrigt föres talan mot sådant beslut av Konungens Befallningshavande enligt denna lag, vilket må överklagas, hos Konungen genom besvär. Mot beslut av kommerskollegium om beskaffenheten av karta, om behörighet att verkställa gruvmätningar eller om tillstånd att igenfylla schakt

¹ Senaste lydelse 1960: 681.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

eller gruvöppning eller att vidtaga annan åtgärd som avses i 35 § samt mot sådant beslut av kommerskollegium enligt denna lag, som ej meddelats för särskilt fall, föres likaledes talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

30) Förslag

till

Lag

om ändring i uranlagen (1960: 679)

Härigenom förordnas, att 63 § och rubriken till 7 kap. uranlagen (1960: 679) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

7 KAP.

**Fullföljd av talan mot bergmästares
beslut**

Fullföljd av talan

63 §.

Är någon — — — förrättnings avslutande.

Klagan över — — — till kommerskollegium.

Mot beslut av länsstyrelse i mål om föreläggande vid vite enligt denna lag samt mot annat beslut av kommerskollegium enligt lagen än som avses i fjärde stycket föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I övrigt föres talan mot beslut av länsstyrelse enligt denna lag hos Konungen genom besvär. Mot beslut av kommerskollegium i ärende om undersökningstillstånd, om medgivande enligt 26 § 3 mom. 1, om tillstånd enligt 48 eller 53 §, om insändande av utdrag enligt 51 § förs-

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

ta stycket eller om förklaring som avses i 51 § andra stycket samt mot sådant beslut av kommerskollegium enligt denna lag, som ej meddelats för särskilt fall, föres likaledes talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

31) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln

Härigenom förordnas, att 15 § lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

15 §.

Talan mot — — — — genom besvär.

Mot beslut av kommerskollegium i ärende, som avses i 7 §, och mot tillsynsmyndighetens beslut enligt 12 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av myndighet enligt denna lag föres talan genom besvär hos Konungen.

Talan mot annat beslut av förvaltande myndighet enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Beslut som avses i andra stycket länder till efterrättelse utan hinder av förd talan, om ej annorlunda förordnas.

Annat beslut än som avses i första stycket länder till efterrättelse utan hinder av förd talan, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

32) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter**

Härigenom förordnas, att 7 § lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***7 §.**

Klagan över beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelse, må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd. Länsstyrelses beslut skall dock utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda kan vara förordnat.

Mot länsstyrelses beslut enligt 5 § om utdömande av vite föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Länsstyrelses beslut som avses i andra stycket skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

33) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar**

Härigenom förordnas, att 69, 70, 93, 98 och 107 §§ lagen (1939: 608) om enskilda vägar skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***69 §.**

Därest i fall, då enligt 67 eller 68 § taxeringsvärde skall vara bestäm-

Därest i fall, då enligt 67 eller 68 § taxeringsvärde skall vara bestäm-

(Nuvarande lydelse)

mande för nybildad fastighets andel i väghållningsskyldighet eller betalningsansvar, sådant värde icke åsatts fastigheten, äge länsstyrelsen på ansökan och efter verkställd utredning fastställa särskilt värde att intill dess taxering skett ligga till grund för beräkningen.

(Föreslagen lydelse)

mande för nybildad fastighets andel i väghållningsskyldighet eller betalningsansvar, sådant värde icke åsatts fastigheten, äge länsstyrelsen på ansökan och efter verkställd utredning fastställa särskilt värde att intill dess taxering skett ligga till grund för beräkningen. *Mot länsstyrelsens beslut må talan icke föras.*

70 §.

Behörig länsstyrelse — — — — — är belägen.

Över länsstyrelses beslut i ärenden, som i detta kapitel avses, må, där ej enligt vad ovan stadgats vid beslutet skall förbliva, klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den för ekonomimål i allmänhet stadgade ordning.

Mot länsstyrelses beslut enligt 18, 19, 48, 51, 52 eller 62 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt detta kapitel föres, där ej enligt vad ovan stadgats vid beslutet skall förbliva, hos Konungen genom besvär.

93 §.¹

Då länsstyrelse meddelat beslut i ärende, som avses i detta kapitel, skall, utom i fall som avses i tredje stycket, underrättelse om beslutets innehåll i vederbörliga delar genom länsstyrelsens försorg antingen tillställas envar, som beslutet rör, eller ock kungöras på sätt i 80 § fjärde styckets sägs.

Rörande klagan över länsstyrelses beslut i ärende, som i detta kapitel avses, gälle vad om ekonomimål i allmänhet finnes föreskrivet, dock att de till Konungen ställda besvären skola jämte styrkt avskrift därav inlämnas till länsstyrelsen, som har att, efter infordrande av vederbörandes

Då länsstyrelse meddelat beslut i ärende, som avses i detta kapitel, skall, utom i fall som avses i fjärde stycket, underrättelse om beslutets innehåll i vederbörliga delar genom länsstyrelsens försorg antingen tillställas envar, som beslutet rör, eller ock kungöras på sätt i 80 § fjärde stycket sägs.

Mot länsstyrelses beslut enligt detta kapitel i fråga om skyldighet för fastighet, som ingår i vägförening, att bidra till föreningens utgifter, om skyldighet att gälda kostnad för förrättning eller utredning, om föreläggande som avses i 87 §, om fastställelse av stadgar eller av beslut om

¹ Senaste lydelse 1954: 197.

(Nuvarande lydelse)

förklaring, där sådant anses böra äga rum, insända huvudskriften av besvärshandlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Över beslut, varigenom länsstyrelse förordnat förrättningsman eller sakkunnigt biträde eller föreskrivit underställning av utlåtande, må ej klagas. Ej heller må talan föras mot beslut, varigenom förrättning återförvisats till förrättningsmannen. Att talan ej må föras mot länsstyrelses beslut i jävsfråga, följer av vad i 30 och 78 §§ är stadgat.

(Föreslagen lydelse)

ändring däri, om meddelande av föreskrifter att gälla såsom stadgar, om förordnande eller entledigande av syssloman, om ersättning för uppdrag eller om beslut av vägförening föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt detta kapitel föres, där ej enligt vad nedan föreskrives vid beslutet skall förbliva, hos Konungen genom besvär.

Över beslut, varigenom länsstyrelse förordnat förrättningsman eller sakkunnigt biträde eller föreskrivit underställning av utlåtande, må ej klagas. Ej heller må talan föras mot länsstyrelses beslut rörande fastställande av särskilt värde å fastighet eller mot beslut, varigenom förrättning återförvisats till förrättningsmannen. Att talan ej må föras mot länsstyrelses beslut i jävsfråga, följer av vad i 30 och 78 §§ är stadgat.

98 §.¹

Det åligger ————— av vägen.

Försummar någon att fullgöra honom enligt första stycket ålagd uppgiftsskyldighet, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att fullgöra sådan skyldighet.

Försummar någon att fullgöra honom enligt första stycket ålagd uppgiftsskyldighet, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att fullgöra sådan skyldighet. *Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär.*

107 §.²

Över länsstyrelses beslut i fråga, som avses i detta kapitel, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den för ekonomimål i allmänhet stadgade ordning.

Mot länsstyrelses beslut enligt 100 eller 101 § eller om föreläggande enligt 106 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av läns-

¹ Senaste lydelse 1952: 234.

² Senaste lydelse 1954: 197.

(Nuvarande lydelse)

Beslutet skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej Konungen annorlunda förordnar.

(Föreslagen lydelse)

styrelse enligt detta kapitel föres hos Konungen genom besvär.

Beslut, varom fråga är i detta kapitel, skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej besvärsmyndigheten förordnar annorlunda.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

34) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1941:282) om sterilisering

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1941:282) om sterilisering¹, dels att i 3 och 4 §§ ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,

dels att 7 § skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

7 §.

Över medicinalstyrelsens beslut, varigenom tillstånd till sterilisering vägrats, må besvär anföras hos Konungen före klockan tolv å tjugonde dagen från den då beslutet meddelades.

Mot socialstyrelsens beslut, varigenom tillstånd till sterilisering vägrats, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I övrigt må medicinalstyrelsens beslut enligt denna lag ej överklagas.

I övrigt må socialstyrelsens beslut enligt denna lag ej överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse av 3 § 1964:173.

35) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1944: 133) om kastrering**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1944: 133) om kastrering,¹
dels att i 4 och 5 §§ ordet »medicinalstyrelsen» i olika böjningsformer
 skall bytas ut mot »socialstyrelsen» i motsvarande form,
dels att 7 § skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***7 §.**

Över medicinalstyrelsens beslut i ärende angående kastrering må besvär anföras hos Konungen inom en månad från den dag då beslutet meddelades.

Mot socialstyrelsens beslut i ärende angående kastrering föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

36) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1942: 350) om fornminnen**

Härigenom förordnas, att 19 och 20 §§ lagen (1942: 350) om fornminnen skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***19 §.²**

I ärende — — — — — slutliga avgörande.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag *eller bestämmelse som meddelats med stöd av lagen* föres hos Konungen genom besvär.

Talan mot länsstyrelsens beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

¹ Senaste lydelse av 4 § 1966: 300.

² Senaste lydelse 1967: 77.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 §.¹

Talan mot riksantikvariens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Talan mot riksantikvariens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär *och prövas i statsrådet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

37) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen

Härigenom förordnas, att 14 § lagen (1960: 690) om byggnadsminnen skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.

I riksantikvariens eller länsstyrelses beslut enligt denna lag *må den som beslutet rör söka ändring hos Konungen* genom besvär, *vilka skola ingivas till ecklesiastikdepartementet.*

Talan mot riksantikvariens eller länsstyrelses beslut enligt denna lag *föres hos kammarrätten* genom besvär.

Beslut enligt — — — — — förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

38) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Härigenom förordnas, att 206 § och rubriken närmast före 206 § lagen (1944: 705) om aktiebolag skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1967: 77.

(Nuvarande lydelse)

**Om talan å registrerings-
myndighetens beslut.**

(Föreslagen lydelse)

Om besvär.

206 §.

Mot beslut i tillståndsärende, varå 3, 77, 79, 88, 107, 147 eller 149 § äger tillämpning, föres talan hos Konungen genom besvär.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Äro stiftarna missnöjda med beslut, varigenom godkännande för registrering vägrats enligt 190 § 1 mom., eller är bolaget missnöjt med beslut varigenom sådant godkännande vägrats enligt nämnda paragraf 2 eller 3 mom., må, vid talans förlust, sist inom två månader från beslutets dag besvär däröver anföras hos *Konungen*. Rätt till sådan talan tillkomme ock sökande, som är missnöjd med beslut, varigenom registrering vägrats enligt 192 §.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 §, 197 § och 199 §, så ock över beslut om jämkning av bolagsordning enligt 198 § 1 mom. må jämväl besvär anföras i den ordning, varom i *första* stycket stadgas.

Äro stiftarna missnöjda med beslut, varigenom godkännande för registrering vägrats enligt 190 § 1 mom., eller är bolaget missnöjt med beslut varigenom sådant godkännande vägrats enligt nämnda paragraf 2 eller 3 mom., må, vid talans förlust, sist inom två månader från beslutets dag besvär däröver anföras hos *kammarrätten*. Rätt till sådan talan tillkomme ock sökande, som är missnöjd med beslut, varigenom registrering vägrats enligt 192 §.

Över beslut av registreringsmyndigheten enligt 173 a § samt över beslut om sådan förklaring, som avses i 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 §, 197 § och 199 §, så ock över beslut om jämkning av bolagsordning enligt 198 § 1 mom. må jämväl besvär anföras i den ordning, varom i tredje stycket stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

39) Förslag

till

Lag**om ändring i byggnadslagen (1947: 385)**

Härigenom förordnas, att 150 § byggnadslagen (1947: 385) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***150 §.¹**

Mot länsstyrelses beslut i ärende om medgivande, varå 39 § äger tillämpning, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelses beslut — — — — — hos Konungen.

Talan mot — — — — — ämbetsverks beslut.

Har länsstyrelse — — — — — utan bifall.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

40) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag**

Härigenom förordnas, att 12 och 16 §§ lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***12 §.²**

Har någon genom oriktiga uppgifter eller annorledes förorsakat att allmänt barnbidrag för visst barn obehörigen utgått eller har någon eljest obehörigen eller med för högt belopp uppburit sådant bidrag och har han skäligen bort inse detta, skall återbe-

Har någon genom oriktiga uppgifter eller annorledes förorsakat att allmänt barnbidrag för visst barn obehörigen utgått eller har någon eljest obehörigen eller med för högt belopp uppburit sådant bidrag och har han skäligen bort inse detta, skall återbe-

¹ Senaste lydelse 1959: 611.

² Senaste lydelse 1964: 145.

(Nuvarande lydelse)

talning ske av vad för mycket utbetalats, där ej i särskilt fall socialstyrelsen finner anledning att helt eller delvis eftergiva sådan återbetalningsskyldighet.

Har återbetalningsskyldighet — — — — — skäligt belopp.

(Föreslagen lydelse)

talning ske av vad för mycket utbetalats, där ej länsstyrelsen finner anledning att helt eller delvis eftergiva återbetalningsskyldighet.

16 §.¹

Är någon missnöjd med länsstyrelses beslut i ärende angående allmänt barnbidrag, må han däröver anföra besvär hos socialstyrelsen.

Över socialstyrelsens utslag må klagan ej föras.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende angående allmänt barnbidrag föres hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelses och kammarrätts beslut lända omedelbart till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

41) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott

Härigenom förordnas, att 22 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

22 §.

(Föreslagen lydelse)

Talan mot — — — — — hos länsstyrelsen.

Mot länsstyrelsens beslut föres talan genom besvär hos Konungen.

Mot länsstyrelses beslut i fråga om gottgörelse av statsverket till kommun för utgivna bidragsförskott föres talan hos Konungen genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse i ärende enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

¹ Senaste lydelse 1954: 360.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

42) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse

Härigenom förordnas, att 318 § och rubriken närmast före 318 § lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

XI. Om klagan över försäkringsinspektionens beslut.

(Föreslagen lydelse)

XI. Om besvär.

318 §.

Över beslut, som av försäkringsinspektionen meddelas på grund av tillsynen över försäkringsbolag, må klagan föras hos Konungen inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

Den, som icke åtnöjes med försäkringsinspektionens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 § och 311 § må jämväl besvär anföras i den ordning, varom i andra stycket stadgas.

Talan mot beslut i tillståndsärende, varå 72, 81, 100, 142 eller 237 § äger tillämpning, och mot beslut, som av försäkringsinspektionen meddelas på grund av tillsynen över försäkringsbolag, föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Mot försäkringsinspektionens beslut enligt 335 § må talan icke föras.

Den, som icke åtnöjes med försäkringsinspektionens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos kammarrätten. I samma ordning må besvär anföras över beslut om sådan förklaring, som avses i 304 § 4 mom., 308 § 2 mom., 309 § och 311 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

43) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt
att driva försäkringsrörelse här i riket**

Härigenom förordnas, att 33 § lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***33 §.**

Över försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag *må klagan föras* hos Konungen *inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.*

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser angående talans prövning gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

44) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk
försäkringsrörelse vid krig m. m.**

Härigenom förordnas, att i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. skall införas en ny paragraf, 18 §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***18 §.**

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser angående talans prövning gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

45) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring

Härigenom förordnas, att i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring skall införas en ny paragraf, 27 §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

27 §.

Talan mot försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser angående talans prövning gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

46) Förslag

till

Lag

om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1)

Härigenom förordnas, att 73 § arbetarskyddslagen (1949: 1) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

73 §.¹

Över arbetarskyddsstyrelsens ————— ej föras.

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud, föreläggande eller fö-

¹ Senaste lydelse 1963: 245.

(Nuvarande lydelse)

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annan fråga, som omförmäles i denna lag, *eller mot länsstyrelsens beslut i sådan fråga föres genom besvär hos Konungen.*

(Föreslagen lydelse)

reskrift enligt 53—59 §§ föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annan fråga, som omförmäles i denna lag, föres hos Konungen genom besvär *och prövas i statsrådet. Mot länsstyrelsens beslut i sådan fråga föres talan hos Konungen genom besvär.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

47) Förslag

till

Lag

om ändring i skogsförläggningsslagen (1963: 246)

Härigenom förordnas, att 23 § skogsförläggningsslagen (1963: 246) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

23 §.

Mot arbetarskyddsstyrelsens beslut rörande förbud eller föreläggande enligt 13, 14, 15 eller 17 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i ärende, som avses i denna lag, föres *genom besvär hos Konungen.*

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annat ärende, som avses i denna lag, föres *hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

48) Förslag

till

Lag**om ändring i kyrkomötesförrordningen (1949: 174)**

Härigenom förordnas, att 7 § 9 mom. och 10 § kyrkomötesförrordningen (1949: 174) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***7 §.**

9 m o m. Angående besvär över val av delegerade, elektorer och ersättare skall vad i lag finnes stadgat om besvär över val av ledamöter i kyrkoråd äga motsvarande tillämpning.

9 m o m. *Talan mot domkapitels beslut om indelning i distrikt för val av elektorer föres hos regeringsrätten genom besvär.*

Angående besvär över val av delegerade, elektorer och ersättare skall vad i lag finnes stadgat om besvär över val av ledamöter i kyrkoråd äga motsvarande tillämpning.

10 §.¹

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte *fullföljes* hos *Konungen* genom besvär, som inom tre veckor efter valet skola hava inkommit till justitiedepartementet för att i Konungens regeringsrätt skyndsamt föredragas och avgöras.

Klagan över val till ombud vid kyrkomöte *föres* hos *regeringsrätten* genom besvär inom tre veckor efter valet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

49) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap**

Härigenom förordnas, att 12 § lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1958: 59.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.¹

Talan mot den centrala utlänningsmyndighetens *eller länsstyrelses* beslut föres genom besvär hos Konungen.

Talan mot den centrala utlänningsmyndighetens beslut föres hos Konungen genom besvär.

Talan mot länsstyrelses beslut föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

50) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar,

dels att 100 § och 103 § 2 mom. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 105 a §, och närmast före denna paragraf en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

100 §.

Hava vid ————— talan anställts.

Registrering skall ————— läns föreningsregister.

Vägras registrering, skall länsstyrelsen ofördröjligen till sökanden med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför. Är sökanden missnöjd med beslutet, må han hos Konungen föra talan genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola inkomma inom två månader från beslutets dag.

Vägras registrering, skall länsstyrelsen ofördröjligen till sökanden med posten översända underrättelse om beslutet med angivande av skälen därför.

103 §.

2 m o m. Har ansökan enligt 97 § om rättens tillstånd att bringa fu-

2 m o m. Har ansökan enligt 97 § om rättens tillstånd att bringa fu-

¹ Senaste lydelse 1968: 704.

(Nuvarande lydelse)

sionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftätagande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall länsstyrelsen förklara frågan om fusion förfallen samt ofördröjligen med posten översända underrättelse där- om till föreningarna. *Över beslutet om sådan förklaring må besvär anföras i den ordning som i 100 § sista stycket stadgas.*

Har genom ————— ur registret.

Vid registrering ————— är upplöst.

(Föreslagen lydelse)

sionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftätagande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall länsstyrelsen förklara frågan om fusion förfallen samt ofördröjligen med posten översända underrättelse där- om till föreningarna.

Besvär.**105 a §.**

Mot beslut i tillståndsärende, varå 22, 29, 46 eller 76 § äger tillämpning, föres talan hos Konungen genom besvär.

Den som icke åtnöjes med länsstyrelses beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag föra talan däremot hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut enligt 74 § och mot beslut om sådan förklaring som avses i 103 § 2 mom.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

51) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar**

Härigenom förordnas, att i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar skall införas en ny paragraf, 63 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***63 a §.**

Mot beslut i tillståndsärende, varå 1 eller 4 § eller 54 §, jämförd med 76 § lagen om ekonomiska föreningar, äger tillämpning, och mot lantbruksstyrelsens beslut om utfärdande enligt 36 eller 54 § av instruktion för revisor eller om medgivande som avses i 51 § föres talan hos Konungen genom besvär.

Talan mot annat beslut av lantbruksstyrelsen enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

52) Förslag

till

Lag**om ändring i religionsfrihetslagen (1951: 680)**

Härigenom förordnas, att 15 § religionsfrihetslagen (1951: 680) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***15 §.**

Över pastors — — — — — motsvarande tillämpning.

Mot beslut eller åtgärd enligt denna lag av ämbetsman som avses i 14 §

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)**föres talan hos kammarrätten genom besvär.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

53) Förslag

till

Lag

om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)

Härigenom förordnas, att 45 § allmänna ransoneringslagen (1954: 280) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

45 §.

Klagan över beslut, som annan myndighet än domstol meddelat i fråga om tillämpning av denna lag, skall föras genom besvär inom tre veckor från det klaganden erhöll del av beslutet och i den ordning som är bestämd för överklagande av myndighetens beslut; dock skall klagan över beslut, som meddelats beträffande tillämpning av 36 eller 37 §, föras hos Konungen. Utan hinder av däröver förd klagan skall myndighetens beslut lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Mot beslut rörande tillämpning av 23, 36 eller 37 § och mot beslut av central förvaltningsmyndighet rörande återkallelse av ransoneringsbevis föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Utan hinder av däröver förd klagan skall beslut som meddelats av förvaltande myndighet eller kammarrätt lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

54) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård

Härigenom förordnas, att 61 och 62 §§ lagen (1954: 579) om nykterhetsvård skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

61 §.¹

Länsstyrelses beslut må överklagas av den som beslutet rör, om beslutet innebär förordnande om tvångsintagning, avslag å ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet, förverkande av dylikt anstånd eller utdömande jämlikt 22 eller 27 § av vite, så ock då beslutet avser ersättning åt den som inkallats att upplysningsvis höras inför länsstyrelsen.

Talan föres hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning därtill ej uppenbarligen saknas, samt, efter att hava införskaffat den ytterligare utredning, som kan vara erforderlig, till socialdepartementet insända samtliga målet rörande handlingar tillika med eget utlåtande.

Klagan över beslut, som av länsstyrelse särskilt meddelats om någons omhändertagande, må av honom föras i enahanda ordning, dock utan inskränkning till viss tid.

Över annat av länsstyrelse meddelat slutligt beslut, än ovan sägs, är klagan ej tillåten. Ej heller må särskild klagan föras, där länsstyrelse under ärendes handläggning meddelat annat beslut, än förut är sagt.

Mot länsstyrelses beslut må talan föras hos kammarrätten genom besvär, om beslutet innebär förordnande om tvångsintagning, avslag å ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet, förverkande av dylikt anstånd eller utdömande jämlikt 22 eller 27 § av vite, så ock då beslutet avser ersättning åt den som inkallats att upplysningsvis höras inför länsstyrelsen.

Besvären skola ingivas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning därtill ej uppenbarligen saknas, samt, efter att hava införskaffat den ytterligare utredning som kan vara erforderlig, insända samtliga handlingar i målet jämte eget utlåtande till kammarrätten.

Talan mot beslut, som av länsstyrelse särskilt meddelats om någons omhändertagande, må av honom föras i enahanda ordning, dock utan inskränkning till viss tid.

Talan är ej tillåten mot annat av länsstyrelse meddelat slutligt beslut än ovan sägs. Ej heller må särskild talan föras, där länsstyrelse under ärendes handläggning meddelat annat beslut än förut är sagt.

¹ Senaste lydelse 1956: 225.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

62 §.¹

Mot sådant beslut av socialstyrelsen, som meddelats för särskilt fall, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Över beslut av socialstyrelsen må den som beslutet rör söka ändring hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

Talan mot annat beslut av socialstyrelsen föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

55) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse

Härigenom förordnas, att 175 § lagen (1955: 183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

175 §.

Över beslut, som meddelas av tillsynsmyndigheten, må klagan föras hos Konungen inom den tid som är stadgad för överklagande av förvaltande myndighets beslut, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring,

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

Den som icke åtnöjes med registreringsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag däröver anföra besvär hos kammarrätten. I samma ordning må besvär anföras

¹ Senaste lydelse 1956: 225.

(Nuvarande lydelse)

som avses i 167 § 2 mom. och 168 §, må *jämväl* besvär anföras i *den* ordning, *varom* i *andra stycket stadgas*.

(Föreslagen lydelse)

över beslut om sådan förklaring, som avses i 167 § 2 mom. och 168 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

56) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker

Härigenom förordnas, att 91 § lagen (1955: 416) om sparbanker skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

91 §.¹

Över beslut, som meddelas av tillsynsmyndigheten, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som är stadgad för överklagande av förvaltande myndighets beslut, men beslutet går ändå i verkställighet, där icke Konungen förordnar annorlunda.

Den som icke åtnöjes med *registreringsmyndighets* beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag anföras besvär däröver hos Konungen.

Över beslut om sådan förklaring, som avses i 86 § 3 mom., må *jämväl* besvär anföras i *den* ordning, *varom* stadgas i *andra stycket*.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet, men beslutet går ändå i verkställighet, där icke Konungen förordnar annorlunda.

Den som icke åtnöjes med *registreringsmyndighetens* beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag anföras besvär däröver hos *kammarrätten*. I samma ordning må besvär anföras över beslut om sådan förklaring, som avses i 86 § 3 mom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1962: 234.

57) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen**

Härigenom förordnas, att 82 § lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Förslagen lydelse)***82 §.**

Den som icke åtnöjes med tillsynsmyndighetens beslut, varigenom registrering vägrats, må sist inom två månader från beslutets dag föra talan däremot hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut om sådan förklaring som avses i 103 § 2 mom. lagen om ekonomiska föreningar.

Över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, må klagan föras hos Konungen, men beslutet går ändock i verkställighet, om icke Konungen annorlunda förordnar.

Talan mot annat beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet, men beslutet går ändock i verkställighet, om icke Konungen annorlunda förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

58) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag**

Härigenom förordnas, att 12 § lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***12 §.**

Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär. Inspektionens beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres, om ej Konungen annorlunda förordnar.

Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär *och prövas i statsrådet*. Inspektionens beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av att talan däremot föres, om ej Konungen annorlunda förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

59) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp**

Härigenom förordnas, att 58 och 60 §§ lagen (1956: 2) om socialhjälp skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***58 §.¹**

Över länsstyrelses slutliga beslut eller utslag i sådant mål eller ärende, som avses i 27, 30, 31, 39 eller 40 §, 52 § andra eller tredje stycket eller 54 §, *må besvär anföras hos kammarrätten*. Talan må dock ej fullföljas hos kammarrätten allenast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Mot länsstyrelses slutliga beslut i sådant mål eller ärende, som avses i 27, 30, 31, 39 eller 40 §, 52 § andra eller tredje stycket eller 54 §, *föres talan, om ej annat sägs nedan, genom besvär hos den kammarrätt, till vars domkrets länet hör*. Talan må dock ej fullföljas *endast* beträffande ränta eller rättegångskostnad.

¹ Senaste lydelse 1964: 66.

(Nuvarande lydelse)

Har mål, varom sägs i 27 eller 30 §, förevarit hos två eller flera länsstyrelser, och anföras besvär över det i huvudsaken sist meddelade *utslaget*, må i samband därmed föras talan även mot *utslag eller beslut* som dessförinnan meddelats i målet; och skall sådant *utslag eller beslut* ej *utgöra hinder för sakens prövning i dess helhet*.

Har länsstyrelsen förordnat, att socialhjälp skall meddelas, går beslutet härom i verkställighet utan hinder av förd klagan.

I fråga om delgivning av *kammarrättens utslag* skall vad i 57 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Över kammarrättens utslag må klagan ej föras.

(Föreslagen lydelse)

Har mål, varom sägs i 27 eller 30 §, förevarit hos två eller flera länsstyrelser, och anföras besvär över det i huvudsaken sist meddelade *beslutet*, må i samband därmed *hos samma kammarrätt* föras talan även mot *beslut* som dessförinnan meddelats i målet. Sådant beslut skall ej *hindra att saken prövas i sin helhet*. *Har i fall som här avses talan tidigare förts hos annan kammarrätt, skola besvärerna anföras hos den kammarrätten.*

Har länsstyrelse eller kammarrätt förordnat, att socialhjälp skall meddelas, går beslutet härom i verkställighet utan hinder av förd klagan.

I fråga om delgivning av *kammarrätts beslut* skall vad i 57 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

60 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

60) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1961: 332) om handräckning vid taxeringsrevision

Härigenom förordnas, att 8 § lagen (1961: 332) om handräckning vid taxeringsrevision skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

8 §.

Är någon — — — — — är stadgat.

Talan mot *länsstyrelsens* beslut om handräckning samt om undantagande från taxeringsrevision av hand-

Talan mot *länsstyrelses* beslut om handräckning samt om undantagande från taxeringsrevision av hand-

(Nuvarande lydelse)

ling, som omhändertages vid förrättningen, må utan hinder av vad eljest är stadgat föras hos *Konungen* genom besvär, *vilka skola ingivas till finansdepartementet.*

Länsstyrelsens beslut *länder* omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

(Föreslagen lydelse)

ling, som omhändertages vid förrättningen, må utan hinder av vad eljest är stadgat föras hos *kammarrätten* genom besvär.

Länsstyrelses och kammarrätts beslut *lända* omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

61) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster

Härigenom förordnas, att 13 och 15 §§ lagen (1956:618) om allmänna sammankomster skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***13 §.¹**

Mot beslut som *myndighet* meddelat på grund av denna lag *må* talan *föras* genom besvär, *om beslutet fattats av länsstyrelse, hos Konungen och eljest* hos länsstyrelsen.

Mot beslut som *polismyndighet* meddelat på grund av denna lag *föres* talan hos länsstyrelsen genom besvär.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt lagen och mot socialstyrelsens beslut enligt 12 § föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Beslut som — — — — — annorlunda förordnas.

15 §.

Med dagsböter straffes

Till böter dömes

1) den som — — — — — första stycket.

Försummelse i — — — — — till stånd.

¹ Senaste lydelse 1964: 673.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser angående talans prövning gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

62) Förslag

till

Lag

om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)

Härigenom förordnas, att 29 § strålskyddslagen (1958: 110) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 §.

Över tillsynsmans ----- förd klagan.

Över beslut av strålskyddsmyndigheten enligt denna lag må klagan föras hos Konungen genom besvär.

Talan mot beslut för särskilt fall av strålskyddsmyndigheten rörande tillstånd, godkännande, medgivande, villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller vitesföreläggande enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär, om ej beslutet rör fråga som avses i 5 § tredje stycket eller 12 § första stycket.

I övrigt föres talan mot strålskyddsmyndighetens beslut enligt denna lag hos Konungen genom besvär. Besvären prövas i statsrådet.

Strålskyddsmyndigheten äger förordna, att villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller återkallelse av tillstånd eller godkännande som meddelas med stöd av 5, 7, 9, 16, 18 eller 19 § skall omedelbart lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Strålskyddsmyndigheten och kammarrätt äga förordna, att villkor, åläggande, föreskrift, förbud eller återkallelse av tillstånd eller godkännande som meddelas med stöd av 5, 7, 9, 16, 18 eller 19 § skall omedelbart lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

63) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränssområdena

Härigenom förordnas, att i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränssområdena skall införas en ny paragraf, 18 §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

18 §.

Mot länsstyrelsens beslut enligt 8, 10 eller 16 § föres talan hos kammar-rätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelsen enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

64) Förslag

till

Lag

om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)

Härigenom förordnas, att 83 § civilförsvarslagen (1960: 74) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

83 §.

Över *civilförsvarschefs* beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Över beslut av *civilförsvarschef, chef för undsättningskår eller polismyndighet* i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller civilför-

Mot länsstyrelses beslut om kostnadsfördelning enligt 49, 54 eller

(Nuvarande lydelse)

svarsstyrelsen, må överklagas hos
Konungen.

(Föreslagen lydelse)

55 §, om uttagande av egendom enligt
76 § eller om föreläggande av vite vid
underlåtenhet att fullgöra skyldighet
enligt 15 § föres talan hos kammar-
rätten genom besvär. I samma ord-
ning föres talan mot beslut, som
länsstyrelse enligt denna lag eller
med stöd därav utfärdade bestäm-
melser för särskilt fall meddelat om
föreläggande, föreskrift, tillstånd el-
ler godkännande i vad angår inrät-
tande, utrustning eller underhåll av
enskilt skyddsrum, dock ej beslut en-
ligt 31 §.

I övrigt föres talan mot länssty-
relses beslut enligt denna lag hos
Konungen genom besvär, vilka prö-
vas i statsrådet. I samma ordning fö-
res talan mot civilförsvarsstyrelsens
beslut enligt lagen.

Talan må ————— eller 58 §.

Under högsta ————— till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som
meddelats före den 1 januari 1972.

65) Förslag

till

Lag

om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)

Härigenom förordnas, att 83—87 §§ barnavårdslagen (1960: 97) skall ha
nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

83 §.

Över länsstyrelses slutliga beslut
eller utslag i mål eller ärende an-
gående skyldighet för kommun, sta-
ten eller enskild att ersätta kommuns

Mot länsstyrelses slutliga beslut i
mål eller ärende enligt denna lag
samt mot annat beslut för särskilt
fall av socialstyrelsen än som avses

(Nuvarande lydelse)

kostnad för omhändertagen eller beträffande enskilds bidrag till omhändertaget barns vård må besvär anföras hos kammarrätten. Talan må dock ej fullföljas endast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Om mål angående ersättning från kommun förevarit hos två eller flera länsstyrelser och besvär anföras över det i huvudsaken sist meddelade *utslaget*, må i samband därmed föras talan även mot *utslag eller* beslut som dessförinnan meddelats i målet. Sådant *utslag eller* beslut skall ej hindra att saken prövas i sin helhet.

(Föreslagen lydelse)

i 56 §, 57 § första eller tredje stycket eller 58 § föres talan, om ej annat sägs nedan, genom besvär hos den kammarrätt, inom vars domkrets beslutsmyndigheten ligger. Talan må dock ej fullföljas endast beträffande ränta eller rättegångskostnad.

Om mål angående ersättning från kommun förevarit hos två eller flera länsstyrelser och besvär anföras över det i huvudsaken sist meddelade *beslutet*, må i samband därmed *hos samma kammarrätt* föras talan även mot beslut som dessförinnan meddelats i målet. Sådant beslut skall ej hindra att saken prövas i sin helhet. *Har i fall som avses här talan tidigare förts hos annan kammarrätt, skola besvären anföras hos den kammarrätten.*

84 §.

I länsstyrelses beslut i andra frågor rörande tillämpningen av denna lag än som angivas i 83 § må ändring sökas hos Konungen genom besvär.

Länsstyrelses beslut i ärende som avses i 4—9 kap. länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Besvär över länsstyrelses beslut skola ingivas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning ej uppenbarligen saknas, samt, efter att ha införskaffat den ytterligare utredning som kan vara erforderlig, insända samtliga handlingar i målet jämte eget utlåtande till kammarrätten.

85 §.

Besvär över länsstyrelses beslut eller utslag skola ingivas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning ej uppenbarligen saknas, samt, efter att ha införskaffat den ytterligare utredning som kan vara erforderlig, insända samtliga handlingar i målet jämte eget utlåtande

I fråga om delgivning av kammarrätts beslut skall vad som är stadgat i 82 § äga motsvarande tillämpning.

(Nuvarande lydelse)
till kammarrätten eller, om besvären
skola prövas av Konungen, till so-
cialdepartementet.

(Föreslagen lydelse)

86 §.

I fråga om delgivning av kammarrättens utslag skall vad som är stadgat i 82 § äga motsvarande tillämpning.

Över kammarrättens utslag må klagan icke föras.

Länsstyrelsens beslut i ärende som avses i 4—9 kap., beslut av socialstyrelsen enligt 62 eller 64 § och kammarrätts motsvarande beslut lända omedelbart till efterrättelse.

87 §.¹

I beslut av socialstyrelsen må ändring sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

Av socialstyrelsen enligt 58, 62 eller 64 § meddelat beslut länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Mot sådant beslut av socialstyrelsen, som ej meddelats för särskilt fall, samt mot beslut av styrelsen enligt 56 §, 57 § första eller tredje stycket eller 58 § föres talan hos Konungen genom besvär.

Av socialstyrelsen enligt 58 § meddelat beslut länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

66) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket,²

dels att i 2—10 §§ och övergångsbestämmelserna ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,

dels att 12 § skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1963: 261.

² Senaste lydelse av

3 § 1964: 214

6 § 1963: 252

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

12 §.

Talan mot socialstyrelsens beslut för särskilt fall enligt 2—5, 7 eller 9 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av socialstyrelsen enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Beslut, som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Beslut, som socialstyrelsen eller kammarrätt meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

67) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket¹,

dels att i 2—6 och 8—11 §§ samt tredje stycket första punkten övergångsbestämmelserna ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,

dels att 13 § skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

13 §.

Talan mot socialstyrelsens beslut enligt 3—6, 8 eller 10 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av socialstyrelsen enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

¹ Senaste lydelse av 4 § 1964: 550.

(Nuvarande lydelse)

Beslut, som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

(Föreslagen lydelse)

Beslut, som socialstyrelsen eller kammarrätt meddelat med stöd av denna lag, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

68) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket
m. m.**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.,

*dels att i 5 § ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,
dels att 13 § skall ha nedan angivna lydelse.*

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

13 §.

Talan mot veterinärstyrelsens beslut för särskilt fall enligt 2—5, 7 eller 8 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av veterinärstyrelsen enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Beslut som veterinärstyrelsen meddelar med stöd av denna lag ländes till omedelbar efterrättelse, om annat ej förordnas.

Beslut som veterinärstyrelsen eller kammarrätt meddelar med stöd av denna lag ländes till omedelbar efterrättelse, om annat ej förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

69) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område,

dels att i 1 och 9 §§ ordet »medicinalstyrelsen» i olika böjningsformer skall bytas ut mot »socialstyrelsen» i motsvarande form,

dels att 11 § skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Talan mot socialstyrelsens beslut enligt 9 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Beslut, som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av 9 §, skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Förbud som avses i 9 § skall lända till omedelbar efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

70) Förslag

till

Lag**om ändring i varumärkeslagen (1960: 644)**

Härigenom förordnas, att 47 § varumärkeslagen (1960: 644) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

47 §.¹

Talan mot ————— skäl föreligga.

Talan föres ————— beslutets dag.

Mot besvärsavdelningens beslut må talan föras av sökanden, om det gått

Mot besvärsavdelningens beslut må talan föras av sökanden, om det gått

¹ Senaste lydelse 1967: 841.

(Nuvarande lydelse)

honom emot. Talan föres genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

(Föreslagen lydelse)

honom emot. Talan föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

71) Förslag

till

Lag

om ändring i patentlagen (1967: 837)

Härigenom förordnas, att 25 och 72 §§ patentlagen (1967: 837) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §.

Talan enligt — — — — — till prövning.

Mot beslut på besvärsavdelningen må talan föras av sökanden, om det gått honom emot. Talan föres genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Bestämmelserna i 22 § femte stycket äga motsvarande tillämpning beträffande handlingar som inkomma till *Konungen*.

Mot beslut på besvärsavdelningen må talan föras av sökanden, om det gått honom emot. Talan föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Bestämmelserna i 22 § femte stycket äga motsvarande tillämpning beträffande handlingar som inkomma till *regeringsrätten*.

72 §.

Talan mot — — — — — till prövning.

Mot besvärsavdelningens beslut föres talan genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Mot besvärsavdelningens beslut föres talan hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

72) Förslag

till

Lag**om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 000)**

Härigenom förordnas, att 22 och 47 §§ mönsterskyddslagen (1970: 000) skall ha nedan angivna lydelse.

*(I prop. 1969: 168 föreslagen lydelse)**(Här föreslagen lydelse)***22 §**

Talan enligt — — — — — till prövning.

Mot beslut på besvärssavdelningen får talan föras av sökanden, om beslutet gått honom emot. Talan föres genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Mot beslut på besvärssavdelningen får talan föras av sökanden, om beslutet gått honom emot. Talan föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

47 §

Talan mot — — — — — till prövning.

Talan mot besvärssavdelningens beslut föres genom besvär hos *Konungen* inom två månader från beslutets dag.

Talan mot besvärssavdelningens beslut föres hos *regeringsrätten* genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

73) Förslag

till

Lag**om ändring i brandlagen (1962: 90)**

Härigenom förordnas i fråga om brandlagen (1962: 90),
dels att i 1 § orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,
dels att 15 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.

Över brandstyrelses — — — — — hos länsstyrelsen.

Talan mot beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelsen, föres hos Konungen.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende som avses i 6, 7, 9 eller 14 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

16 §.

Den som utan giltigt skäl uteblir från brandövning eller brandsläckning, vartill han kallats genom brandlarm eller på annat sätt, eller lämnar honom anvisat arbete eller eljest icke åttlyder vad brandbefäl i och för tjänsten befallt eller som bryter mot 10 eller 11 § eller som hindrar eller söker hindra åtgärd, som avses i 12 §, dömes till *dagsböter*.

Arbetsgivare eller arbetsledare, som vägrar anställd nödig ledighet för deltagande i brandövning eller brandsläckning eller därmed sammanhängande arbete, dömes, såframt ledigheten kunnat medgivas utan synnerlig olägenhet, till *dagsböter*.

Den som genom brandlarm eller på annat sätt obehörigen åstadkommer brandstyrkas utryckning eller samling, dömes till *dagsböter* eller fängelse i högst sex månader och vare skyldig att ersätta därav föranledd kostnad.

Den som utan giltigt skäl uteblir från brandövning eller brandsläckning, vartill han kallats genom brandlarm eller på annat sätt, eller lämnar honom anvisat arbete eller eljest icke åttlyder vad brandbefäl i och för tjänsten befallt eller som bryter mot 10 eller 11 § eller som hindrar eller söker hindra åtgärd, som avses i 12 §, dömes till *böter*.

Arbetsgivare eller arbetsledare, som vägrar anställd nödig ledighet för deltagande i brandövning eller brandsläckning eller därmed sammanhängande arbete, dömes, såframt ledigheten kunnat medgivas utan synnerlig olägenhet, till *böter*.

Den som genom brandlarm eller på annat sätt obehörigen åstadkommer brandstyrkas utryckning eller samling, dömes till *böter* eller fängelse i högst sex månader och vare skyldig att ersätta därav föranledd kostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

74) Förslag

till

Lag**om ändring i skollagen (1962: 319)**

Härigenom förordnas, att 54 § skollagen (1962: 319) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***54 §.¹**

Över beslut av länsskolnämnd och skolöverstyrelsen må besvär anföras hos Konungen.

Mot länsskolnämnds beslut i ärenden, på vilket 35 eller 39 § äger tillämpning, föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut som avses i 51 § andra stycket.

Talan mot annat beslut av länsskolnämnd eller skolöverstyrelsen enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

75) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda**

Härigenom förordnas, att 45 § lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***45 §.**

Mot psykiatriska — — — — — icke föras.

Mot länsskolnämndens beslut får talan föras hos Konungen genom besvär.

I fråga om talan mot länsskolnämnds beslut gäller 54 § skollagen i tillämpliga delar.

¹ Senaste lydelse 1964: 341.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

76) Förslag

till

Lag

om ändring i namnlagen (1963: 521)

Härigenom förordnas, att 29 § namnlagen (1963: 521) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 §.

Den vars — — — — — domkapitlet genom besvär.

Talan mot domkapitlets beslut i fråga, som enligt första stycket dragits under dess prövning, föres hos *Konungen* genom besvär.

Talan mot domkapitlets beslut i fråga, som enligt första stycket dragits under dess prövning, föres hos *kammarrätten* genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

77) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.

Härigenom förordnas, att 17 § lagen (1963: 537) om gravrätt m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

17 §.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser föres genom besvär hos *Konungen*.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 11 eller 16 § föres hos *kammarrätten* genom besvär. I samma ordning föres talan mot sådant beslut

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

enligt 15 § som ej avser föreläggande mot kommun med stöd av första stycket.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

78) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.

Härigenom förordnas, att 12 § lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

12 §.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet, som avses i 7 §, meddelat enligt denna lag, må kommunen anföra besvär hos *Konungen*.

Beslut, som *sägs i första stycket* och som ej avser utdömande av vite, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet, som avses i 7 §, meddelat enligt denna lag, må kommunen anföra besvär hos *kammarrätten*.

Beslut, som *meddelats enligt denna lag* och som ej avser utdömande av vite, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

79) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet

Härigenom förordnas, att 5 § lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***5 §.**

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet vilken avses i 1 § meddelat enligt denna lag, må staden anföra besvär hos *Konungen*.

Beslut, *som sägs i första stycket*, länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Över beslut, som länsstyrelse eller myndighet vilken avses i 1 § meddelat enligt denna lag, må staden anföra besvär hos *kammarrätten*.

Beslut *enligt denna lag* länder till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

80) Förslag

till

Lag

om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Härigenom förordnas, att 40 § naturvårdslagen (1964: 822) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***40 §.¹**

Talan mot länsstyrelses beslut enligt *denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser* föres genom besvär hos *Konungen*. Statens naturvårdsverk äger föra *sådan* talan för

Talan mot länsstyrelses beslut enligt *13, 17, 20, 21, 22, 24, 39 eller 47 § eller om föreläggande enligt 16 §* föres hos *kammarrätten* genom besvär. *Mot annat beslut av länsstyrelse*

¹ Senaste lydelse 1967: 377.

(Nuvarande lydelse)

tillvaratagande av naturvårdens intressen.

(Föreslagen lydelse)

enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär. Besvären prövas i statsrådet.

Statens naturvårdsverk äger för tillvaratagande av naturvårdens intressen föra talan mot beslut enligt denna lag eller enligt bestämmelser som meddelats med stöd av lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

81) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål

Härigenom förordnas, att i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål skall införas en ny paragraf, 11 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***11 a §.**

Mot socialstyrelsens beslut enligt 4 § och mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt 7 a § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut för särskilt fall av kriminalvårdsstyrelsen eller socialstyrelsen rörande tillämpningen av 7 eller 9 §.

Talan mot annat beslut av kriminalvårdsstyrelsen eller socialstyrelsen rörande tillämpningen av denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

82) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m. m.

Härigenom förordnas, att 33 § lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Förslagen lydelse)

33 §.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut föres genom besvär.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut *enligt 22 § föres hos Konungen genom besvär.*

Talan mot annat beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

83) Förslag

till

Lag

om ändring i smittskyddslagen (1968:231)

Härigenom förordnas, att 33 § smittskyddslagen (1968:231) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Förslagen lydelse)

33 §.

Talan mot — — — — — länsstyrelsen genom besvär.

Mot länsstyrelses beslut i ärende som avses i 7, 10, 14, 15 eller 21 §

(Nuvarande lydelse)

Talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär.

Hälsovårdsnämnds och länsstyrelses beslut skall lända till omedelbar efterrättelse om ej annorlunda förordnas.

(Föreslagen lydelse)

föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna lag hos Konungen genom besvär.

Hälsovårdsnämnds, länsstyrelses och kammarrätts beslut skall lända till omedelbar efterrättelse om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

84) Förslag**till****Lag****om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)**

Härigenom förordnas i fråga om miljöskyddslagen (1969: 387),

dels att 48 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 48 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***48 §.**

När koncessionsnämnden — — — — — 40 §.

Talan mot beslut som avses i första stycket och beslut enligt 14 § sista stycket andra punkten föres hos Konungen inom fyra veckor från dagen för beslutet. Statens naturvårdsverk får föra talan mot beslut som avses i första stycket för att tillvara taga allmänna intressen.

Mot beslut som meddelas av naturvårdsverket enligt 10 § andra stycket eller av länsstyrelsen enligt 17 § andra stycket får talan ej föras.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

48 a §.

Mot beslut som meddelas av statens naturvårdsverk enligt 10 § andra stycket eller av länsstyrelsen enligt 17 § andra stycket får talan ej föras.

Talan mot beslut enligt 14 § sista stycket andra punkten eller rörande förbud vid vite enligt 51 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Talan mot beslut som avses i 48 § och beslut enligt 14 § sista stycket andra punkten skall föras inom fyra veckor från dagen för beslutet. Statens naturvårdsverk får föra talan mot beslut som avses i 48 § för att tillvarataga allmänna intressen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

85) Förslag

till

Lag

om ändring i jordhävdslagen (1969: 698)

Härigenom förordnas, att i jordhävdslagen (1969: 698) skall införas en ny paragraf, 9 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

9 a §

Mot lantbruksnämnds beslut enligt denna lag föres talan hos lantbruksstyrelsen genom besvär.

Talan mot lantbruksstyrelsens be-

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)**slut enligt lagen föres hos Konungen
genom besvär och prövas i statsrådet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

86) Förslag

till**Lag**

**om ändring i lagen (1970: 000) om utlämning till Danmark, Finland, Island
eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling**

Härigenom förordnas, att 11 och 12 §§ lagen (1970: 000) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling skall ha nedan angivna lydelse.

*(I prop. 1970: 30 föreslagen lydelse)**(Här föreslagen lydelse)*

11 §

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär. Besvärshandlingen inges till polismyndigheten. *Vid talan mot beslut om utlämning skall besvärshandlingen ha inkommit inom en vecka från den dag då klaganden delgavs beslutet.*

Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos Konungen genom besvär. Besvärshandlingen inges till länsstyrelsen. *Vid talan mot beslut om utlämning skall besvärshandlingen ha inkommit inom en vecka från den dag då klaganden delgavs beslutet.*

Talan mot beslut om reseförbud eller omhändertagande får föras utan inskränkning till viss tid.

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär. Besvärshandlingen inges till polismyndigheten.

Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär. Besvärshandlingen inges till länsstyrelsen.

Besvär över beslut om utlämning enligt denna lag skall anföras inom en vecka från den dag då klaganden delgavs beslutet. Talan mot beslut om reseförbud eller omhändertagande får föras utan inskränkning till viss tid.

(I prop. 1970: 30 föreslagen lydelse)

(Här föreslagen lydelse)

12 §

Beslut om — — — — — till efterrättelse.

Polismyndighet och länsstyrelse får, när särskilda skäl föranleder det, förordna att dess beslut om utlämning verkställas omedelbart.

Polismyndighet och länsstyrelse får, när särskilda skäl föranleder det, förordna att dess beslut om utlämning verkställas omedelbart. *Kammarrätts beslut om utlämning verkställas omedelbart, om ej domstolen förordnar annat.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

87) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 000) om allmänna vatten- och avlopps-
anläggningar

Härigenom förordnas, att 34 § lagen (1970: 000) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar skall ha nedan angivna lydelse.

(I lagrådsremiss 23/1 1970 föreslagen
lydelse)

(Här föreslagen lydelse)

34 §

Ärende, som — — — — — av detta.

Länsstyrelse kan — — — — — av kommunen.

Talan mot länsstyrelses beslut enligt 7 eller 32 § eller om ersättning till sakkunnig som avses i andra stycket föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

88) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 000) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna

Härigenom förordnas, att 11 § lagen (1970: 000) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna skall ha nedan angivna lydelse.

(I lagrådsremiss 13/3 1970 föreslagen
lydelse)

(Här föreslagen lydelse)

11 §

Talan mot beslut enligt denna lag av myndighet som avses i 7 § andra stycket föres hos *Konungen* genom besvär.

Talan mot beslut enligt denna lag av myndighet som avses i 7 § andra stycket *eller av länsstyrelse* föres hos *kammarrätten* genom besvär.

Mot beslut — — — — — ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

89) Förslag

till

Lag

om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål

Härigenom förordnas i fråga om förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål,

dels att 9 § skall upphöra att gälla,

dels att 8 § skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Har annan revisionsmyndighet än *kammarrätten* meddelat slutligt beslut i anmärkningsmål och har ej anmärkningen därvid avvisats med stöd av 5 §, må talan mot beslutet föras genom besvär hos kammarrätten av revisorn samt av myndighet eller annan, mot vars räkenskap anmärkningen riktats, ävensom av tjänsteman, som i 4 § sägs, och sakägare.

Har annan revisionsmyndighet än *kammarrätt* meddelat slutligt beslut i anmärkningsmål och har ej anmärkningen därvid avvisats med stöd av 5 §, må talan mot beslutet föras genom besvär hos kammarrätten av revisorn samt av myndighet eller annan, mot vars räkenskap anmärkningen riktats, ävensom av tjänsteman, som i 4 § sägs, och sakägare.

Över annat — — — — — icke föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

90) Förslag

till

Lag

om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)

Härigenom förordnas, att 34 § familjebidragsförordningen (1946: 99) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

34 §.¹

Talan mot beslut av länsstyrelse rörande tillämpningen av 29 § första stycket föres hos Konungen genom besvär.

Över länsstyrelses beslut rörande tillämpningen av denna förordning må klagan föras hos kammarrätten genom besvär, vilka skola ingivas till den länsstyrelse, som meddelat beslutet.

Talan mot länsstyrelses beslut i övrigt rörande tillämpningen av denna förordning föres hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelses och kammarrätts be-

¹ Senaste lydelse 1963: 112.

(Nuvarande lydelse)

tet; och åligger det länsstyrelsen att jämte eget yttrande insända besvären till kammarrätten. Länsstyrelses beslut skall gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Mot kammarrättens beslut må talan icke föras.

(Föreslagen lydelse)

slut skola gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

91) Förslag

till

Lag

om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter

Härigenom förordnas i fråga om förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter,

dels att 31 § skall upphöra att gälla,

dels att 30 § skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***30 §.**

Talan mot — — — — — centrala studiehjäpsnämnden.

Centrala studiehjäpsnämndens beslut länder till efterrättelse utan hinder av att talan föres mot beslutet, om nämnden ej förordnar annat.

Beslut enligt denna förordning länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas i beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

92) Förslag

till

Lag**om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter**

Härigenom förordnas, att 2 § förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***2 §.**

Behörig att antaga ackordsförslag eller avskriva skatt enligt 1 § är, om annat ej föreskrivits, den centrala beskattningsmyndigheten eller, om sådan ej finnes, länsstyrelsen.

Behörig att antaga ackordsförslag eller avskriva skatt enligt 1 § är, om annat ej föreskrivits, den centrala beskattningsmyndigheten eller, om sådan ej finnes, länsstyrelsen. *Mot beslut i sådant ärende får talan ej föras.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

93) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen**

Härigenom förordnas, att 92 § lagen (1920: 796) om val till riksdagen¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***92 §.**

Besvär över val till riksdagen ställas till *Konungen* och skola vid äventyr av talans förlust ha inkommit till centrala valmyndigheten inom tio dagar från den dag då kungörelse om valets utgång intogs i allmänna tidningarna. Så snart besvär inkommit, översändes avskrift av besvären till Konungens befallningshavande med anmodan att skyndsamt inkomma

Besvär över val till riksdagen ställas till *regeringsrätten* och skola vid äventyr av talans förlust ha inkommit till centrala valmyndigheten inom tio dagar från den dag då kungörelse om valets utgång intogs i allmänna tidningarna. Så snart besvär inkommit, översändes avskrift av besvären till Konungens befallningshavande med anmodan att skyndsamt

¹ Lagen omtryckt 1969: 823.

(Nuvarande lydelse)

med yttrande över besvären till *Konungen*. Efter besvärstidens utgång kungör centrala valmyndigheten skyndsamt samtliga inkomna besvär i allmänna tidningarna. Därvid utsättes viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avgivas till myndigheten. Efter utgången av förklaringstiden insänder myndigheten ofördröjligen besvärshandlingarna och inkomna förklaringar till *Konungen*.

Den som ----- har skett.

(Föreslagen lydelse)

inkomma med yttrande över besvären till *regeringsrätten*. Efter besvärstidens utgång kungör centrala valmyndigheten skyndsamt samtliga inkomna besvär i allmänna tidningarna. Därvid utsättes viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avgivas till myndigheten. Efter utgången av förklaringstiden insänder myndigheten ofördröjligen besvärshandlingarna och inkomna förklaringar till *regeringsrätten*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot val som förrättats före den 1 januari 1972.

94) Förslag

till

Lag

om ändring i kommunala vallagen (1930: 253)

Härigenom förordnas, att 3 § 3 mom. och 56 § kommunala vallagen (1930: 253)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

3 §.

3 mom. Vid val av kyrkofullmäktige skall varje församling eller, där församling är för dylikt val delad i valkretsar, varje sådan valkrets bilda ett valdistrikt. Där på grund av bestämmelserna i lagen om val till riksdagen delar av församlingen eller av valkretsen ingå i olika valdistrikt vid val till riksdagen, skall dock varje sådan del bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofull-

3 mom. Vid val av kyrkofullmäktige skall varje församling eller, där församling är för dylikt val delad i valkretsar, varje sådan valkrets bilda ett valdistrikt. Där på grund av bestämmelserna i lagen om val till riksdagen delar av församlingen eller av valkretsen ingå i olika valdistrikt vid val till riksdagen, skall dock varje sådan del bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofull-

¹ Lagen omtryckt 1969: 824.

(Nuvarande lydelse)

mäktige. När skäl därtill äro, må länsstyrelsen förordna, att delar av församling eller valkrets, vilka enligt dessa bestämmelser skulle var för sig bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige, dock skola vid sådant val tillsammans utgöra ett valdistrikt.

(Föreslagen lydelse)

mäktige. När skäl därtill äro, må länsstyrelsen förordna, att delar av församling eller valkrets, vilka enligt dessa bestämmelser skulle var för sig bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige, dock skola vid sådant val tillsammans utgöra ett valdistrikt. *Över sådant beslut må besvär anföras i den ordning, som är bestämd för överklagande av länsstyrelsens beslut i mål, vilka bedömas efter lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse.*

56 §.

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföras besvär hos *Konungen*; och skall han, vid förlust av talan, sist inom tio dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till *Konungen* ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till *vederbörande statsdepartement för att i regeringsrätten skyndsamt föredragas och avgöras.*

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföras besvär hos *regeringsrätten*; och skall han, vid förlust av talan, sist inom tio dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till *regeringsrätten* ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till *regeringsrätten.*

Skiljes den — — — — — för valet.

Vad i — — — — — ny röstsammanräkning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Aldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot val som för rättats före den 1 januari 1972.

95) Förslag

till

Lag**om ändring i kommunallagen (1953: 753)**

Härigenom förordnas, att 9 och 78 §§ kommunallagen (1953: 753)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***9 §.**

För val — — — — — inom valkrets.

Vid valkretsindelning — — — — — kan ske.

I varje — — — — — genom lottning.

Om indelning — — — — — i ärendet.

Beslut om — — — — — nästa val.

Mot länsstyrelsens beslut om indelning i valkretsar föres talan hos regeringsrätten genom besvär.

78 §.

I länsstyrelsens *utslag* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *Konungen* senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet; dock äger menighet som klagar åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.

I länsstyrelsens *beslut* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *regeringsrätten* senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet; dock äger menighet som klagar åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

96) Förslag

till

Lag**om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm**

Härigenom förordnas, att 9 och 82 §§ kommunallagen (1957: 50) för Stockholm² skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Lagen omtryckt 1969: 765.

² Lagen omtryckt 1969: 766.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

För val — — — — — inom valkrets.
 Vid valkretsindelning — — — — — kan ske.
 I varje — — — — — genom lottning.
 Om indelning — — — — — i ärendet.
 Beslut om — — — — — nästa val.

Mot länsstyrelsens beslut om indelning i valkretsar föres talan hos regeringsrätten genom besvär.

82 §.

I länsstyrelsens *utslag* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *Konungen*.
 I länsstyrelsens *beslut* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *regeringsrätten*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

97) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse

Härigenom förordnas, att 12 § 3 mom. och 91 § lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

3 m o m. Om indelning — — — — — i ärendet.
 Beslut om — — — — — nästa val.

Mot länsstyrelsens beslut om indelning i valkretsar föres talan hos regeringsrätten genom besvär.

91 §.

I länsstyrelsens *utslag* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *Konungen* senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll
 I länsstyrelsens *beslut* må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos *regeringsrätten* senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll

(Nuvarande lydelse)

del av beslutet; dock äger menighet som klagar åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.

(Föreslagen lydelse)

del av beslutet; dock äger menighet som klagar åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

98) Förslag

till

Lag

om ändring i landstingslagen (1954: 319)

Häriigenom förordnas, att 78 § 1 mom. landstingslagen (1954: 319) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)***78 §.**

1 m o m. Över beslut av landsting äger medlem av landstingskommunen anföras besvär hos *Konungen*. Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider landstingets befogenhet eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären, ställda till *Konungen*, skola hava inkommit till länsstyrelsen inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å landstingskommunens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

(Föreslagen lydelse)

1 m o m. Över beslut av landsting äger medlem av landstingskommunen anföras besvär hos *regeringsrätten*. Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider landstingets befogenhet eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären, ställda till *regeringsrätten*, skola hava inkommit till länsstyrelsen inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å landstingskommunens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

(Nuvarande lydelse) (Föreslagen lydelse)
 Över landstings — — — — — ej klagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

99) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank
 och om landshypoteksföreningar**

Härigenom förordnas, att 62 § lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse) (Föreslagen lydelse)

62 §

Banken och föreningarna — — — — — av bankinspektionen.

Vid meddelande — — — — — förelägga vite.

Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Beslut i — — — — — förordnar annat.

I övrigt — — — — — om tillsynsverksamheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

100) Förslag

till

Lag

**om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges
 stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar**

Härigenom förordnas, att 40 § förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

40 §.¹

Kassan och — — — — — av bankinspektionen.

Vid meddelande — — — — — förelägga vite.

Talan mot bankinspektionens beslut enligt denna förordning föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

Beslut i — — — — — förordnar annat.

I övrigt — — — — — om tillsynsverksamheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

101) Förslag

till

Lag

om ändring i förordningen (1951: 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor

Härigenom förordnas, att 6—8 §§ förordningen (1951: 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Över beslut, varigenom riksskattenämnden meddelat förhandsbesked, må besvär anföras av sökanden och vederbörande taxeringsintendent. Rätt att anföras besvär tillkommer även vederbörande kommun, *municipalsamhälle* och *landsting*, om förhandsbeskedet avser taxering av fastighet eller såvitt detsamma avser taxering till kommunal inkomstskatt. Besvär som nu sagts skola upptagas och slutligt avgöras av *kammarrätten*, därest *förhandsbeskedet rör tillämpning av 6 § 1 mom., 7,*

Över beslut, varigenom riksskattenämnden meddelat förhandsbesked, må besvär anföras av sökanden och vederbörande taxeringsintendent. Rätt att anföras besvär tillkommer även vederbörande kommun och *landstingskommun*, om förhandsbeskedet avser taxering av fastighet eller såvitt detsamma avser taxering till kommunal inkomstskatt. Besvär som nu sagts skola upptagas och avgöras av *regeringsrätten*.

¹ Senaste lydelse 1970: 66.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8, 9, 10, 11 eller 12 § kommunalskattelagen, och av Kungl. Maj:t, därest förhandsbeskedet avser annan fråga.

Över beslut, — — — — — ej anföras.

7 §.

Besvär enligt — — — — — för ändringssökandet.

Inkomna besvär skola, efter vederbörandes hörande, av riksskattenämnden skyndsamt överlämnas till finansdepartementet, därest prövningen av besvären ankommer på Kungl. Maj:t, och eljest till kammarrätten.

Inkomna besvär skola, efter vederbörandes hörande, av riksskattenämnden skyndsamt överlämnas till regeringsrätten.

8 §.

Av riksskattenämnden meddelat förhandsbesked eller, om besvär däröver anförts, Kungl. Maj:ts eller kammarrättens i anledning av besvären meddelade beslut skall lända till efterrättelse vid taxering, som med beskedet avses, om och i den mån den, på vilkens begäran förhandsbeskedet meddelats, därom framställer yrkande. Därvid har denne att meddela erforderliga upplysningar till bedömande av beskedets tillämplighet.

Av riksskattenämnden meddelat förhandsbesked eller, om besvär däröver anförts, regeringsrättens i anledning av besvären meddelade beslut skall lända till efterrättelse vid taxering, som med beskedet avses, om och i den mån den, på vilkens begäran förhandsbeskedet meddelats, därom framställer yrkande. Därvid har denne att meddela erforderliga upplysningar till bedömande av beskedets tillämplighet.

Vad i — — — — — beskedet angår.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

102) Förslag

till

Lag**om ändring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.**

Härigenom förordnas, att 22 § förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***22 §.**

Mot tillsynsmyndighetens beslut enligt 4, 18 eller 19 § föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Över tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning må klagan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär.

I övrigt föres talan mot tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Beslut av tillsynsmyndigheten skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Beslut av tillsynsmyndigheten *eller kammarrätt* skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

103) Förslag

till

Lag**om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.**

Härigenom förordnas, att 11 § förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m.² skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***11 §.**

Över tillsynsmyndighetens beslut enligt denna förordning må klagan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Talan mot sådant beslut av tillsynsmyndigheten som avses i 6 § första stycket eller 12 § föres hos

¹ Förordningen omtryckt 1969: 755.

² Förordningen omtryckt 1969: 756.

(Nuvarande lydelse)

Beslut av tillsynsmyndigheten skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

(Föreslagen lydelse)

Kungl. Maj:t genom besvär och prövas i statsrådet.

Mot annat beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna förordning föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Beslut av tillsynsmyndigheten eller kammarrätt skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

104) Förslag

till

Lag

om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)

Härigenom förordnas att 47, 49—52 och 54 §§ folkbokföringsförordningen (1967: 198) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***47 §.**

Innan underställt — — — — — yttra sig.

Innan länsstyrelse — — — — — avge yttrande.

Vid avgörande av kyrkobokföringsärende kan länsstyrelsen förordna om sådan kyrkobokföringsåtgärd som ej yrkats i ärendet. I mantalskrivningsärende gäller motsvarande i fråga om såväl kyrkobokförings- som mantalsskrivningsåtgärd.

49 §.

Mot länsstyrelses beslut i ärende som underställes kammarrätten får talan icke föras.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse föres genom besvär

Mot länsstyrelses beslut i ärende som underställes kammarrätt får talan icke föras.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse och mot beslut av domkapi-

(Nuvarande lydelse)

a) hos kammarrätten i fråga om mantalsskrivning, kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister eller om föreläggande eller utdömande av vite,

b) hos Konungen i annan fråga.

Talan mot domkapitels beslut föres genom besvär hos Konungen.

Besvär enligt andra eller tredje stycket skall inges till den myndighet som meddelat beslutet. Har besvären ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären prövas, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Beslut som avses i andra eller tredje stycket skall verkställas omedelbart, om beslutsmyndigheten ej förordnat annat.

(Föreslagen lydelse)

tel föres hos kammarrätten genom besvär.

Besvären skall inges till den myndighet som meddelat beslutet. Har besvären ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären prövas, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Beslut av länsstyrelse, som ej skall underställas kammarrätt, samt beslut av domkapitel och kammarrätt skall verkställas omedelbart, om beslutsmyndigheten ej förordnat annat.

50 §.

Länsstyrelses beslut, varigenom mål underställes kammarrättens prövning, och länsstyrelses eller domkapitels beslut, varigenom ärendet avgjorts, skall delges person och kommun som beröres av beslutet.

I underställningsbeslut — — — av

Länsstyrelses beslut, mot vilket talan får föras, och domkapitels beslut skall innehålla besvärshänvisning.

Länsstyrelses beslut, varigenom mål underställes kammarrätts prövning, och länsstyrelses, domkapitels eller kammarrätts beslut, varigenom ärendet avgjorts, skall delges person och kommun som beröres av beslutet.

underställningsbeslutet.

Beslut, mot vilket talan får föras, skall innehålla besvärshänvisning.

51 §.

När talan förts mot länsstyrelses eller domkapitels beslut, skall beslutsmyndigheten inhämta yttrande från folkbokföringsmyndighet, som tidigare yttrat sig i ärendet, och bereda den som, förutom klaganden, får föra talan tillfälle att yttra sig.

När talan förts mot länsstyrelses eller domkapitels beslut, skall beslutsmyndigheten inhämta yttrande från folkbokföringsmyndighet, som tidigare yttrat sig i ärendet, och bereda den som, förutom klaganden, får föra talan tillfälle att yttra sig.

(Nuvarande lydelse)

Därefter skall beslutsmyndigheten skyndsamt sända handlingarna i ärendet med eget yttrande till *Konungen eller, om kammarrätten skall pröva besvären, till denna domstol.*

(Föreslagen lydelse)

Därefter skall beslutsmyndigheten skyndsamt sända handlingarna i ärendet med eget yttrande till *kammarrätten.*

52 §.

Vad som enligt 47 § tredje stycket gäller för länsstyrelse äger motsvarande tillämpning på kammarrätten vid dess prövning av mål om kyrkobokföring eller mantalsskrivning.

Mot kammarrättens avgörande i mål enligt denna förordning får talan icke föras.

Vid avgörande av kyrkobokföringsärende kan underställningsmyndighet eller besvärsmyndighet förordna om sådan kyrkobokföringsåtgärd som ej yrkats i ärendet. I mantalsskrivningsärende gäller motsvarande i fråga om såväl kyrkobokförings- som mantalsskrivningsåtgärd.

54 §.

Bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittne vid allmän domstol gäller även för ersättning åt den som av länsstyrelse *eller kammarrätten* kallats till vittnesförhör i mål enligt denna förordning. Ersättningen stannar dock alltid på staten.

Bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittne vid allmän domstol gäller även för ersättning åt den som av länsstyrelse kallats till vittnesförhör i mål enligt denna förordning. Ersättningen stannar dock alltid på staten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

105) Förslag**till****Förordning**

om ändring i förordningen (1970: 000) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

Härigenom förordnas, att 15 § förordningen (1970: 000) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten skall ha nedan angivna lydelse.

(I prop. 1970: 101 föreslagen lydelse)

(Här föreslagen lydelse)

15 §

Mot länsstyrelsens beslut enligt 4—6 §§ föres talan genom besvär hos kammarrätten. Besvär skall vara inkomna till kammarrätten inom två månader från det klaganden fick del av beslutet. *Mot kammarrättens utslag får talan icke föras.*

Har talan förts mot länsstyrelsens beslut, får *länsstyrelsen* medge anstånd med inbetalning av investeringsavgift helt eller delvis.

Mot länsstyrelsens beslut enligt 4—6 §§ föres talan genom besvär hos kammarrätten. Besvär skall vara inkomna till kammarrätten inom två månader från det klaganden fick del av beslutet.

Har talan förts mot länsstyrelsens *eller kammarrättens* beslut, får *beslutsmyndigheten* medge anstånd med inbetalning av investeringsavgift helt eller delvis.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

106) Förslag

till

Kungörelse**om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig handel**

Härigenom förordnas, att 11 § förordningen (1968: 564) om tillfällig handel skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Talan mot beslut enligt denna förordning föres genom besvär, *om beslutet meddelats av polismyndighet*, hos länsstyrelsen *och eljest hos Konungen*.

Talan mot *polismyndighets* beslut enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. *Mot länsstyrelses beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär.*

Talan mot beslut av tillståndsmyndighet som avses i 5 § föres hos Konungen genom besvär.

Beslut enligt — — — — — annat förordnas.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

107) Förslag
till
Kungörelse
om ändring i vapenförordningen (1949: 340)

Härigenom förordnas, att 40 § vapenförordningen (1949: 340) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

40 §.¹

Polismyndighets beslut — — — — — hos länsstyrelsen.

Över länsstyrelses beslut i ärende, som avses i 14, 16, 27, 28 eller 30 §, må klagan föras hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till inrikesdepartementet.	Talan mot länsstyrelses beslut enligt 14, 27 eller 28 § eller rörande återkallelse av tillstånd enligt 30 § föres hos Konungen genom besvär. Mot beslut av länsstyrelse i ärende, på vilket 16 § äger tillämpning, föres talan hos kammarrätten genom besvär.
---	--

Talan mot — — — — — ej föras

Polismyndighets och länsstyrelses beslut lända till efterrättelse utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.	Polismyndighets, länsstyrelses och kammarrätts beslut lända till efterrättelse utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.
---	--

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1955: 118.

108) Förslag
till
Kungörelse
om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648)

Härigenom förordnas, att 76 § vägtrafikförordningen (1951: 648) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

76 §.¹

Talan mot beslut av polismyndighet eller trafiknämnd enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. Mot beslut av länsstyrelse med stöd av *förordningen* eller i ärende angående lokal trafikföreskrift, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse, föres *tal* hos Konungen genom besvär. Beslut, som nu sagts, skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda *kan bli* förordnat. Beslut om återkallelse eller omhändertagande av körkort eller om återkallelse av tillstånd, *varom i denna förordning förmäles*, är dock icke gällande, förrän den, som avses med beslutet, erhållit del av detta.

Talan mot beslut av polismyndighet eller trafiknämnd enligt denna förordning *eller med stöd därav meddelade föreskrifter* föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Mot beslut, som länsstyrelse enligt denna förordning eller med stöd därav utfärdade föreskrifter meddelat rörande avgift, anteckning i bilregister eller bilreservregister, rätt att bruka fordon utan hinder av bestämmelserna i 11 § denna förordning, behörighet att föra motordrivet fordon, föreläggande vid vite eller utdömande av vite, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse med stöd av denna förordning och mot beslut av länsstyrelse i ärende angående lokal trafikföreskrift, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse, föres hos Konungen genom besvär.

Beslut som nu sagts skall utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas. Beslut, *varigenom någon fråntages behörighet att föra motordrivet fordon eller som innefattar återkallelse av tillstånd som avses i denna förordning*, är dock icke gällande,

¹ Senaste lydelse 1964: 732.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

förrän den som avses med beslutet
erhållit del av detta.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

109) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.

Härigenom förordnas, att 44 och 45 §§ förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

44 §.¹

Talan mot beslut av trafiknämnd enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. *Mot beslut av transportnämnden eller länsstyrelse* med stöd av förordningen och mot länsstyrelses beslut i ärende angående yrkesmässig trafik, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse, *föres talan hos Konungen genom besvär*. Beslut, som *nu sagts*, skall, med nedan angivna undantag, gälla utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

1 mom. Talan mot beslut av trafiknämnd enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Mot länsstyrelses beslut i ärende om utfärdande eller återkallelse av trafik kort föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse med stöd av förordningen föres hos Konungen genom besvär. I samma ordning föres talan mot transportnämndens beslut med stöd av förordningen och mot länsstyrelses beslut i ärende angående yrkesmässig trafik, vilket från trafiknämnd hänskjutits till länsstyrelse.

2 mom. Beslut som *avses i 1 mom.* skall, med nedan angivna undantag, gälla utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

¹ Senaste lydelse 1969: 689.

(Nuvarande lydelse)

Beslut, som innefattar trafiktillstånd eller tillstånd att bedriva uthyrningsrörelse eller transportförmedling, vare, där ej på grund av särskilda skäl i tillståndet annorlunda förordnats, icke gällande, förrän beslutet vunnit laga kraft eller, där besvär däremot anförts, beslutet blivit slutligen fastställt. Dylikt beslut ävensom beslut om indelning i lokalområden eller om bestämmande av särskilt lokalområde skall anses ha kommit klagande till del den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag i vederbörande myndighets lokal. Sådant tillkännagivande bör ske inom fem dagar från beslutets dag.

Beslut om återkallelse eller indragning på viss tid av trafiktillstånd eller annat tillstånd, som ovan sagts, eller av trafikkort, vare ej gällande förrän den, som avses med beslutet, därav erhållit del.

I beslut, som innefattar återkallelse av trafiktillstånd enligt 19 § 2 mom. samt nytt trafiktillstånd, skall angivas viss tidpunkt från vilken återkallelsen och det nya tillståndet skola gälla. Tillståndsmyndigheten får på begäran av part ändra tidigare fastställd tidpunkt.

(Föreslagen lydelse)

Beslut, som innefattar trafiktillstånd eller tillstånd att bedriva uthyrningsrörelse eller transportförmedling, vare, där ej på grund av särskilda skäl i tillståndet annorlunda förordnats, icke gällande, förrän beslutet vunnit laga kraft eller, där besvär däremot anförts, beslutet blivit slutligen fastställt. Dylikt beslut ävensom beslut om indelning i lokalområden eller om bestämmande av särskilt lokalområde skall anses ha kommit klagande till del den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag i vederbörande myndighets lokal. Sådant tillkännagivande bör ske inom fem dagar från beslutets dag.

Beslut om återkallelse eller indragning på viss tid av trafiktillstånd eller annat tillstånd, som ovan sagts, eller av trafikkort, vare ej gällande förrän den, som avses med beslutet, därav erhållit del.

I beslut, som innefattar återkallelse av trafiktillstånd enligt 19 § 2 mom. samt nytt trafiktillstånd, skall angivas viss tidpunkt från vilken återkallelsen och det nya tillståndet skola gälla. Tillståndsmyndigheten får på begäran av part ändra tidigare fastställd tidpunkt.

45 §.

Beslut om återkallelse av trafikkort skall, där ej *länsstyrelsen* annorlunda förordnat, gå i omedelbar verkställighet.

Beslut om återkallelse av trafikkort skall, där ej *i beslutet* annorlunda förordnats, gå i omedelbar verkställighet.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

110) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617)

Härigenom förordnas i fråga om allmänna ordningsstadgan (1956: 617)¹,
dels att i 8, 23 och 25 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut
mot »kommunfullmäktige»,

dels att i 24 § orden »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kom-
munstyrelsen»,

dels att 27—29 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

27 §.²

Mot beslut som *myndighet* medde-
lat på grund av denna stadga eller
lokal ordningsstadga må talan föras
genom besvär, om beslutet fattats av
länsstyrelse, hos Konungen och eljest
hos länsstyrelsen.

Mot beslut som *polismyndighet*
eller *kommunal myndighet* meddelat
på grund av denna stadga eller lokal
ordningsstadga föres talan hos läns-
styrelsen genom besvär.

*Beträffande klagan över kommu-
nal myndighets beslut i fall som av-
ses i 2 och 23 §§ och över länsstyrel-
sens beslut med anledning av sådan
klagan finnas bestämmelser i kom-
munallagen den 18 december 1953
(nr 753) och kommunallagen för
Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50).*

Mot länsstyrelses beslut om före-
läggande av vite föres talan hos kam-
marrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länssty-
relse på grund av denna stadga eller
lokal ordningsstadga och mot social-
styrelsens beslut enligt 21 § föres hos
Konungen genom besvär och prövas
i statsrådet.

Beslut som på grund av denna
stadga eller lokal ordningsstadga
meddelas av länsstyrelse eller polis-
myndighet skall utan hinder av be-

Beslut som på grund av denna
stadga eller lokal ordningsstadga
meddelas av polismyndighet, länssty-
relse eller kammarrätt skall utan hin-

¹ Senaste lydelse av 8 § 1964: 677.

² Senaste lydelse 1964: 677.

(Nuvarande lydelse)

svär lända till efterrättelse, såvida ej annorlunda förordnas.

(Föreslagen lydelse)

der av besvär lända till efterrättelse, såvida ej annorlunda förordnas.

28 §.¹

Bryter någon mot bestämmelserna i 2—6 §§ eller underlåter någon att hörsamma föreskrift, förbud eller påbud som meddelats med stöd av 8 § denna stadga eller bryter någon mot bestämmelse i lokal ordningsstadga eller i reglemente eller taxa som avses i 25 §, dömes till böter, högst femhundra kronor. Har förseelsen avsett åliggande av större vikt eller har därigenom förorsakats avsevärd skada eller olägenhet, *skola dagsböter ådömas.*

Bryter någon mot bestämmelserna i 2—6 §§ eller underlåter någon att hörsamma föreskrift, förbud eller påbud som meddelats med stöd av 8 § denna stadga eller bryter någon mot bestämmelse i lokal ordningsstadga eller i reglemente eller taxa som avses i 25 §, dömes till böter, högst femhundra kronor. Har förseelsen avsett åliggande av större vikt eller har därigenom förorsakats avsevärd skada eller olägenhet, *dömes till böter.*

Handlar barn, — — — — — förhindra förseelsen.

29 §.²

Till *dagsböter* dömes

Till *böter* dömes

1) den som — — — — — andra stycket.

Vid förseelse — — — — — förhindra förseelsen.

Den som — — — — — femhundra kronor.

Försummelse i — — — — — till stånd.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1964: 677.

² Senaste lydelse 1969: 413.

111) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)

Härigenom förordnas i fråga om hälsovårdsstadgan (1958: 663)¹,

dels att i 4, 13, 14 och 33—35 §§ ordet »medicinalstyrelsen» skall bytas ut mot »socialstyrelsen»,

dels att i 7, 12, 68 och 70 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att i 8 § orden »kommunens styrelse» och »stadsfullmäktige» skall bytas ut mot »kommunstyrelsen» respektive »kommunfullmäktige»,

dels att i 69 § orden »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kommunstyrelsen»,

dels att 86 § skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

86 §.

Mot beslut av hälsovårdsnämnd enligt denna stadga eller lokal hälsovårdsordning må anföras besvär hos länsstyrelsen. Över länsstyrelses beslut må talan föras genom besvär hos Konungen.

Mot beslut av hälsovårdsnämnd enligt denna stadga eller lokal hälsovårdsordning må anföras besvär hos länsstyrelsen.

Mot sådant beslut av socialstyrelsen som avses i 14 eller 33—35 § föres talan hos kammarrätten genom besvär. I samma ordning föres talan mot beslut som länsstyrelse på grund av denna stadga eller lokal hälsovårdsordning meddelat för särskilt fall angående förbud, föreläggande, föreskrift, tillstånd eller godkännande eller omhändertagande, oskadliggörande eller liknande åtgärd, om ej fråga är om kommuns åligganden med avseende å allmänna hälsovården.

I övrigt föres talan mot socialstyrelsens beslut på grund av denna

¹ Senaste lydelse av

12 § 1967: 322

13 § 1968: 407

14 § 1963: 340

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

*stadga och mot länsstyrelses beslut
på grund av stadgan eller lokal hälso-
vårdsordning hos Konungen genom
besvär.*

Myndighet äger — — — — — förd klagan.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

112) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612)

Härigenom förordnas, att 71 § 2 mom. och 72 § byggnadsstadgan (1959: 612) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

71 §.

2 mom. *Över länsstyrelsens beslut enligt denna stadga må talan föras hos Konungen.*

2 mom. *Talan mot länsstyrelses beslut enligt 54 § 1 mom. sista stycket eller 66 § eller i annat ärende som avses i 67 § än sådant som rör ansökan hos länsstyrelsen eller byggnadsnämnd om medgivande som avses i 1 mom. första stycket sista punkten av paragrafen föres hos Konungen genom besvär.*

Mot annat beslut av länsstyrelse i ärende som avses i 5 kap. och mot länsstyrelses beslut om förbud eller föreläggande enligt 6 kap. föres talan hos kammarrätten genom besvär.

I övrigt föres talan mot länsstyrelses beslut enligt denna stadga hos Konungen genom besvär.

72 §.¹

Kommunens styrelse — — — — — dess rätt.

¹ Senaste lydelse 1962: 264.

(Nuvarande lydelse)

Mot beslut av byggnadsnämnd eller länsstyrelsen i fråga om tillstånd till nybyggnad eller annan åtgärd i närheten av befästning, flygplats eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, må talan föras av *luftfartsstyrelsen* om frågan rör civil flygplats, av den i atomenergilagen omnämnda tillsynsmyndigheten om frågan rör atomreaktor eller annan atomenergianläggning samt eljest av *chefen för försvarsstaben* eller myndighet som denne bestämmer.

(Föreslagen lydelse)

Mot beslut av byggnadsnämnd, länsstyrelse eller kammarrätt i fråga om tillstånd till nybyggnad eller annan åtgärd i närheten av befästning, flygplats eller annan anläggning, som avses i 81 § byggnadslagen eller omfattas av förordnande enligt 82 § samma lag, må talan föras av *luftfartsverket* om frågan rör civil flygplats, av den i atomenergilagen omnämnda tillsynsmyndigheten om frågan rör atomreaktor eller annan atomenergianläggning samt eljest av *överbefälhavaren* eller myndighet som denne bestämmer.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

113) Förslag

till

Kungörelse**om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor**

Härigenom förordnas, att 61 § förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

Klagan över byggnadsnämnds och brandchefs beslut enligt denna förordning må föras genom besvär hos länsstyrelsen.

Över länsstyrelsens beslut må besvär anföras hos Konungen.

(Föreslagen lydelse)

61 §.¹

Talan mot byggnadsnämnds och brandchefs beslut enligt denna förordning föres hos länsstyrelsen genom besvär. Talan mot sprängämnesinspektionens beslut föres hos kommerskollegium genom besvär.

¹ Senaste lydelse 1967: 698.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Mot beslut för särskilt fall av länsstyrelse eller kommerskollegium rörande förhandsbesked, tillstånd, medgivande till försöksdrift, föreläggande eller besked efter avsyning föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av länsstyrelse eller kommerskollegium enligt denna förordning föres hos Konungen genom besvär.

Socialstyrelsen, statens — — — — — tillstånd beviljats.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

114) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i brandstadgan (1962: 91)

Härigenom förordnas i fråga om brandstadgan (1962: 91),

dels att i 2 § och 3 § 1 mom. orden »kommunens fullmäktige» och »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige» respektive »kommunstyrelsen»,

dels att i 3 § 1 mom. ordet »stadsfullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att 26—29 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 §.

Till *dagsböter* dömes, om ej gärningen är belagd med straff i annan författning, den som icke låter verkställa föreskriven sotning, när han

Till *böter* dömes, om ej gärningen är belagd med straff i annan författning, den som icke låter verkställa föreskriven sotning, när han enligt

(Nuvarande lydelse)

enligt 17 § andra punkten fått medgivande att själv ombesörja sådan sotning, samt den som bryter mot bestämmelse i 23 §.

(Föreslagen lydelse)

17 § andra punkten fått medgivande att själv ombesörja sådan sotning, samt den som bryter mot bestämmelse i 23 §.

27 §.

Bryter någon mot bestämmelse i brandordning och skall förseelsen enligt stadgande däri föranleda ansvar, dömes, om ej gärningen är belagd med straff i annan författning, till böter, högst *trehundra* kronor. Har förseelsen avsett åliggande av större vikt eller har därigenom förorsakats avsevärd skada eller olägenhet, *skola* dagsböter *åläggas*.

Bryter någon mot bestämmelse i brandordning och skall förseelsen enligt stadgande däri föranleda ansvar, dömes, om ej gärningen är belagd med straff i annan författning, till böter, högst *femhundra* kronor. Har förseelsen avsett åliggande av större vikt eller har därigenom förorsakats avsevärd skada eller olägenhet, *dömes till böter*.

28 §.

Bryter någon mot bestämmelsen i 25 § andra stycket, dömes till *dagsböter* eller fängelse i högst ett år.

Förseelsen må av allmän åklagare åtalas endast efter angivelse av målsäganden.

Bryter någon mot bestämmelsen i 25 § andra stycket, dömes till *böter* eller fängelse i högst ett år. *Allmänt åtal får väckas endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.*

29 §.

Över beslut — — — — — hos länsstyrelsen.

Talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat på grund av denna stadga eller brandordning, må föras hos Konungen.

Talan mot länsstyrelses beslut i ärende som avses i första stycket eller rörande vitesföreläggande enligt 24 § mot annan än kommun *föres* hos kammarrätten genom besvär.

Mot beslut, som länsstyrelse på grund av brandordning meddelat för särskilt fall angående tillstånd, förbud eller föreläggande, *föres* likaledes talan hos kammarrätten genom besvär, om ej fråga är om åliggande för kommunen på grund av dennas ansvar för brandförsvaret.

I övrigt föres talan mot beslut, som länsstyrelse meddelat på grund av

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*
denna stadga eller brandordning, hos
Konungen genom besvär.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

115) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i mönstringsförordningen (1961: 87)

Härigenom förordnas, att 52 § mönstringsförordningen (1961: 87) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

52 §.¹

Den som — — — — — hos sjöfartsverket.

Talan mot sjöfartsverkets beslut om
påmönstringsförbud eller varning fö-
res hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av sjöfartsverket
enligt denna förordning föres talan
hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

116) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler

Härigenom förordnas, att 8 § förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Senaste lydelse 1969: 311.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Tillstånd enligt — — — — — av socialstyrelsen.

*Talan mot socialstyrelsens beslut
enligt första stycket föres hos kam-
marrätten genom besvär.*

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

117) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i hotellförordningen (1966: 742)

Härigenom förordnas, att 22 § hotellförordningen (1966: 742) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Talan mot — — — — — genom besvär.

Talan mot länsstyrelsens beslut Talan mot länsstyrelsens beslut
föres hos Konungen genom besvär. enligt 13 § föres hos Konungen ge-
nom besvär.

*Mot annat beslut av länsstyrelsen
enligt denna förordning föres talan
hos kammarrätten genom besvär.*

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

118) Förslag

till

Kungörelse

**om ändring i kungörelsen (1970: 000) om förevisning av brandfarlig
biograffilm**

Härigenom förordnas, att 6 § kungörelsen (1970: 000) om förevisning av brandfarlig biograffilm skall ha nedan angivna lydelse.

(I prop. 1970: 47 föreslagen lydelse) (Här föreslagen lydelse)

6 §

Talan mot — — — — — genom besvär.

Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

Bilaga 3 till lagrådsremiss den 14 januari 1971

**1) Förslag
till
Förvaltningslag**

Härigenom förordnas som följer.

Lagens tillämpningsområde

1 §

Denna lag gäller handläggning av ärende hos förvaltningsmyndighet. Lagen gäller även ärende hos domstol, om ärendet avser domstolens förvaltande verksamhet.

Har i lag eller i författning som beslutats av Konungen eller riksdagen meddelats bestämmelse som avviker från denna lag, gäller dock den bestämmelsen.

2 §

Lagen gäller icke ärende hos

1. Konungen,
2. kommunal myndighet, om ärendet avgöres genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär eller besvär hos kommunal besvärsnämnd,
3. överexekutor eller utmättningsman, om ärendet avser myndighetens exekutiva verksamhet, eller
4. polis-, åklagar- eller tullmyndighet, om ärendet avser myndighetens verksamhet till förekommande eller beivrande av brott.

3 §

Lagens särskilda bestämmelser gäller endast i den mån fråga är om utövning av befogenhet att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande.

De särskilda bestämmelserna tillämpas ej

1. i ärende i första instans när ärendet avser sjukvård och myndighetens beslut ej kan överklagas genom besvär eller
2. när ärendet avser föreskrift till allmän efterrättelse och fråga ej är om prövning av besvär.

Allmänna bestämmelser

4 §

Den som har att handlägga ärende är jävig,

1. om saken angår honom själv eller hans make, föräldrar, barn eller syskon eller annan honom närstående eller ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom själv eller någon honom närstående,

2. om han eller någon honom närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,

3. om ärendet blivit anhängigt hos myndigheten genom besvär eller efter underställning eller på grund av tillsyn över annan myndighet och han tidigare hos den underordnade myndigheten deltagit vid den slutliga handläggningen av ärende som rör saken,

4. om han i saken fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon eller

5. om annars särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet.

Från jäv bortses när frågan om opartiskhet uppenbarligen saknar betydelse.

5 §

Den som är jävig får ej handlägga ärendet. Han får dock vidtaga åtgärd, som ej utan olägligt uppskov kan ombesörjas av annan.

Känner någon till omständighet som kan antagas utgöra jäv mot honom, skall han självmant ge det till känna.

Har fråga om jäv mot någon uppkommit och har annan ej trätt i hans ställe, skall myndigheten snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om myndigheten ej är beslutför utan honom och annan ej kan träda i hans ställe utan olägligt uppskov.

Mot beslut i jävsfråga får talan föras endast i samband med talan mot myndighetens beslut i huvudsaken.

6 §

Den som för talan i ärende får anlita ombud eller biträde. Den som har ombud skall dock medverka personligen, om myndigheten begär det.

Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han eljest olämplig, får myndigheten avvisa honom som ombud eller biträde i ärendet.

I fråga om talan mot myndighets beslut att avvisa ombud eller biträde äger de bestämmelser som gäller talan mot myndighetens beslut i huvudsaken motsvarande tillämpning.

7 §

Handling anses ha kommit in till myndighet, när handlingen eller avi om postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas myndighet särskilt om att telegram till myndigheten anlant till telegrafanstalt, anses telegrammet ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i myndighetens lokal eller funnits tillgänglig för myndigheten på postanstalt, anses den ha kommit in den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande skall bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om myndigheten begär det.

8 §

Är ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling från någon som saken angår ofullständig och kan bristen avhjälpas på ett enkelt sätt, skall myndigheten vägleda honom, om det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt.

9 §

När myndighet har att göra med någon som ej behärskar svenska språket eller är allvarligt hörsel- eller talskadad, får myndigheten vid behov anlita tolk.

10 §

Innan myndighet inhämtar yttrande genom remiss, skall myndigheten noga pröva behovet av åtgärden. Behöver yttrande inhämtas från flera, skall det göras samtidigt, om ej särskilda skäl föranleder annat. Om det ej är obehövt, anges i remissen i vilka avseenden och inom vilken tid yttrande önskas samt huruvida mottagaren bör inhämta yttrande från annan.

11 §

Talan mot sådant beslut av myndighet som kan överklagas genom besvär får föras av den som beslutet angår, om det gått honom emot.

12 §

Besvär över myndighets beslut anföres genom att besvärshandling tillställs den förvaltningsmyndighet eller förvaltningsdomstol som har att pröva besvären. I besvärshandlingen skall anges det beslut som överklagas.

Besvärshandlingen skall ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. I fråga om beslut, som avser föreskrift till allmän efterrättelse och som ej delges, räknas besvärstiden från den

dag då beslutet tillkännagavs. Har beslutet tillkännagivits vid mer än ett tillfälle, räknas besvärstiden från dagen för det sista tillkännagivandet.

Besvär som ej anförts i rätt tid upptages ej till prövning. Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till den myndighet som har meddelat det överklagade beslutet, skall besvären ändå upptagas till prövning.

13 §

Myndighet, som har att pröva besvär, kan i avvaktan på ärendets avgörande förordna att det överklagade beslutet tills vidare icke skall gälla.

Särskilda bestämmelser

14 §

Sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som tillförts ärendet med de begränsningar som följer av 39 § andra stycket lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar eller av denna paragraf.

Myndighet får vägra att lämna ut annat material än allmän handling under samma förutsättningar som enligt nyssnämnda lagrum gäller beträffande allmän handling. Lämnas sådant material ut, skall myndigheten om det behövs göra förbehåll om hur det får användas.

Har myndigheten vägrat att lämna ut handling eller annat som tillförts ärendet, skall myndigheten på annat sätt upplysa parten om innehållet i materialet, i den mån det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som föranlett vägran att lämna ut materialet. Myndigheten skall vid behov förordna att den som erhåller sådan upplysning ej får obehörigen yppa vad han fått veta.

15 §

Ärende får ej avgöras utan att sökande, klagande eller annan part underrättats om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och tillfälle beretts honom att yttra sig över det. Myndigheten får dock avgöra ärende utan att så skett,

1. om åtgärderna är uppenbart obehövliga,
2. om ärendet rör tillsättning av tjänst, antagning för utbildning, utfärdande av betyg, tilldelning av forskningsbidrag eller jämförbar sak och fråga ej är om prövning av besvär,
3. om det kan befaras att genomförandet av beslutet i ärendet annars skulle avsevärt försvåras eller
4. om ärendets avgörande ej kan uppskjutas.

Underrättelse enligt första stycket får ske genom delgivning.

Bestämmelserna i 14 § om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts ärendet äger motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse enligt första stycket.

16 §

Vill sökande, klagande eller annan part muntligen lämna uppgift i ärendet, skall tillfälle beredas honom att göra det, om det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång. Sådan uppgift antecknas genom myndighetens försorg i den utsträckning som det behövs.

17 §

Beslut, varigenom myndighet avgör ärende, skall innehålla de skäl som bestämt utgången. Skälen får dock utelämnas helt eller delvis.

1. om beslutet icke går part emot eller det eljest är uppenbart obchövligt att upplysa om skälen,

2. om beslutet rör tillsättning av tjänst, antagning för utbildning, utfärdande av betyg, tilldelning av forskningsbidrag eller jämförbar sak,

3. om det är nödvändigt med hänsyn till privatlivets helgd, enskilda behöriga ekonomiska intresse eller jämförbart förhållande eller

4. om ärendet är så brådskande att det ej finns tid att utforma skälen.

Har skälen utelämnats, bör myndigheten i efterhand om möjligt upplysa parten om dem, om han begär det.

18 §

Sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i beslut varigenom myndighet avgör ärende, om det ej är uppenbart obehövt. Är det uppenbart att beslutet går honom emot, skall han även underrättas om vad han har att iakttaga vid talan mot beslutet och om skiljaktig mening som antecknats i protokoll eller annan handling. Underrättelse får ske genom delgivning.

Första stycket äger motsvarande tillämpning, om annan som får överklaga beslutet begär att skriftligen få del av detta.

19 §

Beslut, som till följd av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, får rättas av myndigheten. Om det ej är obehövt, skall part lämnas tillfälle att yttra sig innan rättelse sker.

20 §

Den som uppsåtligen bryter mot förbehåll eller förordnande som meddelats enligt 14 § eller 15 § tredje stycket dömes till böter eller fängelse i högst ett år, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972, då lagen (1946: 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets hand-

läggning insända handlingar med posten m. m. och lagen (1954: 355) om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut skall upphöra att gälla.

I fråga om besvär över beslut som meddelats före den 1 januari 1972 gäller äldre bestämmelser.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2) Förslag

till

Förvaltningsprocesslag

Härigenom förordnas som följer.

Lagens tillämpningsområde

1 §

Denna lag gäller rättskipning i regeringsrätten, kammarrätt, skatterätt och länsrätt.

2 §

Har i lag eller i författning som beslutats av Konungen meddelats bestämmelse som avviker från denna lag, gäller den bestämmelsen.

Måls anhängiggörande

3 §

Ansökan, besvär, anmälan, underställning och annan åtgärd, varigenom mål anhängiggöres, skall ske skriftligen.

4 §

Ansöknings- eller besvärshandling från enskild bör innehålla uppgift om hans namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Handlingen skall vara egenhändigt undertecknad av honom eller hans ombud.

5 §

I ansöknings- eller besvärshandling eller därmed jämförlig handling anges vad som yrkas samt de omständigheter som åberopas till stöd härför. I besvärshandling anges dessutom det beslut mot vilket talan föres.

Sökande eller klagande bör vidare uppge bevis som han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

6 §

Är ansöknings- eller besvärshandling så ofullständig att den icke kan läggas till grund för prövning i sak, förelägger rätten sökanden eller klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans talan annars ej upptages till prövning.

7 §

Mål upptages ej till prövning, om ansökan, besvär eller annan åtgärd, varigenom mål anhängiggöres, ej skett inom föreskriven tid. Är fråga om besvär över förvaltningsmyndighets beslut och har besvärshandlingen kommit in till förvaltningsmyndigheten före besvärstidens utgång, skall besvären ändå upptagas till prövning.

Måls handläggning

8 §

Rätten tillser att mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver.

Vid behov anvisar rätten hur utredningen bör kompletteras och avvisar överflödigt utredning.

9 §

Förfarandet är skriftligt.

I handläggningen får ingå muntlig förhandling beträffande viss fråga, när det kan antagas vara till fördel för utredningen.

I kammarrätt, skatterätt och länsrätt skall muntlig förhandling hållas, om enskild som för talan i målet begär det och ej förhandlingen är obehövlig eller särskilda skäl talar mot det.

10 §

Ansöknings- eller besvärshandling eller annan handling, varigenom mål anhängiggöres, och det som hör till den tillställes motpart eller annan mot vilken åtgärd ifrågasättes. Rätten förelägger därvid mottagaren att svara inom viss tid vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

Första stycket äger ej tillämpning,

1. om det är uppenbart att talan ej kan bifallas eller att underrättelse ej behövs eller
2. om det kan befaras att underrättelse skulle avsevärt försvåra genomförandet av beslut i målet.

Bestämmelserna i 43 § om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts målet äger motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse enligt första stycket.

11 §

Den som förelagts att svara skall göra det skriftligen, om ej rätten förordnar att svaret får lämnas vid muntlig förhandling.

Den som svarar skall ange huruvida han medger eller bestrider yrkandena i målet eller, om målet anhängiggjorts genom anmälan eller underställning, huruvida han godtager eller motsätter sig åtgärd som ifrågasättes. Om han bestrider yrkande eller motsätter sig ifrågasatt åtgärd, bör han ange skälen härför och de bevis som han vill åberopa.

Svar skall innehålla uppgift om vilket mål det hänför sig till.

12 §

Rätten ger sökande eller klagande tillfälle att ta del av svar och det som hör till det och att inom viss tid yttra sig skriftligen över detta, om det ej är obehövt. Rätten får förelägga honom att yttra sig över svaret vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

Bestämmelserna i 43 § om begränsningar i rätten att ta del av det som tillförts målet äger motsvarande tillämpning i fråga om underrättelse enligt första stycket.

13 §

Om det behövs, inhämtar rätten yttrande från förvaltningsmyndighet som tidigare beslutat i saken.

14 §

Till muntlig förhandling kallas sökande eller klagande och den som har att svara i målet, om ej särskilda skäl talar däremot. Enskild får föreläggas att inställa sig personligen vid vite eller vid påföljd av att hans utelämnande ej utgör hinder för målets vidare handläggning och avgörande.

15 §

Enskild part, som inställt sig till muntlig förhandling, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehälle, om rätten finner att han skäligen bör ersättas för sin inställelse. Rätten får bevilja förskott på ersättningen. Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av Konungen.

16 §

I fråga om offentlighet och ordning vid muntlig förhandling gäller 5 kap. 1—5 och 9 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rättegångsbalken får rätten förordna om handläggning inom stängda dörrar, om det behövs av hänsyn till privalivets helgd eller enskilds behöriga ekonomiska intresse.

17 §

Vid muntlig förhandling föres protokoll.

Protokollet skall innehålla redogörelse för förhandlingens gång och för

den utredning som förebringas vid förhandlingen. I protokollet skall antecknas vad som förekommer vid förhandlingen i fråga om yrkanden, medgivanden, bestridanden, invändningar och vitsordanden.

18 §

Innan mål avgöres, skall part ha fått kännedom om det som tillförts målet genom annan än honom själv och haft tillfälle att yttra sig över det, om ej särskilda skäl talar däremot.

Vissa bevismedel

19 §

Skriftlig handling, som åberopas till bevis, skall tillställas rätten utan dröjsmål. I fråga om sådant bevis gäller i övrigt 38 kap. 1—5, 7 och 8 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar. Ersättning till annan än part för tillhandahållande av skriftlig handling utgår dock alltid av allmänna medel.

20 §

Åberopas till bevis föremål, som lämpligen kan ges in till rätten, skall föremålet utan dröjsmål överlämnas dit. I fråga om sådant bevis gäller 39 kap. 5 § rättegångsbalken i tillämpliga delar. Ersättning till annan än part för tillhandahållande av föremål utgår dock alltid av allmänna medel.

21 §

Åberopar part skriftlig handling eller föremål till bevis, får rätten förelägga honom att inom viss tid tillställa rätten handlingen eller föremålet vid påföljd att målet ändå kan komma att avgöras.

22 §

Rätten får förordna om syn på stället för besiktning av fastighet eller plats eller av föremål som ej lämpligen kan ges in till rätten. Vid sådan syn får yrkeshemlighet röjas endast om det finns synnerlig anledning därtill.

I fråga om syn på stället gäller bestämmelserna om muntlig förhandling i tillämpliga delar.

23 §

Rätten får inhämta yttrande över fråga, som kräver särskild sakkunskap, från myndighet, tjänsteman eller den, som annars har att gå till handa därmed, eller anlita annan sakkunnig i frågan.

I fråga om sakkunnig gäller 40 kap. 2—7 och 12 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Ersättning för utlåtande av myndighet, tjänsteman eller den som eljest har att gå till handa med yttrande utgår endast om det är särskilt före-

skrivet. Annan sakkunnig är berättigad till ersättning av allmänna medel för sitt uppdrag. Rätten får bevilja förskott på sådan ersättning.

24 §

Rätten får förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Sådant förhör äger rum vid muntlig förhandling. Förhöret får hållas under ed eller försäkran. Om förhör gäller 36 kap. 1—18 och 20—23 §§ samt 40 kap. 9—11, 13—16 och 20 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

25 §

Vittne eller sakkunnig har rätt till ersättning av allmänna medel för kostnad för sin inställelse. Rätten får bevilja förskott på ersättning för kostnad för resa och uppehälle. Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av Konungen.

Har vittnet eller den sakkunnige inkallats på begäran av enskild part och visar det sig att parten saknade godtagbart skäl för sin begäran, får rätten ålägga honom att återbetala ersättningen till statsverket.

26 §

Finner skatterätt eller länsrätt att förhör med vittne eller sakkunnig lämpligen bör hållas av annan skatterätt eller länsrätt, får rätten efter samråd med denna besluta härom.

I fråga om bevisupptagning enligt första stycket gäller 35 kap. 10 och 11 §§ rättegångsbalken i tillämpliga delar.

Beslut

27 §

Domstol, som har att pröva besvär, kan i avvaktan på målets avgörande förordna att det överklagade beslutet tills vidare icke skall gälla och även eljest förordna rörande saken.

28 §

Rättens avgörande får ej gå utöver vad som yrkats i målet. Om det föreligger särskilda skäl, får dock rätten även utan yrkande besluta till det bättre för enskild, när det kan ske utan men för motstående enskilt intresse.

29 §

Rättens avgörande av mål grundas på vad handlingarna innehåller och vad i övrigt förekommit i målet.

Av beslutet skall framgå vilka skäl som bestämt utgången.

30 §

Beslut, varigenom rätten avgör målet, tillställs part genom handling som fullständigt återger beslutet och skiljaktig mening, där sådan förekommit. Beslutet skall dessutom innehålla upplysning om vad den skall iakttaga som vill anföra besvär över beslutet.

Kräves särskilt tillstånd för prövning av besvär till regeringsrätten, skall kammarrättens beslut innehålla uppgift härom och om de grunder på vilka sådant tillstånd meddelas.

31 §

Beslut, som till följd av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, får rättas av domstolen. Om det ej är obehövt, skall tillfälle lämnas part att yttra sig innan rättelse sker.

Besvär**32 §**

Mot skatterätts och länsrätts beslut föres talan hos kammarrätt. Mot kammarrätts beslut föres talan hos regeringsrätten. Talan föres genom besvär.

Mot beslut, som ej innebär att målet avgöres, får talan föras endast i samband med talan mot beslut i huvudsaken. Talan får dock föras särskilt när rätten

1. ogillat invändning om jäv mot ledamot av rätten eller invändning om att hinder föreligger för talans prövning,

2. avvisat ombud eller biträde,

3. förordnat rörande saken i avvaktan på målets avgörande,

4. förelagt någon att medverka på annat sätt än genom inställelse inför rätten och underlåtenhet att iakttaga föreläggandet kan medföra särskild påföljd för honom,

5. utdömt vite eller annan påföljd för underlåtenhet att iakttaga föreläggande eller ådömt straff för förseelse i förfarandet eller ålagt vittne eller sakkunnig att ersätta kostnad som vållats genom försummelse eller tredska,

6. förordnat angående undersökning eller omhändertagande av person eller egendom eller om annan åtgärd med motsvarande syfte,

7. förordnat angående ersättning för någons medverkan i målet eller

8. avslagit begäran om biträde eller till biträde förordnat annan än den som begärts.

Mot beslut, varigenom mål återförvisas till lägre instans, får talan föras endast om beslutet innefattar avgörande av fråga, som inverkar på målets utgång.

33 §

Talan mot beslut, som kan överklagas genom besvär, får föras av den som beslutet angår, om det gått honom emot.

34 §

Besvärshandling tillställles den domstol som har att pröva besvären. Handlingen skall ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till den domstol som har meddelat beslutet, skall besvären ändå upptagas till prövning.

Särskilda regler om fullföljd av talan från kammarrätt till regeringsrätten

35 §

Besvär över kammarrätts beslut i fråga som fullföljts till eller underställts kammarrätten prövas av regeringsrätten endast om regeringsrätten meddelat prövningstillstånd.

Meddelas ej prövningstillstånd, står kammarrättens beslut fast. Erinran därom skall intagas i regeringsrättens beslut.

Att prövningstillstånd ej behövs i mål om utlämnande av allmän handling framgår av 2 kap. 13 § tryckfrihetsförordningen.

36 §

Prövningstillstånd meddelas,

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att frågan prövas av regeringsrätten eller

2. om det föreligger synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att rättstillämpning som ligger till grund för kammarrättens avgörande uppenbarligen strider mot lag,

vid prövning i lägre instans förekommit grovt handläggningsfel och detta kan antagas ha inverkat på målets utgång i kammarrätten,

någon som tidigare tagit befattning med målet eller tillfört utredning i målet gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, som kan antagas ha inverkat på utgången i kammarrätten, eller

målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Meddelar regeringsrätten prövningstillstånd för viss fråga, får domstolen pröva även annan fråga som besvären avser.

37 §

I mål, där prövningstillstånd kräves, får omständighet eller bevis, som klaganden åberopar först i regeringsrätten, beaktas endast om det föreligger särskilda skäl.

Klaganden bör i besvärshandlingen ange de skäl som han åberopar till stöd för sin begäran om prövningstillstånd.

Straff och vite**38 §**

Den som vid muntlig förhandling stör förhandlingen eller tar fotografi i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, dömes till böter, högst femhundra kronor. Till samma straff dömes den som muntligen inför rätten eller i skrivelse till rätten uttalar sig otillbörligt.

39 §

Den som uppsåtligen bryter mot förbehåll eller förordnande, som meddelats enligt 10 § tredje stycket, 12 § andra stycket eller 43 §, dömes till böter eller fängelse i högst ett år, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Till samma straff dömes den som uppsåtligen bryter mot förordnande, som avses i 5 kap. 4 § rättegångsbalken och som meddelats enligt 16 §.

40 §

Vite enligt denna lag får ej bestämmas till högre belopp än femtusen kronor. Har vite utdömts och förelägger rätten nytt vite, får vitet bestämmas till högst tiotusen kronor.

Har ändamålet med vite förfallit, får vitet ej utdömas.

Övriga bestämmelser**41 §**

I fråga om jäv mot den som handlägger mål enligt denna lag gäller bestämmelserna i 4 kap. rättegångsbalken om jäv mot domare.

42 §

Rätten upptager självant fråga om ansvar för förseelse i förfarandet och om utdömande av vite som den förelagt med stöd av denna lag.

43 §

Sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som tillförts målet med de begränsningar som följer av 39 § andra stycket lagen (1937: 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar eller av denna paragraf.

Rätten får vägra att lämna ut annat material än allmän handling under samma förutsättningar som enligt nyssnämnda lagrum gäller beträffande allmän handling. Lämnas sådant material ut, skall rätten om det behövs göra förbehåll i fråga om hur det får användas.

Har rätten vägrat att lämna ut handling eller annat som tillförts målet, skall rätten på annat sätt upplysa parten om innehållet i materialet, i den mån det behövs för att han skall kunna ta till vara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som föranlett vägran att lämna ut materialet. Rätten skall vid behov förordna att den som erhåller sådan upplysning ej får obehörigen yppa vad han fått veta.

44 §

Handling anses ha kommit in till rätten, när handlingen eller avi om postförsändelse, i vilken handlingen är innesluten, kommit behörig tjänsteman till handa. Underrättas rätten särskilt om att telegram till rätten anlänt till telegrafanstalt, anses telegrammet ha kommit in redan när underrättelsen nått behörig tjänsteman.

Kan det antagas att handlingen eller avi om denna viss dag avlämnats i rättens kansli eller funnits tillgänglig för rätten på postanstalt, anses den ha kommit in den dagen, om den kommit behörig tjänsteman till handa närmast följande arbetsdag.

Telegram eller annat fjärrskriftsmeddelande skall bekräftas av avsändaren genom egenhändigt undertecknad handling, om rätten begär det.

45 §

Är någon som kallats till muntlig förhandling hindrad att inställa sig, skall han omedelbart anmäla det till rätten.

46 §

I fråga om laga förfall äger 32 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken motsvarande tillämpning.

47 §

Skall handling eller annat bringas till någons kännedom, får det ske genom delgivning.

48 §

Den som för talan i mål får anlita ombud eller biträde.

Visar ombud eller biträde oskicklighet eller oförstånd eller är han eljest olämplig, får rätten avvisa honom som ombud eller biträde i målet. Är han advokat, skall anmälan om avvisningen göras hos advokatsamfundet.

49 §

Ombud skall styrka sin behörighet genom fullmakt. Fullmakt skall avse viss person.

Styrker ombud ej sin behörighet, förelägger rätten ombudet eller huvudmannen att avhjälpa bristen. Är i sådant fall ansöknings- eller besvärshandling undertecknad av ombud, anges i föreläggandet att talan upptages till prövning endast om detta iakttages. Har annan åtgärd företagits av ombud som ej styrkt sin behörighet, anges i föreläggandet att åtgärden beaktas endast om föreläggandet iakttages.

50 §

Behärskar part, vittne eller annan som skall höras inför rätten ej svenska språket eller är han allvarligt hörsel- eller talskadad, skall rätten vid behov anlita tolk. Rätten får även i annat fall vid behov anlita tolk, när den har att göra med någon som ej behärskar svenska språket.

Som tolk får ej anlitas den vars tillförlitlighet kan anses förringad på grund av hans ställning till någon som för talan i målet eller på grund av annan därmed jämförlig omständighet.

51 §

Den som anlitas som tolk vid muntlig förhandling skall inför rätten avlägga ed eller försäkran, att han efter bästa förstånd skall fullgöra sitt uppdrag.

52 §

Den som fullgör uppdrag som tolk annorledes än i tjänsten har rätt till arvode samt ersättning för kostnad och tidsspillan. Kostnad för tolk betalas av allmänna medel.

53 §

Vad i denna lag sägs om enskild part gäller i tillämpliga delar även den som är ställföreträdare för parten.

Denna lag träder i kraft beträffande skatterätt och länsrätt den 1 juli 1971 samt i övrigt den 1 januari 1972.

I fråga om talan mot beslut av skatterätt eller länsrätt, som meddelats före den 1 januari 1972, gäller äldre bestämmelser om talan mot beslut av prövningsnämnd eller länsstyrelse i motsvarande fall.

3) Förslag

till

Lag**om ändring i föräldrabalken**

Härigenom förordnas i fråga om föräldrabalken¹,

dels att i 21 kap. 2—4 och 9 §§ ordet »länsstyrelsen» skall bytas ut mot »länsrätten»,

dels att 21 kap. 1, 5, 6 och 10—12 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

21 KAP.**1 §.**

Verkställighet av vad *rätten* i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn sökes hos *länsstyrelsen*.

Har domen eller beslutet icke vunnit laga kraft och är ej särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får *länsstyrelsen* icke vidtaga åtgärd enligt 2 eller 3 §.

Verkställighet av vad *allmän domstol* i dom eller beslut bestämt om vårdnad eller umgängesrätt eller om överlämnande av barn sökes hos *länsrätten*.

Har domen eller beslutet icke vunnit laga kraft och är ej särskilt medgivet att verkställighet ändå får ske, får *länsrätten* icke vidtaga åtgärd enligt 2 eller 3 §.

5 §.

Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan *domen* eller *beslutet* meddelades, kan *länsstyrelsen* vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av *rätten*. Sådan fråga upptages av *rätten* på ansökan av den som varit part i ärendet hos *länsstyrelsen* eller av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd.

Är det uppenbart att förhållandena ändrats väsentligt sedan *allmän domstols dom* eller *beslut* meddelades, kan *länsrätten* vägra verkställighet, om det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att fråga om ändring beträffande vårdnad eller umgängesrätt prövas av *allmän domstol*. Sådan fråga upptages av *allmän domstol* på ansökan av den som varit part i ärendet hos *länsrätten* eller av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd.

¹ 21 kap. tillagt genom 1967: 712.

(Nuvarande lydelse)

Länsstyrelsen får även i annat fall vägra verkställighet, om risk, som ej är ringa, föreligger för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

(Föreslagen lydelse)

Länsrätten får även i annat fall vägra verkställighet, om risk, som ej är ringa, föreligger för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa.

6 §.

Även om dom eller beslut som avses i 1 § ej föreligger, äger den som har vårdnaden att, när barnet vistas hos annan, påkalla *länsstyrelsens* åtgärd för att barnet skall överflyttas till honom.

Föreligga särskilda skäl att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av *rätten*, kan *länsstyrelsen* vägra att vidtaga den sökta åtgärden.

Även om dom eller beslut som avses i 1 § ej föreligger, äger den som har vårdnaden att, när barnet vistas hos annan, påkalla *länsrättens* åtgärd för att barnet skall överflyttas till honom.

Föreligga särskilda skäl att fråga om ändring beträffande vårdnaden prövas av *allmän domstol*, kan *länsrätten* vägra att vidtaga den sökta åtgärden.

I övrigt — — — — — §§ tillämpning.

10 §.

I ärende enligt detta kapitel skall *länsstyrelsen* föranstalta om den utredning som är behövlig. Förhör får hållas med var och en som kan antagas ha upplysningar av betydelse att lämna. *Länsstyrelsen* kan förordna, att barnet skall undersökas av läkare.

I kallelse till förhör eller läkarundersökning äger *länsstyrelsen* förelägga vite. *Länsstyrelsen* äger utdöma förelagt vite.

I ärende enligt detta kapitel kan *länsrätten* förordna, att barnet skall undersökas av läkare.

I kallelse till läkarundersökning äger *länsrätten* förelägga vite. *Länsrätten* äger utdöma förelagt vite.

11 §.

Beträffande parts — — — — — motsvarande tillämpning.

I fråga om ersättning till den som på kallelse inställt sig för förhör inför *länsstyrelsen* och icke är part äga bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande

Kostnad för utförande av uppdrag enligt 2 § första stycket andra punkten, hämtning eller omhändertagande av barn och läkarundersökning betalas av allmänna medel. Fråga om

(Nuvarande lydelse)¹

tillämpning. Ersättningen skall dock alltid betalas av allmänna medel. Även kostnad för utförande av uppdrag enligt 2 § första stycket andra punkten, hämtning eller omhändertagande av barn och läkarundersökning betalas av allmänna medel. Fråga om ersättning enligt detta stycke prövas av länsstyrelsen.

(Föreslagen lydelse)

ersättning för sådan kostnad prövas av länsrätten.

12 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut föres hos kammarrätten genom besvär. Besvären ingivas till länsstyrelsen. Denna skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om det ej är uppenbart att anledning saknas, och införskaffa ytterligare utredning, om det är behövt. Länsstyrelsen skall därefter sända handlingarna i ärendet jämte eget utlåtande till kammarrätten.

Beslut av länsstyrelse eller kammarrätt, som ej avser utdömande av vite eller ersättning för parts kostnad, länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

Beslut, som ej avser utdömande av vite eller ersättning för parts kostnad, länder omedelbart till efterrättelse, om ej annat förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot länsstyrelses beslut enligt 21 kap. föräldrabalken som meddelats före den 1 juli 1971.

4) Förslag

till

Lag

om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)

Härigenom förordnas, att 1, 14 och 15 §§ jordförvärvslagen (1965: 290) skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 21 kap. 12 § den lydelse som har föreslagits i lagrådsremiss den 20 mars 1970.

(Nuvarande lydelse)¹

(Föreslagen lydelse)

1 §.²

Fast egendom, — — — — — om aktiebolag.

Förvärvstillstånd fordras — — — — — från staten;

2. om staten, landstingskommun, 2. om staten, landstingskommun,
stad, landskommun, köping, municipalsamhälle eller kommunalförbund är
 förvärvare;
 är förvärvare;

3. om egendomen — — — — — av aktier.

14 §.

Ansökan om — — — — — fatta beslutet.

Avser tillstånd — — — — — tillståndets giltighet.

Vägras tillstånd, skola i beslutet
 anges tillämpat lagrum och de skäl
 på vilka beslutet grundas.

Må klagan föras över beslut eller Äger säljare påkalla inlösen enligt
 äger säljare påkalla inlösen enligt 10 §, skall i beslutet anges vad som
 10 §, skall i beslutet anges vad som därvid är att iakttaga.
 därvid är att iakttaga.

15 §.

Talan mot beslut — — — — — i statsrådet.

Besvären skola inges till lantbruks-
 nämnden. Denna skall snarast möj-
 ligt sända handlingarna i ärendet till
 besvärsmyndigheten jämte bevis om
 beslutets delgivning och, om beslutet
 meddelats av nämnden, eget utlå-
 tande över besvären. Ha besvären in-
 givits till besvärsmyndigheten, utgör
 detta ej hinder mot att besvären upp-
 tagas till prövning, om de inkommit
 före besvärstidens utgång.

Talan mot länsstyrelses — — — — — genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som
 meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 15 § den lydelse som har föreslagits i lag-
 rådsremiss den 20 mars 1970.

² Senaste lydelse 1967: 268.

5) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1970:998) om arrendenämnder och hyresnämnder**

Härigenom förordnas, att 15 § lagen (1970:998) om arrendenämnder och hyresnämnder skall ha nedan angivna lydelse.

*(I prop. 1971:12 föreslagen lydelse)**(Här föreslagen lydelse)***15 §**

Ansökan i — — — — — motsvarande tillämpning.

Motpart skall beredas tillfälle att yttra sig över ansökningsen. Förhandling skall hållas inför nämnden, om det ej är uppenbart att förhandling ej behövs. Fastighetens ägare kan vid vite föreläggas att inställa sig till förhandling.

Förhandling skall hållas inför nämnden, om det ej är uppenbart att förhandling ej behövs. Fastighetens ägare kan vid vite föreläggas att inställa sig till förhandling.

Beslut enligt 14 § andra stycket lagen (1970:246) om tvångsförvaltning av bostadsfastighet får meddelas utan att fastighetsägaren beretts tillfälle att yttra sig i frågan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

6) Förslag
till
Lag
om ändring i brottsbalken

Härigenom förordnas, att 37 kap. 6 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

37 KAP.

6 §.

*I ärende, som handlägges av övervakningsnämnd och avser annan fråga än upphörande av övervakning eller av meddelad föreskrift, skall den dömde erhålla tillfälle att yttra sig, såframt det lämpligen kan ske och hans hörande ej finnes vara utan gagn. Begär den dömde att bli-
va muntligen hörd i ärende hos nämnden, skall tillfälle därtill beredas honom.*

Begär den dömde att bli-
va muntligen hörd i ärende, som handlägges
av övervakningsnämnd, skall tillfäl-
le därtill beredas honom.

I ärende hos kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och interneringsnämnden bör, om det kan antagas vara till gagn och lämpligen kan ske, tillfälle beredas den dömde att yttra sig eller att bli-
va muntligen hörd.

I ärende hos kriminalvårdsnämnden, ungdomsfängelnsnämnden och interneringsnämnden bör, om det kan antagas vara till gagn och lämpligen kan ske, tillfälle beredas den dömde att bli-
va muntligen hörd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

7) Förslag
till
Lag
om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fängvårdsanstalt

Härigenom förordnas, att 78 § lagen (1964: 541) om behandling i fängvårdsanstalt skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

78 §.

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag föres *genom besvär hos Konungen. Besvären skola ingivas till kriminalvårdsstyrelsen.*

Talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut *i särskilt fall* enligt denna lag föres *hos kammarrätten genom besvär. Mot annat styrelsens beslut enligt lagen föres talan hos Konungen genom besvär.*

Intagen äger — — — — — 75 §.

I länsstyrelses beslut enligt 12 § andra stycket må ändring sökas genom besvär hos kriminalvårdsnämnden. *Besvären skola ingivas till länsstyrelsen, som har att med eget yttrande skyndsamt insända handlingarna i ärendet till kriminalvårdsnämnden.*

I länsstyrelses beslut enligt 12 § andra stycket må ändring sökas genom besvär hos kriminalvårdsnämnden.

Mot ungdomsfängelnsnämndens, — — — — — ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

8) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Härigenom förordnas, att 24 § lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 §.¹

Framställning om — — — — — eller Norge.

Framställningen må — — — — — den meddelats.

Innan framställning enligt 5, 10 eller 17 § bifalles, skall den dömde, om det ej av särskilda skäl finnes kunna underlätas, beredas tillfälle att yttra sig i ärendet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1964:548.

9) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1953: 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet

Härigenom förordnas, att 15 § lagen (1953: 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***15 §.**

Ansökan om — — — — — näringsfrihetsombudsmannen höras.

*Tillstånd må ej återkallas utan att
tillståndshavaren erhållit tillfälle att
yttra sig.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

10) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag

Härigenom förordnas, att 108 och 189 §§, 190 § 1 och 2 mom., 191 §, 195 § 2 och 4 mom., 196 och 197 §§, 198 § 1 mom. och 199 § lagen (1944: 705) om aktiebolag skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***108 §.²**

Hava i — — — — — av registreringsmyndigheten.

På anmälan varom i första stycket sägs skall länsstyrelsen, i fall då revisorer icke utsetts till antal som enligt denna lag och bolagsordningen är föreskrivet, förordna revisorer till

På anmälan varom i första stycket sägs skall länsstyrelsen, i fall då revisorer icke utsetts till antal som enligt denna lag och bolagsordningen är föreskrivet, förordna reviso-

² Senaste lydelse 1955: 384.

(Nuvarande lydelse)

erforderligt antal samt, i fall då revisor som är auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman ej utsetts, ehuru det enligt denna lag eller bolagsordningen skolat ske, förordna en sådan revisor. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 107 § 1 mom. tredje stycket stadgas, skall på anmälan därom länsstyrelsen förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. *Har anmälan ej gjorts av styrelsen, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet.* Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Har revisor, — — — — — motsvarande tillämpning.

Vad i — — — — — om revisorssuppleant.

(Föreslagen lydelse)

rer till erforderligt antal samt, i fall då revisor som är auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman ej utsetts, ehuru det enligt denna lag eller bolagsordningen skolat ske, förordna en sådan revisor. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 107 § 1 mom. tredje stycket stadgas, skall på anmälan därom länsstyrelsen förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

189 §.

Ansökan om godkännande för registrering enligt 14, 53 och 63 §§, ansökan om aktiebolags registrering och anmälan för registrering skola *ingivas eller i betalt brev med posten insändas till registreringsmyndigheten. Sådan ansökan eller anmälan skall vara åtföljd* av stadgade avgifter.

Ansökan om godkännande för registrering enligt 14, 53 och 63 §§, ansökan om aktiebolags registrering och anmälan för registrering skola *vara åtföljda* av stadgade avgifter.

190 §.

1 mom. Har vid upprättandet av någon av stiftelsehandlingarna icke iakttagits vad i denna lag är stadgat,

1 mom. Har vid upprättandet av någon av stiftelsehandlingarna icke iakttagits vad i denna lag är stadgat,

(Nuvarande lydelse)

eller finnes någon av dessa handlingar eljest innehålla något, som strider mot denna lag eller annan lag eller författning, eller vara till sin avfattning i något viktigare hänseende otydlig eller vilseledande, eller hava föreskrifterna i 14 § icke iakttagits eller har stadgad avgift ej erlagts, varde godkännande av nämnda handlingar för registrering av bolaget vägrat. *Vägras godkännande, skall beslutet därom med angivande av skälen ofördröjligen med posten tillställas stiftarombudet.*

Meddelas godkännande, — — — — — 7 §.

2 m o m. Godkännande av — — — — — ökningsbeslutet registrerats.

Har registrering av ökningsbeslutet vägrats eller har vid upprättandet av teckningslistan eller kungörelsen icke iakttagits vad i 52 § och 182 § 1 mom. sägs eller möter eljest hinder mot godkännande eller har stadgad avgift ej erlagts, skall godkännande av nämnda handlingar vägras. *Vägras godkännande, skall beslutet därom med angivande av skälen ofördröjligen med posten tillställas bolaget.*

Meddelas godkännande, — — — — — till bolaget.

(Föreslagen lydelse)

eller finnes någon av dessa handlingar eljest innehålla något, som strider mot denna lag eller annan lag eller författning, eller vara till sin avfattning i något viktigare hänseende otydlig eller vilseledande, eller hava föreskrifterna i 14 § icke iakttagits eller har stadgad avgift ej erlagts, varde godkännande av nämnda handlingar för registrering av bolaget vägrat.

Har registrering av ökningsbeslutet vägrats eller har vid upprättandet av teckningslistan eller kungörelsen icke iakttagits vad i 52 § och 182 § 1 mom. sägs eller möter eljest hinder mot godkännande eller har stadgad avgift ej erlagts, skall godkännande av nämnda handlingar vägras.

191 §.

Göres ej ansökan om bolagets registrering inom den i 32 § stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten till stiftarombudet ofördröjligen avlåta skrivelse med anmaning att framställa erinran till den det vederbör att vidtaga erforderliga åtgärder för vinnande av registrering. Sökes ej registrering inom tre månader från det skrivelsen avlåtits, skall

Göres ej ansökan om bolagets registrering inom den i 32 § stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten till stiftarombudet ofördröjligen avlåta skrivelse med anmaning att framställa erinran till den det vederbör att vidtaga erforderliga åtgärder för vinnande av registrering. Sökes ej registrering inom tre månader från det skrivelsen avlåtits, skall

(Nuvarande lydelse)

myndigheten förklara frågan om bolagets registrering förfallen *samt ofördröjligen med posten översända underrättelse om beslutet till stiftarombudet.*

Har frågan — — — — — mom., förfallet.

(Föreslagen lydelse)

myndigheten förklara frågan om bolagets registrering förfallen.

195 §.

2 mom. Har i fall, då beslut om ökning av aktiekapitalet innehåller bestämmelse om minimiteckning, registreringsanmälan enligt 61 § icke gjorts inom föreskriven tid, skall registreringsmyndigheten till bolaget avlåta skrivelse med anmaning att inom en månad därefter inkomma med sådan anmälan. Efterkommes ej anmaningen eller har genom lagakraftätagande beslut registrering vägrats, skall myndigheten förklara ökningsbeslutet förfallet *samt därom ofördröjligen med posten översända underrättelse till bolaget.* Sedan beslutet om förklaringen vunnit laga kraft, skall i registret antecknas, att på grund av förklaringen den tidigare anteckningen om ökningsbeslutets registrering avföres ur registret.

4 mom. Har styrelsen — — — — — ökningsbeslutet registrerats.

Har anmälan för registrering av bolagsstämman godkännande icke gjorts inom sex månader efter det registreringsmyndigheten godkänt ökningsbeslutet och de i 63 § andra stycket omförmälda handlingarna, skall myndigheten till bolaget avlåta skrivelse med anmaning att inom en månad därefter inkomma med sådan anmälan. Efterkommes ej anmaningen eller har genom lagakraft-

2 mom. Har i fall, då beslut om ökning av aktiekapitalet innehåller bestämmelse om minimiteckning, registreringsanmälan enligt 61 § icke gjorts inom föreskriven tid, skall registreringsmyndigheten till bolaget avlåta skrivelse med anmaning att inom en månad därefter inkomma med sådan anmälan. Efterkommes ej anmaningen eller har genom lagakraftätagande beslut registrering vägrats, skall myndigheten förklara ökningsbeslutet förfallet. Sedan beslutet om förklaringen vunnit laga kraft, skall i registret antecknas, att på grund av förklaringen den tidigare anteckningen om ökningsbeslutets registrering avföres ur registret.

Har anmälan för registrering av bolagsstämman godkännande icke gjorts inom sex månader efter det registreringsmyndigheten godkänt ökningsbeslutet och de i 63 § andra stycket omförmälda handlingarna, skall myndigheten till bolaget avlåta skrivelse med anmaning att inom en månad därefter inkomma med sådan anmälan. Efterkommes ej anmaningen eller har genom lagakraft-

(Nuvarande lydelse)

ägande beslut registrering vägrats, skall myndigheten förklara frågan om aktiekapitalets ökning förfallen *samt därom ofördröjligen med posten översända underrättelse till bolaget.*

(Föreslagen lydelse)

ägande beslut registrering vägrats, skall myndigheten förklara frågan om aktiekapitalets ökning förfallen.

196 §.

Har i fall, då enligt 67 § rättens tillstånd erfordras för verkställighet av beslut om nedsättning av aktiekapitalet, ansökan om sådant tillstånd ej gjorts inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraft-ägande beslut avslagits eller har beslut om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara nedsättningsbeslutet förfallet *samt därom ofördröjligen med posten översända underrättelse till bolaget.* Sedan beslutet om förklaringen vunnit laga kraft, skall i registret antecknas, att på grund av förklaringen den tidigare anteckningen om nedsättningsbeslutets registrering avföres ur registret.

Har i fall, då enligt 67 § rättens tillstånd erfordras för verkställighet av beslut om nedsättning av aktiekapitalet, ansökan om sådant tillstånd ej gjorts inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraft-ägande beslut avslagits eller har beslut om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara nedsättningsbeslutet förfallet. Sedan beslutet om förklaringen vunnit laga kraft, skall i registret antecknas, att på grund av förklaringen den tidigare anteckningen om nedsättningsbeslutets registrering avföres ur registret.

197 §.

Där verkställighet av beslut, varigenom i bolagsordningen intagits förbehåll enligt 177 §, icke anmälts för registrering inom den i 186 § 3 mom. stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara frågan om ändring av bolagsordningen förfallen *samt ofördröjligen med posten översända underrättelse därom till bolaget.*

Där verkställighet av beslut, varigenom i bolagsordningen intagits förbehåll enligt 177 §, icke anmälts för registrering inom den i 186 § 3 mom. stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara frågan om ändring av bolagsordningen förfallen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

198 §.

1 mom. Har beslut — — — — — av aktiekapitalet.

Skall ökningen — — — — — är verkställd.

Har ökningsbeslutet enligt 195 § 2 mom. av registreringsmyndigheten genom lagakraftätagande beslut förklarats förfallet, skall ock beslutet om bolagsordningsändringen anses förfallet och anteckning i registret ske, att på denna grund den tidigare anteckningen om detta besluts registrering avföres ur registret. Anmäles för registrering att full betalning erlagts för så många aktier, att aktiekapitalet uppgår till minimikapitalet enligt den beslutade bolagsordningsändringen, skall vid registrering i anledning av anmälningen tillika antecknas, att bolagsordningsändringen är verkställd, och åligger det registreringsmyndigheten att tillställa bolaget bevis därom. Göres ej sådan anmälan inom tre år efter utgången av den i 60 § stadgade tiden, skall myndigheten, efter det bolagets styrelse erhållit tillfälle att yttra sig, besluta erforderlig jämkning i bolagsordningen *samt ofördröjligen med posten översända underrättelse om beslutet till bolaget*. Sedan beslutet vunnit laga kraft, skall i registret införas anteckning om jämkningen samt bevis om bestämmelsens nya lydelse av myndigheten tillställas bolaget.

Har ökningsbeslutet enligt 195 § 2 mom. av registreringsmyndigheten genom lagakraftätagande beslut förklarats förfallet, skall ock beslutet om bolagsordningsändringen anses förfallet och anteckning i registret ske, att på denna grund den tidigare anteckningen om detta besluts registrering avföres ur registret. Anmäles för registrering att full betalning erlagts för så många aktier, att aktiekapitalet uppgår till minimikapitalet enligt den beslutade bolagsordningsändringen, skall vid registrering i anledning av anmälningen tillika antecknas, att bolagsordningsändringen är verkställd, och åligger det registreringsmyndigheten att tillställa bolaget bevis därom. Göres ej sådan anmälan inom tre år efter utgången av den i 60 § stadgade tiden, skall myndigheten, efter det bolagets styrelse erhållit tillfälle att yttra sig, besluta erforderlig jämkning i bolagsordningen. Sedan beslutet vunnit laga kraft, skall i registret införas anteckning om jämkningen samt bevis om bestämmelsens nya lydelse av myndigheten tillställas bolaget.

199 §.

Har ansökan enligt 174, 175 eller 176 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller

Har ansökan enligt 174, 175 eller 176 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller

(Nuvarande lydelse)

har ansökan genom lagakrafttägande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara frågan om fusion förfallen *samt ofördröjligen med posten översända underrättelse därom till bolagen.*

Har genom ————— ur registret.
Vid registrering ————— är upplöst.

(Föreslagen lydelse)

har ansökan genom lagakrafttägande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall registreringsmyndigheten förklara frågan om fusion förfallen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

11) Förslag

till

Lag

om ändring i byggnadslagen (1947: 385)

Härigenom förordnas, att 150 § byggnadslagen (1947: 385) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)¹**(Föreslagen lydelse)***150 §.²**

Mot länsstyrelses beslut i ärende om medgivande, varå 39 § äger tillämpning, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelses beslut rörande fastställelse av generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller tomtindelning så ock länsstyrelses beslut avseende tillämpning av utomplansbestämmelser å visst område skall meddelas efter anslag. *Den som är missnöjd med beslutet har att, vid talans förlust, inom tre veckor från den dag då be-*

Länsstyrelses beslut rörande fastställelse av generalplan, stadsplan, byggnadsplan eller tomtindelning så ock länsstyrelses beslut avseende tillämpning av utomplansbestämmelser å visst område skall meddelas efter anslag.

¹ Med nuvarande lydelse avses den lydelse som har föreslagits i lagrådsremiss den 20 mars 1970.

² Senaste lydelse 1959: 611.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

slutet meddelades anförda besvär hos
Konungen.

Mot länsstyrelses beslut i ärende
om medgivande, varå 39 § äger till-
lämpning, föres talan hos kammar-
rätten genom besvär.

Talan mot annat av länsstyrelsen
meddelat beslut föres hos Konungen
genom besvär i den ordning som är
bestämd för överklagande av förvalt-
ande myndigheters och ämbetsverks
beslut.

Talan mot annat av länsstyrelsen
meddelat beslut föres hos Konungen
genom besvär. I fall som avses i förs-
ta stycket räknas besvärstiden från
den dag då beslutet meddelades.

Har länsstyrelse — — — — — utan bifall.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som
meddelats före den 1 januari 1972.

12) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag

Härigenom förordnas, att 15 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag
skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

15 §.¹

Över barnavårdsnämnds beslut i
ärende angående allmänt barnbidrag
må klagan föras hos länsstyrelsen
genom besvär, vilka skola ingivas till
länsstyrelsen.

Över barnavårdsnämnds beslut i
ärende angående allmänt barnbidrag
må klagan föras hos länsstyrelsen
genom besvär.

Utan hinder av anförda besvär
lände barnavårdsnämndens beslut till
efterrättelse, där ej länsstyrelsen an-
norlunda förordnar.

Barnavårdsnämnds beslut länder
omedelbart till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1954: 360.

13) Förslag
till
Lag
om ändring i skollagen (1962: 319)

Härigenom förordnas, att 14, 18, 20 d, 20 f, 23, 25 och 39 a §§ skollagen (1962: 319)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.

I avseende — — — — — i styrelsen.

Beträffande skolstyrelsen skall i övrigt vad i 33—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunstyrelsen äga motsvarande tillämpning. Om val av ordförande och vice ordförande skall jämväl länsskolnämnden underrättas.

Beträffande skolstyrelsen skall i övrigt vad i 33—36 §§, 37 § första stycket och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunstyrelsen äga motsvarande tillämpning. Om val av ordförande och vice ordförande skall jämväl länsskolnämnden underrättas.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos skolstyrelsen.

18 §.

Vad i 12—14 §§ stadgas äger icke avseende å skolstyrelsen i Stockholms kommun. Beträffande nämnda skolstyrelse skola 50 §, 51 § 1 mom. och 52 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning med iakttagande av att antalet ledamöter ej må understiga sju samt att skolchefen ej må utses till ledamot eller suppleant.

Vad i 12—14 §§ stadgas äger icke avseende å skolstyrelsen i Stockholms kommun. Beträffande nämnda skolstyrelse skola 50 §, 51 § 1 mom., *med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket, samt* 52 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning med iakttagande av att antalet ledamöter ej må understiga sju samt att skolchefen ej må utses till ledamot eller suppleant.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga

¹ Lagen omtryckt 1970: 1026.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ärenden hos skolstyrelsen i Stockholms kommun.

Skolchefen i — — — — — stycket sägs.

20 d §.

Fråga om att förvägra elev i landstingskommunens gymnasieskola befrielse enligt 27 § och fråga om att förvägra någon inträde i sådan skola på grund av bestämmelserna i 45 och 47 a §§ skall prövas av utbildningsnämnden, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar.

Fråga om att förvägra elev i landstingskommunens gymnasieskola befrielse enligt 27 § och fråga om att förvägra någon inträde i sådan skola på grund av bestämmelserna i 45 och 47 b §§ skall prövas av utbildningsnämnden, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar.

20 f §.

I den — — — — — till tjänstgöring.

Beträffande utbildningsnämnd, som väljes enligt första stycket, skall bestämmelserna i 17 § ovan samt i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) äga motsvarande tillämpning.

Beträffande utbildningsnämnd, som väljes enligt första stycket, *skola* bestämmelserna i 17 § ovan samt i 43—47 §§, 48 § första stycket, 49—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) äga motsvarande tillämpning.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos utbildningsnämnd, som väljes enligt första stycket.

23 §.

Varje barn, — — — — — i grundskolan.

Skolpliktigt barn som på grund av syn-, hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan äger rätt till undervisning i specialskolan. Fråga om barns rätt till sådan undervisning prövas av lokal styrelse för specialskolan, *sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig.*

Skolpliktigt barn som på grund av syn-, hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan äger rätt till undervisning i specialskolan. Fråga om barns rätt till sådan undervisning prövas av lokal styrelse för specialskolan.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §.

Studieväg för — — — — — av skolan.

Uttagning till specialundervisning Uttagning till specialundervisning
 av elev i grundskolan sker genom av elev i grundskolan sker genom
 skolans försorg, sedan föräldrarna skolans försorg.
 fått tillfälle att yttra sig.

39 a §.

Bestämmelserna i — — — — — avsedd undervisning.

Fråga huruvida skolplikt enligt Fråga huruvida skolplikt enligt
 30 § tredje stycket gäller för barn 30 § tredje stycket gäller för barn
 efter utgången av vårterminen det efter utgången av vårterminen det
 kalenderår då barnet fyller sexton kalenderår då barnet fyller sexton år
 år och fråga om barn enligt 31 § och fråga om barn enligt 31 § andra
 andra stycket skall deltaga i under- stycket skall deltaga i undervisning-
 visningen i specialskolan prövas av en i specialskolan prövas av lokal
 lokal styrelse för specialskolan. In- styrelse för specialskolan.
 nan beslut meddelas skola föräld-
 rarna ha fått tillfälle att yttra sig.

På lokal — — — — — 37 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

14) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas, att 47, 49 och 99 §§ samt 103 § 2 mom. lagen
 (1951: 308) om ekonomiska föreningar skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

47 §.

Hava revisorer — — — — — eller borgenär.

(Nuvarande lydelse)

På anmälan varom i första stycket sägs skall länsstyrelsen, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 46 § 1 mom. andra stycket stadgas, skall på anmälan därom länsstyrelsen förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. *Har anmälan ej gjorts av styrelsen, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet.* Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Revisor, som ————— skäligen arvode.

49 §.

Om det ————— anses tillbörligt.

Revisor må ————— inverkan omständigheter.

Lämnas ej samtycke, varom i andra stycket sägs, inom två veckor efter det revisor hos styrelsen begärt att få anlita medhjälpare, äger revisorn hänskjuta frågan till länsstyrelsens avgörande. *Länsstyrelsen prövar framställningen och skall före besluts meddelande bereda föreningens styrelse tillfälle att yttra sig i ärendet.*

(Föreslagen lydelse)

På anmälan varom i första stycket sägs skall länsstyrelsen, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 46 § 1 mom. andra stycket stadgas, skall på anmälan därom länsstyrelsen förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Lämnas ej samtycke, varom i andra stycket sägs, inom två veckor efter det revisor hos styrelsen begärt att få anlita medhjälpare, äger revisorn hänskjuta frågan till länsstyrelsens avgörande.

99 §.

Ansökan om förenings registrering och anmälan för registrering skola ingivas eller i betalt brev med posten insändas till länsstyrelsen. *Sådan ansökan eller anmälan skall vara åtföljd av stadgade avgifter.*

Ansökan om förenings registrering och anmälan för registrering skola vara åtföljda av stadgade avgifter.

(Nuvarande lydelse)¹

(Föreslagen lydelse)

103 §.

2 mom. Har ansökan enligt 97 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftätagande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall länsstyrelsen förklara frågan om fusion förfallen *samt ofördröjligen med posten översända underrättelse där- om till föreningarna.*

2 mom. Har ansökan enligt 97 § om rättens tillstånd att bringa fusionsavtal till verkställighet ej inkommit inom föreskriven tid eller har ansökan genom lagakraftätagande beslut avslagits eller har beslutet om tillstånd icke anmälts för registrering inom den därför stadgade tiden, skall länsstyrelsen förklara frågan om fusion förfallen.

Har genom — — — — — ur registret.

Vid registrering — — — — — är upplöst.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

15) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring

Härigenom förordnas, att 2, 44 och 48 §§ lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring² skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Besvär och — — — — — och utveckling.

Bestämmelserna i 44 § förvaltningsprocesslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag hos försäkringsrådet.

Grunderna för — — — — — med riksdagen.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 103 § 2 mom. den lydelse som har föreslagits i lagrådsremiss den 20 mars 1970.

² Lagen omtryckt 1962: 408.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

44 §.¹

Mot riksförsäkringsverkets beslut i ärende angående försäkring enligt denna lag må talan föras hos försäkringsrådet genom besvär, *som skola hava inkommit till försäkringsrådet senast inom en månad efter det klaganden erhållit kännedom om beslutet.*

Den som — — — — — hos försäkringsrådet.

Försäkringsrådet äger, — — — — — denna paragraf.

Mot försäkringsrådets beslut i annat ärende enligt denna lag än som avses i andra stycket må talan föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvären skola hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från det klaganden erhållit kännedom om beslutet; dock skall besvärstiden för menighet vara fem veckor.* Den omständigheten, att *besvären ingivits eller insänts direkt till försäkringsdomstolen, utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest de inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.*

Försäkringsrådets beslut — — — — — annorlunda förordnar.

Mot riksförsäkringsverkets beslut i ärende angående försäkring enligt denna lag må talan föras hos försäkringsrådet genom besvär.

Mot försäkringsrådets beslut i annat ärende enligt denna lag än som avses i andra stycket må talan föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvärshandlingen skall hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet.* Den omständigheten, att *handlingen tillställts försäkringsdomstolen, utgör dock ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest handlingen inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.*

48 §.¹

I övrigt — — — — — avse försäkringstagaren.

Utan hinder av 3 § första stycket förvaltningslagen (1971:000) äga 14—20 §§ nämnda lag tillämpning i ärende rörande den frivilliga försäkringen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1967: 916.

16) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut

Härigenom förordnas, att rubriken till lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut samt 1 och 2 §§ lagen skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

Lag
om besvär över försäkringsrådets
beslut

(Föreslagen lydelse)

Lag
om besvär över försäkringsrådets
beslut m. m.

1 §.

Utan hinder av vad därom eljest finnes stadgat, må klagan över försäkringsrådets beslut i ärende angående försäkring eller skadeersättning föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvären skola* hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från *det klaganden erhållit kännedom om beslutet; dock skall besvärstiden för menighet vara fem veckor.* Den omständigheten, att *besvären ingivits eller insänts direkt till försäkringsdomstolen,* utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *de* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

Utan hinder av vad därom eljest finnes stadgat, må klagan över försäkringsrådets beslut i ärende angående försäkring eller skadeersättning föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvärshandlingen skall* hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från *den dag då klaganden fick del av beslutet.* Den omständigheten, att *handlingen tillställts försäkringsdomstolen,* utgör *dock* ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *handlingen* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

2 §.

Försäkringsrådets beslut — — — — — annorlunda förordnar.

Bestämmelserna i 44 § förvaltningsprocesslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende som avses i 1 § hos försäkringsrådet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

17) Förslag
till
Lag
om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279)

Härigenom förordnas, att 23 § allmänna förfogandelagen (1954: 279) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

23 §.

Ersättning, som skall — — — — — Konungen bestämmer.

Ersättning, som icke — — — förordnar, av allmän lokal värderingsnämnd.

Den värderingsnämnd, — — — — — samma egendom.

Annan ersättning — — — bestämmes av allmän lokal värderingsnämnd.

Utan hinder — — — — — av riksvärderingsnämnden.

I lokal värderingsnämnds beslut må kronan och enskild sakägare samt i beslut av myndighet, som i första stycket sägs, enskild sakägare söka ändring hos riksvärderingsnämnden inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Med enskild sakägare avses i detta stycke jämväl den som enligt 11 § satts i kronans ställe.

I lokal värderingsnämnds beslut må kronan och enskild sakägare samt i beslut av myndighet, som i första stycket sägs, enskild sakägare söka ändring hos riksvärderingsnämnden genom besvär. Med enskild sakägare avses i detta stycke jämväl den som enligt 11 § satts i kronans ställe.

Över riksvärderingsnämndens — — — — — ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

18) Förslag
till
Lag
om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583)

Härigenom förordnas, att 17 och 20 §§ rekvisitionslagen (1942: 583) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

17 §.

Ersättning, som — — — — — rekvisitionens fullgörande.

Över beslut av myndighet, som nu nämnts, må enskild sakägare anföra besvär hos den allmänna lokala värderingsnämnden. *Besvären skola inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet hava inkommit till länsstyrelsen.*

Vill någon med stöd av 15 § göra anspråk på ersättning utöver vad gällande taxa medgiver, skall han inom *tid som nyss sagts* göra ansökan där- om hos riksvärderingsnämnden.

Över beslut av myndighet, som nu nämnts, må enskild sakägare anföra besvär hos den allmänna lokala värderingsnämnden. *Beträffande tid och sätt för anförande av besvär finnas föreskrifter i 12 § förvaltningslagen (1971:000). Besvärshandlingen må också tillställas länsstyrelsen.*

Vill någon med stöd av 15 § göra anspråk på ersättning utöver vad gällande taxa medgiver, skall han inom *besvärstiden* göra ansökan därom hos riksvärderingsnämnden.

20 §.

Över lokal värderingsnämnds beslut i ärende angående ersättning må besvär anföras hos riksvärderingsnämnden *inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.*

Över lokal värderingsnämnds beslut i ärende angående ersättning må besvär anföras hos riksvärderingsnämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

19) Förslag

till

Lag

om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954:280)

Härigenom förordnas, att 10 § allmänna ransoneringslagen (1954:280) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

10 §.

För förnödenhet, som jämlikt 8 § inlöses av kronan, utgår ersättning med belopp motsvarande de kostnader ägaren haft för produktion eller inköp av det inlösta partiet ävensom de utgifter han kan hava haft för forsling och lagring av partiet; dock må ersättning icke bestämmas till högre belopp än som skolat utgå, därest förnödenheten jämlikt allmänna förfogandelagen avståtts till kronan. Ersättning bestämmes av allmän lokal värderingsnämnd, som omförmäles i rekvisitionslagen. Ändring i lokal värderingsnämnds beslut må av kronan och enskild sakägare sökas hos riksvärderingsnämnden *inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet*. Över riksvärderingsnämndens beslut må klagan ej föras.

För förnödenhet, som jämlikt 8 § inlöses av kronan, utgår ersättning med belopp motsvarande de kostnader ägaren haft för produktion eller inköp av det inlösta partiet ävensom de utgifter han kan hava haft för forsling och lagring av partiet; dock må ersättning icke bestämmas till högre belopp än som skolat utgå, därest förnödenheten jämlikt allmänna förfogandelagen avståtts till kronan. Ersättning bestämmes av allmän lokal värderingsnämnd, som omförmäles i rekvisitionslagen. Ändring i lokal värderingsnämnds beslut må av kronan och enskild sakägare sökas hos riksvärderingsnämnden *genom besvär*. Över riksvärderingsnämndens beslut må klagan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

20) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård**

Häri genom förordnas i fråga om lagen (1954: 579) om nykterhetsvård¹, dels att 29 och 30 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 18—20 §§, 21 § 1 mom. samt 22, 23, 25, 31 och 33—37 §§ ordet »länsstyrelsen» i olika böjningsformer skall bytas ut mot »länsrätten» i motsvarande form,

¹ Senaste lydelse av

19 § 1964: 175

21 § 1 mom. 1963: 72

25 § 1964: 175

34 § ,

36 § 1956: 225

dels att 3, 5, 9, 24, 26—28, 32, 40, 55, 59—61 och 66 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.¹

I varje kommun skall finnas en kommunal nykterhetsnämnd och i varje län en länsnykterhetsnämnd. I Stockholms län omfattar länsnykterhetsnämndens verksamhetsområde dock icke Stockholm.

I varje kommun skall finnas en kommunal nykterhetsnämnd och i varje län *utom Gotlands län* en länsnykterhetsnämnd. I Stockholms län omfattar länsnykterhetsnämndens verksamhetsområde dock icke Stockholm.

Nykterhetsnämnderna skola — — — — — av socialstyrelsen.

När i — — — — — eljest vistas.

5 §.²

Kommunal nykterhetsnämnd — — — — — kommunens socialnämnd.

Konungen äger — — — — — av länsnykterhetsnämnden.

Ledamöter i — — — — — av nämnden.

Vid val — — — — — till tjänstgöring.

I fråga om valbarhet till ledamot eller suppleant, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse, mandattid och avgång, val av ordförande och vice ordförande, ställe och tid för sammanträde, suppleants tjänstgöring och rätt att närvara vid sammanträde, beslutförhet *och jäv*, förfarandet vid fattande av beslut, protokoll och reservation, tillkännagivande varest *och på vilka tider* till nämnden ställda framställningar mottagas, skriftväxling, vård och förtecknande av handlingar hörande till nämndens arkiv, utseende av kassaförvaltare samt ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunens styrelse* äga motsvarande tillämpning; dock att det ej är erforderligt, att protokoll

I fråga om valbarhet till ledamot eller suppleant, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse, mandattid och avgång, val av ordförande och vice ordförande, ställe och tid för sammanträde, suppleants tjänstgöring och rätt att närvara vid sammanträde, beslutförhet, förfarandet vid fattande av beslut, protokoll och reservation, tillkännagivande varest till nämnden ställda framställningar mottagas, *tidpunkt när handling skall anses ha kommit in till nämnden*, skriftväxling, vård och förtecknande av handlingar hörande till nämndens arkiv, utseende av kassaförvaltare samt ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet skall vad i 32—36 §§, 37 § första stycket och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunstyrelsen*

¹ Senaste lydelse 1967: 790.

² Senaste lydelse 1964: 779.

(Nuvarande lydelse)

upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

(Föreslagen lydelse)

äga motsvarande tillämpning; dock att det ej är erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos kommunal nykterhetsnämnd.

9 §.¹

Länsnykterhetsnämnden skall — — — — — länsstyrelsen, samt två ledamöter, utsedda av landstinget; dock skall i *Gotlands län kommunfullmäktige i Gotlands kommun utse två ledamöter samt i annat län, som omfattar en kommun, vilken icke deltagar i landsting, landstinget utse en ledamot och kommunfullmäktige i den kommunen en ledamot.*

två ledamöter, utsedda av landstinget; dock skall i *län* som omfattar en kommun vilken icke deltagar i landsting, landstinget utse en ledamot och kommunfullmäktige i den kommunen en ledamot.

För varje — — — — — en suppleant.

Ledamöter och suppleanter utses bland — — motsvarande tillämpning.

Ledamöter och suppleanter utses för — — — — — den avgångne.

Närmare bestämmelser — — — — — av Konungen.

Angående bestridandet — — — — — särskilt stadgat.

24 §.

Föreläggande, som i 23 § sägs, skall innehålla erinran om *rätten* att påkalla *förhör enligt 27 §*. Har *länsstyrelsen* vid föreläggandets meddelande beslutat anordna *förhör*, skall detta tillkännagivas i föreläggandet med angivande tillika att förklaring kan avgivas vid *förhöret*.

Föreläggande, som i 23 § sägs, skall innehålla erinran om *möjligheten enligt 9 § tredje stycket förvaltningsprocesslagen (1971: 000)* att påkalla *mundlig förhandling*. Har *länsrätten* vid föreläggandets meddelande beslutat anordna *mundlig förhandling*, skall detta tillkännagivas i föreläggandet med angivande tillika att förklaring kan avgivas vid *förhandlingen*.

¹ Senaste lydelse 1970:49.

(Nuvarande lydelse)

Är den som ansökningen avser omhändertagen enligt 21 § 1 mom. må, där *länsstyrelsen* av särskild anledning anordnar *förhör* med honom innan ansökningshandlingarna utställts till delgivning enligt 23 §, sådan delgivning underlåtas och handlingarnas innehåll i stället vid *förhöret* tillkännagivas för den, varom fråga är; dock åligge *länsstyrelsen* att på begäran tillhandahålla honom avskrift av ansökningshandlingarna.

(Föreslagen lydelse)

Är den som ansökningen avser omhändertagen enligt 21 § 1 mom. må, där *länsrätten* av särskild anledning anordnar *muntlig förhandling* med honom innan ansökningshandlingarna utställts till delgivning enligt 23 §, sådan delgivning underlåtas och handlingarnas innehåll i stället vid *förhandlingen* tillkännagivas för den, varom fråga är; dock åligge *länsrätten* att på begäran tillhandahålla honom avskrift av ansökningshandlingarna.

26 §.

Har någon omhändertagits enligt 21 § 1 mom., åligger det *länsstyrelsen* att, sedan ansökan om tvångsintagning inkommit, utan uppskov pröva, huruvida han fortfarande skall vara omhändertagen.

Sedan tid för förklaring över ansökningen utgått, har *länsstyrelsen* att utan oskäligt dröjsmål föranstalta om *erforderligt förhör* i ärendet samt företaga detsamma till slutligt avgörande.

Har någon omhändertagits enligt 21 § 1 mom., åligger det *länsrätten* att, sedan ansökan om tvångsintagning inkommit, utan uppskov pröva, huruvida han fortfarande skall vara omhändertagen.

Sedan tid för förklaring över ansökningen utgått, har *länsrätten* att utan oskäligt dröjsmål föranstalta om *erforderlig muntlig förhandling* i ärendet samt företaga detsamma till slutligt avgörande.

27 §.¹

Förhör med den, om vars intagning är fråga, skall, där ej särskilda skäl däremot äro, av länsstyrelsen anordnas, om han i förklaring begärt att bliva muntligen hörd. Länsstyrelsen må jämväl eljest förordna om dylikt förhör ävensom förhör med annan person, som förväntas kunna lämna upplysning av betydelse för ärendets bedömande.

Beträffande kallelse till förhör inför länsstyrelsen, hämtning och an-

Har den, om vars intagning är fråga, delgivits kallelse till muntlig för-

¹ Senaste lydelse 1970: 457.

(Nuvarande lydelse)

nan påföljd av utevaro skola bestämmelserna i 13 § 2 mom. första och andra styckena äga motsvarande tillämpning; dock skall i fråga om hämtning till förhör gälla dels att handräckning härför må meddelas, där den uteblivne delgivits kallelse till förhöret så tidigt att han kunnat inställa sig å förelagd dag, dels ock att person, som skall höras upplysningsvis, ej må hämtas förrän det befunnits, att han ej genom viten kunnat förmå till inställelse.

(Föreslagen lydelse)

handling så tidigt att han kunnat inställa sig på förelagd dag och utebliver han utan att hava anmält laga förfall, äger rätten förordna att han skall hämtas.

28 §.¹

Vid förhör inför länsstyrelsen skola förhandlingarna vara offentliga. Länsstyrelsen äger dock avvisa dhörrare, som enligt vad känt är eller antagas må ej fyllt tjugo år. När den som ansökningen avser det begär, så ock eljest, när länsstyrelsen finner omständigheterna föranleda därtill, skall handläggningen äga rum inom stängda dörrar, därvid länsstyrelsen likväl må medgiva hans anhöriga ävensom andra, vilkas närvaro kan förväntas bliva till nytta under förhöret, att övervara detsamma.

Länsstyrelsen må höra person upplysningsvis utan att den som ansökningen avser är närvarande.

Konsulent eller assistent hos länsnykterhetsnämnden eller annan, som företräder denna nämnd, så ock representant för vederbörande kommunala nykterhetsnämnd skola få tillfälle att närvara vid förhöret.

Protokoll skall föras över vad vid förhöret förekommer.

Vid muntlig förhandling i länsrätten skola konsulent eller assistent hos länsnykterhetsnämnden eller annan, som företräder denna nämnd, så ock representant för vederbörande kommunala nykterhetsnämnd få tillfälle att närvara.

¹ Senaste lydelse 1969: 169.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

32 §.¹

Länsstyrelsens slutliga beslut jämte besvärshänvisning, där klagan över beslutet må föras, skall ofördröjligen delgivas sökande samt den som beslutet avser.

Länsrätts slutliga beslut skall ofördröjligen delgivas sökande samt den som beslutet avser.

Har beslutet — — — — — tillställas åklagaren.

Där nykterhetsnämnd — — — — — denna nämnd.

40 §.

Allmän vårdanstalt för — — — — — för alkoholmissbrukare.

Sådant erkännande — — — — — helst återkallas.

Allmän vårdanstalt skall — — — — — en styrelse.

Vid allmän — — — — — för avdelningen.

Förvaltningslagen (1971: 000) äger motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag, som handlägges av styrelse eller föreståndare för allmän vårdanstalt, om anstalten drives av annan än staten, landsting eller kommun.

Konungen meddelar — — — — — anstalternas verksamhet.

55 §.²

Missbrukar den utskrivne alkoholhaltiga drycker samt undandrager sig övervakning eller bryter mot meddelade lydnadsföreskrifter, må *länsstyrelsen*, om han ej genom hjälpåtgärd kunnat återföras till ett nyktert liv eller sådan åtgärd provas vara gagnlös, besluta, att han skall återintagas å allmän vårdanstalt. Sådant beslut må dock ej avse den som tidigare återintagits, med mindre efter föregående återintagning meddelats beslut jämlikt 18 §.

I ansökan om återintagning skall noggrant angivas, i vilka avseenden

Missbrukar den utskrivne alkoholhaltiga drycker samt undandrager sig övervakning eller bryter mot meddelade lydnadsföreskrifter, må *länsrätten*, om han ej genom hjälpåtgärd kunnat återföras till ett nyktert liv eller sådan åtgärd provas vara gagnlös, besluta, att han skall återintagas å allmän vårdanstalt. Sådant beslut må dock ej avse den som tidigare återintagits, med mindre efter föregående återintagning meddelats beslut jämlikt 18 §.

I ansökan om återintagning skall noggrant angivas, i vilka avseenden

¹ Senaste lydelse 1970: 457.

² Senaste lydelse 1963: 72.

(Nuvarande lydelse)

den utskrivne brutit mot de meddelade föreskrifterna, samt redogörelse lämnas för hans uppförande i övrigt under tiden efter utskrivningen. Ansökningen skall för att kunna föranleda beslut enligt första stycket hava inkommit till *länsstyrelsen* före utgången av den tid, varunder den som ansökningen avser är underkastad övervakning eller lydnadsföreskrifter.

Bestämmelserna i 19—21 och 23—39 §§ skola äga motsvarande tillämpning för de fall, varom i denna paragraf är fråga.

(Föreslagen lydelse)

den utskrivne brutit mot de meddelade föreskrifterna, samt redogörelse lämnas för hans uppförande i övrigt under tiden efter utskrivningen. Ansökningen skall för att kunna föranleda beslut enligt första stycket hava inkommit till *länsrätten* före utgången av den tid, varunder den som ansökningen avser är underkastad övervakning eller lydnadsföreskrifter.

Bestämmelserna i 19—21, 23—28 och 31—39 §§ skola äga motsvarande tillämpning för de fall, varom i denna paragraf är fråga.

59 §.¹

Beslut av nykterhetsnämnd må överklagas av den som beslutet rör, om beslutet innebär utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydnadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet eller åtgärd som avses i 14 § 2 mom. Över annat av nykterhetsnämnd enligt denna lag meddelat beslut må klagan ej föras.

Klagan föres genom besvär hos länsstyrelsen.

Talan mot nykterhetsnämnds beslut föres hos länsrätten genom besvär, om nämnden avvisat ombud eller biträde eller om beslutet innebär utdömande av vite, förordnande enligt 15 § om övervakning, meddelande av lydnadsföreskrift, förverkande av anstånd med verkställighet eller åtgärd som avses i 14 § 2 mom. Över annat av nykterhetsnämnd enligt denna lag meddelat beslut må klagan ej föras.

60 §.

Beslut av anstaltsstyrelse eller föreståndare må överklagas *av den som beslutet rör*, om beslutet avser fråga om försökspermission, utskrivning eller annan vårdfråga eller om det innebär förordnande om övervakning eller meddelande av lydnadsföreskrift.

Beslut av anstaltsstyrelse eller föreståndare må överklagas *hos socialstyrelsen genom besvär*, om beslutet avser fråga om försökspermission, utskrivning eller annan vårdfråga eller om det innebär förordnande om övervakning eller meddelande av lydnadsföreskrift.

¹ Senaste lydelse 1957: 215.

(Nuvarande lydelse)¹

(Föreslagen lydelse)

Talan föres genom besvär hos socialstyrelsen inom tre veckor från det klaganden erhöll kännedom om beslutet.

61 §.²

Mot länsstyrelses beslut må talan föras hos kammarrätten genom besvär, om beslutet innebär förordnande om tvångsintagning, avslag å ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet, förverkande av dylikt anstånd eller utdömande jämlikt 22 eller 27 § av vite, så ock då beslutet avser ersättning åt den som inkallats att upplysningsvis höras inför länsstyrelsen.

Besvären skola ingivas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall skyndsamt infordra förklaring över besvären, om anledning därtill ej uppenbarligen saknas, samt, efter att hava införskaffat den ytterligare utredning som kan vara erforderlig, insända samtliga handlingar i målet jämte eget utlåtande till kammarrätten.

Talan mot beslut, som av länsstyrelse särskilt meddelats om någons omhändertagande, må av honom föras i enahanda ordning, dock utan inskränkning till viss tid.

Talan är ej tillåten mot annat av länsstyrelse meddelat slutligt beslut än ovan sägs. Ej heller må särskild talan föras, där länsstyrelse under ärendes handläggning meddelat annat beslut än förut är sagt.

Mot länsrätts beslut må talan föras, om beslutet innebär förordnande om tvångsintagning, avslag å ansökan härom, villkorligt anstånd med verkställighet eller förverkande av dylikt anstånd eller fråga är om beslut som avses i 32 § andra stycket förvaltningsprocesslagen (1971: 000).

Talan mot beslut, som av länsrätt särskilt meddelats om någons omhändertagande, må av honom föras utan inskränkning till viss tid.

Talan är ej tillåten mot beslut av länsstyrelse eller mot annat av länsrätt meddelat beslut än förut är sagt.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 61 § den lydelse som har föreslagits i lagrådsremiss den 20 mars 1970.

² Senaste lydelse 1956: 225.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

66 §.¹

Skall kallelser och andra meddelanden enligt denna lag delgivas får det ej ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

I mål eller ärende enligt denna lag får delgivning ej ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt avser 3, 9, 18—20 §§, 21 § 1 mom. samt 22—37, 55, 59, 61 och 66 §§. Äldre bestämmelser gäller i denna del fortfarande i fråga om talan mot beslut av länsstyrelse som meddelats före den 1 juli 1971.

I övrigt träder lagen i kraft den 1 januari 1972.

21) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster

Härigenom förordnas, att 5 § lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

5 §.

Ansökan om — — — — — huvudsakliga utformning.

Erfordras utöver — — — — — vid sammankomsten.

Om beslut i anledning av ansökan skall meddelas skriftligt besked. Innebär beslutet att sammankomst ej må äga rum, skola skälen därtill angivas.

Om beslut i anledning av ansökan skall meddelas skriftligt besked.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1970: 457.

22) Förslag

till

Lag

om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)

Härigenom förordnas i fråga om barnavårdslagen (1960: 97)¹,
dels att 21, 76—78 och 84 §§ skall upphöra att gälla,
dels att i 7 och 12 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,
dels att i 37 och 79 §§ ordet »länsstyrelsen» skall bytas ut mot »länsrätten»,
dels att i 56 § ordet »stad» skall bytas ut mot »kommun»,
dels att 8, 9, 13, 14, 19, 20, 24, 75, 80—82, 86 och 95 §§ samt rubriken till 11 kap. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Beträffande barnavårdsnämnd skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat om *kommunens styrelse* äga motsvarande tillämpning. I kommunens tjänst anställd befattningshavare skall dock icke på grund av denna sin tjänsteställning vara obehörig att vara ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd. Ej heller är det erforderligt, att barnavårdsnämnds protokoll upptager, förutom vad som må följa av 14 § tredje stycket denna lag, annat än förteckning på närvarande ledamöter och för varje ärende beslutet och skälen därför.

Beträffande barnavårdsnämnd skall vad i 32—36 §§, 37 § *första stycket* och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat om *kommunstyrelsen* äga motsvarande tillämpning. I kommunens tjänst anställd befattningshavare skall dock icke på grund av denna sin tjänsteställning vara obehörig att vara ledamot eller suppleant i barnavårdsnämnd. Ej heller är det erforderligt, att barnavårdsnämnds protokoll upptager, förutom vad som må följa av 14 § tredje stycket denna lag, annat än förteckning på närvarande ledamöter och för varje ärende beslutet och skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos barnavårdsnämnd.

¹ Senaste lydelse av
 12 § 1969: 151
 56 § »

Beträffande 84 § se paragrafen i dess lydelse enligt lagrådsremiss den 20 mars 1970.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

Barnavårdsnämnden skall hos kommunens fullmäktige och styrelse göra erforderliga framställningar och äger att från kommunens styrelse och övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra yttranden och upplysningar.

Barnavårdsnämnden skall hos kommunfullmäktige och kommunstyrelsen göra erforderliga framställningar och äger att från kommunstyrelsen och kommunens övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra yttranden och upplysningar.

Nämnden bör — — — — — berör barnavården.

Finner nämnden — — — — — vederbörande domstol.

13 §.

Vad i detta kapitel stadgas avser icke *Stockholms stad*. I fråga om organisationen av barnavården där skola i stället gälla de särskilda bestämmelser som efter förslag av stadsfullmäktige fastställas av Konungen.

Kan i annan kommun organisationen icke lämpligen anordnas efter vad i detta kapitel sägs, äger Konungen på framställning av kommunens fullmäktige medgiva undantag.

Vad i detta kapitel stadgas avser icke *Stockholm*. I fråga om organisationen av barnavården där skola i stället gälla de särskilda bestämmelser som efter förslag av kommunfullmäktige fastställas av Konungen.

Kan i annan kommun organisationen icke lämpligen anordnas efter vad i detta kapitel sägs, äger Konungen på framställning av kommunfullmäktige medgiva undantag.

14 §.

Åligger det — — — — — utan dröjsmål.

Utredningen skall — — — — — vållas någon.

Vad som — — — — — betryggande sätt.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äga 6, 8—10, 14, 15, 17, 19 och 20 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos barnavårdsnämnd. Bestämmelserna i 17 § förvaltningslagen äga motsvarande tillämpning på barnavårdsnämnds beslut under ärendes handläggning.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.

Innan barnavårdsnämnden avgör ärende, skall den ärendet rör underlättas om vad som framkommit vid utredningen samt tillfälle beredas honom att yttra sig däröver, såvida icke sådant yttrande befinnes uppenbart obehövt eller ärendet kräver så snabbt avgörande att yttrande icke kan avvaktas.

Begär den som är berättigad att yttra sig att bli muntligen hörd inför nämnden, skall förhör med honom anordnas, om ej särskilda skäl föranleda annat. Den som beredes tillfälle att yttra sig skall erinras om rätten att påkalla sådant förhör.

Den ärendet — — — — — äga betydelse.

Är fråga om barn under femton år, skall vad i denna paragraf stadgas endast gälla föräldrarna.

Begär någon, som enligt 15 § förvaltningslagen (1971:000) skall beredas tillfälle att yttra sig, att bli muntligen hörd inför nämnden, skall förhör med honom anordnas, om ej särskilda skäl föranleda annat. Den som beredes tillfälle att yttra sig skall erinras om rätten att påkalla sådant förhör.

Är fråga om barn under femton år, skall vad som stadgas i 15 § förvaltningslagen och förevarande paragraf endast gälla föräldrarna.

20 §.

Den ärendet rör må anlita biträde, när han höres av barnavårdsnämnden eller företrädare för denna.

Visar biträde oskicklighet eller oförstånd eller befinnes han eljest vara olämplig, må han avvisas.

Är den ärendet rör under aderton år, böra hans föräldrar vara närvarande, när han höres, om det kan ske utan men för utredningen.

Är den ärendet rör under aderton år, böra hans föräldrar vara närvarande, när han höres av barnavårdsnämnden eller företrädare för denna, om det kan ske utan men för utredningen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 §.¹

Har barnavårdsnämnden enligt 29 eller 30 § beslutat att någon skall omhändertagas för samhällsvård eller utredning, skall beslutet ofördröjligen delgivas honom själv, om han fyllt femton år, och hans föräldrar. Den som delgives beslutet skall samtidigt anmodas att skriftligen förklara, huruvida han samtycker till att det verkställs.

Lämnas icke av envar som enligt första stycket skall erhålla del av beslutet samtycke till verkställighet, skall beslutet underställas *länsstyrelsens* prövning. För sådant ändamål skall beslutet jämte samtliga handlingar i ärendet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för beslutet *ingivas till länsstyrelsen*.

11 kap. Förfarandet hos länsstyrelse i underställningsmål

Har barnavårdsnämnden enligt 29 eller 30 § beslutat att någon skall omhändertagas för samhällsvård eller utredning, skall beslutet ofördröjligen delgivas honom själv, om han fyllt femton år, och hans föräldrar. *Har i ärendet skiljaktig mening antecknats i nämndens protokoll, skall upplysning härom lämnas.* Den som delgives beslutet skall samtidigt anmodas att skriftligen förklara, huruvida han samtycker till att det verkställs.

Lämnas icke av envar som enligt första stycket skall erhålla del av beslutet samtycke till verkställighet, skall beslutet underställas *länsrättens* prövning. För sådant ändamål skall beslutet jämte samtliga handlingar i ärendet utan dröjsmål och senast inom tio dagar från dagen för beslutet *tillställas länsrätten*.

11 kap. Förfarandet hos länsrätt i underställningsmål

75 §.

I fråga om förfarandet hos *länsstyrelse* i underställningsmål skola bestämmelserna i 14—16 §§, 17 § *första och andra styckena samt 19—21 §§ i tillämpliga delar lända till* efterrättelse.

Vid förhör inför *länsstyrelsen* skall representant för barnavårdsnämnden beredas tillfälle att närvara.

I fråga om förfarandet hos *länsrätt* i underställningsmål skola bestämmelserna i 15 § *tredje stycket, i 16 och 17 §§ om kallelse och hämtning till läkarundersökning av den underårige och om hämtning till förhör av den som ärendet rör, i 19 § första stycket andra punkten och tredje stycket samt i 20 § i tillämpliga delar lända till* efterrättelse.

Vid muntlig förhandling skall representant för barnavårdsnämnden beredas tillfälle att närvara.

¹ Senaste lydelse 1970: 460.

(Nuvarande lydelse)

Skall underställt beslut lända till efterrättelse oberoende av laga kraft, åligger det *länsstyrelsen* att utan dröjsmål pröva, huruvida beslutet må verkställas innan målet slutligt avgöres.

(Föreslagen lydelse)

Skall underställt beslut lända till efterrättelse oberoende av laga kraft, åligger det *länsrätten* att utan dröjsmål pröva, huruvida beslutet må verkställas innan målet slutligt avgöres.

80 §.¹

I barnavårdsnämnds beslut må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen, om nämnden

utdömt förelagt vite,

avvisat av enskild anlitat biträde, med stöd — — — — —

Ändring sökes genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen.

Länsstyrelsen äger att i avvaktan på slutligt avgörande förbjuda eller avbryta verkställighet av överklagat beslut som skall lända till efterrättelse oberoende av laga kraft.

Talan mot barnavårdsnämnds beslut föres hos länsrätten genom besvär, om nämnden

utdömt förelagt vite,

avvisat ombud eller biträde,

— — — — — 51 §.

81 §.

I beslutet som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende rörande utskrivning från skolan må den beslutet rör söka ändring hos länsstyrelsen genom besvär, vilka skola ingivas till denna.

Om talan — — — — — särskilt stadgat.

Talan mot beslut som styrelse för ungdomsvårdsskola meddelat i ärende rörande utskrivning från skolan föres hos länsrätten genom besvär.

82 §.

Av länsstyrelse meddelat beslut eller utslag i mål eller ärende som avses i denna lag skall *genom länsstyrelsens försorg skyndsamt* delgivas varje enskild person och kommun som beröres därav.

Av *länsrätt eller* länsstyrelse meddelat beslut i mål eller ärende som avses i denna lag skall delgivas varje enskild person och kommun som beröres därav.

¹ Senaste lydelse 1969: 151.

*(Nuvarande lydelse)¹**(Föreslagen lydelse)*

86 §.

Länsstyrelses beslut i ärende som avses i 4—9 kap., beslut av socialstyrelsen enligt 62 eller 64 § och kammarrätts motsvarande beslut lända omedelbart till efterrättelse.

Länsstyrelses eller länsrätts beslut i ärende som avses i 4—9 kap., beslut av socialstyrelsen enligt 62 eller 64 § och kammarrätts motsvarande beslut lända omedelbart till efterrättelse.

95 §.²

Skall kallelser, beslut eller andra meddelanden enligt denna lag delgivas får det ej ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

I mål eller ärende enligt denna lag får delgivning ej ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt avser 24 § andra stycket, 37, 75—81 och 95 §§, rubriken till 11 kap. samt, i fråga om länsrätt, 82 och 86 §§. Hänvisningen i 75 § till 19 och 20 §§ skall därvid avse den lydelse som dessa paragrafer erhåller genom denna lag.

I övrigt träder lagen i kraft den 1 januari 1972.

23) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring

Härigenom förordnas, att 3 kap. 6 §, 18 kap. 9 och 22 §§ samt 20 kap. 13 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

3 kap.

6 §.

Försäkrad är — — — — — i sjukpenningklass.

Beslut angående försäkrads placering i sjukpenningklass skall skriftligen delgivas denne.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 86 § den lydelse som har föreslagits i lagrådsremiss den 20 mars 1970.

² Senaste lydelse 1970: 460.

18 kap.

9 §.

Ledamot av — — — — — försäkringskassas tjänst.

Styrelseledamot äger ej deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och kassan eller rörande hans försäkring eller eljest hans rätt enligt denna lag. Ej heller må han deltaga i behandling av annan fråga, vari han äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot kassans. Vad sålunda är stadgat äger motsvarande tillämpning beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamot eller tredje man.

22 §.

Ärende avgöres — — — — — för pensionsärenden.

I ärende, — — — — — betydelse höras.

Begär den — — — — — däremot äro.

Beslut som fattas i pensionsdelegation skall, i den mån det icke befinnes obehövt, innehålla de skäl, på vilka avgörandet grundas.

20 kap.

13 §.

Besvär skola ingivas eller insändas till den myndighet eller det organ som meddelat beslutet.

Den omständigheten att besvären ingivits eller insänts direkt till den myndighet, som har att pröva besvären, utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest de inkommit före besvärstidens utgång.

Beträffande tid för anförande av besvär skall jämväl i fråga om allmän försäkringskassas beslut tillämpas vad som är föreskrivet i lagen

Besvärshandling skall tillställas den myndighet som meddelat beslutet.

Den omständigheten att besvärshandlingen tillställts den myndighet, som har att pröva besvären, utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest handlingen inkommit före besvärstidens utgång.

(Nuvarande lydelse)¹

(Föreslagen lydelse)

29 §.

Den vars rätt beröres av beslut, som pastor meddelat enligt 28 §, eller av annan åtgärd, som pastor vidtagit i namnärende, må söka ändring däri. Talan föres hos domkapitlet genom besvär.

Talan mot beslut, som pastor meddelat enligt 28 §, eller mot annan åtgärd, som pastor vidtagit i namnärende, föres hos domkapitlet genom besvär.

Talan mot — — — — — genom besvär.

35 §.²

Talan mot — — — — — skäl föreligga.

Talan föres genom besvär hos patent- och registreringsverkets besvärssavdelning inom en månad från beslutets dag.

Talan föres hos patent- och registreringsverkets besvärssavdelning genom besvär.

Mot besvärssavdelningens — — — — — icke föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

25) Förslag

till

Lag

om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274)

Härigenom förordnas, att 24, 26 och 27 §§ statstjänstemannalagen (1965: 274) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 §.

Innan fråga om disciplinär bestraffning avgöres, skall tillfälle beredas tjänstemannen att skriftligen eller, om han påfordrar det eller det eljest finnes lämpligt, vid muntligt

I ärende om disciplinär bestraffning skall, om tjänstemannen påfordrar det, tillfälle beredas honom att vid muntligt förhör uttala sig i saken.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 29 § den lydelse som har föreslagits i lagrådsremiss den 20 mars 1970.

² Senaste lydelse 1967: 842.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

förhör uttala sig om vad som åberopas mot honom. Därvid äger han för sitt försvar anlita biträde som med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finnes lämplig för uppdraget.

26 §.

Vidtages åtgärd — — — — — omedelbart hävas.

Beslut om avstängning meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I ärende om avstängning skola bestämmelserna i 23 § andra stycket och 24 § iakttagas.

Beslut om avstängning meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I ärende om avstängning skola bestämmelserna i 23 § andra stycket och 24 § iakttagas. *Bestämmelserna i 15, 17 och 18 §§ förvaltningslagen (1971:000) skola tillämpas även om beslut som nyss sagts utgör beslut under ärendes handläggning.*

Om avstängning — — — — — särskilda bestämmelser.

27 §.¹

Tjänsteman som — — — — — omedelbart hävas.

Beslut om avstängning enligt första stycket eller om läkarundersökning som avses där meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I sådant ärende skola bestämmelserna i 23 § andra stycket iakttagas. *Tillfälle skall beredas tjänstemannen att skriftligen eller, om han påfordrar det eller det eljest finnes lämpligt, muntligen uttala sig i ärendet. Därvid äger han anlita biträde som med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finnes lämplig för uppdraget.*

Beslut om avstängning enligt första stycket eller om läkarundersökning som avses där meddelas i fråga om tjänsteman, som icke kan dömas till disciplinstraff, av Konungen och eljest av myndighet som Konungen bestämmer. I sådant ärende skola bestämmelserna i 23 § andra stycket iakttagas. *Om tjänstemannen påfordrar det, skall tillfälle beredas honom att muntligen uttala sig i ärendet.*

Bestämmelserna i 15, 17 och 18 §§ förvaltningslagen (1971:000) skola tillämpas även om beslut som nyss sagts utgör beslut under ärendes handläggning.

¹ Senaste lydelse 1970: 353.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Närmare bestämmelser ----- av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

26) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall**Härigenom förordnas i fråga om lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall¹,*dels* att 32 § skall upphöra att gälla,*dels* att i 4 § orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,*dels* att 1, 6, 22, 24, 26 och 34 §§ skall ha nedan angivna lydelse,*dels* att i lagen, närmast efter rubriken »Särskilda bestämmelser», skall införas en ny paragraf, 34 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.²

Den som ----- under b).

Med psykisk ----- i förståndsutvecklingen.

Vård beredes på sjukhus som drives av staten, landstingskommun eller stad som ej tillhör sådan kommun.

Vård beredes på sjukhus som drives av staten, landstingskommun eller kommun som ej tillhör landstingskommun.

Vad som ----- särskild sjukavdelning.

6 §.²

Behörig att ----- detta slag.

Vårdintyg får utfärdas ----- sådan undersökning.

Vårdintyg utfärdat ----- är verksam.

Vårdintyg får icke ----- om intagning.

*Bestämmelserna i 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1971:000) äga icke tillämpning i ärende om utfärdande av vårdintyg.*¹ Senaste lydelse av 4 § 1967:948.² Senaste lydelse 1969:212.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

22 §.

Talan får — — — — — utan bifall.

I övrigt får talan mot utskrivnings-
nämnds beslut föras endast i fall
som avses i 26 §.

I övrigt får talan mot utskrivnings-
nämnds beslut *enligt denna lag* föras
endast i fall som avses i 26 §.

Talan föres — — — — — genom besvär.

24 §.

Talan enligt — — — — — motsvarande tillämpning.

*Besvären skola inges till utskriv-
ningsnämnden.*

26 §.

Talan mot beslut, varigenom ut-
skrivningsnämnd *avvisat biträde en-
ligt 32 § eller* utlåtits sig om ersätt-
ning som avses i 33 § tredje stycket,
föres hos psykiatriska nämnden ge-
nom besvär.

*Besvären skola inges till utskriv-
ningsnämnden.*

Talan mot beslut, varigenom ut-
skrivningsnämnd utlåtits sig om er-
sättning som avses i 33 § tredje styc-
ket, föres hos psykiatriska nämnden
genom besvär.

34 §.¹

Utskrivningsnämnd eller — — — — — äro närvarande.

Bestämmelserna i — — — — — eller psykiatriska nämnden.

*Innebär beslut av utskrivnings-
nämnd att besvär över beslut om in-
tagning eller över beslut enligt 9 §
andra stycket ogillats eller att ansö-
kan om utskrivning avslagits eller att
besvär över beslut om avslag på så-
dan ansökan ogillats, skall i beslutet
anges de i 1 § angivna förutsättning-
ar på vilka beslutet grundas. Vad
som sagts nu äger motsvarande till-
lämpning i fråga om beslut av psy-
kiatriska nämnden.*

34 a §.

*I ärende, vari 17 § förvaltnings-
lagen (1971:000) äger tillämpning,*

¹ Senaste lydelse 1967:948.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

få skälen för beslutet utelämnas även i andra fall än som sågs där, om ändamålet med vården annars skulle motverkas.

I läkares beslut enligt 8 eller 9 § eller varigenom ansökan om utskrivning avslagits samt i motsvarande beslut av utskrivningsnämnd eller psykiatriska nämnden skola anges de i 1 § angivna förutsättningar på vilka beslutet grundas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

27) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,

dels att 20 § skall upphöra att gälla,

dels att i 2 § ordet »stad» skall bytas ut mot »kommun»,

dels att 14, 22 och 46—50 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen, närmast efter rubriken »Övriga bestämmelser», skall införas en ny paragraf, 49 a §, av nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

14 §.

Ledamöter och suppleanter i särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda väljes av landstinget eller *stadsfullmäktige* till det antal landstinget eller *stadsfullmäktige* bestämmer. Antalet ledamöter får dock icke vara under fem.

Ledamöter och suppleanter i särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda väljes av landstinget eller *kommunfullmäktige* till det antal landstinget eller *kommunfullmäktige* bestämmer. Antalet ledamöter får dock icke vara under

(Nuvarande lydelse)

Valet skall vara proportionellt om det begäres av minst så många väljande som motsvarar det tal vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val gäller särskilda föreskrifter. Sker val av suppleanter icke proportionellt, skall även bestämmas den ordning i vilken suppleanterna skall inkallas till tjänstgöring.

För särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger i landstingskommun bestämmelserna i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319), i *Stockholm bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm den 1 mars 1957 (nr 50) och i annan stad* som ej tillhör landstingskommun bestämmelserna i 32—42 §§ och 45 § andra och tredje styckena kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) motsvarande tillämpning. I protokoll behöver dock upptagas endast förteckning över närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

För styrelsen för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda i Stockholm gäller dessutom väd stadsfullmäktige föreskriver med iakttagande av bestämmelserna i kommunallagen för Stockholm.

(Föreslagen lydelse)

fein. Valet skall vara proportionellt om det begäres av minst så många väljande som motsvarar det tal vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val gäller särskilda föreskrifter. Sker val av suppleanter icke proportionellt, skall även bestämmas den ordning i vilken suppleanterna skall inkallas till tjänstgöring.

För särskild styrelse för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda äger i landstingskommun bestämmelserna i 43—51 §§ och 54 § fjärde stycket landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319) *samt i kommun* som ej tillhör landstingskommun bestämmelserna i 32—42 §§ och 45 § andra och tredje styckena kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753) motsvarande tillämpning. I protokoll behöver dock upptagas endast förteckning över närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

22 §.

Beslutsnämnd får — — — — — är närvarande.

Bestämmelserna i — — — — — av nämnden.

Nämndens beslut skall innehålla de skäl på vilka avgörandet grundas, i den mån det icke är obehövt.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

46 §.

Talan enligt 44 § eller — — — — — 15 år.

Mot beslut, — — — — — eller socialnämnden.

Talan enligt 44 § första — — — — — viss tid.

Besvären skall inges till den som meddelat beslutet.

47 §.

Talan mot beslut, varigenom beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda *avvisat biträde eller utlåtit sig* om ersättning som avses i 21 § tredje stycket, föres hos psykiatriska nämnden genom besvär.

Besvären skall inges till beslutsnämnden.

Talan mot beslut, varigenom beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda utlåtit sig om ersättning som avses i 21 § tredje stycket, föres hos psykiatriska nämnden genom besvär.

48 §.

Beslut som avses i 30 § tredje stycket eller 39 § tredje stycket samt beslut av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda länder omedelbart till efterrättelse. *Myndighet som har att pröva besvär äger dock i avvaktan på sitt slutliga avgörande förbjuda eller avbryta verkställighet av beslut, som överklagats hos myndigheten.*

Beslut som avses i 30 § tredje stycket eller 39 § tredje stycket samt beslut av beslutsnämnd för psykiskt utvecklingsstörda länder omedelbart till efterrättelse.

49 §.

När psykiatriska — — — — — psykiskt utvecklingsstörda.

Vid handläggning inför nämnden gäller i övrigt i tillämpliga delar 29 och 31—34 §§ lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

Vid handläggning inför nämnden gäller i övrigt i tillämpliga delar 29, 31, 33 och 34 §§ lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

49 a §.

I ärende, vari 17 § förvaltningslagen (1971:000) äger tillämpning, får skälen för beslutet utelämnas även i andra fall än som sägs där,

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

om ändamålet med omsorgerna annars skulle motverkas.

I vårdchefs eller läkares beslut om inskrivning med stöd av 35 §, i motsvarande beslut av ordförande i beslutsnämnd enligt 23 § första stycket, i sådant beslut av vårdchef, förståndare eller läkare som innebär avslag på ansökan om slutlig utskrivning av den som inskrivits med stöd av 35 § samt i beslutsnämnds och psykiatriska nämndens motsvarande beslut skall anges de i 35 § angivna förutsättningar på vilka beslutet grundas.

I ärende enligt denna lag som rör någons vård i enskild inrättning äger förvaltningslagen motsvarande tillämpning.

50 §.

Vid bedömning ----- i specialsjukhus.

För inskrivning ----- vid sjukhuset.

Bestämmelserna i 4 och 5. §§ förvaltningslagen (1971:000) äger icke tillämpning i ärende om utfärdande av läkarintyg som avses i andra stycket.

Särskolchef, vårdchef ----- första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

28) Förslag

till

Lag

om ändring i patentlagen (1967:837)

Härigenom förordnas, att 23 § patentlagen (1967:837) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

23 §.

Efter utgången — — — — — §§ tillämpning.

Har invändning gjorts, skall sökanden underrättas därom och tillfälle beredas honom att yttra sig över invändningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.**29) Förslag**

till

Lag**om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485)**

Härigenom förordnas, att 20 § mönsterskyddslagen (1970: 485) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

20 §.

Efter utgången — — — — — §§ tillämpning.

Har invändning gjorts, skall sökanden underrättas därom. Är invändningen ej uppenbart obefogad, skall sökanden beredas tillfälle att yttra sig över den.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.**30) Förslag**

till

Lag**om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)**

Härigenom förordnas, att 14 och 48 §§ miljöskyddslagen (1969: 387), skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

14 §.

Koncessionsnämnden skall — — — — — nämndens prövning.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Nämnden skall

Nämnden skall

1. genom kungörelse — — — — — i frågan,

3. hålla sammanträde med parter och besiktning på platsen, om det ej är uppenbart onödigt,

3. hålla sammanträde med dem som saken angår och besiktning på platsen, om det ej är uppenbart onödigt,

4. bereda part tillfälle att yttra sig över utredning som förebragts av motpart eller införskaffats genom koncessionsnämndens försorg.

4. lämna den som gjort ansökan eller framställt erinran underrättelse om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och bereda honom tillfälle att yttra sig däröver, om ej annat följer av 15 § förvaltningslagen (1971: 000).

Nämnden kan uppdraga åt en — — — — — stycket 3.

Nämnden kan uppdraga åt sakkunnig — — — — — särskild utredning.

Kostnad för — — — — — för utredningen.

48 §.¹

När koncessionsnämnden eller länsstyrelsen meddelar beslut i fråga om tillstånd enligt denna lag skall senast samma dag underrättelse om tiden för beslutets meddelande införas i en eller flera av ortens tidningar eller, om så lämpligen kan ske, avsändas till parterna. Vad nu sagts gäller även beslut av koncessionsnämnden i fråga som avses i 41 § och beslut av länsstyrelsen i fråga som avses i 40 §.

Talan mot beslut som avses i första stycket och beslut enligt 14 § sista stycket andra punkten föres hos Konungen inom fyra veckor från dagen för beslutet. Statens naturvårdsverk får föra talan mot beslut som avses i första stycket för att tillvarata allmänna intressen.

Mot beslut som meddelas av natur-

Mot beslut som meddelas av statens naturvårdsverk enligt 10 § andra stycket eller av länsstyrelsen enligt 17 § andra stycket får talan ej föras.

Talan mot beslut enligt 14 § sista stycket andra punkten eller rörande förbud vid vite enligt 51 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av koncessionsnämnden eller länsstyrelsen enligt denna lag föres hos Konungen genom besvär och prövas i statsrådet.

För att tillvarata allmänna intressen får naturvårdsverket föra talan mot koncessionsnämndens eller länsstyrelsens beslut i fråga om tillstånd enligt lagen, mot koncessionsnämndens beslut i fråga som avses i 41 § och mot länsstyrelsens beslut i fråga som avses i 40 §.

¹ Den i lagrådsremissen den 20 mars 1970 föreslagna 48 a § utgår och besvärshöjningarna återföres till 48 §.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

vårdsverket enligt 10 § andra stycket
eller av länsstyrelsen enligt 17 §
andra stycket får talan ej föras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

31) Förslag

till

Lag

**om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island
eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling**

Härigenom förordnas, att 6 och 11 §§ lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)¹

(Föreslagen lydelse)

6 §

När ärende — — — — — till förhöret.

Beslut om utlämning får icke meddelas utan att den som begäres utlämnad fått tillfälle att yttra sig.

Beslut om utlämning får icke meddelas utan att den som begäres utlämnad *underrättats om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och fått tillfälle att yttra sig över det.*

11 §

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär. *Besvärshandlingen inges till polismyndigheten.*

Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär. *Besvärshandlingen inges till länsstyrelsen.*

Talan mot polismyndighets beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Mot länsstyrelsens beslut föres talan hos kammarrätten genom besvär.

¹ Med nuvarande lydelse avses i fråga om 11 § den lydelse som har föreslagits i lagrådsremiss den 20 mars 1970.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Besvär över — — — — — — — — — — viss tid.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

32) Förslag

till

Lag**om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988)**

Härigenom förordnas, att 4 kap. 6, 13 och 35 §§, 12 kap. 8 § samt 15 kap. 2 § fastighetsbildningslagen (1970: 988) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 KAP.**6 §**

Vet förrättningsman att sådan omständighet föreligger som kan antagas utgöra jäv mot honom, är han skyldig att självantaget ge det till kända.

Vill sakägare — — — — — — — — — — jäv förfallen.

Har sakägare i rätt tid anført jäv, skall fastighetsbildningsmyndigheten snarast möjligt meddela beslut i jävsfrågan. Sedan fråga om jäv mot förrättningsman uppkommit, får han i övrigt vidtaga endast åtgärd som icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som ej innefattar avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådan åtgärd får vidtagas av förrättningslantmätaren, även om han förklarats jävig.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman uppkommit, får han endast vidtaga åtgärd som icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som ej innefattar avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådan åtgärd får vidtagas av förrättningslantmätaren, även om han förklarats jävig.

Den omständigheten — — — — — — — — — — jäv uppkom.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

13 §

Sakägare får föra sin talan genom ombud.

Förrättningslantmätare och god man får ej vara ombud vid den fastighetsbildningsmyndighet som han tillhör. Ej heller får den vara ombud som tagit befattning med saken i sin tjänst eller såsom ombud för sakägare med motstående intresse. Detsamma gäller beträffande den som står i sådant förhållande till förrättningsman som avses i 4 kap. 12 § rättegångsbalken.

Förrättningslantmätare och god man får ej vara ombud *eller biträde* vid den fastighetsbildningsmyndighet som han tillhör. Ej heller får den vara ombud *eller biträde* som tagit befattning med saken i sin tjänst eller såsom ombud för *eller biträde åt* sakägare med motstående intresse. Detsamma gäller beträffande den som står i sådant förhållande till förrättningsman som avses i 4 kap. 12 § rättegångsbalken.

I övrigt — — — — — tillämpliga delar.

35 §

Behärskar sakägare ej svenska språket eller är han allvarligt hörsel- eller talskadad, får tolk anlitas att biträda fastighetsbildningsmyndigheten.

Som tolk får ej den anlitas beträffande vilken sådan omständighet föreligger att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

Fastighetsbildningsmyndigheten får ej som tolk anlita den beträffande vilken sådan omständighet föreligger att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

Tolk har — — — — — i tjänsten.

12 KAP.

8 §

Sammanläggning sker — — — — — fastigheternas ägare.

Fastighetsbildningsmyndigheten får utan ansökan upptaga fråga om sammanläggning, om fastigheterna beröres av fastighetsreglering som sker i syfte att åstadkomma en allmän förbättring av fastighetsbeståndet inom ett område eller om annan

Fastighetsbildningsmyndigheten får utan ansökan upptaga fråga om sammanläggning, om fastigheterna beröres av fastighetsreglering som sker i syfte att åstadkomma en allmän förbättring av fastighetsbeståndet inom ett område eller om annan

(Nuvarande lydelse)

fastighetsbildning är beroende av sammanläggningen. *Innan sammanläggning sker, skall ägaren av fastigheterna ges tillfälle att yttra sig.* Sammanläggning får ej ske, om ägaren bestrider åtgärden och den kan antagas orsaka honom olägenhet av någon betydelse.

(Föreslagen lydelse)

fastighetsbildning är beroende av sammanläggningen. Sammanläggning får ej ske, om ägaren av fastigheterna bestrider åtgärden och den kan antagas orsaka honom olägenhet av någon betydelse.

15 KAP.

2 §

Talan mot fastighetsbildningsmyndighetens beslut föres särskilt, om myndigheten

1. avvisat ansökan om fastighetsbildning eller fastighetsbestämning eller avvisat ombud,

2. ogillat jäv — — — — — från uppdraget.

Talan enligt — — — — — beslutet rör.

Talan mot fastighetsbildningsmyndighetens beslut föres särskilt, om myndigheten

1. avvisat ansökan om fastighetsbildning eller fastighetsbestämning eller avvisat ombud *eller biträde*,

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

33) Förslag

till

Lag

om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)

Härigenom förordnas i fråga om familjebidragsförordningen (1946: 99)¹, *dels* att i 24 § orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att i 27 §, 28 § 2 mom. och 29 § orden »Stockholms stad» skall bytas ut mot »Stockholm»,

dels att 25, 26 och 33 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Förordningen omtryckt 1960: 152.

Senaste lydelse av

27 § 1962: 674

29 § 1966: 424

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

25 §.

I fråga om familjebidrag snämnd i annan kommun än Stockholm skall utöver bestämmelserna i 24 § vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunens styrelse* ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokollet upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

I fråga om *särskild* familjebidrag snämnd i annan kommun än Stockholm skall utöver bestämmelserna i 24 § vad i 32—36 §§, 37 § första stycket och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunstyrelsen* ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokollet upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos särskild familjebidrag snämnd.

26 §.

Beträffande familjebidrag snämnd i Stockholm skola, utöver vad i 24 § är stadgat, bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad *stadsfullmäktige* med tillämpning av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll som föres vid *familjebidrag snämndens* sammanträde behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Beträffande *särskild* familjebidrag snämnd i Stockholm skola, utöver vad i 24 § är stadgat, bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm, *med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket nämnda lag*, äga tillämpning, varjämte skall gälla vad *kommunfullmäktige* med tillämpning av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll som föres vid *särskild familjebidrag snämnds* sammanträde behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos särskild familjebidrag snämnd.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

33 §.

Över familjebidragsnämnds beslut rörande tillämpningen av denna förordning *må klagan föras*, då fråga är om tillämpningen av 21 eller 22 §, hos tillsynsmyndigheten och eljest hos länsstyrelsen. *Klagan föres genom besvär, vilka skola ingivas till länsstyrelsen. Skola besvären prövas av tillsynsmyndigheten, dligger det länsstyrelsen att till denna insända besvären.* Familjebidragsnämnds beslut skall gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Mot familjebidragsnämnds beslut rörande tillämpningen av denna förordning *föres talan genom besvär*, då fråga är om tillämpningen av 21 eller 22 §, hos tillsynsmyndigheten och eljest hos länsstyrelsen. Familjebidragsnämnds beslut skall gå i verkställighet utan hinder av däröver anförda besvär.

Mot tillsynsmyndighetens — — — — — 31 § sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

34) Förslag

till

Lag

om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter

Härigenom förordnas, att 13 och 30 §§ förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)¹

(Föreslagen lydelse)

13 §.

Centrala studiehjälpsnämnden sänder underrättelse om beslut angående preliminär avgift, slutlig avgift eller kvarstående avgift till den återbetalningsskyldige. I underrättelsen anges vad den återbetalningsskyldige skall iakttaga om han önskar söka rättelse i eller föra talan mot nämndens beslut.

I underrättelse till den återbetalningsskyldige om beslut angående preliminär avgift, slutlig avgift eller kvarstående avgift anges, utöver vad som föreskrives i 18 § förvaltningslagen (1971: 000), vad den återbetalningsskyldige skall iakttaga om han önskar söka rättelse i centrala studiehjälpsnämndens beslut.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 30 § den lydelse som har föreslagits i anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

I underrättelse — — — — — enligt 7 §.

30 §.

Talan mot sådant beslut av centrala studiehjälpsnämnden som avses i denna förordning föres hos kammarrätten genom besvär. *Besvären skall insändas eller inges till centrala studiehjälpsnämnden.*

Talan mot sådant beslut av centrala studiehjälpsnämnden som avses i denna förordning föres hos kammarrätten genom besvär.

Beslut enligt — — — — — i beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

35) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1964: 731) om trafiknämnder

Härigenom förordnas, att 8 och 9 §§ lagen (1964: 731) om trafiknämnder skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Trafiknämnd äger — — — — — nästa sammanträde.

Ärende som — — — — — fordras enhällighet.

Ledamot må ej deltaga i behandling av ärende som personligen rör honom eller någon honom närstående som sägs i 4 kap. 13 § 2 rättegångsbalken.

9 §.

Länsstyrelses beslut i ärende som hänskjutits från trafiknämnd skall omedelbart delges nämnden. Handlingarna i ärendet skola tillställas

Om länsstyrelses beslut i ärende som hänskjutits från trafiknämnd skall nämnden omedelbart underrättas. Handlingarna i ärendet skola till-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

nämnden, sedan beslutet vunnit laga kraft.

ställas nämnden, sedan beslutet vunnit laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

36) Förslag

till

Lag

om ändring i kommunallagen (1953: 753)

Härigenom förordnas, att 37 och 40 §§, 76 § 3 mom. samt 78 § kommunallagen (1953: 753)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

37 §.

Kommunstyrelsen må — — — — — äro tillstädes.

Vad i 16 § stadgas om jäv för kommunfullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kommunstyrelsen. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall ledamoten avträda.

Vad i 16 § stadgas om jäv för kommunfullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kommunstyrelsen och annan som har att handlägga ärende hos styrelsen. Vid behandling av ärende, vari ledamot eller annan är jävig, skall denne avträda.

40 §.

Kommunstyrelsen skall på lämpligt sätt kungöra varest och på vilka tider till styrelsen ställda framställningar emottagas.

Kommunstyrelsen skall på lämpligt sätt kungöra varest till styrelsen ställda framställningar emottagas.

Bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos kommunstyrelsen.

Styrelsens skriftväxling — — — — — och förtecknas.

76 §.

3 mom. Kommun må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och

3 mom. Kommun må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och

¹ Lagen omtryckt 1969: 765.

(Nuvarande lydelse)¹

avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom.

Reglemente för *sådan* besvärsnämnd antages av kommunfullmäktige. Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 45 § sägs äga tillämpning å besvärsnämnd.

Finnes besvärsnämnd, — — — — — stadgas i 1 mom.

Beträffande klagan — — — — — sägs i 1 mom.

(Föreslagen lydelse)

avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom. *Bestämmelserna i 4—10, 13—17, 19 och 20 §§ förvaltningslagen (1971:000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos sådan besvärsnämnd.*

Reglemente för besvärsnämnd antages av kommunfullmäktige. Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 45 § sägs, *med undantag av hänvisningen till 37 § andra stycket och 40 § andra stycket*, äga tillämpning å besvärsnämnd.

78 §.

I länsstyrelsens beslut må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos regeringsrätten senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet; *dock äger menighet som klagar åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.*

I länsstyrelsens beslut må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos regeringsrätten senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 78 § den lydelse som har föreslagits i anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970.

37) Förslag
till
Lag
om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm

Härigenom förordnas, att 39 och 42 §§, 80 § 3 mom. samt 82 § kommunallagen (1957: 50) för Stockholm¹ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

39 §.

Kommunstyrelsen må — — — — — äro tillstädes.

Vad i 17 § stadgas om jäv för kommunfullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kommunstyrelsen. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall ledamoten avträda.

Vad i 17 § stadgas om jäv för kommunfullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kommunstyrelsen *och annan som har att handlägga ärende hos styrelsen*. Vid behandling av ärende, vari ledamot *eller annan* är jävig, skall *denne* avträda.

42 §.

Kommunstyrelsen skall på lämpligt sätt kungöra varest *och på vilka tider* till styrelsen ställda framställningar emottagas.

Kommunstyrelsen skall på lämpligt sätt kungöra varest till styrelsen ställda framställningar emottagas.

Bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos kommunstyrelsen.

Styrelsens skriftväxling — — — — — hans inseende.

80 §.

3 mom. Kommunen må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där

3 mom. Kommunen må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över kommunstyrelsens eller annan kommunal nämnds beslut om tillsättande av eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där

¹ Lagen omtryckt 1969: 766.

(Nuvarande lydelse)¹

klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom.

Reglemente för sådan besvärsnämnd antages av kommunfullmäktige. Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 51 § 1 mom. sägs äga tillämpning å besvärsnämnd.

Finnes besvärsnämnd, — — — — — stadgas i 1 mom.

Beträffande klagan — — — — — sägs i 1 mom.

(Föreslagen lydelse)

klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom. *Bestämmelserna i 4—10, 13—17, 19 och 20 §§ förvaltningslagen (1971:000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos sådan besvärsnämnd.*

Reglemente för besvärsnämnd antages av kommunfullmäktige. Beslut om antagande av reglemente skall underställas länsstyrelsens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 51 § 1 mom. sägs, *med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket och 42 § andra stycket*, äga tillämpning å besvärsnämnd.

82 §.

I länsstyrelsens beslut må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos regeringsrätten.

I länsstyrelsens beslut må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos regeringsrätten *senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

38) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse

Härigenom förordnas, att 50, 53 och 91 §§ lagen (1961:436) om församlingsstyrelse skall ha nedan angivna lydelse.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 82 § den lydelse, som föreslagits i anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970.

(Nuvarande lydelse)¹

(Föreslagen lydelse)

50 §.

Kyrkorådet må — — — — — äro tillstädes.

Vad i 19 § första stycket stadgas om jäv för kyrkofullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kyrkorådet. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall *ledamoten* avträda.

Vad i 19 § första stycket stadgas om jäv för kyrkofullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kyrkorådet *och annan som har att handlägga ärende hos rådet*. Vid behandling av ärende, vari ledamot *eller annan* är jävig, skall *denne* avträda.

53 §.

Kyrkorådet skall på lämpligt sätt kungöra varest *och på vilka tider* till rådet ställda framställningar emottagas.

Kyrkorådet skall på lämpligt sätt kungöra varest till rådet ställda framställningar emottagas.

Bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen (1971:000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos kyrkorådet.

Kyrkorådets skriftväxling — — — — — hans inseende.

91 §.

I länsstyrelsens beslut må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos regeringsrätten senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet; *dock äger menighet som klagar dtinjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.*

I länsstyrelsens beslut må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos regeringsrätten senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 91 § den lydelse som har föreslagits i anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970.

39) Förslag

till

Lag

om ändring i landstingslagen (1954: 319)

Härigenom förordnas, att 48 och 49 §§ samt 78 § 3 mom. landstingslagen (1954: 319) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

48 §.

Förvaltningsutskottet må — — — — — äro tillstädes.

Vad i 28 § stadgas om jäv för landstingsman skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i förvaltningsutskottet. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall ledamoten avträda.

Vad i 28 § stadgas om jäv för landstingsman skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i förvaltningsutskottet och annan som har att handlägga ärende hos utskottet. Vid behandling av ärende, vari ledamot eller annan är jävig, skall denne avträda.

49 §.

Bestämmelserna i 7 § förvaltningslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos förvaltningsutskottet.

I fråga — — — — — å förvaltningsutskottet.

78 §.

3 mom. Landstingskommun må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över beslut av förvaltningsutskottet eller annan nämnd om tillsättande av eller förordnande å tjänstebefattning hos landstingskommunen eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom.

3 mom. Landstingskommun må utse särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över beslut av förvaltningsutskottet eller annan nämnd om tillsättande av eller förordnande å tjänstebefattning hos landstingskommunen eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare, där klagan över beslutet eljest skolat föras enligt 2 mom. *Bestämmelserna i 4—10, 13—17, 19 och 20 §§ förvaltningslagen (1971:*

(Nuvarande lydelse)

Reglemente för sådan besvärsnämnd antages av landstinget. Beslut om antagande av reglemente skall underställas Konungens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 42 § andra stycket, 43 §, 44 § andra stycket samt 46—51 §§ är stadgat med avseende å förvaltningsutskottet äga motsvarande tillämpning å besvärsnämnd.

Finnes besvärsnämnd, — — — — — stadgas i 1 mom.
Beträffande klagan — — — — — sägs i 1 mom.

(Föreslagen lydelse)

000) äga motsvarande tillämpning i ärende hos sådan besvärsnämnd.

Reglemente för besvärsnämnd antages av landstinget. Beslut om antagande av reglemente skall underställas Konungens prövning. Där ej annat föreskrives i reglementet, skall vad i 42 § andra stycket, 43 §, 44 § andra stycket, 46 och 47 §§, 48 § första stycket, 49 § andra stycket samt 50 och 51 §§ är stadgat med avseende å förvaltningsutskottet äga motsvarande tillämpning å besvärsnämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

40) Förslag

till

Lag

om ändring i militärsättningsförförordningen (1950: 261)

Härigenom förordnas, att 4 § militärsättningsförförordningen (1950: 261) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***4 §.¹**

Ersättningsärenden, som — — — — — av riksförsäkringsverket.

Mot riksförsäkringsverkets beslut i sådant ärende må talan föras hos försäkringsrådet genom besvär, som skola hava inkommit till försäkringsrådet senast inom en månad efter det klaganden erhållit kännedom om beslutet.

Mot riksförsäkringsverkets beslut i sådant ärende må talan föras hos försäkringsrådet genom besvär.

Försäkringsrådet äger, — — — — — denna paragraf.

¹ Senaste lydelse 1967: 918.

(Nuvarande lydelse)

Mot försäkringsrådets beslut må talan föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvären skola* hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från *det klaganden erhållit kännedom om beslutet; dock skall besvärstiden för menighet vara fem veckor.* Den omständigheten, att *besvären ingivits eller insänts direkt till försäkringsdomstolen, utgör ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest de inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.*

Försäkringsrådets beslut — — — — — annorlunda förordnar.

Med avseende å försäkringsrådets behandling av ifrågavarande ärenden skall gälla vad i 6 § lagen om försäkringsrådet stadgas.

(Föreslagen lydelse)

Mot försäkringsrådets beslut må talan föras hos försäkringsdomstolen genom besvär. *Besvärshandlingen skall* hava inkommit till försäkringsrådet inom tre veckor från *den dag då klaganden fick del av beslutet.* Den omständigheten, att *handlingen tillställts* försäkringsdomstolen, utgör dock ej hinder för besvärens upptagande till prövning, därest *handlingen* inkommit till domstolen före besvärstidens utgång.

Med avseende å försäkringsrådets behandling av ifrågavarande ärenden skall gälla vad i 6 § lagen om försäkringsrådet stadgas. *Bestämmelserna i 44 § förvaltningsprocesslagen (1971: 000) äga motsvarande tillämpning i ärende enligt denna förordning hos försäkringsrådet.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om talan mot beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

41) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1956: 2) om socialhjälp,

dels att 59 § skall upphöra att gälla,

dels att i 3, 8, 9, 13 och 14 §§ orden »kommunens fullmäktige» skall bytas ut mot »kommunfullmäktige»,

dels att i 10 § orden »kommunens styrelse» skall bytas ut mot »kommunstyrelsen»,

dels att i 21 § ordet »stad» i olika böjningsformer skall bytas ut mot »kommun» i motsvarande form,

dels att 4, 6, 11, 54 och 62 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Nuvarande lydelse)

4 §.

I fråga om valbarhet till ledamot eller suppleant, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse, mandattid och avgång, val av ordförande och vice ordförande, ställe och tid för sammanträde, suppleants tjänstgöring och rätt att närvara vid sammanträde, beslutförhet och jäv, förfarandet vid fattande av beslut, protokoll och reservation, tillkännagivande varest och *på vilka tider* till nämnden ställda framställningar mottagas, skriftväxling, vård och förtecknande av handlingar hörande till nämndens arkiv, utseende av kassaförvaltare samt ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunens styrelse* äga motsvarande tillämpning; dock att det ej är erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

I fråga om valbarhet till ledamot eller suppleant, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse, mandattid och avgång, val av ordförande och vice ordförande, ställe och tid för sammanträde, suppleants tjänstgöring och rätt att närvara vid sammanträde, beslutförhet, förfarandet vid fattande av beslut, protokoll och reservation, tillkännagivande varest till nämnden ställda framställningar mottagas, *tidpunkt när handling skall anses ha kommit in till nämnden*, skriftväxling, vård och förtecknande av handlingar hörande till nämndens arkiv, utseende av kassaförvaltare samt ledamots ansvar och skadeståndsskyldighet skall vad i 32—36 §§, 37 § *första stycket* och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande *kommunstyrelsen* äga motsvarande tillämpning; dock att det ej är erforderligt, att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos socialnämnd.

6 §.¹

Socialnämnden har att — — — — — och verkställighet.

Socialnämnden har ock — — — — — på nämnden.

Nämnden skall hos *kommunens fullmäktige, dess styrelse* och övriga

Nämnden skall hos *kommunfullmäktige, kommunstyrelsen* och kom-

¹ Senaste lydelse 1968:244.

(Nuvarande lydelse)

nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnas påkallade, samt äger att från *kommunens styrelse* och övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av nämndens uppgifter.

(Föreslagen lydelse)

munens övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnas påkallade, samt äger att från *kommunstyrelsen* och *kommunens* övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av nämndens uppgifter.

11 §.

Vad i 2—10 §§ stadgas äger icke avseende å *Stockholms stad*. I fråga om organisationen av socialhjälpssamheten därstädes skola i stället gälla de särskilda bestämmelser, som efter förslag av *stadsfullmäktige* fastställas av Konungen.

Därest i annan kommun organisationen icke lämpligen kan anordnas efter vad i 2—10 §§ sägs, äger Konungen på framställning av *kommunens fullmäktige* medgiva de undantag, som finnas påkallade.

Vad i 2—10 §§ stadgas äger icke avseende å *Stockholm*. I fråga om organisationen av socialhjälpssamheten därstädes skola i stället gälla de särskilda bestämmelser, som efter förslag av *kommunfullmäktige* fastställas av Konungen.

Därest i annan kommun organisationen icke lämpligen kan anordnas efter vad i 2—10 §§ sägs, äger Konungen på framställning av *kommunfullmäktige* medgiva de undantag, som finnas påkallade.

54 §.¹

Över socialnämnds beslut i ärende rörande meddelande av socialhjälp må besvär anföras hos länsstyrelsen. Beslutet *går dock i verkställighet, såvida ej länsstyrelsen annorlunda förordnar*.

Över socialnämnds beslut i ärende rörande meddelande av socialhjälp må besvär anföras hos länsstyrelsen. Beslutet *länder dock omedelbart till efterrättelse*.

62 §.

Över länsstyrelses beslut i andra frågor avseende tillämpningen av denna lag än ovan berörts må änd-

Över länsstyrelses beslut i andra frågor avseende tillämpningen av denna lag än ovan berörts må änd-

¹ Senaste lydelse 1964: 66.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ring sökas hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till socialdepartementet.

ring sökas hos Konungen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

42) Förslag

till

Lag

om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242)

Härigenom förordnas, att 34 § 1 mom. sjukvårdslagen (1962: 242) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

34 §.

1 m o m.¹ Talan mot sjukvårdsstyrelsens eller direktions beslut om tillsättande av läkartjänst i andra fall än som avses i 20 § 1 mom. föres genom besvär hos socialstyrelsen. *Besvären skola hava inkommit till socialstyrelsen inom tre veckor* från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å landstingskommunens anslagstavla. Vid prövning av besvären må jämväl de sakkunnigas förslag avseende tjänsten komma under bedömande.

1 m o m. Talan mot sjukvårdsstyrelsens eller direktions beslut om tillsättande av läkartjänst i andra fall än som avses i 20 § 1 mom. föres genom besvär hos socialstyrelsen. *Besvärstiden räknas* från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å landstingskommunens anslagstavla. Vid prövning av besvären må jämväl de sakkunnigas förslag avseende tjänsten komma under bedömande.

Om besvär — — — — — eller kommunallagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1970: 211.

43) Förslag

till

Lag**om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)**

Härigenom förordnas i fråga om folkbokföringsförordningen (1967: 198),
dels att 51 och 54 §§ skall upphöra att gälla,
dels att i 2 § orden »centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden»
 skall bytas ut mot »riksskatteverket»,
dels att i 37, 44 och 48 §§ ordet »länsstyrelse» i olika böjningsformer
 skall bytas ut mot »länsskatterätt» i motsvarande form,
dels att 36, 45—47, 49, 50, 52 och 57 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***36 §.**

Pastorsämbete beslutar efter anmälan eller när annat skäl föreligger om viss persons kyrkobokföring i församlingen. *Pastorsämbetet skickar underrättelse till honom, om åtgärd vidtages utan att anmälan skett eller om anmälan ej följts vid kyrkobokföringen.*

Pastorsämbete beslutar efter anmälan eller när annat skäl föreligger om viss persons kyrkobokföring i församlingen.

45 §.

Mot beslut i kyrkobokföringsärendet som underställes *länsstyrelse* eller domkapitel eller avser föreläggande enligt 30, 33 eller 57 § får talan icke föras.

Mot beslut i kyrkobokföringsärendet som underställes *länsskatterätt* eller domkapitel eller avser föreläggande *av pastorsämbete* enligt 30 eller 33 § eller 57 § *andra stycket* får talan icke föras.

Talan mot beslut i annat kyrkobokföringsärende föres genom besvär

Talan mot beslut i annat kyrkobokföringsärende föres genom besvär

a) hos *länsstyrelsen* om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister,

a) hos *länsskatterätten* om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister,

b) hos domkapitlet om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser annan fråga,

b) hos domkapitlet om beslutet meddelats av pastorsämbete och avser annan fråga,

(Nuvarande lydelse)

c) hos *länsstyrelsen* om beslutet meddelats av den lokala skattemyndigheten i Stockholm eller Göteborg.

Talan i fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister får föras av den vars kyrkobokföring beröres av beslutet och av kommunen. *Besvären skall inges till länsstyrelsen. Har besvären ingivits till annan länsstyrelse än den som skall pröva besvären, utgör detta ej hinder mot att de prövas.*

I annan fråga än som avses i tredje stycket får talan föras av den som beröres av beslutet. Talan i sådan fråga får föras utan inskränkning i tiden. *Besvären skall inges till besvärsmyndigheten.*

46 §.

Mot lokal skattemyndighets beslut i ärende om mantalsskrivning som underställes *länsstyrelse* får talan icke föras.

Talan mot beslut av lokal skattemyndighet i annat mantalsskrivningsärende föres genom besvär hos *länsstyrelsen*. Talan får föras av den vars mantalsskrivning beröres av beslutet och av kommunen.

Besvären skall ha inkommit till *länsstyrelsen* senast den 15 april mantalsåret. *Har besvären ingivits till annan länsstyrelse än den som skall pröva besvären, utgör detta ej hinder mot att de prövas.*

(Föreslagen lydelse)

c) hos *länsskatterätten* om beslutet meddelats av den lokala skattemyndigheten i Stockholm eller Göteborg.

Talan i fråga om kyrkobokföringsort, kyrkobokföringsfastighet, kyrkobokföring under viss rubrik eller registrering i obefintligregister får föras av den vars kyrkobokföring beröres av beslutet och av kommunen.

I annan fråga än som avses i tredje stycket får talan föras av den som beröres av beslutet. Talan i sådan fråga får föras utan inskränkning i tiden.

Mot lokal skattemyndighets beslut i ärende om mantalsskrivning som underställes *länsskatterätt* får talan icke föras.

Talan mot beslut av lokal skattemyndighet i annat mantalsskrivningsärende föres genom besvär hos *länsskatterätten*. Talan får föras av den vars mantalsskrivning beröres av beslutet och av kommunen.

Besvären skall ha inkommit senast den 15 april mantalsåret.

47 §.

Innan underställt ärende avgöres, skall person och kommun som får

Innan underställt ärende avgöres, skall person och kommun som får

(Nuvarande lydelse)¹

föra talan i ärendet beredas tillfälle att yttra sig.

Innan *länsstyrelse* eller domkapitel avgör besvärssärende inhämtas yttrande från beslutsmyndigheten och beredes den som, förutom klaganden, får föra talan i ärendet tillfälle att avge yttrande.

(Föreslagen lydelse)

föra talan i ärendet beredas tillfälle att yttra sig *över det som är av betydelse för avgörandet*.

Innan *länsskatterätt* eller domkapitel avgör besvärssärende inhämtas yttrande från beslutsmyndigheten. och beredes den som, förutom klaganden, får föra talan i ärendet tillfälle att avge yttrande *över det som är av betydelse för avgörandet*.

49 §.

Mot *länsstyrelses* beslut i ärende som underställes kammarrätt får talan icke föras.

Talan mot *annat beslut av länsstyrelse och mot beslut av domkapitel* föres hos kammarrätten genom besvär.

Besvären skall inges till den myndighet som meddelat beslutet. Har besvären ingivits till besvärsmyndigheten, utgör detta ej hinder mot att besvären prövas, om de inkommit före besvärstidens utgång.

Beslut av *länsstyrelse*, som ej skall underställas kammarrätt, samt beslut av domkapitel och kammarrätt skall verkställas omedelbart, om beslutsmyndigheten ej förordnat annat.

Mot *länsskatterätts* beslut i ärende som underställes kammarrätt får talan icke föras.

Talan mot *domkapitels beslut* föres hos kammarrätten genom besvär.

Beslut av *länsskatterätt*, som ej skall underställas kammarrätt, samt beslut av domkapitel och kammarrätt skall verkställas omedelbart, om beslutsmyndigheten ej förordnat annat.

50 §.

Länsstyrelses beslut, varigenom mål underställes kammarrätts prövning, och *länsstyrelses*, domkapitels

Länsskatterätts beslut, varigenom mål underställes kammarrätts prövning, och *länsskatterätts*, domkapitels

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 47, 49, 50 och 52 §§ den lydelse som har föreslagits i anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970.

(Nuvarande lydelse)

eller kammarrätts beslut, varigenom ärendet avgjorts, skall delges person och kommun som beröres av beslutet.

I underställningsbeslut — — — — — av underställningsbeslutet.

Beslut, mot vilket talan får föras, skall innehålla besvärshänvisning.

(Föreslagen lydelse)

eller kammarrätts beslut, varigenom ärendet avgjorts, skall delges person och kommun som beröres av beslutet.

52 §.

Vid avgörande av kyrkobokföringsärende kan underställningsmyndighet eller besvärsmyndighet förordna om sådan kyrkobokföringsåtgärd som ej yrkats i ärendet. I mantalskrivningsärende gäller motsvarande i fråga om såväl kyrkobokförings- som mantalsskrivningsåtgärd.

Vid avgörande av kyrkobokföringsärende kan underställningsmyndighet eller besvärsmyndighet förordna om sådan kyrkobokföringsåtgärd som ej yrkats i ärendet. I mantalskrivningsärende gäller motsvarande i fråga om såväl kyrkobokförings- som mantalsskrivningsåtgärd.

57 §.

Om föreläggande enligt 30 eller 33 § icke efterkommes, kan pastorsämbetet anlita biträde av länsstyrelsen. Denna kan bestämma lämpligt vite för fortsatt försummelse och *utdöma försuttet vite.*

Om föreläggande enligt 30 eller 33 § icke efterkommes, kan pastorsämbetet anlita biträde av länsstyrelsen. Denna kan bestämma lämpligt vite för fortsatt försummelse. *Mot sådant beslut av länsstyrelsen föres talan hos kammarrätten genom besvär. Läns-skatte-rätten utdömer försuttet vite på anmälan av länsstyrelsen.*

Vid underlåtenhet — — — — — motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft, såvitt angår 2, 37, 44—52 och 57 §§, den 1 juli 1971 och i övrigt den 1 januari 1972.

I fråga om underställning av och talan mot beslut som meddelats före den 1 juli 1971 gäller äldre bestämmelser. Underställningsärende och besvärssärende prövas dock av läns-skatte-rätten i stället för av länsstyrelsen.

Talan mot domkapitels beslut som meddelats före den 1 januari 1972 föres hos Konungen genom besvär.

Mot kammarrätts beslut som meddelats före den 1 januari 1972 får talan icke föras.

Vid talan mot beslut av folkbokföringsmyndighet, som meddelats under tiden den 1 juli—den 31 december 1971, skall besvärshandlingen ges in till

besvärsmyndigheten. Har handlingen före besvärstidens utgång kommit in till beslutsmyndigheten, skall besvären ändå upptagas till prövning. Beslut som nyss nämnts skall innehålla besvärshänvisning.

Har vid talan mot beslut av länsskatterätt, som meddelats under tiden den 1 juli — den 31 december 1971, besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till länsskatterätten i stället för till kammarrätten, skall besvären ändå upptagas till prövning.

44) Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m.

Härigenom förordnas, att 4 § lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §

I fråga om social centralnämnd äger 32—42 §§ kommunallagen (1953: 753) om *kommunens styrelse* motsvarande tillämpning. Nämndens protokoll behöver, förutom vad som följer av 14 § tredje stycket barnavårdslagen (1960: 97), ej innehålla annat än förteckning på närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

I fråga om social centralnämnd äger 32—36 §§, 37 § *första stycket* och 38—42 §§ kommunallagen (1953: 753) om *kommunstyrelsen* motsvarande tillämpning. Nämndens protokoll behöver, förutom vad som följer av 14 § tredje stycket barnavårdslagen (1960: 97), ej innehålla annat än förteckning på närvarande ledamöter samt för varje ärende beslutet och skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971: 000) äger 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos social centralnämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

45) Förslag

till

Kungörelse**om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648)**

Härigenom förordnas i fråga om vägtrafikförordningen (1951:648)¹, dels att i 33 § 5 mom. första stycket, 35 § femte stycket och 37 § 2 mom. ordet »länsstyrelse» i olika böjningsformer skall bytas ut mot »länsrätt» i motsvarande form,

dels att 33 § 1—4 och 7 mom. samt 34 och 76 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***33 §.**

1 m o m. Finner länsstyrelse, med hänsyn till inkomna underrättelser om person, för vilken länsstyrelsen utfärdat körkort, skälig anledning till antagande, att denne icke uppfyller de krav på skicklighet, hänsyn, ansvar och pålitlighet i nykterhetskänseende eller de övriga förutsättningar, som gälla för erhållande av körkort, skall länsstyrelsen skyndsamt *upptaga* frågan om hans lämplighet *till omprövning*. Länsstyrelsen äger därvid förelägga föraren att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis. Föreläggande må förbindas med föreskrift, att den undersökning eller det prov, som föregår utfärdandet av sådan handling, skall verkställas av viss person eller av person med viss sakkunskap eller avse visst förhållande. Länsstyrelsen äger ock själv eller genom polismyndighet införskaffa den utredning angående föraren, som finnes erforderlig.

1 m o m. Finner länsstyrelse, med hänsyn till inkomna underrättelser om person, för vilken länsstyrelsen utfärdat körkort, skälig anledning till antagande, att denne icke uppfyller de krav på skicklighet, hänsyn, ansvar och pålitlighet i nykterhetskänseende eller de övriga förutsättningar, som gälla för erhållande av körkort, skall länsstyrelsen skyndsamt *utreda* frågan om hans lämplighet. Länsstyrelsen äger därvid förelägga föraren att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis. Föreläggande må förbindas med föreskrift, att den undersökning eller det prov, som föregår utfärdandet av sådan handling, skall verkställas av viss person eller av person med viss sakkunskap eller avse visst förhållande. Länsstyrelsen äger ock själv eller genom polismyndighet införskaffa den utredning angående föraren, som finnes erforderlig.

Fråga om återkallelse av förarens körkort eller om åtgärd som avses i

¹ Förordningen omtryckt 1967: 856.

(Nuvarande lydelse)

2 m o m. I följande fall skall, där annat ej följer av vad i 34 § stadgas, körkort återkallas av *den länsstyrelse, som utfärdat körkortet*, nämligen

1. om föraren — — — — — körkort; eller

8. om föraren icke efterkommer länsstyrelsens föreläggande att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis eller underlåter att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som meddelats honom i samband med sådant föreläggande.

Återkallelse av — — — — — körkortspliktigt fordon.

3 m o m. Uppstår fråga om återkallelse av körkort och kan det på sannolika skäl antagas, att körkortet kommer att slutligt återkallas, skall *länsstyrelsen*, redan innan slutligt beslut om återkallelsen fattas, återkalla körkortet tills vidare i avvaktan på det slutliga beslutet.

Har till länsstyrelsen inkommit beslut om körkorts omhändertagande enligt 35 §, skall länsstyrelsen skyndsamt *förordna*, huruvida körkortet skall återkallas tills vidare eller återställas till föraren. Har beslutet meddelats enligt andra stycket i samma paragraf och uppgick alkoholkoncentrationen i förarens blod under färden till 0,8 promille eller däröver, skall dock *länsstyrelsen* efter mottagen underrättelse om beslutet åter-

(Föreslagen lydelse)

34 § skall, efter anmälan av länsstyrelsen, *prövas av länsrätten. Länsrätten har i sådant ärende samma befogenheter som enligt första stycket tillkomma länsstyrelsen.*

2 m o m. I följande fall skall, där annat ej följer av vad i 34 § stadgas, körkort återkallas av *länsrätten i det län, vars länsstyrelse* utfärdat körkortet, nämligen

8. om föraren icke efterkommer länsstyrelsens *eller länsrättens* föreläggande att inkomma med lämplighetsintyg, läkarintyg eller kompetensbevis eller underlåter att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som meddelats honom i samband med sådant föreläggande.

3 m o m. Uppstår fråga om återkallelse av körkort och kan det på sannolika skäl antagas, att körkortet kommer att slutligt återkallas, skall *länsrätten*, redan innan slutligt beslut om återkallelsen fattas, återkalla körkortet tills vidare i avvaktan på det slutliga beslutet.

Har till länsstyrelsen inkommit beslut om körkorts omhändertagande enligt 35 §, skall länsstyrelsen skyndsamt *anmäla ärendet hos länsrätten, som förordnar* huruvida körkortet skall återkallas tills vidare eller återställas till föraren. Har beslutet meddelats enligt andra stycket i samma paragraf och uppgick alkoholkoncentrationen i förarens blod under färden till 0,8 promille eller däröver, skall dock *länsrätten* efter mottagen

(Nuvarande lydelse)

kalla körkortet tills vidare.

4 m o m. Beslut om återkallelse av körkort skall genom länsstyrelsens försorg delgivas den, som avses med beslutet.

Har återkallelse skett, åligger det föraren att efter anmaning överlämna körkortet till länsstyrelsen.

Skulle beslut — — — — — till föraren.

7 m o m. Då prövning av fråga om återfående av körkort eller utfärdande av nytt körkort ankommer på annan länsstyrelse än den, som återkallat körkortet, skall yttrande i ärendet jämte utdrag rörande sökanden ur körkortsregistret inhämtas från sistnämnda länsstyrelse. Angående beslut i anledning av ansökan om återfående av körkort skall underrättelse lämnas den länsstyrelse, som återkallat detsamma. Körkort, som må återfås, skall tillhandahållas sökanden hos den länsstyrelse, som meddelat beslut i frågan.

(Föreslagen lydelse)

underrättelse om beslutet återkalla körkortet tills vidare.

4 m o m. Beslut om återkallelse av körkort skall delgivas den, som avses med beslutet.

Har återkallelse skett, åligger det föraren att efter anmaning överlämna körkortet till den länsstyrelse, som utfärdat körkortet.

7 m o m. I ärende om återfående av körkort eller utfärdande av nytt körkort skall länsstyrelsen inhämta yttrande från den länsrätt som återkallat körkortet. Ankommer prövningen på annan länsstyrelse än länsstyrelsen i det län, vars länsrätt återkallat körkortet, skall utdrag ur körkortsregistret rörande sökanden införskaffas från sistnämnda länsstyrelse. Angående beslut i anledning av ansökan om återfående av körkort skall underrättelse lämnas länsstyrelsen i det län, vars länsrätt återkallat körkortet. Körkort, som må återfås, skall tillhandahållas sökanden hos den länsstyrelse, som meddelat beslut i frågan.

34 §.

Har innehavare av körkort, vilken icke tidigare brutit mot 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, gjort sig skyldig till brott mot 2 mom. av samma paragraf, men uppgick alkoholkoncentrationen i hans blod under färden icke till 0,8 promille, må i stället för beslut om återkallelse av körkortet meddelas varning, därest

Har innehavare av körkort, vilken icke tidigare brutit mot 4 § lagen om straff för vissa trafikbrott, gjort sig skyldig till brott mot 2 mom. av samma paragraf, men uppgick alkoholkoncentrationen i hans blod under färden icke till 0,8 promille, må länsrätten meddela honom varning i stället för att besluta om återkallelse

(Nuvarande lydelse)¹

omständigheterna äro mildrande.

Har emot innehavare av körkort förebragts sådan omständighet, som i 33 § 2 mom. första stycket 3—6 sägs, eller annat förhållande, som är ägnat att allvarligt minska tilltron till hans lämplighet såsom förare, utan att likväl tillräckliga skäl till återkallelse av körkortet föreligga, må *länsstyrelsen* meddela honom varning.

Beslut om varning skall *genom länsstyrelsens försorg* delgivas den, som avses med beslutet.

Varning må ej överklagas.

(Föreslagen lydelse)

av *körkortet*, därest omständigheterna äro mildrande.

Har emot innehavare av körkort förebragts sådan omständighet, som i 33 § 2 mom. första stycket 3—6 sägs, eller annat förhållande, som är ägnat att allvarligt minska tilltron till hans lämplighet såsom förare, utan att likväl tillräckliga skäl till återkallelse av körkortet föreligga, må *länsrätten* meddela honom varning.

Beslut om varning skall delgivas den, som avses med beslutet.

Varning må ej överklagas.

76 §.

Talan mot beslut — — — — — länsstyrelsen genom besvär.

Mot beslut, — — — — — kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat — — — — — Konungen genom besvär.

Beslut som nu sagts *skall* utan hinder av besvär lända till efterrättelse, *intill dess annorlunda förordnas*. Beslut, varigenom någon fråntages behörighet att föra motordrivet fordon eller som innefattar återkallelse av tillstånd som avses i denna förordning, är dock icke gällande, förrän den som avses med beslutet erhållit del av detta.

Beslut som nu sagts *samt länsrätts och kammarrätts beslut enligt denna förordning eller med stöd därav utfärdade föreskrifter skola* utan hinder av besvär lända till efterrättelse. Beslut, varigenom någon fråntages behörighet att föra motordrivet fordon eller som innefattar återkallelse av tillstånd som avses i denna förordning, är dock icke gällande, förrän den som avses med beslutet erhållit del av detta.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt angår 33 § 1—5 och 7 mom., 34 och 35 §§, 37 § 2 mom. samt, i vad rör länsrätts beslut, 76 §. Bestämmelserna i 33 § 7 mom. i dess äldre lydelse gäller dock fortfarande i fall då beslut om återkallelse av körkort meddelats av länsstyrelse.

I övrigt träder kungörelsen i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller i denna del fortfarande i fråga om talan mot länsstyrelses beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 76 § den lydelse som har föreslagits i anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970.

**46) Förslag
till**

Kungörelse

**om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobil-
trafik m. m.**

Härigenom förordnas, att 27 § 5 mom. samt 44 och 45 §§ förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

27 §.

5 m o m¹. *Länsstyrelse, som utfärdat trafikkort, må, när anledning därtill förekommer, återkalla detsamma eller, om det kan antagas, att föraren skall utan sådan åtgärd låta rätta sig, meddela varning. Sådan varning må ej överklagas. Beslut om återkallelse eller varning skall genom länsstyrelsens försorg delgivas den, som avses med beslutet. Om beslut om återkallelse samt om beslut, varigenom återkallelse, efter anförda besvär, upphävts eller ändrats, skall därjämte sändas uppgift till rikspolisstyrelsen, som har att skyndsamt underrätta polismyndigheterna om beslutet. Blanketter för lämnande av dylika uppgifter skola genom rikspolisstyrelsens försorg, tillhandahållas länsstyrelserna.*

Har återkallelse — — — — — — — — — till länsstyrelsen.

Varder, efter — — — — — — — — — till föraren.

Beslut, varigenom trafikkort återkallats, skall antecknas i förteckning, liggare eller kortregister, som i 4 mom. sägs.

5 m o m. *När anledning därtill förekommer, må länsrätt i det län, vars länsstyrelse utfärdat trafikkort, efter anmälan av länsstyrelsen återkalla trafikkortet eller, om det kan antagas, att föraren skall utan sådan åtgärd låta rätta sig, meddela varning. Sådan varning må ej överklagas. Beslut om återkallelse eller varning skall delgivas den, som avses med beslutet. Avskrift av beslut om återkallelse samt av beslut, varigenom återkallelse, efter anförda besvär, upphävts eller ändrats, skall sändas till länsstyrelsen samt till rikspolisstyrelsen, som har att skyndsamt underrätta polismyndigheterna om beslutet. Till länsstyrelsen skall därjämte sändas avskrift av beslut, varigenom varning meddelats.*

Beslut om återkallelse av trafikkort ävensom beslut, varigenom återkallelse, efter anförda besvär, upphävts eller ändrats, samt beslut om varning skall antecknas i förteckning, liggare eller kortregister, som i 4 mom. sägs.

¹ Senaste lydelse 1970: 869.

(Nuvarande lydelse)¹

(Förslagen lydelse)

44 §.²

1 mom. Talan mot beslut — — — — — länsstyrelsen genom besvär.

Mot länsstyrelses beslut i ärende om utfärdande *eller återkallelse* av trafik kort föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Mot länsstyrelses beslut i ärende om utfärdande av trafik kort föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat — — — — — till länsstyrelse.

2 m o m. Beslut som avses i 1 mom. skall, med nedan angivna undantag, gälla utan hinder av besvär, intill dess annorlunda förordnas.

2 m o m. Beslut som avses i 1 mom. samt länsrätts och kammarrätts beslut enligt förordningen skola, med nedan angivna undantag, gälla utan hinder av besvär.

Beslut, som innefattar trafik tillstånd eller tillstånd att bedriva uthyrningsrörelse eller transportförmedling, vare, där ej på grund av särskilda skäl i tillståndet annorlunda förordnats, icke gällande, förrän beslutet vunnit laga kraft eller, där besvär däremot anförts, beslutet blivit slutligen fastställt. Dylikt beslut ävensom beslut om indelning i lokalområden eller om bestämmande av särskilt lokalområde skall anses hava kommit klagande till del den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag i vederbörande myndighets lokal. Sådant tillkännagivande bör ske inom fem dagar från beslutets dag.

Beslut, som innefattar trafik tillstånd eller tillstånd att bedriva uthyrningsrörelse eller transportförmedling, vare, där ej på grund av särskilda skäl i tillståndet annorlunda förordnats, icke gällande, förrän beslutet vunnit laga kraft eller, där besvär däremot anförts, beslutet blivit slutligen fastställt. Tiden för anförande av besvär mot dylikt beslut och mot beslut om indelning i lokalområden eller om bestämmande av särskilt lokalområde skall räknas från den dag, då beslutet tillkännagivits genom anslag i vederbörande myndighets lokal. Sådant tillkännagivande bör ske inom fem dagar från beslutets dag.

Beslut om — — — — — erhållit del.

I beslut, — — — — — fastställd tidpunkt.

45 §.

Beslut om återkallelse av trafik kort skall, där ej i beslutet annorlunda förordnats, gå i omedelbar verkställighet.

Beslut om återkallelse av trafik kort skall, där ej i beslutet annorlunda förordnats, gå i omedelbar verkställighet.

¹ Med nuvarande lydelse avses beträffande 44 och 45 §§ den lydelse som har föreslagits i anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970.

² Senaste lydelse 1969:689.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1971 såvitt angår 27 § 5 mom. samt, i vad rör länsrätts beslut, 44 och 45 §§.

I övrigt träder kungörelsen i kraft den 1 januari 1972. Äldre bestämmelser gäller i denna del fortfarande i fråga om talan mot länsstyrelses beslut som meddelats före den 1 januari 1972.

47) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617)

Härigenom förordnas, att 14 § allmänna ordningsstadgan (1956:617) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 §.¹

Ansökan om — — — — — anlitas sakkunnig.

Ej må, — — — — — vid tillställningen.

Om beslut i anledning av ansökan Om beslut i anledning av ansökan
skall meddelas skriftligt besked. In- skall meddelas skriftligt besked.
nebär beslutet att tillställning ej må
äga rum, skola skälen därtill an-
givas.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

48) Förslag

till

Kungörelse

om ändring i hälsovårdsstadgan (1958:663)

Härigenom förordnas, att 8, 32 och 79 §§ hälsovårdsstadgan (1958:663) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)²

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Med avseende å hälsovårdsnämnd Med avseende å hälsovårdsnämnd
skall vad i 32—42 §§ kommunal- skall vad i 32—36 §§, 37 § första

¹ Senaste lydelse 1969:413.

² Med nuvarande lydelse avses beträffande 8 § den lydelse som har föreslagits i anslutning till lagrådsremiss den 20 mars 1970.

(Nuvarande lydelse)

lagen är stadgat om kommunstyrelsen äga motsvarande tillämpning, dock att för hälsovårdsnämnd i Stockholm skola gälla bestämmelserna i 51 § 1 mom. kommunallagen för Stockholm samt därutöver vad kommunfullmäktige med iakttagande av stadgandena i samma lag föreskriva.

(Föreslagen lydelse)

stycket och 38—42 §§ kommunallagen är stadgat om kommunstyrelsen äga motsvarande tillämpning, dock att för hälsovårdsnämnd i Stockholm skola gälla bestämmelserna i 51 § 1 mom. kommunallagen för Stockholm, med undantag av hänvisningen till 39 § andra stycket nämnda lag, samt därutöver vad kommunfullmäktige med iakttagande av stadgandena i samma lag föreskriva.

Utan hinder ————— skälen därför.

Utan hinder av 2 § 2 förvaltningslagen (1971:000) äga 4 och 5 §§ nämnda lag tillämpning i samtliga ärenden hos hälsovårdsnämnd.

32 §.

Vatten, som ————— bakteriologisk undersökning.

Länsstyrelsen äger förordna, att undersökning, som i nästföregående stycke sägs, skall företagas jämväl av vatten i allmän anläggning utom hälsovårdstätort. Vidare äger länsstyrelsen förordna, att sådan undersökning skall ske av vatten, som genom vattenledning, vilken ej ingår i allmän anläggning, tillhandahålles flera hushåll eller eljest i större omfattning. Innan förordnande meddelas, skall länsstyrelsen bereda hälsovårdsnämnden samt anläggningens eller ledningens ägare tillfälle att yttra sig.

Länsstyrelsen äger förordna, att undersökning, som i nästföregående stycke sägs, skall företagas jämväl av vatten i allmän anläggning utom hälsovårdstätort. Vidare äger länsstyrelsen förordna, att sådan undersökning skall ske av vatten, som genom vattenledning, vilken ej ingår i allmän anläggning, tillhandahålles flera hushåll eller eljest i större omfattning. Innan förordnande meddelas, skall länsstyrelsen bereda hälsovårdsnämnden tillfälle att yttra sig.

Det åligger ————— undersökningens utförande.

79 §.

Kallelse att vid vite inställa sig inför nämnden skall delgivas skriftligen mot bevis.

Kallelse att vid vite inställa sig inför nämnden skall delgivas.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972.

Innehållsförteckning

Bilaga till lagrådsremiss den 20 mars 1970

Förslag till

1) lag om allmänna förvaltningsdomstolar	1
2) lag om behörighet för kammarrätt att pröva vissa mål	5
3) lag om ändring i giftermålsbalken	7
4) lag om ändring i lagen (1915: 434) om fullföljd av lalan mot beslut i vissa ärenden rörande äktenskaps ingående	8
5) lag om ändring i föräldrabalken	9
6) lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)	10
7) lag om ändring i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag	11
8) lag om ändring i lagen (1933: 269) om ägofred	12
9) lag om ändring i lagen (1952: 166) om häradsallmänningar	12
10) lag om ändring i lagen (1952: 167) om allmänningssskogar i Norrland och Dalarna	13
11) lag om ändring i lagen (1950: 596) om rätt till fiske	14
12) lag om ändring i lagen (1960: 130) om fiskevårdsområden	15
13) lag om ändring i lagen (1938: 274) om rätt till jakt	16
14) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)	17
15) lag om ändring i lagen (1919: 426) om flöttning i allmän flottled	18
16) lag om ändring i lagen (1929: 405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929	19
17) lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.	19
18) lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	20
19) lag om ändring i lagen (1968: 555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket	21
20) lag om ändring i lagen (1887: 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura	22
21) lag om ändring i lagen (1902: 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar	22
22) lag om ändring i lagen (1942: 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar	23
23) lag om ändring i lagen (1919: 240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet	24
24) lag om ändring i lagen (1929: 116) om tillsyn över stiftelser	25
25) lag om ändring i lagen (1936: 567) om domkapitel	25
26) lag om ändring i lagen (1938: 96) om understödsföreningar	27
27) lag om ändring i luftfartslagen (1957: 297)	28
28) lag om ändring i gruvlagen (1938: 314)	28

29)	lag om ändring i lagen (1886: 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.	29
30)	lag om ändring i uranlagen (1960: 679)	31
31)	lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln	32
32)	lag om ändring i lagen (1939: 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter	33
33)	lag om ändring i lagen (1939: 608) om enskilda vägar	33
34)	lag om ändring i lagen (1941: 282) om sterilisering	36
35)	lag om ändring i lagen (1944: 133) om kastrering	37
36)	lag om ändring i lagen (1942: 350) om fornumnen	37
37)	lag om ändring i lagen (1960: 690) om byggnadsminnen	38
38)	lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag	38
39)	lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385)	40
40)	lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag	40
41)	lag om ändring i lagen (1964: 143) om bidragsförskott	41
42)	lag om ändring i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse	42
43)	lag om ändring i lagen (1950: 272) om rätt för utländsk försäkringsanstalt att driva försäkringsrörelse här i riket	43
44)	lag om ändring i lagen (1959: 73) med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m.	43
45)	lag om ändring i lagen (1959: 118) om krigsansvarighet för liv- och invaliditetsförsäkring	44
46)	lag om ändring i arbetarskyddslagen (1949: 1)	44
47)	lag om ändring i skogsförläggningsslagen (1963: 246)	45
48)	lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949: 174)	46
49)	lag om ändring i lagen (1950: 382) om svenskt medborgarskap ..	46
50)	lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar ..	47
51)	lag om ändring i lagen (1948: 218) om sambruksföreningar	49
52)	lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951: 680)	49
53)	lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)	50
54)	lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård	51
55)	lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse	52
56)	lag om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker	53
57)	lag om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen ..	54
58)	lag om ändring i lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag	55
59)	lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp	55
60)	lag om ändring i lagen (1961: 332) om handräckning vid taxeringsrevision	56
61)	lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster	57
62)	lag om ändring i strålskyddslagen (1958: 110)	58
63)	lag om ändring i lagen (1926: 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena	59
64)	lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)	59
65)	lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)	60
66)	lag om ändring i lagen (1960: 408) om behörighet att utöva läkaryrket	62
67)	lag om ändring i lagen (1963: 251) om behörighet att utöva tandläkaryrket	63
68)	lag om ändring i lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.	64

69)	lag om ändring i lagen (1960: 409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område	65
70)	lag om ändring i varumärkeslagen (1960: 644)	65
71)	lag om ändring i patentlagen (1967: 837)	66
72)	lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 000)	67
73)	lag om ändring i brandlagen (1962: 90)	67
74)	lag om ändring i skollagen (1962: 319)	69
75)	lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda	69
76)	lag om ändring i namnlagen (1963: 521)	70
77)	lag om ändring i lagen (1963: 537) om gravrätt m. m.	70
78)	lag om ändring i lagen (1964: 322) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannaskapet för polisväsendet m. m.	71
79)	lag om ändring i lagen (1964: 829) om skyldighet för vissa städer att bidra till statsverkets kostnader för domstolsväsendet	72
80)	lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)	72
81)	lag om ändring i lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål	73
82)	lag om ändring i lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m.	74
83)	lag om ändring i smittskyddslagen (1968: 231)	74
84)	lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)	75
85)	lag om ändring i jordhävdslagen (1969: 698)	76
86)	lag om ändring i lagen (1970: 000) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling	77
87)	lag om ändring i lagen (1970: 000) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar	78
88)	lag om ändring i lagen (1970: 000) med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna	79
89)	lag om ändring i förordningen (1961: 313) om förfarandet i anmärkningsmål	79
90)	lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)	80
91)	lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter	81
92)	lag om ändring i förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter	82
93)	lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen	82
94)	lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253)	83
95)	lag om ändring i kommunallagen (1953: 753)	85
96)	lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm	85
97)	lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingsstyrelse	86
98)	lag om ändring i landstingslagen (1954: 319)	87
99)	lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar	88
100)	lag om ändring i förordningen (1968: 576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar	88
101)	lag om ändring i förordningen (1951: 442) om rätt att av riksskatte-nämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor	89

102)	lag om ändring i förordningen (1957: 343) om oljelagring m. m.	91
103)	lag om ändring i förordningen (1957: 344) om oljeavgift m. m. . .	91
104)	lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)	92
105)	förordning om ändring i förordningen (1970: 000) om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten	94
106)	kungörelse om ändring i förordningen (1968: 564) om tillfällig handel	95
107)	kungörelse om ändring i vapenförordningen (1949: 340)	96
108)	kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648)	97
109)	kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.	98
110)	kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617)	100
111)	kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)	102
112)	kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959: 612)	103
113)	kungörelse om ändring i förordningen (1961: 568) om brandfarliga varor	104
114)	kungörelse om ändring i brandstadgan (1962: 91)	105
115)	kungörelse om ändring i mönstringsförordningen (1961: 87)	107
116)	kungörelse om ändring i förordningen (1968: 70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler	107
117)	kungörelse om ändring i hotellförordningen (1966: 742)	108
118)	kungörelse om ändring i kungörelsen (1970: 000) om förevisning av brandfarlig biograffilm	109

Bilaga 3 till lagrådsremiss den 14 januari 1971

Förslag till

1)	förvaltningslag	110
2)	förvaltningsprocesslag	115
3)	lag om ändring i föräldrabalken	125
4)	lag om ändring i jordförvärvslagen (1965: 290)	127
5)	lag om ändring i lagen (1970: 998) om arrendenämnder och hyresnämnder	129
6)	lag om ändring i brottsbalken	130
7)	lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fängvårdsanstalt	130
8)	lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	131
9)	lag om ändring i lagen (1953: 603) om motverkan i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet	132
10)	lag om ändring i lagen (1944: 705) om aktiebolag	132
11)	lag om ändring i byggnadslagen (1947: 385)	138
12)	lag om ändring i lagen (1947: 529) om allmänna barnbidrag	139
13)	lag om ändring i skollagen (1962: 319)	140
14)	lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar . .	142
15)	lag om ändring i lagen (1954: 243) om yrkesskadeförsäkring	144
16)	lag om ändring i lagen (1961: 257) om besvär över försäkringsrådets beslut	146
17)	lag om ändring i allmänna förfogandelagen (1954: 279)	147
18)	lag om ändring i rekvisitionslagen (1942: 583)	147
19)	lag om ändring i allmänna ransoneringslagen (1954: 280)	148

20) lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård	149
21) lag om ändring i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster	157
22) lag om ändring i barnavårdslagen (1960: 97)	158
23) lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring	163
24) lag om ändring i namnlagen (1963: 521)	165
25) lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965: 274)	166
26) lag om ändring i lagen (1966: 293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall	168
27) lag om ändring i lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda	170
28) lag om ändring i patentlagen (1967: 837)	173
29) lag om ändring i mönsterskyddslagen (1970: 485)	174
30) lag om ändring i miljöskyddslagen (1969: 387)	174
31) lag om ändring i lagen (1970: 375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling	176
32) lag om ändring i fastighetsbildningslagen (1970: 988)	177
33) lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946: 99)	179
34) lag om ändring i förordningen (1967: 882) om studiemedelsavgifter	181
35) lag om ändring i lagen (1964: 731) om trafiknämnder	182
36) lag om ändring i kommunallagen (1953: 753)	183
37) lag om ändring i kommunallagen (1957: 50) för Stockholm	185
38) lag om ändring i lagen (1961: 436) om församlingssstyrelse	186
39) lag om ändring i landstingslagen (1954: 319)	188
40) lag om ändring i militärsättningsförordningen (1950: 261)	189
41) lag om ändring i lagen (1956: 2) om socialhjälp	190
42) lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242)	193
43) lag om ändring i folkbokföringsförordningen (1967: 198)	194
44) lag om ändring i lagen (1970: 296) om social centralnämnd m. m.	198
45) kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951: 648)	199
46) kungörelse om ändring i förordningen (1940: 910) angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.	203
47) kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956: 617)	205
48) kungörelse om ändring i hälsovårdsstadgan (1958: 663)	205

